Nuevo Testamento en mixteco de Yosondúa

Yosondúa Mixtec New Testament

Contents

Mateo 1
Marcos 48
Lucas 77
Juan 128
Hechos 169
Romanos 214
1 Corintios 238
2 Corintios 260
Gálatas 275
Efesios 285
Filipenses 293
Colosenses 299
1 Tesalonicenses 305
2 Tesalonicenses 310
1 Timoteo 314
2 Timoteo 322
Tito 327
Filemón 331
Hebreos 332
Santiago 349
1 Pedro 355
2 Pedro 362
1 Juan 366
2 Juan 372
3 Juan 373
Judas 374
Apocalipsis 376

Nuevo Testamento en mixteco de Yosondúa

New Testament in Mixtec, Yosondúa (MX:mpm:Mixtec, Yosondúa)

copyright © 1988 Wycliffe Bible Translators, Inc.

© 1988, Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Mixtec, Yosondúa

Translation by: Wycliffe Bible Translators, Inc.

Mixteco, Yosondúa [mpm], Mexico

Copyright Information

© 1988, Wycliffe Bible Translators, Inc.

This translation text is made available to you under the terms of the Creative Commons License: Attribution-Noncommercial-No Derivative Works. (http:// creativecommons.org/ licenses/ by-nc-nd/ 3.0/) In addition, you have permission to port the text to different file formats, as long as you do not change any of the text or punctuation of the Bible.

You may share, copy, distribute, transmit, and extract portions or quotations from this work, provided that you include the above copyright information:

You must give Attribution to the work.

You do not sell this work for a profit.

You do not make any derivative works that change any of the actual words or punctuation of the Scriptures.

Permissions beyond the scope of this license may be available if you contact us with your request.

The New Testament

in Mixtec, Yosondúa

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the actual words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2014-04-30

ISBN 978-1-5313-0436-2

PDF generated on 21 Sep 2016 from source files dated 21 Sep 2016

28a989a2-bd36-59ff-b10d-452e0cb74797

This print-on-demand edition of Scripture is designed, produced, and provided at cost by the Digital Bible Society. This is made possible through partnerships with the Bible League of Canada, Open Doors International and other missions and translation agencies. We are deeply grateful for the sacrifices made in translating this edition of Scripture and the generosity of others in making this Bible available to you.

To order additional copies of this Bible or hundreds of translations like it or to learn more about our ministries and the mission of Scripture distribution in every language, we invite you to visit www.DBS.org (USA), www.BibleLeague.ca (Canada), and www.OpenDoors.org (Europe). May God bless your work in sharing and teaching these Scriptures, until, as it is written, the earth is *"filled with the knowledge of the glory of the LORD, as the waters cover the sea."* (Habakkuk 2:14)

Jnu'un Yandios ni chaa Mateo

Sɨvɨ yɨvɨ ni ka kuu jna'an Jito'yo Cristo Jesús
(Lc. 3.23-38)

1 Ja'a kuu ɨɨn lista taka yɨvɨ ni kikoyo nuu
ñuyɨvɨ na jana'an jiin Cristo Jesús, ja ni kuu
ya jna'an David jiin Abraham. 2 Abraham ni
kuu tata Isaac, ti Isaac ni kuu tata Jacob.
Jacob ni kuu tata Judá jiin uu ga ñani da.
3 Judá ni kuu tata Fares jiin Zara, ti nana da
ni kuu Tamar. Fares ni kuu tata Esrom, ti
Esrom ni kuu tata Aram. 4 Aram ni kuu tata
Aminadab, Aminadab ni kuu tata Naasón,
Naasón ni kuu tata Salmón. 5 Salmón ni kuu
tata Booz, ti nana da ni kuu Rahab. Booz ni
kuu tata Obed, ti nana da ni kuu Rut. Obed
ni kuu tata Isaí. 6 Isaí ni kuu tata rey David, ti
rey nación Israel ja ni nani David jiin ñasɨ'ɨ
Urías, ni ka kuu tata Salomón, ko ja ni ji'i
Urías sa ni kaku Salomón.
7 Salomón ni kuu tata Roboam, Roboam
ni kuu tata Abías, Abías ni kuu tata Asa.
8 Asa ni kuu tata Josafat, Josafat ni kuu tata
Joram, Joram ni kuu tata Uzías. 9 Uzías
ni kuu tata Jotam, ja ni kuu tata Acaz, ti
Acaz ni kuu tata Ezequías. 10 Ezequías ni
kuu tata Manasés ja ni kuu tata Amón, ti
Amón ni kuu tata Josías. 11 Josías ni kuu tata
Jeconías jiin uu ga ñani da. Ti kuiya yukan
ni ka'iin yɨvɨ ñuu Israel presu nuu yɨvɨ ñuu
Babilonia.
12 Yukan na ti Jeconías ni kuu tata Salatiel,
Salatiel ni kuu tata Zorobabel, 13 Zorobabel
ni kuu tata Abiud, Abiud ni kuu tata Eli-
aquim, ti Eliaquim ni kuu tata Azor. 14 Azor
ni kuu tata Sadoc, Sadoc ni kuu tata Aquim,
Aquim ni kuu tata Eliud. 15 Eliud ni kuu tata
Eleazar, Eleazar ni kuu tata Matán, ja ni kuu
tata Jacob. 16 Jacob ni kuu tata José, chaa ni
kuu yɨɨ María. Ti María ni kuu nana Jesús ja
nani Cristo, ni taji Yandios ja ndiso ya jniñu
ña'nu.
17 Ja yukan kuu ja undi uxi kuun yɨvɨ ni ka
kuu ja ni keja'a undi Abraham ti ni jaa undi
David, ti uxi kuun ga tuku ja ni keja'a jiin
David, ti undi kuiya ni ka ja'an yɨvɨ Israel
presu nuu yɨvɨ ñuu Babilonia. Ti uxi kuun
ga tuku ja undi kuiya yukan, ti ni jaa kuiya
ni kaku Cristo, ja ni taji Yandios ya, ndiso
jniñu ña'nu.

Ni kaku Cristo Jesús
(Lc. 2.1-7)

18 Sia'an ni kuu na ni kaku Cristo Jesús.
Nana ya María, iyo tratu ña ja nanda'a ña
jiin José. Na ti najna'an ga ña jiin José, ti
ja ni jaku'un se'e ña. Ti maa Espíritu Santo
ni sa'a ja na jaku'un se'e ña. 19 Ɨɨn chaa va'a
ni kuu José, ti tu ni kuni da ja stuu da maa
da nuu yɨvɨ ja xndoo da ña, chi ni ndo'o ini
da ja xndoo xe'e da ña. 20 Ni ndo'o ini da
sia'an, ti ni kenda ɨɨn ángel ja junukuachi
nuu Yandios. Ti ni ka'an ángel un jiin da
nuu ñujani, ti ni kachi:
—José, ro'o ja kuu ra jna'an rey David na
jana'an, koto yu'u ra ja ki'in ra María ja kuu
ñasɨ'ɨ ra, chi se'e ñu'un chii ña un vaji nuu
maa Espíritu Santo. 21 Ti nu na kaku suchi
lulu un, ti skonani ra i Jesús. Sia'an konani
suchi lulu un chi maa i kuu ja nama sɨkɨ
kua'a ñanijna'an i, yɨvɨ ka iyo kuachi —ni
kachi ángel Yandios un.
22 Taka un ni kuu nava na kundaa taka
jnu'un ni kachi profeta Isaías na jana'an, na
ni ka'an da jnu'un Yandios:
23 Jaku'un se'e ɨɨn ña'an lulu un, ti kuu i ɨɨn
suchi yɨɨ.
Ti suchi lulu un konani i Emanuel,
ja kuni ka'an: "Kancha Yandios jiin yo."
24 Nu ni ndoto José, ti ni sa'a da nava ni
ta'u ángel Yandios un jniñu. Ti ni jaka da
María ja na kuu ña ñasɨ'ɨ da. 25 Ko tu ni ka
najna'an da, chi ni ndatu da undi ni kaku
se'e ña. Ti ni ka skonani da i Jesús.

Ka jande'e chaa tu'va nuu Jesús

2

1 Jesús ni kaku ya ɨɨn ñuu lulu nani Belén,
ja kuu ɨɨn ndañuu Judea. Ti kuiya yukan
ni kuu Herodes rey ja ta'u jniñu nuu ñuu
yukan. Ti ni jakoyo uni chaa ñuu ka'iin
ichi nuu kaña ndikandii ñuu Jerusalén, ti
chaa un ka kuu da chaa tu'va. 2 Ti ka nduku
jnu'un da:
—¿Nanu kande rey yɨvɨ ñuu Judea ja ni
kaku un? Chi nuu andɨvɨ ichi nuu sa'u
ndikandii ni ka jini ri ɨɨn luceru ja'a seña ja,
ja ni kaku i. Ti ja yukan kuu ja vekoyo ri ja'a
ja na chiñu'un ri i naa ri —ni ka kachi da.
3 Nu ni jini rey Herodes jnu'un un, ti ni
keja'a kaña ii ini da, ti suni kua'a yɨvɨ ñuu
Jerusalén. 4 Ti yukan na ti ni nastutu rey un
taka sutu ka kuña'nu jiin taka ga chaa ka
xna'an ley Israel un, ti ni ka jikajnu'un da

nau ñuu ni kaku Cristo. [5] Ti ni ka kachi chaa
un:
—Ñuu Belén, ɨɨn ndañuu Judea, chi sia'an
ni chaa profeta nuu tutu ja ni kachi da:
[6] Ti ro'o yɨvɨ ñuu Belén, ja kanchuku ra ñuu
Judá,
tu nda'u xaan kendo ra ja kuu nuu taka ga
ñuu ka iyo nuu ñuyɨvɨ,
chi ja'a kuu nuu kaña ɨɨn chaa kuña'nu, ja
koto ñuu ri Israel.
Kachi tutu.
Sia'an ni ka kachi chaa un nuu rey Herodes.
[7] Yukan na ti ni kana xe'e Herodes chaa
tu'va un, ti ni jikajnu'un ndaa da nasa ja ni
kuu ja ni kenda luceru un, na ni ka jini da.
[8] Yukan na ti ni taji da chaa un kuankoyo da
ñuu Belén, ti ni kachi da:
—Kuankoyo naa ra ti nduku jnu'un ndaa
ra nanu kancha suchi lulu un. Nu ni ka
nani'in ra nuu kancha i, ti chakoyo ra ti
kasjnu'un ra nuu ri nava suni na ki'in tu
ru'u, kin chiñu'un ri i —ni kachi da.
[9] Sia'an ni xndaku rey un nuu chaa tu'va
un, ti kuankoyo da. Ti luceru ja'a seña ja
ni ka jini da ichi nuu kaña ndikandii un,
yoxnuu tuku nuu da naa da undi ni jaa nuu
kancha suchi lulu un sa ni jakuɨñɨ. [10] Nu ni
ka jini chaa tu'va un ja ni jakuɨñɨ luceru un,
ti ni ka kusɨɨ xaan tonto ini da naa da. [11] Nu
ni ka kɨvɨ da ini ve'e un, ti ni ka jini da suchi
lulu un kancha i, yɨjnɨ nana i María suchi. Ni
ka jakunjitɨ da, ti ni ka nakua'a da ja yɨñu'un
suchi lulu un. Yukan na ti ni ka jiña da kaja
da, ti ni ka ja'a da oro, suxia kutu vixi jiin
ɨnga nuu suxia (ja nani mirra), ni kuta'u i.
[12] Yukan na ti ni kasjnu'un ɨɨn ñujani nuu
da naa da ja tukaa ga nandeokuñɨ da nuu
kancha rey Herodes. Ti ni ka nandeokuñɨ
da ɨnga ichi kuan nukoyo da ñuu da naa da.

Kuankoyo José jiin María ichi ñuu Egipto

[13] Nu ni ka ya'a chaa tu'va un kuankoyo
da, ti ni ka'an tuku ɨɨn ángel Yandios jiin
José nuu ñujani, ti ni kachi:
—Ki'in suchi lulu jña jiin nana i, ti
kuankoyo ichi ñuu Egipto naa ra. Ti yukan
kunchuku ra naa ra undi na kachi maa ri
tuku, chi kuni nanduku rey Herodes suchi
lulu jña ja ka'ni da i —ni kachi ángel ya.
[14] Yukan na ti ni ki'in José suchi lulu
un jiin nana i, ti ni ka kee da jakuaa un
kuankoyo da ichi ñuu Egipto. [15] Ti yukan
ni ka'iin da undi ni ji'i rey Herodes. Yukan
ni kundaa nava ni kachi Yandios ja ni kachi
profeta na jana'an un: "Undi Egipto ni kana
ri se'e ri."

Ni ta'u Herodes jniñu ja na kuū taka suchi yɨɨ kuachi

[16] Nu ni jini Herodes ja ni ka kuu ichi ini
chaa tu'va un maa da. Ti ni kɨtɨ xaan tonto
ini da, ti ni ta'u da jniñu ja na kuū taka
suchi kuachi iin uu kuiya, jiin taka suchi yɨɨ
kuachi ga ja kanchuku ñuu Belén, jiin taka
ga ñuu ka'iin yajni un. Sia'an ni sa'a da, chi
ja ni ni'in va'a da jnu'un nuu chaa tu'va un,
chi ni ka kachi chaa un nasa ja ni kuu ja ni
kaku Jesús. [17] Yukan ni kundaa nava ni chaa
profeta Jeremías nuu tutu ja ni kachi da:
[18] Ni ka nde'e xaan yɨvɨ ñuu Ramá,
ti iyo xaan jnu'un kui'ya ini.
Raquel kuu ña'an nde'e xaan ja'a se'e ña,
ti tu kuni ndusɨɨ ini ña, chi ja ni ndɨ'ɨ i ni ka
ji'i.
Kachi tutu.
[19] Nu ni ji'i rey Herodes, ti ni ka'an tuku
ɨɨn ángel Yandios jiin José nuu ɨɨn ñujani
nuu kande da ñuu Egipto un, ti ni kachi:
[20] —Ki'in suchi lulu jña jiin nana i, ti nan-
deokuñɨ ñuu Israel, chi ja ni ji'i chaa kuni
ka'ni maa i un —ni kachi ángel Yandios un.
[21] Yukan na ti ni ki'in José suchi lulu un
jiin nana i, ti kuano'on da ñuu Israel. [22] Ko
nu ni jini José ja Arquelao ni nukuɨñɨ da
nuu tata da Herodes ti ta'u da jniñu nuu
ñuu Judea, ti ni yu'u da ki'in da yukan,
chi ja ni iyo ɨɨn ñujani nuu da, ti kua'an
da ichi ñuu Galilea. [23] Nu ni ka jakoyo da
yukan, ti kuankoyo da ñuu Nazaret. Yukan
ni kunchuku da. Ti ni kundaa taka jnu'un
ni ka ka'an profeta ja Jesús konani ya, "chaa
ñuu Nazaret."

Jnu'un Juan, chaa ni skuanducha
(Mr. 1.1-8; Lc. 3.1-9, 15-17; Jn. 1.19-28)

3

[1] Yukan ti ni kii Juan, chaa skuanducha
un, nuu ñu'un te'e ñuu Judea, ti ka'an da
nuu yɨvɨ, [2] ti ni kachi da:
—Nakani ini naa ra, chi ja kuan kuyajni
kɨvɨ ta'u maa Yandios jniñu nuu ra naa ra
—ni kachi da. [3] Ti sɨkɨ Juan ja'a kuu ja ni
ka'an profeta Isaías na ni chaa da ɨɨn tutu
sia'an:
Kin ka'an ɨɨn chaa, kin ka'an undi nuu ñu'un
te'e un, ti kachi da:
"Koo tu'va ra naa ra, chi ja yajni chaa
Jito'yo.

Ti kuni ja na kaka ndaa ra naa ra.”
Sia'an ni chaa profeta Isaías nuu tutu na
jana'an.
4 Sa'ma Juan ni kuu jiin ixi camellu. Ni yɨ'ɨ
ɨɨn sanchi ñɨɨ chii da. Ni yaji da ndɨkua'yɨ
jiin nduxi ñuñu yuku. 5 Ni ka kii yɨvɨ ñuu
Jerusalén, jiin yɨvɨ ndañuu Judea, jiin yɨvɨ
ñuu ka'iin yajni yucha Jordán un, ti ni ka
ñuso'o i jnu'un ka'an da. 6 Ti nu ni ka kachi
i ja, ja ni ka nakani ini i naa i nuu kuachi i,
ti ni skuanducha Juan i ini yucha Jordán.
7 Suni ni ka jakoyo kua'a chaa fariseo, ja
ni ka kuu da chaa ka jito va'a nuu ley Israel,
jiin kua'a chaa saduceo (chaa un ni ka kuu
da ɨnga partido ja suni ka xna'an da sɨkɨ
nasa kuni ka'an ley Israel). Ni ka kii uu
grupo un nuu skuanducha Juan, ti ni jini
Juan ja nde kua'a chaa un ni jakoyo. Ti ni
nduxaan da nuu chaa un naa da, ti ni kachi
da:
—Ro'o ka kuu ra nanu koo xaan jiin se'e
tɨ, chi ndeva'a xaan ka sa'a ra. ¿Xi ka jani
ini ra ja nama ra maa ra nuu nundo'o ja
kuan kuu yajni nuu ra naa ra nu? 8 Na kachi
ri ja kava yɨñu'un ra naa ra nava na kuni
ndaa yo ja, ja ni ka nakani ini ra nuu kuachi
ra naa ra. Ti nava sia'an na nduu ra nanu
ɨɨn yujnu vixi ja ja'a nde'e va'a, chi ka sa'a
ra jniñu va'a. Ti sia'an ka stuu ra ja, ja ni
ka nakani ndixia ini ra, ti ni ka xndoo ra
kuachi ra. 9 Ti tu kondo'o vixi ini ra naa ra
ja ka'an ra: “Maa yo naa yo ka kuu yo jna'an
Abraham.” Tu ka'an ra sia'an, chi na kachi
ri ja vasu undi yuū ja'a, ti kuu sa'a Yandios
ɨɨn jniñu ña'nu ja na kuu i jna'an Abraham,
nu kuni ya. 10 Ti nuu yɨvɨ ja tu ka kuni nakani
ini i nuu kuachi un, ja iyo tu'va Yandios ja
kua'a ya nundo'o nuu i. Ti nundo'o ja kua'a
Yandios un kuu nanu ɨɨn chaa ja iyo tu'va da
ja kin sandoo da nuu huerta da, ti ka'ncha
da yujnu ja tukaa ja'a nde'e va'a, ti ski'in
nuu ñu'un ja na kayu. Suni sia'an kutu'va
Yandios kua'a ya nundo'o nuu yɨvɨ un.
11 Jandaa kuu ja ru'u chi skuanducha ri
ro'o naa ra jiin nducha, ko kuan kuu yajni
kɨvɨ kenda ɨɨn chaa kuu ña'nu ga ja kuu
ru'u. Ti nanu ja skuanducha da ro'o naa
ra ja kua'a da Espíritu Santo ja kuncha ya
jiin ra. Ti sia'an nanu sandoo ɨɨn ñu'un
nuu kayu, suni sia'an sandoo Espíritu Santo
undi ini ra naa ra. Ti chaa kuu ña'nu un,
tu kuu kandu ri nuu da, chi kuu ña'nu ga
da ja kuu ru'u. 12 Ti sasɨɨn da yɨvɨ nanu ɨɨn
chaa yɨjnɨ pala da ja xndeche da triu da, ti
kendo da paja, sava'a da triu da ini ve'e da,
ti ka'ma da paja un. Ti chaa un, chi kua'a da
nundo'o yɨvɨ jiin ɨɨn ñu'un ja tu nda'va kuɨtɨ
—sia'an ni kachi Juan nuu chaa fariseo jiin
chaa saduceo un.

Ni janducha Jesús
(Mr. 1.9-11; Lc. 3.21-22)

13 Yukan ti ni kee Jesús ñuu Galilea, ti vaji
ya ichi yucha Jordán nuu kande Juan ja na
skuanducha da ya. 14 Ko tu kuni Juan ni kuu,
ti ni kachi da jini Jesús:
—Maa ni kuu ja skuanducha saña, ti ansu
ja maa ni vaji nuu na —ni kachi Juan.
15 Ti ni kachi Jesús:
—Na koo sia'an vijna, chi kanuu ja na
siuku yo taka jniñu ni ta'u Yandios —ni
kachi ya.
Yukan ti sa ni janta'u Juan. 16 Nu ni
janducha Jesús, ni kee ya ini nducha un, ti
yukan ni nuña andɨvɨ nuu kancha Yandios,
ti ni jini Jesús ja vaji Espíritu Yandios, ti ni
jinu xini ya, nanu ɨɨn sata. 17 Yukan ti ichi
andɨvɨ ni ka'an Yandios jiin Jesús:
—Ja'a kuu se'e ri ja kunda'u xaan ini ri.
Ti kusɨɨ xaan ini ri jiin ya —ni kachi Yandios
jiin se'e ya.

Kuni ska'an ja'u'u un Jesús
(Mr. 1.12-13; Lc. 4.1-13)

4

1 Yukan ti ni yɨnda'a Espíritu un Jesús
kua'an ya undi nuu ñu'un te'e un, ja kuni
ja'u'u un kue'e ya ja na sa'a ni'in ini ya. 2 Ti
sia'an ni kundee ya uu xiko nduu kɨvɨ, ti
uu xiko jakuaa, ni iyo ndicha ini ya. Yukan
ti sa ni chaa ɨɨn soko ini ya. 3 Yukan ti ni
tu'va ja'u'u un nuu Jesús ja kuni ke'e ya, ti
ni kachi:
—Nu ndixia ra ja Se'e Yandios kuu ra,
sa'a ja taka yuū ja'a na nduu staa kaji yo
—kachi ja'u'u un.
4 Ti ni kachi Jesús:
—Kachi nuu tutu Yandios: “Ansu jiin
nɨnɨ staa kuchaku yɨvɨ naa i, chi suni kuu
kuchaku i jiin taka jnu'un ka'an Yandios”,
—ni kachi Jesús.
5 Yukan ti kua'an tuku ja'u'u un jiin ya
ichi ñuu Jerusalén, ja kuu maa ñuu ii, ti ni
kaa ya xini veñu'un ka'nu Israel, 6 ti ni kachi
tuku ja'u'u un jiin ya:

—Nu ndixia ra ja Se'e Yandios kuu ra, ti
skanakava maa ra undi nuu ñu'un un, chi
sia'an yoso nuu tutu:
Na ta'u Yandios jniñu nuu ángel ya ja na
koto ya ro'o.
Ti nakinda'a ya ro'o jiin nda'a ya,
nava tu tuji sɨ'ɨn ra nuu ni ɨɨn yuu.
Kachi tutu, ni kachi ja'u'u un.
7 Ti ni kachi tuku Jesús:
—Tuu, chi su'va yoso nuu tutu Yandios:
"Koto maa ke'e ga ra maa jito'o ra Yandios",
kachi tutu —ni kachi Jesús.
8 Yukan ti kua'an tuku ja'u'u un jiin Jesús
xini ɨɨn yuku sukun xaan, ti yukan ni xna'an
nuu ya taka ñuu ka iyo nuu ñuyɨvɨ jiin taka
ndajniñu vii ja iyo nuu, 9 ti ni kachi:
—Taka ja'a kua'a ri nuu ra nu na jakunjitɨ
ra ti chiñu'un ra ru'u —ni kachi ja'u'u un.
10 Yukan na ti ni kachi Jesús:
—Kuxio nuu ri ro'o ja'u'u, chi su'va kachi
nuu tutu Yandios: "Chiñu'un nuu maa ɨɨn
ni ya kunukuachi ra nuu", kachi tutu —ni
kachi Jesús.
11 Yukan ti ni kuxio ja'u'u un nuu Jesús ti
kua'an. Ti sa ni ka chakoyo ángel Yandios,
ti ni ka chindee i maa ya.

Ni keja'a Jesús jiin jniñu ya ñuu Galilea
(Mr. 1.14-15; Lc. 4.14-15)

12 Ti yukan ni ni'in Jesús jnu'un Juan,
chaa skuanducha un, ja kande da vekaa.
Ti nu ni jini ya jnu'un un, ni kee ya ti
kua'an ya ichi ñuu Galilea. 13 Ko tu ni kendo
ya ñuu Nazaret, chi kua'an ya undi ñuu
Capernaum, ɨɨn ñuu kande yajni yu'u mar
Galilea, ja kendo nuu ñu'un ñuu Zabulón
jiin ñu'un Neftalí, ti yukan ni kuncha ya.
14 Ti yukan ni kundaa nava ni chaa profeta
Isaías nuu tutu na jana'an:
15 Ñuu Zabulón jiin ñuu Neftalí, ja kuu ɨɨn
ichi kua'an yajni yu'u mar, ichi nuu
kaña ndikandii yucha Jordán,
ti ñuu Galilea nuu kanchuku yɨvɨ ja tu ka
kuu yɨvɨ Israel.
16 Yɨvɨ ka iyo kuachi kanchuku ñuu un,
kanchuku i nanu nuu ñuñaa kuɨtɨ,
chi tu ka jini i jnu'un Yandios.
Ti yɨvɨ kanchuku nanu ndatɨ ñuji'i, ni ndin-
chaa ɨɨn ñu'un nuu i.
Chi nu na nakuni ndaa i jnu'un ya, ti kuu i
nanu ja ni ka ndundijin nduchi i.
Sia'an ni kachi profeta Isaías.
17 Undi kɨvɨ un ni keja'a Jesús xndaku ya,
ti kachi ya:
—Nakani ini nuu kuachi ra naa ra, chi ja
ni jaa kɨvɨ ja ta'u Yandios jniñu nuu nɨ tu'u
ñuyɨvɨ —ni kachi ya.

Ni kana Jesús xini kuun chaa ka jnɨɨ chāká
(Mr. 1.16-20; Lc. 5.1-11)

18 Kua'an Jesús yu'u mar Galilea, ti ni jini
ya uu chaa ka'iin un, ɨɨn da kuu Simón ja
suni nani da Pedro, ti ɨnga da kuu Andrés,
ñani da. Ka'iin da ka jnɨɨ da chāká, ti ja ni ka
chunde da ñunu da ini nducha, 19 ti ni kachi
Jesús jiin da:
—Kundikun ru'u naa ra, na cho'o. Ja
ni ka jnɨɨ xaan ra chāká, ko vijna ru'u, na
xna'an ri ro'o nasa nastutu ra yɨvɨ. Ti
xna'an ra yɨvɨ un maa jnu'un Yandios ja na
kandixia i ru'u —ni kachi Jesús.
20 Ti luego ni, ni ka xndoo da ñunu da ti
kuankoyo da jiin Jesús.
21 Ni jika ya tɨ'lɨ ga, ti ni jini ya ka'iin
uu ga da, Jacobo jiin ñani da Juan, se'e yɨɨ
Zebedeo. Ka'iin da ini ɨɨn barco jiin tata da,
ka nachaa da ñunu da, ti ni kana Jesús xini
da. 22 Yachi ni, ni ka xndoo da barco un jiin
tata da, ti ni ka ndikun da ya.

Xna'an Jesús nuu yɨvɨ kua'a
(Lc. 6.17-19)

23 Kua'an Jesús nɨ ñuu Galilea, kua'an ya
xna'an ya nuu yɨvɨ ini taka veñu'un yɨvɨ
Israel ja na kutu'va yɨvɨ un jnu'un Yandios.
Xna'an ya nuu yɨvɨ nava ta'u Yandios jniñu,
ti suni kenchaa ya taka nuu kue'e ka jna'an
yɨvɨ. 24 Taka yɨvɨ ñuu Siria ni ka ni'in i jnu'un
Jesús, ti ni ka janchaka i taka yɨvɨ ka jna'an
taka nuu kue'e nuu ya, jiin taka yɨvɨ ka
jna'an tachi xaan, jiin yɨvɨ ka jna'an kue'e
jiyɨ'ɨ, jiin yɨvɨ tɨkuku un. Ti ni sa'a Jesús
tajna i. 25 Kua'a yɨvɨ ñuu Galilea ni ka ndikun
ya, yɨvɨ ñuu Decápolis, yɨvɨ ñuu Jerusalén,
jiin ñuu Judea, jiin yɨvɨ taka ñuu ka kendo
ichi nuu kaña ndikandii yucha Jordán.

Ka'an Jesús nuu yɨvɨ xini ɨɨn yuku

5

1 Nu ni jini Jesús yɨvɨ kua'a un, ti kua'an
ya xini ɨɨn yuku, ti yukan ni nukoo ya. Ti
yukan ni ka ndututu yɨvɨ ka skua'a jiin ya.
2 Yukan ti ni keja'a Jesús ni xna'an ya nuu i
naa i.

Nau yɨvɨ kuu ja iyo ta'u nuu Yandios
(Lc. 6.20-23)

3 Ti ni kachi Jesús:

—Na kachi ri ja kandichi Yandios jiin yɨvɨ
ka iyo jnu'un kui'ya ini sɨkɨ ja ni ka nakani
ini i. Ni ka nakani ini i ja tu ni iyo ni ɨɨn jniñu
va'a i nuu Yandios. Ti sɨkɨ yɨvɨ un chi jandaa
kuu ja kɨvɨ i nda'a Yandios ja na ta'u ya jniñu
nuu i. Ti jandaa kuu ja kɨvɨ i ñuu nuu ta'u
Yandios jniñu.
4 Kachi ri ja kandichi Yandios jiin yɨvɨ ja
ka iyo jnu'un kui'ya ini sɨkɨ kuachi i, ti kua'a
Yandios jnu'un ndee ini nuu i.
5 Kachi ri ja kandichi Yandios jiin yɨvɨ vita
ini, ti ni'in i ñu'un ni chisojnu'un Yandios.
6 Kachi ri ja kandichi Yandios jiin yɨvɨ ka
ñukuu ini maa ya ti ka jandatu i jniñu ta'u
ya, ti ka sa'a i taka nava kuni ya, chi maa ya
chindee i ja na siuku i.
7 Kachi ri ja kandichi Yandios jiin yɨvɨ
ka kunda'u ini jna'an, ti suni kunda'u ini
Yandios maa i.
8 Kachi ri ja kandichi Yandios jiin yɨvɨ ka
iyo ndoo añu, ti kua'a ya ta'u i ja kunchuku
i jiin ya.
9 Kachi ri ja kandichi Yandios jiin yɨvɨ
sa'a ja na kukuee kunchuku yɨvɨ naa i, chi
nakinse'e Yandios maa i.
10 Suni kachi ri ja kandichi Yandios jiin
yɨvɨ ka jito u'u yɨvɨ maa i sɨkɨ ja ka jika ndaa
i ichi Yandios. Kandichi Yandios jiin yɨvɨ ya
un, ti jandaa kuu ja kɨvɨ i ñuu nuu ta'u maa
ya jniñu.
11 Ti kachi ri ja kandichi Yandios jiin ro'o
naa ra ja nu na ka'an ndeva'a yɨvɨ nuu ra,
ka'an i sɨkɨ ra ti kundio ini i ro'o ja kua'a i
tau ra naa ra, ti chakuachi i ro'o sava'a ni
ga jnu'un ja sɨkɨ ru'u. 12 Ti sɨɨ xaan na koo ini
ra naa ra, chi na ni'in ra ta'u nuu Yandios.
Suni sia'an ni ka sa'a yɨvɨ jiin profeta ni taji
ya ja ni kikoyo undi nuu. Suni ni ka ndiyo
ini yɨvɨ maa da, sia'an nanu ka ndiyo ini yɨvɨ
ro'o vijna naa ra —kachi ya.

Ñɨɨ jiin nduva ñu'un ja kuu nuu ñuyɨvɨ
(Mr. 9.50; Lc. 14.34-35; 11.33)

13 Siin Jesús ka'an ya, ti ni kachi ya:
—Ro'o naa ra, ka kuu ra nanu ñɨɨ ja
sa'a asun ndeyu, chi kanchuku ndaa ra nuu
ñuyɨvɨ ja'a. Ti nanu ja kanchuku ra sia'an,
ka kuu ra nanu ñɨɨ ja kuu nuu ndeyu. Chi nu
na naa xiko u'ua ñɨɨ un, ti tukaa kuajniñu
yo, chi su'va kacha yo ki'in, ja na kuañu
ni'nu yɨvɨ sɨkɨ naa i. Ti suni sia'an kuu jiin
ro'o, chi nu tu kanchuku ndaa ra nuu yɨvɨ
ñuyɨvɨ ja'a, ti suni sia'an tukaa kuajniñu
ro'o ja kuu nuu Yandios.
14 Ro'o naa ra, suni ka kuu ra nanu nduva
ñu'un ja kuu nuu ñuyɨvɨ ja'a. Nu ɨɨn ñuu na
kundee xini ɨɨn yuku, ti tu kuu jankɨsa'yɨ.
15 Ni tu kuu skuikun yo ɨɨn yɨtɨ, ti chunde
yo chii ɨɨn cajón. Chi su'va chuxndee yo
ñu'un un nuu sukun nava na kundijin nuu
taka yɨvɨ kanchuku ini ve'e. 16 Suni sia'an
kuni ya jiin ro'o naa ra, ti sa'a ra ja na
ndundijin nuu taka yɨvɨ, ti nava na nakuni i
taka jniñu va'a ka sa'a ra. Ti na nakuanta'u i
nuu Tata ra Yandios, ya kancha undi andɨvɨ.
Nakuanta'u i nuu ya vanua sia'an chindee
ya ro'o naa ra, ti vii vii kunchuku ra naa ra
nuu ñuyɨvɨ.

Xna'an Jesús nasa ka'an ley Moisés

17 Koto kondo'o ini ra naa ra ja ni chaa ri
xnaa ri ley Moisés, xi jnu'un ni ka xna'an
taka profeta. Tu xnaa ri jnu'un un, chi su'va
vaji ri ja na siuku ri taka jnu'un un. 18 Na
kachi ndaa ri nuu ra naa ra ja nɨ iyo ga
andɨvɨ jiin ñuyɨvɨ, ni tu kuu kencha ri ni ɨɨn
letra nuu ɨɨn jnu'un Yandios, undi na kuu
taka nava kuni maa ya. 19 Ja yukan kuu yɨvɨ
tu ka jandatu nuu taka ley ni ja'a Yandios,
vasu ɨɨn jniñu lulu, ja na xna'an i nuu ɨnga
yɨvɨ ja na sa'a i, ti na kachi ndaa ri ja yɨvɨ
un, tu kuu kɨvɨ i ini ñuu nuu ta'u Yandios
jniñu. Ko yɨvɨ jandatu ti xna'an i nuu ɨnga
yɨvɨ ja na kuandatu i, ti yɨvɨ yukan ndixia
chi najaa i nuu ta'u Yandios jniñu ti yukan
nduña'nu i. 20 Ti na kachi ri nuu ra ja nu
na kunchuku ra nanu kanchuku chaa ka
xna'an ley Moisés jiin chaa fariseo yukan,
yukan na ti tu kuñukun ini ra ja kɨvɨ ra ñuu
nuu ta'u Yandios jniñu.

Xndaku Jesús sɨkɨ jnu'un kɨtɨ ini
(Lc. 12.57-59)

21 Ka jini ra naa ra ɨɨn jnu'un ni ka ka'an
jna'an ra na jana'an ja kachi: "Tu ka'ni ra
ndɨyɨ, chi nu ɨɨn yɨvɨ na ka'ni ndɨyɨ ti ki'in
yɨ nuu juez ja na xndichi da i." 22 Ko ru'u
na kachi ri nuu ra ja nu ɨɨn yɨvɨ na kɨtɨ ini
i nuu ñani jna'an i, ti suni kunda'a da yɨvɨ
un nuu juez. Nu na sa'a ndeva'a i nuu ñani
jna'an i, ti ki'in i nuu junta ka'nu Israel ja na
xndichi da maa i. Ti nuu nau yɨvɨ na kachi
ja kaku'u xi ja tu iyo ndɨ'ɨ ini ñani jna'an i,
na kuñukuu ini i ja ki'in i nuu infiernu.
23 Ja yukan kuu ja nu na kin soko ra nuu
altar Yandios, ti nu ja ni jaa ra yukan, ti

nuku'un ini ra ja kɨtɨ ini ñani ra nuu ra,
24 xndoo ja yɨnda'a ra yukan nuu altar un, ti
nandeokuñɨ ra, ti kin nundaka ta'u ra nuu
da. Yukan na ti sa kuu nandeokuñɨ ra, ti
soko ra ja yɨnda'a ra nuu altar Yandios. 25 Nu
ɨɨn yɨvɨ na kankuachi ja'a ra ja tau ra xu'un
nuu da, ti ki'in da jiin ra undi ve'e juzgado.
Xnakan ndaka ta'u ra nuu da ichi kuankoyo
ra nava tu xndichi da ro'o nuu juez, chi
nakua'a juez un ro'o nuu policia, ti chaa un
chunde da ro'o vekaa. 26 Ti na kachi ndaa ri
nuu ra naa ra, ja sia'an ni kundee ra vekaa
un undi na chunaa ndɨ'ɨ ra ja tau ra nuu
chaa un, ti sa kee ra ki'in ra.

Xndaku Jesús sɨkɨ jnu'un ka yɨsɨkɨnchaa jna'an

27 Ka jini ra nava ni ka ka'an yɨvɨ jana'an:
"Koto kusɨkɨnchaa jna'an ra jiin ɨnga
ñasɨ'ɨ." 28 Chi na kachi ri nuu ra ja nu ɨɨn
chaa na kuni da ɨɨn ñasɨ'ɨ ti kuu ini da nde'e
da ña, ti chaa un ja ni chakuachi da maa da
jiin ña undi añu da.
29 Ti nu nduchi kua'a ra kuu ja ni nde'e un,
tava na ki'in. Chi va'a ga ja nu ɨɨn ni nduchi
ra na naa, ti ansu ja ki'in ra nɨ jiin yɨkɨ kuñu
ra nuu infiernu. 30 Ti nu nda'a kua'a ra kuu ja
ni sa'a ɨɨn kuachi, ka'ncha na ki'in, chi va'a
ga ja nu ɨɨn ni nda'a ra un na naa, ti ansu ja
ki'in ra nɨ jiin yɨkɨ kuñu ra nuu infiernu.

Xndaku Jesús sɨkɨ yɨvɨ ka xndoo jna'an
(Mt. 19.3-9; Mr. 10.11-12; Lc. 16.18)

31 Suni sia'an ni ka ka'an yɨvɨ jana'an: "Nu
ɨɨn chaa na xndoo da ñasɨ'ɨ da, ti nuu kuu
ja na ndokani da ɨɨn tutu ja ni ka xndoo
jna'an da." 32 Ko ru'u na kachi ri nuu ra ja
nu ɨɨn chaa na xndoo da ñasɨ'ɨ da, ti nu tu
naa kuachi ni sa'a ña, ja kinikava ña jiin ɨnga
chaa, ti chaa un chakuachi da maa ña. Ko nu
ɨnga chaa na nanda'a jiin ɨɨn ña'an ni kendo
un, ti suni chakuachi da maa da.

Xndaku Jesús sɨkɨ jnu'un ka chisojnu'un

33 Suni sia'an ni ka ka'an yɨvɨ jana'an:
"Koto naa ini ra, ti tu siuku ra taka jnu'un ni
chisojnu'un ra nuu Yandios, ja maa Yandios
kuu ya kua'a jandaa ja'a ra." 34 Ko na kachi ri
nuu ra naa ra ja tu chisojnu'un ra sia'an, chi
nu na chisojnu'un ra ja andɨvɨ kuu ja kua'a
jandaa ja'a ra, ti yukan kuu nuu kancha maa
Yandios. 35 Ni tu kachi ra ja ñuyɨvɨ kuu ja
kua'a jandaa ja'a ra, chi ja'a kuu nuu jañu
ya jiin ja'a ya, chi maa ya xiin. Ni ja kuu ñuu
Jerusalén, ja yukan tu kua'a jandaa ja'a ra,
chi yukan kuu ñuu chaa kuu Rey kuña'nu ga
ja ta'u jniñu. 36 Ni tu chisojnu'un ra ja kuu
ixi xini ra. Sandau tu siuku ra, ti nasa kuu
sama ra color ixi xini ra ti maa ya ni ja'a.
37 So nɨnɨ kuu ja kachi ra naa ra ja "kuu" xi
"tu kuu", chi tu nijniñu ɨnga jnu'un un, vasu
ɨɨn jnu'un kanuu ga kuu ja chisojnu'un ra
un, chi taka ga jnu'un un vaji nuu ja'u'u un.

Xndaku Jesús sɨkɨ yɨvɨ ka ndiyo ini nuu jna'an
(Lc. 6.29-30)

38 Suni ka jini ra ja ni ka ka'an yɨvɨ jana'an:
"Nu ni stuji yɨvɨ nduchi ra, ti suni stuji
nduchi maa i. Ti nu ni tava i jnu'un yoso
ra, ti suni tava ra jnu'un yoso maa i." 39 Ko
ru'u na kachi ri: Koto kinjna'an ra jiin yɨvɨ
kani ro'o, chi su'va nu ni kani i ɨɨn nuu nuu
ra, kua'a ɨnga nuu ra na kani tuku i. 40 Nu
ɨɨn yɨvɨ na kankuachi ja kuni kuisonchaa i
camisa ra, suni kua'a jnu'un ja na kunda'a
i chamarra ra. 41 Nu ɨɨn yɨvɨ na chayɨka
ro'o ja kin nchaka ra ndajniñu i sava ichi,
ti va'a ga na kinchaka ra i undi nuu ki'in yɨ.
42 Ti nu sava'a ni ga yɨvɨ na kakan nuu i ɨɨn
ndajniñu nuu ra, kua'a ndajniñu kuni i, ti
koto siokani ra sia'an ni yɨvɨ un ki'in.

Na kunda'u ini yo yɨvɨ jito u'u yo'o
(Lc. 6.27-28, 32-36)

43 Ka jini ra ja suni sia'an ni ka ka'an yɨvɨ
jana'an: "Kunda'u ini nuu yɨvɨ kunda'u ini
ro'o, ti koto u'u nuu yɨvɨ jito u'u ro'o." 44 Ko
ru'u na kachi ri nuu ra naa ra ja na kunda'u
ini ra nuu yɨvɨ jito u'u ro'o. Kakanta'u nuu
maa Yandios ja kuu yɨvɨ ka ka'an ndeva'a
nuu ra ti ka ka'an i sɨkɨ ra, ti chindee yɨvɨ
un vasu na kani i ro'o. 45 Chi sia'an ti sa stuu
ra maa ra ja yɨ'ɨ ra jiin maa Tata ra Yandios,
ya kancha andɨvɨ. Chi maa ya kuu ja sa'a ja
ndii sɨkɨ yɨvɨ va'a jiin yɨvɨ kue'e, ti suni ja'a
ya sau ja kuu taka yɨvɨ un, ti yɨvɨ un suni kuu
i jna'an ra nuu ñuyɨvɨ ja'a. 46 Ko nu ro'o na
kunda'u ini ra nuu nɨnɨ yɨvɨ ka kunda'u ini
maa ra, ¿ti nau ta'u ra iyo ja nu sia'an naa
sa'a ra nusa? Ti suni undi chaa ka jikan ya'u
nuu puestu un ka sa'a da sia'an. 47 Ti suni nu
na kanxia'u ra jiin nɨnɨ yɨvɨ mani ra jiin, ti
tu va'a nu na sa'a ra sia'an, chi undi yɨvɨ ja
tu ka kandixia Yandios, suni sia'an ka sa'a i.
48 Ja yukan kuu ja koo ndaa ini ra jiin taka ni
yɨvɨ. Ti sia'an kunchuku ndaa ra, chi Tata
yo Yandios, ya kancha andɨvɨ, nɨnɨ iyo ndaa
ini ya jiin yo'o naa yo —ni kachi Jesús.

Xndaku Jesús nasa koto nda'u yo ñani jna'an yo

6

1 Siin Jesús xndaku ya nuu yɨvɨ ka skua'a
jiin ya, ti ni kachi ya:
—Koto stuu ra ɨɨn jniñu ja ka sa'a ra nuu
yɨvɨ ja na nde'e i ro'o. Chi nu sia'an na sa'a
ra, ti Tata yo Yandios ja kancha andɨvɨ, tu
kua'a ya ta'u ra. 2 Nu ka kuni chindee ra yɨvɨ
nda'u naa i, koto stuu ra nuu nɨ ñuu, nanu
ka sa'a yɨvɨ ja ka ka'an vixi i, ka jika i ichi,
xi ini veñu'un Israel, ja jiin jnu'un i ka stuu
i ja tu ka chiñu'un i jnu'un Yandios. Sia'an
ka ka'an i nava na nakua'a yɨvɨ ja yɨñu'un
i nuu i maa i naa i. Ko jandaa na kachi ri
nuu ra naa ra ja yukan ni kuu ndɨ'ɨ ta'u i.
3 Ti ro'o nu ka kuni ra chindee ra yɨvɨ nda'u,
ko kua'a xe'e ra un nava tu kuni ni ɨɨn yɨvɨ.
4 Sia'an sa'a ra nava maa ɨɨn ni Yandios na
kuni jniñu un, chi maa ya kuu ja kua'a ta'u
ra.

Xna'an Jesús nasa kakanta'u yo

5 Nu ka kuni kakanta'u ra naa ra, koto
sa'a ra nanu ka sa'a yɨvɨ ja ka nu kujiin i ini
veñu'un, xi jikɨ calle ja na kuni yɨvɨ nuu i,
ja jiin jnu'un i ka stuu i ja tu ka chiñu'un i
jnu'un Yandios. Ko na kachi ndaa ri ja jiin
yukan ni, ti ja ka iyo ta'u i. 6 Ko ro'o nu kuni
kakanta'u ra, ndɨvɨ ini ve'e ra, kasɨ yuxe'e
ra, ti kakanta'u nuu Yandios nuu kande maa
ɨɨn ni ya jiin ra. Ti jini ya jnu'un ka'an ra, ti
maa ya na kua'a ta'u jikan ra nuu ya. 7 Nu
jikanta'u ra, ti tu ndaku ni'in nuu nuu ra
ɨɨn jnu'un ka'an ra, nanu ka sa'a yɨvɨ tu ka
nakuni nau kuu maa Yandios. Chi ka ndo'o
ini i ja kuniso'o Yandios jnu'un ka ka'an i, ja
sia'an nu nuu nuu ka ndaku ni'in i jnu'un ka
ka'an i. 8 Koto ma sa'a ra sia'an naa ra, chi
xnaka Yandios jini taka ja ka nandɨ'ɨ ra naa
ra, ti sa ka jikan ra nuu ya. 9 Ja yukan kuu ja
sia'an kakanta'u ra naa ra:
Tata yo Yandios, ja kancha ni andɨvɨ, kava
yɨñu'un yo nuu sɨvɨ ni, ti maa ni kuu
ja kuña'nu ga.
10 Jika na nuu ni ja yachi na kiji kɨvɨ ta'u ni
jniñu nuu nɨ tu'u ñuyɨvɨ yo.
11 Ti kua'a ni staa nakaji yo vijna ja kuu ja
ndendajnu yo ɨɨn kɨvɨ ɨɨn kɨvɨ.
12 Kuan ka'nu ini ni nuu kuachi ka sa'a
na, nanu ka jan ka'nu ini na nuu
ñanijna'an na nuu taka ja ka sa'a i
jiin na.
13 Koto maa kua'a ni jnu'un ja kotojnuni
ja'u'u un saña, ti su'va nama ni saña
nuu nundo'o un.
Chi maa ni xiin nuu ta'u jniñu, ti maa ni kuu
ja ndiso jniñu ña'nu un.
Ti ña'nu ga na koo sɨvɨ ni sɨkɨ yo ja kuu saa
ni. Ti sia'an na koo.
Kachi ra naa ra.
14 Ti ɨɨn jnu'un kanuu ja kakanta'u ra un
kuu ja saka'nu ini ra nuu yɨvɨ jito u'u ro'o.
Chi nu sia'an na sa'a ra, ti suni maa Yandios,
ya kancha andɨvɨ, saka'nu ini ya nuu kuachi
ra. 15 Ko nu tu saka'nu ini ra nuu yɨvɨ ka
jito u'u ro'o naa ra, suni sia'an maa Yandios
tu saka'nu ini ya nuu kuachi ra naa ra —ni
kachi ya.

Xndaku Jesús nasa koo ndicha ini yo

16 Siin Jesús xndaku ya ti ni kachi ya:
—Nu ka kuni ra koo ndicha ini ra, koto
sakui'ya ini ra naa ra nanu ka sa'a yɨvɨ
ja xndoo jnu'un Yandios jiin jnu'un i. Ka
sakui'ya i nuu i ko so ja na kuni yɨvɨ ja ka iyo
ndicha i. Na kachi ri nuu ra ja jiin yukan, ti
ja ni ka ni'in ta'u i. Ti yukan ni kuu ndɨ'ɨ
ja ni'in i. 17 Ko ro'o naa ra, nu ka kuni koo
ndicha ini ra, nakacha nuu ra, ti nachu'un
ra kuka xini ra. 18 Nava sia'an tu kani ini
yɨvɨ naa i ja iyo ndicha ini ra, chi maa ɨɨn
ni Yandios, ya kancha jiin ra kuu ja jini ya,
ti nava na kua'a ya ta'u ra —ni kachi ya.

Nanu kuu nu skaya yo yaji yo

19 Siin Jesús xndaku ya, ti ni kachi ya:
—Koto skaya ra ja kuñava'a ra nuu ñuyɨvɨ
ja'a, chi nde iyo tikixin ti nde kua'a jniñu ka
stɨvɨ tɨ, ti suni kuu kɨvɨ ñakui'na ti sakui'na
i. 20 Va'a ga ja nu na skaya ra jniñu va'a kuni
maa Yandios, ya kancha andɨvɨ, chi yukan
tu iyo tikixin ti tundo xnaa yo, ti ni ñakui'na
tu kuu kɨvɨ ja sakui'na. 21 Ja yukan kuu ja
nu ndiyo xaan ini ra ja na nakaya yaji ra
nuu ñuyɨvɨ ja'a, ti xnaa ndɨ'ɨ ra yaji ra nuu
Yandios nuu kancha ya andɨvɨ —kachi ya.

Ɨɨn ñu'un ja kuu yɨkɨ kuñu yo

22 Siin Jesús xndaku ya ti ni kachi ya:
—Nduva yɨtɨ kuu nduchi ra ja kuu nuu nɨ
tu'u yɨkɨ kuñu ra. Nu ka iyo va'a nduchi ra,
ti suni sia'an iyo va'a nɨ yɨkɨ kuñu ra. 23 Ko
nu tu ndijin nduchi ra, ¿ti nasa kundijin ichi
ki'in ra nusa? Ti ñuñaa kua'an ra nu sia'an.
Chi nu na nda'va yɨtɨ un, ti nduva ra ti tuji
ra. Ti tu kuu nasa ndoko ra, chi iyo xaan kaa
ichi ñuñaa kua'an ra un.

Tu xndi'i ini yo sɨkɨ ja kuchaku yo
24 Ni ɨɨn yɨvɨ tu kuu kunukuachi nuu uu
jito'o, chi kendo va'a i jiin ɨɨn da, ti kendo
kui'ya i jiin ɨnga da. Ni tu kuu kunukuachi
i nuu Yandios, ti ja kundio ini i xu'un jiin
ñu'un. Chi nɨnɨ nuu maa ni ya kuu nu na
kondo'o ini i, ti ansu ja kundio ini i xu'un
—ni kachi ya.

Jito Yandios Se'e ya
25 Siin Jesús xndaku ya, ti ni kachi ya:
—Na kachi ri nuu ra naa ra, ja koto ma
xndi'i ra ini ra ja kuu ja kaji ra xi ja ko'o ra,
ja na kuchaku ra, xi ja kuu sa'ma ku'un ra
naa ra. Chi maa Yandios ni sa'a ja chaku
ra jiin yɨkɨ kuñu ra. Ti maa ya kuu ja kua'a
ja kaji ra jiin sa'ma ku'un ra. 26 Nde'e naa
ra, kɨtɨ ka ndava nuu tachi un, tu naa jniñu
ka sa'a tɨ ja nastutu tɨ, ti sava'a tɨ ku'iin, ko
Tata ra Yandios, ya kancha ya andɨvɨ, ja'a
ya ja ka yee tɨ. Ko na kachi ri ja kanuu ga
ro'o naa ra ja kuu kɨtɨ ka ndava un. 27 Ti ni
tundo ni'in ra naa ra vasu na xndi'i xaan ini
ra jiin ja kuchaku ra, xi jiin ja kundio ini ra
ja kusukun ga ra. ¿Va nu ja ndɨ'ɨ xaan ini ra
jiin un, ti ni'in ra kuu ra nu?
28 ¿Xi va'a ka sa'a ra ja ka xndi'i xaan ini
ra ja kuu sa'ma ra nu? Nde'e naa ra nasa
ka ja'nu ita rosa un, ti tu jini yo nasa ja'nu,
ko vii xaan kanda. 29 Ko na kachi ri ja ni
Salomón, chaa ni kuu rey Israel na jana'an,
tu ni suku da nanu ita un, vasu vii xaan ni
kaa sa'ma da. 30 Ti maa Yandios skua'nu ya
ita un, ti vii xaan na skutu ya i. Ko vasu vii
xaan ni kanda vijna ti ijña ja ni ka ichi, ti
tukaa ga kuni yo. Chi su'va kayu nuu ñu'un.
Ja yukan kuu ja nu sia'an sa'a Yandios ja jito
va'a ya ita un, ¿ti ansu kanuu ga ro'o naa ra
ja na koto va'a ya nu? ¿Ndoo xaan ka ndɨ'ɨ
ini ra nusa? 31 Ja yukan kuu ja koto kachi ra
naa ra: "¿Ndoo kaji yo vijna? ¿Ti nasa ko'o
yo vijna?" Xi kachi ra naa ra: "¿Nasa ku'un
yo naa yo vijna?" 32 Chi taka un ka ka'an yɨvɨ,
ja tu ka nakuni i nau kuu Yandios. Ko ro'o
naa ra, iyo ɨɨn Tata ra ja kuu Yandios kancha
andɨvɨ, ti ja jini ya ja taka un ka nandɨ'ɨ ra
naa ra. 33 Ja yukan kuu ja kuñukuu ini maa
Yandios naa ra, ti kuandatu nɨ ini ra jniñu
ta'u ya, nava na kua'a ya taka ja ka nandɨ'ɨ
ra naa ra. 34 Ti sia'an tu xndi'i xaan ini ra
naa ra ja nasa koo ra ijña, chi taka ni kɨvɨ vaji
nundo'o un, ti suni sia'an kua'a ja ka nandɨ'ɨ
yo vaji ɨɨn kɨvɨ ɨɨn kɨvɨ —ni kachi Jesús.

Koto kuu ichi ini yo nuu yɨvɨ
(Lc. 6.37-38)

7

1 Siin Jesús xndaku ya, ti ni kachi ya:
—Koto kuu ichi ini ra nuu yɨvɨ ja ka'an
ndoo ra, nava suni Yandios tu ske ichi ya
ro'o, ja suni sia'an kaa tu maa ra. 2 Chi suni
nanu ka ka'an ndeva'a ra nuu ñanijna'an ra,
suni sia'an xndichi Yandios ro'o, ti sa'a ya
jiin ra nanu ka sa'a maa ra jiin ñanijna'an
ra. 3 Nu sia'an na sa'a Yandios, ¿ti nasa kuu
ka'an ndoo ra ja kuu ichi ini ra nde'e ra nuu
ñanijna'an ra, nu iyo ɨɨn kuachi i, vasu jakuu
ga kaa tu maa ra jiin kuachi ra xino? 4 Ko nu
ja kuu ga kaa maa ra jiin kuachi ra, ¿ti ndoo
ka'an vixi ra nuu ñanijna'an ra ja iyo ndoo
ra nusa? nde'e na kaa jniñu sa'a ra, ti suni
yuji xaan ra jiin kuachi ra. 5 Ko na kachi ri
ja ka kuu ra nanu ja xndoo jnu'un Yandios
jiin jnu'un, yɨvɨ ja tu jini ra ja xnakan nde'e
va'a ra nasa kancha maa ra jiin kuachi ra, ti
sa kuu kotonchaa ra ɨɨn kuachi lulu ka sa'a
ñanijna'an ra.
6 Koto xna'an ra jnu'un Yandios nuu yɨvɨ
kanchuku nanu ina, chi tu kuanta'u i jnu'un
ka'an ra. Su'va ske ichi i jnu'un un, chi ka
kuu i nanu ina xaan ja ka jnɨɨ ñɨ'ɨn tɨ yo'o.
Ni koto xna'an ra jnu'un Yandios nuu yɨvɨ
kanchuku nanu kɨtɨ, chi ske xiko i jnu'un
un, ti kuañu ni'nu i. Nde'e ra kɨtɨ un nu ni
chitu chii tɨ ti tuxijni tɨ, chi nuni un ti jañu
ni'nu tɨ sɨkɨ —ni kachi Jesús.

Nasa kakanta'u yo nuu Yandios
(Lc. 11.9-13; 6.31)
7 Siin Jesús xndaku ya, ti ni kachi da:
—Koto xndi'i ra ini ra, ja kakanta'u ra
nuu Yandios. Siin kakanta'u ra nuu ya nanu
ja kana ra xini ɨɨn yɨvɨ nu nandɨ'ɨ ra ɨɨn
ndajniñu. Ti sia'an na kuniso'o ya ti kua'a
ya nau ja nandɨ'ɨ ra. 8 Chi nu siin yo jikanta'u
yo, ti kua'a ya nuu yo. Chi nu nduku yo ti
nani'in yo. Ti nu na kana yo ti kuniso'o ya.
9 ¿Xi ka iyo ɨɨn ɨɨn ra ja tava ini ra kua'a ra ɨɨn
yuū nuu se'e ra, nu ka jikan i staa nuu ra nu?
10 ¿Xi nu ka jikan i chāká, ti kua'a ra ɨɨn koo
nuu i nu? 11 Ro'o naa ra, vasu ka nchakuachi
ra, ko suni iyo jniñu va'a ka sa'a ra ja ka
nduku ra ja va'a ja kuu se'e ra. Ti suni sia'an
Tata ra Yandios, ya kancha andɨvɨ, kua'a ya
taka ja va'a nu na kakan ra nuu ya naa ra.

12 Ja yukan kuu ja kava yɨñu'un ra jiin
yɨvɨ naa i, nava suni sia'an na nakua'a i
ja yɨñu'un ro'o naa ra, chi sia'an ta'u ley
Moisés jniñu jiin taka ga tutu ni ka chaa
profeta na jana'an—ni kachi Jesús.

Iyo uu ichi
(Lc. 13.24)

13 Siin Jesús xndaku ya, ti ni kachi ya:
—Na kachi ri ja iyo uu ichi nani'in ra,
ɨin kuu ichi va'a ti ɨnga kuu ichi nundo'o.
Ti ichi nundo'o un tu yɨi ki'in ra, chi jicha
xaan, ti nuña ja sa'a ra nava kuni maa ra.
Yukan iyo jnu'un ndichi ini, kuu siin ra jiin
taka jnu'un ra, ko sandɨ'ɨ ni ga ichi un kande
nuu jna'nu ndatu ra, ti kua'a yɨvɨ kuankoyo
i ichi un, ko sandɨ'ɨ ni ga ichi un ti naa
yɨvɨ un naa i. 14 Ti ichi va'a ja kuu ichi
Yandios, vi'i nchaa ni kaa, ti nde kua'a yɨvɨ
tu ka nanduku i ichi un, chi jaku ni yɨvɨ kuu
ja ka nani'in ichi un, ti yukan kundikun i
kuankoyo i jiin. Ti nuu ndɨ'ɨ ichi un, kuu
nuu najaa i nuu Yandios. Ti yukan nanita'u
i ja na kuncha i jiin ya ja kuu saa ni —ni
kachi Jesús.

Jiin nde'e yujnu sa nakuni yo nuu yujnu va'a xi yujnu kue'e kuu
(Mt. 12.33-37; Lc. 6.43-44)

15 Koto maa ra naa ra jiin yɨvɨ ka xn-
da'u ña'an, ja ka ka'an ja ka kuu i profeta
ka ka'an jnu'un Yandios un. Chi yɨñu'un
vekoyo i nuu ra naa ra, ko añu i kuu nanu
kɨtɨ xaan, chi ka ñu'un kui'na ini i. 16 Ti ro'o
naa ra tu ka jini ra ndoo ka ndo'o ini yɨvɨ
un, nu ka ndo'o va'a ini i xi tuu. Ko jiin
jniñu sa'a i un ti kuni ra naa yɨvɨ ka kuu i.
Chi na kachi ri ja tu kuu kuni'in yo nde'e
tɨka'ya xini ɨin nu'iñu, xi kuni'in yo tɨchɨ
vixi xini ɨin nu'iñu xaan. 17 Ja yukan kuu
ja taka yujnu va'a kua'a nde'e vixi. Ti taka
yujnu ka ja'a nde'e kue'e tu kaji yo. Sia'an
kuu yɨvɨ va'a, chi ndo'o ini i sa'a i ɨin jniñu
va'a. Ti yɨvɨ sa'a ndeva'a un, mani jniñu
kue'e ndo'o ini i. 18 Ti yujnu va'a un tu kuu
kua'a nde'e kue'e, ni yujnu kue'e un, tu kuu
kua'a nde'e va'a. Yukan kuu ja ɨin yɨvɨ va'a
tu sa'a ndeva'a i, ti yɨvɨ kue'e un nɨnɨ ka sa'a
ndeva'a i. 19 Ti taka yujnu kue'e ja tu kee
nde'e va'a xini un, ka'ncha yo ti na kayu
nuu ñu'un. Ti nu sa'a yo sia'an jiin yujnu
un, va jandaa ndixia kuu ja kua'a Yandios
ɨin nundo'o xaan nuu yɨvɨ kue'e un. 20 Ja
sia'an kuu ja jiin jniñu ka sa'a i un, nakuni
yo naa yɨvɨ ka kuu i, ja tu ka'an ndaa i jnu'un
Yandios.

(Lc. 13.25-27)

21 Ansu tendɨ'ɨ yɨvɨ ndakuni'in sɨvɨ ri najaa
i andɨvɨ nuu ta'u Yandios jniñu, vasu na
kachi i: "Ni'in kuu jito'o na, ti saña kuu se'e
ni." Yɨvɨ yukan tuu, chi nɨnɨ yɨvɨ siuku jniñu
ta'u Tata ri Yandios, ya kancha andɨvɨ. Yɨvɨ
yukan ni kuu ja najakoyo. 22 Nu na jaa kɨvɨ
sandɨ'ɨ ni ga un, ti nde kua'a yɨvɨ ndakuni'in
sɨvɨ ri, ti kachi: "Ni'in kuu jito'o na, ti saña
kuu se'e ni. Saña kuu ja ni ndiso jniñu nuu
ni na ni ka'an na jnu'un ni. Ti jiin sɨvɨ ni
ni ka keni'in na tachi xaan un kuankoyo, ti
suni jiin sɨvɨ ni ni ka sa'a na kua'a ga jniñu
ña'nu", kachi. 23 Ko yukan na ti kachi ri jini
yɨvɨ un: "Jankɨvɨ ni nakuni ri ro'o ja kuu ra
se'e ri. Kuxio nuu ri naa ra, ti kuankoyo
ro'o, yɨvɨ ndeva'a", kachi ri —ni kachi Jesús.

Xndaku Jesús sɨkɨ uu ve'e
(Lc. 6.47-49; Mr. 1.22)

24 Siin Jesús xndaku ya, ti ni kachi ya:
—Ja yukan kuu ja yɨvɨ kuni chunso'o, na
chunso'o i, ti na sa'a i jniñu ta'u ri. Ti yɨvɨ
un kuu i nanu ɨin chaa yukun ini, ja konu'un
xaan ni sa'a da ve'e da, ti kunuu teyɨi ni skee
da yuu ka ndiso nama ve'e un. 25 Ni kii ɨin
sau xaan, ni ndaa nducha ti ni kani ɨin tachi
xaan jika ve'e un, ko tu ni nduva ve'e un,
chi kunu xaan ka yɨndɨyɨ yuu ka ndiso nama
ve'e un. 26 Ko yɨvɨ ni jiniso'o ti tu ni siuku i
taka jnu'un ka'an ri, kuu i nanu ɨin chaa ñaa
ja ni jani da ve'e da nuu ñu'un ta'ya. 27 Ni ja'a
ɨin sau xaan, ni ndaa yucha, ti ni nandoyo
ñu'un un, ni kee ɨin tachi xaan, ti ni nduva
ve'e un kua'an, ti ni naa iī —kachi Jesús.

28 Nu ni ndɨ'ɨ ni ka'an Jesús jnu'un un, ti
so ni ka naa ini yɨvɨ ni ka ñuso'o jnu'un
ni ka'an ya, 29 chi ndichi xaan ni xndaku ya
jnu'un un, ja ni ɨin chaa ka xna'an ley Israel
un, tu ka xndaku da sia'an.

Ni sa'a Jesús tajna ɨin chaa jna'an kue'e
ndɨ'yɨ te'yu
(Mr. 1.40-45; Lc. 5.12-16)

8

1 Nu ni nandeokuñɨ Jesús ja'a yuku un, ti
chitu xaan yɨvɨ ni ka nandikun tuku i ya. 2 Ti
ni tu'va ɨin chaa jna'an kue'e ndɨ'yɨ te'yu. Ni
jakunjitɨ da nuu ya, ti ni kanda'u da jiin ya:
—Jito'yo Jesús, nu kuni ni ti sandoo ni
saña jiin kue'e na ja'a —kachi da.

3 Yukan na ti ni skaa ya nda'a ya, ni ke'e
ya sɨkɨ da, ti ni kachi ya jiin da:
—Kuni ri, na ndundoo ra vijna —ni kachi
ya.
Nu ni ka'an ya sia'an, ti ni nduva'a ni
chaa ku'u un. 4 Ti ni xndaku ya nuu da:
—Kua'an, ti koto kani ra jnu'un nuu ni
ɨɨn yɨvɨ ja, ja ni nduva'a ra. Xnakan, kua'an
ti ki'in ra nuu sutu un, na kuni da ja, ja ni
nduva'a ra. Ti kunda'a nau ja soko ra nuu
Yandios, sia'an nava kachi ley Moisés, nava
na kuni yɨvɨ ja, ja ni kenchaa ndɨ'yɨ un ro'o
—ni kachi ya.

Sa'a Jesús tajna ɨɨn muzu capitán ro-
mano
(Lc. 7.1-10)
5-6 Nu ni jaa Jesús ñuu Capernaum, ti ni
kenda ɨɨn chaa kuu capitán, ja kuu chaa yɨn-
da'a ɨɨn ciento soldado, ka yɨ'ɨ jiin ejército
ñuu Roma, ti ni kanda'u da jiin Jesús:
—Jito'yo, kancha ɨɨn muzu na ve'e na,
katuu i jito, ni kuu tɨkuku i, ti u'u xaan tonto
i —kachi da.
7 Ti ni kachi Jesús:
—Maa ri na kin sa'a tajna i —ni kachi
Jesús.
8 Ti ni kachi chaa un jiin ya:
—Jito'yo, kuña'nu ga ni ja kuu saña, ti tu
kuu kejna'an na jiin ni. Ja yukan kuu ja tu
kuni na ja ki'in ni undi ve'e na, chi so kuni
na ja na ta'u ni jniñu, ti na nduva'a muzu
na. 9 Chi saña, suni iyo ɨɨn chaa kuña'nu ta'u
jniñu nuu na. Ti suni maa na, yɨnda'a na
soldado na. Ti nu na kachi na jiin ɨɨn da:
"Kua'an", ti ki'in da. Ti kachi na jiin ɨnga:
"Ña'an ja'a", ti kii da. Ti ta'u na jniñu nuu
muzu na ja na sa'a i ɨɨn jniñu un, ti sa'a i
—kachi da.
10 Nu ni jiniso'o Jesús jnu'un un, so ni naa
ini ya, ti ni kachi ya jiin yɨvɨ kua'a kuankoyo
jiin ya un:
—Jandaa na kachi ri nuu ra naa ra ja nɨ
tu'u ñuu Israel, tu iyo ni ɨɨn yɨvɨ kandixia
ru'u nanu ni kandixia chaa ja'a. 11 Ko na
kachi ri nuu ra naa ra ja nde kua'a yɨvɨ
kikoyo i ichi nuu kaña jiin ichi nuu kee
ndikandii, ti kɨvɨkoyo i ñuu nuu ta'u Yan-
dios jniñu, ti nukoo i xiin Abraham, Isaac,
jiin Jacob. 12 Ko kua'a yɨvɨ Israel ja ka kuni
kunchuku ñuu nuu ta'u Yandios jniñu un,
keni'in ya maa i kinkoyo i ichi fuera ñuu un,
ti koo i nundo'o kunchuku i. Yukan ti nde'e
i ja jnu'un kui'ya ini, ku'yu yu'u i, ti nakeyɨ'ɨ
i jnu'un i ja xaan nakani ini i —kachi Jesús.
13 Yukan na ti ni kachi ya jini chaa kuu
capitán un:
—Kuano'on ve'e ra, ti na kuu sia'an nava
ni kandixia ndaa ra —ni kachi ya.
Ti un, ni nduva'a ni muzu chaa un.

Sa'a Jesús tajna nana chiso Pedro
(Mr. 1.19-31; Lc. 4.38-39)
14 Yukan ti ni ja'an Jesús ve'e Pedro. Ni
jini ya ja katuu nana chiso Pedro nuu jito,
ku'u ña jiin kue'e kiji xaan. 15 Ni jnɨɨ ya nda'a
ña, ti ni kenchaa ni kiji un maa ña. Yukan ti
ni ndoko ña, ni sa'a ña ndeyu, ni ka yee da
jiin ya.

Sa'a Jesús tajna yɨvɨ kua'a
(Mr. 1.32-34; Lc. 4.40-41)
16 Nu ni kuaa, ti ni ka chakoyo yɨvɨ nuu
Jesús jiin tɨjnɨ xaan yɨvɨ ka jna'an tachi
xaan, ti jiin ɨɨn ni jnu'un ni ka'an ya, ni
keni'in ya tachi xaan un kuankoyo. Ti suni
ni ka nduva'a ni taka ga yɨvɨ ka ku'u un.
17 Yukan ni kundaa jnu'un Yandios nava ni
ka'an profeta Isaías na jana'an, ja ni kachi
da: "Maa ya ni kunda'u ini yo'o jiin kue'e
ka jna'an yo, ti ni kenchaa ya kua'an", kachi
Isaías.

Uu chaa ka kuni ki'in jiin Jesús
(Lc. 9.57-62)
18 Nu ni jini Jesús ja nde kua'a yɨvɨ ni
ka ndututu jiin ya, ti ni ta'u ya jniñu nuu
ndaja'a ya ja na kin ya'a da jiin ya undi ɨnga
nuu yuu lago un. 19 Ti ɨɨn chaa ka xna'an ley
Israel un ni tu'va nuu ya, ti ni kachi:
—Maestro, kuni ki'in na jiin ni vasu
sava'a ni ga na ichi na ki'in ni, ti ki'in yo
—ni kachi da.
20 Ti ni kachi Jesús jiin da:
—Ñukuii un chi ka iyo yau kava ka yɨ'ɨ tɨ.
Ti saa un suni ka iyo taka tɨ nuu ka ndetatu
tɨ. Ko ru'u, ja kuu ri maa Se'e Yɨvɨ Ñuyɨvɨ, va
sa nanu iyo nuu ndetatu tɨ'lɨ xini ri —kachi
Jesús.
21 Ti ɨnga chaa kuu ndaja'a ya un ni kachi:
—Jito'yo, kundatu ni na kin chunduji na
tata na xnakan, ti sa chaa na, na cho'o —ni
kachi da.
22 Ti ni kachi Jesús jiin da:
—Jini ra ja ka iyo yɨvɨ kanchuku nanu
ndɨyɨ, chi tu ka chunso'o i jnu'un Yandios.
Ti sia yɨvɨ un na chunduji jna'an maa i, ti
ña'an na cho'o —kachi ya jiin da.

Ni sa'a Jesús ja na jakuɨñɨ tachi sau xaan un jiin nducha lago
(Mr. 4.35-41; Lc. 8.22-25)
23 Yukan ti ni kɨvɨ Jesús ini barco, ti yɨvɨ ka skua'a jiin ya, ni ka ndikun i ya kuankoyo i jiin ya. 24 Yukan ti ni ndonda ɨɨn tachi sau xaan tonto nuu lago un, ni keja'a kava nuu mani ga nducha un nuu barco un. Ko Jesús chi kixi kixi ni ya. 25 Ti ni ka xndoto ndaja'a un ya, ti ni ka kachi da:
—¡Jito'yo, nama ni, yo'o chi naa yo. Ka kuni keka'nu yo chii nducha ja'a! —ni ka kachi da.
26 Ko ni kachi ya jiin da:
—Ndoo xaan ka yu'u ra. ¿Xi ka jani ini ra ja tu chindee Yandios ro'o naa ra nu? —ni kachi ya.
Yukan ti ni ndokuɨñɨ ya, ti ni ta'u ya jniñu nuu tachi sau xaan un jiin lago un, ti na'in kuɨtɨ ni kuu.
27 Ti so ni ka naa ini chaa un, ti ka nnda-jnu'un da:
—¡Naa chaa kuu ja'a ja undi tachi sau xaan un, jiin lago un ka jandatu nuu da! —kachi da naa da.

Chaa ka jna'an tachi xaan ñuu Gadara
(Mr. 5.1-20; Lc. 8.26-39)
28 Nu ni ya'a Jesús ɨnga nuu yu'u lago un, nuu kuu yu'u ñuu Gadara. Ti undi staa stilateón nuu ka ñunduji ndɨyɨ un ni ka kendakoyo uu chaa ka jna'an tachi xaan, ti ni ka chakoyo da nuu Jesús. Ti ndɨnduu da ka jna'an tachi xaan un, ti kua'an xaan ni ka nduu da ja ni ɨɨn yɨvɨ tukaa ga kuu ya'a i ichi un. 29 Ti ni ka jakunchaa da ka kana ko'o da:
—¡Ni'in Jesús, Se'e Yandios! ¿Ndoo kɨvɨ nduu ni jiin na naa na, xi vaji ni ja kua'a ni nundo'o saña nu? Vasu ti jaa ga kɨvɨ kii juicio —ni ka kachi da naa da.
30 Ti yajni yukan ka jikonuu kua'a xaan kɨnɨ ka yaji tɨ. 31 Yukan ti ni ka kanda'u tachi xaan un jiin Jesús, ti ni ka kachi:
—Nu kuni keni'in ni saña naa na, ko kua'a ni jnu'un ja na nandikun na kɨnɨ un naa na —ni ka kachi.
32 Yukan ti ni kachi Jesús jini tachi xaan un:
—Kua'an naa ra —ni kachi ya.
Yukan ti ni ka xndoo tachi xaan un chaa un naa da, ti ni ka kekoyo kua'an, ti ni ka najna'an jiin kɨnɨ un. Ni ndɨ'ɨ kɨnɨ un ni ka ja'a tɨ corrɨ, ti ni ka nukoyo tɨ ɨɨn xa'va, ti ni ka kɨvɨ tɨ nuu nducha lago un, ti ni ka kancha tɨ nducha un, ti ni ka ji'i tɨ. 33 Ti chaa ka ndito kɨnɨ un ni ka yu'u xaan da, ni ka ja'a da corrɨ, ti ni ka jan kasjnu'un da nuu yɨvɨ ñuu un nava ni ka jna'an kɨnɨ da, jiin ja ni ka jna'an chaa ka jna'an tachi xaan un. 34 Yukan na ti tendɨ'ɨ yɨvɨ ñuu un ni ka ja'an nuu kande Jesús. Nu ni ka jakoyo yɨvɨ un nuu Jesús, ti ni ka kachi i jiin ya ja na kee ya, ti na ki'in ya ñuu.

Ni sa'a Jesús tajna ɨɨn chaa tɨkuku
(Mr. 2.1-12; Lc. 5.17-26)

9

1 Yukan ti ni ndɨvɨ Jesús ini barco, ni naya'a tuku ya ɨnga nuu yu'u lago un. Ti ni najaa ya ñuu maa ya. 2 Ti yukan ni ka jakoyo yɨvɨ jiin ɨɨn chaa ni kuu tɨkuku, katuu da nuu jito yuu. Ti nu ni jini Jesús ja ni ini da ni ka kandixia da ya ja kuu sa'a ya tajna chaa ku'u un, ti ni kachi ya jiin chaa ku'u un:
—Nda'u se'e ri, ndee sa'a ni ra, chi ja iyo jnu ka'nu ini nuu kuachi ra —kachi ya jiin da.
3 Ti yukan ka'iin tɨjnɨ chaa ka xna'an ley Israel. Ti nu ni ka jiniso'o da jnu'un ni ka'an Jesús jiin chaa tɨkuku un, ti ni ka keja'a ka ndo'o ini da: "¿Xi ndaa ja ndo'o ini chaa un ja kuu da Yandios, ja sia'an ka'an da sɨkɨ ya"? kachi da naa da.
4 Ti ja ni jini Jesús ja sia'an ka ndo'o ini da, ti ni kachi ya:
—¿Ndoo ka ndo'o ini ra sia'an naa ra? 5-6 Chi na kachi ri ja maa ri kuu Se'e Yɨvɨ Ñuyɨvɨ, ti ndisojniñu ri ja kuanka'nu ini ri nuu kuachi yɨvɨ naa i. Vijna ti na stuu ri ɨɨn jniñu sa'a ri ja'a —ni kachi ya.
Yukan na ti ni kachi ya jiin chaa tɨkuku un:
—Ndoko, nastuu yuu ra, ti kuano'on ve'e ra —ni kachi ya.
7 Ti ni ndoko chaa tɨkuku un, ti kuano'on da ve'e da. 8 Nu ni ka jini yɨvɨ un, ti ni ka naa ini i ja sia'an ni sa'a ya. Ti ni ka kuvaa i ni ka nakanajaa i Yandios ja sia'an ni ja'a ya jniñu ña'nu un nuu ɨɨn chaa.

Kana Jesús xini Mateo ja na kuu da ndaja'a ya
(Mr. 2.13-17; Lc. 5.27-32)
9 Ni kee Jesús yukan ti kua'an ya, ti ni jini ya ɨɨn chaa nani Mateo, nukoo da nuu kinya'u da puestu, ti ni kachi ya jiin da:

—Ña'an na cho'o, ti kundikun ra ru'u
—ni kachi ya.

Yukan ti ni ndokuɨñɨ ni chaa un, ti kua'an
da jiin ya.
10 Ti nu ni jaa Jesús ve'e Mateo yukan ni
yee ya staa. Ti kua'a xaan chaa ka kinya'u
puestu ni ku'iin un, jiin tɨjnɨ chaa tu ka
siuku ley Israel. Kanchuku da jiin ya nuu
mesa ka yee da staa, jiin taka ndaja'a ya.
11 Ko nu ni ka jini chaa fariseo yukan, ti ni ka
jikajnu'un da ndaja'a ya, ti ni ka kachi da:

—¿Ndoo kuu ja yaji maestro ra staa jiin
chaa ka kinya'u puestu un jiin taka chaa tu
ka siuku ley Israel yukan? —ni ka kachi da.
12 Ni jiniso'o Jesús ja sia'an ni ka ka'an
chaa un, ti ni kachi ya jiin da:

—Yɨvɨ ka iyo ndendajnu tu ka nandɨ'ɨ i
chaa tajna, chi yɨvɨ ka ku'u kuu ja ka nandɨ'ɨ
ɨɨn médico. 13 Kuano'on naa ra ti skua'a ra
nasa kuni ka'an jnu'un ja'a: "Ru'u kuni ri
ja na kuanka'nu ini nuu jna'an ra naa ra, ti
ansu ja soko ra kɨtɨ naa ra." Chi ansu vaji ri
ja ka'an ri jnu'un Yandios nuu yɨvɨ ka jani
ini ja iyo ndoo jiin kuachi i. Chi su'va ni
chaa ri ja na ka'an ri jnu'un Yandios nuu
yɨvɨ ka nakuni ja ka iyo kuachi i, nava na
nakani ini i nuu Yandios —kachi Jesús.

Ka jikajnu'un da Jesús sɨkɨ jnu'un ndicha
ini
(Mr. 2.18-22; Lc. 5.33-39)
14 Yukan ti ni ka chakoyo ndaja'a Juan,
chaa skuanducha un, nuu Jesús, ti ni ka
jikajnu'un da ya:

—¿Ndoo saña naa na jiin chaa fariseo,
xaan tɨjnɨ jinu ka kendo ndicha ini na, ti
ndoo ndaja'a ni, ndoo tu ka kuu koo ndicha
ini da naa da? —ni ka kachi da.
15 Yukan ti ni kachi Jesús:

—¿Va nu kuu koo ndicha ini yo nu iyo ɨɨn
viko nanda'a, ti tu kusɨɨ ini yo nu kancha
novio un jiin yo nu? Ko nu na jaa kɨvɨ ja
kuxio novio un ki'in da, yukan na ti sa kuu
koo ndicha ini yɨvɨ un naa i. Suni sia'an kuu
ja nu nɨ kancha ri ti tu kuu koo ndicha ini
chaa ka skua'a jiin ri. Ko jaa ɨɨn kɨvɨ nu na
kuxio ri ki'in ri, yukan na ti sa na koo ndicha
ini da naa da —ni kachi ya.
16 Siin Jesús xndaku ya ja tu kejna'an
jnu'un jaa ja xna'an ya, jiin jnu'un jana'an,
ti ni kachi ya:

—Tu kuu nachaa yo sa'ma tu'u jiin ɨɨn
sa'ma jaa, chi ndɨyɨ sa'ma jaa un ti ka'ncha
sa'ma tu'u un, ti su'va kuu jicha ga te'nde
ki'in. 17 Ni tu kuu chu'un yo vino jaa chii ɨɨn
ñɨɨ tu'u, chi vino jaa un ndata ñɨɨ tu'u un, ti
xnaa yo ndɨnduu. Ja yukan kuu ja na chu'un
yo vino jaa chii ñɨɨ jaa un, ti sia'an ni ɨɨn ni
ɨɨn tu xnaa yo —ni kachi ya.

Se'e sɨ'ɨ Jairo jiin ña'an ni kue'e sa'ma
Jesús
(Mr. 5.21-43; Lc. 8.40-56)
18 Ni ka'an ga Jesús jnu'un un, ti ni jaa ɨɨn
chaa kuña'nu ini ɨɨn veñu'un Israel un, ni
jakunjitɨ da nuu Jesús, ti ni kachi da:

—Ja ni ji'i se'e sɨ'ɨ na, ko nu na ki'in yo,
ti chuxndee ni nda'a ni sɨkɨ i, ti va nandoto
tuku i —ni kachi da.
19 Ni ndokuɨñɨ Jesús ti kua'an ya jiin chaa
un jiin ndaja'a ya. 20 Ti yukan kua'an ɨɨn
ñasɨ'ɨ ja ja ni kuu uxi uu kuiya jna'an ña
kue'e nɨñɨ. Ni tu'va ña ichi jata Jesús ti ni
kue'e ña sa'ma ya, 21 chi ni ndo'o ini ña: "Nu
na kundee ri kue'e ri vasu sa'ma ya, ti va
nduva'a ri", sia'an ni ndo'o ini ña. 22 Ko ni
ndeokoto Jesús, ni nde'e ya nuu ña, ti ni
kachi ya:

—Ndee sa'ni ra hija, ja ni nduva'a ra chi
ni kandixia ra ru'u, ja kuu sa'a ri tajna maa
ra —ni kachi ya.

Ti yukan un ni nduva'a ni ña'an un.
23 Nu ni jaa Jesús ve'e Jairo, chaa kuña'nu
un, ti ni jini ya ja, ja ka iyo tu'va música ja
kin chunduji da ndɨyɨ lulu un, ti yɨvɨ ka'iin
un ka kanajiin ko'o i ja ka nde'e xaan i, 24 ti
ni kachi ya:

—Kuan kee naa ra fuera un, chi tu ni ji'i
suchi lulu ja'a, chi so kixi i —kachi ya.

Ti yɨvɨ ka'iin un so ni ka jaku i ja sia'an
ni ka'an Jesús. 25 Ko ni keni'in Jesús maa i
kuankoyo i ichi fuera, ti ni kɨvɨ ya ini ve'e
un, ni jnɨɨ ya nda'a ña'an lulu un, ti ni ndoko
i. 26 Yukan na ti nɨ tu'u ñuu un ni jichanuu
jnu'un Jesús ja sia'an ni kuu un.

Ni sa'a Jesús tajna uu chaa kuaa
27 Nu ni kee Jesús yukan ti kua'an ya, ti
ni ka ndikun uu chaa kuaa jata ya, ti ka
kanajiin da kuajakoyo da:

—¡Kunda'u ini ni saña naa na, ni'in ja
kuu se'e David, chaa ni kuu rey Israel undi
na jana'an! —ni ka kachi da.
28 Ti nu ni jakuɨñɨ Jesús ɨɨn ve'e, ni ka tu'va
chaa kuaa un nuu ya, ti ni jikajnu'un ya maa
da naa da, ti ni kachi ya:

—¿Kandixia ra naa ra ja kuu sa'a ri jniñu ja'a nu? —kachi ya.

Ti ni ka kachi da:

—Jito'yo, ka kandixia na —kachi da naa da.

29 Yukan ti ni kue'e Jesús nduchi da naa da, ti ni kachi ya:

—Na kuu nava ni ka kandixia ra naa ra —kachi ya.

30 Ti ni ka nduva'a ni nduchi chaa un naa da. Yukan na ti ni'in xaan ni ta'u ya jniñu nuu da naa da, ja tu kani kutɨ da jnu'un nuu yɨvɨ naa i.

31 Ko ji'i ni ni ka kee da kua'an da, ti ni ka jani ni da jnu'un nuu taka yɨvɨ ñuu un jniñu ni sa'a Jesús.

Ni sa'a Jesús tajna ɨɨn chaa ñɨ'ɨn

32 San ni ka kee chaa un kuankoyo da, ti ni ka chakoyo tuku uu ga da jiin ɨɨn chaa ñɨ'ɨn, ti chaa un suni jna'an da tachi xaan. 33 Nu ni keni'in Jesús tachi xaan un kua'an, ti ni keja'a ka'an chaa ñɨ'ɨn un, so ni ka naa ini yɨvɨ ka'iin un, ti ni ka kachi:

—Jankɨvɨ ka jini yo ɨɨn jniñu sia'an, ja kuu nuu nɨ ñuu Israel —kachi naa.

34 Ko ni ka kachi chaa fariseo un:

—Keni'in chaa ja'a tachi xaan un kua'an, ko jiin sɨvɨ maa ja'u'u un sa'a da —kachi naa.

Ni kunda'u ini Jesús yɨvɨ naa i

35 Ni jikonuu Jesús taka ñuu jiin taka ranchu xna'an ya ini veñu'un Israel jiin taka ñuu, xndaku ya ja nasa kuu kɨvɨ yɨvɨ nda'a Yandios, ti ta'u ya jniñu nuu i. Ti kenchaa ya taka nuu kue'e ja ka jna'an yɨvɨ. 36 Ni nde'e ya nuu yɨvɨ un ti ni kunda'u ini ya naa i, chi nde nda'u ka sa'a i, ja ka kuu kui'ya ini i. Chi ka kuu i nanu rɨɨ ni ka jichanuu, ti ni ka sana tɨ nanu ja ni ka skuita tɨ jito'o tɨ. 37 Yukan na ti ni kachi ya jiin ndaja'a ya:

—Jniñu Yandios kuu nanu kɨvɨ ka nastutu yo triu, chi jandaa ndixia kuu ja, ja ni kuu te'nde triu un ko jaku ni muzu ka iyo ja sajniñu un. Sia'an kuu yɨvɨ ja'a naa i, chi nda'u ka sa'a i ja tundo xndaku nuu i, chi ka kumani chaa xndaku un naa da. 38 Yukan kuu ja ka'an ri ja kakanta'u nuu maa Yandios naa ra, chi maa ya kuu ja xiin jniñu un, ti na chu'un ya muzu na nastutu jniñu un —kachi ya.

Ni nakaji Jesús ndɨ uxi uu ndaja'a ya
(Mr. 3.13-19; Lc. 6.13-16)

10

1 Yukan na ti ni nastutu Jesús ndɨ uxi uu ndaja'a ya ja na kujiin da jiin ya, ti ni ja'a ya jniñu ña'nu nuu da naa da, ja na kuu keni'in da tachi xaan jiin ja na kenchaa da taka nuu kue'e.

2 Ja'a ka kuu sɨvɨ ndɨ uxi uu ndaja'a Jesús. Xnakan ni nakaji ya Simón, ja suni nani da Pedro, jiin ñani da Andrés; Jacobo jiin ñani da Juan, ja ka kuu da se'e yɨɨ Zebedeo; 3 Felipe; Bartolomé; Tomás; Mateo ja ni kuu da chaa kinya'u puestu un; Jacobo ja kuu se'e yɨɨ Alfeo; Lebeo ja suni nani da Tadeo; 4 Simón, chaa ni yɨ'ɨ jiin partido Kananista; jiin Judas, ɨɨn chaa ñuu Cariote ja kuee ga ti ni nakua'a da Jesús nuu enemigo ya.

Taji Jesús ndaja'a ya ja na ka'an da jnu'un Yandios
(Mr. 6.7-13; Lc. 9.1-6)

5 Ni taji Jesús ndɨ uxi uu chaa un, ko xnakan ni xndaku ya nuu da, ti ni kachi ya:

—Koto kinkoyo ra ñuu nuu tu kanchuku yɨvɨ ka kuu yɨvɨ Israel, ni tu kɨvɨ ra ni ɨɨn ndañu Samaria naa ra. 6 Kuankoyo nuu kanchuku yɨvɨ nación Israel, chi ka kuu i nanu rɨɨ ni ka sana, ti sia'an tu ka chaku ini i na ichi kuankoyo i. 7 Ti kani ra jnu'un nuu yɨvɨ un ja, ja ni jaa kɨvɨ nuu ta'u Yandios jniñu. 8 Sa'a ra tajna yɨvɨ ka ku'u, ti na xndoto ra yɨvɨ ni ka ji'i. Suni sa'a ra tajna yɨvɨ ka jna'an ndɨ'yɨ te'yu nava na ndundoo i. Ti keni'in ra tachi xaan naa ra na kinkoyo. Ti koto maa kinya'u ra nu ni kuu ni ka sa'a ra taka jniñu un.

9 Ichi kinkoyo ra tu kunda'a ra oro, ni plata, ni cobre naa ra. 10 Ni tu kundiso ra ñunu staa ja kuu ichi ra. Vajnu'un ni camisa kuu ja ku'un ra naa ra, ti tu kunda'a ra ndijña ni yujnu xii. Tu kundiso ra taka un, chi ɨɨn chaa sa'a jniñu nɨnɨ kuu ja ni'in da ja kaji da.

11 Nu ni jakoyo ra ɨɨn ñuu xi ɨɨn ranchu, nduku ɨɨn ve'e nuu kanu ini ra yɨvɨ, ti yukan kunchuku ra undi sa kinkoyo ra. 12 Nu ni ka kɨvɨ ra ve'e un naa ra, kanxia'u ra jiin yɨvɨ un, ja na kukuee kunchuku i. 13 Nu ka iyo va'a ini yɨvɨ un, ti kakanta'u ja na kukuee kunchuku i. Ti nu tuu, ti nduku ra ɨnga ve'e nuu kunchuku ra naa ra. 14 Ti taka yɨvɨ ja tu ka ja'a ve'e un, ni tu ka chunso'o jnu'un Yandios ka ka'an ra, kekoyo ve'e yɨvɨ un jiin ñuu i. Nu ni kekoyo ra ñuu un, ti kɨsɨ tɨkacha

ini ndijña ra naa ra, ti yukan na kuu ɨin
seña ja tu ni ka kandixia yɨvɨ un jnu'un ni
ka ka'an ra naa ra. 15 Chi na kachi ri nuu ra
naa ra, ja nu na jaa kɨvɨ chaa juicio, ti ka'nu
ga nundo'o kii sikɨ yɨvɨ ñuu un, ti ansu yɨvɨ
ñuu Sodoma jiin Gomorra —ni kachi Jesús.

Sikɨ ja koto u'u yɨvɨ nuu ndaja'a Jesús
(Lc. 12.11-12)

16 Siin Jesús xndaku ya, ti ni kachi ya:

—Nde'e naa ra, ru'u taji ri ro'o kinkoyo
ra nanu rɨɨ kuankoyo nuu ka'iin kɨtɨ xaan.
Kava vivo ra naa ra, ko so ja koto maa ɨin
ja sa'a ra jiin yɨvɨ. Kuee kava ini ra naa ra
nanu ɨin sata, ja tu nduxaan tɨ. Ti sia'an
kunchuku ra. 17 Ko nde'e ra naa ra, chi jnɨɨ
yɨvɨ presu ro'o, ti nakua'a ro'o nuu chaa ka
kuña'nu un naa ra, ti kua'a chaa un tau ra
ini veñu'un Israel un. 18 Ti sikɨ ja ka jika
ra jiin ri, ti nakua'a da ro'o vasu undi nuu
gobernador xi nuu rey, ko vasu undi nuu
chaa un, ti suni kuu ka'an ra jnu'un ri jiin
nuu yɨvɨ ɨnga nación. 19 Nu ni ka jnɨɨ da
presu ro'o, ti nakua'a da ro'o nuu chaa ka
kuña'nu un, ti koto ma xndi'i ra ini ra naa
ra, ja nasa koo jnu'un ka'an ra naa ra, chi nu
na jaa nuu ka'an ra, ti maa Yandios na kachi
nasa koo jnu'un ka'an ra naa ra. 20 Chi ansu
ro'o kuu ja ka'an, chi Espíritu maa Yandios
kuu ja kua'a jnu'un ka'an ra naa ra.

21 Chi yɨvɨ tu ka kandixia, chakuachi
jna'an i jiin ñani i, ti nakua'a i da ja na kuū
da. Ti suni chaa ka kuu tata, chakuachi da
se'e da, ti nakua'a da chaa ja na kuū da. Ti
suni se'e un, chakuachi i tata i, ti nakua'a i
da ja na kuu da. 22 Ja yukan kuu ja nde kua'a
yɨvɨ koto u'u ro'o sikɨ ja ka yɨ'ɨ ra jiin ru'u,
ko taka yɨvɨ ka siuku ndaa, vasu na kuui ja
sikɨ ru'u, ko taka nanita'u. 23 Ko nu ɨin ñuu
na koto u'u yɨvɨ ro'o naa ra, kuankoyo ɨnga
ñuu. Ti na kachi ndaa ri nuu ra naa ra ja
ru'u, maa Se'e Yɨvɨ Ñuyɨvɨ, xnaka ja nchaa ri
ti sa ndekava ra kuikonuu ra taka ñuu Israel.
24 Nde'e naa ra, ja ka jini ra ja ni ɨin ndaja'a
tu kuu kuña'nu ga ja kuu chaa yɨnda'a da, ti
ni ɨin chaa junukuachi tu kuu kuña'nu ga da
ja kuu jito'o da. 25 Chi nu na sa'a ndeva'a yɨvɨ
jiin maa chaa kuña'nu un, ti suni sia'an sa'a
i jiin chaa ka kuu taka ndaja'a da. Ti nu ka
skonani i ru'u Beelzebú (ja kuni ka'an ja'u'u
kuña'nu), ti ndee ga ja nu tu ka'an i sikɨ ro'o
naa ra ja ka kuu ra ndaja'a ri —kachi Jesús.

Xndaku Jesús nau kuu ja na koyu'u yo
(Lc. 12.2-7)

26 Siin Jesús xndaku ya, ti ni kachi ya:

—Ja yukan kuu ja koto yu'u ra nde'e ra
yɨvɨ kanda kua'an un, chi tu iyo ni ɨin jniñu
sa'a xe'e i ja na kendo sa'yɨ nuu Yandios,
chi taka ni kenda nuu ndijin. 27 Ko jnu'un
xna'an ri nuu maa ni ra ja'a naa ra, ti ka'an
ra taka nuu kanchuku yɨvɨ naa i. 28 Ti koto
yu'u ra nde'e ra yɨvɨ ka ja'ni yɨkɨ kuñu, chi
tu ni'in i añu ra ja ka'ni i. Ko maa Yandios
kuu ja koyu'u ra, chi maa ya kuu ja ja'ni yɨkɨ
kuñu nɨ jiin añu nuu infiernu.
29 Maa Yandios kuu ja na kachi nasa koo
jiin maa ra naa ra. Jini ndaa yo yukan, chi
undi saa kuachi un, jito va'a ya tɨ, ja ni ɨin
tɨ tu kanakava nuu ñu'un nu tu kachi maa
Tata ra Yandios. 30 Ti ja ro'o naa ra, chi undi
ixi xini ra ni ka'u ya ndɨ ɨin ndɨ ɨin. 31 Ja
yukan kuu ja koto xndɨ'ɨ ini ra, chi ya'u ga
ka nchaa ɨin ɨin ra nuu Yandios ja kuu ɨin
jnɨɨ saa kuachi un naa tɨ —kachi Jesús.

Yɨvɨ ka yɨ'ɨ jiin Cristo Jesús
(Lc. 12.8-9)

32 Siin Jesús xndaku ya, ti ni kachi ya:

—Taka yɨvɨ nu na kachi ndaa ja ni ka yɨ'ɨ i
jiin ri, ti suni ru'u nakachi ndaa ri nuu Tata
ri, ya kancha ya andɨvɨ, ja jini ri maa i. 33 Ko
nu na chisa'yɨ i ru'u nuu yɨvɨ, ti suni ru'u
kachi ri ja tu jini ri yɨvɨ un nuu Tata ri, ja
kancha ya andɨvɨ —ni kachi Jesús.

Koto u'u jna'an yɨvɨ ja sikɨ Jesús
(Lc. 12.51-53; 14.26-27)

34 Siin Jesús ka'an ya, ti ni kachi ya:

—Tu kani ini ra naa ra ja ni chaa ri ñuyɨvɨ
ja'a, ti sa'a ri ja na kukuee kunchuku mani
yɨvɨ naa i. Chi ni chaa ri, ko so ja nu na
kandixia i ru'u, ti koto u'u jna'an yɨvɨ naa i.
35 Koto u'u ɨin se'e yɨɨ nuu tata da, ti suni ɨin
se'e sɨ'ɨ koto u'u ña nuu nana ña, ti se'e janu
un koto u'u ña nuu nana chiso ña. 36 Ja sia'an
kuu ja nu na kandixia yɨvɨ ru'u, ti koto u'u
jna'an maa i ini ve'e i naa i.
37 Nu ñukuu ini ra ru'u, ko nu kunda'u ga
ini ra tata ra jiin nana ra, ja sia'an ti tukaa
ga yɨ'ɨ ra jiin ri. Suni nu ka kunda'u ga ini ra
se'e sɨ'ɨ ra xi se'e yɨɨ ra, ti suni tukaa ga ka
yɨ'ɨ ra nda'a ri naa ra. 38 Ti nu tu ka ñukuu
ini ra ru'u ja kundikun ra ru'u, ti vasu na
kuū ra, ko tukaa ga ka yɨ'ɨ ra jiin ri. 39 Chi
taka yɨvɨ ka kuni nama i maa i nuu ñuyɨvɨ
ja'a, ti tukaa nanita'u i ja kuu saa ni. Ko

nu na nakani ini i ti xndoo i taka un ja na
kundikun i ru'u, ti nanita'u i ja kuu saa ni
—ni kachi Jesús.

Nasa ni'in yo ta'u nuu Yandios
(Mr. 9.41)

40 Siin Jesús ka'an ya, ti ni kachi ya:
—Nu ɨɨn yɨvɨ na kuanta'u jnu'un ri ja ka
ka'an ra, ti suni janta'u i maa ri. Ti yɨvɨ
janta'u ru'u, suni ja ni janta'u i Tata ri, ya
ni taji ru'u. 41 Ti ɨɨn yɨvɨ nu na kuanta'u i
jnu'un Yandios ja ka'an ɨɨn profeta, ti suni
ni'in i ta'u i nanu ni ni'in profeta un. Ti nu
ɨɨn yɨvɨ na kuanta'u i ɨɨn chaa va'a ja ni yɨ'ɨ
da jiin ru'u, ja so ja kuu da chaa va'a, suni
ni'in da ta'u da nanu ni'in chaa va'a un. 42 Ti
vasu sava'a ni ga yɨvɨ nu na kua'a i ɨɨn vasu
nducha vijin nuu chaa nda'u ja ka ndikun
da ru'u, ti na kachi ndaa ri ja suni iyo ta'u
yɨvɨ un —ni kachi Jesús.

Chaa ni ka jika jiin Juan, chaa skuanducha
(Lc. 7.18-35)

11

1 Nu ni ndɨ'ɨ ni xndaku Jesús nuu ndɨ uxi
uu ndaja'a ya, ni kee ya kuan xna'an ya nuu
yɨvɨ ñuu ka'iin yajni un.
2 Ti Juan, chaa ni skuanducha un, ja kande
da vekaa. Ti nu kande da un, ni ni'in da
jnu'un taka jniñu sa'a Cristo. Yukan ti ni
taji da uu chaa ka jika jiin da un kuankoyo
da nuu kande Jesús, 3 ti ni ka jikajnu'un da
ya sia'an:
—¿Maa ni kuu Cristo ja ni chisojnu'un
Yandios ja kii nu? ¿Xi kundatu yo ɨnga nu?
—ni ka kachi da.
4 Yukan ti ni kachi Jesús:
—Kuankoyo naa ra ti kani jnu'un nuu
Juan naa ra taka ja ni ka jini ra jiin taka
jnu'un ni ka jiniso'o ra ja'a naa ra. 5 Kani
jnu'un nuu da ja ka ndundijin nduchi chaa
kuaa un, jiin ja ka ndokaka chaa tɨkuku
un, jiin ja ka ndundoo chaa ka jna'an kue'e
ndɨ'yɨ te'yu un. Suni chaa so'o un ka
ndundijin so'o da, jiin ja ka nandoto ndɨyɨ
naa i, jiin ja kuu nuu yɨvɨ nda'u ka'an
ri jnu'un Yandios nasa nanita'u i —kachi
Jesús.
6 Ti kachi jiin da ja kandichi Yandios jiin
yɨvɨ tu ka yu'u i kundikun i ru'u, vasu na koo
ndo'o koo nene i ja sɨkɨ ru'u.
7 Nu ni ka ya'a chaa un kua'an da, ti ni
keja'a Jesús ka'an ya jiin yɨvɨ un ja na chaa
kuu Juan, ti ni jikajnu'un ya:
—Na ni ka jande'e ra undi nuu ñu'un te'e
un, ¿ndoo ka ndo'o ini ra ja sa'a chaa un?
Ti tu ni ka jini ra ɨɨn chaa un nanu ɨɨn yoko
icha ja kanda jiin tachi un, ti chaa un tu ni
sama nuu nuu da jnu'un ka'an da, chi ɨɨn
ni jnu'un ni ka'an da. 8 Ti nu ni ka jande'e
ra yukan, ¿Xi ni ka jini ra ja ñu'un chaa un
sa'ma va'a nu? Chi na kachi ri ja yɨvɨ ka
ñu'un sa'ma fino kanchuku da ve'e chaa ka
kuu rey. 9 ¿Ti ndoo ni ka jande'e ra nusa?
¿Xi ka jani ini ra ja maa da kuu profeta ja
ka'an jnu'un Yandios nu? Ti jandaa ndixia
kuu ja maa da kuu da ɨɨn profeta ja ka'an da
jnu'un Yandios. 10 Ti sɨkɨ Juan kuu ja ka'an
nuu tutu ii Yandios sia'an:
Na taji ri tajnu ri ja na koxnuu da jaa da.
Ti na satu'va da yɨvɨ naa i sa ki'in ra.
Ni kachi Yandios, kachi tutu.
11 Jandaa na kachi ri ja tukaa ga iyo ni
ɨɨn yɨvɨ nanu Juan ja kuña'nu ga ja kuu
Juan, chaa skuanducha un. Ko yɨvɨ ja, ja
ni ka janta'u jnu'un sɨkɨ ja nasa kɨvɨ i nda'a
Yandios, ti ta'u Yandios jniñu nuu i, vasu tu
ka ndiso jniñu i nanu Juan, ko kuni ga yɨvɨ
un jniñu ña'nu ga ja sa'a ya ansu maa da.
12 Undi na ni chaa Juan, chaa skuanducha
un, ti undi vijna, u'u xaan sa ka kandixia
yɨvɨ jnu'un ka'an ri ja na kuu kɨvɨ i nda'a
Yandios, ti ta'u ya jniñu nuu i. Ti nɨnɨ
yɨvɨ ka ñukuu xaan ini, yukan ni kuu ja
kuu kɨvɨkoyo i nda'a ya, ti ta'u ya jniñu
nuu i. 13 Taka profeta, chaa ni ka ka'an
jnu'un Yandios jiin jnu'un ka'an ley Moisés
un, chaa yukan ni ka ka'an jnu'un sɨkɨ ñuu
nuu ta'u Yandios jniñu, sa ni chaa Juan.
14 Ti nu ka kuni kandixia ra naa ra ja Juan
kuu maa profeta ja sa'a jniñu nanu ni sa'a
profeta Elías na jana'an, nava yoso nuu tutu
Yandios ja kii. 15 Yɨvɨ ka kuni chunso'o, na
chunso'o i jnu'un ja'a.
16 Ja'a na kachi ri jiin nau ja skejna'an ri
yɨvɨ kanchuku kɨvɨ vijna. Chi yɨvɨ ka iyo
vijna ka kuu i nanu suchi kuachi nu ni ka
nukoo i nuu ya'u ja ka yɨsɨkɨ i, ti ka kana xini
jna'an i, 17 "Ka tɨvɨ yo xkili, ko tu ni ka jitaja'a
i. Ti kuaka xaan ni ka jita yo ɨɨn yaa, ko tu
ni ka nde'e i", ni ka kachi i. 18 Sia'an kuu kɨvɨ
vijna, chi ni kii Juan, ni kuncha da. Tu ni ji'i
da ndɨxɨ, ti iyo nasa xndondicha da ini da.
Ti ro'o ni ka ka'an ra ja ni yɨ'ɨ da jiin ɨɨn tachi
xaan. 19 Yukan na ti ni chaa tu ru'u, maa Se'e
Yɨvɨ Ñuyɨvɨ, ja yaji ri ti ji'i ri, ti ka chakuachi
ra ru'u ja yaji xaan ri ti ji'i xaan ri vino, ti

kuu ri amigo chaa ka kinya'u puesto. ¿Nusa
ti tu ni ka kandixia ra jniñu ni sa'a Juan, ni
tu ni ka kandixia ra jniñu ni sa'a tu ru'u nu?
Ko tundo sa'a, chi yɨvɨ tu'va, ka jini i ja iyo
va'a sava'a ni ga jniñu ni ta'u Yandios nuu
ri jiin Juan —ni kachi ya.

Yɨvɨ ñuu ni ka nduni'in ini
(Lc. 10.13-15)

20 Yukan ti ni keja'a Jesús kankuachi ya
sɨkɨ yɨvɨ ñuu nuu ni sa'a ya kua'a jniñu
ña'nu un, chi taka yɨvɨ ñuu un, tu ni ka
nakani ini i nuu kuachi i, ti ni kachi ya:
21 —¡Na xaan ga xnda'u ro'o, yɨvɨ ñuu
Corazín! ¡Na xaan ga xnda'u ro'o, yɨvɨ ñuu
Betsaida! Sa ti ñuu Tiro jiin ñuu Sidón ni
sa'a ri taka jniñu ña'nu un nava ni sa'a ri
nuu ñuu ra naa ra, va ja ni kuu jna'an ni
ka nakani ini yɨvɨ un nuu kuachi i niku. Ti
ku'un i sa'ma ndayɨ, ti nakuchi i yaa ja na
kuu seña i ja ni ka nakani ini i. 22 Ko na
kachi ri ja kɨvɨ nu na chaa juicio ti ni'in ga kii
nundo'o sɨkɨ ra naa ra ja kuu yɨvɨ ñuu Tiro
jiin Sidón. 23 Ti ro'o, yɨvɨ ñuu Capernaum,
¿ka jani ini ra ja ni nduña'nu ga ñuu ra
nu? Tuu, chi su'va ni nukuu ga ñuu ra, ti
ndunda'u ga ra ja kuu taka ga ñuu. Sa ti
taka jniñu ña'nu ni sa'a ri ñuu ra ja'a, ni
sa'a ri ñuu Sodoma niku, va ni siin ga ñuu
un undi vijna niku. 24 Ko na kachi ri nuu ra
naa ra ja kɨvɨ nu na chaa juicio, ti ro'o kuu
ja ni'in ga kii nundo'o sɨkɨ ra ja kuu sɨkɨ yɨvɨ
ñuu Sodoma —kachi ya.

Ka'an Jesús ja tu yɨɨ jnu'un tatu ya nuu yo
(Lc. 10.21-22)

25 Ti kɨvɨ jña ni jikanta'u Jesús nuu Tata ya
Yandios, ti ni kachi ya:
—Nakanajaa na ni'in, ni'in ja kuu ni Tata
na, ti maa ni yinda'a andɨvɨ jiin ñuyɨvɨ.
Nakuta'u na nuu ni, chi tu ni stuu ni taka
jnu'un va'a un nuu chaa tu'va un, ko ni stuu
ni jnu'un un nuu yɨvɨ nda'u ja ni ka nakani
ini. 26 Ni kuu sia'an, chi sia'an ni kuu ini maa
ni —kachi Jesús.
27 Ti ni siin Jesús xndaku ya nuu yɨvɨ un, ti
ni kachi ya:
—Tata ri, ni nakua'a taka jniñu ja'a nuu
ri. Ti maa ni ya kuu ja jini ndaa kuɨtɨ nava
ndo'o inijnuni ri, ja kuu ri Se'e maa ya. Ti
suni ru'u, ja kuu ri Se'e ya, jini ndaa kuɨtɨ
ri inijnuni maa ya, ja maa ya kuu Tata ri
Yandios. Ti maa ɨin ni ru'u, ja kuu ri Se'e ya,
kuu ja xna'an nuu yɨvɨ nasa kaa maa Tata
yo Yandios. 28 Ña'an nuu ri naa ra ro'o ja
ka ndɨ'ɨ ini, ti ka nduku ra ichi ki'in ra ja
na kenchaa kuachi ra, ti ru'u na nama ro'o
naa ra, ti tukaa kondo'o ra jiin kuachi ra.
29 Ja'a kuu nanu ɨin yugo ja chuxndee yo xini
yunta nu ka sa'a tɨ jniñu, ti suni sia'an na
kua'a ri ɨin jniñu nuu ra, ti tu yɨɨ jniñu un,
ja tu kuu sa'a ra. Chi so ja na chunso'o ra
jnu'un ka'an ri, ti kuandatu ra nuu jnu'un
un. Chi ru'u, va'a ini ri jiin ra naa ra, ti
ñunda'u ini ri ja nama ri ro'o jiin añu ra naa
ra. 30 Ɨin jniñu taya kuu ja kua'a ri nuu ra, ti
tu ni'in iyo —ni kachi Jesús.

Jniñu ni ka sa'a ndaja'a Jesús ɨin kɨvɨ nde-
tatu
(Mr. 2.23-28; Lc. 6.1-5)

12

1 Ti kɨvɨ jña kua'an Jesús jiin ndaja'a ya,
ɨin kɨvɨ ndetatu, ti ni ya'a ya ɨin ñu'un nuu
kaa triu. Ti ndaja'a ya, ni ka keja'a da ka
jnu'un da yoko triu. Ka skoyo da ti ka yee da
triu un, chi ka ji'i da soko. 2 Ti nu ni ka jini
chaa fariseo un, ti ni ka kachi da jiin Jesús:
—Nde'e, ¿ndoo ka sa'a ndaja'a ra jniñu ja
tu iyo va'a ja sa'a yo kɨvɨ ndetatu? —ni ka
kachi da.
3 Ti ni kachi ya:
—¿Xi tu ni ka skua'a ra ɨin tutu nava ni ka
jna'an David ɨin kɨvɨ na ni ka ji'i da soko, jiin
uu ga jna'an da nu? 4 Jini ra ja ni ka kɨvɨ da
ini ve'e ii Yandios, ti ni ka yee da staa stila
ii un, ja ni maa da jiin uu ga jna'an da un, tu
kuu kaji da naa da, chi nɨnɨ sutu un kuu ja
ka yee staa stila un niku. 5 ¿Xi tu ka skua'a
ra nuu ley Moisés, nuu kachi ja ni sutu un,
tu ka ndetatu da ja kuu kɨvɨ ndetatu, ti ansu
suni ɨin kuachi kuu un nu? 6 Ko na kachi ri
nuu ra, ja vijna ti iyo ɨin ja kuña'nu xaan ga
ja kuu sutu ka kuña'nu ini veñu'un ka'nu
un. 7 Ko maa ra naa ra, tu ka chaku ini ra
ndoo kuni ka'an junu'un ja yoso nuu tutu
ii, ja ni ka'an Yandios: "Ru'u, kuni ri ja na
kuanka'nu ini nuu jna'an ra naa ra, ti ansu
ja ka soko ra kɨtɨ nuu Yandios", ni kachi ya.
Sa ti ka chaku ini ra jnu'un un naa ra, ti va
tu chakuachi ra yɨvɨ naa i ja ka iyo falta i.
8 Chi ru'u, maa Se'e Yɨvɨ Ñuyɨvɨ, kuña'nu ga
ri, ti ta'u ri jniñu nuu kɨvɨ ndetatu ja'a —ni
kachi ya.

Ni nduva'a ɨin chaa ni ichi nda'a
(Mr. 3.1-6; Lc. 6.6-11)

9 Yukan ti na kua'an Jesús, ni jaa ya ɨɨn
veñu'un Israel un. 10 Ti yukan kande ɨɨn chaa
ni ichi ɨɨn nda'a da. Ko vanuxia chaa fariseo
un ka nduku da nasa chakuachi da Jesús, ti
ni ka jikajnu'un da ya:
—¿Kuu sa'a yo tajna ɨɨn yɨvɨ ku'u ja kuu
kɨvɨ ndetatu nu? —ni ka kachi da.
11 Ti ni kachi Jesús:
—Nu nau ro'o ka ñava'a ɨɨn lélú, ti nu na
kinikava tɨ ɨɨn yau ja kuu ɨɨn kɨvɨ ndetatu, ¿ti
tu kin tava ra tɨ nu? 12 ¿Ti ansu ya'u ga nchaa
ɨɨn yɨvɨ ja kuu lélú un nu? Ja yukan kuu ja na
kachi ri ja kuu sa'a yo ɨɨn jniñu va'a ja kuu
kɨvɨ ndetatu —ni kachi Jesús.
13 Yukan ti ni kachi ya jiin chaa ni ichi
nda'a un:
—Skaa nda'a ra —kachi ya.
Ti nu ni skaa chaa un nda'a da, ti ni
nduva'a ni nanu kaa nda'a da. 14 Ti ni ka
kekoyo chaa fariseo un kua'an da, ti ni ka
keja'a ka ndajnu'un da nasa kuu ka'ni da
Jesús.

Jnu'un ni ka'an Isaías undi na jana'an

15 Nu ni jini Jesús nava ka ndo'o ini chaa
fariseo un, ni kee ya yukan ti kua'an ya.
Ko kua'a xaan yɨvɨ kuankoyo jiin ya, ti ni
sa'a ya tajna tɨjnɨ yɨvɨ ka ku'u. 16 Ko ni'in
xaan ni xndaku ya nuu yɨvɨ un ja tu kani da
jnu'un nau ja kuu ya. 17 Yukan ti ni kundaa
jnu'un ni ka'an profeta Isaías na jana'an, na
ni kachi da:
18 Chaa junukuachi nuu ri ja'a, kuu ja ni
nakaji ri.
Chaa ja'a kuu ja kunda'u ga ini ri, ti kusɨɨ ini
ri jiin da.
Kua'a ri Espíritu ri nuu da, ti xndaku da nuu
taka nación
ja nau kuu maa jnu'un ndaa, ti na kuandatu
yɨvɨ jnu'un un.
19 Ni tu kava vixi ini maa da, ni tu kachi da
nuu ni ɨɨn yɨvɨ nau ja kuu da.
Ti ni ɨɨn yɨvɨ tu nakuni i ndusu yu'u ya.
20 Tu kua'a da nundo'o nuu taka ñuu nda'u,
chi su'va kua'a da jnundee ini undi
kɨvɨ na ki'in da jniñu ña'nu da,
ti ta'u da jniñu nava iyo.
21 Ti kɨvɨ un sa na kandixia ndaa yɨvɨ taka
nación maa da.
Sia'an ni kachi profeta Isaías.

Ka chakuachi da Jesús ja ndiso jniñu ya nuu ja'u'u

(Mr. 3.19-30; Lc. 11.14-23; 12.10)

22 Yukan ti ni ka janchaka da ɨɨn chaa kuaa
ja suni ñɨ'ɨn da, ti jna'an da tachi xaan. Ni
sa'a Jesús tajna chaa un, ti ni kuu nde'e da,
ti ni kuu ka'an da. 23 Tendɨ'ɨ yɨvɨ un ni ka naa
ini, ti ni ka kachi:
—¿Xi ja'a kuu Se'e rey David ja ni ji'i undi
na jana'an nu? —ni ka kachi da.
24 Ko nu ni ka jiniso'o chaa fariseo jnu'un
un, ti ni ka kachi da:
—Keni'in chaa ja'a tachi xaan un
kuankoyo, ko jiin sɨvɨ maa ja'u'u kuña'nu
un (ja suni nani Beelzebú), chi yukan kuu
ja yɨnda'a taka tachi xaan un —ni ka kachi
da.
25 Nu ni jini Jesús ja sia'an ka ndo'o ini
chaa un, ti ni kachi ya:
—Nu ɨɨn gobiernu, na kusɨɨn da jiin yɨvɨ
da ti keja'a kanaa da naa da, ti gobiernu un
tu kuñɨɨ, chi naa. Suni sia'an nuu ɨɨn ñuu xi
ɨɨn familia, nu tu ka iyo ɨɨn nuu ini, ti familia
un, tu kuu kunchuku mani. 26 Ti suni sia'an
kuu nu maa ja'u'u un na keni'in tachi xaan
un ki'in ja kuu ndaja'a maa. Nu sia'an na
sa'a, ti ka sasɨɨn jna'an maa, ¿ti nasa kuñɨɨ
jiin jniñu ndiso un nusa?
27 Ti ka ka'an ra ja ru'u keni'in ri tachi
xaan un kuankoyo jiin sɨvɨ maa ja'u'u
kuña'nu un. Ko sa ti sia'an kuu, ti va suni
yɨvɨ ka skua'a jiin ra naa ra, va suni kuu
keni'in i tachi xaan un jiin sɨvɨ maa ja'u'u
un kinkoyo. Ja yukan na kachi ri ja maa ni ra
ka yuji jiin jnu'un ka ka'an ra un. 28 Ko ru'u
keni'in ri tachi xaan un jiin jnu'un Espíritu
Yandios. Yukan kuu ja, ja ni chaa jniñu
ña'nu Yandios ja kuu nuu ra naa ra. 29 Ja
sia'an, ti sa'a yo nanu ja ɨɨn ni kuu ja nu kuni
yo sakui'na yo ve'e ɨɨn chaa ni'in xaan da, ti
ku'ni yo chaa un xnakan, ti sa kuu sakui'na
yo ja ñava'a da. Ti suni sia'an kuu ja'a chi
ni kundee ri jiin chaa u'u un, ti ni keni'in ri
ndaja'a da un kua'an.
30 Ti na kachi ri nuu ra naa ra ja kuu yɨvɨ
tu ka ka'an va'a ja'a ri, ti yɨvɨ un jito u'u i
ru'u. Yɨvɨ tu kejna'an jiin ri, jachanuu i yɨvɨ
ka kuni kejna'an jiin ri.
31 Ja yukan kuu ja na kachi ri nuu ra naa ra
ja iyo jnu'un ka'nu ini Yandios ja kuu yɨvɨ ka
sa'a taka nuu kuachi. Suni nuu yɨvɨ ka ka'an
ndeva'a, vatu ni kuanka'nu ini Yandios nuu
i. Ko yɨvɨ yɨsɨkɨnchaa Espíritu Santo, jankɨvɨ
kuanka'nu ini Yandios nuu i. 32 Ti sava'a
ni ga yɨvɨ na ka'an ndeva'a ni ga sɨkɨ ri, ti
kuanka'nu ini ri nuu i. Ko nu nau ja na

ka'an ndeva'a sɨkɨ Espíritu Santo, tukaa ga
iyo jnu'un ka'nu ini, ni nuu ñuyɨvɨ ja'a ni
nuu ɨnga ñuyɨvɨ ja kii ɨnga kuiya —ni kachi
Jesús.

Jiin nde'e yujnu un nakuni yo na yujnu kuu
(Mt. 7.17-20; Lc. 6.43-45)

33 Siin Jesús ka'an ya, ti ni kachi ya:
—Nu ɨɨn yujnu va'a, ti kua'a nde'e va'a.
Ti nu ɨɨn yujnu kue'e kuu, ti suni nde'e kue'e
kua'a. Jiin nde'e un, ti sa nakuni yo naa nuu
yujnu kuu. 34 Yukan na kachi ri ja ka kuu ra
nanu koo xaan jiin se'e tɨ, chi ndeva'a xaan
ka sa'a ra. Ti tu kuu ka'an ra ɨɨn jnu'un va'a,
chi maa ra tu va'a ini ra naa ra. Ti yu'u ra
chi ka ka'an nava ndo'o ini añu ra. 35 Chaa
va'a un chi ka'an da ɨɨn jnu'un kuajniñu, chi
iyo ndoo añu da. Ti chaa ka sa'a ndeva'a un,
chi ka'an ndeva'a kuɨtɨ da, chi tu iyo ndoo
ini añu da. 36 Ti na kachi ri nuu ra ja nu na
jaa kɨvɨ chaa juicio, ti kɨvɨ jña, ti tendɨ'ɨ yɨvɨ
nakua'a i jnu'un nuu taka jnu'un ndeva'a
ni kee yu'u i ja ni ka ka'an i un. 37 Ti sɨkɨ
jnu'un ka'an ra, ti kendo va'a ra. Ti suni
jiin jnu'un ka'an ra un, jna'nu ndatu ra —ni
kachi Jesús.

Chaa fariseo ka jikan da ɨɨn jniñu ña'nu
(Mr. 9.12; Lc. 11.29-32)

38 Yukan na ti ni ka kachi uu chaa fariseo
jiin chaa ka xna'an ley un nuu Jesús:
—Maestro, ka kuni na ja sa'a ni ɨɨn jniñu
ña'nu ja na nde'e na —ni ka kachi da.
39 Ti ni kachi Jesús:
—Taka yɨvɨ ja tu ka kuni kuandatu i
nuu Yandios, ka kuni i ja na sa'a ri ɨɨn
jniñu ña'nu nuu i, ko jankɨvɨ sa'a ri jniñu
ña'nu un, chi nɨnɨ jiin vanuxii nundo'o
ni jna'an Jonás, chaa ni kuu profeta na
jana'an, yukan ni kuu ja xna'an ri. 40 Chi
nanu ni kundee profeta Jonás uni nduu ti
uni jakuaa chii ɨɨn chāká ka'nu xaan, ti suni
sia'an ru'u, maa Se'e Yɨvɨ Ñuyɨvɨ, kendo ri
chii ñu'un un uni nduu ti uni jakuaa. 41 Ti
sɨkɨ ñuu Nínive nuu ni ja'an profeta Jonás,
ti yɨvɨ ni kunchuku ñuu un, nandoto i kɨvɨ
na chaa juicio ja xndichi ya yɨvɨ kɨvɨ vijna,
ti naa ini i nde'e i nuu yɨvɨ kɨvɨ vijna. Chi
tendɨ'ɨ yɨvɨ Nínive ni ka nakani ini i na ni
ka'an profeta Jonás jnu'un Yandios. Ko ru'u
vi'i ga kuña'nu ri ja kuu Jonás, ti ro'o naa ra
tu ka chunso'o ra ja nakani ini ra naa ra.
42 Suni ɨɨn ña'an ni kuu reina ja ni ta'u
jniñu ɨɨn ñuu ichi sur, nandoto ña kɨvɨ nu na
chaa juicio, kɨvɨ nu na xndichi ya yɨvɨ kɨvɨ
vijna. Ti naa ini ña nde'e ña nuu yɨvɨ kɨvɨ
vijna sɨkɨ ja ni'in ini i, chi maa ña undi jika
xaan ni kii ña ja ni ñunso'o ña jnu'un ndichi
ni ka'an rey Salomón na jana'an. Ti vijna
vi'i ga kuña'nu ru'u ja ni kuu Salomón, ti
ro'o naa ra tu ka chunso'o ra jnu'un xndaku
ri nuu ra —kachi ya.

Ɨɨn tachi xaan ja nandeokuñɨ
(Lc. 11.24-26)

43 Siin Jesús ka'an ya, ti ni kachi ya:
—Nu ɨɨn tachi xaan un na xndoo ɨɨn yɨvɨ,
kua'an ti jikonuu nuu ñu'un ichi ja nduku
nuu ndetatu. Nu tu ni'in ti ndo'o ini: 44 "Na
nandeokuñɨ ri ve'e nuu ni kundee ri un."
Ko nu ni najaa, ti jini ja iyo nuña ini chaa
un nanu ɨɨn ve'e iyo nuña, ja iyo ndoo, ti
iyo tu'va. 45 Yukan na ti ki'in tachi un ti kin
kuaka uxia ga tachi xaan un ja kanda vi'i ga
ja kuu maa. Yukan na ti nchaa ti ndɨvɨkoyo
kunchuku jiin chaa un. Yukan na ti chaa
un vi'i ga nduu da ansu nava ni kaa da undi
nuu. Ti suni sia'an vi'i ga koo nundo'o nuu
yɨvɨ ka sa'a ndeva'a kuɨtɨ ja ka iyo kɨvɨ vijna
—kachi Jesús.

Nana Jesús jiin ñani ya
(Mr. 3.31-35; Lc. 8.19-21)

46 Nɨ ka'an ga Jesús jiin yɨvɨ un, ti ni jaa
nana ya jiin ñani ya, ni ka kendo da fuera ti
ka kuni da ka'an da jiin Jesús. 47 Ni ja'an ɨɨn
chaa ni jan kaxjnu'un nuu ya, ti ni kachi da:
—Nana ni jiin ñani ni ka'iin da fuera un,
ti ka kuni ka'an da jiin ni —ni kachi da.
48 Ti ni kachi ya jiin chaa un:
—Nau kuu nana ri ti nau ja kuu ñani ri
—kachi Jesús.
49 Yukan ti ni xna'an ya nda'a ya nuu taka
ndaja'a ya, ti ni kachi ya:
—Ja'a ka kuu nana ri jiin ñani ri. 50 Chi
vasu sava'a ni ga yɨvɨ nu na sa'a i taka jniñu
ta'u Tata ri ja kancha ya andɨvɨ, ti yukan kuu
nana ri, ñani ri jiin kua'a ri —ni kachi ya.

Jnu'un ɨɨn chaa saka triu
(Mr. 4.1-9; Lc. 9.4-8)

13

1 Kɨvɨ un ni kee Jesús ve'e un kua'an ya, ti
ni nukoo ya yu'u lago Galilea un. 2 Ti kua'a
xaan yɨvɨ ni ka kututu nuu ya. Yukan ti ni
kɨvɨ ya ini ɨɨn barco, ni kɨvɨ ya ini nducha un,
ti tendɨ'ɨ yɨvɨ un ni ka kendo nuu ñɨtɨ yu'u

nducha un. 3 Yukan ti ni xna'an ya nuu yɨvɨ
un sia'an, ni kachi ya:
—ɨɨn chaa jitu triu ni kenda da kuan saka
da triu.
4 Ti nuu kua'an da jacha da triu un sava triu
un ni ka nukoyo ini ichi, ti ni ka chakoyo
saa un naa tɨ, ti ni ka nastutu tɨ. 5 Uu ga
triu un ni ka jinu nuu yuu nuu kanchuku
yaxin ñu'un, ti ni jinu triu un, chi ni ni'in
kajin. 6 Ti nu ni kaña ndikandii, ti ni kuu
ni'ni xaan, ti ni ka ichi triu un, chi tu ni ni'in
yo'o. 7 Sava ga triu un ni ka jinu nuu yɨ'ɨ yo'o
nu'iñu. Ti nu ni kaña numa nu'iñu un, ti ni
ka jasɨ nuu triu un. 8 Ko sava ga triu un ni
ka jinu i nuu yɨ'ɨ ñu'un va'a, ti ni kaña triu
un ti ni ja'nu, ti va'a xaan ni kuu. Sava yoko
triu un ni nakua'a ɨɨn ciento triu nuu ɨɨn triu
tata. Uu ga ni ka nakua'a uni xiko triu, ti uu
ga oko uxi. 9 Ti nau ro'o na kuni chunso'o, ti
chunso'o va'a jnu'un ka'an ri —kachi ya.

Xndaku Jesús jnu'un ni ka'an ya un
(Mr. 4.10-12; Lc. 8.9-10; 10.23-24)

10 Yukan ni ka tu'va ndaja'a Jesús nuu ya,
ti ni ka jikajnu'un da:
—¿Ndoo ka'an ni sia'an nuu yɨvɨ ja'a, ti
ndoo kuni ka'an jnu'un un, nusa? —ni ka
kachi da.
11 Yukan ti ni kachi ya:
—Ja kuu ro'o naa ra, xna'an Yandios nuu
ra naa ra nasa kuu jniñu ta'u ya, ko yɨvɨ ja'a
tu kujnuni ini i nasa kuu jniñu un. 12 Ti yɨvɨ
na kandixia jnu'un Yandios, ti vi'i ga ni'in
jna'an i inijnuni i ja kunukuachi i nuu ya.
Ko yɨvɨ ja tu kandixia, ti vi'i ga kendo i, jaku
ga koo i, ansu nava ni kaa i undi nuu. 13 Ja
yukan kuu ja ka'an ri jnu'un ja'a nuu yɨvɨ
naa i, chi vasu ka ñuso'o i jnu'un ka'an ri, ti
ka nde'e jniñu sa'a ri, ko tu ka chaku ini i.
14 Ja sia'an ka sa'a i, ti yukan kundaa jnu'un
ni ka'an profeta Isaías na ni kachi da:
Ro'o, vasu na kunso'o ra naa ra, ko tu chaku
ini ra.
Nde'e ra jiin nduchi ra naa ra ko tu kojnuni
ini ra, chi tu kuni ra.
15 Chi yɨvɨ ni'in xaan ini ni ka nduu ini yɨvɨ
ja'a, ti tu ka chunso'o va'a i.
Ti nanu ja ka ndi'yu nduchi i, chi tu ka
nakuni i jandaa.
Chi ni tu ka chunso'o i, ti ni tu ka chaku ini
i.
Ni tu ka xndoo i kuachi i ja ndɨvɨ i jiin ri,
ti na nama ri i.
Sia'an ni kachi profeta Isaías, kachi tutu
Yandios.
16 Ko kandichi Yandios jiin ro'o naa ra, chi
ka nde'e ra jiin nduchi ra, ka jini ra jniñu
sa'a ri, ti ka jiniso'o ra jnu'un ka'an ri. 17 Ti
jandaa na kachi ri nuu ra naa ra ja kua'a
xaan profeta ni ka kikoyo na jana'an, jiin
yɨvɨ va'a un, ni ka ñukuu ini i ja kuni i taka
ja ka jini ra ja'a vijna, ko tu ni ka jini i. Suni
ni ka ñukuu ini i ja kunso'o i taka jnu'un ka
jiniso'o ra ja'a vijna, ko tu ni ka jiniso'o i
—ni kachi Jesús.

Xndaku Jesús nasa kuni ka'an jnu'un chaa
saka triu un
(Mr. 4.13-20; Lc. 8.11-15)

18 Siin Jesús xndaku ya, ti ni kachi ya:
—Kunso'o naa ra nasa kuni ka'an jnu'un
chaa saka triu un. 19 Yɨvɨ ka ñunso'o nasa
kuu jniñu ta'u Yandios ko tu ka chaku ini i,
yɨvɨ yukan ka kuu nanu triu ni jinu nuu yu'u
ichi un. Chi chaa ja'u'u un ti kencha taka
jnu'un va'a ni chaku ini i. 20 Ti triu ni jinu
nuu kanchuku yaxin ñu'un nuu yuu, kuu i
nanu yɨvɨ ni ka jiniso'o jnu'un ka'an ri, ni
ka janta'u i, ti ka kusɨɨ ini i jiin. 21 Ko vanuxia
changa ga kuñɨɨ ini i jiin jnu'un un, ti nu ni
ka keja'a ka jito u'u yɨvɨ i ja sɨkɨ jnu'un un,
ti ka nakani ini i ti tukaa ga ka siin i. 22 Ti
triu ni ka jinu nuu yɨ'ɨ yo'o nu'iñu un, kuu
nanu yɨvɨ ni ka chunso'o jnu'un un, ko ka
ndɨ'ɨ ga ini i ja kuu taka ga ja iyo nuu ñuyɨvɨ
ja'a, ja na kuu riku i. Ti yukan kuu ja jasɨ ja
tu ka siin jiin jnu'un Yandios, chi tu ka kuni
kuandatu i nuu jnu'un ya. 23 Ko triu ni ka
jinu nuu ñu'un va'a un kuu nanu yɨvɨ ni ka
jiniso'o, ti ni ka chaku ini i nasa kuu jnu'un
Yandios, ti ka siuku i jiin. Sava i ka kuu nanu
triu ni ka nakua'a ɨɨn ciento triu nuu ndɨ ɨɨn
ndɨ ɨɨn xini, xi uni xiko, xi oko uxi triu nuu
ndɨ ɨɨn ndɨ ɨɨn xini —ni kachi Jesús.

Jnu'un ɨɨn yuku kue'e ni kaña ma'ñu triu

24 Yukan ti ni ka'an tuku Jesús ɨnga jnu'un
ja'a, ti ni kachi ya:
—Nava kuu kɨvɨ yɨvɨ nda'a Yandios ja na
ta'u ya jniñu nuu i, kuu nanu ɨɨn chaa ni
saka triu va'a nuu ñu'un da. 25 Ko nuu ni naa
ma'na da ka kixi da, ti ni jaa ɨɨn chaa jito
u'u chaa xiin jniñu un, ti ni jacha da ndɨkɨn
yuku kue'e nuu triu chaa un, ti kua'an da.
26 Nu ni ja'nu triu un, ni keja'a kuu yoko.
Yukan ti sa ni ka jini da ja iin yuku kue'e un
jiin. 27 Yukan ti ni ka ja'an muzu da, ti ni ka

kaxjnu'un da nuu chaa xiin triu un ja sia'an
ni kuu, ti ni ka kachi da: "Taa, ¿Ansu mani
triu va'a ni jacha ni nu? ¿Ti nanu ni kii yuku
kue'e un nusa"? ni ka kachi da. [28] Yukan ti
ni kachi chaa xiin triu un: "Va ɨɨn ñakuasun
ini ni sa'a", kachi da. Ti ni ka kachi muzu
un: "¿Kuni ni ja na ki'in jnu'un na yuku un
nu"? ni ka kachi da. [29] Ti ni kachi chaa xiin
triu un: "Tuu, chi nu na jnu'un ra yuku un
naa ra ti suni kaña triu un. [30] Sia, na ku'iin
maa, ti undi na kua'nu triu un, ti sa na taji ri
muzu ja na ki'in ka'ncha da yuku kue'e un
xnaka. Ti na ka'ncha da nu'ni ti na ka'ma
yo, ti sa na nastutu da triu un, ja na ndɨvɨ
va'a ini ve'e ri", kachi da —ni kachi Jesús.

Jnu'un ɨɨn ndɨkɨn lulu
(Mr. 4.30-32; Lc. 13.13-19)

[31] Ti ni siin ka'an Jesús:

—Ka'an ri ɨɨn jnu'un nasa kuu kɨvɨ yɨvɨ
kua'a nda'a Yandios, ja na ta'u ya jniñu nuu
i. Yukan kuu nanu ɨɨn ndɨkɨn lulu nu ni
xndee yɨvɨ ti keja'a ja'nu. [32] Jandaa kuu ja
kuu ɨɨn ndɨkɨn lulu ga ja kuu taka ga ndɨkɨn,
ko nu na kua'nu, ti yukan kuu ja kuu ka'nu
xaan ga ja kuu taka ga yuku. Ti kuu nanu ɨɨn
yujnu ka'nu xaan tonto nu ka ja'an saa, ti ka
sa'a tɨ taka tɨ nuu nda'a yujnu un —kachi ya.

Jnu'un levadura
(Lc. 13.20-21)

[33] Suni ni kachi ya ɨnga jnu'un ja'a:

—Ka'an ri ɨnga jnu'un ja nasa kuu kɨvɨ
yɨvɨ kua'a nda'a Yandios, ja na ta'u ya jniñu
nuu i. Yukan kuu nanu levadura ja jajniñu
ɨɨn ñasɨ'ɨ ja sakanuu ña jiin ɨɨn bolsa yuchi,
ti ja tɨ'lɨ levadura un sa'a ja najinu nɨ tu'u
yujña un —kachi Jesús.

(Mr. 4:33-34)

[34] Tɨjnɨ nuu jnu'un ni jajniñu Jesús ni
ka'an ya nuu yɨvɨ naa i, ti tukaa ga naa
jnu'un ni ka'an ya ja kuu jnu'un un. [35] Yukan
ni kundaa jnu'un ni ka'an profeta na ni chaa
da tutu:

Xndaku ri nuu yɨvɨ jiin sava'ni ga jniñu.
Sia'an ka'an ri jnu'un ja'a ja ni kendo sa'yɨ
undi kɨvɨ ni nukoo ñuyɨvɨ.
Ni ka kachi profeta —ni kachi Jesús.

Xndaku Jesús sɨkɨ jnu'un yuku kue'e

[36] Yukan ti ni kanxia'u Jesús jiin yɨvɨ un,
ti kua'an ya. Ni najaa ya ve'e. Yukan
ni ka ndututu ndaja'a ya jiin ya, ti ni ka
jikajnu'un da:

—Kachi ni nasa kuni ka'an jnu'un sɨkɨ
yuku kue'e ni kaña nuu ñu'un un —ni ka
kachi da.

[37] Yukan ti ni kachi Jesús jiin da:

—Ja saka triu va'a un kuu ru'u, maa Se'e
Yɨvɨ Ñuyɨvɨ, [38] ti ñu'un un kuu ñuyɨvɨ. Triu
un kuu yɨvɨ ja yɨ'ɨ nuu ta'u Yandios jniñu.
Ti nanu yuku kue'e un, ka kuu yɨvɨ ja ka
yɨ'ɨ jiin ja'u'u un. [39] Ti ñakuasun ini ja ni
xndee ndɨkɨn kue'e un kuu maa ja'u'u. Ti
kɨvɨ ndututu triu un kuu nanu kɨvɨ na ndɨ'ɨ
ñuyɨvɨ ja'a. Ti chaa ka nastutu triu un ka
kuu maa ángel Yandios ja kikoyo andɨvɨ.
[40] Ti sia'an nanu kuu jiin yuku un ja nastutu
yo ti ka'ma yo. Ti suni sia'an kuu nu na
jaa kɨvɨ na naa ñuyɨvɨ. [41] Ko maa Se'e Yɨvɨ
Ñuyɨvɨ, taji ya ángel ya kikoyo i undi nuu
andɨvɨ, ti nastutu ya taka yɨvɨ ka sa'a kuachi
jiin taka yɨvɨ ndeva'a kuɨtɨ. [42] Ti ángel un
jnaa da yɨvɨ un na kayu i nuu ñu'un. Yukan
kondo'o i nundo'o, ti ku'yu yu'u i, ti na
kee yɨ'ɨ i jnu'un i. [43] Yɨvɨ na kachi Yandios
ja ka kuu i yɨvɨ va'a, ti nakuaka ya i ja
na kunchuku i ñuu nuu ta'u ya jniñu, ti
nduña'nu i nanu ndikandii un, ja ja'a nduva
ja kuu nɨ tu'u ñuyɨvɨ yo. Ti nu na chunso'o
ra naa ra, ti chunso'o jnu'un ka'an ri ja'a
—kachi Jesús.

Jnu'un ɨɨn jajnu xu'un yɨsa'yɨ

[44] Siin Jesús xndaku ya, ti ni kachi ya:

—Ka'an ri ɨnga jnu'un nasa kuu kɨvɨ yɨvɨ
nda'a Yandios ja na ta'u ya jniñu nuu i.
Yukan kuu nanu ɨɨn jajnu xu'un yɨsa'yɨ chii
ñu'un. Nu ɨɨn chaa na nani'in jajnu xu'un
un nuu ñu'un ɨnga yɨvɨ, ti nachisa'yɨ tuku
da nuu kande un. Ti ja kusɨɨ ini da jiin ja
kande un, nandeokuñɨ da ti xiko ndɨ'ɨ da ja
ñava'a da ti ki'in da, ti nakuaan da ñu'un un
—kachi Jesús.

Jnu'un ɨɨn yuu xiñu ja fino xaan

[45] Siin Jesús xndaku ya, ti ni kachi ya:

—Ka'an ri ɨnga jnu'un nasa kuu kɨvɨ yɨvɨ
nda'a Yandios ja na ta'u ya jniñu nuu i.
Yukan kuu nanu ɨɨn chaa yaku da nduku da
yuu xiñu fino xaan. [46] Ti nu ni ni'in da ɨɨn
yuu fino xaan un ja nchaa ya'u xaan tonto
ga, ki'in da ti xiko da taka ja ñava'a da, ti
kuaan da yuu fino un—kachi Jesús.

[47] Siin Jesús xndaku ya, ti ni kachi ya:

—Ka'an ri ɨnga jnu'un nasa kuu kɨvɨ yɨvɨ
nda'a Yandios ja na ta'u ya jniñu nuu i.
Yukan kuu nanu ɨɨn ñunu ja chunde da

nuu nducha mar, ti jnɨɨ da taka nuu chāká.
48 Nu ni chitu ñunu un, yukan na ti chaa
ka jnɨɨ chāká un tava da ñunu un yu'u
mar, ti yukan nukoo da nakaji da chāká un,
nasava'a da chāká va'a un ini chika da, ti
sukoyo da chāká kue'e un. 49 Ti sia'an kuu
jiin yɨvɨ na ndɨ'ɨ ñuyɨvɨ ja'a. Chakoyo ángel
Yandios ja kii undi andɨvɨ, ti sasɨɨn i yɨvɨ
kue'e un, ti suni sasɨɨn i yɨvɨ ja na kachi
Yandios ja ka kuu i yɨvɨ va'a. 50 Ti jnaa i yɨvɨ
kue'e un ja na kayu i nuu ñu'un, ti yukan
nakani ini yɨvɨ un ti nde'e, ti ku'yu yu'u i
—ni kachi ya.

Ja kuu ɨɨn ndajniñu ava jiin ndajniñu jaa

51 Yukan na ti ni jikajnu'un Jesús maa da
naa da, ti ni kachi ya:
—¿Ka chaku ini ra taka jnu'un ja'a nu?
—ni kachi ya.
Ti maa da ni ka kachi da:
—Ka chaku ini na —kachi da naa da.
52 Ti ni kachi Jesús:
—Nu ɨɨn chaa xna'an ley Israel, nu na
nakuni ndaa da nasa kuu nuu ta'u Yandios
jniñu, ti ni kuu da nanu ɨɨn chaa xiin ve'e,
ja jini da sasɨɨn da ndajniñu jaa, ti sasɨɨn da
ndajniñu ava —ni kachi Jesús.

Tu ni ka jajnu'un yɨvɨ ñuu Nazaret ya
(Mr. 6.1-6; Lc. 4.16-30)

53 Nu ni ndɨ'ɨ ni ka'an Jesús taka jnu'un un,
ni kee ya kua'an ya. 54 Ti ni najaa ya ñuu maa
ya, ti yukan ni keja'a ya ni xna'an ya nuu
yɨvɨ ini veñu'un Israel ñuu yukan. So ni ka
naa ini yɨvɨ un, ti ni ka keja'a ka ka'an:
—¿Nanu ni jan skua'a chaa ja'a taka
jnu'un un? ¿Nasa kuu ja kuu sa'a da taka
jniñu ña'nu un? 55 ¿Ti ansu se'e chaa yokon
yujnu un kuu chaa ja'a nu? Ti nana da
kuu María. Ti ñani da ka kuu Jacobo, José,
Simón jiin Judas. 56 Ti suni ja'a kanchuku
kua'a da jiin yo ja'a naa yo. ¿Ko nanu ni
jan skua'a chaa ja'a taka jnu'un un nusa?
—kachi naa.
57 Sia'an ni ka nde'e yɨvɨ un ya nanu ɨɨn
chaa ndeva'a ni. Ja yukan kuu ja tu ni ka
ndee nuu ya. Ko ni kachi Jesús jiin da:
—Taka ga yɨvɨ ka ja'a ja yɨñu'un ɨɨn pro-
feta, ja ka'an da jnu'un Yandios. Ko yɨvɨ ñuu
maa da, jiin yɨvɨ ini ve'e da, tu kuanta'u i
maa da —kachi Jesús.
58 Ti ja yukan kuu ja tu ni sa'a ya tɨjnɨ jniñu
ña'nu ñuu yukan, chi tu ni ka kandixia i ya.

Ni ji'i Juan, chaa ni skuanducha
(Mr. 6.14-29; Lc. 9.7-9)

14

1 Ti kuiya un ni kuu Herodes gobernador
nuu ñuu Galilea. Ti ni ni'in da jnu'un taka
jniñu sa'a Jesús. 2 Ti ni kachi da jiin chaa ka
kuu ndaja'a da un:
—Va nu suu Juan ja ni skuanducha un
kuu, ti va ni nandoto. Ja yukan kuu ja kuu
sa'a taka jniñu ña'nu un —kachi da.
3 Vanuxia Herodes ni jnɨɨ da Juan, chaa ni
skuanducha un, ni ju'ni da chaa jiin yo'o, ti
ni chunde da chaa vekaa ja sɨkɨ Herodías,
ña'an ni kuu ñasɨ'ɨ ñani da Felipe. 4 Chi
Herodías ni jito u'u ña Juan un, vanuxia ni
kachi da jiin Herodes:
—Tu va'a ja kuncha ni jiin ña nanu ñasɨ'ɨ
ni —ni kachi da.
5 Ti kuni Herodes ka'ni da Juan niku, ko
yu'u da yɨvɨ naa i, chi ka kandixia i ja Juan
kuu ɨɨn profeta ja ka'an jnu'un Yandios.
6 Ko kɨvɨ ni nasa'a Herodes ɨɨn viko ja ni
sinu tuku da ɨnga kuiya da, ti ni kee se'e
sɨ'ɨ Herodías, ni jitaja'a ña nuu yɨvɨ ni ka
jakoyo ve'e da un, ti yukan ni kusɨɨ xaan ini
Herodes. 7 Ti ni chisojnu'un da nuu ña'an
lulu un ja kua'a da vasu sava'ani ga ndoo na
kakan ña nuu da. 8 Ti ña'an lulu un ja ni ka
ndajnu'un ña jiin nana ña, ti ni kachi ña jiin
Herodes:
—Kuni na ja kua'a ni xini Juan, chaa
skuanducha un, nuu na ini ɨɨn ko'o xita —ni
kachi ña.
9 Yukan ti ni kukui'ya xaan ini rey
Herodes, ko vanuxia ja ni chisojnu'un da
nuu ña, ti suni ni ka jiniso'o yɨvɨ kanchuku
jiin da un. 10 Ja yukan kuu ja ni ta'u da jniñu
ja na kin ki'in da xini Juan naa da ini vekaa
un. 11 Ni ka jan ki'in da xini Juan nuu ɨɨn ko'o
xita, ni ka ja'a da nuu ña'an lulu un, ti ña'an
lulu un ni nakua'a ña nuu nana ña.
12 Yukan sa ni ka jakoyo chaa ka jikonuu
jiin Juan, ni ka naki'in da yɨkɨ kuñu da,
ti ni ka chunduji da chaa, ti sa ni ka jan
kasjnu'un da nuu Jesús.

Ni ja'a Jesús ja ni yaji u'un mil yɨvɨ
(Mr. 6.30-44; Lc. 9.10-17; Jn. 6.1-14)

13 Nu ni jini Jesús jnu'un nava ni jna'an
Juan un, ti ni kendo maa ɨɨn ni ya kua'an ya
jiin ɨɨn barco undi ɨnga nuu ni kunde maa
ɨɨn ni ga ya. Ko ni ka jini yɨvɨ nanu kua'an
ya, ti ni ka kee i ñuu nuu kanchuku i, ti ni ka

jika ja'a i kuankoyo i. 14 Nu ni kee Jesús ini
barco un, ti ni jini ya ja, ja ni ka kututu yɨvɨ
ka'iin i un, ti ni kunda'u ini ya yɨvɨ un, ti ni
sa'a ya tajna tɨjnɨ yɨvɨ ka ku'u ni jakoyo un.
15 Ko vanuxia ja kuan kuñaa, ti ni ka tu'va
ndaja'a ya, ti ni ka kachi da jiin ya:
—Ja kuan ini, ti va'a ga ja na taji ni yɨvɨ
ja'a na kinkoyo i ñuu ka'iin yajni ja'a, ti na
kuan i ja kaji i naa i —ni ka kachi da.
16 Yukan ti ni kachi Jesús:
—Tu kinkoyo yɨvɨ ja'a. Kua'a ma ra ja na
kaji i naa i —ni kachi ya.
17 Yukan ti ni ka kachi da jiin ya:
—Ko tukaa ga ndoo ka yɨnda'a na, chi
u'un ni ga staa stila jiin uu chāká ni ga ka
yɨnda'a na —ni ka kachi da.
18 Yukan ti ni kachi Jesús jiin da naa da:
—Kua'a na kii nuu ri ja'a —ni kachi ya.
19 Yukan ti ni ta'u ya jniñu ja na nukoo i
naa i nuu icha un. Ti ni ki'in ya ndɨ u'un
staa stila un jiin uu chāká un, ni ndakoto ya
andɨvɨ, ni nakuanta'u ya nuu Yandios. Ti ni
sa'a kuachi ya staa stila un, ti ni ja'a ya nuu
ndaja'a ya ja na tejna'an da nuu yɨvɨ un naa
i. 20 Tendɨ'ɨ yɨvɨ un ni ka yaji, nasa ni kundee
maa i. Ti ni kendoso ga staa stila un ja ni ka
nastutu da, uxi uu ga chika jiin pedasu un.
21 Ti yɨvɨ ni ka yaji un ni ka iyo yajni u'un mil
chaa, ti sɨin kuu ñasɨ'ɨ jiin suchi kuachi.

Jika Jesús nuu lago Galilea
(Mr. 6.45-52; Jn. 6.16-21)

22 Yukan na ti ni ka'an Jesús jiin ndaja'a ya
ja na kɨvɨkoyo da ini barco un, ti na kinkoyo
da ɨnga yu'u lago Galilea un, ni kanxia'u ya
jiin yɨvɨ un naa i. 23 Nu ni ndɨ'ɨ ni kanxia'u ya
jiin yɨvɨ un, ti kua'an ya xini ɨɨn yuku ja na
kakanta'u maa ɨɨn ni ya nuu Yandios, ko nɨ
kande maa ɨɨn ya yuku un, ti ni kuñaa. 24 Ti
barco un ja kua'an, kuu sava nuu nducha
un. Yukan ti ni ndonda ɨɨn tachi sau nuu
nducha un, ti ni keja'a chinda'a barco un ya
yukan. 25 Nu ja kuan kuyajni ka uni jaña'an,
ti ni kuyajni Jesús nuu kuankoyo ndaja'a ya
jiin barco un, jika ya kuaja ya nuu nducha
un. 26 Nu ni ka jini da ja jika ya nuu nducha
un, ni ka yu'u xaan da, ti ni ka keja'a ka
kanajiin da:
—¡Ɨɨn ni'na kuu! —kachi da naa da.
27 Yukan ti ni kachi Jesús jiin da naa da:
—Chunde ini naa ra, koto yu'u ra chi maa
ri kuu —ni kachi ya.
28 Yukan sa ni ka'an Pedro, ti ni kachi da
jiin ya:
—Jito'yo, nu maa ni kuu, ti kachi ni ja na
kuu kaka na nuu nducha ja'a, ti na jaa na
nuu vaji ni —ni kachi da.
29 Ti ni kachi Jesús:
—Ña'an nusa —ni kachi ya.
Yukan ti ni kuun Pedro nuu barco, ti ni
keja'a da jika da nuu nducha un, ti kua'an
da nuu vaji Jesús. 30 Ko nu ni jini da ja ni'in
ndita tachi, ni yu'u da ti ni keja'a keka'nu
da chii nducha un, ti ni kanajiin ko'o da:
—¡Jito'yo, nama ni saña! —ni kachi da.
31 Ti ni skaa Jesús nda'a ya, ti ni jnɨɨ ya maa
da, ti ni kachi ya jiin da:
—¿Tindoo tu ñukuu ini ra ru'u? ¿Xi tu
kandixia ra nusa? —ni kachi ya jiin da.
32 Ti nu ni ka ndɨvɨ da nuu barco un, ti ni
kuna'iin tachi un.
33 Yukan na ti chaa ka'iin ini barco un, ni
ka jakunjitɨ da nuu Jesús, ti ni ka kachi da:
—Jandaa kuɨtɨ kuu, ja Se'e Yandios kuu ni
—ni ka kachi da.

Sa'a Jesús tajna yɨvɨ ñuu Genesaret
(Mr. 6.53-56)

34 Nu ni ka jika da nuu lago Galilea un, ti ni
ka jakoyo da ñuu Genesaret. 35 Ni ka nakuni
yɨvɨ un Jesús, ti ni ka jachanuu i jnu'un nɨ
tu'u ñuu un, ti ni ka yɨnda'a i taka yɨvɨ ka
ku'u nuu ya. 36 Ti ni ka kanda'u i jiin ya ja na
kua'a ya vasu tɨ'lɨ sa'ma ya na kue'e i, ti taka
yɨvɨ ni ka kue'e sa'ma ya ni ka nduva'a i.

Nchakuachi yo jiin jnu'un ka'an yo
(Mr. 7.1-23)

15

1 Yukan ti ni ka tu'va sava chaa fariseo
jiin chaa ka xna'an ley ini veñu'un Israel,
ja vekoyo da undi ñuu Jerusalén, ti ni ka
jikajnu'un da ya:
2 —¿Ndoo jani ini ra ja tu ka siuku ndaja'a
ra jiin jnu'un yɨvɨ jana'an, ja tu ka nanda'a
da ti ka yee da staa? —kachi da naa da.
3 Yukan ti ni jikajnu'un Jesús maa da naa
da:
—¿Ti suni ndoo ka ndo'o ini ra ja ka
xndoo ra jniñu ta'u Yandios, ti ka siin ga
ra jiin jnu'un nava vekoyo maa ra naa ra?
4 Chi ni kachi Yandios: "Kuandatu nuu tata
ra nuu nana ra." Ti suni ni kachi ya: "Nu ɨɨn
yɨvɨ na ka'an ndeva'a nuu tata i xi nuu nana
i, va'a ga ja na kuū i." 5-6 Ti ro'o naa ra, chi
ka ka'an ra ja kuu kachi ɨɨn yɨvɨ jiin tata i xi

jiin nana i: “Tukaa kuu chindee na ni'in, chi
taka ja ñava'a na ja ni soko na nuu Yandios.”
Ti sava'a ni ga yɨvɨ na ka'an sia'an jiin nana
i xi jiin tata i, chi ndo'o ini i ja tukaa ga kuu
chindee ra da naa da. Ja sia'an kuu ja ro'o
naa ra, tu ka chiñu'un ra jniñu ta'u Yandios,
chi su'va ni ka siin ra jiin jnu'un maa ra
naa ra. 7 Ko jiin jnu'un ra, ka stuu ra ja tu
ka chiñu'un ra jnu'un Yandios. Ti ni ka'an
ndaa profeta Isaías sɨkɨ ra na jana'an na ni
ka'an da:
8 Ko yɨvɨ ja'a, so jiin yu'u i ka chiñu'un i ru'u,
ko añu i chi jika ka kuu ini i ka jito i ru'u.
9 Ti so ka xnda'u i ja ka kandixia ndaa i
jnu'un Yandios,
chi ka siin i jiin jnu'un maa i, ti ka ka'an i ja
ɨɨn ni kuu jiin jnu'un Yandios.
Sia'an ni chaa Isaías jnu'un Yandios —ni
kachi Jesús.
10 Yukan na ti ni kana ya xini yɨvɨ un, ti ni
kachi ya:
—Chunso'o ti chuun ini naa ra. 11 Ansu ja
kɨvɨ yu'u yɨvɨ kuu ja sa'a ja nchakuachi i, chi
su'va ja kee yu'u i ja ka'an i un, yukan sa'a
ja nchakuachi i —ni kachi Jesús.
12 Yukan ti ndaja'a ya un ni ka tu'va da
nuu ya, ti ni ka kachi da:
—¿Jini ni ja chaa fariseo un ni ka kuu ika
ini da, ni ka jiniso'o da jnu'un ni ka'an ni
un? —ni ka kachi da.
13 Ko ni kachi ya:
—Chaa fariseo jiin chaa ka xna'an ley
Israel un ka kuu da nanu yukū ja tu ni xndee
Tata ri Yandios, ya kancha andɨvɨ, ti jnu'un
ya ja na ki'in nɨ jiin yo'o. 14 Sia, koto sa'a
r naa ra, chi yɨvɨ un ka kuu nanu ɨɨn chaa
kuaa, chi ka ja'a da ichi ki'in ɨnga chaa kuaa.
Chi nu ɨɨn chaa kuaa na kua'a da ichi ki'in
ɨnga chaa kuaa, ti ndɨnduu da nukoyo ini ɨɨn
xa'va —ni kachi Jesús.
15 Yukan na ti ni kachi Pedro jiin Jesús:
—Xndaku ni nuu yo ndoo kuni ka'an
jnu'un un —ni kachi da.
16 Ti ni kachi Jesús:
—¿Xi suni tu ka chaku ini tu ro'o naa
ra nu? 17 Tu ka chaku ini ra ja ɨɨn yɨvɨ tu
nchakuachi i nuu ndeyu yaji i, chi ja yaji i
kua'an chii jitɨ i, ti ndenda kua'an. 18 Ko ja
kaña yu'u i, ja ka'an i un, chi undi ini añu
i vaji, chi undi añu i ni ndo'o ñaa ini i, ti
yukan kuu ja nchakuachi ga i jiin. 19 Chi undi
añu i kuu nu vaji taka jnu'un kue'e ka ndo'o
ini i. Ka kuni i ka'ni ɨɨn ndɨyɨ. Ka kuni chaa
un kusɨkɨnchaa jna'an da i, xi kusɨkɨnchaa
da ñakuachi. Ka kuni sakui'na da, ka kuni
xnda'u ña'an da xi chakuachi da yɨvɨ. 20 Ti
taka jnu'un un kuu ja sa'a ja nchakuachi
yɨvɨ naa i. Ko nu so ja tu siuku yo jnu'un
jana'an ja tu nanda'a yo, ti kee yo staa, tu
nchakuachi yo —kachi Jesús.

Ɨɨn ña'an sirofencia kanda'u ña jiin Jesús

(Mr. 7.24-30)

21 Ni kee Jesús yukan, ti kua'an ya ichi ñuu
Tiro jiin ñuu Sidón. 22 Ti yukan kancha ɨɨn
ña'an ñuu Canaán, ni chaa ña nuu Jesús, ti
kana ko'o ña ka'an ña:
—¡Jito'yo, ni'in ja kuu ni se'e rey David
na jana'an, kunda'u ini ni saña! Chi se'e sɨ'ɨ
na jna'an i ɨɨn tachi xaan, ti ndo'o xaan i jiin
kue'e un —ni kachi ña.
23 Ko Jesús, tu ni ka'an kuɨtɨ ya. Ti ni ka
kachi ndaja'a ya jiin ya:
—Ka'an ni jiin ña na ki'in ña, chi kana
ko'o ña vaji ña ichi jata yo —ni ka kachi da.
24 Yukan ti sa ni ka'an Jesús:
—Ni taji Yandios ru'u vaji ri, ja na nama
ri yɨvɨ nación Israel, ja ni ka sana i ka jika i
nanu rɨɨ ni skuita jito'o tɨ —kachi ya.
25 Ko ni tu'va ña'an un undi nuu Jesús, ti
ni kachi ña:
—Jito'yo, chindee ni saña —ni kachi ña.
26 Yukan ti ni kachi Jesús:
—Tu va'a ja kenchaa yo staa yu'u se'e yo,
ti kua'a yo nuu ina —ni kachi ya.
27 Ko ni kachi ña'an un:
—Jandaa ka'an ni Jito'yo, ko ina un chi
ka nachii tɨ staa kuachi nukoyo yu'u mesa
jito'o tɨ —ni kachi ña.
28 Yukan na ti ni kachi Jesús jiin ña:
—Ro'o ja kuu ra ñasɨ'ɨ, xaan va'a ja ni
kandixia ndaa ra ru'u, ti na kuu nava kuni
ra —ni kachi ya.
Ti yukan, ni nduva'a ni se'e sɨ'ɨ ña un.

Ni sa'a Jesús tajna yɨvɨ ka jna'an tɨjnɨ nuu kue'e

29 Ni kee Jesús yukan, ti ni ya'a ya yu'u
lago Galilea, ti ni kaa ya, kua'an ya yuku
un, ti yukan ni nukoo ya. 30 Ti kua'a xaan
yɨvɨ ni ni jakoyo nuu kancha ya un, ni ka
jakoyo i jiin yɨvɨ ni ka jna'an kue'e jiyɨ'ɨ, yɨvɨ
kuaa, yɨvɨ ñɨ'ɨn, suni yɨvɨ ja tu sɨ'ɨn xi tu
nda'a, jiin tɨjnɨ ga yɨvɨ ka jna'an ɨnga kue'e,
ni ka jakoyo i nuu Jesús. Ti tendɨ'ɨ yɨvɨ un

ni sa'a ya tajna i. [31] Yukan ti ni ka naa ini
yɨvɨ un, chi ja kandoka'an yɨvɨ ñɨ'ɨn, ka ndoo
kaka va'a yɨvɨ ni ka jna'an kue'e jiyɨ'ɨ, ka
ndundijin nduchi yɨvɨ kuaa. Ti ka naa ini
yɨvɨ un ja sia'an ni kuu, ti ni ka keja'a ka
nakanajaa i Yandios ja ndito ya yɨvɨ nación
Israel, ti ni ka ka'an i:

—¡Va'a xaan ini Tata yo Yandios, chi jito
ya yɨvɨ nación Israel! —ni ka kachi i.

Ni skaji Jesús vi'i ga kuun mil yɨvɨ
(Mr. 8.1-10)

[32] Yukan ti ni kana Jesús ndaja'a ya, ti ni
kachi ya jiin da naa da:

—Kunda'u ini ri yɨvɨ ja'a, chi ja ni kuu uni
kɨvɨ ka'iin i ja'a jiin ri. Ti tundo kaji yɨ, ti tu
kuni ri ja nataji ri sia'an ni, nukoyo i ve'e
i, chi sa sandau kuita i ichi nukoyo i —ni
kachi ya.

[33] Yukan ti ni ka kachi ndaja'a ya un:

—¿Ti nanu ni'in yo ja kaji yɨvɨ kua'a ja'a
ja tu naa ve'e iyo nuu ka'iin yo ja'a? —ni ka
kachi da.

[34] Ti ni jikajnu'un Jesús maa da naa da:

—¿Nasa ga staa stila ka ñava'a ra naa ra?
—ni kachi ya.

Yukan ti ni ka kachi da:

—Uxia staa stila ti jaku ni ga chāká
kuachi —ni ka kachi da naa da.

[35] Yukan na ti ni kachi Jesús ja na nukoo
yɨvɨ un naa i. [36] Ni ki'in ya ndɨ uxia staa stila
un jiin chāká kuachi un, ti ni nakuanta'u
ya nuu Yandios. Ni sakuachi ya staa stila
un, ti ni ja'a ya nuu ndaja'a ya, ti chaa un
ni ka tejna'an da nuu yɨvɨ naa i. [37] Tendɨ'ɨ
yɨvɨ un ni ka yee i undi ni ka chitu chii i. Ti
ni kendoso ga staa stila un, ti ni ka nastutu
tuku da uxia chika na'nu. [38] Ti yɨvɨ ni ka yee
un ni ka iyo kuun mil chaa, ti sɨin kuu ñasɨ'ɨ
jiin suchi kuachi. [39] Yukan ti sa ni kanxia'u
Jesús jiin yɨvɨ un, ti ni ndɨvɨ ya nuu barco, ti
kua'an ya ichi ndañuu Magdala.

Chaa fariseo jiin chaa saduceo ka jikan da
ɨin jniñu ña'nu
(Mr. 8.11-13; Lc. 12.54-56)

16

[1] Yukan ti ni ka ja'an chaa fariseo jiin chaa
saduceo ni ka jande'e da Jesús, ja ka nduku
da nasa kuu kankuachi da sɨkɨ ya. Ti ni ka
jikan da nuu ya ja na sa'a ya ɨin jniñu ña'nu
ja vaji nuu Yandios, ya kancha andɨvɨ. [2] Ti ni
kachi ya jiin chaa un naa da:

—Ro'o naa ra, chi sia'an ka ka'an ra: "Na
ndii ijña chi ni nakuchi kua'a viko", ka kachi
ra. [3] Ti ja kuu jaña'an ka ka'an ra naa ra:
"Vijna ti kuun sau chi iña viko kua'a ichi
nuu vekaña ndikandii", ka ka'an ra. Chaa
ñaa xini ka kuu ra chi ka jini va'a ra seña
ja'a viko nuu andɨvɨ un, ko tu ka chaku ini
ra nau ja kuu ru'u, ja sa'a ri taka jniñu ña'nu
ja'a kɨvɨ vijna naa ra. [4] Ja kuu kɨvɨ vijna
ka iyo kua'a yɨvɨ ka sa'a ndeva'a ja tu ka
jandatu i nuu Yandios. Ti ka kuni i ja na
sa'a ri ɨin jniñu ña'nu nuu i, ko jankɨvɨ sa'a
ri ɨin jniñu ña'nu un nuu i, chi nɨnɨ jiin
vanuxii nundo'o ni jna'an Jonás, chaa ni
kuu profeta na jana'an—ni kachi ya.

Yukan ti ni xndoo ya yɨvɨ un, ti kua'an ya.

Jnu'un ka ka'an chaa fariseo
(Mr. 8.14-21)

[5] Ja ni ka ya'a ndaja'a ya ɨnga nuu yu'u
lago un, ko ni ka naa ini da kunda'a da staa
stila. [6] Yukan ti ni kachi Jesús jiin da naa da:

—Nde'e naa ra, koto ra maa ra jiin jnu'un
ka ka'an chaa fariseo jiin jnu'un ka ka'an
chaa saduceo, chi yachi xaan jichanuu nanu
keni'no levadura chii yujña staa stila —ni
kachi ya.

[7] Yukan ti ni ka keja'a ndaja'a ya un ka
ndajnu'un maa da:

—Sɨkɨ ja tu ni ka yɨnda'a yo staa stila kuu
ja ka'an ya —kachi da naa da.

[8] Ko ja ni jini Jesús ndoo ka ndajnu'un da,
ti ni kachi ya:

—¿Ndoo ka ndajnu'un ra ja tu ka ndiso
ra staa stila naa ra? ¿Xi tu ka ñukuu ini ra
ja ni'in yo staa stila kaji yo nu? [9] ¿Va nu
tu ka chaku ini ra, xi tu ka na'an ra na ni
tejna'an ri u'un staa stila ni ka yaji vi'i ga
u'un mil yɨvɨ un nu? ¿Ti nasa ga chika ni ka
nastutu ra nusa? [10] ¿Xi ni tu ka na'an ra na
ni tejna'an ri uxia staa stila ni ka yaji vi'i ga
kuun mil yɨvɨ un naa i nu? ¿Ti nasa ga chika
ni ka nastutu ra un nu? [11] ¿Ti ndoo tu ni ka
chaku ini ra, ja ru'u tu ni ka'an ri sɨkɨ staa
stila na ni kachi ri ja koto ra maa ra naa ra
jiin levadura chaa fariseo jiin chaa saduceo
yukan nu? —ni kachi ya.

[12] Yukan sa ni ka chaku ini da ja Jesús tu
ni ka'an ya sɨkɨ levadura staa stila un, chi
su'va ni ka'an ya sɨkɨ jnu'un ka xna'an chaa
fariseo jiin chaa saduceo yukan.

Ni kachi ndaa Pedro ja Jesús kuu Cristo
(Mr. 8.27-30; Lc. 9.18-21)

13 Nu ni jaa Jesús ñuu Cesarea ja kuu ɨɨn
ndañuu Filipo, ti ni jikajnu'un ya ndaja'a ya,
ti ni kachi ya:
—¿Ndoo ka ka'an yɨvɨ ja nau kuu ru'u,
ja kuu ri maa Se'e Yɨvɨ Ñuyɨvɨ? —sia'an ni
kachi ya.
14 Yukan ti ni ka kachi da:
—Sava yɨvɨ ka ka'an ja kuu ni Juan ja ni
skuanducha un. Sava ga ka ka'an ja maa ni
kuu profeta Elías ni kii na jana'an. Ti sava
ka ndaku ni'in ja maa ni kuu Jeremías xi
ɨnga profeta ja ka'an jnu'un Yandios —ni ka
kachi da.
15 Yukan ti ni kachi ya jiin da naa da:
—Ti ro'o naa ra, ¿nau ja ka ndo'o ini ra ja
kuu ri? —ni kachi ya.
16 Ti Simón Pedro ni kachi da:
—Maa ni kuu Cristo, ja ni taji Yandios
ja ta'u ni jniñu ña'nu. Ti kuu ni Se'e maa
Yandios chaku —ni kachi da.
17 Yukan ti ni kachi Jesús jiin Pedro:
—Ro'o Simón, se'e yɨɨ Jonás, kancha Yan-
dios jiin ra chi ni ɨɨn yɨvɨ tu ni xndaku un
nuu ra, chi Tata ri, ya kancha andɨvɨ kuu
ja ni ka'an inijnuni ra. 18 Ti ru'u na kachi
ri ja maa ra kuu Pedro, ja kuni ka'an "ɨɨn
yuu", ti jiin yuu ka'nu ja'a keja'a nastutu ri
sava'ani ga yɨvɨ taka nación, ja na kandixia
i ru'u. Yukan kuu jniñu kin sa'a ri jiin yuu
ja'a. Ti ja'u'u un tu kundee kutɨ jiin jniñu
ta'u ri. 19 Chi tatu ri ɨɨn jniñu ro'o. Ro'o kuu
nanu ɨɨn ndakaa ja jajniñu yo ja kuiña yo ti
nakasɨ yo yuxe'e. Ti jniñu ra kuu ja na kuiña
ra yuxe'e ñuu nuu ta'u Yandios jniñu. Chi
kuiña ra ichi ya ja kuu yɨvɨ taka nación, ja
na xndaku ra jnu'un ri nuu i nasa kaa ichi
Yandios. Ti yɨvɨ kandixia, ti ndɨvɨ i nda'a
Yandios jiin ñuu nuu ta'u ya jniñu. Ko yɨvɨ
tu kandixia jnu'un ri, ti kasɨ ra yuxe'e ñuu
nuu ta'u Yandios jniñu ja kuu yɨvɨ un, chi tu
ni ka chu'un ini i. Ti taka jniñu va'a sa'a ra
nava na kendo va'a nuu Yandios —ni kachi
Jesús jiin Pedro.
20 Yukan na ti ni kachi Jesús jiin ndaja'a
ya ja koto ma kani kutɨ da jnu'un nuu yɨvɨ ja
maa ya kuu Cristo, ja ni taji Yandios ja ndiso
ya jniñu ña'nu.

Ka'an Jesús ja kuū ya
(Mr. 8.31-9:1; Lc. 9.22-27)

21 Undi sa ni keja'a Jesús ni xndaku ya nuu
ndaja'a ya, ja nɨnɨ kuu ja ki'in ya Jerusalén,
ti chaa ka kuña'nu ka iyo nación Israel, jiin
sutu ka kuña'nu, jiin chaa ka xna'an ley ini
veñu'un un, tu kuajnu'un da ya, chi su'va
kua'a da nundo'o kondo'o ya, ti ka'ni da ya.
Ko nu uni kɨvɨ ti nandoto ya nuu ñuji'i un.
22 Yukan ti ni kana sɨɨn Pedro ya, ti ni kachi
da jiin ya:
—Jito'yo, ¡Koto kua'a Yandios jnu'un ja
koto ni nundo'o un! —ni kachi da.
23 Ni ndeokoto Jesús nuu Pedro, ti ni kachi
ya:
—Kuxio ki'in ra, chi ka'an ra nanu chaa
u'u un, ja so sakanuu ra ini ri. Chi ro'o tu
ndo'o ini ra ja na siuku ri nava kuni maa
Yandios, chi ro'o ndo'o ini ra nava ka ndo'o
ini yɨvɨ ñuyɨvɨ ja'a —kachi Jesús.
24 Yukan na ti ni kachi Jesús jiin ndaja'a
ya:
—Nu nau yɨvɨ ka kuni kundikun ru'u, ja
na siuku jnu'un ka'an ri, ti na xndoo i ja ka
ndo'o ini i, ti na tava ini i ja na kondo'o koo
nene i vasu na kuu i ja sɨkɨ ru'u. 25 Chi yɨvɨ
ka ndiyo ini ja kunchuku va'a i nuu ñuyɨvɨ
ja'a, ja tu ka kandixia i jnu'un ri, ti xnaa i
maa i nuu Yandios. Ko yɨvɨ na kondo'o koo
nene i ja sɨkɨ ru'u, ti su'va na ni'in ta'u i ja na
kunchuku i andɨvɨ ja kuu saa ni. 26 Chi tundo
ni'in kutɨ ɨɨn yɨvɨ vasu na kundee i ni'in i
taka ja iyo nuu ñuyɨvɨ ja'a, ti xnaa i añu i
nuu Yandios. ¿Xi ka jani ini ra ja chunaa
yɨvɨ un nuu añu i nu? 27 Jaa ɨɨn kɨvɨ ti nchaa
tuku ri, ja kuu ri maa Se'e Yɨvɨ Ñuyɨvɨ. Ti
nduña'nu xaan ga jniñu ndiso ri nanu kuu
maa Tata ri Yandios, ti nchaa ri jiin ángel
ri ja ka janukuachi nuu maa ya. Yukan na
ti cha'u ri nuu ndɨ ɨɨn ndɨ ɨɨn yɨvɨ nasa kaa
jniñu ni ka sa'a maa i. 28 Ti ja kuu kɨvɨ yukan,
na kachi ndaa ri ja ka iyo sava ro'o ka'iin ja'a
kuchaku ga ra, ti kuni ra nchaa ru'u, ja kuu
ri maa Se'e Yɨvɨ Ñuyɨvɨ. Ti nchaa ri jiin ɨɨn
jniñu ña'nu xaan ga, ja undi vijna tu ka jini
ra —ni kachi Jesús.

Ni nasama Yandios nuu Jesús
(Mr. 9.2-13; Lc. 9.28-36)

17

1 Nu iñu kɨvɨ ti kua'an Jesús jiin Pedro,
Jacobo, jiin Juan ñani Jacobo, ti ni ka kaa
da xini ɨɨn yuku sukun ga. 2 Ti yukan ni ka
jini da ja ni nasama nuu ya. Ti taja ii nuu

ya nanu ndikandii, ti sa'ma ya ni ndukɨyɨ
xaan nanu nduva ndikandii. [3] Ti yukan ni
ka ndenda uu chaa ni ka kuña'nu ga nuu
nación Israel na jana'an ni nani Moisés, ti
ɨnga chaa un ni kuu profeta Elías, ti ka
ndajnu'un da jiin Jesús.

[4] Yukan ti ni kachi Pedro jiin Jesús:

—Jito'yo, xaan va'a ja ka'iin yo ja'a.
Nu kuni ni ti na sa'a na uni ve'e kuachi
kunchuku yo, ɨɨn kuu ni, ɨnga na kuu
Moisés, ti ɨnga na kuu Elías —ni kachi da.

[5] Nɨ ka'an ga Pedro sia'an, ti ni jakava ɨɨn
viko nu'un xkɨyɨ sɨkɨ da naa da. Ti nuu viko
un ni ka'an ɨɨn ndusu sia'an:

—Ja'a kuu Se'e ri ja kunda'u ini ri, ti
kusɨɨ ini ri jiin. Ti chunso'o jnu'un ka'an ya
—kachi.

[6] Nu ni ka jiniso'o ndaja'a ya jnu'un un, ti
ni ka jankava ndee da undi nuu ñu'un, chi
ni ka yu'u xaan da. [7] Yukan ti ni tu'va Jesús
nuu da naa da, ni skanda ya da, ti ni kachi
ya:

—Ndokuñɨ, koto ma yu'u ra naa ra —ni
kachi ya.

[8] Ti ni ka nde'e da, ko tukaa ga ndoo ni ka
jini da, ni ɨɨn chaa un. Tukaa ga ndoo iyo,
chi maa ɨɨn ni ga Jesús kandichi ya.

[9] Ti nu ni ka nandee da xini yuku un
kuankoyo da, ni ta'u Jesús jniñu sia'an nuu
da:

—Koto kani ra jnu'un nuu ni ɨɨn yɨvɨ
ja sia'an ni ka jini ra, undi na jaa kɨvɨ na
nandoto ru'u, ja kuu ri maa Se'e Yɨvɨ Ñuyɨvɨ
—kachi Jesús.

[10] Yukan na ti ni ka jikajnu'un ndaja'a ya
un maa ya, ti ni ka kachi da:

—¿Ti ndoo ka ka'an chaa ka xna'an ley
un, ja xnakan Elías chaa nu? —kachi da naa
da.

[11] Ti ni kachi Jesús:

—Jandaa kuu ja xnaka Elías kii, ti satu'va
da yɨvɨ naa i, [12] ko na kachi ri nuu ra ja, ja
ni kii Elías, ko tu ni ka nde'e da nuu da, chi
ni ka sa'a da nava ni ka kuu ini da jiin da.
Ti ru'u, ja kuu ri maa Se'e Yɨvɨ Ñuyɨvɨ, suni
sia'an kondo'o ri nda'a chaa un naa da —ni
kachi Jesús.

[13] Yukan ti ni ka chaku ini ndaja'a un ja ni
ka'an ya jnu'un Juan, chaa ni skuanducha
un.

Sa'a Jesús tajna ɨɨn chaa lulu ji'i yɨ'ɨ
(Mr. 9.14-29; Lc. 9.37-43)

[14] Nu ni ka nchakoyo da nuu ka'iin uu ga
ndaja'a jiin yɨvɨ kua'a un, ti ɨɨn chaa un ni
tu'va da nuu Jesús, ni jakunjitɨ da nuu ya, ti
ni kachi da:

[15] —Jito'yo, kunda'u ini ni nuu se'e yɨɨ na,
chi jna'an i kue'e ji'i yɨ'ɨ xaan tonto. Ti tɨjnɨ
jinu nduva i nuu ñu'un, ti kana kava i ini
nducha. [16] Ti ja'a yɨnda'a na i nuu ndaja'a ni,
ko tu ka kujnuni ja sa'a da jiin yɨ —ni kachi
da.

[17] Ti ni kachi Jesús nuu tendɨ'ɨ yɨvɨ un:

—Xaan ga tu ka kandixia ra jniñu sa'a
Yandios. Xaan ga ni'in ini ra naa ra ja tu
ka jandatu ra nuu Yandios. ¿Nasa ga ti sa
kandixia ra naa ra, ja sia'an ni'in ini ra? Ti
ja ni kujna'an ja ndo'o nene ri ja sɨkɨ ro'o
naa ra. Chaan ni chaa lulu jña, na kii da ja'a
naa ra —ni kachi Jesús.

[18] Yukan ti ni nduxaan ni'in ya nuu tachi
xaan un, ti yukan ni kendava ni kua'an. Ti
yachi ni ni nduva'a chaa lulu un. [19] Ko nu ni
kuu nuu ga, ni ka jikajnu'un ndaja'a ya un
maa ya:

—¿Ndoo tu ni kuu keni'in na tachi xaan
un ki'in naa na? —ni ka kachi da.

[20] Ti ni kachi Jesús:

—Sɨkɨ ja tu ka iyo ni ini ra naa ra ja
ka kandixia nɨ ini ra Yandios. Ti na kachi
ndaa ri nuu ra naa ra, ja nu na kandixia ra
Yandios, vasu ɨɨn tɨ'lɨ, ku'va ɨɨn ndɨkɨn lulu,
ti nu sia'an na, ti kachi ra jiin yuku ja'a:
"Kuxio ja'a ti kua'an undi yukan", kachi ra
jiin. Yukan ti kuxio ki'in. Ti nu sia'an na
kandixia ra Yandios, ti taka ni ga kuu sa'a
ra, chi tu iyo ni ɨɨn jniñu ja kendo sia'an
ni, nu nɨ ini yo na sa'a yo. [21] Ko ɨɨn tachi
xaan nanu sia'an, tu kendava kutɨ ki'in nu
tu kakanta'u yo, ti koo ndicha ini yo —ni
kachi ya.

Ɨnga kɨvɨ ni ka'an tuku Jesús ja kuū ya
(Mr. 9.30-32; Lc. 9.43-45)

[22] Nɨ ka jikonuu Jesús jiin ndaja'a ya ñuu
Galilea, ti kachi ya ja maa ya, ja kuu ya Se'e
Yɨvɨ Ñuyɨvɨ, iyo ɨɨn ndaja'a ya ja nakua'a da
ya nuu nda'a chaa ka jito u'u ya. [23] Ti ka'ni
yɨvɨ un ya, ko nu uni kɨvɨ ti nandoto tuku ya.
Nu ni ka jiniso'o ndaja'a ya jnu'un un, ti ni
ka kukui'ya xaan ini da naa da.

Chaa ka kinya'u puesto nuu veñu'un Israel

[24] Nu ni jaa Jesús jiin ndaja'a ya ñuu
Capernaum, ti ni ka ja'an chaa ka kinya'u

puesto nuu veñu'un ka'nu Israel un, ti ni ka
jikajnu'un da Pedro sia'an:
—¿Tu cha'u maestro ra puesto da ja kuu
nuu veñu'un yo nu? —ni ka kachi da.
25 Yukan ti ni kachi Pedro:
—Kuu —ni kachi da.
Yukan ti nu ni ndɨvɨ Pedro ini ve'e. Ti
xnakan maa ya ni ka'an, ti ni jikajnu'un ya
Pedro:
—¿Nasa ndo'o ini ra, ro'o Simón? ¿Nau
nuu yɨvɨ kinya'u chaa ka kuu rey nuu ñuyɨvɨ
ja'a, nuu yɨvɨ ñuu da xi nuu yɨvɨ ɨnga ñuu
nu? —ni kachi ya.
26 Ti ni kachi Pedro:
—Nuu yɨvɨ ɨnga ñuu —ni kachi da.
Yukan ti ni kachi Jesús:
—Nusa, ti tu ka cha'u maa yɨvɨ ñuu da.
27 Ko ja nava tu kutɨ ini yɨvɨ naa i, kua'an yu'u
mar un, ti chunde ra yo'o jiin skanchu ra
nuu nducha un, ti tava ra ɨɨn chāká ja kenda
undi nuu un. Ti ndata yu'u tɨ, ti yukan ni'in
ra ɨɨn xu'un, ti cha'u ra nuu da ja kuu nuu
maa ri, jiin ja kuu nuu maa ra —ni kachi
Jesús.

Nau kuu ja kuña'nu ga
(Mr. 9.33-37; Lc. 9.46-48)

18

1 Ti yukan ni ka tu'va ndaja'a Jesús nuu
ya, ti ni ka jikajnu'un da ya:
—¿Nau kuu ja kuña'nu ga ja kuu nuu ta'u
Yandios jniñu nusa? —ni ka kachi da.
2 Yukan ti ni kana Jesús ɨɨn suchi lulu, ni
jani ya suchi un ma'ñu da naa da, 3 ti ni kachi
ya:
—Na kachi ndaa ri ja nu tu nakani ini
ra naa ra, ja inijnuni ra na nduu vita ini
ra nanu ɨɨn suchi lulu ja'a, ni tu ndɨvɨ kuɨtɨ
ra ñuu nuu ta'u Yandios jniñu. 4 Ja yukan
kuu ja yɨvɨ ka kuña'nu ga nuu ta'u Yandios
jniñu, ka kuu i nanu ɨɨn suchi lulu ja'a. 5 Jiin
jniñu ndiso ri na kachi ri ja nu na kunda'u
ini ra ɨɨn suchi lulu sia'an, ti ja ni kuu ra ɨɨn
yɨvɨ ni janta'u ru'u —ni kachi Jesús.

Ja sa'a ja kunchakuachi yo
(Mr. 9.42-48; Lc. 17.1-2)

6 Siin Jesús ndaku ya, ti ni kachi ya:
—ɨɨn nundo'o ka'nu xaan kundatu yɨvɨ
nu na xnda'u i ɨɨn suchi lulu sia'an, ja tu
kandixia i ru'u. Va'a ga nu na kundikun
sukun i jiin ɨɨn yoso molino, ti na ki'in i chii
nducha lago un. 7 Xaan ga nda'u yɨvɨ ñuyɨvɨ
ja'a ja jiin kuachi maa i ka nukoyo uu ga yɨvɨ
nuu kuachi. Ti sia'an ka sa'a i, ko na nda'u
ga yɨvɨ ka sa'a sia'an. 8 Ti nu iyo ɨɨn ja kuni
sa'a ja na kanakava ra nuu kuachi, nu nda'a
ra xi ja'a ra kuu ja kuni sa'a un, ka'ncha na
ki'in. Chi va'a ga nu ku'lu ra na najaa ra
nuu ta'u Yandios jniñu, ti ansu ja na najaa
ndɨ'ɨ ra jiin ja'a ra jiin nda'a ra, ti ki'in ra
nuu infiernu. 9 Ti nu nduchi ra kuu ja sa'a ja
na kanakava ra nuu kuachi, tava ti skaña ra
na ki'in. Chi va'a ga ja na najaa ra nuu ta'u
Yandios jniñu jiin ɨɨn ni nduchi ra, ti ansu
ja najaa ra jiin ndɨnduu nduchi ra, ti ki'in ra
nuu infiernu —kachi ya.

Jnu'un ɨɨn rɨɨ, kɨtɨ ni sana
(Lc. 15.3-7)

10 Siin Jesús xndaku ya, ti ni kachi ya:
—Koto skexiko ra nuu ɨɨn ɨɨn suchi
kuachi ja'a naa ra. Chi na kachi ri ja ángel
maa i, kancha andɨvɨ ti ndito i suchi, ti ka'an
i ja'a suchi un ja kuu nuu Yandios. 11 Chi
na kachi ri ja ru'u, ja kuu ri maa Se'e Yɨvɨ
Ñuyɨvɨ, ni chaa ri ja na nama ri taka yɨvɨ ni
ka sana i ka jika i nuu ñuyɨvɨ ja'a.
12 Na kachi ri ja nasa ka ndo'o ini ra sɨkɨ ɨɨn
jnu'un ja'a. Nu ɨɨn chaa ñava'a ɨɨn ciento rɨɨ,
ti skuita da ɨɨn tɨ. ¿Xi tu xndoo da ndɨ'ɨ kuun
xiko xia'an kuun ga kɨtɨ un, ti ki'in nunduku
da kɨtɨ ni sana un undi yuku un nu? 13 Ti
nu ni nani'in da tɨ, ti jandaa kuu ja kusɨɨ
xaan ga ini da jiin kɨtɨ un, ti ansu jiin ndɨ
kuun xiko xia'un kuun ga rɨɨ un. 14 Ti suni
sia'an kuu nuu Tata ra Yandios ja kancha ya
andɨvɨ, chi tu kuni ya ja na naa ni ɨɨn suchi
kuachi sia'an —ni kachi Jesús.

Nasa kuanka'nu ini yo nuu ñanijna'an yo
(Lc. 17.3-4)

15 Siin Jesús ka'an ya, ti ni kachi ya:
—Nu na sa'a ndeva'a ñani ra jiin ra,
kua'an maa ni ra ti ndajnu'un ra jiin da sɨkɨ
ja ni sa'a da un. Ti nu ni janta'u da jnu'un
ka'an ra ja ni nakuni da falta da, yukan na ti
ja ni ndumani ra jiin da. 16 Ko nu tu janta'u
da jnu'un ka'an ra, ti kana ɨɨn xi uu ga yɨvɨ ja
na kujiin yɨ jiin ra, nava jiin jnu'un ka'an uu
xi uni ga testigo un, ti na ndundaa jnu'un
un. 17 Ti nu tu chu'un so'o da nuu jnu'un ka
ka'an testigo un, yukan na ti kasjnu'un nuu
taka ga yɨvɨ ka kandixia un nu ka ndututu i
ka skua'a i. Ti nu suni tu ni janta'u da jnu'un
ka ka'an yɨvɨ ni ka ndututu un, yukan na ti
sia da na ki'in maa da, chi ni kuu da nanu
yɨvɨ tu kandixia jnu'un Yandios, xi nanu

chaa kinya'u nuu puestuo ja ka sa ndeva'a
da.
18 Na kachi ndaa ri ja taka ra ndajnu'un
ra sɨkɨ ɨɨn falta sia'an, ti sia'an kendo undi
nuu Yandios. 19 Suni na kachi ri ja nu vasu
uu ro'o naa ra na ndumani ini, ti kakanta'u
ra nuu Tata ri Yandios, ya kancha andɨvɨ, ja
kuu sava'a ni ga ndajniñu ka nandɨ'ɨ ra, ti
kua'a ya nuu ra. 20 Chi nu ni ka ndututu uu xi
uni yɨvɨ ka chiñu'un i ru'u, ti ka ndakuni'in
yɨ sɨvɨ ri, ti ma'ñu yɨvɨ un kancha maa ri
—ni kachi Jesús.
21 Yukan ti ni tu'va Pedro nuu ya, ti ni
jikajnu'un da:
—Jito'yo, ¿Nasa jinu kuu ja kuanka'nu ini
na nuu ñanijna'an na nu na sa'a ndeva'a da
jiin na nusa? ¿Xi undi uxia jinu nu? —ni
kachi da.
22 Ti ni kachi Jesús:
—Tu kachi ri ja uxia jinu, chi undi uni
xiko uxi uxia jinu.
23 Ja sia'an kuu ja nuu ta'u Yandios jniñu
kuu nanu ɨɨn rey ja ni nanduku jnu'un da
taka jniñu ka sa'a muzu da. 24 Ni keja'a
sandoo da jniñu un. Ti ni jaa ɨɨn chaa tau ɨɨn
millón pesu nuu da. 25 Ti tu ni kuu chunaa
chaa un xu'un kua'a un, chi tundo ñava'a
da. Yukan ti ni ta'u jito'o da un jniñu ja na
kuya'u da jiin ñasɨ'ɨ da nɨɨ jiin se'e da, jiin
taka ja ñava'a da, nava na ndenaa ja tau da
un. 26 Ti chaa un ni jakunjitɨ da nuu jito'o
da, ti ni ka'an nda'u da jiin da sia'an: "Ni'in
ja kuu ni jito'o na, kunda'u ini ni saña, ti
saka'nu ini ni nuu na sa na chunaa ndɨ'ɨ na
xu'un ni", ni kachi da. 27 Ti rey un ni kunda'u
ini da, ti ni janka'nu ini nuu muzu da un, ti
ni sia da chaa un kua'an da.
28 Ko sa ni kenda muzu un kua'an da, ti ni
ndejna'an da jiin ɨnga jna'an muzu da nuu
ka junukuachi da un, ti chaa un tau jaku ni
xu'un nuu maa da. Ti ni jnɨɨ da sukun chaa
un, ni keja'a skua'ña da chaa, ti ni kachi
da: "¡Chunaa ja tau ra nuu ri"! —kachi da.
29 Ti ɨnga chaa un ni jakunjitɨ da nuu da, ti
ni ka'an nda'u da jiin da: "Kundatu kuee
tɨ'lɨ, ti na chunaa ndɨ'ɨ ri xu'un ra", ni kachi
da. 30 Ko maa chaa un tu ni kuni da. Ti ni
kankuachi da, ti ni chunde da chaa un vekaa
undi ni chunaa ndɨ'ɨ da ja tau da un.
31 Ko nu ni ka jini uu ga jna'an muzu un
ja sia'an ni kuu, ti ni ka na'nu xaan ini da,
ti ni ka ja'an ka kasjnu'un da nuu jito'o da
taka nava ni kuu. 32 Yukan ti ni kana jito'o
un chaa ni sa'a sia'an un, ti ni kachi da jiin
da: "Ro'o, chaa ka kua'an ka vaji kuu ra.
Ni janka'nu ini ri nuu ra taka ja tau ra, chi
ni kanda'u ra jiin ri. 33 Ti suni sia'an ro'o
kuanka'nu ini ra nuu jna'an muzu ra un ni
kuu, nanu ni janka'nu ini ri nuu maa ra", ni
kachi da. 34 Yukan ti ni kɨtɨ xaan ini jito'o
da un, ti ni ta'u da jniñu ja na kɨvɨ chaa un
vekaa undi na chunaa da taka ja tau da un
—ni kachi Jesús.
35 Ti sandɨ'ɨ ni ga ni kachi Jesús:
—Ti suni sia'an sa'a Tata ri Yandios jiin
ra naa ra nu tu kuanka'nu ini ra naa ra nuu
ñanijna'an ra jiin ni ini ni añu ra, nu sava'a
ni ga ja na sa'a da jiin ra —kachi ya.

Xndaku Jesús sɨkɨ jnu'un ka xndoo jna'an
(Mt. 5.32-32; Mr. 10.1-12; Lc. 16.18)

19

1 Nu ni ndɨ'ɨ ni ka'an Jesús jnu'un un, ni
kee ya ñuu Galilea, ti kua'an ya ichi ñuu
Judea ja kendo ichi nuu kaña ndikandii, nuu
yucha Jordán. 2 Kua'a xaan yɨvɨ ni ka ja'an
jiin Jesús, ti yukan ni sa'a ya tajna yɨvɨ ka
ku'u.
3 Yukan ti ni ka tu'va sava chaa fariseo
nuu Jesús ja ka kuni skanakava da ya jiin ɨɨn
jnu'un ka'an ya, ti ni ka jikajnu'un da ya:
—¿Kuu xndoo ɨɨn chaa ñasɨ'ɨ da nu
sava'ani ga sɨkɨ ndoo na kuu nu? —ni ka
kachi da.
4 Yukan ti ni kachi Jesús:
—¿Va tu ka skua'a ra tutu Yandios naa ra,
ja undi nuu ni sa'a Yandios ɨɨn chaa jiin ɨɨn
ñasɨ'ɨ nusa? 5 Suni ni kachi ya: "Ja yukan
kuu ja ɨɨn chaa nuu na ni'in da ñasɨ'ɨ da, ti
xndoo da tata da jiin nana da, ti ndɨnduu da
ni ka nduu ɨɨn ni ga. 6 Ja yukan kuu ja tukaa
ga ka kuu da uu yɨvɨ, chi ni ka nduu da ɨɨn ni
ga yɨvɨ", kachi ya. Ja yukan kuu ja ɨɨn chaa,
tu kuu sa'a sɨɨn da ja ni chajna'an Yandios
—ni kachi Jesús.
7 Yukan ti ni ka jikajnu'un tuku da:
—¿Ndoo ni kachi Moisés ja ɨɨn chaa, kuu
xndoo da ñasɨ'ɨ da nu na ndokani da ɨɨn
tutu, ti kua'a da nuu ña ja ni ka kusɨɨn da
nusa? —ni ka kachi da.
8 Ti ni kachi Jesús:
—Sia'an ni kuu, chi vanuxia ndee ni'in
ini ra naa ra. Ja yukan kuu ja ni ja'a Moisés
jnu'un ja na xndoo ra ñasɨ'ɨ ra naa ra, ko
undi nuu tu ni iyo sia'an. 9 Na kachi ri nuu
ra naa ra, ja nu ɨɨn chaa na xndoo da ñasɨ'ɨ

da, ko nu tu ni kanakava ña jiin ɨnga chaa, ti
nanda'a da jiin ɨnga ña, suni ni nchakuachi
da, chi ja ni yɨsɨkɨnchaa da ñasɨ'ɨ da undi
nuu. Ti suni nu ɨɨn chaa na nanda'a jiin
ɨɨn ñasɨ'ɨ ni kendo, suni ni nchakuachi da
—kachi Jesús.
10 Yukan ti ni ka kachi ndaja'a ya:
—Ti nu sia'an kuu jiin chaa un naa da ja
nu na nanda'a da jiin ɨɨn ñasɨ'ɨ, ti iyo va'a ga
nu tu nanda'a da —ni ka kachi da.
11 Ti ni kachi Jesús tuku:
—Ansu tendɨ'ɨ yɨvɨ ka chaku ini jnu'un
un, chi nɨnɨ yɨvɨ ni ja'a Yandios inijnuni,
yukan ni kuu ja ka chaku ini. 12 Iyo tɨjnɨ nuu
jnu'un ja jasɨ ja tu kuu nanda'a ɨɨn chaa. Iyo
chaa sa vaji da undi chii nana da ja tu kuu
kunchaka da ñasɨ'ɨ. Ti ka iyo sava chaa ja
ni ka kuu tajna da nava tu kuu kunchaka da
ñasɨ'ɨ. Ti ka iyo sava ga chaa ka kendo sia'an
ni, sɨkɨ ja ka ñukuu ini da siuku da nava ta'u
Yandios jniñu. Nau ro'o ka kuni kuanta'u
jnu'un ja'a, ti kuanta'u ra naa ra —ni kachi
Jesús.

Jesús jiin suchi kuachi
(Mr. 10.13-16: Lc. 18.15-17)

13 Yukan na ti sava yɨvɨ un ni ka janchaka i
tɨjnɨ suchi kuachi nuu Jesús ja na chuxndee
ya nda'a ya xini i, ti na kakanta'u ya ja kuu
suchi kuachi un nuu Yandios. Ko ndaja'a ya
ni ka nduxaan da jiin chaa vekoyo jiin suchi
kuachi un. 14 Yukan ti ni kachi Jesús:
—Sia naa ra na kikoyo i nuu ri, ti tu kasɨ
ra naa ra. Chi taka yɨvɨ ka kuni kɨvɨ nda'a
Yandios ja na ta'u ya jniñu nuu i, ti kuni ja
na kɨvɨ i nanu suchi kuachi ja'a —ni kachi
ya.
15 Yukan ti ni chuxndee ya nda'a ya xini
suchi kuachi un ja na koto nda'u Yandios
maa i naa i. Yukan na ti ni kee ya kua'an
ya.

Nava ni jna'an ɨɨn chaa riku
(Mr. 10.17-31; Lc. 18.18-30)

16 Ti yukan ni ja'an ɨɨn chaa riku nuu
kande Jesús, ni jikajnu'un da ya, ti ni kachi
da:
—Chaa va'a kuu ni, maestro. Ti kachi ni,
¿naa jniñu va'a sa'a na ti nava ni'in ta'u na
ja na kuchaku na ja kuu saa ni? —kachi da.
17 Ti ni kachi ya jiin da:
—¿Ndoo ka'an ra ja chaa va'a kuu ri, ti tu
ni ɨɨn chaa va'a iyo, chi maa ɨɨn ni Yandios?
Ko nu kuni ra ja na ni'in ta'u ra, ti kuandatu
taka jniñu ta'u Yandios —ni kachi ya.
18 Ti ni kachi chaa un:
—¿Nau ja kuu nusa? —kachi da.
Ti ni kachi Jesús jiin da:
—Tu ka'ni ra ndɨyɨ, tu xnda'u ra ñasɨ'ɨ, tu
sakui'na ra, tu chakuachi ra yɨvɨ, 19 kuandatu
nuu tata ra nuu nana ra, ti kunda'u ini
ñanijna'an ra nanu kunda'u ini ra nuu maa
ra —ni kachi ya.
20 Ti ni kachi chaa un:
—Ja ni ndɨ'ɨ un ni siuku na undi lulu na,
¿Ti ndoo kumani ga nusa? —ni kachi da.
21 Ti ni kachi tuku Jesús:
—Nu kuni ra ja na kendo va'a ra, kua'an
ti xiko ra taka ja ñava'a ra, ti kua'a nuu yɨvɨ
nda'u naa i. Yukan na ti na kua'a Yandios
ta'u ra iyo andɨvɨ. Yukan na ti sa kii ra na
cho'o —kachi ya.
22 Nu ni jiniso'o chaa un ja sia'an ni kachi
Jesús, ni kukui'ya xaan ini da ti kua'an da,
chi vanuxia chaa riku xaan kuu da.
23 Yukan na ti ni kachi Jesús jiin ndaja'a
ya:
—Jandaa na kachi ri nuu ra naa ra, ja yɨɨ
xaan kaa ja kuu ɨɨn chaa riku ja na xndoo da
ichi maa da, ti kɨvɨ da nda'a Yandios ja na
ta'u ya jniñu nuu da. 24 Na kachi tuku ri ja va
yachi ga ya'a ɨɨn camellu yau ɨɨn yɨkɨ tɨkuɨ, ti
ansu ja najaa ɨɨn chaa riku nuu ta'u Yandios
jniñu. 25 Nu ni ka jiniso'o ndaja'a ya jnu'un
un, so ni ka naa ini da, ti ka jikajnu'un
jna'an da:
—¿Nau kuu ja nanita'u nusa? —kachi da
naa da.
26 Ni nde'e Jesús nuu da naa da, ti ni kachi
ya:
—Ni ɨɨn yɨvɨ tu kuu sa'a un, ko Yandios,
chi taka ni, ja kuu sa'a ya —ni kachi ya.
27 Yukan ti ni kachi Pedro jiin ya:
—Jito'yo, saña naa na, ni ka xndoo na
taka ja ka ñava'a na ti vekoyo na jiin ni, ¿ti
ndoo ni'in na nusa? —kachi da.
28 Ti ni kachi Jesús:
—Jandaa na kachi ri nuu ra naa ra, ja
nu na jaa kɨvɨ ja ndujaa ñuyɨvɨ jiin andɨvɨ,
ti nduña'nu ro'o naa ra. Ti ru'u, maa Se'e
Yɨvɨ Ñuyɨvɨ, nduña'nu xaan ga ri, ti nukoo
ri andɨvɨ nuu xndichi ri tendɨ'ɨ kuɨtɨ yɨvɨ naa
i. Ti taka ro'o ja ka kuu ra ndaja'a ri, suni
nduña'nu ra, ti nukoo ra nuu uxi uu teyu ka
kuña'nu. Ti yukan xndichi ra nuu ndɨ uxi
uu familia ja ni ka nakaya nuu nación Israel.

29 Ti taka yɨvɨ ni ka xndoo ve'e ñani, xi kua'a,
tata xi nana, ñasɨ'ɨ xi se'e da, ja ka kuni kɨvɨ
i nda'a Yandios ja na ta'u ya jniñu nuu i, ti
nani'in i vi'i ga ja kuu taka ja ni ka xndoo i
un. Ti nanita'u i nuu Yandios ja na kuchaku
i ja kuu saa ni. 30 Ko kua'a yɨvɨ ka kunuu un
vijna, ti yɨvɨ un ndunda'u ga i ñuu nuu ta'u
Yandios jniñu. Ti kua'a yɨvɨ nda'u ja tu ka
kuña'nu vijna, ti yɨvɨ un kuu ja nduña'nu
ñuu nuu ta'u Yandios jniñu —kachi Jesús.

Jnu'un chaa ka sa'a jniñu

20

1 Siin Jesús xndaku ya, ti ni kachi ya:
—Nuu ñuu nuu ta'u Yandios jniñu, nu
kua'a ri kuu ta'u yɨvɨ ri, kuu nanu ɨɨn chaa
ñava'a kua'a jniñu ja ni kenda da ɨɨn jaña'an,
kuan nduku da muzu ja na ka'ncha nde'e
tɨka'ya. 2 Ni ka ndajnu'un da jiin muzu un,
ja cha'u da nava kuu ya'u da nuu ɨɨn kɨvɨ.
Ti ni taji da chaa un kuan sa'a da jniñu nuu
ñu'un da. 3 Ni kuu ka ɨɨn jaña'an, ni kenda da
kua'an da nuu ya'u, ti yukan ni jini da ka'iin
uu ga chaa ka iyo nuña. 4 Ti ni kachi da:
"Kuan sa'a jniñu nuu ñu'un ri ti cha'u va'a
ri kɨvɨ ra", ni kachi da. Ti chaa un kuankoyo
da.
5 Ni kuu sava nduu, ti ni ja'an tuku da.
Suni ni ni'in tuku da uu ga muzu. Ni kuu
ka uni ti ni ja'an tuku da, ti ni ni'in da uu ga
muzu. 6 Nu kuan kuu ka u'un ja'ini, ni ja'an
tuku da nuu ya'u. Yukan ni jini da ka'iin
tuku uu ga chaa ka iyo nuña, ti ni kachi da
jiin chaa un: "¿Ndoo ka'iin ra sia'an ni ja'a
nɨ nchaka, ndoo tu ka sa'a jniñu ra"? ni
kachi da. 7 Ti ni ka kachi chaa un: "Tuu,
chi tu kenda ni ɨɨn chaa nduku muzu", ni ka
kachi da. Ti ni kachi chaa un: "Kuan sa'a
jniñu nuu ñu'un ri un naa ra, ti cha'u va'a ri
ro'o", ni kachi da.
8 Nu ni kuaa, ti ni kachi da jiin chaa
yɨnda'a muzu un: "Kana chaa ka sa'a jniñu
un, ti cha'u ra nuu da, ko keja'a cha'u ra nuu
chaa ni ka kɨvɨ sandɨ'ɨ ni ga un, ti sandɨ'ɨ ni
ga cha'u ra chaa ni ka kɨvɨ undi ña'an un",
ni kachi da.
9 Yukan ti ni ka jakoyo chaa ni ka kɨvɨ ka
u'un ja'ini un, ti taka da ni ka kinya'u va'a
da nava ka kinya'u da ɨɨn kɨvɨ. 10 Yukan ti nu
ni ka jakoyo chaa ni ka kɨvɨ undi na ña'an
un, ni ka ndo'o ini da ja vi'i ga kinya'u da
niku, ko suni ɨɨn nuu ni ni ka kinya'u da naa
da nava kuu ya'u da nuu ɨɨn kɨvɨ. 11 Ni ka
ki'in da xu'un ya'u da un, ti ni ka keja'a ka
kankuachi da sɨkɨ chaa xiin jniñu un. 12 Ni
ka kachi da: "Chaa ni ka jakoyo sandɨ'ɨ ni ga
ja'a, ɨɨn hora ni ni ka sa'a da jniñu, ti ɨɨn nuu
ni ni cha'u ni da jiin saña naa na, ja ni ka sa'a
jniñu na nchaka nchaa nuu ni'ni xaan un, ti
ni'in xaan ni ka sajniñu na", ni ka kachi da.
13 Ti ni kachi chaa xiin jniñu un nuu ɨɨn da:
"Nde'e naa kachi ri. Ansu xnda'u ri ro'o ja
sa'a ndeva'a ri. ¿Xi ansu ni ka ndajnu'un yo
ja cha'u ri nuu ra nava kinya'u ra ɨɨn kɨvɨ nu?
14 Ki'in xu'un ya'u ra ti kuan no'on. Chi ru'u
maa ri, kuni ri cha'u ri chaa ni ka kɨvɨ sandɨ'ɨ
ni ga ja'a, nanu ni cha'u ri ro'o naa ra. 15 ¿Xi
tu iyo ichi ri ja sa'a ri nava kuu ini maa ri jiin
xu'un ri nu? ¿Xi kuu kuasun ini ra ja va'a ni
cha'u ri nu"? kachi da —ni kachi Jesús.
16 Ti ja sɨkɨ jnu'un chaa ni ka sa'a jniñu un,
ni kachi Jesús nuu ndaja'a ya:
—Ja sia'an kuu ja kua'a yɨvɨ ka kunda'u
vijna, nduña'nu i ñuu nuu ta'u Yandios
jniñu. Ti kua'a yɨvɨ ka kuña'nu vijna ndun-
da'u i ñuu nuu ta'u Yandios jniñu ja kuu saa
ni, chi kua'a yɨvɨ na stutu ya ja ka kɨvɨ i ñuu
nuu ta'u ya jniñu, ko jaku ni kuu ja ni nakaji
ya ja na nduña'nu i, ti tatu ya ɨɨn jniñu ña'nu
ga nuu i —kachi Jesús.

Ka'an tuku Jesús ja kuū ya
(Mr. 10.32-34; Lc. 18.31-34)

17 Nu kua'an Jesús ichi ñuu Jerusalén, ni
kana sɨɨn ya ndɨ uxi uu ndaja'a ya un, ti ni
kachi ya jiin da:
18 —Ja ka jini ra naa ra ja, ja kuankoyo yo
ichi ñuu Jerusalén. Ti yukan ru'u, ja kuu ri
maa Se'e Yɨvɨ Ñuyɨvɨ, nakua'a yɨvɨ ru'u nuu
sutu ka kuña'nu jiin nuu chaa ña'nu ja ka
xna'an ley un, ti ka'ni da ru'u. 19 Nakua'a
chaa un ru'u nuu nda'a yɨvɨ ɨnga nación, ti
kusɨkɨ nchaa yɨvɨ un ru'u, kua'a da tau ri, ti
katakaa da ru'u nuu nda'a cruz, ja na kuū ri.
Ko nu uni kɨvɨ ti nandoto tuku ri —ni kachi
ya.

Jnu'un ni ka'an nana Jacobo jiin Juan
(Mr. 10.35-45)

20 Yukan ti nana Jacobo jiin Juan, chaa ka
kuu se'e yɨɨ Zebedeo, ni ka tu'va da jiin ña
nuu Jesús, ni jakunjitɨ ña nuu ya ja jikan ña
ɨɨn ta'u. 21 Ni jikajnu'un ya ña'an un, ti ni
kachi ya:
—¿Ndoo kuni ra nusa? —ni kachi ya.
Ti ni kachi ña'an un jiin ya:

—Nu na najaa ni ñuu nuu ta'u ni jniñu, ti kua'a ni xiin ni na kunchuku uu ndɨnduu se'e na ja'a, ɨɨn da na kuncha nunda'a kua'a ni, ti ɨnga da na nukoo nunda'a sajni ni —ni kachi ña.

22 Ti ni kachi Jesús nuu ña jiin se'e ña:

—Ro'o naa ra, tu ka jini ra ndoo ka jikan ra. ¿Xi kuu kondo'o ra jiin ri nuu ɨɨn nundo'o kii sɨkɨ ri nu? —kachi ya.

Ti maa da ni ka kachi da:

—Kuu sa'a na —ni ka kachi da.

23 Yukan ti ni kachi ya:

—Jandaa kuu ja kuu kondo'o jna'an ra jiin ri jiin nundo'o kii sɨkɨ ri. Ko ja na nukoo ra nunda'a kua'a ri jiin nunda'a sajni ri, ansu ru'u kuu ja kua'a un, chi maa Tata ri Yandios, kuu ya jini nau yɨvɨ ni satu'va ya ja na kunchuku un —kachi ya.

24 Nu ni ka jiniso'o ndɨ uxi ga ndaja'a un naa da, ti ni ka kɨtɨ xaan ini da nuu ndɨnduu chaa un. 25 Ko ni kana Jesús chaa un naa da, ti ni kachi ya jiin da:

—Ja ka jini ra naa ra, ja chaa ka ta'u jniñu nuu ɨnga nación, ka ta'u da jniñu nanu ɨɨn chaa ta'u jniñu nuu muzu da. Ti chaa ka kuña'nu un, suni ka iyo ja ka ta'u ni'in ga jniñu nuu da. 26 Ko tu kuu sia'an jiin ro'o naa ra, chi nu nau ro'o ka kuni kuña'nu, ti su'va na kunukuachi ra nuu ñanijna'an ra. 27 Ti nu nau ro'o ka kuni kunuu, ti su'va nduu ra muzu nuu taka ga da naa da, 28 sia'an nanu ru'u. Tu ni chaa ri ja kunukuachi yɨvɨ nuu ri, chi ni chaa ri ja kunukuachi ri nuu yɨvɨ, ti nakua'a ri yɨkɨ kuñu ri ja nama ri sɨkɨ yɨvɨ naa i —kachi ya.

Sa'a Jesús tajna uu chaa kuaa
(Mr. 10.46-52; Lc. 18.35-43)

29 Nu ni ka kee da ñuu Jericó, ti kua'a xaan yɨvɨ ni ka ndikun kuankoyo jiin Jesús. 30 Ti yu'u ichi un kanchuku uu chaa kuaa, ti nu ni ka jiniso'o da ja kuan ya'a Jesús, ti ni ka kanajiin da:

—¡Jito'yo, ni'in ja ta'u ni jniñu nanu ni sa'a rey yo David na jana'an, kunda'u ini ni saña naa na! —ni ka kachi da.

31 Ti yɨvɨ kuankoyo un ni ka kanajiin nuu da ja na kasɨ yu'u da, ko maa da vi'i ga ni ka kana ko'o da:

—¡Jito'yo, ja ta'u ni jniñu nanu ni sa'a rey yo David na jana'an, kunda'u ini ni saña naa na! —kachi da.

32 Yukan ti ni jakuɨñɨ Jesús, ni kana ya xini da, ti ni jikajnu'un ya maa da:

—¿Ndoo ka kuni ra ja sa'a ri jiin ra, nusa? —ni kachi ya.

33 Ti ni ka kachi da:

—Jito'yo, ja na ndundijiin nduchi na —ni ka kachi da.

34 Yukan ti ni kunda'u ini Jesús nuu da naa da. Ni kue'e ya nduchi da, ti ni ka ndundijin ni nduchi da. Ti ni ka ndikun da kuankoyo da jiin ya.

Ni kɨvɨ Jesús ñuu Jerusalén
(Mr. 11.1-11; Lc. 19.28-40; Jn. 12.12-19)

21

1 Nu ni kuyajni Jesús jiin ndaja'a ya ñuu Jerusalén, ni jaa ya ñuu Betfagé, yajni yuku Olivos, ti ni taji ya uu ndaja'a ya, 2 ti ni kachi ya jiin da:

—Kua'an ranchu kande yajni un naa ra. Ti yukan nani'in ra nuu ndikun ɨɨn burra jiin ɨɨn burru lulu. Ndaji tɨ, ti kii ra jiin tɨ. 3 Ti nu nau yɨvɨ ni kenda ka'an, ti kachi ra ja maa jito'o ra jikan tɨ, ko vinañu'ni kii nunchaka na tɨ, kachi ra naa ra —ni kachi ya.

4 Ti sia'an ni kundaa nava ni kachi profeta na ni chaa da nuu tutu:

5 Kachi jiin ñuu Sion naa ra:

"Nde'e, xaan nda'u vaji rey ra naa ra, chi vaji ya jiin burra, ti yoso ya sɨkɨ se'e tɨ.
Ti se'e tɨ un kuu ɨɨn burru lulu, se'e ɨɨn kɨtɨ ndiso carga."

Kachi tutu.

6 Yukan ti ni ka ja'an ndaja'a ya un nava ni ta'u ya jniñu. 7 Ni ka chakoyo da jiin burra un, ndɨnduu tɨ jiin se'e tɨ. Ni ka chuku da sa'ma da sɨkɨ tɨ, ti ni yoso ya tɨ. 8 Ti yɨvɨ kua'a kuankoyo un ni ka chuku i sa'ma i ini ichi un, ti sava i ni ka ja'ncha nda'a yujnu. Ti ni ka chuku i ini ichi un. 9 Ti yɨvɨ ka yoxnuu jiin yɨvɨ kuankoyo ichi jata, ni ka keja'a ka kuvaa i ka kanajaa i Yandios, ti ni ka kachi i:

—¡Ni'in kuu chaa kuña'nu, chi maa ni kuu jna'an rey David na jana'an! Na kuanta'u yo nuu Jito'yo Yandios, chi ni taji ya ɨɨn chaa ndiso jniñu ña'nu nuu ya? ¡Na kachi ndaja'a ya undi andɨvɨ un ja na kuña'nu Chaa ja'a! ¡Sia'an na kachi ya! —ni ka kachi i.

10 Nu ni kɨvɨ Jesús ñuu Jerusalén, ti ni ka kuvaa yɨvɨ ñuu, ti ka jikajnu'un i:

—¿Naa chaa kuu ja'a? —kachi naa.

11 Ti ni ka kachi yɨvɨ un naa i:

—Ja'a kuu Jesús chaa kuu profeta, kuu da ɨin chaa ñuu Nazaret, ɨin ndañuu Galilea —kachi yɨvɨ un naa i.

Ni keni'in Jesús yɨvɨ ka sa'a ya'u ini veñu'un ka'nu Israel
(Mr. 11.15-19; Lc. 19.45-48; Jn. 2.13-22)

12 Nu ni jaa Jesús nuu yuxe'e veñu'un ka'nu un, ti ni keni'in ya taka yɨvɨ ka xiko jiin ja ka jaan un kuankoyo i. Ni skuikokava ya taka mesa nuu kanchuku chaa ka sama xu'un yɨvɨ naa i, jiin taka silla nuu kanchuku ja ka xiko sata. 13 Ti ni kachi ya jiin yɨvɨ un:

—Sia'an yoso nuu tutu Yandios: "Ve'e ri konani ve'e nuu kakanta'u yɨvɨ naa i", ko ro'o naa ra, ni ka nasa'a ra ve'e ri nuu ka nataka ñakui'na —kachi ya.

14 Ti nuu yuxe'e veñu'un un ni ka tu'va tɨjnɨ yɨvɨ kuaa jiin yɨvɨ ni ka kuu tɨkuku nuu Jesús, ti ni sa'a ya tajna yɨvɨ un. 15 Ko sutu ka kuña'nu un jiin chaa ña'nu ka xna'an ley un, ni ka kɨtɨ ini da, chi ni ka jini da jniñu ña'nu ni sa'a Jesús, jiin ja ni jiniso'o da ja ka kanajiin suchi kuachi un ini veñu'un un sia'an: "¡Na kuña'nu ni, chi ni nakaji Yandios ni'in ja na nukuñɨ ni nuu rey David na jana'an, ti ta'u ni jniñu!" —kachi i naa i.

Yukan ti ni ka kɨtɨ ini chaa ka kuña'nu un, 16 ti ni ka kachi da jiin Jesús:

—¿Jiniso'o ra jnu'un ka ka'an suchi kuachi ja'a nu? —ni ka kachi da.

Ti ni kachi Jesús jiin da naa da:

—Ñuso'o ri, ko ¿xi tu ka ka'u ra nuu tutu Yandios ja ka'an ja na nakanajaa i ya nu? Ko sia'an ka'an nuu tutu un:

Ni sa'a ra ja taka suchi kuachi jiin suchi ka yaxin,
ja va'a na kanajaa i ro'o.
Kachi tutu —ni kachi Jesús.

17 Yukan na ti ni xndoo ya yɨvɨ un, ni kee ya ñuu un, ti kua'an ya ñuu Betania. Ti yukan ni kendo ya jakuaa un.

Ni ja'a Jesús nundo'o ɨin nutɨchɨ vixi
(Mr. 11.12-14, 20-26)

18 Ti nu ni kundijin ɨnga kɨvɨ, ni nandeokuñɨ tuku Jesús ñuu Jerusalén, ti ni keja'a ji'i ya soko. 19 Ni jini ya kandichi ɨin nutɨchɨ vixi yajni yu'u ichi un, ni tu'va ya ja'a, ko tundo ni ni'in ya xini, chi mani nda'a kuu, ti ni kachi ya jiin nutɨchɨ un:

—¡Na kachi ri ja jankɨvɨ ñuu ga kua'a ra tɨchɨ vixi! —ni kachi ya.

Ti hora ni ni ichi nutɨchɨ vixi un. 20 Nu ni ka jini ndaja'a ya un, ni ka naa ini da, ti ni ka jikajnu'un da ya:

—¿Nasa kuu ja xaan yachi ni ichi nutɨchɨ un? —kachi da naa da.

21 Ti ni kachi Jesús:

—Jandaa na kachi ri nuu ra naa ra ja nu ka kandixia ni ini ra Yandios, ti tu kondo'o sɨkɨ ini ra, ti ansu nɨnɨ ja ni sa'a ri jiin nutɨchɨ ja'a kuu sa'a ra. Chi suni kuu kachi ra jiin yuku ja'a: "Kuxio ja'a ti kuan kɨvɨ ini lago un", ti sia'an kuu. 22 Ti taka ja na kakanta'u ra nuu Yandios, ko nu na kandixia ni ini ra Yandios, ti ni'in ra —ni kachi Jesús.

Sɨkɨ ja naa jniñu ndiso Jesús
(Mr. 11.27-33; Lc. 20.1-8)

23 Yukan ti ni kɨvɨ Jesús nuu veñu'un ka'nu un, ti nu xna'an ya nuu yɨvɨ un, ni ka tu'va sutu ka kuña'nu un jiin tɨjnɨ chaa ka kuña'nu ñuu Israel, ti ni ka jikajnu'un da ya:

—¿Nau ja ni ta'u jniñu ja sa'a ra taka jniñu ja'a? ¿Xi nau ja ni ja'a jniñu ña'nu ja'a nuu ra nusa? —kachi da naa da.

24 Ti ni kachi Jesús jiin da:

—Suni ru'u, na kajnu'un ri ro'o naa ra ɨin jnu'un. Ti nu ni ka kachi ndaa ra nuu ri, ti sa na kachi ri nuu ra nau ja ni ja'a jniñu ja'a nuu ri. 25 Kachi nuu ri, ¿nau ja ni tatu jniñu nuu Juan ja ni kii skuanducha da yɨvɨ un nusa? ¿ɨin yɨvɨ ni tatu jniñu un nuu da xi maa Yandios nú? —ni kachi ya.

Yukan ti ni ka keja'a ka ndajnu'un maa da naa da, ti kachi da:

—Nu na kachi yo ja Yandios ni taji chaa un, ti kachi da jiin yo: "¿Ndoo tu ni ka kandixia ra jnu'un ni ka'an da nusa"? kachi ya. 26 Ti nu na kachi yo ja yɨvɨ ni taji da, ti yu'u yo yɨvɨ, chi tendɨ'ɨ yɨvɨ ka kandixia ja Juan ni kuu ɨin profeta, ja ni ka'an jnu'un Yandios —kachi da ka ndajnu'un da.

27 Yukan na ti ni ka kachi da jiin Jesús:

—Tu ka jini na —ni ka kachi da.

Yukan na ti ni kachi ya jiin da naa da:

—Vanuxia tu ka kuni kachi ra, ti suni ru'u, tu ra kachi ri nuu ra nau ja ni ja'a jniñu ña'nu ja'a nuu ri —kachi ya.

Kuentu uu se'e yɨɨ

28 Ni kachi ya jiin chaa ña'nu un:

—¿Nasa ka ndo'o ini ra nu na kachi ri ɨin jnu'un ja'a nusa? ɨin chaa ni iyo uu se'e yɨɨ, ni kachi da jiin ɨin se'e da un: "Hijo, kuan sa'a jniñu nuu nutɨka'ya yo vijna", ni kachi

da. [29] Ko ni kachi chaa lulu un: “Tu kuni na
ki'in na”, ni kachi da. Ko kuee ga ni nakani
ini da, ti ni jan sa'a da jniñu un. [30] Yukan na
ti ni ka'an tuku tata da un jiin ɨnga se'e yɨɨ
da, ti suni sia'an ni ta'u tuku da jniñu nuu
suchi un, ti chaa lulu un ni kachi da: “Kuu,
na ki'in na”, ni kachi da. Ko tu ni ja'an da.
[31] ¿Nau ɨɨn ɨɨn chaa un ni jandatu nava ni ta'u
tata da jniñu un nusa? —ni kachi Jesús.

—Chaa ni ka'an da jiin undi nuu un —ni
ka kachi chaa ka kuña'nu un.

Yukan na ti ni kachi Jesús jiin da naa da:

—Jandaa na kachi ri nuu ra naa ra, ro'o
kuu ra chaa ka kuña'nu. Ja kuu chaa ka
kinya'u nuu puesto un jiin ña'an sɨɨ ini ja
tɨndɨ ña chaa, va tu u'u nakani ini yɨvɨ un,
ti yachi ga kɨvɨ i nda'a Yandios ja na ta'u ya
jniñu nuu i. Yachi ga kɨvɨ yɨvɨ un ja kuu ro'o
naa ra. [32] Chi ni kii Juan, chaa ni skuanducha
un, ti ni xndaku da nava kachi Yandios ja na
nakani ini ra naa ra, ko tu ni ka kandixia
ra jnu'un ni ka'an da. Ti chaa ka kinya'u
puesto jiin ña'an sɨɨ ini un naa ña, chi ni ka
kandixia ndaa da. Ti ro'o naa ra, vasu ni ka
jini ra ja, ja ni ka nakani ini yɨvɨ ni ka jika
kue'e un, ko tu ni ka nakani kuɨtɨ ini ra ja
na kandixia ra jnu'un ni ka'an da —ni kachi
ya.

Nava ni ka sa'a muzu ni ka sa'a ndeva'a
(Mr. 12.1-12; Lc. 20.9-19)

[33] Siin Jesús xndaku ya sɨkɨ muzu ja ni ka
sajniñu ndeva'a, ti ni kachi ya:

—Kunso'o ɨnga jnu'un na kachi ri nuu ra
naa ra. Ɨɨn chaa ni ñava'a kua'a xaan ñu'un
ni xndee kua'a da nutɨka'ya, ti ni chi'i da ɨɨn
jaku nɨɨ kani yu'u ñu'un da un. Ni sa'a da
ɨɨn nundoo ka'nu xaan nuu kaxin da tɨka'ya
un, ti ni jani da ɨɨn ve'e sukun xaan ja na
kundijin kotonchaa da nuu nɨ tu'u jniñu da
un. Yukan na ti ni jakanchaa da ñu'un un
nuu chaa ka sajniñu un, ti kua'an da ɨɨn
viaje.

[34] Nu ni jaa kɨvɨ nastutu da tɨka'ya un, ti ni
taji da muzu ja na kin kakan da sava tɨka'ya
ja kuu maa da nuu chaa ka yɨnda'a un. [35] Ko
chaa ka sajniñu un ni ka ja'a da tau ɨɨn chaa
ka kuu muzu un, ni ka ja'ni da ɨnga da, ti ni
ka stau da yuu sɨkɨ ɨnga muzu un. [36] Ti chaa
xiin ñu'un un ni taji tuku da tɨjnɨ ga muzu
da ja kuu chaa ni ka ja'an undi nuu, ko chaa
ka jito ñu'un, suni sia'an ni ka sa'a tuku da
jiin muzu un.

[37] Sandɨ'ɨ ni ga, ti ni taji da maa se'e yɨɨ da,
chi ni ndo'o ini da: “Va kua'a da ja yɨñu'un
se'e ri”, ni ndo'o ini da. [38] Ko nu ni ka jini
chaa ka sajniñu un nuu se'e chaa xiin ñu'un
un, ti ni ka kachi da: “Chaa ja'a kuu ja xiin
ta'u. Va'a ga na ka'ni yo ti na kendo ndɨ'ɨ
yo jiin yaji ja'a”, ni ka kachi da. [39] Ni ka jnɨɨ
da chaa un, ni ka keni'in da chaa un fuera
nuu ñu'un un, ti ni ka ja'ni da chaa. [40] Ko nu
na chaa chāā xiin ñu'un un, ti ¿ndoo sa'a da
jiin chaa ka sajniñu un nusa? —kachi Jesús.

[41] Ti ni ka kachi chaa ka kuña'nu un:

—Naa ii da chaa un, chi ka'ni ndɨ'ɨ da
chaa, chi tu kunda'u kuɨtɨ ini da chaa un naa
da. Ti kakanchaa tuku da ñu'un un nuu uu
ga chaa ka sajniñu va'a, nava na nakua'a da
sava jniñu un nuu da jiin kɨvɨ nu ni kaña
jniñu —ni ka kachi chaa ka kuña'nu un.

[42] Yukan ti ni kachi Jesús jiin da naa da:

—Ja ka jini va'a ra nasa ka'an nuu tutu
Yandios:

Yuū ni ka skaña chaa ni ka sa'a nama un,
ja'a kuu yuū kanuu ga ja ndiso teyɨɨ
ga jɨkɨ ɨɨn ve'e.

Maa Yandios ni sa'a jniñu un, ti so ka naa
ini yo ka nde'e yo.

Kachi tutu Yandios.

Ti ro'o naa ra, ɨɨn nuu kanda ra jiin chaa ni
ka sa'a nama un, chi tu ni ka kandixia ra
ru'u. [43] Yukan kuu ja tukaa kua'a Yandios
jnu'un ja kɨvɨkoyo kua'a ra nda'a ya ja na
ta'u ya jniñu nuu ra naa ra. Chi kua'a ya nu
nɨnɨ yɨvɨ ni ka nakani ini ti ni ka kandixia
i ru'u. [44] Ti sia'an nanu ni ka sa'a chaa ni
ka skaña yuū un, vasu ni kuu yuū kanuu
ga, suni sia'an ka kuu yɨvɨ tu ka janta'u
ru'u. Ti sia'an nanu ka tuji yɨvɨ ka jiokava
sɨkɨ ɨɨn yuū, suni sia'an jna'nu ndatu yɨvɨ tu
kandixia ru'u. Ko kɨvɨ na sa'a ndaa Yandios
kuachi i, ti yɨvɨ tu ni kandixia ru'u, kondo'o
i nanu jna'an ɨɨn yɨvɨ kanakava ɨɨn yuū sɨkɨ
i, ti taxiin i, kukuachi i sa'a —ni kachi ya.

[45] Nu ni ka jiniso'o sutu ka kuña'nu un jiin
chaa fariseo un ja sia'an ni ka'an Jesús, ti ni
ka chaku ini da ja sɨkɨ maa da ni ka'an ya.
[46] Yukan na ti ni ka nduku da nasa jnɨɨ da
ya yukan, ko vanuxia ni ka yu'u da yɨvɨ, chi
tendɨ'ɨ yɨvɨ ka chiñu'un i ya, ja ni kuu ya ɨɨn
profeta ja ka'an jnu'un Yandios.

Jnu'un ɨɨn viko nanda'a

22

1 Ni keja'a tuku Jesús ka'an ya nuu yɨvɨ un
jiin tɨjnɨ jnu'un, ti ni kachi ya:

2 —Ti ja na kɨvɨ yɨvɨ nda'a Yandios ja na
ta'u ya jniñu nuu i, kuu nanu ɨɨn rey ja ni
sa'a da ɨɨn viko ni nanda'a se'e da. 3 Ni taji
da chaa ka junukuachi nuu da un, ja na kin
kana da chaa, ni kaxjnu'un da nuu ja na
jakoyo viko un. Ko vanuxia tu ni ka kuni
chaa un kinkoyo da. 4 Ni taji tuku da uu ga
chaa ka junukuachi nuu da un, ti ni kachi
da: "Kachi nuu yɨvɨ ni kaxjnu'un ri nuu un
ja, ja iyo tu'va ri. Ja ni ja'ni ri xndɨkɨ ri, ti
suni ja ni ka ji'i taka kɨtɨ ni xneñu ri un. Ja
ni ndɨ'ɨ iyo tu'va ti kachi jiin chaa ka kana
yo un ja na nduku ndee da, na kikoyo da
viko ri, ti koto kukuee da", ni kachi da. 5 Ko
chaa ni ka kana rey un, tu ni ka sa'a da nanu
nuu chaa ka junukuachi un. Ɨɨn da kua'an
rancho kuan sajniñu da. Ɨnga da kua'an da
nuu xiko da. 6 Ti sava da ni ka ki'in da chaa
ka junukuachi nuu rey un, ti ni ka ja'a da tau
da undi ni ka ja'ni da chaa un. 7 Yukan na ti
ni kɨtɨ xaan ini rey un, ni taji da soldado da
ja na ka'ni da chaa ni ka ja'ni ndɨyɨ un, ti ni
ka ja'ma da ñuu da.

8 Yukan ti ni kachi da jiin chaa ka
junukuachi un: "Ja iyo nakoo ja kuu viko
niku, ko chaa ni kana ri un, tu ni ka kuni
kikoyo da. 9 Kuankoyo naa ra taka calle un,
ti kana sava'a ni ga yɨvɨ na kikoyo i viko
nanda'a ja'a", ni kachi da. 10 Ni kekoyo chaa
ka junukuachi un kuankoyo da calle un, ti ni
ka stutu da sava'ani ga yɨvɨ ni ndejna'an da
jiin, kuu yɨvɨ va'a ini jiin yɨvɨ kua'an kanda,
ti ni chitu yɨvɨ un ve'e da.

11 Yukan ti ni kɨvɨ rey un kuande'e da yɨvɨ
ni jakoyo un. Ti ni nde'e da nuu ɨɨn chaa
nukoo un, ko tu ñu'un da sa'ma ka ñu'un
yɨvɨ kuu viko nanda'a. 12 Ti ni kachi da jiin
da: "Amigo, ¿nasa kuu ja ni kɨvɨ ra ja'a ti
tu ñu'un ra sa'ma ja kuu viko nanda'a"? ni
kachi da. Ti maa chaa un tu ni ka'an kuɨtɨ
da. 13 Yukan ti ni kachi rey un jiin chaa ka
janukuachi nuu mesa un: "Ku'ni sɨ'ɨn da
jiin nda'a da naa ra, ti keni'in ra da na ki'in
da fuera nuu ñaa un. Ti yukan na ti na
nde'e da, ti na ku'yu jnu'un da", ni kachi
rey. 14 Suni sia'an na kachi ri ja kua'a yɨvɨ
ni kana ri, ko jaku ni kuu ja ni nakaji ri ja na
ndɨvɨ i nda'a Yandios ja na kundiso jniñu i
jiin ri —kachi Jesús.

Sɨkɨ jnu'un kinya'u puesto
(Mr. 12.13-17; Lc. 20.20-26)

15 Yukan na ti kuankoyo chaa fariseo un
ti ni ka ndajnu'un da nasa nduku da, ja na
kankuachi da ja'a Jesús. 16 Yukan ti ni ka taji
da sava chaa ka yɨ'ɨ jiin da, jiin sava chaa
ka yɨ'ɨ jiin Herodes chaa kuña'nu un, ja na
ka'an da jiin Jesús, ti ni ka kachi da:

—Maestro, ka jini na ja ka'an ndaa ni,
ti xna'an ndaa ni ichi Yandios, ti tu yu'u
ni nde'e ni ni ɨɨn chaa vasu kuña'nu ga da.
17 Nusa ti kachi ni nuu na nasa ndo'o ini ni:
¿Iyo va'a ja na cha'u yo xu'un nuu gobierno
Romano xi tuu nu? —ni ka kachi da.

18 Ko ja jini Jesús ja tu ka ndo'o va'a ini da,
ti ni kachi ya:

—Chaa ñaa xini ka kuu ra. ¿Ndoo ka kuni
xnda'u ra ru'u? 19 Xna'an ɨɨn xu'un ja ka
cha'u ra puesto un nuu ri —ni kachi ya.

Ti ni ka xna'an da ɨɨn xu'un plata nuu ya.
20 Ni nde'e ya nuu xu'un un, ti ni kachi ya:

—¿Naa nūū kuu ja nchaa nuu xu'un ja'a,
ti naa sɨvɨ kuu ja yoso ja'a nusa? —ni kachi
ya.

21 Ti ni ka kachi da:

—Nūū maa rey nación Roma kuu —ni ka
kachi da.

Yukan ti ni kachi Jesús:

—Nusa ti kua'a nuu rey nación Roma ja
kuu maa da, ti kua'a nuu Yandios ja kuu maa
Yandios —ni kachi ya.

22 Nu ni ka jiniso'o da ja sia'an ni ka'an ya,
so ni ka naa ini da. Ni ka xndoo da ya, ti
kuankoyo da.

Jnu'un sɨkɨ ja ka nandoto ndɨyɨ
(Mr. 12.18-27; Lc. 20.27-40)

23 Suni maa kɨvɨ yukan, ni ka ja'an sava
chaa saduceo nuu Jesús. Ti chaa saduceo un
ka ka'an da ja tukaa ga ka nandoto ndɨyɨ un,
ti ni ka kachi da:

24 —Maestro, ni kachi Moisés ja nu na kuū
ɨɨn chaa ni iyo ñasɨ'ɨ, ti nu tu ni iyo se'e da
jiin ña, ti kuu nanda'a ñani ndɨyɨ un jiin ña
ja na koo se'e ña, ti suchi un nduu nanu se'e
maa ndɨyɨ un. 25 Ti nuu kanchuku na ja'a
ni ka iyo uxia chaa ni ka kuu ñani naa da.
Ti chaa núú un ni nanda'a da, ti ni ji'i da,
ko tu ni iyo se'e da. Ti nanda'a tuku ña'an
un jiin ɨnga ñani da, chaa kuu uu. 26 Suni
sia'an ni jna'an chaa kuu uu un, suni chaa
kuu uni, ti sia'an ni ka ndekava ndɨ uxia da
ni ka nanda'a jiin ña, ko ni ndɨ'ɨ da ni ka ji'i.

27 Yukan na ti sandɨ'ɨ̨ ni ga, ti ni ji'i ña'an un.
28 Ti nu na nandoto ndɨyɨ un naa da, ¿Nau
ndɨ'ɨ̨ uxia chaa un xiin ñasɨ'ɨ̨ un, ja sia'an
tendɨ'ɨ̨ da ni ka nanda'a da jiin ña? —ni ka
kachi da.
29 Yukan na ti ni kachi Jesús:
—Ka yuji ra naa ra, chi tu ka chaku ini
ra tutu Yandios, ni tu ka chaku ini ra jniñu
ña'nu sa'a ya. 30 Chi nu na nandoto ndɨyɨ un,
tukaa kuu nanda'a i, ni tu kua'a i se'e sɨ'ɨ̨
i ja na nanda'a ña, chi nduu i nanu ángel
Yandios ja kanchuku nuu andɨvɨ un. 31 Ko
sɨkɨ ja nandoto ndɨyɨ un tuku, xi tu ka chaku
ini ra nu ni ka ka'u ra tutu, nu ni kachi
Yandios jiin Moisés, na ni kachi ya: 32 "Ru'u
kuu Yandios ja ni kanajaa Abraham, Isaac
jiin Jacob." Sia'an ni chaa Moisés jnu'un
Yandios, ja Yandios tu kuu ya Yandios nuu
yɨvɨ ni ka ji'i un, chi kuu ya Yandios nuu yɨvɨ
ka chaku —ni kachi Jesús.
33 Nu ni ka jiniso'o yɨvɨ un jnu'un un, ti so
ni ka naa ini i ja sia'an ni xna'an ya.

Ɨin ley kanuu xaan ga
(Mr. 12.28-34)

34 Nu ni ka ni'in chaa fariseo jnu'un ja ni
jasɨ Jesús yu'u chaa saduceo, ni ka ndututu
da. 35 Ti ɨin chaa xna'an ley Israel un ni kuni
da xndichi da Jesús, ti ni kachi da:
36 —Maestro, ¿nau ɨin jnu'un kuu ja
kanuu ga ja kuu nuu ley Yandios nusa? —ni
kachi da.
37 Ti ni kachi Jesús jiin chaa un:
—"Kuu ini nuu Yandios jiin nɨ ini nɨ añu
ra, nɨ jiin inijnuni ra." 38 Jnu'un ja'a kuu ja
kanuu ga ja ka'an nuu ley Yandios. 39 Ti ja
kuu uu un, suni ɨin ni ka'an: "Kunda'u ini
nuu ñanijna'an ra nanu kunda'u ini ra nuu
maa ra", kachi ley un. 40 Ndɨnduu jnu'un
ja'a ka kuu ja kanuu xaan ga ja ka'an nuu
nɨ tu'u ley Yandios ja ni xna'an Moisés, jiin
jnu'un Yandios ni ka xna'an profeta un na
jana'an—ni kachi Jesús.

Nau se'e kuu Cristo
(Mr. 12.35-37; Lc. 20.41-44)

41 Nɨ ka'iin ga chaa fariseo yukan, ti ni
jikajnu'un Jesús maa da naa da, ni kachi ya:
42 —¿Nasa ka ndo'o ini ra nuu Cristo ja
ni taji Yandios ja ndiso ya jniñu ña'nu nu?
¿Nau jna'an kuu ya nusa? —ni kachi ya.
Ni ka kachi chaa un:
—Se'e David, chaa ni kuu rey na jana'an,
yukan kuu da —ni ka kachi da.
43 Yukan na ti ni kachi Jesús:
—¿Nasa kuu ja David jiin inijnuni Espíritu Santo ni skonani da ya jito'o da nusa?
Ti maa David ni ka'an da, ti ni chaa da nuu
tutu:
44 Yandios ni kachi jiin Jito'yo Cristo:
"Nukoo jiin ri, chi ta'u ra jniñu jiin ri.
Iyo yɨvɨ jito u'u ro'o ko kundee ra jiin,
chi chindee ri ro'o."
Kachi Yandios, ni kachi David.
45 Nu sia'an kuu ja maa David ni skonani da
ya jito'o da, ti ¿nasa kuu ja Cristo kuu ɨin
jna'an rey David jana'an? —ni kachi Jesús.
46 Yukan na ti ni ɨin yɨvɨ tukaa ni kuu
xndeokani ni ɨin jnu'un nuu ya. Ti undi kɨvɨ
un, ni ɨin da tukaa ga ni tava ini da kajnu'un
ga da Jesús.

Ka'an Jesús sɨkɨ chaa fariseo jiin chaa ka xna'an ley Israel
(Mr. 12.38-40; Lc. 11.37-54; 20.45-47)

23

1 Yukan na ti ni kachi Jesús nuu yɨvɨ kua'a
un jiin nuu ndaja'a ya:
2 —Chaa ka xna'an ley Moisés jiin chaa
fariseo un, ka kuña'nu da ja ka xna'an da
ley. 3 Ja yukan kuu ja kuandatu nuu da naa
ra, sa'a taka jniñu ka ta'u da, ko koto ma
natejna'an ra nava ka sa'a da, chi tu ka siuku
da maa jnu'un ka xna'an da un. 4 Ka xna'an
da kua'a jnu'un, ti ta'u da jniñu ja na siuku
yɨvɨ jnu'un un naa i, ko maa da tu ka jandatu
kuɨtɨ da jnu'un un.
5 Ka jajna'an ini da ku'ni da ɨin tutu lulu
yujiña da jiin sɨkɨ nda'a da, ti nuu tutu
lulu un ka chiso da tɨ'lɨ jnu'un Yandios.
Sia'an ka sa'a da nava na kuni yɨvɨ naa i
ja ka junukuachi da nuu Yandios. Suni ka
jajna'an ini da ku'un da ɨin manga kani ga
ja kuu taka ga yɨvɨ. So ka sa'a da taka jniñu
un nava na kua'a yɨvɨ ja yɨñu'un maa da. 6 Ti
ka kusɨɨ xaan ini da jiin jnu'un yɨñu'un jiin
nuu nu kunchuku da ja kaji da staa ɨin viko.
Suni ka jajna'an ini da silla yɨñu'un ga nuu
kunchuku da ini veñu'un ka'nu Israel un.
7 Ti ka kuni da ja na ka'an yɨñu'un yɨvɨ jiin
da nuu ya'u, ti na ka'an yɨñu'un i jiin da,
"Maestro, maestro."
8 Ko ro'o naa ra ja ka kuu ra ndaja'a ri,
koto ma konani ra "maestro", chi tendɨ'ɨ̨ ra
ka kuu ñani nuu jna'an ra naa ra, chi maa
ɨin ni Maestro ra iyo, ya kuu Cristo. 9 Suni
tu ka'an ra "tata yo" nuu sava'a ni ga yɨvɨ

ñuyɨvɨ ja'a, chi vajnu'un ni Tata yo iyo, ya
kancha andɨvɨ, ti ii ya. [10] Suni koto ma kachi
ra ja kuña'nu ra, chi maa ɨin ni Cristo kuu
ya kuña'nu nuu ra naa ra. [11] Yɨvɨ junukuachi
nuu ñanijna'an i, yɨvɨ yukan kuu ja kuña'nu
ga ja kuu ro'o naa ra. [12] Ti yɨvɨ kuni kuña'nu,
su'va ndukui'ya ini i. Ko yɨvɨ ja kukui'ya ini
un, su'va nduña'nu i, chi maa Yandios kuu
ja kachi.

[13] ¡Xaan ga nda'u ro'o ja ka xna'an ley!
¡Xaan ga nda'u ro'o, chaa fariseo! ¡Chaa ñaa
xini ka kuu ra! Jiin jnu'un ra ka jasɨ ra ichi
yɨvɨ ja na kɨvɨ i nda'a Yandios, ti na ta'u ya
jniñu nuu i. Ni tu ka kuni kɨvɨ maa ra naa ra,
ko ni tu ka kuni ra ja na kɨvɨ ɨnga yɨvɨ naa i.

[14] ¡Xaan ga nda'u ro'o ja ka xna'an ley!
¡Xaan ga nda'u ro'o, chaa fariseo! Chaa ñaa
xini ka kuu ra. Ka jisonchaa ra ve'e ña'an
ni ka kendo nda'u. Ti ja na kendo va'a ra,
ti na'an xaan ka jikanta'u ra naa ra. Ko jiin
jniñu ka sa'a ra un, ti vi'i ga jna'nu ndatu ra.

[15] ¡Xaan ga nda'u ro'o ja xna'an ley! ¡Xaan
ga nda'u ro'o, chaa fariseo! Chaa ñaa xini
ka kuu ra. Ka jikonuu ra taka ñuu ja ka
xnda'u ra yɨvɨ naa i, ja na kandixia i jnu'un
ka xndaku ra. Ti nu ni kandixia yɨvɨ un, ti
ka sa'a ra ja vi'i ga na jna'nu ndatu yɨvɨ un
nuu infiernu ja kuu maa ra naa ra.

[16] ¡Xaan ga nda'u ro'o naa ra! Chi ka kuu
ra nanu chaa kuaa tu ka jini na ichi ki'in da,
chi ka ka'an ra: "Nu ɨin yɨvɨ na chisojnu'un
i sɨkɨ veñu'un ka'nu Israel, va tundo kuu un.
Ko nu na chisojnu'un i sɨkɨ oro ja iyo ini
veñu'un un, ti kanuu kuu ja na siuku i", ka
kachi ra. [17] Ko jiin jnu'un un jini yo ja ka
kuu ra nanu chaa ñaa jiin chaa kuaa. Chi
tu ka jini ra ja ɨin ni kuu veñu'un jiin oro
un ja kancha ini veñu'un un. [18] Ti suni ka
ka'an ra naa ra: "Nu ɨin yɨvɨ na chisojnu'un
i ja kuu altar ini veñu'un un, va tundo kuu.
Ko nu na chisojnu'un i ja kuu ja ka soko i
nuu altar un, ti yukan kuu ja na siuku i",
ka kachi ra. [19] Suni jiin jnu'un un jini yo ja
nanu chaa ñáá, chaa kuáá ka kuu ra, chi tu
jini ra ja ɨin ni kuu altar un jiin ndajniñu
ka soko ra un. [20] Yɨvɨ chisojnu'un ja kuu
nuu altar, ko ansu nɨnɨ nuu altar un, chi
jiin tendɨ'lɨ ndajniñu kanchuku ja ka soko
i un, undi jiin yukan ka chisojnu'un da.
[21] Ti yɨvɨ chisojnu'un sɨkɨ veñu'un un, suni
chiso jnu'un i ja kuu Yandios, chi kancha
ya yukan. [22] Ti suni yɨvɨ chisojnu'un ja kuu
andɨvɨ un, suni chisojnu'un i nuu kancha
Yandios, jiin suni nuu maa ya.

[23] ¡Xaan ga nda'u ro'o naa ra ja ka xna'an
ley! ¡Xaan ga nda'u ro'o, chaa fariseo! Chi
chaa ñaa xini ka kuu ra. Ro'o ka ja'a ra tɨ'lɨ
ni nuu taka ja ka ñava'a ra, ja kuu nuu chaa
junukuachi nuu Yandios. Ka ja'a ra tɨ'lɨ ni
nuu taka jaja'an xiko asun, nanu tamino,
yuku anís jiin yuku comino. Taka un ka
sa'a ra, ti ka naa ini ra jnu'un kanuu ga ja
kuu nuu ley Yandios, ja na kaka ndaa yo
nuu Yandios, ja na kuandatu yo nava ta'u
ya jniñu jiin jnu'un kunda'u ini, jiin ja na
kandixia ndaa yo jnu'un maa ya. Yukan kuu
ja kanuu ga ja sa'a ra, ti koto naa ini ra ja
kua'a ra tɨ'lɨ nuu taka ja kaa ñava'a ra.

[24] Nanu chaa kuaa ka kuu ra ja ka xna'an
ra jnu'un maa ra nuu yɨvɨ naa i. Ka jitu ndi'i
ini ra jiin sava'ni ga jniñu kuachi un. Chi ka
ndundoo xaan ini ra ja ka sijin ra chukun
ndi'i un jiin ɨin tela ja tu ya'a tɨ nuu nducha.
Ko ka naa ini ra koko ra ɨin camellu.

[25] ¡Xaan ga nda'u ro'o ja ka xna'an ley!
¡Xaan ga nda'u ro'o, chaa fariseo! Chaa ñaa
xini ka kuu ra. Ndundoo ko'o ra, ndundoo
yajin ra, chi ka ndo'o ini ra ja ka iyo ndoo
ra nuu Yandios, ko vasu jaku ga kanda ra.
Ka kuu ra nanu yɨvɨ ja ka nakacha nɨnɨ ichi
jata ko'o un jiin yajin, ko tu ka nakacha i
ichi ini, vasu jña'an ga ichi ini. Sia'an ka
kuu ra, chi kanda ra nanu yɨvɨ va'a, vasu ichi
ini ra ka ñu'un mani jnu'un kui'na jiin taka
ga jnu'un kue'e. [26] Nanu chaa kuaa ka kuu
ra ro'o chaa fariseo, chi tu ka nakuni ra ja
mani jniñu ndeva'a sa'a ra. Xnakan nakani
ini nuu kuachi un nava na ndundoo ini añu
ra, nava suni sia'an na ndundoo taka jniñu
ka sa'a ra ja ka nde'e yɨvɨ naa i.

[27] ¡Xaan ga nda'u ro'o ja ka xna'an ley!
¡Xaan ga nda'u ro'o, chaa fariseo! Chaa ñaa
xini ka kuu ra, chi ka kuu ra nanu ñaña ndɨyɨ
ka'iin panteon, nuu va'a xaan ni ka sa'a da.
Ti ni ka naka'yu da jiin kaka, ti jandaa kuu
ja vii xaan ni kendo ichi fuera, ko ichi chii
ñu'un un, ñu'un chitu mani yɨkɨ ndɨyɨ jiin
taka ga ja te'yu. [28] Ti sia'an kanda ra naa ra
jiin jniñu ka sa'a ra, ti sia'an ka kendo va'a
ra nuu yɨvɨ naa i, chi ka ndo'o ini i ja ka iyo
ndoo ini añu ra ja kuu nuu Yandios. Ko tu
ka jini i ja chaa ñaa xini ka kuu ra, chi mani
jniñu kue'e un ka ñu'un ini añu ra.

29 ¡Xaan ga nda'u ro'o ja ka xna'an ley!
¡Xaan ga nda'u ro'o, chaa fariseo! Chaa ñaa
xini ka kuu ra. Ka sa'a ra nama nuu ñaña
chaa ni ka kuu profeta un, ti nɨnɨ ka naskutu
ra ñaña chaa va'a un ja ka chiñu'un ra da.
30 Ti ka ka'an ra naa ra: "Sa ti yo'o naa yo,
ni ka chaku yo na ni ka chaku yɨvɨ jana'an,
ti va tu kua'a yo jnu'un ja ka'ni yɨvɨ chaa ni
ka kuu profeta, ja ni ka'an jnu'un Yandios
niku", ka ka'an ra. 31 Jiin jnu'un yukan ni,
ti ka xnukoyo jna'an ra ja ka kuu jna'an ra
jiin chaa ni ka ja'ni profeta un. 32 Nusa ti
kuan siuku naa ra nava ni ka sa'a jna'an ra
jana'an, chi ɨɨn nuu kanda ra naa ra.
33 Nanu koo xaan jiin se'e tɨ ka kuu ro'o
naa ra. Chi va'a jito ra, ko ndeva'a kuɨtɨ ka
sa'a ra. Ja sia'an ti tu kaku kuɨtɨ ra naa ra ja
tu ki'in ra nuu infiernu. 34 Ja yukan kuu ja na
taji ri profeta ka ka'an jnu'un Yandios nuu
ra naa ra. Ti taji ri chaa tu'va ja ka jini va'a
jnu'un Yandios, suni chaa ka xna'an va'a
jnu'un ya. Ko ro'o naa ra, chi ka'ni ra da,
xi katakaa ra da nda'a cruz naa ra, ti sava da
kua'a ra tau da ini veñu'un ra naa ra. Ti koto
u'u ra uu ga da, ti taka ñuu kundikun ra da
naa ra. 35 Taka kuachi un nukuncha sɨkɨ ra.
Ti suni nukundiso ra kuachi taka chaa va'a
ni ka ja'ni ra un, undi nɨñɨ Abel jiin undi nɨñɨ
Zacarías, se'e yɨɨ Berequías, chaa ni ka ja'ni
jna'an ra na jana'an un, sava ma'ñu altar ini
veñu'un Israel un. 36 Ja'a ti na kachi ndaa ri
nuu ra naa ra, ja sɨkɨ taka jniñu kue'e ni ka
sa'a ra un, ja kii ɨɨn nundo'o xaan tonto sɨkɨ
ro'o, yɨvɨ nación Israel ja kanchuku vijna
—ni kachi Jesús jiin yɨvɨ un.

Ni kukui'ya ini Jesús ja sɨkɨ yɨvɨ Israel
(Lc. 13:34-35)

37 Ni kachi Jesús sɨkɨ yɨvɨ Israel:
—Ro'o, yɨvɨ ñuu Jerusalén, ja ka ja'ni ra
profeta, chaa ni ka ka'an jnu'un Yandios,
ti ka ja'a ra yuu sɨkɨ chaa ka'an jnu'un ya
vekoyo nuu ra naa ra. ¡Nasa jinu ni kunda'u
ini ri ro'o naa ra! Chi ni nakana ri ro'o ja
na nama ri sɨkɨ ra nuu nundo'o, nanu sa'a
ɨɨn chuun ja nakana tɨ se'e kuachi tɨ, ja na
ndututu chii ndijin tɨ, ko tu ni ka janta'u ra
naa ra. 38 Vijna na ti na xndoo ii ri ro'o naa ra
jiin ñuu ra. 39 Chi na kachi ri jiin ra ja, jankɨvɨ
ga kuni ra ru'u naa ra, undi na jaa kɨvɨ nu
kachi ra naa ra: "Ña'nu na koo sɨvɨ ya, ti na
kanajaa yo yaa ja vaji ya nuu maa Yandios"
—sia'an ni ka'an Jesús sɨkɨ ñuu Jerusalén.

Ka'an Jesús ja naa veñu'un ka'nu Israel
(Mr. 13.1-2; Lc. 21.5-6)

24

1 Ni kee Jesús veñu'un ka'nu un, ti kua'an
ya. Ko ni ka tu'va ndaja'a ya, ti ni ka keja'a
ka jitonchaa da veñu'un ka'nu un naa da.
2 Ti ni kachi Jesús jiin da naa da:
—Ndɨ'ɨ ja'a ka jitonchaa ra naa ra. Ko
jandaa na kachi ri nuu ra naa ra ja ni ɨɨn
yuū tukaa kendo kosojna'an ja'a, chi ndɨ'ɨ
ja'a naa —ni kachi ya.

Naa seña koo nu kuan kuyajni ndɨ'ɨ ñuyɨvɨ
(Mr. 13.3-23; Lc. 21.7-24; 17.2-25, 31, 37)

3 Yukan na ti kua'an ya jiin ndaja'a ya
undi yuku Olivos, ti yukan ni nukoo ya ti
nuu nukoo ya un ni ka tu'va ndaja'a ya,
chi maa ni ga da ka'iin un jiin ya, ti ni ka
jikajnu'un da ya sia'an:
—Ka kuni na ja na kachi ni nuu na naa
na, ja nama kundaa taka jnu'un ni ka'an ni
un. ¿Ti naa seña koo nu kuan kuyajni nchaa
ni, jiin ja na ndɨ'ɨ ñuyɨvɨ nu? —ni ka kachi
da.
4 Yukan na ti ni kachi Jesús jiin da naa da:
—Koto maa ra naa ra. Koto maa xnda'u
yɨvɨ ro'o. 5 Chi kua'a yɨvɨ kikoyo, ti ndaku
ni'in yɨ sɨvɨ ri, ti kachi: "Ru'u kuu Cristo ja
ni taji Yandios ja sa'a jniñu ña'nu", kachi.
Ti sia'an kuu xnda'u i yɨvɨ kua'a. 6 Ti kuni
jnu'un ra ja ya yukan koo guerra. Ko koto
yu'u ra naa ra, chi sia'an ndixia kuu, ko jiin
yukan ti changa ga jaa kɨvɨ ja ndɨ'ɨ ñuyɨvɨ.
7 Chi kanaa ɨɨn nación jiin ɨnga nación, suni
ɨɨn ñuu jiin ɨnga ñuu. Ti koo jnama xaan.
Suni kii kue'e xaan tonto, jiin ñujnaa xaan
tonto nuu sava'ni ga nuu ñuyɨvɨ. 8 Ti taka un
kuu seña ja kuan kuyajni keja'a nundo'o kii
nuu ñuyɨvɨ.
9 Yukan na ti ro'o ja ka kandixia ra ru'u,
ti jnɨɨ yɨvɨ ro'o naa ra, ti kua'a i tau ra, ti
ka'ni i ro'o. Ti tendɨ'ɨ yɨvɨ koto u'u i ro'o
naa ra ja sɨkɨ ru'u. 10 Ti yɨvɨ ni ka ka'an ja ka
kandixia i ru'u, nandeokava ini i nu na jaa
kɨvɨ un. Koto u'u jna'an i, ti siukoyo jna'an
i nuu stisia.
11 Ti kenda kua'a yɨvɨ ja xndoña'an, ti
kachi i ja ka ka'an i jnu'un Yandios, ti
xnda'u i yɨvɨ naa i. 12 Ndeva'a kuɨtɨ ni ga sa'a
yɨvɨ un naa i ja tukaa ga kunchuku mani i
naa i. 13 Ko yɨvɨ na kuñɨɨ ini jiin jnu'un ri,
ti siuku ni ini i undi kɨvɨ sandɨ'ɨ ni ga un,
ti keta'u i. 14 Ti jnu'un ka'an ja nasa kɨvɨ

i nda'a Yandios ja na ta'u ya jniñu nuu i,
kuichanuu jnu'un un ki'in nɨɨ tu'u ñuyɨvɨ ja
na nakuni yɨvɨ taka nación. Yukan na sa
chaa kɨvɨ sandɨ'ɨ ni ga ja naa ñuyɨvɨ.

15 Daniel, chaa ni kuu profeta na jana'an
un, ni chaa da nuu tutu ja jaa ɨɨn nundo'o
xaan nuu ve'e ii un, ti yukan kuu ja sa'a ja
natɨvɨ nɨɨ tu'u ve'e ii un. Ti nu na kuni ra
nundo'o un naa ra ja, ja ni jaa ve'e ii kande
ini veñu'un ka'nu un, yukan sa chaku ini ra
nau ja kuu un. 16 Yukan na ti yɨvɨ kanchuku
ñuu Judea, na kinkoyo i undi yuku un. 17 Yɨvɨ
ka ndetatu yuxe'e i, koto ma ki'in i ndajniñu
i ini ve'e i, ko na kunu xaan i naa i. 18 Ti yɨvɨ
ka'iin nuu jniñu, koto maa ndeokuñɨ i ve'e i
ja stutu i sa'ma i.

19 ¡Na nda'u ña'an ka ñuse'e xi ña'an
ka nchaka suchi yɨkɨn ja kuu kɨvɨ un!
20 Kakanta'u nuu Yandios naa ra ja koto maa
kii nundo'o yukan nuu ra kɨvɨ vijin xaan, xi
ja kuu ɨɨn kɨvɨ ndetatu. 21 Chi saa kuu ja koo
xaan nundo'o, ja jankɨvɨ ni iyo undi na ni
jankoo ñuyɨvɨ, ti ni jankɨvɨ ga koo tuku ɨnga.
22 Sa ti tu ni xnuku Yandios kɨvɨ un, ti va ni
ɨɨn yɨvɨ tu nanita'u i. Ko ni xnuku ya kɨvɨ un
ja ni kunda'u ini ya nuu yɨvɨ ka kandixia, ja
ni nakaji ya un.

23 Nu ni jaa kɨvɨ un, koto ma kandixia ra
ka'an yɨvɨ jiin ra, chi kachi i: "Nde'e, ja'a
kancha Cristo ja ni taji Yandios ja sa'a jniñu
ña'nu", xi kachi: "Nde'e, yukan kancha ya."
Ti koto ma kandixia ra jnu'un ka'an i. 24 Chi
kikoyo yɨvɨ ka xndoña'an, ti kachi i ja maa i
kuu Cristo, xi ja maa i kuu chaa ka'an jnu'un
Yandios, ti sa'a i tɨjnɨ nuu jniñu ña'nu xaan
ja na xnda'u i yɨvɨ. Ti kachi i xnda'u i yɨvɨ
ni nakaji ya ja ka kandixia i ru'u, ko tu kuu.
25-26 Ja yukan kuu ja, ja ni ndɨ'ɨ jnu'un ja'a ni
kachi ri nuu ra naa ra, ti koto kandixia ra
nu na kachi yɨvɨ un: "Nde'e naa ra, yukan
kande Cristo nuu ñu'un te'e un", ka kachi
i. Ti koto maa ki'in ra yukan. Ko xi nu na
kachi i: "Nde'e naa ra. Ja kancha ya ini ve'e
ja'a", ti koto ma kandixia ra naa ra. 27 Chi
kɨvɨ nchaa ru'u, maa Se'e Yɨvɨ Ñuyɨvɨ, ti
kuni ndijin ra naa ra nanu sa'a nu janducha,
ti ndinchaa nɨ tu'u undi nuu kaña ndikandii
jiin undi nuu kee ndikandii. 28 Chi nde'e ra
ja nuu ka kututu tiji un, katuu kɨtɨ ni ji'i, ti
suni sia'an kuni ndijin ra nu ndenda ru'u,
maa Se'e Yɨvɨ Ñuyɨvɨ —ni kachi Jesús.

(Mr. 13.24-37; Lc. 21.25-33; 17.26-30, 34-36)

29 Nu ni ya'a taka nundo'o un, ti kuu ñaa
ndikandii, ti yoo tukaa ga kua'a nduva. Ti
nukoyo chuxini nuu andɨvɨ un, ti nɨ'ɨn undi
andɨvɨ. 30 Yukan kuu ɨɨn seña nuu andɨvɨ ja
nchaa ru'u, maa Se'e Yɨvɨ Ñuyɨvɨ. Ti taka
yɨvɨ ñuyɨvɨ ja'a, nde'e i ti kuni i ru'u, maa
Se'e Yɨvɨ Ñuyɨvɨ, ndii ri nuu viko un jiin
jnu'un ja ni nduña'nu xaan ri nuu ñuyɨvɨ.
31 Ti ta'u ri jniñu nuu ángel, Yandios ja
kinkoyo ya ndɨ kuun jɨkɨ ñuyɨvɨ. Ti nu na
tɨvɨ ɨɨn ndɨkɨ, yukan na ti nastutu i yɨvɨ ni
nakaji Yandios, ja kanchuku sava'a taka nuu
ñuyɨvɨ.

32 Nde'e naa ra ja kuu jiin nutɨchɨ vixi un.
Nu ni ka nduu yucha numa i ti ni nduu xatɨ
nda'a, ti yukan ja ni chaku ini yo ja kuan
kuyajni viko sau. 33 Ti suni sia'an jiin ro'o
naa ra, nu ni ka jini ra ja kuan kundaa taka
jnu'un ni ka'an ri un, ti chaku ini ra naa ra
ja kuan kuyajni ndaa kuɨtɨ ni ga kɨvɨ nchaa
ri. 34 Ti jandaa na kachi ri ja xnaka taka un
kundaa, ti sa kuū yɨvɨ ka iyo kɨvɨ vijna. 35 Va
naa andɨvɨ jiin ñuyɨvɨ, ko jnu'un ka'an ri, chi
jankɨvɨ naa, ti kundaa taka un.

36 Ko kɨvɨ yukan, ni ɨɨn yɨvɨ tu jini na
kɨvɨ kuu, xi na hora kuu, ni ángel ja ka
junukuachi nuu Yandios, ni maa Se'e Yan-
dios, tu jini na hora kuu. Chi vajnu'un ni
maa Tata yo Yandios kuu ja jini na hora kuu.
37 Chi nanu ni iyo kɨvɨ ni chaku Noé, ti suni
sia'an kuu nu na jaa kɨvɨ nchaa ru'u, maa
Se'e Yɨvɨ Ñuyɨvɨ. 38 Kɨvɨ na ti kii ga sau xaan
un, ni kunchuku vatu yɨvɨ naa i, chi ka ndo'o
ini ja kukuee nuu i naa i. Ka yaji i, ti ka ji'i i,
ka nanda'a i, ti ka ja'a i se'e sɨ'ɨ i ka nanda'a
ña naa ña, undi ni jaa kɨvɨ nu ni kɨvɨ Noé
ini barco da. 39 Ko tu ni ka chu'un ini taka
ga yɨvɨ ñuyɨvɨ un ja kii ɨɨn sau xaan tonto
un. Ko nu ni jinu ndixia sau xaan un, ti
ni ka naa i. Ti nava ni ka iyo naa ini yɨvɨ
kɨvɨ un, suni sia'an konaa ini yɨvɨ ja kuu kɨvɨ
na nchaa ru'u, maa Se'e Yɨvɨ Ñuyɨvɨ. 40 Ti
kɨvɨ un ku'iin uu chaa nuu jniñu da, ɨɨn da
nakuaka ya, ti ɨnga da kendo. 41 Nu uu ñasɨ'ɨ
ka ndiko, ti ɨɨn ña nakuaka ya, ti ɨnga ña
kendo.

42 Kondito ini naa ra, chi tu ka jini ra na
kɨvɨ nchaa maa jito'o ra. 43 Nde'e naa ra, sa ti
ɨɨn chaa ja jini da na hora jaa ñakui'na ve'e
da ɨɨn jakuaa, va kondito da, ti tu kua'a da
jnu'un kɨvɨ ñakui'na ve'e da un, ja na tava
ndajniñu da. 44 Ja yukan kuu ja suni kotu'va

ra naa ra, chi jaa ɨɨn kɨvɨ, ja iyo naa ini ra, ti nchaa ru'u, maa Se'e Yɨvɨ Ñuyɨvɨ.

Ɨɨn muzu va'a jiin ɨnga muzu sa'a ndeva'a

(Lc. 12.41-48)

45 Chaa kuu muzu va'a ja junukuachi va'a un, ti kanu ini chaa xiin ve'e un ja na kɨnda'a da uu ga muzu un, ti suni jiin hora na kua'a da ja kaji uu ga muzu un naa da. 46 Ndatu chaa kuu muzu un nu na najaa chaa xiin ve'e un, ti nani'in da chaa sa'a jniñu da, siuku da nava ni ta'u jniñu nuu da. 47 Ti na kachi ndaa ri ja kusɨɨ ini chaa xiin ve'e un, ti xndoo da chaa ja na kɨnda'a da taka ja ñava'a chaa kuu jito'o da un. 48 Ko nu chaa junukuachi un na sa'a ndeva'a da, ja ndo'o ini da ja kukuee ga chaa xiin ve'e un, 49 ti keja'a nduxaan da nuu uu ga muzu un, ti keja'a da kaji da, ko'o da jiin taka chaa jini un naa da. 50 Ti iyo naa kuɨtɨ ini da, ja tundo ndo'o ini da ja najaa yachi chaa xiin ve'e un, ja tu jini da na kɨvɨ najaa jito'o da un. 51 Ti kua'a da tau chaa un jiin ɨɨn nundo'o ja jna'nu ndatu da, nava ka jna'an chaa ñaa xini. Yukan na ti nde'e da nuu nundo'o un, ti ku'yu jnu'un da —kachi ya.

Nava ni ka jna'an uxi ña'an kuachi

25

1 Siin Jesús xndaku ya, ti ni kachi ya:

—Nuu ta'u Yandios jniñu kuu nanu ni ka jna'an uxi ña'an kuachi ja ka yɨnda'a ña candil ña, ti ni ka ja'an ña ɨɨn viko nanda'a ja kundatu ña novio. 2 U'un ñaa kuachi un ka iyo naa ini ña, ti u'un ga ña kuachi un ka iyo ndito ini ña. 3 Ña'an naa ini un, ni ka yɨnda'a ña candil ña, ti ni ka naa ini ña kunda'a ña aceite olivo ja na nachu'un tuku ña chii candil ña. 4 Ko ña'an ka ñundito ini, ni ka yɨnda'a ña candil ña, ti ni ka yɨnda'a sɨɨn ña botella aceite olivo ja na naskutu ña candil ña. 5 Ko ni kukuee novio un najaa da, ti ni chaa ma'na nuu ña naa ña, ti ni ndɨ'ɨ ña ni ka kixi.

6 Yukan ti yajni kuu ñuu, ti ni ka jiniso'o ña ka kana jiin: "¡Ja vaji novio, kekoyo kii ra naa ra"! —kachi ka ka'an. 7 Tendɨ'ɨ ña ni ka ndoko ti ni ka keja'a ka satu'va ña candil ña. 8 Ti ndɨ u'un ña'an naa ini un ni ka kachi ña jiin u'un ga ña'an ka ñundito ini un: "Kua'a tɨ'lɨ aceite ra nuu ri naa ri, chi kuni nda'va candil ri", kachi ña naa ña. 9 Ko ña'an ka iyo tu'va un, ni ka kachi ña: "Tuu, chi tu kujaa ja kuu maa ri naa ri. Va'a ga kuankoyo nuu kuya'u un, ti kuaan ra ja kuu maa ra naa ra", ni ka kachi ña. 10 Ko nɨ kuankoyo ndɨ u'un ña'an naa ini un, ja kin kuaan ña aceite ña, ti ja ni najaa novio un. Ti ña'an ka iyo tu'va un ni ka kɨvɨ ña viko nanda'a un jiin novio un, ti ni nandi'yu yuxe'e.

11 Kuee ga ti ni ka najakoyo u'un ga ña'an kuachi un, ti ni ka kachi ña: "Taa, kuiña ni yuxe'e na kɨvɨ na", ni ka kachi ña. 12 Ko ni kachi novio un: "Na kachi ndaa ri ja tukaa ga nuña ve'e ri", ni kachi da. 13 Ja yukan kuu ja kondito ini ra naa ra, ti kotu'va ra, chi tu ka jini ra na kɨvɨ, ni na hora kuu ja nchaa ru'u, maa Se'e Yɨvɨ Ñuyɨvɨ —ni kachi Jesús.

Jnu'un chaa ni ka yɨnda'a xu'un

14 Siin Jesús xndaku ya, ti ni kachi ya:

—Nuu ta'u Yandios jniñu kuu nanu ɨɨn chaa riku, ja ñu'ichi da ki'in da ɨnga ñuu. Ni kana da muzu da ti ni tatu da nuu ja na koto xu'un da. 15 Nuu ɨɨn da ni ja'a da yajni u'un mil xu'un. Nuu ɨnga da ni ja'a da yajni uu mil xu'un, ti nuu ɨnga da ni ja'a da yajni ɨɨn mil xu'un. Sia'an ni tejna'an da nuu ɨɨn ɨɨn muzu da un nasa xini maa da naa da. Yukan na ti ni kee da ti kua'an da. 16 Chaa ni ni'in u'un mil xu'un un, ni sa'a da tratu jiin xu'un un, ti ni nani'in da u'un ga mil. 17 Suni sia'an ni sa'a chaa ni ki'in uu mil un, ti ni nani'in da uu mil ga xu'un sɨkɨ. 18 Ko chaa ni ki'in ɨɨn mil xu'un un, ni ja'an da ti ni chisa'yɨ da xu'un un chii ñu'un, ja ni ja'a chaa un nuu da ti ni sava'a da.

19 Ni ya'a tɨjnɨ kɨvɨ, ti ni najaa chaa xiin xu'un un, ti ni na xndichi da muzu un naa da. 20 Xnaka ni jaa chaa ni ki'in u'un mil un, ti ni nakua'a da u'un ga mil xu'un un, ti ni kachi da: "Taa, ni ja'a ni u'un mil xu'un nuu na, ti ja'a iyo u'un ga mil ja ni ni'in na sɨkɨ", ni kachi da. 21 Ti ni kachi chaa xiin xu'un un: "Iyo va'a xaan, ro'o kuu ɨɨn muzu va'a ga, chi ni sajniñu ni ini ra jiin, ti vasu tɨ'lɨ ni ja'a ri ko ni sajniñu ni ini ra jiin. Vijna ti nakua'a ri ɨɨn jniñu kanuu ga nuu ra ja kɨnda'a ra. Ko kuan ndɨvɨ ini ve'e ri vinañu'ni, chi koo yo ɨɨn jnu'un sɨɨ ini naa yo", ni kachi da.

22 Yukan sa ni jaa chaa ni ki'in uu mil un, ti ni kachi da: "Taa, ni ja'a ni uu mil nuu na, ko ja'a iyo uu ga mil ja ni ni'in na sɨkɨ", ni kachi da. 23 Ni kachi chaa xiin xu'un un: "Iyo va'a nusa. Ro'o kuu muzu va'a ga, chi ni sajniñu

ni ini ra jiin xu'un ri, ti vasu tɨ'lɨ ni ja'a ri,
ko ni sajniñu ni ini ra jiin. Vijna ti nakua'a
ri ɨin jniñu kanuu ga nuu ra ja kɨnda'a ra.
Ndɨvɨ ini ve'e ri, chi koo yo ɨin jnu'un sɨɨ ini
naa yo", ni kachi da.
24 Ko nu ni jaa chaa ni ki'in ɨin mil xu'un
un, ti ni kachi da jiin chaa xiin xu'un un:
"Taa, ja jini na ja kuu ni chaa tu ñunda'u
ini, chi kua'a ga nandakan ni ti ansu ja ni
ja'a ni, ti su'va kuni ga ni. 25 Ja yukan kuu
ja ni yu'u na ti ni chisa'yɨ na xu'un un chii
ñu'un, ko ja'a na nakua'a na xu'un ni", ni
kachi da. 26 Ti ni kachi chaa xiin xu'un un:
"Ro'o kuu ɨin chaa ndéhé xaan tonto, ɨin
chaa kuxi. Ti ka'an ra ja vi'i ga nandakan ri
ansu ja ni ja'a ri, ti suni ka'an ra ja su'va vi'i
ga kuni ri. 27 Ti nu sia'an kuu nusa, ¿ndoo tu
ni januu ra xu'un ri nuu chaa ka sajniñu sɨkɨ
tratu, nava nu ni nchaa ri ti naki'in ri xu'un
ri jiin se'e i niku"? ni kachi da. 28 Yukan ti ni
kachi da jiin uu ga muzu un: "Kuisonchaa
ɨin mil xu'un jña nuu da, ti kua'a nuu chaa
yɨjnɨ uxi mil un naa ra. 29 Chi yɨvɨ ka ñava'a,
ti su'va kii ga nuu i, ti vi'i ga kuñava'a i.
Ko yɨvɨ tundo ñava'a, ti vasu tɨ'lɨ ja ñava'a i
un, kuxio ki'in. 30 Ti muzu ja tu kaxaan ja'a,
keni'in da na ki'in da nuu ñuu ñaa fuera un.
Ti yukan na nde'e da ja na nakani ini da, ti
na ku'yu yu'u da", ni kachi chaa xiin xu'un
un —ni kachi Jesús.

Juicio kii nuu taka nación

31 Siin Jesús xndaku ya, ti ni kachi ya:
—Ti ru'u, maa Se'e Yɨvɨ Ñuyɨɨ, kɨvɨ na
nchaa ri jiin jniñu ña'nu xaan, jiin tendɨ'ɨ
ángel ka junukuachi nuu Yandios, ti ta'u ri
jniñu nuu nɨ tu'u yɨvɨ ñuyɨvɨ ja'a, chi maa
Tata ri Yandios kua'a jniñu un nuu ri. 32 Ti
tendɨ'ɨ yɨvɨ taka nación ndututu nuu ri, ti
sasɨin ri i nanu sasɨin yo rɨɨ jiin ndixi'yu. 33 Ti
yɨvɨ va'a sasɨin ri i nunda'a kua'a ri. Ti sasɨin
ri yɨvɨ kue'e un nunda'a sajni ri. 34 Yukan na
ti kachi ri jiin yɨvɨ kanchuku nda'a kua'a ri:
"Ichi cha'a kikoyo ra, chi ja ni nakaji Tata
ri ro'o naa ra. Kɨvɨkoyo ra nuu ta'u Yandios
jniñu, chi ja iyo tu'va ja kuu ro'o naa ra undi
na ni sa'a Yandios ñuyɨvɨ. 35 Ni ni'in ta'u ra,
chi ni ji'i ri soko, ti ni ka ja'a ra ja ni yee ri.
Ni ichi ri nducha, ti ni ka ja'a ra nducha ni
ji'i ri. Ni yaku ri nanu chaa ñuu jika, ti ni ka
ja'a ra ve'e ni kendo ri. 36 Ni kumani sa'ma
ri, ti ni ka ja'a ra naa ra. Ni ku'u ri, ti ni ka
jande'e ra ru'u. Ni kunde ri vekaa, ti ni ka
jande'e ra ru'u naa ra." Sia'an ka'an ri jiin
yɨvɨ kunchuku nunda'a kua'a ri.
37 Yukan na ti yɨvɨ ni keta'u un kachi i:
"Jito'yo, ¿nama ni ji'i ni soko, ti ni ka ja'a na
ja ni yee ni? ¿Xi nama ni ichi ni nducha, ti
ni ka ja'a na ja ni ji'i ni? 38 ¿Xi nama ni yaku
ni nanu chaa ñuu jika, ti ni ka ja'a na ve'e
ni kendo ni? ¿Xi nama ni kumani sa'ma ni,
ti ni ka ja'a na? 39 ¿Xi nama ni ku'u ni xi ni
kundee ni vekaa, ti ni ka jande'e na ni'in?"
40 Yukan na ti ru'u, ja kuña'nu ga, ti kachi
ri: "Jandaa kuɨtɨ na kachi ri, ja sia'an ni ka
sa'a ra jiin ɨin ñani nda'u ri ja ni kandixia da
ru'u, ti sa'a ri ja nuu maa ri ni ka sa'a ra",
kachi da.
41 Yukan na ti suni kachi ri jiin yɨvɨ
kanchuku nda'a sajni ri un: "Kuxio naa ra,
ro'o ja ni ka jna'nu ndatu, ti kuankoyo nuu
infiernu un, nuu kayu ñu'un ja kuu saa ni,
chi ja iyo tu'va infiernu un ja kuu ja'u'u
un jiin ángel da ja ka kuu ndaja'a da un.
42 Sia'an kondo'o ra, chi ni ji'i ri soko, ti tu ni
ka ja'a ra ja kaji ri. Ni ichi ri nducha, ti suni
tu ni ka ja'a ra nducha ko'o ri. 43 Ni yaku ri
nanu chaa ñuu jika, ti tu ni ka ja'a nuu ra
ve'e kendo ri. Ni kumani i sa'ma ri, ko tu ni
ka ja'a ra. Ni katuu ri ni ku'u ri, ni kunde
ri vekaa, ko tu ni ka kii nde'e kuɨtɨ ra ru'u
naa ra", kachi ri. 44 Yukan na ti kachi yɨvɨ
un: "Jito'yo, ¿nama ni ji'i ni soko, xi ni ichi
ni nducha, xi ni jikonuu ni nanu chaa ñuu
jika, xi ni kumani sa'ma ni, xi ni ku'u ni,
xi ni kunde ni vekaa, ti tu ni ka chindee na
ni'in naa na nu"? ka kachi i. 45 Ti ru'u, chaa
kuña'nu kachi ri: "Jandaa kuɨtɨ na kachi ri
ja tu ni ka sa'a ra sia'an nuu ɨin yɨvɨ nda'u
ja'a ja ka kuu i ñani ri, ja kandixia i ru'u, ti
sa'a ri ja jiin maa ri ni ka sa'a ra", kachi ri.
46 Yukan na ti kinkoyo yɨvɨ un nuu infiernu
naa kondo'o koo nene i ja kuu saa ni. Ti yɨvɨ
ni sasɨin Yandios ja kuu i yɨvɨ va'a, nukoyo i
nuu kuchaku i ja kuu saa ni —ni kachi Jesús.

Ka ndajnu'un da nasa jnɨɨ da Jesús
(Mr. 14.1-2; Lc. 22.1-2; Jn. 11.45-53)

26

1 Nu ni ndɨ'ɨ ni ka'an Jesús jnu'un un, ti ni
kachi ya jiin ndaja'a ya:
2 —Ja ka jini ra ja uu ni ga kɨvɨ, ti jaa yo
viko pascua. Ti ru'u, maa Se'e Yɨvɨ Ñuyɨvɨ,
nakua'a yɨvɨ ru'u ja na kundaka ri nuu nda'a
cruz ja na kuū ri —ni kachi ya.

3 Ti kɨvɨ un ni ka ndututu taka sutu ka
kuña'nu un jiin chaa ka xna'an ley ini
veñu'un ka'nu un, jiin taka chaa ka kuña'nu
ñuu Israel. Ti ni ka ndututu da nuu yuxe'e
palacio maa sutu kuña'nu ga, ja nani Caifás
yukan. 4 Ti yukan ni ka ndajnu'un da nasa
jnɨɨ xe'e da Jesús, ti ka'ni da ya. 5 Ko kachi
da naa da:
—Tu sa'a yo ja kuu kɨvɨ viko ja'a, chi
ndonda yɨvɨ sɨkɨ yo —ni ka kachi da.

Ɨɨn ña'an ni chu'un perfume xini Jesús
(Mr. 14.3-9; Jn. 12.1-8)

6 Nɨ kande Jesús ñuu Betania, ti kancha ya
ve'e Simón, ɨɨn chaa ni ndo'o kue'e ndɨ'yɨ
te'yu un. 7 Ti nuu yee ya staa, ni tu'va ɨɨn
ña'an yɨnda'a ña ɨɨn tɨndo'o lulu alabastro,
ti yukan ñu'un chitu aceite perfume ja
nchaa ya'u xaan. Ti ni chi'i ña xini Jesús.
8 Nu ni ka jini ndaja'a ya ja sia'an ni sa'a
ña'an un, ni ka kɨtɨ ini da, ti ni ka keja'a da
ka ka'an da:
—¿Ndoo stɨvɨ ña'an un aceite perfume
un? 9 ¿Ndoo tu ni xiko ña ti ya'u xaan nchaa,
ti yukan kenda xu'un ja chindee ña yɨvɨ
nda'u? —kachi da naa da.
10 Ni jiniso'o Jesús ja sia'an ka ka'an da, ti
ni kachi ya:
—Sia ña, ndoo ka skuɨtɨ ra ini ña. Ti iyo
va'a ɨɨn jniñu ni sa'a ña jiin ri ja'a. 11 Va
yɨvɨ nda'u un nɨnɨ kancha i jiin ra naa ra,
ko ru'u, ansu sia'an ni kuncha ri jiin ra naa
ra. 12 Jniñu ni sa'a ña ja'a, kuu ja, ja ni chi'i
ña aceite perfume sɨkɨ yɨkɨ kuñu ri ja na
kotu'va ja kuu kɨvɨ jakunduji ri. 13 Ko jandaa
kuɨtɨ na kachi ri ja sava'ni ga nu nanu na
kuichanuu jnu'un ri ja na sketa'u ri yɨvɨ, ti
suni nuku'un ini yɨ jniñu ni sa'a ña'an ja'a
—ni kachi ya.

Ni nakua'a Judas Jesús nuu sutu ka kuña'nu
(Mr. 14.10-11; Lc. 22.3-6)

14 Yukan na ti ɨɨn ndaja'a Jesús nani Judas,
chaa ñuu Cariote, ni jan ka'an da jiin sutu ka
kuña'nu un, 15 ti ni kachi da:
—¿Nasa cha'u ni saña nu na nakua'a na
Jesús nuu ni naa ni? —ni kachi da.
Yukan ti ni ka cha'u sutu un oko uxi
xu'un plata nuu da. 16 Undi kɨvɨ un ni keja'a
Judas nduku da nasa nakua'a da Jesús nuu
nda'a chaa un naa da.

Ni kuxini Jesús jiin ndaja'a ya
(Mr. 14.12-25; Lc. 22.7-23; Jn. 13.21-30;
I Co. 11.23-26)

17 Ti maa kɨvɨ ni keja'a viko ka yee staa
stila tu yɨ'ɨ levadura, ti kɨvɨ un ni ka tu'va
ndaja'a Jesús nuu ya ti ni ka jikajnu'un da
ya:
—¿Nanu kuni ni ja sava'a na nuu kuxini
yo vijna kɨvɨ pascua nusa? —ni ka kachi da.
18 Ti ni kachi Jesús:
—Kua'an undi nuu ve'e ɨɨn chaa un, ti
kachi ra jiin da: "Kachi maa Maestro na. Ja
ni kuyajni kɨvɨ kuū ri, ti ve'e ra kuu nuu sia'a
ri viko pascua jiin ndaja'a ri", kachi ra naa
ra —ni kachi Jesús jiin ndaja'a ya.
19 Ni ja'an ndaja'a un, ti ni ka sa'a da nava
ni ta'u Jesús jniñu, ti ni ka satu'va da ja
kuxini viko pascua un.
20 Nu ni kuaa ti ni jaa Jesús jiin ndɨ uxi uu
ndaja'a ya, ti ni ka tu'va yu'u mesa ka yee
da staa. 21 Ti nɨ yaji ya staa jiin da naa da, ti
ni kachi ya:
—Jandaa na kachi ri, ja ɨɨn ro'o ja
kanchuku ja'a, kuu ja nakua'a ru'u nuu chaa
ka jito u'u ru'u —ni kachi ya.
22 Yukan ti ni ka kukui'ya xaan ini da naa
da ja sia'an ni ka'an ya, ti ni ka keja'a ka
jikajnu'un ndɨ ɨɨn ndɨ ɨɨn da ya:
—¿Jito'yo, xi saña kuu nusa? —kachi da
naa da.
23 Ti ni kachi Jesús jiin da naa da:
—Ɨɨn ja chuntoo staa stila nuu ko'o ri,
yukan kuu ja kin nakua'a ru'u nuu chaa ka
jito u'u ru'u. 24 Ti ru'u, maa Se'e Yɨvɨ Ñuyɨvɨ,
ve siuku ndaa ri nava yoso nuu tutu Yandios
ja sia'an sa'a yɨvɨ jiin ri, ko na nda'u ga chaa
kin nakua'a ru'u un. Sa nu tu ni kaku da
niku —ni kachi Jesús.
25 Yukan na ti ni ka'an Judas, chaa kin
nukua'a ya un, ti ni kachi da:
—Maestro, ¿xi saña kuu nusa? —ni
kachi da.
Ti ni kachi Jesús:
—Suu ro'o kuu —ni kachi ya.
26 Ni ka yaji da staa, ni ki'in Jesús ɨɨn staa
stila, ni nakuanta'u ya nuu Yandios, ti ni
sakuachi ya staa stila un, ti ni tejna'an ya
nuu ndaja'a ya, ti ni kachi ya:
—Kaji naa ra, chi ja'a kuu nanu yɨkɨ kuñu
ri —ni kachi ya. 27 Yukan na ti ni ki'in ya ɨɨn
vasu vino, ni nakuanta'u ya nuu Yandios, ti
ni sia'a ya nuu da naa da ja ko'o da tɨ'lɨ tɨ'lɨ,
ti ni kachi ya:

—Tendɨ'ɨ ra na ko'o tɨ'lɨ tɨ'lɨ ja ñu'un copa
ja'a naa ra, [28] chi ja'a kuu nanu nɨñɨ ri ja soko
ri. Ti nɨñɨ ri un stuu ja, ja ni sa'a Tata ri
Yandios ɨɨn tratu jaa. Ti yukan kuu ja ka'an
ndaa kuɨtɨ ja nama ri sɨkɨ kua'a xaan yɨvɨ.
Chi ja chunaa ri nuu i jiin nɨñɨ ri ja katɨ ri
ki'in un. Ti jiin yukan nanita'u kua'a xaan
yɨvɨ nuu Yandios. Ti kuanka'nu ini ya nuu
i, chi ja kenchaa kuachi i naa i. [29] Ko na
kachi ndaa ri ja tukaa ga ko'o ri vino ja'a jiin
ñanijna'an yo taka jinu ja ka nasa'a i viko
ja'a, undi na jaa kɨvɨ ko'o yo nuu kancha
Tata ri Yandios, chi yukan kuu nuu ni'in ri
ɨɨn jniñu ña'nu ga. Ti yukan ta'u ri jniñu jiin
maa ya nuu nɨ tu'u taka ja iyo. Ti yukan kuu
nuu nasa'a jaa yo viko ja'a naa yo —ni kachi
Jesús.

Ni kachi Jesús ja tendɨ'ɨ ndaja'a ya yu'u
(Mr. 14.26-31; Lc. 22.31-34; Jn. 13.36-38)

[30] Nu ni ndɨ'ɨ ni ka kuxini da, ti ni jita ya ɨɨn
himno jiin da naa da. Yukan na ti ni kenda
ya kua'an ya undi yuku Olivos jiin da naa da,
[31] ti yukan ni kachi Jesús jiin da naa da:

—Tendɨ'ɨ ra yu'u jakuaa vijna ja sɨkɨ ru'u,
chi sia'an yoso jnu'un un nuu tutu Yandios:
"Kua'a ri jnu'un ja na ka'ni yɨvɨ chaa ndito
rɨɨ un, ti yu'u rɨɨ un naa tɨ, ti kuichanuu tɨ
kinkoyo tɨ", kachi tutu. [32] Ko nu na nandoto
ri, ti kandu ri ki'in ri ñuu Galilea, ti sa
jakoyo ra naa ra —ni kachi ya.

[33] Yukan ti ni kachi Pedro:

—Vasu tendɨ'ɨ da na yu'u, ti kunu da
kinkoyo da ko saña, chi tu yu'u kuɨtɨ na —ni
kachi da.

[34] Yukan ti ni kachi Jesús jiin da:

—Jandaa na kachi ri nuu ra ja, jakuaa
vijna nu ti kana ga li'i, ti ja ka'an ra uni jinu
ja chisa'yɨ ra ru'u, ti ro'o kachi ra ja tu jini
ra ru'u —ni kachi ya.

[35] Ti ni kachi Pedro jiin ya:

—Vasu na kuū na jiin ni, ko tu chisa'yɨ na
ni'in —ni kachi da.

Ti suni sia'an ni ka kachi taka ga ndaja'a
ya naa da.

Ni jikanta'u Jesús nuu jardín Getsemaní
(Mr. 14.32-42; Lc. 22.39-46)

[36] Ni jaa Jesús jiin ndaja'a ya ɨɨn nuu nani
Getsemaní, ti ni kachi ya jiin da naa da:

—Ja'a ni kunchuku ra naa ra, ti ru'u na
kin kakanta'u ri yukan —ni kachi ya.

[37] Ni kana ya Pedro jiin ndɨnduu se'e yɨɨ
Zebedeo kua'an ya jiin, ti ni keja'a kukui'ya
xaan ini ya, ti ni keja'a ndɨ'ɨ ini ya. [38] Ti ni
kachi ya jiin da naa da:

—Jatu añu ri ja kukui'ya xaan ini ri, chi ja
ni kuyajni kuu ri. Ti ja'a ni kundatu ra naa
ra ti koto kusu ra —ni kachi ya.

[39] Ti ni jika ya tɨ'lɨ ga. Ti yukan ni jankun-
jitɨ ya undi nuu ñu'un, ti ni jikanta'u ya nuu
Yandios, ni kachi ya:

—Tata na Yandios, nu kuu ti chajiyo ni
nundo'o kii sɨkɨ na un ja'a, ti nama ni saña.
Ko ansu nava kuni maa na, chi na kuu nava
kuni maa ni —kachi ya.

[40] Ni nandeokuñɨ ya nuu kanchuku nda-
ja'a ya, ti ni jini ya ja ka kixi da, ti ni ka'an
ya jiin Pedro:

—¿Xi tu ni kuu kundito ra tɨ'lɨ jiin ri vasu
ti ɨɨn hora nu? [41] Kondito naa ra, ti kakanta'u
nuu Yandios nava tu kotojnuni ja'u'u un
ro'o, ti chisa'yɨ ra ru'u. Chi jandaa ndixia
ja añu ra, chi iyo ndee ini, ko yɨkɨ kuñu ra
kuu ja tu iyo ndee ini —ni kachi ya.

[42] Ti kua'an tuku ya jinu kuu uu, ti sia'an
ni jikanta'u tuku ya:

—Tata na, ti nu tu kuu kuxio nundo'o ja'a
sɨkɨ na, nusa ti na kuu nava kuni maa ni —ni
kachi ya.

[43] Ni nandeokuñɨ tuku ya nuu kanchuku
ndaja'a ya un, ko ja ka kixi tuku da, chi
tukaa ga kundee nduchi da jiin ma'na. [44] Ni
xndoo ya maa da, ti kua'an tuku ya jinu kuu
uni ni jikanta'u tuku ya nuu Yandios, nava
ni jikanta'u ya undi nuu. [45] Yukan na ti ni
najaa tuku ya nuu kanchuku ndaja'a ya un,
ti ni kachi ya:

—Vijna na, ndetatu ti kusu naa ra. Chi
ja ni jaa hora ja ru'u, maa Se'e Yɨvɨ Ñuyɨvɨ,
nakua'a yɨvɨ ru'u nuu yɨvɨ ka nchakuachi.
[46] Ndoko naa ra na cho'o, chi ja vaji chaa ni
nakua'a ru'u un —ni kachi ya.

Ni ka jnɨɨ da presu Jesús
(Mr. 14.43-50; Lc. 22.47-53; Jn. 18.2-11)

[47] Ti nɨ ka'an ga ya sia'an jiin da naa da, ti
ja ni kenda Judas, ɨɨn chaa ni kuu ndaja'a ya
un. Ti ka jindandikun kua'a xaan yɨvɨ kuaja
jiin da, ti ka yɨnda'a espada jiin yujnu. Ti
yɨvɨ un ka kuu ja ni ka taji sutu ka kuña'nu
jiin taka chaa ka kuña'nu nuu ñuu Israel.
[48] Ti Judas ja ni ndajnu'un va'a da jiin chaa
un naa da:

—Chaa kanxia'u ri jiin, ti teyu'u ri nuu,
yukan kuu ja ka nanduku yo. Ti chaa yukan
jnɨɨ ra naa ra —ni kachi da.

49 Yukan ni jaa Judas, ni tu'va da nuu
Jesús, ti ni kachi da:
—Too ni kuaa, maestro —ni kachi da.
Ti ni teyu'u da nuu Jesús.
50 Yukan ti ni kachi Jesús jiin da:
—¿Ti ro'o, naa sɨkɨ vaji ra nusa? —ni
kachi ya.
Yukan ti ni ka tu'va chaa un, ni ka jnɨɨ da
presu ya, ti kuankoyo da jiin ya. 51 Ti ɨɨn chaa
ka'iin jiin Jesús yukan, ni tava da espada
da, ti ni ja'ncha da so'o ɨɨn chaa kuu muzu
nuu sutu kuña'nu ga un. 52 Yukan ti ni kachi
Jesús jiin da:
—Na sava'a espada ra. Chi taka yɨvɨ
kanaa jiin espada, suni jiin espada un kuū i.
53 ¿Xi tu jini ra ja kuu kakanta'u ri nuu Tata
ri, ti vijna ñu'ni taji ya vi'i ga uni xiko uxi uu
mil ángel ja ka junukuachi nuu ya, ja na kii
nama ya ru'u nu? 54 Ko nu na kii nama ángel
un ru'u, ti va tu kuu kundaa nava yoso nuu
tutu Yandios ja sia'an kondo'o ri —ni kachi
ya.
55 Yukan na ti ni ka'an Jesús jiin yɨvɨ kua'a
un:
—¿Va nu ɨɨn chaa kui'na kuu ri, xi ni
ndonda ri sɨkɨ gobierno nu? ¿Xi ndoo kuu ja
vekoyo ra jiin espada jiin yujnu ja ve jnɨɨ ra
ru'u nusa? Taka kɨvɨ ni kuncha ri jiin ra naa
ra ini veñu'un ka'nu un, na ni xndaku ri nuu
ra naa ra, ti tu ni ka jnɨɨ ra presu ru'u. 56 Ko
sia'an kuu nava na kundaa nava yoso nuu
tutu ja ni ka chaa profeta najana'an, na ni
ka ka'an da jnu'un Yandios —ni kachi Jesús.
Yukan na ti tendɨ'ɨ ndaja'a ya un ni ka
yu'u da, ni ka xndoo da ma'ɨɨn ni ga Jesús,
ti ka jinu da kuankoyo da.

Kandichi Jesús nuu chaa ka kuña'nu nación Israel
(Mr. 14.53-65; Lc. 22.54-55, 63-71;
Jn. 18.12-14, 19-24)

57 Ti chaa ni ka jnɨɨ presu Jesús, kuankoyo
da jiin ya undi nuu sutu kuña'nu ga nani
Caifás. Yukan ni ka ndututu taka chaa ka
xna'an ley un jiin taka chaa ka kuna'nu ñuu
Israel. 58 Ti Pedro jika ni ndikun da kua'an
da undi ni jaa da yuxe'e sutu kuña'nu ga un.
Yukan ni kɨvɨ da, ti ni nukoo da jiin chaa ka
kuu policia un, ja na kuni da nasa sa'a chaa
un jiin Jesús naa da.
59 Taka sutu ka kuña'nu un jiin chaa ka
kuña'nu nación Israel un, jiin yɨvɨ ni ka
ndututu nuu junta kuña'nu nación Israel
un, ka nduku da ɨɨn jnu'un nasa chakuachi
da sɨkɨ Jesús, vasu ɨɨn kuachi ñaa, nava na
ka'ni da ya. 60 Ko tu ni ka ni'in da na jnu'un
chakuachi da sɨkɨ ya, vasu kua'a yɨvɨ ni ka
chakuachi ñaa sɨkɨ ya. Ti sandɨ'ɨ ni ga ni ka
kenda uu chaa ni ka chakuachi sɨkɨ ya, 61 ti
ni ka kachi da:
—Chaa ja'a ni kachi: "Ru'u, kuu xnaa ri
veñu'un Yandios, ti nuu uni kɨvɨ ti nasa'a jaa
tuku ri", ni kachi da —kachi da naa da.
62 Yukan na ti ni ndokuɨñɨ sutu kuña'nu
ga un, ti ni kachi da jiin Jesús:
—¿Tu ka'an kuɨtɨ ra nusa? ¿Naa jnu'un
kuu ja ka ka'an kuachi chaa ja'a sɨkɨ ra nusa?
—kachi da.
63 Ko Jesús tu ni ka'an kuɨtɨ ya. Yukan na
ti sutu kuña'nu ga un ni kachi jiin ya:
—Jiin sɨvɨ Yandios chaku, ka'an ndaa
kuɨtɨ ri jiin ra, ti kachi ndaa kuɨtɨ nu maa
ra kuu Cristo, Se'e Yandios —ni kachi da.
64 Yukan na ti ni kachi Jesús:
—Ru'u kuu nava ni ka'an ra un. Ti suni
na kachi ri nuu ra naa ra ja ru'u, undi vijna
kuni ra naa ra ja maa ri kuu maa Se'e Yɨvɨ
Ñuyɨvɨ, kino'on ri andɨvɨ, ti yukan nukoo
ri nda'a kua'a Yandios ja na kundiso ri ɨɨn
jniñu ña'nu jiin ya, ti kuni ra ru'u naa ra ndii
ri nuu viko nuu andɨvɨ un —ni kachi ya.
65 Ti sutu kuña'nu ga un, nu ni jiniso'o da
jnu'un ni ka'an ya, ni ndata da sa'ma da ja
ni kɨtɨ xaan ini da, ti ni kachi da:
—¡Yɨsɨkɨnchaa chaa ja'a Yandios jiin
jnu'un ka'an da un! ¿Nau ga ɨnga testigo
nandɨ'ɨ yo nusa? Ti ja ni ka jiniso'o ra taka
jnu'un ni ka'an da un. 66 ¿Ti nasa ka ndo'o
ini ra naa ra nusa? —ni kachi da.
Ti tendɨ'ɨ yɨvɨ un ni ka kachi:
—Nchakuachi da ja ka'an da sia'an, ti
va'a ga ja na kuū da —ni ka kachi.
67 Yukan na ti ni ka tɨvɨ sɨ'ɨ da nuu ya, ti ni
ka ja'a da tau ya jiin jikɨ. Ti sava ga da ni ka
katu da nuu ya, 68 ti ka kachi da naa da:
—Nu maa ra kuu Cristo, ti kachi nau ja ni
kani ro'o —kachi da naa da.

Ni kachi Pedro ja tu jini da Jesús
(Mr. 14.66-72; Lc. 22.56-62;
Jn. 18.15-18, 25-27)

69 Ti nu kancha Pedro nuu yuxe'e un, ni
kenda ɨɨn ña'an junukuachi un, ni tu'va ña
nuu da, ti ni kachi ña:
—Ro'o, suni ni yaku ra jiin Jesús, chaa
ñuu Galilea un —ni kachi ña.
70 Ko Pedro tu ni kachi ndaa kuɨtɨ da, ti ni
kachi da:

—Tu jini ri naa jnu'un ka'an ra —ni kachi da.
71 Ni kenda Pedro yuxe'e un, ti yukan ni jini ɨnga ña'an un nuu da, ti ni kachi ña jiin yɨvɨ ka'iin un:
—Chaa ja'a, suni ni jikonuu da jiin Jesús, chaa ñuu Nazaret un —kachi ña.
72 Ko tu ni kachi ndaa tuku Pedro, ti nanu ja ni ka'an ndaa da, ni kachi da:
—Tu jini ri naa chaa kuu ja ka'an ra un —ni kachi da.
73 Ni kuu nuu ga, ti ni ka tu'va chaa ka'iin un nuu Pedro, ti ni ka kachi da:
—Jandaa ndixia kuu ja suni jna'an chaa un kuu ra, chi janyɨɨ ni ka'an ra yu'u chaa Galilea —kachi da naa da.
74 Yukan ti kuan ni'in Pedro ja tu jini da, ti tu jini da, ti ni kachi da:
—Tu jini kuɨtɨ ri chaa yukan —ni kachi da.
Ti nɨ ka'an ga da sia'an, ni kana ni ɨɨn li'i.
75 Yukan ti ni nuku'un ini Pedro jnu'un ni ka'an Jesús jiin da: "Ja nu ti kana ga li'i, ti chisa'yɨ ra ru'u uni jinu ja tu jini ra ru'u." Ti yukan ni nakani xaan tonto ini da, ni kenda da kua'an da, ti ni nde'e xaan tonto da ja jnu'un kui'ya ini.

Ni ka nakua'a da Jesús nuu Pilato
(Mr. 15.1; Lc. 23.1-2; Jn. 18.28-32)

27

1 Nu kuan kundijin, ti ni ka ndajnu'un taka sutu ka kuña'nu un jiin taka chaa ka kuña'nu ñuu Israel naa da, nasa kuu ka'ni da Jesús. 2 Ni ka ju'ni da ya ti ni ka yɨnda'a da ya nuu Poncio Pilato, chaa romano ja ni kuu da gobernador.

Ni ji'i Judas
(Hechos 1.16-19)

3 Nu ni jini Judas ja kuankoyo da jiin Jesús ja na ka'ni da ya, ni nakani xaan tonto ini da. Ti ni nakua'a da ndɨ oko uxi xu'un plata un nuu sutu ka kuña'nu un jiin taka chaa ka kuña'nu ñuu Israel un, 4 ti ni kachi da nuu da:
—Ni chakuachi na maa na, ja ni nakua'a na ɨɨn chaa tu ni iyo ni ɨɨn kuachi, ja na kuū da —ni kachi Judas.
Yukan ti ni ka kachi chaa un jiin da:
—Ja yukan, tundo ka jitu ini ru'u naa ri. Ti yukan kuu kuachi maa ra —ni ka kachi da jiin Judas.
5 Yukan ti ni siukoyo Judas ndɨ oko uxi xu'un plata un ini veñu'un un, ti ni kee da kua'an da. Ti ni skua'ña da maa da.
6 Sutu ka kuña'nu un ni ka nastutu da xu'un un, ti ni ka kachi da:
—Tu kuu nachu'un yo xu'un ja'a nuu ñu'un xu'un ka soko yɨvɨ un naa i, chi xu'un ya'u nuu nɨñɨ kuu —ni ka kachi da.
7 Yukan ti ni ka ndajnu'un da ja kuan da ɨɨn ndu'va ñu'un kixin nuu ka sa'a da kɨsɨ un. Ti nuu ñu'un yukan kuu nuu chunduji da yɨvɨ ñuu jika naa i. 8 Ja yukan kuu ja undi vijna nani ñu'un un ndu'va nɨñɨ. 9 Yukan ni kundaa nava ni ka'an Jeremías, chaa ni kuu profeta, ja ni kachi da: "Ni ka ki'in da ndɨ oko uxi xu'un plata un, ja ni kuu xu'un ni kuya'u ɨɨn chaa va'a ja ni ka xiko maa chaa ka kuña'nu ñuu Israel naa da. 10 Ti jiin xu'un un ni ka nakuan da ndu'va ñu'un kixin un. Ti yukan kuu jnu'un ni xndaku jito'o na Yandios nuu na", ni kachi Jeremías.

Kandichi Jesús nuu Pilato
(Mr. 15.2-5; Lc. 23.3-5; Jn. 18.33-38)

11 Ni ka yɨnda'a da Jesús nuu gobernador, ti chaa un ni jikajnu'un da ya:
—¿Maa ra kuu rey chaa Israel nu? —ni kachi da.
Ti ni kachi Jesús:
—Maa ri kuu, nava ni kachi ra. Kuu —ni kachi ya.
12 Ti taka sutu ka kuña'nu un jiin chaa ka kuña'nu ñuu Israel ka kankuachi da sɨkɨ Jesús, ko maa ya tu ni ka'an kuɨtɨ ya. 13 Yukan ti ni kachi Pilato jiin ya:
—¿Ñuso'o ra taka jnu'un ka kankuachi yɨvɨ ja'a sɨkɨ ra nu? —kachi da.
14 Ko Jesús, tu ni ka'an kuɨtɨ ya ni ɨɨn jnu'un. Ti chaa kuu gobernador un, so ni naa ini da, ti so ni sa'u ini da, chi tu kujnuni ini da nasa sa'a da.

Ni kachi Pilato ja na kuū Jesús
(Mr. 15.6-20; Lc. 23.13-25; Jn. 18.38-19:16)

15 Ti ni iyo jnu'un maa chaa kuu gobernador un, ja sia da ɨɨn presu ja kuu kɨvɨ viko pascua un, nuu nau ja na nakaji yɨvɨ ja na sia da. 16 Ti kɨvɨ un kande presu ɨɨn chaa nani Barrabás, ja ni sasɨɨn da yɨvɨ, ti ni ndonda da sɨkɨ gobierno. 17 Ti nu ni ka ndututu kua'a xaan ga yɨvɨ un nuu Pilato, ti Pilato ni jikajnu'un da nuu yɨvɨ un:
—¿Nau chaa ka kuni ra naa ra ja na sia ri nusa? ¿Sia ri Barrabás, xi sia ri Jesús ja

ka skonani ra Cristo naa ra nu? —ni kachi
Pilato.
18 Sia'an ni ka'an da, chi kuni nama da
Jesús, chi ni jini da ja sɨkɨ jnu'un kuasun ini
ni ka nakua'a sutu un Jesús nuu da.
19 Ni nukoo Pilato mesa nuu ta'u da jniñu
un, ti undi nuu kancha da un ni taji ñasɨ'ɨ
da razón nuu da, ni kachi ña: "Sia chaa jña.
Koto ma nde'e ra ndo kuu sɨkɨ da, chi kuu da
ɨɨn chaa va'a, ndo kúní ni siu'u xaan ɨɨn jani
ru'u, ja sɨkɨ chaa jña", kachi ña. 20 Ko sutu ka
kuña'nu un jiin taka chaa ka kuña'nu un, ni
ka ska'an da yɨvɨ ja na kakan i ja na sia Pilato
Barrabás, ti na ka'ni da Jesús. 21 Yukan ti
ni jikajnu'un tuku chaa kuu gobernador un
nuu yɨvɨ, ti ni kachi da:
—Ja ndɨnduu chaa ja'a, ¿nau chaa ka kuni
ra ja na sia ri ki'in nusa? —ni kachi da.
Ti ni ka kachi yɨvɨ un:
—Sia ni Barrabás —ni ka kachi.
22 Yukan ti ni jikajnu'un Pilato yɨvɨ un:
—¿Ti ndoo sa'a ri jiin Jesús, ja ka skonani
Cristo nusa? —ni kachi da.
Yukan ti tendɨ'ɨ yɨvɨ un ni ka kachi:
—¡Katakaa ni da nda'a cruz, na kuū da!
—ni ka kachi.
23 Yukan na ti ni kachi tuku Pilato jiin yɨvɨ
un:
—¿Ti nau kuachi ni sa'a da nusa? —ni
kachi da.
Ko vi'i ga ni ka keja'a kana ko'o yɨvɨ un:
—¡Katakaa ni chaa jña nda'a cruz, na kuū
da! —ni ka kachi naa.
24 Nu ni jini Pilato ja tu kundee da jiin yɨvɨ
un, chi vi'i ga ni ka ndondaa i, ka kuvaa i,
yukan ti ni jikan da nducha, ti ni nanda'a
da nuu yɨvɨ kua'a un, ti ni kachi da:
—Tu ki'in kuachi sɨkɨ ri ja kuu chaa va'a
ja'a, chi na ki'in kuachi sɨkɨ maa ra naa ra
—ni kachi da.
25 Ti ni ka kachi tendɨ'ɨ yɨvɨ kua'a un:
—Na kunchakuachi sɨkɨ maa na naa na
jiin se'e na ja kuu saa ni, nuu nɨñɨ chaa jña
nu na kuū da —ni ka kachi naa.
26 Yukan na ti ni sia Pilato Barrabás
kua'an da. Ti ni ta'u da jniñu ja na kua'a da
tau Jesús. Yukan na ti ni nakua'a da ya nuu
yɨvɨ un ja, na katakaa da ya nuu nda cruz.
27 Yukan na ti soldado chaa kuu gober-
nador un kua'an da jiin Jesús ichi yuxe'e
palacio un, ti ni ka nastutu jna'an tendɨ'ɨ
kuɨtɨ da nuu ya naa da. 28 Ni ka tevichi da
ya jiin sa'ma ñu'un ya, ti ni ka naskui'na da
ya jiin ɨɨn sa'ma kua'a vixi. 29 Ni ka sa'a da
ɨɨn corona iñu, ni ka chuxndee da xini ya.
Ti ni ka chi'i da ɨɨn yujnu xii nda'a kua'a ya.
Yukan na ti ka jakunjitɨ da nuu ya ja ka kuu
ichi ini da nuu ya, ti ni ka kachi da:
—Too ni ndii, Rey chaa Israel. Na
kuchaku na'an ni —kachi da naa da.
30 Ti ka tɨvɨ sɨ'ɨ da nuu ya. Ka ki'in da yujnu
xii yɨjnɨ ya un, ti ni ka kani da xini ya. 31 Ni
ndɨ'ɨ ni ka ske ichi da ya, ja ni ka sa'a ndeva'a
da jiin ya. Yukan na ti ni ka tava da sa'ma
kua'a vixi ñu'un ya, ti ni ka naskui'na tuku
da ya jiin sa'ma maa ya. Ti kuankoyo da jiin
ya ja na kundaka ya nda'a cruz.

Ja ni ka jatakaa da Jesús nda'a cruz
(Mr. 15.21-32; Lc. 23.26-43: Jn. 19.17-27)

32 Nu ni ka kee da kuankoyo da, ti ni ka
ndejna'an da jiin ɨɨn chaa ñuu Cirene ja nani
Simón, ti ni ka chayɨka da chaa un ja na
kundiso da cruz Jesús. 33 Ti sia'an kuankoyo
da undi ni ka jakoyo da nuu nani Gólgota,
ti jnu'un un kuni ka'an "ñu'un yɨkɨ xini."
34 Yukan ni ka sko'o da Jesús vino sakanuu
jiin mirra, ja na ko'o ya nava tu ndo'o xaan
ya ja jatu ya. Ko ni soyu'u ya tɨ'lɨ, ti tukaa
ga ni ji'i ya.
35 Nu ja ni ka jatakaa da Jesús nda'a cruz,
ti soldado un ni ka chu'un da suerte, ja
na tejna'an nuu jna'an da sa'ma ya naa
da. Yukan ni kundaa nava ni kachi profeta
sia'an: "Ni ka chu'un da suerte sɨkɨ sa'ma ri,
ti ni ka ki'in da."
36 Yukan na ti ni ka nukoo da un ja na
kundito da ya. 37 Ti ichi xini ya yukan ni ka
chaa da ɨɨn tutu ja ka'an naa sɨkɨ ni ji'i ya.
Ti nuu tutu un yoso sia'an: "Ja'a kuu Jesús,
chaa kuu Rey yɨvɨ nación Israel."
38 Suni ni ka jatakaa da uu ñakui'na jiin ya,
ɨɨn da nda'a kua'a ya, ti ɨnga da nda'a sajni
ya. 39 Ti yɨvɨ ka ya'a ichi yukan, ka ku ichi
ini nuu ya, ti ka skuiko i xini i, 40 ti ka ka'an
ndeva'a kuɨtɨ i:
—Ro'o ja ni ka'an ra ja xnaa ra veñu'un
ka'nu Israel, ti nuu uni kɨvɨ ni ti nakani
jaa tuku ra, nama maa ra vijna. Ti nu Se'e
Yandios kuu ra, ti kuan kuun nda'a cruz jña
—kachi naa.
41 Ti suni sia'an ka cu ichi ini chaa ka kuu
sutu kuña'nu un, jiin taka chaa ka xna'an
ley un, jiin suni chaa fariseo, jiin taka chaa
ña'nu ñuu Israel un, ti ka ka'an da:
42 —Ni nama da sava yɨvɨ ko vijna na, ti tu
kuu nama da maa da. Ti nu ndixia da ja maa

da kuu Rey yɨvɨ ñuu Israel, na kii kuun da
nda'a cruz un, ti sa na kandixia yo jnu'un
ka'an da. 43 Ni kuu kanu ini da Yandios. Ti
maa Yandios na nama ya maa da vijna nusa,
nu ndixia da ja kuu ini Yandios maa da. Chi
maa da ni kachi da nuu yo ja maa da kuu
Se'e Yandios —ni ka kachi da.
44 Suni ñakui'na ka ndakoyo nda'a cruz
un, suni sia'an ni ka ku ichi ini nuu ya.

Ni ji'i Jesús
(Mr. 15.33-41; Lc. 23.44-49; Jn. 19.28-30)

45 Yukan ti ni kuñaa nɨ tu'u ñuyɨvɨ, ni
keja'a undi sava nduu, ti kua'an undi ka uni
ja'ini. 46 Ti hora un ni kanajiin Jesús:
—Elí, Elí, ¿lama sabactani? —ni kachi ya.
Ti jnu'un un kuni ka'an: "Yandios maa na,
Yandios maa na, ¿ndoo ni xndoo maa ɨɨn ni
saña vijna"? —ni kachi ya.
47 Ti sava yɨvɨ ka'iin un ni ka jiniso'o ja
sia'an ni kanajiin ya, ti ni ka kachi:
—Kunso'o naa ra, chi kana da xini pro-
feta Elías —kachi naa.
48 Yukan ti jinu ɨɨn chaa un ni jan ki'in da
tɨ'lɨ kachi, ni chuntoo da nuu vino iya, ti ni
chuxndee da xini ɨɨn yujnu kani, ti ni chaa
da yu'u ya ja na ko'o ya. 49 Ko uu ga da ni ka
kachi:
—Sia da, na nde'e yo nu kii Elías kii nama
da chaa —ni ka kachi.
50 Yukan na ti ni kanajiin ko'o Jesús, ti ni
ji'i ya. 51 Ti maa hora ni ji'i ya un, ni te'nde
sava sa'ma yɨndaka ini veñu'un ka'nu Israel
un. Ja undi nuu sukun, ti undi nuu ja'a ni
ndata. Ni nɨ'ɨn ñuyɨvɨ jiin ɨɨn ñujnaa. Ti ni
ka ndata kava un. 52 Ti kua'a ñaña ndɨyɨ un
ni ka nuña, ja ni ka nandoto yɨkɨ kuñu yɨvɨ
kua'a ni ka kandixia ndaa Yandios ja ja ni
ka ji'i un. 53 Nu ni nandoto Jesús, ti ni ka
ndenda yɨvɨ ni ka nandoto un, ni ka ndɨvɨ
i ñuu ii Jerusalén, ti kua'a yɨvɨ ni ka nakuni
nuu i.
54 Nu ja ni ji'i Jesús, ti capitán soldado un
jiin taka ga da ja chaa ka ndito Jesús, nu ni
ka jini da ja sia'an ni kuu ja, ja ni nɨ'ɨn ñu'un
jiin taka ga ja ni kuu un, ti ni ka yu'u xaan
da, ti ni ka kachi da:
—Jandaa kuɨtɨ kuu ja Se'e Yandios ni kuu
chaa ja'a —kachi da naa da.
55 Ti yajni un, ni ka'iin tɨjnɨ ñasɨ'ɨ, ka nde'e
ña, ña'an un ni ka kuu ña'an ni ka kii jiin
Jesús undi ñuu Galilea, ja ka chindee ña maa
ya. 56 Ti ña'an un ka kuu María ñaa ñuu
Magdala, María nana Jacobo jiin José, jiin
nana se'e yɨɨ Zebedeo.

Ni jakunduji Jesús
(Mr. 15.42-47; Lc. 23.50-56; Jn. 19.38-42)

57 Nu kuan kuaa, ti ni jaa ɨɨn chaa ñuu
Arimatea nani José, ni kuu da ɨɨn chaa riko
ja suni ni skua'a da jiin Jesús. 58 Ni jan kakan
da yɨkɨ kuñu Jesús nuu Pilato. Ti Pilato ni
ta'u da jniñu ja na kua'a soldado un yɨkɨ
kuñu Jesús nuu José. 59 Ni ki'in José yɨkɨ
kuñu Jesús, ti ni suku da ya jiin ɨɨn manta
finu, 60 ti ni chunde da ya ini ɨɨn yau jaa,
ja ni jacha maa da jika ɨɨn kava. Ni jasɨ da
yu'u yau un jiin ɨɨn yuu ka'nu. Yukan na ti
kua'an da. 61 Ti yukan ka'iin María ñaa ñuu
Magdala jiin ɨnga María, kanchuku ña yu'u
ñana nuu ni chunde da Jesús yukan.

Chaa ni ka ndito nuu ñunduji Jesús

62 Ti ɨnga kɨvɨ, ja kuan kuyajni kɨvɨ nde-
tatu, ti ka ja'an chaa ka kuu sutu ka kuña'nu
un, jiin chaa fariseo nuu kande Pilato, 63 ti ni
ka kachi da:
—Ni'in Pilato, ni ka nuku'un ini na ja ni
kachi chaa ni xndoña'an un, na ni chaku
ga da, ja nu uni kɨvɨ ti nandoto tuku da.
64 Yukan kuu ja ta'u ni jniñu, ti na ndi'yu va'a
yu'u yau un undi kɨvɨ uni. Sandau kinkoyo
ndaja'a da un jakuaa, ti tava da yɨkɨ kuñu
chaa un, ti kachi da naa da nuu yɨvɨ ja, ja ni
nandoto ndixia da nuu ñuji'i. Chi nu siukan
na, ti vi'i ga xndoña'an da yɨvɨ naa i —ni
kachi da.
65 Yukan ti ni kachi Pilato jiin da naa da:
—Kuankoyo maa ra naa ra, kunda'a nasa
soldado kuni maa ra naa ra. Ti sa'a kutu
yu'u ñaña un nava ka kuni maa ra —ni
kachi da.
66 Yukan na ti kuankoyo chaa un naa da,
ti va'a xaan tonto ni ka sakutu da yu'u ñaña
un. Ti ni chunsama da uu yo'o sɨkɨ yuu un,
ndɨ kuun jikɨ ja kuu nanu ɨɨn sello da naa da.
Ti ni ka xndoo da soldado un ka ndito da.

Ni nandoto Jesús
(Mr. 16.1-8; Lc. 24.1-12; Jn. 20.1-10)

28

1 Nu ni ya'a kɨvɨ ndetatu un, ti ja kuan
kundijin kɨvɨ nukuñɨ semana, ti María ñaa
ñuu Magdala, jiin ɨnga María un, kuankoyo
ña kuan nde'e ña nuu ñunduji Jesús. 2 Ti
hora un ni kii ɨɨn ñujnaa xaan. Sia'an ni kuu,
vanuxia ɨɨn ángel junukuachi nuu Yandios,

ni kuun ya ichi andɨvɨ vaji ya, ti ni chaa ya
yu'u ñaña un, ni stuncha ni ya yuu ndi'yu
un kua'an, ti ni nukoo ya sɨkɨ. [3] Janducha ii
ya nanu taja, ti sa'ma ñu'un ya xkɨyɨ ni'ni.
[4] Nu ni ka jini soldado un nuu ángel un, ti ni
ka nɨ'ɨn da naa da ja ni ka yu'u da, ti so ni
ka sana ini da nanu ndɨyɨ. [5] Yukan na ti ni
kachi ángel un jiin ñasɨ'ɨ un naa ña:

—Koto yu'u ra naa ra. Ja jini ri ja ka
nanduku ra Jesús, yaa ni ka jatakaa yɨvɨ
nda'a cruz un. [6] Ko tukaa ga kande ya ja'a,
chi ja ni nandoto ya nava ni kachi ya. Ña'an
ti nde'e naa ra nuu ni katuu ya. [7] Vijna na ti
kuankoyo yachi naa ra, ti kani ra jnu'un nuu
ndaja'a ya: "Chi ni ji'i ya ko ja ni nandoto ya,
ti koxnuu ya ki'in ya ñuu Galilea sa kinkoyo
ra. Ti yukan nakuni ra ya naa ra." Jnu'un
ja'a vee kachi ri nuu ra naa ra —ni kachi
ángel un jiin ña naa ña.

[8] Yukan na ti kuankoyo ña, ni ka
nduñama sɨ'ɨ ña vasu ka yu'u ña, ko suni
ka kusɨɨ ini ña. Ti kuan kaxnu'un ña nuu
ndaja'a Jesús. [9] Ko ni kuankoyo ña ichi un,
ti ni ka ndejna'an ña jiin Jesús, ni kanxia'u
ya jiin ña naa ña. Ti maa ña ni ka tu'va
ña nuu ya, ni ka nanuu ña ja'a ya ja ni ka
nachiñu'un ña ya. [10] Ti maa ya ni kachi ya
jiin ña:

—Koto yu'u ra naa ra. Kuan kaxjnu'un
nuu chaa ka kandixia ru'u ja na kinkoyo ñuu
Galilea, ti yukan ndejna'an ri jiin yɨvɨ un
naa i —ni kachi ya.

Jnu'un ni ka jani soldado un

[11] Ni kuankoyo ñasɨ'ɨ un naa ña, ti sava
soldado ni ka ndito un, kuan nukoyo da ñuu
un, ti ni ka jani da jnu'un taka nava ni kuu
un nuu sutu ka kuña'nu un. [12] Ti sutu un
ni ka kee ni ka ja'an ka'an jiin taka chaa ka
kuña'nu un, ti yukan ni ka ndajnu'un nava
ɨɨn ni jnu'un na koo yu'u da naa da. Yukan
ti ni ka ja'a da xu'un kua'a nuu soldado un,
[13] ti ni ka kachi jiin da:

—Ro'o, kachi ra naa ra ja ni ka naa ini ra
ni ka kixi ra jakuaa un, ti ni jakoyo ndaja'a
Jesús, ti ni ka sakui'na da yɨkɨ kuñu chaa
un. [14] Ti nu na kuni gobernador jnu'un un,
ti maa ri na ka'an jiin da, ti na nama ri sɨkɨ
ro'o naa ra —ni ka kachi da.

[15] Ni ka ki'in soldado un xu'un un ti
kuankoyo da, ti ni ka kachi da nava ni ta'u
jniñu nuu da. Ti jnu'un ni ka ka'an soldado
un, ni kendo ka ka'an yɨvɨ nación Israel undi
kɨvɨ vijna.

Jniñu ni tatu Jesús nuu apóstol ya
(Mr. 16.14-18; Lc. 24.36-49; Jn. 20.19-23)

[16] Yukan na ti ndɨ uxi ɨɨn ndaja'a ya un
kuan nukoyo da ñuu Galilea, undi yuku nuu
ni kachi Jesús ja kinkoyo da. [17] Nu ni ka jini
ndaja'a un nuu ya, ti ni ka nachiñu'un da ya.
Ko uu ga da, tu ka kandixia va'a da ja maa
ya kuu. [18] Yukan ni tu'va maa ya nuu da naa
da, ti ni kachi ya:

—Ja ni ja'a Yandios ɨɨn jniñu ña'nu nuu
ri ja na kuña'nu ri nuu sava'a ni ga ja iyo
nuu nɨ ka'nu ñuyɨvɨ jiin andɨvɨ. [19] Vijna na
ti na tatu ri ɨɨn jniñu ja'a nuu ra naa ra.
Kuankoyo nuu yɨvɨ taka nación, ti xna'an
ra jnu'un ri nuu i nava na kandixia i ru'u.
Ti skuanducha ra i nu ja ni ka kandixia
ndaa i maa Tata yo Yandios, jiin Se'e ya,
jiin Espíritu Santo. [20] Ti xna'an ra ja na
kuandatu i taka jniñu ni ta'u ri nuu ra naa
ra. Ti ku'un ini ra ja kancha ri jiin ra naa ra
taka ni kɨvɨ undi na ndɨ'ɨ ñuyɨvɨ. Ti sia'an
na koo —kachi ya.

Ja'a kuu jnu'un Yandios ni chaa Mateo.

Jnu'un Yandios ni chaa Marcos

Jnu'un Juan, chaa skuanducha
(Mt. 3.1-12; Lc. 3.1-9, 15-17; Jn. 1.19-28)

1 Ja'a keja'a jnu'un Jesús, ya kuu Cristo,
Se'e Yandios. Ti jnu'un un kuu ja ni kii ya ja
ni nama ya yo'o. 2 Chi sia'an ni chaa profeta
Isaías tutu, na ni ka'an da jnu'un Yandios
undi na jana'an. Ti ni chaa da jnu'un Juan
nuu tutu sia'an:
"Kunso'o ra", kachi Yandios jiin Se'e ya, chi
taji ri ndaja'a ri.
Koxnuu da ki'in da, ti xndaku da nuu yɨvɨ
naa i, ja na kotu'va i ja kuu kɨvɨ jaa
ra.
3 Ti kunde chaa un undi nuu ñu'un te'e un,
ti ka'an ni'in da nuu yɨvɨ sia'an:
"Kotu'va ra naa ra, chi ja yajni chaa Jito'yo.
Ti kuni ja na kaka ndaa ra", kachi da,
ni kachi Yandios jiin Se'e ya.
Ni kachi Isaías.

4 Yukan ti ni kundaa jnu'un Yandios nava
ni kachi Isaías, chi ni kenda Juan undi nuu
ñu'un te'e un. Ti kua'a yɨvɨ vekoyo ja na
skuanducha da i, ti ni kachi da:

—Nakani ini nuu kuachi ra naa ra, ti
kuanducha naa ra nava na kuanka'nu ini
Yandios nuu kuachi ra —kachi da.

5 Ti kua'a yɨvɨ ñuu Jerusalén jiin kua'a yɨvɨ
ndañuu Judea ni ka ja'an kunso'o i jnu'un
ni ka'an Juan. Ti yɨvɨ un, nu ni ka kachi i ja
ni ka nakani ini i nuu kuachi i, yukan na ti
skuanducha da i ini yucha Jordán.

6 Ti sa'ma Juan ni kuu jiin ixi camellu. Ni
yɨ'ɨ ɨin sanchi ñɨɨ chii da. Ndeyu da ni kuu
ndɨkua'yɨ jiin nduxi ñuñu yuku. 7 Ti sia'an
ni xndaku Juan nuu yɨvɨ:

—Kuan kuyajni ɨin chaa kuña'nu ga ja
kuu ru'u. Ti kuña'nu ga da ja tu kuu kandu
ri nuu da. 8 Ti maa da tu skuanducha da
ro'o jiin nducha nanu sa'a ru'u, chi chaa un
skuanducha da ro'o jiin Espíritu Santo naa
ra. Ti yaa yukan kuu ya kuncha jiin ra naa
ra —ni kachi Juan.

Ni janducha Jesús
(Mt. 3.13-17; Lc. 3.21-22)

9 Yukan ti ni kee Jesús ñuu Nazaret, ja
kuu ndañuu Galilea. Ti ni skuanducha Juan
ya ini yucha Jordán. 10 Nu ni kee Jesús ini
nducha un, ni ti nuña andɨvɨ nuu kancha
Yandios, ti ni jini Jesús ja vaji Espíritu Santo
sɨkɨ ya, ti kaa ya nanu kaa ɨin sata. 11 Ti
ichi andɨvɨ un ni kii ɨin ndusu nu ni ka'an
Yandios jiin Jesús:

—Ro'o kuu Se'e ri ja kunda'u xaan ini ri,
ti kusɨɨ xaan ini ri jiin ra —ni kachi Yandios.

12 Yukan ti ni yɨnda'a Espíritu Santo un
maa Jesús undi nuu ñu'un te'e un. 13 Ti
yukan ni kuncha ya uu xiko kɨvɨ nuu ka iyo
kɨtɨ yuku un. Ti ja'u'u un ni kuni ska'an
Jesús ja na sani'in ini ya nuu Yandios. Ko
ni kikoyo ángel, ja ka kuu ndaja'a Yandios,
ti ni ka chindee i maa ya.

Ni keja'a xndaku Jesús jnu'un Yandios
(Mt. 4.12-17; Lc. 4.14-15)

14 Ti yukan ni ka chondee da Juan vekaa,
ti Jesús ni nandeokuñɨ ya ñuu Galilea. Ti
yukan ni xna'an ya jnu'un Yandios nuu yɨvɨ
naa i, ti ni kachi ya:

15 —Ja ni jaa kɨvɨ nuu ta'u Yandios jniñu
nuu nɨ tu'u ñuyɨvɨ. Vijna na ti nakani ini
naa ra ti kandixia jnu'un ichi Yandios, chi
yukan kuu ɨin ichi va'a —ni kachi ya.

Ni kana Jesús xini kuun chaa ka jnɨɨ chāká
(Mt. 4.18-22; Lc. 5.1-11)

16 Ɨin kɨvɨ ni ya'a Jesús yu'u lago Galilea, ti
ni jini ya ka'iin Simón jiin ñani da Andrés,
ka jnɨɨ da chāká jiin ɨin ñunu, 17 ti ni kana ya
xini da:

—Kundikun ru'u naa ra, na cho'o. Ni ka
jnɨɨ xaan ra chāká, ko vijna ru'u na xna'an
ri ro'o nasa nastutu ra yɨvɨ, ti xna'an ra yɨvɨ
un maa jnu'un Yandios kandixia i ru'u —ni
kachi ya.

18 Ti luego ni, ni ka xndoo da ñunu da, ti
kuankoyo da jiin Jesús.

19 Ni jika ya tɨ'lɨ ga. Yukan ni jini ya nuu
Jacobo jiin Juan, se'e yɨɨ Zebedeo, ka nachaa
da ñunu da nuu ɨin barco. 20 Suni ni kana ya
xini da:

—Ña'an na cho'o —kachi ya.

Ti chaa un ni ka xndoo da tata da Zebe-
deo ini barco un jiin muzu da, ti kuankoyo
da jiin Jesús.

Ni keni'in Jesús ɨin tachi xaan jna'an ɨin
chaa un
(Mt. 7.28-29; Lc. 4.31-37)

21 Ni jakoyo da ñuu Capernaum. Ti ni kɨvɨ
Jesús ini veñu'un Israel jaña'an ɨin kɨvɨ ka
ndetatu yɨvɨ Israel. Ti ni xna'an ya jnu'un
Yandios nuu i. 22 Ti so ka naa ini i ni ka
ñuso'o i jnu'un ni ka'an ya, chi ni xna'an

va'a ya nuu i, nanu ɨɨn chaa ndiso jniñu nuu
Yandios. Ti chaa ka xna'an ini veñu'un un,
tu ka xna'an da nanu ni xna'an maa Jesús.
23 Ti yukan kande ɨɨn chaa jna'an tachi
xaan ini veñu'un un, uni ni kanajiin ko'o da,
ti ni kachi da:
24 —Kuxio ni nuu na naa na, ni'in Jesús,
chaa ñuu Nazaret. ¿Ndoo kɨvɨ nduu ni jiin
na, xi vaji ni ja xnaa ni saña nu? —ni kachi
da.
25 Ti Jesús ni nduxaan ya nuu tachi xaan
un, ti ni kachi ya:
—Kasɨ yu'u, ti xndoo chaa ja'a —ni kachi
ya.
26 Ti tachi xaan un ni sa'a ja na kuyɨ'ɨ chaa
un, ti undi ni kanajiin ko'o ti ni kee kua'an.
27 Ti so ni ka sa'u ini yɨvɨ un ja so ka naa ini
ka nde'e i, ti ka jikajnu'un jna'an i:
—¿Na jnu'un kuu ja'a, xi na sa'an kuu
ja'a? ¿Xi kuña'nu chaa un ja undi tachi xaan
un ka jandatu nuu da, ti ka kekoyo kua'an
nu? —ni kachi i naa i.
28 Ti yachi xaan ni jichanuu jnu'un Jesús
nɨ ñuu Galilea.

Ni sa'a Jesús tajna nana chiso Simón
(Mt. 8.14-15; Lc. 4.38-39)

29 Yukan ni ka kekoyo da ini veñu'un un,
ti kuankoyo da ichi ve'e Simón jiin Andrés.
Ti Jesús kua'an ya jiin Jacobo jiin Juan jiin
uu ga chaa ka skua'a jiin ya, nu ni ka jakoyo
da ve'e un. 30 Ti nana chiso Simón ku'u ña.
Katuu ña jiin kue'e kiji xaan, ti ni ka kachi
da nuu Jesús ja ku'u ña. 31 Luego ni kɨvɨ
ya nuu katuu ña. Ni jnɨɨ ya nda'a ña, ni
ndokani ya maa ña, ti ni nduva'a ni ña jiin
kue'e kiji un, ti ni ndokuɨñɨ ña. Yukan ti ni
sa'a ña ndeyu ni yaji ya jiin uu ga yɨvɨ un.

Ni sa'a Jesús tajna tɨjnɨ yɨvɨ ka ku'u
(Mt. 8.16-17; Lc. 4.40-41)

32-33 Nu ni kee ndikandii ti ni kɨ'vɨ, ti tendɨ'ɨ
yɨvɨ ñuu un, ni ka chitu ndɨɨ nɨ yuxe'e nuu
kancha Jesús. Ka yɨnda'a i kua'a yɨvɨ ka ku'u
jiin chaa ka jna'an tachi xaan. 34 Ti Jesús, ni
sa'a ya tajna kua'a yɨvɨ ka ku'u un. Suni ni
kenchaa ya kua'a tachi xaan. Ko tu ni ja'a
ya jnu'un ja ka'an tachi xaan un, chi ka jini
na se'e kuu ya.

Ni xna'an Jesús jnu'un Yandios ñuu Galilea
(Lc. 4.42-44)

35 Jaña'an ɨnga kɨvɨ, ni iñaa ga, ni ndoko
Jesús ti kua'an ya nuu ñu'un te'e nuu tu iyo
yɨvɨ. Ti yukan ni jikanta'u ya nuu Yandios.
36 Ko Simón jiin uu ga da, kuan nunduku da
ya naa da. 37 Nu ni ka nani'in da ya, ti ni ka
kachi da jiin ya:
—Kua'a xaan yɨvɨ ka jikajnu'un ni'in —ni
ka kachi da.
38 Ti ni kachi ya:
—Na cho'o uu ga ñuu ka'iin yajni ja'a, ti
na xna'an ri jnu'un Yandios nuu i. Chi ja
yukan kuu ja ni taji Yandios ru'u vaji ri —ni
kachi ya.
39 Yukan na ti kua'an ya nɨ ñuu Galilea,
ni ka'an ya jnu'un Yandios ini veñu'un yɨvɨ
Israel jiin taka nda'a ñuu un, ti kenchaa ya
tachi xaan ka jna'an sava yɨvɨ un naa i.

Ni sa'a Jesús tajna ɨɨn chaa te'yu xaan jiin
ndɨ'yɨ
(Mt. 8.1-4; Lc. 5.12-16)

40 ɨɨn kɨvɨ ni tu'va ɨɨn chaa jna'an kue'e
ndɨ'yɨ te'yu. Ni jakunjitɨ da nuu Jesús, ti ni
kanda'u da jiin ya:
—Nu kuni ni, ti kuu sandoo ni saña jiin
kue'e jna'an na ja'a—ni kachi da.
41 Ti ni kunda'u ini ya maa da, ni skaa ya
nda'a ya, ni kue'e ya maa da, ti ni kachi ya
jiin da:
—Kuni ri, na ndundoo ra vijna —ni kachi
ya.
42 Nu ni ka'an ya sia'an, ti ni nduva'a ni
chaa un. 43 Yukan na ti ni'in xaan ni xndaku
ya nuu da, ti ni kachi ya:
44 —Koto kani ra jnu'un nuu ni ɨɨn yɨvɨ ja
sia'an ni sa'a ri tajna ro'o. Kua'an nuu sutu
Israel un, ti na nde'e da ro'o. Nu ni nde'e da
ro'o, ti kunda'a ja soko ra nuu Yandios sɨkɨ
ja, ja ni ndundoo ra, nava kachi ley Moisés.
Ti na soko sutu un nuu Yandios, nava na
kuni yɨvɨ ja, ja ni kenchaa ndɨ'yɨ un ro'o —ni
kachi ya.
45 Ko tu ni jandatu chaa un jnu'un ni ka'an
Jesús. Ti kua'an da, jani da jnu'un nuu taka
yɨvɨ nava ni jna'an da. Ja yukan kuu ja tukaa
ni kuu kɨvɨ ndijin Jesús taka ñuu, chi jini ya
ja nu na kɨvɨ ndijin ya, ti kinkoyo kua'a xaan
ga yɨvɨ nuu ya. Ja yukan kuu ja ni jikonuu ya
nuu ñu'un te'e nuu tukaa iyo yɨvɨ, ko undi
yukan ni ka kikoyo kua'a yɨvɨ taka ñuu nuu
kande ya.

Ni sa'a Jesús tajna ɨɨn chaa tɨkuku
(Mt. 9.1-8; Lc. 5.17-26)

2

1 Nu ni kuu ga kɨvɨ ni nandeokuñɨ Jesús
ñuu Capernaum. Ti ka jani da jnu'un ja, ja
ni nchaa tuku ya. 2 Yukan ti vekoyo kua'a
xaan yɨvɨ nuu kancha ya, ja tukaa ni kujaa
ve'e un, chi ni chitu ndɨɨ nɨ tu'u undi fuera.
Ti yukan ni xna'an ya jnu'un Yandios nuu i.
3 Ko vekoyo ga yɨvɨ, ti kuun da ka ndiso ɨɨn
chaa tɨkuku nuu ɨɨn yúú. 4 Ka kuni kunda'a
da chaa un undi nuu kancha Jesús, ko tu kuu
ya'a da ja xaan chitu yɨvɨ. Ti ni ka skaa da
chaa ku'u un ichi xini ve'e. Ni ka kenchaa
teja un, ti ni ka sino da chaa ku'u un nuu
kancha Jesús, ti yukan ni ka sino da chaa un.
5 Ti nu ni jini Jesús ja ka kandixia da maa ya
ja kuu sa'a ya tajna, ti ni kachi ya jiin chaa
tɨkuku un:

—Nda'u se'e ri, ja ni janka'nu ini ri nuu
kuachi ra —ni kachi ya.

6 Ti yukan ka'iin tɨjnɨ chaa ka xna'an ini
veñu'un yɨvɨ Israel. Ti nu ni ka jiniso'o da
jnu'un ni ka'an Jesús jiin chaa tɨkuku un, ni
ka ndo'o ini da: 7 "¿Nau ja kuu ɨɨn chaa ja'a
ja ndo'o ini da ja kuu da Yandios, ti ka'an
da sɨkɨ Yandios ja ka'an da sia'an? Ti ja'a
tu iyo ni ɨɨn ja kuanka'nu ini nuu kuachi yo,
chi vajnu'un ni maa Yandios", ni ka ndo'o
ini da.

8 Ko maa Jesús ja ni jini ya ndoo ka ndo'o
ini da, ti ni kachi ya jiin da:

—¿Ndoo ka ndo'o ini ra sia'an? 9-10 Chi na
kachi ri ja ru'u kuu maa Se'e Yɨvɨ Ñuyɨvɨ, ti
ndisojniñu ri ja kuanka'nu ini ri nuu kuachi
yɨvɨ naa i. Vijna ti na stuu ri ɨɨn jniñu sa'a ri
ja'a —ni kachi ya.

Yukan na ti ni kachi ya jiin chaa tɨkuku
un:

11 —Ndokunɨ, nastuu yúú ra, ti kuano'on
ve'e ra —ni kachi ya.

12 Ti chaa un ni ki'in da yúú da, ti ni kee
da kua'an da. So ni ka naa ini yɨvɨ un, ti ni
kuvaa i ni ka nakanajaa i Yandios:

—¡Ka'nu ɨɨn jniñu sa'a Yandios ja tu ka
jini kuɨtɨ yo ɨɨn jnu'un sia'an undi vijna!
—kachi i naa i.

Ni kana Jesús xini Leví ja na ki'in da jiin ya
(Mt. 9.9-13; Lc. 5.27-32)

13 Yukan na ti kua'an tuku Jesús yu'u lago
Galilea, ti ni ka taka kua'a xaan yɨvɨ nuu ya.
Ti ni xna'an ya nuu i.

14 Ichi kua'an ya ni ya'a ya yajni ɨɨn oficina
nuu kinya'u puesto. Yukan nukoo Leví, se'e
yɨɨ Alfeo, kinya'u da puesto. Ti ni kachi
Jesús jiin da:

—Ña'an na cho'o, ti kundikun ra ru'u
—kachi ya.

Ti ni ndokuiñɨ Leví, ti kua'an da jiin ya.

15 Ɨɨn kɨvɨ ni kana Leví Jesús ja na ki'in ya
ve'e da ja na kee ya staa jiin chaa ka skua'a
jiin ya, jiin chaa ka kinya'u puesto, jiin chaa
tu ka siuku jnu'un ka ka'an chaa ka xna'an
ini veñu'un Israel. 16 Ti yukan ka'iin chaa ka
kuu maestro ja ka xna'an ley, ka kuu da maa
chaa fariseo. Nu ni ka jini da ja yee Jesús
staa jiin taka yɨvɨ un, ti ni ka kachi da jiin
chaa ka skua'a jiin ya:

—¿Ndoo yee Jesús staa jiin taka chaa ka
kinya'u puesto, suni jiin chaa tu ka siuku
jnu'un ka ka'an ri yukan? —kachi da.

17 Ni jiniso'o Jesús jnu'un ka ka'an da, ti ni
kachi ya jiin da:

—Chaa ku'u kuu chaa nandɨ'ɨ ɨɨn médico,
ansu chaa iyo ndendajnu. Ru'u ni chaa ri ja
ka'an ri jnu'un Yandios nuu yɨvɨ ka nakuni
i kuachi i, ti ansu yɨvɨ ka ndo'o ini ja ka iyo
ndoo jiin kuachi i —kachi ya.

Ka jikajnu'un da Jesús sɨkɨ jnu'un koo
ndicha ini
(Mt. 9.14-17; Lc. 5.33-39)

18 Ni kuu ja ni jaa ɨɨn kɨvɨ ka iyo ndicha
ini taka chaa fariseo jiin chaa ka skua'a jiin
Juan, chaa skuanducha. Ti sava yɨvɨ un ni
ka chakoyo i nuu Jesús, ti ni ka jikajnu'un i
ya:

—¿Ndoo chaa ka skua'a jiin Juan jiin chaa
ka skua'a jiin chaa fariseo, ka iyo ndicha ini
da, ti chaa ka skua'a jiin ni, ndoo tu ka iyo
ndicha ini da nusa? —kachi da.

19 Ti ni kachi Jesús:

—¿Ti kuu koo ndicha ini yɨvɨ ka'iin ɨɨn
viko nanda'a xi tuu nu? Ti nu kancha novio
un jiin i, tu kuu ku'iin ndicha i viko un.
20 Suni nu kancha ri jiin chaa ka skua'a jiin
ri, tu kuu koo ndicha ini da. Ko jaa ɨɨn kɨvɨ
nu na kuxio ri ki'in ri, ti kɨvɨ un sa na koo
ndicha ini da.

21 Sia'an kuu ja tu kuu chajna'an ra jnu'un
xna'an ri jiin jnu'un jana'an. Ɨɨn ni kuu ja
nachaa yo ɨɨn pedazo sa'ma jaa, ti ndundoo
ga nuu ɨɨn sa'ma tu'u. Chi sa'ma jaa un
ndɨyɨ, ti kuu ka'nu ga yau nuu sa'ma tu'u
un. 22 Ɨɨn ni kuu ja chu'un yo vino jaa ini
ñɨɨ tu'u, chi vino jaa un ndata ti ka'ncha ñɨɨ
un, ti xnaa yo ndɨnduu. Vanuxia sia'an ja

chu'un yo vino jaa chii ñɨɨ jaa. Yukan kuu
ja tu kuu chajna'an ra jnu'un ri jiin jnu'un
jana'an—kachi ya.

Jniñu ni ka sa'a ndaja'a Jesús ɨɨn kɨvɨ ndetatu
(Mt. 12.1-8; Lc. 6.1-5)

23 Ɨɨn kɨvɨ ndetatu ni ya'a Jesús jiin chaa ka
skua'a jiin ya, ti ni ka ya'a da ɨɨn ñu'un nuu
kaa triu. Ti chaa un ni ka keja'a ka jnu'un
da yoko triu un, ti ka yaji da. 24 Ni ka jini
chaa fariseo un jniñu ka sa'a chaa un, ti ni
ka kachi da jiin Jesús:
—Nde'e, ¿ndoo ka sa'a chaa ka jika jiin ra
jniñu ja tu kuu sa'a yo ɨɨn kɨvɨ ndetatu nu?
—kachi da.
25 Ti ni kachi Jesús jiin da:
—¿Ndoo ka ka'an ra sia'an, xi tu ni ka
ka'u ra ja ni jna'an tata yo David na jana'an,
na ni ji'i da soko jiin chaa ni kunchuku jiin
da un nu? 26 Ni kɨvɨ da ini ve'e Yandios,
ni jikanta'u da nuu sutu Abiatar, ti ni ki'in
da staa stila ni soko sutu un nuu Yandios.
Ni yee da jiin chaa ni kunchuku jiin da, ja
tu kuu kaji sava'ni ga yɨvɨ, ti xna'an ley
Moisés ja nɨnɨ sutu kuña'nu kuu, ja kaji staa
stila un. 27 Nusa ti iyo va'a jniñu ka sa'a
chaa vekoyo jiin ri. Chi ni sa'a Yandios kɨvɨ
ndetatu un ja na kendo kuu ɨɨn kɨvɨ sa'a
yo ja va'a, ti ansu ja na sa'a yo ja ii xaan.
28 Vanuxia ru'u kuu maa Se'e Yɨvɨ Ñuyɨvɨ, ti
kuña'nu ga ri ja na ta'u ri jniñu nasa sa'a
yɨvɨ kɨvɨ ndetatu —ni kachi ya.

Ni nduva'a ɨɨn chaa ni ichi nda'a
(Mt. 12.9-14; Lc. 6.6-11)

3

1 Ni kɨvɨ tuku Jesús ini ɨɨn veñu'un yɨvɨ
Israel, ti yukan kande ɨɨn chaa ni ichi nda'a.
2 Suni yukan kanchuku chaa fariseo ka iyo
listo da ja nu sa'a Jesús tajna kɨvɨ ndetatu
un. Ti nu na sa'a ya tajna, ka ndo'o ini da
ja kankuachi da ja'a ya ja jani'in ini ya nuu
ley. 3 Ko ni kachi Jesús jiin chaa ku'u un:
—Ndokuñɨ, ti kundichi ra ma'ñu un
—kachi ya.
4 Yukan ti ni jikajnu'un ya yɨvɨ un:
—¿Nasa kachi ley ndoo sa'a yo vijna kɨvɨ
ndetatu nusa? ¿Iyo va'a ja sa'a yo tajna
ɨɨn chaa ku'u xi kua'a ini yo na kuū da nu?
—kachi ya.
Ti chaa un tu ni ka ka'an kuɨtɨ da. 5 Yukan
ni kɨtɨ ini Jesús ni nde'e ya nuu da, ti ni
kukui'ya xaan ini ya, chi ni jini ya ja tu ka
ñu'un nda'u kɨtɨ ini da. Ti ni ka'an ya jiin
chaa ku'u un:
—Skaa nda'a ra —kachi ya.
Ni skaa da nda'a da. Ti luego ni, ni
nduva'a.
6 Yukan ti ni ka kekoyo chaa fariseo un, ka
sa'a da ɨɨn junta jiin chaa ka yɨ'ɨ i jiin partido
Herodes. Ka ndajnu'un da nasa kuu ka'ni da
Jesús.

Ni kataka kua'a xaan yɨvɨ yu'u lago
7-8 Kua'an Jesús ichi yu'u lago Galilea jiin
taka chaa ka skua'a jiin ya. Ti ka ndikun yɨvɨ
kua'a un kuankoyo i suni, chi ni ka jini i taka
jniñu ña'nu sa'a ya. Ni kikoyo yɨvɨ kua'a
taka ñuu nanu ñuu Galilea, ñuu Jerusalén,
ñuu Idumea. Suni yɨvɨ kanchuku ɨnga yu'u
yucha Jordán, jiin suni yɨvɨ ñuu Tiro jiin
Sidón. 9-10 Ti sa'a ya tajna taka yɨvɨ ka ku'u ni
ka chakoyo un, ko so ka chindajna'an maa
ni ga yɨvɨ un ja ka kuni tu'va i nuu ya, ti jnɨɨ
i vasu tɨ'lɨ sa'ma ya, ja nduva'a i jiin sava'a
ni ga kue'e ka ndo'o i. Ko ja xaan chitu yɨvɨ
un, ti ni kachi ya jiin chaa ka skua'a jiin ya
ja na satu'va da ɨɨn barco lulu, na kinkɨvɨ ya
nava tu kaxin yɨvɨ un ya. 11 Suni ni kikoyo
kua'a yɨvɨ ka jna'an tachi xaan. Nu ni ka jini
nuu ya, ti ni ka nduva nuu ja'a ya. Ti ni ka
kanajiin:
—¡Ro'o kuu Se'e Yandios! —kachi naa.
12 Ko maa ya ni ka'an ni'in ya:
—Tu nau ja kuu ro'o ja ka'an ra ja ru'u
kuu Se'e Yandios —kachi ya.

Ni nakaji Jesús ndɨ uxi uu chaa kuu nda-
ja'a ya
(Mt. 10.1-4; Lc. 6.12-16)

13-14 Yukan ti ni kana ya taka chaa ka
skua'a jiin ya, ti kua'an ya jiin da undi yuku
un. Yukan ni nakaji ya uxi uu ndaja'a ja na
nakujin da jiin ya. Ti ni kachi ya jiin chaa
un naa da ja na taji ya da kinkoyo da taka
ñuu, ti ka'an da jnu'un Yandios nuu yɨvɨ naa
i. 15 Ti kundiso da jniñu ña'nu ja kenchaa da
tachi xaan ka jna'an sava yɨvɨ. 16 Ti ja'a ka
kuu ndɨ uxi uu chaa ni nakaji ya: Simón ja
ni skonani ya da Pedro; 17 Jacobo jiin Juan,
se'e yɨɨ Zebedeo, ja suni ni skonani ya da
naa da Boanerges, ja kuni ka'an se'e taja;
18 Andrés; Felipe; Bartolomé; Mateo; Tomás;
Jacobo, se'e yɨɨ Alfeo; Tadeo; Simón, ja yɨ'ɨ
da nuu partido cananista; 19 jiin Judas, chaa

ñuu Cariote, chaa ni nakua'a Jesús nuu chaa ka jito u'u ya.

Ka chakuachi da ja'a Jesús ja ni nduu ku'u ya

(Mt. 12.22-32; Lc. 11.14-23; 12:10)

20 Nu ni ni'in ya chaa kujin jiin ya, ti ni nandeokuñɨ ya jiin da naa da ɨin ve'e. Ti yachi ni kataka tuku yɨvɨ kua'a ve'e un, ja tu ka ja'a i jnu'un ja kaji ya staa jiin ndaja'a ya, chi ka jikanta'u i ja na chindee ya maa i. 21 Nu ni ka jini taka jna'an ya jnu'un ja sa'a ya taka nuu jniñu un, ti kuan nuki'in da ya, chi ni ka ndo'o ini da ja ni nduu ku'u ya.

22 Ti suni chaa ka xna'an ley ini veñu'un yɨvɨ Israel ja vekoyo da undi ñuu Jerusalén, ni ka kachi da:

—Yɨ'ɨ chaa ja'a jiin maa ja'u'u un. Yukan kuu ja jiin sɨvɨ maa ja'u'u un keni'in da tachi xaan un nuu yɨvɨ —ni ka kachi da.

23 Yukan ti ni kachi Jesús:

—Kunso'o naa ra na ka'an ri. ¿Va nu kuu keni'in chaa u'u un tachi xaan ki'in ti nu ndaja'a da ka kuu nu? 24 Suni nu ndaja'a ɨin gobierno, na kusɨin ini da naa da ti keja'a kanaa da, ti gobierno un tu kuñɨi. 25 Ti nu ɨin familia keja'a kanaa naa, ti familia un tu kuu kunchuku mani. 26 Suni sia'an kuu jiin chaa u'u un. ¿Xi ka jani ini ra ja na kuñɨi da nu na keni'in da tachi xaan un ki'in, nusa? 27 Ko ja sɨkɨ maa chaa u'u un, sa'a yo nanu ja ɨin ni kuu nu ɨin chaa ni'in xaan, kuni sakui'na yo ve'e da, ti nu kancha da, ti xnakan ku'ni yo da, sa sakui'na yo ve'e da. Ɨin ni kuu ja ni kundee ri jiin chaa u'u un, chi ni keni'in ri ndaja'a da un kua'an.

28 Jandaa na kachi ri ja iyo jnuka'nu ini Yandios nuu yɨvɨ ka sa'a taka nuu kuachi. Suni yɨvɨ ka ka'an ndeva'a, vatu ni saka'nu ini Yandios nuu i. 29 Ko yɨvɨ na kusɨkɨn-chaa maa Espíritu Santo jiin jnu'un nde-va'a kuɨtɨ, jankɨvɨ saka'nu ini Yandios nuu i —kachi ya.

30 Sia'an ni ka'an Jesús, chi chaa ka xna'an ini veñu'un Israel ni ka ka'an ja ja ni nduu u'u ya.

Nana ya jiin ñani ya kuni ka ka'an i jiin ya.

(Mt. 12.46-50; Lc. 8.19-21)

31 Ti yukan ni chaa nana ya jiin ñani ya, ti ni ka kendo ña fuera. Yukan ni tatu ña ɨin yɨvɨ ni kaxnu'un nuu ya. 32 Ti yɨvɨ kanchuku jiin ya ni ka kachi:

—Nana ni jiin ñani ni ka ka'iin da fuera. Ka kuni ka'an da jiin ni —ni ka kachi da.

33 Ti ni kachi ya:

—Na kachi ri nuu ra naa ra nau ja kuu nana ri, ti nau ja ka kuu ñani ri —ni kachi ya.

34 Ti ni nde'e ya nuu taka yɨvɨ kanchuku jiin ya yukan, ti ni kachi ya:

—Ja'a kanchuku yɨvɨ ka kuu nana ri jiin ñani ri. 35 Chi sava'ni ga yɨvɨ na siuku jnu'un Yandios, yukan kuu nana ri, kuu kua'a ri, ti kuu ñani ri —ni kachi ya.

Jnu'un ɨin chaa saka triu

(Mt. 13.1-9; Lc. 8.4-8)

4

1 Ɨnga kɨvɨ ni keja'a xna'an Jesús nuu yɨvɨ yu'u lago Galilea. Nu ni ka taka kua'a xaan tonto yɨvɨ nuu kande ya, ni kɨvɨ ya nuu ɨin barco ka'nu, ti ni kuxio ya tɨ'lɨ nuu nducha un. Ti yɨvɨ un ni ka kendo i nuu ñɨtɨ yu'u nducha un. 2 Ni nukoo ya nuu barco un ti ni xndaku ya nuu yɨvɨ naa i, ti jnu'un ni xndaku ya kuu ja'a:

3 —Chunso'o naa ra na kachi ri jnu'un ɨin chaa ni saka triu. 4 Ti nuu kua'an da jacha da triu, sava triu un ni nukoyo ini ichi. Ti ni chakoyo saa ni ka nachii tɨ. 5 Uu ga triu un ni nukoyo nuu kanchuku yaxin ñu'un nuu yuu ti ni kaña yachi, ko tu ni kee kunu yo'o i. 6 Ko nu ni kaña ndikandii, ti ni ichi triu un. 7 Uu ga ni nukoyo nuu yɨ'ɨ kua'a yo'o nu'iñu, ti ni kaña triu un, ko nu ni nakua'nu numa nu'iñu un ti tukaa ni ja'nu triu un. 8 Ko sava ga triu ni nukoyo nuu yɨ'ɨ kokon ñu'un, ni kaña ti va'a ni ja'nu, ti ni kuu xaan. Sava ni nakua'a oko uxi triu ja ɨin triu lulu un, ti sava ni nakua'a uni xiko, ti uu ga ni nakua'a ɨin ciento —kachi ya.

9 Yukan ti ni kachi Jesús:

—Yɨvɨ chunso'o ti na chunso'o i —ni kachi ya.

Sɨkɨ jnu'un ni ka'an Jesús

(Mt. 13.10-17; Lc. 8.9-10)

10 Ti nu kuankoyo yɨvɨ un, ti ni ka tu'va ndɨ uxi uu chaa ka kuu ndaja'a ya jiin uu ga yɨvɨ ni ka kendo un, ti ni ka jikajnu'un da ya nasa kuni ka'an jnu'un ni xndaku ya un. 11 Ti ni kachi ya:

—Ja ni xna'an Yandios nuu ra naa ra nava ta'u ya jniñu, ko ja kuu yɨvɨ tu kandixia, na xndaku ri nuu i jiin jnu'un ja'a. 12 Chi vasu

ñuso'o i jnu'un ka'an ri, ti nde'e i jniñu sa'a ri, ko tu chaku ini i. Tu chaku ini i chi tu kuni xndoo i jnu'un kue'e ka ka'an i. Ti nu tu kuni nakani ini i nuu kuachi i, ti tu saka'nu ini Yandios nuu i —ni kachi ya.

Nava kuni ka'an jnu'un chaa saka triu
(Mt. 13.18-23; Lc. 8.11-15)

13 Suni ni kachi ya jiin da:

—Ti nu tu ni ka chaku ini ra jnu'un ni ka'an ri un, ni tu kuu chaku ini ra uu ga jnu'un na ka'an ri nusa. 14 Ka'an ri ja nanu kuu ɨin chaa saka triu, suni sia'an kuu chaa xndaku jnu'un Yandios nuu yɨvɨ naa i. 15 Chi sava yɨvɨ kuu i nanu triu ni nukoyo ini ichi un, chi ni ka ñuso'o i jnu'un Yandios, ti jaku ni kɨvɨ ti ni kundee ja'u'u un jiin i, ti naa ini i jnu'un Yandios. 16 Uu ga yɨvɨ kuu i nanu triu ni nukoyo nuu kanchuku yaxin ñu'un nuu yuu. Chi ka ñuso'o i jnu'un Yandios, ti kusɨi xaan ini i jiin. 17 Ko tu kukutu jnu'un Yandios ini i, ti yachi ka nandeokava i sɨkɨ ya, nuu ka jna'an i nundo'o sɨkɨ ja ka jito u'u yɨvɨ maa i, ja ni ka kandixia i jnu'un ya. 18 Ti uu ga yɨvɨ kuu i nanu triu ni nukoyo nuu iñu un. Chi ka ñuso'o i jnu'un Yandios. 19 Ko ka ndo'o xaan ini i jniñu iyo nuu ñuyɨvɨ ja'a, ja ñukuu ini i kuu riko i. Ti taka yukan sa'a ja jasɨ ini yɨvɨ un, ti naa ini i jnu'un un. 20 Ti sava ga yɨvɨ un kuu i nanu triu ni nukoyo nuu yɨ'ɨ ñu'un va'a. Ni jiniso'o i jnu'un Yandios, ti ni kandixia ndaa kuɨtɨ i. Kuu i nanu ɨin triu ja ni nakua'a oko uxi, xi uni xiko, xi ɨin ciento triu, chi siuku ndaa i jnu'un Yandios. Yukan kuu ja kuni ka'an jnu'un chaa saka triu un —ni kachi ya.

Jnu'un ɨin yɨtɨ
(Lc. 8.16-18)

21 Ti ni kachi tuku ya jiin da:

—Nu skuikun yo ɨin yɨtɨ, ti tu kani yo chii ɨin cajón, ni tu kani yo chii ɨin jito. Chi su'va kani yo nuu sukun ja na kundijin va'a. 22 Suni sia'an kuu jiin jniñu kua'a ri nuu ra naa ra, chi tu kendo sa'yɨ. Vasu vijna ñu'ni tu jini ni ɨin yɨvɨ, ko jaa ɨin kɨvɨ nu kenda ndijin ti kuni kua'a yɨvɨ naa i. 23 Yɨvɨ ñuso'o ti na chunso'o i nasa kuni ka'an jnu'un ja'a —kachi ya.

24 Suni ni kachi ya jiin da:

—Chunso'o va'a jnu'un ka'an ri. Nu jiin ku'va un chikua'a ra, ti suni sia'an jiin ku'va un nachikua'a Yandios nuu ra. Ti vi'ga kua'a ya nuu ra nu na chunso'o ra. 25 Chi yɨvɨ ni chunso'o ti chindee Yandios maa i ja na ni'in ga i inijnuni i. Ko yɨvɨ tu chunso'o va'a, su'va kenchaa ya jnu'un va'a ni kendo inijnuni i.

Jnu'un ɨin triu ni saka

26 Ti ni ka'an ga Jesús jiin da naa da:

—Ka'an ri ɨin jnu'un nasa kuu kɨvɨ yɨvɨ nda'a Yandios ja na ta'u ya jniñu nuu i. Ti yukan kuu nanu triu ni saka nuu ñu'un. 27 Chi nu ni ndɨ'ɨ ni saka da triu un, ti sɨin sɨin jniñu sa'a da taka kɨvɨ. Ti nu ni kuu una uxi kɨvɨ, ti keja'a jinu, ti ja'nu kua'an, vasu tu jini da nasa ja'nu triu un. 28 Chi maa ñu'un un sa'a ja ja'nu. Xnakan jinu ti keja'a ja'nu. Yukan na ti kaña yoko ti jakɨ'ɨ triu chii. 29 Ti nu ja ni kuaan triu un, ki'in da vusu, ti kin ka'ncha da —kachi ya.

Jnu'un ɨin ndɨkɨn lulu
(Mt. 13.31-32; Lc. 13.18-19)

30 Siin Jesús ka'an ya ti ni kachi ya:

—Ka'an ri ɨnga jnu'un nasa kuu kɨvɨ yɨvɨ nda'a Yandios ja na ta'u ya jniñu nuu i. 31-32 Kuu nanu ɨin ndɨkɨn lulu xaan, ko nu ni xndee yo ti keja'a ja'nu. Ja'nu nanu ɨin nuyukun, ti undi saa un ka sa'a tɨ taka tɨ chii nda'a yujnu un —kachi ya.

(Mt. 13.34-35)

33 Taka jnu'un yukan ni jajniñu Jesús nu ni xndaku ya jnu'un Yandios nuu yɨvɨ naa i, ja na kendo'o ini i. 34 Ti mani sia'an ni xna'an ya nuu yɨvɨ naa i. Ko nu ni ka kendo maa ni ga ndaja'a ya, ti ni xndaku ya nasa kuni ka'an taka jnu'un un.

Ni sa'a Jesús ja na jakɨñɨ ɨin tachi sau nuu lago Galilea
(Mt. 8.23-27; Lc. 8.22-25)

35 Yukan ti ja'ini kɨvɨ un ni kachi Jesús jiin ndaja'a ya:

—Cho'o naa yo ɨnga yu'u lago —kachi ya.

36 Yukan ti ni ka kɨvɨ da ini barco nuu kande ya. Ni ka kanxia'u da jiin yɨvɨ un ti ni ka jika da jiin barco un nuu lago. Suni kuankoyo uu ga barco jiin da naa da. 37 Ti ni keja'a ɨin tachi sau xaan tonto nuu lago un. Ti ni keja'a kɨvɨ nducha ini barco da, ti kuni chitu jiin nducha. 38 Ko Jesús kixi kixi ni ya ichi jata barco. Ti ni ka xndoto chaa un ya, ti ni kachi da:

—Maestro, tu ndɨ'ɨ ini ni ja kuni keka'nu yo chii nducha, ti xaan kixi kixi ni —kachi da.

39 Yukan ni ndokuɨñɨ Jesús, ti ni kachi ya
jiin tachi sau xaan un jiin lago un:
—Jakuñɨ ti na'in ni koo ra —ni kachi ya.
Yukan ti na'in kuɨtɨ ni ni kuu.
40 Yukan ti ni kachi ya jiin ndaja'a ya:
—¿Ndoo xaan ka yu'u ra? ¿Xi kaja ni ini
ra ja tu kuu chindee Yandios ro'o naa ra nu?
—kachi ya.
41 Ti ndaja'a ya un ni ka yu'u xaan da, ti ka
ndajnu'un da naa da:
—¿Nusa ti naa chaa kuu chaa ja'a ja undi
tachi sau un jiin mar un ka jandatu i nuu
da? —kachi da naa da.

Chaa ka jna'an tachi xaan ñuu Gadara
(Mt. 8.28-34; Lc. 8.26-39)

5

1 Yukan ti ni ka jakoyo da ɨnga yu'u lago,
ñuu Gadara. 2-3 Nu ni kee Jesús ini barco, ni
kenda ɨɨn chaa jna'an tachi xaan. Ti chaa
un nchaa da taka nuu ka ñunduji ndɨyɨ.
Ni nduu loco xaan da, chi ni ɨɨn yɨvɨ tu
kundee jiin da vasu na kundikun da jiin
cadena. 4 Tɨjnɨ xaan jinu ni ka ju'ni da chaa
un jiin cadena, kuu nda'a da kuu sɨ'ɨn da, ko
kundee da ja'ncha da, ti sakuachi da cadena
un. 5 Kuu nduu kuu ñuu kanajiin da yaku
da chii yuku un jiin taka nuu ñaña ndɨyɨ, ti
stuji da maa da jiin yuu. 6 Ko nu ni jito nchaa
jika da ja vaji Jesús, ni ja'a da corrɨ, ti kua'an
da undi nuu vaji ya. Ni jakunjitɨ da, 7 ti ni
kanajiin ko'o da:
—Ni'in Jesús, Se'e Yandios ja kancha
undi andɨvɨ, jikanta'u xaan tonto na nuu ni
ja koto xndɨ'ɨ ni ini na —kachi da.
8 Sia'an ni kanajiin da, chi ja ni ta'u ya
jniñu ja na xndoo tachi xaan un maa da. 9 Ti
ni jikajnu'un ya sɨvɨ da:
—¿Ndoo nani ra nusa? —kachi ya jiin da.
Ti ni kachi da:
—Legión nani na, chi kua'a xaan jna'an
na —kachi da.
10 Ti kanda'u da jiin Jesús ja tu keni'in ya
tachi xaan un ki'in ɨnga ñuu yukan. 11 Ti
yajni yukan ka'iin kua'a xaan kɨnɨ ka yee tɨ
yuku jika yuku un. 12 Ti tachi xaan un ni ka
kanda'u jiin Jesús:
—Kua'a ni jnu'un na kinkoyo na jiin kɨnɨ
un naa na —ni ka kachi.
13 Yukan ti ni ja'a ya jnu'un ja na kinkoyo.
Ti tachi xaan un ni xndoo chaa un ti ni ka
jankuncha jna'an jiin kɨnɨ un naa tɨ. Ka iyo
yajni uu mil kɨtɨ un. Ti ni ka ja'a tɨ corrɨ ni ka
nukoyo tɨ ɨɨn xa'va, ti ni ka kɨvɨ tɨ nuu lago
un ni ka ji'i tɨ. 14 Ti yɨvɨ ka ndito kɨnɨ un, ni
ka yu'u xaan. Ni ka ja'a corrɨ ni ka kaxnu'un
nuu yɨvɨ ñuu jiin yɨvɨ kanchuku ranchu. Ti
ni ka kikoyo yɨvɨ kua'a ni ka kin nde'e ndoo
ni kuu.
15 Nu ni ka jakoyo yɨvɨ nuu kancha Jesús,
ti ni ka jini nuu chaa ni jna'an tachi xaan
un, ja ni nduva'a da. Ti ja ñu'un da sa'ma
kancha da jiin Jesús, ti ni ka yu'u da. 16 Ti
yɨvɨ ni ka jini nava ni jna'an chaa un. Suni
nava ni kuu jiin kɨnɨ un, ni ka jani da jnu'un
nuu yɨvɨ ni ka chakoyo un. 17 Ti tendɨ'ɨ yɨvɨ
un ni ka ka'an jiin Jesús ja na kuxio ya na
ki'in ya ñuu i naa i.
18 Ti nu ni ndɨvɨ Jesús ini barco, kanda'u
chaa ni jna'an tachi xaan un ja na ki'in da
jiin ya. 19 Ko Jesús tu ni ja'a ya jnu'un, chi ni
kachi ya:
—Kuano'on ve'e ra ti kani ra jnu'un nuu
taka jna'an ra, suni nuu amigo ra, nava ni
chindee Yandios ro'o ja ni kunda'u ini ya
maa ra —ni kachi ya.
20 Yukan ti kua'an chaa un, ti ni jani da
jnu'un nɨ ñuu Decápolis nava ni sa'a Jesús
jiin da. Ti taka yɨvɨ ni ka jiniso'o un, ni ka
naa ini i.

Ɨɨn ña'an ni kue'e sa'ma Jesús jiin ja ni
nadoto sesɨ'ɨ Jairo
(Mt. 9.18-26; Lc. 8.40-56)

21 Nu ni najaa Jesús ɨnga yu'u lago un, ni
ka kututu tuku yɨvɨ kua'a nuu ya. 22 Yukan
kande ya jiin da naa da. Ti ɨɨn chaa kuña'nu
ini ɨɨn veñu'un Israel ja nani da Jairo, nu ni
jini da Jesús, ni jakunjitɨ da nuu ya. 23 Ti ni
kanda'u xaan da jiin ya:
—Kuni kuu se'e sɨ'ɨ na. Ka'an nda'u na
jiin favor na cho'o, ti chuxndee ni nda'a ni
sɨkɨ yɨ, na nduva'a i ti na kuchaku i —kachi
da.
24 Ti kua'an Jesús jiin da. Ko kuankoyo
kua'a xaan yɨvɨ jiin ya ja undi ka jaxin jna'an
i. 25 Ma'ñu yɨvɨ un kua'an ɨɨn ñasɨ'ɨ jna'an
kue'e nɨñɨ xaan tonto ja ni ndo'o ña jiin
kue'e un uxi uu kuiya. 26 Ti ni xnaa ña taka
ja ñava'a ña jiin kua'a chaa tajna ja kuni ña
nduva'a ña, ko sa su'va vi'ga ni kuu ka'u ga
ña. 27-28 Nu ni jiniso'o ña taka jniñu ña'nu
sa'a Jesús, ti ni ndo'o ini ña:
—Nu na kundee ri kue'e ri vasu tɨ'lɨ sa'ma
ya ti va nduva'a ri —kachi ña.

Ja yukan kuu ja vaji ña jiin yɨvɨ un, ni tu'va ña ichi jata Jesús, ti ni ke'e ña sa'ma ya. [29] Ti yachi ni ni jini ña ja ni nduva'a ña, chi ni ichi ni niñɨ un maa ña. [30] Ko ni jini Jesús ja ni sa'a ya tajna ɨin yɨvɨ jiin jniñu ndiso ya. Ni ndeokoto ya nuu yɨvɨ un ti ni jikajnu'un ya:

—¿Nau ja ni ke'e sa'ma ri? —kachi ya.

[31] Ti ni ka kachi ndaja'a ya:

—¿Ndoo jikajnu'un ni nau ja ni ke'e sa'ma ni, ti jini ni ja yɨvɨ kua'a vaji jiin yo? —kachi da.

[32] Ko ni nde'e va'a ya yayukan nuu nau ja ni ke'e sa'ma ya. [33] Ti ña'an ni ke'e sa'ma ya un, ni yu'u xaan ña chi jini ña ja ni nduva'a ña. Ni jakunjitɨ ña nuu ya ti ni kachi ña taka nundo'o ni jna'an ña. [34] Ti ni kachi Jesús jiin ña:

—Hija, ni nudva'a ra chi ni kandixia ra ru'u, ja kuu sa'a ri tajna maa ra. Koo sɨi ini, ti tukaa kondo'o ra kue'e un —ni kachi ya.

[35] Ko ni ka'an ga ya sia'an jiin ña'an un, ja ni ka chakoyo yɨvɨ ka'iin ve'e Jairo, ti ni kachi jiin da:

—Ja ni ji'i sesɨ'ɨ ni. Tukaa ndoo sa'a ni ja ki'in ni jiin maestro —kachi da.

[36] Ko ni jiniso'o ya ja sia'an ka ka'an da jiin Jairo. Ti tu ni ki'in ya jnu'un un, chi ni kachi ya:

—Koto yu'u ra. Kandixia ti ni kuu ni —kachi ya.

[37] Yukan ti kua'an ya jiin Jairo, ko tu ni ja'a ya jnu'un ja kinkoyo yɨvɨ kua'a un, chi nɨnɨ Pedro, Santiago jiin Juan, chaa kuu ñani Santiago ni kuankoyo. [38] Nu ni jaa ya ve'e chaa kuña'nu un ni jini ya ja ka nde'e xaan yɨvɨ ka'iin un, ja undi ka kanajiin ko'o i ti ka ndɨ'ɨ ini i. [39] Ni kɨvɨ Jesús ti ni kachi ya:

—Ndoo xaan ka kuvaa ra ka nde'e ra ti suchi un tu ni ji'i yɨ, chi kixi yɨ —ni kachi ya.

[40] Ko so ni ka jaku yɨvɨ un ja sia'an ni ka'an ya, chi ni ka jini ja ni ji'i ndixia suchi un. Ko ni keni'in ya tendɨ'ɨ kɨtɨ yɨvɨ un kuankoyo ichi fuera. Ti ni tu'va ya nuu katuu suchi un jiin tata i jiin nana i jiin ndaja'a ya. [41] Ni jnɨi ya nda'a yɨ ti ni ka'an ya:

—Talita kumi, (kachi ya, ja kuni ka'an: ndoko, suchi lulu.)

[42] Ti suchi un ja iyo uxi uu kuiya i, ni ndoko i ti ni jika i. Tata i, nana i jiin ndaja'a ya, so ni ka naa ini da, ti ka yu'u xaan da ja ni nandoto suchi lulu un. [43] Yukan ti ni'in xaan ni ta'u ya jniñu ja koto kani kɨtɨ da jnu'un nuu ni ɨin yɨvɨ ja sia'an ni kuu. Ti ni kachi ya:

—Kua'a staa na kaji yɨ —ni kachi ya.

Najaa Jesús ñuu Nazaret
(Mt. 13.53-58; Lc. 4.16-30)

6

[1] Yukan ti kuano'on Jesús ñuu Nazaret nuu ni ja'nu ya, ti kuankoyo ndaja'a ya suni. [2] Ti ɨin kɨvɨ ndetatu ni kɨvɨ ya ini veñu'un un, ti ni xna'an ya nuu yɨvɨ un. Kua'a xaan yɨvɨ ni ka ñuso'o jnu'un ni ka'an ya, ja so ni ka naa ini, ti ka ka'an:

—¿Nanu ni ni'in chaa ja'a jnu'un ka'an da un? ¿Nanu ni kutu'va da jniñu un ja undi jniñu ña'nu kuu sa'a da? [3] ¿Ti ansu ja'a kuu chaa ni tuji yujnu, se'e yɨi María, ja kuu ñani Jacobo, José, Judas, jiin Simón nu? Ti ja'a kanchuku kua'a da jiin yo naa yo —kachi naa.

Sia'an ni ka jini yɨvɨ un maa ya nanu ɨin chaa ndeva'a ni. Ja yukan kuu ja tu ni ka nde'e nuu ya.

[4] Ko ni kachi Jesús:

—Sava'a ni ga ɨnga ñuu ka ja'a yɨvɨ ja yɨñu'un nuu ɨin profeta, ja ka'an jnu'un Yandios. Ti ansu maa yɨvɨ ñuu da, ni ɨin jna'an da, ti ni familia ini ve'e da, tu kuanta'u i maa da —kachi ya.

[5] Ti tu ni kuu sa'a ya kua'a jniñu ña'nu yukan. Chi jaku ni yɨvɨ ku'u ni sa'a ya tajna. [6] So ni kukui'ya ini ya, chi tu ni ka kandixia yɨvɨ un jniñu sa'a ya. Yukan ti kua'an ya ni jikonuu ya taka ñuu kuachi kendo yajni un, ni xna'an ya jnu'un Yandios.

Taji Jesús ndaja'a ya ja na ka'an da jnu'un Yandios
(Mt. 10.5-15; Lc. 9.1-6)

[7] Yukan na, ti ni kana ya ndɨ uxi uu ndaja'a un. Ti ni ta'u ya jniñu nuu ndɨ uu ndɨ uu da, ti ni kachi ya:

—Kuankoyo naa ra ti ka'an ra jnu'un Yandios, ti kundiso ra jniñu ña'nu ja keni'in ra tachi xaan un kinkoyo. [8] Ko tundo kunda'a ra ja kuu ichi, ni ñunu staa, ni xu'un, chi nɨnɨ ɨin yujnu xii kuu ja kɨtuu ra —ni kachi ya.

[9] Suni ni kachi ya ja na kɨ'ɨ da ndijña nda'u, ti ɨin ni sa'ma na ku'un da. [10] Ti ni kachi ya jiin da:

—Nu ni ka jakoyo ra ɨin ve'e, kendo ra naa ra un, undi nu kuankoyo ra ɨnga ñuu.

11 Ti nu ni jakoyo ra ɨɨn ñuu, ti nu tu ka
chunso'o yɨvɨ un jnu'un ka ka'an ra, kɨsɨ
tɨkacha ini ja'a ra, na kuu ɨɨn seña ja ni ka
kendo kui'ya i ja tu ni ka janta'u i ro'o naa
ra, ti kuankoyo ɨnga ñuu. Chi jandaa na
kachi ri ja kɨvɨ na chaa juicio, ti vi'ga koo
ndo'o yɨvɨ un nu tu kuanta'u i jnu'un ka'an
ra, ti ansu ñuu Sodoma jiin Gomorra —ni
kachi ya.
12 Yukan ti kuankoyo ndaja'a ya, ni ka
jikonuu da taka ñuu, ni ka xndaku da nuu
yɨvɨ ja na nakani ini i nuu kuachi i naa i.
13 Tɨjnɨ jinu ni ka keni'in da tachi xaan ka
jna'an sava yɨvɨ. Suni ni ka sa'a da tajna tɨjnɨ
yɨvɨ ka ku'u, ja ni ka jaka da aceite olivo xini
i, ti ni ka nduva'a i.

Ndo'o ini rey Herodes ja Juan, chaa skuanducha, kuu Jesús
(Mt. 14.1-12; Lc. 9.7-9)

14 Ni iyo ɨɨn rey nani Herodes, ɨɨn chaa ni
yɨnda'a nɨ ñuu Galilea. Ti Herodes ni ni'in
da jnu'un ja nɨ ñuu ka ka'an sɨkɨ jniñu ña'nu
xaan sa'a Jesús. Ti sava yɨvɨ un ka ka'an:
—Juan ja ni skuanducha un kuu, chi ni
nandoto. Yukan kuu ja kuu sa'a jniñu ña'nu
un —kachi.
15 Ti uu ga ka ka'an:
—Profeta Elías ja ni kii na jana'an un kuu
da —kachi naa.
Ti sava ga yɨvɨ un ka ka'an:
—ɨɨn profeta kuu, ɨɨn ni kuu jiin chaa ni
ka ka'an jnu'un Yandios na jana'an—kachi.
16 Ko ni kachi rey Herodes:
—Juan ja ni skuanducha un kuu. Ni
nandoto vasu ni kenchaa ri xini —kachi da.

Nava ni ka ja'ni da Juan, chaa skuanducha

17-20 Rey Herodes ni jisonchaa da Herodías,
ñasɨ'lɨ ñani da Felipe. Ti Juan ni kachi jiin
Herodes ja tu va'a ja kuncha da jiin ñasɨ'lɨ
ñani da. Ti ña'an un ni kɨtɨ xaan ini ña nuu
Juan ja sia'an ni ka'an da, undi ni kundee
ña ni ju'ni Herodes Juan jiin cadena, ti ni
chondee da chaa vekaa, chi kuni ña ja na
kuū da. Ko Herodes ni nama da Juan, chi
jini da ja ɨɨn chaa va'a kuu Juan. Jajna'an ini
da jnu'un ka'an Juan, vasu tu chaku va'a ini
da jnu'un.
21 Ti kuu nava ni ndo'o ini Herodías. Kɨvɨ
ni kusɨɨ ini Herodes ni nasa'a da viko kɨvɨ ni
kaku da. Ni ja'a da ɨɨn ja kuxini nuu taka
chaa ka kuña'nu jiin da jiin chaa ka kuu
generál, suni jiin chaa ña'nu ñuu Galilea.
22 Ti ni kanchuku da ka kuxini da, ni kɨvɨ se'e
sɨ'lɨ Herodías. Ni jitaja'a ña nuu kanchuku
Herodes jiin taka chaa ka kuña'nu un. Ti
Herodes jiin chaa ka kuña'nu un ni ka kusɨɨ
ini da ja ni jitaja'a ña'an un. Ti ni kachi
Herodes jiin ña:
—Kakan nuu ri sava'ni ga ndoo kuni ra,
ti na kua'a ri —kachi da.
23 Ni kachi Herodes ja siuku da kua'a da
sava'ni ga ndoo na kakan ña, vasu sava ñuu
nuu ta'u da jniñu. 24 Ti ña'an un tu ni ka'an
ña, ti ni kenda ña ni jikajnu'un ña nana ña,
ti ni kachi ña:
—¿Ndoo kakan na nuu da? —kachi ña.
Ti ni kachi Herodías:
—Kakan xini Juan, chaa skuanducha un
—kachi ña.
25 Ni nandeokuñɨ ña'an lulu un, ti ni kachi
ña jiin rey un:
—Vijna na ti kuni na ja na ta'u ni jniñu
na kin ki'in da xini Juan, chaa skuanducha
un. Na kii nuu na nuu ɨɨn ko'o xita —kachi
ña.
26 Nu ni jiniso'o rey un ja sia'an ni ka'an
ña, ni kukui'ya xaan ini da. Ko vanuxia ni
ka jiniso'o chaa kanchuku jiin da un. Ti ni
siuku da jnu'un ni ka'an da. 27-28 Ti ni taji
da soldado ndito yuxe'e un kua'an da ini
vekaa un. Ni kenchaa da xini Juan. Ti ni
nandeokuñɨ da jiin xini da un nuu ɨɨn ko'o
xita. Ti Herodes ni nakua'a da nuu ña'an
lulu un, ti ña'an lulu un ni nakua'a ña nuu
nana ña. 29 Nu ni ka jini chaa ka skua'a jiin
Juan ja sia'an ni kuu, ni ka januki'in da yɨkɨ
kuñu ndɨyɨ un, ti ni ka chunduji da. Sia'an
ni ka ja'ni da Juan, chaa skuanducha.

Ni ja'a Jesús ja ni ka yaji u'un mil yɨvɨ
(Mt. 14.13-21; Lc. 9.10-17; Jn. 6.1-14)

30 Nu ni ka nchakoyo ndaja'a un, ti ni ka
jani da jnu'un taka jniñu ni ka sa'a da jiin ja
ni ka xna'an da. 31 Ti kɨvɨ un kua'an vaji yɨvɨ
kua'a nuu kancha Jesús, ja tu ni kuu kaji da
staa naa da. Ti ni kachi ya:
—Na cho'o naa yo undi nuu kuu ndetatu
ra naa ra tɨ'lɨ —kachi ya.
32 Ni ka kɨvɨ da nuu ɨɨn barco, ti ni ka jika
da kua'a da naa da nuu iyo va'a, nuu ni
ka'iin maa da naa da. 33 Ko sava yɨvɨ ni ka jini
nuu ni kee barco un kua'an, ni ka nakuni.
Ti ni ka kututu kua'a xaan yɨvɨ taka ñuu
kendo yajni un. Ni ka jika i nɨ yu'u mar un, ti
xnakan i ni ka jakoyo, sa ni jaa barco un jiin
Jesús. 34 Nu ni kee ya ini barco un, ni jini ya

ja ka'iin kua'a xaan yɨvɨ. Ti ni kunda'u xaan
ini ya maa i. Chi ka'iin yɨ nanu rɨɨ tu jito'o.
Ti yukan ni kundee ya nchaka ni xndaku ya
jnu'un Yandios nuu i. 35 Nu kuan ini, ti ni ka
kachi ndaja'a ya:
—Ja kuan kɨ'vɨ ti ja'a tundo iyo. 36 Na taji
ni taka yɨvɨ ja'a na nukoyo i taka ranchu jiin
taka ñuu kendo yajni ja'a, ti na kuaan i staa
kuxini i —kachi da naa da.
37 Ko ni kachi Jesús:
—Kua'a maa ra naa ra staa na kee i
—kachi ya.
Ti ni ka kachi tuku ndaja'a un:
—Sa'a yo jniñu ɨɨn kuiya sa ni'in yo xu'un
ja kuaan kua'a yo staa stila ja kuu yɨvɨ ja'a.
¿Kuni ni ja xnaa yo xu'un nu? —kachi da.
38 Ti ni kachi tuku ya:
—Kuande'e naa ra nasa staa stila ka
ñava'a yɨvɨ ja'a—kachi ya.
Ka jande'e da, ti ni ka nandeokuñɨ da nuu
ya:
—Iyo u'un staa stila jiin uu chāká —ni ka
kachi da.
39 Ti ni kachi ya jiin ndaja'a ya:
—Kachi jini yɨvɨ ja na nukoo yukun i nuu
icha un —kachi ya.
40 Ti ni ka nukoo i uu xiko uxi xi ɨɨn ciento
i ɨɨn ɨɨn yukun.
41 Yukan ti ni ki'in Jesús ndɨ u'un staa stila
un jiin uu chāká un. Ni ndakoto ya andɨvɨ.
Ni nakuanta'u ya nuu Yandios. Ti ni ki'in ya
ndɨ u'un staa stila un, ni sakuachi ya, ni ja'a
ya nuu ndaja'a ya ja na tejna'an da nuu yɨvɨ
un naa i. Suni ni sakuachi ya ndɨ uu chāká
un, ti ni tejna'an ya nuu yɨvɨ un ja na kaji i.
42 Tendɨ'ɨ yɨvɨ un ni ka yaji i nasa ni kundee
maa i. 43 Nu ni ndɨ'ɨ ni ka yee i staa, ni ka
nastutu ndaja'a ya un uxi uu chika staa stila
jiin chāká un ja ni kendoso kua'a ga. 44 Ti
chaa ni ka yee staa stila un ni ka iyo u'un
mil.

Jika Jesús nuu nducha lago
(Mt. 14.22-27; Jn. 6.16-21)

45 Nu ni ndɨ'ɨ ni ka nastutu ndaja'a ya ja ni
kendoso un, ti ni kachi ya jiin da ja na kɨvɨ
da barco, ti na kinkoyo da ɨnga yu'u lago
un undi ñuu Betsaida, nuu ni kendo ya ni
kanxia'u ya jiin yɨvɨ un kuankoyo i. 46 Yukan
ti kua'an ya undi yuku un ja na kakanta'u
ya. 47 Nu kuan kɨ'vɨ, ti barco un ja kua'an
undi ma'ñu lago un. Ti Jesús kande maa ɨɨn
ya undi nuu ñu'un ichi.
48 Nu ni kuu kaa uni jaña'an, ni jini ya ja
ka jna'an da nundo'o ja skaka da barco un,
chi kee xaan tonto tachi ichi sajni. Yukan
ti kua'an Jesús jika ya nuu nducha lago un
undi nuu ka'iin da naa da. Ti ni ndo'o ini ya
ja ya'a ndoo ya ki'in ya niku. 49 Ko nu ni ka
jini da ja jika ya kuaja ya nuu nducha un, ni
ka ndo'o ini da ja ɨɨn ni'na kuu, ti ni ka yu'u
xaan da undi ka kanajiin da. 50 Tendɨ'ɨ da ka
yu'u xaan, ko ni ka'an ya:
—Maa ri kuu, koto yu'u ra naa ra —kachi
ya.
51 Ni ndɨvɨ ya nuu barco un, ti ni kuu na'in
tachi un. So ka naa ini da ni ka nde'e da nuu
ya. 52 Vasu ka jini da jniñu sa'a ya, ko tu ni
ka chaku ini da ja jika ya nuu nducha un, ti
ni jakuñɨ tachi un, chi changa ga kandixia
va'a da naa da.

Sa'a Jesús tajna yɨvɨ ka ku'u ñuu Genesaret
(Mt. 14.34-36)

53 Nu ni ka kendajiyo da yu'u lago un, ni
ka jakoyo da ñuu Genesaret. Yukan ni ka
kuun da, ti ni ka ju'ni da barco da. 54 Ti yɨvɨ
ka'iin un ni ka nakuni i Jesús. 55-56 Ti ni ka ja'a
i corrɨ, ni ka kaxnu'uni nuu nɨ yɨvɨ ñuu, taka
ranchu jiin taka ñuu kuachi kendo yajni un,
ja na kunda'a i taka yɨvɨ ka ku'u nuu ya. Ti
sava'ni ga ñuu nuu ya'a ya, yukan ka skatuu
da yɨvɨ ka ku'u yu'u ichi un, ja na sa'a ya
tajna i. Ti ka kanda'u i jiin ya, ja na kua'a
ya vasu tɨ'lɨ yu'u sa'ma ya na jnɨɨ i, ti na
nduva'a i naa i. Ti taka yɨvɨ ni ka kue'e
sa'ma ya, ni ka nduva'a i.

Yɨvɨ ka ka'an ndeva'a sɨkɨ jnu'un Yandios
(Mt. 15.1-20)

7

1 Ɨɨn kɨvɨ ni katu'va chaa fariseo jiin chaa
ka xna'an ley ini veñu'un Israel, ja vekoyo
da ichi Jerusalén nuu Jesús. 2-5 Ja ni ka jini
da ja ndaja'a ya tu ni ka nanda'a da ti ka yee
da staa, ja tu ka siuku da jnu'un chaa un naa
da. Chi chaa fariseo jiin chaa Israel ka siin
da jiin jnu'un jana'an, ja nɨnɨ ka nanda'a da
tɨjnɨ jinu ti sa kaji da staa, suni nu ni ka ja'an
da ya'u. Chi ka ndo'o ini da ja nu na sa'a
da sia'an, ti ka kendo va'a da nuu Yandios.
Suni sia'an ka sa'a da jiin taka ndajniñu, ka
nakacha da taza, ko'o, tɨndo'o, kɨsɨ, suni jito
da. Ti nu ni ka jini da ja ndaja'a Jesús tu ka

siuku da jiin jnu'un un, ti ni ka kachi da jiin
Jesús:
—¿Ndoo tu ka nanda'a ndaja'a ra nava
iyo jnu'un jana'an? —kachi da.
6 Ti ni kachi Jesús:
—Jandaa ni chaa profeta Isaías na
jana'an, ja jiin jnu'un ra un ka stuu ra maa
ra ja tu ka chiñu'un ra jnu'un Yandios, na
ni kachi da:
Ko yɨvɨ ja'a, so jiin yu'u i ka chiñu'un i ru'u,
ko añu i, chi jika kuu ini i jito i ru'u.
7 Ti so ka xnda'u i ja ka kandixia ndaa i
jnu'un Yandios, chi ka siin i jiin
jnu'un maa i.
Ti ka ka'an i ja ɨɨn ni kuu jiin jnu'un Yandios.
Ni kachi Yandios ja ni chaa Isaías.
8-9 Suni sia'an ka kuu ra, chi ro'o ni ka
xndoo ra ley Yandios ja siin ra jiin jnu'un
ka ndo'o ini maa ra naa ra, ja ni'in ini ra naa
ra. Chi ka xndoña'an ra jiin jnu'un un, ti ka
chaa xio ra ley Yandios. 10 Ja yukan ni kachi
Moisés: "Kuandatu nuu tata ra nuu nana
ra", ti "Nu nau ja na ka'an ndeva'a nuu tata
nuu nana, ti va'a ga na kuū", kachi da. 11 Ko
ro'o naa ra, ka ka'an ra ja tu kuu chindee
ra tata ra nana ra. Chi ka ka'an ra: "Ni jito
na ni'in ni kuu, ko vijna tukaa, chi taka ja
ñava'a na ja ni soko na nuu Yandios." 12 Ti
tu ɨɨn yɨvɨ na ka'an sia'an, yukan ti ka'an ra
jandaa ja tukaa koto i nuu tata i ni nana i.
13 Yukan kuu ja ka siuku ra sava'ni ga jnu'un
ka jajna'an ini maa ra, undi ja ka kuña'nu ga
ra ja kuu maa jniñu ta'u Yandios —ni kachi
Jesús.

Tu naa kuachi ndeyu yaji yo

14 Yukan ti kana tuku ya yɨvɨ un, ti ni kachi
ya:
—Chunso'o va'a naa ra. 15-16 Nchakuachi
ɨɨn chaa, ko ansu jiin ja kɨvɨ yu'u da, chi
su'va jiin ja kaña yu'u da ja ka'an da un.
Yukan kuu ja sa'a ja nchakuachi da —kachi
ya.
17 Ni xndoo ya yɨvɨ kua'a un, ti ni ndɨvɨ ya
ini ve'e. Ti ndaja'a ya ni ka jikajnu'un da
nasa kuni ka'an jnu'un ni ka'an ya nuu yɨvɨ
un. 18 Ti ni kachi Jesús:
—¿Vanu ɨɨn ni kanda ra jiin yɨvɨ un naa i,
ja tu ni ka chaku ini ra jnu'un ka'an ri nusa?
Ni ɨɨn yɨvɨ tu nchakuachi i nuu sava'ni ga
ndeyu yaji i. 19 Chi ja yaji i tu kɨvɨ ini añu
i ja ndo'o ndeva'a ini i, chi kua'an chii jitɨ i
—kachi ya.
Sia'an ni kachi ndaa Jesús ja iyo ndoo
taka nuu ndeyu yaji yo.
20-21 Siin Jesús ka'an ya, ti ni kachi ya:
—Nchakuachi ɨɨn chaa ndo'o ndeva'a ini
añu da ti sa'a ndeva'a da, chi taka jnu'un
ndeva'a un kaña undi ini añu da. Yukan sa'a
ja ka ndo'o ndeva'a ini yɨvɨ, ti tu kuu na'iin
ini i jiin. Kuni sakui'na i, ji'yo i ka'ni i ndɨyɨ,
22 kuni kuisonchaa i ndajniñu ñanijna'an i
kuasun ini i, ja'a ini i, xndoña'an i, sa'a i
jniñu ja chakuachi i ɨnga yɨvɨ, ndo'o vixi ini
i, tu ka'an yɨñu'un i, jika i sɨkɨ vicio, chaa un
ka xnda'u da ñasɨ'ɨ ja ka yɨsɨkɨnchaa jna'an
da, ti ndo'o kue'e ini da sɨkɨ sava'ni ga yɨvɨ
ja ji'yo da kusu da jiin. 23 Ti taka yukan vaji
undi ini añu da, ti sa'a ja nchakuachi xaan
da jiin —kachi ya.

Ɨɨn ña'an Sirofenicia kanda'u ña jiin Jesús
(Mt. 15.21-28)

24 Yukan ti kua'an Jesús undi ñuu Tiro jiin
Sidón. Ni ni'in ya ɨɨn ve'e ni kendo ya. Ti tu
kuni ya ja kuni yɨvɨ nuu kancha ya yukan,
ko tu ni kuu kɨsa'yɨ ya. 25 Ti ñuu un iyo ɨɨn
ña'an lulu ja jna'an tachi xaan. Ti nu ni
jiniso'o nana ña jnu'un Jesús, ni ja'an ña
nuu kancha ya ti ni jakunjitɨ ña nuu ya. 26 Ti
ansu ña'an ñuu Israel kuu ña, chi ña'an ñuu
Sirofenicia kuu ña, chi yukan ni kaku ña.
Ti jikanta'u ña nuu Jesús ja na kenchaa ya
tachi xaan jna'an ɨɨn se'e sɨ'ɨ ña. 27 Ko ni
kachi Jesús jiin ña:
—Sia, xnakan na sa'a ri jniñu nuu chaa
ñuu ri, ti sa na sa'a ri jniñu kuni ra. Chi tu
kuu ja kuisonchaa yo staa yu'u suchi kuachi
nu ka yee i, ti kua'a yo nuu ina un —kachi
ya.
28 Ti ña'an un ni kachi ña:
—Jandaa ka'an ni Jito'yo, ko ina un chi
ka'iin tɨ chii mesa, ti nastutu tɨ staa nukoyo
yu'u suchi kuachi un —kachi ña.
29 Ti ni kachi Jesús:
—Ni kachi ndaa ra chi ni kandixia ra ru'u.
Vijna ti kuano'on ve'e ra, chi tachi xaan un
ja ni kenchaa nuu sesɨ'ɨ ra —kachi ya.
30 Yukan ti kuano'on ña. Ni najaa ña ti ni
nde'e ña ja ndetatu sesɨ'ɨ ña un nukoo nuu
jito, ti ja ni nduva'a.

Ni sa'a Jesús tajna tɨjnɨ nuu yɨvɨ ka ku'u

31 Jaku ni kɨvɨ ti ni kee ya ñuu Tiro, ti
kua'an ya. Ni ya'a ya ichi ñuu Sidón jiin
ñuu Decápolis ti ni najaa ya undi yu'u lago

Galilea. 32 Yɨvɨ ñuu Decápolis un, ni ka
kinchaka ɨin chaa so'ó, ti ni ka jikanta'u da
nuu Jesús ja na chuxndee ya nda'a ya sɨkɨ
chaa un ti na nduva'a da. 33 Ti Jesús ni kana
ya chaa so'ó un. Ti ni chundee ya xini nda'a
ya ini so'o da. Ni tɨvɨ sɨ'ɨ ya xini nda'a ya.
Ti ni kue'e ya yaá da. 34 Ni ndakoto ya ichi
andɨvɨ, ti ni jakan ini ya ja kukui'ya ini ya, ti
ni kachi ya:

—Efata (ja kuni ka'an: Nuña) —kachi ya.

35 Ti hora un ni jiniso'o ni chaa un, ti ni
kuu ka'an va'a da. 36 Ti ni kachi Jesús jiin
yɨvɨ un ja tu kani kuɨtɨ i jnu'un ja ni sa'a ya
jniñu ña'nu un. Ko vasu sia'an ni kachi ya,
ko vi'ga ni ka jani yɨvɨ un jnu'un. 37 Ti taka
yɨvɨ ni ka jiniso'o un, ni ka naa ini i, ti ni ka
kachi i:

—Taka jniñu sa'a da iyo va'a. Chi nduva'a
chaa so'ó jiin chaa ñɨ'ɨn un sa'a da —kachi
naa.

Ni skaji Jesús vi'i ga kuun mil yɨvɨ
(Mt. 15.32-39)

8

1 Kɨvɨ un ni ka taka tuku kua'a xaan yɨvɨ
nuu ya, ko tu ka ndiso i staa kaji i. Yukan ti
ni kachi ya jiin ndaja'a ya:

2 —Kunda'u ini ri yɨvɨ kua'a ja'a, chi ja
ni kuu uni kɨvɨ ka'iin yɨvɨ ja'a jiin ri, ti
tukaa ndoo kaji yɨ. 3 Nu na nataji ri yɨvɨ ja'a
nukoyo ndicha i, ti va kuita i sava ichi un,
chi iyo yɨvɨ vekoyo jika —kachi ya.

4 Ti ni ka kachi ndaja'a ya un:

—¿Nanu kii ja kua'a yo nuu yɨvɨ ja'a, ti
ja'a tu kanchuku ni ɨin yɨvɨ? —kachi da.

5 Ti ni jikajnu'un ya da:

—¿Nasa ga staa stila kandiso ra nusa?

Ti ni ka kachi da:

—Kandiso na uxia staa stila —kachi da.

6 Nusa, ti ka'an jiin yɨvɨ na nukoo i naa i
—kachi ya jiin da.

Ti ni ki'in ya ndɨ uxia staa stila un, ni
nakuanta'u ya nuu Yandios, ni sakuachi ya,
ti ni ja'a ya nuu ndaja'a ya un, ja na tejna'an
da naa da nuu yɨvɨ naa i. 7 Suni iyo jaku ga
chāká kuachi. Ni ki'in ya ti ni nakuanta'u
ya nuu Yandios ja kuu chāká un. Ti suni ni
ja'a ya nuu ndaja'a ya ja na tejna'an da nuu
yɨvɨ un. 8-9 Kɨvɨ un ni ka iyo kuun mil yɨvɨ,
ti tendɨ'ɨ i ni ka yee i nava kuu ini maa i.
Ti ni kendoso uxia ga chika na'nu staa stila
ja ni ka nastutu ndaja'a ya. Yukan na ti ni
nataji ya, ti kuan nukoyo i. 10 Ni ndɨvɨ ya ini
barco jiin ndaja'a ya, ti kua'an ya ichi ñuu
Dalmanuta.

Ka'an chaa fariseo jiin Jesús ja na sa'a ya
ɨin jniñu ña'nu
(Mt. 12.38-40; 16.1-4; Lc. 11.29-30; 12.54-56)

11 Nu ni jaa barco un, ti ni ka chakoyo chaa
fariseo ni ka jande'e da Jesús, ti ni ka keja'a
ka xndichi da ya, ja kuni kotonchaa da ya.
Ni ka ka'an da jiin ya ja na sa'a ya ɨin jniñu
ña'nu, nava na kuni ndaa da ja maa Yandios
ni taji Jesús. 12 U'u ni jitu ini ya, ti ni kachi
ya:

—¿Ndoo ka jani ini ra ja sa'a ri jniñu
ña'nu nuu ra naa ra, ti sa kandixia ra ja
Yandios ni taji ru'u nusa? Ko nuu ra naa ra
tu sa'a ri ni ɨin jniñu ña'nu —ni kachi ya.

13 Ni xndoo ya da naa da, ti ni ndɨvɨ ya nuu
barco jiin ndaja'a ya. Ti kua'an ya ɨnga yu'u
lago un.

Xndaku Jesús ja kotonchaa nda'a ya jiin
jnu'un ka ka'an chaa fariseo jiin jnu'un rey
Herodes
(Mt. 16.5-12)

14 Ni ka naa ini ndaja'a ya ja kunda'a da
staa stila, chi ɨin ni ga staa stila ka yɨnda'a
da. Ti nu kuankoyo da nuu barco un, ti ni
kachi Jesús:

15 —Koto ra naa ra jiin jnu'un ka ka'an
chaa fariseo jiin jnu'un ka'an rey Herodes,
chi yachi kuan kuichanuu jnu'un un nuu nɨ
ñuu, nanu yachi keni'no levadura chii yujña
kuu staa stila —kachi ya.

16 Ti ndaja'a ya ni ka keja'a ka ndajnu'un
da naa da ndoo ni ka'an ya sia'an:

—¿Xi ja tu ka yɨnda'a yo staa stila kuu ja
ka'an ya sia'an nu? —kachi da.

17 Ni jini Jesús ja tu ni ka chaku ini da sɨkɨ
jnu'un ka'an ya, ti ni kachi ya jiin da:

—¿Ndoo ka ka'an ra ja tu ka ndiso ra staa
stila? Tu ni ka chaku ini ra nusa. Xaan ga
ndava ini ra ja tu ka chaku ini ra. 18 ¿Ka
nde'e ra jiin nduchi ra taka jniñu sa'a ri, ti
ka ñuso'o ra taka jnu'un ka'an ri, ti tu ja'i
chaku ini ra nu? 19 ¿Tu ka na'an ra kɨvɨ na
ni tejna'an ri u'un staa stila nuu u'un mil
yɨvɨ un naa i nusa? ¿Ti nasa staa stila ni ka
nastutu ra ja ni kendoso nusa? —kachi ya.

—Ni ka nastutu na uxi uu chika staa stila
—kachi da naa da.

20 —Ti suni na ni tejna'an ri uxia staa stila
nuu kuun mil yɨvɨ un, ¿nasa chika na'nu ni
ka nastutu ra un nusa? —kachi ya.
—Uxia chika na'nu ni ka nastutu na
—kachi da naa da.
21 —¿Ti ndoo tu ka chaku ini ra nusa?
—kachi ya.

Sa'a Jesús tajna ɨin chaa ñuu Betsaida

22 Nu ni jaa ya ñuu Betsaida, sava yɨvɨ ni
ka yɨnda'a ɨin chaa kuáá nuu Jesús. Ti ni ka
ka'an da jiin ya ja na sa'a ya tajna chaa kuáá
un. 23 Ni jnɨɨ ya nda'a chaa un, ti kua'an ya
jiin da yu'u ñuu un. Ti yukan ni jaka ya tɨ'lɨ
tɨsɨ'lɨ ya nduchi da. Ni chuxndee ya nda'a ya
sɨkɨ da, ti ni jikajnu'un ya da:
—¿Ja kuu nde'e ra tɨ'lɨ, xi tuu nu?
—kachi ya.
24 Ti chaa un ni nde'e da, ti ni kachi da:
—Jini na yɨvɨ, ko na kanda yujnu kanda ti
ka jika kuankoyo —kachi da.
25 Ni chaa tuku ya nda'a ya nduchi da,
yukan ti sa ti ni kuu nande'e va'a da. 26 Ti
ni kachi ya jiin da:
—Kuano'on ve'e ra, ko tukaa ki'in ra ichi
ñuu. Ti koto kani ra jnu'un nuu ni ɨin yɨvɨ
un —kachi ya.

Kachi ndaa Pedro ja Jesús kuu Cristo
(Mt. 16.13-20; Lc. 9.18-21)

27 Yukan ti kua'an Jesús jiin ndaja'a ya
ñuu Cesarea, ɨin ndañuu Filipo. Ti ichi
kuankoyo da ni jikajnu'un ya nuu da naa da:
—¿Ndoo ka ndo'o ini yɨvɨ ja naa chaa kuu
ri? —kachi ya.
28 Ti ni ka kachi da:
—Ka ka'an i ja kuu ni Juan, chaa ni skuan-
ducha. Sava i ka ka'an ja kuu ni Elías, chaa
ni ka'an jnu'un Yandios undi na jana'an. Ti
sava ga i ka ka'an ja kuu ni ɨnga profeta na
jana'an—kachi da naa da.
29 —Ti maa ra, ¿nasa ka ndo'o ini ra nusa?
—kachi ya.
Ti ni kachi Pedro:
—Maa ni kuu Cristo, ja ni taji Yandios ja
ndiso jniñu ña'nu —kachi da jiin ya.
30 —Maa ri kuu, ko koto kani ra jnu'un naa
ra nuu ni ɨin yɨvɨ —kachi ya.

Ka'an Jesús ja ka'ni yɨvɨ ya ko nandoto ya
(Mt. 16.21-28; Lc. 9.22-27)

31 Yukan ni kachi ya jiin ndaja'a ya:
—Ru'u ja kuu ri maa Se'e Yɨvɨ Ñuyɨvɨ,
koo ndo'o koo nene ri. Chi taka chaa
ka kuña'anu nación Israel, jiin taka sutu
kuña'nu, jiin suni chaa ka xna'an ley ini
veñu'un un, tu kuajnu'un da ru'u. Chi ka'ni
da ru'u, ko nu uni kɨvɨ ti nandoto ri —kachi
ya.
32 Ni kachi kaji ya ja sia'an kondo'o ya.
Ti Pedro ni kachi da jiin ya ja koto kua'a
ya jnu'un ja koo yukan. 33 Ko Jesús ni
nandeokuñɨ ya nuu uu ga ndaja'a ya un, ti
ni ka'an ya nuu Pedro:
—Kuxio ki'in ra, chi xndaku ra nanu
xndaku ja'u'u. Chi so ja sakanuu ini ri kuu
ro'o, chi tu ndo'o ini ra ja kin siuku ri nava
kuni maa Yandios, chi ro'o ndo'o ini ra nava
ka ndo'o ini yɨvɨ ñuyɨvɨ ja'a —kachi ya.

Nau ja kuni siin jiin jnu'un Yandios

34 Yukan ti ni kana ya ndaja'a ya jiin yɨvɨ
kua'a un, ti ni kachi ya jiin i:
—Nu nau ja kuni siin jiin ri sɨkɨ jnu'un
Yandios ja ka'an ri, ti na xndoo i taka ja
ndo'o ini i, ti na tava ini i ja taka kɨvɨ na koo
ndo'o koo nene vasu na kuu i ja sɨkɨ ru'u.
35 Chi yɨvɨ kandio ini ja kunchuku va'a i nuu
ñuyɨvɨ ja'a, ja tu kandixia i jnu'un ri, ti xnaa
i maa i. Ko yɨvɨ na kondo'o koo nene i ja na
kandixia i ru'u jiin ja ka'an i jnu'un ri, ti yɨvɨ
un na kunchuku i nuu andɨvɨ ja kuu saa ni.
36 Jandaa na kachi ri ja tundo ni'in yɨvɨ ja ka
ndiyo ini i ni'in yɨ taka ja iyo nuu ñuyɨvɨ ja'a,
ti xnaa i maa i, ja tu kuncha i jiin Yandios
nuu andɨvɨ. 37 Jandaa na nachi ri ja tu iyo
kuɨtɨ naa jiin chunaa yɨvɨ un ja nama i añu
i. 38 Ko nu ɨin yɨvɨ kukanuu i ja sɨkɨ ru'u, ja
tu kuni ka'an i nuu yɨvɨ ja kandixia i ru'u,
vasu nuu yɨvɨ ka yɨsɨkɨnchaa jnu'un ri, nusa
ti ru'u, maa Se'e Yɨvɨ Ñuyɨvɨ, suni kukanuu
ri ndakuni'in ri sɨvɨ i kɨvɨ na nchaa ri jiin
taka ángel ja ka junukuachi nuu Yandios.
Chi ja kuu kɨvɨ un kundiso ri jniñu ña'nu ja
tatu Tata ri Yandios nuu ri naa ri. Yukan
ti tu nakuni kuɨtɨ ri taka yɨvɨ ja tu ni kuni
ka'an i ja kandixia i ru'u —ni kachi Jesús.

9

1 Yukan ti ni kachi Jesús:
—Jandaa na kachi ri ja sava ro'o ja ka'iin
ja'a kuchaku ra ti kuni ra nchaa Se'e Yan-
dios jiin jniñu ña'nu xaan ga, ti ta'u ya jniñu
—ni kachi ya.

Ni nasama Yandios nuu Jesús
(Mt. 17.1-13; Lc. 9.28-36)

2 Nu ni kuu iñu kɨvɨ ti ni kana ya Pedro,
Jacobo jiin Juan, ti kua'an ya jiin da yuku

sukun ga un nuu ni ku'iin da naa da. Ti Jesús
ni nasama nuu ya. 3 Sa'ma ya ndinchaa ii.
Ti ni ndukɨyɨ xaan tonto ja ni ɨɨn yɨvɨ ñuyɨvɨ
ja'a tu nakacha sia'an. 4 Ti yukan ni ka jini
da ja ni ka ndenda uu chaa ni ka kuu profeta
na jana'an Elías jiin Moisés, ja ni kuu da
ɨɨn chaa kuña'nu ga nuu nación Israel, ka
ndajnu'un da jiin Jesús. 5 Ti ni kachi Pedro:

—Maestro, va'a ga na kendo yo ja'a. Na
sa'a na ve'e kuii na kunchaa yo. Ɨɨn kuu maa
ni, ɨnga na kuu Moisés, ti ɨnga na kuu Elías
—kachi da jiin Jesús.

6 Sia'an ni ka'an Pedro, chi so ni ka sa'u
ini da naa da ja ka yu'u da, ti tu ni jini da
nau kuu jnu'un ka'an da. 7 Yukan ni jakava
ɨɨn viko nu'un sɨkɨ da naa da, ti nuu viko un
ni ka jiniso'o da ɨɨn ndusu ja ni ka'an:

—Ja'a kuu Se'e ri ja kunda'u ini ri. Chun-
so'o ti kuandatu ra naa ra jnu'un ka'an ya
—kachi.

8 Ti nu ni ka nde'e da un, tukaa ndoo iyo
Moisés jiin Elías, chi maa ni ga Jesús ni ka
jini da.

9 Nu ni ka nandeokuñɨ da xini yuku un,
ti ichi ka no'on da ni kachi Jesús ja tu kani
kuɨtɨ da jniñu naa da ndoo ni ka jini da, chi
undi nu ni nandoto ya ja kuu ya maa Se'e
Yɨvɨ Ñuyɨvɨ. 10 Yukan ti tu ni ka jani kuɨtɨ
da jnu'un nuu ni ɨɨn yɨvɨ, chi so ka ñu'un
ini maa da nasa kuu ja kuū ya, ti nandoto
ya. 11 Ni siin da kuankoyo da ti sa ni ka
jikajnu'un da Jesús:

—¿Ndoo ka ka'an chaa ka xna'an ley ini
veñu'un un ja xnakan ndii tuku profeta
Elías, ti sa kii Cristo nusa? —kachi da. 12 Ti
ni kachi ya jiin da:

—Jandaa kuu ja xnakan Elías ndii tuku,
ti satu'va da yɨvɨ jiin tendɨ'ɨ ja iyo ini ñuyɨvɨ
ja'a, chi sia'an ka'an nuu tutu ii. Nu sia'an
kuu, ¿ti ndoo ka'an ga nuu tutu un ja koo
ndo'o koo nene maa Se'e Yɨvɨ Ñuyɨvɨ, ti
skexiko yɨvɨ maa ya, ti koto u'u i nuu ya nu?
13 Ko na kachi ri ja Elías, chi ja ni kii da, ko
ni ka sa'a ndeva'a yɨvɨ nava kuu ini jiin da.
Yukan ni kundaa nava yoso nuu tutu ii ja
sia'an kuu —kachi ya.

Ni nduva'a ɨɨn chaa lulu ji'i yɨ'ɨ
(Mt. 17.14-21; Lc. 9.37-43)

14 Yukan ti ni najaa ya nuu ka'iin uu ga
ndaja'a ya, ni jini ya ka'iin kua'a xaan yɨvɨ
nuu da, ti suni ka'iin chaa ka xna'an ley un,
ti ka ka'an nchaa jna'an chaa un jiin ndaja'a
ya. 15 Nu ni ka jini yɨvɨ un ja ni najaa Jesús,
so ni ka naa ini i ka nde'e i nuu ya. Ti ni ka
ja'a i corrɨ kuan kanxia'u jiin ya. 16 Yukan na
ti ni jikajnu'un ya ndaja'a ya:

—¿Ndoo ka kijna'an ra jiin chaa un naa
da? —kachi ya.

17 Ti ɨɨn chaa ni kachi:

—Maestro, yɨnda'a na ɨɨn se'e na nuu ni
ja ndo'o i tachi xaan, ti undi kuu ñɨ'ɨn i
sa'a. 18 Nu ni ndeja'a kue'e un, undi jiyɨ'ɨ
i ti jiokava i nuu ñu'un, ti kaña ti'iñu yu'u
i. Suni ku'yu jnu'un i, ti undi kuu tɨkuku i.
Ni kachi na jiin ndaja'a ni ja na kenchaa da
tachi xaan un ki'in, ko tu ni kujnuni ja sa'a
da naa da.

19 Yukan ti ni kachi ya jiin ndaja'a ya:

—Xaan ni'in ini ra naa ra. Nasa ga kɨvɨ
ti sa kandixia ra nusa. Ti ja ni kuna'an ja
ndo'o nene ri jiin ra naa ra. Kuan ki'in chaa
lulu un na kii da —kachi ya.

20 Ti ni ka janki'in da chaa lulu un. Ni jini
tachi xaan un nuu Jesús, ti luego ni, ni sa'a
ja na kuyɨ'ɨ chaa lulu un. Ni nduva i nuu
ñu'un, ni keja'a jiokava i, ti kaña ti'iñu yu'u
i. 21 Ti ni jikajnu'un ya maa tata i:

—¿Nasa kuiya ni kuu ja jna'an i tachi
xaan ja'a? —kachi ya.

Ti ni kachi tata i:

—Undi lulu i. 22 Ti tɨjnɨ jinu kuni ka'ni
tachi xaan un yɨ. Iyo nduva i nuu ñu'un. Iyo
kanakava i ini nducha. Ti nu kuu chindee
ni saña, kunda'u ini ni nuu na jiin se'e na, ti
sa'a ni tajna i —kachi da.

23 Ti ni kachi Jesús jiin da:

—Koto ka'an ra sia'an, chi jandaa kuu
ja sa'a ri jniñu ña'nu un nu na kandixia ra
—kachi ya.

24 Ti tata suchi lulu un ni ka'an jaa da:

—¡Kandixia na, ko chindee ni saña nava
na kandixia ndaa ga na! —kachi da.

25 Nu ni jini Jesús ja kuan kututu ga yɨvɨ
naa i, ti ni kachi ya jiin tachi xaan un:

—Ro'o tachi xaan, ja sa'a ñɨ'ɨn ra, ti
sa'a so'o ra chaa lulu ja'a, kuankee ti koto
xnaña'an ga ra nuu i —kachi ya.

26 Ti tachi xaan un ni kɨsɨ chaa lulu un, ni
sa'a ja na kuyɨ'ɨ tuku da, ni kanajiin, ti ni
kenda kua'an. Ti suchi un undi ni ji'i naa i
katuu i. Ni ka ndo'o ini sava yɨvɨ un ja ja ni
ji'i yɨ. 27 Ko Jesús ni jnɨɨ ya nda'a i, ni ndokani
ya i, ti ni ndokuɨñɨ i kandichi i.

28 Nu ni ka najaa da ve'e, ni ka jikajnu'un
ndaja'a un ya:
—¿Ndoo tu ni kuu kenchaa na tachi xaan
un ki'in naa na? —kachi da.
29 Ti ni kachi Jesús:
—Ja keni'in yo ɨɨn tachi xaan sia'an, ti
kuni ja na kakanta'u nɨ ini nɨ añu yo nuu
Yandios. Chi tu kuu sa'a yo nu tu kuñukuu
ini yo ja maa Yandios kuu ya sa'a jniñu un
—kachi ya.

Ka'an tuku Jesús ja kuū ya ko nandoto ya
(Mt. 17.22-23; Lc. 9.43-45)

30-31 Yukan na ti kua'an ya jiin ndaja'a ya
ɨnga ichi, ni ka ya'a da ñuu Galilea. Ko
kuankoyo xe'e da jiin ya, chi kuni xndaku
ya ɨɨn jnu'un kanuu ga nɨnɨ nuu maa da naa
da, ti tu kuni ya ja kuni yɨvɨ nanu kancha ya.
Yukan ti ni kachi ya nuu da:
—Maa Se'e Yɨvɨ Ñuyɨvɨ, nakua'a yɨvɨ maa
ya nuu chaa kanda kua'an kanda vaji un, ti
ka'ni da maa ya. Ko nuu uni kɨvɨ ti nandoto
ya —ni kachi ya.
32 Ko tu ni ka chaku ini ndaja'a ya un
jnu'un ni ka'an ya, ti ni ka yu'u da kajnu'un
da ya.

Xna'an Jesús nau kuu chaa kuña'nu ga
(Mt. 18.1-5; Lc. 9.46-48)

33 Ti nu ni ka jaa da ñuu Capernaum, ni
ka kɨvɨ da ɨɨn ve'e, ti ni jikajnu'un ya nuu
ndaja'a ya:
—¿Ndoo ka ka'an ra ichi vaji yo? —kachi
ya.
34 Ti maa da tu ni ka ka'an kuɨtɨ da, chi ichi
un ka ndajnu'un da sia'an:
—¿Nau ɨɨn ɨɨn yo kuña'nu ga nusa? —ni
ka kachi da.
35 Yukan ti ni nukoo Jesús, ni kana ya ndɨ
uxi uu ndaja'a un, ti ni kachi ya:
—Nu nau ja kuni kunúú, ti kuni kuña'nu,
va'a ga na kendo sandɨ'ɨ ni ga, ti na
kunukuachi nuu uu ga da un —kachi ya.
36-37 Ti ni jnɨɨ ya ɨɨn suchi lulu, ti ni junun-
chaa ya i, ti ni kachi ya jiin ndaja'a ya:
—Jiin jniñu ndiso ri na kachi ri ja nu na
kunda'u ini ra ɨɨn suchi lulu sia'an, ti ja ni
kuu ra ɨɨn yɨvɨ ni janta'u ru'u. Ti ja janta'u
ra ru'u, ansu nɨnɨ ru'u janta'u ra, chi suni
janta'u ra Yandios, ya ni taji ru'u vaji ri
—kachi ya.

Jesús ka'an ya jiin ndaja'a ya ja na kuanta'u
da yɨvɨ sa'a jniñu ña'nu jiin sɨvɨ ya
(Lc. 9.49-50; Mt. 10.42)

38 Yukan ti ni kachi Juan:
—Maestro, ni ka jini na ɨɨn chaa ja jiin
sɨvɨ ni keni'in da tachi xaan ka jna'an sava
yɨvɨ. Ti ni ka kachi na jiin da ja tu sa'a da
jniñu un, chi tu yaku da jiin yo —kachi da.
39 Ti ni kachi Jesús:
—Tu ka'an ra nuu da niku, chi chaa
ndaku ni'in sɨvɨ ri ja sa'a da ɨɨn jniñu ña'nu
nanu sa'a ri ka'an va'a da ti tu ka'an da sɨkɨ
ri. 40 Chi yɨvɨ tu ka'an sɨkɨ yo ja chindee i
yo'o, su'va ka'an i ja'a yo. 41 Jandaa kuu ja ɨɨn
yɨvɨ na kua'a ɨɨn vasu nducha ko'o ra ja sɨkɨ
ja ka yɨ'ɨ ra jiin Cristo, ti jandaa kuɨtɨ kuu ja
iyo ta'u i —kachi ya.

Kachi Jesús ja koo yo nundo'o nu na sa'a yo
kuachi
(Mt. 18.6-9; 5.13; Lc. 17.1-2; 14.34-35)

42 Siin Jesús ka'an ya, ti ni kachi ya:
—ɨɨn nundo'o ka'nu xaan kundatu ɨɨn
chaa nu na xnda'u da ɨɨn suchi lulu, ti sia'an
tukaa kandixia i ru'u. Iyo va'a ga nu na
kundikun sukun da jiin ɨɨn yoso molino, ti
na ki'in da chii nducha mar. 43 Chi nu nau
yɨvɨ kaña ini ja kuni sa'a i ɨɨn kuachi jiin
nda'a i, ti yachi na nakani ini i ja tu va'a.
Na sa'a i nanu ja, ja ni kenchaa nda'a i un
kua'an. Chi va'a ga na koo ɨɨn ni nda'a i, ti
kunukuachi i nuu Yandios ansu ja koo ndɨ
nduu nda'a i, ti ki'in i nuu infiernu. 44 Ti
yukan, tɨndaku un tu kuū tɨ, ti ñu'un un tu
nda'va kuɨtɨ. 45 Xi nu nau yɨvɨ kaña ini i ja
kuni kunchakuachi i jiin sɨ'ɨn i, ti na nakani
yachi ini ja tu va'a. Ti na sa'a i nanu ja, ja
ni kenchaa sɨ'ɨn i un kua'an. Ti va'a ga na
koo ku'lu i najaa i nuu Yandios, ti ansu ja
jiin ndɨnduu sɨ'ɨn i ki'in yɨ nuu infiernu. 46 Ti
yukan tɨndaku un, tu kuū tɨ, ti ñu'un un tu
nda'va kuɨtɨ. 47 Ti nu nduchi i sa'a ja na sa'a i
kuachi, ti yachi na nakani ini i ja tu va'a. Ti
na sa'a i nanu ja, ja ni tava i kua'an. Chi va'a
ga na najaa i nuu Yandios jiin ɨɨn ni nduchi i
ti ansu ja ki'in yɨ jiin ndɨnduu nduchi i nuu
infiernu. 48 Ti yukan tɨndaku tu kuū tɨ, ti
ñu'un un tu nda'va kuɨtɨ.
49 Ko ja kuu maa ra naa ra, kuu nanu ja
ni ka kɨvɨ ra nuu ñu'un, chi ja kondo'o koo
nene ra, kuu nanu ja soko ra maa ra jiin
nundo'o kondo'o ra un. Chi nanu ni ka chi'i
ra ñɨɨ ja na sandoo ja ni soko ra nuu Yandios,
nava ni kachi ley Moisés, ti sia'an sandoo
Yandios ro'o naa ra jiin nundo'o un, nava
na kunukuachi va'a ra nuu ya.

50 Sa'a yo nanu ja ka kuu ra nanu ñɨɨ, chi
nu ni naa xiko, tukaa kuajniñu yo ja kuu
nuu ndeyu. Suni sia'an kuni ri jiin ra naa
ra ja na kukutu ini ra jiin jnu'un xndaku
ri, ti sia'an na kukuee kunchuku ra naa ra
—kachi Jesús.

Xndaku Jesús sɨkɨ chaa ka xndoo ñasɨ'ɨ
(Mt. 19.1-12; Lc. 16.18)

10

1 Yukan ni kee ya ñuu Capernaum, ti
kua'an ya ichi ñuu Judea undi ɨnga yu'u
yucha Jordán. Ti ni ka kututu yɨvɨ nuu ya.
Ti ni keja'a tuku ya xndaku ya nuu yɨvɨ un.
2 Ti yukan ni ka jakoyo tɨjnɨ chaa fariseo
ja ka kuni xndichi da ya, ti ni ka jikajnu'un
da:
—¿Iyo va'a ja xndoo ɨɨn chaa ñasɨ'ɨ da nu?
—kachi da.
3 Ti ni kachi Jesús:
—¿Ndoo ni kachi ley Moisés? —kachi ya.
4 Yukan ni ka kachi da:
—Kachi ley Moisés ja ɨɨn chaa kuu xndoo
da ñasɨ'ɨ da, nu na kua'a da ɨɨn tutu nuu ña,
ti kuu kendo ña —kachi da.
5 Yukan ti ni kachi Jesús:
—Sia'an ni ka'an Moisés, chi ndee ni'in
ini ra naa ra, kachi ya. 6 Ko undi na ni nukoo
ñuyɨvɨ, ni sa'a Yandios taka ndajniñu iyo
nuu ñuyɨvɨ ja'a, ti ni sa'a ya ɨɨn chaa jiin ɨɨn
ñasɨ'ɨ. 7-8 Yukan kuu ja nu ni nanda'a ɨɨn chaa
jiin ɨɨn ñasɨ'ɨ, ti ndɨnduu da ni ka nduu da ɨɨn
ni ga jiin ñasɨ'ɨ da. Tukaa ka kuu sɨɨn sɨɨn
yɨvɨ, chi ɨɨn ni ga ni ka kuu da. 9 Yukan kuu
ja ɨɨn chaa, tu kuu sasɨɨn da ja ni chajna'an
maa Yandios —kachi ya.
10 Yukan na ti ndaja'a ya, nu ni ka na jaa
da ve'e jiin Jesús, ti ni ka jikajnu'un da ya
nasa kuni ka'an jnu'un ni ka'an ya jiin yɨvɨ
un, 11 ti sa ni kachi ya:
—Nu ɨɨn chaa na xndoo da ñasɨ'ɨ da, ti
nanda'a da jiin ɨnga ña, ti yɨsɨkɨnchaa da
ñasɨ'ɨ da undi nuu ja sia'an. 12 Suni sia'an
kuu jiin ɨɨn ñasɨ'ɨ nu na xndoo ña yɨɨ ña undi
nuu —kachi ya.

Jikanta'u Jesús ja kuu suchi kuachi
(Mt. 19.13-15; Lc. 18.15-17)

13 Yukan ti ni ka chakoyo yɨvɨ nuu ya jiin
suchi kuachi ja na jnɨɨ ya i. Ko ni ka jini
ndaja'a ya ja sia'an ka kuni yɨvɨ un, ti tu ni
ka ja'a da jnu'un ja tu'va yɨvɨ un nuu ya. 14 Ti
nu ni jini Jesús ja ka nduxaan da nuu yɨvɨ
un, ni kuɨtɨ ini ya, ti ni kachi ya jiin da:
—Sia, na kikoyo i nuu ri, ti tu kasɨ ra ichi
i naa ra. Chi yɨvɨ ja tu vixi ini, ti nde'e ini
i nanu suchi kuachi sia'an, kuu kɨvɨ i nda'a
Yandios ja na ta'u ya jniñu nuu i. 15 Chi na
kachi ndaa ri ja tu yɨɨ kuanta'u ɨɨn suchi lulu
jnu'un Yandios ja na ta'u ya jniñu nuu i, chi
ti kuni'in ga ini i, ti ansu ɨɨn yɨvɨ ña'nu ja, ja
ni kuni'in ini, chi tu janta'u i ja kɨvɨ i nda'a
Yandios ja na ta'u ya jniñu nuu i —kachi ya.
16 Ti ni ki'in ya ndɨ ɨɨn ndɨ ɨɨn suchi kuachi
un, ni jununchaa ya i, ni chuxndee ya nda'a
ya sɨkɨ i, ti ni jikanta'u ya nuu Yandios ja na
koto ya i.

Ɨɨn chaa riko jikajnu'un da Jesús
(Mt. 19.16-30; Lc. 18.18-30)

17 Yukan ni siin ya ichi kua'an ya, ti jinu
xaan ɨɨn chaa ni chaa nuu ya. Ni jakunjitɨ
da, ti ni kachi da:
—Chaa va'a kuu ni maestro. Ti kachi ni,
¿naa jniñu va'a sa'a na, ti na ni ta'u na nuu
Yandios, ti kuncha na nuu andɨvɨ ja kuu saa
ni? —kachi da.
18 Ti ni kachi Jesús:
—Ndoo ka'an ra ja chaa va'a kuu ri,
ti tu iyo ni ɨɨn chaa va'a, chi maa ɨɨn ni
Yandios. 19 Jini ra ja tu kusɨkɨnchaa ra ñasɨ'ɨ,
tu sakui'na ra, tu ka'an ra sɨkɨ yɨvɨ, tu
xndoña'an ra, kuandatu nuu tata ra nuu
nana ra, kachi ley ya —kachi Jesús.
20 Yukan ti kachi da:
—Maestro, taka jniñu un ja ni siuku na
undi lulu na —ni kachi da.
21 Ko ni nde'e va'a Jesús nuu da, ni kun-
da'au ini ya, ti ni kachi ya:
—Ɨɨn ni ga jniñu kumani ja sa'a ra.
Kua'an ti xiko ndɨ'ɨ ra taka ja ñava'a ra, ti
tejna'an xu'un un nuu yɨvɨ nda'u. Sia'an ti
sa kuñava'a ra yaji nuu andɨvɨ. Nu ni ndɨ'ɨ ni
sa'a ra un, yukan ti ña'an na cho'o —kachi
ya.
22 Ko nu ni jiniso'o da ja sia'an ni ka'an
Jesús, ni ndɨ'ɨ ini da, ti ni kukui'ya xaan ini
da ti kua'an da, chi vanuxia riko xaan da.
23 Yukan ti ni nde'e vindaa ya nuu ndaja'a
ya, ti ni kachi ya:
—Xaan ga yɨɨ ja kɨvɨ ɨɨn chaa riko nda'a
Yandios ja na ta'u ya jniñu nuu da —kachi
ya.
24 So ni ka naa ini ndaja'a ya ja sia'an ni
ka'an ya. Ko ni kachi tuku ya:
—Hijo naa ra, xaan ga yɨɨ ja kɨvɨ ɨɨn chaa
riko nda'a Yandios ja na ta'u ya jniñu nuu
da, chi ñukuu ga ini da taka ja ñava'a da.

25 Yachi ga kɨvɨ ɨɨn camellu yau ɨɨn yɨkɨ tɨkuɨ,
ansu ja na kɨvɨ ɨɨn chaa riko nda'a Yandios
ti ta'u ya jniñu nuu da —kachi ya.
26 Ko maa ndaja'a ya, vi'ga ni ka naa ini da,
ti ka ndajnu'un da:
—¿Nau kuu chaa nanita'u nusa? —kachi
da.
27 Yukan ni nde'e ya nuu da naa da, ti ni
kachi ya:
—Ja kuu yɨvɨ, tu kuu kuɨtɨ sa'a i, ko
Yandios chi taka ni kuu sa'a ya, ti tu iyo
ni ɨɨn ja kendo sia'an ni ja tu kuu sa'a ya
—kachi ya.
28 Yukan na ti ni kachi Pedro jiin ya:
—Nde'e ni, saña naa na, ni ka xndoo na
taka ja ka ñava'a na, ti vekoyo na jiin ni
—kachi da.
29-30 Ti ni kachi ya:
—Jandaa ndixia kuu ja na kachi ri nasa
kuu jiin yɨvɨ ja kuni kɨvɨ i nda'a Yandios ja
na ta'u ya jniñu nuu i, vasu na xndoo i ve'e
i, kua'a i, ñani i, tata i, nana i, ñasɨ'ɨi jiin se'e
i jiin ñu'un i. Ja sia'an ti su'va na ni'in yɨ
vi'ga ja kuu taka ja ni ka xndoo i un. Chi
koto u'u yɨvɨ maa i, ko nuu kuncha i andɨvɨ,
tukaa kuu kuɨtɨ i. 31 Ko na jaa kɨvɨ ja xndichi
Yandios nuu taka i, ti chaa ka ndo'o ini ja ka
kuña'nu da vijna, nduu da sandɨ'ɨ ni ga. Ti
chaa ka kuu sandɨ'ɨ ni ga vijna, nduu ña'nu
ga da ja kuu kɨvɨ un —kachi ya.

Ka'an tuku Jesús ja kuū ya
(Mt. 20.17-19; Lc. 18.31-34)

32 Yukan ti ni ka kaa da ichi ñuu Jerusalén
kuankoyo da. Yoxnuu Jesús, ti ka jin-
dandikun ndɨ uxi uu ndaja'a un, ko so ka
naa ini da kuankoyo da ti ka yu'u da, chi
kua'an ya ichi nuu ka jito u'u yɨvɨ ya. Suni
kuankoyo ga yɨvɨ ka skua'a jiin ya, ko suni
ka yu'u i. Yukan ni kana sɨɨn ya ndɨ uxi uu
ndaja'a ya un, ti ni kachi ya taka nundo'o ja
kii sɨkɨ ya. 33 Ti kachi ya:
—Ja ka jini ra ja ni ka kaa yo vekoyo yo
ichi ñuu Jerusalén. Ti yukan nakua'a yɨvɨ
maa Se'e Yɨvɨ Ñuyɨvɨ nuu taka sutu Israel
ka kuña'nu, jiin nuu chaa ka xna'an ley ini
veñu'un ka'nu Israel. Ti chakuachi da ya,
ti nakua'a da ya nuu yɨvɨ ɨnga nación. 34 Ti
chaa un kusɨkɨnchaa da maa ya, tɨvɨ sɨ'ɨ da
nuu ya, kua'a da tau ya, ti ka'ni da ya. Ko nu
uni kɨvɨ, ti nandoto tuku ya ma'ñu ndɨyɨ un
—kachi ya.

Jacobo jiin Juan ka jikan da ɨɨn ta'u nuu
Jesús
(Mt. 20.20-28)

35 Yukan na ti Jacobo jiin Juan, se'e yɨɨ
Zebedeo, ni ka tu'va da nuu Jesús ti ni ka
kachi da:
—Maestro, ka kuni na ja kua'a ni ja ka
jikan va —ka kachi da.
36 Ti ni kachi Jesús:
—¿Ndoo ka kuni ra nusa? —kachi ya.
37 Ti ni ka kachi da:
—Ka kuni na ja na nukoo na jiin ni kɨvɨ
na nduña'nu xaan ni, ja ta'u ni jniñu nuu nɨ
tu'u ñuyɨvɨ, ɨɨn na nda'a kua'a ni, ti ɨnga na
ichi nda'a sajni ni —kachi da.
38 Ti ni kachi ya:
—Ko ro'o, tu jini ra ndoo ka jikan ra,
¿xi kundee ra koo ndo'o koo nene ra jiin ri
taka nundo'o kii sɨkɨ ri, ti tava ini ra koto
ra nundo'o un, vasu na kuū ra naa ra nu?
—kachi ya.
39 Ti ni ka kachi da:
—Tava ini na ja kondo'o na jiin ni —ni ka
kachi da.
Ti ni kachi tuku ya:
—Jandaa ndixia kuu ja ka tava ini ra
kondo'o ra jiin ri, ti koto ra nundo'o un vasu
na kuu ra. 40 Ko ja nukoo ɨɨn ra ichi nda'a
kua'a ri ti ɨnga ra ichi nda'a sajni, tu kachi
ri, chi yukan ja ka iyo tu'va ja kunchuku nu
nau ja na kachi maa Yandios ja kuncha jiin
ri —kachi ya.
41 Nu ni ka jiniso'o ndɨ uxi ga ndaja'a un,
ti ni ka kɨtɨ ini da nuu Jacobo jiin Juan. 42 Ko
ni kana Jesús tendɨ'ɨ da, ti ni kachi ya:
—Ka jini ra ja chaa kuña'nu nuu ɨɨn
nación, ti maa da xiin, chi kuña'nu ga da, ti
taka chaa ka kuña'nu jiin da, ta'u da jinñu
nuu. 43-44 Ko ansu sia'an kuu jiin ra naa ra.
Chi su'va, nu nau ro'o ka kuni kuña'nu ga
nuu uu ga chaa ja'a, ti su'va na kuanukuachi
da nuu ra naa ra. Chi sava'ni ga ja na kuni
kuña'nu, ti su'va nduu nanu ɨɨn muzu. 45 Chi
maa Se'e Yɨvɨ Ñuyɨvɨ, ni chaa ya, ko ansu
ja kunukuachi yɨvɨ nuu ya, chi su'va ja na
kunukuachi ya nuu yɨvɨ. Ti nakua'a da maa
ya ja na chunaa ya nuu kuachi yɨvɨ naa i,
nava na nanita'u i —kachi ya.

(Mt. 20.29-34; Lc. 18.35-43)

46 Yukan ti ni ka jaa da ñuu Jericó. Ko ni
siin ya kua'an ya jiin ndaja'a ya, ti kua'a yɨvɨ
kuankoyo. Ko nu ni kenda ya yu'u ñuu un,
yukan nukoo ɨɨn chaa kuaa nani Bartimeo,

kuu da se'e yɨɨ ɨɨn chaa nani Timeo, ti yukan
jikan da xu'un. 47 Ti nu ni jiniso'o da ja
Jesús, chaa ñuu Nazaret, kuu ya vaji un, ni
kanako'o da:
—¡Ni'in Jesús! ¡Maa ni ta'u jniñu nanu ni
sa'a rey yo David na jana'an, kunda'u ini ni
saña! —kachi da.
48 Tɨjnɨ yɨvɨ ni ka nduxaan nuu da ja na
kasɨ yu'u da, ko maa da vi'ga ni kanako'o da:
—¡Ni'in Jesús! ¡Maa ni kuu ja ta'u jniñu
nanu ni sa'a rey yo David na jana'an, kun-
da'u ini ni saña! —kachi tuku da.
49 Yukan ni jakuɨñɨ Jesús, ti ni kachi ya:
—Kana da na kii da —kachi ya.
Ni ka kana da chaa un, ti ni ka kachi da
jiin da:
—Koto ndɨ'ɨ ini ra. Ndokuɨñɨ, ña'an na
cho'o, chi kana ya ro'o —kachi da jiin chaa
kuaa un.
50 Ti chaa un ni skaña da tɨkachi da, ti ni
ndokuɨñɨ da kua'an da nuu Jesús.
51 Ti Jesús ni jikajnu'un ya maa da:
—¿Ndoo kuni ra ja sa'a ri jiin ra nusa?
—kachi ya.
—Maestro, kuni na ja na ndundijin
nduchi na —kachi da.
52 Ti ni kachi Jesús jiin da:
—Kuano'on, ja ni nduva'a ra, chi ni
kandixia ra jniñu sa'a ri —kachi ya.
Ti hora ni, ni ndundijin nduchi chaa kuaa
un, ti ni nandikun da Jesús, ti kua'an da jiin
ya.

Kɨvɨ Jesús ñuu Jerusalén
(Mt. 21.1-11; Lc. 19.28-40; Jn. 12.12-19)

11

1 Nu ni kuyajni ya ñuu Jerusalén, yajni
ñuu Betfagé jiin Betania, yajni yuku Olivos,
2 Ti yukan ni taji ya uu ndaja'a ya, ti ni kachi
ya:
—Kuankoyo ñuu kande ndijin un. Ti
yu'u ñuu un ndiku ɨɨn burru, ja ti koso ga
yɨvɨ tɨ. Ndaji tɨ ti kii ra jiin tɨ. 3 Ti nu nau
chaa jikajnu'un ndoo ka ndaji ra tɨ, ti kachi
jiin da "Maa Jito'yo nandɨ'ɨ da tɨ", kachi ra
—kachi ya.
4 Ti kuankoyo nduu ndaja'a ya un, ti ni ka
nani'in ndixia da burru un ndikun tɨ yu'u
ichi un, yajni ɨɨn ve'e. Ti ni ka keja'a ka ndaji
da tɨ. 5 Ti ɨɨn chaa ka'iin un ni kachi:
—¿Ndoo ka sa'a ra, ja sa burru jña ka
ndaji ra? —kachi da.
6 Ti maa da ni ka kachi da nava ni kachi
Jesús jiin da, ti sa ni ka ja'a chaa un jnu'un
kuankoyo da jiin burru un.
7 Ni ka nandeokuñɨ da jiin burru un nuu
ya. Ni ka chuku da tɨkachi da sɨkɨ tɨ, ti ni kaa
Jesús sɨkɨ tɨ, ti ni ka siin da ichi kuankoyo
da. 8 Kua'a xaan yɨvɨ ni ka chuku i tɨkachi i
ini ichi un nuu kuan ya'a ya. Ti sava ga yɨvɨ
un ka ja'nu i ndayuku ti ka chuku i ini ichi
un. 9 Ti yɨvɨ ka yoxnuu nuu Jesús jiin yɨvɨ
ka jindandikun ichi jata ya, ni ka keja'a ka
kuvaa i, ka kanajaa i Yandios:
—Na kuta'u yo nuu Yandios, ja ni taji ya
ɨɨn chaa kuña'nu xaan vaji, nakua'a ya ja
va'a da. 10 Vaji da ja na ta'u da jniñu sia'an
nanu ni ta'u tata yo rey David na jana'an.
¡Na kanajaa ndaja'a ya undi andɨvɨ un ja na
kuña'nu chaa ja'a! ¡Sia'an na kachi ya! —ni
ka kachi i.
11 Sia'an ni kɨvɨ Jesús ñuu Jerusalén. Ti
kua'an ya undi veñu'un ka'nu Israel. Yukan
ni jini ya taka ja ka sa'a yɨvɨ un. Ti nu kuan
ini, ti ni nandeokuñɨ ya ñuu Betania jiin ndɨ
uxi uu ndaja'a ya.

Nundo'o ni ndo'o ɨɨn nutɨchɨ vixi
(Mt. 21.18-19)

12 Nu ni kuxian ɨnga kɨvɨ, ni kee ya ñuu Be-
tania, ni nandeokuñɨ tuku ya ñuu Jerusalén,
ti ichi kua'an ya ni chaa sokō ini ya. 13 Ti jaa
yajni tɨ'lɨ un ni jini ya ɨɨn nutɨchɨ vixi, ko tu
ni ni'in ya ni ɨɨn tɨchɨ, chi ansu yoo iyo tɨchɨ
kuu. 14 Yukan ti ka ñuso'o ndaja'a ya ni ka'an
ya jiin nutɨchɨ un:
—¡Na kachi ri ja jankɨvɨ ga kua'a ra tɨchɨ
vixi! —kachi ya jiin yujnu un.

Ni keni'in Jesús yɨvɨ ka xiko ini veñu'un
ka'nu Israel
(Mt. 21.12-17; Lc. 19.45-48; Jn. 2.13-22)

15 Nu ni jaa ya ñuu Jerusalén, ni kɨvɨ ya ini
veñu'un ka'nu un, ti ni keni'in ya taka yɨvɨ
ka xiko jiin ja ka jaan yuxe'e un kuankoyo i.
Ni skuiokava ya mesa chaa ka sama xu'un,
jiin silla chaa ka xiko sata. 16 Ti tu ni ja'a ya
jnu'un ja kɨvɨ yɨvɨ ka ndiso ndajniñu ja xiko
nuu yuxe'e un. 17 Yukan ti ni xndaku ya nuu
yɨvɨ un:
—Ka jini ra naa ra ja yoso nuu tutu ii
Yandios: "Ve'e ri konani ve'e nuu kakanta'u
yɨvɨ taka nación." Ko ro'o naa ra ni ka
nasa'a ra ve'e ri nuu ka nataka ñakui'na
—kachi ya.

18 Ti chaa ka kuu sutu kuña'nu un jiin chaa
ka xna'an ley ini veñu'un un, ni ka jiniso'o
da jnu'un ni ka'an Jesús. Tu ni ka jajna'an
ini da. Ti ni ka keja'a ka nduku da nasa ka'ni
da ya. Ko kɨvɨ un tu ni ka sa'a da, chi ka yu'u
da sa kɨtɨ ini yɨvɨ un naa i, chi tendɨ'ɨ yɨvɨ un
ka kusɨɨ xaan ini i ka ñuso'o jnu'un ka'an ya.
19 Ko nu kuan kuñaa, ti kua'an Jesús jiin
ndaja'a ya ɨnga ñuu un.

Ndoo ni ichi nutɨchɨ vixi un
(Mt. 21.20-22)

20 Yukan ti jaña'an ɨnga kɨvɨ, kuankoyo
tuku da ichi un, ti ni ka jini da nutɨchɨ vixi
un ja, ja ni ichi undi yo'o. 21 Yukan ti ni
nuku'un ini Pedro jnu'un ni ka'an Jesús, ti
ni kachi da jiin ya:
—Maestro, nde'e ni nutɨchɨ vixi ja'a, ja ni
ka'an ni sɨkɨ iku, ja ni ichi —kachi da.
22 Yukan ti ni kachi Jesús jiin da:
—Kandixia ndaa nuu Yandios. 23 Chi nu nɨ
ini nɨ añu ra na kakanta'u ra nuu Yandios,
ti kachi ra jiin ɨɨn yuku ja'a: "Kuancha'a ti
ki'in ra nuu mar un", ti nu ñukuu nɨ ini ra
ja sia'an na kuu, yukan ti jandaa ni kuu ja
kuandatu yuku un nuu ra. 24 Chi jandaa na
kachi ri ja taka ndoo na kakanta'u ra nuu
Yandios, ti kua'a ya nu ñukuu nɨ ini ra ja
ni'in ra, ti ni'in ra. 25 Ti nu ka jikanta'u
ra, kuanka'nu ini nuu yɨvɨ jito u'u ro'o,
nava Tata yo Yandios, ya kancha andɨvɨ, na
kuanka'nu ini ya nuu kuachi ra naa ra. 26 Ko
nu tu kuanka'nu ini ra nuu yɨvɨ, suni sia'an
tu kuanka'nu ini Tata yo Yandios, ya kancha
andɨvɨ, nuu kuachi ra —kachi ya.

*S*ɨkɨ jniñu ndiso Jesús
(Mt. 21.23-27; Lc. 20.1-8)

27 Nu ni ka jaa da ñuu Jerusalén, ti
kuankoyo tuku da nuu yuxe'e veñu'un
ka'nu un. Yukan jikonuu Jesús ti ni ka tu'va
sutu ka kuña'nu, jiin chaa ka xna'an ley ini
veñu'un un, jiin taka chaa kuña'nu un naa
da. 28 Ti ni ka jikajnu'un da ya:
—¿Nau ja ni ja'a jniñu nuu ra ja sa'a ra
taka jniñu ja'a? ¿Nau ja xiin jniñu ña'nu ja'a
ja sa'a ra? —kachi naa.
29 Ti ni kachi ya jiin yɨvɨ un:
—Suni ru'u na kajnu'un ri ro'o naa ra, ti
nu ni ka kachi ra, ti sa na kachi ri nuu ra
nau ni ja'a jniñu ja'a nuu ri. 30 Kachi naa ra:
¿Nau ja ni taji Juan, chaa ni kii skuanducha
yɨvɨ naa i, Yandios xi ɨɨn yɨvɨ nusa? —kachi
ya.
31 Ti ni keja'a ka ndajnu'un chaa un naa
da:
—¿Nasa kachi yo nusa? Chi tu kuu kachi
yo ja Yandios ni taji Juan chi kachi Jesús jiin
yo: "¿Ndoo tu ni ka kandixia ra jnu'un ni
ka'an da nusa?" 32 Ni tu kuu kachi yo ja yɨvɨ
ni taji chaa un —ni ka kachi da.
Ti sia'an nɨ ka ndajnu'un da ja tu kachi da
naa da, chi ka yu'u da sa kɨtɨ ini yɨvɨ nuu da,
chi tendɨ'ɨ i ka jini ja Yandios ni taji Juan ni
kii da. 33 Ti yukan ni ka kachi da jiin Jesús:
—Tu ka jini na nau ja ni taji chaa un
—kachi da.
Yukan na ti ni kachi ya:
—Vanuxia tu ka kuni ra kachi ra, ti suni
ru'u tu kachi ri nuu ra naa ra nau ja ni ja'a
jniñu ña'nu ja'a nuu ri, ja kuu sa'a ri taka
jniñu un —kachi ya.

*S*ɨkɨ muzu ni ka sa'a ndeva'a
(Mt. 21.33-46; Lc. 20.9-19)

12

1 Yukan ni keja'a Jesús xndaku ya nuu da
naa da, ti ni kachi ya:
—Ɨɨn chaa ni sa'a da ɨɨn huerta, ti ni
xndee kua'a da nutɨka'ya. Ni chi'i da jaku
yuu huerta un. Suni ni sa'a da ɨɨn nundoo
ka'nu xaan nuu kaxin da tɨka'ya un. Ni sa'a
da ɨɨn ve'ev sukun, nuu kotonchaa da nɨ tu'u
ñu'un da. Yukan ti ni jakanchaa da nuu uu
chaa ka sa'a jniñu un, ti kua'an da viaje.
2 Yukan ti ni jaa kɨvɨ naki'in da jniñu da, ti
chaa xiin huerta un, ni taji da ɨɨn muzu kuan
nuki'in sava jniñu un nava ni'in da kuu da.
3 Ko chaa ka yɨnda'a huerta un, ni ka ki'in
da muzu un ni ka kani da, ti ni ka nataji
da kuano'on. Ti tundo ni ka ja'a kuɨtɨ da
kunda'a chaa un. 4 Ti chaa xiin huerta un
ni taji tuku da ɨnga muzu kua'an. Ti chaa ka
yɨnda'a huerta un ni ka stuji da xini, ti ni ka
ja'a xaan da tau muzu un. 5 Ni taji tuku da
ɨnga muzu kua'an, ko chaa ka sajniñu un ni
ka ja'ni da muzu un. Yukan ti ni taji tuku da
tɨjnɨ ga muzu un kuankoyo, ko suni sia'an ni
ka ja'a da tau muzu un. Sava da ni ka ndo'o,
ti sava ga da ni ka ji'i.
6 Ko iyo vajnu'un ga se'e yɨɨ chaa un ja
kunda'u xaan ini da, ti suni ni taji da chaa
lulu un kua'an da, chi ndo'o ini da, "Va
kuandatu chaa ka sajniñu un nuu se'e ri, chi
ka jini da ja se'e ri kuu i", kachi da. 7 Ko nu
ni jaa chaa lulu un yuxe'e chaa ka sa'a jniñu
un, ti ni ka kachi da: "Ja'a kuu se'e yɨɨ jito'o

huerta ja'a. Va'a ga na ka'ni yo, ti nava na
kendo yo jiin huerta ja'a", ni ka kachi chaa
un. [8] Yukan na ti ni ka jnɨɨ da chaa lulu un,
ni ka ja'ni da, ti ni ka jan skaña da ndɨyɨ un
nuu yu'u huerta un —ni kachi Jesús.
[9] Siin Jesús ka'an ya, ti ni kachi ya:
—Ja sia'an ni kuu, ¿nasa ka ndo'o ini ra ja
sa'a chaa xiin huerta un nusa? Xi ki'in da ti
ka'ni da chaa ni ka sa'a jniñu un, ti kua'a da
ñu'un nuu ɨnga yɨvɨ. [10] Xi tu ka ka'u ra nasa
ka'an nuu tutu Yandios:
Yuū ni ka skaña chaa ni ka sa'a nama ja'a,
kuu yuū kanuu ga ja ndiso ndɨ'ɨ jikɨ
ve'e.
[11] Maa Yandios ni sa'a sia'an, ti so naa ini yo
nde'e yo jniñu ni kuu jiin yuū ja'a.
Kachi tutu —ni kachi Jesús.
[12] Nu ni ka'an Jesús sia'an, ti chaa ka
kuña'nu Israel un, ni ka nduku da nasa kuu
jnɨɨ da Jesús, ko ni ka yu'u da nde'e da yɨvɨ
un. Chi ni ka chaku ini da ja sɨkɨ maa chaa
ka kuña'nu un, ni ka'an Jesús jnu'un un.
Yukan ti ni ka xndoo da ya ti kuankoyo da.

Sɨkɨ jnu'un kinya'u puesto
(Mt. 22.15-22; Lc. 20.20-26)

[13] Yukan sa ni ka taji da sava chaa fariseo
jiin sava chaa ka yɨ'ɨ jiin Herodes, ja na
nduku da nasa ka'an da jiin ya ɨnga jnu'un,
ti sia'an na kuu chakuachi da ya. [14] Ni jakoyo
chaa un, ti ni ka kachi da:
—Maestro, jini na ja kuu ni ɨɨn chaa
yɨñu'un, chi ka'an ndaa ni, ti tu ki'in ni
jnu'un vasu nasa ka ka'an yɨvɨ sɨkɨ ni. Suni
tu yu'u ni nde'e ni yɨvɨ kuña'nu ga. Chi
su'va xna'an ndaa ni ichi Yandios nuu i. Ko
kachi ni, ¿iyo va'a ja cha'u yo xu'un puestu
nuu gobierno Romano xi tuu nu? ¿Va'a ga
ja tu cha'u yo nu? —kachi da.
[15] Ko Jesús ja jini va'a ya nasa ka ndo'o ini
da ja ka jikajnu'un da jnu'un un, ti ni kachi
ya:
—¿Ndoo ka ndo'o ñaa ini ra ja ka kuni xn-
da'u ra ru'u naa ra, ja ka kuni ra chakuachi
ra sɨkɨ ri? Chan ɨɨn xu'un na Kotonchaa ri
—kachi ya jiin da.
[16] Ti ni ka ja'a da ɨɨn xu'un nuu ya. Yukan
na ti ni kachi ya:
—¿Naa nūū kuu ja nchaa nuu xu'un ja'a,
ti naa sɨvɨ kuu ja yoso nuu xu'un ja'a nusa?
—kachi ya.
Ti ni ka kachi da:
—Nūū maa rey nación Roma kuu —kachi
da.
[17] Yukan na ti ni kachi Jesús:
—Nusa ti kua'a nuu rey nación Roma ja
xiin maa da, ti kua'a nuu Yandios ja xiin
maa Yandios —ni kachi ya.
Ti so ni ka naa ini da jnu'un ni ka'an Jesús
jiin da.

Jnu'un sɨkɨ ja ka nandoto ndɨyɨ
(Mt. 22.23-33; Lc. 20.27-40)

[18] Suni ni ka kikoyo tɨjnɨ chaa Saduceo
nuu Jesús, chaa ka ka'an ja tukaa ga ka
nandoto kuɨtɨ ndɨyɨ. Ti ni ka kachi da:
[19] —Maestro, nuu ley Moisés ka'an ja nu
ɨɨn chaa ni nanda'a, ti nu na kuū da, ti xndoo
da ñasɨ'ɨ da. Ti nu tu ni ɨɨn se'e da ni iyo,
ti ñani ndɨyɨ un nanda'a tuku jiin ña'an un
nava na koo ɨɨn se'e da jiin ña, ja tu ni iyo
se'e ña jiin ndɨyɨ un. Ti suchi lulu un naki'in
yɨ sɨvɨ ndɨyɨ un, ti kendo i jiin tendɨ'ɨ yaji ni
xiin da. [20] Ko ɨɨn jinu ni iyo uxia chaa ni ka
kuu ñani, ti chaa ña'nu un ni nanda'a da, ko
ni ji'i da, ti tu ni iyo ni ɨɨn se'e da. [21] Ti chaa
kuu uu un, ni nanda'a jiin ña'an un, ko suni
ni ji'i da, ti tu ni iyo ni ɨɨn se'e da jiin ña. Ti
suni sia'an ni jna'an chaa kuu uni. [22] Sia'an
ni kuu jiin ndɨ uxia da, vasu ni ka nanda'a
da jiin ña'an un, ko tendɨ'ɨ da ni ka ji'i, ti
tu ni ka iyo ni ɨɨn se'e da jiin ña. Ti sandɨ'ɨ
ni ga suni ni ji'i ña'an un. [23] Nusa ti nu na
nandoto ndɨyɨ un ti kuchaku tuku da, ¿nau
ɨɨn ɨɨn da xiin ñasɨ'ɨ un, ja sia'an ndɨ uxia da
ni ka nanda'a jiin ña nusa? —kachi chaa un.
[24] Yukan na ti ni kachi Jesús jiin da naa da:
—Ka yuji ra jnu'un ka ka'an ra naa ra, chi
va tu ni ka chaku ini ra nava yoso nuu tutu
ii. Ni tu chaku ini ra ɨɨn jniñu ña'nu sa'a
Yandios. Yukan kuu ja ka ka'an ra sia'an.
[25] Ko kɨvɨ na nandoto ndɨyɨ un naa i, tukaa
kuu i nanu ni kanda i nuu ñuyɨvɨ ja'a. Ni tu
nanda'a i, ni tu xnanda'a i sesɨ'ɨ i, chi kuu i
nanu ángel Yandios kanchuku nuu andɨvɨ.
[26] Ti sɨkɨ jnu'un ja nandoto ndɨyɨ un, ti ka
chaku ini ra, xi tu ka ka'u ra nuu tutu ni
chaa Moisés, nuu kachi ja ma'ñu yañu'un
un ni ka'an Yandios jiin da, ti ni kachi
ya: "Ru'u kuu Yandios ni ka nchañu'un
Abraham, Isaac jiin Jacob." [27] Sia'an ni ka'an
Yandios jiin Moisés, chi maa ya kuu Yandios
yɨvɨ ka chaku, ansu Yandios yɨvɨ ni ka ji'i.
Yukan kuu ja ka yuji ra naa ra jiin jnu'un ka
ka'an ra —kachi Jesús.

Ɨɨn ley kanuu xaan ga
(Mt. 22.34-40)

[28] Ti ɨɨn chaa xna'an ini veñu'un Israel
kande da un, ti ni jiniso'o da jnu'un nda-
jnu'un Jesús jiin chaa un. Ni jini da ja va'a
ka'an ya, ti ni jikajnu'un da ya:
—¿Nau ɨɨn ley Yandios kuu ja kanuu xaan
ga nusa? —kachi da.
[29] Ti ni kachi Jesús.
—Ɨɨn ley Yandios ja kanuu xaan ga kuu
ja'a: "Chunso'o naa ra ro'o yɨvɨ Israel. Tata
yo Yandios maa ɨɨn ni ya iyo. [30] Na kuu ini
ra Tata yo Yandios jiin nɨ ini nɨ añu ra, jiin
ndɨ'ɨ inijnuni ra, ti jiin nɨini ra kunukuachi
ra nuu ya." Yukan kuu ley undi nuu. [31] Ti
ɨnga ley kanuu xaan kuu ja'a: "Kunda'u ini
nuu ñanijna'an ra nanu kunda'u ini ra nuu
maa ra." Ndɨnduu ley yukan kuu ja kanu
xaan ga siuku ra, ti tukaa iyo ɨnga —kachi
ya.
[32] Yukan ti ni kachi chaa xna'an ley jiin
Jesús:
—Va'a ni ka'an ra, Maestro. Jandaa ka'an
ra ja maa ɨɨn ni Tata yo Yandios iyo, ti tukaa
iyo ɨnga, [33] ja na kuu ini yo nuu Yandios jiin
nɨ ini nɨ añu yo, jiin inijnuni yo, ti jiin nɨini
yo na kunukuachi yo nuu ya. Ti na kunda'u
ini yo nuu ñanijna'an yo nanu kunda'u ini
yo nuu maa yo. Chi kanuu xaan ga ndixia
uu ley ja'a ja na kuandatu yo, ti ansu ja soko
yo taka ja ñava'a yo nuu altar un —kachi da
jiin ya.
[34] Ni jini ya ja ni ka ka'an ndaa kuɨtɨ da, ti
ni kachi ya:
—Ja kuan kuyajni ndɨvɨkoyo ra nda'a
Yandios ja ta'u ya jniñu nuu ra —kachi ya.
Yukan ti ni ɨɨn chaa ka kuña'nu un tukaa
ni ka ka'an kuɨtɨ ga da ja kajnu'un ga da ya.

¿Naa se'e kuu Cristo nusa?
(Mt. 22.41-46; Lc. 20.41-44)

[35] Nu ni xna'an Jesús ini veñu'un ka'nu
Israel yukan, ni kachi ya:
—¿Nasa kuu ja ka jani ini chaa ka xna'an
ini veñu'un un, ti ka ka'an da ja Cristo kuu
se'e nuu tata yo David na jana'an? Ko na
kachi ndaa ri ja kuña'nu ga Cristo nuu tata
yo David. [36] Ti maa David ni chaa da nuu tutu
jiin inijnuni Espíritu Santo nuu kachi sia'an:
Maa Yandios ni kachi sia'an jiin Cristo, ya
kuu jito'o ri:
"Nukoo nda'a kua'a ri, chi ta'u ra jniñu jiin
ri.
Iyo yɨvɨ jito u'u ro'o, ko kundee ra jiin, chi
chindee ri ro'o."
Ni kachi Yandios, kachi David.
[37] Nusa, ¿ti nasa kuu Cristo ɨɨn jna'an rey
David jana'an, ti maa da ni kachi ja Cristo
kuu jito'o da nusa? —ni kachi Jesús.
Ti nu ni ka'an ya sia'an, ti ni ka kusɨɨ ini
yɨvɨ kua'a ka'iin un.

Ka'an Jesús sɨkɨ chaa ka xna'an ley Israel
(Mt. 23.1-36; Lc. 11.37-54; 20.45-47)

[38] Siin Jesús xna'an ya, ti ni kachi ya:
—Koto maa ra jiin chaa ka xna'an ley ini
veñu'un un. Koto sa'a ra nava ka sa'a da
naa da. Chi chaa un ka jajna'an ini da ku'un
da sa'ma nani nava na nakuni yɨvɨ ja chaa
kuña'nu ka kuu da. Ti nu ka jikonuu da
calle un, kuni da ja na kanxia'u yɨñu'un yɨvɨ
jiin da. [39] Ti ja kuu ini veñu'un ka nduku da
nuu nukoo da nuu kuña'nu ga kunchuku da.
Suni ja kuu ɨɨn viko, xnaka da ka nukoo yu'u
mesa nuu iyo va'a ga. [40] Suni ka jisonchaa
da ve'e ña'an ni ka kendo nda'u, ti ja na
chisa'yɨ da jniñu ni ka sa'a da un, ti na'an
xaan ka jikanta'u da nuu Yandios. Sia'an ka
sa'a da nuu chitu yɨvɨ. Ko ja kuu maa da, kii
ɨɨn nundo'o ka'nu xaan ga —ni kachi ya.

Xu'un ni soko ɨɨn ña'an nda'u
(Lc. 21.1-4)

[41] Ɨɨn kɨvɨ nukoo Jesús nuu veñu'un ka'nu
un, yajni nuu kancha ɨɨn kaja nuu kɨvɨ xu'un
ka soko yɨvɨ. Nde'e ya ka chu'un ka chu'un
yɨvɨ xu'un nuu kaja un. Ni jini ya ja taka yɨvɨ
riko, kua'a xu'un ka chu'un nuu kaja un. [42] Ti
sandɨ'ɨ ni ga ni jaa ɨɨn ña'an nda'u xaan, ti
ni chu'un ña uu xu'un cobre kuachi ini kaja
un. [43] Yukan ti ni kana Jesús ndaja'a ya, ti ni
kachi ya jiin da:
—Nde'e naa ra. Ña'an un, ya'u xaan ga
nchaa xu'un ni ja'a ña nuu Yandios ansu
xu'un ni ka ja'a chaa riko un. [44] Chi yɨvɨ
riku un ka ja'a da jaku ni ja ka ñava'a da.
Ko ña'an nda'u un, vasu nandɨ'ɨ ña ja kuu
gastu ña, ko ni soko ndɨ'ɨ ña nuu Yandios
—ni kachi ya jiin da naa da.

Ka'an Jesús ja naa venu'un ka'nu Israel
(Mt. 24.1-2; Lc. 21.5-6)

13

[1] Nu ni kee Jesús veñu'un ka'nu un, ti ɨɨn
ndaja'a ya ni kachi jiin ya:
—Maestro, nde'e ni. Xaan na'nu yuū
ja'a, ti xaan vii kaa veñu'un ja'a—kachi da.
[2] Ti ni kachi Jesús:

—Ndixia ra chi vii xaan kaa, ko jaa ɨɨn kɨvɨ ja ni ɨɨn yuu tukaa kendo kosojna'an, chi ndɨ'ɨ ja'a naa —kachi ya.

Taka seña koo nu ja kuan kuyajni ndɨ'ɨ ñuyɨvɨ yo
(Mt. 24.3-28; Lc. 21.7-24; 17.22-24, 31)

3 Yukan ti kuankoyo da undi yuku Olivo, ja kendo yajni ichi nuu yuxe'e veñu'un ka'nu un, ti ka tu'va Pedro, Jacobo, Juan jiin Andrés, ti ni ka jikajnu'un da ya:

4 —¿Naa kɨvɨ kundaa jnu'un ni ka'an ni ja naa veñu'un ka'nu un? ¿Ti naa seña kuni na nu ja kuan kuyajni kundaa jnu'un ja'a? —ka kachi da.

5 Ti ni kachi ya jiin da:

—Koto maa ra naa ra nava tu xnda'u yɨvɨ ro'o. 6 Chi kua'a yɨvɨ kikoyo, ti ndaku ni'in yɨ sɨvɨ ri, ti kachi yɨ ja maa i kuu Cristo, ko so ja na xnda'u i kua'a xaan yɨvɨ. 7 Ti nu ni ka jini ra ja iyo guerra, xi ja koo guerra, koto yu'u ra. Sia'an kuu, ko changa ga jaa kɨvɨ ndɨ'ɨ ñuyɨvɨ ja'a. 8 Chi kanaa ɨɨn nación jiin ɨnga nación. Suni kanaa ɨɨn ñuu jiin ɨnga ñuu, ti koo guerra taka ñuu. Suni kii ñujnaa ya yukan, ti koo jnama xaan tonto, ti ndɨ'ɨ xaan ini yɨvɨ. Ko ansu ja'a ni kuu ndɨ'ɨ, chi sa ni keja'a nundo'o un, ti su'va kii ga —ni kachi ya.

Koto u'u yɨvɨ nuu chaa ka kandixia

9 Siin Jesús ka'an, ti ni kachi ya:

—Koto ra maa ra chi ɨɨn kɨvɨ ti jnɨɨ yɨvɨ presu ro'o, ti ki'in ra nuu juez jiin nuu chaa ka kuña'nu ini taka veñu'un Israel, ti kani da ro'o naa ra. Ti undi nuu ndaja'a gobierno stuu ra maa ra ja ka kandixia ra ru'u jiin jnu'un ka'an ri. Chi sia'an ti sa kuniso'o da jnu'un ichi Yandios. 10 Chi xnakan kuichanuu jnu'un Yandios nuu yɨvɨ taka nación ti sa ndɨ'ɨ ñuyɨvɨ. 11 Ti nu ni ka jnɨɨ yɨvɨ presu ro'o, tu xndɨ'ɨ ra ini ra ja nasa koo jnu'un ka'an ra nuu justicia. Chi hora kua'a ra jandaa nuu da, ti maa Espíritu Santo kua'a taka jnu'un ka'an ra un.

12 Ti yɨvɨ un naa i, nakua'a yɨ ñani yɨ nuu sticia ja na ka'ni da i sɨkɨ ja ka kandixia ra ru'u. Ko nu nau ja tu kaka yata, ti siin ndaa kuɨtɨ jiin jnu'un ri undi kɨvɨ sandɨ'ɨ ni ga, ti yɨvɨ un kuu ja nanita'u. 13 Ti taka ñuu koto u'u yɨvɨ ro'o naa ra sɨkɨ ja ka kandixia ra ru'u. Ko nu nau ja tu kaka yata ti siin ndɨ kuɨtɨ jiin jnu'un ri undi kɨvɨ sandɨ'ɨ ni ga, ti yɨvɨ un kuu ja na nita'u —kachi Jesús.

Koto u'u jna'an yɨvɨ ini veñu'un ka'nu un

14 Siin ka'an Jesús, ti ni kachi ya:

—Nu ni ka jini ra ja kandichi ɨɨn ndajniñu kue'e nuu ve'e ii ini veñu'un ka'nu un, yukan ti yɨvɨ ka'u tutu ja'a na chaku ini i nau ja kuu. Ti yɨvɨ kanchuku ñuu Judea, na kua'a i corrɨ na nama i maa i undi chii yuku un. 15 Nu ɨɨn yɨvɨ ndetatu i yuxe'e i, koto ndɨvɨ i ini ve'e i ja ki'in yɨ ndajniñu i. 16 Ti yɨvɨ kande ɨɨn rancho, koto nandeokuñɨ i ve'e i ja ki'in i sa'ma i. 17 Na nda'u ñaa ka ñuse'e xi ñaa ka nchaka suchi yɨkɨn, chi tu kanda ña kunu yachi ña ja kuu kɨvɨ un. 18 Kakanta'u naa ra nuu Yandios ja tu kua'a ya jnu'un kondo'o ra yukan ja kuu ɨɨn viko sau xaan. 19 Chi kɨvɨ un koto ra nundo'o ka'nu xaan tonto ja tu ni ka ndo'o ra undi na ni sa'a Yandios ñuyɨvɨ. Ti ni tukaa ga koo ɨnga nundo'o nanu ja'a. 20 Ko sa ti tu ni xnukuu Yandios kɨvɨ un, ti va ni ɨɨn yɨvɨ tu kaku. Ko ni xnukuu ya kɨvɨ un sɨkɨ ja ni kunda'u ini ya taka yɨvɨ ni nakaji ya ja na nanita'u i —ni kachi ya.

Kikoyo chaa xndoña'an

21 Siin ka'an Jesús, ti ni kachi ya:

—Nu ni jaa kɨvɨ un, koto kandixia ra naa ra jnu'un ka'an yɨvɨ ti kachi: "Nde'e, ja'a kancha Cristo ja ni taji Yandios ja ta'u jniñu ña'nu", xi kachi: "Nde'e, yukan kancha ya." 22 Chi kikoyo kua'a yɨvɨ xndoña'an, ti kachi i ja maa i kuu Cristo, xi kachi ja kuu ɨɨn chaa ka'an jnu'un Yandios. Ti sa'a i tɨjnɨ nuu jniñu ña'nu ja na xndoña'an i yɨvɨ ka kandixia. Nu na kuu, ti suni xnda'u yɨvɨ ni nakaji Yandios. 23 Ko koto kandixia ra naa ra ja xnda'u yɨvɨ un ro'o, chi ja ni kachi ri taka seña kii ja kuni ra naa ra.

Nasa ndii Jesús
(Mt. 24.29-36, 42-44; Lc. 21.25-36)

24 Ko nu ja ni ndɨ'ɨ ni kii nundo'o un, yukan ti kuñaa nuu ndikandii, ti yoo, tukaa ga kua'a nduva. 25 Ti nukoyo chuxini nuu andɨvɨ, ti nɨ'ɨn nɨ tu'u ja iyo nuu andɨvɨ. 26 Yukan na ti ru'u, maa Se'e Yɨvɨ Ñuyɨvɨ, kuni ra ndenda ri nuu viko un, ti nchaa ri jiin jniñu ña'nu xaan ga. 27 Ti taji ri Yandios kinkoyo undi sandɨ'ɨ ni ga ndɨ kuun jikɨ ñuyɨvɨ jiin andɨvɨ, ti nastutu i taka yɨvɨ ni nakaji Yandios ja kuu se'e ya.

[28] Nde'e ra ɨin nutɨchɨ vixi ti kuni ra. Nu
ja ni ndɨ'ɨ ni nakoyo nda'a yujnu un ti vee
nene numa, yukan ni jini yo ja kuan sama
kɨvɨ ti kuan kuyajni viko sau. [29] Sia'an kuu
jiin ra naa ra, chi nu ja ni ndɨ'ɨ nundo'o un
kuan kundaa, yukan ti chaku ini ra ja kuan
kuyajni ndaa ni ga kɨvɨ nchaa ri. [30] Chi na
kachi ndaa ri ja taka yɨvɨ ka chaku vijna, tu
naa i undi na jaa kɨvɨ kundaa taka jnu'un
ka'an ri ja'a. [31] Ti andɨvɨ jiin ñuyɨvɨ ndɨ'ɨ
kuɨtɨ naa, ko jnu'un ka'an ri chi jankɨvɨ naa,
ti ndɨ'ɨ un kundaa.
[32] Ko ja kuu kɨvɨ un, maa Yandios kuu ja
jini na kɨvɨ kundaa taka jnu'un un. Ni ángel
Yandios tu ka jini, ni ru'u ja kuu ri se'e ya.
[33] Ko ro'o naa ra, kundito ini ra, chi ni tu
ka jini ra na kɨvɨ kundaa taka jnu'un un.
[34-35] Kuu nanu ɨin chaa kua'an viaje, ti tu ni
kachi da na kɨvɨ nchaa da. Ti ni xndoo da
muzu da ja na koto tendɨ'ɨ jniñu iyo. Ni
tejna'an da jniñu nuu ɨin ɨin muzu un. Ti ni
ta'u da jniñu nuu ɨnga muzu ja na koto ve'e
da. Ko muzu un naa da, tu ka jini da na kɨvɨ
nchaa jito'o da. Suni sia'an ro'o naa ra, tu ka
jini ra na kɨvɨ nchaa ri. Yukan kuu ja kotu'va
naa ra, chi tu ka jini ra nu nchaa ri kuan kuu
tɨkɨ'vɨ, xi nchaa ri ñúú, xi hora kana li'i ni
ga, xi kuan kuxian ni ga ti nchaa ri. [36] Chi
sanaa ini ra naa ra ti nchaa ri, ti na ni'in ri
ro'o ka kixi ini ra. [37] Jnu'un ka'an ri jiin ra
naa ra, suni sia'an ka'an ri jiin tendɨ'ɨ yɨvɨ
naa i. Yukan kuu ja kotu'va naa ra —kachi
Jesús.

Ka ndajnu'un da nasa jnɨɨ da Jesús
(Mt. 26.1-5; Lc. 22.1-2; Jn. 11.45-53)

14

[1] Ka nasa'a chaa Israel uu viko ja tu ka naa
ini da na ni keni'in Yandios maa da naa da
ñuu Egipto, ja ni kunda'u ini ya maa da. Ti
viko un kuu viko pascua, jiin viko ka yee da
staa stila tu yɨ'ɨ levadura. Ko kumani uu
ga kɨvɨ ja kuu viko un. Ti sutu ka kuña'nu
jiin chaa ka xna'an ley ini veñu'un un, ka
kuni jnɨɨ xe'e da Jesús, ti ka'ni da ya. [2] Ko ka
ndajnu'un da:
—Tu kuu sa'a yo kɨvɨ viko ja'a, chi sandau
ndondaa yɨvɨ sɨkɨ yo —kachi da.

Ɨin ña'an ni chu'un perfume xini Jesús
(Mt. 26.6-13; Jn. 12.1-8)

[3] Yukan ti kancha Jesús ve'e Simón ñuu
Betania, ɨin chaa ni jna'an kue'e ndɨ'yɨ
te'yu. Nukoo ya yu'u mesa yee ya staa.
Ti yukan ni jaa ɨin ñasɨ'ɨ yɨnda'a ña ɨin
tɨndo'o lulu alabastro. Ti ñu'un chitu aceite
perfume mani ita nardo, ja nchaa ya'u xaan
tonto. Ni ta'u ña tɨndo'o lulu un, ti ni
chu'un ña perfume un xini Jesús. [4] Ti sava
yɨvɨ kanchuku un, tu ni ka jajna'an ini i
jniñu sa'a ña un. Ti ni ka ka'an i:
—Tu stɨvɨ ña un perfume un sia'an niku.
[5] Sa ti ni kuya'u, ti ni'in ña xu'un ti kuu
tejna'an yo nuu yɨvɨ nda'u niku —kachi da.
Ti ni ka kɨtɨ ini da nuu ña. [6] Ko ni kachi ya
jiin da:
—Sia ña, ndoo ka skɨtɨ ra ini ña. Jniñu ni
sa'a ña jiin ri, iyo va'a. [7] Yɨvɨ nda'u, chi nɨnɨ
kanchuku i jiin ra naa ra, ti nu ka kuni ra
ti kuu chindee ra i. Ko ru'u, chi ansu sia'an
ni kuncha ri jiin ra naa ra. [8] Ña'an ja'a ni
sa'a ña nava iyo ini ña, chi ja ni chi'i tu'va
ña perfume yɨkɨ kuñu ri ja kuu kɨvɨ kuū ri.
[9] Kuni ra ja nɨ tu'u ñuyɨvɨ, sava'ni ga nanu na
ka'an i jnu'un ri ja na sketa'u ri yɨvɨ, ti kani
i jnu'un jniñu ni sa'a ña ja'a ja na nuku'un
ini yɨvɨ un maa ña —kachi ya.

Judas nduku da nasa nakua'a da Jesús nuu
sutu ka kuña'nu
(Mt. 26.14-16; Lc. 22.3-6)

[10] Yukan ti Judas, ɨin chaa ñuu Cariote,
ja suni kandee da jiin ndɨ uxi uu ndaja'a
un naa da, ni ja'an ndajnu'un da jiin sutu
ka kuña'nu un, ti ni kachi da ja nakua'a da
Jesús nuu da naa da. [11] Nu ni ka jiniso'o chaa
un jnu'un ni ka'an Judas, ni ka kusɨɨ xaan ini
da, ti ni ka ka'ñu da xu'un nuu da. Yukan
ti ni keja'a nduku da nasa nakua'a da Jesús
nuu chaa un naa da.

Ni kuxini Jesús jiin ndaja'a ya
(Mt. 26.17-29; Lc. 22.7-23; Jn. 13.21-30;
I Co. 11.23-26)

[12] Maa kɨvɨ keja'a viko ka yee staa stila tu
yɨ'ɨ levadura un, suni kɨvɨ un ka ja'ni da lélú
ja ka soko da ja kuu viko pascua. Ti ndaja'a
ya ni ka jikajnu'un da ya:
—¿Nanu kuni ni ja na kin satu'va na ja
kuxini yo vijna pascua? —kachi da jiin ya.
[13] Yukan na ti ni taji ya uu da, ti ni kachi
ya jiin da:
—Kua'an naa ra undi ñuu, ti yukan nde-
jna'an ra jiin ɨin chaa ndiso ɨin kɨyɨ nducha,
ti kundikun ra da ki'in ra jiin da. [14] Ti nuu
ndɨvɨ da un, yukan ka'an ra jiin maa chaa
xiin ve'e un: "Kachi maa Maestro na ja
nanu iyo ɨin ve'e ja kua'anuu ni nuu kuxini
da jiin ndaja'a da vijna kɨvɨ pascua", kachi

ra. [15] Ti maa da na xna'an nuu ra ɨɨn ve'e
ka'nu ja kendo piso nuu sukun, ti yukan ja
iyo nakoo, ti satu'va ra naa ra ja kuxini yo
—kachi ya.
[16] Ti kuankoyo da undi ñuu un, ti ni ka
nani'in da taka nava ni kachi Jesús. Yukan
ni ka satu'va da ja kuxini.
[17] Nu ni kuaa, ti ni jaa Jesús ve'e un jiin
ndɨ uxi uu ndaja'a ya. [18] Ti nu kanchuku da
ka yee da staa nuu mesa un, ni kachi Jesús
jiin da naa da:
—Jandaa na kachi ri ja ɨɨn ro'o ja yee staa
jiin ri ja'a, nakua'a ru'u nuu chaa ka jito u'u
ru'u —kachi ya.
[19] Ti ndaja'a un ni ka kukui'ya xaan ini da
ja sia'an ni ka'an ya. Ti ndɨ ɨɨn ndɨ ɨɨn da ni
ka kachi:
—¿Xi saña kuu nu? ¿Xi saña kuu nu?
—kachi da naa da.
[20] Ti ni kachi ya:
—Ja ndɨ uxi uu ro'o naa ra ɨɨn ra kuu,
ja chutoo staa stila nu ko'o ri, yukan kuu.
[21] Kundaa nava yoso nuu tutu Yandios ja
nakua'a da maa se'e Yɨvɨ Ñuyɨvɨ nuu chaa
ka jito u'u ya. Ko xaan ga ka'nu nundo'o
kondo'o chaa kin nakua'a ru'u. Sa nu tu ni
kaku da niku —kachi ya.
[22] Nɨ ka yee da staa. Ti ni ki'in Jesús ɨɨn
staa stila, ni jikanta'u ya nuu Yandios, ni
sakuachi ya, ti ni tejna'an ya nuu ndaja'a ya,
ti ni kachi ya:
—Kaji naa ra. Ja'a kuu nanu yɨkɨ kuñu ri
—kachi ya.
[23] Yukan na ti ni ki'in ya ɨɨn vaso vino, ni
nakuanta'u ya nuu Yandios, ti ni ja'a ya nuu
da ja na ko'o da tɨ'lɨ tɨ'lɨ. [24] Ti ni kachi ya jiin
da:
—Ti nɨñɨ ri un stuu ja ni sa'a Tata ri
Yandios ɨɨn tratu jaa. Ti yukan kuu ja ka'an
ndaa kuɨtɨ ja nama ri sɨkɨ kua'a xaan yɨvɨ,
chi nɨñɨ ri ja katɨ ri ki'in, yukan kuu ja
chunaa ri nuu yɨvɨ naa i. [25] Ko na kachi ndaa
ri ja tukaa ga ko'o ri vino ja'a jiin ñanijna'an
yo, kɨvɨ ka nasa'a i viko ja'a, undi na jaa
kɨvɨ ko'o yo nuu kancha Tata ri Yandios, chi
yukan kuu nuu ni'in ri ɨɨn jniñu ña'nu ga, ti
yukan ta'u ri jniñu jiin maa ya nuu tendɨ'ɨ
nɨ tu'u ja iyo. Ti yukan kuu nuu nasa'a jaa
yo viko ja'a naa yo —ni kachi Jesús.

(Mt. 26.30-35; Lc. 22.31-34; Jn. 13.36-38)

[26] Ni ndɨ'ɨ ni ka kuxini da, ti ni ka jita da ɨɨn
himno, ti kuankoyo da undi yuku Olivos.

Kachi Jesús ja ndɨ'ɨ nda'a ja'a ya
kuichanuu da ti xndoo da ya
[27] Yukan ti ni kachi Jesús:
—Tendɨ'ɨ ra naa ra kuichanuu ti xndoo ra
ru'u jakuaa vijna, chi sia'an ka'an nuu tutu
Yandios: "Chi Yandios, kua'a ya jnu'un ja na
kuū pastor, ti rɨɨ da un kuichanuu tɨ ki'in tɨ."
[28] Ko kɨvɨ na nandoto ri, ti koxnuu ri ki'in ri
ñuu Galilea, ti yukan kundatu ri ro'o naa ra
—kachi ya.
[29] Yukan na ti ni kachi Pedro:
—Vasu tendɨ'ɨ da na xndoo ni'in, ko saña
tu xndoo kuɨtɨ na maa ni —kachi da.
[30] Ti ni kachi Jesús jiin da:
—Jandaa na kachi ri nuu ra, ja kuu jakuaa
vijna, nu ti kana ga li'i uu jinu, ti kachi ra
uni jinu ja tu jini ra ru'u —kachi ya.
[31] Ko Pedro, nɨ ini da ka'an da:
—Vasu na kuū na jiin ni, ko tu xndoo
kuɨtɨ na ni'in —kachi da.
Ti tendɨ'ɨ ndaja'a ya un, suni sia'an ni ka
ka'an da.

Jikanta'u Jesús nuu Yandios nuu jardín Getsemaní

(Mt. 26.36-46; Lc. 22.39-46)

[32] Nu ni ka jakoyo da nuu nani Getsemaní,
ti ni kachi ya jiin da naa da:
—Ja'a ni kunchuku ra ti ru'u na kin
kankanta'u ri nuu Yandios —kachi ya.
[33] Yukan ti kua'an ya tɨ'lɨ ga ichi ndaku un
jiin Pedro, Santiago jiin Juan. Ti ni keja'a
kukui'ya xaan ini ya, ti kaña ini ya. [34] Ti
kachi ya jiin da:
—Jatu añu ri ja kukui'ya xaan ini ri, chi
ja ni kuyajni kuū ri. Ko ja'a ni kundatu ra
naa ra ti koto kusu ra —kachi ya.
[35] Yukan na ti ni jika ya tɨ'lɨ ga, ti ni jakun-
jitɨ ya, ti jikanta'u ya, ja nu kuni Yandios, ti
tu kondo'o ya nundo'o kii nuu ya. [36] Ti ni
kachi ya:
—Tata maa na, ja kuu maa ni, taka ni ja
kuu sa'a ni. Nusa ti chajiyo ni saña nuu
nundo'o vaji nuu na. Ko ansu nava kuni
maa na, chi nava kuni maa ni —ni kachi ya.
[37] Yukan na ti na nandeokuñɨ ya nuu
ka'iin ndaja'a ya un, ko ni jini ya ja ka kixi
da, ti ni kachi ya jiin Pedro:
—Simón, ¿ja kixi ra nu? Tu ni kuu
kundito ra vasu ɨɨn hora nusa. [38] Koto kusu
ga ra naa ra. Kanajaa, ti kakanta'u nuu
Yandios ja na kotu'va ra nava tu kotojnuni
ja'u'u un o'o, ti chisa'yɨ ra ru'u, kachi ra ja tu

ka jini ra ru'u. Chi va'a ndiyo ini ra ja siuku
ra, ko yɨkɨ kuñu ra, chi tu iyo ndee ini.
39 Yukan ti kua'an tuku ya, ti ni jikanta'u
ya, ti suni jnu'un un ni ka'an tuku ya. 40 Nu
ni nandeokuñɨ tuku ya, ni jini ya ja ka kixi
tuku da, chi ka ji'i xaan da ma'na ja undi ka
kuvee nduchi da, ti tu ni kujnuni nasa kachi
da nuu ya. 41 Ti nu ni nandeokuñɨ ya jinu kuu
uni, ni kachi ya jiin da:
—Vijna na, ndetatu ti kusu naa ra. Ko
ja ni jaa hora ja ru'u, maa Se'e Yɨvɨ Ñuyɨvɨ,
nakua'a da ru'u nuu yɨvɨ ka nchakuachi.
42 Ndoko naa ra na cho'o, chi ja vaji chaa ni
nakua'a ru'u un —kachi ya.

Ni ka jnɨɨ da presu Jesús
(Mt. 26.47-56; Lc. 22.47-53; Jn. 18.2-11)

43 Ni ka'an ga Jesús sia'an, ti ja ni chaa
Judas, ɨɨn ja ni kuu ndɨ uxi uu ndaja'a un.
Ti vekoyo yɨvɨ kua'a jiin da, ka yɨnda'a i
espada jiin yujnu. Vekoyo i jiin jniñu ni
ka ta'u taka sutu ka kuña'nu jiin chaa ka
xna'an ini veñu'un ka'nu un jiin taka chaa
ka kuña'anu ñuu Israel. 44 Ichi kuankoyo da
ni kachi Judas jiin chaa un naa da:
—Chaa teyu'u ri nuu, chaa un kuu ja
nanduku yo. Jnɨɨ naa ra. Koto sia ra ki'in
—ni kachi da.
45 Ti nu ni jaa Judas, ni tu'va da nuu Jesús,
ti ni kachi da:
—Maestro, maestro —kachi da.
Ti ni teyu'u da nuu ya. 46 Yukan ti chaa un
ni ka jnɨɨ ni da ya.
47 Ti ɨɨn chaa ka'iin jiin Jesús un, ni jista
da espada da, ti ni ja'ncha da so'o ɨɨn muzu
sutu kuña'nu ga. 48 Yukan na ti ni kachi
Jesús jiin chaa ni ka jnɨɨ ya un:
—¿Va nu ɨɨn ñakui'na kuu ri ja vekoyo ra
jiin espada jiin yujnu ja jnɨɨ ra ru'u ki'in ri
presu nu? 49 Ti taka kɨvɨ ni xna'an ri nuu ra
naa ra ini veñu'un ka'nu un, ti tu ni ka jnɨɨ
ra presu ru'u. Ko sia'an kuu ja na kundaa
nava ka'an nuu tutu Yandios —kachi ya.
50 Ti yukan tendɨ'ɨ ndaja'a ya ni ka jinu
da kuankoyo da. 51 Ko ɨɨn chaa lulu ni
chindikun da jata yɨvɨ kuankoyo jiin Jesús,
ti suku da nɨnɨ ɨɨn sa'ma, ti suni ni ka jnɨɨ
chaa un maa da. 52 Ko ni keni'ni chaa lulu un
chii sa'ma un, ti vichi lɨɨ da, ko ni kundee da
kua'an da.

Chaa ka kuña'nu ñuu Israel ka xndichi da Jesús
(Mt. 26.57-68; Lc. 22.54-55, 63-71; Jn. 18.12-14, 19-24)

53 Yukan ti kuankoyo yɨvɨ un jiin Jesús
undi ve'e ɨɨn sutu kuña'nu ga, chi yukan ni
ka ndututu taka sutu ka kuña'nu un, taka
chaa ka kuña'nu jiin taka chaa ka xna'an
ley ini veñu'un ka'nu un. 54 Ti Pedro ndikun
jika da ichi jata chaa kuankoyo jiin Jesús,
ni kɨvɨ da yuxe'e palacio un, ti ni nukoo
da jiin policía un ka nanduxin da yunu'un.
55 Ti sutu ka kuña'nu un jiin taka chaa ka
kuña'anu ñuu Israel, ka nduku da nasa
ka'an kuachi ga da sɨkɨ Jesús, chi ka kuni
ka'ni da ya. Ko tu kujnuni na jnu'un ga
ka'an da. 56 Ti kua'a yɨvɨ ni ka xndoña'an,
ja ka chakuachi sɨkɨ Jesús, ko tu ni kejna'an
kuɨtɨ jnu'un ka ka'an da. 57 Ti sandɨ'ɨ ni ga ni
ka ndokuɨñɨ sava da, ti ni ka kankuachi da
sɨkɨ ya sia'an:
58 —Saña naa na, ni ka jiniso'o na jnu'un
ni ka'an da: "ru'u, xnaa ri veñu'un ja'a, ja
ni ka sa'a yɨvɨ naa i jiin ndaja'a i, ti nuu uni
kɨvɨ, ti na sa'a tuku ri ɨnga veñu'un ja tu
kuu jiin nda'a yɨvɨ", sia'an ni kachi chaa jña
—kachi da naa da.
59 Ko vasu sia'an, tu ni keja'an tuku jnu'un
ka ka'an da sɨkɨ ya.
60 Yukan na ti ni ndokuɨñɨ maa chaa kuu
sutu kuña'nu ga un nuu chitu un, ti ni
jikajnu'un da Jesús: —¿Tu ka'an kuɨtɨ ra
nusa? ¿Xi jandaa kuu jnu'un ka ka'an da sɨkɨ
ra nu? —kachi da jiin ya.
61 Ko Jesús tu ni ka'an kuɨtɨ ya. Yukan na
ti ni jikajnu'un tuku sutu kuña'anu un ya:
—Kachi nu maa ra kuu Cristo, Se'e Yan-
dios ii, ja kancha andɨvɨ —kachi da.
62 Ti ni kachi Jesús:
—Maa ri kuu, ti kuni ra naa ra ja maa Se'e
Yɨvɨ Ñuyɨvɨ, nukoo ya nda'a kua'a Yandios
ti kuña'nu ya jiin ya. Suni kuni ra nchaa ya
ñuyɨvɨ ja'a nuu viko andɨvɨ un —kachi ya.
63 Nu ni jiniso'o sutu ña'nu ga un, ni ndata
da sa'ma da ja ni kɨtɨ ini da, chi ni ndo'o
ini da ja yɨsɨkɨnchaa Jesús maa Yandios jiin
jnu'un un. Ti ni kachi da jiin yɨvɨ ka'iin un:
—¿Nau ɨnga testigo nandɨ'ɨ yo ja'a naa
yo? 64 Ja ni ka jiniso'o ra ja ka'an ndeva'a da
sɨkɨ Yandios. ¿Nasa ka ndo'o ini ra naa ra?
—kachi da.
Ti tendɨ'ɨ yɨvɨ un ni kachi ja na kuū ya.

65 Yukan na ti sava yɨvɨ un ni ka tɨvɨ sɨ'ɨ
nuu ya. Ni ka jasɨ nduchi ya jiin sa'ma, ti ni
ka kani jikɨ nuu ya, ti kachi:
—ro'o chaa ka'an jnu'un Yandios, kachi
nau ja ni kani ro'o —kachi jiin ya.
Yukan na ti soldado ka'iin un, ni ka ja'a
jikɨ nuu ya. Yukan kuu ja ni jna'an Jesús nu
ni ka xndichi da ya.

Kachi Pedro ja tu jini da Jesús
(Mt. 26.69-75; Lc. 22.56-62;
Jn. 18.15-18, 25-27)

66 Ti nukoo Pedro nuu yuxe'e un, ti ɨɨn
ña'an junukuachi ve'e sutu kuña'anu ga un,
ni ya'a ña ichi chukan. 67 Ti nu ni jini ña
nduxin da ñu'un, ni nde'e va'a ña nuu da,
ti ni kachi ña:
—ro'o, suni ni yaku ra jiin Jesús, chaa
ñuu Nazaret un —kachi ña jiin da.
68 Ko Pedro ni kachi da ja tu jini da:
—Tu jini ri na jnu'un ka'an ra jiin ri
—kachi da.
Ti ni kenda da kua'an da ichi yuxe'e un
ni jakuɨñɨ da. Ti yukan ni kana ɨɨn li'i. 69 Ñaa
junukuachi un, ni jini tuku ña nuu da, ti ni
keja'a ka'an ña jiin taka yɨvɨ ka'iin un:
—Suni ndaja'a chaa yukan kuu chaa ja'a
—kachi ña.
70 Ko Pedro ni kachi tuku da ja tu jini da.
Ni kuu nuu ga, ti chaa ka'iin un ni ka kachi
da jiin Pedro:
—Ndaa ndixia kuu ja ro'o kuu ɨɨn nda-
ja'a Jesús un, chi suni chaa Galilea kuu ra
—kachi da.
71 Ko ni kachi tuku Pedro:
—Va kunchakuachi na nu na xndoña'an
na, ko ka'an ndaa kuɨtɨ na ja tu jini na chaa
ka ka'an ni un —kachi da.
72 Ko nɨ ka'an ga da sia'an, ti ni kana li'i
jinu kuu uu. Ti yukan ni nuku'un ini da
jnu'un ni ka'an Jesús: "Nu ti kana ga li'i jinu
kuu uu, ti kachi ra uni jinu ja tu jini kuɨtɨ ra
ru'u." Ti yukan ni nakani xaan ini da, ti ni
jakunchaa da nde'e da.

Xndichi Pilato Jesús
(Mt. 27.1-2, 11-14; Lc. 23.1-5; Jn. 18.28-38)

15

1 Nu ni kundijin ɨnga kɨvɨ, ni ka nda-
jnu'un sutu ka kuña'nu un jiin taka chaa
ka kuña'nu, suni chaa ka xna'an ley ini
veñu'un ka'nu Israel, jiin uu ga chaa ka
kuña'nu ñuu un. Ka ndajnu'un da nasa sa'a
da jiin Jesús, ja ni ka jnɨɨ da ya. Yukan na ti
ni ka ju'ni da ya, ti kuankoyo da jiin ya nuu
Pilato, chaa kuu gobernador. 2 Ti Pilato ni
jikajnu'un da Jesús:
—¿Xi ro'o kuu Rey, ja ta'u jniñu nuu nɨ
tu'u nación Israel nu? —kachi da.
Ti ni kachi Jesús:
—Ru'u kuu —kachi ya.
3 Ti sutu ka kuña'nu un ni ka chakuachi
da tɨjnɨ nuu jnu'un sɨkɨ ya.
4 Ti ni jikajnu'un tuku Pilato un ya:
—Nde'e na ka chakuachi da sɨkɨ ra, ¿ti tu
ka'an kuɨtɨ ra nusa? —kachi da.
5 Ko Jesús tu ni ka'an kuɨtɨ ya. Ja yukan na
ti so ni naa ini Pilato, ti tu kujnuni nasa sa'a
da jiin ya.

Ni kachi Pilato ja na kuū Jesús
(Mt. 27.15-31; Lc. 23.13-25; Jn. 18.38-19.16)

6 Taka viko pascua ni iyo ɨɨn jnu'un ja na
sia Pilato ɨɨn chaa kande vekaa, nau ja na
kachi maa yɨvɨ un. 7 Ti kɨvɨ un kande ɨɨn
chaa nani Barrabás vekaa jiin tɨjnɨ chaa ni
ka ndonda sɨkɨ gobierno, chi ni ka ja'ni da
ndɨyɨ. 8 Ja yukan kuu ja ni ka jakoyo yɨvɨ un
ka jikan i nuu Pilato, ja na sia da ɨɨn presu
nava iyo jnu'un da. 9 Ti ni jikajnu'un Pilato
nuu yɨvɨ un:
—¿Kuni ra naa ra ja na sia ri chaa kuu Rey
nuu nɨ nación Israel nu? —kachi da.
10 Sia'an ni jikajnu'un Pilato, chi ni jini
da ja ka kuu kuasun ini sutu un, ja kua'a
yɨvɨ ni ka kandixia jnu'un ni ka'an Jesús. Ja
sɨkɨ yukan ni ka nakua'a da ya nuu Pilato, ti
Pilato kuni sia da Jesús niku. 11 Ko sutu ka
kuña'nu un ni ka ska'an da yɨvɨ ja na kakan
i nuu Pilato, ti na sia da chaa nani Barrabás.
12 Yukan na ti ni jikajnu'un tuku Pilato yɨvɨ
un:
—Nusa ti, ¿ndoo kuni ra naa ra ja sa'a ri
jiin chaa ja'a, chaa ka skonani ra Rey nación
Israel nusa? —kachi da.
13 Ti ni ka kuvaa yɨvɨ un ka kana ko'o:
—¡Katakaa ni chaa jña nda'a cruz, na kuū
da! —kachi naa.
14 Ti ni kachi Pilato:
—¿Ko nau kuachi ni sa'a da nusa?
—kachi da.
Ti yɨvɨ un vi'i ga ka kana ko'o:
—¡Katakaa ni chaa jña nda'a cruz, na kuū
da! —kachi naa.
15 Yukan na ti Pilato, ja na kusɨɨ ini yɨvɨ un
jiin da, ni sia da Barrabás kua'an da. Ti ni
ta'u da jniñu nuu soldado un ja na kani da

Jesús jiin yo'o ñɨɨ, ti na ki'in da jiin ya ja na kundaka ya nda'a cruz, ti na kuū ya.

Ni ka yɨsɨkɨnchaa soldado un Jesús

16 Yukan na ti kuankoyo soldado un jiin Jesús undi nuu yuxe'e palacio nuu nani Pretorio. Ni ka nastutu jna'an da jiin tendɨ'ɨ ga soldado. 17 Ti ni ka naskui'na da ya ɨɨn sa'ma kua'a ndi'i. Ni ka sa'a da ɨɨn corona iñu, ti ni ka chuxndee da xini ya. 18 Yukan ti ni ka keja'a ka kanajiin da, ka sakata da nuu ya:

—Na kuchaku na'an Rey, chaa ñuu Israel —kachi da.

19 Ni ka kani da yujnu xini ya, ni ka tɨvɨ sɨ'ɨ da nuu ya, ti ni ka jakunjitɨ da nuu ya, nanu ja kuu ya ɨɨn rey. 20 Ni ndɨ'ɨ ni ka sakata da nuu ya, ni ka tava da sa'ma kua'a ndi'i ñu'un ya, ti ni ka naskui'na da ya jiin sa'ma maa ya. Ti kuankoyo da jiin ya ja ka taka da ya nuu nda'a cruz.

Ni ka jatakaa da Jesús nuu nda'a cruz
(Mt. 27.32-44; Lc. 23.26-43; Jn. 19.17-27)

21 Ichi kuankoyo da ni ka ndejana'an da jiin ɨɨn chaa ñuu Cirene nani Simón, ja chaa kuu tata Alejandro jiin Rufo, vendi da ja ni ja'an da nuu rancho da, ti soldado un ni ka chayɨka Simón ja na kundiso da cruz Jesús. 22 Sia'an kuankoyo da jiin Jesús undi ɨɨn ñu'un nani Gólgota, ja kuni ka'an, "ñu'un yɨkɨ xini." 23 Nu ni ka jakoyo da yukan, ni ka ja'a da vino sakanuu jiin ɨɨn nuu suxia ja nani mirra, ja na ko'o ya nava tu kondo'o xaan ya ja jatu ya. Ko maa Jesús tu ni janta'u ya ja ko'o ya. 24 Yukan na ti ni ka chijnɨɨ da ya nuu nda'a cruz jiin nduyukaa. Ti soldado un ni ka chu'un da suerte sɨkɨ sa'ma ya, ja na tejna'an nuu jna'an da.

25 Ja ni kuu ka ɨɨn jaña'an na ni ka jatakaa da Jesús nuu nda'a cruz. 26 Ti xini cruz un ni ka chijnɨɨ da ɨɨn tutu ja ka'an ndoo yɨndaka ya yukan. Kachi sia'an: "Ja'a kuu Rey nuu yɨvɨ nación Israel." 27 Suni ni ka jatakaa da uu ñakui'na jiin ya nuu uu ga cruz, ɨɨn ichi nda'a kua'a, ti ɨnga ichi nda'a sajni ya. 28 Sia'an ni kundaa nava yoso nuu tutu Yandios ja kachi: "Ka'ni da ya nanu ɨɨn ñakui'na."

29 Ti yɨvɨ ka ya'a ichi chukan, ka skuiko xini ja ka kuu ichi ini nuu ya, ti ka ka'an ndeva'a:

—Vijna na ti ro'o ja ni ka'an ra ja xnaa ra veñu'un ka'nu Israel, ti nuu uni kɨvɨ ti na sa'a jaa ra. 30 Nama maa ra vijna, ti kuan kuun nuu nda'a cruz jña —kachi jiin ya.

31 Suni taka sutu ka kuña'nu un jiin chaa ka xna'an ley ini veñu'un un, ka ka'an ndeva'a kuɨtɨ da nuu ya, ti ka ndajnu'un da:

—Ni nama da sava yɨvɨ, ko tu kuu nama da maa da vijna. 32 Ko vijna ti nu na kandixia yo ja ka'an ndaa da ti kuun da nuu nda'a cruz un, ti sa na kandixia yo ja kuu da Cristo ni taji Yandios, ja kuu da Rey nuu nɨ tu'u nación Israel. Yukan ti kandixia yo ja vaji da undi nuu andɨvɨ —ni ka kachi da.

Ti suni undi uu ga chaa ka ndakoyo yukan jiin ya, ni ka ka'an ndeva'a da nuu ya.

Ni ji'i Jesús
(Mt. 27.45-56; Lc. 23.44-49; Jn. 19.28-30)

33 Nu ni kuu sava nduu, ni kuñaa nɨ tu'u ñuyɨvɨ, ti ni ndundijin undi ka uni ja'ini. 34 Ti hora un ni kanajiin ko'o Jesús:

—Eloi, Eloi, ¿lama sabactani? —kachi ya. (Ja kuni ka'an: "Yandios maa na, Yandios maa na, ¿ndoo ni xndoo maa ɨɨn ni saña vijna"? —kachi ya.)

35 Sava yɨvɨ ka'iin yajni yukan ni ka jiniso'o, ti ni ka kachi:

—Kunso'o naa ra, chi kana da xini profeta Elías na jana'an—kachi da.

36 Yukan ti ɨɨn da ni ja'a corrɨ, ni chutoo da kachi nuu vino iya, ni chuxndee da xini ɨɨn nuyoo kani, ti ni ja'a da ja na ko'o Jesús, ti kachi da:

—Na nde'e yo nu kii Elías kii nama da chaa —ni kachi da:

37 Ko Jesús, uni ni kanajiin ko'o ya, ti ni ji'i ya. 38 Ti maa hora ni ji'i Jesús, ni te'nde sava sa'ma ii yɨndaka ini veñu'un ka'nu Israel un, ni ndata sava kuɨtɨ sa'ma un undi nuu sukun ti undi nuu ja'a. 39 Ti ɨɨn soldado kuu capitán kandichi nuu Jesús hora un. Nu ni jini da nava ni ji'i Jesús, ti ni kachi da:

—Jandaa kuɨtɨ kuu ja Se'e Yandios ni kuu chaa ja'a —kachi da.

Yukan ni ji'i Jesús.

40 Suni ka'iin sava ñasɨ'ɨ ka jitonchaa jika ña. Ñaa un kuu María Magdalena, Salomé, jiin María nana Santiago, chaa suchi, jiin José. 41 Ñaa ja'a ni ka kandixia ña Jesús. Ni ka yaku ña jiin ya, ti ni ka junukuachi ña nuu ya na ni yaku ya ñuu Galilea. Suni yukan ka'iin tɨjnɨ ga ñasɨ'ɨ ja ni ka ja'an ña jiin ya undi Jerusalén.

Ni ka chunduji da Jesús
(Mt. 27.57-61; Lc. 23.50-56; Jn. 19.38-42)

42-43 Ti ɨɨn chaa ñuu Arimatea, nani José, ni
kuu da ɨɨn chaa kuña'nu ja kuu nuu junta
ka'nu Israel. Ti ndiyo ini da ja kuni da
nu na jaa kɨvɨ ta'u Yandios jniñu. Chi ni
kandixia da jnu'un ni xna'an Jesús ja kuu
kɨvɨkoyo yɨvɨ nda'a Yandios ja na ta'u ya
jniñu nuu i, ti yukan ni'in yɨvɨ un ɨɨn ta'u
ya ti kundisojniñu i jiin ya. Ti vanuxia ja
ni jaa vispera kɨvɨ ndetatu, ti ni tava ini da
ni ka'an da jiin Pilato ja'ini kɨvɨ un, ti ni
jikan da permiso ja na ki'in da jiin yɨkɨ kuñu
Jesús. 44 Ti Pilato ni naa ini da nu ni jiniso'o
da ja, ja ni ji'i Jesús. Ni kana da capitán
soldado un, ti ni jikajnu'un da nu ja ni ji'i
ndixia ya. 45 Ti capitán un ni kachi ja, ja
ni ji'i ndixia ya. Yukan na ti Pilato ni ja'a
da permisu nuu José ja na ki'in da jiin yɨkɨ
kuñu ya.
46 Ti José ni jaan da ɨɨn sa'ma finu, ni
kuni'in da yɨkɨ kuñu ya nuu nda'a cruz un,
ti ni nasuku da yɨkɨ kuñu ya. Yukan ti ni
chunde da ya ɨɨn yau jaa, ja ni jacha da chii
ɨɨn kava. Ti ni nakasɨ da jiin ɨɨn yuu ka'nu
xaan. 47 Ti María Magdalena jiin ɨnga María
nana José, ka'iin ña yukan, ti ni ka jini ña
nuu ni ka chunde da Jesús.

Ni nandoto Jesús
(Mt. 28.1-10; Lc. 24.1-12; Jn. 20.1-10)

16

1 Nu ni ya'a kɨvɨ ndetatu un, ti María
Magdalena jiin ɨnga María, nana Santiago,
jiin Salomé, ni ka jaan yachi ña perfume ja
kin chi'i ña sɨkɨ yɨkɨ kuñu Jesús. 2 Ña'an xaan
kɨvɨ ni nukuñɨ semana kuankoyo ña yu'u
ñaña un. Ja ni kaña ndaa ndikandii ni ka
jakoyo ña nuu ñaña un. 3 Ti ichi kuankoyo
ña ka ndajnu'un ña:
—¿Nanu ni'in yo ɨɨn ja chajiyo yuu nuu
ñaña un? —kachi ña.
4 Nu ni ka jakoyo ña, ti ni ka jini ña ja, ja
ni kuxio yuu ka'nu un. 5 Ni ka kɨvɨ ña ini yau
un. Yukan ni ka jini ña ɨɨn ángel Yandios
nukoo nda'a kua'a. Ti ñu'un ya ɨɨn sa'ma
kani, xkɨyɨ ni'ni. Ni naxna'an ya nuu ña
nanu ɨɨn chaa lulu. Ti ña'an un ni ka yu'u
ña. 6 Ko ángel un ni kachi:
—Koto yu'u ra naa ra. Chi jini ri ja ka
nanduku ra Jesús, chaa ñuu Nazaret ja ni ji'i
nuu nda'a cruz un. Ko tuu kande ya ja'a, chi
ja ni nandoto ya. Nde'e, ja'a kuu nuu ni ka
xndoo da yɨkɨ kuñu ya, ko tukaa ndoo iyo.
7 Vijna ti kua'an naa ra ti kachi ra nuu Pedro,
ti suni nuu uu ga chaa ka kuu ndaja'a ya:
"Koxnuu ya ki'in ya ñuu Galilea, ti yukan
kundatu ya ro'o naa ra. Ti nakuni ra ya nava
ni kachi ya jiin ra naa ra" —kachi ángel un.
8 Ti ña'an un ni ka kee ña ini yau un, ti
ni ka ja'a ña corrɨ, chi ni ka yu'u xaan ña ja
undi ka nɨ'ɨn ña, ti so ni ka sana ini ña. Ko
tu ni ka kachi ña nuu ni ɨɨn yɨvɨ ja sia'an ni
kuu, chi ni ka yu'u xaan ña.

Ni ndenda Jesús nuu María Magdalena
(Jn. 20.11-18)

9 Jaña'an kɨvɨ ni nukuɨñɨ semana, nu ni
nandoto Jesús, ti xnakan ni ndenda ya nuu
María Magdalena, ñaa ni keni'in ya uxia
tachi xaan yukan. 10 Ti maa ña ni jan
kaxnu'un nuu uu ga chaa ni ka jika jiin ya.
Chi ka na'nu da ya, ka kukui'ya xaan ini da,
ti ka nde'e da. 11 Ko nu ni ka jiniso'o da ja
chaku Jesús, tu ni ka kandixia da, vasu kachi
ña un ja ni ndejna'an ña jiin ya.

Ni ndenda Jesús nuu uu chaa ni kuu ndaja'a ya
(Lc. 24.13-35)

12 Kuee ga, ti ni ndenda Jesús sɨɨ tuku nuu
uu chaa ni ka kuu ndaja'a ya ichi kuankoyo
da ranchu da. 13 Chaa un, ni ka nandeokuñɨ
da, ti ni ka kachi da nuu uu ga ndaja'a un,
ko suni tu ni ka kandixia da jnu'un un.

Ni ndenda Jesús nuu uxi ɨɨn ndaja'a ya
(Mt. 28.16-20; Lc. 24.36-49; Jn. 20.19-23)

14 Sandɨ'ɨ ni ga, ni ndenda Jesús nuu uxi
ɨɨn ndaja'a ya nuu kanchuku da ka yee da
staa. Ti ni kanajiin ya nuu da naa da, ndoo
tu ka kandixia da ja ni nandoto ya, ndoo
xaan ga ni'in ni nduu ini ra naa ra ja tu
ka chunso'o ra jnu'un ka ka'an yɨvɨ ni ka
ndejna'an jiin ya, chi ni ka kachi i ja, ja ni
nandoto ya. 15 Yukan na ti ni ta'u ya ɨɨn jniñu
nuu da naa da, ti ni kachi ya:
—Kuankoyo naa ra nɨ tu'u ñuyɨvɨ, ti
ka'an ra jnu'un Yandios nuu taka yɨvɨ naa i.
16 Yɨvɨ kandixia, ti kuanducha i, ti nanita'u i
nuu Yandios. Ti yɨvɨ tu kandixia, na jna'nu
ndatu i jiin kuachi i. 17 Yɨvɨ na kandixia
ti kuu sa'a i jniñu ña'nu jiin sɨvɨ ri. Kuu
kenchaa da tachi xaan ki'in. Ti ka'an da
yu'u ɨnga yɨvɨ ja tu ka jini da. 18 Nu na
ku'uun ini ra ti jnɨɨ ra ɨɨn koo, xi ku'uun ini
ra ti ko'o ra veneno, ti tundo jna'an kuɨtɨ

ra. Chuxndee a nda'a ra sɨkɨ yɨvɨ ka ku'u,
ti nduva'a i —kachi ya.

Kuano'on Jesús andɨvɨ
(Lc. 24.50-53; Hechos 1.9-11)

19 Nu ni ndɨ'ɨ ni ka'an Jito'yo Jesús jiin
ndaja'a ya, ti ni ndaa ya kuano'on ya andɨvɨ.
Ti ni nukoo ya nda'a kua'a Yandios nuu ni
nduña'nu ya kancha ya. 20 Ti ndaja'a ya jiin
chaa ka skua'a jiin ya, ni ka yaku da taka
ñuu ni ka ka'an da jnu'un Yandios nuu yɨvɨ
naa i. Ti maa Jito'yo ni chindee chituu ya
da jiin jniñu ña'nu ni ka sa'a da, ti ni ka jini
yɨvɨ ja iyo ndaa jnu'un ni ka ka'an da.

Ja'a kuu jnu'un Yandios ni chaa Marcos.

Jnu'un Yandios ni chaa Lucas

Sɨkɨ jnu'un ka'an tutu ja'a

1 Nde tɨjnɨ chaa ni ka nanduku ndaa nasa
ni kuu na ni kii Cristo Jesús jiin taka jniñu
ni sa'a ya, ja ni ka jini yo. 2 Sia'an nava ni ka
xna'an yɨvɨ ni ka jini jniñu ni sa'a Jesús undi
nuu, yɨvɨ ni ka jika jiin ya ti ni ka chindee ya
jiin jnu'un ni xndaku ya. 3 Ti suni ru'u Lucas,
ni nanduku ndaa ri taka nasa ni kuu undi
nuu, na ni kii Jesús. Ti ndo'o ini ri ja iyo va'a
ja na chaa ri tutu ja'a nuu ra, amigo Teófilo,
na kachi ri taka jniñu ni sa'a Jesús, undi na
ni keja'a ya ti undi ni xndɨ'ɨ ya. 4 Ti sia'an
na kuni ndaa ra ja iyo ndaa taka jnu'un ni
kutu'va ra sɨkɨ Jesús. Yukan kuu ja chaa ri
tutu ja'a.

Kachi ɨɨn ángel Yandios ja kaku Juan,
chaa kii skuanducha

5 Na ni kuu Herodes rey ñuu Judea, ni iyo
ɨɨn sutu Israel ni nani Zacarías, ti chaa un
yɨ'ɨ da jiin grupo sutu ni nani Abías. Ti ñasɨ'ɨ
da ni nani ña Elisabet, ni kuu ña jna'an ɨɨn
sutu jana'an ni nani Aarón. 6 Ti ndɨnduu da
ni ka jandatu va'a da nuu Yandios, ti suni ni
ka siuku ndaa da taka ley ni ta'u maa Jito'yo
Yandios. Ti ni ɨɨn yɨvɨ tu ni ka ka'an ndeva'a
i sɨkɨ da. 7 Ko tu ni ka iyo se'e da, chi Elisabet
tu ni iyo se'e ña. Ti ndɨnduu da ja ni ka ja'nu
xaan da naa da.

8 Ti ɨɨn kɨvɨ ni kendo Zacarías nuu jniñu
da ja junukuachi da, ja kuu da sutu nuu
Yandios. 9 Sia'an nava ni iyo jnu'un ja kuu
sutu un naa da, ni kuu suerte maa Zacarías
ja ni kɨvɨ da ve'e ii, ini veñu'un ka'nu Jito'yo
Yandios ja ka'ma da suxia kutu. 10 Ko ni
ja'ma da suxia kutu un, ti ichi jata ve'e ii un
ka'iin yɨvɨ kua'a ka jikanta'u i. 11 Ti ni kenda
ɨɨn ángel Jito'yo Yandios nuu Zacarías ja
kandichi xiin nuu altar nuu kayu suxia kutu
un. 12 Ti nu ni jini Zacarías nuu ángel un ni
yu'u da, ti tu ni kujnuni ini da nasa sa'a da.
13 Ko ni kachi ángel jiin da:

—Zacarías, koto ma yu'u ra, chi ni jin-
iso'o Yandios jnu'un ni jikanta'u ra nuu ya,
ti koo ɨɨn se'e ñasɨ'ɨ ra Elisabet vijna. Skaku
ña ɨɨn suchi yɨɨ lulu, ti skonani ra i Juan.
14 Ti kusɨɨ xaan ini ra jiin suchi lulu un, ti
suni kua'a xaan yɨvɨ kusɨɨ ini jiin yɨ kɨvɨ na
kaku i, 15 ti kua'a Yandios ɨɨn jniñu ña'nu
nuu i. Tu ko'o i vino ni ndɨxɨ, ti kunchaa
Espíritu Santo jiin i, vasu ni ñu'un ga i chii
nana i. 16 Ti sa'a i ja kua'a yɨvɨ nación Israel
na nakani ini i ti kuandatu i nuu Jito'yo
Yandios. 17 Ti Juan un kuu ja koxnuu ki'in
satu'va yɨvɨ ja kuu maa Jito'yo, ya kiji un,
ti kuñava'a da jnu'un nde Espíritu nava ni
ñava'a profeta Elías. Ti sa'a da ja taka tata
na ndunda'u ini da nuu se'e da, ti yɨvɨ ni'in
ini ja kanda kua'an kanda vaji un kutu'va i
kuandatu i. Ti sia'an satu'va da yɨvɨ naa i
ja na kotu'va i kɨvɨ na chaa maa Jito'yo —ni
kachi ángel Yandios un.

18 Yukan ti ni jikajnu'un Zacarías ángel
un:

—¿Nasa kuni ndaa na nu jandaa ndixia
kuu nusa? Chi ja ni ja'nu xaan na, ti suni
ñasɨ'ɨ na —ni kachi da.

19 Ko ni kachi ángel un:

—Ru'u kuu Gabriél, junukuachi ri nuu
Yandios, ti ni taji ya ru'u vaji ri ja na
kasjnu'un ri ɨɨn jnu'un va'a ja'a nuu ra. 20 Ko
vijna, vanuxia tu ni kandixia ra jnu'un ni
ka'an ri, ti kendo ñɨ'ɨn ra, ti tukaa ga kuu
ka'an ra undi na jaa kɨvɨ kundaa jnu'un ja'a,
ja kaku suchi lulu un. Ti jnu'un ja'a kundaa
nava ni kachi ri —ni kachi ángel un.

21 Ti ni ka ndajnu'un Zacarías jiin ángel
un, ti ka'iin yɨvɨ ichi fuera ka ndatu i maa da,
ti ka jani ini i ja ndoo jna'an da ja ni kuna'an
kukuee da ini ve'e ii un. 22 Ko nu ni kenda
Zacarías, ti tukaa kuu ka'an da jiin yɨvɨ un
naa i. Yukan ti ni ka chaku ini yɨvɨ un ja iyo
ɨɨn ja ni naxna'an Yandios nuu da ini ve'e ii
un. Ti seña ni ga ni sa'a da chi ni kendo ñɨ'ɨn
da.

23 Nu ni jinu kɨvɨ ni junukuachi Zacarías
ini veñu'un un, ti kuano'on da ve'e da.
24 Yukan na ti ni jaku'un se'e ñasɨ'ɨ da Elisa-
bet, ti tukaa ni kee ña ve'e ña nuu u'un yoo,
chi ndo'o ini ña: 25 "Sia'an ni sa'a maa Jito'yo
jiin ri, ti vijna tukaa ga kukanuu ri nuu taka
yɨvɨ ja skexiko i ru'u", sia'an ndo'o ini ña.

Ni kasjnu'un ɨɨn ángel Yandios ja kaku
Jesús

26 Nu ja ni kuu iñu yoo ja ñu'un se'e
Elisabet, ti ni taji Yandios ángel Gabriél nuu
ndañuu Galilea ja nani Nazaret. 27 Ni jan
ka'an da jiin ɨɨn ña'an suchi ñu'un nani
María. Ti ja ni kundaa ja nanda'a ña'an un
jiin ɨɨn chaa nani José, ɨɨn chaa kuu jna'an

chaa ni kuu rey ni nani David. [28] Ni jaa ángel
un nuu kancha ña, ti ni kachi da:
—Too ni ndii. Ndatu ni kuu ra nuu
Yandios, ti kancha Jito'yo jiin ra, ti ndatu
xaan ga ni kuu ra nuu Yandios ja kuu taka
ga ñasɨ'ɨ —ni kachi ángel un.
[29] Ko nu ni jini María nuu ángel un, ti ni
sana inijnuni ña, ti ni kuñaa inijnuni ña ja
sia'an ka'an ángel un. Ti ndo'o ini ña naa
jnu'un kuu ja ka'an ángel un. [30] Ti ni kachi
tuku ángel un:
—Koto yu'u ra María, chi ni kunda'u ini
Yandios ro'o ja ni ja'a ya ɨɨn jniñu ña'nu nuu
ra. [31] Vijna na ti jaku'un se'e ra. Ti kuu i ɨɨn
suchi yɨɨ, ti skonani ra i Jesús. [32] Nduña'nu i,
ti kuu i maa Se'e Yandios kancha andɨvɨ. Ti
sa'a Jito'yo Yandios ja na kuu i rey nanu ni
kuu David, chaa ni kuu jna'an i jana'an. [33] Ti
ta'u i jniñu nuu nación Israel ja kuu saa ni
ti jankɨvɨ ga ndɨ'ɨ jniñu ta'u i un —ni kachi
ángel un.
[34] Yukan na ti ni jikajnu'un María nuu
ángel un sia'an:
—¿Nasa kundaa jnu'un ni ka'an ni un, ti
changa ga koo yɨɨ na? —ni kachi ña.
[35] Yukan ti ni kachi ángel un jiin ña:
—Maa Espíritu Santo sa'a ja na jaku'un
suchi lulu un, chi ɨɨn jniñu ña'nu kuu ja sa'a
Yandios jiin ra. Ti suchi lulu ii ja kaku un,
kuu i Se'e maa Yandios. [36] Suni na kachi ri
nuu ra ja Elisabet, ñaa kuu jna'an ra un, koo
ɨɨn se'e ña, vasu ja ni nchɨɨ ña. Ja yukan kuu
ja ña'an ka ka'an ja tu iyo se'e un, vijna ti ja
iyo iñu yoo ja nchaa ku'u ña. [37] Chi Yandios,
taka ni ja kuu sa'a ya, ti tu iyo ni ɨɨn ja tu
kuu sa'a ya —kachi ángel un.
[38] Yukan na ti ni kachi María:
—Sia'an na koo nusa, chi maa ya kuu
ja yɨnda'a saña, ti na kuu nava ni kachi ni
—kachi ña.
Yukan na ti kua'an ni ángel un.

Ni jan ka'an María jiin Elisabet

[39] Yukan ti uu uni ni kɨvɨ ti ni kee María,
ti kua'an ña ɨɨn ñuu kande yuku ñuu Judea.
[40] Ni jaa ña ve'e Zacarías, ti ni kanxia'u ña
jiin Elisabet. [41] Ti nu ni jiniso'o Elisabet ja
kanxia'u María jiin ña, ti yukan ni kanda
suchi lulu un chii ña, ti ni chaa Espíritu
Santo nuu ña. [42] Yukan na ti jaa xaan ni
ka'an ña:
—Jandaa ndixia kuu ja ni chindee chituu
Yandios ro'o. Ti ndatu xaan ga ni kuu ra ja
kuu taka ga ñasɨ'ɨ. Ti suni na chindee xaan
ga maa ya suchi ñu'un chii ra.
[43] Ti xaan ndatu ri ja ni chaa nana Ji-
to'yo ri kii nde'e ña ru'u, ti ansu ɨɨn ña'an
kuña'nu kuu ri. [44] Ti naa ini ri na ni jiniso'o
ri jnu'un ni ka'an ra, ti ni kanda suchi lulu
ja'a chii ri ja ni kusɨɨ ini i. [45] Na chindee
chituu ya ro'o ja ni kandixia ra jnu'un ni
ka'an ya jiin ra. Ti jaa kɨvɨ nu kundaa
nava ni kachi maa Jito'yo nuu ra —ni kachi
Elisabet.
[46] Yukan na ti ni kachi María:
Jiin ni ini ri kana jaa ri maa Jito'yo ja
kuña'nu xaan ya.
[47] Ti kusɨɨ ini ri jiin Yandios ja ni nama ya
ru'u.
[48] Chi maa Yandios ja ni kunda'u ini ya ru'u,
ɨɨn ña'an junukuachi nuu ya.
Ti undi vijna ka'an taka yɨvɨ naa i ja ndatu
xaan ni kuu ri nuu Yandios, ti sia'an
ndaku ni'in yɨvɨ ru'u ja kuu taka ni
kɨvɨ.
[49] Ti ka'nu jniñu ni sa'a ya jiin ri, chi kuña'nu
maa Yandios, ti Yandios ii Yandios
ndoo kuu ya.
[50] Ti ja kuu saa ni kunda'u ini ya nuu taka
yɨvɨ ka jandatu nuu ya.
[51] Ti ni sa'a ya jniñu ña'nu jiin jnu'un maa
ya, ti ni kundee ya jiin yɨvɨ ka ndo'o
vixi ini.
[52] Ti chaa ka kuña'nu ni kenchaa ya jniñu
nuu da, ti ni nakua'a ya nuu yɨvɨ
nda'u ja na nduña'nu i.
[53] Ti yɨvɨ ka ji'i soko ni ja'a ya ja na kaji va'a
i.
Ti yɨvɨ riko ni sia ya maa i kuankoyo sia'an
ni jiin nda'a iyu i.
[54] Ni chindee ni chituu ya yo'o, yɨvɨ nación
Israel, ja ka junukuachi yo nuu ya.
Chi ñukuu ini ya yo'o ja kunda'u ini ya yo'o
naa yo.
[55] Chi sia'an ni chisojnu'un ya nuu taka tata
yo, nuu Abraham jiin taka jna'an da
ja kikoyo ɨnga kuiya.
Ni kachi María.
[56] Ti ni kendo ña uni yoo jiin Elisabet, ti sa
ni nandeokuñɨ ña ve'e ña.

Ni kaku Juan chaa skuanducha

[57] Nu ni jaa kɨvɨ ja kaku se'e Elisabet, ti ni
iyo ɨɨn suchi yɨɨ lulu nuu ña. [58] Ti taka yɨvɨ
kanchuku yajni un jiin taka jna'an ña, ni ka
jini yɨvɨ un ja ni kunda'u ini Yandios maa
ña, ti ni ka kenda i ni ka jajnu'un i maa ña.

59 Nu una kɨvɨ, ti ni ka chakoyo yɨvɨ un ni
ka ndututu i ja ni ka sa'a i ɨɨn seña nuu yɨkɨ
kuñu suchi yɨkɨ un (ti yukan kuu ɨɨn seña
nuu yɨkɨ kuñu taka suchi yɨɨ nación Israel,
ja jna'an ja ka kuu i yɨvɨ Yandios). Ti ka kuni
skonani da suchi un sɨvɨ maa tata i Zacarías.
60 Ko ni kachi nana i:
—Tuu, chi Juan konani i —ni kachi ña.
61 Ti ni ka kachi yɨvɨ un jiin ña:
—¿Ti ndoo nusa? Ti tu iyo ni ɨɨn jna'an
ra ja ni nani sia'an —ni ka kachi i.
62 Yukan na ti ni ka jikajnu'un da maa tata
i jiin seña ja nasa kuni da ja na konani i. 63 Ti
ni jikan da ɨɨn tabla lulu, ti ni chaa da nuu:
"Juan konani yɨ", kachi da. Ti tendɨ'ɨ yɨvɨ
un ni ka naa ini i nu ni ka jiniso'o i jnu'un
un. 64 Ti hora un ni kuu ndoka'an Zacarías,
ti ni keja'a kanajaa da Yandios. 65 Ti taka yɨvɨ
kanchuku yajni un, so ni ka naa ini i jiin
jnu'un un, ti jnu'un un ni jichanuu nɨ yuku
ñuu Judea ja sia'an ni kuu. 66 Ti taka yɨvɨ ka
jiniso'o jnu'un un, ti ni ka keja'a ka ndo'o
ini, ti ka jikajnu'un jna'an:
—¿Nau ja kuu suchi lulu un nu na kua'nu
i nusa? —ni ka kachi i.
Sia'an ni ka ka'an yɨvɨ un, chi jandaa
ndixia kuu ja ndito Yandios suchi lulu un.

Jnu'un vii ni ka'an Zacarías

67 Yukan ti ni chaa Espíritu Santo sɨkɨ
Zacarías, ti ni ka'an da jnu'un ni ja'a maa
Yandios nuu da, ti ni kachi da:
68 Xaan ga va'a ini maa Jito'yo Yandios ja
ndito ya yɨvɨ nación Israel,
chi ni kinde'e ya nuu yo ja ka kuu yo yɨvɨ
ñuu ya, ti ni nama ya yo'o.
69 Ti ni taji ya ɨɨn ja kuña'nu ja ki nama yo'o.
Ti ya un kuu jna'an rey David na jana'an,
chaa ni junukuachi nuu ya.
70 Chi sia'an ni chisojnu'un ya nava ni ka
kachi profeta undi jana'an.
71 Ti nama ya yo'o nuu yɨvɨ ka jito u'u yo'o,
jiin nuu taka yɨvɨ ka kɨtɨ ini jito yo'o.
72 Ti kunda'u ini ya nuu ñanijna'an yo na
jana'an, ti tu ni naa ini ya jnu'un
kanuu ni ka'an ya.
73 Ja ni chisojnu'un kaji nuu tata yo Abraham
na jana'an,
74 ja kin nama ya yo'o nuu yɨvɨ jito u'u yo'o,
ti nava tu yu'u yo ja kuanukuachi yo
nuu ya.
75 Kani ndaa kuɨtɨ ini yo ja kunukuachi yo
nuu ya nɨ kɨvɨ na kuchaku yo.
76 Ti se'e yɨɨ lulu ri ja'a, nu na kua'nu i, ti kuu
i ɨɨn profeta.
Ka'an jnu'un Yandios kancha andɨvɨ, chi
koxnuu i ki'in i nuu Jito'yo.
Ti satu'va i yɨvɨ naa i sa na kii ya.
77 Ti ka'an i ɨɨn jnu'un nuu yɨvɨ ñuu ya ja
nama ya maa i, ti koo jnu'un ka'nu
ini ya nuu kuachi i.
78 Sia'an na koo, chi va'a ini Yandios yo, ti
kunda'u ini ya yo'o.
Yukan kuu Yandios, ja kancha andɨvɨ, na
xna'an ya nuu yo ɨɨn ichi va'a ja kuu
taka kɨvɨ kuxian yo.
79 Sa'a ya ja na kujnuni ini yɨvɨ, ti nakuni ga i
jnu'un ya, ja kua'an i ichi ñuñaa nuu
ñuji'i.
Ti kunda'a ya yo'o nuu ɨɨn ichi va'a nuu
koo ndee koo sɨɨ ini yo, ja na kukuee
kunchaa yo.
Ni kachi Zacarías.
80 Ni ja'nu suchi lulu un, ti ni yɨxia ini
jnuni i jiin jnu'un ya. Ti yukan ni kunchaa
i nuu ñu'un te'e un undi ni jaa kɨvɨ ni ka
natu'va yɨvɨ Israel nuu i.

Ni kaku Jesús
(Mt. 1.18-25)

2

1 Na kuiya un ni ta'u rey Augusto jniñu
nuu taka nación ja yɨnda'a ñuu Roma, ti ni
jachanuu da jnu'un nuu nɨ tu'u nación nuu
yɨnda'a da un, ja na ndoko ɨɨn censo nuu
ndututu ndɨ'ɨ vii kuɨtɨ sɨvɨ yɨvɨ naa i. 2 Ti
Cirenio ni kuu gobernador nuu ñuu Siria na
ni ka nastutu da sɨvɨ yɨvɨ naa i. Yukan ni kuu
ɨɨn censo undi nuu kuɨtɨ. 3 Ti tendɨ'ɨ yɨvɨ ni
ka nandeokuñɨ i nani ñuu i, ja na chiso i sɨvɨ
i un.
4 Ni kee José ñuu Nazaret, ɨɨn ndañuu
Galilea, ti kuano'on da ichi ñuu Judea undi
ñuu Belén nuu ni kaku rey David na jana'an,
chi José ni kuu da jna'an David. 5 Ni jan chiso
da sɨvɨ da jiin María, chi ja ni nanda'a da
jiin ña, ti ja nchaa ku'u ña. 6 Ti ni kuu ja,
ja ka'iin da ñuu Belén, ti ni jaa kɨvɨ ja kaku
se'e María. 7 Yukan ni iyo ɨɨn suchi núú nuu
ña, ti ni kuu i suchi yɨɨ. Yukan ni nasuku ña
i sa'ma vita, ti ni skatuu ña i ini ɨɨn nundoo
nuu ka yaji kɨtɨ un, chi tukaa ga nuña mesón
nuu kendo.

Ni kenda ɨɨn ángel Yandios nuu chaa ka
ndito rɨɨ

8 Ti yajni ñuu Belén ka'iin uu chaa ka
ndito rɨɨ undi yuku un jakuaa kɨvɨ un. 9 Ti
sana ini da naa da, ti ni kenda ɨɨn ángel
maa Jito'yo Yandios, ti nduva maa Jito'yo ni
janducha nɨ nuu ka'iin da un, ti ni ka yu'u
da. 10 Ko ni kachi ángel un jiin da naa da:
—Koto yu'u ra naa ra, chi ve kachi ri ɨɨn
jnu'un va'a nuu ra naa ra, ti jiin jnu'un un
na kusɨɨ xaan ini yɨvɨ naa i. 11 Ti ja'a kuu
ɨɨn jnu'un va'a, chi undi ñuu David ni kaku
ya kii nama ro'o vijna naa ra, ti Cristo maa
Jito'yo kuu ya. 12 Ti jiin seña ja'a kuni ndaa
ra ja sia'an iyo, nani'in ra suchi lulu un suku
i jiin sa'ma vita, ti katuu i ini ɨɨn nundoo nuu
ka yaji kɨtɨ —ni kachi ángel.
13 Sanaa ni ti ni kenda kua'a xaan ga ángel
nuu andɨvɨ, ka kanajaa i Yandios, ti ka ka'an
i:
14 —¡Na nakanajaa yo maa Yandios ja kan-
cha ya nuu sukun! Ti vijna na ndusɨɨ ini taka
yɨvɨ ñuyɨvɨ, chi ni ndunda'u ini ya nuu i naa
i —ni ka kachi ángel un.
15 Yukan na ti nu kuan nukoyo ángel un
ichi andɨvɨ, ti ni keja'a ka ndajnu'un chaa
ka ndito rɨɨ un:
—Na cho'o naa yo undi ñuu Belén, na
cho'o nde'e nau ja kuu ja ni kasjnu'un maa
Jito'yo nuu yo —kachi da naa da.
16 Ti ni ka kekoyo da kua'an da, ni ka
nani'in da nuu kancha María jiin José jiin
suchi lulu un ja katuu i ini nundoo kɨtɨ un.
17 Nu ni ka jini da nuu suchi lulu un, ni ka
jani da jnu'un nava ni kachi ángel un nuu da
sɨkɨ suchi lulu un. 18 Ti taka yɨvɨ ni ka jiniso'o
jnu'un ni ka ka'an chaa ka ndito rɨɨ un, so ni
ka naa ini i. 19 Ko María ni chu'un ini ña taka
jnu'un un, ti ndo'o xaan ini ña sɨkɨ jnu'un
un. 20 Ti ni ka nandeokuñɨ chaa ka ndito rɨɨ
un kuankoyo da, ka nakanajaa da Yandios ti
ka ka'an da:
—¡Xaan ga ka'nu jniñu sa'a maa Yandios,
ja ni kundaa taka ja ni ka jiniso'o yo, jiin ja
ni ka jini yo! —ni ka kachi da.

Ni ka yɨnda'a da Jesús nuu Yandios ini
veñu'un Israel

21 Nu una kɨvɨ ja ni kaku suchi lulu un,
ni ka ndututu da, ti ni ka sa'a da ɨɨn seña
yɨkɨ kuñu i, ti ni ka skonani da i Jesús, nava
ni kachi ángel un nuu María, na ti jaku'un
ga se'e ña. 22 Nu ni jinu kɨvɨ ja kin siuku
ña jnu'un ja na ndundoo ña nuu Yandios
nava jnu'un ka'an ley, ja ni ja'a Yandios
nuu Moisés. Ti ni ka ja'an María jiin José
jiin suchi lulu un undi ñuu Jerusalén ja na
kotonchaa Jito'yo Yandios maa i. 23 Sia'an
ni ka sa'a da, vanuxia sia'an ni ta'u Jito'yo
Yandios jniñu nuu ley Moisés ja taka suchi
yɨɨ kaku, ti nu ka kuu i suchi núú, na nakua'a
da i nuu maa Jito'yo Yandios. 24 Ni ka ja'an
soko da ja kuu nuu Yandios nava jnu'un
ka'an maa ley Jito'yo Yandios, ja na soko da
uu ndɨvɨ xi uu sata, kachi tutu.
25 Ti kuiya un ni iyo ɨɨn chaa ni nani
Simeón ñuu Jerusalén, ti ni kuu da ɨɨn chaa
yɨñu'un, ja ni nchañu'un da Yandios. Ti
ñukuu ini da ja kii maa Jito'yo ja kii nama ya
nación Israel. Ti maa Simeón, jika Espíritu
Santo jiin da. 26 Ja yukan kuu ja ni jini jnuni
da ja tu kuu yachi da undi nu tu kuni da
nuu Cristo, ja taji maa Jito'yo Yandios ja na
sa'a ya jniñu ña'nu. 27 Maa Espíritu Santo
ni yɨnda'a chaa un kua'an da nuu veñu'un
ka'nu Israel un. Ti nu ni jakoyo María jiin
José jiin suchi lulu un ja nani i Jesús, ti
ni ka yɨnda'a da i nuu veñu'un ka'nu un
ja na siuku da jiin i nava jnu'un ka'an ley
Moisés. 28 Ti ni ki'in Simeón suchi lulu un,
ni nunchaa da i nuu nda'a da, ti ni kanajaa
da Yandios, ti ni kachi da:
29 Jito'yo, vijna na ti sia ni saña, na kuū na
va'a na,
chi ja ni siuku ni jnu'un ni chisojnu'un ni
nuu saña ja kuu na muzu ni.
30 Ti ni jini na jiin nuu na nuu ya, kii nama
ya sɨkɨ yɨvɨ naa i,
31 ja ni taji ni nuu taka yɨvɨ ñuyɨvɨ.
32 Maa ya kuu nanu ɨɨn nduva ja kɨvɨ ini yɨvɨ
taka nación ja na jnuu ini i.
Ti sa'a ya ja na nduña'nu yɨvɨ maa nación
Israel.
Kachi Simeón.
33 José jiin nana Jesús, so ni ka naa ini
da ja sia'an ni ka'an Simeón sɨkɨ suchi lulu
un. 34 Yukan na ti ni jikanta'u Simeón nuu
Yandios ja kuu maa da naa da jiin suchi lulu
un, ti ni kachi da jiin María, nana Jesús:
—Ja ni nakaji Yandios suchi lulu ja'a vaji
i nava na kandixia kua'a yɨvɨ nación Israel,
ti nanita'u i. Ti sava ga yɨvɨ tu kandixia,
jna'nu ndatu i. Ti maa ya kuu ja ka'an
jnu'un Yandios, ko kua'a yɨvɨ tu kuanta'u
jnu'un ka'an ya. 35 Ti maa ya sa'a ja na
ndundijin taka ja ka ndo'o ini añu taka yɨvɨ
naa i. Ti ja kuu maa ra jatu yeni'ni ini añu

ra, ja na'nu xaan ra i, ja nanu ja'ncha yuchi
ini ra —ni kachi Simeón.
36 Ti yukan kande ɨɨn ña'an junukuachi
yuxe'e veñu'un ka'nu un, ja suni ka'an ña
jnu'un Yandios. Nani ña Ana. Yɨɨ ña ni
nani Fanuel, ti kuu ña jna'an Aser, chaa ni
ka xnukoo ñuu Israel na jana'an. Ti ja ni
ja'nu xaan ña. Nɨ suchi xaan ña ni nanda'a
ña, ti ni kuncha ña uxia kuiya jiin yɨɨ ña,
37 ti ni kendo nda'u ña ja undi vijna kuu ña
ña'an maa un nuu kuun xiko kuun kuiya.
Ti tu kuxio ña nuu yuxe'e veñu'un ka'nu
un ja junukuachi ña nuu Jito'yo kuu nduu
kuu ñuu, kendo ndicha ini ña, ti jikanta'u
ña nuu Yandios. 38 Ti maa hora ka'iin María
jiin José un ni kenda ña ni tu'va ña nuu da
naa da, ti ni nakuanta'u ña nuu Yandios. Ti
ni keja'a ña ni ka'an ña sɨkɨ Jesús lulu nuu
taka yɨvɨ ka'iin ini veñu'un un, ja ka ñukuu
ini i ja kii maa ya kii nama ya sɨkɨ Jerusalén.

Ni ka nandeokuñɨ da ñuu Nazaret

39 Nu ni ndɨ'ɨ ni ka siuku da taka jniñu
ta'u ley maa Jito'yo Yandios, ti ni ka nan-
deokuñɨ da kuan nukoyo da ñuu da Nazaret
ja kuu ɨɨn ndañuu Galilea. 40 Ti kuan kua'nu
ndendajnu ga Jesús, ti kuan kuu ndichi
xaan inijnuni i, chi maa Yandios ni chindee
chituu ya maa i.

Ni kendo Jesús ini veñu'un ka'nu Israel

41 Na kuiya yukan chi taka kuiya ka ja'an
tata i jiin nana i undi Jerusalén, ja kuu viko
pascua nación Israel. 42 Ti nu ja iyo uxi
uu kuiya Jesús, ti kuankoyo taka da ñuu
Jerusalén, chi sia'an ni ka ja'an da taka
kuiya ja kuu viko un. 43 Ti nu ni ya'a viko
un, ni ka nandeokuñɨ da kuan nukoyo da.
Ti Jesús ni kendo i undi Jerusalén, ko tu ni
ka jini José jiin María ja ni kendo i. 44 Ti
ka ndo'o ini da ja kua'an Jesús ma'ñu yɨvɨ
kua'a un, ti sia'an ni ka jika da nchakanchaa
ɨɨn kɨvɨ. Ti sa ni ka nanduku da i ma'ñu
taka jna'an da jiin ma'ñu yɨvɨ kuankoyo un,
45 ko tu ni ka nani'in da i. Yukan na ti ni
ka nandeokuñɨ da undi ñuu Jerusalén, ja
ka nanduku da i yukan. 46 Nu uni kɨvɨ sa
ni ka nani'in da i ini veñu'un ka'nu Israel
un, nukoo i ma'ñu chaa ka xna'an ley un,
ñuso'o i jnu'un ka ka'an da, ti xndichi i
chaa un jiin jnu'un ka ka'an da un. 47 Ti
taka ja ka ñuso'o jnu'un ka'an i, so ni ka
naa ini ja ndichi xaan ka'an i, ti va'a xaan
naxndeokani i jnu'un un nuu da naa da. 48 Ti
nu ni jini tata i jiin nana i nuu i ja yukan
kancha i, ti so ni ka naa ini da ni ka nde'e
da nuu i ja nukoo i yukan. Ti ni kachi nana
i jiin i:
—Nda'u se'e ri. ¿Ndoo ni sa'a ra sia'an
jiin ri? Ru'u jiin tata ra ka ndɨ'ɨ xaan ini ri
ka nanduku ri ro'o —ni kachi ña.
49 Yukan na ti ni kachi Jesús:
—¿Ndoo ka nanduku ni saña naa ni? ¿Xi
tu ka jini ni ja kanuu ga ja na kunchaa na ini
ve'e ii Tata na Yandios nu? —kachi i.
50 Ko maa da, tu ni ka chaku ini da ndoo
kuu ja ni kendo i yukan.
51 Yukan na ti kuano'on i jiin da naa da
ichi ñuu Nazaret, ti maa i ni siin i jandatu
i nuu da naa da. Ti María ni chu'un ini
ña taka jnu'un un, ti ndo'o xaan ini ña sɨkɨ
jnu'un un.
52 Yukan ti kuan kua'nu ndendajnu ga
Jesús, ti kuan kundichi ga xini i. Ti ni ni'in
i ja yɨñu'un nuu Yandios jiin nuu yɨvɨ naa i,
chi maa Yandios ni chindee chituu ya i. Ti
sia'an kuan kua'nu ga Jesús.

Ka'an Juan, chaa skuanducha undi nuu ñu'un te'e un
(Mt. 3.1-12; Mr. 1.1-8; Jn. 1.19-28)

3

1 Nu xia'un kuiya ja ni kenchaa ta'u rey
Tiberio jniñu nuu taka nación yɨnda'a ñuu
Roma, ti Poncio Pilato ni kuu gobernador
ñuu Judea, Herodes ni kuu gobernador ñuu
Galilea, ti ñani da Felipe ni kuu gobernador
ñuu Iturea jiin ñuu Traconite, ti Lisanias
ni kuu gobernador ñuu Abilinia. 2 Ti sutu
ka kuña'nu Israel ni ka kuu Anás jiin Caifás
na kuiya un. Ti ni ka'an Yandios jiin Juan,
se'e yɨɨ Zacarías. Ni ka'an ya jiin da nuu
kande da undi nuu ñu'un te'e un. 3 Ti Juan
ni jikonuu da taka ñuu ka'iin yajni yucha
Jordán, ti ni kachi da nuu yɨvɨ ja na nakani
ini i, ti na kuanducha i nava na kuanka'nu
ini Yandios nuu kuachi i. 4 Ti yukan ni
kundaa nava ni chaa Isaías nuu tutu ja kachi
sia'an:
Kin ka'an ɨɨn chaa,
kin ka'an undi nuu ñu'un te'e un, ti kachi
da:
Kotu'va naa ra, chi ja yajni chaa Jito'yo.
Ti kuni ja na kaka ndaa ra naa ra.
5 Na kotu'va yɨvɨ naa i, ti taka xa'va na
ndundaa,
ti taka yuku jiin loma na ndu ɨɨn nuu, ti taka
ichi yakua na ndundoo,

ti taka ichi kue'e na nduu ɨɨn nuu. Ti sia'an
kuni yo ja na ndundaa añu yɨvɨ nuu
ya.
6 Ti taka yɨvɨ ñuyɨvɨ nakuni i nasa kii nama
Yandios maa i.
Sia'an ni ka'an Juan nava ni chiso Isaías nuu
tutu na jana'an.
7 Ti nu ni ka keja'a ka jakoyo yɨvɨ kua'a
nuu Juan ja na skuanducha da i, ti ni kachi
da nuu i:
—Ro'o, ka kuu ra nanu koo. ¿Xi ka jani
ini ra ja nama ra maa ra nuu ɨɨn nundo'o
kuan kuyajni nuu ra naa ra nu? 8 Na kachi
ri ja kava yɨñu'un naa ra nava na kuni ndaa
yo ja, ja ni ka nakani ini ra. Ti nava sia'an
na nduu ra nanu ɨɨn yujnu vixi ja ja'a nde'e
va'a, chi ka sa'a ra jniñu va'a. Ti sia'an ka
stuu ra maa ra ja, ja ni ka nakani ndixia ini
ra, ti ni ka xndoo ra kuachi ra. Ti tu kondo'o
vixi ini ra naa ra ja ka'an ra: "Maa yo naa yo
chi ka kuu yo jna'an Abraham na jana'an."
Tu ka'an ra sia'an, chi na kachi ri nuu ra
ja suni undi yuu ja'a, ti kuu sa'a Yandios ja
na kuu i jna'an Abraham. 9 Ti yɨvɨ ja tu ka
kuni nakani ini nuu kuachi un, ja iyo tu'va
Yandios ja kua'a ya ɨɨn nundo'o ja kondo'o
i. Ti yukan kuu nanu ɨɨn chaa ja iyo tu'va da
ja kin sandoo da nuu huerta da, ti ka'ncha
da yujnu ja tukaa ja'a nde'e va'a un, ti ki'in
nuu ñu'un ja na kayu —ni kachi Juan.
10 Ti ni ka kachi yɨvɨ un:
—¿Ti ndoo sa'a na vijna naa na nusa?
—ni ka kachi i.
11 Ti ni kachi Juan:
—Nu ro'o ka ñava'a uu sa'ma, ti kua'a
ɨɨn nuu yɨvɨ ja tundo ka ñava'a, ti nau ro'o
ka iyo ja kaji, ti kua'a nuu yɨvɨ ja tundo ka
ñava'a —ni kachi Juan.
12 Suni ni ka ja'an sava chaa ka kinya'u
puestu un nuu Juan, ja na skuanducha da
chaa, ti ni ka kachi da:
—Maestro, ¿Ti ndoo sa'a saña naa na,
nusa? —ni ka kachi da.
13 Ti ni kachi Juan:
—Kinya'u ndaa naa ra nava ka'an ley, ti
koto skaa ya'u ga ra ja kinya'u ra nuu puesto
—ni kachi Juan.
14 Ti suni sia'an ni ka jikajnu'un uu sol-
dado un maa da, ti ni ka kachi:
—¿Ti saña, ndoo sa'a na nusa? —ni ka
kachi da.
Ti ni kachi tuku Juan:
—Koto ma kuisonchaa ra ni ɨɨn ndajniñu
yɨvɨ naa i ja siu'u ra i, xi ja na chakuachi
ra i nu tundo ka sa'a i. So nɨnɨ kuu ja na
kuanta'u ra xu'un ya'u ra ni —ni kachi Juan.
15 Ti yɨvɨ kua'a un ka ndo'o ini i ja xi Juan
kuu Cristo ja ka ndatu i ja kii un, 16 ko maa
Juan ni kachi da nuu yɨvɨ kua'a un:
—Jandaa kuu ja ru'u skuanducha ri ro'o
naa ra jiin nducha, ko vaji ɨɨn ja kuña'nu ga
ja kuu ru'u, ti maa chaa yukan skuanducha
da ro'o naa ra, ti kua'a da Espíritu Santo ja
na kunchaa ya jiin ra. Ti sia'an nanu sandoo
ɨɨn ñu'un nuu kayu, suni sia'an sandoo
Espíritu Santo undi ini añu ra naa ra. Ti
tu kuu kandu ri nuu da, chi kuña'nu ga da
ja kuu ru'u. 17 Ti chaa un xndichi da yɨvɨ
nanu ɨɨn chaa ja ja yɨjnɨ tu'va da pala da ja
xndeche da triu da, ti kenso da paja ki'in ti
sava'a da triu da ini ve'e, ti ka'ma da paja
un. Ko chaa un, chi kua'a da nundo'o nuu
yɨvɨ jiin ɨɨn ñu'un ja tu nda'va kuɨtɨ —ni
kachi Juan.
18 Ti jnu'un ja'a jiin tɨjnɨ ga jnu'un ni
xndaku Juan, ti ni ka'an da jnu'un Yandios
nuu yɨvɨ naa i.
19 Suni ni kachi Juan nuu Herodes ja tu
iyo va'a ɨɨn jniñu sa'a da. Chi Herodes kuu
da gobernador, ti ni jaka da Herodías, ñasɨ'ɨ
ñani da Felipe, ja na kunchaa ña jiin da. Ti
suni ni ka'an da ja tɨjnɨ ga jniñu kue'e sa'a
da. 20 Ko Herodes, tu ni jandatu da jnu'un ni
ka'an Juan, chi su'va vi'i ga ni sa'a ndeva'a
da ja ni chunde da Juan vekaa.

Ja ni janducha Jesús
(Mt. 3.13-17; Mr. 1.9-11)

21 Na ti kɨvɨ ga Juan vekaa, ni kunde da ni
skuanducha da yɨvɨ, ti suni ni skuanducha
da Jesús. Ti hora ni skuanducha da Jesús
ni jikanta'u ya nuu Yandios, ti ni nuña ni
andɨvɨ nuu kancha Yandios, 22 ti ni kuun
Espíritu Santo, ti ni jinu xini ya, ti kaa
nanu ɨɨn sata. Yukan ti ichi andɨvɨ ni ka'an
Yandios jiin Jesús:
—Ro'o kuu Se'e ri ja kunda'u xaan ini ri,
ti kusɨɨ xaan ini ri jiin ra —kachi.

Nava ni kii taka jna'an Cristo Jesús undi
jana'an
(Mt. 1.1-17)

23 Na ni keja'a Jesús undi nuu kuɨtɨ jiin
jniñu ni tatu Yandios nuu ya, ja iin ya yajni
oko uxi kuiya. Ti ka jani ini yɨvɨ ja ni kuu ya
se'e yɨɨ José. Ti jna'an José ni kuu se'e yɨɨ Elí,
24 ti Elí ni kuu se'e Matat, ti Matat ni kuu se'e
Leví, ti Leví ni kuu se'e Melqui, ti Melqui ni

kuu se'e Jana, ti Jana ni kuu se'e José, [25] ti
José ni kuu se'e Matatías, ti Matatías ni kuu
se'e Amós, ti Amós ni kuu se'e Nahum, ti
Nahum ni kuu se'e Esli, ti Esli ni kuu se'e
Nagai, [26] ti Nagai ni kuu se'e Maat, ti Maat
ni kuu se'e Matatías, ti Matatías ni kuu se'e
Semei, ti Semei ni kuu se'e José, ti José ni
kuu se'e Judá, [27] ti Judá ni kuu se'e Joana, ti
Joana ni kuu se'e Resa, ti Resa ni kuu se'e
Zorobabel, ti Zorobabel ni kuu se'e Salatiel,
ti Salatiel ni kuu se'e Neri, [28] ti Neri ni kuu
se'e Melqui, ti Melqui ni kuu se'e Adi, ti
Adi ni kuu se'e Cosam, ti Cosam ni kuu se'e
Elmodam, ti Elmodam ni kuu se'e Er, [29] ti Er
ni kuu se'e Josué, ti Josué ni kuu se'e Eliezer,
ti Eliezer ni kuu se'e Jorim, ti Jorim ni kuu
se'e Matat, [30] ti Matat ni kuu se'e Leví, ti Leví
ni kuu se'e Simeón, ti Simeón ni kuu se'e
Judá, ti Judá ni kuu se'e José, ti José ni kuu
se'e Jonán, ti Jonán ni kuu se'e Eliaquim, [31] ti
Eliaquim ni kuu se'e Melea, ti Melea ni kuu
se'e Mainán, ti Mainán ni kuu se'e Matata,
ti Matata ni kuu se'e Natán, [32] ti Natán ni
kuu se'e David, ti David ni kuu se'e Isai, ti
Isai ni kuu se'e Obed, ti Obed ni kuu se'e
Booz, ti Booz ni kuu se'e Salmón, ti Salmón
ni kuu se'e Naasón, [33] ti Naasón ni kuu se'e
Aminadab, ti Aminadab ni kuu se'e Aram,
ti Aram ni kuu se'e Esrom, ti Esrom ni kuu
se'e Fares, ti Fares ni kuu se'e Judá, [34] ti Judá
ni kuu se'e Jacob, ti Jacob ni kuu se'e Isaac,
ti Isaac ni kuu se'e Abraham, ti Abraham ni
kuu se'e Taré, ti Taré ni kuu se'e Nacor, [35] ti
Nacor ni kuu se'e Serug, ti Serug ni kuu se'e
Ragau, ti Ragau ni kuu se'e Peleg, ti Peleg ni
kuu se'e Heber, ti Heber ni kuu se'e Sala, [36] ti
Sala ni kuu se'e Cainán, ti Cainán ni kuu se'e
Arfaxad, ti Arfaxad ni kuu se'e Sem, ti Sem
ni kuu se'e Noé, ti Noé ni kuu se'e Lamec, [37] ti
Lamec ni kuu se'e Matusalén, ti Matusalén
ni kuu se'e Enoc, ti Enoc ni kuu se'e Jared,
ti Jared ni kuu se'e Majalaleel, ti Majalaleel
ni kuu se'e Cainán, [38] ti Cainán ni kuu se'e
Enós, ti Enós ni kuu se'e Set, ti Set ni kuu
se'e Adán, ti Adán ni kuu se'e Yandios, chi
maa ya ni sa'a ya maa da.

Kuni kue'e ja'u'u un Jesús
(Mt. 4.1-11; Mr. 1.12-13)

4

[1] Nu ni ni'in Jesús Espíritu Santo ja ni
kukutu ini ya jiin, na ni kee ya ini yucha
Jordán, ti maa Espíritu Santo ni yɨnda'a ya
undi nuu ñu'un te'e un. [2] Yukan ni kuncha
ya uu xiko kɨvɨ, ti ja'u'u un kuni ke'e ya. Ti
nɨ kɨvɨ un, tu ni yee kuɨtɨ ya staa. Ti nu ni
ya'a kɨvɨ un, ti ni chaa soko ini ya. [3] Yukan
na ti ni kachi ja'u'u un jiin ya:
—Nu ndixia ra ja Se'e Yandios kuu ra, ti
sa'a ja taka yuu ja'a na nduu staa kaji yo
—kachi ja'u'u un.
[4] Ti ni kachi Jesús:
—Su'va yoso nuu tutu Yandios ja ansu
jiin nɨnɨ staa kuchaku yɨvɨ naa i —ni kachi
ya.
[5] Yukan na ti ni yɨnda'a ja'u'u un maa ya
undi xini yuku sukun un. Ti yukan ɨɨn jinu
kuɨtɨ ni ni xna'an nuu ya taka ñuu ka'iin nuu
nɨɨ ka'nu ñuyɨvɨ, [6] ti ni kachi ja'u'u jiin ya:
—Kua'a ri ɨɨn jniñu nuu ra ti ta'u ra jniñu
nu taka ñuu un, chi vii xaan kanda, chi maa
ri kuu ja xiin un. Ti kuu kua'a ri nuu ra, nuu
nau ja kuu ini maa ri. [7] Nusa ti jakunjitɨ ra
nuu ri, ti chiñu'un ra ru'u, ti maa ri na kua'a
ndɨ'ɨ taka un nuu ra —ni kachi.
[8] Ko ni kachi Jesús:
—Kuxio nuu ri ro'o ja'u'u, chi su'va
kachi nuu tutu Yandios: "Chiñu'un nuu
maa Jito'o ra Yandios, ti nuu maa ɨɨn ni ya
kunukuachi ra", kachi tutu —ni kachi Jesús.
[9] Yukan na ti ni yɨnda'a tuku ja'u'u un
ya undi ñuu Jerusalén, ti ni skaa ya xini
veñu'un ka'nu un, ti ni kachi:
—Nu ndixia ra ja kuu ra Se'e Yandios,
ti skanakava maa ra undi nuu ñu'un, [10] chi
sia'an yoso nuu tutu Yandios:
Ta'u Yandios jniñu nuu ángel ya ja na koto
ya ro'o.
[11] Ti na kinda'a ya ro'o nava tu stuji ra sɨ'ɨn ra
nuu ni ɨɨn yuu —ni kachi ja'u'u un.
[12] Ti ni kachi Jesús:
—Tuu, chi su'va yoso nuu tutu Yandios:
"Koto ma xna'an ga ra nuu maa jito'o ra
Yandios" —kachi ya.
[13] Ja yukan ti tukaa ga ni kojnuni ini ja'u'u
un nasa sa'a jiin Jesús, ti ni kuxio kua'an
jaku kɨvɨ.

Ni keja'a Jesús jiin jniñu ya nuu ñuu Galilea

[14] Yukan ti ni nandeokuñɨ Jesús ichi ñuu
Galilea, chi sia'an ni yɨnda'a Espíritu Santo
maa ya. Ti nɨ ndañuu ja yɨ'ɨ jiin Galilea,
yukan ni jichanuu jnu'un ya. [15] Ti xna'an
ya jnu'un Yandios ini veñu'un Israel taka
nuu ka ndututu, ti tendɨ'ɨ yɨvɨ nuu un ni ka
jajnu'un i ya.

Kuano'on ya ñuu Nazaret
(Mt. 13.53-58; Mr. 6.1-6)

[16] Yukan ti ni nandeokuñɨ ya ñuu Nazaret
nuu ni ja'nu ya. Ti ɨɨn kɨvɨ ndetatu ni kɨvɨ

ya ini veñu'un un nava jini sa'a ya. Ti ni
ndokuɨñɨ ya ja na ka'u ya tutu Yandios. [17] Ti
ni ka ja'a da tutu ni chaa profeta Isaías nuu
ya. Ni jiña ya tutu un, ti ni nani'in ya nuu
yoso sia'an, ti ni ka'u ya:
[18] Maa Espíritu Jito'yo Yandios kancha jiin ri.
Yukan ni ja'a ya jniñu nuu ri
ja xndaku ri nuu yɨvɨ nda'u, ja ka'an ri ja
kunda'u ndixia ini ya nuu i naa i.
Ni taji ya ru'u ja na kua'a ri jnu'un ndee ini
nuu yɨvɨ ka kukui'ya ini,
ja na ka'an ri ɨin jnu'un va'a nuu yɨvɨ ka
yɨndi'yu nuu kuachi, nava na keta'u
i.
Sa'a ri ja na kujnuni ini yɨvɨ tu ka jnuu ini.
Suni ja na nama ri yɨvɨ ni ka skexiko yɨvɨ
maa i.
[19] Ti suni ja na kachi ri ja, ja ni jaa kuiya nu
ni ndunda'u ini
Jito'yo Yandios nuu yɨvɨ naa i.
Kachi tutu ja ni ka'u ya.
[20] Ni nakasɨ Jesús tutu un, ti ni nakua'a
ya nuu chaa junukuachi ini veñu'un un, ti
ni nukoo ya. Ko vanuxia tendɨ'ɨ yɨvɨ ka'iin
ini veñu'un un ka nde'e nuu ya, [21] ti ni
jakunchaa ya ni ka'an ya:
—Vijna na ti ni kundaa nava yoso nuu
tutu Yandios ja ni ka jiniso'o ra —ni kachi
ya.
[22] Tendɨ'ɨ yɨvɨ un ni ka jajnu'un i Jesús, ti
so ka naa ini i ja vii xaan ka'an ya jiin i, ti ka
jikajnu'un jna'an i:
—¿Ti ansu se'e José kuu chaa ja'a nu?
—ni ka kachi i.
[23] Ti ni kachi Jesús jiin yɨvɨ un:
—Ja jini va'a ri nava ka ndo'o ini ra, ti
suni ka ka'an ra jnu'un ja'a jiin ri: "Nu
ndixia ni ja kuu ni médico, sa'a ni tajna ti
sa na kandixia na naa na maa ni." Ti suni
kachi ra jiin ri: "Jnu'un ni ka jiniso'o na, ja
ni sa'a ni ñuu Capernaum, sa'a ni suni ñuu
maa ni ja'a" —ni kachi ya jiin i.
[24] Yukan na ti ni siin Jesús ka'an ya, ti ni
kachi ya:
—Jandaa na kachi ri nuu ra naa ra ja ni ɨin
profeta ka'an jnu'un Yandios, tu ka janta'u
yɨvɨ ñuu da maa da. [25] Chi jandaa kuu ja ni
ka iyo kua'a ña'an ni ka kendo nda'u nación
Israel undi jana'an na ni kii profeta Elías, na
ni kii jnama xaan ini nɨɨ nación un, ja uni
kuiya sava tukaa ga ni kuun sau. [26] Ko Elías
tu ni ja'an da nuu kanchuku ña'an ni ka
kendo nda'u ñuu Israel, chi ni ja'an da nuu
kancha ɨin vajnu'un ni ña'an ni kendo maa
ɨin ñaa nuu ñuu Sarepta, yajni ñuu Sidón,
ɨin ñuu ja tu ni yɨ'ɨ jiin Israel. [27] Suni ñuu
Israel ni ka iyo kua'a yɨvɨ ni ka ku'u jiin
ndɨ'yɨ te'yu na ni kii profeta Eliseo, ko tu ni
ka nduva'a ni ɨin yɨvɨ ka ku'u un, chi maa
ɨin ni Naamán ni nduva'a, ja ni kuu da chaa
ñuu Siria, ɨin ñuu ja tu ni yɨ'ɨ jiin ñuu Israel
—ni kachi Jesús.
[28] Nu ni ka jiniso'o yɨvɨ jnu'un ni ka'an ya,
ti tendɨ'ɨ yɨvɨ ka'iin ini veñu'un un, ni ka kɨtɨ
xaan ini nuu ya. [29] Ti ni ka ndonda yɨvɨ un
sɨkɨ ya ja ni ka keni'in da Jesús undi fuera
yu'u ñuu un. Ti kuankoyo da jiin ya undi
yu'u yuku un ja ka kuni skanakava da yaa
kava un. [30] Ko Jesús ni naya'a ya ma'ñu da
naa da, ti kua'an ya.

Ɨin chaa ni jna'an tachi xaan
(Mr. 1.21-28)

[31] Yukan na ti kua'an Jesús ñuu Caper-
naum, ɨin ndañuu Galilea. Yukan ni ja'a
kunchaa ya ni xna'an ya nuu yɨvɨ un ɨin kɨvɨ
ndetatu. [32] Ti so ka naa ini yɨvɨ un ka ñuso'o
i jnu'un ka'an ya, chi ka'an ya jnu'un ndaa
kuɨtɨ nanu ka'an ɨin chaa ndiso jniñu nuu
Yandios.
[33] Ti ini veñu'un un kande ɨin chaa jna'an
tachi xaan, ja ni kanajiin ko'o, ti ni kachi da:
[34] —Kuxio ni nuu na naa na, ni'in Jesús,
chaa ñuu Nazaret. ¿Ndoo kɨvɨ nduu ni jiin
na, xi vaji ni ja xnaa ni saña nu? Ja nakuni
na ni'in, ti jini na ja maa ni kuu se'e ii
Yandios —ni kachi da.
[35] Ti Jesús ni nduxaan ya nuu tachi xaan
un, ti ni kachi ya:
—Kasɨ yu'u ti xndoo chaa ja'a —ni kachi
ya.
Yukan na ti tachi xaan un ni sa'a ja na
kuikokava chaa un nuu yɨvɨ un, ti ni kee
kua'an. Ti tundo ni sa'a jiin chaa un. [36] Ti
so ni ka sa'u ini yɨvɨ un ja so ka naa ini i ka
nde'e i, ti ka jikajnu'un jna'an i:
—¿Naa jnu'un kuu ja'a ja sia'an ni kuu?
Kuña'nu chaa ja'a ja ta'u da jniñu nuu tachi
xaan un, ti ka jandatu nuu da, ti ka kekoyo
kua'an —kachi i naa i.
[37] Ti jnu'un Jesús ni jichanuu taka nuu
ñuu Galilea yukan.

Ni sa'a Jesús tajna nana chiso Simón Pedro
(Mt. 8.14-15; Mr. 1.29-31)

[38] Yukan na ti ni kee Jesús ini veñu'un un
ti kua'an ya ichi ve'e Simón. Ni kɨvɨ ya ve'e

da. Ti ini ve'e Simón kancha nana chiso da
ku'u ña jiin kue'e kiji xaan. Ti ni kakanda'u
da jiin Jesús ja na sa'a ya tajna ña. [39] Ni
jankudandijin Jesús, ti ni kachi ya ja na kee
kiji un, ti ni kenchaa ni kiji un kua'an. Ti ni
ndoko ni ña, ti ni keja'a satu'va ña ja ni yaji
ya jiin da naa da.

Kua'a yɨvɨ ka ku'u ni sa'a ya tajna
(Mt. 8.16-17; Mr. 1.32-34)

[40] Nu kuan kee ndikandii, ti taka yɨvɨ ka
ñava'a yɨvɨ ku'u, ja ka jna'an i tɨjnɨ nuu
kue'e, ni ka yɨnda'a i yɨvɨ un nuu Jesús, ti
Jesús ni chaa ya nda'a ya sɨkɨ ɨin ɨin yɨvɨ un,
ti ni ka nduva'a i. [41] Ti ma'ñu tendɨ'ɨ yɨvɨ
ku'u un, ka iyo yɨvɨ ka jna'an tachi xaan, ko
ni keni'in ya kuankoyo. Ti nu ni ka kekoyo
kua'an, ka kanajiin ti ka ka'an:

—Ro'o kuu Se'e Yandios —kachi.

Ko Jesús ni nduxaan ya jiin tachi xaan un
ja tukaa ni ja'a ya jnu'un ja ka'an, chi ja ka
jini ja maa ya kuu Cristo, ja ni taji Yandios
ja ndiso ya jniñu ña'nu.

Ni xna'an Jesús jnu'un Yandios ñuu Galilea
(Mr. 1.35-39)

[42] Nu ni kundijin ɨnga kɨvɨ, ti ni kee maa
ɨin ni Jesús kua'an ya ɨin yu'u ñuu un nu
tukaa yɨvɨ. Ko ni ka nanduku yɨvɨ un ya naa
i, ti ni ka nani'in i nuu kande ya. Tu ka kuni
i ja ki'in tukuu ya, [43] ko ni kachi ya jiin yɨ:

—Kanuu kuu ja ki'in ri uu ga ñuu un suni,
ja na ka'an ri ti na xndaku va'a ri nasa kuu
kɨvɨ yɨvɨ nda'a Yandios ja na ta'u ya jniñu
nuu i, chi sɨkɨ yukan ni taji Yandios ru'u vaji
ri —ni kachi Jesús.

[44] Ti sia'an ni jikonuu Jesús ni ka'an ya
jnu'un Yandios nuu taka veñu'un Israel ka
iyo ñuu Galilea un.

Ja ni ka ni'in kua'a da chāká
(Mt. 4.18-22; Mr. 1.16-20)

5

[1] Ti ɨin kɨvɨ kande Jesús yu'u lago Gene-
saret. Ti ni ka kututu yɨvɨ kua'a xaan nuu ya
ja undi ka jaxin jna'an i, ja ka kuni kunso'o
i jnu'un Yandios. [2] Ti ni jini ya ja ka'iin uu
barco yajni yuu lago un, chi chaa ka jnɨɨ
chāká un, ni ka kee da ka nakacha da ñunu
da. [3] Ti ni kɨvɨ Jesús ini ɨin barco ja xiin
Simón, ti ni ka'an ya jiin Simón ja na skaka
da ɨin tɨ'lɨ barco un na ki'in nuu nducha un.
Yukan na ti ni nukoo ya nuu barco un, ti
undi nuu barco un ni xndaku ya nuu yɨvɨ
naa i. [4] Nu ni ndɨ'ɨ ni xndaku ya nuu yɨvɨ un,
ti ni kachi ya jiin Simón:

—Kua'an jiin barco ja'a undi nuu kunú ga
nducha un, ti skuita ka'nu ra ñunu ra naa ra
chii nducha un, ti ni'in kua'a ra chāká —ni
kachi ya.

[5] Ti ni kachi Simón:

—Maestro, nɨ niñu ni ka sajniñu na, ko ni
ɨin chāká tu ni ka ni'in na. Ko ja kachi maa
ni kuu, ti na skuita ka'nu na ñunu na nusa
—kachi da.

[6] Ko nu ni ka sa'a da nava ni kachi Jesús,
ti ni ka ni'in da kua'a xaan chákā ja ni
keja'a te'nde ñunu da un. [7] Ti ni ka sa'a da
seña nuu uu ga chaa ka'iin nuu ɨnga barco
da, ja na kin chindee da maa da. Ni ka
chindee jna'an da ti ni ka skutu da chāká
nuu ndɨnduu barco un, ja kuni keka'nu ni
ga chii nducha un. [8] Nu ni jini Simón Pedro
ja sia'an ni kuu, ni jakunjitɨ da nuu Jesús, ti
ni kachi da:

—Va'a ga kuxio ni nuu na Jito'yo, chi kuu
na ɨin chaa nchakuachi —ni kachi da.

[9] Chi Simón jiin uu ga chaa ka'iin jiin da
un, so ni ka sa'u ini da ja ni ka ni'in kua'a
da chāká ni sa'a ya. [10] Suni Jacobo jiin Juan,
se'e yɨɨ Zebedeo, ja suni ka'iin da jiin Simón
yukan. Suni so ni ka sa'u ini da. Ko ni kachi
Jesús jiin Simón:

—Koto ma xndɨ'ɨ ini ra, chi undi vijna ti
tukaa ga jnɨɨ ra chāká, chi ru'u na xna'an ri
nuu ra nasa nastutu ra yɨvɨ, ti xna'an ra yɨvɨ
un maa jnu'un Yandios ja na kandixia i ru'u
—ni kachi Jesús.

[11] Yukan na ti nu ni ka tava da barco un
nuu ñu'un ichi, ti ni ka xndoo ndɨ'ɨ kuɨtɨ da
ndajniñu un, ti kuankoyo da jiin Jesús.

Ni sa'a Jesús tajna ɨin chaa jna'an kue'e
ndɨ'yɨ te'yu
(Mt. 8.1-4; Mr. 1.40-45)

[12] Ti ni kuu ja kande Jesús ɨin ñuu un, ti
ni jaa ɨin chaa ku'u kue'e ndɨ'yɨ te'yu. Ti nu
ni jini da nuu Jesús, ti ni jankunjitɨ da nuu
ya, ti ni sino da nuu da undi nuu ñu'un, ti ni
kanda'u da jiin Jesús:

—Jito'yo, nu kuni ni, ti kuu sandoo ni
saña jiin kue'e jna'an na ja'a—ni kachi da.

[13] Yukan ti Jesús ni kue'e ya maa da jiin
nda'a ya, ti ni kachi ya:

—Kuni ri, na ndundoo ra vijna —ni kachi
ya.

Ti nu ni ka'an ya sia'an, ni nduva'a ni
chaa ku'u un.

14 Yukan ti ni xndaku ni'in ya nuu da ja tu
kani kuɨtɨ da jnu'un nuu ni ɨɨn yɨvɨ. Ko ni
kachi ya:
—Kua'an ti ki'in ra nuu sutu kuña'nu un,
na nde'e da ro'o ja, ja ni nduva'a ra. Ti
kunda'a ja soko ra nuu Yandios sɨkɨ ja, ja
ni ndundoo ra nava ta'u ley Moisés jniñu.
Ti na soko sutu un nuu Yandios, nava na
kuni yɨvɨ ja, ja ni kenchaa ndɨ'yɨ un ro'o —ni
kachi ya.
15 Ti jnu'un Jesús, vi'i ga ni jichanuu
kua'an ja sɨkɨ ɨɨn jniñu ña'nu ni sa'a ya
yukan. Ti ja yukan kuu ja kua'a xaan ga
yɨvɨ ka kututu ja ka kuni kunso'o i jnu'un
ka'an ya, jiin ja na sa'a ya tajna maa i, nuu
taka kue'e ka ndo'o i. 16 Ko tɨjnɨ jinu kee sɨɨn
maa ya kua'an ya nuu tukaa yɨvɨ, ti yukan
jikanta'u ya nuu Yandios.

Ni sa'a Jesús tajna ɨɨn chaa tɨkuku
(Mt. 9.1-8; Mr. 2.1-12)

17 Ti ɨɨn kɨvɨ kande Jesús xna'an ya nuu
yɨvɨ naa i, ti ichi chukan kanchuku sava
chaa fariseo jiin chaa ka xna'an ley Moisés
ja vekoyo da taka ñuu Galilea, jiin ñuu
Judea, jiin ñuu Jerusalén. Ti ka nde'e da
jniñu sa'a Jesús, ja jiin jniñu ña'nu maa Yan-
dios sa'a ya tajna yɨvɨ ku'u naa i. 18 Yukan ti
ni ka jakoyo jaku chaa ka yɨnda'a ɨɨn chaa
tɨkuku nuu ɨɨn yúú, ti ka kuni skɨvɨ da chaa
un ini ve'e, ti skatu da chaa nuu Jesús. 19 Ko
tu ni kuu kɨvɨ da naa da, chi kua'a xaan yɨvɨ
ka'iin un. Yukan na ti ni ka kaa da xini ve'e,
ti ni ka xndonda da teja un, ti ni ka sino da
chaa ku'u un jiin yúú da ma'ñu yɨvɨ kua'a un
nuu kancha Jesús. 20 Nu ni jini Jesús ja ni ini
da ka kandixia da ja kuu sa'a ya tajna chaa
ku'u un, ti ni kachi ya jiin chaa ku'u un:
—Nda'u se'e ri, ja ni janka'nu ini ri nuu
kuachi ra —ni kachi ya.
21 Yukan na ti chaa ka xna'an ley un jiin
chaa fariseo un ni keja'a ka ndo'o ini da:
—¿Nau kuu chaa ja'a ja ndo'o ini da
ja kuu da Yandios, ti sia'an ka'an ka'an
ndeva'a da sɨkɨ Yandios jiin jnu'un un nusa?
Ti tu ni ɨɨn ja kuanka'nu ini nuu kuachi yo,
chi vajnu'un ni maa Yandios —ni ka ndo'o
ini da.
22 Ko Jesús ja ni jini ya ndoo ka ndo'o ini
da, ti ni kachi ya:
—¿Ndoo ka ndo'o ini ra sia'an? 23-24 Chi
na kachi ri ja kuu ri maa Se'e Yɨvɨ Ñuyɨvɨ, ti
ndiso jniñi ri ja kuan ka'nu ini ri nuu kuachi
yɨvɨ naa i. Vijna ti na stuu ri ɨɨn jniñu sa'a ri
ja'a —kachi Jesús.
Yukan na ti ni kachi ya jiin chaa tɨkuku
un:
—Ndoko, nastuu yúú ra, ti kuano'on ve'e
ra —ni kachi ya.
25 Ti hora ni, ni ndoko chaa tɨkuku un
ma'ñu yɨvɨ kua'a un, ni naki'in da yúú nu
ni katuu da nuu un, ti kuano'on da ve'e da.
Ti ni nakanajaa da Yandios ja ni nduva'a da
ni sa'a Jesús. 26 Ti tendɨ'ɨ yɨvɨ un so ni ka naa
ini i ja sia'an ni sa'a ya. Ti ni ka kanajaa i
Yandios, ti ni ka ka'an i:
—Vijna ndixia ti ni ka jini yo ɨɨn jniñu
ña'nu xaan —kachi naa.

Ni kana Jesús xini Leví
(Mt. 9.9-13; Mr. 2.13-17)

27 Yukan na ti ni kee Jesús ti kua'an ya, ti
ni jini ya nuu ɨɨn chaa kinya'u puesto ja nani
Leví, nukoo da nuu kinya'u puestu un, ti ni
kachi ya jiin da:
—Ña'an na cho'o, ti kundikun ra ru'u
—ni kachi ya.
28 Ti ni ndokuɨñɨ Leví, ni xndoo ndɨkuɨtɨ
da ja ñava'a da un, ti kua'an da jiin Jesús.
29 Yukan na ti ni nasa'a da ɨɨn viko ka'nu
ve'e da ja kusɨɨ ini da jiin Jesús, ti yukan
ni ka'iin kua'a chaa ka kinya'u nuu puestu
jiin uu ga yɨvɨ ni kunchuku jiin da naa da
nuu mesa un. 30 Ko chaa fariseo jiin chaa
ka xna'an ley Moisés, ni ka keja'a ka ka'an
nchaa da sɨkɨ ndaja'a Jesús, ti ni ka kachi da:
—¿Ndoo ka yee ra ka ji'i ra jiin chaa ka
kinya'u nuu puestu un, jiin taka chaa tu ka
siuku ley Israel? —ni ka kachi da.
31 Ti ni kachi Jesús:
—Yɨvɨ iyo va'a ndendajnu, tu ka nandɨ'ɨ i
médico, chi yɨvɨ ku'u kuu ja ka nandɨ'ɨ tajna
un. 32 Ja yukan kuu ja ru'u tu vaji ri ja ka'an
ri jnu'un Yandios nuu yɨvɨ ka ndo'o ini ja
iyo ndoo jiin kuachi. Chi su'va ni nchaa ri ja
ka'an ri jnu'un Yandios nuu yɨvɨ ka nakuni
nuu kuachi i nava nakani ini i nuu Yandios
—kachi Jesús.

Ka jikajnu'un da nuu Jesús sɨkɨ jnu'un ja
koo ndicha ini
(Mt. 9.14-17; Mr. 2.18-22)

33 Yukan na ti ni ka jikajnu'un da nuu
Jesús:
—¿Ndoo chaa ka skua'a jiin Juan jiin
chaa ka skua'a jiin chaa fariseo, nɨnɨ ka iyo
ndicha ini da, ti tɨjnɨ jinu ka jikanta'u da, ti

ndaja'a ni nɨnɨ ka yee da, ti ka ji'i da? —ni ka kachi da.
34 Ti ni kachi ya jiin da:
—¿Xi kuu koo ndicha ini yɨvɨ ka'iin ɨɨn viko nanda'a nu nɨ kancha novio un jiin yɨ nu? 35 Ko jaa ɨɨn kɨvɨ ja kuxio novio nuu i. Yukan na ti sa na koo ndicha ini i. Suni nu kancha ri, tu kuu koo ndicha ini chaa ka skua'a jiin ri. Ko jaa ɨɨn kɨvɨ nu na kujiyo ri, yukan na sa na koo ndicha ini da naa da —kachi ya.
36 Ti ni kachi ya ja'a nuu da:
—Ni ɨɨn yɨvɨ tu ka'ncha i ɨɨn pedasu sa'ma jaa ti nachaa i nuu ɨɨn sa'ma tu'u. Chi nu sia'an na sa'a i, ti stɨvɨ i sa'ma jaa un, chi tu kejna'an ja jaa jiin ja tu'u. 37 Ni tu kuu chu'un yo vino jaa chii ɨɨn ñɨɨ tu'u. Chi nu sia'an na kuu ti xnaa yo ndɨnduu. Chi vino jaa un ndata ñɨɨ tu'u un. 38 Ja yukan kuu ja na chu'un yo vino jaa chii ñɨɨ jaa, chi sia'an ti ni ɨɨn tu xnaa yo. 39 Ti ni ɨɨn ja ja ni ji'i vino ava ti ko'o tuku vino jaa, chi vanuxia ka ka'an yɨvɨ ja nɨnɨ va'a ga vino ni kuu ava —kachi ya.

Jniñu ni ka sa'a ndaja'a Jesús ɨɨn kɨvɨ ndetatu
(Mt. 12.1-8; Mr. 2.23-28)

6

1 Ɨɨn kɨvɨ ndetatu ni ya'a Jesús jiin ndaja'a ya nuu kaa triu. Ti ndaja'a ya kuankoyo da ka kenchaa da yoko triu un, ka kɨɨn da ini nda'a da ti ka yee da. 2 Yukan ti sava chaa fariseo ni ka jikajnu'un da ya:
—¿Ndoo ka sa'a ra jniñu ja tu kusa'a yo ɨɨn kɨvɨ ndetatu? —ni ka kachi da.
3 Ti ni kachi Jesús jiin da:
—¿Xi tu ni ka ka'u kuɨtɨ ra tutu nasa ni sa'a David na ɨɨn jinu ja ni ji'i da soko jiin taka chaa ni kanchuku jiin da nu? 4 Ja ni kɨvɨ da ini ve'e ii Yandios, ti ni ki'in da staa stila ii ja ni soko sutu nuu Yandios, ti ni yee da. Ti suni ni ja'a da nuu yɨvɨ kanchuku jiin da, ja tu ka'an nuu ley ja tu kuu kaji ɨnga yɨvɨ, chi maa ni maa sutu kuu ja yaji staa stila un —ni kachi ya.
5 Suni ni kachi ya jiin da:
—Ti ru'u, maa Se'e Yɨvɨ Ñuyɨvɨ, kuña'nu ga ri ti ta'u ri jniñu nuu kɨvɨ ndetatu ja'a—kachi ya.

Ni nduva'a ɨɨn chaa ni ichi nda'a
(Mt. 12.9-14; Mr. 3.1-6)

6 Ti ɨnga kɨvɨ ndetatu, ni kɨvɨ Jesús ini veñu'un Israel, ti ni xna'an ya nuu yɨvɨ naa i. Ti yukan kande ɨɨn chaa ni ichi nda'a kua'a da. 7 Ti chaa ka xna'an ley jiin chaa fariseo, ka jito yu'u da Jesús ja nu sa'a ya tajna chaa un nuu kɨvɨ ndetatu un, ti sia'an ni'in da ichi ja kankuachi da ja'a ya. 8 Ko maa ya chi ja jini ya ndoo ka ndo'o ini da naa da, ti ni kachi ya jiin chaa ni ichi nda'a un:
—Ndokuɨñɨ ti kundichi ra ma'ñu ja'a—ni kachi ya.
Ni ndokuɨñɨ chaa un ti ni jakuɨñɨ da ma'ñu un. 9 Yukan na ti ni kachi Jesús jiin taka yɨvɨ un:
—Na kajnu'un ri ɨɨn jnu'un nuu ra naa ra: "¿Nau ɨɨn ja iyo va'a ja sa'a yo vijna kɨvɨ ndetatu nu? ¿Xi kuu sa'a yo ja va'a, xi va'a ga sa'a ndeva'a yo? ¿Kuu nama yo ɨɨn chaa ku'u un, xi kua'a ini yo na kuū da nu"? —ni kachi ya.
10 Ti ni nde'e va'a Jesús nuu tendɨ'ɨ yɨvɨ un, ti ni kachi ya jiin chaa ku'u un:
—Skaa nda'a ra —ni kachi ya.
Ti chaa un ni skaa da nda'a da, ti hora ni, ni nduva'a nda'a da. 11 Ko sava yɨvɨ ka'iin un, ni ka kuɨtɨ xaan ini ja sia'an ni kuu, ti ni ka keja'a ka ndajnu'un nasa sa'a da ndonda da sɨkɨ Jesús.

Ni nakaji Jesús ndɨ uxi uu chaa kuu ndaja'a ya
(Mt. 10.1-4; Mr. 3.13-19)

12 Ni kuu jaku kɨvɨ kua'an Jesús undi yuku un ja kakanta'u ya, ti yukan ni kendo ya nɨ niñu ni jikanta'u ya nuu Yandios. 13 Nu ni kundijin ɨnga kɨvɨ ti ni kana ya chaa ka skua'a jiin ya, ti ni nakaji ya ndɨ uxi uu da, ja ni skonani ya da apóstol, chi kundiso jniñu da ja na ka'an da jnu'un ya. 14 Ti chaa un ka kuu Simón ja ni skonani ya da Pedro, jiin ñani da Andrés; Jacobo jiin Juan; Felipe jiin Bartolomé; 15 Mateo jiin Tomás; Jacobo, se'e yɨɨ Alfeo; Simón, chaa ni yɨ'ɨ jiin partido cananista; 16 Judas, se'e yɨɨ Jacobo; jiin ɨnga Judas, ɨɨn chaa ñuu Cariote ja kuee ga ti ni nakua'a da Jesús nuu yɨvɨ jito u'u da.

Xna'an ya jnu'un Yandios nuu yɨvɨ kua'a
(Mt. 4.23-25)

17 Yukan na ti ni nūū Jesús xini yuku un jiin ndaja'a ya, ti ni jakuɨñɨ ya ɨɨn ndu'va. Ti kua'a xaan yɨvɨ ndañuu Judea, yɨvɨ ñuu Jerusalén jiin yɨvɨ vekoyo ichi yu'u mar Tiro jiin Sidón, ni ka kututu un ja ve kunso'o

jnu'un xna'an Jesús, jiin suni ja na nduva'a i
jiin kue'e ka ndo'o i. 18 Ti yɨvɨ ka ndo'o tachi
xaan suni ni ka nduva'a i. 19 Ti tendɨ'ɨ yɨvɨ
un ka kuni kue'e i sa'ma Jesús, chi jiin jniñu
ndiso ya un sa'a ya tajna tendɨ'ɨ yɨvɨ.

Yɨvɨ kundātū jiin yɨvɨ koo ndo'o

20 Yukan na ti ni nde'e va'a Jesús nuu
ndaja'a ya ti ni kachi ya:

—Na kachi ri ja kandichi Yandios jiin ro'o
yɨvɨ nda'u, chi jandaa kuu ja kɨvɨ ra ñuu nuu
ta'u ya jniñu. 21 Kandichi Yandios jiin ro'o
ja ka ji'i soko vijna naa ra, chi jaa kɨvɨ ja
kee ndendajnu ra naa ra. Kandichi Yandios
jiin ro'o ja vijna ka iyo ra jnukui'ya ini, chi
ɨnga kɨvɨ ti kusɨɨ ini ra, ti kuaku ra na ra.
22 Kandichi Yandios jiin ra naa ra, chi koto
u'u yɨvɨ ro'o ti keni'in i ro'o ichi fuera, ka'an
ndeva'a i nuu ra, ti skexiko i ro'o naa ra
nanu ja ka kuu ra yɨvɨ ndeva'a ja sɨkɨ ru'u,
maa Se'e Yɨvɨ Ñuyɨvɨ. 23 Ko kɨvɨ un ti ndusɨɨ
ini ra, chi kusɨɨ xaan ini ra, chi ka'nu xaan
koo ta'u ra nuu andɨvɨ, chi suni sia'an ni
ka sa'a ndeva'a jna'an da jiin chaa ni ka
kuu profeta, ni ka ka'an jnu'un Yandios na
jana'an. 24 Ko na nda'u ga taka ro'o chaa
riku, chi vijna ni ga ka iyo sɨɨ ini ra. 25 Na
nda'u ro'o naa ra ja ka iyo ndendajnu ra
vijna, ko jaa kɨvɨ ja kuu ra soko. Na nda'u
ra naa ra, vijna chi ka jaku ra, ko jaa kɨvɨ
ja ndukui'ya ini ra ti nde'e ra. 26 Na nda'u
ra naa ra, chi kuajnu'un yɨvɨ ro'o, chi sia'an
ni ka jajnu'un i chaa ni ka xndoña'an ja
ka kuu da profeta, chaa ni ka ka'an jnu'un
Yandios vasu tu ni kuu da, chi mani chaa ni
ka xndoña'an ni ka kuu da —ni kachi ya.

Jnu'un kanuu ga ja na siuku yo
(Mt. 5.38-48; 7.12)

27 Siin Jesús xndaku ya, ti ni kachi ya:

—Ko ro'o naa ra kunso'o jnu'un na ka'an
ri. Kunda'u ini ti ka'an va'a ra jiin yɨvɨ jito
u'u ro'o. Sa'a ja va'a ja kuu yɨvɨ ka sa'a
ndeva'a nuu ka kuɨtɨ ini i nuu ra. 28 Ka'an
va'a jiin yɨvɨ jikanta'u ja'a ra ja na jna'an ra
ɨɨn nundo'o. Kakanta'u nuu Yandios ja kuu
yɨvɨ ka chakuachi sɨkɨ ra. 29 Koto kinjna'an
ra jiin yɨvɨ kani ro'o, chi su'va nu ni kani ɨɨn
nuu ra, ti kua'a ɨnga nuu ra na kani tuku i.
Nu ɨɨn yɨvɨ kuni kuisonchaa i sa'ma ra, sia
na ki'in yɨvɨ un jiin, ti suni koto kinyɨɨ ra
camisa ra, kua'a na ki'in yɨvɨ un jiin. 30 Kua'a
nuu nuu yɨvɨ jikanuu nuu ra, ti nu ɨɨn yɨvɨ
jisonchaa i ja ñava'a ra, kua'a ra ki'in, ti koto
ma nandakan ga ra. 31 Nu kuni ra ja na ka'an
yɨñu'un yɨvɨ jiin ra, ti kava yɨñu'un tu maa
ra nava na ka'an yɨñu'un yɨvɨ jiin ra.

32 Chi nu nɨnɨ yɨvɨ mani ra jiin ka'an va'a
ra, ¿Nau ta'u ra iyo nusa? Chi undi chaa
ka sa'a ndeva'a ka sa'a sia'an. 33 Ti nu nɨnɨ
nuu yɨvɨ chindee ro'o ni yukan chindee ra,
¿nau ta'u ra iyo nusa? Chi undi chaa ka
sa'a ndeva'a ka sa'a sia'an. 34 Ti nu kua'a
ra nɨnɨ nuu yɨvɨ jini ra ja kuu chunaa i nuu
ra, ¿nau ta'u ra iyo nusa? Chi undi chaa ka
sa'a ndeva'a, suni ka ja'a nuu nuu jna'an da,
chi jini da ja chunaa i nuu da. 35 Ko maa ra
naa ra, ka'an va'a jiin yɨvɨ ka jito u'u ro'o,
ti chindee yɨvɨ un. Kua'a nuu nuu da, ti tu
kuñukuu ini ra ja kakan ra ya'u nuu da. Chi
nu sia'an sa'a ra, ti iyo kua'a ta'u ra nuu
Yandios, chi sia'an ja'a ra jandaa ja ka yɨ'ɨ ra
jiin Yandios, ya kancha andɨvɨ. Chi maa ya
va'a ini ya jiin taka ni yɨvɨ, vasu ɨɨn yɨvɨ ja
tu jini nakuanta'u nuu ya jiin yɨvɨ ndeva'a
xaan. 36 Ja yukan kuu ja na kava nda'u ini
ra naa ra, sia'an nanu ñunda'u ini Tata ra
Yandios —ni kachi Jesús.

Koto kuu ichi ini yo nuu yɨvɨ
(Mt. 7.1-5)

37 Siin Jesús xndaku ya, ti ni kachi ya:

—Koto kuu ichi ini ra nuu yɨvɨ ja ka'an
ndoo ra. Chi nu sia'an na sa'a ra, ti
kankuachi Yandios sɨkɨ ra, ja suni sia'an kaa
tu maa ra. Koto kankuachi ra ja'a yɨvɨ. Chi
nu sia'an ka'an ra ti kankuachi Yandios sɨkɨ
ra. Koto ma kachi ra ja ni jna'nu ndatu
ñanijna'an ra. Chi nu sia'an na ka'an ra,
ti kachi Yandios ja ni jna'nu ndatu maa ra.
Kuanka'nu ini nuu ñanijna'an ra nava na
kuanka'nu ini Yandios nuu ra. 38 Ti ansu
nɨnɨ ja na kuanka'nu ini ra nuu ñanijna'an
ra, chi suni kua'a sava'ni ga ja nandɨ'ɨ da, ti
maa Yandios na nakua'a ya vi'i ga nuu ra.
Ti chikua'a va'a ya nuu ra nanu ni chikua'a
maa ra nuu ñanijna'an ra undi na chitu ndɨɨ
bolsa ra. Sia'an sa'a ra, chi nu jiin ku'va
un chikua'a ra nava nandɨ'ɨ ñanijna'an ra,
ti suni sia'an na nachikua'a Yandios nava
nandɨ'ɨ tu ro'o —ni kachi Jesús.

39 Suni ni xna'an Jesús ɨnga jnu'un nuu
yɨvɨ un, ti ni kachi ya:

—Na kajnu'un ri nuu ra naa ra. ¿Xi kuu
koxnuu ɨɨn chaa kuaa nuu ɨnga chaa kuaa ja
nduku da ichi ki'in da nu? ¿Xi ansu ndɨnduu
da nukoyo ɨɨn yau nu? 40 Yukan kuu ja kuu

maa ra naa ra, nu ka kuu ra maestro ja xna'an jnu'un Yandios nuu ɨnga yɨvɨ. Tu iyo ni ɨɨn ndaja'a ja ndu ɨɨn nuu jiin maestro da, chi xnakan na kutu'va da taka ja xna'an maestro un. Yukan na ti sa ndu ɨɨn nuu da jiin maestro da.

41 ¡Suni na kajnu'un ri nuu ra! ¿Xi vatuni ja ka'an ndoo ra ja kuu ichi ini ra nde'e ra ñanijna'an ra, nu iyo ɨɨn kuachi i, vasu jakuu ga kaa tu maa ra jiin kuachi ra xino? 42 ¿Xi vatuni ja ka'an ndoo ra sɨkɨ ñanijna'an ra, ja ka'an vixi ra sɨkɨ da xino? Nde'e naa kaa jniñu sa'a ra, ti xaan yuji ra jiin kuachi un. Ko na kachi ri ja yɨvɨ ñaa xini kuu ra, ja tu jini ra ja xnakan nde'e va'a ra nasa kancha ra jiin kuachi ra, ti sa kuu kotonchaa ra kuachi lulu sa'a ñanijna'an ra —kachi Jesús.

Jiin nde'e un ti nakuni yo naa yujnu kuu
(Mt. 7.16-20; 12.33-35)

43 Siin Jesús xndaku ya nuu yɨvɨ un, ti ni kachi ya:

—Sa'a yo nanu. Ja ka jini ra ja tu iyo ni ɨɨn yujnu va'a ja kua'a nde'e kue'e, ni tu iyo ni ɨɨn yujnu kue'e ja kua'a nde'e va'a. 44 Chi nakuni yo nau nuu taka yujnu kuu nu jini yo naa nde'e kua'a. Suni tu kuni'in yo tɨchɨ vixi xini nu'iñu xaan, xi kuni'in yo nde'e tɨka'ya xini ɨɨn nu'iñu. 45 Sia'an kuu chaa va'a, chi ndo'o ini da mani jniñu va'a. Ti chaa ndeva'a un, mani jniñu kue'e ndo'o ini da. Ti yu'u da, chi ka'an nava ndo'o ini da —kachi ya.

Xndaku Jesús sɨkɨ uu ve'e
(Mt. 7.24-27)

46 Yukan ti ni kachi Jesús nuu yɨvɨ kua'a ni ka ndututu un:

—Nde kua'a ra kachi jiin ri naa ra: "Ni'in kuu jito'o na, ti saña kuu se'e ni." Vasu ka ka'an ra sia'an, ko tu ka jandatu ra jnu'un ri. 47 Ko vijna na xna'an ri nasa kuu yɨvɨ vekoyo nuu ri, ja chunso'o jnu'un ka'an ri, ti jandatu i jnu'un ri. 48 Yɨvɨ un kuu i nanu ɨɨn chaa ni sa'a ɨɨn ve'e. Kunuu teyɨɨ ni skee da yuu ndiso nama ve'e un. Yukan ni kii ɨɨn sau xaan, ti ni ndaa nducha ja kuni xnaa ve'e un, ko tu ni kanda ve'e un, chi kutu xaan ni kee ja'a ve'e un. 49 Ti yɨvɨ ka chunso'o jnu'un ka'an ri, ti tu ka jandatu i, yɨvɨ un kuu i nanu ɨɨn chaa ni sa'a ve'e da, ko tu ni skee kunu da yuu ja kundiso nama ve'e un. Ti ñuu ni ja'a ɨɨn sau xaan ti ni ndaa nducha, ti ni nduva ve'e un kua'an, ti ni naa ii —ni kachi Jesús.

Sa'a Jesús tajna ɨɨn muzu capitán romano
(Mt. 8.5-13)

7

1 Nu ni ndɨ'ɨ ni ka'an Jesús nuu yɨvɨ un, ti kua'an ya ichi ñuu Capernaum. 2 Ti yukan kande ɨɨn chaa kuu capitán, ja kuu chaa yɨnda'a ɨɨn ciento soldado, ja ka yɨ'ɨ i jiin ejército ñuu Roma. Ñava'a da ɨɨn muzu junukuachi nuu da, ti kunda'u xaan ini da chaa un. Ni ki'in kue'e maa da ja kuni kuu da. 3 Ti nu ni jiniso'o da jnu'un Jesús, ti ni taji da uu chaa ka kuña'nu Israel, ja na ki'in kanda'u da jiin Jesús, ja na kin sa'a ya tajna chaa junukuachi nuu da un. 4 Ni ka tu'va da nuu Jesús, ti ni ka kanda'u xaan tonto da sia'an:

—Kuni capitán un ja na chindee ni da, ti va'a ga ja na sa'a ni, 5 chi mani da jiin yɨvɨ ñuu na. Ti maa da ni ta'u jniñu ja ni kuu veñu'un na naa na —ni ka kachi da.

6 Yukan na ti kua'an Jesús jiin da naa da. Ko nu kuan kuyajni ya ve'e capitán un, ti chaa un ni taji da uu amigo da ja na kachi da nuu Jesús sia'an:

—Jito'yo, kuña'nu ga ni ja kuu saña, ti tu ɨɨn nuu na jiin ni. Ja yukan kuu ja tu kuni na ja kɨvɨ ni ve'e na. 7 Ja yukan kuu ja tu ni kuni na ja jaa maa na ja nanduku na ni'in. Chi so kuni na ja na ta'u ni jniñu ti na nduva'a muzu na. 8 Chi saña suni iyo ɨɨn chaa kuña'nu ta'u jniñu nuu na, ti suni maa na ñava'a na soldado na. Ti kachi na jiin ɨɨn da "kua'an", ti ki'in da. Ti kachi na jiin ɨnga "ña'an ja'a", ti kii da. Ti ta'u na jniñu nuu muzu ja na sa'a i jniñu un, ti sa'a i —ni kachi da.

9 Nu ni jiniso'o Jesús jnu'un un, so ni naa ini ya. Ti ni ndeokoto ya nuu yɨvɨ kua'a kuankoyo jiin ya un, ti ni kachi ya:

—Jandaa na kachi ri nuu ra naa ra ja nɨ tu'u ñuu Israel tu iyo ni ɨɨn yɨvɨ kandixia da ru'u nanu ni kandixia chaa ja'a —ni kachi Jesús.

10 Nu ni ka najakoyo chaa ni taji da un ve'e, ti ni ka jini da ja, ja ni nduva'a chaa ku'u un.

Ni naxndoto Jesús se'e yɨɨ ɨɨn ña'an ni kendo maa ɨɨn

11 Nu ni ya'a un, ti kua'an Jesús ɨɨn ñuu nani Naín. Suni kuankoyo ndaja'a ya jiin kua'a xaan ga yɨvɨ. 12 Ti nu kuan kuyajni

ya ñuu un, ti ni jini ya kuankoyo yɨvɨ kuan
chunduji i ɨin ndɨyɨ, ti maa ɨin ni ndɨyɨ
yukan ni kuu se'e yɨi ɨin ña'an ni kendo maa
ɨin. 13 Nu ni jini Jesús nuu ña'an un, ti ni
kunda'u ini ya maa ña, ti ni kachi ya jiin ña:
—Koto nde'e ra —ni kachi ya.
14 Yukan ti ni tu'va Jesús, ti ni ke'e ya jajnu
ndɨyɨ un, ti ni ka jankuñɨ chaa ka ndiso jajnu
un, ti ni kachi ya jiin ndɨyɨ un:
—Chaa lulu, na kachi ri jiin ra: ¡Ndokoo!
—ni kachi ya.
15 Yukan ti ni ndoko chaa lulu ja ja ni ji'i
un, ti ni keja'a da ka'an da, ti ni nakua'a
Jesús maa da nuu nana da. 16 Nu ni ka jini
yɨvɨ un, ti ni ka yu'u xaan i, ti ni ka keja'a ka
nakanajaa i Yandios sia'an:
—Ni kenda ɨin profeta kuña'nu nuu
kanchuku yo naa yo vijna —ni ka kachi i.
Suni ni ka kachi i sia'an:
—Ni chaa Yandios ja vee chindee ya ñuu
ya —kachi i naa i.
17 Yukan ti ni jichanuu jnu'un jniñu ni sa'a
Jesús nɨ ñuu Judea jiin taka ga ñuu ka'iin
yajni un.

Chaa ni taji Juan, chaa ni skuanducha
(Mt. 11.2-19)

18 Yukan ti chaa ni ka kuu ndaja'a Juan, ni
ka jani da jnu'un nuu da sɨkɨ taka jniñu sa'a
Jesús. 19 Ti ni taji da uu ndaja'a da un ja na
kinkoyo da nuu kande Jesús, ja na kajnu'un
da ya nu maa ya kuu Cristo ja kii un, xi
kundatu da ɨnga, ni kachi da. 20 Ni jakoyo
chaa un nuu kande Jesús, ti ni ka jikajnu'un
da ya:
—Juan, chaa skuanducha un, ni taji da
saña naa na nava na kajnu'un na ja nu maa
ni kuu Cristo ja ni chisojnu'un Yandios ja kii
un. ¿Xi kundatu yo ɨnga? —ni ka kachi da.
21 Ti hora ni jakoyo chaa un, ni kuu ja sa'a
Jesús jniñu ña'nu kenchaa ya taka nuu kue'e
ka jna'an yɨvɨ un, ti keni'in ya tachi xaan,
jiin ja ka ndundijin nduchi tɨjnɨ yɨvɨ kuaa
un. 22 Ti ni kachi Jesús jiin chaa ni taji Juan:
—Kuankoyo naa ra ti kani jnu'un nuu
Juan naa ra sɨkɨ taka ja ni ka jini ra jiin taka
jnu'un ni ka jiniso'o ra ja'a naa ra. Kachi
nuu da ja yɨvɨ kuaa un ka ndundijin nduchi
i, jiin yɨvɨ tɨkuku un ja ka jika i, jiin suni ka
ndundoo chaa ka jna'an kue'e ndɨ'yɨ te'yu
un, jiin yɨvɨ so'o un ka ndundijin so'o i jiin
ja ka nandoto ndɨyɨ un naa i, jiin ja kuu
nuu yɨvɨ nda'u ka'an ri jnu'un Yandios ja
nasa nanita'u i. 23 Ti kachi jiin da ja kandichi
Yandios jiin yɨvɨ, ti tu yu'u i kundikun i
ru'u vasu na kondo'o koo nene i ja sɨkɨ ru'u
—kachi ya.
24 Nu ni ka ya'a chaa ni taji Juan un
kuankoyo da, ti ni keja'a Jesús ka'an ya
jiin yɨvɨ un sɨkɨ naa chaa kuu Juan, ti ni
jikajnu'un ya:
—Na ni ka jande'e ra undi nuu ñu'un te'e
un, ¿Ndoo ka ndo'o ini ra ja sa'a chaa un? Ti
tu ni ka jini ra ɨin chaa nanu ɨin yoko icha
ja kanda sa'a tachi un, ti chaa un tu ni sama
nuu nuu da jnu'un ka'an da, chi ɨin ni jnu'un
ni ka'an da. 25 Ti nu ni ka jande'e ra yukan,
¿xi ni ka jini ra ja ñu'un da sa'ma va'a nu?
Va tuu, chi na kachi ri ja yɨvɨ ka ñu'un sa'ma
fino kanchuku da ini ve'e chaa ka kuu rey.
26 ¿Ti ndoo ni ka jande'e ra nusa? ¿Xi ka jani
ini ra ja maa da kuu profeta ja ka'an jnu'un
Yandios nu? Ti jandaa ndixia kuu ja chaa
un, kuu da ɨin profeta ja ka'an da jnu'un
Yandios. 27 Juan ni kuu chaa ka'an nuu tutu
Yandios nuu kachi sia'an:
Na taji ri tajnu ri ja na koxnuu da jaa da.
Ti na satu'va da yɨvɨ naa i sa ki'in ra.
Ni kachi Yandios, kachi tutu.
28 Jandaa na kachi ri ja tukaa ga ni ɨin yɨvɨ
nanu Juan ja kuña'nu ga ja kuu Juan chaa
skuanducha un. Ko yɨvɨ ja, ja ni ka janta'u
jnu'un sɨkɨ nasa ta'u Yandios jniñu, vasu tu
ka ndiso ni ɨin jniñu nanu Juan, ko kuni ga
yɨvɨ un jniñu ña'nu ga ja sa'a ya ansu maa
da —ni kachi Jesús.
29 Chaa ka kinya'u puesto jiin kua'a ga yɨvɨ
un, ni ka kuu yɨvɨ ni skuanducha Juan. Ja
yukan kuu ja ni ka janta'u i jnu'un ni ka'an
Jesús, ti ni ka ja'a i jandaa ja mani jnu'un
Yandios ni kuu ja ni ka'an Jesús, chi vanuxia
ni ka janducha i nuu Juan ja sɨkɨ ja ni ka
nakani ini i nuu kuachi i. 30 Ko chaa fariseo
un jiin taka chaa ka xna'an ley, tu ni ka
janta'u da jnu'un Yandios ni ka'an Jesús, chi
vanuxia tu ni ka janta'u da jnu'un ni ka'an
Juan ni tu ni ka janducha da naa da. Ni ka
skexiko da nava kuni sa'a Yandios jiin da.
31 Ti Jesús ni ka'an tuku ya, ti ni kachi ya:
—Ja'a na kachi ri jiin nau ja skejna'an ri
yɨvɨ kanchuku kɨvɨ vijna. 32 Chi yɨvɨ ka iyo
vijna ka kuu i nanu suchi kuachi nu ni ka
nukoo i nuu ya'u ti ka yɨsɨkɨ i, ti ka kana xini
jna'an i: “Ka tɨvɨ yo xkili, ko tu ni ka jitaja'a
i. Ti kuaka xaan ni ka jita yo ɨin yaa, ko tu ni

ka nde'e i", ni ka kachi i. 33 Suni sia'an kɨvɨ
vijna, chi ni kii Juan, chaa ni skuanducha
un, ni kuncha da. Tu ni ji'i da ndɨxɨ, ti
iyo nasa xndondicha da ini da. Ti ro'o ni
ka ka'an ra ja ni yɨ'ɨ da jiin ɨin tachi xaan.
34 Yukan na ti ni chaa tu ru'u, maa Se'e Yɨvɨ
Ñuyɨvɨ ja tu iyo nasa xndondicha ri ini ri, ti
ji'i ri. Ko ka chakuachi ra ru'u ja yaji xaan
ri, ti ji'i xaan ri vino, ti kejna'an ri jiin chaa
ka kinya'u nuu puesto jiin taka ga yɨvɨ ka
sa'a kuachi. 35 Nusa ti tu ni ka kandixia ra
jniñu ni sa'a Juan, ni tu ka kandixia ra jniñu
ni sa'a ru'u. Ko tundo sa'a, chi yɨvɨ tu'va
ka jini i ja iyo va'a sava'ni ga jniñu ni tatu
Yandios nuu ri jiin Juan —ni kachi ya.

Ni ja'an Jesús ve'e ɨin chaa fariseo nani
Simón

36 Yukan ti ɨin chaa fariseo ni kana Jesús
ja kusama da jiin ya. Ni jaa ya ve'e da, ti
ni nukoo ya nuu mesa. 37 Ti ñuu yukan iyo
ɨin ña'an sɨɨ ini. Ni ni'in ña jnu'un ja kua'an
Jesús ve'e Simón kuan kusama ya, ti yukan
ni jaa ña jiin ɨin tɨndo'o lulu alabastro ja
ñu'un chitu aceite perfume. 38 Ni nukoo ña
nuu ja'a Jesús, nde'e ña, ti ni xndaji ña ja'a
ya jiin nducha nuu ña, ti ni nasichi ña jiin ixi
xini ña. Yukan ti ni teyu'u ña ja'a ya, ti ni
skuchi ña jiin aceite perfume un. 39 Nu ni jini
chaa fariseo, chaa ni kana Jesús yukan, ti ni
keja'a ndo'o ini da: "Nu sia'an ti ndixia chaa
ja'a ja kuu da ɨin profeta, ti va kuni da naa
ña'an kuu ña, chi kuu ña ɨin ña'an sɨɨ ini",
ni ndo'o ini da. 40 Yukan ti ni kachi Jesús jiin
chaa fariseo un:

—Simón, iyo ɨin jnu'un kuni ka'an ri jiin
ra —kachi ya.

Ti ni kachi chaa fariseo un:

—Kachi ni maestro —ni kachi da.

41 Yukan ti ni kachi Jesús:

—Na kani ri ɨin jnu'un. Ni ka iyo uu chaa
ka tau xu'un nuu ɨin chaa ja'a nuu xu'un.
ɨin da tau u'un ciento xu'un plata, ti ɨnga da
tau sava ciento. 42 Ko ndɨnduu chaa un tu ka
ni'in da ja chunaa da un. Yukan na ti chaa ni
ja'a nuu un ni janka'nu ini da nuu ndɨnduu
chaa un. Sia'an ni kuu jnu'un. Vijna ti kachi
nuu ri, ¿Nau ɨin ɨin chaa un kunda'u ga ini
chaa ni ja'a nuu xu'un un nusa? —ni kachi
ya.

43 Ti ni kachi Simón:

—Ja ndo'o ini na va chaa ni tau kua'a ga
nuu da un —ni kachi da.

Ti ni kachi Jesús:

—Jandaa kuu un —ni kachi ya.

44 Yukan ti ni nde'e Jesús nuu ña'an un, ti
ni kachi ya jiin Simón:

—Nde'e nuu ña'an ja'a. Ni kɨvɨ ri ve'e ra
ko tu ni siuku ra jnu'un ra. Tu ni ja'a ra
nducha ndundoo ja'a ri. Ko ña'an ja'a ni
xndaji ña ja'a ri jiin nducha nuu ña, ti ni
nasichi ña jiin ixi xini ña. 45 Tu ni teyu'u
ra ru'u ja kanxia'u ra jiin ri, ko ña'an ja'a,
undi ni kɨvɨ ri ni keja'a ña teyu'u ña ja'a ri.
46 Tu ni chu'un ra aceite perfume xini ri, ko
ña'an ja'a, chi ni skuchi ña ja'a ri jiin aceite
perfume. 47 Ja'a ti na kachi ri nuu ra ja nde'e
mani xaan ña ru'u ja na kuanka'nu ini ri
nuu taka kuachi ni sa'a ña. Ko ɨin yɨvɨ ja
tu stuu i maa i ja mani i jiin ri va tu nakani
ini i ja iyo kua'a kuachi sɨkɨ i, ni tu nduku i
jnu'un ka'nu ini nuu ri ja na kenchaa kuachi
i —ni kachi Jesús jiin Simón.

48 Yukan ti ni kachi ya jiin ña'an un:

—Ja ni janka'nu ini ri nuu kuachi ra —ni
kachi ya.

49 Yukan na ti yɨvɨ ni ka jakoyo kanchuku
jiin ya yukan, ni ka keja'a ka ndajnu'un naa:

—¿Naa chaa kuu chaa ja'a ja janka'nu ini
da nuu kuachi un? —kachi naa.

50 Ko maa Jesús ni kachi ya jiin ña'an un:

—Ja ni keta'u ra, chi ni kandixia ra ru'u.
Na kukuee ki'in ra vijna —ni kachi Jesús.

Ña'an ni ka chindee Jesús

8

1 Yukan, ti ni keja'a Jesús jikonuu ya taka
ñuu jiin taka rancho, ti xndaku ya nasa kɨvɨ
yɨvɨ nda'a Yandios ti ta'u ya jniñu nuu i. Ka
jikonuu ndɨ uxi uu ndaja'a ya jiin ya. 2 Ti
suni ka jikonuu tɨjnɨ ñasɨ'ɨ ni sa'a ya tajna
ja ni kenchaa ya tachi xaan ni ka jna'an ña
jiin tɨjnɨ nuu ga kue'e ni ka jna'an ña naa
ña. Ti yukan ni ka'iin María, ja suni nani
ña Magdalena, ña'an ni keni'in ya uxia tachi
xaan. 3 Suni kua'an Juana ñasɨ'ɨ Chuza, chaa
ni ta'u jniñu nuu muzu Herodes chaa ni
kuña'nu un. Suni Susana jiin tɨjnɨ ga ña'an
ni ka chindee ya jiin ja ka ñava'a ña.

Jnu'un ɨin chaa saka triu
(Mt. 13.1-9; Mr. 4.1-9)

4 Kua'a xaan yɨvɨ uu ga ñuu ni ka jakoyo
nuu kande Jesús, ti nu ni ka taka kua'a ga
yɨvɨ un, ti ni keja'a Jesús xna'an ya nuu yɨvɨ
un sia'an, ti ni kachi ya:

5 —Ɨɨn chaa jitu triu ni kenda da kuan
saka da triu. Ti nuu kua'an da jacha da triu
un, sava triu un ni ka nukoyo ini ichi, ni
ka jañu ni'nu yɨvɨ, ti ni ka chakoyo saa un
naa tɨ, ti ni ka nastutu tɨ. 6 Sava ga triu un
ni ka jinu ma'ñu yuu, ti ni jinu triu un, ko
nu ni na'ichi ñu'un, ti ni ka ichi. 7 Sava ga
triu un ni ka jinu nuu yɨ'ɨ yo'o nu'iñu. Ti nu
ni kaña numa nu'iñu un, ti ni ka jasɨ i nuu
triu un. 8 Ko sava ga triu un ni ka jinu i nuu
yɨ'ɨ ñu'un va'a, ti ni kaña triu un ti ni ja'nu,
ti va'a xaan ni kuu. Ni ka nakua'a undi ɨɨn
ciento triu nuu ɨɨn triu tata —ni kachi ya.

Yukan na ti jaa xaan ni ka'an Jesús sia'an:

—Nau ro'o na chunso'o, ti nakani ini
nasa kuni ka'an jnu'un un —kachi ya.

Na kachi Jesús nasa kuni ka'an jnu'un ni ka'an ya un

(Mt. 13.10-17; Mr. 4.10-12)

9 Yukan na ti ni ka jikajnu'un taka chaa ja
skua'a jiin Jesús nasa kuni ka'an jnu'un ni
xndaku ya un, 10 ti ni kachi ya:

—Ja kuu ro'o naa ra chi xna'an kaji Yan-
dios nuu ra nasa ta'u ya jniñu, ko yɨvɨ tu
kandixia, na xndaku ri nuu i jiin jnu'un un.
Chi vasu ñuso'o i jnu'un ka'an ri, ti nde'e i
jniñu sa'a ri, ko jini ri ja tu kuɨtɨ kuni i chaku
ini nasa ta'u ya jniñu. Chi vasu ka ñuso'o i
jnu'un ka'an ri, ti nde'e i jniñu sa'a ri, ko tu
chaku ini i —ni kachi ya.

Xndaku Jesús nasa kuni ka'an jnu'un chaa saka triu un

(Mt. 13.18-23; Mr. 4.13-20)

11 Siin Jesús xndaku ya, ti ni kachi ya:

—Sia'an kuni ka'an jnu'un un. Sa'a yo
nanu ja triu un kuu jnu'un Yandios. 12 Ti yɨvɨ
un kuu triu ja ni jinu ichi un, chi chunso'o
i jnu'un Yandios, ko nu ni chaa ja'u'u un,
ti xnda'u da ja tu kandixia i, ti nava tu
keta'u i. 13 Ti triu ni jinu nuu yuu yukan kuu
nanu yɨvɨ ni ka jiniso'o jnu'un ka'an ri, ni ka
janta'u i, ti ka kusɨɨ ini i jiin. Ko vanuxia ja
changa ga kuñɨɨ ini i jiin jnu'un un, ti nu ni
ka keja'a ka jito u'u yɨvɨ i ja sɨkɨ jnu'un un,
ti ka nakani ini i, ti tukaa ga ka kandixia i.
14 Ti triu ni ka jinu nuu yɨ'ɨ yo'o nu'iñu kuu
nanu yɨvɨ ni ka chunso'o jnu'un un, ko ka
ndɨ'ɨ ga ini i ja kuu taka ga ja iyo nuu ñuyɨvɨ
ja'a, ja na kuu riku i. Ti yukan kuu ja jasɨ
ja tu ka siin jiin jnu'un Yandios, chi tukaa
kuni kuandatu i nuu jnu'un ya. 15 Ko triu
ni ka jinu nuu ñu'un va'a un kuu nanu yɨvɨ
ka chunso'o nɨɨ ini i jnu'un Yandios, ti ka
chaku ini i nasa kuu jnu'un un, ti ka siuku i
jiin. Yɨvɨ un ka kuu nanu triu ni ka nakua'a
undi ɨɨn ciento triu nuu ɨɨn triu tata —ni
kachi Jesús.

Jnu'un ɨɨn yɨtɨ

(Mr. 4.21-25)

16 Siin Jesús xndaku ya, ti ni kachi ya.

—Yɨvɨ yɨnda'a ɨɨn yɨtɨ, tu skuikun i ti kasɨ
i nuu, ni tu kani yɨ chii jito. Chi su'va
chuxndee i yɨtɨ un nuu sukun, ti nava na
kundijin nuu yɨvɨ ka jakoyo un. 17 Suni sia'an
kuu jiin jniñu kua'a ri nuu ra naa ra, chi
vijna ñu'ni jaku ni yɨvɨ ka jini, ko jaa ɨɨn
kɨvɨ nu kua'a yɨvɨ kuni ndijin. 18 Yukan ti na
chunso'o va'a i jnu'un ka'an ri, chi sɨkɨ yɨvɨ
ja kandixia jnu'un ri, ti vi'i ga ni'in jna'an i
inijnuni i ja kunukuachi i nuu ya. Ko yɨvɨ ja
tu kandixia, ti vi'i ga kendo i, ti tu chindee
Yandios maa i. Chi su'va naa ini i jnu'un ri
—ni kachi Jesús.

Nana Jesús jiin ñani ya

(Mt. 12.46-50; Mr. 3.31-35)

19 Yukan ti ni jakoyo nana Jesús jiin ñani
ya nuu kande ya, ti ka kuni ña ka'an ña jiin
Jesús, ko tu kuu nasa kɨvɨkoyo ña nuu kande
ya, chi kua'a xaan yɨvɨ ka'iin nuu ya. 20 Ni
ja'an ɨɨn chaa ni jan kasjnu'un nuu ya, ti
kachi da:

—Nana ni jiin ñani ni ka'iin da fuera, ti
ka kuni ka'an da jiin ni —ni kachi da.

21 Ti ni kachi ya jiin chaa un:

—Yɨvɨ ka chunso'o jnu'un Yandios ti ka
jandatu i jnu'un un, yukan kuu nanu nana
ri jiin ñani ri —ni kachi ya.

Ni sa'a Jesús ja na jakuɨñɨ tachi sau xaan
nuu lago un

(Mt. 8.23-27; Mr. 4.35-41)

22 Ɨɨn kɨvɨ ni kɨvɨ Jesús jiin ndaja'a ya ini
ɨɨn barco, ti ni kachi ya:

—Na cho'o ɨnga yu'u mini un —ni kachi
ya.

Yukan ti kuankoyo da. 23 Ko nɨ kuankoyo
da nuu nducha un, ti ni kixi Jesús. Ichi
kuankoyo da ti ni ndonda ɨɨn tachi sau xaan
tonto nuu mini un ja kava nuu mani ga
nducha un nuu barco un, ti kuni kee ka'nu
ki'in. 24 Ti ni ka xndoto ndaja'a un ya, ti ni
ka kachi da:

—¡Maestro! ¡Maestro! Ka kuni keka'nu
yo chii nducha —ni ka kachi da.

Yukan ti ni ndokuɨñɨ ya ti ni ta'u ya jniñu
nuu tachi sau xaan un jiin mini un, ti na'iin
kuɨtɨ ni kuu. 25 Yukan ti ni kachi ya jiin
ndaja'a ya:
—¿Ndoo ka jna'an ra naa ra nusa? ¿Ka
jani ini ra ja tu kuu chindee Yandios ro'o
naa ra nu? —ni kachi ya.
Ko maa da naa da, so ka naa ini da ja ni ka
yu'u da, ti ni ka keja'a ka jikajnu'un jna'an
da:
—¿Naa chaa kuu chaa ja'a ja undi tachi
sau xaan un jiin mini un ka jandatu nuu da?
—kachi da naa da.

Chaa ni ka jna'an tachi xaan ñuu Gadara
(Mt. 8.28-34; Mr. 5.1-20)

26 Yukan sa ni ka jakoyo da nuu ñu'un ñuu
Gadara ja kande ɨnga yu'u mini Galilea. 27 Nu
ni kee Jesús ini barco un, ti ni tu'va ɨɨn chaa
ñuu un nuu ya. Ti ja ni kuu na'an xaan ja
jna'an chaa un tachi xaan un. Tu ñu'un da
sa'ma, ni tu nchaa da ve'e, chi mani sɨkɨ
kava nuu ka ñunduji ndɨyɨ un nchaa da.
28 Nu ni jini da nuu Jesús, ti ni nduva da nuu
ja'a ya, ti ni kanajiin da sia'an:
—¿Ndoo kɨvɨ nduu ni jiin na, ni'in Jesús,
Se'e Yandios kancha andɨvɨ? ¡Jikanta'u na
nuu ni ja tu kua'a ni nundo'o saña! —ni
kachi da.
29 Sia'an ni kanajiin da, chi Jesús ja ni ta'u
ya jniñu nuu tachi xaan ja na xndoo maa
da. Tɨjnɨ jinu jnɨɨ tachi xaan un maa da, ti
vasu ka ju'ni yɨvɨ nda'a da jiin sɨ'ɨn da ja
na kunu'ni da, ko kundee da ja'ncha da, ti
kua'an tachi xaan un jiin da undi yuku te'e
un. 30 Ni jikajnu'un Jesús maa da:
—¿Nasa nani ra? —ni kachi ya.
Ti ni kachi da:
—Nani na Legión —ni kachi da.
Sia'an ni ka'an da chi Legión kuni ka'an
ja ka iyo kua'a xaan soldado, ti kua'a xaan
tachi un jna'an da. 31 Ti tachi un ni ka
kanda'u jiin Jesús ja tu taji ya kinkoyo ini
xnduchi kunu un nuu koto nundo'o. 32 Ti
yuku un ka'iin kua'a xaan kɨnɨ ka nduku
tɨ ja kaji tɨ, ti ni ka kanda'u tachi un jiin
Jesús ja na kua'a ya jnu'un ja na kinkoyo
jiin tɨ, ti Jesús ni ja'a ya jnu'un. 33 Yukan ti
ni ka xndoo tachi xaan un chaa un, ti ni ka
kekoyo kua'an, ti ni ka jankuncha jna'an jiin
kɨnɨ un. Yukan ti ndɨ'ɨ tɨ ni ka ja'a tɨ corrɨ,
ni ka nukoyo tɨ xa'va, ti ni ka kɨvɨ tɨ nuu
nducha mini un, ti ni ka kanchaa tɨ nducha
un, ti ni ka ji'i tɨ.
34 Nu ni ka jini chaa ka ndito kɨnɨ un
ja sia'an ni ka jna'an kɨnɨ da, ni ka yu'u
xaan da. Ti ni ka ja'a da corrɨ ni ka jan
kasjnu'un da nuu yɨvɨ ñuu jiin taka yɨvɨ
rancho. 35 Yukan ti ni ka kee yɨvɨ ñuu un ni
ka jande'e i ja ni kuu un. Nu ni ka jakoyo
yɨvɨ un nuu kande Jesús, ti ni ka jini i chaa
ni jna'an tachi xaan un nukoo da nuu ja'a
Jesús, ja ni nduva'a da ti ja ñu'un da sa'ma
da. Ti nu ni ka jini yɨvɨ un ni ka yu'u xaan
i. 36 Ti uu ga yɨvɨ ni ka jini i jniñu ña'nu ni
sa'a Jesús ni ka jani i jnu'un nasa ni nduva'a
chaa ni jna'an tachi xaan un. 37 Ko ja sɨkɨ
jniñu ña'nu un ni ka yu'u xaan tendɨ'ɨ yɨvɨ
ñuu Gadara un, ti ni ka ka'an da jiin ya ja na
kee ya na ki'in ya ñuu da un naa da. Yukan
na ti ni ndɨvɨ Jesús barco ti kua'an ya. 38 Ko
chaa ni jna'an tachi xaan un, na ti ki'in ga
Jesús ni ka'an nda'u da jiin Jesús ja kuni da
ki'in da jiin ya. Ko maa ya ni kachi jiin da ja
na kendo da, ti ni kachi ya:
39 —Kuano'on ve'e ra, ti kani ra jnu'un
taka ja ni sa'a Yandios jiin ra —ni kachi ya.
Yukan na ti kua'an chaa un, ti ni jani da
jnu'un nɨ ñuu nava ni sa'a Jesús jiin da.

Se'e sɨ'ɨ Jairo jiin ña'an ni kue'e sa'ma
Jesús
(Mt. 9.18-26; Mr. 5.21-43)

40 Nu ni naya'a tuku Jesús ɨnga yu'u
nducha un, ti ni ka kusɨɨ ini yɨvɨ ja ni nchaa
tuku ya, chi ka ndatu i ya. 41 Ti yukan ni jaa
ɨɨn chaa nani Jairo, chaa yɨnda'a ɨɨn veñu'un
Israel un. Ni jakunjitɨ da nuu ja'a Jesús, ti ni
kanda'u da jiin ya ja na ki'in ya ve'e da, 42 chi
kuni kuu se'e sɨ'ɨ da, ti ma ɨɨn xini i, ko ja iin
i uxi uu kuiya.
Ti kua'an Jesús jiin da. Ko kuankoyo
kua'a xaan yɨvɨ jiin ya ja undi ka jaxin jna'an
yɨvɨ un naa i. 43 Ti ma'ñu yɨvɨ un kua'an
ɨɨn ñasɨ'ɨ jna'an kue'e nɨñɨ xaan tonto ja ni
ndo'o ña jiin kue'e un uxi uu kuiya. 44 Ni
tu'va ña ichi jata Jesús, ti ni ke'e ña sɨkɨ
sa'ma ya. Ti hora ni ni jakuɨñɨ nɨñɨ un.
45 Yukan ti ni jikajnu'un Jesús yɨvɨ un:
—¿Nau ja ni kue'e ru'u? —ni kachi ya.
Ti tendɨ'ɨ yɨvɨ un ka ka'an ja tuu. Ti Pedro
jiin uu ga ndaja'a un ni ka kachi da jiin Jesús:
—Maestro, yɨvɨ kuankoyo ja'a ka jaxin
jna'an i, ti ka chinda'a jna'an i, ti jikajnu'un

ni ja nau ja ni chinda'a ni'in —ni ka kachi da.
46 Yukan ti ni kachi Jesús:
—Iyo ɨɨn yɨvɨ ni ke'e ru'u, chi ni jini ri ja jiin jniñu ndiso ri ni sa'a ri tajna ɨɨn yɨvɨ —ni kachi ya.
47 Nu ni jini ña'an un ja ni jini Jesús ja ni ke'e ña ya, ti undi nɨ'ɨn ña ni tu'va ña, ti ni jakunjitɨ ña nuu ya. Ti nuu chitu un ni kachi ña ndoo ni kuu ja ni ke'e ña sa'ma ya, ti ni nduva'a ña nuu ni kue'e ña sa'ma ya.
48 Yukan ti ni kachi Jesús jiin ña:
—Ndee sa'ni ra hija. Ja ni nduva'a ra chi ni kandixia ra ru'u ja kuu sa'a ri tajna maa ra. Ti na kukuee ki'in ra vijna —ni kachi ya.
49 Ti ka'an Jesús sia'an, ti ni jaa ɨɨn chaa kande ve'e Jairo, ti ni kachi da jiin Jairo:
—Ja ni ji'i se'e sɨ'ɨ ni. Tukaa ndoo sa'a ni ja ki'in ni jiin maestro —kachi da.
50 Ti Jesús ni jiniso'o ya ja sia'an ni ka ka'an da jiin Jairo. Ko tu ni ki'in ya jnu'un, ti ni kachi ya jiin Jairo:
—Koto yu'u ra, so kuni ri ja na kandixia ra ti nava na nduva'a se'e sɨ'ɨ ra —ni kachi ya.
51 Nu ni jaa ya ve'e Jairo, ti tu ni ja'a ya jnu'un kɨvɨkoyo yɨvɨ jiin ya, chi nɨnɨ Pedro, Jacobo jiin Juan, jiin tata suchi lulu un, jiin nana i ni ka kɨvɨ jiin ya. 52 Ti tendɨ'ɨ da ka nde'e ja ka na'nu ini da suchi lulu un, ko ni kachi Jesús:
—Tu nde'e ra naa ra, chi tu ni ji'i suchi lulu ja'a, chi so kixi i —ni kachi ya.
53 Ti yɨvɨ ka'iin un so ni ka jaku i ja sia'an ni ka'an Jesús, chi ja ni ka jini da ja ni ji'i suchi lulu un. 54 Ti maa Jesús ni jnɨɨ ya nda'a suchi lulu un, ti jaa xaan ni ka'an ya sia'an:
—¡Suchi lulu, ndoko! —ni kachi ya.
55 Ti hora ni, ni nandoto suchi lulu un, ti ni ndoko i. Ti ni ta'u Jesús jniñu nuu nana i ja na kua'a ña ja kaji i. 56 So ni ka naa ini tata i. Ko maa Jesús ni ta'u ya jniñu ja tu kani da jnu'un ja sia'an jniñu ni sa'a ya.

Taji Jesús ndaja'a ya ja na ka'an da jnu'un Yandios
(Mt. 10.5-15; Mr. 6.7-13)

9

1 Ni nastutu Jesús ndɨ uxi uu ndaja'a ya, ti ni ja'a ya jniñu ña'nu nuu da naa da ja na kuu keni'in da taka nuu tachi xaan, ti suni na sa'a da tajna yɨvɨ ka jna'an taka nuu kue'e. 2 Ni taji ya da ja na xna'an da jnu'un Yandios sɨkɨ ja nasa kuu kɨvɨ i nda'a ya ja na ta'u ya jniñu nuu i. Ti ni ja'a ya jniñu ja na kenchaa da kue'e naa da. 3 Ti ni kachi ya jiin da naa da:
—Tundo kunda'a ra naa ra ja kuu ichi, ni ɨɨn yujnu xii, ni ñunu staa, ti ni xu'un. Ti suni ɨɨn ni su'nu kuu ja kunda'a ra naa ra, tu kunda'a ra uu. 4 Nu ni ka jakoyo ra ɨɨn ve'e, kendo un naa ra undi nu kuankoyo ra ɨnga ñuu. 5 Ti taka yɨvɨ ja tu ka ja'a ve'e, ni tu ka chunso'o jnu'un Yandios ka ka'an ra, kekoyo ve'e un jiin ñuu i. Ti nu ni kekoyo ra, ti kɨsɨ tɨkacha ini ndijña ra naa ra, na kuu ɨɨn seña ja tu ni ka kandixia jnu'un ni ka ka'an ra nuu yɨvɨ yukan —ni kachi Jesús.
6 Ni kekoyo ndaja'a un, ti ni ka jikonuu da taka ñuu ka xna'an da jnu'un Yandios, ti ka sa'a da tajna yɨvɨ naa i.

Ni ji'i Juan, chaa ni skuanducha
(Mt. 14.1-12; Mr. 6.14-29)

7 Ti kuiya un kuu Herodes gobernador nuu ñuu un, ti ni ni'in da jnu'un taka jniñu sa'a Jesús, ko tu kojnuni ini da sɨkɨ jniñu ña'nu sa'a Jesús, chi sava yɨvɨ un ka ka'an ja Juan kuu, chi ja ni nandoto da ma'ñu ndɨyɨ.
8 Sava ga ka ka'an ja ni ndenda profeta Elías ja ni kii na jana'an, ti sava i ka ka'an ja ɨnga profeta ni kii na jana'an ni nandoto ma'ñu ndɨyɨ. 9 Ti ni kachi Herodes:
—Ko maa ri ni ta'u jniñu ja na ka'ncha da xini Juan, ti ¿naa chaa kuu ja ka'an yɨvɨ ja sa'a taka nuu jniñu ña'nu un nusa? —ni kachi da.
Ti ndiyo ini Herodes ja na kuni da nuu Jesús.

Ni skaji Jesús vi'i ga u'un mil yɨvɨ naa i
(Mt. 14.13-21; Mr. 6.30-44; Jn. 6.1-14)

10 Yukan ti ni ka nandeokuñɨ ndɨ uxi uu ndaja'a Jesús, ja ka nani apóstol, undi ñuu nuu ja ni ka ja'an da ni taji ya da naa da. Ti vijna ja ka nani da apóstol, chi ni ka kuu da chaa ni nakaji Jesús ja kujiin da jiin ya. Ti ni ka nakani da jnu'un nuu Jesús taka jniñu ni ka sa'a da. Yukan ti ni yɨnda'a Jesús maa da kuankoyo sɨɨn da ɨɨn ñu'un te'e ja kande yajni ñuu Betsaida. 11 Ko ni ka jini yɨvɨ taka nuu kua'an ya, ti ni ka chindikun i kuankoyo i. Ti Jesús ni janta'u ya maa i naa i. Ti ni xna'an ya jnu'un Yandios sɨkɨ nasa kuu kɨvɨ i nda'a ya, ja na ta'u ya jniñu nuu i naa i. Ti suni ni sa'a ya tajna yɨvɨ ka ku'u. 12 Ko vanuxia ja kuan kuñaa, ti ni ka

tu'va ndɨ uxi uu ndaja'a un nuu Jesús, ti ni
ka kachi da:
—Ka'an ni jiin yɨvɨ ja na ki'in ndetatu i
naa i, ti na nduku i ja kaji i taka rancho jiin
ñuu ka'iin yajni, chi tundo iyo nuu ka'iin yo
ja'a —ni ka kachi da naa da.
13 Ti ni kachi Jesús jiin da naa da.
—Kua'a maa ra ja kaji i naa ra —ni kachi
ya.
Ti ni ka kachi da naa da:
—Ko tukaa ga ndoo ka yɨnda'a na, chi
u'un ni ga staa stila jiin uu chāká ni ga ka
yɨnda'a na. Ti nanu kuan na ja kaji yɨvɨ
kua'a ja'a naa i nusa? —ni ka kachi da.
14 Ti iyo yajni u'un mil chaa ni ka'iin un.
Ti ni kachi Jesús jiin ndaja'a ya:
—Kachi jiin yɨvɨ ja na nukoo yukun i sava
ciento naa i —ni kachi ya.
15 Sia'an ni kachi ndaja'a ya nuu yɨvɨ un, ti
ni ka nukoo i nuu icha un. 16 Yukan na ti ni
jnɨɨ Jesús ndɨ u'un staa stila un jiin uu chāká
un ini nda'a ya. Ni ndakoto ya andɨvɨ, ti ni
nakuanta'u ya nuu Yandios. Ni sakuachi ya,
ti ni ja'a ya nuu ndaja'a ya ja na tejna'an da
nuu yɨvɨ un naa i. 17 Tendɨ'ɨ yɨvɨ un ni ka yee
i nasa ni kundee maa i. Nu ni kuu ni ka yee i,
ti ni ka nastutu da uxi uu chika jiin pedazu
ni kendoso un.

Kachi ndaa Pedro ja Jesús kuu Cristo
(Mt. 16.13-19; Mr. 8.27-29)

18 Ɨɨn kɨvɨ kancha sɨɨn Jesús jikanta'u ya
nuu Yandios, ti ka'iin yajni ndaja'a ya jiin
ya. Yukan ti ni jikajnu'un ya da naa da
sia'an:
—¿Nau ja ka ka'an yɨvɨ ja kuu ri? —ni
kachi ya.
19 Ti ni ka kachi da naa da:
—Sava yɨvɨ ka ka'an ja kuu ni Juan ja ni
skuanducha un. Sava ga ka ka'an ja maa
ni kuu profeta Elías, ja ni kii na jana'an.
Ti sava ga ka ka'an ja kuu ni ɨnga profeta
jana'an, ja ni nandoto ma'ñu ndɨyɨ —ni ka
kachi da naa da.
20 Yukan ti ni jikajnu'un ya da naa da:
—Ti ro'o naa ra, ¿nau ja ka ndo'o ini ra ja
kuu ri? —ni kachi ya.
Ti ni kachi Pedro:
—Maa ni kuu Cristo, Se'e Yandios, ja ni
taji ya ja ndiso ni jniñu ña'nu —ni kachi da.

Ɨɨn kɨvɨ ni ka'an Jesús ja kuū ya
(Mt. 16.20-28; Mr. 8.30-9:1)

21 Yukan na ti ni kachi Jesús jiin ndaja'a
ya ja koto ma kani kuɨtɨ da jnu'un nuu yɨvɨ ja
maa ya kuu Cristo, ja ni taji Yandios ja ndiso
ya jniñu ña'nu.
22 Ti ni kachi Jesús jiin da naa da:
—Ru'u, ja kuu ri maa Se'e Yɨvɨ Ñuyɨvɨ,
kondo'o koo nene ri. Ti taka chaa ka
kuña'nu nación Israel, jiin sutu ka kuña'nu,
jiin taka chaa ka xna'an ley Israel ini
veñu'un un, tu kuanta'u da ru'u. Chi su'va
ka'ni da ru'u. Ko nu uni kɨvɨ ti nandoto ri
ma'ñu ndɨyɨ —ni kachi ya.
23 Yukan na ti ni kachi ya jiin tendɨ'ɨ yɨvɨ
ni ka ndututu un:
—Nu nau yɨvɨ kuni kundikun ru'u, ja
siuku i jnu'un ka'an ri, ti na xndoo i taka
ja ka ndo'o ini i un, ti na tava ini i ja taka
kɨvɨ na kondo'o koo nene i vasu na kuu i ja
sɨkɨ ru'u. 24 Chi yɨvɨ kandio ini ja kunchuku
va'a i nuu ñuyɨvɨ ja'a ja tu kandixia i jnu'un
ri, ti xnaa i maa i. Ko yɨvɨ na koo ndo'o
koo nene i ja sɨkɨ ru'u, ti su'va ni'in ta'u i ja
kunchuku i nuu andɨvɨ ja kuu saa ni. 25 Chi
tundo ni'in kuɨtɨ ɨɨn yɨvɨ, vasu na kundee i
ni'in i taka ja iyo nuu ñuyɨvɨ ja'a, ti xnaa i
añu i nuu Yandios. 26 Ko nu ɨɨn yɨvɨ kukanuu
i ja sɨkɨ ru'u, ja tu kuni ka'an i nuu ɨnga yɨvɨ
ja kandixia i ru'u, nusa ti ru'u, maa Se'e Yɨvɨ
Ñuyɨvɨ, suni na kachi ri ja tu ka yɨ'ɨ kuɨtɨ
yɨvɨ un jiin ri. Sia'an kachi ri kɨvɨ nchaa ri
tuku jiin taka ángel ndoo ja ka junukuachi
nuu Yandios. Chi ja kuu kɨvɨ un kundiso ri
jniñu ña'nu tatu Tata ri Yandios nuu ri naa
ri. Yukan ti tu nakuni kuɨtɨ ri taka yɨvɨ ja tu
ni kuni xna'an i ja kandixia i ru'u. 27 Ti ja sɨkɨ
kɨvɨ un, na kachi ri ja sava ro'o ja ka'iin ja'a
kuchaku ra, ti kuni ra nchaa tuku ri jiin ɨɨn
jniñu ña'nu xaan ga, ja ɨɨn ni ga jniñu ka ta'u
ri jiin Yandios nuu tendɨ'ɨ ja iyo —ni kachi
ya.

Ni nasama Yandios nuu Jesús
(Mt. 17.1-8; Mr. 9.1-8)

28 Sia'an ni ka'an Jesús, nu ni ya'a yajni
una kɨvɨ. Yukan ti ni ka ja'an ya jiin Pedro,
Jacobo jiin Juan xini ɨɨn yuku, kuan kakan-
ta'u ya. 29 Nɨ jikanta'u ya nuu Yandios, ni
nasama nuu ya, ti sa'ma ya ni nduskuɨyɨ
xaan nanu ɨɨn nduva ndikandii. 30 Ti yukan
ni ka jini da kajiin uu chaa ka ndajnu'un jiin
ya. Ti ɨɨn chaa un ni kuu ɨɨn chaa ni kuña'nu
nuu nación Israel na jana'an ni nani Moisés,
ti ɨnga chaa un ni kuu profeta ni nani Elías

ja ni kii suni undi na jana'an. 31 Ti vii xaan
ni nduu nuu kajiin da, ti nɨ ka ndajnu'un da
ja ka'ni yɨvɨ Jesús nuu ñuu Jerusalén. 32 Ti
Pedro jiin uu ga chaa un, vasu ka ji'i xaan
da ma'na, ko ni ka ndoto nduchi da, ti ni ka
nde'e da nuu kajiin Jesús jiin uu ga chaa un,
ti ni ka nakuni da ja ni nduña'nu xaan Jesús.
33 Ti nu ni ka xndoo Moisés jiin Elías Jesús, ti
ni kachi Pedro jiin ya:

—Maestro, xaan va'a ja ka'iin yo ja'a. Na
sa'a yo uni ve'e kuachi kunchuku yo, ɨin kuu
ni, ɨnga na kuu Moisés, ti ɨnga na kuu Elías
—ni kachi da.

Ko vasu Pedro, tukaa jini da naa jnu'un
ka'an da. 34 Ti nɨ ka'an ga da sia'an, ti ni
jinu ɨin viko nu'un ja ni nasuku da naa da, ti
yukan ni ka yu'u xaan da nu ni kasuku viko
un da. 35 Ti nuu viko un ni ka'an ɨin ndusu
sia'an:

—Ja'a kuu se'e ri ja kunda'u ini ri ti kusɨi
ini ri jiin. Ti chunso'o jnu'un ka'an da
—kachi.

36 Nu ni ndɨ'ɨ ni ka'an ndusu un, ti ni ka
nde'e da ja maa ɨin ni ga Jesús kandichi.
Yukan ti na'iin kuɨtɨ ni ka kuu da. Tu ni ka
jani da jnu'un nuu ni ɨin yɨvɨ ja sia'an ni ka
jini da un.

Sa'a Jesús tajna ɨin chaa lulu ji'i yɨ'ɨ
(Mt. 17.14-21; Mr. 9.14-29)

37 Nu ni ka najinu da ja'a yuku un ɨnga
kɨvɨ, ti kua'a xaan yɨvɨ ni ka ja'an nujna'an
Jesús. 38 Ti ɨin chaa un ni kana xini Jesús, ti
jaa xaan ni kachi da:

—Maestro, kanda'u na jiin ni ja na kin
nde'e ni se'e na, chi maa ɨin ni ja'a kuu se'e
na. 39 Ɨin tachi xaan un jnɨi i, skanajiin i
ti ja'ni yɨ'ɨ i, kaña ti'iñu yu'u i. Ja'a xaan
nundo'o i, ti tu kuni sia maa i. 40 Ja ni
kanda'u na jiin ndaja'a ni ja na kenchaa da
ki'in, ko tu ni kuu sa'a da naa da —ni kachi
da.

41 Ti ni kachi Jesús nuu tendɨ'ɨ yɨvɨ un:

—Xaan ga tu ka kandixia ra jniñu sa'a
Yandios. Xaan ga ni'in ini ra naa ra ja tu
ka jandatu ra nuu Yandios. Nasa ga ndo'o
nene ri ja sɨkɨ ro'o naa ra. Chaan chaa lulu
jña, na kii da naa ra —kachi Jesús.

42 Ko nu kuan tu'va chaa lulu un nuu Jesús,
ni skuiko tuku tachi xaan un maa da nuu
ñu'un un, ti ja'ni yɨ'ɨ tuku maa da. Yukan
ti ni nduxaan ni'in ya nuu tachi xaan un, ti
ni nduva'a chaa lulu un. Ti ni nakua'a ya
nuu tata da. 43 Ti tendɨ'ɨ yɨvɨ un ni ka naa ini
i jiin jniñu ña'nu sa'a Yandios.

Ɨin kɨvɨ ni ka'an tuku Jesús ja kuū ya
(Mt. 17.22-23; Mr. 9.30-32)

Nɨ ka naa ini yɨvɨ un jiin jniñu ña'nu ni
sa'a Jesús, ti ni kachi ya jiin ndaja'a ya:

44 —Chunso'o va'a jnu'un ja'a, ti koto naa
ini ra naa ra. Ru'u, ja kuu ri maa Se'e Yɨvɨ
Ñuyɨvɨ, ti iyo ɨin da ja nakua'a da ru'u nuu
nda'a chaa ka jito u'u ru'u —ni kachi ya.

45 Ko ndaja'a ya tu ka chaku ini da jnu'un
ni ka'an ya un, chi tu ni ja'a ya jnu'un ja
chaku ini da naa da. Ti ka yu'u da ka'an da
jiin ya ja na xndaku ya jnu'un ni ka'an ya un
nuu da.

Nau kuu ja kuña'nu ga
(Mt. 18.1-5; Mr. 9.33-37)

46 Ɨin kɨvɨ ti ni ka keja'a ndaja'a Jesús ka
jikajnu'un jna'an da na ndenu nau ɨin ɨin da
kuu ja kuña'nu ga. 47 Ko ni jini Jesús nava ka
ndo'o ini da. Yukan ni ki'in ya ɨin suchi lulu,
ni jani ya xiin ya, 48 ti ni kachi ya jiin da naa
da:

—Jiin jniñu ndiso ri na kachi ri ja nu na
kunda'u ini ra ɨin suchi lulu sia'an, ti ja ni
kuu ra ɨin yɨvɨ ni janta'u ru'u. Ti ja janta'u
ra ru'u, ansu nɨnɨ ru'u janta'u ra, chi suni
janta'u ra Yandios, ya ni taji ru'u vaji ri.
Ja yukan kuu ja taka ro'o ja ka ndo'o ini
ja nukuu ga ja kuu taka ra naa ra, ja tu ka
ndo'o vixi ini ra, yukan kuu ja kuña'nu ga
—ni kachi ya.

Jesús ka'an ya jiin ndaja'a ya ja na kuanta'u da yɨvɨ sa'a jniñu ña'nu jiin sɨvɨ ya
(Mr. 9.38-40)

49 Yukan ti ni kachi Juan jiin Jesús:

—Maestro, ni ka jini na ɨin chaa ja jiin
sɨvɨ ni ni kenchaa da tachi xaan un kua'an,
ti ni ka nduxaan na jiin da, chi tu yaku da
jiin yo —ni kachi da.

50 Ti ni kachi Jesús jiin da:

—Tu kasɨ ra ja sa'a da, chi chaa kenchaa
tachi xaan nanu sa'a ri, suni chindee da yo'o
naa yo, chi tu ka'an da sɨkɨ yo —ni kachi ya.

Ni nduxaan Jesús nuu Jacobo jiin Juan

51 Nu kuan kuyajni kɨvɨ ja kee Jesús ñuyɨvɨ
ja'a no'on ya andɨvɨ, ni chundee ini ya ti
kua'an ya ichi ñuu Jerusalén. 52 Ni taji ya
uu chaa ka yoxnuu, ti chaa un ni ka ja'an
ɨin ndañuu Samaria ka nduku da nuu kendo
ya, 53 ko yɨvɨ Samaritano un tu ni ka janta'u

ja kendo ya yukan, chi ni ka jini ja Jerusalén
kua'an ya. 54 Yukan ti nu ni ka jini Jacobo jiin
Juan ja yɨvɨ Samaritano un, tu ni ka janta'u
i Jesús, ti ni ka kachi da:
—Jito'yo, kua'a ni jnu'un ti na ta'u yo
jniñu ja na jinu ñu'un andɨvɨ, ti na xnaa
yo yɨvɨ Samaritano un, nanu ni sa'a profeta
Elías na jana'an—ni ka kachi da.
55 Yukan ti ni nde'e Jesús nuu da naa da,
ni nduxaan ya, ti ni kachi ya:
—Ro'o naa ra, tu ka jini ra na jnu'un ka
ka'an ra. 56 Chi ru'u, maa Se'e Yɨvɨ Ñuyɨvɨ,
tu vaji ri ñuyɨvɨ ja'a ja xnaa ri yɨvɨ naa i, chi
su'va, vaji ri vee nama ri sɨkɨ yɨvɨ naa i —ni
kachi ya.
Yukan na ti kuankoyo da ɨnga ñuu tuku.

Uu chaa ka kuni ki'in jiin Jesús
(Mt. 8.19-22)

57 Nɨ kuankoyo da ichi un, ti ni kenda ɨɨn
chaa ni kachi jiin Jesús:
—Jito'yo, kuni ki'in na jiin ni vasu sava'a
ni ga ichi na ki'in ni, ti ki'in yo —ni kachi
da.
58 Ti ni kachi Jesús jiin da:
—Ñukuii un chi ka iyo yau kava ka yɨ'lɨ tɨ.
Ti saa un suni ka iyo taka tɨ nuu ka ndetatu
tɨ. Ko ru'u, maa Se'e Yɨvɨ Ñuyɨvɨ, va sa nanu
iyo nuu ndetatu tɨ'lɨ xini ri —ni kachi Jesús.
59 Yukan ti ni kachi Jesús jiin ɨnga da:
—Kundikun ru'u na cho'o —ni kachi ya.
Ti ni kachi chaa un:
—Jito'yo, kundatu ni na kin chunduji na
tata na xnakan, sa chaa na, ti na cho'o —ni
kachi da.
60 Ti ni kachi Jesús jiin da:
—Jini ra ja ka iyo yɨvɨ un ja kanchuku
i nanu ndɨyɨ, chi tu ka chunso'o i jnu'un
Yandios. Ti sia yɨvɨ un na chunduji jna'an
maa i. Ko ro'o, kin xna'an ra jnu'un Yandios
nau yɨvɨ kuu kɨvɨkoyo i nda'a maa ya, ja na
ta'u ya jniñu nuu i —ni kachi ya.
61 Yukan ti ni kenda ɨnga chaa ni kachi jiin
ya:
—Jito'yo, kuni ki'in na jiin ni, ko kundatu
ni na kin kanxia'u na jiin yɨvɨ ni ka kendo
ve'e na —ni kachi da.
62 Ti ni kachi Jesús jiin da:
—Sa'a yo nanu ja iyo yɨvɨ ni chisojnu'un
ja na kin kunukuachi i nuu Yandios, ko tu
kundee i jiin jnu'un ni chiso i un. Yɨvɨ un
kuu nanu ɨɨn chaa ki'in latu da ja na kutu da
itu da, ko tu kundee da xndɨ'lɨ da jniñu un. Ti
yɨvɨ un tu kaxaan ja kunukuachi i nuu ta'u
Yandios jniñu —ni kachi Jesús.

Ni taji Jesús uni xiko uxi ndaja'a ya

10

1 Nu ni ya'a yukan na ti ni nakaji Jito'yo
Jesús uni xiko uxi ga yɨvɨ, ti ni taji ya ndɨ uu
ndɨ uu da ka yoxnuu da kuankoyo da taka
ñuu nuu ki'in maa ya, 2 ti ni kachi ya jiin da
naa da:
—Jniñu Yandios kuu nanu kɨvɨ ka nas-
tutu yo triu, chi jandaa ndixia kuu ja, ja ni
kuu ja te'nde triu un, ko jaku ni muzu iyo
ja kin sajniñu un. Sia'an kuu yɨvɨ ja'a naa
i, chi nda'u ka sa'a i ja tundo xndaku nuu i,
chi kumani chaa kin xndaku un. Yukan kuu
ja ka'an ri ja kakanta'u nuu maa Yandios,
ya xiin jniñu un, ti na chu'un ya muzu kin
nastutu jniñu un. 3 Kuankoyo naa ra, ko
nduku ndee ra, chi taji ri ro'o naa ra nanu
rɨɨ ja kua'an tɨ nuu ka'iin kuɨtɨ xaan. 4 Tu
kundiso ra xu'un ni ñunu staa ja kuu ichi,
ti tu kunda'a ra ndijña, ti koto jakuñɨ ra
ja kanxia'u konu'un ra jiin yɨvɨ ichi naa ra.
5 Nu ka kɨvɨ ra ɨɨn ve'e ko xnaka kachi ra:
"Na kukuee ja kuu ve'e ja'a." 6 Ti nu yukan
kanchuku yɨvɨ va'a ini, jiin jnu'un kukuee, ti
na kuu ja kuu yɨvɨ un naa i. Ko nu tu va'a ini
yɨvɨ un, va tu kukuee kanchuku i. Kanxia'u
jiin i ti kuankoyo naa ra. 7 Kendo ve'e nuu
kanchuku yɨvɨ va'a ini, ti kaji ra ko'o ra ndoo
na kua'a yɨvɨ un nuu ra naa ra, chi ɨɨn chaa
sa'a jniñu, suni iyo ichi da ja kinya'u da. Ti
koto kakanuu ra naa ra ja ndukunuu ra ɨnga
ve'e.
8 Nu ni jakoyo ra ɨɨn ñuu naa ra, ti kaji
vasu ndoo na kua'a yɨvɨ nuu ra naa ra. 9 Sa'a
tajna yɨvɨ ka ku'u ka iyo yukan naa ra, ti
kachi jiin i: "Jiin jniñu ña'nu un ja ni ka
jini ra ja, ja ni jaa kɨvɨ ta'u Yandios jniñu,
ti kuu kɨvɨ ra nda'a ya na ta'u ya jniñu nuu
ra naa ra." 10 Ko nu na jakoyo ra ɨɨn ñuu nuu
tu kuanta'u yɨvɨ ro'o naa ra, kekoyo ichi un,
ti kachi naa ra: 11 "Undi tɨkacha ñu'un ñuu
ra ja ni jnɨɨ ja'a ri naa ri, na kɨsɨ ri, ti yukan
na kuu seña ja tu ni ka janta'u ra ru'u naa
ri. Ko kuñukuu ini ra ja, ja ni jaa kɨvɨ ja
kɨvɨkoyo ra nda'a Yandios ja na ta'u ya jniñu
nuu ra naa ra", kachi ra nuu yɨvɨ ñuu un.
12 Na kachi ri ja nu na chaa juicio, ti ka'nu ga
kuu nundo'o ja kuu ñuu un, ti ansu yɨvɨ ñuu
Sodoma —kachi Jesús.

Yɨvɨ ñuu ni ka nduni'in ini
(Mt. 11.20-24)

13 Siin Jesús xndaku ya, ti ni kachi ya:
—¡Na xaan nda'u ro'o yɨvɨ ñuu Corazín!
¡Na xaan nda'u ro'o yɨvɨ ñuu Betsaida! Sa
ti ñuu Tiro jiin Sidón ni sa'a ri taka jniñu
ña'nu un nava ni sa'a ri nuu ñuu ra naa ra,
va ja ni kuu na'an ni ka nakani ini yɨvɨ un
niku, ti ku'un i sa'ma nda'u, ti kuchi i yaa,
ja na kuu seña i ja ni ka nakani ini i. 14 Ko na
kachi ri ja kɨvɨ nu na chaa juicio, ti ni'in ga
kii nundo'o sɨkɨ ra ja kuu yɨvɨ ñuu Tiro jiin
Sidón. 15 Ti ro'o, yɨvɨ ñuu Capernaum, koto
ndo'o ini ra ja nduña'nu ga ñuu ra. Chi su'va
nukuu ga ñuu ra, ti ndunda'u ga ja kuu taka
ga ñuu —ni kachi Jesús.
16 Ti ni kachi ya nuu ndaja'a ya tuku:
—Nu ɨɨn yɨvɨ na kuanta'u jnu'un ri ja ka
ka'an ra, ti ɨɨn ni kuu ja kuanta'u i ru'u. Ko
yɨvɨ ja tu kuanta'u ro'o naa ra, ɨɨn ni kuu ja
tu kuanta'u i ru'u. Ti yɨvɨ tu ni janta'u i ru'u,
ɨɨn ni kuu ja tu kuanta'u i Yandios ja ni taji
ru'u nuu ñuyɨvɨ ja'a —ni kachi Jesús.

Ni ka ndeokuñɨ ndɨ uni xiko uxi ndaja'a
Jesús

17 Ni ka ndenda ndɨ uni xiko uxi chaa ni
taji Jesús. Ni ka kusɨɨ ini da, ti ni ka kachi
da:
—Jito'yo, undi tachi xaan un ni ka jan-
datu nuu na, ja ni ka ndaku ni'in na sɨvɨ ni
—ni ka kachi da.
18 Ti ni kachi Jesús:
—Sia'an chi jini ri ja, ja ni xnaa ja'u'u un
jniñu ña'nu maa, nanu ja ni sana ini, nanu
iyo naa ini yo ti ndinchaa jinu ɨɨn taja nuu
andɨvɨ. 19 Ti nuu ra naa ra ja ni ja'a ri jniñu
ña'nu, ti kuu kuañu ra sɨkɨ sava'ni ga koo xi
ndɨsu'ma, ti kundee ra jiin sava'ni ga ja jito
u'u ro'o, ti ni tundo jna'an ra. 20 Ko tu kusɨɨ
ini ra naa ra ja ka jandatu tachi xaan un nuu
ra. Chi su'va na kusɨɨ ini ra, chi ja ni nakuni
Yandios nau ka kuu ra, ti ni naki'in ya ro'o
nda'a maa ya —ni kachi Jesús.

Ni kusɨɨ ini Jesús
(Mt. 11.25-27; 13.16-17)

21 Ti hora un ni kusɨɨ xaan ini Jesús ja
ni sa'a Espíritu Santo, ti ni kanajaa ya nuu
Yandios:
—Tata na, nakanajaa na ni'in ja kuu ni
jito'o ja ta'u ni jniñu nɨ tu'u andɨvɨ jiin nɨ
tu'u ñuyɨvɨ ja'a, chi ni xna'an ni taka jniñu
ña'nu ni nuu yɨvɨ nda'u, ti ni ka chaku ini
i. Chi su'va ni chisa'yɨ ni nuu yɨvɨ tu'va ja
ndichi xini. Sia'an na koo jiin maa ni, Tata
na, chi sia'an ni kuu ini maa ni —ni kachi
ya.
22 Yukan ti ni ka'an Jesús nuu yɨvɨ un:
—Maa tata ri ni nakua'a ya taka jniñu ja'a
nuu ri. Ti maa ɨɨn ni ya jini nau kuu inijnuni
ru'u ja kuu ri se'e ya. Ti suni ma ɨɨn ni ru'u
ja kuu ri se'e ya, jini ri nau kuu inijnuni maa
Tata ri Yandios. Ti suni ru'u, ja kuu ri se'e
ya, na xndaku ri nuu yɨvɨ nau kuu maa Tata
ri Yandios —ni kachi ya.
23 Yukan na ti ni nde'e ya nuu chaa ka
skua'a jiin ya, ti ni kachi ya nuu maa ni da
naa da:
—Kancha Yandios jiin taka yɨvɨ ka nde'e
i jiin nduchi i taka jniñu ña'nu ja ka jini ra
vijna. 24 Ti jandaa na kachi ri nuu ra naa ra,
ja kua'a xaan profeta ni kikoyo na jana'an,
jiin taka chaa ni ka kuu rey, ni ka ñukuu
ini da ja kuni da taka ja ka jini ra ja'a vijna,
ko tu ni ka jini da. Suni ni ka ñukuu ini da
ja kunso'o da taka jnu'un ka jiniso'o ra ja'a
vijna, ko tu ni ka jiniso'o da —kachi Jesús.

Jnu'un ɨɨn chaa ñuu Samaria ja ni kun-
da'u ini da

25 Yukan na ti ɨɨn chaa xna'an ley Israel
un, ni kenda da ni jan ka'an da jiin Jesús,
chi kuni kotojnuni da ya, ti ni jikajnu'un da
ya:
—Maestro, ¿nau kuu ja sa'a na ti ni ta'u
na ja kuchaku na nusa ja kuu saa ni? —ni
kachi da.
26 Ti ni kachi Jesús:
—¿Nasa yoso nuu tutu ley Moisés, ti naa
jnu'un ka'u ra yukan, nusa? —ni kachi ya.
27 Ti ni kachi chaa xna'an ley un:
—Kachi ley un ja kuu ini nuu Jito'yo
Yandios jiin ni ini ni añu ra, jiin nɨ tu'u
ra, undi jiin inijnuni ra, ti kunda'u ini nuu
ñanijna'an ra nanu kunda'u ini ra nuu maa
ra —ni kachi da.
28 Yukan na ti ni kachi Jesús jiin da:
—Jandaa kuɨtɨ ni nachiso ra. Ti nu sia'an
na sa'a ra, ti ni'in ta'u ra ja kuchaku ra ja
kuu saa ni —ni kachi ya.
29 Ko chaa xna'an ley un, kuni nama da
jnu'un ni ka'an da un nuu Jesús, ti ni kachi
da:
—¿Ti nau kuu ñanijna'an na nusa? —ni
kachi da.
30 Ti ni kachi Jesús jiin da:

—Na kani ri jnu'un nava ni jna'an ɨɨn
chaa ni jna'an. Ni kenda da ichi ñuu
Jerusalén, ti kua'an da undi ñuu Jericó. Ko
ichi un ni ka kenda uu ñakui'na nuu da ja
ni ka sakui'na ndajniñu da. Ni ka kenchaa
taka ja yɨnda'a da, jiin undi sa'ma da ni ka
ki'in. Ni ka ja'a tau da, ti kuankoyo, ti ni
kendo chaa un katuu da nanu ndɨyɨ. 31 Ti
ndo ichi yukan ni ya'a ɨɨn sutu Israel. Ni
jini da nuu katuu chaa un, ko tu ni ve'e da
nuu da, ti ni ya'a da ɨnga yu'u ichi un, ti ni
ya'a da kua'an da. 32 Suni ichi un ni ya'a ɨɨn
chaa Israel ja kuu da ɨɨn ndaja'a nuu sutu
levita naa da. Suni ni jini da nuu katuu chaa
un, ko tu ni nde'e da nuu chaa un, ti ni ya'a
da kua'an da. 33 Ko ɨɨn chaa ñuu Samaria, ja
kua'an da suni ichi yukan, ti nu ni jini da
chaa katuu un, ni kunda'u ini da maa da.
34 Ni tu'va da nuu katuu chaa un, ti ni sa'a
da tajna nuu ni tuji chaa un jiin aceite, jiin
vino yɨnda'a da un. Ti ni suku da nuu ni
tuji un jiin sa'ma. Yukan na ti ni ndani'in
da chaa un, ni skaa da chaa sɨkɨ burru da,
ti kua'an da jiin da undi nuu iyo ɨɨn ve'e ni
kendo da. Ti ni jito va'a da chaa jakuaa un.
35 Ti ɨnga kɨvɨ kua'an chaa ñuu Samaria un,
ko ni tava da uu xu'un plata, ti ni chunaa da
nuu chaa xiin ve'e un, ti ni kachi da: "Koto
va'a ni chaa ja'a, ti nu ni xnaa ga ni jiin da,
ti na chunaa na nuu ni kɨvɨ nandeokuñɨ na",
ni kachi da. 36 Vijna ti kachi nuu ri, ¿nau ndɨ
uni chaa un ni kunda'u ini nuu ñanijna'an
da nusa? —ni kachi Jesús.
37 Ti ni kachi chaa xna'an ley un:
—Chaa ni kunda'u ini un kuu chaa va'a
—ni kachi da.
Yukan na ti ni kachi Jesús jiin da:
—Kua'an nusa, ti siuku nava ni sa'a chaa
un, ti kunda'u ini nuu taka yɨvɨ naa i —ni
kachi ya.

Ni jaa Jesús ve'e Marta jiin María

38 Ti ni siin Jesús ichi kua'an ya, ti ni jaa ya
ɨɨn ñuu lulu. Ti ɨɨn ña'an nani Marta yukan,
ni kana ña ya kua'an ya ve'e ña. 39 Ti iyo
ɨɨn ku'u Marta ja nani ña María, ti María ni
nukoo ña nuu ja'a Jesús, ti ni ñuso'o ña taka
jnu'un ka'an ya. 40 Ko Marta kujneñu xaan
ña jiin jniñu iyo ini ve'e ña. Ti ni tu'va ña
nuu Jesús, ti ni kachi ña:
—Jito'yo, tu ndɨ'ɨ kuɨtɨ ini ni ja ku'u na
María, ni xndoo maa ɨɨn ña saña jiin taka
jniñu ja'a. Kachi ni jiin ña na chindee ña
saña —ni kachi ña.
41 Ko Jesús ni kachi ya:
—¡Marta! ¡Marta! Kujneñu xaan ra ti
ndɨ'ɨ xaan ini ra jiin taka jniñu un. 42 Ko vijna
iyo ɨɨn ja kanuu ga ja kuu jniñu ra un. Ti
María ni nakaji ña ja kanuu ga un. Ti jankɨvɨ
ga naa ini ña taka jnu'un ni ñuso'o ña vijna
—ni kachi ya.

Xna'an Jesús nasa kakanta'u yo nuu Yandios
(Mt. 6.9-13; 7.7-11)

11

1 Ni kuu ja ɨɨn kɨvɨ kande Jesús jikanta'u ya
nuu Yandios, ti nu ni ndɨ'ɨ ni jikanta'u ya, ti
ɨɨn chaa kuu ndaja'a ya un, ni kachi da:
—Jito'yo, xna'an ni saña naa na nasa
kakanta'u na, nanu ni xna'an Juan nuu
ndaja'a da —ni kachi da.
2 Ti ni kachi Jesús:
—Su'va ka'an ra naa ra nuu ka jikanta'u
ra:
Tata yo Yandios, ja kancha ni andɨvɨ.
Kava yɨñu'un yo nuu maa ni, chi maa ni kuu
ja kuña'nu ga.
Jika na nuu ni ja yachi na kiji kɨvɨ ta'u ni
jniñu ña'nu nuu nɨɨ tu'u ñuyɨvɨ.
Ka kuni na ja yɨvɨ ñuyɨvɨ ja'a na kuan-
datu i jnu'un ni, nanu jandatu ángel
kanchuku andɨvɨ.
3 Ti kua'a ni staa na kaji na vijna ja kuu ja
ndendajnu na ɨɨn kɨvɨ ɨɨn kɨvɨ.
4 Kuan ka'nu ini ni nuu kuachi ka sa'a na,
chi suni saña ka janka'nu ini na nuu
taka ja ka sa'a yɨvɨ jiin na.
Ti koto ma kua'a ni jnu'un ja kotojnuni
ja'u'u un saña,
ti su'va nama ni saña nuu nundo'o un —ni
kachi Jesús.
5 Ti suni ni kachi ya:
—Sa'a yo nanu ja nau ro'o iyo ɨɨn yɨvɨ
mani ra jiin, ti ñuu kuɨtɨ jaa ra ve'e da,
ti kana ra xini da, ti kachi ra: "Amigo,
kua'anuu ti uni staa nuu ri, 6 chi ɨɨn amigo
ri kua'an da viaje, sa ni nchaa da ve'e ri, ti
tu nau ja iyo ja kua'a ri ja kaji da", kachi da.
7 Ti ka'an chaa xiin ve'e un undi ini ve'e da:
"Tu xnaña'an ra ru'u, chi tu kuu ndoko ri
kua'a ri ja kuni ra, chi ka kixi se'e kuachi
ri jiin ri, ti vijna ndi'yu yuxe'e ri", kachi da.
8 Ti kachi ri ja vasu tu kuni da ndoko da, vasu
mani ra jiin da, ko vanuxia siin ra xnaña'an
ra nuu da. Ti ndoko da kua'a da ja kuni ra.
9 Ja yukan kuu ja na kachi ri: Kakanta'u nuu
Yandios, ti na kua'a ya ja kuni ra. Nduku

taka ja va'a ja iyo nuu ya, ti ni'in ra. [10] Ti siin
kakanta'u nuu ya undi ni'in ra, nanu sa'a ɨɨn
yɨvɨ ja siin i skajan i yuxe'e undi na nuña, ti
sa kɨvɨ i.
[11] ¿Xi iyo ɨɨn ro'o ja kuu tata suchi kuachi,
xi kua'a ra ɨɨn yuū nuu se'e ra nu ka jikan
i staa nu? ¿Xi kua'a ra ɨɨn koo nuu i nu ka
jikan i chāká nu? [12] ¿Xi kua'a ra ɨɨn ndɨsu'ma
nuu i nu ka jikan i ndɨvɨ nuu ra nu? [13] Ro'o
naa ra, vasu ka sa'a ra kuachi, ko suni iyo
jniñu va'a ka sa'a ra ja ka nduku ra ja va'a ja
kuu se'e ra. Ti suni sia'an Tata ra Yandios,
ja kancha ya andɨvɨ, kua'a ya Espíritu Santo
nu sia'an na kakanta'u ra —ni kachi Jesús.

Ka chakuachi da Jesús ja ndiso jniñu ya nuu ja'u'u
(Mt. 12.22-30; Mr. 3.19-27)

[14] Ti ɨɨn kɨvɨ ni keni'in Jesús tachi xaan un
ja ni sa'a ñɨ'ɨn ɨɨn chaa un. Ko ni kee tachi
xaan un kua'an, ti ni ndoka'an chaa ñɨ'ɨn
un, so ni ka naa ini yɨvɨ jiin jniñu un. [15] Ko
sava i ni ka ka'an:
—Keni'in chaa ja'a tachi xaan un, ko jiin
sɨvɨ maa ja'u'u kuña'nu un (ja suni nani
Beelzebú), ja yɨnda'a taka tachi xaan un
—ni ka kachi da.
[16] Ko sava ga yɨvɨ un, ka kuni kotojnuni da
ya, ti ka jikan da ɨɨn jniñu ña'nu ja na koo
nuu andɨvɨ. [17] Ko maa ya ja jini va'a ya ndoo
ka ndo'o ini i, ti ni kachi ya:
—Nu ndaja'a ɨɨn gobierno kusɨɨn ini da
naa da ti keja'a kanaa da naa da, ti gobierno
un tu kuñɨɨ, chi naa. Ti nu tendɨ'ɨ ɨɨn
familia keja'a kanaa naa, ti familia un tu
kuu kunchuku mani. [18] Suni sia'an kuu nu
maa ja'u'u un na sasɨɨn jna'an jiin tachi
xaan un, ¿ti ka jani ini ra ja nasa kuñɨɨ jiin
jniñu un nusa? Na kachi ri ja'a nuu ra chi ka
ka'an ra ja jiin sɨvɨ ja'u'u un kuu ja keni'in
ri tachi xaan un kua'an. [19] Ti nu sia'an kuu,
ti va suni yɨvɨ ka skua'a jiin ra naa ra, suni
kuu ja kuu keni'in i tachi xaan jiin sɨvɨ ja'u'u
un. Ja sia'an ti ka stuu i ja maa ni ra ka
yuji jiin jnu'un ka ka'an ra un. [20] Ko ru'u,
jiin sɨvɨ maa Yandios keni'in ri tachi xaan
un kua'an. Yukan kuu ja, ja ni chaa jniñu
ña'nu Yandios ja kuu nuu ra naa ra.
[21] Ti ja sɨkɨ ja'u'u un, sa'a yo nanu ja ɨɨn
ni kuu nu ɨɨn chaa kaña ni'in xaan da ja
ndito va'a da ve'e da, ti ka'iin va'a ja ñava'a
da un. [22] Ko nu na chaa ɨnga chaa ni'in ga
ja kuu maa da, ti kundee chaa un jiin da,
kuisonchaa da taka machete jiin espada ja
ndito da ve'e da jiin un, ti kɨvɨ da keni'in
da taka ja ñava'a chaa un. Ɨɨn ni kuu ja ni
kundee ri jiin chaa u'u un, chi ni keni'in ri
ndaja'a da un kua'an.
[23] Ti suni na kachi ri nuu ra naa ra sɨkɨ yɨvɨ
ja tu ka'an va'a sɨkɨ ri, ti yɨvɨ un jito u'u i
ru'u. Yɨvɨ tu kejna'an jiin ri, jachanuu i yɨvɨ
ka kuni kejna'an jiin ri —kachi ya.

Ɨɨn tachi xaan ja nandeokuñɨ
(Mt. 12.43-45)

[24] Siin Jesús xndaku ya, ti ni kachi ya:
—Nu ɨɨn tachi xaan na xndoo ɨɨn chaa
ti ki'in, kua'an ti jikonuu nuu ñu'un ichi,
nduku nuu ndetatu. Nu tu ni'in, ti ndo'o ini:
"Na nandeokuñɨ tuku ri ve'e nuu ni kunde
ri un." [25] Ko nu ni najaa, ti jini ja iyo nuña ini
chaa un nanu ɨɨn ve'e iyo nuña, ja iyo ndoo,
ja iyo nakoo. [26] Yukan na ti ki'in tachi un, ti
kin kuaka uxia ga tachi xaan un ja jaku ga
kanda ga ja kuu maa. Yukan na ti nchaa, ti
ñdɨvɨkoyo kunchuku jiin chaa un. Yukan na
ti chaa un vi'i ga nduu da ansu nava ni kaa
da undi nuu —ni kachi ya.

Ka'an Jesús nau yɨvɨ ndatu ga
[27] Nɨ ka'an ga Jesús jnu'un un, ti ni kana
ko'o ɨɨn ña'an kandichi ma'ñu yɨvɨ kua'a un
xini Jesús, ti ni kachi ña:
—¡Xaan ga ndatu ña'an ni skaku ni'in, ti
ni skaxin ña ni'in! —ni kachi ña.
[28] Ti ni kachi Jesús:
—Ko su'va ndatu ga yɨvɨ ka jiniso'o
jnu'un Yandios, ti ka jandatu i —ni kachi ya.

Chaa fariseo ka jikan da ɨɨn jniñu ña'nu
(Mt. 12.38-42; Mr. 8.12)

[29] Ti ni ka nakuikonduu ni ga yɨvɨ kua'a
un nuu Jesús, ti ni keja'a ka'an Jesús jnu'un
ja'a:
—Taka yɨvɨ ka chaku vijna, tu kuni kuan-
datu i nuu Yandios, ka kuni i ja na sa'a ri
ɨɨn jniñu ña'nu nuu i. Ko jankɨvɨ sa'a ri
jniñu ña'nu un, chi nɨnɨ jiin vanuxii nun-
do'o ni jna'an Jonás, chaa ni kuu profeta na
jana'an, yukan ni kuu ja xna'an ri. [30] Chi yɨvɨ
ñuu Nínive ni ka nakuni i ja ni ka'an profeta
Jonás maa jnu'un Yandios nuu i. Ti suni
sia'an ru'u, maa Se'e Yɨvɨ Ñuyɨvɨ, ka'an ri
jnu'un Yandios nuu ro'o naa ra vijna. [31] Suni
ɨɨn ña'an ni kuu reina ja ni ta'u jniñu ɨɨn ñuu
ichi sur, nandoto ña kɨvɨ na chaa juicio, kɨvɨ
na kii xndichi ya yɨvɨ kɨvɨ vijna. Ti naa ini ña
nde'e ña nuu yɨvɨ kɨvɨ vijna ja ni'in ini i, chi

maa ña undi jika xaan ni kii ña ja na kunso'o
ña jnu'un ndichi ni ka'an rey Salomón, na
jana'an. Ti vijna kuña'nu ga jniñu sa'a ri ja
kuu Salomón, ti ro'o naa ra tu ka chunso'o
ra jnu'un xndaku ri nuu ra.
32 Ti ja kuu sɨkɨ ñuu Nínive, nuu ni ja'an
profeta Jonás, ti yɨvɨ ni kunchuku ñuu un,
nandoto i kɨvɨ na chaa juicio ja xndichi ya
yɨvɨ kɨvɨ vijna, ti naa ini i nde'e i nuu yɨvɨ
kɨvɨ vijna, chi tendɨ'ɨ yɨvɨ ñuu Nínive ni ka
nakani ini i na ni ka'an profeta Jonás jnu'un
Yandios nuu i. Ko ru'u, chi kuña'nu ga jniñu
sa'a ri ja kuu Jonás, ti ro'o naa ra, tu ka
chunso'o ra tu nakani ini ra naa ra —ni
kachi Jesús.

Jnu'un ɨɨn yɨtɨ
(Mt. 5.15; 6.22-23)

33 Siin Jesús xndaku ya, ti ni kachi ya:
—Tu ni ɨɨn yɨvɨ ja skuikun ɨɨn yɨtɨ, ti
chisa'yɨ chii ɨɨn janu. Chi su'va kani i yɨtɨ
un nuu sukun nava na kundijin nuu yɨvɨ
ja kɨvɨ ini ve'e. 34 Ti nduchi yo kuu nanu
ɨɨn yɨtɨ ja kuu yɨkɨ kuñu yo, ti nuu nduchi
ra iyo ndijin, ti suni sia'an iyo va'a nɨ yɨkɨ
kuñu ra. Ko nu nduchi ra tu kundijin, ti
nasa kundijin na ichi ki'in ra nusa. Ti ñuñaa
kua'an ra nu sia'an, ti sana ini ra ti nduva ra.
¿Ti nasa ndoko ra ja ñaa xaan ichi kua'an un
nusa? 35 Koto yukun inijnuni ra jiin jnu'un
ka'an ri nava tu naa ini ra. 36 Ko nu kujnuni
va'a ini ra jnu'un ka'an ri, ti tu naa ini ra,
chi ñukuu ini ra. Chi ja ni nakuni ndijin ra
ja ichi Yandios kuu nu ki'in ra nanu ja nu
ndinchaa nduva yɨtɨ ja kundijin ichi ki'in ra
ñuñaa —ni kachi ya.

Ni kanajiin Jesús nuu chaa fariseo jiin chaa ka xna'an ley Israel
(Mt. 23.1-36; Mr. 12.38-40; Lc. 20.45-47)

37 Nu ni ndɨ'ɨ ni ka'an Jesús jnu'un un, ti
ɨɨn chaa fariseo ni kana da Jesús ja na kaji
ya staa jiin da ve'e da. Ni jaa ya ve'e da, ti
ni nukoo ya mesa ja kee ya staa jiin da. 38 Ko
ni naa ini chaa fariseo un nu ni jini da, ja tu
ni nanda'a ya nava iyo jnu'un ja xnaka ka
nanda'a da tɨjnɨ jinu, sa ka yee da staa.
39 Ko maa Jito'yo ni kachi ya:
—Ro'o chaa fariseo naa ra, ndundoo ko'o
ndundoo yajin ra, chi ndo'o ini ra ja ka iyo
ndoo ra nuu Yandios, vasu jaku ga kanda
ra. Ka kuu ra nanu yɨvɨ ka nakacha nɨnɨ ichi
jata ko'o i jiin yajin i, ko tu ka nakacha i ichi
ini, vasu jña'an ga ichi ini un. Sia'an ka kuu
ra, chi ka ndo'o ini ra ja ka kuu ra yɨvɨ va'a,
vasu mani jnu'un kui'na jiin taka ga jnu'un
kue'e ka ñu'un ini ra. 40 ¡Yɨvɨ ni'in ini ka kuu
ra! ¡Xi tu jini ra ja Yandios ni sa'a ya nɨ tu'u
yɨkɨ kuñu ra jiin añu ra, ti ni ja'a ya inijnuni
ra! 41 Ja yukan kuu ja nakani ini naa ra, ti
nakua'a taka ja ni ka jisonchaa ra nuu yɨvɨ
nda'u un. Sia'an na ti ka stuu ra ja, ja ni ka
nundoo undi ini añu ra ja kuu nuu Yandios.
42 ¡Xaan ga nda'u ro'o naa ra chaa fariseo!
Chi ka siuku ra taka jniñu kuachi, ti tu ka
siuku ra jniñu kanuu ja kuu nuu Yandios.
Chi jakuu ni ka ja'a ra nuu taka ja ka ñava'a
ra, ka ja'a ra ja kuu nuu chaa junukuachi
nuu Yandios. Ka ja'a ra jakuu nuu taka ja
yɨ'ɨ xiko asun nanu ita tamino, jiin ruda, jiin
sava'ni ga ɨnga nuu yuku tajna, jiin yuku yɨ'ɨ
xiko asun. Taka un ka sa'a ra, ko ni ka naa
ini ra jnu'un kanuu ga ja kaka ndaa ra nuu
ichi Yandios, ti kuu ini ra nuu ya. Taka ja'a
kanuu ga ja sa'a ra, ti koto naa ini ra ja kua'a
ra taka nuu ja kaa ñava'a ra un.
43 ¡Xaan ga nda'u ro'o chaa fariseo naa ra!
Chi ka jajna'an ini ra jnu'un yɨñu'un ga nuu
nukoo ra ini veñu'un Israel un. Ti kuni ra
ja na ka'an yɨñu'un yɨvɨ jiin ra nuu ya'u.
44 ¡Xaan ga nda'u ro'o ja ka xna'an jiin chaa
fariseo naa ra! Ka kuu ra nanu ñaña ndɨyɨ ja
ni nda'va chi ka ya'a yɨvɨ sɨkɨ, ko tu ka jini i
ja kande ndɨyɨ chii un. Ti sia'an ka kuu ro'o
naa ra, chi yɨvɨ ka kandixia jnu'un ra, va tu
chaku ini i ja jnu'un ra kuu nanu ndɨyɨ ja
kuan te'yu —ni kachi Jesús.
45 Yukan ti ni nachiso ɨɨn chaa xna'an ley
un:
—Maestro, jiin jnu'un ni ka'an ni un suni
ni ka'an ndeva'a ni sɨkɨ na naa na —kachi
da.
46 Ti ni kachi Jesús:
—¡Suni xaan ga nda'u tu ro'o ja ka xna'an
ley! Kua'a jnu'un ka xna'an ra, ti ta'u ra
jniñu ja na siuku yɨvɨ jnu'un un naa i, vasu
maa ra naa ra, tu ka siuku kuɨtɨ ra jnu'un un.
47 ¡Na nda'u ra naa ra! Chi ka sa'a ra nama
nuu ñaña chaa ni ka kuu profeta na jana'an
ja ni ka ja'ni ndɨyɨ velu ra naa da. 48 Jiin jniñu
ka sa'a ra vijna, jini yo ja ka kejna'an ini ra
jiin jniñu ni ka sa'a ndɨyɨ velu ra, chi maa da
ni ka sa'a ja ni ka ji'i profeta un. Ti vijna ro'o
naa ra, ka nasa'a ra nama nuu ñaña ndɨyɨ
ni ka kuu profeta un. 49 Ja sɨkɨ yukan kuu
ja undi jana'an ni kachi Yandios ɨɨn jnu'un

ndichi: “Taji ri profeta ja na ka'an da jnu'un
ri jiin chaa kuu apóstol nuu yɨvɨ naa i, ti sava
da ka'ni yɨvɨ da, ti sava ga da koto u'u yɨvɨ da
naa da.” 50 Ko ro'o naa ra jiin taka ga yɨvɨ ka
iyo kɨvɨ vijna, chi kandiso ra niñɨ chaa ni ka
kuu profeta ja ni ka ji'i da undi na ni nukoo
ñuyɨvɨ. 51 Kandiso ra undi niñɨ Abel jiin niñɨ
Zacarías, ja ni ka ja'ni jna'an ra jana'an sava
ma'ñu altar jiin ve'e ii ini veñu'un Israel un.
Ti na kachi ndaa ri nuu ra naa ra ja taka
nundo'o un nanduku jnu'un Yandios, ti kii
kuachi un sɨkɨ taka yɨvɨ kanchuku kɨvɨ vijna.
52 ¡Xaan ga nda'u ro'o chaa ka xna'an ley!
Chi jiin jnu'un ra ka jasɨ ra ja na chunso'o
yɨvɨ jnu'un Yandios. Ti ni maa ra tu ka kuni
chunso'o ra jnu'un ya, ni tu ka ja'a ra jnu'un
ja kunso'o yɨvɨ ka kuni skua'a jnu'un ya —ni
kachi ya.
53 Ti nu ni ka'an Jesús taka jnu'un un, ti
chaa ka xna'an ley jiin chaa fariseo, ni ka
kuɨtɨ xaan ini da nuu ya. Ti ni ka keja'a ka
xnaña'an da jiin tɨjnɨ jnu'un ka jikajnu'un
da nuu ya, 54 ja ka nduku da na ndee nuu
tu yuji ya ɨɨn jnu'un ka'an ya, nava yukan
ti kuu kankuachi da sɨkɨ ya.

Xndaku Jesús sɨkɨ jnu'un fariseo
(Mt. 10.26-27)

12

1 Ti nɨ kakuu da sia'an ti yachi xaan ni ka
kututu tɨjnɨ mil yɨvɨ naa i, ti ni ka taka yɨvɨ ja
undi ka jaxin jna'an i naa i. Ti ni jakunchaa
Jesús xndaku ya nɨnɨ nuu maa ni ndaja'a ya,
ti ni kachi ya:
—Koto maa ra naa ra jiin jnu'un ka
ka'an chaa fariseo, chi yachi xaan kuan
kuichanuu nanu keni'no levadura chii yu-
jña staa stila. Ka kenda da nanu chaa va'a
ga, ko vanuxia mani jnu'un xndoña'an kuu.
2 Chi tu iyo nɨ ɨɨn ja kendo sa'yɨ ja kuu nuu
Yandios, chi taka ni kenda nuu ndijin. Ni
tu iyo ni ɨɨn ja yɨsa'yɨ ja tu kuni ndaa yo,
chi taka ni kuni ndaa yo. 3 Ti taka jnu'un
ni ka ndajnu'un xe'e ra jiin yɨvɨ, ti kenda
ndijin vasu tu nau ɨnga yɨvɨ ni jiniso'o. Vasu
ni ka jasɨ ra yuxe'e, ti ni ka ndajnu'un ra
un, ko kuichanuu ki'in, ti ya yukan kani yɨvɨ
jnu'un un —ni kachi Jesús.

Xndaku ya sɨkɨ nau kuu ja na koyu'u yo
(Mt. 10.28-31)

4 Siin Jesús xndaku ya nuu ndaja'a ya, ti
ni kachi ya:
—Ro'o naa ra, amigo ri, na kachi ri ja tu
koyu'u ra koto ra yɨvɨ ja'ni yɨkɨ kuñu, chi
nu na ka'ni i ro'o ko nɨnɨ yɨkɨ kuñu ra ka'ni
i. 5 Ko na kachi ri nuu ra nau ɨɨn ja koyu'u
ra nde'e ra. Koyu'u ra Yandios, chi maa ya
ndiso jniñu ña'nu ja xnaa ndɨ'ɨ ya ro'o, ti
kuu chunde ya ro'o nuu infiernu. Ti yukan
ndixia kuu ja koyu'u ra ya.
6 Maa Yandios kuu ja kachi nasa koo jiin
ra naa ra. Jini yo ja jandaa kuu yukan, chi
undi u'un saa kuachi un, ka kuya'u tɨ ja uu
pesu, ko jito va'a Yandios tɨ, chi ni ɨɨn tɨ tu
naa ini ya. 7 Ti ja kuu ro'o naa ra, chi undi ixi
xini ra ni ka'u ya ndɨ ɨɨn ndɨ ɨɨn. Yukan kuu
ja koto xndi'i ra ini ra chi ya'u ga nchaa ra
naa ra nuu Yandios ja kuu ɨɨn jnɨɨ saa kuachi
un —kachi Jesús.

Yɨvɨ ka'an ndaa ja'a Cristo Jesús nuu
ɨnga yɨvɨ
(Mt. 10:32-33; 12:32; 10:19-20)
8 Siin Jesús xndaku, ti ni kachi ya:
—Ti na kachi ri ja taka yɨvɨ nu na ka'an
ndaa i, ti stuu i ru'u nuu ɨnga yɨvɨ, suni ru'u,
maa Se'e Yɨvɨ Ñuyɨvɨ, suni ka'an ndaa ri ja
stuu ri yɨvɨ un nuu ángel ka junukuachi nuu
Yandios. 9 Ko nu na chisa'yɨ i ru'u nuu yɨvɨ,
suni sia'an skexiko ri yɨvɨ un nuu ángel ka
junukuachi nuu Yandios, chi kachi ri ja tu
ka yɨ'ɨ i jiin ri.
10 Suni na kachi ri ja sava'a ni ga yɨvɨ na
ka'an ndeva'a sɨkɨ ru'u, ja kuu ri maa Se'e
Yɨvɨ Ñuyɨvɨ, va iyo jnu'un ka'nu ini nuu i.
Ko nu ɨɨn yɨvɨ na ka'an ndeva'a sɨkɨ Espíritu
Santo, jankɨvɨ iyo jnu'un ka'nu ini nuu i.
11 Nu na jnɨɨ chaa ka kuña'nu ini veñu'un
Israel ro'o naa ra, xi stisia, xi juez jnɨɨ da
ro'o naa ra, ti koto ma xndi'i ra ini ra naa ra
ja nasa koo jnu'un ka'an ra. 12 Chi nu na jaa
hora ka'an ra, ti maa Espíritu Santo kachi
nasa koo jnu'un ka'an ra hora un —ni kachi
ya.

Sɨkɨ ja tu kundio ini yo kuu riku yo
13 Ti ɨɨn yɨvɨ kandichi ma'ñu yɨvɨ kua'a un
ni kachi jiin Jesús:
—Maestro, kachi ni jiin ñani na, na kua'a
da tɨ'lɨ ñu'un kuu ta'u na —kachi da.
14 Ko ni kachi Jesús:
—¿Ndoo ka'an ra sia'an? Ti tu kuu ri juez
ja tejna'an ri ta'u ra naa ra —ni kachi ya.
15 Ti suni ni kachi ya nuu yɨvɨ un:

—Nde'e, koto va'a maa ra naa ra, ti koto kundio ini ra ja kuñava'a kua'a ra ndajniñu ja kuu riku ra. ¿Ti va nu ja kua'a xaan ja ñava'a ra, ti nama un ro'o ja kuchaku na'an ra nu? —ni kachi Jesús.

16 Yukan na ti ni ka'an ya jnu'un ja'a nuu yɨvɨ un:

—Ni iyo ɨɨn chaa riko xaan ja ni ñava'a kua'a da ñu'un, ti va'a xaan ni kuu itu da. 17 Ti ni keja'a ndo'o ini chaa riko un: "¿Nasa sa'a ri vijna? Ti tukaa ga nuña yaka nuu ku'un nɨñɨ ri." 18 Yukan ti ni ndo'o ini da: "Su'va na sa'a ri. Na kanu ndɨ'ɨ ri taka yaka ri, ti na sa'a ri ɨɨn ja ka'nu ga, ti yukan kujaa sava'a ndɨ'ɨ ri nɨñɨ ri jiin taka ja ñava'a ri. 19 Yukan ti kachi ri: Vijna ti kua'a xaan ja ñava'a ri ti kujaa ja kuu tɨjnɨ kuiya. Vijna ti na ndetatu ri, ti kaji ko'o ri ja jnu'un sɨɨ ini", kachi da, ndo'o ini da. 20 Ko ni kachi Yandios jiin da: "¡Chaa ñaa kuu ra! Ja tu jini ra ja jakuaa vijna kuū ra. ¿Ti ndoo kendo jiin taka ja ñava'a ra un nusa"? ni kachi ya. 21 Sia'an ka jna'an yɨvɨ kandio ini ja kuu riku i naa i, ti tu ka nakututu ini i ja kuu ta'u i nuu Yandios, naa i —ni kachi Jesús.

Jito Yandios yɨvɨ ya
(Mt. 6.25-34)

22 Yukan sa ni kachi Jesús jiin ndaja'a ya:

—Na kachi ri nuu ra naa ra, ja koto maa xndi'i ra ini ra ja kuu ja kaji ra, ja na kuchaku ra, xi ja kuu sa'ma ku'un ra naa ra. 23 Chi nu ni ja'a Yandios ja kuchaku ra, va suni kua'a ya ja kaji ra jiin sa'ma ku'un ra. 24 Nde'e naa ra nasa chaku tɨkaka un. Tu naa jniñu ka sa'a tɨ ja nastutu tɨ ini yaka tɨ, ko maa Yandios jito ya tɨ ja ka yee tɨ. ¿Ti ansu kanuu ga ro'o naa ra ja kuu kuɨtɨ un nu? 25 ¿Ko ndoo ni'in ra naa ra vasu na xndi'i xaan ini ra jiin ja kuchaku ra, xi ja kundii kusuku ra yukan? Tu nijniñu ja sia'an ka xndi'i xaan ini ra, chi ni tu ni'in ra ja va'a ga ja kuu ra. 26 Nu tu kuu sa'a ra vasu ɨɨn jniñu lulu sia'an, ¿ti ndoo xaan ka ndɨ'ɨ ini ra ja kuu taka ga ja kuchaku ra nusa?

27 Ko nde'e naa ra, nasa ja'nu ita yuku un, ti tu jini yo nasa ja'nu, ko vii xaan kanda. Ko na kachi ri ja ni rey ni nani Salomón na jana'an, tu ni suku da nanu ita yuku un, vasu vii xaan ni kaa sa'ma da. 28 Ti maa Yandios skua'nu ya ita yuku un, ti vii xaan na skutu ya i. Ko vasu vii xaan kanda vijna, ti ijña ja ni ichi, ti ka'ma ya nuu ñu'un ini horno. Ja yukan kuu ja nu sia'an sa'a Yandios, ja jito ya ita yuku un, ¿ti ansu kanuu ga ro'o naa ra ja jito va'a ya ro'o naa ra nu? Ko ka ndɨ'ɨ xaan ini ra, chi tu kandixia ndaa ra ja maa Tata ra Yandios jito va'a ya ro'o naa ra. 29 Ja yukan kuu ja tu nakukutu ini ra kuyaku ra ja nduku ra nasa kaji ra, nasa ko'o ra. 30 Chi taka un ka nduku yɨvɨ naa i ja tu ka nakuni i nau kuu Yandios, ko ro'o naa ra, iyo ɨɨn Tata ra ja kuu Yandios kancha andɨvɨ, ti ja jini ya ja taka un ka nandɨ'ɨ ra naa ra. 31 Ti ro'o naa ra kukutu ini ja na kɨvɨ ra nda'a Yandios ja na ta'u ya jniñu nuu ra naa ra. Ti nu na kundio ini ra un, ti kua'a ya taka ja ka nandɨ'ɨ ra ja kuchaku ra naa ra —ni kachi Jesús.

Nasa ni'in yo yaji yo
(Mt. 6.19-21)

32 Siin Jesús xndaku ya nuu ndaja'a ya, ti ni kachi ya:

—Koto yu'u ra naa ra chi ka kuu ra nanu ɨɨn ataju lulu rɨɨ, ja ndito va'a jito'o tɨ maa tɨ, ti ru'u ndito va'a ri ro'o naa ra. Ti maa Tata ri ja ni ja'a ya jnu'un ja na ndɨvɨ ra ñuu nuu ta'u ya jniñu. 33 Ti koto xndi'i ini ra ja ni'in ra kua'a ndajniñu nuu ñuyɨvɨ ja'a. Va'a ga kua'an ti xiko ra taka ja ka ñava'a ra, ti kua'a xu'un un nuu yɨvɨ nda'u naa i. Sia'an ti sa nakaya ta'u ra nuu Yandios ja kancha ya andɨvɨ, ti yukan tu kututu nanu nu sava'a yo xu'un ini ɨɨn jajnu. Ti andɨvɨ yukan tu kɨvɨ ñakui'na, ni tikixin tu kɨvɨ tɨ ja stɨvɨ tɨ. 34 Ti sava'ni ga nanu ndo'o ini ra ja nakaya ra yaji ra, ti yukan kundio ini ra ja na ni'in ra —ni kachi ya.

Na kotu'va yo kɨvɨ chaa Jesús

35 Siin Jesús xndaku ya nuu ndaja'a ya, ti ni kachi ya:

—Va'a nusa, ti suni koto maa ra naa ra, kotu'va ra ja kuu kɨvɨ nchaa jito'o ra, 36 nanu ɨɨn muzu ja kayu kayu ni candil da, ja ndatu da jito'o da vendi da nu ni ja'an da ɨɨn viko nanda'a. Ti muzu un kuiña da yuxe'e sava'ni ga hora na nchaa amu da. 37 Ko ndatu muzu un, nu na nchaa jito'o da ti kuni da ja ndito muzu da. Ti na kachi ri ja maa jito'o da un, su'va kuanukuachi da, chi sava'a da mesa da, ti kana da muzu da un ja na nukoo da ti kee da staa. 38 Ti kee va'a muzu un nu ndito da sava'ni ga hora na nchaa jito'o da, va'a ni ñuu, xi kuan ndii ni ga. 39 Nde'e naa ra, sa ti ɨɨn chaa xiin ve'e ja jini da na hora

jaa ñakui'na ve'e da ɨɨn jakuaa, va kondito da, ti tu kua'a da jnu'un ja sakui'na ve'e da, ti tava ndajniñu da. [40] Ja yukan kuu ja suni kotu'va ra naa ra, chi jaa ɨɨn kɨvɨ, ti sana ini ra, ti nchaa ru'u, ja kuu ri maa Se'e Yɨvɨ Ñuyɨvɨ —ni kachi ya.

Sɨkɨ muzu va'a jiin muzu tu jandatu
(Mt. 24.45-51)

[41] Yukan ti ni jikan jnu'un Pedro ya:

—Jito'yo, ¿nuu taka maa ni na ni ka'an ni jnu'un ja'a, xi ni ka'an ni ja kuu tendɨ'ɨ yɨvɨ nu? —ni kachi da.

[42] Ti ni kachi maa Jito'yo:

—Chaa kuu muzu va'a ja junukuachi ndaa un, ti kanu ini chaa xiin ve'e un ja na kɨnda'a da uu ga muzu un, ti suni jiin hora na kua'a da ja kaji uu ga muzu un. [43] Ndatu chaa kuu muzu un nu na najaa chaa xiin ve'e un, ti kuni da chaa siuku da nava ni ta'u jniñu nuu da. [44] Ti na kachi ndaa ri ja kusɨɨ ini maa jito'o da un, ti xndoo da chaa ja na kɨnda'a da taka ja ñava'a da un. [45] Ko nu chaa junukuachi un na sa'a ndeva'a da, chi ndo'o ini da ja kukuee ga jito'o da un, ti keja'a nduxaan da nuu uu ga muzu un, jiin ña'an ka junukuachi, ti keja'a kaji ko'o da ti keja'a najini da. [46] Yukan ti iyo naa ini da ti nchaa jito'o da. Ti kua'a da tau chaa un jiin ɨɨn nundo'o ja jna'nu ndatu da. Sia'an ka jna'an yɨvɨ tu ka ñukuu kuɨtɨ ini i Yandios.

[47] Ko muzu ja tu chunso'o taka jniñu kuni jito'o da ja sa'a da, vasu jini da jniñu ta'u jito'o da, ti tu jandatu da ja siuku da taka nava kuni jito'o da, ni tu iyo tu'va da ja kuu kɨvɨ nchaa jito'o da. Ti muzu un, ndo'o xaan da. [48] Ko muzu ja tu jini na jniñu kuni jito'o da ja sa'a da, ti sa'a da ɨɨn jniñu ja tu jajna'an ini jito'o da, ti muzu un jaku ni ndo'o da. Chi vanuxia tu ni kujnuni ini da naa jniñu kuni jito'o da. Suni sia'an kuu jiin ɨɨn yɨvɨ ni kutu'va va'a chi kua'a ja nakua'a i jnu'un, chi jito'o i kuni ja na kuanukuachi va'a i nuu da, ti na siuku ndaa i jiin taka jniñu ni ta'u da nuu i —ni kachi ya.

Ja sɨkɨ Jesús, ti kusɨɨn ini yɨvɨ naa i
(Mt. 10.34-36)

[49] Siin Jesús xndaku ya nuu ndaja'a ya, ti ni kachi ya:

—Ru'u ni chaa ri, ko so ja na skuikun ri ñu'un, nanu ka naka'ma yo icha ja na ndundoo yuku. Chi ka iyo sava yɨvɨ ja nasa'a ndoo ri undi ini añu i, ko ka iyo sava yɨvɨ ni'in ini, ti ja kuu yɨvɨ un, kuu ri nanu ɨɨn ñu'un nuu ka naka'ma yɨvɨ yuku, chi xnaa ri yɨvɨ un. Chi yukan kuu ja ve sa'a ri. [50] Ko iyo ɨɨn nundo'o kii sɨkɨ ri, nanu nundo'o jna'an ɨɨn yɨvɨ keka'nu chii nducha. Ti kukui'ya xaan ini ri jiin nundo'o ja'a undi na siuku ndɨ'ɨ ri. [51] ¿Xi ka jani ini ra ja ni chaa ri, ti sa'a ri ja na kunchuku mani yɨvɨ naa i nuu ñuyɨvɨ ja'a nu? Ko na kachi ri ja tuu. Chi su'va kusɨɨn ini yɨvɨ naa i ja sɨkɨ ru'u. [52] Ti undi vijna keja'a kusɨɨn ini yɨvɨ ja sɨkɨ ru'u. Chi nu ka iyo u'un yɨvɨ ini ɨɨn ve'e, uni yɨvɨ un kuanta'u i ru'u, ti uu ga yɨvɨ un, tu kuanta'u i ru'u. [53] Ti chunsama ini tata jiin se'e ja tu kunchuku mani ti koto u'u jna'an i. Ti koto u'u nana jiin se'e sɨ'ɨ, ti se'e sɨ'ɨ jiin nana. Koto u'u se'e janu un jiin nana chiso, ti nana chiso un jiin se'e janu —ni kachi ya.

Nasa na kani kɨvɨ
(Mt. 16.1-4; Mr. 8.11-13)

[54] Ni ndɨ'ɨ ni ka'an ya nuu ndaja'a ya, ti ni ka'an tuku ya nuu yɨvɨ kua'a un. Ti ni kachi ya:

—Nu ni ka jini ra nuu ku'iin viko ichi nuu kee ndikandii, ti ka ka'an ra ja kua'i sau, ti sia'an kuu ndixia. [55] Ti nu ni keja'a kee tachi ichi vee, ti ka ka'an ra ja nandii, ti jandaa ndixia kuu. [56] Ko chaa ñaa xini ka kuu ra, vasu tu'va ra, ko ka xndoña'an ra. Chi ka jini va'a ra nasa nakani kɨvɨ nuu andɨvɨ jiin ja ndenda nuu ñu'un, ¿ti nasa kuu ja tu ka chaku ini ra nau ja kuu ru'u, ja sa'a ri taka jniñu ña'nu kɨvɨ vijna nusa? —ni kachi ya.

Kanuu ndumani yo jiin yɨvɨ jito u'u yo'o
(Mt. 5.25-26)

[57] Siin xndaku Jesús nuu yɨvɨ un, ti ni kachi ya:

—Kani ini nuu jniñu ña'nu sa'a ri, nanu ja ka nakani ini ra nasa ndumani ra jiin yɨvɨ kankuachi ja'a ra. [58] Chi nu ɨɨn yɨvɨ na kankuachi ja'a ra, ti ki'in ra ve'e sticia. Xnakan ndajnu'un mani naa ra ichi kuankoyo ra ti na kukuee, nava tukaa ga ki'in da jiin ra ve'e sticia, chi nakua'a juez un ro'o nuu policia, ti chindi'yu da ro'o vekaa. [59] Ti na kachi ndaa ri nuu ra naa ra ja tu kaña ra yukan undi nu tu chunaa ndɨ'ɨ ra xu'un tau ra un —ni kachi Jesús.

Kanuu ja na nakani ini yo nuu kuachi yo

13

1 Ti kɨvɨ yukan ni ka chakoyo tɨjnɨ chaa,
ti ni ka jani da jnu'un nuu Jesús nava ni
sa'a gobernador Pilato jiin tɨjnɨ chaa ñuu
Galilea, ja nanu ka ja'ni da kuɨtɨ ja soko da
nuu Yandios ni jakoyo soldado Pilato ti ni
ka ja'ni da chaa Galilea un, ti undi ni ka
nasakanuu nɨñɨ da jiin nɨñɨ kuɨtɨ un. 2 Ti ni
kachi Jesús:
—Va nu ja sia'an ni ka jna'an chaa un, ti
ka ndo'o ini ra ja iyo ga kuachi maa da ja kuu
taka ga chaa ñuu Galilea un. 3 Ko na kachi
ri ja tuu. Chi ro'o naa ra, nu tu nakani ini
ra nuu kuachi ra, ti suni jna'nu ndatu ra ti
xnaa ra maa ra. 4 ¿Xi ka jani ini ra ja ndɨ'ɨ
xia'un uni yɨvɨ ja ni ka ji'i chii torre Siloé na
ni nduva sɨkɨ da, xi ni iyo ga kuachi chaa un
ja kuu taka ga yɨvɨ kanchuku ñuu Jerusalén
nu? 5 Ko na kachi ri ja tuu. Chi ro'o naa ra,
nu tu nakani ini ra nuu kuachi ra, ti suni
jna'nu ndatu ra ti xnaa ra maa ra —ni kachi
ya.

Sɨkɨ nutɨchɨ vixi ja tu ja'a tɨchɨ

6 Yukan ti ni kachi Jesús jnu'un ja'a, ja
xna'an ya nau kuu yɨvɨ ja tu siuku jnu'un
xndaku Yandios:
—Kuu i nanu ɨɨn nutɨchɨ vixi ja kandichi
nuu ñu'un ɨɨn yɨvɨ, ti chaa xiin un jan nduku
da tɨchɨ vixi xini yujnu un, ko tundo ni'in
da. 7 Yukan na ti ni kachi da jiin chaa ndito
ñu'un da un: "Vijna ti ja ni kuu uni kuiya
kin nduku ri tɨchɨ vixi xini yujnu ja'a, ko tu
ja'a ni ɨɨn tɨchɨ. Ki'in ti ka'ncha ra va'a ga,
chi so xnaña'an kandichi nuu ñu'un ja'a",
ni kachi da. 8 Ko ni kachi chaa ndito ñu'un
un: "Taa, sia ni na kundichi tɨ'lɨ ga kuiya
vijna, na staya na ñu'un ja'a, ti na chi'i na
ja'an. 9 Na nde'e yo nu tu kuun tɨchɨ xini
ɨnga kuiya. Ti nu tuu, ti sa ka'ncha ni", ni
kachi muzu un —ni kachi ya.

Ɨɨn kɨvɨ ni sa'a Jesús tajna ɨɨn ña'an ni kuu tɨ'ɨ sɨkɨ

10 Ni kuu ja ɨɨn kɨvɨ ndetatu, kande Jesús
ini ɨɨn veñu'un Israel ja xna'an ya, 11 ti yukan
kande ɨɨn ña'an ja, ja ni kuu xia'un uni kuiya
ku'u ña. Ja ni kuu tɨ'ɨ sɨkɨ ña ni sa'a ɨɨn tachi
xaan, ti tu kuu kuɨtɨ kaka ndaa ña. 12 Ti nu ni
jini Jesús maa ña, ni kana ya ña, ti ni kachi
ya:
—Ro'o ñasɨ'ɨ, vijna ti nduva'a ra jiin
kue'e ra —ni kachi ya.
13 Ti ni chuxndee ya nda'a ya xini ña, ti
hora ni, ni ndokuɨñɨ ndaa ña. Ti ni keja'a
ña nakanajaa ña Yandios. 14 Ko chaa ndiso
jniñu ini veñu'un un, ni kuɨtɨ ini da, chi
Jesús ni sa'a ya tajna kɨvɨ ndetatu un. Ti ni
kachi da nuu yɨvɨ un naa i:
—Iyo iñu kɨvɨ ja sa'a yo jniñu, ti nuu ɨɨn
kɨvɨ un kikoyo ra ja nduva'a ra, ti ansu ja
kikoyo ra kɨvɨ ndetatu ja'a —ni kachi da.
15 Ko ni kachi Jito'yo jiin da:
—Chaa xnda'u ka kuu ra. ¿Va nu tu
ka ndaji ra xndɨkɨ ra naa ra xi burru ra ja
kin sko'o ra tɨ nducha ɨɨn kɨvɨ ndetatu nu?
16 Ti ña'an ja'a ja kuu ña ñanijna'an tata yo
Abraham na jana'an, chi na kaa ni ndikun
ña xia'un uni kuiya ni sa'a ja'u'u un. ¿Xi tu
kuu kenchaa yo kue'e jna'an ña un vijna kɨvɨ
ndetatu nu? —ni kachi ya.
17 Ti nu ni ka'an ya sia'an, ti ni kukanuu
chaa jito u'u ya un, ko taka ga yɨvɨ kua'a un
ni ka kusɨɨ ini jiin jniñu ña'nu ni sa'a ya un.

Jnu'un ɨɨn ndɨkɨn lulu
(Mt. 13.31-32; Mr. 4.30-32)

18 Yukan na ti ni kachi Jesús:
—Na ka'an ri ɨɨn jnu'un nuu ra nava kuni
ra nasa kuu ja ka nakaya yɨvɨ ta'u Yandios
jniñu nuu i. 19 Sia'an kuu nanu ɨɨn ndɨkɨn
lulu, ja nu ni xndee ɨɨn yɨvɨ nuu ñu'un i, ti
yukan keja'a ja'nu undi kuu ɨɨn yujnu ka'nu
xaan, ti yukan ka ja'an saa un ka sa'a tɨ taka
tɨ nuu nda'a yujnu un —ni kachi ya.

Jnu'un levadura
(Mt. 13.33)

20 Suni ni ka'an tuku Jesús:
—Sia'an ka nakaya yɨvɨ ta'u Yandios
jniñu nuu. 21 Kuu i nanu ɨɨn levadura ja ki'in
ɨɨn ñasɨ'ɨ ti sakanuu ña jiin uni kilo yuchi
triu, ti sa'a levadura un ja na najinu nɨ tu'u
chii yujña un —ni kachi Jesús.

Yɨɨ ja ka kɨvɨ yo nuu ta'u Yandios jniñu
(Mt. 7.13-14, 21-23)

22 Ichi kua'an Jesús ñuu Jerusalén xna'an
ya nuu yɨvɨ ini veñu'un Israel taka ñuu nuu
ya'a ya kua'an ya. 23 Ti ni kenda ɨɨn chaa ni
jikajnu'un ya, ti ni kachi da:
—Jito'yo, ¿Jandaa kuu ja jaku ni yɨvɨ kuu
ja keta'u i nu? —ni kachi da.
Ti ni kachi Jesús:
24 —Nduku ndee naa ra ti kɨvɨkoyo ra ñuu
nuu ta'u Yandios jniñu. Nduku ndee ra
nanu yɨvɨ kuni kɨvɨkoyo i ɨɨn ve'e nuu iyo ɨɨn
yuxe'e lulu. Chi na kachi ri nuu ra naa ra ja

nde kua'a yɨvɨ ka kuni kɨvɨkoyo i ñuu nuu
ta'u ya jniñu, ko tu ka nani'in i ichi, 25 chi
maa Yandios nakasɨ ya yuxe'e nava tukaa
kɨvɨkoyo i. Kasɨ ya nanu ɨɨn chaa xiin ve'e
ja ndokuɨñɨ da ti kasɨ da yuxe'e da, ti tukaa
kua'a da jnu'un kɨvɨkoyo yɨvɨ ve'e da. Vasu
na kendo i ichi fuera ti kachi i: "Jito'yo, kuni
kɨvɨkoyo na nuu ta'u ni jniñu." Ko kachi ya:
"Tu kuanta'u ri ro'o naa ra, ni tu jini ri naa
ichi vekoyo ra naa ra", kachi ya. 26 Yukan
ti keja'a ra kachi ra naa ra: "Ko ka jini na
maa ni, chi taka yo ni ka yee staa, ti maa
ni, ni xna'an ni jnu'un ni nuu ñuu na naa
na", kachi ra. 27 Ko maa ya chi kachi tuku
ya: "Ja ni kachi ri ja tu jini ri naa yɨvɨ ka kuu
ra. Kuancha'a naa ra, ro'o ja ka sa'a jniñu
ndeva'a naa ra", kachi ya.

28 Yukan na ti keja'a ra nde'e ra naa ra ti
ku'yu jnu'un ra sɨkɨ jnu'un kui'ya ini. Chi
kuni ra nuu chaa jana'an, ja ni ka kuu tata
yo, Abraham, Isaac, jiin Jacob jiin taka ga
profeta jana'an ja ka'iin da nuu ta'u Yandios
jniñu, ti ro'o sa su'va kekoyo ra ki'in ra
fuera naa ra. 29 Chi chakoyo yɨvɨ ka'iin ndɨ
kuun jikɨ ñuyɨvɨ, ichi ninu, ichi vee, ichi nuu
kaña ndikandii, jiin ichi nuu kee ndikandii,
ti nukoo i ti kaji i ini ñuu nuu ta'u Yandios
jniñu. 30 Ko kua'a yɨvɨ nda'u ja tu kuña'nu
vijna, ti yɨvɨ un kuu ja nduña'nu ñuu nuu
ta'u Yandios jniñu. Ti kua'a yɨvɨ ka kunuu
vijna, ti yɨvɨ un ndunda'u i nuu ta'u Yandios
jniñu —ni kachi Jesús.

Ni iyo jnu'un kui'ya ini Jesús sɨkɨ ñuu
Jerusalén
(Mt. 23.37-39)

31 Ti suni kɨvɨ un ni jakoyo sava chaa
fariseo un, ti ni ka kachi da jiin Jesús:

—Va'a ga ja na kee ra ñuu ja'a ti ki'in ra,
chi rey Herodes kuni ka'ni da ro'o —ni ka
kachi da.

32 Ti ni kachi Jesús jiin da:

—Kuankoyo naa ra nuu Herodes, ja kuu
da chaa kua'an, chi kuni ka'ni da ndɨyɨ, ti
kachi ra jiin chaa un: "Nde'e, vijna jiin ijña
keni'in ri tachi xaan un kinkoyo, ti isa sa
xndi'i ri jniñu un." 33 Ko siin ri ichi kua'an
ri vijna, ijña, jiin isa, ¿xi vatuni ja kuū ɨɨn
profeta Yandios fuera ñuu Jerusalén xino?
—ni kachi Jesús.

34 Yukan ti ni kachi ya sɨkɨ yɨvɨ ñuu
Jerusalén:

—Ro'o, yɨvɨ ñuu Jerusalén, ja ka ja'ni
ra profeta najana'an, chaa ni ka'an jnu'un
Yandios, ti ka ja'a ra yuu sɨkɨ chaa ka ka'an
jnu'un Yandios ja ni taji ya. Nasa jinu ni
kunda'u ini ri nuu ra naa ra, ja nama ri ro'o
nuu nundo'o un nanu sa'a chuun ja kana tɨ
se'e kuachi tɨ ja na ndututu chii ndijin tɨ, ko
tu ni ka janta'u ra naa ra. 35 Vijna na nusa, ti
na xndoo ri ro'o naa ra jiin ñuu ra. Chi na
kachi ri jiin ra ja jankɨvɨ ga kuni ra ru'u naa
ra undi na jaa kɨvɨ ja kachi ra naa ra: "Ña'nu
na koo maa rey yo, chi Tata yo Yandios ni
taji ya maa chaa ja ndiso jniñu ña'nu nuu
ya", kachi ra —ni kachi Jesús.

Ni sa'a Jesús tajna ɨɨn chaa ni iin kuɨñɨ

14

1 Ɨɨn kɨvɨ ndetatu ni kuu, na ni kana ɨɨn
chaa fariseo kuña'nu un Jesús, ni jan kaji ya
staa ve'e da, ti sava ga chaa fariseo un ka jito
yu'u da Jesús. 2 Ti nuu kande Jesús yukan
kande ɨɨn chaa ndo'o kue'e kuɨñɨ. 3 Yukan ti
ni jikajnu'un ya chaa ka xna'an ley Israel un
jiin chaa fariseo, ti ni kachi ya:

—¿Kuu sa'a yo tajna ɨɨn yɨvɨ ku'u ja kuu
kɨvɨ ndetatu, xi tuu nu? —ni kachi ya.

4 Ti ni ka jasɨ yu'u yɨvɨ un, tukaa ni ka
ka'an. Ti maa ya ni jnɨɨ ya chaa ku'u un,
ni sa'a ya tajna da, ti ni kachi ya jiin da ja
na ki'in da. 5 Yukan ti ni kachi ya jiin chaa
fariseo un:

—¿Nu ɨɨn ɨɨn ra na kanakava ɨɨn se'e ra xi
ɨɨn xndɨkɨ ra ini soko, ti tu tava ra tɨ hora ni,
vasu kuu ɨɨn kɨvɨ ndetatu nu? —ni kachi ya.

6 Yukan na ti tukaa ni kuu ndeokani chaa
un ɨɨn jnu'un maa da.

Yɨvɨ ni ka ja'an ɨɨn viko nanda'a

7 Nu ni jini Jesús ja ka nakaji yɨvɨ ni ka
jakoyo viko un nuu va'a ga ja kunchuku i
nuu mesa un, ti ni xndaku ya ɨɨn jnu'un nuu
i, ti ni kachi ya:

8 —Nu na kana yɨvɨ ro'o ɨɨn viko nanda'a
naa ra, koto nukoo ra nuu silla kanuu ga un,
chi tu jini ra xi jaa ɨɨn chaa kuña'nu ga ja kuu
ro'o, 9 ti chaa ni kana ro'o un, kuu kachi da
jiin ra: "Kua'a silla ra na nukoo ɨnga chaa
ja'a." Yukan na ti koñaa ra nuu kanuu, chi
kua'a da ɨɨn silla kancha undi sandɨ'ɨ kuɨtɨ
ni ga kuncha ra. 10 Ti va'a ga ja nu na kana
yɨvɨ ro'o, ti nukoo undi sandɨ'ɨ ni ga, ti nava
nu na jaa chaa ni kana ro'o un, ti kachi da:
"Amigo, ña'an ti kuncha ra undi nuu kanuu

ga ja'a", kachi da. Yukan na ti kuni yɨvɨ
kanchuku mesa jiin ra un ja suni kuu ra ɨɨn
chaa kuña'nu. 11 Ti yɨvɨ kuni kuña'nu, su'va
ni'in yɨ jnu'un kanuu, ko yɨvɨ kui'ya kaa un,
su'va nduña'nu i, chi maa Yandios kuu ja
sa'a —ni kachi ya.
12 Yukan ti ni kachi Jesús nuu chaa ni kana
ya un sia'an:
—Nu kuni ra kua'a ra ɨɨn ndeyu ja kaji
yɨvɨ, ti koto kana ra ɨɨn amigo ra, xi ñani
ra, xi ɨɨn ɨɨn jna'an ra, xi ɨɨn ɨɨn chaa riko
kanchuku yajni jiin ra, chi suni na kana yɨvɨ
un ro'o, ti yukan nani'in ra ja ni ja'a ra un.
13 Ti va'a ga ja nu na sa'a ra ɨɨn viko, ti kana
taka yɨvɨ nda'u un, yɨvɨ tu ka kuu sa'a jniñu,
yɨvɨ ni ka tɨyɨ un jiin yɨvɨ kuaa un. 14 Ti
nu sia'an na sa'a ra vasu ja kundatu ra, chi
tu kuu chunaa yɨvɨ un nuu ra. Ko maa ra,
chi nani'in ra taka ja ni ja'a ra un kɨvɨ na
nachaku ra, ti kuncha ra nuu ka'iin yɨvɨ va'a
ja ni nakaji Yandios ja kunchuku i, i jiin ya
ja kuu saa ni —ni kachi Jesús.

Jnu'un ɨɨn viko nanda'a

15 Nu ni ka jiniso'o yɨvɨ jnu'un un, ti ni
kachi ɨɨn chaa nukoo mesa un jiin Jesús:
—Xaan ndatu yɨvɨ kaji i staa ñuu nuu ta'u
Yandios jniñu —ni kachi da.
16 Yukan ti ni kachi Jesús jiin da:
—Sa'a yo nanu sɨkɨ ɨɨn chaa ni sa'a ɨɨn
viko ka'nu, ni ja'a da ɨɨn ja ni kuxini, ti ni
kana da kua'a xaan yɨvɨ. 17 Nu ni jaa hora
kuxini, ti ni taji da chaa ka junukuachi nuu
da un, kuan kana da chaa ni kana da un, ti ni
kachi muzu da jiin chaa un naa da: "Cho'o
naa ra, chi ja ni kuu nakoo ja kuxini yo", ni
kachi da. 18 Ko tendɨ'ɨ chaa un ni ka kanda'u.
Undi nuu ni kachi ɨɨn da: "San ni jaan ri
ɨɨn pedazu ñu'un, ti yukan kin nde'e ri, ti
kanda'u ri jiin ra ja na saka'nu ini ra nuu
ri", ni kachi da. 19 Ɨnga da ni kachi: "San ni
jaa ri u'un yunta, ti kuni ri skua'a ri tɨ. Ja
yukan kuu ja saka'nu ini ra nuu ri", ni kachi
da. 20 Ti ɨnga da ni kachi: "San ni nanda'a ri,
ti ja yukan kuu ja tu kuu ki'in ri", ni kachi
da.
21 Nu ni nandeokuñɨ muzu un, ni nakani
da jnu'un nuu jito'o da ja sia'an ni ka ka'an
chaa un. Yukan ti ni kuɨtɨ xaan ini jito'o un,
ti ni kachi da jiin muzu da un: "Kua'a corrɨ.
Kua'an taka ichi ka iyo ñuu yukan, ti kana
taka yɨvɨ nda'u un, jiin taka yɨvɨ tu ka kuu
sa'a jniñu un, jiin yɨvɨ ni ka tɨyɨ un, jiin taka
yɨvɨ kuaa un na kikoyo i", ni kachi da. 22 Nu
ni kuu na'an ga, ti ni kachi tuku muzu un:
"Jito'o na, ja ni ja'an ndɨ'ɨ na nava ni ta'u
ni jniñu, ko nuña ga ini ve'e ni", ni kachi
da. 23 Yukan ti ni kachi tuku jito'o da jiin da:
"Kua'an tuku taka calle un jiin taka ichi un,
ti chayɨka yɨvɨ na kikoyo i, ti nava na chitu
ini ve'e ri. 24 Chi na kachi ri nuu ra naa ra, ja
ni ɨɨn yɨvɨ ni kana ri undi nuu un, tu kuxini
da ve'e ri", ni kachi da —kachi Jesús.

Ko ndo'o va'a ini yo, sa kundikun yo Cristo
(Mt. 10.37-39)

25 Ni kuu kua'a xaan yɨvɨ kuankoyo i jiin
Jesús, ti ni ndeokoto Jesús ja xndaku ya nuu
i, ti ni kachi ya:
26 —Nu nau yɨvɨ na kuni kundikun ru'u,
ko nu ka ndɨ'ɨ ga ini i ja kuu tata i, nana i,
ñasɨ'ɨ i, se'e i, ñani i, kua'a i, jiin maa i, ja kuu
ru'u, ti na kachi ri ja tukaa ga yɨ'ɨ i jiin ri.
27 Ti nu tu ka ñukuu ini ra ru'u ja kundikun
ra ru'u, ti vasu na kuū ra, ko tukaa ga ndɨvɨ
ra jiin ri.
28 Ti nu ɨɨn ɨɨn ra ka kuni sa'a ɨɨn ve'e
sukun ja na kundijin kotonchaa ra nɨ tu'u
ñu'un ra, ¿xi ansu jandaa kuu ja xnakan
nukoo ra, ti nde'e ra nasa gastu kuu, na
ndenu kujaa xu'un ra undi xndi'ɨ ra jniñu
un nu? 29 Ti nu na keja'a ra sa'a ra nama
ja'a, ti tu sinu ra, ti taka yɨvɨ kuni un, keja'a i
kuaku i nde'e i ro'o, 30 ti kachi i: "Ni tejna'an
chaa un ve'e da ko tu ni sinu da", kachi i.
31 Xi ɨɨn rey kuni da kanaa jna'an da jiin
ɨnga rey, ¿xi ansu jandaa kuu ja xnakan
nukoo da, ti nde'e da nu kundee uxi mil
soldado da ja kinjna'an da jiin oko mil
kikoyo jiin ɨnga rey un nu? 32 Ti nu ni jini
da ja tu kundee da, ti nu nɨ jika vaji ɨnga
rey un, ti taji da sava chaa ka ndiso jniñu,
ja na kin ka'an nda'u jiin chaa un ja na
kukuee. 33 Ti suni sia'an kuu jiin ro'o naa ra,
nu kuni kundikun ra ru'u, ti kuñu kuu ini ra
ja xndoo ra taka ndajniñu ñava'a ra. Xi nu
tuu, ti na kachi ri ja tukaa ga yɨ'ɨ ra jiin ri
—ni kachi Jesús.

Tukaa ga va'a ñɨɨ un nu ni xndi'i na nuu
u'ua
(Mt. 5.13; Mr. 9.50)

34 Siin Jesús xndaku ya, ti ni kachi ya:
—Kuanjniñu yo ñɨɨ ja kuu nuu ndeyu, ko
nu na naa xiko u'ua ñɨɨ un, ti tukaa kuajniñu
yo, 35 ni vasu ja sakanuu yo jiin ñu'un, ni ja
sakanuu yo jiin ja'an. Tukaa kaxaan. Yukan

ti so kacha yo ki'in. Yɨvɨ chunso'o, ti na chunso'o va'a i jnu'un un —ni kachi Jesús.

Jnu'un rɨɨ, kuɨtɨ ni sana
(Mt. 18.10-14)

15

1 Yukan ni ka tu'va tɨjnɨ ga yɨvɨ nuu Jesús naa i ja ka ñuso'o i jnu'un ka'an ya. Ti ka'iin chaa ka kinya'u puesto un jiin uu ga yɨvɨ ja tu ka siuku ley Israel. 2 Ti chaa ka xna'an ley Israel un jiin chaa fariseo un ka ka'an da sɨkɨ Jesús, ti ni ka kachi da:

—Janta'u chaa ja'a yɨvɨ tu siuku ley Israel, ti yaji jna'an da jiin i vasu ka kuu i yɨvɨ ka sa'a ndeva'a —kachi naa.

3 Yukan ti ni jani Jesús ɨɨn jnu'un ja xndaku ya nuu yɨvɨ un, ti ni kachi ya:

4 —Nu ɨɨn ɨɨn ra ñava'a ɨɨn ciento rɨɨ, ti skuita ra ɨɨn tɨ, ¿ti va nu tu xndoo ra ndɨ'ɨ kuun xiko xia'un kuu ga tɨ un yuku un, ti kin nunduku ra kuɨtɨ ni skuita ra un undi nu tu nani'in ra tɨ xino? 5 Ti nu na nani'in ra tɨ, ti kusɨɨ ini ra, nachuxndee ra tɨ nuu soko ra, ti kuano'on ra jiin tɨ. 6 Nu ni najaa ra ve'e ra, ti nastutu ra amigo ra jiin ñanijna'an ra, ti kachi ra: "Na kusɨɨ ini yo, chi ja ni ndenda rɨɨ ni skuita ri un", kachi ra. 7 Ti na kachi ri jiin ra naa ra ja suni sia'an iyo jnu'un sɨɨ ini nuu andɨvɨ nuu kancha Tata yo Yandios jiin ɨɨn yɨvɨ ja ni nakani ini i nuu kuachi i, ansu jiin kuun xiko xia'un kuun yɨvɨ ja ka ndo'o ini i ja tu iyo kuachi i, ti ka ndo'o ini i ja tu nɨɨ kuu ja nakani ini i nuu kuachi i —ni kachi Jesús.

Sɨkɨ ña'an ni skuita xu'un

8 Siin Jesús xndaku ya, ti ni jani ya ɨɨn jnu'un sia'an:

—Jikajnu'un ri nuu ra naa ra. ¿Nu ɨɨn ñasɨ'ɨ yɨjnɨ ña uxi xu'un plata ti skuita ña ɨɨn, xi ansu jandaa kuu ja skuikun ña yɨtɨ ña, ti vii vii najista ña undi nuu tu nani'in ña xu'un ña nu? 9 Nu ni ndenda xu'un ña un, ti nastutu jna'an ña, jiin amigo ña, jiin ñanijna'an ña ja kanchuku yajni un, ti kachi ña: "Na kusɨɨ ini yo vijna, chi ja ni ndenda xu'un ni skuita ri un", kachi ña. 10 Ti na kachi ri ja suni sia'an kusɨɨ ini ángel ka junukuachi nuu Yandios jiin ɨɨn yɨvɨ, ja nu ni nakani ini i nuu kuachi i —ni kachi Jesús.

Ɨɨn suchi ni naa, ti ni ndenda i

11 Siin Jesús xndaku ya, ti ni jani ya ɨɨn jnu'un sia'an:

—Ɨɨn chaa ni iyo uu se'e da, 12 ti chaa suchi ga un ni kachi da jiin tata da: "Taa, kua'a ni tɨ'lɨ ta'u na, tɨ'lɨ ñu'un jiin xu'un na kuu na", ni kachi da. Yukan ti ni chunsava tata da un ta'u da naa da. 13 Jaku ni kɨvɨ, ti ni xiko chaa suchi un ta'u da ja ni ja'a tata da un, ti jiin xu'un un kua'an chaa un, kuan kuikonuu da ɨnga ñuu, ti yukan ni xnaa ndeva'a kuɨtɨ da xu'un da. 14 Nu ja ni ndɨ'ɨ xu'un da ni xnaa da, ti kuiya un ni iyo ɨɨn jnama xaan tonto ñuu yukan, ti chaa un ni keja'a ji'i da soko.

15 Yukan ti ni kee da ni jan nduku da jniñu nuu ɨɨn chaa ñuu yukan, ti chaa un ni taji da chaa kuan koto da kɨnɨ. 16 Ko ni keja'a ji'i xaan da soko, ti kuni da kaji da, nde'e da ka yee kɨnɨ un, ko tu ni ɨɨn yɨvɨ ja kua'a ja kaji da. 17 Yukan ti ni keja'a da ndo'o ini da: Iin kua'a muzu ve'e tata yo ja tu kumani staa kaji da, ko maa yo, kande yo ja'a, ndo'o nene yo ti ji'i xaan yo soko ja kuni kuū yo. 18 Va'a ga na nandeokuñɨ yo nuu tata yo, ti na kachi yo jiin da: Taa, ni chaa kuachi na maa na nuu Yandios, ti suni nuu maa ni. 19 Yukaa ga sa'a ni nanu ja kuu na se'e ni, chi sa'a ni nanu ja kuu na ɨɨn muzu ni. Sia'an ndo'o ini da ja kachi da jiin tata da.

20 Yukan ti ni ki'in da ichi, ti kuano'on da nuu kancha tata da. Ti jika ga kua'an da, ti ni jini tata da nuu da, ti ni kunda'u ini da se'e da. Ni ja'a da corrɨ, ni janujna'an da chaa, ti ni ka nanuu jana'an da, ti ni ka teyu'u nuu jna'an da. 21 Yukan na ti ni kachi se'e da un: "Taa, ni chaa kuachi na maa na nuu Yandios, ti suni nuu maa ni. Tukaa ga sa'a ni nanu ja se'e ni kuu na", ni kachi da. 22 Ko chaa ña'nu un, ni kachi da jiin muzu da ka junukuachi nuu da un: "Yachi ro naa ra, tava ɨɨn sa'ma va'a ga yukan, ti na skui'na ra da naa ra. Suni nachi'i ɨɨn xe'e xini nda'a da, ti nachi'i ra ndijña da naa ra. 23 Kuan ki'in chelu ni neñu un, ti ka'ni ra naa ra. ¡Na sa'a yo ɨɨn viko, ti na kaji yo naa yo! 24 Chi ni ndo'o ini ri ja, ja ni ji'i se'e ri ja'a, ko nanu ja ni nandoto da, chi ni ndenda tuku da. Ni skuita ri da, ko ni nani'in ri da", kachi da. Ti ni ka keja'a da ni ka sa'a da viko naa da.

25 Ti se'e da chaa ña'nu ga, kande da nuu jniñu, ti nu ni nandeokuñɨ da ja'i ni, ni kuyajni da ve'e, ti ni jiniso'o da kuu yaa, ti ka jitaja'a yɨvɨ. 26 Yukan ti ni kana da ɨɨn chaa kuu muzu un, ti ni jikajnu'un da chaa ndoo kuu un. 27 Ti chaa un ni kachi da: "Tuu, chi ñani ra ni nchaa, ti ni ta'u tata ra jniñu ja

na kuu chelu ni neñu un, chi ni nchaa va'a
da", ni kachi muzu un. [28] Ti chaa ña'nu un
ni kuɨtɨ ini da, ti tu kuni da ndɨvɨ da ve'e
da. Ti yukan ni kee maa tata da un, ni jan
ka'an da jiin da ja na ndɨvɨ da. [29] Ti ni kachi
da jiin tata da: "Ja jini ni nasa ja ni kuu kuiya
junukuachi na nuu ni, ti ni ɨin kɨvɨ tu kuni'in
ini na nuu ni, ko ni ti kua'a ga ni vasu ɨin
ndixi'yu nuu na ja sa'a na ɨin viko jiin amigo
na. [30] Ti vijna ni nchaa ɨnga se'e ni ja'a ja
ni ja'an xnaa ndeva'a xu'un ni jiin ña'an sɨɨ
ini, ti ni ja'ni ni chelu ni neñu un ja na sa'a
ni viko da", ni kachi da. [31] Yukan ti ni kachi
tata da un jiin da: "Ro'o, suni se'e ri kuu ra,
ti taka ja ñava'a ri ja'a kuu ja kuu maa ra,
chi ndɨ kɨvɨ kancha ra jiin ri. [32] Ko vijna chi
kanuu ja na sa'a yo ɨin viko sɨɨ ini, chi ñani
ra ja'a, ja ni ji'i da, ti nanu ja ni nandoto da
chi ni ndenda tuku da. Ja ni ka skuita yo da,
ko ni ka nani'in tuku yo da", ni kachi chaa
ña'nu un —kachi Jesús.

Muzu ni junukuachi ndeva'a
(Mt. 6.24)

16

[1] Yukan ti ni xndaku Jesús nuu ndaja'a ya,
ti ni kachi ya:

—ɨin chaa riku, ni iyo ɨin muzu da ja
ndiso jniñu nuu ɨnga muzu, ko ni ka jani
yɨvɨ jnu'un nuu da ja ni keja'a xnaa ndeva'a
chaa un ja ñava'a chaa riku un. [2] Yukan ti ni
kana chaa riko un muzu da un, ti ni kachi
da jiin da: "¿Ndoo kuu ja ka jani yɨvɨ jnu'un
ra sia'an? Nakua'a jnu'un taka jniñu ra, ti
tukaa ga siin ra kuu ra muzu ri vijna na",
ni kachi da. [3] Yukan na ti ni keja'a ndo'o
ini chaa kuu muzu un: "¿Nasa sa'a yo vijna
na, ja nu na kenchaa jito'o yo jniñu yo? Ti
maa yo, tu kundee yo kutu yo nuu ñu'un
yo ja kuchaku yo. Ti kukanuu yo kakan yo
caridad", ni ndo'o ini da. Ko ni nakani tuku
ini da sia'an: [4] "Su'va na sa'a yo sava'a ni ga
kɨvɨ na kenchaa da jniñu ndiso yo, ti nava
na koo mani yɨvɨ ñuu yo jiin yo, ti kuu kɨvɨ
yo ini ve'e i. Ja jini yo nasa sa'a yo vijna", ni
ndo'o ini da.

[5] Yukan ti ni kana da ndɨ ɨin ndɨ ɨin chaa
ka tau nuu jito'o da. Ti ni kachi da jiin ɨin
da: "¿Nasa tau ra nuu jito'o ri"? ni kachi
da. [6] Ti ni kachi chaa un: "Tau ri uni mil
litro aceite", ni kachi da. Yukan ti ni kachi
muzu kuña'nu ga un: "Ja'a iyo tutu ra ja
tau ra un, nukoo ti vijna vijna sa'a ra ɨnga
ja ɨin mil sava ni ga", ni kachi da. [7] Yukan
ti ni jikajnu'un da ɨnga chaa, ti ni kachi da:
"Ti ro'o, ¿Nasa tau ra nuu da nu"? ni kachi
da. Ti ni kachi chaa un: "Tau ri ɨin ciento
nundoo triu", ni kachi da. Ti ni kachi tuku
chaa kuu muzu kuña'nu un: "Ja'a iyo tutu ra
ja tau ra un, ko sa'a tuku ɨnga ja kuun xiko
ni ga", ni kachi da.

[8] Yukan ti ni ni'in jito'o un jnu'un sɨkɨ
muzu xndoña'an un ja, ja ni ndu vivo da jiin
jna'an da, chi vivo xaan ni ka ndajnu'un da
jiin jna'an da un. Sia'an ni sa'a chaa un chi
jandaa kuu ja yɨvɨ ñuyɨvɨ ja'a, ka kuu vivo
ga i jiin jniñu ka sa'a jna'an i, ti ansu yɨvɨ
ka kandixia jnu'un Yandios. [9] Ko na kachi
ndaa ri nuu ro'o naa ra, ja ka kuu ra ndaja'a
ri, ja ka sa'a ra mani jniñu va'a jiin taka ja
ñava'a ra. Ti kua'a ra jaku ja ka nandɨ'ɨ yɨvɨ
nda'u nava na ndumani i jiin ra. Yukan ti
nu ni ndɨ'ɨ ja ñava'a ra nuu ñuyɨvɨ ja'a, ti
kuaja ra andɨvɨ, ti yukan, taka yɨvɨ nda'u ni
chindee ra ñuyɨvɨ ja'a, na kua'a i jandaa ja
ni ka chindee ndixia ra i.

[10] Sa'a yo nanu. Taka yɨvɨ ka sa'a niña
jniñu va'a jiin jaku ja ka ñava'a i ja ka
chindee i ɨnga yɨvɨ, suni sia'an na sa'a va'a
i nu iin kua'a ndajniñu i ja chindee i ɨnga
yɨvɨ. Ko nu tu sa'a i jniñu va'a ja chindee i
ɨnga yɨvɨ jiin jaku ja ka ñava'a i, ti suni sia'an
tukaa ga na sa'a kuɨtɨ i jniñu va'a nu ñava'a i
kua'a ndajniñu. [11] Ti nu tu ni sa'a ra ja va'a ja
chindee ra ɨnga yɨvɨ ñuyɨvɨ ja'a, ti koto ma
tatu ga Yandios ro'o jiin jniñu ña'nu ja kuu
nuu nɨ kani andɨvɨ. [12] Ti nu tu sa'a ra jniñu
va'a jiin taka ja ni ja'a ya nuu ra ñuyɨvɨ ja'a,
ti koto ma tatu ga Yandios ro'o jniñu ña'nu
ja kuu saa ni.

[13] Yukan na kachi ri nuu ra naa ra ja ni
ɨin muzu tu kuu kuanukuachi nuu uu jito'o,
chi kendo va'a jiin ɨin da, ti kendo kui'ya i
jiin ɨnga da. Ni tu kuu kuanukuachi i nuu
Yandios, ti kundio ini i xu'un jiin ñu'un. Ja
yukan kuu ja tu kuu kuanukuachi ra nuu
Yandios, ti kuñukuu ini ra ni'in ra xu'un jiin
ñu'un —ni kachi Jesús.

[14] Ti chaa fariseo un naa da, ni ka skee
ichi da ya nu ni jiniso'o da jnu'un ni ka'an
Jesús, chi tɨndɨ da xu'un naa da. [15] Yukan ti
ni kachi Jesús jiin da:

—Ro'o naa ra, chi ka kuni ra ja na ka'an
yɨñu'un xaan yɨvɨ nuu ra ja chaa ndaa ka
kuu ra. Ko Yandios, ja jini ya nasa kaa ichi

ini ra. Chi vixi ini ra jiin taka jniñu ka sa'a ra, ti ja kuu nuu Yandios kuu mani jniñu kue'e jiin jniñu ndeva'a —ni kachi ya.

Nasa ni keja'a jniñu ta'u Yandios

16 Siin Jesús xndaku ya, ti ni kachi ya:

—Undi naa jana'an ni kii Juan, chaa ni skuanducha, ti ni keja'a ka'an da jnu'un Yandios. Ti undi naa ni kii Juan ni ta'u Yandios jniñu nuu ra naa ra jiin ley ni ja'a ya nuu Moisés, chaa ni kii na jana'an jiin uu ga profeta ni ka kii na jana'an. Ko vijna, ti Juan nu ni keja'a ka'an da ɨin jnu'un jaa, ni jani da jnu'un sɨkɨ nasa janta'u Yandios yɨvɨ naa i, ti kuu kɨvɨ i nda'a ya. Ti kua'a yɨvɨ ni ka ndusɨi ini i ja ni ka jiniso'o i jnu'un un. Vijna ti kua'a yɨvɨ ka janta'u i jnu'un ri, ja na kuu kɨvɨ i nda'a Yandios.

17 Ko vanuxia ja iyo ɨin jnu'un jaa vijna. Na kachi ndaa ri nuu ra naa ra, ja yachi ga naa andɨvɨ jiin ñuyɨvɨ ti ansu ja na kenchaa ɨin letra nuu ley ni ja'a ya nuu Moisés jiin uu ga profeta. Ko jnu'un ka'an ley un, chi tu naa kuɨtɨ. 18 Ja yukan kuu ja nu ɨin chaa na xndoo da ñasɨ'ɨ da, ti nanda'a da jiin ɨnga ñasɨ'ɨ ti nchakuachi da, chi yɨsɨkɨ nchaa da ñasɨ'ɨ da. Ti suni nu ɨin chaa na nanda'a jiin ɨin ña'an ni xndoo yɨi, suni nchakuachi da —ni kachi Jesús.

Ɨin chaa riko jiin Lázaro

19 Siin Jesús xndaku ya, ti ni kachi ya:

—Sa'a yo nanu. Ni iyo ɨin chaa riku xaan ja taka kɨvɨ sa'a da viko ka'nu, ja va'a xaan sa'a da viko un, ti ñu'un da niña sa'ma va'a, sa'ma fina. 20 Ti suni ni iyo ɨin chaa nda'u xaan tonto ja ni nani Lázaro, ti jan nukatuu da yuxe'e chaa riko un, ti nɨ tu'u da iin ndɨ'yɨ. 21 Ti chaa nda'u un, nɨnɨ ji'i xaan da soko, ti kuni da kaji da vasu sava'a ni ga ndeyu ja nukoyo yu'u mesa chaa riku un. Ti undi ina un ka tu'va tɨ nuu da, ti ka nayuu tɨ nuu ndɨ'yɨ da un. 22 Yukan ti ni jaa kɨvɨ ja ni ji'i chaa nda'u un, ko ni jakoyo ángel Yandios ti kuankoyo ya jiin da nuu andɨvɨ un ja na kuncha da jiin chaa ni kuu tata yo na jana'an ni nani Abraham. Ti chaa riku un suni ni ji'i da, ti ni jakununduji da. 23 Ti nu ni keja'a ndo'o da nundo'o nuu ka'iin ndɨyɨ un, ni ndokani da xini da, ti ni nde'e da ja jika tɨ'lɨ, ti yukan ka'iin Abraham jiin Lázaro. 24 Yukan na ti ni kanajiin da, ni kachi da: "Tata na Abraham, kunda'u ini ni saña. Kachi ni jiin Lázaro na kin chutoo da tɨ'lɨ xini nda'a da nuu nducha, ti na kii stoo da tɨ'lɨ nuu yaa na, chi ndo'o xaan na nundo'o nuu yaa ñu'un ja'a", ni kachi da. 25 Ti ni kachi Abraham jiin da: "Hijo, nuku'un ini ja va'a xaan ni kuncha ra nuu ñuyɨvɨ, ti Lázaro chi nda'u xaan ni jna'an da. Ko vijna chi iyo jnu'un ndee ini jiin da ja'a, ti ro'o ko ndo'o ko nene ra. 26 Ko vijna iyo ɨin xa'va ka'nu ma'ñu nuu ka'iin yo ja'a, ja yukan kuu ja tu kuu ya'a yɨvɨ ka'iin jiin ri ja'a jiin nuu ka'iin ra jña. Ni yɨvɨ ka'iin jiin ra jña tu ku ya'a i nuu ka'iin ri ja'a", ni kachi Abraham.

27 Yukan na ti ni kachi chaa riku un: "Ka'an nda'u na jiin ni, tata na Abraham. Taji ni Lázaro na ki'in da ve'e tata na, 28 chi yukan kanchuku u'un ga ñani na. Ti na xndaku da nuu da naa da nava tu kikoyo da ja'a, chi iyo xaan ga kaa nundo'o jito na ja'a", ni kachi da. 29 Ko ni kachi Abraham jiin da: "Ka ñava'a da tutu ni chaa Moisés jiin jnu'un ni ka chaa profeta na jana'an, ti nuu jnu'un un na chu'un ini da", ni kachi da. 30 Ti ni kachi tuku chaa riku un: "Jandaa kuu un, tata na Abraham, ko nu ɨin ndɨyɨ na nandoto ti ki'in nuu kanchuku da, ti va nakani ini da naa da", kachi da. 31 Ti ni kachi Abraham jiin da: "Ko nu tu ka kandixia da jnu'un Yandios ni ka'an tutu ni chaa Moisés, jiin jnu'un ya ja ni ka chaa profeta na jana'an, ti suni tu kandixia kuɨtɨ da vasu na nandoto ɨin ndɨyɨ ti ki'in nuu da", ni kachi Abraham —ni kachi Jesús.

Ja sa'a ja kuncha kuachi yo
(Mt. 18.6-7, 21-22; Mr. 9.42)

17

1 Siin Jesús xndaku ya nuu ndaja'a ya, ti ni kachi ya:

—Nɨnɨ iyo ɨin jniñu sa'a ja na kunchakuachi yɨvɨ naa i, ko ɨin nundo'o ka'nu xaan kundatu yɨvɨ ja skanakava jna'an i nuu kuachi. 2 Va'a ga na kundikun sukun i jiin yoso molino, ti na ki'in i chii nducha, ansu ja xnda'u i ɨin suchi lulu ja koto ma kandixia i ru'u.

3 Koto va'a ra maa ra. Nu na sa'a ndeva'a ñani ra sɨkɨ ra, ti ndajnu'un ra jiin da sɨkɨ ja ni sa'a da un. Ti nu nakani ini da, ti kuanka'nu ini nuu da. 4 Vasu uxia jinu na sa'a ndeva'a da sɨkɨ ra ɨin kɨvɨ, ti ndɨ uxia jinu un jaa da ti kachi da: "Tukaa ga ndoo sa'a ri nuu ra vijna na", kachi da. Ti kuanka'nu ini nuu da —ni kachi Jesús.

Ja na kandixia ni ini yo

5 Yukan ti apóstol, chaa ni nakaji ya ja
kundiso jniñu un, ni ka kachi da jiin Jito'yo
Jesús:
—Sa'a ni ja na kandixia ni ini ga na taka
jniñu ja ta'u ni nuu na —ni ka kachi da.
6 Yukan ti ni kachi Jesús jiin da:
—Nu kandixia ndaa ra, vasu ku'va ɨɨn
ndɨkɨn lulu, ti kuu kachi ra jiin yujnu ja'a:
"Kuxio nuu kandichi ra ja'a ti kua'an nuu
mar un kundichi ra", kachi ra naa ra, ti
yujnu un chi kuandatu i nuu ra naa ra —ni
kachi ya.

Jniñu sa'a chaa junukuachi

7 Siin Jesús xndaku ya nuu ndaja'a ya, ti
ni kachi ya:
—Sa'a yo nanu. Nu ɨɨn ɨɨn ra ñava'a ɨɨn
muzu ja sajniñu, ko tu ni'in da ja kuu ya'u
da, ti chaa un kin sa'a da jniñu, xi kin koto
da xndɨkɨ ti nchaa da, ¿xi va nu kachi ra
jiin da sia'an naa ra? "¿Kuan ya'a ti nukoo
ra kaji ra staa un xino?" 8 Jandaa ni kuu ja
tuu, chi su'va kachi ra jiin da: "Sava'a ja na
kuxini ri, chu'un ra ndeyu kaji ri, ti chu'un
ra nducha na ko'o ri xnakan, ti sa kuu nukoo
ra ti kee ra staa." 9 ¿Xi va nu nakuanta'u ra
nuu muzu ra un, ja ni sa'a da taka jniñu ni
ta'u ra nuu da un nu? Jandaa ni kuu ja tuu.
10 Ti suni sia'an ro'o naa ra, nu ni ndɨ'ɨ ni ka
sa'a ra taka jniñu, ti tu nduvixi ini ra naa ra,
ti kachi ra: "Tu kanuu ja nakuanta'u ya nuu
yo, chi sa nɨnɨ jniñu ni ta'u ya ni ka sa'a yo
naa yo", kachi ra naa ra —ni kachi Jesús.

Ni sa'a Jesús tajna uxi chaa ni ka jna'an kue'e ndɨ'yɨ te'yu

11 Nu ni siin Jesús ichi kua'an ya ichi ñuu
Jerusalén, ni ya'a ya ñu'un ñuu Samaria jiin
Galilea. 12 Nu ni jaa ya ɨɨn rancho, ti yukan ka
janujna'an uxi chaa ni ka jna'an kue'e ndɨ'yɨ
te'yu ya. Ni ka jankuñɨ jika da tɨ'lɨ, 13 ti ni ka
kanajiin da sia'an naa da:
—¡Jesús! ¡Maestro! Kunda'u ini ni saña
naa na —ni ka kachi da.
14 Nu ni jini Jesús da naa da, ti ni kachi ya:
—Kuan stuu maa ra nuu sutu Israel un
naa ra —ni kachi ya.
Nɨ kuankoyo da naa da, ti ni ka ndundoo
da jiin kue'e ka jna'an da un. 15 Ti ɨɨn da,
nu ni jini da ja, ja ni ndundoo kue'e da un,
ni nandeokuñɨ da, kanajiin da nakanajaa da
Yandios. 16 Ni jakunjitɨ da nuu Jesús, ni sinu
da nuu da undi nuu ñu'un ja nakuanta'u da
nuu ya. Ti maa ɨɨn ni chaa un ni kuu ɨɨn chaa
ñuu Samaria.
17 Yukan ti ni ka'an Jesús:
—¿Xi ansu ka iyo uxi jna'an ra ja ni ka
ndundoo jiin kue'e ka jna'an ra un nu?
¿Nanu ka'iin uu ga jna'an ra un naa da?
18 ¿Xi maa ɨɨn ni chaa ñuu jika ja'a kuu ja
ni nandeokuñɨ ja nakanajaa da Yandios nu?
—ni kachi ya.
19 Yukan ti ni kachi ya jiin chaa un:
—Ndokuñɨ ti kua'an, chi ja ni nduva'a
ra ti kendo ndaa ra nuu Yandios, chi ni
kandixia ndaa ra ru'u —ni kachi ya.

Nasa kuni yo jniñu ta'u Yandios
(Mt. 24.23-28, 9,17-18, 36-41;
Mr. 13.6-9, 15-16; Lc. 21:8-12, 21)

20 Chaa fariseo un ni ka jikajnu'un da Jesús
nama kuu ja keja'a Yandios ta'u ya jniñu
nuu ñuu da naa da, ti ni kachi ya jiin da:
—Na chaa jniñu ta'u Yandios, ko tu kuni
ndijin ra nasa keja'a ya ta'u ya jniñu un. 21 Ti
tu kuu kachi ra: "Ja'a kande", xi kachi ra:
"Yukan kande." Chi na kachi ri ja, ja ni chaa
ɨɨn ja ta'u jniñu nuu ra naa ra —ni kachi ya.
22 Yukan sa ni kachi ya jiin chaa ka skua'a
jiin ya:
—Jaa ɨɨn kɨvɨ ja kundiyo ini ra naa ra ja
maa Se'e Yɨvɨ Ñuyɨvɨ na ndenda ya nuu ra,
ko tukaa ga kuni ra maa chaa un. 23 Ti kachi
yɨvɨ jiin ra naa ra: "Ja'a kande ya", xi kachi:
"Yukan kande ya." Koto ma kandixia ra naa
ra jnu'un un. 24 Chi kɨvɨ nchaa maa Se'e Yɨvɨ
Ñuyɨvɨ, ti kuni ndijin ra naa ra nanu sa'a
nu janducha, ti ndinchaa nɨ tu'u undi nuu
kaña ndikandii jiin undi nuu kee ndikandii.
25 Ko xnakan kuu yaku ri nuu ñuyɨvɨ ja'a, ti
kondo'o koo nene ri, chi vijna tu kuanta'u
yɨvɨ ñuyɨvɨ ja'a ru'u. 26 Chi nanu ni iyo kɨvɨ
ni chaku Noé, chaa ni kii na jana'an, ti suni
sia'an kuu nu na jaa kɨvɨ nchaa maa Se'e
Yɨvɨ Ñuyɨvɨ. 27 Ni kunchuku vatu yɨvɨ naa
i nani kuncha Noé, chi ka ndo'o ini i ja
kukuee nuu i naa i. Ka yaji i, ti ka ji'i i, ka
nanda'a i, ti ka ja'a i se'e sɨ'ɨ i ka nanda'a
ña naa ña, undi ni jaa kɨvɨ nu ni kɨvɨ Noé
ini barco ka'nu da. Ko nu ni kuun ɨɨn sau
xaan un, ti ni ka naa i. 28 Ti suni sia'an ni kuu
na ni chaku Lot. Ni kunchuku vatu yɨvɨ. Ka
yee i, ka ji'i i, ka jaan i sava'ni ga ndajniñu,
ti ni ka xiko i, ka sa'a i jniñu, ti ka sa'a i
ve'e i naa i. 29 Ko nu ni kee Lot yu'u ñuu
Sodoma, ti ni jinu ñu'un jiin azufre ja ni kii

ichi andɨvɨ, ti ni ndɨ'ɨ ni yɨvɨ un ni ka ji'i. 30 Ti
suni sia'an kuu nu na jaa kɨvɨ ndenda maa
Se'e Yɨvɨ Ñuyɨvɨ.
31 Ti ja kuu kɨvɨ un, yɨvɨ ka ndetatu i yuxe'e
i, koto ma ki'in i ɨɨn ndajniñu i ini ve'e i, ti na
kunu xaan i naa i. Ti yɨvɨ ka'iin nuu jniñu,
koto ma ndeokuñɨ i ve'e i ja stutu i ni ɨɨn
ndajniñu i. 32 Ti nuku'un ini naa ra nasa ni
ndo'o ñasɨ'ɨ Lot ja sa naa ni ti ni ji'i ña. 33 Chi
taka yɨvɨ ja kuni nama i maa i ñuyɨvɨ ja'a,
ti tukaa nanita'u i nuu Yandios ja kuu saa
ni. Ti taka yɨvɨ vasu na kuu i ja sɨkɨ ru'u, ko
yukan kuchaku i ja kuu saa ni. 34 Na kachi
ri nuu ra naa ra nasa kuu ja kuu kɨvɨ un. Ti
nu ka kixi uu yɨvɨ nuu ɨɨn jito jakuaa un, ti
ɨɨn ni ki'in, ko ɨnga chi kendo. 35 Ti koo uu
ñasɨ'ɨ ka ndiko nduu ña; ɨɨn ña ki'in ri jiin,
ti kendo ɨnga ña. 36 Nu uu chaa ka'iin yuku
xi nu ka sa'a da jniñu, ɨɨn da ki'in ri jiin, ti
kendo ɨnga da —ni kachi Jesús.
37 Nu ni ndɨ'ɨ ni ka ñuso'o ndaja'a Jesús,
yukan na ti ni ka jikajnu'un da ya:
—¿Ti nanu kuu nu kuu sia'an Jito'yo?
—ni ka kachi da.
Ti ni kachi Jesús:
—Ndijin ndaa nde'e yo ka kututu tiji nuu
katuu kuɨtɨ ni ji'i. Ti suni sia'an ndijin ndaa
nde'e yo nu ndenda maa Se'e Yɨvɨ Ñuyɨvɨ
—ni kachi Jesús.

Jnu'un ɨɨn ña'an ni kendo maa ɨɨn jiin ɨɨn
juez

18

1 Yukan ti ni jani Jesús jnu'un nuu chaa
ka skua'a jiin ya, ja kanuu ga ja tu xndoo
da jnu'un kakanta'u da nuu Yandios, ja na
koo ndee ini da ti siuku da taka jniñu tatu
ya nuu da naa da. 2 Ti ja ni xndaku ya yukan
nuu da, ti ni jani ya ɨɨn jnu'un sia'an:
—Ni iyo ɨɨn ñuu nuu ni iyo ɨɨn juez ja tu
chiñu'un da jnu'un Yandios, ni tu jandatu
da nuu ni ɨɨn yɨvɨ. 3 Ti suni ñuu yukan ni
iyo ɨɨn ña'an maa ɨɨn. Ti ña'an un ja'an ña,
ja'an ña nuu juez un, kanda'u ña jiin da ja na
nama da ña nuu ɨɨn yɨvɨ ka kanaa jiin ña. 4 Ni
kuu na'an ja'an ña, ko tu kuni juez un sa'a
da justicia. Ko ni jaa ɨɨn kɨvɨ, ti ni nakani ini
da ti ni ndo'o ini da: "Vasu tu chiñu'un yo
Yandios, ni tu sa'a yo nanu nuu ni ɨɨn yɨvɨ,
5 ko ña'an ja'a ni kuu nuu nuu xnaña'an ña
nuu yo. Va'a ga ja na nama yo ña, ti nava
tukaa ga kiji ña chi so skuɨtɨ ña ini yo", ni
ndo'o ini da —kachi Jesús.
6 Ti ni kachi tuku Jito'yo Jesús:
—Yukan kuu jnu'un ni ndo'o ini juez un
ja tu va'a ini da, ti ni nama da ña'an un. 7 Ti
suni sia'an sa'a Yandios ja kuu taka yɨvɨ ka
kandixia ja ni nakaji ya, ja kuu nduu kuu
ñuu ka kanda'u i jiin ya. Ti jandaa ni kuu
ja tu kukuee ya nama ya maa i. 8 Na kachi
ri ja tu kundatu ra, chi nama ya sɨkɨ ra. Ko
nu na jaa kɨvɨ nchaa maa Se'e Yɨvɨ Ñuyɨvɨ,
ti na nde'e yo nu kuni ya yɨvɨ ka siuku ndaa
i jnu'un ya, ja ka kandixia ndaa i maa ya xi
tuu —ni kachi ya.

Jnu'un sɨkɨ ɨɨn chaa fariseo jiin ɨɨn chaa
kinya'u puesto

9 Ti nuu ka'iin tɨjnɨ chaa vixi ini, ja ka
sa'a yɨñu'un da maa da, ti ka skee ichi da
ñanijna'an da. Ti nuu chaa un ni ka'an Jesús
jnu'un ja'a:
10 —Uu chaa ni ka ja'an sɨɨn da veñu'un
ka'nu Israel ja ka jikanta'u da nuu Yandios.
Ɨɨn da kuu chaa fariseo, ti ɨnga da kuu
chaa kinya'u puesto. 11 Chaa fariseo un chi
kandichi da jikanta'u da, ti kachi da: "Ni'in
Yandios, nakuanta'u na nuu ni ja tukaa na
nanu kanda sava yɨvɨ naa i, ja ka sakui'na
i, kanda kua'an i, ti ka nchaka i uni kuun
ñasɨ'ɨ, ni tukaa na nanu kaa chaa kinya'u
puesto ja'a. 12 Uu jinu kendo ndicha ini na
ɨɨn semana, ti ja'a na tɨ'lɨ tɨ'lɨ nuu taka ja
ni'in na nuu ni'in Yandios", ni kachi chaa
fariseo un. 13 Ti chaa kinya'u puesto un, chi
jika ni kandichi da nuu chaa fariseo un, ti
ni tu ni tava ini da ndakoto da ichi andɨvɨ,
chi so ni keja'a kani da nda'a da jika da,
ti kachi da: "Ay Yandios, kuanka'nu ini ni
nuu na, chi kuu na ɨɨn chaa nchakuachi",
ni kachi da. 14 Ti na kachi ri nuu ra ja chaa
kinya'u puesto un, ni janka'nu ini Yandios
nuu kuachi da ja ni kendo va'a da nuu ya,
sa kuan no'on da ve'e da. Ti chaa fariseo
un, chi tuu. Yukan, na kachi ndaa ri ja taka
yɨvɨ sa'a yɨñu'un i maa i ja kuni kuña'nu
i, ti su'va ka ndukui'ya ini i. Ko yɨvɨ ja
kukui'ya ini un vijna su'va nduña'nu i, chi
maa Yandios sa'a —ni kachi Jesús.

Jesús jiin suchi kuachi
(Mt. 19.13-15; Mr. 10.13-16)

15 Yukan ti ni ka yɨnda'a yɨvɨ suchi kuachi
nuu Jesús ja na chuxndee ya nda'a ya xini i.
Ko nu ni ka jini ndaja'a ya, ti ni ka keja'a ka

nduxaan da jiin yɨvɨ un. [16] Ko ni kana Jesús ja
na tu'va suchi kuachi un nuu ya, ti ni kachi
ya jiin ndaja'a ya:
—Sia naa ra na kikoyo i nuu ri ti tu kasɨ
ra naa ra. Chi taka yɨvɨ ja kuni kɨvɨ nda'a
Yandios ja na ta'u ya jniñu nuu i, ti kuni ja
na kɨvɨ i nanu suchi kuachi ja'a. [17] Na kachi
ri nuu ra naa ra ja tu yɨɨ kuanta'u ɨɨn suchi
lulu jnu'un Yandios ja na ta'u ya jniñu nuu
i, ti ansu ɨɨn yɨvɨ ña'nu ja, ja ni kuni'in ini, ti
tu ka kuni kɨvɨ i nda'a Yandios ja na ta'u ya
jniñu nuu i —kachi ya.

Ɨɨn chaa riko
(Mt. 19.16-30: Mr. 10.17-31)

[18] Yukan ti ɨɨn chaa kuña'nu un ni jika-
jnu'un da Jesús:
—Chaa va'a kuu ni, maestro. Ti kachi ni,
¿naa jniñu va'a sa'a na ti ni'in ta'u na ja
kuchaku na sia'an ni nuu andɨvɨ ja kuu saa
ni? —kachi da.
[19] Ti ni kachi Jesús:
—Ndoo ka'an ra ja chaa va'a kuu ri, ti tu
ni ɨɨn chaa va'a iyo, chi maa ɨɨn ni Yandios
iyo. [20] Ja jini ra jnu'un ta'u Yandios nuu yo:
"Tu kunchaka ra tɨjnɨ ñasɨ'ɨ. Tu ka'ni ra
ndɨyɨ. Tu sakui'na ra. Tu chakuachi ra yɨvɨ.
Kuandatu nuu tata ra, nuu nana ra" —ni
kachi ya.
[21] Ti ni kachi chaa riko un:
—Ja ni ndɨ'ɨ un ni jandatu na undi lulu na
—ni kachi da.
[22] Ja sia'an ni ka'an da, ti ni kachi Jesús jiin
da:
—Ko iyo ɨnga jniñu kumani ja sa'a ra.
Xiko ndɨ'ɨ ja ñava'a ra ti kua'a nuu yɨvɨ
nda'u. Yukan na ti sa ni'in ra ta'u ra undi
andɨvɨ. Yukan na ti sa kii ra na cho'o
—kachi ya.
[23] Nu ni jiniso'o chaa un ja sia'an ni kachi
Jesús, ni kukui'ya xaan ini da ti kua'an da,
chi vanuxia chaa riko xaan kuu da. [24] Ti
nde'e Jesús nuu da ni kee da kua'an da, ti
ni kachi ya jiin uu ga yɨvɨ un:
—Yɨɨ xaan ja kuu ɨɨn chaa riko ja na
xndoo da ichi maa da, ti kɨvɨ da nda'a
Yandios ja na ta'u ya jniñu nuu da. [25] Jandaa
ndixia ja va yachi ga ya'a ɨɨn camellu yau
ɨɨn yɨkɨ tɨkuɨ, ti ansu ja kɨvɨ ɨɨn chaa riko
nda'a Yandios ja na ta'u ya jniñu nuu da
—ni kachi ya.
[26] Yukan na ti yɨvɨ ni ka jiniso'o un ni ka
kachi:
—Nusa, ¿ti nau kuu ja nanita'u nu?
—kachi da naa da.
[27] Ti ni kachi Jesús:
—Ni ɨɨn yɨvɨ tu kuu sa'a un, ko Yandios
chi taka ni ja kuu sa'a ya —ni kachi ya.
[28] Ti ni kachi Pedro:
—Saña naa na, ni ka xndoo na taka ja ka
ñava'a na ti vekoyo na jiin ni —ni kachi da.
[29] Yukan ti ni kachi Jesús:
—Na kachi ndaa ri sɨkɨ nasa kuu jiin yɨvɨ
ja kuni kɨvɨ i nda'a Yandios ja ta'u ya jniñu
nuu i, vasu nu na xndoo da ve'e da, xi ñasɨ'ɨ
da, xi ñani da, xi tata da jiin nana da, xi se'e
da. [30] Ja sia'an ti nani'in da vi'ga ja kuu taka
ga ja ni ka xndoo da un, nava kuchaku da
nuu ñuyɨvɨ ja'a, ti nanita'u da nuu Yandios
ja kuchaku da ja kuu saa ni—ni kachi ya.

Ka'an tuku Jesús ja kuū ya
(Mt. 20.17-19; Mr. 10.32-34)

[31] Ni kana sɨɨn Jesús ndɨ uxi uu ndaja'a ya
un, ti ni kachi ya:
—Ja kuankoyo yo ichi ñuu Jerusalén, ti
yukan na kundaa nava ni ka chiso profeta
na jana'an ja kuu sɨkɨ ru'u, maa Se'e Yɨvɨ
Ñuyɨvɨ. [32] Nakua'a yɨvɨ ru'u nuu yɨvɨ ɨnga
nación, ti kusɨkɨnchaa yɨvɨ un ru'u, ti tɨvɨ
sɨ'ɨ i nuu ri, kani i ru'u, ti ka'ni i ru'u. [33] Ko
nu uni kɨvɨ ti nandoto ri ma'ñu ndɨyɨ un chi
ru'u kuu maa Se'e Yɨvɨ Ñuyɨvɨ, ja ni nakaji
Yandios vaji ri —ni kachi ya.
[34] Ko ndaja'a ya un, tu ni ka chaku ini da
ni tɨ'lɨ jnu'un ni ka'an ya, chi jnu'un un tu ni
kɨvɨ inijnuni da naa da. Yukan kuu ja tu ni
ka chaku ini da nasa kuni ka'an jnu'un un.

Sa'a Jesús tajna ɨɨn chaa kuaa
(Mt. 20.29-34; Mr. 10.46-52)

[35] Nu kuan kuyajni Jesús ñuu Jericó, ti
yu'u ichi un nukoo ɨɨn chaa kuaa jikan da
xu'un. [36] Nu ni jiniso'o da ja ka ya'a yɨvɨ
kua'a, ti ni jikajnu'un da ndoo kuu. [37] Ti ni
ka kachi yɨvɨ un ja Jesús, chaa ñuu Nazaret
kuu ja kua'an ichi un. [38] Yukan ti ni kanajiin
da:
—¡Ni'in Jesús! Maa ni ja ta'u jniñu nanu
ni sa'a rey yo David na jana'an, kunda'u ini
ni saña —ni kachi da.
[39] Ti yɨvɨ ka yosjnuu un ni ka nduxaan jiin
da ja na kasɨ yu'u da, ko maa da vi'ga ni
kanako'o da:
—¡Ni'in Jesús! ¡Maa ni ja ta'u jniñu nanu
ni sa'a rey yo David na jana'an, kunda'u ini
ni saña! —ni kachi da.

40 Yukan ti ni jakuñɨ Jesús, ti ni kachi ya ja
na kin ki'in da chaa un naa da. Nu ni jaa da
nuu ya, ti ni jikajnu'un ya maa da:
41 —¿Ndoo kuni ra ja sa'a ri jiin ra, nusa?
—ni kachi ya.
Ti ni kachi chaa un:
—Jito'yo, ja na ndundijin nduchi na —ni
kachi da.
42 Ti ni kachi Jesús jiin da:
—Na ndundijin nduchi ra. Ni nduva'a ra
vijna na chi ni kandixia ndaa ra ru'u —ni
kachi ya.
43 Ti hora ni, ni nduva'a nduchi chaa un,
ti ni chindikun da kua'an da jiin Jesús, ti
nakuanta'u da nuu Yandios. Ti suni taka
yɨvɨ ni ka jini jniñu ña'nu un, ni ka keja'a
ka nakanajaa i Yandios.

Jesús jiin Zaqueo

19

1 Yukan ti ni kɨvɨ Jesús ñuu Jericó, ti kuan
ya'a ya ma'ñu ñuu yukan, 2 ti yukan iyo ɨɨn
chaa riko nani Zaqueo, chaa kuña'nu nuu
chaa ka kinya'u puesto un. 3 Ti chaa un
ndiyo ini da ja kuni da nuu Jesús, ko tu jini
da ya chi yɨvɨ kua'a ka'iin un ni jasɨ i nuu ya.
Ti Zaqueo chi lɨkɨ da tɨ'lɨ. Ja yukan kuu ja tu
kuu kuni da nuu Jesús. 4 Yukan ti ni ja'a da
corrɨ ni kandu da ti ni kaa da xini ɨɨn nutɨchɨ
vixi kandichi yajni nuu ya'a Jesús, nava na
kuni da nuu ya. 5 Nu ni jaa Jesús ja'a yujnu
un, ni ndakoto ya nuu kaxndee Zaqueo, ti
ni kachi ya jiin da:
—Zaqueo, yachi ro ti kuan nuu, chi kuni
ri kendo ri ve'e ra vijna —ni kachi ya.
6 Yukan ti yachi ni nuu Zaqueo, ti ni
kanxia'u da jiin Jesús. 7 Nu ni ka jini taka ga
yɨvɨ un, ti ni ka keja'a ka ka'an sɨkɨ Jesús ja
kuni kendo ya ve'e ɨɨn chaa kinya'u puesto,
vanuxia tu ni siuku ndaa da ley Moisés.
8 Yukan ti ni ndokuɨñɨ Zaqueo, ti ni kachi da
jiin Jito'yo Jesús:
—Nde'e ni Jito'yo. Ja ndɨ'ɨ ja ñava'a na,
ti na kua'a na sava nuu yɨvɨ nda'u naa i,
ti nu iyo ɨɨn ɨɨn yɨvɨ ni xndoña'an na ja
ni jisonchaa na ja ñava'a i, ko vijna ti na
nakua'a na kuun ga jinu ja kuu ɨɨn ja ni
jisonchaa na un —ni kachi da.
9 Ti ni kachi Jesús jiin da:
—Na kachi ndaa ri nuu ro'o Zaqueo chi
jandaa kuu ja kuu ra ɨɨn jna'an tata yo
Abraham na jana'an, ti ni kandixia ndaa ra
ru'u vijna nanu ni kandixia tata Abraham
na jana'an. Ti suni yɨvɨ kanchuku ve'e ra
ja'a ni ka janta'u i ru'u, ti ja ni ka kandixia
i ru'u. Yukan kuu ja kendo va'a ra ti keta'u
ra nuu Yandios naa ra. 10 Chi na kachi ri ja
ru'u, maa Se'e Yɨvɨ Ñuyɨvɨ ni chaa ri ja na
chunaa ri nuu taka yɨvɨ nava tukaa kinkoyo
i nuu infiernu —ni kachi Jesús.

Chaa ka sajniñu jiin xu'un

11 Nɨ ka ñuso'o yɨvɨ jnu'un ka'an Jesús
yukan, ti ni xndaku ya nuu i jiin ɨnga jnu'un
sɨkɨ nasa ta'u Yandios jniñu. Yukan kuni
xndaku ya, chi ja yajni jaa ya ñuu Jerusalén,
ti ka ndo'o ini yɨvɨ un ja ja ni jaa hora ja
nduña'nu ya ti ta'u ya jniñu nuu nɨ tu'u
nación Israel. 12 Ni ja ni ya ɨɨn jnu'un sia'an,
ti ni kachi ya:
—Ni iyo ɨɨn chaa riko, ti ni ndo'o ini da
ja ki'in da ɨnga nación jika, ja ni'in da jniñu
kunchaa da ti ta'u da jniñu sɨkɨ ñuu da, ja
na nduu da rey sɨkɨ ñuu da, ti sa ndeokuñɨ
da. 13 Na ti ki'in ga da, ti ni kana da uxi muzu
ka junukuachi nuu da un, ti ni ja'a da ɨɨn ɨɨn
xu'un nchaa ya'u xaan nuu da naa da, ti ni
kachi da: "Nu na ki'in ri ti sajniñu naa ra jiin
xu'un ja'a nava na nakaya se'e xu'un ja'a ja
kuu kɨvɨ nchaa ri", ni kachi da. 14 Ko vanuxia
yɨvɨ ñuu da un ka kuɨtɨ ini nuu da, ti ni ka
taji da tɨjnu chaa kua'an jata da nuu ɨnga
ñuu, ja na kachi nuu chaa ña'nu ɨnga ñuu
un: "Tu ka jajna'an ini yɨvɨ ja kundiso jniñu
chaa ja'a nuu na naa na", ni ka kachi. 15 Ko
chaa riku un, chi ni ni'in da jniñu kuncha
da ja ta'u da jniñu sɨkɨ ñuu da ja ni nduu da
rey, ti ni nandeokuñɨ da nuu ñuu da.

Yukan ti nu ni najaa da ñuu da tuku, ti ni
kana da taka chaa ni ja'a da xu'un un nuu,
ndenu nasa ni ka ni'in ɨɨn ɨɨn chaa un, nu ni
ka nata'u se'e xu'un ni ja'a da un xi tuu. 16 Ni
jaa ɨɨn muzu nuu chaa riko un, ti ni kachi da:
"Taa, jiin ɨɨn xu'un ni un ni nani'in na uxi
ga xu'un", ni kachi da. 17 Ti ni kachi rey un:
"Iyo va'a, ni kuu ra ɨɨn muzu va'a, ja va'a ni
sa'a jniñu ra jiin ɨɨn xu'un un. Vijna na ti na
tatu ri ɨnga jniñu nuu ra ja na nduu ra ɨɨn
chaa kuña'nu, ti ta'u ra jniñu nuu uxi ñuu",
ni kachi da.
18 Yukan ti ni jaa ɨnga muzu, ti ni kachi da:
"Taa, jiin ɨɨn xu'un un ni nani'in na u'un ga
xu'un", ni kachi da. 19 Ti ni kachi tuku rey un
jiin muzu da: "Iyo va'a. Vijna na ti na tatu
ri ɨnga jniñu nuu ra ja na nduu ra ɨɨn chaa

kuña'nu, ti ta'u ra jniñu sɨkɨ u'un ñuu", ni
kachi da.
20 Yukan sa ni jaa ɨnga muzu, ti ni kachi
da jiin rey un: "Taa, ja'a iyo xu'un ni. Ni
sava'a na chii ɨɨn pañitu. 21 Yu'u na chi ja
jini na ja kuu ni chaa tu ñunda'u ini, chi
kua'a ga nandakan ni, ti ansu ja ni ja'a ni,
ti su'va kuni ga ni", ni kachi da. 22 Yukan ti
ni kachi rey un jiin da: "Ro'o chaa ndeva'a,
jiin jnu'un ka'an ni ra xndichi ra maa ra. Ti
ka'an ra ja vi'i ga nandakan ri ansu ja ni ja'a
ri. Ti suni ka'an ra ja su'va vi'i ga kuni ri.
23 Ti nu sia'an kuu nusa, ¿ndoo tu ni januu ra
xu'un ri nuu chaa ka sajniñu sɨkɨ tratu, nava
nu ni nchaa ri, ti naki'in ri xu'un ri jiin se'e
i niku"? ni kachi da.
24 Yukan ti ni kachi da jiin chaa ka'iin un:
"Kuisonchaa xu'un nuu muzu ja'a, ti kua'a
nuu chaa yɨjnɨ uxi xu'un un", ni kachi rey
un. 25 Ti ni kachi chaa un naa da: "Taa, ti
ndoo ti ja ñava'a chaa un uxi jna'an", ni ka
kachi da. 26 Ti ni kachi rey un: "Na kachi ri
jiin ra naa ra ja nu yɨvɨ ñava'a un, ti su'va kii
ga nuu i, ti kuña'nu ga i jiin jniñu ndiso i. Ko
yɨvɨ tundo ñava'a, ti vasu tɨ'lɨ jniñu ja ndiso
i un, kuxio ki'in. 27 Ti yɨvɨ ka jito u'u ru'u un,
ja tu ka kuni ja kuu ri rey, kuan ki'in ti ka'ni
ra naa ra nuu ri ja'a", kachi da —ni kachi
Jesús.

Kɨvɨ Jesús ñuu Jerusalén
(Mt. 21.1-11; Mr. 11.1-11; Jn. 12.12-19)

28 Nu ni ndɨ'ɨ ni ka'an Jesús jnu'un un, ti
ni siin ya kua'an ya ñuu Jerusalén. 29 Nu ja
yajni jaa ya ñuu Betfagé jiin Betania, yajni
yuku Olivos, ti ni taji ya uu ndaja'a ya, ti ni
kachi ya jiin da naa da:
30 —Kuankoyo rancho kande yajni un naa
ra, ti nu jakoyo ra un, nani'in ra nuu ndikun
ɨɨn burru ja ti koso ga yɨvɨ tɨ. Ndaji tɨ ti
kikoyo ra jiin tɨ naa ra. 31 Ti nu ka jikajnu'un
yɨvɨ ro'o ja ndoo ka ndaji ra tɨ, ti kachi jiin
da naa ra ja maa Jito'o ra nandɨ'ɨ da tɨ —ni
kachi ya.
32 Kuankoyo ndaja'a ya, ti ni ka nani'in da
burru un nava ni kachi Jesús nuu da naa da.
33 Ja ka ndaji da burru un ti ni kekoyo chaa
xiin tɨ un, ti ni ka kachi da:
—¿Ndoo ka ndaji ra burru un naa ra?
—ka kachi da.
34 Ti ni ka kachi ndaja'a un:
—Maa Jito'yo nandɨ'ɨ tɨ —ni ka kachi da
naa da.
35 Yukan ti kuankoyo da jiin tɨ nuu kande
Jesús, ni ka chuku da sa'ma da sɨkɨ tɨ, ti ni ka
skaa da Jesús sɨkɨ tɨ. 36 Ti ichi kua'an Jesús
ni ka chuku yɨvɨ sa'ma i ini ichi un. 37 Nu
ni ka kuyajni ya nuu kande yuku Olivos, ti
tendɨ'ɨ yɨvɨ ni ka kandixia ya ni ka keja'a ka
kanajiin ja ka kusɨɨ ini ti ka nakuanta'u i nuu
Yandios ja ni ka jini i taka jniñu ña'nu ni sa'a
ya. 38 Ti kachi i naa i:
—Ña'nu na koo maa rey yo, chi Tata yo
Yandios ni taji ya maa chaa ndiso jniñu
ña'nu nuu ya. Ja ni ndumani Yandios jiin
yɨvɨ ñuu ya vijna. ¡Na kachi ndaja'a ya undi
andɨvɨ un ja na koo ña'nu chaa ja'a! ¡Sia'an
na kachi da! —ni ka kachi i.
39 Yukan ti sava chaa fariseo kuan koyo
jiin yɨvɨ un, ni ka kachi jiin ya:
—Maestro, nduxaan ni nuu ndaja'a ni
ja'a —ni kachi da.
40 Ti ni kachi Jesús jiin da naa da:
—Na kachi ri jiin ra naa ra, ja nu na kasɨ
yu'u yɨvɨ ja'a na i, ti suni kuu sa'a Yandios
ja na kanajiin yuu un naa i —ni kachi ya.
41 Nu ni kuyajni ya ñuu Jerusalén, ni jiton-
chaa ya ñuu un, ti ni ndukui'ya ini ya. Ti ni
nde'e ya ja sɨkɨ yɨvɨ un, 42 ti ni kachi ya:
—Ro'o, yɨvɨ ñuu Jerusalén, sa ti ni ka
chaku ini ra vasu ɨɨn tɨ'lɨ ja vijna kuu kɨvɨ
ja ndumani ra jiin Yandios naa ra niku, ko
vijna tukaa chi ja ni ya'a un, ti ja yɨsa'yɨ, ti
tukaa ga kuni ra naa ra. 43 Chi su'va, jaa kɨvɨ
ja kondo'o ra ɨɨn nundo'o xaan, ti chakoyo
yɨvɨ ka jito u'u ro'o, kuikonduu i ñuu ra, ti
kasɨ kutu i jiin yuu, ti ya yukan ndonda i sɨkɨ
ra. 44 Ti ndɨ'ɨ ve'e ra kanuu i, ti ka'ni i tendɨ'ɨ
ra. Ti tukaa xndoo i ni ɨɨn ve'e ja kosojna'an
ga ɨɨn yuu. Sia'an na koo nundo'o un nuu ra
chi tu ni ka janta'u ra ru'u, ja ni taji Yandios
ja chunaa ri nuu ro'o naa ra —kachi Jesús.

Ni keni'in Jesús yɨvɨ ka sa'a ya'u ini
veñu'un ka'nu
(Mt. 21.12-17; Mr. 11.15-19; Jn. 2.13-22)

45 Nu ni jaa Jesús nuu yuxe'e veñu'un
ka'nu un, ti ni keja'a keni'in ya taka yɨvɨ ka
xiko ini veñu'un un. 46 Ti ni kachi ya jiin yɨvɨ
un:
—Sia'an yoso nuu tutu Yandios: "Ve'e
ri konani ve'e nuu kakanta'u yɨvɨ naa i",
ko ro'o naa ra, ni ka nasa'a ra ve'e nuu ka
nataka ñakui'na —kachi ya.
47 Taka kɨvɨ ni xna'an Jesús nuu yuxe'e
veñu'un ka'nu un, ko sutu ka kuña'nu un

jiin taka chaa ka kuña'nu ñuu un, ka nduku
da nasa kuu ka'ni da ya naa da. 48 Ko tu kuu
nasa sa'a da naa da, chi tendɨ'ɨ yɨvɨ un ka
kusɨɨ xaan ini i jiin taka jnu'un ni xna'an
Jesús.

Na jniñu ndiso Jesús
(Mt. 21.23-27; Mr. 11.27-33)

20

1 Ɨɨn kɨvɨ kande Jesús nuu yuxe'e veñu'un
ka'nu un xna'an ya nuu yɨvɨ, ti ka'an ya
jnu'un Yandios nuu i naa i, ti ni ka jakoyo
sutu ka kuña'nu un jiin chaa ka xna'an ley
Israel jiin chaa ka kuña'nu nación Israel, ti
ni ka kachi da jiin ya:
2 —Kachi nuu ri, ¿nau ni ta'u jniñu ña'nu
ja sa'a ra taka jniñu ja'a? ¿Xi nau ja ni ja'a
jniñu ña'nu ja'a nuu ra? —kachi da naa da.
3 Ti ni kachi Jesús jiin da naa da:
—Suni ru'u, na kajnu'un ri ro'o naa ra ɨɨn
jnu'un. Na kachi ri, 4 ¿nau ja ni tatu jniñu
nuu Juan ja ni kii skuanducha da yɨvɨ nusa?
¿Ɨnga yɨvɨ ni tatu jniñu un nuu da, xi maa
Yandios nu? —ni kachi ya.
5 Yukan ti ni ka keja'a ka ndajnu'un maa
da naa da, ti ni ka kachi da:
—Nu na kachi yo ja Yandios ni taji chaa
un, ti kachi da jiin yo: "¿Ndoo tu ni ka
kandixia ra jnu'un ni ka'an da nusa?" 6 Ti nu
na kachi yo ja yɨvɨ ni taji da, ti va tendɨ'ɨ yɨvɨ
ka'iin ja'a ka'ni yo'o jiin yuu, chi tendɨ'ɨ yɨvɨ
ka kandixia ja Juan ni kuu ɨɨn profeta, ja ni
ka'an jnu'un Yandios —sia'an ka ndajnu'un
da.
7 Yukan sa ni ka kachi da:
—Tu ka jini ri nau ja ni taji Juan, ja ni kii
skuanducha da yɨvɨ —ni ka kachi da.
8 Yukan na ti ni kachi ya jiin da naa da:
—Vanuxia tu ka kuni kachi ra, ti suni
ru'u tu kachi ri nuu ra nau ja ni ja'a jniñu
ña'nu ja'a nuu ri —kachi ya.

Sɨkɨ muzu ka sajniñu ndeva'a
(Mt. 21.33-44; Mr. 12.1-11)

9 Yukan ti ni xndaku Jesús nuu yɨvɨ un jiin
jnu'un ja'a, ti ni kachi ya:
—Ɨɨn chaa ni xndee kua'a da nutɨka'ya,
ti ni jakanchaa da ñu'un un nuu chaa ka
sajniñu un, ti ni kee da kua'an da, ti ni
kuna'an kua'an da. 10 Nu ni jaa kɨvɨ nastutu
da tɨka'ya un, ti ni taji da ɨɨn muzu ja na kin
kakan da sava tɨka'ya un ja kuu maa da nuu
chaa ka yɨnda'a un. Ko ni ka ki'in da chaa
un, ni ka kaja da chaa nuu ñu'un, ti ni ka
nataji da chaa kuano'on da sia'an ni.
11 Ti chaa xiin jniñu un, ni taji tuku da
ɨnga muzu da kua'an, ko suni ni ka ka'an
ndeva'a chaa ka ndito un nuu da, ni ka
kaja da chaa, ti kuano'on da sia'an ni tuku.
Tundo ni ka ja'a da nuu da. 12 Chaa xiin un,
ni taji tuku da ɨnga da, ko chaa ka ndito
jniñu un ni ka stuji da chaa, ti ni ka keni'in
da chaa kua'an da.
13 Yukan na ti chaa xiin ñu'un un, ni ndo'o
ini da: "¿Nasa sa'a yo vijna na? Va na taji yo
se'e yo na ki'in da va'a ga, ti nu na kuni chaa
un nuu da, ti va kuandatu da naa da", ni
ndo'o ini da. 14 Ko nu ni ka jini chaa ka ndito
jniñu un nuu se'e chaa xiin ñu'un un, ti ni
ka kachi da: "Chaa ja'a kuu ja xiin ta'u. Va'a
ga na ka'ni yo, ti na kendo ndɨ'ɨ yo jiin yaji
ja'a", ni ka kachi da. 15 Ni ka jnɨɨ da chaa un,
ni ka keni'in da chaa fuera yu'u ñu'un un, ti
ni ka ja'ni da chaa. ¿Ti ndoo sa'a chaa xiin
ñu'un un jiin chaa ka ndito jniñu ja sia'an?
16 Va najaa da ti ka'ni da chaa ka kuu muzu
un, ti kua'a da ñu'un un nuu ɨnga yɨvɨ ka
ndito un —ni kachi Jesús.
Nu ni ka jiniso'o yɨvɨ jnu'un un, ti ka
ka'an:
—¡Ni tu kachi Yandios ja koo sia'an nuu
yo, nanu ni jna'an muzu ni ka ndito i ñu'un
tɨka'yɨ un! —ni ka kachi i.
17 Yukan ti ni nde'e Jesús nuu yɨvɨ un, ti ni
kachi ya:
—Nusa ti ¿ndoo kuni ka'an jnu'un yoso
nuu tutu Yandios ja kachi sia'an?
Yuū ni ka skaña chaa ni ka sa'a nama ja'a,
kuu ja kanuu ga
ja ndiso jniñu jikɨ ɨɨn ve'e.
Kachi tutu.
18 Ti nanu ni ka sa'a chaa ni skaña yuū
un, suni sia'an na kuu yɨvɨ tu ka janta'u
ru'u. Ti sia'an nanu ka tuji yɨvɨ ka jiokava
sɨkɨ ɨɨn yuū, suni sia'an jna'nu ndatu yɨvɨ tu
kandixia ru'u. Ko kɨvɨ na sa'a ndaa Yandios
kuachi i, ti yɨvɨ tu ni kandixia ru'u, koo
ndo'o i nanu jna'an ɨɨn yɨvɨ kanakava ɨɨn
yuū sɨkɨ i ti kundi'i kukuachi i sa'a —ni
kachi ya.

Sɨkɨ jnu'un kinya'u puesto
(Mt. 21.45-46; 22.15-22; Mr. 12.12-17)

19 Ti chaa ka kuu sutu ka kuña'nu un jiin
chaa ka xna'an ley Israel un, ni ka nduku da
nasa kuu jnɨɨ da Jesús hora un. Ko vanuxia

ni ka yu'u da nde'e da yɨvɨ un. Chi ni ka
chaku ini da ja sɨkɨ maa chaa ka kuña'nu un,
ni ka'an Jesús jnu'un un.
20 Yukan ti chaa ka kuña'nu un ni ka
nduku da chaa ni ka nduku jnu'un, ja na
sa'a da ja chaa va'a ka kuu da, ja na nduku
da ɨɨn jnu'un, na ndenu naa jnu'un kani
Jesús, ti nava sia'an ti na ni'in da ichi ja
kankuachi da ja'a ya, nava nakua'a da ya
nuu gobernador. 21 Ja yukan kuu ja ni ka
jikajnu'un da ya sia'an:
—Maestro, ka jini na ja ka'an ndaa ni,
ti xna'an ndaa ni ichi Yandios, ti tu yu'u
ni nde'e ni ni ɨɨn chaa vasu kuña'nu ga da.
22 Nusa ti kachi ni nuu na nasa ndo'o ini ni.
¿Iyo va'a nu cha'u yo xu'un nuu gobierno
Romano xi tuu nu? —ni ka kachi da.
23 Ko ja jini Jesús ja tu ka ndo'o va'a ini da,
ti ni kachi ya:
—¿Ndoo ka kuni xnda'u ra ru'u?
24 Xna'an ɨɨn xu'un un nuu ri. ¿Naa nūū
kuu ja nchaa nuu xu'un ja'a, ti naa sɨvɨ kuu
ja yoso un nusa? —ni kachi ya.
25 Ti ni ka kachi da:
—Nūū maa rey nación Roma kuu —ni ka
kachi da.
Yukan ti ni kachi Jesús:
—Nusa ti kua'a nuu rey nación Roma ja
xiin maa da, ti kua'a nuu Yandios ja xiin
maa Yandios —ni kachi ya.
26 Yukan ti tu ni kuu chakuachi da jiin
jnu'un xna'an ya nuu yɨvɨ un. Chi su'va ni
ka naa ini da ja sia'an ni nachiso ya nuu da,
sa ni ti ni ka jasɨ yu'u da naa da.

Jnu'un sɨkɨ ja ka nandoto ndɨyɨ
(Mt. 22.23-33; Mr. 12.18-27)

27 Nu ni ya'a un, ti ni ka ja'an sava chaa sa-
duceo ni ka jande'e da Jesús. Chaa saduceo
un ka ka'an ja tukaa ga ka nandoto ndɨyɨ un,
ti ni ka kachi da:
28 —Maestro, ni kachi Moisés ja nu na kuū
ɨɨn chaa ni iyo ñasɨ'ɨ, ti tu ni iyo se'e da jiin
ña, ti kuu nanda'a ñani ndɨyɨ un jiin ña ja
na koo se'e ña, ti suchi un nduu nanu se'e
maa ndɨyɨ un. 29 Ti yukan ni iyo uxia da mani
ñani da naa da. Ti chaa ña'nu un ni nanda'a
da, ko tu ni iyo se'e ñasɨ'ɨ da, ti ni ji'i da. 30 Ni
naki'in chaa kuu uu un ña'an un, ko suni tu
ni iyo se'e da jiin ña, ti ni ji'i da. 31 Ti chaa
kuu uni un ni naki'in tuku da ña'an un, ti
sia'an ni ka sa'a ndɨ uxia da, ko ndɨ uxia da
ni ka ji'i, ti tu ni iyo ni ɨɨn se'e ña'an un.
32 Sandɨ'ɨ ni ga ti ni ji'i tu maa ña. 33 Ti nu
na nandoto ndɨyɨ un naa da, ¿nau ndɨ'ɨ uxia
ñani un xiin ñasɨ'ɨ un, ja sia'an ni ka nanda'a
da jiin ña nu? —ni ka kachi da.
34 Yukan ti ni kachi Jesús jiin da naa da:
—Ja kuu nuu ñuyɨvɨ ja'a, chi kuu chaa,
kuu ñasɨ'ɨ ka nanda'a. 35 Ko nu na nandoto
ndɨyɨ un, ti kachi Yandios ja kuu kɨvɨ i ñuu
nuu ta'u ya jniñu, ko tukaa kuu nanda'a i
ni tu kua'a i se'e sɨ'ɨ i ja nanda'a ña. 36 Ti
yukan tukaa ga ka ji'i ndɨyɨ un, chi nduu i
nanu ángel Yandios. Ka kuu i yɨvɨ Yandios
ja kuu saa ni, chi maa Yandios ni naxndoto
ya i. 37 Suni nu ka ka'u ra nuu tutu Yandios
ja ni chaa Moisés, ti ni ka'an da sɨkɨ chaa ka
chaku vasu ja ni ka ji'i da na jana'an. Chi
nuu kayu yukū un, ni kachi Yandios nuu da:
"Maa ri kuu Yandios ja ka kanajaa Abraham
jiin Isaac jiin Jacob." Sia'an ni chaa Moisés
jnu'un Yandios, chi ni ka chaku chaa un naa
da. 38 Yukan kuni ka'an ja Yandios tu kuu
ya Yandios nuu yɨvɨ ni ka ji'i un, chi kuu ya
Yandios nuu yɨvɨ ka chaku, ja tu ka kendo
i ma'ñu ndɨyɨ, chi ni ka nandoto taka ndɨyɨ
un ja ka chaku i nuu ya, ja ka chiñu'un da
Yandios ja kuu saa ni —ni kachi Jesús.
39 Yukan ti sava chaa ka xna'an ley Israel
un, ni ka kachi jiin Jesús:
—Iyo va'a jnu'un ka'an ni, maestro —ni
ka kachi da.
40 Yukan ti ni ɨɨn yɨvɨ, tukaa ni ka tava ini
da kajnu'un ga da Jesús.

Nau se'e kuu Cristo
(Mt. 22.41-46; Mr. 12.35-37)

41 Yukan ti ni kachi Jesús jiin chaa ña'nu
Israel un:
—Ka'an yɨvɨ ja Cristo kuu ɨɨn jna'an rey
David na jana'an, vasu maa Yandios ni taji
ya ja na kundiso ya ɨɨn jniñu ña'nu ga ja kuu
maa David. Ko vasu kuu ja sia'an ka ka'an
yɨvɨ. 42 Ti maa David ni ka'an da nuu tutu
Salmo sia'an:
Yandios ni kachi nuu Jito'o Cristo:
"Nukoo nda'a kua'a ri, chi ta'u ra jniñu jiin
ri.
43 Iyo yɨvɨ jito u'u ro'o, ko kundee ra jiin,
chi chindee ri ro'o."
Ni kachi Yandios, kachi David.
44 Nu sia'an kuu ja maa David ni skonani
da ya jito'o da, ti ¿nasa kuu ja Cristo kuu ɨɨn
jna'an rey yo David na jana'an nusa? —ni
kachi Jesús.

Ka'an Jesús sɨkɨ chaa ka xna'an ley Israel
(Mt. 23.1-36; Mr. 12.38-40; Lc. 11.37-54)

45 Nu tendɨ'ɨ yɨvɨ un ka ñuso'o i jnu'un
xndaku Jesús, ti ni kachi Jesús jiin ndaja'a
ya sia'an:
46 —Koto maa ra naa ra jiin chaa ka xna'an
ley Israel. Koto ma sa'a ra nava ka sa'a
da naa da. Chi chaa un ka jajna'an ini
da ku'un da sa'ma nani, ja na kuni yɨvɨ
ja chaa kuña'nu ka kuu da nuu veñu'un
Israel. Ti ka kuni da ja na ka'an yɨñu'un
yɨvɨ jiin da nuu ya'u, ti na ka'an xia'u i jiin
da, "Maestro, maestro." Suni ka jajna'an
ini da silla yɨñu'un ga nuu kunchuku da ini
veñu'un Israel un. Ti ka kusɨɨ xaan ini da
jiin jnu'un yɨñu'un nuu kunchuku da kaji da
staa nuu ɨɨn viko. 47 Suni ka jisonchaa da ve'e
ña'an ni kendo maa ɨɨn ña naa ña, ti ja tu
kuni yɨvɨ jniñu kue'e ka sa'a da un, ti kani
xaan ka jikanta'u da nuu Yandios. Ti ja kuu
maa da kii ɨɨn nundo'o ka'nu xaan ga —ni
kachi ya.

Xu'un ni soko ɨɨn ña'an ni kendo nda'u
(Mr. 12.41-44)

21

1 Nuu yuxe'e veñu'un ka'nu un ni jini
Jesús ja ka chu'un chaa riku un xu'un nuu
jajnu un. 2 Suni ni jini ya ja ni jaa ɨɨn ña'an
nda'u xaan ni chu'un ña uu xu'un cobre
kuachi, 3 ti ni kachi ya jiin yɨvɨ ka'iin yajni
un:
—Nde'e naa ra. Na kachi ndaa ri ja ɨɨn
ña'an nda'u xaan ga ja'a, ya'u xaan nchaa
xu'un ni ja'a ña un nuu Yandios ja kuu
xu'un ni ka ja'a chaa riku un. 4 Chi yɨvɨ riku
xaan un, ni ka ja'a da jaku ni ja ka ñava'a
da. Ko ña'an nda'u un, tu ñava'a kua'a ña
xu'un, ko ni ja'a ndɨ'ɨ ña ja ñava'a ña, vasu
nandɨ'ɨ ña ja kuu gastu ña —ni kachi ya.

Ka'an Jesús ja naa veñu'un ka'nu Israel
(Mt. 24.1-2; Mr. 13.1-2)

5 Ti sava ndaja'a Jesús ka ka'an da ja nde
vii kaa veñu'un ka'nu un, ja nde vii kanda
yuu un jiin taka ja ni ka soko yɨvɨ nu ni ka
sa'a da veñu'un un. Ti ni kachi Jesús:
6 —Ndɨ'ɨ ja'a ka jitonchaa ra naa ra. Ko
jandaa na kachi ri nuu ra naa ra ja, jaa ɨɨn
kɨvɨ ja ni ɨɨn yuu tukaa kendo koso jna'an
ja'a, chi ndɨ'ɨ ja'a naa —ni kachi ya.

Naa seña koo nu kuan kuyajni ndɨ'ɨ ñuyɨvɨ
(Mt. 24.3-28; Mr. 13.3-23; Lc. 17.22-25, 31)

7 Yukan na ti ni ka jikajnu'un ndaja'a ya
naa da:
—Maestro, ¿nasa da ti sa kundaa jnu'un
ka'an ni un? ¿Ti naa seña koo ja kuan
kuyajni kundaa taka jnu'un un? —ni ka
kachi da.
8 Ti ni kachi Jesús:
—Koto maa ra naa ra. Koto ma xnda'u
yɨvɨ ro'o. Chi kua'a yɨvɨ kikoyo, ti ndaku
ni'in yɨ sɨvɨ ri, ti kachi: "Ru'u kuu Cristo",
kachi i. Xi ɨnga yɨvɨ ka'an: "Vijna kuu kɨvɨ
ja ni taji Yandios ru'u ja sa'a ri jniñu ña'nu",
kachi. Koto kundikun ra jnu'un xndaku yɨvɨ
un. 9 Ti kuni ra jnu'un ja ya yukan koo
guerra, ti kanaa yɨvɨ. Koto yu'u ra naa ra,
chi sia'an ndixia kuu. Ko jiin yukan ti ni ti
jaa ga kɨvɨ ja ndɨ'ɨ ñuyɨvɨ —ni kachi ya.
10 Yukan ti ni siin Jesús ka'an ya:
—Kanaa ɨɨn nación jiin ɨnga nación, suni
ɨɨn ñuu jiin ɨnga ñuu. 11 Koo ñujnaa xaan,
jiin jnama xaan, jiin kue'e xaan ya yukan.
Ti koo seña nuu andɨvɨ ja undi yu'u yɨvɨ naa
i nde'e i un.
12 Ko xnakan ro'o ja ka kandixia ra ru'u,
jnɨɨ yɨvɨ ro'o naa ra, ti kua'a i tau ra. Ti
nakua'a i ro'o naa ra nuu chaa ka kuña'nu
ini taka veñu'un Israel, ja na xndichi da
ro'o naa ra, ti jnaa da ro'o vekaa naa ra.
Ti suni ja sɨkɨ ru'u, ti nakua'a da ro'o naa
ra nuu chaa ka kuu rey ja ka ta'u jniñu
nuu nɨ tu'u ɨɨn nación, ti suni na kua'a da
ro'o nuu gobernador sɨkɨ ja ka kandixia ra
ru'u. 13 Sia'an kuu ka'an va'a ra nuu chaa
ka kuña'nu un, ja sɨkɨ ru'u kuu ja ka jna'an
ra nundo'o. 14 Sia'an ti koto xndi'i ra ini
ra ja nasa koo jnu'un ka'an ra nuu chaa ka
kuña'nu un ja nama ra maa ra. 15 Chi maa ri
kuu ja kua'a inijnuni ra ja nasa koo jnu'un
ka'an ra naa ra, ti nava ni ɨɨn yɨvɨ ja koto u'u
ro'o tu kundee chajna'an jnu'un ka'an jiin
ra naa ra. 16 Ti undi tata ra, ñani ra, jna'an
ra, jiin amigo ra kinaa ña'an da ro'o naa ra,
ti kachi da ja na kuū ra naa ra. Ti jandaa ni
kuu ja tɨjnɨ ra naa ra kuū.
17 Ti tendɨ'ɨ yɨvɨ ja tu ka kandixia i jnu'un
ri, koto u'u i ro'o naa ra ja ni ka kandixia ra
ru'u jiin jnu'un ka'an ri. 18 Ko tu naa ni ɨɨn ixi
xini ra naa ra, chi koto ya ro'o naa ra. 19 Ti
nu ka ñukuu nɨ ini ra jnu'un ri, ti kuchaku
ra ja kuu saa ni.
20 —Nu ni ka jini ra ja, ja ni ka jiconduu
soldado ñuu Jerusalén, yukan na ti kuni ra
ja kuan kuyajni kɨvɨ ja naa ñuu un. 21 Ti

yɨvɨ kanchuku ñuu Judea, na kinkoyo i undi yuku un. Ti yɨvɨ kanchuku ñuu Jerusalén, na kekoyo i ñuu un, ti yɨvɨ ka'iin yuku xi nuu jniñu, koto ma ndeokuñɨ ga i ñuu un naa i. 22 Chi kɨvɨ un kuu kɨvɨ kii nundo'o ka'nu xaan nanu yoso nuu tutu Yandios. 23 ¡Na nda'u ñaa ka ñuse'e xi ñaa ka nchaka suchi yɨkɨn ja kuu kɨvɨ un! Ko nundo'o xaan taka nuu ñuyɨvɨ ja kuu kɨvɨ un, ti kii ɨɨn nundo'o ka'nu xaan ja kuu yɨvɨ ñuu ja'a. 24 Kua'a yɨvɨ ñuu kuū nuu guerra un. Ti sava ga yɨvɨ un kinkoyo i presu nuu yɨvɨ ɨnga nación. Ti ndunúú yɨvɨ ñuu jika un nuu yɨvɨ ñuu Jerusalén, ti sa'a ndeva'a i jiin da undi na jaa kɨvɨ na kachi maa Yandios ja sia'an koo jiin yɨvɨ un naa i.

Nasa ndii Jesús
(Mt. 24.29-35, 42-44; Mr. 13.24-37)

25 Nu ni ndɨ'ɨ un, yukan na ti koo ɨɨn seña nuu ndikandii, yoo, jiin choxini. Ti nuu ñuyɨvɨ ja'a sana ini yɨvɨ taka nación, chi yu'u i ja sa'a iyo nducha mar jiin ja iyo ndonda nuu nducha un. 26 Ti so sa'u ini yɨvɨ naa i ja sia'an na koo nuu ñuyɨvɨ. Nɨ'ɨn nutu'u andɨvɨ ti nukoyo chuxini. 27 Yukan na ti ru'u, maa Se'e Yɨvɨ Ñuyɨvɨ, kuni yɨvɨ naa i ndenda ri, ti ndii ri nuu viko un, jiin jniñu ja ni nduña'nu xaan ri. 28 Nu ni keja'a kuu ndaa taka ja'a, koo ndee ini naa ra ti nava na kosɨɨ ini ra, chi ja yajni keta'u ra naa ra —ni kachi Jesús.

29 Suni ni kachi ya ɨnga jnu'un ja'a, ti ni kachi ya:

—Nde'e naa ra, nutɨchɨ vixi un jiin sava'a ni ga ɨnga nuu yujnu, 30 nu ja ni nduyucha numa i, ti ja ni chaku ini yo ja kuan kuyajni viko sau. 31 Ti suni sia'an kuu nu ja ni keja'a kuu ndaa taka jnu'un ja'a, ti ni jini yo ja kuan kuyajni ndaa kɨvɨ nu keja'a ta'u ri jniñu jiin Yandios nuu nɨɨ tu'u ñuyɨvɨ ja'a. 32 Ti jandaa na kachi ri ja taka un kuu ndaa xnakan, ti sa kuū yɨvɨ ka iyo kɨvɨ vijna. 33 Va naa andɨvɨ jiin ñuyɨvɨ, ko jnu'un ka'an ri, jankɨvɨ naa kuɨtɨ, chi taka un kuu ndaa.

34 Koto maa ra naa ra ja tu kinikava ra nuu kuachi nava ka ndo'o ini ra, ja najini ra jiin ndɨxɨ, xi ɨnga jniñu kue'e, xi ja kujneñu ra nduku ra ja kuchaku ra, nava tu kinaa ri ro'o naa ra kɨvɨ nchaa ri, nanu ɨɨn vekaa nu ni nandi'yu. 35 Chi sia'an kii kɨvɨ un sɨkɨ taka yɨvɨ kanchuku nuu nɨɨ tu'u ñuyɨvɨ. 36 Yukan kuu ja nɨnɨ kotu'va ra naa ra, ti kondito ra ja na kakanta'u ra nava na keta'u ra nuu taka nundo'o kii un. Nu sia'an na ti tu kukanuu ra kujiin ra nuu ru'u ja kuu ri maa Se'e Yɨvɨ Ñuyɨvɨ —ni kachi ya.

37 Ti na kɨvɨ un ni xna'an Jesús nuu yɨvɨ nuu yuxe'e veñu'un ka'nu un ja kuu nduu, ti ja kuu jakuaa ja'an kendo ya undi yuku nani Olivos. 38 Ti ña'an ka jakoyo yɨvɨ kua'a ja na kunso'o i jnu'un ka'an ya ini veñu'un ka'nu un.

Ka ndajnu'un da nasa jnɨɨ da Jesús

22

1 Yukan ti kuan kuyajni ndaa viko ja ka yee da staa stila ja tu yɨ'ɨ levadura, ja suni ka ka'an da viko pascua. 2 Ti sutu ka kuña'nu jiin chaa ka xna'an ley Israel un, ka ndajnu'un da ja nasa kuu ti ka'ni da Jesús. Ko ka yu'u da sa kuvaa yɨvɨ sɨkɨ da naa da.

3 Yukan ti Judas, ja suni nani da, chaa ñuu Cariote, ni kɨvɨ ja'u'u un ini da, ti ni ndo'o ini da ja nakua'a da Jesús nuu sutu ka kuña'nu un. Ti maa da suni kuu da ɨɨn jna'an nuu ndɨ uxi uu apóstol un nuu ya. 4 Ti chaa ja'a ni ja'an da nuu sutu ka kuña'nu un jiin suni nuu chaa ka yɨnda'a veñu'un ka'nu un, ti ni ndajnu'un Judas jiin da naa da ja nasa nakua'a da Jesús nda'a chaa un naa da. 5 Ti ni ka kusɨɨ xaan ini da jiin jnu'un ni ka'an Judas, ti ni kachi da ja kua'a da xu'un nuu da. 6 Ti Judas ni janta'u da nava ni ka kachi chaa un. Ti ni keja'a nduku da nasa kuu nakua'a da Jesús nuu chaa un naa da, ɨɨn hora ja tu kaa ga naa yɨvɨ iyo.

Ni ka kuxini Jesús jiin ndaja'a ya

7 Yukan ti ni jaa kɨvɨ viko ja ka yee da staa stila ja tu yɨ'ɨ levadura. Ti suni kɨvɨ yukan ka ja'ni da ɨɨn lelu ja ka soko da nuu Yandios ja kuu viko pascua un. 8 Yukan ti ni taji Jesús Pedro jiin Juan, ti ni kachi ya jiin da naa da:

—Kuankoyo ti satu'va ra ja kuxini yo vijna viko pascua naa yo —ni kachi ya.

9 Ti ni ka jikajnu'un da:

—¿Nanu kuni ni ja kinkoyo na satu'va na naa na nusa? —ni ka kachi da.

10 Ti ni kachi ya:

—Nuu na jaa ra ñuu un, ti yukan ndejna'an ra jiin ɨɨn chaa ndiso ɨɨn kɨyɨ nducha. Kundikun ra da undi na najaa da ve'e da, 11 ti kachi ra jiin chaa xiin ve'e un naa ra: “Kachi Maestro na: ¿Nanu kande ɨɨn ve'e

nuu satu'va ri ja kuxini ri jiin ndaja'a ri
vijna viko pascua"? kachi ra naa ra.
12 Yukan na ti kin xna'an da ro'o ɨɨn ve'e
ka'nu ja kaxndee nuu sukun un, ti ja iyo
nakoo, ti yukan satu'va ra naa ra ja kuxini
yo —ni kachi Jesús jiin Pedro jiin Juan.
13 Ti kuankoyo da naa da undi ñuu nava ni
kachi Jesús, ti ni ka nani'in da ve'e ni kachi
ya un. Ti yukan ni ka satu'va da ja kuxini da
naa da ja kuu viko pascua.
14 Nu ni kuu hora ja kuxini, ti ni jaa Jesús
jiin uu ga ndaja'a ya, ti nɨ kanchuku da nuu
mesa ka yee da staa. 15 Yukan ti ni kachi
Jesús jiin da naa da:
—Xaan ga ñukuu ini ri ja xnakan kuxini
ri jiin ra naa ra, vijna kɨvɨ viko pascua, ti sa
na kuū ri. 16 Chi na kachi ndaa ri nuu ra naa
ra ja tukaa ga kunchuku yo sia'an kuxini yo
undi na kundaa kɨvɨ ja ni'in ri jniñu ña'nu
ga ja kua'a Tata ri Yandios nuu ri, ja na ta'u
ri jniñu jiin maa ya nuu tendɨ'ɨ nɨtu'u ja
iyo. Undi yukan ti sa na kuxini tuku yo —ni
kachi ya.
17 Yukan sa ni ki'in Jesús ɨɨn vasu vino, ni
nakuanta'u ya nuu Yandios, ti ni kachi ya:
—Ko'o tɨ'lɨ tɨ'lɨ naa ra. 18 Chi jandaa na
kachi ri ja tukaa ga ko'o ri nu ka sa'a jna'an
yo viko ja'a, undi na jaa kɨvɨ ti nasa'a yo
ñuu nuu ni'in ri jniñu ña'nu ga nuu Tata ri
Yandios, ti ta'u ri jniñu jiin maa ya nuu nɨ
tu'u ja iyo. Ti nu kunchuku jna'an yo ñuu
un, yukan na ti sa nasa'a jaa yo viko ja'a
—kachi ya.
19 Ti suni ni ki'in ya ɨɨn staa stila, ti ni
nakuanta'u ya nuu Yandios. Yukan na ti ni
sakuachi ya, ti ni tejna'an ya nuu da naa da
ja na kee da, ti ni kachi ya:
—Ja'a kuu nanu yɨkɨ kuñu ri ja soko ri, ja
na chunaa ri nuu kuachi ra naa ra. Ti nɨnɨ
sa'a ra sia'an naa ra ja ka nuku'un ini ra ru'u
ja ni ji'i ri ja kuu nuu maa ra naa ra —ni
kachi Jesús.
20 Yukan ti nu ni ndɨ'ɨ ni ka kuxini da ti ni
ki'in ya vasu vino un, ti ni kachi ya:
—Ja ñu'un vaso ja'a kuu nanu nɨñɨ ri ja
soko ri. Ti stuu ndijin nɨñɨ ri ɨɨn jnu'un jáá ni
kachi Tata ri. Ti jnu'un un ka'an ndaa kuɨtɨ
ja nama ya kua'a yɨvɨ, chi katɨ ri nɨñɨ ri ja
chunaa ri nuu yɨvɨ naa i. 21 Ko vijna ti chaa
ja kin nukua'a ru'u nuu chaa ka jito u'u ru'u
un, kaxndee nda'a da jiin nda'a ri nuu mesa
ja'a. 22 Chi ru'u, maa Se'e Yɨvɨ Ñuyɨvɨ, siuku
ndaa ri nava ni kachi maa Yandios, ko xaan
ga nda'u chaa nakua'a ru'u nuu chaa ka jito
u'u ru'u —ni kachi Jesús.
23 Yukan ti ni keja'a ka jikajnu'un jna'an
da naa da nau ɨɨn da kuu ja nakua'a ya nuu
chaa ka jito u'u ya.

Ka ndajnu'un ndaja'a Jesús na ndenu nau
ɨɨn da kuña'nu ga

24 Yukan na ti ndaja'a Jesús ni ka keja'a
ka ndajnu'un da na ndenu nau ɨɨn da kendo
kuña'nu ga. 25 Ti ni kachi Jesús jiin da naa
da:
—Chaa ka kuu rey nuu taka ga nación,
vanua maa da ka xiin nación un, ti ja yukan
kuu ja nde kua'an ga da jiin yɨvɨ nación da.
Ti jaa sia'an xaan ini da, ti ka sa'a yɨvɨ ja
nakua'a i ja yɨñu'un nuu chaa kuña'nu un,
nava na kuu va'a ini da nuu i. 26 Ko ro'o naa
ra, tu sa'a ra sia'an, chi nuu nau ja kuña'nu
ga nuu ra naa ra, su'va na kuanukuachi da
nanu ja tu ndiso jniñu da, chi nau ja ta'u
jniñu, suni na kuanukuachi. 27 ¿Xi nau kuu
ja kuña'nu ga nu? ¿Ja nukoo nuu mesa xi
ja kunukuachi nuu mesa un nu? ¿Xi ansu
jandaa kuu ja kuña'nu ga chaa nukoo mesa
un nu? Ko ru'u chi kancha ri jiin ra naa ra
nanu ɨɨn chaa junukuachi ni.
28 Ti ro'o naa ra, nɨnɨ ka'iin ra jiin ri taka
kɨvɨ ja jito ri nundo'o. 29 Ti ja yukan kuu ja na
kua'a ri ja kuu ta'u ra naa ra. Nu na ni'in ri
ɨɨn jniñu ña'nu ga nuu Tata ri Yandios ja na
ta'u ri jniñu jiin maa ya nuu tendɨ'ɨ nɨtu'u
ja iyo, ti suni kua'a ri jniñu ña'nu nuu ra
naa ra. 30 Kundiso ra ɨɨn jniñu ja na nukoo
ra naa ra ɨɨn ɨɨn silla kanuu ga, ti xndichi ra
ndɨ uxi uu familia jna'an yo ja ka kuu i yɨvɨ
nación Israel. Yukan kuu jniñu ña'nu ni'in
ra, ti suni yukan kaji ko'o ra jiin ri nuu mesa
ñuu nuu ta'u ri jniñu —ni kachi Jesús.

Kachi Jesús ja chisa'yɨ Pedro ya

31 Suni ni kachi Jito'yo Jesús jiin Simón:
—Simón, Simón, na kachi ri nuu ra ja
sɨkɨ ja'u'u un, chi ni jikan ja kotojnuni taka
ro'o ja ka kuu ndaja'a ri. Ja sɨkɨ nundo'o
kii un, kuni ja'u'u uu siu'u ro'o ti kɨsɨ ro'o
naa ra nanu sa'a yo jiin triu. 32 Ko maa ri ja
ni jikanta'u ri ja'a ra nuu Yandios nava tu
nukoyo ra nuu kuachi, ti kachi ra ja tukaa
ka kandixia ra ru'u. Ko nu na kachi ra ja tu
kandixia ndaa ra ru'u kɨvɨ chaa nundo'o un,
ko nu yukan ti nakani tuku ini ra nuu kuachi
un, ti kuanka'nu ini Yandios nuu ra, Simón.
Yukan na ti chindee ñanijna'an ra ti kua'a

ra jnundee ini da, nava na siin nɨ ini da ti na
kandixia ndaa da ru'u —ni kachi ya.
33 Yukan na ti ni kachi Simón:
—Jito'yo, ja iyo tu'va na ja kondo'o na jiin
ni undi vekaa vasu na kuũ na jiin ni —ni
kachi da.
34 Ti ni kachi Jesús jiin da:
—Pedro, jandaa na kachi ri ja vijna, ti
kana ga li'i, ti ja chisa'yɨ ra ru'u uni jinu, ja
kachi ra ja tu jini ra ru'u —ni kachi ya.

Ja ni kuyajni hora koto ya nundo'o

35 Yukan ti ni jikajnu'un Jesús nuu tendɨ'ɨ
ndaja'a ya un:
—Na ni taji ri ro'o ni ka ja'an ra naa ra
ja ni ka'an ra jnu'un Yandios, ti tu ni ka
yɨnda'a ra bolsa, ni xu'un, ni ndijña, ¿xi nau
ja ni kumani nuu ra naa ra nusa? —ni kachi
ya.
Ti ni ka kachi da:
—Tu kuɨtɨ —ni ka kachi da.
36 Yukan na ti ni kachi ya jiin da naa da:
—Ko vijna ti na kachi ri, nu nau ja ka
ñava'a bolsa, ti na kunda'a ki'in jiin. Xi nu
ñava'a ra xu'un ti kunda'a ra. Ko nu nau
chaa tu ñava'a espada ja koto da maa da, ti
na xiko da tɨkachi da ti na kuan da. 37 Chi na
kachi ri ja kundaa jiin ri nava yoso nuu tutu
ja sia'an kondo'o ri: "Sa'a yɨvɨ jiin ri nanu ka
sa'a i jiin ɨɨn chaa ndeva'a ja tu ka jandatu
da nuu ley." Chi taka ja yoso nuu tutu sɨkɨ
ri, vijna ti kundaa —ni kachi ya.
38 Yukan ti ni ka kachi da:
—Jito'yo, ko ja'a iyo uu espada —ni ka
kachi da.
Ti ni kachi Jesús:
—Sia —ni kachi ya.

Ni jikanta'u Jesús chii yuku Olivos

39 Yukan na ti kua'an Jesús undi chii yuku
Olivos nava sa'a maa ya, ti ni ka ndikun
ndaja'a ya kuankoyo da jiin ya. 40 Ti nu ni
ka jakoyo da chii yuku un, ti ni kachi ya jiin
da:
—Kakanta'u naa ra ja'a nava tu kaña ini
añu ra ja sa'a ra ɨɨn jniñu kue'e —ni kachi
ya.
41 Yukan ti ni jika ya tɨ'lɨ ga kua'an ya,
ku'va jika ski'in yo ɨɨn yuu, ti yukan ni
jakunjitɨ ya, ja kakanta'u ya nuu Yandios,
42 ti ni kachi ya:
—Tata na Yandios, nu kuni ni ti chajiyo
ni nundo'o kii sɨkɨ na un, ti nama ni saña,
ko ansu nava kuni maa na, chi na kuu nava
kuni maa ni —kachi ya.
43 Ti yukan ni ndenda ɨɨn ángel Yandios ja
ni kii nuu andɨvɨ, ti ni ja'a ángel un jnundee
ini ya ja na siuku ya taka nundo'o un. 44 Ti
ja xaan kukui'ya ini ya, ti vi'i ga ni keja'a
jikanta'u ya jiin nɨɨ ini da, ti keja'a kaña
ka'ni nuu ya, ti keja'a too nuu ñu'un un,
nanu na'nu yuyu nɨñɨ too nuu ya. 45 Nu ni
ndɨ'ɨ ni jikanta'u ya, ni nandeokuñɨ ya nuu
ka'iin ndaja'a ya. Ti ni jini ya ja ka kixi
da, chi jiin jnukui'ya ini un tukaa ga ni ka
kundee da kakanta'u da. 46 Yukan na ti ni
kachi ya:
—¿Ndo xaan ka kixi ra naa ra? Ndoko
ti kakanta'u ra nava tu kotojnuni ja'u'u un
ro'o, kachi ra ja tu ka jini ra ru'u, ti chisa'yɨ
ra ru'u —ni kachi ya.

Ni ka jnɨɨ da presu Jesús

47 Ti ni ka'an ga ya sia'an, ja ni ka kenda
kua'a xaan yɨvɨ kuajakoyo nuu ya. Ti chaa
nani Judas, ja suni ni kuu da ɨɨn ndaja'a nuu
Jesús, yoxnuu da vaji da nuu chaa un naa da.
Ti ni tu'va da nuu Jesús, ti ni teyu'u da nuu
ya. 48 Ti kachi ya jiin da:
—Judas, ¿xi ja so teyu'u ra nuu ri ti kinaa
ra ru'u, ti sia'an nakua'a ra maa Se'e Yɨvɨ
Ñuyɨvɨ nuu yɨvɨ ka sa'a ndeva'a nu? —ni
kachi ya.
49 Ti nu ni ka jini chaa ka'iin jiin Jesús ja
sia'an kuu, ti ni ka jikajnu'un da:
—Jito'yo, ¿ki'in na sɨkɨ yɨvɨ ja'a jiin es-
pada nu? —kachi da naa da.
50 Ti ɨɨn chaa ka'iin jiin Jesús ni stuji da
so'o ɨɨn muzu sutu kuña'nu un, ti ni ja'ncha
da so'o da so'o kua'a.
51 Ko ni kachi Jesús:
—Sia da naa ra, chi ja ni kuu sia'an ni
—ni kachi ya.
Yukan ti ni kue'e Jesús so'o chaa un, ti ni
nduva'a ni da.
52 Yukan na ti ni kachi ya jiin sutu ka
kuña'nu un, jiin chaa ka yɨnda'a veñu'un
ka'nu un, jiin nuu taka chaa ka kuña'nu
nación Israel ja vekoyo da ja ki'in da jiin ya,
ti ni kachi ya:
—¿Va nu ɨɨn chaa kui'na kuu ri, xi ni
ndonda ri sɨkɨ gobiernu nu? ¿Xi ndoo kuu
ja vekoyo ra jiin espada jiin yujnu ja jnɨɨ ra
ru'u naa ra? 53 Ti taka kɨvɨ ni kuncha ri jiin
ra naa ra ini veñu'un ka'nu un, ko ni tu ni
ka jnɨɨ ra presu ru'u. Ti kɨvɨ vijna vekoyo
ra naa ra, chi ka ndo'o ndeva'a kuɨtɨ ini ra
sɨkɨ ri. Ti vijna kuu ja na siuku ra naa ra, chi

nuu ñuñaa ka sa'a ra nava kuu ini maa ra
na ra. Chi jniñu ja'a kuu ja ndiso ja'u'u un
ja ɨnda'a ñuñaa —ni kachi ya.

Ka'an Pedro ja tu jini da Jesús

54 Ni ka jnɨɨ da presu Jesús ti kuankoyo
da jiin ya undi ve'e sutu kuña'nu un, ti
Pedro jika jika ni, ni ndikun da jata yɨvɨ
un. 55 Ti sava yuxe'e chaa un ni ka xna'an
policia un ɨɨn ñu'un, ti ni ka nakuiconduu
da kanchuku da yunu'un un ka nduxin da.
Ti suni ni nukoo Pedro ma'ñu da naa da.
56 Ti ɨɨn ña'an junukuachi ve'e un ni jini ña
nukoo Pedro yuñu'un un. Ni nde'e va'a ña
nuu da, ti ni kachi ña:

—Suni kande chaa ja'a jiin chaa ni ka jnɨɨ
da un niku —kachi ña.

57 Ko ni chisa'yɨ Pedro ja tu jini da Jesús, ti
ni kachi da:

—Tu jini kuɨtɨ ri chaa yukan —ni kachi
da jiin ña.

58 Ni kunuu ga, ti ni jini ɨnga chaa un nuu
Pedro, ti ni kachi:

—Ro'o, suni kuu ra jna'an chaa un —ni
kachi da.

Ko ni kachi Pedro:

—Ansu kuu ri, vasu na kajnu'un ndaa ra
ru'u —kachi da jiin chaa un.

59 Ni kuyajni ɨɨn hora, ti ni kachi tuku ɨnga
da:

—Ndixia ra naa ra, ja suni ni kunde chaa
ja'a jiin chaa un, chi suni chaa ñuu Galilea
kuu da —ni kachi da.

60 Yukan sa ni kachi Pedro jiin chaa un:

—Tu jini kuɨtɨ ri naa jnu'un ka'an ra jiin
ri —kachi da.

Ti hora un, nɨ ka'an ga da sia'an, ti ni
kana ɨɨn li'i. 61 Yukan ti ni ndeokoto Jito'yo
Jesús, ti ni nde'e ya nuu Pedro. Ti Pedro ni
nuku'un ini da nava ni kachi Jito'yo Jesús
jiin da: "Ja nu ti kana ga li'i, ti kachi ra uni
jinu ja tu jini ra ru'u." 62 Yukan na ti ni kenda
da kua'an da, ti ni nde'e xaan tonto da ja ni
nakani ini da. Ti ni kukui'ya xaan ini da ja
ni kachi da ja tu jini da ya.

Ka yɨsɨkɨnchaa da Jesús

63 Ti taka chaa ka ndito Jesús, ni ka ku ichi
ini da nuu ya, ti ni ka kani da ya. 64 Ni ka jasɨ
da nduchi ya, ti ni ka kani da jikɨ nuu ya, ti
kachi da jiin ya:

—Kachi nau ja ni kani ro'o —ni ka kachi
da.

65 Ti kua'a ga jnu'un ndeva'a ni ka ka'an
da nuu ya, ja ka skuɨtɨ da ini ya.

Kandichi Jesús nuu chaa ka kuña'nu nación Israel

66 Nu ni kundijin ɨnga kɨvɨ, ti ni ka ndututu
taka chaa ña'nu nación Israel, jiin taka sutu
ka kuña'nu un, jiin taka chaa ka xna'an ley
Israel un. Ti ka yɨnda'a policia un Jesús nuu
ni ka ndututu chaa ka kuña'nu un, ti yukan
ni ka jikajnu'un da ya:

67 —Kachi ndaa nuu maa ra kuu Cristo ja
vaji nuu Yandios —ni ka kachi da.

Ti ni kachi ya:

—Nu na kachi ri ja maa ri kuu, ni tu
kandixia ra naa ra. 68 Ti nu kajnu'un ri ro'o
naa ra ja nasa ka ndo'o ini ra sɨkɨ ri, va ni
tu kachi kuɨtɨ ra, ti ni tu sia ra ru'u naa ra.
69 Ko vijna na kachi ndaa ri ja ru'u, maa se'e
Yɨvɨ Ñuyɨvɨ, kino'on ri nuu andɨvɨ ti yukan
nukoo ri nda'a kua'a Yandios, ja na ta'u ri
jniñu jiin ya nuu tendɨ'ɨ nɨtu'u ja iyo —ni
kachi ya.

70 Yukan na ti tendɨ'ɨ yɨvɨ un ni ka jika-
jnu'un maa ya:

—¿Nusa, ti maa ra kuu Se'e Yandios nu?
—kachi naa.

Ti ni kachi Jesús:

—Maa ri kuu nava ni ka kachi ra naa ra
—ni kachi ya.

71 Yukan na ti ni ka kachi da:

—¿Nanu nandɨ'ɨ ga yo ɨnga testigo? Ti
ja ni ka jiniso'o yo jnu'un ni ka'an da jiin
ndusu yu'u maa da —ni ka kachi da.

Kandichi Jesús nuu Pilato
(Mt. 27.1-2, 11-14; Mr. 15.1-5; Jn. 18.28-38)

23

1 Yukan na ti ni ka ndokuɨñɨ yɨvɨ un ti
kuankoyo jiin Jesús nuu Pilato, chaa kuu
gobernador. 2 Ti yukan ni ka keja'a yɨvɨ ka
kankuachi sɨkɨ ya, ti kachi naa:

—Ni ka jnɨɨ na chaa ja'a chi ska'an da yɨvɨ
ja na ndonda i sɨkɨ taka chaa ka kuña'nu. Ti
kachi da ja tu cha'u yo puestu nuu gobiernu
romano, ti suni ka'an da ja maa da kuu
Cristo, ja kuu rey ja ni taji Yandios —ni ka
kachi da naa da.

3 Yukan na ti ni jikajnu'un Pilato maa ya:

—¿Maa ra kuu rey nuu yɨvɨ nación Israel
nu? —kachi da.

Ti ni kachi Jesús:

—Maa ri kuu, nava ni kachi ra —kachi ya.

4 Yukan ti ni kachi Pilato nuu sutu ka
kuña'nu un jiin nuu taka yɨvɨ un:

—Tu ni ɨɨn kuachi ni'in ri sɨkɨ chaa ja'a—ni kachi da.

5 Ko vi'i ga ni ka ka'an yɨvɨ un:

—Ja ni ska'an da taka yɨvɨ ñuu Judea ja na ndonda i jiin jnu'un xna'an da un. Ni keja'a da jiin jnu'un un undi ñuu Galilea, ti vijna ni chaa da undi nuu kanchuku yo ja'a—kachi i naa i.

Kandichi Jesús nuu Herodes

6 Nu ni jiniso'o Pilato jnu'un un, ti ni jikajnu'un da nuu yɨvɨ un ja nu Jesús kuu ya chaa ñuu Galilea. 7 Nu ni ka kachi yɨvɨ un ja suu kuu ya, ti ni taji da ya kua'an ya nuu Herodes, chaa ni kuu gobernador ñuu Galilea, ja suni kande da ñuu Jerusalén kɨvɨ yukan.

8 Ti nu ni jini Herodes nuu Jesús, ni kusɨɨ xaan ini da, chi ja ni kuu na'an ndo'o ini da ja kuni da nuu ya. Chi ni jiniso'o da ka jani yɨvɨ jnu'un sɨkɨ ya, ti kuni da ja na sa'a ya ɨɨn jniñu ña'nu nuu da. 9 Kua'a xaan jnu'un ni jikajnu'un da Jesús, ko tu ni nachiso kuɨtɨ ya ni ɨɨn jnu'un nuu da.

10 Ti suni ka'iin taka sutu ka kuña'nu un jiin chaa ka xna'an ley Israel un, ja ni'in xaan ka jikan kuachi da ja'a ya. 11 Yukan ti Herodes jiin soldado da, ni ka ku ja'a ini da nuu ya, ti ni ka yɨsɨkɨnchaa da ya. Ni ka naskui'na da ya jiin ɨɨn sa'ma va'a xaan, nanu ja kuu ya ɨɨn rey. Yukan ti ni nataji tuku Herodes Jesús nuu Pilato. 12 Ti undi kɨvɨ yukan sa ni ka ndumani jna'an Pilato jiin Herodes, chi undi nuu ni ka jito u'u jna'an da naa da niku.

Ni kachi Pilato ja na kuū Jesús
(Mt. 27.15-26; Mr. 15.6-15; Jn. 18.38-19.16)

13 Yukan na ti ni nastutu Pilato taka sutu ka kuña'nu un, jiin chaa ka ndiso jniñu ña'nu nuu nación Israel, jiin yɨvɨ ñuu un, 14 ti ni kachi da:

—Ni ka chakoyo ra jiin chaa ja'a nuu ri. Ti ka ka'an ra ja ska'an da yɨvɨ. Ko nde'e ra naa ra ja ni jikajnu'un ri da, ti tu ni'in ri ni ɨɨn kuachi sɨkɨ da nava ka chakuachi ra ja'a da. 15 Suni Herodes tu ni ni'in da ni ɨɨn kuachi sɨkɨ chaa ja'a. Ja yukan kuu ja ni nakua'a tuku da chaa ja'a nuu yo. Ja ka jini ra naa ra ja tu ni sa'a da ni ɨɨn kuachi ja kuū da. 16 Na ta'u ri jniñu nuu soldado ja na kua'a da tau chaa ja'a, ti sa na sia ri da ki'in da —ni kachi Pilato.

17 Ti iyo jnu'un ja taka viko pascua sia Pilato ɨɨn presu, nau ja na kachi yɨvɨ ja sia da. 18 Ko tendɨ'ɨ yɨvɨ un ni ka keja'a ka kanako'o:

—¡Na kendo chaa jña na kuū da! ¡Sia Barrabás! —kachi yɨvɨ un naa.

19 Ti kande Barrabás vekaa sɨkɨ, ja ni ndonda da sɨkɨ gobierno ja ni ka kanaa da ñuu un, ti ni ja'ni da ndɨyɨ. 20 Ko Pilato, kuni sia da Jesús, ti ni kachi tuku da jiin yɨvɨ un ja na xndaku da nuu i ja na sia da Jesús, chi Barrabás iyo xaan kuachi da. 21 Ko yɨvɨ un vi'i ga ni ka kanajiin ko'o:

—¡Katakaa ni chaa jña nda'a cruz! ¡Katakaa ni chaa jña nda'a cruz, na kuū da! —kachi naa.

22 Ko jinu ku uni ni kachi tuku Pilato jiin yɨvɨ un:

—¿Ko naa kuachi ni sa'a da nusa? Ja ru'u tu nau ni ɨɨn kuachi ni'in ri sɨkɨ da ja jiin kuachi un na kuū da. Na ta'u ri jniñu ja na ndo'o da ti sa na sia ri da na ki'in da —ni kachi Pilato.

23 Ko yɨvɨ un ni ka siin ka kanako'o, ja ka jikankuachi ja na katakaa da Jesús nuu nda'a cruz. Ti ni ka siin da ka kanako'o da jiin chaa ka kuña'nu un, undi ni ka kundee da ja ni kuu nava ka kuni da. 24 Yukan ti ni ja'a Pilato jnu'un ja na kuu nava ka kuni da. 25 Ti ni sia da chaa ni ka jikan yɨvɨ un nuu da, chaa kande vekaa ja ni ndonda da sɨkɨ gobierno, jiin ja ni ja'ni da ndɨyɨ. Ti ni nakua'a Pilato Jesús nuu yɨvɨ un, ja na sa'a i nava ka kuu ini maa i jiin ya.

Ni ka jatakaa da Jesús nuu nda'a cruz
(Mt. 27.32-44; Mr. 15.21-32; Jn. 19.17-27)

26 Ichi nuu kuankoyo da jiin Jesús ja katakaa da ya, ni ka ndejna'an da jiin ɨɨn chaa ñuu Cirene nani Simón, ja vendi da ni ja'an da ranchu da. Ti ni ka chayɨka da chaa un ja na kundiso da cruz Jesús, ti na kundandikun da jata ya.

27 Yukan kuankoyo yɨvɨ kua'a. Ti suni kuankoyo kua'a ñasɨ'ɨ ja ka kanajiin ko'o ña, ka nde'e ña, ja ka kunda'u xaan ini ña ja kuu ya. 28 Ko ni nandeokoto Jesús nuu ña naa ña, ti ni kachi ya:

—Ro'o, ña'an Jerusalén naa ra, tu nde'e ra ja'a ri. Nde'e naa ra ja kuu ja'a maa ra jiin se'e ra, 29 chi kiji kɨvɨ ja koo nundo'o xaan sɨkɨ ra, ti kachi ra naa ra: "Xaan ga ndatu ña'an tu se'e, ja tu ni ka ñu'un se'e ña, ja tu

ni ka nchaka ña suchi yɨkɨn ja kaxin i jika
ña.” 30 Ti kɨvɨ un kachi yɨvɨ naa i: “Va'a ga
ja na nduva yuku ja'a sɨkɨ ri naa ri, ti na
kuū ri.” Ti kachi i jiin yuku un: “Va'a ga ja
chisa'yɨ ru'u naa ri”, kachi i. 31 Chi na kachi
ndaa ri nuu ra ja yɨvɨ ja'a, ja ka sa'a ndeva'a
i sia'an jiin ri, ka sa'a i nanu ja ka ja'ma i
yujnu yɨ'ɨ ja tu kuni kayu, chi tu chaku va'a
ini i ndoo ka sa'a i jiin ri. Ti yɨvɨ ka sa'a
ndeva'a sia'an jiin ri vijna, ti ja kuu kɨvɨ un
kii ɨɨn nundo'o xaan ga sɨkɨ i. Ti yachi kii
nundo'o un sɨkɨ i nanu ja nu ka'ma yo ɨɨn
yujnu ichi —ni kachi Jesús.
32 Suni ka yɨnda'a da uu chaa ni ka ja'ni
ndɨyɨ, ja na kuu da naa da jiin Jesús. 33 Ti nu
ni ka jakoyo da ɨɨn ñu'un ja nani “yɨkɨ xini”,
ti yukan ni ka jatakaa da ya nda cruz jiin
ndɨnduu chaa ni ka ja'ni ndɨyɨ un, ɨɨn da ichi
nda'a kua'a ya, ti ɨnga da ichi nda'a sajni ya.
34 Ti hora ka chijnɨɨ da ya nuu nda'a cruz, ti
ni kachi ya:
—Tata na Yandios, kuanka'nu ini ni nuu
yɨvɨ ja'a, chi tu ka jini i ndoo ka sa'a i —ni
kachi ya.
Ti soldado un ni ka chu'un da suerte sɨkɨ
sa'ma Jesús, ja na tejna'an nuu jna'an da.
35 Yɨvɨ ka'iin un ka nde'e va'a nuu ya, ti
undi chaa ka ndiso jniñu ña'nu un, suni ni
ka ske ichi ini da nuu ya, ti ka ka'an da:
—Ni nama da sava yɨvɨ, ko vijna na ti na
nama da maa da nu jandaa ndixia kuu ja
maa da kuu Cristo, ja ni nakaji Yandios ja
kii —kachi da naa da.
36 Ti suni undi soldado un ni ka kuu ichi
ini da nuu ya. Ni ka tu'va da, ti ni ka ja'a da
vino iya ja na ko'o ya, 37 ti ni ka kachi da jiin
ya:
—Nu ndixia ra ja maa ra kuu rey nuu
nación Israel, ti nama maa ra vijna ñu'ni
—kachi da naa da.
38 Ti xini cruz ya yukan ni ka teña da ɨɨn
tutu ja yoso jiin letra griego, jiin latín, jiin
hebreo, ja kachi sia'an: “Chaa ja'a kuu Rey
nuu yɨvɨ nación Israel.”
39 Ti ɨɨn chaa yɨndaka nda'a cruz un ni
ka'an ndeva'a da nuu ya, ti kachi da:
—Nu maa ra kuu Cristo, nama maa ra
vijna, ti nama ru'u naa ri —ni kachi da.
40 Ko ɨnga chaa yɨndaka jiin da un, ni
nduxaan da nuu da, ti ni kachi da:
—Ja tu yu'u ra nde'e ra Yandios. ¿Xi tu
jini ra ja kunchakuachi ga yo nuu ya nu? Ti
ɨɨn ni ja ka ndo'o yo naa yo. 41 Maa yo chi
vatu ni ka ndo'o yo, chi ja'a ni'in yo sɨkɨ ja
ni ka sa'a ndeva'a yo. Ko chaa ja'a, tu na ɨɨn
kuachi ni sa'a da ja kondo'o da jiin yo —ni
kachi da.
42 Yukan ti ni kachi da jiin Jesús:
—Jesús, nuku'un ini ni saña kɨvɨ na keja'a
ta'u ni jniñu ña'nu nuu nɨ tu'u ja iyo —ni
kachi da.
43 Ti ni kachi Jesús jiin da:
—Jandaa na kachi ri jiin ra ja undi vijna
ti ndii ra jiin ri andɨvɨ, nuu vii xaan kaa —ni
kachi ya.

Ni ji'i Jesús
(Mt. 27.45-56; Mr. 15.33-41; Jn. 19.28-30)

44 Nu ni kuu sava nduu, ni kuñaa nɨ ka'nu
ñuyɨvɨ, ti ni ndundijin undi ka uni ja'ini.
45 Ti ni kuñaa nuu ndikandii. Ti undi sa'ma
yɨndaka ini veñu'un ka'nu Israel un, ni
ndata sava kuɨtɨ undi nuu sukun ti undi nuu
ja'a. 46 Yukan ti ni kanajiin Jesús:
—Tata na Yandios, na ki'in ni añu na
vijna —ni kachi ya.
Sia'an ni ka'an ya, ti ni ji'i ya.
47 Nu ni jini chaa kuu capitán romano un
ja sia'an ni kuu, ti ni ka'an da ja kuña'nu
xaan Yandios, ti ni kachi da:
—Jandaa kuɨtɨ kuu ja tu ni iyo ni ɨɨn
kuachi chaa ja'a—ni kachi da.
48 Tendɨ'ɨ yɨvɨ ka'iin un, ni ka jini ja sia'an
ni kuu. Ti ichi kuankoyo i, ka kani i jikɨ jika i,
chi ni ka yu'u i ja sia'an ni ka janhan i un. Ni
ka kuu kui'ya ini i ja ka na'nu i ya. 49 Ko taka
yɨvɨ ja ni ka jini jna'an jiin ya, ka'iin yɨ un
jiin suni taka ñasɨ'ɨ ja vekoyo ña jiin ya undi
ñuu Galilea. Ni ka kendo jika ña ka nde'e ña
taka ja ni kuu un.

Ni ka chunduji da Jesús

50 Ni iyo ɨɨn chaa va'a, ja ni jika ndaa da,
nani da José, ni kuu da chaa ñuu Arimatea,
ja kuu ɨɨn ndañuu Judea. Yɨ'ɨ da nuu junta
kuña'nu nación Israel un. 51 Ti ni kandixia
chaa un jnu'un ni xna'an Jesús, ja kuu kɨvɨ
yɨvɨ nda'a Yandios ja na ta'u ya jniñu nuu
i, yukan ti ni'in yɨvɨ un ɨɨn ta'u ñuu ya ja
kundiso i jniñu jiin ya. Ti maa da tu ni
kejna'an da jiin chaa ni ka ndututu nuu
junta un ja ni ka kachi da ja na kuū Jesús.
52 Ja yukan kuu ja ni ja'an da nuu Pilato, ti ni
jikan da yɨkɨ kuñu Jesús ja na chunduji da.
53 Nu ni kuni'in da yɨkɨ kuñu Jesús nuu nda'a
cruz un, ti ni nasuku da ya jiin ɨɨn sa'ma
finu. Ti ni chunde da ya ini ɨɨn yau jaa, ja

ni jacha maa da jika ɨɨn kava, ja ti jakunduji
ga ni ɨɨn ndɨyɨ. 54 Chi ja'ini kɨvɨ yukan keja'a
kɨvɨ ka ndetatu yɨvɨ nación Israel.
55 Ti ña'an ni ka kikoyo jiin Jesús undi ñuu
Galilea, ni ka ja'an ña jiin José, ti ni ka jini
ña nuu ni chunde da ya, ti ni ka jini va'a ña
nava ni ka skatuu da yɨkɨ kuñu Jesús. 56 Ti nu
ni ka nandeokuñɨ ña ve'e ña, ti ni ka satu'va
ña perfume, jiin ɨɨn nuu pomada ja na kin
chi'i ña sɨkɨ yɨkɨ kuñu Jesús. Yukan ti ni
ka chiñu'un ña kɨvɨ ndetatu un nava iyo ley
Moisés.

Ni nandoto Jesús
(Mt. 28.1-10; Mr. 16.1-8; Jn. 20.1-10)

24

1 Ña'an xaan kɨvɨ domingo ni ka ja'an
ña'an yukan nuu ñunduji Jesús, ti ka yɨn-
da'a ña perfume ja ni ka satu'va ña. Ti suni
kuankoyo tɨjnɨ ga ñasɨ'ɨ jiin ña naa ña. 2 Ti
nu ni jakoyo ña, ti ni ka jini ña ja, ja ni kuxio
yuu ndi'yu yu'u ñaña un. 3 Ni ka kɨvɨ ña, ko
tukaa ga ni ka nani'in ya yɨkɨ kuñu Jito'yo
Jesús. 4 Ni ka ndo'o kue'e ini ña ja ni ka jini
ña ja tukaa ga yɨkɨ kuñu ya, ti tu ka kujnuni
ini ña nasa sa'a ña naa ña. Ti nɨ ka ndo'o
ini ña sia'an, ti ni ka ndenda ni uu chaa ka
ñu'un sa'ma xkɨyɨ ni'ni, ja janducha ii, ti
kajiin da xiin ña naa ña. 5 Ni ka yu'u xaan ña,
ti ni jakundandijin nuu ña undi nuu ñu'un,
ti chaa un ni ka kachi da:
—¿Ndoo ka nanduku ra ɨɨn chaa chaku
nu ka'iin ndɨyɨ ja'a? 6 Tu kande ya ja'a
chi ja ni nandoto ya. Nuku'un ini naa ra
nasa ni kachi ya nuu ra na ni kunde ga ya
ñuu Galilea. 7 Chi ni kachi ya: "Ru'u, maa
Se'e Yɨvɨ Ñuyɨvɨ, nakua'a yɨvɨ ru'u nuu yɨvɨ
ndeva'a kuɨtɨ, ti kin katakaa da ru'u nuu
nda'a cruz, ko nu uni kɨvɨ, ti nandoto tuku
ri", ni kachi ya —ni ka kachi chaa un.
8 Ti ni ka nuku'un ini ña nava ni kachi
Jesús. 9 Ti ni ka kee ña nuu ni ñunduji ya, ti
kuanukoyo ña, ni ka jani ña jnu'un nuu ndɨ
uxi ɨɨn chaa ni ka kuu ndaja'a ya, jiin nuu
taka ga yɨvɨ un. 10 Ti ña'an ni ka jani jnu'un
nuu ndaja'a ya un, ni ka kuu María ñaa
ñuu Magdala, jiin Juana, jiin María ña'an
kuu nana Jacobo, jiin tɨjnɨ ga ñasɨ'ɨ un naa
ña. 11 Ko ndaja'a ya un ni ka jani ini da ja
ni ka nduloco xini ña, ti tu ni ka kandixia
da jnu'un ni ka ka'an ña. 12 Ti vasu tu ka
kandixia da naa da, ko Pedro ni ja'a da corɨ
kuan nde'e da nuu ñaña un. Ni jaa da ti
ni nde'e da ini yau un, ti ni jini da ja mani
ga sa'ma manta un kanchuku. Yukan ti
kuano'on da ve'e da, ko so ni naa ini da ja
sia'an ni kuu un.

Ndajnu'un Jesús jiin uu chaa kuankoyo ichi
Emaús
(Mr. 16.12-13)

13 Ti uu chaa un ni ka kee da suni kɨvɨ
yukan, ti kuankoyo da ɨɨn ñuu nani Emaús ja
kendo uxi ɨɨn kilometro jiin Jerusalén. 14 Ti
ichi kuankoyo da, ka ndajnu'un da sɨkɨ taka
ja ni kuu kɨvɨ un. 15 Ti nɨ ka ndajnu'un da, ti
ka ka'an ka ka'an da kuankoyo da, ti ni tu'va
maa Jesús kua'an ya jiin da. 16 Ti vasu kua'an
ya jiin da, ko tu ni ka nakuni kuɨtɨ da ja maa
ya kuu, nanu ja so ni jasɨ ini da. 17 Ti maa
Jesús ni jikajnu'un ya naa da:
—¿Naa jnu'un ka ndajnu'un ra ichi
vekoyo ra ja'a? ¿Ti ndoo ka kukui'ya ini ra
naa ra? —ni kachi ya.
18 Ti ɨɨn chaa nani Cleofas ni kachi da:
—Nɨ ka'nu yɨvɨ ñuu Jerusalén ka jini i
taka ja ni kuu ñuu un. ¿Xi maa ɨɨn ni ro'o
kuu ja tu jini taka ja ni kuu un, vasu yukan
kancha ra nu? —ni kachi da.
19 Ti maa ya ni jikajnu'un:
—¿Ndoo ni kuu nusa? —ni kachi ya.
Ti ni ka kachi da:
—Nundo'o ni jna'an Jesús, chaa ñuu
Nazaret, ja ni kuu da profeta ni ka'an da
jnu'un Yandios. Ndichi xaan ni ka'an da,
ti ni sa'a da taka jniñu ña'nu ja vaji nuu
Yandios. Nuu taka yɨvɨ ni ka jini. 20 Ko chaa
ka kuu sutu ka kuña'nu un jiin chaa ka ndiso
jniñu ña'nu un, ni ka nakua'a da chaa ja na
kuu da nuu nda cruz. 21 Ti ka ñukuu ini ri ja
maa da kin nama yɨvɨ nación ri Israel nuu
gobierno ñuu Roma. Ko vijna ja iyo uni kɨvɨ
ja ni ji'i da ja sɨkɨ jniñu ni sa'a da. 22 Ti sava
ñasɨ'ɨ ka jini jna'an ri jiin, ni ka siu'u ña ru'u,
chi jaña'an xaan vijna ni ka ja'an ña nuu
ñaña un. 23 Ti ka jani ña jnu'un ja tukaa ga
ni ka jini ña yɨkɨ kuñu da ini ñaña un. Ti
ni ka nchakoyo ña ka jani ña jnu'un ja, ja ni
ka jini ña uu ángel Yandios. Ti ángel un ni
ka kachi da ja chaku Jesús. 24 Yukan ti sava
ñanijna'an ri ni ka jande'e nuu ñaña un, ti
ni ka jini da ja jandaa ndixia kuu jnu'un ka
ka'an ña'an un, ko tukaa ga ni ka jini da nuu
maa Jesús —ni ka kachi chaa un.
25 Yukan ti ni kachi Jesús jiin da naa da:

—¡Chaa tu ka chaku ini ka kuu ra! Xaan
ga u'u ti kandixia ra naa ra jnu'un ni
ka ka'an profeta na jana'an, ja ka'an sɨkɨ
Cristo, ja taji Yandios nava na sa'a ya jniñu
ña'nu. [26] ¿Va nu tu kanuu kondo'o Cristo
taka nundo'o ja'a xnakan, ti sa kin no'on ya
andɨvɨ ti nduña'nu ya nu? —ni kachi ya.
[27] Yukan na ti ni keja'a xndaku ya taka
jnu'un yoso nuu tutu Yandios, ja ka'an nasa
kondo'o maa ya. Ni keja'a xndaku ya nava
ka'an nuu tutu Yandios ni chaa tutu Moisés,
ti ni siin ya jiin tutu Yandios ni ka chaa
profeta na jana'an un.
[28] Ti nu ni ka jakoyo da ñuu nuu kuankoyo
da un, ti Jesús ni sa'a ya ja siin ya ichi ki'in
ya. [29] Ti maa da naa da ni ka chayɨka da ya ja
na kendo ya jiin da, ti ni ka kachi da:
—Kendo jiin ri ja'a na kendo yo naa yo,
chi ja ni ini xaan, ti ja kuan kɨ'vɨ —ni ka
kachi da.
Yukan ti ni kɨvɨ Jesús ja kendo ya ni naa
da. [30] Ti nu ni nukoo ya mesa jiin da ja kuxini
da, ti ni ki'in ya ɨɨn staa stila, ni nakuanta'u
ya nuu Yandios, ti ni tejna'an ya nuu da naa
da. [31] Ti ja sia'an ni sa'a ya, sa ni ka nakuni da
ya, ja maa Jesús kuu ya. Ko nu ni ka nakuni
da ya, ti ni ndoñu'un ni ya kua'an ya. [32] Ti ni
ka kachi da:
—Jandaa ni kuu ja ka na'nu ini yo ya, ko
nu ni ndakuni'in ya nava ka'an tutu Yandios
sɨkɨ Cristo, na ichi vaji yo, ti ni ka ndusɨɨ
xaan ini yo jiin jnu'un ni ndaku ni'in ya nuu
yo —ni ka kachi da.
[33] Yukan ti tukaa ni ka kendo da, chi ni ka
nakɨ'in da ichi kuanukoyo da undi Jerusalén
nuu kanchuku ndɨ uxi ɨɨn apóstol jiin taka
ga jna'an da, ja ni ka ndututu da kanchuku
da. [34] Ti yachi ni ka nchakoyo da, ti ni ka
kachi chaa kanchuku un:
—¡Jandaa kuɨtɨ kuu ja ni nandoto Jito'yo,
ti ni ndenda ndijin ya nuu Simón! —ni ka
kachi chaa kanchuku ve'e un.
[35] Yukan na ti ni ka jani da jnu'un nava
ni ka ndejna'an da jiin ya ichi kuankoyo da,
jiin ja nasa ni ka nakuni da ya na ni tejna'an
ya staa stila nuu da.

Ni ndenda Jesús nuu ndaja'a ya

[36] Ti ni ka ndajnu'un ga da jnu'un un, ti ni
ndenda ndijin Jesús kandichi ya ma'ñu da
naa da, ti ni kanxia'u ya sia'an jiin da naa
da:
—Na kukuee nuu ra, ti na kusɨɨ ini ra naa
ra —ni kachi ya.
[37] Ko maa da naa da ni ka yu'u xaan da, ti
ka ndo'o ini da ja so ni naxna'an ya maa ya
nuu da, chi tu ni ka nakuni ndaa da ja maa
ya kuu ndixia. [38] Ti maa Jesús ni kachi ya jiin
da naa da:
—¿Ndoo ka jani sɨkɨ ini ra ti ka yu'u ra
naa ra? [39] Nde'e nda'a ri jiin sɨ'ɨn ri naa ra, ti
kuni ndaa ra ja maa ri kuu ndixia. Ke'e ru'u
jiin nda'a ra ti kuni ndaa ra, chi ɨɨn tachi ja
naxna'an nuu yo tu iyo yɨkɨ kuñu nanu ka
nde'e ra ru'u —ni kachi ya.
[40] Nu ni ka'an ya sia'an, ni xna'an ya nda'a
ya jiin ja'a ya. [41] Ko vanuxia maa da naa da,
changa ga kandixia va'a da, ti ka kusɨɨ ini
da, ko so ka sa'u ini da naa da. Ti ja yukan
ni kachi Jesús:
—¿Ka ñava'a ra tɨ'lɨ ja kaji yo ja'a naa ra
nu? —ni kachi ya.
[42] Ti maa da ni ka ja'a da ɨɨn pedazu chāká
ja ni ka tau da nuu ñu'un, jiin ɨɨn staa nduxi
ñuñu nuu ya. [43] Ti ni ki'in ya un, ti ni yaji ya
nuu da naa da. [44] Yukan ti ni kachi ya:
—Nundo'o ni jna'an ri, yukan kuu jnu'un
ni jani ri nuu ra naa ra na ni kuncha ga ri
jiin ra naa ra, ja kanuu ja na siuku ri nava
yoso taka tutu Yandios, tutu ya ja nani ley
Moisés, jiin nuu tutu ya ni ka chaa profeta
na jana'an, jiin nuu tutu ya ja nani Salmo
—ni kachi ya.
[45] Yukan na ti ni kachi ndaa ya nuu da
nasa kuni ka'an taka jnu'un yoso nuu tutu
Yandios sɨkɨ maa ya. [46] Ti ni kachi ya:
—Sia'an yoso nuu tutu ja sɨkɨ ru'u ja kuu
ri Cristo, ja taji Yandios ru'u sa'a ri jniñu
ña'nu, koo ndo'o koo nene ri ti kuū ri. Ti
nu uni kɨvɨ ti nandoto ri ma'ñu ndɨyɨ un.
[47] Ti sɨvɨ ri kuu ja kuichanuu ki'in nuu taka
nación, ja na kuni yɨvɨ jnu'un ri naa i. Ti
keja'a undi ñuu Jerusalén, kachi nuu i ja na
nakani ini yɨvɨ naa i nuu kuachi i, nava na
kuanka'nu ini Yandios nuu i. [48] Ti maa ra
naa ra, kua'a ra jandaa nuu taka ja ka jini
ra jiin taka ja ni ka jiniso'o ra. [49] Ko kundatu
ra ñuu Jerusalén ja'a, chi taji ri maa ya ni
chisojnu'un Tata ri Yandios nuu ra naa ra.
Ko kundatu ra ñuu ja'a undi na ni'in ra maa
ya kii nuu Yandios, ya kancha andɨvɨ, sa kuu
sa'a ra jniñu tatu ri nuu ra naa ra —ni kachi
ya.

Ni ndaa Jesús andɨvɨ
(Mr. 16.19-20; Hechos 1.9-11)

50 Yukan na ti ni kee ya Jerusalén jiin da
naa da, ti kua'an ya undi ñuu Betania. Ti
yukan ni kani'in ya ndɨnduu nda'a ya, ti
ni jikanta'u ya nuu Yandios ja na kua'a ya
jnundee ini nuu da naa da, ti na koto nda'u
ya naa da. 51 Ti nɨ ka'an ga ya sia'an, ni
kuxio ya ma'ñu da ti ni ndaa ya kuano'on
ya andɨvɨ.
52 Ti maa da naa da ni ka chiñu'un da ya,
ti sa kuan nukoyo da Jerusalén, ko ka kusɨɨ
xaan ini da kuankoyo da. 53 Ti yukan nɨnɨ
ka ja'an da ini veñu'un ka'nu Israel un, ja
ka nakanajaa da Yandios ja ña'nu kuu taka
jniñu ni sa'a ya.

Ja'a kuu jnu'un Yandios ni chaa Lucas.

Jnu'un Yandios ni chaa Juan

Ka'an apóstol Juan nau kuu maa Jnu'un ndaa

1 Na ti sa'a ga Yandios ñuyɨvɨ jiin taka ga
iyo, ti ja iyo ɨin ja kancha jiin ya ja nani
Jnu'un. Sia'an ni nani chi xna'an nasa kaa
maa Yandios. Ti ɨin ni kuu Jnu'un un jiin
maa Yandios. Ti suni sia'an ɨin nuu ini maa
Yandios jiin Jnu'un un. 2 Sia'an ni ja iyo
kancha Jnu'un un jiin Yandios sa ni sa'a ya
ndɨ'ɨ ga ja iyo. 3 Ti maa ɨin ni Jnu'un un ni
sa'a nava ni kachi Yandios, ni sa'a taka ja
iyo. Tu ni iyo ni ɨin ja tu ni sa'a Jnu'un un.

4 Ni sa'a Jnu'un un ja taka ja iyo na
kuchaku. Ti nava na kujnuni ini yɨvɨ nau
kuu Yandios, chi Jnu'un un ni kuu nanu
ɨin ñundijin ja na ndinchaa ichi i nava na
kujnuni ini i nau ja kuu ya. Tu ka kuni kuɨtɨ
i ja na ndinchaa ñu'un un nuu i. Vasu sia'an
tu ka kuni i tu ni ka kundee i nda'va i ñu'un
un naa i. 5 Ti vasu sia'an ni kuu, ko tu ni ka
kujnuni ini i nau ja kuu ya, chi kanchuku i
nanu ñuñaa kuɨtɨ. Ni chaa ya ti ni kuu ya
nanu ɨin ñu'un ja na ndundijin nuu ñaa un.
Ti vasu sia'an ni kuu ko tu ni ka kujnuni ini
yɨvɨ nau ja ni kuu ya.

6 Yukan ti sa ni nakaji Yandios ɨin chaa ni
nani Juan, 7 ti ni ja'a ya ɨin jniñu nuu da ja
na ka'an da jnu'un ya nuu yɨvɨ. Ni ka'an da,
ti ni kachi da: "¡Ja ni chaa Chaa un"! —ni
kachi da. Sia'an ni ka'an da, chi ni kachi da
ja Chaa un kuu ja kua'a inijnuni yɨvɨ. Chi
kuu da nanu ɨin ñu'un ja xndinchaa nava na
kujnuni ini yɨvɨ na ichi kinkoyo i. 8 Sia'an ni
ka'an Juan chi ni kachi da ja ansu maa da
kuu Chaa kuu nanu ñu'un un, chi so kachi
da ja na kandixia yɨvɨ naa i.

9 Undi ni chaa Chaa un, ti sa ni ka kujnuni
ini yɨvɨ naa ichi kinkoyo i, chi ni ja'a da
inijnuni yɨvɨ ñuyɨvɨ. Ti jnu'un ka'an da
un, ni kuu nanu ɨin nduva ja ndinchaa nuu
ñuñaa. Chi ni xna'an naa ichi kinkoyo yɨvɨ
naa i. Ti sia'an na kujnuni ini i nau ja kuu
maa Yandios. Jiin jnu'un ni ka'an chaa un,
ni ka jini i naa ichi kinkoyo i.

10 Vasu maa Chaa un ni sa'a ñuyɨvɨ ja'a ti
ni kuncha da nuu, ko tu ni ka janta'u yɨvɨ
maa da. Chi tu ni ka nakuni i nau chaa kuu
da. 11 Ni kuncha Chaa un nuu kanchuku yɨvɨ
ñuu da, ja su ndɨ'ɨ i kuanta'u maa da, ja maa
da kuu Se'e Yandios, ya kuu Cristo. 12 Ti yɨvɨ
ni ka janta'u ya yukan, ni ka kuu i yɨvɨ ka
kandixia. Ni ja'a ya jnundee ini yɨvɨ un, ti
sia'an ni ka nduu i yɨvɨ Yandios. 13 Ti ka kuu
i yɨvɨ Yandios, chi sia'an ni kuu ini maa ya.
Ti ansu ja ni ka kuu ini maa yɨvɨ naa i, chi ja
ni kuu ini maa Yandios ni kuu ja ni ka nduu
i se'e maa ya, ti tukaa ga kuu i nanu kuu ɨin
se'e tata jiin nana.

14 Chaa ni kuu Jnu'un ja ni kuncha undi
nuu jiin Yandios un, ni kii da ni kaku da nuu
ñuyɨvɨ ja'a. Ni kuncha da jiin yɨvɨ naa i, ti
ru'u naa ri ni ka jini ri ja ɨin ni kuña'nu da
jiin Tata da Yandios. Jiin jniñu ni sa'a da
ni stuu da ja kuña'nu Yandios. Ti yukan sa
ni ka jini ri ja maa da kuu Se'e Yandios, chi
ɨin ni ka kuña'nu ya jiin maa Yandios. Ni
nakachi ya taka jnu'un ndaa vaji nuu maa
Yandios. Sia'an ni kuu na ni chaa Jnu'un un
nuu ñuyɨvɨ ja'a.

15 Juan, chaa ni skuanducha un, ni ka'an
da jnu'un ya nuu yɨvɨ, ti ni kachi da:

—Sɨkɨ Chaa ja'a ni ka'an ri nuu ra naa
ra na, ni kachi ri ja jaa ɨin kɨvɨ ti chaa ɨin
Chaa kuña'nu ga, chi xnaka Chaa un iyo,
ti sa ni kaku ru'u —ni kachi Juan, chaa ni
skuanducha un.

16 Iyo xaan jnu'un ndee ini nuu ya nuu
Yandios. Ja yukan kuu ja kunda'u ini ya yo'o
naa yo, ti chindee xaan ya yo'o. 17 Xnaka
Moisés ni xnukoo ley Yandios, ti sa ni taji
ya Jesús, ya kuu Cristo, ti maa ya kuu ja
kunda'u ini yo'o. Ti Jesús kuu ya ni xndaku
taka ga jnu'un vaji nuu maa Yandios nuu yo
naa yo. 18 Tu ja'i nakuni yɨvɨ nuu Yandios,
chi maa ɨin ni se'e ya kuu ja kancha jiin ya.
Ja yukan kuu ja ni kii ya, ni kii stuu ya nava
kaa maa Tata ya.

Ni ka'an Juan, chaa ni skuanducha un, jnu'un Jesús, ya kuu Cristo

(Mt. 3.11-12; Mr. 1.7-8; Lc. 3.15-17)

19 Yukan ti chaa ka kuña'nu nuu nación
Israel, ja kanchuku ñuu Jerusalén, ni ka ja'a
da jniñu nuu tɨjnɨ sutu jiin ndaja'a da ja ni
ka nani levitas. Ni ka taji da chaa un nuu
kande Juan ja na kajnu'un da, na ndenu nau
sɨkɨ kuu jniñu sa'a da un. Ti ja'a kuu jnu'un
ni ka'an Juan jiin da. 20 Tu ni nduku da ɨnga
jnu'un ja xnda'u da chaa un, chi su'va ni
kachi ndaa da:

—Ansu ru'u kuu maa Cristo ja ni taji
Yandios ja sa'a jniñu ña'nu un —ni kachi da.
21 Yukan na ti ni ka jikajnu'un tuku chaa
un:
—¿Nau ja kuu ra nusa? ¿Xi maa ra kuu
profeta Elías ja ni ka'an jnu'un Yandios un
nu? —ni ka kachi da.
—Ansu kuu ri —ni kachi Juan.
Ti ni ka jikajnu'un tuku da:
—Kii ɨɨn chaa kii ka'an jnu'un vaji undi
nuu maa Yandios. ¿Xi maa ra kuu chaa un
nu? —ni ka kachi da.
Ti ni xndeokani Juan:
—Tuu —ni kachi da.
22 Yukan na ti ni ka jikajnu'un tuku da, ti
ni ka kachi da:
—¿Nau ja kuu ra nusa? Kachi, nava
sia'an na ni'in ri jnu'un nakani ri nuu chaa
ña'nu ni ka taji ru'u un, ¿Ko na chaa kuu
maa ra nusa? —ni kachi da.
23 Ti ni kachi Juan:
—Maa ri kuu ja ve ka'an undi nuu ñu'un
te'e ja'a, ja na kachi ri nuu yɨvɨ: "Satu'va
maa ra naa ra, chi ja yajni chaa Jito'yo Yan-
dios", chi sia'an ni ka'an Isaías na ni chaa da
jnu'un Yandios na jana'an—ni kachi Juan.
24-25 Ti chaa vekoyo nuu chaa fariseo un ni
ka jikajnu'un da Juan, ti ni ka kachi da:
—¿Ti ndoo skuanducha ra yɨvɨ, ti nu tu
kuu ra maa Cristo, ni Elías, ni ɨnga profeta
ja ka'an jnu'un vaji undi nuu maa Yandios
nusa? ¿Ndoo kuu ja sa'a ra un nusa? —ni
ka kachi da.
26 Ti ni kachi Juan jiin da naa da:
—Saña chi skuanducha na jiin nducha,
ko iyo ɨnga Chaa ja chaa nuu ni naa ni, ti
ni'in, tu ka nakuni ni chaa un. 27 Xnaka
saña ni chaa, sa chaa Chaa un. Ko vanuxia
kuña'nu ga da ja kuu saña. Kuña'nu xaan ga
da ja tu kuu kandu na nuu da, ni ansu jniñu
na kuu jakuitandijin na ti tava na ndijña da
—ni kachi Juan.
28 Sia'an ni ka'an Juan na ni kunde da yajni
ñuu Betábara, ja kande ɨnga yu'u yucha
Jordán nu ni skuanducha da yɨvɨ un.

Ka'an Juan, chaa skuanducha un, ja Jesús kuu maa Lelu Yandios

29 Ɨnga kɨvɨ ti ni jini Juan nuu Jesús ja vaji
ya nuu kande da, ti ni kachi da jiin yɨvɨ:
—Nde'e naa ra, ja'a vaji maa Lelu Yan-
dios, ti kuu ya nanu lelu ni ka ja'ni yɨvɨ
Israel ja ni ka soko i ja na kencha kuachi i. Ti
maa ya kuu Lelu Yandios, chi sia'an ni chaa
ya ja na kencha ya kuachi yɨvɨ ñuyɨvɨ ja'a.
30 Undi nuu ni ka'an ri jnu'un ya ja ni kachi
ri: "Xnaka ru'u, ni kenda ti sa kenda maa
Chaa kuña'nu ga un. Kuña'nu ga ya chi ja
iyo ya, ti sa ni kaku ru'u. 31 Undi na sa ti kuni
ga ri nau kuu maa ya. Ko xnaka ni kenda
ri skuanducha ri jiin nducha nava sia'an na
stuu ri maa ya nuu yɨvɨ Israel. Yukan na ti sa
na nakuni yɨvɨ Israel nau kuu ya" —ni kachi
Juan.
32 Yukan na ti ni jani Juan jnu'un, ti ni
kachi da:
—Ni jini ri ni kuun Espíritu Yandios vaji
ya undi andɨvɨ, vaji ya nanu ɨɨn sata, ni jinu
ya ti ni kendo ya jiin Jesús. 33 Undi sa ti kuni
ga ri nau kuu ya, ko vijna ti ja ni jini ri chi
maa Yandios ni taji ya ru'u. Ni ja'a ya jniñu
nuu ri ja na skuanducha ri yɨvɨ jiin nducha.
Ni ka'an ya jiin ri, ti ni kachi ya: "Nu ni jini
ra ni kuun Espíritu Yandios ti jinu ya sɨkɨ ɨɨn
chaa un. Ti Chaa yukan kuu ja taji Espíritu
Yandios ja na kuncha ya jiin yɨvɨ naa i", ni
kachi Yandios jiin ri. 34 Ru'u Juan, na kachi
ri ja, ja ni jini ri Chaa un, ti ja'a ri jandaa
ja maa ndixia da kuu maa Se'e Yandios. Ti
jandaa kuɨtɨ kuu ja Chaa un kuu maa Se'e
Yandios —ni kachi Juan.
35 Ɨnga kɨvɨ ti kande tuku Juan jiin uu chaa
ka jika jiin da. 36 Ni jini da nuu Jesús ni ya'a
ya yukan, ti ni kachi da:
—Nde'e naa ra, Chaa un kuu maa Lelu
Yandios —ni kachi da.
37 Ni ka jiniso'o chaa ka jika jiin Juan ja
sia'an ni ka'an da, ti ni ka chindikun chaa un
jata Jesús kuankoyo da. 38 Ni ndeokoto Jesús,
ni jini ya ja ka ndikun chaa un kuankoyo da
jata ya. Ni ka'an ya, ti ni kachi ya:
—¿Ndoo ka nduku ra naa ra? —ni kachi
ya.
Ti ni ka kachi da naa da:
—Maestro, ¿Nanu nchaa ni? —ni ka
kachi da.
39 Ti ni kachi Jesús:
—Ña'an na cho'o, ti kuni ra —ni kachi ya.
Kuankoyo da jiin ya naa da ti ni ka jini da
nuu kancha ya. Ti yukan ni ka kendo da jiin
ya kɨvɨ un, chi ja ni kuu kaa kuun ja ini.
40 Ɨɨn chaa un ni kuu Andrés, ñani Simón
Pedro. Ni jini da ja sia'an ni ka'an Juan, ti ni
chindikun da jata Jesús. 41 Yukan na ti ni jan
nunduku Andrés ñani da Simón Pedro, ti ni
kachi da jiin da:

—Ni nakejna'an ri jiin Cristo, ya ni taji
Yandios ja sa'a jniñu ña'nu un —ni kachi da.
42 Yukan na ti kua'an da jiin ñani da nuu
kancha Jesús. Nu ni jini Jesús nuu Simón, ti
ni kachi ya:
—Maa ra kuu Simón, se'e yɨɨ Jonás. Undi
vijna ti kendo ra konani ra Cefas —ni kachi
ya.
(Cefas kuni ka'an Pedro nuu sa'an ni ka
ka'an yɨvɨ un.)
43 Ɨnga kɨvɨ ti ni ki'in Jesús ichi kua'an ya
ichi ñuu Galilea. Yukan ni ndejna'an ya jiin
Felipe. Ni kachi ya jiin da:
—Ña'an na cho'o —ni kachi ya.
44 Ti Felipe ni kuu da ɨɨn chaa ñuu Bet-
saida, nu kuu ñuu Andrés jiin Pedro. 45 Ni
nanduku Felipe Natanael, ti ni kachi da jini
da:
—Ja jini ra nava ni chiso Moisés jiin taka
ga profeta ni ka ka'an da jnu'un Yandios
na jana'an. Ni ka ka'an da ja chaa ɨɨn chaa
kuña'nu ja kuu ɨnga kuiya. Ni ka ndejna'an
ri jiin chaa un, ti maa da kuu Jesús, se'e yɨɨ
José, chaa ñuu Nazaret —ni kachi Felipe.
46 Ti ni kachi Natanael jiin Felipe:
—Ti va nu iyo ɨɨn chaa va'a kenda nuu
ñuu Nazaret —ni kachi da.
Ti ni kachi Felipe jini da:
—Na cho'o, nde'e ti kuni ra —ni kachi da.
47 Ni jini Jesús ja kuaja Natanael, ti ni
kachi ya jiin da:
—Ja'a vaji ɨɨn maa chaa ñuu Israel ja tu
jini da xnda'u ña'an da —ni kachi ya.
48 Ti ni kachi Natanael jiin Jesús:
—¿Nasa ni nakuni ni saña? —ni kachi da.
Ti ni kachi Jesús jiin da:
—Na ti kana ga Felipe xini ra, ti ja ni jini
ri ro'o kande ra ndatɨ nutɨchɨ vixi un —ni
kachi ya.
49 Ti ni kachi Natanael:
—Maestro, maa ni kuu Se'e Yandios. Ti
maa ni kuu rey ta'u jniñu nuu nɨ tu'u nación
Israel —ni kachi da.
50 Ti ni kachi Jesús jiin da:
—Ni kandixia ra ru'u chi ni kachi ri jiin ra
ja, ja ni jini ri kande ra ndatɨ yujnu un. Ko
nde'e ra ti kuni ra ja su'va na'nu ga jniñu
sa'a ri, chi su'va nduña'nu ga ri —ni kachi
ya.
51 Ni siin Jesús ka'an ya jiin da, ti ni kachi
ya:
—Jandaa na kachi ri nuu ra ja vijna na
ti kuni ra nuña andɨvɨ, ti nde'e ra chakoyo
ndaja'a Yandios (ja ka nani ángel), ti ka
ndaa ka nuu i nuu kancha ru'u, ja kuu ri se'e
Yɨvɨ Ñuyɨvɨ ja' —ni kachi Jesús.

Ni ja'an Jesús ɨɨn viko nanda'a

2

1 Nu ni ya'a uni kɨvɨ, ti ni iyo ɨɨn viko
nanda'a ñuu Caná, ja kuu ndañuu Galilea.
Ti yukan kande nana Jesús. 2 Suni kua'an
Jesús jiin chaa ka skua'a jiin ya, chi ni ka
kana yɨvɨ un maa ya.
3 Ti nu ni jaa hora ja ni ndɨ'ɨ vino ni ka ji'i
yɨvɨ un, ti ni kachi nana Jesús jiin ya:
—Ja ni ndɨ'ɨ vino —ni kachi ña.
4 Ti ni kachi Jesús jiin ña:
—Koto xndi'i ni ini ni, chi tu ja'i jaa kɨvɨ
ja sa'a na ɨɨn jniñu ña'nu —ni kachi ya.
5 Yukan na ti ni kachi nana Jesús nuu chaa
ka jicondiso vasu un:
—Sa'a taka ndoo na kachi maa ya nuu ra
—ni kachi ña.
6 Ti yukan kajiin iñu tenaja yuu na'nu
ja kɨvɨ kuun xiko xi undi ɨɨn ciento litro
nducha chii. Ti jnu'un yɨvɨ hebreo ni kuu
ja ka jajniñu i tenaja un ja kuu nducha ja
ka nanda'a i jiin ja ka na sandoo i ko'o i,
nava sia'an na kendo va'a i nuu Yandios. 7 Ni
kachi Jesús nuu chaa ka jicondiso vasu un:
—Chu'un chitu nducha chii tenaja ja'a
—ni kachi ya.
Ti ni ka chu'un chitu chaa un nducha chii
tenaja un. 8 Yukan ti ni kachi Jesús:
—Tava tɨ'lɨ ti kua'a ra nuu chaa yɨnda'a
viko un —ni kachi ya.
Ni ka tava da tɨ'lɨ ti kuankoyo da jiin nuu
chaa un. 9 Ni ka ji'i da tɨ'lɨ, ti so ni naa ini
da chi va'a xaan ga iyo vino un. Ti tu jini da
nasa ni jaa un. Ko maa chaa ka jicondiso un
chi ni ka jini da. Yukan na ti ni kana chaa
ndisojniñu un xini chaa ni nanda'a un, 10 ti
ni kachi da jiin da:
—Taka yɨvɨ chi xnaka ka ja'a i vino va'a
un ka ji'i yɨvɨ kua'a un, ti sandɨ'ɨ ni ga sa ka
ja'a i vino nda'u ga. Ko ro'o, chi su'va sandɨ'ɨ
ni ga ni xndoo ra ja va'a ga. Ja'a kuu ja va'a
xaan ni sa'a ra —ni ka kachi da.
11 Yukan ni kuu ɨɨn jniñu ña'nu ni sa'a
Jesús undi nuu kuɨtɨ. Undi ñuu Caná, ja kuu
ɨɨn ndañuu Galilea, sia'an ni sa'a ya. Yukan
ti vi'i ga ni ka kandixia chaa ka skua'a jiin ya
naa da. Ni sa'a ya ɨɨn jniñu ña'nu un ja na

kuni ɨvɨ ja ni ja'a Yandios ɨɨn jniñu ña'nu
ga nuu ya.
12 Yukan na ti sa kua'an ya ichi ñuu Caper-
naum. Nana ya, ñani ya, jiin chaa ka skua'a
jiin ya suni kuankoyo da jiin ya, ti yukan ni
ka'iin da jaku kɨvɨ.

Ni keni'in Jesús ɨvɨ ka iin ini veñu'un
ka'nu
(Mt. 21.12-13; Mr. 11.15-18; Lc. 19.45-46)
13 Kuan kuyajni viko ka sa'a ɨvɨ hebreo ja
ka nuku'un ini i na ni keni'in Yandios maa
i ñuu Egipto na jana'an. Ti viko un nani
viko pascua. Kua'an Jesús ñuu Jerusalén ja
ni kuu kɨvɨ viko un. 14 Ti nuu veñu'un ka'nu
un ni jini ya ka xiko ɨvɨ xndɨkɨ, jiin rɨɨ, jiin
sata. Ti suni ka'iin chaa ka xndayɨ xu'un.
15 Nu ni jini Jesús yukan ti ni kuɨtɨ ini ya.
Ti yukan ni sa'a ya ɨɨn cuarta ñɨɨ, ti ni keni'in
ya ɨvɨ un kuankoyo i. Ni keni'in ya ɨvɨ
un ichi fuera yuxe'e un. Ni keni'in ya rɨɨ,
ni keni'in ya xndɨkɨ. Ni skuiokava ya mesa
chaa ka xndayɨ xu'un un, ti ni ka jichanuu
xu'un un kua'an. 16 Ti nuu chaa ka xiko sata
un ni kachi ya:
—Keni'in ja'a naa ra, ti tukaa sa'a ra ya'u
ini ve'e Tata ri —ni kachi ya.
17 Yukan ti ni ka nuku'un ini chaa ka
skua'a jiin ya ja ka'an nuu tutu ii Yandios
sɨkɨ Jesús: "Ndɨ'ɨ xaan ini na ve'e ni, ja na
kuu ɨɨn ve'e ii", kachi nuu tutu.
18 Yukan sa ni ka jikajnu'un chaa hebreo
un maa ya:
—Nu ndixia ra ja ndisojniñu ra ja sa'a ra
yukan, ti ja'a kua'a ra jandaa vijna. ¿Ti na
ɨɨn jniñu ña'nu ndiso ra nusa? —ni ka kachi
da.
19 Ti ni kachi Jesús nuu da naa da:
—Kuu kanuu na veñu'un ja'a ki'in, ko
nuu uni kɨvɨ ti nakani tuku ni na kundichi
—ni kachi ya.
20 Ti ni ka kachi ɨvɨ hebreo un:
—Uu xiko iñu kuiya ni ka sa'a ɨvɨ jniñu ti
sa ni ka jani i veñu'un ka'nu ja'a kandichi, ti
ro'o ndo'o ini ra ja nuu uni ni kɨvɨ ti nakani
tuku ra kundichi —ni ka kachi da.
21 Ja sia'an ni ka'an Jesús jnu'un veñu'un
ka'nu un, ko ni ka'an ya ja sɨkɨ ɨkɨ kuñu
maa ya, 22 ja nandoto tuku ya nuu ñuji'i. Ti
yukan sa ni ka nuku'un ini chaa ka skua'a
jiin ya. Ni ka nuku'un ini da jnu'un ni ka'an
ya, ti sa ni ka kandixia da ja sia'an ndixia
ka'an nuu tutu Yandios. Suni ni ka kandixia
da jnu'un ni ka'an maa Jesús na kɨvɨ un.

Ja jini Jesús na kanda ɨvɨ
23 Na ni kunde Jesús ñuu Jerusalén ja
ni kuu kɨvɨ Pascua, nde kua'a ɨvɨ ni ka
kandixia ja maa ya kuu Cristo, chi yukan ni
ka jini i jniñu ña'nu sa'a ya ja ndisojniñu ya.
24 So ja tu kachi kaji ya, ko maa ya ja jini ya
nasa kanda taka ɨvɨ. 25 Ja yukan kuu ja tu
nɨnɨ kuu ja kachi ɨɨn ɨvɨ nuu ya nasa kanda
i, chi vanua ja jini va'a maa ya nasa ka ndo'o
ini ɨvɨ, jiin undi inijnuni i.

Ka'an Jesús ja na nakaku jaa yo

3

1 Ni iyo ɨɨn chaa fariseo ni nani Nicodemo.
Ti ni kuu da ɨɨn chaa kuña'nu nuu ɨvɨ
nación hebreo. 2 Ti ɨɨn jakuaa ni ja'an da nuu
kancha Jesús, ti ni kachi da jiin ya:
—Maestro, ja ka jini na ja maa Yandios
ni taji ni'in ja na xna'an ni jnu'un ya nuu
na naa na. Tu ka kuu sa'a ɨɨn ɨvɨ ɨɨn
jniñu ña'nu nanu sa'a maa ni nu tu chindee
Yandios maa i. Ti jiin yukan ka jini na ja
maa ya ni taji ni'in vaji ni —ni kachi da.
3 Ti ni kachi Jesús jiin da:
—Jandaa na kachi ri nuu ra ja nu tu
nakaku jaa ɨɨn ɨvɨ nuu Yandios, ti tu kuu
kɨvɨ i ñuu nuu ta'u Yandios jniñu —ni kachi
ya.
4 Ti ni kachi Nicodemo:
—¿Ti nasa kuu nakaku jaa ɨɨn chaa ña'nu,
ti nu ja ni ja'nu da nusa? ¿Xi va nu kuu ndɨvɨ
tuku da chii nana da, ti sa nakaku tuku da
nu? —ni kachi da.
5 Yukan na ti ni kachi Jesús jiin da:
—Jandaa na kachi ri nuu ra ja nu tu
nakaku jaa ɨɨn ɨvɨ, ti tu kuu kɨvɨ i ñuu nuu
ta'u Yandios jniñu. Ti yukan kuu ja sa'a
maa Espíritu Yandios ja na nakani ini i ti
na kuanducha i, nava na kondoo undi ini
añu i, ti ansu ja na nakaku i nuu ja'a nana i.
Chi ja na nakaku i kuu ja sa'a maa Espíritu
Yandios. Yukan na ti sa kuu kɨvɨ i nda'a
Yandios ja na ta'u ga jniñu nuu i. 6 Sa'a yo
nanu ja nu na kaku ɨɨn ɨvɨ, ko kaku i jiin ɨkɨ
kuñu ñuɨvɨ ja'a. Ko ja sa'a Espíritu Santo
kuu ja na nakaku jaa i undi ini añu i. Yukan
kuu ja na nakaku jaa ɨɨn ɨvɨ.
7 Ti va so naa ini ra jiin jnu'un ni ka'an
ri un, chi nu ka kuni kɨvɨkoyo ɨvɨ ñuu nuu
ta'u Yandios jniñu, ti tukaa iyo ɨnga ichi
kinkoyo i, chi ɨɨn ni ichi iyo. Ti yukan kuu
ja sa'a maa Espíritu ii ja na nakaku jaa i.

[8] Nde'e ra nu kee tachi, ti jiniso'o yo ko tu
kuu kuni yo jiin nduchi yo, ni tu kuu jnɨɨ yo
jiin nda'a yo, ni tu kuni yo na ichi kua'an.
Suni sia'an sa'a Espíritu Yandios jiin yɨvɨ,
chi tu ka jini i nasa sa'a ya ja na nakaku jaa
i —ni kachi ya.

[9] Ni jikajnu'un tuku Nicodemo:

—¿Ti nasa kuu ja nakaku jaa yɨvɨ nusa?
—ni kachi da.

[10] Ti ni kachi Jesús jiin da:

—Kuu ra ɨɨn maestro, ti kuña'nu ra nuu
jna'an yo ja ka kuu yɨvɨ Israel, ti tu kujnuni
ini ra jnu'un ja'a, ¿Va tu jini ra nusa?

[11] Jandaa na kachi ri nuu ra, ja ka jini ndaa
ra taka jnu'un ka'an ri, ti jani ndaa ri jnu'un
taka ja ni jini ri. Ko so ja ro'o, tu kandixia
ra jnu'un ka'an ri. [12] Ja sia'an tu kandixia
ra jniñu sa'a Yandios nuu ñuyɨvɨ ja'a, ¿Ti
ndee ga ja kandixia ra nu na kachi ri nasa
jito Yandios taka jniñu sa'a ya undi nuu
kancha maa ya nusa? Va tukaa ga kandixia
ra yukan.

[13] Ni ɨɨn tundo ja'an andɨvɨ ja kuni nasa iyo
yukan, chi maa ɨɨn ni ja ni chaa nuu ñuyɨvɨ
ja'a kuu ja jini. Maa ɨɨn ni ru'u ja kuu ri Se'e
Yɨvɨ Ñuyɨvɨ, ja ni kuncha ri andɨvɨ, ti jini
ndaa ri nasa iyo. [14] Ko yukan na ti katakaa
yɨvɨ ru'u nuu nda'a cruz, ja kuu ri Se'e Yɨvɨ
Ñuyɨvɨ. Na ni ka jikonuu yɨvɨ hebreo nuu
ñu'un te'e un na jana'an, ni jatakaa Moisés
ɨɨn koo kaa nuu ɨɨn nda'a yujnu un un. Ti
suni sia'an kuu vijna, chi katakaa yɨvɨ ru'u
nuu nda'a cruz. [15] Yukan na ti taka yɨvɨ
kandixia ru'u, tukaa jna'nu ndatu i. Sia'an
na ti sa kuu kunchuku i jiin Yandios ja kuu
saa ni. Chi sia'an sa'a Yandios jiin taka yɨvɨ
ka kandixia Se'e Yɨvɨ Ñuyɨvɨ.

Ni kunda'u ini Yandios yɨvɨ ñuyɨvɨ

[16] Ni kunda'u xaan ini Yandios yɨvɨ ñuyɨvɨ.
Ja yukan kuu ja ni taji ya se'e ya ni kii
ya, vasu maa ɨɨn ya ni kuu Se'e Yandios.
Ni kii se'e ya nuu ñuyɨvɨ nava taka yɨvɨ
na kandixia ya, ti tukaa jna'nu ndatu i,
ti kunchuku i jiin Yandios ja kuu saa ni.
[17] Sia'an ni taji Yandios Se'e ya nuu ñuyɨvɨ.
Ko tu ni taji ya Se'e ya ja na ka'nu ndatu ya
yɨvɨ, chi su'va ja na nama ya yɨvɨ naa i.

[18] Taka yɨvɨ ni ka kandixia ya, tukaa jna'nu
ndatu i, ko yɨvɨ ja tu ka kandixia i ya, ja ni
ka jna'nu ndatu i. Ko ni ka jna'nu ndatu i ja
tu ni ka kandixia i maa Se'e Yandios, ja maa
ɨɨn ni ya kuu ja nama sɨkɨ yɨvɨ naa i. Sia'an
ni kunda'u ini Yandios yɨvɨ ñuyɨvɨ.

[19] Iyo kua'a yɨvɨ ja tu ka kandixia jniñu ni
sa'a Yandios. Ka sa'a ndeva'a i, ti jiin jniñu
ka sa'a i un jini yo ja ka jna'nu ndatu i. Ja
ni taji Yandios se'e ya nuu ñuyɨvɨ, ti kuu ya
nanu ɨɨn ñu'un ja ndinchaa nuu ñuñaa, ja na
kuni yɨvɨ na ichi kinkoyo i, ko tu ka jandatu
i. Chi ka ndiyo ini i ja sa'a ndeva'a i nanu ɨɨn
chaa jajna'an ini kaka jakuaa. Suni sia'an ka
ndiyo ini i kundikun i kuachi un. Sia'an ka
stuu yɨvɨ un maa i ja ka jna'nu ndatu i nuu
Yandios.

[20] Ja ni taji Yandios se'e ya nuu ñuyɨvɨ, ti
ni kuu ya nanu ɨɨn nduva ñu'un ja ndinchaa
nuu ñuñaa, nava na kuni yɨvɨ ichi kinkoyo i.
Ko sa su'va ka jito u'u i Yandios jiin se'e ya
ja xna'an ya na ichi kinkoyo i. Ti ka jito u'u
i jnu'un ya, chi tu ka na kuni i yukan sa ni
ka jini i ja iyo kuachi sɨkɨ naa. Tu ka janta'u
i jnu'un ya, chi ka ndiyo ini i ja siin i jiin
kuachi un. [21] Ko ka iyo yɨvɨ ka janta'u Se'e
Yandios, ja kuu ya nanu ɨɨn nduva ñu'un ja
ndinchaa nuu ñuñaa. Chi xna'an ya naa i
ichi kinkoyo i, ti ka kusɨɨ ini kaka ndaa i ichi
un, chi tu ka yu'u i sa'a i jniñu va'a ja kuni
Yandios. Ti sia'an ka stuu kaji ja ka sa'a i
taka jniñu va'a kuni maa Yandios —ni kachi
Jesús.

Ndakuni'in tuku Juan jnu'un Jesús

[22] Yukan na ti kua'an Jesús ichi ñuu
Judea. Suni kuankoyo chaa ka skua'a jiin ya.
Yukan ni ku'iin da jiin ya jaku kɨvɨ, ti yukan
ni skuanducha ya yɨvɨ. [23] Suni ni kundee
Juan ni skuanducha da ñuu Enón, chi yukan
ni iyo kua'a nducha. Ñuu yukan kendo yajni
jiin ñuu Salím. Ni ka ja'an yɨvɨ nuu da, ti ni
skuanducha da i. [24] Yukan ni sa'a Juan undi
na ti kɨvɨ ga da vekaa.

[25] Uu xi uni jna'an chaa ka skua'a jiin Juan,
ti ni ka keja'a ka ka'an da jiin chaa hebreo
un. Ti ka ka'an da sɨkɨ ja nasa kuu ja ka
ndundoo yɨvɨ nuu Yandios. [26] Yukan na ti ni
ka ja'an da nuu kande Juan, ti ni ka kachi
da:

—Maestro, ni jini ni chaa ni jaa nuu ni
kunchuku yo ichi ɨnga yu'u yucha Jordán,
ja ni kachi ni na chaa kuu chaa un. Vijna ti
ja skuanducha da, ti tendɨ'ɨ yɨvɨ kuankoyo
nuu da un —ni ka kachi da.

[27] Ti ni kachi Juan:

—Nu tu chindee Yandios, ti tu kuu sa'a
yɨvɨ ɨɨn jniñu nava kuni maa ya. [28] Ja ka jini
va'a ra ja ni kachi ri ja tu kuu ri maa Cristo.
Ko ni taji Yandios ru'u ve sa'a ri ɨɨn jniñu ti
jniñu un kuu ja na kaxnu'un ri nuu yɨvɨ ja
kii ya.
[29] Na kani ri ɨɨn jnu'un. Nu na nanda'a ɨɨn
chaa jiin ñasɨ'ɨ da, ka sa'a da viko jiin amigo
da. Ti amigo da un kuu chaa ta'u jniñu nuu
viko un, ti amigo da un kajnu'un nu iyo sɨɨ
ini da ja nanda'a da xi tu. Nu ni kachi chaa
nanda'a un ja iyo sɨɨ ini da, yukan ti amigo
da un, suni kusɨɨ xaan ini da. Ti suni sia'an
kusɨɨ xaan ini ri ja na kinkoyo yɨvɨ nuu Jesús.
[30] Sɨkɨ ja ka ka'an ra un, ti kanuu ga ja na
nduña'nu ga maa ya, ti su'va na nukuu ga
ru'u —ni kachi Juan.

Ɨɨn ja vaji ichi andɨvɨ

[31] Ti maa ɨɨn ni ya kuu ja vaji undi andɨvɨ,
yukan kuu ja kuña'nu ga ya nuu tendɨ'ɨ yɨvɨ.
Taka yɨvɨ ni ka kaku nuu ñuyɨvɨ ja'a ka kuu
i se'e ñuyɨvɨ ja'a, ti ka ka'an i mani maa
jnu'un iyo nuu ñuyɨvɨ ja'a. Ko ɨɨn ja vaji
undi andɨvɨ, chi kuña'nu ga nuu tendɨ'ɨ yɨvɨ.
[32] Ti ka'an ya taka ja ni jini ya, ti jani
ya jnu'un taka ja ni jiniso'o ya, ko tu ka
kuni chunso'o yɨvɨ taka jnu'un ka'an ya.
[33] Taka yɨvɨ ni ka chunso'o jnu'un ya, ni ka
nakuni ndaa i ja iyo ndaa jnu'un ni ka'an
ya. [34] Ti jandaa ndixia kuu un, chi ni taji
Yandios maa ya, ti maa ya kuu ja ni ka'an
taka jnu'un ka'an Yandios, vanuxia kancha
maa Espíritu Yandios jiin ya, ti tu yɨku'va
Espíritu ni ja'a Yandios ja na kuncha jiin ya.
[35] Xaan ga mani Yandios jiin se'e ya. Ti ja
yukan kuu ja ni nachi'i ya taka ja iyo nuu
nda'a se'e ya ja na ta'u ya jniñu nuu.
[36] Yɨvɨ kandixia Se'e Yandios ja nama ya i,
ti kunchuku i jiin ya ja kuu saa ni. Ko yɨvɨ ja
tu kandixia Se'e ya, tu kuu kunchuku i jiin
ya, chi su'va vi'i ga kuɨtɨ ini Yandios nuu i,
ti kua'a ya nundo'o koo ndo'o koo nene i ja
kuu saa ni.

Ka'an Jesús jiin ɨɨn ña'an ñuu Samaria

4

[1] Ni ka ni'in chaa fariseo un jnu'un ja
kua'a ga yɨvɨ ka jika jiin Jesús, ti ni skuan-
ducha ya kua'a xaan ga yɨvɨ ja kuu Juan.
[2] Vasu ansu maa Jesús ni skuanducha yɨvɨ,
chi chaa ni ka skua'a jiin ya un ni ka sa'a.
[3] Ni jaa jnu'un un nuu Jesús ja sia'an ni
ka jini chaa fariseo. Yukan kuu ja ni kee ya
ñu'un ñuu Judea, ti kuano'on ya ichi nuu
ñu'un ñuu Galilea. [4] Ti ichi kua'an ya ni ya'a
ya nuu ñu'un ñuu Samaria.
[5] Ni jaa ya ñuu Sikar ja kuu ɨɨn ndañuu
Samaria. Ñuu un kande yajni ɨɨn ñu'un
ni ja'a Jacob nuu se'e da José na jana'an.
[6] Yukan iyo ɨɨn soko nducha ni nani soko
Jacob. Ni kuita Jesús ja kua'an ya ichi un,
ti yukan ni jakuɨñɨ ya yu'u soko un. Ko ja ni
kuu koxiuu kɨvɨ un.
[7] Ti ni jaa ɨɨn ña'an ñuu Samaria kuaja
ki'in ña nducha. Ti ni kachi Jesús jiin ña:
—Kua'a tɨ'lɨ nducha na ko'o ri —ni kachi
ya.
[8] Ti chaa ka skua'a jiin ya, kuankoyo da
ñuu un kuan kuaan da ja kaji da jiin ya naa
da, ti ni kendo maa ɨɨn ni ga ya.
[9] Ti ña'an ñuu Samaria un ni kachi ña jiin
ya:
—Ni'in ja kuu ni chaa hebreo. ¿Ndo jikan
ni nducha ko'o ni nuu na, ti saña kuu na
ña'an ñuu Samaria? —ni kachi ña.
Sia'an ni ka'an ña, chi yɨvɨ hebreo un, tu
mani i jiin yɨvɨ ñuu Samaria.
[10] Ti ni kachi Jesús jiin ña:
—Tu jini ra nasa kaa ɨɨn ta'u va'a ja kuni
kua'a maa Yandios nuu ra. Ni tu chaku ini
ra, ti ni tu jini ra na chaa kuu ɨɨn ja ka'an
jiin ra ja'a ja na kua'a ra nducha ko'o. Ko nu
na kakanta'u ra nuu ri, ti kua'a ri ɨɨn nuu
nducha ko'o ra ja na kuchaku ra ja kuu saa
ni —ni kachi ya.
[11] Yukan ti ni kachi ña jiin ya:
—Taa. Ko ni'in, ni tu ñava'a ni najin tava
ni nducha. Ti soko ja'a chi kunu xaan. ¿Ti
nanu kin ki'in ni nducha ja ka'ñu ni nuu na
nusa? [12] Jacob chaa ni kuu tata jna'an na
undi na jana'an. Chaa un ni jacha soko ja'a
ti ni kendo jiin na naa na. Ja'a ni ka ji'i maa
da nducha, ti suni ja'a ni ka ji'i taka jna'an
da jiin taka kuɨtɨ ni ka nchaka da. Ɨɨn chaa
ni kuña'nu ni kuu chaa un, ¿ti xi kuña'nu ga
ni'in ja kuu chaa un nu? —ni kachi ña.
[13] Ti ni kachi Jesús jiin ña:
—Taka yɨvɨ ko'o nducha ja'a, ti ichi tuku
i. [14] Ko nu na ko'o i ɨɨn nducha kua'a ri nuu
i, ti tukaa ga ichi kuɨtɨ i. Kua'a ri nducha
un nuu i, ti yukan nduu nanu ɨɨn soko nuu
kaña nducha kua'a. Yukan na ti kuncha i
jiin Yandios ja kuu saa ni —ni kachi ya.
[15] Ti ni kachi ña'an un jiin ya:

—Taa. Kua'a ni nducha yukan, na ko'o
na nava tukaa ichi kuɨtɨ na, ti nava tukaa kii
ki'in kuɨtɨ na nducha soko ja'a —ni kachi ña.
16 Ti ni kachi Jesús jiin ña:
—Kuan kana yɨɨ ra ti kii ra jiin da —ni
kachi ya.
17 Ti ni kachi ña jiin ya:
—Tu na yɨɨ na iyo —ni kachi ña.
Ti ni kachi Jesús jiin ña:
—Ndaa jnu'un ka'an ra ja tu na yɨɨ ra iyo,
18 vanuxia, ja ni kuu u'un chaa ni kunchuku
jiin ra, ti chaa kancha jiin ra vijna chi ansu
yɨɨ ra kuu da. Ja'a ni kachi ndaa ra vijna —ni
kachi ya.
19 Ti ni kachi ña jiin ya:
—Taa. Ko ndo'o ini na ja maa ni kuu ɨɨn
profeta ja ka'an jnu'un Yandios. 20 Tata yɨvɨ
ñuu Samaria na jana'an, ni ka chiñu'un i
Yandios xini yuku ja'a. Ti ni'in ka ka'an ni
ja Jerusalén kuu ñuu nuu kunchañu'un yo
Yandios —ni kachi ña.
21 Ti ni kachi Jesús jiin ña:
—Ro'o ñasɨ'ɨ. Kandixia jnu'un ka'an ri.
Chi jaa ɨɨn kɨvɨ ja ni ansu ga yuku ja'a,
ti ni ansu ga ñuu Jerusalén kuu nuu kun-
chañu'un ra maa Yandios, ya kuu Tata ra
naa ra. 22 Ro'o yɨvɨ ñuu Samaria naa ra, ka
nchañu'un ra Yandios, ko vanuxia tu ka jini
ra nasa kaa Yandios. Ko ru'u yɨvɨ hebreo chi
ka jini ri nasa kaa Yandios, ka jini ri ja nɨnɨ
nuu yɨvɨ hebreo vaji ɨɨn ja nama sɨkɨ yɨvɨ naa
i.
23 Na kachi ri ja, ja ni jaa kɨvɨ kunchañu'un
yɨvɨ Yandios, ja tukaa ka nandɨ'ɨ ɨɨn ni
veñu'un nuu chiñu'un i ga. Ko chiñu'un i
ya undi jiin nɨ ini nɨ añu i. Chi sia'an kuu
ja kuni maa Yandios ja na kunchañu'un yɨvɨ
maa ya. 24 Tu kuu kuni yɨvɨ nuu Yandios,
chi maa ya kuu Espíritu. Yukan kuu ja nu
ɨɨn yɨvɨ kuni i chiñu'un i ya, ko kanuu ja na
chiñu'un ndaa i ya jiin nɨ ini nɨ añu i —ni
kachi ya.
25 Ti ña'an un ni kachi tuku ña:
—Jini na ja kii ɨɨn ja ni nakaji Yandios ja
nama sɨkɨ yo, ɨɨn ja konani Cristo. Nu na
chaa chaa yukan, yukan ti xna'an kaji ga da
taka jnu'un un nuu yo —ni kachi ña.
26 Ti ni kachi Jesús jiin ña:
—Maa ri kuu —ni kachi ya.
27 Nɨ ka'an ga ya jiin ña'an un, ti ni ka
najakoyo chaa ka skua'a jiin ya. So ka naa
ini da ja sia'an ka ndajnu'un ya jiin ña'an
un. Ko ni ɨɨn tu ni ka tava ini da ja kajnu'un
da ya: "¿Ndo nduku ña'an un?" Xi kachi da
jiin ya: "¿Na ndoo ka'an ni jiin ña'an un?"
Tu kuɨtɨ ni ka ka'an da sia'an.
28 Ña'an un ni xndoo ña kɨyɨ nducha ña ti
kua'an ni ña ichi ñuu. Ni jaa ña ti ni keja'a
ña ka'an ña jiin yɨvɨ un:
29 —¡Ña'an na cho'o naa ra, ti kuni ra ɨɨn
chaa ni kachi ndɨ'ɨ nuu ri taka ja ni sa'a ri!
¿Ti ansu maa da kuu Cristo nu? —ni kachi
ña.
30 Yukan ti ni ka kee yɨvɨ ñuu un kuankoyo
i nuu kande Jesús.
31 Ni ti jakoyo ga yɨvɨ un, ti chaa ka skua'a
jiin Jesús, ka kanda'u da jiin ya:
—Maestro, kaji ni ɨɨn vanuxii staa, na kaji
yo —ni ka kachi da.
32 Ti ni kachi Jesús jiin da:
—Iyo ɨɨn staa yaji ri ja ro'o naa ra, tu ka
jini ra nasa kaa —ni kachi ya.
33 Yukan ti chaa ka skua'a jiin ya ka jika-
jnu'un jna'an da naa da:
—¿Xi ja ni ka kinchaka yɨvɨ staa ni yaji ya
nu? —ni ka kachi da naa da.
34 Ti ni kachi Jesús jiin da:
—Sia'an ni kachi ri, chi sa'a ri nava kuni
maa ya ni taji ru'u vaji ri ja na sa'a ri jniñu
ya. Ti yukan kuu nanu ja na ni'in jnu'un
ndee ini yɨkɨ kuñu ri, nanu ni'in yo jnu'un
ndee ini jiin ɨɨn ndeyu yaji yo. Ti ndiyo ini
ri ja sinu ri jniñu ni ja'a ya nuu ri.
35 Ti ja sa'a yo jniñu ka'ncha triu, ti vatu
ni ka ka'an ra ja undi kuun yoo ti sa nastutu
yo. Ko na kachi ri ja xnaka nde'e va'a ra naa
ra, nde'e va'a ti kuni ra, chi vinañu'ni ka
iyo kua'a xaan yɨvɨ nanu triu ja, ja ni kuaan
ja ka'ncha yo, chi yɨvɨ kua'a ka tu'va i ti ka
kandixia i ru'u. 36 Xaan ndatu yɨvɨ nastutu
jniñu un chi iyo xaan ta'u i, chi sa'a i jniñu
ja nastutu i yɨvɨ, ti nasava'a i nuu kunchuku
yɨvɨ un jiin Yandios ja kuu saa ni. Ja sia'an
ti nanu kusɨɨ ini chaa ni sa'a jniñu un, suni
sia'an kusɨɨ ini chaa nastutu.
37 Ndaa jnu'un ka'an ɨɨn jnu'un, ja "Sɨɨn
chaa sa'a jniñu, ti ɨnga da nastutu." 38 Suni
sia'an taji ri ro'o naa ra ja ka skua'a jiin ri, ja
na kachanuu ra jnu'un ri ki'in. Chi ka kuu ra
nanu ɨɨn chaa nastutu triu. Vasu ansu maa
ra ni ka jachanuu jnu'un un, chi ɨnga yɨvɨ
ni ka jachanuu jnu'un ri, ko ro'o kuu nanu
nastutu jniñu ni ka sa'a chaa un naa da —ni
kachi Jesús.

39 Ja sia'an kuu ja kua'a xaan yɨvɨ ñuu un
ni ka kandixia i Jesús, chi ni kachi ña'an un:
"Ni kachi ndɨ'ɨ da taka ja ni sa'a na", ni kachi
ña.
40 Nu ni ka jakoyo yɨvɨ ñuu Samaria un
nuu kande Jesús, ti ni ka ka'an nda'u i jiin ya
ja na kendo ya jiin yɨ ti jaku kɨvɨ. Ti ni kendo
ya yukan ni kundee ya uu kɨvɨ. 41 Kua'a xaan
i ni ka kandixia ya ja sɨkɨ jnu'un va'a ni ka'an
ya yukan.
42 Yukan na ti sa ni ka kachi yɨvɨ jiin ña'an
un:
—Tukaa nɨnɨ kuu ja undi kani ra jnu'un
ti sa kandixia ri ya, chi suni ni ka jiniso'o
maa ri jnu'un ni ka'an ya. Yukan na ti ni
ka jini ndaa yo ja maa ya kuu maa Cristo, ya
ni nakaji Yandios ja nama ya sɨkɨ yɨvɨ ñuyɨvɨ
—ni ka kachi yɨvɨ un.

Jiin ndusu yu'u Jesús ni nduva'a se'e ɨɨn chaa kuña'nu

43 Nu ni ya'a uu kɨvɨ, ni kee Jesús ñuu
Samaria, ti ni naki'in ya ichi kuano'on ya
nuu ñu'un ñuu Galilea. 44 Ti maa ya ni ka'an
undi nuu, na ni kachi ya ja tu kua'a yɨvɨ ja
yɨñu'un nuu ɨɨn chaa ka'an jnu'un Yandios,
ñuu nuu ni ja'nu da. 45 Ko nu ni jaa ya ñuu
Galilea, ti ni ka janta'u yɨvɨ un ya, chi ni ka
jini i jniñu ña'nu ni sa'a ya ñuu Jerusalén
ja ni kuu kɨvɨ viko un, chi suni ni ka ja'an i
yukan.
46 Yukan na ti ni ndeokuñɨ Jesús ichi ñuu
Caná ja kuu ndañuu Galilea, nuu ni nasa'a
ya vino jiin nducha un. Ti ñuu Capernaum
ni iyo ɨɨn chaa kuña'nu ja ndiso jniñu da
nuu rey. Ti ku'u se'e chaa un. 47 Ni ni'in
da jnu'un ja ni kee Jesús ñuu Judea, ti ni
nandeokuñɨ ya ichi ñuu Galilea. Yukan ti
ni ja'an chaa kuña'nu un nuu kancha Jesús,
ti ni keja'a jikanta'u da nuu Jesús ja na ki'in
ya jiin da ve'e da:
—Sa'a ni tɨ'lɨ tajna se'e na —ni kachi da.
Sia'an ni ka'an chaa kuña'nu un chi ja yajni
kuū se'e da niku.
48 Ti ni kachi Jesús jiin da:
—Maa ra jiin tendɨ'ɨ yɨvɨ ɨɨn nuu kanda
jiin ra, nu tu nde'e ra jiin nuu ra ɨɨn jniñu
ña'nu sa'a ri, ti ni tu kandixia kuɨtɨ ra ru'u
—ni kachi ya.
49 Ti ni kachi chaa kuña'nu un:
—Taa. Jikanta'u xaan na nuu ni. Ko nu tu
ki'in ni ve'e na, ti va kuū se'e na —ni kachi
da.
50 Ti ni kachi Jesús jiin da:
—Kuano'on ve'e ra chi tu kuū ndixia se'e
ra —ni kachi ya.
Ni kandixia chaa un jnu'un ni ka'an Jesús,
ti kuano'on ni da. 51 Kuan nduyajni da ve'e
da, ti ja kuaja ɨɨn chaa kuū muzu da un, ti ni
kachi da jiin chaa kuña'nu un:
—Ja ni nduva'a se'e ni —ni kachi da.
52 Yukan ni jikajnu'un da muzu da un:
—¿Na hora ni nduva'a se'e ri nusa? —ni
kachi da.
Ti ni kachi muzu un:
—Ja yajni na koxiuu ni kee kiji un maa i
—ni kachi da.
53 Yukan ti ni nuku'un ini da ja hora yukan
ni kachi Jesús jini da: "Kuano'on ve'e ra,
chi tu kuu se'e ra", ni kachi ya. Yukan ti
ni kandixia da Jesús, ti suni ni ka kandixia
tendɨ'ɨ yɨvɨ kanchuku ve'e da.
54 Yukan kuu ɨnga jniñu ña'nu ni sa'a
Jesús na ni kee ya nuu ñu'un ñuu Judea ti
kuano'on ya ichi ñuu Galilea. Sa yukan kuu
uu jniñu ña'nu ni sa'a Jesús.

Ni sa'a Jesús tajna ɨɨn chaa ku'u yu'u pila nducha ñuu Betesda

5

1 Nu ni ya'a yukan na ti sa ni nandeokuñɨ
Jesús ñuu Jerusalén, ti yukan nuku'un ɨɨn
viko ka nasa'a yɨvɨ hebreo.
2 Ni iyo ɨɨn pila ka'nu nducha ñuu
Jerusalén. Ni nani Betesda nuu yu'u ka
ka'an yɨvɨ hebreo. Ni iyo u'un yuxe'e lulu
nuu ka kɨvɨ yɨvɨ nuu nducha un. Kendo
yajni yu'u ñuu, ti yuxe'e un ni nani Yuxe'e
Nuu Ka Ya'a Rɨɨ. 3-4 Ti yukan kandatu kua'a
yɨvɨ ka ku'u. Kandatu yɨvɨ kuaa nduchi, yɨvɨ
rengo jiin yɨvɨ tɨkuku.
5 Ti suni yukan katuu ɨɨn chaa ja ja ni kuu
oko xia'un uni kuiya ku'u da. 6 Ni jini Jesús
nuu chaa un katuu da. Suni ni jini ya ja ja ni
kuu na'an xaan ku'u da, ti ni jikajnu'un ya
maa da:
—¿Kuni ra nduva'a ra nu? —ni kachi ya.
7 Ti ni kachi chaa ku'u un:
—Taa, kuni na, ko tu iyo ni ɨɨn chaa
chindee saña. Ni ɨɨn yɨvɨ tu kii chindee i
saña ja na kɨvɨ na nuu nducha un nuu keja'a
kanda. Chi taka jinu ja kuni kɨvɨ na, ti
xnakan ja kɨvɨ ɨnga yɨvɨ —ni kachi da.
8 Ti ni kachi Jesús jiin da:
—¡Ndokuñɨ! Nastuu yuu ra, ti kaka
kuano'on ve'e ra —ni kachi ya.

9 Ni ndoko da ni nastuu da yuu da, ti ni
keja'a jika da kua'an da.
Yukan ni kuu ɨɨn sabado, kɨvɨ ka ndetatu
yɨvɨ hebreo. 10 Ti chaa hebreo ka kuña'nu
un, ni ka kachi da jiin chaa nda'u un:
—Kɨvɨ ndetatu kuu vijna, ti tu va'a ja
kundiso ra yuu ra ki'in ra jiin —ni ka kachi
da.
11 Ti ni kachi chaa ni nduva'a un:
—Ɨɨn chaa ni sa'a tajna saña yukan ni
kachi da ja na kundiso na yuu na ti na ki'in
na —ni kachi da.
12 Ni ka jikajnu'un chaa un maa da:
—¿Nau chaa kuu ja ni kachi jini ra ja na
naki'in ra yuu ra ti ki'in ra nusa? —ni ka
kachi da.
13 Ti chaa ni nduva'a un, tu ni jini da nau
chaa kuu, chi vanuxia kua'a xaan yɨvɨ ka'iin
yukan, ti Jesús kua'an ni ya.
14 Kuee ga sa ni ndejna'an Jesús jiin da
yuxe'e veñu'un ka'nu un, ti ni kachi ya jiin
da:
—Ja ni nduva'a ra vijna. Vijna na ti koto
ma sa'a ga ra kuachi. Chi nu na sa'a tuku
ra, yukan na ti kii ɨɨn nundo'o ka'nu xaan
ga sɨkɨ ra —ni kachi ya.
15 Yukan na ti kua'an chaa un, ni jani da
jnu'un nuu chaa hebreo ka kuña'nu un:
—Jesús kuu ja ni sa'a tajna saña —ni
kachi da.
16 Ti sɨkɨ ja ni sa'a Jesús ɨɨn jniñu un kɨvɨ
ndetatu, ja yukan kuu ja ni ka keja'a ka jito
u'u chaa hebreo ka kuña'nu un Jesús, ti ka
kuni ka'ni da ya.
17 Ti ni kachi Jesús jiin da naa da:
—Na kachi ri nuu ra ja taka ni hora
sajniñu Yandios. Maa Tata ri, sajniñu ya
taka ni kɨvɨ. Ti suni sia'an sajniñu tu ru'u
taka ni kɨvɨ —ni kachi ya.
18 Ja sia'an ni ka'an Jesús, ti vi'i ga ni ka
nduku da nasa ka'ni da ya, chi tu ni jandatu
ya jnu'un ka'an ley ja kuu kɨvɨ ndetatu un,
jiin suni ja ni kachi ya ja Tata maa ya kuu
Yandios, chi sia'an ni skejna'an ya maa ya
jiin maa Yandios. Yukan kuu ja ka kuni da
ka'ni da Jesús.

Ndisojniñu Se'e Yandios

19 Ni kachi Jesús jini chaa hebreo ka
kuña'nu un:
—Na kachi ndaa ri nuu ra naa ra ja maa
ri kuu Se'e Yandios, ti ni ɨɨn yɨvɨ tu kuu sa'a
ja sa'a maa ya. Ti jandaa ndixia kuu yukan
chi ru'u sa'a ri taka ja sa'a maa Tata ri. 20 Ti
sia'an kuu ndixia chi mani Yandios jiin Se'e
ya, ti xna'an ya nuu Se'e ya taka ja sa'a ya.
Ti su'va ña'nu ga jniñu xna'an ya nuu se'e
ya, ja undi so naa ini ra naa ra.
21 Chi Ɨɨn ni ka kuña'nu ya kuu Se'e jiin
Tata ya. Tata yo Yandios, naxndoto ya yɨvɨ
nuu ñuji'i, ti nachaku tuku i. Ti suni sia'an
sa'a maa se'e ya, chi suni naxndoto ya yɨvɨ
naa i nuu ñuji'i. 22 Ja'a kuu ja ɨɨn ni kuña'nu
ya kuu Se'e jiin Tata ya. So ja maa Tata yo
Yandios tu xndichi ya kuachi sɨkɨ ni ɨɨn yɨvɨ,
chi ni ja'a ya jniñu ña'nu un nuu Se'e ya ja
na xndichi ndaa kuɨtɨ ya sɨkɨ kuachi yɨvɨ naa
i.
23 Sia'an ti na chiñu'un yɨvɨ Se'e Yandios
naa i nanu ka chiñu'un i maa Yandios. Ko
nu nau yɨvɨ tu nachiñu'un Se'e ya, suni
sia'an tu nachiñu'un i Tata ya, vasu ɨɨn ni
ka kuña'nu ya jiin Se'e ya, chi maa Tata
Yandios kuu ja ni taji ya Se'e ya —ni kachi
Jesús.
24 Ni siin Jesús ka'an ya ti ni kachi ya:
—Jandaa na kachi ri ja nu na chu'un ini
yɨvɨ jnu'un ka'an ri, ti kandixia ndaa i ja
maa Yandios ni taji ru'u, yukan na ti tu
jna'nu ndatu i. Vasu na kuu i ko tu kondo'o
i nundo'o. Su'va ndɨvɨ i nda'a maa Yandios
ti yukan kuchaku i jiin ya ja kuu saa ni.
25 Jandaa na kachi ri ja jaa ɨɨn kɨvɨ ti
kundaa nava ni kachi ri, ti kɨvɨ yukan ja
ni jaa. Yɨvɨ ka chaku vijna, ka kuu i nanu
ndɨyɨ, ko nu na chu'un ini i jnu'un ka'an Se'e
Yandios, ti kandixia i naa i, yukan na ti ja ka
yɨ'ɨ i nda'a maa Yandios, ti ka jika i ichi ya.
Tukaa ka kuu i nanu ndɨyɨ, chi su'va ja ni ka
nachaku i kanchuku i jiin ya.
26 Sia'an sa'a Yandios jiin Se'e ya vanuxia
ɨɨn ni kuu se'e ya jiin maa ya. Ti ka'nu ɨɨn
jniñu sa'a Yandios chi sa'a ya ja na kuchaku
yɨvɨ naa i. Ti nanu sa'a maa Yandios suni
siukan sa'a Se'e ya, chi sa'a ya ja na kuchaku
yɨvɨ naa i ja kuu saa ni.
27 Sɨkɨ ja ɨɨn ni kuu Yandios jiin Se'e ya,
yukan kuu ja ni ja'a ya jniñu nuu Se'e ya,
chi maa ya kuu maa Se'e Yɨvɨ Ñuyɨvɨ. Ti
nanduku vindaa ya kuachi sɨkɨ yɨvɨ naa i
nuu nasa iyo. Ti maa Se'e ya na kachi nau
kuu yɨvɨ ni ka jna'nu ndatu, ti nau kuu yɨvɨ
ni ka nita'u. Ti xndichi ndaa kuɨtɨ ya yɨvɨ
naa i, chi maa ya kuu Se'e Yɨvɨ Ñuyɨvɨ, ti
maa Tata ya ni ja'a jniñu un nuu ya.

[28] Koto ma naa ini ra ɨɨn jnu'un ka'an
ri ja'a sɨkɨ jniñu ndiso ri, ja ɨɨn ni kuu ri
jiin Tata ri Yandios, chi nu na jaa kɨvɨ, ti
taka ndɨyɨ ka ñunduji un kuniso'o i jnu'un
ka'an Se'e ya. [29] Yukan na ti taka yɨvɨ ni
ka sa'a ja va'a, nandoto i ti kunchuku i jiin
Yandios. Ti taka yɨvɨ ni ka sa'a ndeva'a un
suni nandoto i, ko kɨvɨkoyo i nuu jna'nu
ndatu i naa i —ni kachi Jesús.

Nasa nakuni yɨvɨ ja ndisojniñu Jesús

[30] Ni siin Jesús ka'an ya jiin chaa hebreo
ka kuña'nu un, ti ni kachi ya:

—Siuku ndaa kuɨtɨ ri taka nava kuni maa
Tata ri Yandios, chi tu iyo ni ɨɨn ja sa'a ri ja
kuu ini maa ri. Ti xndichi ndaa ri yɨvɨ naa
i sia'an nava ni kachi maa Tata ri. Sia'an
xndichi ri yɨvɨ, chi tu sa'a ri nava kuu ini
maa ri. Chi su'va siuku ri nava kuu ini maa
ya, chi ja sɨkɨ yukan ni taji ya ru'u vaji ri nuu
ñuyɨvɨ ja'a.

[31] Ko nu na ka'an ri ja ndo'o ini maa ri,
ti ka'an ri ja kusɨɨ ini ri, yukan na ti kachi
ra ja tu nijniñu kuɨtɨ jnu'un ka'an ri, chi tu
iyo ɨnga ja kua'a jandaa ja'a ri. [32] Ko iyo ɨnga
ja ndakuni'in ru'u ti kachi nau ja kuu ri, ti
ka'an ndaa chaa un chi jini da ru'u. Ti jini
ri ja iyo ndaa jnu'un ka'an chaa un ti ni'in
jniñu.

[33] Maa ra naa ra, ni ka taji ra chaa ni ka
ja'an kajnu'un Juan, chaa ni skuanducha
un. Ti chaa un, ni kachi ndaa kuɨtɨ ni da ja
kuu ru'u. [34] Ti vasu sia'an ko tu nandɨ'ɨ ri
ja ɨnga yɨvɨ kachi nasa jniñu sa'a ri. Sia'an
ka'an ri ja na kundaa jnu'un ni ka'an Juan
sɨkɨ maa ri nava na kandixia ra taka jnu'un
ni ka'an da un, ti nava na kuu nama ra maa
ra.

[35] Sa'a yo nanu Juan ni kuu da nanu ɨɨn
ñu'un ja ni ndinchaa nuu ñuñaa, chi ni
xna'an ndaa da ichi Yandios nuu yɨvɨ. Ko
jaku ni kɨvɨ ni ka chiñu'un ra jnu'un ni
xna'an da un. Vanuxia yukan ni kuu ɨɨn
jniñu ni sa'a da. [36] Ti kua'a ni kuu ɨɨn jnu'un
ni ndakuni'in Juan sɨkɨ maa ri. Ko ka'nu ga
kuu jnu'un ka'an maa Tata ri ja'a ri, chi ni
ja'a ya jniñu ña'nu nuu ri. Yukan na ti kuni
ndaa ra nau ja kuu ru'u, ti kuni ndaa ra ja
maa Tata ri ni taji ya ru'u vaji ri, chi sa'a ri
jniñu ña'nu ni ja'a ya nuu ri.

[37] Tata ri ni taji ru'u, ti stuu kaji ya taka
nau ja kuu ri. Ni kachi kaji ya nau ja kuu
ru'u, vasu tu ni ka jini ra jiin nuu ra nuu
Tata ri, ti ni tu ni ka jiniso'o ra ndusu yu'u
maa ya. Ko jandaa kuu ja ni tu ka chu'un ini
ra jnu'un ka'an Tata ri. Yukan kuu ja tu ka
kandixia ra ja ka'an ɨɨn Chaa ni taji maa Tata
yo Yandios. [38] Ni tu ka chu'un ini ra jnu'un
ni ka'an Tata ri. Ti ni tu ka kandixia ra ɨɨn
ja ni taji maa ya. Tu ka kandixia ra, chi tu
ka janta'u ra jnu'un ka'an maa Tata ri.

[39] Ka skua'a xaan ra tutu ii Yandios ja ni
ka chaa yɨvɨ jana'an. Ka skua'a xaan ra tutu
un, chi ka ndo'o ini ra ja jiin yukan ti na
nita'u ra ja kunchuku ra jiin ya ja kuu saa
ni. Ko maa tutu un kuu ja ka'an ndaa sɨkɨ ri.
[40] Ti ro'o tu ka kuni kuɨtɨ ra kandixia ra ru'u
nava na ndɨvɨ ra nda'a Yandios ti kunchuku
ra jiin ya. Ko ni ka kuu ni'in xaan tonto ini
ra, chi tu ka kuni kandixia ra ru'u naa ra
—ni kachi Jesús.

[41] Ni siin Jesús ka'an ya ti ni kachi ya:

—Tu nandɨ'ɨ ri ja kua'a ra ja yɨñu'un ru'u.
Ni tu nduku ri ja ka'an yɨvɨ ja kuña'nu ri nu
tu iyo ndaa ini i. [42] Ko ru'u chi jini va'a ri
nasa kaa undi ini jnuni ra. Ti jini ndaa ri ja
tu ka iyo ini ra ja chiñu'un ra Yandios, ti jini
va'a ri chi yɨjiyo nde'e ri ro'o naa ra.

[43] Jini ri ja tu ka janta'u ra ru'u. Ko maa
ri kuu, ni chaa ri nuu ñuyɨvɨ ja'a ti ndaku
ni'in ri jnu'un ka'an Tata ri Yandios. Nu na
nakuni ra ru'u, ti suni sia'an nakuni ra nasa
kaa Yandios. Ko sa ti nakuni ra ru'u, ti suni
nakuni ra ja kuña'nu Yandios nuu tendɨ'ɨ ja
iyo. Ti vasu sia'an kuu, ko tu ka janta'u ra
ru'u. Ko nu na kii ɨnga chaa, ti ndakuni'in
da nanu maa da, ti va kuanta'u ni ra chaa
yukan.

[44] Yukan kuu ja tu kuu nasa kandixia ra
ru'u, chi ni'in xaan ka ñukuu ini ra ja na
kuanta'u ɨɨn yɨvɨ ro'o, ti ansu ja na kuanta'u
maa Yandios ro'o naa ra. Vi'i ga ka nakutu
ini ra ja, nakua'a ja yɨñu'un nuu jna'an maa
ra, ko tu ka nakutu ini ra ja na nakuanta'u
maa Yandios ro'o naa ra. Yukan kuu ja tu
kuu nasa kandixia ra ru'u.

[45] Ti vasu sia'an iyo, ko tu kani ini ra ja
kankuachi ri sɨkɨ ra nuu Tata yo Yandios.
Ko ley ni ja'a Yandios nuu Moisés, yukan
kuu ja kankuachi sɨkɨ ra naa ra. Ti jandaa
ndixia kuu, chi vasu ka ndo'o ini ra ja ka iyo
ndoo ra nuu Yandios, ko so ja ka siuku ra
ley Moisés ti ka ndo'o ini ra sia'an. Ko jiin
yukan ti ja kankuachi Moisés sɨkɨ ra naa ra.

[46] Ko nu ka kandixia ndaa ra jnu'un
Moisés, ti suni kandixia ndaa ra ru'u niku.

Chi vanua undi na jana'an xaan ni chaa da tutu nuu ka'an sɨkɨ ru'u ja chaa ri nuu ñuyɨvɨ kɨvɨ vijna. 47 Ko ro'o tu ka ñukuu ndaa ini ra jnu'un ni chaa Moisés. Yukan kuu ja tu kuu nasa kandixia ra jnu'un ka'an ri vijna. Tu kuu kuɨtɨ —ni kachi Jesús jini chaa hebreo ka kuña'nu un.

Ni ja'a Jesús ja ni ka yaji u'un mil yɨvɨ
(Mt. 14.13-21; Mr. 6.30-44; Lc. 9.10-17)

6

1 Yukan na ti sa kua'an Jesús jiin chaa ka skua'a jiin ya ichi ɨnga yu'u mini Galilea. Ti mini un suni nani mini Tiberias. 2 Kua'a xaan yɨvɨ ni ka ndikun i Jesús, chi ni ka jini i taka jniñu ña'nu sa'a ya. Ni sa'a ya jniñu ña'nu xaan ga, chi ni sa'a ya ja ni ka nduva'a yɨvɨ ka ku'u.

3 Yukan ti kua'an Jesús jiin ndaja'a ya, ni ndaa ya ɨin yuku, ti yukan ni jakuɨñɨ ya. 4 Ti ja kuan kuyajni kɨvɨ viko Pascua ka nasa'a yɨvɨ hebreo, ja ka nuku'un ini i kɨvɨ ni ka kekoyo i nuu ñu'un nación Egipto na jana'an.

5 Ni jitonuu Jesús ti ni jini ya ja kua'a xaan yɨvɨ ni ka kaa kuankoyo. Ti ni kachi ya jiin Felipe:

—¿Nanu kin kuaan yo ja kaji yɨvɨ ja'a naa i? —ni kachi ya.

6 Sia'an ni ni ka'an ya, chi kuni ya ja na ndee nu nasa ka'an Felipe nu kandixia ndaa da maa ya xi tuu, vanuxia ja jini va'a maa ya nasa sa'a ya.

7 Ti ni kachi Felipe jiin ya:

—Nu na kuaan yo uu ciento xu'un staa, ti ni tu kujaa ja kaji yɨvɨ ja'a, vasu ni ɨin tɨ'lɨ ɨin ɨin yɨvɨ naa i —ni kachi da.

8 Ti ɨnga ndaja'a ya ni ka'an da, ti chaa un kuu Andrés, ñani Simón Pedro. Ti kachi da:

9 —Chukan kande ɨin chaa lulu, ndiso da u'un staa stila cebada jiin uu chāká. Ko yukan tu kujaa chi kua'a xaan yɨvɨ naa i —ni kachi da.

10 Yukan na ti ni ta'u Jesús jniñu nuu ndaja'a ya:

—Kachi jini yɨvɨ ja na nukoo i nuu icha jña naa ra —ni kachi ya.

Ti yukan mani icha kuii kuu, ti yukan ni ka nukoo yɨvɨ naa i. Ti va ka iyo u'un mil niña kuɨtɨ chaa. 11 Ti ni ki'in Jesús ndɨ u'un staa yukan, ti ni nakuanta'u ya nuu Yandios. Ti ni ja'a ya nuu ndaja'a ya ja na tejna'an da nuu yɨvɨ kanchuku yukan. Suni sia'an ni sa'a ya jiin chāká un, ti jiin yukan ni ni ka yaji va'a yɨvɨ un naa i.

12 Nu ni kuu ni ka yaji va'a yɨvɨ un staa, ti ni kachi Jesús jiin ndaja'a ya:

—Nastutu pedazu ni kendoso jña, nastutu ra chi tu stɨvɨ yo naa yo —ni kachi ya.

13 Ni ka nastutu da, ti ni chitu uxi uu chika jiin pedazu staa un. Sia'an chika ni ndututu vasu u'un ni jna'an staa ni tejna'an Jesús, ko uxi uu chika pedazu staa un ni kendoso.

14 Nu ni ka jini yɨvɨ jniñu ña'nu ni sa'a Jesús yukan, so ni ka naa ini i, ti ka ka'an jiin jna'an i:

—Va ndaa ndixia ja chaa ja'a kuu ja ka'an nuu tutu ii Yandios, ja kii ɨin profeta nuu ñuyɨvɨ, kii ka'an da jnu'un ya —ni ka kachi yɨvɨ.

15 Yukan ti ni jinijnuni maa Jesús ja ka kuni yɨvɨ kin ki'in i ya, ti chayɨka i ya ja na kuu ya rey, ti na ta'u ya jniñu nuu i naa i. Yukan kuu ja ni kaa ga Jesús kua'an ya undi xini yuku un.

Ni jika Jesús nuu nducha
(Mt. 14.22-27; Mr. 6.45-52)

16 Ja kuan ini, ti chaa ka skua'a jiin Jesús, ni ka nuu da ja'a yuku un, ti ni ka najakoyo da yu'u mini un. 17 Ni ka kɨvɨ da barco, ti kuankoyo da ichi ɨnga nuu yu'u mini undi ñuu Capernaum. Ni kuu ñaa, ti tuja'i najaa Jesús nuu ka'iin da un naa da.

18 Ti ni jakunchaa ɨin tachi xaan, ja ni keja'a sa'iyo nuu nducha mini un. 19 Ti va sa u'un xi iñu ni mil metro kuu ja ni ka jika da jiin barco da, ti ni ka jini da jika Jesús kuaja ya nuu nducha mini un, kuan kuyajni ya nuu barco un. Ti chaa un ni keja'a ka yu'u da.

20 Ti ni kachi maa Jesús jiin da naa da:

—Koto yu'u ra naa ra chi maa ri kuu —ni kachi ya.

21 Yukan na sa ni ka ndusɨɨ ini da ja ni kɨvɨ Jesús ini barco un. Sia'an na sa ni ka jakoyo yachi da nuu kuankoyo da un.

Ni ka nanduku yɨvɨ Jesús

22 Ni kuxian ɨnga kɨvɨ, ti yɨvɨ kua'a ni ka kendo i ɨnga nuu yu'u mini un. Ni ka jini i ja ɨin ni barco ni kunde yu'u mini un. Ti suni ni ka jini i ja ndaja'a Jesús ni ka kɨvɨ da barco un ti kuankoyo da. Ko ni ka jini va'a i ja tu ni kɨvɨ Jesús. 23 Ti yukan ka'iin tɨjnɨ ga barco ja ni ka jakoyo ichi ñuu Tiberias, ni ka jakoyo yajni nuu ni nakuanta'u Jesús nuu Yandios,

na ni ja'anya staa ni ka yaji yɨvɨ un. [24] Ni ka
jini yɨvɨ ja tu kande Jesús yukan, ti suni ni
ka jini i ja, ja kuankoyo ndaja'a ya. Yukan
kuu ja ni ka kɨvɨ i barco ti kuankoyo i undi
ñuu Carpernaum, kuan nunduku i Jesús.
[25] Ni ka jakoyo yɨvɨ naa i undi ɨnga yu'u
nducha un, ti yukan ni ka nakejna'an i jiin
Jesús. Ti ka jikajnu'un i ya:
—Maestro, ¿na hora ni chaa ni ja'a? —ni
ka kachi i.
[26] Ti ni kachi Jesús:
—Jandaa na kachi ri jiin ra naa ra ja ka
nanduku ra ru'u, ko ansu ja ni ka chaku ini
ra nasa kuni ka'an jniñu ña'nu un, chi ka
nanduku ra ru'u, ko sɨkɨ ja ni ja'a ri staa
ni ka yaji ra undi ni ka chitu va'a chii ra,
yukan kuu. [27] Ko ɨɨn ja yaji yo, tu kuñɨɨ. Ti na
kachi ri jiin ra ja koto nakutu ini ra so nɨnɨ
ja kuu ja kaji ra nuu ñuyɨvɨ ja'a. Chi su'va
ja na nakutu ini ra ja na kendo ndaa ra nuu
Yandios, nava na kunchuku ra jiin ya ja kuu
saa ni. Ti yukan kuu ja kua'a maa chaa kuu
Se'e Yɨvɨ Ñuyɨvɨ nuu ra naa ra. Chi maa Tata
yo Yandios, ni ja'a ya jniñu ja'a nuu Se'e ya
ja na nakuni ra naa ra nau kuu ya —ni kachi
Jesús.
[28] Yukan na ti ni ka jikajnu'un tuku i Jesús:
—¿Nau ja sa'a na ja siuku na jniñu kuni
maa Yandios nusa? —ni ka kachi i.
[29] Ti ni kachi Jesús:
—Maa Yandios ni taji ya ɨɨn vanuxii ni
chaa vaji nuu kancha maa ya. Ti nu na
kandixia ra un, yukan ni kuu ja kuni maa
Yandios ja na siuku ra —ni kachi Jesús.
[30] Ti ni ka kachi yɨvɨ un jiin ya:
—¿Nau ɨɨn jniñu ña'nu sa'a ni nusa? Nu
na sa'a ni ɨɨn jniñu nuu na ja na nde'e na
jiin nuu na, yukan ti sa na kandixia na. ¿Ko
nau ɨɨn ɨɨn jniñu ña'nu sa'a ni nusa? [31] Chi
chaa ni ka kuu jna'an tata na na jana'an, ni
ka yaji da ɨɨn nuu staa ja ni nani "maná", ja
ni ja'a maa Yandios nuu da naa da. Ni ka
yaji da maná un nuu ñu'un te'e nanu ka'an
nuu tutu Yandios, ja kachi: "Ni ja'a ya staa
ni ka yaji yɨvɨ. Ja ni kuun ichi andɨvɨ." Sia'an
ka'an nuu tutu Yandios —ni ka kachi yɨvɨ
un jiin ya.
[32] Ti ni kachi Jesús jiin yɨvɨ un naa i:
—Na kachi ndaa ri nuu ra ja ansu Moisés
ni ja'a ja ni ka yaji yɨvɨ na jana'an un, chi
maa Yandios ni skuun yukan ni kii ichi
andɨvɨ ja na kuchaku yɨvɨ naa i. Ko vijna na
ti maa Yandios, ya kuu Tata i, ni taji ya ɨɨn
ja kuchaku ra, ti yukan ndixia kuu ja kua'a
ja ndendajnu ro'o naa ra. [33] Chi ja vaji ichi
andɨvɨ, yukan sa'a ja na kuchaku yɨvɨ naa i
jiin Yandios. Chi ni kuun vaji ichi andɨvɨ ti
ni chaa nuu ñuyɨvɨ ja na kaji yɨvɨ naa i, nava
sia'an na nakuni ndaa i nau kuu ja ni chaa
nuu ñuyɨvɨ ja'a —ni kachi Jesús.
[34] Yukan ti ni ka kachi tuku yɨvɨ un:
—Taa, kua'a ni ja ni kachi ni yukan na
kaji na ndɨ kɨvɨ naa na —ni ka kachi i.
[35] Ti ni kachi Jesús:
—Maa ri kuu yukan, chi jiin yukan ti
kuchaku ra. Ko ru'u kuu ja sa'a ja na
kunchuku ra saa ni ga jiin Yandios. Nu
na kandixia ra ru'u, ti kuu ra nanu yɨvɨ
ka ñava'a ndɨ'ɨ ja kaji i jiin ja ko'o i ja na
kuchaku i nuu ñuyɨvɨ ja'a. Ti maa ɨɨn ni ru'u
kuu ja na kandixia ra. Chi tu iyo ɨnga ja sa'a
ja na nduu ra yɨvɨ Yandios ti kunchuku ra
jiin ya ja kuu saa ni. [36] Ja ni kachi ri nuu ra
naa ra ja vasu ni ka jini ra jniñu ña'nu sa'a
ri, ko tu ka kuni kandixia ra ru'u.
[37] Taka yɨvɨ ja ni nachi'i Tata ri nda'a ri ti
ja ni kandixia i ru'u, yukan kuu ja nakɨnda'a
ri yɨ. Ti janta'u ri taka yɨvɨ ka kuni kɨvɨkoyo
nuu ri, ti tu nataji ri ni ɨɨn yɨvɨ un ja na ki'in
yɨ, chi sa su'va nakinse'e ri yɨ. [38] Ti jandaa
ndixia kuu chi vaji ri ichi andɨvɨ, ko ve sa'a
ri nava kuni maa ya ni taji ru'u, ansu ja sa'a
ri nava kuni maa ri.
[39] Ti jniñu kuni Tata ri kuu ja ni ɨɨn yɨvɨ
yɨnda'a ri, koto ma skuita ri yɨ, ti naa i. Chi
sa su'va na koto va'a ri yɨ nava naxndoto
ri i ja kuu maa kɨvɨ ka'nu, kɨvɨ nasa'a ndaa
maa Yandios kuachi yɨvɨ naa i. [40] Ja kuni
Tata ri kuu ja na kuchaku sia'an ni ga yɨvɨ ka
kandixia ndaa maa Se'e ya. Nu na jaa maa
kɨvɨ ka'nu ti xndichi ndaa Yandios yɨvɨ ni ka
sa'a ndeva'a. Ti kɨvɨ un naxndoto ri yɨvɨ ka
kandixia ja kunchuku i jiin ya ja kuu saa ni
—ni kachi Jesús.
[41] Yukan na ti tu ni ka jajna'an ini chaa
hebreo ka kakuña'nu un. Chi ni ka keja'a
ka ka'an da sɨkɨ Jesús. Ni ka keja'a ka
ndajnu'un xe'e da:
—Tu iyo va'a nava ni ka'an Jesús, ndoo
ka'an da sia'an: "Maa ri kuu nanu ɨɨn staa ni
kuun ichi andɨvɨ?" Ko tu iyo va'a kuɨtɨ un.
[42] Chi vanuxia ka jini yo tata da, jiin nana da.
Tata da un kuu José, ti maa da nani Jesús. Tu
iyo va'a ja ka'an da ja ni kii da ichi andɨvɨ
—kachi yɨvɨ un, ka ndajnu'un xe'e i.

43 Yukan sa ni kachi Jesús:

—Koto ka'an ra sɨkɨ ri naa ra. 44 Tata ri
Yandios, ni taji ya ru'u ja na kundiso jniñu
ri. Ti nu tu kua'a ya inijnuni ra naa ra ti
tu kuu kandixia ra ru'u. Ko nu na kandixia
ra ru'u, yukan na ti naxndoto ri ro'o ja
kuu maa kɨvɨ ka'nu, kɨvɨ nasa'a ndaa maa
Yandios kuachi sɨkɨ yɨvɨ ni ka sa'a ndeva'a
un.

45 Undi na jana'an, yoso jnu'un Yandios
nuu tutu ni ka chaa profeta un naa da ja
kachi: "Kua'a Yandios inijnuni nuu tendɨ'ɨ
yɨvɨ ja na kandixia i ya", kachi nuu tutu
ya. Yukan kuu ja nu na chunso'o ra jnu'un
ka'an Tata ri, ti nu na sa'a ra nava kachi ya,
yukan na ti nduu ra yɨvɨ ka kandixia ru'u.
46 Ti vasu sia'an ka'an ri, ko ansu kachi ri ja
iyo yɨvɨ ni ka jini nuu maa Tata ri. Ko iyo
ɨɨn ja vaji nuu maa ya ja ndiso jniñu. Ti maa
ɨɨn ni yukan kuu ja ni jini nuu maa Tata ya
Yandios.

47 Ko jandaa ka'an ri, ja nu na kandixia ra
ru'u, yukan na ti kuchaku ra jiin ri ja kuu
saa ni. 48 Maa ri kuu nanu staa kaji ra, chi
sa'a ri ja na kuchaku ra saa ni jiin Yandios
saa ni.

49 Nde'e naa ra. Chaa ni ka kuu tata ra na
jana'an, ni ka yaji da maná ni ja'a Yandios,
ko ni jaa kɨvɨ ni ka ji'i da. 50 Ko vijna na
ti ni taji Yandios ɨɨn ja kuu nanustaa kaji
ra, ti jiin yukan na ti tukaa ga naa ra nuu
Yandios. 51 Ti maa ri kuu nanu staa yukan,
chi nu na kaji ra, yukan na ti tukaa ga kendo
ra kunchuku ra nuu ñuyɨvɨ ja'a, chi nukoyo
ra ti kunchuku ra jiin Yandios ja kuu saa ni.
Nu na kuanta'u ra ja kua'a ri nuu ra ja'a, ti
kuchaku ra ja kuu saa ni. Ti staa kua'a ri
un, yukan kuu yɨkɨ kuñu maa ri ja chunaa ri
nuu yɨvɨ ñuyɨvɨ ja'a naa i, nava na keta'u i ti
no'on i kunchuku i jiin Yandios —ni kachi
Jesús jiin yɨvɨ naa i.

52 Yukan na ti ni ka keja'a chaa hebreo ka
kuña'nu un ka ndajnu'un da, ti ka ka'an da:

—¿Nasa kuu ja kachi chaa ja'a ja kua'a da
yɨkɨ kuñu da un nusa? ¿Xi kuu kaji yo yɨkɨ
kuñu da un nu? —ni ka kachi da naa da.

53 Ti ni kachi Jesús:

—Jandaa na kachi ri nuu ra naa ra, ja nu
tu kaji ra yɨkɨ kuñu maa Se'e Yɨvɨ Ñuyɨvɨ, ti
nu tu ko'o ra niñɨ da, yukan ti tu najaa ra
ja kunchuku ra jiin Yandios. 54 Ko nu na kaji
ra yɨkɨ kuñu ri, ti ko'o ra niñɨ ri, yukan na
ti, naxndoto ri ro'o nu najaa kɨvɨ ka'nu ja
na sa'a ndaa Yandios kuachi yɨvɨ, ti sa kuu
kɨvɨ ra ti kunchuku ra jiin Yandios ja kuu saa
ni. 55 Chi nu na kandixia ra jniñu sa'a ri jiin
yɨkɨ kuñu ri jiin niñɨ ri. Ti yukan sa'a ja na
kuchaku ra ja kuu saa ni. 56 Nu na siuku ra
taka yukan, yukan na ti kuncha ri jiin ra, ti
maa ra suni kunchuku ra jiin ri, ti ɨɨn ni ga
ni ka nduu yo naa yo.

57 Maa ya ña'nu, ya kuu Tata ri, chaku ya.
Ti maa ya kuu ja ni taji ru'u jiin jniñu ja'a.
Yukan kuu ja kancha ri jiin maa ya, ti chaku
ri. Ko nu na kɨvɨkoyo ra nu kancha ri, ti
kanuu ja na kandixia ra ja ru'u kuu nanu
staa, ja sa'a ja na kuchaku ra ja kuu saa ni.
58 Maa ri kuu ja ni kii ichi andɨvɨ, ti kuu ri
nanu staa ja kaji ra naa ra, ko jiin yukan ti
tukaa jna'an ra nanu ni ka jna'an yɨvɨ ni ka
kuu jna'an ra na jana'an. Chi tendɨ'ɨ i ni ka
yaji maná, ko ni jaa kɨvɨ nu ni ndɨ'ɨ i ni ka
ji'i. Ko ro'o, nu na kinkoyo ra nuu kancha
ri, yukan na ti kunchuku ra jiin ri ja kuu saa
ni —ni kachi ya.

59 Sia'an ni ka'an Jesús jiin yɨvɨ naa i ini
veñu'un Israel kande ñuu Capernaum nuu
ni skua'a ya jiin yɨvɨ un naa i.

Ka'an Jesús ja kuchaku yo ja kuu saa ni

60 Ko yukan na ti kua'a yɨvɨ ka skua'a jiin
Jesús, ni ka jiniso'o i jnu'un un ja sia'an ni
ka'an ya. Ti ni keja'a ka ndajnu'un i:

—Xaan ga yɨɨ iyo jnu'un ka'an ya, ja tu
iyo ni ɨɨn jnu'un chaku ini yo —ni ka kachi
i.

61 Ko maa Jesús, ni jini ni ya ja sia'an ka
ndajnu'un xe'e i ja yɨɨ xaan jnu'un ni ka'an
ya, ti ni kachi ya:

—Tu ni ka chaku ini ra jnu'un ni ka'an
ri un. ¿Ja sia'an tu ka jajna'an ini ra nu?
62 Xi nu ka jani ini ra ja yɨɨ xaan jnu'un un, ti
¿nasa kachi ga ra nu na kuni ra ru'u, ja kuu
ri maa Se'e Yɨvɨ Ñuyɨvɨ, ndaa ri kino'on ri
nuu ni kuncha ri undi nuu nusa? ¿Va nasa
kachi ga ra nu sia'an nu?

63 Ko sa ti chaku ini ra nava iyo jnu'un
ka'an ri, yukan na ti sa kuni ndaa ra taka
ja sa'a Espíritu Yandios ja kancha ya jiin
ra. Chi yɨkɨ kuñu ra ja ka chaku ra jiin nuu
ñuyɨvɨ ja'a, yukan tu kuxii chi jaa ɨɨn kɨvɨ ti
naa. Ko ja sa'a maa Espíritu Yandios kuu ja
na kuchaku ra ja kuu saa ni. 64 Ko ka iyo sava
ra ja tu ka kandixia jnu'un un —ni kachi
Jesús jiin yɨvɨ naa i.

Sia'an ni ka'an Jesús chi vanuxia ja jini va'a maa ya nau yɨvɨ kuu ja tu ka kandixia, ti suni ja jini va'a ya nau kuu ja nakua'a ya nuu yɨvɨ ka jito u'u ya.

65 Ni kachi tuku Jesús:

—Ja ni kachi ndaa ri ja maa Tata ri Yandios kuu ja ni nakua'a ya ro'o nda'a ri. Chi nu tu chindee ya ro'o, ti ni tu nakuni ra jnu'un ja kandixia ra ru'u naa ra —ni kachi ya.

66 Undi kɨvɨ yukan ti kua'a yɨvɨ ni ka skua'a jiin Jesús, ni ka xndoo i ya. Ti tukaa ni ka siin yɨ jiin ya.

67 Ni jikajnu'un nuu Jesús ndɨ uxi uu ga chaa ka skua'a jiin ya, ti ni kachi ya:

—¿Ti suni ka kuni kinkoyo tu ro'o jiin yɨvɨ un nu? —ni kachi ya.

68 Ti ni kachi Simón Pedro:

—Jito'yo. Tu iyo ɨnga nanu ga ki'in na. Maa ɨɨn ni ni'in kuu ja kachi nasa kɨvɨkoyo na nda'a Yandios, ti kunchuku na jiin ya ja kuu saa ni. 69 Ka kandixia ndaa na maa ni, chi ka jini na ja maa ni kuu Cristo. Maa ni kuu Se'e maa Yandios.

70 Ti ni kachi Jesús jiin da naa da:

—Vasu maa ri ni nakaji ndɨ uxi uu ro'o ja na kaka ra jiin ri, ko iyo ɨɨn ra ja kuu ɨɨn ja'u'u. Ɨɨn ra kuu ja kin sa'a jniñu sa'a ja'u'u un —ni kachi ya.

71 Sia'an ni ka'an Jesús sɨkɨ Judas, se'e yɨɨ Simón, chaa ñuu Cariote, chi chaa yukan kuu ja kin nukua'a ya nuu chaa ka jito u'u ya. Yukan kuu ja kin sa'a Judas vasu ni jikonuu jna'an da jiin Jesús.

7

1 Ti yukan ni jikonuu Jesús nɨ ñuu Galilea. Tu ni kuni ya kin kuikonuu ya ñuu Judea, chi jna'an ya, yɨvɨ hebreo yukan, ka kuni ka'ni da ya.

2 Kuan kuyajni kɨvɨ ka nasa'a yɨvɨ hebreo un viko ve'e kuii, ti kɨvɨ yukan kuu kɨvɨ ka nukunchuku i ve'e kuii kachi naa i. 3 Ti ni ka kachi ñani Jesús jiin ya:

—Va'a ga ki'in ra ñuu Judea. Va'a ga ja na kin sa'a ra ɨɨn jniñu ña'nu yukan ti nava na kandixia ndaa ga yɨvɨ yukan ti na kundikun i ro'o, ti nava na kuni i naa jniñu sa'a ra. 4 ¿Xi iyo va'a ja sa'a xe'e ra jniñu un nu? Ko nu kuni ra ja na kuni yɨvɨ ro'o ti na kuanta'u i ro'o, ti kuan sa'a ɨɨn jniñu ña'nu nuu chitu yɨvɨ un naa i —ni ka kachi da jiin ya.

5 Sia'an ni ka ka'an ñani ya jiin ya, chi ni maa ñani ya tu ka kandixia da ya.

6 Yukan ti ni kachi Jesús:

—Ti jaa ga kɨvɨ ki'in ri. Ko va'a ro'o naa ra, chi kuu kinkoyo ra na kɨvɨ ka kuni maa ra, 7 chi tu ka kuɨtɨ ini yɨvɨ un nuu ra. Ko ru'u, chi ka kuɨtɨ ini i ka jito u'u i ru'u, chi vanua ka'an kaji ri nuu i nava kanda i jiin taka jniñu kue'e ka sa'a i. 8 Kuankoyo viko un naa ra. Ru'u tu ki'in ri, chi tuja'i jaa kɨvɨ ja kuni yɨvɨ kua'a un nau ja kuu ru'u. Yukan kuu ja tuja'i jaa kɨvɨ ja ki'in ri un —ni kachi ya.

9 Sia'an ni ka'an Jesús jiin da naa da, ti ni kendo ya nuu ñu'un ñuu Galilea.

Kua'an Jesús viko ve'e kuii

10 Kuankoyo ñani Jesús viko un naa da. Yukan na ti sa kua'an maa Jesús suni. Tu ni ka jini yɨvɨ ja kande ya yukan, chi tu ni stuu ya maa ya. Tu ni ja'an ya jiin taka ga yɨvɨ Galilea un. 11 Ko ka nanduku chaa hebreo ka kuña'nu un maa ya nuu viko un, ti ka ka'an da naa da:

—¿Nanu kande chaa yukan nusa? —kachi da naa da.

12 Ti yɨvɨ ka'iin yukan ka ndakuni'in xaan i jnu'un Jesús. Sava i ka ka'an: "Chaa va'a kuu chaa un." Ko sava ga i ka ka'an: "Tuu, chi so xnda'u da yo'o", ni ka kachi i.

13 Ko so ja tu ka stuu ndijin i jnu'un Jesús, chi ka yu'u i sa kuɨtɨ ini chaa hebreo ka kuña'nu un.

14 Ja ni kuu sava viko, ti sa ni kenda Jesús, ni kaa ya kua'a ya yuxe'e veñu'un ka'nu un, ti ni keja'a xna'an ya nuu yɨvɨ un naa i. 15 Ti so ka naa ini chaa hebreo ka kuña'nu un, ti ni ka kachi da:

—¿Nasa kuu ja xaan ndichi ka'an chaa ja'a jnu'un un, ti tu ni skua'a da? —ni ka kachi da naa da.

16 Ti ni kachi Jesús jiin da:

—Jnu'un xndaku ri nuu ra naa ra ja'a, ansu ja kuu ini maa ri ti ka'an ri. 17 Taka jnu'un xna'an ri ja'a, ansu jnu'un ndo'o ini maa ri kuu. Ti nu ka ndiyo ini ra ja siuku ra jniñu kuni Yandios, yukan ti sa nakuni ra ru'u, ja ka'an ri niña jnu'un ni ja'a maa Yandios nuu ri, ti tu ka'an ri jnu'un ja jani ini maa ri.

18 Chi nu na ka'an vixi ɨɨn yɨvɨ ja kuu maa i, ti jandaa ni kuu ja nduku i ja na nakua'a yɨvɨ ja yɨñu'un nuu i. Ko ru'u, chi su'va kuni ri ja na nakua'a i ja yɨñu'un nuu maa Yandios,

chi maa ya ni taji ru'u ti ndiso jniñu ri nuu
ya. Yukan kuu ja ka'an ri niña jnu'un ndaa,
ti tu jajna'an ini ri xndoña'an ri.
19 Ka ka'an vixi ra ja Moisés kuu ja ni ja'a
Ley Yandios nuu ra naa ra. Ti nu jandaa
kuu, ¿ndoo kuu ja ni ɨɨn ra tu ka kuni siuku
Ley yukan nusa? ¿Xi ndoo kuu ja ka kuni
ka'ni ra ru'u, ti ru'u kuu ja ka'an jnu'un
Yandios nuu ra naa ra ja'a? —ni kachi ya.
20 Ti ni ka na ndeokani yɨvɨ un sia'an:
—Ja ka'an ra sia'an va kancha ɨɨn tachi
u'u jiin ra. ¿Xi nau chaa kuu ja ka kuni ka'ni
ro'o nu? —ni ka kachi da.
21 Ti ni kachi Jesús:
—Ni sa'a ri ɨɨn jniñu ña'nu ja ni kuu ɨɨn
kɨvɨ ndetatu, ti yukan ni kuu ja ni ka jini
ra naa ra. 22 Ni xndoo Moisés ɨɨn jnu'un ja
na sa'a ra ɨɨn seña nuu yɨkɨ kuñu suchi yɨɨ
kuachi vasu ɨɨn kɨvɨ ndetatu. Ko ansu maa
Moisés ni sa'a yukan, chi undi jana'an ga
vaji jnu'un un ja kuu ley ni ja'a Moisés ja
kuu kɨvɨ ndetatu. Ti sia'an ka siin tu ro'o
naa ra, chi ka sa'a ra jniñu un vasu ɨɨn kɨvɨ
ndetatu.
23 Ka siin ra jnu'un un naa ra, vasu ɨɨn kɨvɨ
ndetatu, chi ka ndiyo ini ra ja siuku ra Ley
Moisés. Ko su'va ni ka kuɨtɨ ini ra nuu ri ja
ni sa'a ri tajna ɨɨn yɨvɨ ku'u ja ni kuu kɨvɨ
ndetatu un. 24 Ti sia'an ka kankuachi ra sɨkɨ
ri naa ra. Ko na kachi ri ja tukaa ga kani
ini ra sia'an, chi su'va kani ini nu ka siuku
ndaa yɨvɨ naa i xi tu. Yukan kuu ja koto ma
kankuachi ra sɨkɨ yɨvɨ nu tu ka iyo kuachi i
—ni kachi Jesús.

Ka ka'an yɨvɨ ñuu Jerusalén ja Jesús kuu Cristo

25 Yukan na ti sava yɨvɨ ñuu Jerusalén un,
ka jikajnu'un jna'an i:
—¿Ti ansu chaa ja'a kuu ja ka nanduku
chaa ka kuña'nu un ja ka'ni da nu? 26 Ko ja'a
ni kancha da ti ka'an da nuu chitu un, ¿ti
ndoo tundo ka sa'a chaa ka kuña'nu un jiin
da nusa? ¿Ndoo tu ka jasɨ da ja ka'an chaa
ja'a? Va xi ka ndo'o ini chaa ka kuña'nu un
ja maa chaa ja'a kuu Cristo ja ni taji Yandios,
ja na sa'a jniñu ña'nu. 27 Ko yo'o chi ka jini
va'a yo nanu vaji chaa ja'a. Ko kɨvɨ na chaa
Cristo ti ni ɨɨn yo tu kuni na ichi kii ya —ni
ka kachi yɨvɨ un.
28 Ti yukan ni ka'an jaa Jesús nuu ni
xna'an ya yuxe'e veñu'un un, ti ni kachi ya:
—¿Va nu ja ka jini ra nau ja kuu ri nu?
¿Xi ka jani ini ra ja nanu vaji ri xino? Ko
ansu vaji ri ti kancha ri ñuyɨvɨ ja'a ja so ja
kuu ini maa ri. Ti ansu sia'an kuu. Chi su'va
maa Yandios, ni kuu ini ya ja ni taji ya ru'u.
Ti ro'o naa ra tu ka jini kuɨtɨ ra nasa kaa
Yandios, ti ni tu ka jini ra nasa kaa jniñu
sa'a ya. 29 Ko ru'u, chi jini va'a ri nasa kaa
Yandios, chi vaji ri undi nuu kancha maa
ya. Maa ya kuu ja ni taji ru'u vaji ri, ti ndiso
jniñu ri nuu ya —ni kachi Jesús nuu yɨvɨ un
naa i.
30 Yukan na ti ni ka nduku da nasa jnɨɨ da
ya ti chondee da ya vekaa. Ko ni ɨɨn da tu
ni kuu jnɨɨ da ya naa da, chi vanuxia tuja'i
jaa maa kɨvɨ ni kachi maa Yandios ja kuu ya.
Tuja'i jaa hora ya.
31 Ti kua'a xaan yɨvɨ ka'iin yukan ni ka
kandixia i ya, ti ni ka keja'a ka ka'an i:
—Jandaa ndixia kuu ja chaa ja'a kuu
Cristo ni taji Yandios ja sa'a jniñu ña'nu, chi
ka'an ɨɨn jnu'un ja sia'an sa'a Cristo nu na
chaa ya. Ti va tu nau ɨnga jniñu sa'a Cristo
ja tu kuu sa'a chaa ja'a —ni ka kachi yɨvɨ naa
i.
32 Yukan na ti chaa fariseo un jiin sutu ka
kuña'nu un, ni ka taji da policía ka ndito
veñu'un un, ja na kin jnɨɨ da Jesús. Chi ni
ka jiniso'o chaa fariseo un ja ka janta'u yɨvɨ
jnu'un ka'an ya. Yukan kuu ja ni ka taji da
policía ja na jnɨɨ da Jesús.
33 Ti ni kachi Jesús:
—Jaku ni ga kɨvɨ kuncha ri jiin ra naa ra.
Yukan na ti kino'on tuku ri nuu kancha ɨɨn
ja ni taji ru'u vaji ri. 34 Kɨvɨ jña ti nanduku
ra ru'u, ko tu nani'in ra ru'u. Ti ni tu kuu
jakoyo ra nuu ki'in ri —ni kachi ya.
35 Yukan ti chaa hebreo ka kuña'nu un, ni
ka keja'a ka jikajnu'un jna'an da, ti ka kachi
da:
—¿Nachi ki'in chaa ja'a ja tu kuu nani'in
yo da nusa? ¿Xi ki'in da ɨnga nación nuu
kanchuku jna'an yo hebreo jiin yɨvɨ Grecia
un nu? ¿Xi kin skua'a da jiin yɨvɨ ñuu jika
un nu? 36 ¿Ti na jnu'un kuu ja ni ka'an da ja
kachi da ja nanduku yo da ti tu nani'in yo
da, ti ni tu kuu kinkoyo yo nuu kande da un
nu? Tu chaku ini yo ndo kuni ka'an chaa un
ja ka'an da sia'an —ni ka kachi da.

Kancha Espíritu Santo jiin yɨvɨ ka kandixia Jesús

37 Kɨvɨ ni ndɨ'ɨ viko un ni kuu ɨɨn kɨvɨ ka'nu
ga, ni jakuɨñɨ Jesús ti ni ka'an jaa ya nuu yɨvɨ
ka'iin yukan, ti ni kachi ya:
—Nu nau ro'o ka ichi nducha naa ra,
ña'an nuu ri ja'a ti na kua'a ri nducha ko'o
ra. 38 Nu nau ɨɨn yɨvɨ na kandixia ru'u,
jankɨvɨ ga kendo'o jnu'un ri ki'in, chi jankoo
ini añu i, ti kuñɨɨ ja kuu saa ni. Kuu ini i
nanu ɨɨn yucha ka'nu nu jika ni ga nducha
ti jankɨvɨ ichi —ni kachi ya.
39 Sia'an ni ka'an Jesús jnu'un sɨkɨ Espíritu
Santo, chi ni kachi ya nasa kuu kuncha Es-
píritu jiin yɨvɨ kandixia maa ya. Ko vanuxia
tuja'i chaa Espíritu Santo, chi tuja'i ndaa
maa Jesús andɨvɨ nuu nduña'nu ya. Yukan
kuu ja tuja'i chaa Espíritu Santo ja kuncha
ya jiin yɨvɨ naa i.
40 Sava yɨvɨ kua'a ka'iin un ni ka jiniso'o i
jnu'un, ni ka'an Jesús, ti ni ka kachi i:
—Jandaa ndixia kuu ja chaa yukan kuu
maa Profeta ja ka'an jnu'un vaji undi nuu
maa Yandios —ni ka kachi i.
41 —Chaa ja'a kuu maa Cristo ja ni taji
Yandios, chi ndiso ya ɨɨn jniñu ña'nu —ni
ka kachi i.
Ko sava ga i ni ka kachi:
—Tuu, chi ansu ñuu Galilea kii Cristo.
42 Chi kachi nuu tutu Yandios ja Cristo kuu
ɨɨn jna'an tata yo David, chaa ni kuu rey
undi na jana'an. Ti kaku ya ñuu Belén,
ñuu nuu ni kaku maa tata yo David undi na
jana'an xaan tonto —ni ka kachi i.
43 Ti yukan ni ka kuu sava yɨvɨ un, chi tu ni
kejna'an ɨɨn nuu ini i sɨkɨ ja nanu vaji Jesús.
44 Sava i ka kuni jnɨɨ i ya ja na ki'in ya vekaa,
ko ni ɨɨn i tu ni ka tava ini ja jnɨɨ i ya.
45 Tu ni ka jnɨɨ policía un Jesús. Va'a ga
ja ni ka nandeokuñɨ da nuu chaa fariseo un
jiin sutu ka kuña'nu un, ti chaa un ni ka
jikajnu'un da policía un:
—¿Ndo tu ni ka kii ra jiin chaa un? —ni
ka kachi da.
46 Ti ni ka kachi policía un:
—Tuu, chi jnu'un ka'an da un, tu ni ɨɨn
chaa ka'an nanu ka'an chaa yukan —ni ka
kachi da.
47 Ti ni ka kachi chaa fariseo un:
—¿Xi suni ja ni xnda'u chaa un ro'o naa
ra nu? 48 Ko ni ɨɨn jna'an yo tu ka kandixia
chaa un. Ni ɨɨn yo'o ja ka kuña'nu jiin chaa
fariseo, tu ka kandixia da naa da. ¿Ti ro'o, xi
ja ni ka kandixia ra chaa un naa ra nu? 49 Ti
yɨvɨ kua'a un chi tu ka jini va'a i ley yo naa
yo nanu maa ra naa ra, ti ka kuu i nanu yɨvɨ
ni ka jna'nu ndatu. Tu ka jini kuɨtɨ i nava ka
sa'a i —ni ka kachi da.
50 Ti suni yukan kande Nicodemo nuu
ni ka ndututu chaa un. Kuu da ɨɨn chaa
kuña'nu nuu yɨvɨ hebreo, ja ɨɨn jakuaa ni
ja'an ka'an da jiin Jesús. Ni ndokuɨñɨ da ti
ni kachi da jiin na'an da un:
51 —Kachi Ley yo ja tu kuu kankuachi yo
sɨkɨ ɨɨn chaa, nu tu kunso'o yo xnaka na
jnu'un ka'an da, nava sia'an ti sa kuni yo na
kuachi ni sa'a da —ni kachi Nicodemo.
52 Ti ni ka kachi chaa un naa da:
—¿Va nu suni chaa ñuu Galilea kuu tu
ro'o? Nanduku vii ndaa nuu tutu Yandios,
ti kuni va'a ra ja ni ɨɨn chaa ka'an jnu'un
Yandios, tu kenda kuɨtɨ ñuu Galilea —ni ka
kachi da.
53 Yukan na ti ndɨ ɨɨn ndɨ ɨɨn da ni ka
naki'in ichi, ti kuan nukoyo da ve'e da.

Jnu'un ña'an sɨɨ ini

8

1 Yukan na ti kua'a Jesús ichi yuku Olivos.
2 Yukan ti jaña'an ɨnga kɨvɨ, ti ja ni najaa
tuku ya veñu'un ka'nu un. Kua'a yɨvɨ ni ka
ndututu tuku nuu kande ya. Ni nukoo ya ti
ni keja'a skua'a ya jiin yɨvɨ naa i.
3 Yukan ti chaa ka xna'an ley Israel jiin
chaa fariseo un, ni ka yɨnda'a da ɨɨn ñasɨ'ɨ
nuu Jesús. Ni ka jnɨɨ da ña'an un nuu kande
ña jiin ɨnga chaa. Ni ka jani da ña sava
ma'ñu yɨvɨ ka'iin nuu Jesús un, 4 ti ni ka
kachi da jiin ya:
—Maestro, ni ka jnɨɨ na ña ja'a maa hora
kande ña jiin chaa. 5 Ti nu ɨɨn ña'an sa'a
sia'an kachi nuu ley Moisés ja na kua'a yo
yuu xini ña nava na kuū ña. Yukan kuu ja
ka'an ley ni ja'a Moisés, chaa ni kuu tata yo
na jana'an. Ti ni'in, ¿nasa kachi ni? —ni ka
kachi da.
6 Sia'an ni ka kachi da ja na ndenu nasa
kachi ya, nu kuanta'u ya nava ka'an ley
un xi tuu. Ti nu tuu, ti kankuachi da sɨkɨ
ya. Yukan ti ni jankuitandijin Jesús, ti
keja'a sa'a ya letra nuu ñu'un jiin xini nda'a
ya. 7 Ko maa da ka ka'an ka ka'an da. Ni
ndokuɨñɨ Jesús, ti ni kachi ya:
—Nuu nau ɨɨn ro'o ndo'o ini ja tu na
kuachi ra iyo, kanduu ti ki'in ɨɨn yuu ti kua'a
ra xini ña —ni kachi ya.
8 Yukan ti ni jankuitandijin tuku Jesús,
ti sa'a ya letra nuu ñu'un un. 9 Ko nu ni

ka jiniso'o da ja sia'an ni ka'an Jesús jiin
da, ni ka kukanuu da, ti ndɨ ɨin ndɨ ɨin da
ni ka kekoyo kua'an. Xnakan chaa ña'nu
ga ni kenda kua'an, sia'an undi ni ndɨ'ɨ da
kuankoyo. Yukan ti ni kendo ma ɨin ni ga
ña'an un jiin Jesús. 10 Ni ndokuɨñɨ Jesús, ti
ni kachi ya jiin ña:
—Ro'o ñasɨ'ɨ, ¿vanu ja kuankoyo chaa ka
kankuachi sɨkɨ ra un? ¿Vanu tukaa ni ɨin
chaa kankuachi sɨkɨ ra nu? —ni kachi ya.
11 Ti ni kachi ña:
—Tukaa ni ɨin da, taa —ni kachi ña.
Ti ni kachi Jesús:
—Ni ru'u tu kuu kankuachi ri sɨkɨ ra.
Kua'an ti koto sa'a ga ra kuachi un —ni
kachi ya.

Jesús kuu nanu ñu'un ja ndinchaa nuu ñuñaa

12 Ni ka'an tuku Jesús jiin yɨvɨ ni ka ndu-
tutu veñu'un ka'nu un, ti ni kachi ya:
—Maa ri kuu nanu ñu'un ja ndinchaa
ichi yɨvɨ kanchuku nuu ñuyɨvɨ ja'a. Nu na
kandixia ra ru'u, ti tukaa kaka ra ichi ñuñaa.
Chi kuncha ri jiin ra, ti kuu ri nanu ñu'un ja
ndinchaa, nava na kuni ra na ichi ki'in ra.
Nava tukaa ga ki'in ra ichi ñuñaa un, chi ja
ni ka ndundijin nuu ra. Sia'an ti ni'in ra ja
kuchaku ra ja kuu saa ni —ni kachi ya.
13 Ti ni ka ka'an chaa fariseo un jiin ya:
—Ro'o, chi ka'an ra ja kuu maa ra. Ja
sia'an kuu ja tu ka'an ndaa kuɨtɨ ra —ni ka
kachi da.
14 Ti ni kachi Jesús:
—Vasu ka'an ri ja kuu jnu'un maa ri, ti
jandaa kuu, chi jini ndaa ri nanu vaji ri, ti
jini ndaa ri nuu ki'in ri. Ko ro'o, tu ka jini ra
nanu vaji ri ti ni nanu ki'in ri.
15 Ro'o naa ra, chi ka ka'an ra ja jna'nu
ndatu ri, ko so ka ka'an ra ja ka ndo'o ini
maa ra. Ko ru'u, nu kachi ri ja jna'nu ndatu
yɨvɨ. 16 Ko nu na nasa'a ndaa ri jiin yɨvɨ naa
i, yukan na ti kundaa ndixia taka jnu'un
ka'an ri. Ka iyo uu ja xndichi yɨvɨ. Maa ri
kuu ja xndichi ri yɨvɨ jiin maa Tata ri, chi
maa ya kandichi jiin ri, ti ni taji ya ru'u jiin
jniñu ja'a vaji ri. 17 Ti nu ley ra yoso ja nu ka
iyo uu chaa ka ja'a jandaa, ti nu ni kejna'an
jnu'un ka ka'an chaa un naa da. Yukan na ti
ni jini yo ja iyo ndaa jnu'un ka'an ka ka'an
da. 18 Yukan kuu ja maa ni ri kuu ja ka'an ja
kuu maa ri. Ti ɨnga ja ja'a jandaa ja'a ri kuu
maa Tata ri, ya ni taji ru'u jiin jniñu ja'a—ni
kachi Jesús.
19 —¿Nanu kancha tata ra nusa? —ni
kachi da.
Ti ni kachi Jesús:
—Sia'an ka ka'an ra chi tu ka jini kuɨtɨ ra
nau ja kuu ri. Suni sia'an tu ka jini kuɨtɨ ra
nasa kaa maa Yandios. Ni tu ka jini ra nasa
sajniñu ya. Ko nu sia'an ti kuni ra nau ja kuu
ri, ti suni sia'an nakuni ndaa ra nau ja kuu
Tata ri —ni kachi ya.
20 Yukan kuu jnu'un ni ka'an Jesús na
ni skua'a ya ini veñu'un ka'nu un, yajni
nuu kancha jajnu ka soko yɨvɨ xu'un nuu
Yandios. Ko tu ni ka jnɨɨ ni ɨin da ya, chi tu
ja'i jaa hora ni kachi Yandios ja kuū ya. Tu
ja'i jaa maa hora ya.

Ni kachi Jesús ja tu kuu kinkoyo yɨvɨ nuu ki'in ya

21 Ni ka'an tuku Jesús jiin yɨvɨ ni ka ndu-
tutu yukan, ti ni kachi ya:
—Ru'u, ki'in ri ti nanduku ra ru'u, ko tu
nani'in ra ru'u. Jaa kɨvɨ kuū ra, ko yukan
kendo kuachi sɨkɨ maa ra. Chi tukaa iyo
jnuka'nu ini, ni tu kuu kinkoyo ra nuu ki'in
ri —ni kachi ya.
22 Ti yɨvɨ hebreo un ka ndajnu'un da ti
kachi da naa da:
—Va kin ka'ni chaa ja'a maa da ja kachi
da ja tu kuu ki'in yo nuu ki'in da —ni ka
kachi da.
23 Ti ni kachi Jesús nuu da naa da:
—Ro'o chi ka yɨ'ɨ ra jiin yɨvɨ ñuyɨvɨ ja'a.
Ko ru'u chi yɨ'ɨ ri jiin ya kancha andɨvɨ. Ka
yɨ'ɨ ra jiin yɨvɨ ñuyɨvɨ ja'a. Ko ru'u tu yɨ'ɨ ri
jiin ñuyɨvɨ ja'a.
24 Ja yukan kuu ja ni kachi ri ja jaa ɨin
kɨvɨ ti kuū ra, ko kendo kuachi sɨkɨ maa ra.
Tukaa koo jnuka'nu ini Yandios nuu ra naa
ra. Chi nu tu kandixia ra nava ka'an ri,
yukan na ti nu na kuū ra ti kendo kuachi ri
ja maa ri kuu —ni kachi ya.
25 Yukan ti ni ka kachi da jiin ya:
—Nusa ti, ¿nau ja kuu ra? —ni ka kachi
da.
Ti ni kachi Jesús:
—Undi nuu ja ni kachi ri nau ja kuu ri.
26 Ti iyo kua'a ga jnu'un kuni ka'an ri jiin ra,
ti suni iyo kua'a ga ja kuni xndichi ri ro'o
naa ra. Ko jnu'un ka'an ri vijna kuu mani
jnu'un ni jini ri nuu maa ya ni taji ru'u. Ti
maa ya kuu Yandios ndaa ndixia. Ti ru'u,
ka'an ri mani maa jnu'un ni kachi maa ya
nuu ri —ni kachi Jesús.

27 Ko tu ni ka chaku ini yɨvɨ un ja ni ka'an
Jesús jnu'un Tata ya, ya kancha andɨvɨ.
28 Yukan ti ni kachi Jesús nuu da naa da:
—Jaa kɨvɨ nu katakaa ra ru'u nuu nda'a
cruz, ko nu na sa'a ra taka yukan jiin ri,
ru'u ja kuu ri Se'e Yɨvɨ Ñuyɨvɨ, yukan na ti
kuni ra ja maa ri kuu ndɨ'ɨ nava ni kachi ri.
Nakuni ra ja tu ni sa'a ri ja kuu ini maa ri.
Chi su'va sa'a ri nava ni xna'an maa Tata ri,
ti yukan kuu taka ja sa'a ri nuu ñuyɨvɨ ja'a.
29 Maa Tata ri ni taji ru'u jiin jniñu ja'a. Nɨnɨ
kancha ya jiin ri. Tu xndoo ya maa ɨɨn xini
ri ja sa'a ri nava kuni ri. Chi su'va taka ni
kɨvɨ sa'a ri nava kuni maa ya sa jajna'an ini
ya —ni kachi Jesús.
30 Ja sia'an ni kachi Jesús, ti kua'a yɨvɨ ni
ka keja'a ka kandixia i ya.

Nasa kuu yɨvɨ Yandios jiin yɨvɨ ka sa'a
kuachi
31 Ni kachi Jesús nuu jna'an ya hebreo,
chaa ni ka kandixia ya:
—Nu na siuku ndaa ra jnu'un xna'an ri,
yukan na ti ka kuu ndixia ra chaa ka skua'a
jiin ri. Nu sia'an na ti ni kundaa ndixia ja ka
yɨ'ɨ ra nda'a ri. 32 Yukan na ti nakuni va'a ini
jnuni ra ja jnu'un ka'an ri kuu mani jnu'un
ndaa. Chi natava ri ro'o nuu nundo'o nava
tukaa ga kɨvɨ ra jiin kuachi un —ni kachi ya.
33 Ko tɨjnɨ yɨvɨ un ni ka kachi:
—Ka kuu ri yɨvɨ kuu jna'an tata ri Abra-
ham, chaa ni chaku undi na jana'an. Ti
tu ni ka yɨ'ɨ ri nda'a ni ɨɨn ja kuña'nu ja
kunukuachi ri nuu. ¿Ti nasa kuu ja ka'an ra
ja natava ra ru'u naa ri nusa? —ni ka kachi
da.
34 Ti ni kachi Jesús:
—Jandaa ndixia na kachi ri ja taka yɨvɨ
ka sa'a kuachi, ni'in xaan ka siin jiin kuachi
un, ti tu kuu nasa nama i maa i nuu, chi ni'in
xaan ka yɨjnɨ i nuu nda'a kuachi un, ti so ka
junukuachi ka'a i nuu. 35 Sa'a yo nanu, ɨɨn
yɨvɨ sajniñu ka'a, tu kuu i jna'an yɨvɨ xiin
ve'e nuu sajniñu i un. Ko ɨɨn se'e, chi kuu
i jna'an yɨvɨ xiin ve'e un. 36 Ko ru'u ja kuu
ri Se'e Yandios, nama ri ro'o nava tukaa ga
sajniñu ka'a ra nuu kuachi un, ja sia'an na
ti kundee ra sɨkɨ kuachi un. Ko vijna ti ka
sajniñu ka'a ra nuu kuachi un, vasu ka kuu
ra jna'an Abraham, chaa ni kuu tata yo na
jana'an. 37 Jini ri ja ka kuu ra jna'an tata yo
Abraham, ti vasu sia'an iyo, ko ka kuni ka'ni
ra ru'u, chi tu ka kuni kuanta'u ra jnu'un
ka'an ri. 38 Ru'u, chi ka'an ri jnu'un ni xna'an
Tata ri nuu ri. Ko ro'o naa ra, chi ka sa'a ra
ɨɨn jniñu kuni maa tata ra, ja kuu chaa u'u
un —ni kachi ya.
39 Ti ni ka kachi da:
—Ka kuu ri jna'an tata ri Abraham —ni
ka kachi da.
Ko ni kachi Jesús nuu da naa da:
Ti nu jandaa kuu ja ka kuu ra jna'an
Abraham, ti sa'a jniñu va'a naa ra, sia'an
nanu ni sa'a maa da. 40 Ko va'a nde'e ra jniñu
sa'a ra, chi ka kuni ka'ni ra ru'u, vasu ni
ka'an ri mani jnu'un ndaa nuu ra naa ra,
nanu ni xna'an Tata ri Yandios nuu ri. Ko
va'a nde'e ra naa ra, chi tu ni sa'a ndeva'a
Abraham nanu ka kuni sa'a ra. 41 Ro'o chi ɨɨn
ni kuankoyo ra jiin jniñu ka sa'a maa tata ra
naa da —ni kachi ya.
Ti ni ka kachi da:
—Ru'u, tu ka kuu ri se'e ja tu iyo tata, chi
iyo ɨɨn ni tata ri, ti maa ya kuu Yandios —ni
ka kachi da.
42 Ti ni kachi Jesús nuu da naa da:
—Nu ndixia ra ja ka kuu ra yɨvɨ Yandios,
ti va koo mani ra jiin ri niku. Chi ru'u,
undi nuu Yandios ni kee ri vaji ri. Ti tu
vaji ri ja kuu ini maa ri, chi maa ya ni taji
ru'u jiin jniñu ya. 43 Ko ro'o naa ra, tu ka
chaku ini ra. Tu ka kuni chu'un ini ra jnu'un
ka'an ri. 44 Sia'an kuu chi vanuxia maa tata
ra kuu ja'u'u un, ti ka ndiyo ini ra sa'a ra
nau jniñu ta'u tata ra un. Chi maa ja'u'u
un ni keja'a ja'ni ndɨyɨ undi na ni keja'a
ñuyɨvɨ yo. Ti tu jini kuɨtɨ ja'u'u un ni ɨɨn
jnu'un ndaa. Ni undi vijna tu ka'an kuɨtɨ
ni ɨɨn jnu'un ndaa. Mani jnu'un xndoña'an
ka'an. Ti hora xndoña'an, ka'an nanu ja
jandaa ndixia kuu, vanuxia maa ja'u'u un
kuu tata yɨvɨ ka xndoña'an un. Ti yukan
kuu ja kunuu jiin yɨvɨ ka xndoña'an un. 45 Ko
vijna ti ru'u ja ka'an ri taka jnu'un ndaa, ti
ro'o tu ka kandixia ra ru'u naa ra. 46 ¿Va nu
iyo ɨɨn ra kuu chakuachi ru'u ja ja ni sa'a
ri ɨɨn kuachi xino? Ti vasu tu kuu ka'an
ra sia'an, ko tu ka kuni kandixia ra ru'u ja
ka'an ri niña jnu'un ndaa. 47 Yɨvɨ ka kuu yɨvɨ
Yandios, ti ka chu'un ini i jnu'un ka'an ya.
Ko ro'o naa ra, tu ka kuni chu'un ini ra, chi
tu ka kuu ra yɨvɨ Yandios —ni kachi ya nuu
da naa da.
48 Yukan na ti ni ka kachi chaa hebreo un
jiin Jesús:

—Va vatuni ka ndo'o ini ri ja kuu ra ɨɨn chaa ñuu Samaria, ti va nu tu jika ɨɨn tachi u'u jiin ra, ¿ndoo ka'an ra sia'an nu? —ni ka kachi da.

49 Ti ni kachi Jesús:

—Tu jika ni ɨɨn tachi u'u jiin ri. Chi su'va jiin jnu'un ka'an ri, ja'a ri ja yɨñu'un nuu Tata ri. Ko maa ra naa ra, tu ka ja'a ra ja yɨñu'un ru'u.

50 Ko tu ka'an ri ja kuu maa ri, ja nduku ja kuña'nu ri. Ko iyo ɨɨn ja sa'a ja kuña'nu ri. Ti nu na jaa kɨvɨ, ti maa ya kuu ja sandaa kuachi sɨkɨ ra naa ra.

51 Jandaa na kachi ri ja taka yɨvɨ nu na siuku ndaa jnu'un ri, tu naa kuɨtɨ i, chi ki'in i kuncha i jiin Yandios ja kuu saa ni —ni kachi Jesús.

52 Yukan ti yɨvɨ hebreo un ni ka kachi i:

—Vijna ti ka jini ndaa ri ja ni nduu ku'u xini ra, ti kancha ɨɨn tachi u'u jiin ra. Chi tata ri Abraham na jana'an, jiin taka ga chaa ni ka kuu profeta na jana'an un, ni ka ji'i da. Ko ro'o, chi kachi ra ja kuu kuncha ri ja kuu saa ni nu na siuku ndaa ri jnu'un ka'an ra. 53 ¿Jani ini ra ja ña'nu ga ra ja kuu taka jna'an Abraham na jana'an, xi ña'nu ga ra ja kuu taka chaa ni ka kuu profeta un nu? ¿Vanu kuña'nu ga ra ja kuu maa da naa da xino? —ni ka kachi da.

54 Ti ni kachi Jesús:

—Nu maa ni ri na ka'an ja kuña'nu ri, ti tu nijniñu. Ko maa Tata ri kuu ya kachi ja kuña'nu ri. Ro'o naa ra, ka ka'an ra ja ka nchañu'un ra Yandios. Ko vanuxii maa ya kuu maa Tata ri, ti maa ya kua'a ja yɨñu'un ru'u.

55 Ti vasu sia'an ka ka'an ra, ko tu ka jini ra maa ya. Ti ru'u, chi jini va'a ri maa ya. Nu na ka'an ri ja tu jini ri maa ya, ti kuu ri ɨɨn chaa xndoña'an nanu ro'o naa ra. Ko tuu, chi jini ndixia ri ya. Yukan kuu ja siuku ndaa ri jnu'un ka'an ya.

56 Suni tata ra Abraham, ni jini jnuni da ja kii kaku ri nuu ñuyɨvɨ ja'a. Yukan ti ni kusɨɨ ini da. Chi ni kandixia ndaa da ja sia'an kuu ndaa, ti ni kusɨɨ ini da —ni kachi Jesús.

57 Ti ni kachi chaa hebreo un jiin Jesús:

—Va ni tu iin ra uu xiko uxi kuiya, ¿ti nasa kuu ja ka'an ra ja ni jini ra nuu Abraham nusa? —ni ka kachi da.

58 Ti ni kachi Jesús:

—Jandaa na kachi ri nuu ra naa ra ja undi na ti kaku ga Abraham, ti ja iyo ru'u —ni kachi ya.

59 Yukan ti ni ka ki'in da yuu ja kua'a da ya. Ko maa Jesús, xe'e ni ni kenda ya ini veñu'un ka'nu un, ti kua'an ni ya.

Ni sa'a Jesús tajna ɨɨn chaa ni kaku kuaa

9

1 Ichi kua'an Jesús, ni jini ya ɨɨn chaa kuaa, ja kuaa nduchi da undi ni kaku da. 2 Ti chaa ka skua'a jiin ya, ni ka jikajnu'un da ya:

—Maestro, ¿ndoo ni kuu ja ni kaku kuaa chaa ja'a? ¿Ja ka iyo xaan kuachi tata da, nana da, xi kuachi maa da kuu nu? —ni ka kachi da.

3 Ti ni kachi Jesús jiin da naa da:

—Ni ansu kuachi maa da, ti ni ansu kuachi tata da xi nana da kuu ja ni kaku da sia'an. Chi ja ni kaku da sia'an kuu ja na kuni yɨvɨ naa i ɨɨn jniñu ña'nu ja sa'a Yandios jiin da. 4 Sa'a yo ja nu nɨ iin ndijin tɨ'lɨ ga, ti kuu sa'a yo jniñu, ko nu tukaa ndijin, ti tukaa ga kuu sa'a jniñu yo. Suni sia'an ja kuu ru'u, chi kanuu ja na sa'a ri ɨɨn jniñu vijna nɨ ndijin tɨ'lɨ ga, chi jan ɨɨn kɨvɨ ja tukaa ga kuu sa'a jniñu ni ɨɨn yɨvɨ naa i. 5 Ru'u, nɨ kancha ri nuu ñuyɨvɨ ja'a, ti kuu ri nanu ɨɨn ñu'un ja ndinchaa ichi yɨvɨ kanchuku nuu ñuyɨvɨ, chi xna'an ri nasa kuu sa'a yɨvɨ ɨɨn jniñu kuni Yandios —ni kachi Jesús.

6 Sia'an ni kachi ya, ti ni tɨvɨsɨ'lɨ ya nuu ñu'un. Ni sa'a ya nde'yu jiin tɨsɨ'lɨ ya, ti ni jaka ya nde'yu un nduchi chaa kuaa un. 7 Yukan na ti ni kachi ya jiin da:

—Kua'an yu'u pila nducha Siloé un, ti nakacha ra nduchi ra —ni kachi ya. (Siloé kuni ka'an: "Ja ni taji ri.")

Yukan na ti kua'an chaa un, ni nakacha da nduchi da, ti ni ndundijin nuu da. Yukan na ti kuano'on da.

8 Yɨvɨ ñuu da un jiin taka ga yɨvɨ ka jini ja kuu da ɨɨn chaa kuaa, ka jikajnu'un jna'an i:

—¿Ti ansu chaa ja'a kuu ja ni jikan da xu'un nukoo da un nu? —ni ka kachi i.

9 Ni ka iyo sava yɨvɨ ni ka kachi:

—Suu kuu da.

Ti sava ga i ni ka kachi:

—Ansu kuu da, ko sia'an kaa da.

Ko maa da ni kachi da:

—Maa ri kuu.

10 Yukan ti ni ka jikajnu'un yɨvɨ un maa da:

—¿Nasa kuu ja ni ndundijin nduchi ra nusa? —ni ka kachi chaa un.
11 Ti ni kachi da:
—Ka jini ra ɨɨn chaa nani Jesús. Chaa yukan, ni sa'a da nde'yu jiin tɨsɨ'ɨ da, ni jaka da nduchi ri, ti ni kachi da ja na ki'in ri yu'u pila nducha Siloé un, ti na nakacha ri nduchi ri. Ni ja'an ri yukan, ni nakacha ri nduchi ri, ti ni ndundijin va'a nde'e ri vijna —ni kachi da.
12 Ti ni ka jikajnu'un chaa un maa da:
—¿Nanu kande chaa un nusa? —ni ka kachi da.
—Tu jini ri —ni kachi da.
13 Yukan ti ni ka janchaka da chaa ni kaku kuaa un nuu chaa fariseo un. 14 Ni kuu un ɨɨn kɨvɨ ndetatu, kɨvɨ ii, na ni sa'a Jesús nde'yu ja ni sa'a ya tajna nduchi chaa kuaa un. 15 Yukan na ti ni ka jikajnu'un chaa fariseo un maa da nasa kuu ja ni ndundijin nduchi da. Ti ni kachi da:
—Ni sa'a chaa un nde'yu ti ni jaka da nduchi na, ni janukacha na nuu na, ti vijna ja ni ndundijin va'a nduchi na —ni kachi da.
16 Yukan na ti sava chaa fariseo un ni ka kachi da:
—Ansu Yandios ni taji chaa un jiin jniñu sa'a da un, chi tu chiñu'un da kɨvɨ ii —ni ka kachi da.
Ti sava ga chaa fariseo un ni ka ka'an:
—Nu ansu chaa vaji nuu Yandios kuu da, ¿ti nasa kuu ja kuu sa'a da jniñu ña'nu un nusa? —ni ka kachi da.
Ti ni ka kusɨɨn ini da naa da ja sɨkɨ Jesús. 17 Ni ka jikajnu'un tuku da chaa ni kaku kuaa un:
—Maa ra kachi ja chaa un kuu ja ni sa'a tajna ro'o, ja ni ndundijin va'a nduchi ra vijna. Vijna na ti ¿ndoo ndo'o ini ra nau ja kuu chaa yukan nusa? —ni ka kachi da.
Ti ni kachi chaa un:
—Maa da kuu ɨɨn profeta ni taji Yandios ja na ka'an da jnu'un ya —ni kachi da.
18 Ti chaa hebreo un, tu ka kuni kandixia da ja ni kaku kuaa chaa yukan, chi vanua ja ni nduva'a nduchi da. Ja yukan kuu ja ni ka kana da tata da jiin nana da, 19 ti ni ka jikajnu'un da chaa un naa da:
—¿Se'e ra kuu chaa ja'a nu? ¿Kuaa ndixia da undi ni kaku da nu? ¿Nasa ni kuu ja ni ndundijin nduchi da vijna nusa? —ni ka kachi da.
20 Ti ni ka kachi tata da jiin nana da:
—Se'e na kuu da, ti kuaa ndixia nduchi da undi ni kaku da, 21 ko tu ka jini na nasa kuu ja ni nduva'a nduchi da, ti ni ndundijin vijna. Ni tu ka jini na nau ja ni sa'a tajna nduchi da. Kajnu'un ni maa da chi ja ña'nu da, ti na kani maa da jnu'un —ni ka kachi da.
22 Sia'an ni ka ka'an tata da jiin nana da, chi ni ka yu'u da nde'e da chaa hebreo ka kuña'nu un. Chi vanua ka ndajnu'un chaa un ja nu nau ɨɨn ɨɨn yɨvɨ na kachi ja Jesús kuu Cristo, ya ni taji Yandios jiin jniñu ña'nu, ti keni'in da yɨvɨ un, ti tukaa kuu ndɨvɨ i ini veñu'un ka'nu yɨvɨ hebreo. 23 Ja yukan kuu ja sia'an ni ka kachi tata da jiin nana da:
—Kajnu'un maa ni da naa, chi ja ña'nu da —ni ka kachi da.
24 Ni ka kana tuku chaa hebreo ka kuña'nu un, chaa ni iyo kuaa un, ti ni ka kachi da jiin da:
—Nakuanta'u nuu maa Yandios, ti koto kua'a ra ja yɨñu'un chaa nani Jesús yukan, chi ka jini ri ja maa da kuu ɨɨn chaa nchakuachi —ni ka kachi da.
25 Ti ni kachi chaa un:
—Tu jini na nu iyo kuachi da xi tu, ko ja jini na kuu ja ni iyo kuaa nuu na, ti vijna ja ni ndundijin va'a nduchi na —ni kachi da.
26 Yukan ti ni ka jikajnu'un va'a da:
—¿Ndoo ni sa'a chaa un jiin ra nusa? ¿Nasa ni sa'a da tajna nduchi ra nusa? —ni ka kachi da.
27 Ti ni kachi chaa un:
—Ja ni kachi na nuu ni naa ni, ti tu ka kuni ni kandixia ni, ¿nasa kuni ni ja na kachi tuku na inga jinu nusa? ¿Xi suni ka kuni kundikun ni maa da ja skua'a ni jiin da nu? —ni kachi da.
28 Yukan ti ni ka keja'a ka nduxaan chaa un jiin da, ti ni ka kachi da:
—Ro'o, va yɨ'ɨ ra jiin chaa un nusa. Ko ru'u, chi ka yɨ'ɨ ri jiin tata ri Moisés naa ri. 29 Ka jini ndaa ri ja ni ka'an maa Yandios jiin Moisés, ko chaa yukan, tu ka jini ri na ichi vaji da —ni ka kachi da.
30 Ti ni kachi chaa ni iyo kuaa un:
—Naa ini na ja tu ka jini ni nanu vaji chaa un, ko ni sa'a da tajna nduchi na. 31 Ka jini yo ja tu siuku Yandios nava ka jikanta'u yɨvɨ ka iyo kuachi. Ko siuku ya nava ka jikanta'u yɨvɨ ka nchañu'un ya, ti ka sa'a i nava kuni maa ya. 32 Undi ni jankoo ñuyɨvɨ, ti undi vijna, tu ka jini yo ɨɨn yɨvɨ sa'a tajna nduchi

ɨɨn yɨvɨ ni kaku kuaa. Ni ɨɨn. 33 Ti nu ansu
nuu maa Yandios vaji chaa yukan, va ni tu
kuu kuɨtɨ sa'a da ɨɨn jniñu sia'an —ni kachi
da.
34 Ti ni ka kachi chaa un naa da:
—Ro'o chi iyo xaan kuachi ra undi kɨvɨ ni
kaku ra. Nusa ti tu chunso'o kuɨtɨ ri ni ɨɨn
jnu'un ja kuni ra xndaku ra —ni ka kachi
da.
Yukan na ti ni ka keni'in da chaa un
kua'an da fuera.

Jikajnu'un Jesús nu kandixia chaa ni ku'u un maa ya, xi tuu

35 Ni jini Jesús ja sia'an ni ka keni'in da
chaa nda'u un, ti ni jan nunduku ya maa da.
Nu ni ndejna'an ya jiin da, ti ni jikajnu'un
ya maa da:
—¿Kandixia ra maa Se'e Yɨvɨ Ñuyɨvɨ ja'a
nu? —ni kachi ya.
36 Ti ni kachi da:
—Taa, ¿ko nau chaa kuu chaa yukan?
Xna'an ni chaa un tɨ'lɨ saña, ti na kandixia
na da —ni kachi da.
37 Ti ni kachi Jesús jiin da:
—Ja ni jini ra maa da, ti chaa un kuu chaa
ka'an jiin ra ja'a vijna —ni kachi ya.
38 Yukan na ti ni jakunjitɨ da nuu ya ja
nachiñu'un da ya, ti ni kachi da:
—Kandixia na ni'in, Jito'yo —ni kachi da.
39 Ti ni kachi Jesús:
—Vaji ri nuu ñuyɨvɨ ja'a ja xndichi ri
kuachi yɨvɨ naa i. Yɨvɨ ja tu ka jini kuɨtɨ, na
sa'a ri ja na ndundijin undi inijnuni i. Ti yɨvɨ
ka ndo'o ini ja ka jini ndaa kuɨtɨ i, na sa'a ri
ja tukaa chaku kuɨtɨ ini i naa i —ni kachi ya.
40 Suni ka'iin tɨjnɨ chaa fariseo yajni nuu
kandichi Jesús yukan. Nu ni ka jiniso'o da
ja ni kachi ya sia'an, ti ni ka jikajnu'un da
ya:
—¿Kachi ra ja suni ru'u, tu ka jini kuɨtɨ ri
naa ri nusa? —ni ka kachi da.
41 Ti ni kachi Jesús jiin da:
—Nu sia'an ti tu ka jini kuɨtɨ ra, va tu
koo kuachi sɨkɨ ra. Ko tu ka ka'an ra sia'an.
Chi su'va ka ka'an ra ja ka jini ndaa kuɨtɨ ra.
Yukan kuu ja ka nchakuachi ga sɨkɨ ra naa
ra, ti tukaa kuɨtɨ iyo jnuka'nu ini —ni kachi
Jesús.

Jnu'un ka'an sɨkɨ rɨɨ

10

1 Siin Jesús ka'an ya, ti ni kachi ya:
—Na kachi ndaa ri nuu ra naa ra, ja ɨɨn
chaa kanda sava'ni ga yu'u nda'a jaku rɨɨ
ti kɨvɨ xe'e da, chaa un kuu ɨɨn ñakui'na.
2 Ko maa chaa xiin rɨɨ un chi kɨvɨ ndaa da
ichi yu'u jaku tɨ. Ti chaa yukan kuu maa
chaa nchaka rɨɨ un. 3 Chaa ndito rɨɨ un kuiña
da yu'u jaku rɨɨ, ti kɨvɨ maa chaa xiin rɨɨ
un. Kana da xini tɨ, ti kuɨtɨ un ka nakuni tɨ
ndusu yu'u da, kekoyo tɨ ki'in tɨ, ti tu kusɨɨn
tɨ kinkoyo tɨ.
4 Nu ni ndɨ'ɨ rɨɨ da ni keni'in da, nastutu da
tɨ ti kinkoyo tutu tɨ jiin da, chi ka ñunuu tɨ ja
maa da kuu jito'o tɨ. 5 Ti tu kaka tutu tɨ jiin
ɨnga yɨvɨ, chi vanua tu ka nakuni tɨ ndusu
yɨvɨ un, ti su'va kuichanuu tɨ kinkoyo tɨ, chi
ansu maa jito'o tɨ kuu —ni kachi Jesús.
6 Sia'an ni ka'an Jesús jiin yɨvɨ un, ko tu ni
ka chaku ini i nasa kuni ka'an ya jiin jnu'un
un.

Jesús kuu maa jito'o

7 Ti yukan ni xndaku Jesús sia'an
—Ja'a na kachi ndaa ri nuu ra naa ra. Maa
ri kuu nanu yu'u jaku nuu kɨvɨkoyo rɨɨ un.
8 Na ti chaa ga ru'u, ni ka kii chaa ni ka kuni
nastutu yɨvɨ ri. Chaa un ni ka kuu da ɨɨn
ñakui'na, chi ni ka xnda'u da yɨvɨ naa i. Ti
yɨvɨ ka kuu nanu rɨɨ un, tu ni ka sa'a i nanu
nuu chaa un. 9 Ru'u, kuu ri nanu ɨɨn yu'u
jaku nuu kɨvɨkoyo rɨɨ un. Taka yɨvɨ kɨvɨkoyo
i yuxe'e un, nu na kandixia i ru'u, yukan
na ti kendo ndaa i nuu Yandios. Koto va'a
ri yɨvɨ un nuu kunchuku i, ti koo taka ja
nandɨ'ɨ i. Sia'an kuu ri nanu ɨɨn yuxe'e ja
kuu yɨvɨ kɨvɨkoyo nuu Yandios.
10 Sa'a yo nanu. Chaa ka xndoña'an un,
ka kuu da nanu ɨɨn ñakui'na, chi jaa da nuu
ka'iin rɨɨ un, sakui'na da tɨ, ka'ni da tɨ ti xnaa
da tɨ. Ko ru'u, tu sa'a ri sia'an. Chi su'va, vaji
ri na nakana ri yɨvɨ ja na ndɨvɨkoyo i nda'a
Yandios, ti ka kusɨɨ ini i, chi ka jika i ichi maa
ya nuu ñuyɨvɨ ja'a. Ti sia'an kunchuku i jiin
ya ja kuu saa ni.
11 Maa ri kuu nanu ɨɨn chaa xiin rɨɨ un, ja
jito va'a da rɨɨ da. Nu ni jini da ja iyo ɨɨn
nundo'o xaan nuu rɨɨ da, ti yachi nduku da
nuu kuu nasa nama da tɨ. Ti vasu na kuu da,
ko nama da rɨɨ da. 12 Ko ɨɨn chaa sa'a jniñu
ja kin ya'u da, nu ni jini da ja kuan kuyajni
ɨɨn va'u nuu rɨɨ da, xndoo da rɨɨ un, ti ja'a
da corrɨ kua'an da, chi vanua ansu rɨɨ maa
da kuu kuɨtɨ ndito da un. Ti va'u un kɨvɨ tɨ
ma'ñu rɨɨ un, ti kachanuu tɨ rɨɨ un kinkoyo.
13 Sia'an ka sa'a chaa ka kuu muzu, chi ka

sa'a da jniñu, ko so ja na ni'in da xu'un ya'u
da, ti ansu ja koto va'a da rɨɨ un.
14 Ko ru'u, kuu ri nanu ɨɨn chaa va'a ja jito
va'a da rɨɨ da. Jini ndaa ri nau ndɨ'ɨ ka kuu
yɨvɨ ri, ti maa i ka nakuni va'a i ru'u. 15 Suni
sia'an maa Tata ri, chi mani xaan ya jiin ri,
ti maa ri, jini va'a ri nuu maa ya.
Nanu kuu ɨɨn chaa va'a ja nama da rɨɨ da,
suni sia'an kuu ru'u ja nama ri sɨkɨ yɨvɨ yɨ'ɨ
jiin ri, chi kuu ri ja kuu maa i naa i.
16 Ti suni ka iyo yɨvɨ ɨnga nación ja
kɨvɨkoyo i nda'a ri, vasu tuja'i natu'va i ru'u.
Ko jaa ɨɨn kɨvɨ ti nastutu ri yɨvɨ un. Tendɨ'ɨ
i natu'va ru'u, ti kuandatu i nuu ri. Tendɨ'ɨ
yɨvɨ un najna'an i, ti koo ɨɨn ni chaa kɨnda'a
maa i naa i.
17 Yukan kuu ja kunda'u xaan ini Tata ri
ru'u, chi tava ini ri kuū ri ja na nama ri yɨvɨ
ri naa i. Ti kuū ri, ko nandoto tuku ri. 18 Ni
ɨɨn chaa ka ndiso jniñu, tu kuu ka'ni da ru'u
nu tu kuu ini maa ri. Chi kuū ri, ko ja kuu
ini maa ri ti kuū ri. Iyo ɨɨn jniñu ndiso ri, ja
yukan kuu ja maa ri na kua'a jnu'un ja kuū
ri. Ti jniñu ndiso ri, yukan kuu ja sa'a ja na
nandoto tuku ri, chi sia'an ni ta'u maa Tata
ri jniñu —ni kachi Jesús nuu yɨvɨ un.
19 Ja sia'an ni ka'an Jesús, ti ni ka kusɨɨn
tuku ini chaa hebreo un naa da. 20 Kua'a yɨvɨ
un ni ka kachi:
—Jna'an da ɨɨn tachi xaan, yukan kuu ja
ni nduku'u xini da. Koto ma nde'e ga ra nuu
da —ni ka kachi i.
21 Ko sava ga i ni ka ka'an:
—Ansu sia'an ka'an ɨɨn chaa jna'an tachi
xaan. Chi nu jna'an da tachi xaan, ti va ni
tu kuu sa'a da tajna nduchi ɨɨn chaa ni kaku
kuaa —ni ka kachi i.

Ka kuni yɨvɨ kua'a i yuu sɨkɨ Jesús

22 Na ɨɨn viko ñuu, ni ka nasa'a yɨvɨ ñuu
Jerusalén ɨɨn viko ja ka nuku'un ini i kɨvɨ ni
kuu ii veñu'un ka'nu un. 23 Ti yukan jikonuu
Jesús yuxe'e veñu'un un, nuu nani yuxe'e
Salomón. 24 Yukan ni ka nataka chaa ka
kuña'nu un, ti ni ka kachi da:
—¿Nasa ga ti sa ka'an kaji ra nuu ri naa
ri nusa? Nu jandaa kuu ja maa ra kuu
Cristo, ni taji Yandios ja sa'a jniñu ña'nu.
Nu jandaa kuu ti kachi kaji nuu ri naa ri
vinañu'ni —ni ka kachi da.
25 Ti ni kachi Jesús:
—Ja ni kachi ri nuu ra, ko tu ka kandixia
ra naa ra. Ja ni ka jini ra jniñu ña'nu ni sa'a
ri. Ni sa'a ri taka un, chi maa Tata ri ni ja'a
jniñu un nuu ri. Ti jiin yukan xna'an kaji ya
ja maa ya ni taji ru'u vaji ri, ti sia'an sa na
kuni ra nau ja kuu ri. 26 Tu ka kandixia ra
ru'u, vanuxia tu ka yɨ'ɨ ra jiin ri. Tu ka kuu
ra nanu ka kuu rɨɨ ja ka ñunuu tɨ nuu maa
chaa ndito tɨ un.
27 Ko yɨvɨ ka yɨ'ɨ jiin ri, ka nakuni i ru'u, ti
ru'u nakuni ri maa i. Ti nanu ka nukunuu rɨɨ
un tachi maa jito'o tɨ, suni sia'an ka nakuni
yɨvɨ naa i jnu'un ka'an ri, ti ka natu'va i
ru'u. 28 Ti kua'a ri nuu kunchuku i jiin ri ja
kuu saa ni. Ti tukaa naa kuɨtɨ i, ti ni tundo
kuisonchaa i nuu nda'a ri.
29 Maa Tata ri ni nachi'i yɨvɨ un nda'a ri. Ti
maa ya kuu ja kuña'nu ga ja kuu nuu taka
ga. Ti ni ɨɨn tu kuu kencha ja yɨnda'a maa
ya. 30 Ru'u jiin Tata ri, ɨɨn ni ga yɨvɨ ka kuu ri
naa ri —ni kachi Jesús.
31 Ti yukan ni ka kani'in chaa un yuu ja
kua'a da sɨkɨ Jesús niku. 32 Ti ni kachi Jesús
jiin da naa da:
—Maa Tata ri ni ja'a ya jnu'un ndee ini
ru'u, ti ni sa'a ri kua'a jniñu va'a ja kuu ro'o
naa ra. ¿Va nu xi kua'a ra yuu sɨkɨ ri ja ni
sa'a ri yukan nu? —ni kachi ya.
33 Yukan ti ni ka kachi chaa hebreo ka
kuña'nu un:
—Ansu ja ni sa'a ra jniñu ña'nu un kuu
ja kua'a ri yuu sɨkɨ ra, chi sɨkɨ ja ni ka'an
ndeva'a ra sɨkɨ Yandios kuu. Chi maa ra
ka'an ja ɨɨn ni kuu ra jiin maa Yandios. Vasu
suni ɨɨn chaa sia'an ni kuu ra, ti ka'an ra ja
ɨɨn nuu ra jiin Yandios —ni ka kachi da.
34 Ti ni kachi Jesús nuu da naa da:
—Yoso nuu tutu Yandios ka ñava'a ra,
nuu ka'an ya sia'an: "Yandios ka kuu ro'o
naa ra", ni kachi ya. 35 Sia'an ni kachi
Yandios ja yɨvɨ ni ka ka'an jnu'un ya, ni ka
kuu i nanu Yandios. Sia'an ti tu kuu ka'an
yo sɨkɨ tutu Yandios ja tu ka'an ndaa. 36 Ko
ro'o naa ra, ka ka'an ra ja ka'an ndeva'a ri
sɨkɨ Yandios, so ja ni kachi ri ja kuu ri Se'e
maa ya. Sia'an ka ka'an tu ro'o naa ra. Ko
vasu maa ya ni ja'a ɨɨn jniñu nuu ri, ti ni taji
ya ru'u vaji ri nuu ñuyɨvɨ ja'a.
37 Ti nu tu sa'a ri nava kuni maa Tata ri, ti
tu kanuu kuu ja kandixia ra ru'u. 38 Ko nu na
sa'a ri nava kuni maa ya, ti suni kanuu kuu
ja kandixia ra ru'u. Ko kandixia taka jniñu
sa'a ri. Yukan na ti sa kuni ndaa ra ja kancha
maa Tata ri jiin ri, ti maa ri suni kancha ri
jiin maa ya, ti kɨvɨ undi inijnuni ra ja jandaa
ndixia kuu un —ni kachi Jesús.

39 Yukan ti ka kuni tuku da jnɨɨ da ya, ko
ni kenda ya ti kua'an ya.
40 Yukan na ti kuano'on Jesús. Ni naya'a
ya undi ɨnga yu'u yucha Jordán, ichi nuu
kaña ndikandii, nuu ni skuanducha Juan
undi nuu yukan, ti yukan ni kundee ya tɨjnɨ
kɨvɨ. 41 Kua'a yɨvɨ ni ka kendo jiin ya, ti sava
i ka ndajnu'un sia'an:
—Tu ni sa'a Juan jniñu ña'nu nanu sa'a
chaa ja'a vijna, ko taka jnu'un ni ka'an da ja
sa'a chaa ja'a, ti kundixia nava ni kachi da
—ni ka kachi yɨvɨ un naa i.
42 Ti kua'a yɨvɨ yukan ni ka kandixia i
Jesús.

Ni nandoto Lázaro

11

1 Ni kuncha ɨɨn chaa ñuu Betania ja ni
nani Lázaro, ni kuu da kua'a María jiin
Marta. Ti ni ku'u xaan da. 2 María un kuu
ña ni chi'i aceite perfume ja'a Jito'yo, ti ni
nasichi ña jiin ixi xini ña. 3 Ti ña'an un ni ka
taji razón nuu Jesús, ja kachi:
—Taa, chaa mani xaan ni jiin, ku'u da
vijna, ni kachi ña —kachi muzu un.
4 Ni jini Jesús jnu'un un, ti ni kachi ya:
—Ku'u da ko va tu kuu da. Ku'u da chi
sia'an ti sa kuni yɨvɨ nasa kuña'nu ya ni taji
ru'u, maa Se'e Yandios. Jiin kue'e ja'a ti
stuu ri ja suni kuña'nu ri —ni kachi ya.
5 Mani Jesús jiin Marta, jiin ku'u ña, jiin
Lázaro. 6 Ti vasu sia'an, ko ni kendo ya uu
ga kɨvɨ nuu kancha ya na ni ni'in ya jnu'un
ja ku'u da. 7 Yukan ti sa ni ka'an ya jiin chaa
ka skua'a jiin ya:
—Ña'an na cho'o, chi nandeokuñɨ yo ñuu
Judea —ni kachi ya.
8 Chaa ni ka skua'a jiin ya ni ka kachi da:
—Maestro, ja jini ni ja yɨvɨ hebreo un
ka kuni kua'a i yuu sɨkɨ ni na ni kunde ni
yukan, ti va kua'a yɨvɨ un yuu sɨkɨ ni nu na
jaa tuku ni yukan. ¿Ti kuni ki'in tuku ni
yukan nu? —ni ka kachi da.
9 Ti ni kachi Jesús nuu da naa da:
—Iyo uxi uu hora ɨɨn kɨvɨ ja na kuni ndaa
yo na ichi ki'in yo. Ti nu sa'a yo nanu ka sa'a
yɨvɨ ka jikonuu nduu, ja sa'a yo jniñu va'a, ti
tu naa yo, chi ka jini ndaa yo na ichi ki'in yo.
10 Ko nu sa'a yo nanu ka sa'a yɨvɨ ka
jikonuu nuu ñaa kuɨtɨ ja sa'a yo jniñu nde-
va'a, yukan na ti naa yo, chi tu jini ndaa yo
na ichi ki'in yo —ni kachi ya.
11 Nu ni ndɨ'ɨ ni ka'an ya sia'an, ti ni kachi
ya:
—Amigo yo Lázaro ja ni kixi da, ti ki'in ri
ja na naxndoto ri da —ni kachi ya.
12 Yukan ti ni ka ka'an chaa ka skua'a jiin
ya:
—Taa, nu kixi da, ti ni jini yo ja nduva'a
da —ni ka kachi da.
13 Ko so sia'an ni ka'an Jesús jiin da, chi ja
ni ji'i Lázaro. Ko ka jani ini chaa ka skua'a
jiin ya ja so kixi ndixia da.
14 Ti sa ni kachi ndaa Jesús:
—Ja ni ji'i Lázaro. 15 Ti kusɨɨ ini ri ja tu ni
kuncha ri yukan, chi sia'an na ti kandixia
va'a ra ru'u. Ña'an na cho'o nde'e ndɨyɨ un
—ni kachi ya.
16 Yukan ti Tomás, chaa nani kuati un, ni
ka'an da jiin uu ga chaa ka skua'a jiin ya:
—Suni na cho'o tu yo'o, nava na kuu yo
jiin da —ni kachi da.
17 Yukan ti ni jaa Jesús ñuu Betania. Ko ni
ka jani yɨvɨ jnu'un nuu ya ja ja ni ya'a kuun
kɨvɨ ja ñunduji Lázaro.
18 Ñuu un kendo yajni jiin ñuu Jerusalén,
jika uu kilómetro sava. 19 Ti kua'a jna'an yɨvɨ
hebreo ni ka kenda nuu kanchuku Marta
jiin María ja ka'an ndee jiin jna'an ña, ja
sia'an ni ji'i kua'a ña. 20 Yukan ti nu ni ni'in
Marta jnu'un ja vaji Jesús, ti ni kee ña kuan
nujna'an ña ya. Ti María ni kendo ña ve'e.
21 Ni kachi Marta jiin Jesús:
—Taa, sa ti ni kuncha ni ja'a ti va tu kuu
kua'a na niku. 22 Ti vasu sia'an ko jini na ja
taka ndo na kakan ni nuu Yandios, ti sa'a ya
—ni kachi ña.
23 Ti ni kachi Jesús:
—Na ndoto kua'a ra —ni kachi ya.
24 Ti ni kachi Marta:
—Jini na ja nandoto da kɨvɨ na nandoto
taka ndɨyɨ, undi kɨvɨ ka'nu ga ja sa'a ndaa
Yandios yɨvɨ ñuyɨvɨ —ni kachi ña.
25 Ti ni kachi Jesús jiin ña:
—Ru'u kuu ja naxndoto yɨvɨ ja na
kuchaku i jiin Yandios. Nu kandixia i ru'u,
ti vasu na kuu i ko nandoto i ja kuncha i jiin
Yandios. 26 Yɨvɨ chaku ti nu kandixia i ru'u,
jankɨvɨ ga kuu i, chi kuchaku i ja kuu saa ni.
Ti ro'o Marta, ¿kandixia ra jnu'un ja'a nu?
—ni kachi ya.
27 Ti ni ka'an Marta:
—Kandixia na, taa. Kandixia na ja maa
ni kuu Cristo. Maa ni kuu Se'e Yandios, ja
ni taji ya nuu ñuyɨvɨ ja'a —ni kachi ña.

28 Sia'an ni ka'an Marta ti kua'an ña. Kuan
kana xe'e ña ku'u ña. Ni kachi ña jiin ña:
—Maa maestro ni chaa, ti kana ya ro'o
—ni kachi ña.
29 Sia'an ni kachi ña ti yachi ni ndokuɨñɨ
María ti kua'an ni ña nuu ya. 30 Ti changa
ga kɨvɨ Jesús ñuu un, chi ni kendo ya nu
ni janujna'an Marta ya. 31 Jna'an ña hebreo
ja kanchuku ini ve'e jiin María, ja ka ja'a
i jnu'un ndee ini maa ña. Ni ka jini i ja
ni ndokuɨñɨ yachi ña kua'an ña. Ni ka
chindikun i ña, chi ka ndo'o ini i ja kua'an
ña nuu ñaña ndɨyɨ un kua'an nde'e ña.
32 Yukan ti ni jaa María nuu Jesús. Nu ni jini
ña nuu ya, ti ni jakunjitɨ ña nuu ya. Ti ni
kachi ña:
—Taa, sa ti ni kuncha ni ja'a ti va tu kuu
kua'a na niku —ni kachi ña.
33 Ni jini Jesús ja nde'e xaan ña jiin ja ka
nde'e xaan yɨvɨ hebreo un. Ja yukan ti so
ni jaka'nu ini ya, chi ni kunda'u xaan ini ya
nuu i.
34 Ni jikajnu'un ya maa ña:
—¿Nanu ni chunduji ra da nusa? —ni
kachi ya.
—Cho'o ti kuni ni, taa —ni kachi ña.
35 Nu ni jini Jesús yukan ni kukui'ya ini ya,
ti ni nde'e ya.
36 Ti yɨvɨ hebreo un ni ka ka'an jiin jna'an
i:
—Jandaa ndixia kuu ja mani xaan ni iyo
da jiin ndɨyɨ un, chi suni kukui'ya ini da —ni
ka kachi i.
37 Ko sava i ni ka kachi:
—Ni sa'a da tajna chaa ni kaku kuaa un.
Ti va suni kuu sa'a da ja tu kuu Lázaro niku
—ni ka kachi i.
38 Ti ni ndukui'ya tuku ini Jesús nu ni jaa
ya nuu ñunduji Lázaro. Ɨɨn yau kava kuu, ti
yukan ndi'yu ɨɨn yuu ka'nu.
39 Ni kachi Jesús nuu da naa da:
—Chajiyo yuu un naa ra —ni kachi ya.
Marta, kua'a ndɨyɨ yukan, ni kachi ña:
—Taa, va ja ni kuxiko xaan da, chi ja iyo
kuun kɨvɨ ja ni ji'i da —ni kachi ña.
40 Ko ni kachi Jesús jiin ña:
—Ni kachi ri ja nu kandixia ra, ti kuni ra
ja kuña'nu xaan Yandios jiin jniñu sa'a ya
—ni kachi ya.
41 Yukan ti ni ka chajiyo da yuu ndi'yu
yu'u yau ndɨyɨ un. Ti Jesús ni ndakoto ya
ichi andɨvɨ, ti ni kachi ya:
—Tata na, nakuanta'u na nuu ni ja ni
jiniso'o ni jnu'un ka'an na. 42 Ja jini na ja nɨnɨ
chunso'o ni jnu'un ka'an na, ko ni kachi na
sia'an, chi kuni ka'an na jnu'un ndaa nuu
yɨvɨ ka'iin ja'a, ti nava sia'an na kandixia i
ja maa ni ni taji saña vaji na jiin jniñu ja'a
—ni kachi Jesús.
43 Ni ndɨ'ɨ ni jikanta'u ya, ti ni kanajiin
ko'o ya sia'an:
—¡Lázaro! ¡Ña'an ti kenda! —ni kachi ya.
44 Ti ni kenda Lázaro. Suku da sa'ma ndɨyɨ.
Ndikun sa'ma nda'a da jiin sɨ'ɨn da, ti suni
suku ɨɨn sa'ma nuu da. Yukan ti ni kachi
Jesús nuu yɨvɨ un:
—¡Ndaji da naa ra! Ti sia ra da na ki'in da
—ni kachi ya.

Ka ndajnu'un chaa hebreo ka kuña'nu un nasa jnɨɨ da presu Jesús

(Mt. 26.1-5; Mr. 14.1-2; Lc. 22.1-2)

45 Yɨvɨ hebreo ja ni ka ja'an ve'e María, ni
ka jini i jniñu ni sa'a Jesús, ti kua'a i ni ka
kandixia ya. 46 Ko sava yɨvɨ un kua'an i nuu
ka ndututu chaa fariseo, ti ni ka jani i jnu'un
jniñu ni sa'a Jesús. 47 Yukan ti ni kachi sutu
kuña'nu ga un nuu chaa fariseo un naa da ja
na ndututu taka chaa ka yɨ'ɨ jiin junta ka'nu
nuu nación Israel. Nu ni ka ndututu da, ti ni
keja'a ka ndajnu'un da:
—¿Ndoo sa'a yo vijna? Chi Jesús yukan,
kua'a jniñu ña'nu sa'a da. 48 Nu tu kasɨ
yo yu'u da, ti va ndɨ'ɨ yɨvɨ kandixia i, ti
kundikun i maa da. Jiin jnu'un ka'an da
un ti chaa soldado ñuu Roma, ti xnaa da
veñu'un ka'nu yo. Ka'ni da yo'o jiin yɨvɨ
ñuu yo. Yukan ti koo nundo'o sɨkɨ yo nu tu
nakutu yachi ini yo nasa sa'a yo jiin chaa un
—ni ka kachi da.
49 Ti kancha Caifás yukan, ja kuu da ɨɨn
sutu kuña'nu ga kuiya un, ti ni kachi da:
—Tu ka jini kuɨtɨ ra nasa sa'a ra naa ra.
50 Va nu tu ka jini ra ja va'a ga ja ɨɨn chaa
na kuu ja kuu nuu nɨ ñuu, ti ansu ja kuu
tendɨ'ɨ kuɨtɨ yo naa yo. Va'a ga ja na kuu
Jesús nava na nama yo maa yo jiin yɨvɨ ñuu
yo —ni kachi da.
51 Maa da kuu sutu kuña'nu ga kuiya
yukan. Ko tu jini da ja ansu sɨkɨ maa da ni
ka'an da ja kachi da ja na kuu Jesús nava na
keta'u yɨvɨ nɨ ñuu hebreo.
52 Ko ansu sɨkɨ maa ɨɨn ni yɨvɨ hebreo kuu
ya. Chi kuu ya ja kuu nɨ ka'nu yɨvɨ ñuyɨvɨ,
nava sia'an na ti nastutu ndɨ'ɨ ya yɨvɨ ni ka

kandixia Yandios, ti na nduu i ɨɨn ni ga yɨvɨ
nuu ya, vasu jika xaan ni ka jichanuu i nuu
kanchuku i nuu ñuyɨvɨ ja'a. 53 Ja sia'an kuu
ja undi kɨvɨ jña, chaa hebreo ka kuna'nu un
ni ka keja'a ka nduku da nasa ka'ni da Jesús.
54 Ja yukan tukaa ni jikonuu Jesús nuu ka'iin
chaa ka kuña'nu un, chi ni kee ya ñuu Judea,
ti kua'an ya ɨɨn ñuu nani Efraín, nu iyo yajni
ñu'un te'e un. Yukan ni kendo ya jiin chaa
ka skua'a jiin ya.
55 Kuan kuyajni kɨvɨ viko pascua ka nasa'a
yɨvɨ hebreo un, ja ka nuku'un ini i kɨvɨ na ni
nama Yandios maa i ñuu Egipto na jana'an.
Ja yukan kua'a yɨvɨ ni ka jakoyo yachi ja ka
nasandoo i maa i, ti na ndu ii yɨ nuu Yandios
naa i.
56 Ti ka nanduku i Jesús ñuu Jerusalén
yukan, ko tu ni ka nani'in i ya. Ni ka jakoyo i
veñu'un ka'nu un, ti ni keja'a ka ndajnu'un
i jiin jna'an i:
—¿Ndoo ndo'o ini ra? ¿Kii chaa un viko
ja'a vijna xi tuu nu? —ni ka kachi i.
57 Ti sutu ka kuña'nu jiin chaa fariseo un,
ni ka taji da jnu'un, ja nu ni ka jini yɨvɨ nuu
kande Jesús, ti na kaxnu'u ni nuu da, nava
na jnɨɨ da presu Jesús, ni ka kachi da naa da.

Ɨɨn ña'an ni chi'i aceite perfume ja'a
Jesús
(Mt. 26.6-13; Mr. 14.3-9)

12

1 Kumani iñu ga kɨvɨ ja keja'a viko pascua,
ti ni jaa Jesús ñuu Betánia, nuu kancha
Lázaro, chaa ni naxndoto ya nuu ñuji'i. 2 Nu
ni jaa Jesús ti ni ka sa'a ɨɨn viko lulu ja kuu
maa ya. Marta ni sava'a ja kuu viko un. Ti
Lázaro kancha da nuu mesa jiin Jesús.
3 Suni kancha María yukan. Ti ja iyo
tu'va ña sava litro aceite perfume, mani
maa nardo, ja nchaa ya'u xaan tonto, ti ni
chi'i ña sɨkɨ ja'a Jesús. Ti na nasichi ña jiin
ixi xini ña. Ti ni chitu xiko vixi ini ve'e jiin
xiko perfume un.
4 Ti Judas, chaa ñuu Cariote, suni kancha
da un, chi suni ni skua'a da jiin Jesús. Ko so
ja maa da kuu ɨɨn ja kin nukua'a Jesús nuu
chaa ka jito u'u ya. 5 Ti ni kachi da:
—¿Ndoo tu ni xiko ña aceite perfume
un? Ti i ni'in ña uni ciento xu'un plata ja
chindee ña yɨvɨ nda'u niku —ni kachi da.
6 Sia'an ni kachi da, ko ansu ja kunda'u ini
da yɨvɨ nda'u, chi vanuxia kuu da ɨɨn chaa
kui'na. Ti maa da kuu ja ndiso xu'un ja kuu
nuu ndaja'a Jesús, ti tava da xu'un ja ka ja'a
yɨvɨ naa i. 7 Yukan ti ni kachi Jesús:
—Sia na sa'a maa ña, chi ja satu'va ña
ru'u ja kuu kɨvɨ jakunduji ri. 8 Ko yɨvɨ nda'u
un naa i, chi sia'an ni kunchuku i jiin ra, ko
ru'u chi ansu sia'an ni kuncha ri jiin ra naa
ra —ni kachi Jesús.
9 Kua'a yɨvɨ hebreo ni ka ni'in yɨ jnu'un
ja kande Jesús ñuu Betania, ti ni ka kee i
kuankoyo i yukan, kuande'e i ya. Ko ansu
nɨnɨ Jesús kuan nde'e da naa da, chi suni
kuan nde'e da Lázaro, chaa ni naxndoto
Jesús nuu ñuji'i. 10 Ti sutu ka kuña'nu un,
suni ni ka ndo'o ini da ja ka'ni da Lázaro.
11 Chi kua'a xaan yɨvɨ hebreo un ni ka jini i
nava ni kuu jiin Lázaro, ni ka kusɨɨn i jiin
sutu un, ti ni keja'a ka kandixia i Jesús. Ni
ka kandixia i Jesús chi ni ka jini i jniñu ña'nu
ni sa'a ya jiin Lázaro.

Ni kɨvɨ Jesús ñuu Jerusalén
(Mt. 21.1-11; Mr. 11.1-11; Lc. 19.28-40)

12 Kua'a yɨvɨ ka kuchitu ñuu Jerusalén, chi
ni ka jakoyo i ja kuu viko pascua. Ɨnga kɨvɨ,
ti ni ka ni'in yɨ jnu'un ja chaa Jesús ñuu
Jerusalén. 13 Ni ka kenda i ti kuan nujna'an
i ya jiin nda'a yuku ñuu. Ti ni keja'a ka
kanajaa i:
—Ña'nu na koo maa ya ja ni taji Yandios
ja vaji ya. Vaji ya jiin jniñu maa Jito'yo
Yandios. Na ta'u ya jniñu nuu nɨ tu'u yɨvɨ
ñuu Israel —ni ka kachi i.
14 Ni ni'in Jesús ɨɨn burru lulu, ti ni yoso
ya tɨ nava ni kachi tutu ii Yandios ja ni ka'an
ja'a Jesús:
15 Ro'o, yɨvɨ ja kanchuku nuu ñu'un ñuu
Sión, koto ma yu'u ra.
Maa ya ja kii ta'u jniñu nuu ra, ja vaji ya,
ti yoso ya ɨɨn burru.
Kachi tutu.
16 Kɨvɨ un tu ni ka chaku ini chaa ni ka
skua'a jiin Jesús ja nasa kuni ka'an tutu
ii Yandios, ja sia'an kii Jesús nuu ñuu
Jerusalén. Ko nu ni nandoto tuku Jesús nuu
ñuji'i, ti sa ni ka nuku'un ini da. Ni keja'a
ka nuku'un ini da ja ni kachi tutu Yandios
ja sia'an koo, ti sia'an ni kundaa ndixia nava
ni jna'an ya.
17 Yukan ka'iin yɨvɨ ni ka jan nde'e na ni
naxndoto ya Lázaro, ti ka jani i jnu'un ja ni
ka jini i nu ni ñunduji da, ti suni ni ka jini i
nasa ni kana ya xini da hora ni nandoto da.
18 Ja yukan kuu ja kuankoyo i kuan nujna'an

i Jesús, vanuxia ja ni ka jiniso'o i ja ni sa'a
ya jniñu ña'nu un.
19 Ko chaa fariseo un, ni ka keja'a ka
ndajnu'un da naa da:
—Ja ni ka jini yo ja tukaa ga ndo kuu sa'a
yo vijna na. Chi ja ni ndɨ kuɨtɨ yɨvɨ kuankoyo
i jiin chaa un —ni ka kachi da.

Yɨvɨ ñuu Grecia ka nanduku i Jesús

20 Suni ni iyo yɨvɨ ñuu Grecia ja ni ka
jakoyo i ñuu Jerusalén, chi kuan chiñu'un
i kɨvɨ viko un. 21 Ni ka ndejna'an i jiin
Felipe, ɨin ndaja'a Jesús ja kuu da chaa ñuu
Betsaida, ja kuu ɨin ndañuu Galilea. Ti ni ka
kachi i:
—Taa, ka kuni ka'an na jiin Jesús —ni ka
kachi i.
22 Ni ja'an Felipe, ni kaxnu'un da nuu An-
drés. Ti ndɨnduu da sia'an kuan kaxnu'un
nuu Jesús. 23 Yukan ti ni kachi ya nuu da naa
da:
—Ja ni jaa kɨvɨ ja kuu Se'e Yɨvɨ Ñuyɨvɨ,
nava na kuni yɨvɨ naa i ja nduña'nu ri sa'a
Yandios. 24 Yukan kuu ja na kachi ndaa ri
nuu ra nasa kuu jiin ɨin ni triu. Chi jini yo ja
nu tu kanakava triu un nuu ñu'un ti ndi'yu
sɨkɨ, ni tu ndoto kuɨtɨ. Ti sa'a yo nanu ja ni
ji'i triu un. Chi nani kaa ni kaa triu un. Ko
nu na kanakava triu un chii ñu'un, yukan
na ti nandoto ti nakaya kua'a xaan.
25 Suni sia'an kuu jiin ro'o naa ra. Nu ndɨ'ɨ
kuu ini ra nasa ni'in ga ra ja kuñava'a ra nuu
ñuyɨvɨ ja'a, ko na kachi ri ja jiin yukan ti naa
ra nuu Yandios. Ko nu su'va na sa'a ra nanu
triu un, ja sa'a ra nanu ja tukaa ga chaku ra,
yukan ti ni tukaa kundiyo ini ra ndajniñu
iyo nuu ñuyɨvɨ ja'a. Nu siukan na sa'a ra ti
kendo ndaa ra nuu Yandios, chi nakutu ini
ra ja kuu nuu maa ya. Sia'an na ti kuncha
ra jiin ya ja kuu saa ni. 26 Ko nu kancha ra
ñuyɨvɨ ja'a ti sa'a ra jniñu ja kuu maa ri, ti
siuku ndaa ra jniñu ri. Nu sia'an sa'a ra, ti
kuncha ra jiin ri, chi sa'a ra jniñu ja kuu nuu
maa ri. Nu sajniñu ra ja kuu ru'u, ti na sa'a
Tata ri ja na nduña'nu ra —ni kachi Jesús.

Ni ka'an Jesús ja kuu ya

27 Siin Jesús ka'an ya ti ni kachi ya:
—Vijna ti ndɨ'ɨ xaan ini ri ja undi nda'u
kuu ini ri. Ti tu jini ri nasa ka'an ri jiin Tata
ri. Ko tu kachi ri ja na nama ya ru'u nuu
nundo'o kii sɨkɨ ri, chi ja sɨkɨ jniñu yukan
vaji ri. 28 Ko na kachi ri jiin ya: "Tata na,
vijna ti na ka'an yɨvɨ ja kuña'nu xaan ni"
—ni kachi Jesús.
Yukan ti ichi andɨvɨ ni ka'an ɨin ndusu
yu'u Yandios, ti ni kachi ya:
—Ja ni ka jini yɨvɨ ja kuña'nu xaan ri, ko
na kuni tuku i ja kuña'nu xaan ndixia ri —ni
kachi ya.
29 Ti yɨvɨ ka'iin yukan ni ka jiniso'o da
ndusu un, ti sava i ni ka kachi:
—Taja ni ka'an —kachi da.
Ko sava ga yɨvɨ un ni ka kachi:
—Ɨin ángel Yandios ni ka'an jiin ya —ni
ka kachi da.
30 Yukan ti Jesús ni kachi ya nuu da naa da
tuku:
—Ansu nuu ru'u ni ka'an Yandios jnu'un
un, chi su'va, nuu ro'o naa ra ni ka'an ya
nava na kuni ra ja ni ka'an ndixia ya jiin ri.
31 Ti na kachi ri nuu ra naa ra ja ja ni jaa kɨvɨ
ja xndichi Yandios kuachi sɨkɨ yɨvɨ ñuyɨvɨ
ja'a. Ti ɨin ja ta'u jniñu nuu i kuxio ki'in ɨin.
32 Ko kɨvɨ na ndani'in yɨvɨ ru'u, yukan na ti
sa'a ri ja na kandixia da sɨvɨ da naa da, ti
nakuaka ri yɨ kunchuku da jiin ri —ni kachi
ya.
33 Jiin jnu'un un ni jani ya jnu'un nasa kuu
ya. 34 Ti yɨvɨ un ni ka ka'an da jiin ya:
—Ka jini na ja tutu ii Yandios ni kachi ja
kua'a Yandios jniñu nuu Cristo, ti kuchaku
ya ja kuu saa ni. Nusa ti, ¿nasa kuu ja kuu
Se'e Yɨvɨ Ñuyɨvɨ? ¿Nau kuu Se'e Yɨvɨ Ñuyɨvɨ
un nusa? —ni ka kachi da.
35 Yukan ni kachi Jesús nuu da:
—Maa ɨin ja kuu nanu ñu'un ndinchaa,
kuncha jiin ra jaku ni ga kɨvɨ. Ja sia'an kuu
ja kanuu ja na kaka ndaa ra, chi maa ñu'un
ndijin un ndinchaa nuu ichi ra. Koto maa
kɨvɨ ra nuu ichi ñuñaa un, chi sia'an na ti
xnaa ra maa ra. Ko nu ka jikonuu ra nuu
ñuñaa, ti tu ka jini kuɨtɨ ra na ichi ki'in ra.
36 Vijna ti maa ɨin ja kuu nanu ñu'un ndijin
kancha jiin ra. Vijna ti kandixia maa ya naa
ra, chi sia'an na ti nduu ra yɨvɨ ka jika nuu
ichi ndaa —ni kachi ya.
Jnu'un yukan ni ka'an Jesús ti kua'an ya.
Ni sa'u ya kua'an ya. Ti tukaa ga ni ka jini
yɨvɨ naa da nachi kua'an ya.

Tu ni kandixia yɨvɨ hebreo Jesús

37 Yɨvɨ hebreo un ni ka jini da jniñu ña'nu
ni sa'a Jesús, ko tu ni ka kandixia da ya.
38 Ja yukan ti ni kundaa jnu'un ni ka'an

profeta Isaías na jana'an, chi ni kachi da
nuu Yandios:
Jito'yo, tu iyo ni ɨin yɨvɨ ja kandixia ra
jnu'un ni ka'an ri.
Ni tu ni kandixia ra ja sa'a ri jniñu ña'nu.
Ni kachi Isaías.
39 Ja yukan tu ni kuu kandixia da, ti sia'an
ni ka'an Isaías tuku:
40 Tu ni ja'a Yandios ja na kujnuni ini da.
Ni sia ya maa da nava na nduni'in ga undi
ini añu da.
Ka kuu da nanu yɨvɨ kuaa ja tu ka jini da na
ichi ki'in da, chi tu chaku kuɨtɨ ini
da.
Ja yukan nu tukaa sia da jniñu ndeva'a un,
ti ni tu nduva'a undi ini añu da.
Ni kachi Jesús, kachi tutu.
41 Yukan ni kachi Isaías chi ni jini da ja
kuña'nu xaan Jesús, ti ni jani da jnu'un sɨkɨ
nasa koo kɨvɨ kii ya.
42 Vasu ni iyo kua'a ga yɨvɨ hebreo ja tu ni
kandixia i Jesús, ko kua'a yɨvɨ ni keja'a ka
kandixia da ya. Suni kua'a chaa ka kuña'nu
ja ka ta'u jniñu nuu yɨvɨ hebreo un, ni ka
keja'a ka kandixia da. Ko tu ni ka stuu da
maa da ja ka'an da jnu'un ja ka kandixia
da, chi ka yu'u da chaa fariseo. Chi sandau
tukaa kua'a chaa un jnu'un ja kɨvɨ da ini
veñu'un ka'nu un. 43 Sia'an ni ka sa'a chaa
un, chi ni ka ndiyo xaan ini da ja na kua'a
yɨvɨ ja yɨñu'un nuu da, ti ansu ja na kua'a
maa Yandios ja yɨñu'un nuu da naa da.

Xndichi Jesús yɨvɨ naa da jiin jnu'un
ka'an ya

44 Ni ka'an jaa Jesús, ti ni kachi ya:
—Yɨvɨ ja ka kandixia ru'u, ansu maa ɨin ni
ru'u kandixia da, chi suni kandixia da undi
maa Tata ri, ya ni taji ru'u. 45 Ti yɨvɨ jini nuu
ri, suni ka jini da nuu maa ya ni taji ru'u.
46 Kuu ri nanu ɨin ñu'un ja ndinchaa
ñuyɨvɨ ja'a, ja na kuni yɨvɨ na ichi kaka da.
Nu na kandixia da ru'u, ti tukaa ga ka jika
da nanu yɨvɨ ka jikonuu nuu ñuñaa, ja tu
ka ni'in da na ichi ki'in da. 47-48 Ko nu tu
kuni kandixia ra ru'u, ni tu kuni kuanta'u
ra jnu'un ka'an ri. Ko iyo ɨin ja kankuachi
sɨkɨ ra ti sa'a ndaa ya kuachi ra. Chi kii kɨvɨ
juicio ja sa'a ndaa ya sɨkɨ ra, ti xndichi ya
ro'o ndenu ni ka janta'u ra jnu'un ri xi tuu.
49 Ko tu ka'an ri jnu'un ja'a ja kuu ini maa
ni ri, chi Tata ri ni taji ru'u jiin jniñu ja'a.
Ti maa ya kuu ja ni kachi nasa koo jnu'un
ka'an ri nuu yɨvɨ ñuyɨvɨ ja'a. 50 Jini ndaa
ri ja nu na sa'a ra nava kachi Yandios, ti
kunchuku ra jiin ya ja kuu saa ni. Ja yukan
kuu ja ka'an ri jnu'un ja'a nava ni kachi maa
Tata ri nuu ri —ni kachi Jesús jiin yɨvɨ un
naa da.

Ni nakacha Jesús sɨ'ɨn ndaja'a ya

13

1 Kumani ɨin kɨvɨ ga ja keja'a viko pascua
un. Ti jini Jesús ja, ja ni jaa kɨvɨ ja kee ya
nuu ñuyɨvɨ ja'a ti kin no'on ya nuu Tata ya.
Sia'an ja jini ya, kuu nda'u xaan ini ya taka
yɨvɨ ni ka skua'a jiin ya. Vijna ti stuu kaji ya
ja kunda'u ini ya maa da naa da.
2 Ko ja ni jini Jesús ja, ja ni kue'e ja'u'u un
ini añu Judas, se'e Simón, chaa ñuu Cariote,
ja nakua'a da Jesús nuu chaa ka jito u'u ya.
3 Suni jini Jesús ja maa Tata ya ni ja'a jniñu
nuu ya ja yɨnda'a ya taka ja iyo. Jini ya
ja vaji ya nuu kancha Tata ya, ti jini ya ja
nandeokuñɨ tuku ya nuu kancha Tata ya.
Sia'an ni ndo'o ini ya kɨvɨ ni kuxini ya jiin
chaa ka skua'a jiin ya.
4 Nɨ ka kuxini da ti ni ndokuɨñɨ Jesús. Ni
chajiyo ya sa'ma ya, ti ni ki'in ya ɨin toalla.
Ni ju'ni da chii ya. 5 Yukan ti ni chu'un ya
nducha ini ɨin tɨ ja'an, ti ni keja'a nakacha
ya ja'a ndaja'a ya. Ti nasichi ya ja'a da jiin
toalla nu'ni chii ya un.
6 Ni jaa ya nuu kancha Simón Pedro, ti ni
kachi Pedro jiin ya:
—Jito'yo, ¿va nu nakacha ni ja'a na xino?
—ni kachi da.
7 Ti ni kachi Jesús jiin da:
—Tu chaku ini ra ndoo sa'a ri vijna, ko
jaa kɨvɨ ti ndɨ'ɨ nuku'un ini ra —ni kachi ya.
8 Ti ni kachi Pedro:
—Sia'an ko tu nakacha kuɨtɨ ni ja'a na
—ni kachi da.
Ti ni kachi Jesús:
—Nu tu kuanta'u ra ja nakacha ri ja'a ra,
ti tu ni'in ra ta'u ja kuncha ra jiin ri —ni
kachi ya.
9 Yukan ti ni ka'an Pedro jiin ya:
—Jito'yo, vatuni nu na nakacha ni ja'a
na, ko suni nakacha ni nda'a na jiin xini na
—ni kachi da.
10 Ti maa Jesús ni kachi ya jiin da:
—Ɨin yɨvɨ sa ni jichi, tukaa nɨnɨ kuu ja
kuchi da uu jinu, chi so ja'a ni ga da na
ndundoo, chi ja iyo ndoo nɨ tu'u da. Ro'o
naa ra, chi ja ka iyo ndoo undi ini añu ra,
vasu ansu taka ra —ni kachi ya.

11 Sia'an ni kachi ya chi ja ni jini ya na chaa
kuu ja kin nakua'a ya. Ja yukan kuu ja ni
kachi ya ja tu ka iyo ndoo taka da naa da.
12 Nu ni ndɨ'ɨ ni nakacha Jesús ja'a da naa da,
ni nakui'na tuku ya sa'ma da, ti ni nukoo
tuku ya nuu mesa.

Ni nukoo tuku ya nuu mesa un, ti ni kachi
ya jini da naa da:

—¿Ni ka chaku ini ra jniñu ni sa'a ri ja'a
xi tuu nu? 13 Ro'o chi ka ka'an ra ja kuu ri
Maestro ra sɨkɨ ja ni xna'an ri ro'o ra naa ra.
Ti ka ka'an ra ja kuu ri jito'o ra, chi kuña'nu
ri. Ti vatuni ka ka'an ra, chi sia'an kuu jniñu
ndiso ri. 14 Ti nu ru'u ja kuu ri Maestro, ja
kuña'nu ri nuu ra naa ra, ti ni nakacha ri
ja'a ra. Ti suni sia'an ro'o naa ra, nakacha
ja'a ñanijna'an ra. 15 Jniñu ja'a ni sa'a ri ja ni
xna'an ri nuu ra naa ra ja na chun ini chun
añu ra ja suni sia'an sa'a ra jiin ñanijna'an
ra.

16 Jandaa na kachi ri ja tendɨ'ɨ ka kuu
muzu, chi ni ɨɨn muzu tu kuña'nu ga da
nuu jito'o da. Vanuxia kuña'nu ga chaa ta'u
jniñu un. Suni sia'an chaa kuu tajnu, tu
kuña'nu ga da ja kuu chaa nata'u jniñu nuu
da, chi chaa nata'u jniñu un kuña'nu ga da.
17 Ka jini va'a ra tendɨ'ɨ jnu'un. Ko kanuu
ja na siuku ra sia'an nava kachi ri, nava na
kunchaa Yandios jiin ra, ti kosɨɨ ini ra naa
ra.

18 Ko tu ka'an ri sɨkɨ nasa koo jiin tendɨ'ɨ
ra naa ra. Chi jini va'a ri nasa kuu jiin taka
yɨvɨ ni nakaji ri, ko kanuu ja na jinu ndaa
nava kachi tutu Yandios, chi ni kachi sɨkɨ
ru'u: "Iyo ɨɨn ja kaji staa jiin ri, ti yukan kuu
ja sa'a ndeva'a sɨkɨ ri", kachi tutu. 19 Sia'an
ja kaxnu'un ri jnu'un un nuu ra vijna ti
changa ga kundaa ga. Nava nu na kundaa,
yukan na ti kandixia ra ja maa ri kuu Cristo
ni taji Yandios, chi koo nundo'o sɨkɨ ri sia'an
nava ni kachi ri.

20 Jandaa na kachi ri ja iyo yɨvɨ taji ri. Ti
nu kuanta'u yɨvɨ da, suni kuanta'u da ru'u,
ti yɨvɨ kuanta'u ru'u, suni kuanta'u da maa
ya ni taji ru'u jiin jniñu ja'a —ni kachi Jesús.

Kachi Jesús nau kuu ja nakua'a ya
(Mt. 26.20-25; Mr. 14.17-21; Lc. 22.21-23)

21 Nu ni ndɨ'ɨ ni ka'an Jesús jnu'un un, ti ni
keja'a ndɨ'ɨ kuu ini ya ja undi kaña añu ya.
Ja yukan na ti ni kachi kaji ya nuu da naa da:

—Na kachi kaji ri ja ɨɨn ra kuu ja nakua'a
ru'u nuu yɨvɨ ka jito u'u ru'u —ni kachi ya.

22 Yukan ti ni ka keja'a ka nde'e nuu jna'an
da, chi tu ka jini da nau ɨɨn ɨɨn da ka'an ya
sɨkɨ. 23 Ti yajni xiin Jesús nukoo ɨɨn chaa
mani ga ya jiin, ti ka ndajnu'un da jiin ya
ni hora ka yaji da staa. 24 Ti Simón Pedro ni
sa'a da ɨɨn seña nuu chaa un ja na kajnu'un
da ya na ndenu nau sɨkɨ chaa ka'an ya.

25 Chaa un ni tu'va ga da xiin Jesús, ti ni
jikajnu'un da ya:

—Jito'yo, ¿na chaa kuu nusa? —ni kachi
da.

26 Ti ni kachi Jesús jiin da:

—Na chuntoo ri ɨɨn pedazu staa stila, ti
chaa kua'a ri nuu, chaa yukan kuu —ni
kachi ya.

Yukan ti ni chuntoo ya ɨɨn pedazu staa
stila, ti ni ja'a ya nuu Judas, se'e yɨɨ Simón,
chaa ñuu Cariote.

27 Ti hora ni ja'a ya staa un nuu Judas ni
yee da, hora un ni nakue'e ja'u'u un maa da.
Yukan ti ni kachi Jesús jiin da:

—Ja ɨɨn jniñu sa'a ra, ti kuan sa'a
vinañu'ni —ni kachi ya.

28 Ti ni ɨɨn chaa kanchuku mesa nuu ka yee
da staa un, tu ni ka chaku ini da ndoo ni
ka'an Jesús sia'an jiin Judas. 29 Chi vanuxia
Judas kuu chaa ndiso xu'un da naa da, ti
sava da ni ka ndo'o ini ja ni ka'an Jesús jiin
da ja na kin kuaan da nau ja ka nandɨ'ɨ da
ja kuu kɨvɨ viko un. Sava ga da ni ka ndo'o
ini ja na kua'a jaku xu'un nuu yɨvɨ nda'u un
naa i.

30 Nu ni ndɨ'ɨ ni yaji Judas staa yukan, ti ni
kee da kua'an da. Ko ja ni kuaa kuu.

Ja na kunchuku vii na kunchuku mani yo

31 Nu ni ya'a Judas kua'an da, ti ni kachi
Jesús:

—Vijna na ti kuni yɨvɨ ja maa ɨɨn ni ya
kuu Se'e Yɨvɨ Ñuyɨvɨ, ja kuña'nu xaan ga
jiin ɨɨn jniñu kin sa'a ya vijna. Ti na kuni
ndijin yɨvɨ naa da ja vii kuña'nu Tata yo
Yandios. 32 Vijna na ti maa Se'e ya xna'an
nasa kuña'nu Yandios jiin jniñu sa'a ya. Vi-
jna na ti nakua'a ndixia Yandios ja yɨñu'un
nuu maa Se'e ya. Vijna ti sa'a Yandios ja na
nduña'nu ga maa Se'e ya.

33 Hijo, ndee kunda'u ini ri ro'o naa ra, ko
xaan ga kuɨtɨ hora ja'a, ja ɨɨn nundaa ni ga
kuncha ri jiin ra ti ki'in ri. Ko nanu ni kachi
ri nuu yɨvɨ hebreo un, suni sia'an na kachi ri
nuu ra naa ra vijna. Chi nanduku ra ru'u, ko

tu kuu ki'in ra nuu ki'in ri. Tu kuu kundikun
ra ru'u vijna.
34 Ko na ta'u ri ɨɨn jniñu jáá nuu ra naa
ra, ja na kunda'u ini nuu jna'an ra, sia'an
nanu ni kunda'u ini maa ri ro'o. Ti sia'an
na kunchuku vii na kunchuku mani ra. 35 Ti
nu vii vii kanchuku ra, ja ka kunda'u ini nuu
jna'an ra, ti kuni yɨvɨ naa i ja ni ka skua'a ra
jiin ri —ni kachi Jesús.

Kachi Jesús ja uni jinu ka'an Pedro ja tu jini da ya

(Mt. 26.31-35; Mr. 14.27-31; Lc. 22.31-34)

36 Ni kachi Pedro jiin Jesús:
—Jito'yo, ¿nanu ki'in ni nusa? —ni kachi
da.
Ti ni kachi Jesús jiin da:
—Tu kuu ki'in ra nuu ki'in ri vijna, ko
kuee ga ti sa jaa ra —ni kachi ya.
37 Yukan ti ni kachi Pedro:
—Jito'yo, ¿ti ndoo tu kuu ki'in na jiin ni
vijna? Ja iyo tu'va na ja nama na ni'in vasu
na kuū na ja sɨkɨ ni —ni kachi da.
38 Ti ni kachi Jesús jiin da:
—¿Nusa ti tava ini ra kuu ra ja sɨkɨ ru'u
nu? Ko na kachi ndaa ri ja uni jinu kachi ra
ja tu jini ra ru'u, ti sa kana ɨɨn li'i ja ña'an
ijña —ni kachi ya.

Xna'an Jesús na ichi kuu ja ki'in nuu Tata ya Yandios

14

1 Siin ka'an Jesús, ti ni kachi ya: —Koto
xndi'i ra ini ra naa ra. Kandixia ndaa nuu
maa Yandios. Ti suni kandixia ndaa ru'u.
2 Na kachi ndaa ri nuu ra naa ra ja nuu
kancha Tata ri, iyo kua'a xaan ve'e nuu
kunchuku yɨvɨ naa i. Ti sia'an ka'an ri chi
jandaa ndixia kuu. Chi sa ti tu, va tu kachi
ri sia'an nuu ra. Ko vanuxia kin no'on ri
yukan, ti yukan satu'va ri nuu kunchuku ra.
3 Ki'in ri ti satu'va ri nuu kunchuku ra. Ti
nu ja ni kuu nakoo, nandeokuñɨ tuku ri ti
nchaa ri kii nukuaka ri ro'o naa ra, nava na
kunchuku ra nuu kuncha ri yukan. 4 Ko ja
ka jini ra ichi nuu ki'in ri —ni kachi Jesús.
5 Ti Tomás ni jikajnu'un da Jesús:
—Jito'yo, tu ka jini na nachi ki'in ni. ¿Ti
nasa kuu nani'in na ichi un naa na? —ni
kachi da.
6 Ti ni kachi Jesús jiin da:
—Maa ri kuu nanu ɨɨn ichi, ti jnu'un
ka'an ri na kuu ɨɨn ichi ndaa un, chi ka'an
ri taka jnu'un ndaa nuu yɨvɨ, nava na kuni
yɨvɨ nau ichi kuu ichi ndaa. Maa ɨɨn ni ru'u
kuu ja sa'a ja na kuchaku yɨvɨ ja kuu saa ni, ti
kunchuku i jiin Yandios. Ko nu tu kandixia
ni ɨɨn yɨvɨ ru'u, ti tu kuu kuɨtɨ jakoyo i nuu
kancha Tata ri.
7 Ni ka nakuni ra Tata ri chi ja ni ka nakuni
ra ru'u. Ti undi vijna ja ni ka nakuni ra maa
ya, chi ka nde'e ra nuu ya —ni kachi Jesús.
8 Yukan ti ni kachi Felipe jiin ya:
—Jito'yo, kua'a ni jnu'un ja na nde'e na
nuu maa Tata yo Yandios. Jiin yukan ni ti
na kuva'a ini na naa na —ni kachi da.
9 Ti ni kachi Jesús jiin da:
—Felipe, ja ni kuu na'an kancha ri jiin ra
¿ti tu ja'i nakuni ra ru'u nusa? Ja ni jini ra
nuu Tata ri, chi ja ni jini ra ru'u. Nusa ti
nasa ga kuni ra ja na xna'an ri Tata ri nuu ra.
10 Kanuu ja na kandixia ra ja kancha Tata ri
jiin ri, ti kancha ri jiin maa ya. Jnu'un ka'an
ri nuu ra vijna, tu ka'an ri ja ñu'un xini maa
ri, chi maa Yandios kancha jiin ri, ti maa ya
kuu ja sa'a jniñu un. 11 Ko kandixia ja kancha
Tata ri jiin ri, ti kancha ri jiin ya. Ti nu tu
kandixia ra nava ka'an ri, ko kandixia ru'u
ja sɨkɨ taka jniñu sa'a ri.
12 Ti na kachi ndaa ri nuu ra naa ra ja nu
na kandixia ndaa ra ru'u, ti suni kuu sa'a
ra jniñu sa'a ri, ti vasu ɨɨn jniñu ña'nu ga,
ti kuu sa'a ra naa ra. Chi ru'u, ki'in ri nuu
kancha Tata ri. 13 Ti taka ndoo na kakan ra
nuu Tata ri, ti kakan ra jiin sɨvɨ ri sɨkɨ ja ka
yɨ'ɨ ra jiin ri. Chi ndiso ri jniñu ja kua'a ri
sava'a ni ga ndoo na kakan ra. Ti na nde'e
yɨvɨ jniñu sa'a ru'u, ja kuu ri se'e ya, ti na
kachi i ja kuña'nu xaan Tata ri. 14 Ko na kachi
ndaa ri ja taka ndoo na kakan ra nuu ri sɨkɨ
ja ka yɨ'ɨ ra jiin ri ti kua'a kue'e ri, chi ndiso
ri jniñu ja sia'an sa'a ri —ni kachi Jesús

Chisojnu'un Jesús ja taji ya Espíritu Santo

15 Siin ka'an Jesús, ti ni kachi ya:
—Nu ka ñukuu ini ra ru'u ja mani ri jiin
ra, ti kuandatu jniñu ta'u nuu ra naa ra.
16 Ti ru'u, na kakanta'u ri nuu Tata ri ja
na taji ya ɨnga ja chindee ro'o naa ra, ja
kuncha ya jiin ra ja kuu saa ni. 17 Maa ya kuu
Espíritu Yandios, ti maa ya ndaa kuɨtɨ kuu
ya. Chi mani jnu'un ndaa ka'an ya. Kua'a ya
jnundee ini ro'o naa ra, ti sia'an ni kuncha
ya jiin ra ja kuu saa ni. Ko tu chindee ya
yɨvɨ ñuyɨvɨ ja'a, yɨvɨ ka sa'a ndeva'a un, chi
tu ka nakuni kuɨtɨ i maa ya. Ko ro'o naa ra
chi ka nakuni ra maa ya, chi kancha ya jiin

ra vijna. Ko jaa ɨɨn kɨvɨ ja kendo'o jnu'un ya
undi ini añu ra, ti yukan kuncha ya ja kuu
saa ni jiin ra. [18] Ko tu xndoo kuɨtɨ ri ro'o
ja kendo nda'u ra naa ra. Chi su'va, nchaa
tuku ri ti kuncha ri jiin ra.

[19] Ko ja ɨnga yɨvɨ ñuyɨvɨ ja'a, jaku ni ga
kɨvɨ ti tukaa ga kuni i ru'u. Ko ro'o naa
ra, chi nakuni ra ru'u, chi vanuxia nachaku
tuku ra sia'an nanu nachaku tuku ru'u. Chi
nandoto tuku ri, ti suni sia'an nandoto tu
ro'o naa ra. [20] Kɨvɨ na nachaku ri, yukan ti
kuni ra ja kancha ri jiin Tata ri, ti maa ya
kunchaa ya jiin yo naa yo. [21] Nu ñu'un ini ra
jniñu ta'u ri ti siuku ra, ti yukan ni kundaa
ndixia ja mani ra jiin ri. Ti nu mani ra jiin
ri, ti suni koo mani Tata ri jiin ra. Nu ñukuu
ini ra ja siuku ra jniñu ta'u ri, ti sa ni ru'u
koo mani ri jiin ra. Naxna'an ri maa ri nuu
ra ja kancha ndixia ri jiin ra —ni kachi ya.

[22] Yukan ti ni ka'an Judas (ko ansu Judas
chaa ñuu Cariote), ti ni jikajnu'un da:

—Jito'yo, ¿nasa naxna'an ndijin ni maa
ni nuu na naa na, ti nuu yɨvɨ ñuyɨvɨ, ndoo
tuu? —ni kachi da.

[23] Ti ni kachi Jesús jiin da:

—Nu mani yɨvɨ jiin ri, ti jandatu i jnu'un
ka'an ri ti siuku i. Ti undi Tata ri ti suni
koo mani ya jiin yɨvɨ un naa i. Ti ru'u jiin
Tata ri, chaa ri ti kunchuku ri jiin yɨ. [24] Ko
yɨvɨ ja tu mani jiin ri, chi tu siuku i jnu'un
ka'an ri. Ti jnu'un ka'an ri ja'a, ansu jnu'un
maa ri kuu. Chi jnu'un ni ka'an maa Tata ri
kuu, vanuxia maa ya ni taji ru'u jiin jniñu ja
sia'an na ka'an ri. [25] Ja ni kuu kua'a jnu'un
ni xna'an ri nuu ra naa ra vijna nɨ kancha
ga ri jiin ra. [26] Ko Tata ri na taji ya ɨɨn ja
na chindee ro'o. Ti yukan kuu ja kii nuu
ru'u, ti maa ya kuu Espíritu Santo. Chaa ya
ti xna'an ya ro'o naa ra, xndaku ya nuu ra,
ti sa'a ya ja na nuku'un ini ra taka jnu'un ni
ka'an ri jiin ra.

[27] Sandee ini ra nuu kua'an ri, ko tu xndi'i
ra ini ra, chi sa'a ri ja na kosɨɨ ini añu ra, ti
na kukuee kunchuku ra. Chi jnu'un ka'an
ri ti siuku ri, ti tu sa'a ri nanu ka sa'a yɨvɨ
ñuyɨvɨ ja'a, ja ka ja'a i jnundee ini, ko so ka
ka'an i. Yukan kuu ja koto kukui'ya ini ra
jiin taka nundo'o, ti koto ma yu'u ra naa ra.

[28] Ja ni ka jini ra ja ni ka'an ri ja kin no'on
ri, ko ndixia ri ja kii tuku ri nuu kanchuku
ra nu ka iyo mani ini ra jiin ri. Yukan ti
kusɨɨ ini ra naa ra ja ki'in ri, chi ki'in ri nuu
kancha Tata ri. Ti maa ya kuña'nu ga ja kuu
ru'u.

[29] Ni kachi ri nuu ra naa ra ja kin no'on ri,
ti ndeocuñɨ tuku ri ti kuncha ri jiin ra. Ja ni
jani ri jnu'un ja sia'an koo. Ti sa na kandixia
ra nu ja ni kundaa jnu'un ri.

[30] Tukaa na jnu'un kua'a ka'an ri jiin ra
naa ra, chi ja vaji ja'u'u un ja ndiso jniñu
nuu yɨvɨ ñuyɨvɨ ja'a. Ko tu ndiso jniñu ja
nata'u jniñu nuu ri. [31] Na siukun ri sia'an
nava ni kachi Tata ri nuu ri. Ti sia'an nava
na nakuni yɨvɨ ñuyɨvɨ ja mani ri jiin Tata ri
ti kuu ini ri ya. Ndokuñɨ naa ra, ti ña'an na
cho'o —ni kachi ya.

Jesús na kuu nanu ɨɨn yo'o nuu tɨka'ya

15

[1] Siin ka'an Jesús, ti ni kachi ya nuu da naa
da:

—Maa ri na kuu nanu ɨɨn yo'o nuu
nutɨka'ya va'a, ti Tata ri na kuu nanu ɨɨn
chaa jitu nuu nutɨka'ya un. [2] Ti maa ra naa
ra, chi ka kuu ra nanu nda'a yuku tɨka'ya
un. Chi nu tu sa'a va'a ra jniñu ya, ti sa'a yo
nanu ja tu ja'a ra nde'e, ti sasɨɨn Tata ri ro'o,
nanu ja ka'ncha yo ɨɨn nda'a nuu tɨka'ya ja
tu ja'a nde'e un. Ko nu sa'a va'a ra jniñu ya,
ti sandoo ga ya ro'o, nanu ja sete yo nda'a
nuu tɨka'ya un nava na kua'a ga nde'e.

[3] Ja ni ka ndundoo ra undi ini añu ra, chi
ni ka kandixia ra jnu'un ni ka'an ri jiin ra.
[4] Ko nu na jakuñɨ ni'in ra jiin ri, ti suni maa
ri na kundaka ni'in ri ro'o, chi sa'a ra jniñu
va'a nuu ya nu tu jakuñɨ ni'in ra jiin ri. Suni
sia'an kuu jiin nda'a yuku nuu tɨka'ya un.
Nu na kencha ɨɨn nda'a nuu yɨjnɨɨ un, ti
tukaa kua'a nde'e, chi nasa kuu kua'a nde'e
ti tukaa ga yɨjnɨɨ.

[5] Maa ri kuu nanu yo'o nuu tɨka'ya un,
ti ro'o naa ra ka kuu ra nanu nda'a yujnu
un. Nu ro'o na natu'va ru'u, ti maa ri na
kɨnda'a ni'in ri ro'o naa ra. Yukan na ti va'a
xaan kuu jniñu ya, chi nakaya ki'in, nanu ja
kuun vee nde'e xini nuu tɨka'ya un. Ko nu
tu kɨnda'a ni'in ri ro'o naa ra, ti va tu kuɨtɨ
na jniñu va'a sa'a ra.

[6] Nu tu jakuñɨ ni'in ra jiin ri, ti sasɨɨn Tata
ri ro'o, nanu ja ka'ncha yo nda'a yujnu ja tu
ja'a nde'e, na ichi. Yukan na ti nastutu yo
ja na kayu nuu ñu'un. [7] Ko nu ni ka jakuñɨ
ni'in ra jiin ri, ti ku'un ini ra jnu'un ka'an
ri. Yukan na ti kakan ra ja kuni ra, ti kua'a
ri sava'ni ga ndoo na kakan ra. [8] Nu sia'an

na siuku ra taka un, yukan na ti ka stuu ra
maa ra ja ka kundixia ra yɨvɨ ka skua'a jiin
ri. Sia'an na ti nakuni yɨvɨ ja kuña'nu xaan
ga Tata ri.
9 Mani ri jiin ra naa ra sia'an nanu mani
Tata ri jiin ri. Yukan kuu ja ni'in kujiin ra
naa ra ti kunchuku mani ra sɨkɨ ja kunda'u
ini ri ro'o. 10 Nu sia'an na sa'a ra ti kuandatu
ra jniñu ta'u ri. Yukan ti ka ñukuu ini ra
ru'u ja mani ri jiin ra. Chi suni sia'an ni
jandatu ri nuu Tata ri, ti ñukuu ini ri ja mani
ya jiin ri.
11 Taka jnu'un ja'a xndaku ri nuu ra naa
ra ja na kuandatu ra, nava sia'an na ni'in ra
jnu'un ndee ini ti na koo sɨɨ ndixia ini ra jiin
ri. 12 Ti ja'a kuu ɨɨn jniñu ta'u ri nuu ra, ja
na kunda'u ini nuu jna'an ra, sia'an nanu ni
kunda'u ini ri ro'o naa ra.
13 Nu vasu na kuu ɨɨn chaa, ja nama da
amigo da sɨkɨ ja kunda'u ini da, ti yukan
kuu ɨɨn jniñu ka'nu ja kuu nuu Yandios. Chi
tukaa iyo ɨɨn jniñu kanuu ga ja kuu sa'a yo.
14 Ti ro'o naa ra, ka kuu ra amigo ri nu ka
siuku ndaa ra jniñu ta'u ri. 15 Vijna ti tukaa
kachi ri ja ka kuu ra nanu muzu ri, chi ɨɨn
muzu tu jini da nasa ndo'o ini jito'o da. Na
ka'an ri amigo vijna na, chi ja ni kachi ndaa
ri nuu ra naa ra taka ja ni ka'an Tata ri jiin
ri.
16 Tu ni ka nakaji ra ru'u ja na kundichi ri
jiin ra. Chi su'va, maa ri ni nakaji ro'o ja na
kɨ'ɨ ra jiin ri. Ni ja'a ri jniñu sa'a ra, ti nu
na sa'a ra ɨɨn jniñu ja kendo va'a, ti ni tukaa
naa. Ti kua'a Tata ri ndɨ'ɨ ja na kakan ra nuu
ya sɨkɨ ja ka yɨ'ɨ ra jiin ri.
17 Ti ja'a kuu ɨɨn jniñu ta'u ri nuu ra naa ra,
ja na kunda'u ini nuu jna'an ra —ni kachi
Jesús.

Ka kuɨtɨ ini yɨvɨ ñuyɨvɨ nuu Jesús jiin yɨvɨ ya

18 Siin Jesús ka'an ya, ti ni kachi ya:
—Nu na kuɨtɨ ini yɨvɨ ñuyɨvɨ nuu ro'o naa
ra, ti ja ka jini ra ja xnakan nuu maa ri ni ka
kuɨtɨ ini i. 19 Sa ti ɨɨn nu kanda ra jiin yɨvɨ
ñuyɨvɨ, ti va koo mani i jiin ra niku, sia'an
nanu mani i jiin jna'an i. Ko su'va, ka kuɨtɨ
ini i chi ni nakaji ri ro'o naa ra ja na kujiin
ra jiin ri. Chi tukaa ga ka sa'a ra ja ka sa'a
yɨvɨ ñuyɨvɨ un. Ja yukan kuu ja ka kuɨtɨ ini i
nuu ra naa ra, chi tukaa ka kuu ra nanu yɨvɨ
ñuyɨvɨ.
20 Koto naa ini ra ja ni kachi ri, chi ni kachi
ri ja ɨɨn muzu tu kuña'nu ga da nuu jito'o
da, chi chaa ta'u jniñu un, kuña'nu ga da.
Yukan kuni ka'an ja kua'a yɨvɨ nundo'o ro'o
ra naa ra, ja ka yɨ'ɨ ra jiin ri, suni sia'an nanu
ni ka sa'a i jiin ri. Sia'an kuu yɨvɨ un, chi
nu ni ka janta'u i jnu'un ri, ti suni sia'an
na kuanta'u jnu'un ka'an ra. 21 Sia'an sa'a
i jiin ra chi vanuxia ka yɨ'ɨ ra jiin ri. Sia'an
sa'a ndeva'a yɨvɨ un jiin ra, chi vanua tu ka
nakuni kuɨtɨ i maa Yandios, ya ni taji ru'u
jiin jniñu.
22 Ni kii ri ti ni kachi ndaa ri nuu yɨvɨ naa i
ja ka iyo kuachi sɨkɨ i. Vijna ti tu kuu ka'an
i ja tu jini i ja ka iyo kuachi sɨkɨ i. 23 Ti yɨvɨ
kuɨtɨ ini nuu ri, yukan ti suni ja kuɨtɨ ini i
nuu Tata ri.
24 Iyo kuachi sɨkɨ i chi ni sa'a ri jniñu ña'nu
nuu i, ko tu ni ka kandixia i. Kɨvɨ ja ja ni
ya'a, tu ni ɨɨn chaa ni sa'a sia'an, ko vijna
ti ni ka jini yɨvɨ naa i jniñu ña'nu ni sa'a
ri. Ti vasu sia'an ko ka kuɨtɨ ini i nuu ri jiin
Tata ri. 25 Sia'an ka sa'a i nava na kee ndaa
jnu'un yoso nuu tutu ley Yandios, ja kachi:
"Ni kuɨtɨ ini i nuu ri, vasu tu na kuachi ri",
kachi tutu —ni kachi Jesús.
26 Siin Jesús ka'an ya, ti ni kachi ya:
—Kɨvɨ na najaa ri nuu kancha Tata ri, ti
taji ri ɨɨn ya kii chindee ga ro'o, ti maa ya
kuu Espíritu Santo, ti Espíritu yukan kuu
ja xna'an jnu'un ndaa. Chaa ya ti kua'a ya
jandaa ja'a ri ja kuu nuu taka jnu'un ni ka'an
ri. 27 Yukan kuu ja suni ro'o naa ra, kua'a ra
jandaa ja'a ri ja ka'an ra jnu'un ri, chi ni ka
jika ra jiin ri undi na ni keja'a ka'an ri jnu'un
un nuu yɨvɨ naa i —ni kachi Jesús.

16

1 Siin ka'an Jesús, ti ni kachi ya:
—Taka jnu'un ni xna'an ri nuu ra naa ra
na sa'a ja na kundee ini ra ti tu xndoo ra
jnu'un ri, vasu na kii nundo'o un sɨkɨ ra naa
ra. 2 Chi keni'in yɨvɨ ro'o ti tukaa kua'a da
jnu'un ku'iin ra veñu'un. Jaa kɨvɨ ti ka'ni
ro'o, ti kani ini da ja ɨɨn jniñu va'a ni sa'a da
nuu Yandios. 3 Ti sia'an sa'a i chi tu ka jini
kuɨtɨ da ru'u, ni tu ka jini kuɨtɨ i nuu Tata
ri. 4 Ni kachi ri jnu'un ja'a nuu ra nava nu ni
jaa kɨvɨ ja kondo'o ra, yukan na ti nuku'un
ini ra ja sia'an ni kachi ri nuu ra naa ra —ni
kachi ya.

Jniñu sa'a Espíritu Santo

Siin Jesús ka'an ya, ti ni kachi ya:
—Tu ni kachi ri yukan nuu ra undi nuu,
chi nɨ kuncha ga ri jiin ra naa ra. 5 Ko

vijna chi kino'on ri nuu kancha maa ya ni taji ru'u. Ti vasu yukan ka'an ri, ko ni ɨɨn ra tu ka jikajnu'un nanu ki'in ri. 6 Chi sa ka kukui'ya xaan ini ra ja ni ka'an ri taka jnu'un un.

7 Ko jandaa ka'an ri ja va'a ga kendo ra nu na kino'on ri. Chi nu tu no'on ri, ti maa ya kii chindee ro'o, tu kuu kii ya. Ko va'a ga na ki'in ri, ti na taji ri maa ya na kii ya nuu ra naa ra.

8-11 Nu na chaa ya, ti na xna'an kaji ya nuu yɨvɨ naa i ja ka iyo kuachi i, chi maa kuachi un sa'a ja tu ka kandixia i ru'u. Na xna'an ya na ichi kuu ichi va'a ja na kendo ndaa yɨvɨ naa i nuu Yandios. Chi vanuxia kino'on ri nuu Tata ri, ti tukaa ga kuni ra nuu ri. Na xna'an kaji ya ja nasa'a ndaa Yandios kuachi yɨvɨ, chi ja ni kundaa ja jna'nu ndatu maa ja'u'u ja kuña'nu nuu ñuyɨvɨ ja'a.

12 Ti iyo kua'a ga jnu'un ja kuni kachi ri nuu ra naa ra. Ko tu kuu kachi ri, chi ro'o tu chaku ini ra vijna. 13 Na chaa maa ya kuu Espíritu Santo, ti sa na xna'an ndaa ya jnu'un un, chi maa ya kuu ya ndaa ndixia. Ti tu ka'an ya ja ndo'o ini maa ya. Chi su'va, ka'an ya jnu'un ni ka'an maa Yandios. Ti xna'an ya taka ja koo kɨvɨ vaji.

14 Xna'an ya ja kuña'nu ri, chi nakachi ya jnu'un un nuu ra taka jnu'un ni kachi ri nuu ya, ti sa'a ya ja na nuku'un ini ra. 15 Ndɨ'ɨ nasa kuña'nu Tata ri, suni sia'an kuña'nu maa ri. Yukan kuu ja ni kachi ri ja Espíritu Santo kuu ya nakachi ndɨ'ɨ jnu'un un nuu ra taka jnu'un ka'an ri, ti sa'a ya ja na chaku ini ra —ni kachi Jesús.

Ka kukui'ya ini da ko ndusɨɨ tuku ini da naa da

16 Siin Jesús ka'an ya, ti ni kachi ya:

—Jaku ni ga kɨvɨ ti tukaa ga kuni ra ru'u. Ko na kuu uni kuun kɨvɨ ti nakuni tuku ra ru'u —ni kachi Jesús.

17 Yukan ti sava chaa ka skua'a jiin ya, ka jikajnu'un jna'an da:

—¿Ndoo ni ka'an ya jiin yo sia'an? Ka'an ya ja jaku ni ga kɨvɨ ti tukaa ga kuni yo maa ya, ti nu na kuu ni ga kɨvɨ ti nakuni tuku yo ya. Suni ni kachi ya ja kin no'on ya nuu kancha Tata ya. 18 ¿Ndoo ni kachi ya ja sia'a jaku ni ga kɨvɨ nusa? Tu ka chaku ini yo nasa kuni ka'an ya —ni ka kachi da.

19 Ni jini Jesús ja ka kuni kajnu'un da ya. Yukan ti ni kachi ya nuu da naa da:

—Ni ka'an ri ja jaku ni ga kɨvɨ ti tukaa ga kuni ra ru'u, ti nu na ya'a jaku ni kɨvɨ ti nakuni tuku ra ru'u. ¿Ti yukan kuu ja ka jikajnu'un jna'an ra nasa kuni ka'an jnu'un un nu?

20 Vanuxia na kachi ndaa ri nuu ra ja koo ra jnukui'ya ini ti katɨ ra nducha nuu ra. Ko yɨvɨ ñuyɨvɨ ja'a chi sa su'va katu nda'a da ja xaan tonto sɨɨ kuu ini da. Ti jandaa ni kuu ja koo ra jnukui'ya ini naa ra nu na jaa kɨvɨ. Ko nu na ya'a kɨvɨ un ti ndusɨɨ xaan tonto ga ini ra. 21 Sa'a yo nanu. Ɨɨn ña'an ja kuan kuyajni kaku se'e ña, ti ja'ncha i chii ña, chi ja ni jaa kɨvɨ ja kaku suchi lulu un. Ko nu ja ni kaku suchi lulu un, ti tukaa na'an ña ja ni ndo'o ña, chi kusɨɨ xaan ini ña ja ni ya'a va'a ña. 22 Ti suni sia'an kuu ja ka kukui'ya ini ra vijna, ko jaku ni kɨvɨ ti nakuni jna'an tuku yo. Yukan na ti ni ɨɨn tundo kasɨ ja xaan sɨɨ kuu ini ra naa ra.

23 Nu na jaa kɨvɨ no'on ri nuu Tata ri, ti tukaa ndoo kajnu'un ra ru'u. Chi jandaa na kachi ri ja nuu maa Tata ri kuu nu kakan ra, ti na kua'a ya ndɨ'ɨ ja ka jikan ra, sɨkɨ ja ka kandixia ra ru'u. 24 Undi vijna ti tundo ka jikan ra nuu Tata ri sɨkɨ ja ka yɨ'ɨ ra jiin ri. Ko vijna ti kakan ra nuu ya jiin sɨvɨ ri sɨkɨ ja ka yɨ'ɨ ra jiin ri. Kakan naa ra nuu Tata ri, ti na kua'a ya nuu ra, nava yukan ti na kusɨɨ xaan ga ini ra —ni kachi Jesús.

Kundee Jesús jiin ɨɨn ja kanaa jiin ya

25 Siin Jesús ka'an ya, ti ni kachi ya:

—Ja ni jani ri jnu'un nuu ra naa ra, ko ndee tɨjnɨ jinu ni ka'an ri jnu'un yɨɨ tɨ'lɨ ja chaku ini ra. Ko jaa kɨvɨ nuu tukaa ka'an ri sia'an, chi sa su'va kachi ndaa ri nuu ra nasa sa'a jniñu Tata ri. 26 Kɨvɨ yukan na ti kakan ra nuu Tata ri sɨkɨ ja ka yɨ'ɨ ra jiin ri. Ti tu kachi ri ja tukaa kakanta'u ri ja'a ra naa ra, chi vanua ja ka jini ra ja nɨnɨ ka'an ri jiin Tata ri ja na kua'a ya ja ka jikan ra nuu ya. 27 Ti jandaa ndixia kuu yukan, chi kunda'u ini Tata ri ro'o naa ra sɨkɨ ja ka iyo mani ra jiin ri, ti ka kandixia ra ja vaji ri undi nuu maa ya.

28 Ni kee ri undi nuu kancha Tata ri, ti ni kenda ri nuu ñuyɨvɨ. Vijna ti kee ri nuu ñuyɨvɨ ja'a, ti kino'on tuku ri nuu Tata ri —ni kachi Jesús.

29 Ti ni ka kachi chaa ka skua'a jiin ya:

—Vijna na ti ka'an kaji ni, chi tukaa ka'an ni jnu'un yɨɨ ja tu chaku ini na. 30 Vijna ti

ni jini na ja jini ndɨ'ɨ kuɨtɨ ni. Tu nɨnɨ kuu
ja kajnu'un yɨvɨ maa ni, chi ja jini ni nau ja
ndo'o ini i ja kajnu'un i nuu ni. Ja yukan na
kandixia ndaa na ja vaji ni undi nuu kancha
maa Yandios —ni ka kachi da naa da.
31 Ti ni kachi Jesús jiin da naa da:
—Undi vijna ti sa ni ka kandixia nusa.
32 Ko ja ni kuyajni ndaa kɨvɨ, ti ja ni jaa hora
ja kuichanuu ra kinkoyo ra, ti ndɨ ɨɨn ndɨ ɨɨn
ra nachanuu ra ve'e ra. Ti xndoo ra maa ɨɨn
ni ga ru'u kendo ri. Ti vasu na xndoo maa
ɨɨn ra ru'u, ko kancha Tata ri jiin ri. 33 Sia'an
ka'an ri nava na kukuee undi ini añu ra. Chi
jandaa ndixia kuu ja kondo'o konene ra nuu
ñuyɨvɨ ja'a, ti koto ndukui'ya ini ra naa ra,
kua'a sa'a ini ra naa ra maa ra, su'va na kosɨɨ
ini añu ra, chi ja ni kundee ri jiin ɨɨn ja kanaa
sɨkɨ ra nuu ñuyɨvɨ ja'a —ni kachi ya.

Ni jikanta'u Jesús ja'a yɨvɨ ka kandixia

17

1 Yukan ti ni ndakoto Jesús ichi andɨvɨ ti
ni kachi ya jiin Tata ya:
—Tata na, ja ni jaa kɨvɨ ja kondo'o na.
Vijna ti stuu ni ja kuña'nu na, ja kuu na se'e
ni, nava suni maa na na stuu na ja kuña'nu
ga maa ni. 2 Ni ja'a ni jniñu nuu na ja na
ta'u na jniñu nuu yɨvɨ kanchuku nuu nɨ tu'u
nɨ kaa nuyɨvɨ naa i. Ti ni sa'a ni ja yɨvɨ ni
nakaji ni, na ndɨvɨ i nda'a na, ja na kuchaku
i jiin yo ja kuu saa ni. 3 Ti sia'an kuchaku da
chi ni ka nakuni i ni'in, ja ni'in kuu maa ɨɨn
ni Yandios ndaa. Suni ni ka nakuni da saña
ja kuu na Jesús, ya kuu Cristo ni taji ni jiin
jniñu ña'nu.
4 Ni xna'an na nuu yɨvɨ ñuyɨvɨ ja kuña'nu
ni, ti ni sinu na jniñu ni tatu ni nuu na.
5 Ti vijna, Tata na, sa'a ni ja na nduña'nu
tuku na undi nuu kancha ni, sia'an nanu
ni kuña'nu na jiin ni undi na ti jankoo ga
ñuyɨvɨ.
6 Ni nachi'i ni yɨvɨ ñuyɨvɨ ja'a nuu nda'a
na, ti ni xna'an na nuu da nau kuu ni'in.
Maa ni ni yɨnda'a da undi nuu, ti vijna ni
nachi'i ni i nuu nda'a na, chi ni ka jandatu
da jnu'un ni. 7 Vijna ti ka jini ndaa da ja
undi nuu maa ni vaji taka ja sa'a na, jiin taka
jnu'un ka'an na. 8 Ni nakachi na nuu da naa
da, sia'an nava ni ka'an ni jiin na. Ti ni ka
chunso'o da jnu'un ni ka'an na, chi ni ka
nakuni ndaa da ja undi nuu maa ni vaji na,
ti ka kandixia da ja maa ni kuu ja ni taji saña
jiin jniñu ja'a.
9 Ti jikanta'u na nuu ni ja kuu taka yɨvɨ
ni ka kandixia, ansu ja kuu yɨvɨ ñuyɨvɨ ja
tu ka kandixia. Sia'an kanda'u na jiin ni ja
kuu yɨvɨ ni nachi'i ni nda'a na, chi nuu nda'a
maa ni ni ka yɨ'ɨ i, ko vijna ti ja ni nduu nanu
na i. 10 Chi taka ja yɨ'ɨ nda'a na, suni ja kuu
maa ni kuu. Ti taka ja kuu maa ni, suni ja
kuu maa na kuu. Chi vanuxia ka kandixia
da saña, ti jiin jnu'un yɨñu'un kanchuku da
nuu ñuyɨvɨ ja'a ti ka stuu da ja kuña'nu na.
11 Saña, tukaa kuncha na nuu ñuyɨvɨ ja'a,
chi na jaa na nuu kancha ni. Ko yɨvɨ ni
nachi'i ni nda'a na, chi kendo i kunchuku
ga i nuu ñuyɨvɨ ja'a. Yukan kuu ja jikanta'u
na nuu ni Tata na, ja ii kuu sɨvɨ ni ti ndoo
xaan ga ni, chi maa ni kuu ya kuña'nu. Koto
nda'u ni taka yɨvɨ ni nachi'i ni nuu nda'a na
nava tu naa i, ti na koo ɨɨn nuu ini i sia'an
nanu ka iyo ɨɨn nuu ini maa yo. 12 Ni kuncha
na jiin i nuu ñuyɨvɨ ja'a. Ni jito naa i ti ni
na maa i ja ni ndito va'a na i, chi vanuxia
sia'an ni tatu ni saña ja na koto va'a na i. Ti
ni ɨɨn tu ni ka naa, chi nɨnɨ ɨɨn vajnu'un ni
da ni naa ja na kundaa nava yoso nuu tutu
ni. 13 Vijna ti ndeokuñɨ na nuu ni Tata na,
ko ka'an na jnu'un ja'a nava na kusɨɨ ini da
sia'an nanu iyo sɨɨ ini maa na.
14 Ni xndaku na jnu'un ni nuu da naa da.
Ti sa su'va ni ka keja'a ka jito u'u yɨvɨ ñuyɨvɨ
ja'a maa da. Chi vanuxia ansu ɨɨn ni ka
kuu da jiin yɨvɨ ñuyɨvɨ ja'a. Chi tu ka ndo'o
ini da nanu ka ndo'o ini yɨvɨ ñuyɨvɨ ja'a,
nanu maa na tu ndo'o ini na nanu ka ndo'o
ini yɨvɨ ñuyɨvɨ ja'a. 15 Tu ka'an na ja na
keni'in ni maa da naa sa nuu ñuyɨvɨ ja'a. Chi
su'va jikanta'u na nuu ni Tata na, ja na koto
va'a ni maa da, nava ja'u'u un tu kuu sa'a
ndeva'a sɨkɨ da naa da. 16 Vanuxia ansu ka
kuu da nanu yɨvɨ ñuyɨvɨ ja'a, nanu maa na
suni tu yɨ'ɨ na jiin yɨvɨ ñuyɨvɨ ja'a.
17 Ja sia'an ka sa'a jniñu da nuu ni, ti na
sandoo ni maa da jiin jnu'un ni. Chi jnu'un
ni kuu maa jnu'un ndaa. 18 Ni ta'u na jniñu
nuu da naa da, sia'an nanu ni ta'u ni jniñu
nuu maa na. 19 Ja kuu nuu maa da naa da kuu
ja soko na maa na ja na kuū na, nava suni
maa da kondo'o maa ni konene da nuu nɨ
kanchuku i nuu ini ñuyɨvɨ ja'a. Yukan sa'a
i chi ka nakutu ini i jiin maa jnu'un ndaa
—sia'an ni jikanta'u Jesús nuu Tata ya.
20 Siin ka'an Jesús jiin Yandios, ti ni kachi
ya:

—Jikanta'u na nuu ni Tata na, ja kuu sɨkɨ maa da naa da, ko suni jikanta'u na nuu ni ja kuu sɨkɨ yɨvɨ kunso'o jnu'un ka ka'an da, ti na kandixia i saña. [21] Jikanta'u na ja ɨɨn nuu na koo ini da naa da chi ɨɨn ni ga ka kuu da ja ni ka kandixia da saña, sia'an nanu ɨɨn ni kuu maa na jiin ni'in. Tata na. Sia'an na koo ɨɨn nuu ini da jiin ñanijna'an da nava na nde'e yɨvɨ ñuyɨvɨ yukan, ti na kandixia i ja maa ni kuu ja ni taji saña.

[22] Ni sa'a ni ja na nakuni yɨvɨ ja ɨɨn ni kuña'nu na jiin maa ni, Tata na. Suni sia'an ni sa'a na jiin yɨvɨ ka kandixia saña. Ni saña'nu na maa da naa da nava ɨɨn nuu ni ka kuu i jiin na, nava sia'an na nakuni yɨvɨ ñuyɨvɨ ja ka iyo ɨɨn nuu ini i jiin yo. [23] Ɨɨn ni ga ni ka kuu i jiin na, sia'an nanu ɨɨn ni kuu na jiin maa ni. Ja yukan kuu ja ɨɨn nuu kuɨtɨ ka iyo ini da naa da, nava nu na kuni yɨvɨ ñuyɨvɨ yukan, ti nakuni ndaa i ja maa ni ni taji saña. Na nakuni ndaa yɨvɨ ñuyɨvɨ un ja mani xaan ni jiin da naa da, sia'an nanu mani xaan ni jiin maa na.

[24] Tata na, ni nachi'i ni maa i nuu nda'a na naa i, ko vijna ti kuni na ja na kunchuku i jiin na nuu kuncha na, nava na kuni i nasa vii xaan kuña'na na jiin jniñu ni ja'a ni nuu na. Sia'an na kuni i ja mani xaan ni jiin na undi changa ga jankoo ñuyɨvɨ ti undi vijna. [25] Tata na, iyo ndaa kuɨtɨ jniñu sa'a ni. Ti vasu sia'an, ko yɨvɨ ñuyɨvɨ, tu ka nakuni kuɨtɨ i ni'in. Ko maa na, chi nakuni na ni'in. Ti yɨvɨ ja'a, mani i jiin na, chi ka jini i ja maa ni ni tatu jniñu nuu na. [26] Ni xna'an na nuu i naa i da ja maa ni kuu Yandios va'a. Ti siin ga na xna'an na yukan nuu i nava na koo mani xaan i jiin ñanijna'an i, sia'an nanu iyo mani xaan ni jiin maa na. Ti xndaku na nuu i ja kuncha na jiin i kɨvɨ vaji ga.

Yukan kuu ja jikanta'u na nuu ni, Tata na, ti sia'an ka'an na ja'a yɨvɨ mani jiin na —ni kachi Jesús.

Ni ka jnɨɨ da presu Jesús
(Mt. 26.47-56; Mr. 14.43-50; Lc. 22.47-53)

18

[1] Sia'an ni ka'an Jesús, yukan na ti ki'in ga. Kua'an ya jiin ndaja'a ya. Ni ya'a ya ɨnga yu'u yucha Cedrón. Ni ka jakoyo da nuu iyo ɨɨn huerta mani yujnu vixi, ti yukan ni ka kɨvɨ da. [2] Ti suni jini Judas nuu kande huerta un, chi vanuxia tɨjnɨ jinu ni ndututu Jesús jiin chaa ka skua'a jiin ya yukan. [3] Ti yukan ni jaa Judas jiin kua'a xaan soldado, jiin tajnu ni ka taji sutu ka kuña'nu un jiin chaa fariseo, ti ni ka jakoyo da yukan. Ti ndinchaa kua'a ni ga ñu'un yɨtɨ ka yɨjnɨ da kuajakoyo da. Ti ka ndiso da espada jiin yujnu. [4] Ko ja jini maa Jesús na nundo'o vaji sɨkɨ ya. Ni kenda ya ichi nuu da naa da, ti ni kachi ya:

—¿Na chaa ka nanduku ra naa ra?

[5] Ti ni ka kachi da:

—Ka nanduku na Jesús, chaa ñuu Nazaret —ni kachi da.

Ti ni kachi Jesús:

—Maa ri kuu —ni kachi ya.

Ti yukan kandichi Judas ma'ñu chaa un naa da, vanuxia maa da kuu ja ni nakua'a Jesús nuu chaa ka jito u'u ya. [6] Nu ni kachi Jesús: "Maa ri kuu", ti ni ka jika yata chaa un, ti ni ka jiokava da nuu ñu'un. [7] Yukan ti ni jikajnu'un tuku ya:

—¿Na chaa ka nanduku ra nusa?

Ti ni ka kachi da:

—Ka nanduku na Jesús, chaa ñuu Nazaret.

[8] Ti ni kachi tuku Jesús nuu da naa da:

—Ja ni kachi ri ja maa ri kuu, ti nu ru'u ka nanduku ra ko sia chaa ja'a na kinkoyo da, nuu maa ri ve ki'in ra —ni kachi ya.

[9] Sia'an ni kachi ya nava na kundaa jnu'un ni ka'an ya jiin Tata ya: "Tu ni ja'a na jnu'un ja naa ni ɨɨn chaa ni ja'a ni nuu na", ni kachi ya.

[10] Yukan ti ni tava Pedro espada da, ti ni ja'ncha da so'o kua'a ɨɨn chaa nani Malco, chaa kuu muzu maa sutu kuña'nu. [11] Ti ni kachi Jesús jiin Pedro:

—Nasava'a espada ra ini cubierta. Chi siuku ri nava ni kachi Tata ri ja kondo'o ri —ni kachi ya.

*Ni ka yɨ*nda'a da Jesús ve'e Anás
(Mt. 26.57-58; Mr. 14.53-54; Lc. 22.54)

[12] Yukan na ti soldado un jiin capitán da, jiin policía chaa hebreo un, ni ka jnɨɨ da Jesús, ti ni ka ju'ni da ya. [13] Ti kuankoyo da jiin ya xnakan ve'e Anás, chaa kuu tata chiso Caifás. Ti Caifás kuu maa sutu kuña'nu ga na kuiya yukan. [14] Caifás ni kuu chaa ni kachi nuu jna'an da hebreo ja va'ga ja na kuū ɨɨn ni chaa ja kuu nuu yɨvɨ nɨ ñuu Israel.

Ka'an Pedro ja tu jiin da Jesús
(Mt. 26.69-70; Mr. 14.66-68; Lc. 22.55-57)

15 Simón Pedro ni ndikun da Jesús nuu
kua'an ya jiin soldado un. Suni ni ndikun
ɨnga ndaja'a Jesús. Ti sutu kuña'nu ga un ni
jini mani da jiin chaa un. Yukan kuu ja ni
kɨvɨ da jiin Jesús nuu yuxe'e sutu kuña'nu
ga un. 16 Ko ni kendo Pedro yajni yuxe'e. Chi
iyo ɨin ña'an ndito yuxe'e un. Ti yukan ni
kenda chaa ni jini mani jiin sutu kuña'nu ga
un, ti ni ka'an da jiin ña'an ndito yuxe'e un.
Yukan na sa ni kɨvɨ Pedro yuxe'e un. 17 Ko
ña'an un ni kachi ña jiin Pedro:
—¿Ansu ni'in kuu ɨin ja ni jika jiin Jesús
nu? —kachi ña.
Ti ni kachi Pedro:
—Ansu kuu ri —ni kachi da.
18 Ti muzu un jiin policía, ni ka joto da
ñu'un jiin tɨkayɨ, ti yukan ka'iin da ka
nduxin da, chi vijin xaan sa'a. Ti Pedro,
suni kandichi da yukan, nduxin da ñu'un.

Ni keja'a xndichi sutu kuña'nu un Jesús
(Mt. 26.59-66; Mr. 14.55-64; Lc. 22.66-71)

19 Yukan na ti Anás, ja kuu sutu kuña'nu
un, ni keja'a jikajnu'un da Jesús nau ka kuu
yɨvɨ ka skua'a jiin ya. Jikajnu'un da ya na
jnu'un ni xna'an ni nuu yɨvɨ naa i. Ti ni
kachi Jesús:
20 —Nɨnɨ ni ka'an ri nuu chitu un nuu yɨvɨ
naa i. Ni xna'an ri tɨjnɨ veñu'un Israel jiin
ini veñu'un ka'nu nuu ka ndututu jna'an yo
un. Tu ni ɨin jnu'un ni chi sa'yɨ ri. 21 Koto
kajnu'un ra ru'u. Kajnu'un maa yɨvɨ naa i,
chi ni ka jiniso'o i ndɨ kuɨtɨ jnu'un ni ka'an
ri. Ti ka jini ndaa i na jnu'un ni ka'an ri —ni
kachi ya.
22 Sia'an ni kachi Jesús, ti ɨin policía ndito
veñu'un ka'nu un, kandichi yajni da xiin
Jesús, ti ni kani ni da ɨin jikɨ nuu ya, ti ni
kachi da:
—¿Vanu sia'an ka'an ra jiin sutu kuña'nu
nu? —ni kachi da.
23 Ti ni kachi Jesús:
—Nu ni ka'an ndeva'a ri, ¿ti kachi na ɨin
jnu'un kue'e ni ka'an ri nusa? Ko nu su'va
ni ka'an ndaa ri, ¿ti ndo ni ja'a ra jikɨ nuu
ri? —ni kachi Jesús.
24 Yukan ti Anás, ni nasia'a da ya nuu kan-
cha Caifás, chaa ni kuu maa sutu kuña'nu
ga. Ti nu'ni ya kua'an ya.

Ka'an tuku Pedro ja tu jiin da Jesús
(Mt. 26.71-75; Mr. 14.69-72; Lc. 22.58-62)

25 Ti Simón Pedro siin da nduxin da
yuñu'un yukan, ti ni ka jikajnu'un sava chaa
un maa da:
—¿Ti ansu ni skua'a ra jiin Jesús nu?
Ti ni kachi Pedro:
—Tuu, tu ni skua'a ri jiin da —ni kachi
da.
26 Suni yukan kandichi ɨin muzu ja
junukuachi nuu sutu kuña'nu ga un. Kuu
da jna'an chaa ni ja'ncha Pedro so'o un, ti
ni kachi da jiin Pedro:
—¿Ndoo tuu, ti ni jini ri ro'o yukan, na
hora ni ka jnɨɨ da Jesús nuu huerta un? —ni
kachi da.
27 Ko ni kachi tuku Pedro ja ansu maa da
kuu. Ti hora un ni kana li'i.

Ni ka nasia'a da Jesús nuu gobernador
(Mt. 27.1-2, 11-14; Mr. 15.1-5; Lc. 23.1-5)

28 Yukan ti ni ka kekoyo da nuu kancha
Caifás, ti ni ka nasia'a da Jesús undi nuu
kancha gobernador ja yɨ'ɨ jiin chaa romano.
Ja kuan kuxian tɨ'lɨ kuu. Ti chaa hebreo
un tu ni ka kuni kɨvɨ da ini ve'e palacio
gobernador nava tu chakuachi da sɨkɨ da,
chi ka kuni da koo ndoo da ja na kuxini
da lelu viko pascua. 29 Yukan kuu ja ni
kenda Pilato fuera nuu ka'iin yɨvɨ un, ti ni
jikajnu'un da:
—¿Na kuachi ka ka'an ra sɨkɨ chaa ja'a?
—ni kachi da.
30 Ti ni ka ka'an da:
—Iin chaa ja'ni ña'an kuu chaa jña. Ja
yukan kuu ja vee nchaka na da nuu ni —ni
kachi yɨvɨ un.
31 Yukan ti ni kachi Pilato:
—Xndichi maa ra chaa ja'a nava ka'an ley
ra naa ra —ni kachi da.
Ti ni ka kachi tuku yɨvɨ hebreo un:
—Tu ka iyo ichi na ja ka'ni na ni ɨin yɨvɨ
—ni ka kachi i.
32 Yukan ni kundaa nava ni ka'an Jesús,
chi ni kachi ya nasa kuū ya. 33 Ni kana da
Jesús, ti ni jikajnu'un da ya:
—¿Maa ra kuu ja ta'u jniñu nuu yɨvɨ
hebreo nu? —ni kachi da.
34 Ti ni kachi Jesús:
—¿Sia'an ndo'o ini maa ra, xi ɨnga yɨvɨ ni
kachi ja sia'an kuu nu? —ni kachi ya.
35 Ti ni kachi Pilato:
—Ansu chaa hebreo kuu ri ja ka'an ra
sia'an. Sutu ka kuña'nu jiin jna'an maa ra
hebreo un ni ka nakua'a da ro'o nuu ri ja'a.
¿Ndo ni kuu, xi ndoo ni sa'a ra nusa? —ni
kachi da.
36 Ti ni kachi Jesús:

—Jniñu ndiso ri tu yɨ'ɨ jiin ñuyɨvɨ ja'a.
Chi sa ti sia'an, ti va kanaa taka yɨvɨ ka jika
jiin ri ja nama i ru'u, ti tu kua'a i jnu'un ja
jnɨɨ yɨvɨ hebreo ru'u. Ko ansu sia'an kuu,
chi jniñu ndiso ri tu yɨ'ɨ jiin ñuyɨvɨ ja'a —ni
kachi ya.
37 Yukan ti ni kachi Pilato jiin ya:
—¿Nusa ti ndiso jniñu ra ja ta'u ra jniñu
nuu yɨvɨ ñuyɨvɨ nusa? —kachi da.
Ti ni kachi Jesús:
—Ni kachi ra ja ta'u ri jniñu nuu yɨvɨ. Ti
jandaa ndixia kuu, chi ja yukan vaji ri nuu
ñuyɨvɨ ja'a. Ja sɨkɨ yukan ni kaku ri ja'a ja
na ka'an ri taka jnu'un ndaa. Nau yɨvɨ ka
ndo'o ndaa ini, ti na chunso'o i jnu'un ka'an
ri —ni kachi ya.
38 Ni jikajnu'un Pilato nuu ya:
—¿Nau ja kuu maa jnu'un ndaa nusa?
—ni kachi da.

Ni kachi Pilato ja na kuū Jesús
(Mt. 27.15-31; Mr. 15.6-20; Lc. 23.13-25)

Sia'an ni jikajnu'un Pilato, ti ni kee da
nuu ka'iin yɨvɨ hebreo yukan, ti ni kachi da:
—Tu na kuachi ni'in ri sɨkɨ chaa ja'a. 39 Ko
ro'o ka ñava'a ra ɨɨn jnu'un ja na sia ri ɨɨn
chaa kande vekaa ja kuu kɨvɨ viko pascua.
¿Kuni ra ja na sia ri maa chaa ta'u jniñu nuu
ra nu? —ni kachi da.
40 Yukan ti ni ka kuvaa kuɨtɨ yɨvɨ un, ti ka
kana:
—¡Koto sia ni chaa jña! ¡Va'a ga sia ni
Barrabás! —ni ka kachi.
Vasu Barrabás ni kuu da ɨɨn chaa kui'na.

19

1 Yukan ti Pilato ni kachi da ja na kani
soldado un Jesús jiin yo'o ñɨɨ. 2 Ti soldado
un ni ka sa'a da ɨɨn corona iñu, ti ni ka
chuxndee da xini ya. Ti ni ka naskui'na da
ya ɨɨn sa'ma kua'a tɨjnuu, nanu ja kuu ya ɨɨn
rey. 3 Ni ka tu'va da nuu kandichi Jesús, ti ni
ka kachi da:
—Na kuchaku na'an chaa kuu rey ta'u
jniñu nuu yɨvɨ hebreo —ni ka kachi da.
Ti ka kani da xɨɨkɨ nuu ya.
4 Ni kee tuku Pilato, ti ni kachi da nuu yɨvɨ
hebreo un:
—Vee nchaka ri chaa ja'a nava na kuni
ra ja tu na kuachi ni'in ri sɨkɨ da —ni kachi
Pilato.
5 Yukan ti ni kenda Jesús. Ñu'un ya
corona iñu ti ñu'un ya ɨɨn sa'ma kua'a tɨjnuu
ndi'i. Ti ni kachi tuku Pilato nuu yɨvɨ un:
—Nde'e va'a nuu da naa ra, chi ja'a
kandichi da —ni kachi Pilato.
6 Ti sutu ka kuña'nu nde'e da taka policía,
ni ka jini da nuu ya, ti ni ka jakunchaa da ka
kanako'o da:
—¡Na kuū da! ¡Na kuū da!
Ti ni kachi Pilato:
—Nusa ti jnɨɨ maa ra da naa ra ti ka'ni ra
da, chi tu na kuachi ni'in kuɨtɨ ri sɨkɨ da —ni
kachi Pilato.
7 Ko ni ka kachi yɨvɨ hebreo un:
—Nuu ley yo kachi ja na kuū da, chi ni
kachi da ja Se'e Yandios kuu da —ni ka
kachi da.
8 Nu ni jiniso'o Pilato jnu'un un ni keja'a
yu'u da, chi ni ka kachi ja yɨvɨ un Se'e
Yandios kuu Jesús.
9 Ni ndɨvɨ tuku da ini palacio, ti ni jika-
jnu'un da Jesús:
—¿Na ñuu vaji ra nusa? —kachi da.
Ko tu ni ka'an kuɨtɨ Jesús. 10 Yukan ti ni
kachi Pilato jiin ya:
—¿Ndoo tu ka'an ra ja ka'an ri? ¿Va nu
tu jini ra ja iyo ichi ri ja sia ri ro'o ki'in ra?
¿Ti suni iyo ichi ri ja ka'ni ri ro'o nu? —ni
kachi da?
11 Yukan ti ni ka'an Jesús:
—Nu tu ni ja'a Yandios ɨɨn jniñu nuu ra
niku, ti va ni tu kuu sa'a ra justicia ja'a ri.
Yukan kuu ja chaa ni ka nakua'a ru'u nuu
ra, yukan kuu ja ja ni'in ga ka iyo kuachi sɨkɨ
ja kuu ro'o —ni kachi ya.
12 Ti undi hora yukan ni keja'a ndɨ'ɨ ini
Pilato ti nduku da nasa sia da ya. Ko yɨvɨ
hebreo un ka kana ko'o ka'iin:
—¡Nu sia ni chaa ja'a, ti tu kuu ni ɨɨn
chaa mani jiin César, chaa kuña'nu ga un!
Ti Jesús ja'a, chi ni ndonda da sɨkɨ César,
ti kuni ta'u da jniñu nuu nɨ tu'u nacion yo
—ni ka kachi yɨvɨ hebreo un.
13 Ni jiniso'o Pilato jnu'un ka ka'an yɨvɨ
hebreo un, ti ni kachi da ja na keni'in
soldado un Jesús undi ichi yuxe'e. Yukan
ti ni nukoo Pilato nuu sillón da nuu ta'u da
jniñu, nuu mani yuu ni jankava. Yukan nani
Gabata nuu yu'u ka ka'an maa yɨvɨ hebreo
un.
14 Kɨvɨ un ka satu'va yɨvɨ naa i ja kuu viko
pascua, ti ja kuan kuyajni koxiuu kuu hora
un. Ni ka'an Pilato ti ni kachi da jiin yɨvɨ
hebreo un:
—¡Nde'e naa ra! Ja'a kuu maa chaa ta'u
jniñu nuu ra naa ra —ni kachi da.

15 Ti ni ka kana ko'o yɨvɨ un:
—¡Na kuū da! ¡Na kuū da! ¡Katakaa ni da
na kuū da nuu nda'a cruz! —ni ka kachi.
Ti ni kachi Pilato:
—¿Ka jani ini ra ja ka'ni ri chaa ta'u jniñu
nuu ra nu? —ni kachi da.
Ti ni ka ka'an sutu ka kuña'nu:
—Maa ɨɨn ni César kuu ja ta'u jniñu nuu
na naa na, ti tukaa iyo ɨnga —ni ka kachi da.
16 Yukan ti ni ta'u Pilato jniñu ja na kuū
Jesús. Ni ka jnɨɨ soldado romano un maa ya
ti kuankoyo da jiin ya, ja na katakaa da ya
nuu nda'a cruz.

Ni ka jatakaa da Jesús nda'a cruz
(Mt. 27.32-44; Mr. 15.21-32; Lc. 23.26-43)

17 Ni kenda Jesús, ndiso ya cruz ya.
Kuankoyo da jiin ya ɨɨn ñu'un nani "Yɨkɨ
Xini", ja yu'u chaa hebreo un nani Gólgota.
18 Yukan ni ka jatakaa da ya nuu nda'a cruz.
Ti suni ni ka jatakaa da uu ga chaa nuu uu
ga cruz, ɨɨn ɨɨn da xiin ya, ti maa ya ni kendo
ma'ñu.
19 Suni ni kachi Pilato ja na koso letra xini
cruz ya nuu kachi: "Jesús, kuu chaa ñuu
Nazaret, chaa ta'u jniñu nuu yɨvɨ hebreo."
20 Yukan ti kua'a yɨvɨ hebreo un ni ka ka'u
da jnu'un yoso nuu tutu un, vanuxia yajni
yu'u ñuu Jerusalén kuu nuu ni ka jatakaa da
ya. Ti jnu'un un yoso nuu sa'an hebreo, jiin
griego jiin latín.
21 Yukan ti ni ka kachi sutu ka kuña'nu un
nuu Pilato:
—Tu iyo va'a jnu'un ka'an tutu un, ja ta'u
da jniñu nuu yɨvɨ hebreo. Va'a ga ja na
ka'an: "Ni kachi da ja ta'u da jniñu nuu yɨvɨ
hebreo" —ni ka kachi sutu un.
22 Ko ni kachi Pilato nuu da naa da:
—Sia'an na kendo nava yoso, chi ja ni
chiso ri —ni kachi da.
23 Nu ni ndɨ'ɨ ni ka jatakaa soldado un
Jesús nuu nda'a cruz, ni ka ki'in da sa'ma
ya, ti ni ka sa'a da kuun pedazu. Ti ɨɨn ɨɨn
pedazu ni ka tejna'an nuu jna'an da. Suni
ni ka ki'in da sa'ma kuita ya. Ko vanuxia
sa'ma un tu ni kuiku, chi so ni kee nɨ. 24 Ti
yukan ni ka ndajnu'un soldado un:
—Ko tu ka'ncha yo sa'ma ja'a, chi va'a ga
na chu'un yo suerte sɨkɨ, ti na nde'e yo na
ɨɨn yo ni'in —ni ka kachi da.
Sia'an ni ka sa'a da, ti ni kundaa nava
yoso nuu tutu ii Yandios, ja kachi: "Ni ka
ki'in da sa'ma ri ti ni ka tejna'an nuu jna'an
da. Ti ni ka chu'un da suerte sɨkɨ sa'ma
kuita ri", kachi tutu. Ti sia'an ndixia ni ka
sa'a soldado un.
25 Ti yajni ja'a cruz nuu yɨndaka Jesús,
yukan kandichi nana ya, jiin ku'u ña María,
ñasɨ'ɨ Cleofas, jiin María ña'an ñuu Mag-
dala. 26 Ni jini Jesús nuu nana ya kandichi
ña xiin ɨɨn ndaja'a, chaa ni kuu mani xaan
ya jiin niku. Ti ni kachi ya jiin nana ya:
—Naa, yukan kandichi se'e ni —ni kachi
ya.
27 Ti ni kachi ya jiin chaa un:
—Yukan kandichi nana ra —ni kachi ya.
Ti undi hora yukan ni nakuaka da ña ini
ve'e da, ti ni jito da ña nanu nana maa da.

Ni ji'i Jesús
(Mt. 27.45-56; Mr. 15.33-41; Lc. 23.44-49)

28 Yukan ti ni jini Jesús ja ja ni jinu taka
jniñu vaji ya, ti ja na kundaa nava ka'an nuu
tutu ii Yandios. Ti ni kachi ya:
—Ichi ri nducha —ni kachi ya.
29 Ti yukan kandichi ɨɨn tɨndo'o, ñu'un
chitu nducha iya. Ni ka chuntoo da kachi
nuu nducha iya un, ti ni ka chaa da xini ɨɨn
nda'a yujnu hisopo, ti ni ka chaa da yu'u ya
ja na ko'o ya.
30 Yukan ni ji'i Jesús nducha iya un, ti ni
kachi ya:
—Ja ni ndɨ'ɨ ni kuu nakoo vijna na —ni
kachi ya.
Ti ni skanindee ya xini ya, ti ni ji'i ni ya.

Ɨɨn soldado un ni kuji lanza yɨkɨ jika Jesús

31 Chaa hebreo un ni ka ka'an da jiin Pilato
ja na ta'u da jniñu, ja na ka'nu da yɨkɨ sa'nda
chaa ka ndakoyo nuu nda'a cruz un. Yukan
ti na kuu da nu tu ja'i kuu da, ti na kuni'in da
chaa nuu nda'a cruz un. Sia'an ni ka ndo'o
ini yɨvɨ hebreo un, chi ja ka satu'va da ja kuu
viko pascua, chi ɨnga kɨvɨ ni ga kuu ɨɨn kɨvɨ
ii, ɨɨn kɨvɨ ii xaan ga. Ja yukan kuu ja tu ka
kuni da ja kendo ndɨyɨ un kundakoyo i nuu
nda'a cruz yukan kuu kɨvɨ ndetatu.
32 Yukan ti ni jakoyo soldado un ni ka
ja'nu da sɨ'ɨn ndɨnduu chaa ka ndakoyo jiin
Jesús. 33 Ko nu ni ka tu'va da nuu Jesús, ti ni
ka jini da ja, ja ni ji'i ya. Yukan ti tu ni ka
ja'nu da sɨ'ɨn ya.
34 Ko ɨɨn soldado un ni kuji da lanza da nuu
yɨkɨ jika ya, ti ni kaña nɨñɨ jiin nducha nuu
ni tuji un. 35 Ti chaa jani jnu'un ja'a kuu ɨɨn
chaa ni jini, ti jani ndaa da jnu'un nava ni

kuu un, ti nava sia'an na kandixia ra Jesús
naa ra.
36 Sia'an ni kuu, ti yukan ni kundaa nava
yoso nuu tutu ii Yandios, ja kachi: "Tu ka'nu
yɨvɨ ni ɨin yɨkɨ ya." 37 Ti suni iyo ɨnga nuu
yoso: "Ɨin kɨvɨ ti nde'e yɨvɨ nuu ya ni ka stuji
yɨvɨ yɨkɨjika ya", kachi.

Ni ka chunduji da Jesús
(Mt. 27.57-61; Mr. 15.42-47; Lc. 23.50-56)

38 Yukan na ti José, chaa ñuu Arimatea, ni
kanda'u da jiin Pilato ja na kuni'in da yɨkɨ
kuñu Jesús. Chi vanuxia ni kuu da chaa ni
kandixia Jesús niku. Ko tu ni ka jini yɨvɨ un
ja mani da jiin ya, chi tu ni stuu da maa da,
chi yu'u da sa kuni jna'an da hebreo un. Ti
ni ja'a Pilato jnu'un nuu da ja na kuni'in da
yɨkɨ kuñu ya. 39 Ti suni Nicodemo ni ja'an da
jiin José. Nicodemo un ni kuu chaa ni ja'an
ka'an jiin Jesús ɨin jakuaa na ti kuu ga ya. Ni
jaa da jiin yajni oko uxi kilo crema vixi, ja ni
sakanuu jiin suxia mirra jiin áloe.
40 Yukan na ti José jiin Nicodemo, ni ka
ki'in da yɨkɨ kuñu Jesús, ni ka suku da jiin
sa'ma finu, ti ni ka jaka da crema un nɨ
chii sa'ma un nava iyo jnu'un ja ka sa'a yɨvɨ
hebreo, ka chunduji i ndɨyɨ i.
41 Yajni nuu ni ji'i Jesús un ni iyo ɨin
huerta, ti nuu huerta yukan, kande ɨin yau
ja ni ka jacha yɨvɨ ɨin jika xa'va. Ni kuu
ɨin yau jaa, nuu ti kunde ga ni ɨin ndɨyɨ.
42 Yukan ni ka chundee da yɨkɨ kuñu Jesús,
chi vanuxia kande yajni, ti vijna ja kuan
kuyajni keja'a kɨvɨ ii ja ka ndetatu yɨvɨ
hebreo un. Ti kachi ley ja tu kuu chunduji
da ndɨyɨ nuu ja ni jaa kɨvɨ ii un.

Ni nandoto Jesús
(Mt. 28.1-10; Mr. 16.1-8; Lc. 24.1-12)

20

1 Ni kuu jaña'an domingo, ti María, ña
ñuu Magdala, ni ja'an ña nuu ñunduji Jesús.
Nɨ ña'an xaan ga ja ni iin ña ga na ni ja'an
ña. Ni jaa ña ti ni jini ña ja tukaa ga ndi'yu
yuu ni ka jasɨ da yu'u yau un. 2 Ti yukan ni
jinu ña kua'an ña nuu kancha Simón Pedro
jiin nuu ɨnga chaa ni iyo mani ga Jesús jiin
un niku. Ti ni kachi ña:
—Ni ka tava yɨvɨ Jito'yo nuu ni ñunduji
ya, ti tu ka jini yo nanu ni ka janchaka da ya
—ni kachi ña.
3 Yukan ti ni ka kee Pedro jiin ɨnga nda-
ja'a un kuankoyo da nuu ñunduji Jesús.
4 Ndɨnduu da ka jinu tayu da kuankoyo,
ko ɨnga chaa un chi ni'in ga ni jinu da, ti
xnakan da ni jaa sa ni jaa Pedro nuu ñaña
un. 5 Ni jito ni'ni da ini yau un, ti ni jini da
kanchuku sa'ma un, ko tu ni kɨvɨ da. 6 Ti jata
da ndikun Simón Pedro ni jaa da, jaa da ti
ni kɨvɨ ni da ini yau un. Ti suni ni jini da
ja kanchuku sa'ma un. 7 Ti sa'ma ni suku
xini Jesús, ti tu kanchuku tutu jiin uu ga
sa'ma un, chi ni stuu sa'ma un ti katuu sɨin.
8 Yukan na ti sa ni kɨvɨ chaa ni jaa undi nuu
yu'u yau un. Ni jini da ja sia'an ni kuu, ti ni
kandixia da ja ni nandoto Jesús. 9 Sia'an ni
kuu vasu ti chaku ga ini da jnu'un ka'an nuu
tutu ii Yandios, ja nandoto Jesús nuu ka'iin
ndɨyɨ un.
10 Yukan na ti ni ka nandeokuñɨ ndaja'a
un ve'e da.

Ni ndenda Jesús nuu María, ña ñuu Magdala
(Mr. 16.9-11)

11 Yukan ti ni kendo María kandichi ña
ichi fuera nuu ni ñunduji Jesús, ti ni jakun-
chaa ña nde'e xaan ña. Nde'e ña nde'e ña,
yukan ti ni jito ni'ni ña ini yau un. 12 Ti ni
jini ña uu ángel Yandios, ka ñu'un da sa'ma
kɨyɨ la'lɨ, ti ka nukoo ya nuu ni katuu Jesús.
Ɨin da nukoo da nuu ni kendo xini Jesús, ti
ɨnga da nukoo nuu ni kendo ja'a ya. 13 Ti ka
jikajnu'un da maa ña:
—Ro'o ñasɨ'lɨ, ¿ndo kuu ja nde'e ra?
Ti ni kachi ña:
—Ja ni ka ki'in da yɨkɨ kuñu jito'o na, ti tu
jini na nanu ni ka janchaka da ya —ni kachi
ña.
14 Skan ni ka'an ña sia'an, ni ndeokoto ña,
ti ni jini ña Jesús kandichi ya yukan, so ja
tu jini ña ja maa Jesús kuu ya. 15 Ti ni kachi
Jesús jiin ña:
—Ro'o ñasɨ'lɨ, ¿ndo kuu ja nde'e ra? ¿Nau
kuu ja nanduku ra? —ni kachi ya.
Ko maa ña ni ndo'o ini ña ja chaa ndito
huerta yukan kuu, ti ni kachi ña:
—Taa, nu maa ni kuu ja ni chajiyo ndɨyɨ
ja'a, kachi ni nuu na nanu ni janchaka ni ya,
ti nava na kin nu ki'in na ya —ni kachi ña.
16 Yukan na ti ni kachi Jesús:
—¡María! —ni kachi ya.
Ni ndeokoto ña nuu ya, ti ni ka'an ña
sa'an hebreo:
—¡Raboni! —ni kachi ña.
Ti jnu'un un kuni ka'an: "Maestro."
17 Yukan ti ni kachi Jesús:

—Koto jnɨɨ ra ru'u, chi changa ga ndaa
ri no'on ri nuu kancha Tata ri, ko ja yajni
ki'in ri. Vijna ti kua'an nuu kanchuku ñani
ri chaa ni ka skua'a jiin ri un naa da, ti kachi
ra nuu da ja kino'on ri nuu kancha Tata ri
Yandios. Maa ya kuu Tata ra naa ra suni
—ni kachi ya.
18 Yukan ti María, ñaa ñuu Magdala un,
kua'an ña, ti ni kaxnu'un ña nuu chaa ni ka
skua'a jiin ya un, ja ja ni jini ña nuu maa
Jito'yo. Ti ni jani ña jnu'un nava ni kachi
ya nuu ña.

Ni ndenda Jesús nuu chaa ka skua'a jiin ya
(Mt. 28.16-20; Mr. 16.14-18; Lc. 24.36-49)

19 Nu ni kuñaa ja'ini kɨvɨ domingo, ni ka
ndututu chaa ni ka skua'a un. Ko va'a
ndi'yu yuxe'e ve'e nuu kanchuku da un, chi
vanuxia ka yu'u da jna'an da chaa hebreo
un. Ko ni kɨvɨ Jesús. Ti ni jankuɨñɨ ya ma'ñu
da naa da, ti ni kachi ya:
—Kukuee kanchuku ra —ni kachi ya.
20 Sia'an ni kachi Jesús. Yukan ti ni xna'an
ya nda'a ya nuu da naa da. Ni xna'an ya
yɨkɨ jika ya suni. Ja yukan ti ni ka ndusɨɨ
tuku ini da, ja ni ka jini da nuu maa jito'o
da. 21 Yukan ti ni kachi tuku Jesús jiin da:
—Na kukuee kunchuku ra naa ra. Sia'an
nava ni taji Tata ri ru'u, ti suni sia'an taji ri
ro'o naa ra kinkoyo ra —ni kachi ya.
22 Yukan ti ni tɨvɨ ya nuu da naa da, ti ni
kachi ya:
—Na kunchaa Espíritu Santo jiin ra naa
ra. 23 Ko na tatu ri ɨɨn jniñu nuu ra naa
ra ja na saka'nu ini ra nuu yɨvɨ nava na
kuanka'nu ini Yandios nuu kuachi da. Ti
nuu yɨvɨ ja tu ni janka'nu ini Yandios,
ni tu kuanka'nu ini ra nuu da naa da, ti
nchakuachi sɨkɨ da —ni kachi ya.

Ni ndenda Jesús nuu Tomás

24 Suni Tomás ni kuu da ɨɨn ndaja'a Jesús
ja ni ka skonani yɨvɨ maa da (Tomás), chaa
kuati. Ti tu kancha da jiin uu ga chaa un kɨvɨ
ni ka ndututu da na ni kii Jesús. 25 Ko kuee
ga sa ni ka nakani uu ga chaa un jnu'un nuu
da:
—Ni ka jini ri Jito'yo —ni ka kachi da.
Ti ni kachi Tomás jiin da naa da:
—Undi nu tu kuni ri nda'a ya, ti chunde
ri xini nda'a ri nuu ni kɨvɨ nduyu kaa un, ti
chunde ri nda'a ri yɨkɨ jika ya, ti tu kandixia
ri ja ni nandoto ya nuu ñuji'i —ni kachi da.
26 Nu una kɨvɨ ti ni ka ndututu tuku da,
kanchuku da ini ɨɨn ve'e, ti kancha Tomás
jiin da naa da kɨvɨ un. Ti vasu va'a ndi'yu
yuxe'e, ko ni kɨvɨ Jesús, ni jankuɨñɨ ya
ma'ñu da naa da, ti ni kachi ya:
—Kukuee kanchuku ra nu —ni kachi ya.
27 Yukan ti ni kachi ya jiin Tomás:
—Nde'e ini nda'a ri ti skɨvɨ xini nda'a
ra. Skaa nda'a ra ti chunde yɨkɨ jika ri, ti
kandixia. Koto ma kachi ra ja tu kandixia
ra —ni kachi ya.
28 Ti ni kachi Tomás:
—¡Jito'o na Yandios! —ni kachi da.
29 Ti ni kachi Jesús jiin da:
—Tomás, undi ni jini ra ru'u, vijna sa ni
kandixia ra. Ko iyo yɨvɨ ja vasu tu kuni da
jiin nuu da ru'u, ti kandixia da. Ti na kachi
ri ja ndatu ga koo yɨvɨ un —ni kachi ya.

Ni chaa Juan tutu ja'a ja na kandixia yɨvɨ Jesús

30 Ti iyo kua'a xaan ga jniñu ña'nu ni sa'a
Jesús ja ni ka jini yɨvɨ ni ka skua'a jiin ya. Ko
tu ni chiso ndɨ'ɨ ri un nuu tutu ja'a. 31 Ko taka
jnu'un ni chiso ri ja'a kuu ja na kandixia ra
naa ra ja Jesús kuu Cristo, ya ni taji Yandios
jiin jniñu ña'nu, ja kuu ya maa Se'e Yandios.
Ti nu na kandixia ra maa ya, kuu kɨvɨ ra
nda'a ya vijna, ti kuchaku ra jiin ya ja kuu
saa ni.

Ni ndenda Jesús nuu uxia chaa ni ka skua'a jiin ya

21

1 Yukan ti ni ya'a jaku kɨvɨ, ti ndaja'a
Jesús ni ka ndejna'an tuku da jiin ya undi
yu'u mini Tiberias. Ti ja'a na kachi ri
nasa ni ndenda ya. 2 Ni ka ndututu Simón
Pedro, jiin Tomás, chaa ni kaku kuati un,
jiin Natanael, chaa ñuu Caná ja kuu jiin
ndañuu Galilea, ndɨnduu se'e Zebedeo, jiin
uu ga ndaja'a ya un. 3 Sia'an ni ka ndututu
da, ti ni kachi Simón Pedro jiin da:
—Maa ri, kin jnɨɨ ri chāká va'ga.
Ti ni ka kachi sava ga da un:
—Ti nu ki'in ra, ti na cho'o taka yo naa
yo suni —ni ka kachi da.
Ti kuankoyo da, ni ka kɨvɨ da ɨɨn barco
lulu, ti kuan jnɨɨ da chāká. Ko jakuaa un tu
ni ka jnɨɨ kuɨtɨ da ni ɨɨn tɨ.
4 Ti kuan ndii ni ga ni kenda Jesús
kandichi ya yu'u mar yukan. Ko tu ni ka
nakuni da ja Jesús kuu ya. 5 Yukan ti ni kachi
Jesús:

—Amigo, ¿tu ni ni'in ra chāká ja kaji yo nu? —ni kachi ya.

Ti ni ka kachi da:

—Tu kuɨtɨ.

6 Ti ni kachi Jesús:

—Chunde ñunu ra ichi nda'a kua'a, ti na ni'in ra tɨ —kachi ya.

Ti sia'an ni ka sa'a da. Ni ka chunde da ñunu un nuu ɨnga barco da, ti yukan tukaa kuu kuɨtɨ natava da, chi ni kuu vee ii ja xaan kua'a chāká ni ka kɨvɨ ini. 7 Suni yukan kande chaa mani ga jiin Jesús, ti ni kachi da nuu Pedro:

—¡Nde'e! ¡Maa Jito'yo kuu ja kandichi yukan!

Nu ni jiniso'o Simón Pedro ja maa Jito'yo kuu ya, ti ni nakui'na da sa'ma da, chi tu ñu'un da sa'ma da nikuu. Ti ni ndava ni da kua'an da nuu nducha un, ti sucha da kua'an da undi yu'u mini. 8 Ti uu ga chaa un kuankoyo kuee da jiin barco da, chi vanua yajni kendo yu'u mini un, va kuu ɨɨn ciento ni ga metro. Ti ka jista da ñunu da kuankoyo da jiin. Sia'an undi ni ka jakoyo da yu'u mini, vanuxia vee xaan ñunu un, chi kua'a xaan chāká ka ñu'un.

9 Nu ni ka kee da ini barco un, ni ka jini da ja kayu ñu'un. Ti ja kasun ɨɨn chāká, ti suni ja iyo staa. 10 Yukan ti ni kachi Jesús jiin da naa da:

—Kuan ki'in jaku chāká ja ni ka jnɨɨ ra vinañu'ni, ti na skasun yo tɨ —ni kachi ya.

11 Ti ni kɨvɨ Simón Pedro ini barco, ti ni jista da ñunu un undi nuu ñu'un ichi. Ko mani maa chāká na'nu ka ñu'un chii ñunu un. Undi ɨɨn ciento uu xiko uxi uni tɨ. Ti vasu kua'a xaan tɨ, ko tu ni te'nde ñunu un. 12 Yukan ti ni kachi Jesús nuu da naa da:

—Ña'an naa ra, ti na ka sini yo —ni kachi ya.

Ko ka yu'u da tɨ'lɨ ja kajnu'un da Jesús nuu maa ya kuu xi tuu, ko ja ka jini ndaa da ja maa jito'o da kuu ya.

13 Yukan ti ni tu'va Jesús yuñu'un un, ni ki'in ya staa, ni ja'nu sava ya, ti ni tejna'an ya nuu da naa da. Suni sia'an ni sa'a ya jiin chāká un. 14 Ja'a kuu jinu kuu uni ja ni ndenda Jesús nuu chaa ni ka skua'a jiin ya, ja ni nandoto ya nuu ñuji'i.

Ni ka'an Jesús jiin Pedro

15 Nu ni ndɨ'ɨ ni ka yasini da, yukan ti ni kachi Jesús jiin Simón Pedro:

—Simón, se'e Jonás, ¿kunda'u ga ini ra ru'u ja kuu taka ga ndaja'a ri ja'a, ja ka kunda'u ini da ru'u nu?

Ti ni kachi Pedro:

—Jito'yo, jini ni ja kunda'u ini na ni'in.

Ti ni kachi Jesús:

—Nusa ti chindee ra yɨvɨ ka yɨ'ɨ nda'a jiin ri, chi ka kuu i nanu lelú.

16 Yukan ti ni ka'an tuku Jesús jiin Pedro:

—Simón, se'e Jonás, ¿kunda'u ini ra ru'u nu?

Ti ni ndeokani Pedro:

—Ja jini ni ja kunda'u ini na maa ni, Jito'yo.

Ti ni kachi Jesús:

—Nusa ti koto va'a ra yɨvɨ yɨ'ɨ nda'a ri, chi ka kuu i nanu rɨɨ —ni kachi ya.

17 Ko ni ka'an tuku Jesús jiin da, ti ja'a kuu uni jinu ja ka'an ya, ti ni kachi ya:

—Simón, se'e Jonás, ¿kunda'u ndixia ini ra ru'u nusa?

Ti ni kukui'ya ini Pedro ja ni kachi ya uni jinu: "¿Kunda'u ndixia ini ra ru'u nu?" Ti ni kachi Pedro:

—Jito'yo, maa ni jini ndɨ'ɨ nasa ndo'o ini na, ti jini ni ja kunda'u ndixia ini na maa ni.

Ti ni kachi Jesús:

—Nusa ti koto yɨvɨ yɨ'ɨ nda'a ri vijna, chi ka kuu i nanu rɨɨ. 18 Chi jandaa na kachi ri nuu ra vijna, ja undi na suchi ra ni naki'in maa ra sa'ma ra, ti ni jika ra ichi ni kuu ini maa ra. Ko na nchɨɨ ra, ti ansu ga ja kuu ini maa ra, chi ɨnga yɨvɨ kunda'a da ro'o nuu tu kuu ini ra ki'in ra, ti naskaa ra nda'a ra kɨvɨ kuu ra —ni kachi ya.

19 Sia'an ni kachi Jesús ja ni stuu ya nasa kuū Pedro, ja kuū da nuu nda cruz. Ti stuu da ja kuña'nu xaan Yandios, chi ni jandatu da nuu ya vasu na kuū da. Yukan ti ni ka'an ga ya:

—Vijna ti kundandikun ru'u, ti sa'a ra jniñu ni tatu ri nuu ra —ni kachi ya.

Chaa mani ga jiin Jesús

20 Yukan ti ni ndeokoto Pedro, ti ni jini da ja ichi jata da vaji chaa mani ga jiin Jesús. Chaa un kuu ja ni kuncha xiin Jesús na ni ka kuxini da jiin ya kɨvɨ pascua un. Chaa un kuu ja ni jikajnu'un Jesús: "Jito'yo, ¿nau kuu ja nakua'a ni'in nuu yɨvɨ ka jito u'u maa ni?"

21 Ni jini Pedro nuu chaa yukan, ti ni jikajnu'un da Jesús:

—Jito'yo, ¿ti nasa koo jiin chaa yukan nusa? —ni kachi da.
22 Ti ni kachi Jesús jiin Pedro:
—Nu kuni ri ja na kuchaku da undi kɨvɨ nchaa tuku ri, va tundo sa'a un. Ko ro'o, ndoo jitu ini ra. Kundikun ru'u, ti sa'a ra jniñu ni tatu ri nuu ra —ni kachi ya.
23 Ja sɨkɨ yukan ti ni ka ka'an yɨvɨ ka kandixia Jesús ja tu kuū chaa yukan. Ko tu ni kachi Jesús ja tu kuū da, chi ni kachi ya: “Nu kuni ri ja na kuchaku da undi kɨvɨ nchaa tuku ri, va tundo sa'a un. Ko ro'o, ndoo jitu ini ra”, ni kachi ya.
24 Maa chaa mani ga jiin Jesús, kuu chaa ka'an jnu'un ja'a, ti taka yukan ni chaa da nuu tutu. Chi ni jini va'a da nasa ni kuu undi na saa. Ti yukan ka jini ndaa yo ja ka'an ndaa da.
25 Suni iyo kua'a xaan ga jniñu ni sa'a Jesús. Ko jini ri ja tu kuu chaa yo ndɨ ɨɨn ndɨ ɨɨn, taka ja ni sa'a ya, chi va tu kujaa yo ka'u yo, vanua kua'a xaan ga ja ni sa'a ya. Ti sia'an na koo.
Ja'a kuu jnu'un Yandios ni chaa Juan.

Jniñu ni ka sa'a apóstol Jesús, ya kuu Cristo

Vaji Espíritu Santo

1 Teófilo, nuu tutu ni sa'a ri undi nuu,
ni chiso ri taka jniñu ni sa'a Jesús 2 undi
ni ndaa ya andɨvɨ. Jesús ni nakaji ya taka
apóstol, chaa kujiin jiin ya, ti ni ta'u ya
jniñu nava sa'a da naa da. Ti ni ta'u Jesús
jniñu nuu taka apóstol ya nava ni kachi maa
Espíritu Santo. 3 Nuu uu xiko kɨvɨ ja ni ji'i ya,
ni ndenda kaji ya nuu da naa da ja chaku ya.
Ni ka'an ya nasa ta'u Yandios jniñu.
4 Nɨ ka'iin tutu ga Jesús jiin taka apóstol
ja kajiin jiin ya un, ti ni kachi ya:
—Tu kuxio ra ñuu Jerusalén naa ra. Kun-
datu ra naa ra undi na jinu jnu'un ni ka'an
Tata ri, nava ni kachi ri nuu ra naa ra.
5 Jandaa kuu ja Juan ni skuanducha da jiin
nducha, ko jaku ni kɨvɨ ti ni'in ra Espíritu
Santo naa ra —sia'an ni kachi Jesús.

Ndaa Jesús andɨvɨ
(Mr. 16.19-20; Lc. 24.50-53)

6 Ka ndututu tuku da jiin Jesús, ti ni ka
jikajnu'un da ya:
—¿Jito'yo Jesús, vijna kuu ja sa'a ni ja na
kuña'nu nación Israel nu?
7 Ti ni kachi Jesús:
—Tu kanu kuu ja kuni ra naa ra, chi maa
Yandios jini ya nava sa'a ya. 8 Ko kanu kuu ja
na ni'in ra Espíritu Santo naa ra. Ti kuña'nu
ra naa ra, ti ndakuni'in ra sɨvɨ ri, ti xna'an ra
jnu'un ri nuu yɨvɨ ñuu Jerusalén, ñuu Judea,
ñuu Samaria, ti undi nuu nɨ tu'u ñuyɨvɨ.
9 Nu ni ndɨ'ɨ ni ka'an ya jnu'un yukan, nɨ
ka nde'e da nuu ya, ni ndondaa ya ti kua'an
ya andɨvɨ. Ni kɨvɨ ya chii ɨin viko, ti tukaa ni
ka jini da ya. 10 Ka ndakoto da andɨvɨ ti ni ka
jini da uu chaa ka ñu'un sa'ma kuijin kajiin
nuu da. 11 Ti ni ka kachi chaa un:
—Ro'o chaa Galilea, ndoo ka ndakoto ra
andɨvɨ naa ra. Nanu kua'an Jesús, suni
sia'an nchaa tuku ya —sia'an ni ka kachi
chaa un.

Ka nakaji da Matías ja na nukuɨñɨ da nuu Judas
(Mt. 27.3-10)

12 Ni ka kee da yuku Olivos, ti kuankoyo
da ñuu Jerusalén ja kendo yajni yukan, nava
iyo ley ja kaka da ɨin kɨvɨ ndetatu. 13 Ti
yukan ni ka kaa da sɨkɨ ve'e kuu uu nuu
kanchuku da. Yukan ka'iin Pedro, Jacobo,
Juan, Andrés, Felipe, Tomás, Bartolomé,
Mateo, Jacobo se'e Alfeo, Simón, chaa ni
kuu partido político ni nani cananista, jiin
Judas ñani Jacobo. 14 Taka da sia'an ni kej-
na'an ini da, ti ni ka najna'an da ka jikanta'u
da nuu Yandios jiin ñani Jesús, nana ya nani
María, jiin taka ga ñasɨ'ɨ un.
15 Kɨvɨ jña ni ndokuɨñɨ Pedro ma'ñu ɨin
ciento oko yɨvɨ un, ti ni kachi da:
16 —Kuunso'o naa ra, ni kuu nava ni chiso
David nuu tutu ja ni kachi Espíritu Santo
sɨkɨ Judas, ja ni yoxnuu da nuu chaa ni ka
jnɨɨ presu Jesús. 17 Suni ni yaku Judas ni sa'a
da jniñu ja'a. 18 Ti jiin xu'un ni ka cha'u
yɨvɨ un da, ni jaan da ɨin ñu'un, ko yukan
ni skua'ña da maa da, ni te'nde yo'o un, ni
kanakava da, ti ni ndɨ'ɨ jitɨ da ni kaña. 19 Nu
ni ka jini yɨvɨ Jerusalén yukan, ti ni ka kachi
da ja na konani ñu'un un Acéldama, ja kuni
ka'an ndu'va niñɨ. 20 Chi nuu tutu Salmo
ka'an sia'an:
Na kendo ve'e da, tundo kuncha ini.
Suni kachi sia'an:
Ɨnga na naki'in jniñu da.
Kachi tutu.
21 Ja'a ka'iin chaa ni ka yaku jiin yo undi
jana'an na ni kuncha Jesús jiin yo, 22 undi
na ni skuanducha Juan ya, ti undi kua'an
ya andɨvɨ. Nɨnɨ kuu ja na nukuɨñɨ ɨin da jiin
yo na kani da jnu'un ja ni nandoto ya —ni
kachi Pedro.
23 Yukan ni ka tava da uu jna'an da un,
José nani da Barsabás ti suni nani da Justo,
jiin Matías. 24-25 Ti ni ka jikanta'u da nuu
Yandios sia'an:
—Jito'yo Jesús, ni'in ja jini ni ini taka
yɨvɨ. Ja uu chaa ja'a, nau chaa ja'a na sa'a da
jniñu apóstol ni xnaa Judas, ja ni kuu sɨin
da kua'an da nuu ka'iin yɨvɨ ka iyo kuachi
un —sia'an ni ka jikanta'u da.
26 Ni ka chu'un da suerte, ti ni kendo
Matías ja undi hora jña ni ndɨvɨ da jiin ndɨ
uxi ɨin chaa un naa da.

Ni chaa Espíritu Santo

2

1 Kua'a yɨvɨ ka kandixia Jesús, ni ka ndu-
tutu da kɨvɨ Pentecostés, kɨvɨ ka nakua'a da
ta'u triu. 2 Kanchuku da ini ve'e, ti ni ka
jiniso'o da kuu iyo andɨvɨ, nanu nuu vaji ɨin

tachi xaan. Ti ni kulajan ve'e un. [3] Ti ni ka
jini da yaa ja kanda'a nuu ñu'un, ti ni jicha
nuu sɨkɨ da naa da. [4] Ti hora un ni ka ni'in
da Espíritu Santo, ti sɨɨn sɨɨn yu'u ni ka ka'an
ɨɨn ɨɨn da, nava ni kachi maa Espíritu Santo.
[5] Ti ñuu Jerusalén yukan, ka'iin taka chaa
Israel ja vekoyo da nɨ ñuyɨvɨ. [6] Tendɨ'ɨ yɨvɨ
un ni ka kututu nu ni ka jiniso'o ja ni
kulajan un, ti tu ka kujnuni ndoo sa'a, ja
sia'an ni ka jiniso'o ja ka ka'an chaa un yu'u
ka ka'an ɨɨn ɨɨn yɨvɨ un. [7] Ni ka naa ini, tu ka
chaku ini, ti ni ka jikajnu'un jna'an:
—¿Ansu chaa Galilea ka kuu tendɨ'ɨ ja
ka ka'an ja'a? [8] ¿Ndoo ja ni ndɨ'ɨ ka ka'an
jnu'un ka ka'an ɨɨn ɨɨn yo naa yo? [9] Ja'a ka'iin
yɨvɨ ñuu Partia, Media, Elam, Mesopotamia,
Judea, Capadocia, Ponto, Asia, [10] yɨvɨ ñuu
Frigia, Panfilia, Egipto, yɨvɨ ñuu Lybia, ja
kendo chii ñuu Cirene. Suni ka'iin chaa
romano ja kanchuku ja'a; sava ka kuu chaa
Israel, ti sava ni ka ka'an yu'u chaa Israel.
[11] Suni ka'iin yɨvɨ Creta jiin Arabia ja'a, ko
tɨndɨ'ɨ yo ka jiniso'o ja ka ka'an taka jniñu
ña'nu sa'a Yandios, ko yu'u ka ka'an ɨɨn ɨɨn
yo naa yo ka ka'an —kachi naa.
[12] Ni ka naa ini yɨvɨ un, ti tu ka ni'in jniñu
sa'a, ti ka jikajnu'un jna'an:
—¿Na jnu'un kuu ndɨ'ɨ? —kachi ka
ka'an.
[13] Ko sava ka kuu ichi ini, ti ka ka'an:
—Ka jini da naa da —kachi naa.

Jnu'un ni ka'an Pedro nuu yɨvɨ

[14] Ni ndokuɨñɨ Pedro jiin ndɨ'ɨ uxi ɨɨn após-
tol yukan, ti ni ka'an da nuu yɨvɨ un:
—Ro'o chaa Israel naa ra, jiin tɨndɨ'ɨ ja
kanchuku ñuu Jerusalén. Kunso'o ra naa ra
na ka'an ri. [15] Tu ka jini chaa ja'a nava ka
ndo'o ini ra naa ra, chi sa kaa ɨɨn jaña'an
kuu. [16] Su'va iyo, ja'a kuu jnu'un ni kachi
profeta Joel na ni ka'an da jnu'un Yandios:
[17-18] Kɨvɨ sandɨ'ɨ ni ga kachi Yandios:
Kachanuu ri Espíritu Santo nɨ ñuyɨvɨ, ti
yɨvɨ ña'nu yɨvɨ kuachi ka junukuachi
nuu ri, ka'an i jnu'un ri.
Naxna'an jani nuu chaa kuachi, ti suni koo
nuu chaa ña'nu.
[19-20] Jniñu ña'nu sa'a ri andɨvɨ, kuu ɨɨn seña ja
na yu'u yɨvɨ.
Ti uu ga seña ja kuu ñuyɨvɨ kuu ja na chaku
ini yɨvɨ nava sa'a ri.
Koo nundo'o, chi kuū yɨvɨ, ti kayu ñu'un, ti
koo xaan ñu'ma.
Nda'va ndikandii ti ndukua'a yoo.
Ndukua'a nanu nɨñɨ.
Sia'an kuu nu ni kuyajni kɨvɨ nchaa Jesús, ja
kuu ɨɨn kɨvɨ ka'nu ga.
Ti kɨvɨ jña kuu ja kii xndichi ya ñuyɨvɨ.
[21] Ti taka yɨvɨ ka kandixia, ti kakanta'u i nuu
ya, kɨvɨ jña kuu ja keta'u i.
Sia'an ni kachi Yandios, ni kachi Joel
—kachi Pedro.
[22] Ni siin Pedro ka'an da:
—Ro'o chaa Israel, chunso'o naa ra na
kachi ri. Na kachi ri nau chaa ni kuu Jesús,
chaa ñuu Nazaret. Ni kuu da ɨɨn chaa ni
kii nuu Yandios nuu ra naa ra. Ti ja ni ka
jini ra seña, taka jniñu ña'nu ni sa'a ya,
nava ni kachi Yandios. [23] Iyo yɨvɨ ja ka sa'a
ndeva'a, ti ni ka ja'a ra jnu'un ni ka jatakaa
da Jesús nda'a cruz, nava ni kachi Yandios
undi jana'an. Ti sia'an ni ni ka ja'ni ra Jesús.
[24] Ko Yandios ni naxndoto tuku ya Jesús, ti
ni kuxio ya nuu ka'iin ndɨyɨ un, chi tu ni
kundee ñuji'i un jiin ya. [25] Suni ni ka'an
David nava ni jna'an Jesús na ni kachi da:
Jini na ja kancha Yandios jiin na. Nɨnɨ
kancha ya jiin na. Ti tu ndɨ'ɨ ini na.
[26] Yukan kuu ja kuu sɨɨ ini na. Ti kaxnu'un
na nuu ni ja iyo sɨɨ ini na.
Ti jini na ja nandoto tuku na.
[27] Tu ndɨ'ɨ ini na, chi tu xndoo ni saña nanu
ka'iin ndɨyɨ.
Iyo ɨɨn se'e ni ja kin sa'a jniñu ña'nu, ti tu
kachi ni ja kendo yɨkɨ kuñu ya te'yu.
[28] Ni xna'an ni saña nava ni kuncha na
ñuyɨvɨ, ti suni ni xna'an ni saña ichi
ki'in na andɨvɨ.
Ti kusɨɨ ini na chi kuncha na jiin ni.
Sia'an ni ka'an David ja sia'an jna'an Jesús.
[29] Siin Pedro ka'an da, ti ni kachi da:
—Sa'a ri ja ñani ri ka kuu ra naa ra,
ti na kachi ndaa ri nasa ni jna'an David,
chaa ni kuña'nu ñuu yo, [30] na ni ka'an David
jnu'un Yandios najana'an. Ti ni jini da ja
sa'a Yandios nava ni kachi ya nuu da, chi
ni kachi ya: "Chaa ɨɨn jna'an ra, ti ta'u da
jniñu ña'nu nanu sa'a ra vijna", ni kachi ya.
[31] Ni jini David najana'an ti ni kachi da ja
nandoto tuku Cristo, chaa ta'u jniñu ña'nu
un. Sia'an ni kachi David sɨkɨ Cristo: "Tu
xndoo Yandios ni'in nuu infiernu, ti ni tu
te'yu yɨkɨ kuñu ni", ni kachi da. [32] Tendɨ'ɨ ri
naa ri ka ka'an ja ni ka jini ri ja maa Yandios
ni naxndoto tuku ya Jesús. [33] Nu ni najaa
Jesús andɨvɨ, ni ja'a Yandios jniñu ña'nu

nuu ya. Xnaka ni kachi Yandios najana'an:
"Jaa ɨɨn kɨvɨ ja kachanuu ri Espíritu Santo
nɨ ñuyɨvɨ", ni kachi ya. Yukan kuu ja ni taji
Jesús Espíritu Santo vijna. Ti yukan kuu
taka jniñu ka sa'a ri vijna ja ka nde'e ra,
ti ka jiniso'o ra ja'a vaji nuu maa ya. 34 Ni
kachi David nava kua'an Jesús andɨvɨ, chi
ansu maa da kua'an andɨvɨ. Chi maa David
ni ka'an nava ni jna'an Jesús:
Yandios ni kachi nuu Jito'yo Jesús: "Nukoo
nuu nda'a kua'a ri, chi ta'u ni jniñu.
35 Iyo yɨvɨ kuasun ini, ko kundee ra jiin, chi
chindee ri maa ra."
Yukan kuu jnu'un ni ka'an Yandios, kachi
David.
Kachi tutu.
36 Siin Pedro ka'an da, ti ni kachi da:
—Ro'o naa ra, ni ka jatakaa ra Jesús nda
cruz, ko Yandios ni kachi ja na ta'u ya jniñu
nuu nɨ ñuyɨvɨ. Suni na kuanka'nu ini ya
nuu yɨvɨ, ti nama ya sɨkɨ i. Tendɨ'ɨ ro'o,
chaa Israel naa ra, na kuni ndaa ra naa ra
taka jnu'un ka'an ri nuu ra —sia'an ni kachi
Pedro nuu tendɨ'ɨ yɨvɨ ni ka ndututu yukan.

Jnu'un ni ka nandeokani yɨvɨ Israel nuu Pedro

37 Nu ni ka jiniso'o yɨvɨ un jnu'un ni ka'an
Pedro, ni ka kukui'ya ini, ti ni ka jikajnu'un
Pedro jiin taka ga apóstol yukan:
—Na sa'a mani jna'an yo naa yo, ti kachi
ni nasa sa'a na naa na —ni ka kachi da.
38 Ni xndaku Pedro nuu da naa da, ti ni
kachi da:
—Xndoo kuachi ra naa ra, ti nakani ini
nuu Yandios, ti tendɨ'ɨ ra kuanducha ja ni
ka kandixia ra jnu'un Jesús, ya kuu Cristo,
nava na kuanka'nu ini ya nuu kuachi ra naa
ra. Ti na kua'a Yandios Espíritu Santo ja na
kuncha ya jiin ra naa ra. 39 Undi na jana'an
ni kachi Yandios. Ti Espíritu Santo yukan
kuncha jiin taka yɨvɨ ka kandixia jnu'un
Yandios —kachi Pedro.
40 Tɨjnɨ jinu ni xndaku Pedro nuu da naa
da, ti ni kachi da:
—Kani ini nasa jniñu sa'a ra naa ra, ti
natu'va ra nuu Yandios nava tu skuita ra
maa ra jiin yɨvɨ kue'e un —ni kachi Pedro.
41 Taka yɨvɨ ni ka chunso'o, ti ni ka
kandixia jnu'un ni ka'an Pedro, ni ka jan-
ducha. Ti kɨvɨ jña ni ka najna'an uni mil yɨvɨ
un jiin uu ga yɨvɨ ka kandixia Jesús. 42 Ni ka
kejna'an ini da. Taka kɨvɨ ka ndututu da. Ti
ka skua'a da jiin chaa ka kuu apóstol yukan.
Suni ka yee da staa ja ka nuku'un ini da nava
ni sa'a Jesús, ti ka nakanajaa da Yandios.

Nava ni kunchuku yɨvɨ ni ka kandixia undi nuu

43 Ti tendɨ'ɨ yɨvɨ un ni ka naa ini, ti ni ka
yu'u i nuu ni ka jini i taka jniñu ña'nu ni ka
sa'a apóstol. 44 Tendɨ'ɨ yɨvɨ ni ka kandixia un
ka ndututu da, ti ka chindee jna'an da. 45 Ka
xiko da ñu'un da jiin taka ja ka ñava'a da,
nasa ka nandɨ'ɨ ɨɨn ɨɨn da. 46 Ti taka kɨvɨ ni
ka ndututu da ini veñu'un ka'nu yɨvɨ Israel.
Ti suni ve'e, ka yee tutu da. Ka kusɨɨ ini da.
47 Ka nakanajaa da Yandios, ti uu ga yɨvɨ un
ka kuva'a ini nuu da naa da. Ti taka kɨvɨ sa'a
Yandios ja na kandixia uu ga yɨvɨ un, ti na
najna'an i jiin taka yɨvɨ ja ni ka kandixia un.
Sia'an ni sa'a Yandios.

Pedro jiin Juan ni ka sa'a da tajna ɨɨn chaa tɨkuku

3

1 Ɨɨn kɨvɨ kuankoyo nduu Pedro jiin Juan
nuu veñu'un ka'nu yɨvɨ Israel. Kaa uni
ja'ini kuu hora ka jikanta'u chaa Israel un.
2 Kuan kuyajni da yukan, ti ni ka ya'a chaa
ka ndiso ɨɨn chaa ni kaku tɨkuku. Ti taka
kɨvɨ ka xndoo da chaa un ɨɨn yuxe'e nuu
nani "yuxe'e vii kaa." Yukan ni kendo chaa
un, jikan da xu'un nuu yɨvɨ kua'a ka ja'an
veñu'un un. 3 Nu ni jini da Pedro jiin Juan
kuan kɨvɨ da veñu'un, ti ni jikan da xu'un
nuu da naa da. 4 Ni ka jankuɨñɨ da, ti ni ka
nde'e va'a da nuu chaa un, ti ni kachi Pedro:
—Nde'e nuu ri naa ri —ni kachi da.
5 Ni nde'e chaa tɨkuku un nuu da naa da,
chi ni ndo'o ini da ja kua'a Pedro jiin Juan
xu'un nuu da. 6 Ko ni kachi Pedro:
—Tu ñava'a ri xu'un, ko na chindee ri
ro'o. Jiin jniñu ña'nu ndiso Jesús, ya kuu
Cristo, ja kuu ya ɨɨn chaa ñuu Nazaret, na
kachi ri nuu ra: ndokuɨñɨ ti kaka ra —sia'an
ni kachi Pedro.
7 Ti ni jnɨɨ da nda'a chaa tɨkuku un, ti ni
ndokani da chaa. Ti hora jiña ni ndojna'nu
sɨ'ɨn da jiin sukun ja'a da. 8 Ti yachi ni kuu
ni ndokuɨñɨ da, ti ni keja'a jika da. Ni kɨvɨ
da veñu'un un jiin Pedro, jiin Juan. Jikonuu
da, kanda da, ti nakanajaa da Yandios. 9 Ti
tendɨ'ɨ yɨvɨ ka'iin ini veñu'un un ni ka jini
ja jikonuu da, ti nakanajaa da Yandios. 10 Ti
ni ka nakuni yɨvɨ un nuu da, ja maa da kuu
chaa ni kuncha yuxe'e veñu'un un, ni jikan

da xu'un. Ti ni ka naa ini, ti tu ka chaku ini nasa ni nduva'a chaa un.

Jnu'un ni ka'an Pedro nuu yɨvɨ ka'iin yuxe'e nani Salomón

11 Ti chaa ni iyo tɨkuku un, tu kuni da xndoo da Pedro jiin Juan. Ti yachi xaan ni ka kututu yɨvɨ nuu ka'iin da, ɨɨn yuxe'e un nuu nani "Salomón." Ti ka naa ini yɨvɨ un ka nde'e chaa ni nduva'a un. 12 Nu ni jini Pedro ja ni ka kututu yɨvɨ un, ti ni kachi da:

—Ro'o chaa Israel naa ra. Ndoo ka naa ini ra ja ni ka jini ra ni nduva'a sɨ'ɨn chaa ja'a. Ti ka nde'e ra nuu ri naa ri, chi ka ndo'o ini ra ja ru'u ta'u jniñu, xi ka ndo'o ini ra ja ru'u ka kuu chaa va'a ga nuu Yandios. Ja yukan kuu ja ni kuu jika da. Ko ansu sia'an iyo. 13 Chaa ni ka kuu jna'an yo jana'an Abraham, Isaac, jiin Jacob, ni ka nchañu'un da Yandios, ti maa Yandios ni ja'a ya jniñu ña'nu nuu se'e ya Jesús, ya ni ka jnɨɨ ra presu. Ti ni ka nakua'a ra ya nuu Pilato. Ko nu ni kachi Pilato ja sia da ya, ti ro'o tu ni ka kuni ra. 14 Ii ga ni kuu Jesús, ko tu ni ka janta'u ra ya. Ti tu ni ka kuni ra ja sia Pilato ya, chi ni ka kachi ra ja na sia da ɨɨn chaa ja'ni ña'an. 15 Ti ni ka ja'ni ra Jesús, ti maa Jesús ni sa'a ja ka chaku yo. Ko Yandios ni naxndoto ya Jesús, ti tu ni kendo ya nuu ka'iin ndɨyɨ un. Ti ru'u naa ri, ni ka jini ri ja chaku tuku Jesús. 16 Ja ni ka jini ra chaa ni iyo tɨkuku ja'a. Ka nakuni ra da. Ni kandixia da ja ndiso jniñu ña'nu Jesús, ti Yandios ni sa'a ja ni nduvita sɨ'ɨn da, chi ni kandixia da Jesús. Yukan kuu ja ni nduva'a da, ti tendɨ'ɨ ra naa ra ni ka jini.

17 Siin Pedro ka'an da, ti ni kachi da:

—Sa'a ri ja ñani ri ka kuu ra naa ra. Ti ja jini ri ja tu ni ka chaku ini ra jniñu ni ka sa'a ra na ni ka ja'ni ra Jesús, ni chaa ka ta'u jniñu nuu ra un, tu ni ka chaku ini da. 18 Undi jana'an ni kachi ndaa Yandios nava ni ka ka'an chaa ni ka ka'an jnu'un ya, ja na kondo'o Cristo ti kuū ya. Yukan ni jna'an Jesús ja ni sa'a Yandios nava ni kachi ya. 19 Ko nakani ini nuu kuachi ra naa ra, ti kandixia ra Yandios, nava na kenchaa kuachi ra un naa ra. 20 Ti sia'an sa kuanta'u ya ro'o naa ra ti ndusɨɨ ini ra. Sia'an kuu, ti Yandios, taji tuku ya Jesús, chi ni nakaji ya Jesús ja kuu Cristo ja na ta'u ya jniñu ña'nu. 21 Vijna ti kancha Jesús andɨvɨ undi na ndujaa ñuyɨvɨ, nava ni kachi Yandios undi jana'an. Sia'an ni ka ka'an chaa ni ka ka'an jnu'un Yandios. 22 Suni sia'an ni ka'an Moisés nuu chaa ni ka kuu jna'an yo najana'an:

—Taji Yandios ɨɨn chaa kuu jna'an yo nanu ni taji ya ru'u, ti ka'an da jnu'un Yandios. Ti chunso'o ra naa ra taka jnu'un ka'an da. 23 Chi nu tu chunso'o ra naa ra, ti kusɨɨn ra nuu Yandios. Sia'an ni kachi Moisés —kachi Pedro.

24 Siin Pedro ka'an da, ti ni kachi da:

—Tendɨ'ɨ chaa ni ka ka'an jnu'un Yandios najana'an, ni ka kachi ja chaa Jesús, ti ni kundaa, chi ni chaa ya. Suni jnu'un yukan ni ka'an Samuel, ti taka ga chaa ka ndikun jata suni ni ka ka'an jnu'un un. 25 Jna'an yo ni ka kuu chaa ni ka ka'an jnu'un Yandios. Ja ni kachi Yandios nuu jna'an yo jana'an, ti suni jnu'un yukan siin undi vijna jiin ra naa ra. Ti ni kachi ya nuu Abraham: "Chaa ɨɨn chaa kuu jna'an ra ti nama da ñuyɨvɨ", ni kachi Yandios. 26 Jesús kuu ya junukuachi nuu Yandios. Ti maa Yandios ni taji Jesús ja na chindee ya ro'o nava na xndoo ra kuachi ra naa ra —ni kachi Pedro.

Ni ka xndichi chaa ka kuña'nu Israel Pedro jiin Juan

4

1 Nɨ ka ka'an Pedro jiin Juan nuu yɨvɨ un, ti ni ka jakoyo sutu chaa Israel, jiin chaa saduceo, jiin chaa ka kuña'nu ja ka ndito veñu'un un. 2 Ka kuɨtɨ ini ja ka xna'an Pedro jiin Juan nuu yɨvɨ un ja ni nandoto tuku Jesús nuu ka'iin ndɨyɨ. 3 Ti ni ka jnɨɨ da presu Pedro jiin Juan, ti ni ka jnaa da vekaa. Ti undi ɨnga kɨvɨ sa xndichi da naa da, chi ja ni ini xaan kuu, ti ja kuni kuñaa. 4 Ti kua'a xaan yɨvɨ ni ka jiniso'o jnu'un ni ka ka'an Pedro jiin Juan, ni ka kandixia i Jesús. Ja ni jinu u'un mil chaa, ti sɨɨn ñasɨ'ɨ. 5 Ɨnga kɨvɨ ni ka ndututu sutu ka kuña'nu, jiin taka chaa ña'nu, jiin chaa ka xna'an ley Israel. Ni ka ndututu da ñuu Jerusalén. 6 Suni ni ka ndututu Anás, ja kuña'nu ga nuu sutu ka kuña'nu un, jiin Caifás jiin Juan jiin Alejandro jiin taka ga yɨvɨ ja ka kuu jna'an sutu kuña'nu ga un. 7 Ni ka kana Pedro jiin Juan, ni ka jakuñɨ da nuu taka chaa kuña'nu un, ti ni ka xndichi da naa da, ti ni ka kachi:

—Nasa ni ka sa'a ra ja ni nduva'a chaa tɨkuku un. Nau ja ni ta'u jniñu nuu ra naa ra —kachi ka ka'an.

8 Jiin inijnuni Espíritu Santo ni kachi Pe-
dro:
—Taka ni'in chaa ña'nu naa ni, 9 ¿ndoo
ka jikajnu'un ni saña vijna naa ni, ja ni ka
chindee na chaa tɨkuku un? Ti ka jikajnu'un
ni nasa ni ka sa'a na ja ni nduva'a da. 10 Nu ja
yukan kuu ja ka xndichi ni saña naa na, na
kachi na nuu ni jiin nuu taka yɨvɨ ñuu Israel.
Ni nduva'a chaa un, chi Jesús, ya kuu Cristo,
ɨin chaa ñuu Nazaret, ni ta'u ya jniñu. Ni ka
jatakaa ni Jesús nda'a cruz, ko ni nandoto
tuku ya nuu ñuji'i, chi ni ja'a Yandios jniñu
ña'nu nuu ya. 11 Sa'a yo nanu ja ɨin ni ka
kuu ni jiin chaa ka sa'a ve'e jiin yuu, ja ka
sasɨin da yuu va'a ga, ti Jesús ni kuu nanu
ɨin yuu va'a ga. Ko ni ka sasɨin ni ya, ti maa
ya kuu ɨin chaa kuña'nu. 12 Nuu Jesús kuu
nuu nanita'u yɨvɨ naa i, ti tu iyo ɨnga, chi
maa ɨin ni Jesús kuu Se'e Yandios, ti maa ya
kuu ja nama sɨkɨ yo naa yo —ni kachi Pedro.
13 Ni ka jini ja tu ka yu'u Pedro jiin Juan.
Chi ka jini ja tu na'an ni ka skua'a da. Yukan
kuu ja ni ka naa ini, ko ja ni ka jini ja ni ka
skua'a da jiin Jesús. 14 Suni ni ka jini chaa
ka kuña'nu un ja kandichi chaa tɨkuku un,
ti ja ni nduva'a da. Yukan kuu ja tu ni kuu
nachiso da jnu'un ni ka'an Pedro. 15 Ni ka
keni'in da Pedro jiin Juan fuera chi ka kuni
ndajnu'un maa da naa da:
16 —Nasa sa'a yo jiin chaa ja'a naa da. Ti
tu kuu ka'an yo ja tundo ni ka sa'a da, chi ni
ka sa'a da jniñu ña'nu, ti ja ni ndɨ'ɨ yɨvɨ ñuu
ja'a ka jini. 17 Na siu'u yo da, ti na kachi yo
jiin da ja tukaa ga ndakuni'in da sɨvɨ Jesús,
nava tukaa ga xna'an da nuu yɨvɨ ja'a naa i
—kachi da ni ka ndajnu'un da.
18 Yukan ti ni ka kana tuku da Pedro jiin
Juan, ti ni ka kachi da nuu da:
—Tukaa ga ndakuni'in ra sɨvɨ Jesús, ti
tukaa ga xna'an ra nuu yɨvɨ naa ra —ni ka
kachi da.
19 Ti ni ka kachi Pedro jiin Juan nuu da:
—Kani ini ni naa ni. Ndeo nuu nau ja va'a
ga ja kuu nuu Yandios. Va'a ga ja kuandatu
na nuu ni, xi va'a ga ja kuandatu na nuu
Yandios. 20 Tu kuu kasɨ yu'u na naa na, chi
kanu kuu ja kani na jnu'un taka ja ni ka jini
na, ti ni ka jiniso'o na —ni ka kachi da.
21 Yukan ti ni ka siu'u tuku chaa ka
kuña'nu un maa da. Ti ni ka sia da, chi tu ni
ka ni'in nasa chakuachi da naa da. Ti ni ka
yu'u ja kuɨtɨ ini yɨvɨ naa i. Tendɨ'ɨ yɨvɨ un ka
kanajaa i Yandios ja ni nduva'a chaa tɨkuku
un. 22 Vi'i ga uu xiko kuiya ni ku'u chaa un, ti
sa ni nduva'a da. Yukan ni ka jini yɨvɨ jniñu
sa'a Yandios, chi ni nduva'a chaa tɨkuku un.

Ni ka jikan apóstol jnundee ini

23 Nu ni ka sia chaa ka kuña'nu un Pedro
jiin Juan, ti kuankoyo da nuu ni ka ndututu
taka ga apóstol un naa da. Ti ni ka jani da
jnu'un nava ni ka ka'an sutu ka kuña'nu un
jiin taka ga chaa ka kuña'nu un nuu da naa
da. 24 Ni ka jiniso'o taka ga chaa un jnu'un
ni ka ka'an da, taka da ni ka nakanajaa da
Yandios, ti ni ka kachi da:
—Ni'in Yandios kuu ja ta'u jniñu nuu
na naa na. Ni sa'a ni andɨvɨ, ñuyɨvɨ, jiin
mar, jiin taka ja iyo ñuyɨvɨ, jiin andɨvɨ.
25 Undi najana'an ni ja'a ni Espíritu Santo
nuu David, chaa ni junukuachi nuu ni. Ti
jiin inijnuni Espíritu Santo ni kachi da:
Ni ka ndututu chaa ka kuña'nu tɨjnɨ nación
ja ka kuni kanaa jiin Se'e Yandios, ya
kuu Cristo.
Ti suni yɨvɨ Israel ka nduni'in ini, ko tu ka
jini na jnu'un ka ka'an.
26 Ni ka ndututu chaa ka kuña'nu tɨjnɨ
nación.
Ka kuni kanaa jiin ni, Yandios jiin Se'e ya
Cristo, ya ni taji ya ja na ta'u jniñu
ña'nu un, ni kachi David.
Kachi tutu.
27 Ñuu ja'a ni ka ndututu Herodes, jiin
Poncio Pilato, jiin taka chaa vekoyo ɨnga
nación, jiin yɨvɨ Israel, ti ni ka skejna'an da
jnu'un ja na kuū Jesús, ti ni ka ja'ni da Se'e
ii ni Jesús, ya junukuachi nuu ni, ya ni taji
ni ja na ta'u jniñu ña'nu nuu nɨ tu'u ja iyo.
28 Yukan ni ka sa'a da, chi undi jana'an ni
kachi ni ja sia'an koo. 29 Ti vijna nde'e ni,
ni'in Yandios kuu ja ta'u jniñu nuu na naa
na. Ka kuni siu'u yɨvɨ saña. Kua'a ni jnu'un
ndee ini saña naa na, chi ka junukuachi na
nuu ni. Tu kua'a ni jnu'un ja siu'u yɨvɨ
saña naa na. Ti sia'an na kundee ini na
ka'an na jnu'un ni. 30 Ti suni kachi ni ja
na nduva'a yɨvɨ ka ku'u, sa'a na naa na.
Ti kachi ni ja na koo tɨjnɨ ga jniñu ña'nu,
nava na kuni yɨvɨ taka jniñu sa'a Jesús, Se'e
ii ni, ya junukuachi nuu ni —sia'an ni ka
nakanajaa taka apóstol un Yandios.
31 Nu ni ndɨ'ɨ ni ka nakanajaa da Yandios,
ti ni jnaa ve'e nuu ka'iin da un. Ti hora jña
ni ka ni'in da Espíritu Santo, ti ni ka kundee
ini da ka ka'an da jnu'un Yandios.

Taka ndajniñu kuu jaku tendɨ'ɨ da

32 Ti tendɨ'ɨ yɨvɨ ka kandixia jnu'un Jesús
ni ka ndu ɨɨn nuu ini i. Ti nau ndajniñu
ka ñava'a ɨɨn ɨɨn i, yukan kuu ja kuu taka
i. 33 Ni ka ndundee ini taka apóstol un, chi
taka yɨvɨ ni ka kandixia jnu'un Jito'yo Jesús,
ka chindee jna'an. Ni ka siin apóstol un ka
ka'an da ja ni nandoto Jesús. Ti uu ga yɨvɨ
un ka kuu va'a ini nuu da naa da. 34-35 Taka
chaa ni ka kandixia un, tu ni ka jna'an da
nundo'o, chi taka da ka chindee jna'an da.
Nu ka ñava'a da ñu'un xi ve'e, ka xiko da ti
ka nakua'a da xu'un nuu apóstol. Ti apóstol
un ka tejna'an da nasa ka nandɨ'ɨ ɨɨn ɨɨn da
naa da.
36 Sia'an ni sa'a ɨɨn chaa ni nani José. Ti
apóstol un ni ka na skonani da Bernabé, chi
ni ja'a da jnundee ini apóstol un naa da. Ni
kaku da ñuu nani Chipre, ti ni kuu jna'an
da jiin familia Leví, chaa ni kuu sutu nuu
Yandios najana'an. 37 Ni xiko da ñu'un da,
ti ni nakua'a da xu'un nuu apóstol.

Nava ni jna'an Ananías jiin Safira

5

1 Ni jna'an ɨɨn chaa ni nani Ananías jiin
ñasɨ'ɨ da Safira. Suni ni xiko da ñu'un da.
Ti Ananías ni chisa'yɨ da jaku xu'un ja ni
ka ni'in da nuu ñu'un da un. 2 Ti jaku ni
ni nakua'a da nuu apóstol, ti ni kachi da ja
yukan ni kuu ndɨ'ɨ xu'un da ja ni ka ni'in da
jiin ñu'un da. Sia'an ni sa'a da, ko ni jini
ñasɨ'ɨ da. 3-4 Ti ni kachi Pedro nuu da:
—Va ni jikun ja'u'u un ro'o Ananías, ja
yukan kuu ja kuni ra xnda'u ra Espíritu
Santo niku. Ni chisa'yɨ ra sava xu'un ni ni'in
ra jiin ñu'un ra. Na ti xiko ga ra ñu'un un,
ni kuu ñu'un maa ra, ti kuu sa'a ra nava kuu
ini ra jiin. Ti nu ni xiko ra, ni ni'in ra xu'un
un, ko suni xu'un maa ra kuu. Ni ndo'o ini
ra ja xnda'u ra ru'u naa ri. Ko ansu ru'u ni
xnda'u ra, chi maa Yandios kuni xnda'u ra
—kachi Pedro.
5 Nu ni jiniso'o Ananías jnu'un ni ka'an
Pedro, ni nduva da, ti ni ji'i ni da. Tendɨ'ɨ
yɨvɨ ni ka jini jnu'un un ni ka yu'u xaan. 6 Ti
yukan ka'iin tɨjnɨ chaa kuachi. Ni ka tu'va
da nuu katuu ndɨyɨ un, ni ka suku da ɨɨn
sa'ma. Ni ka ndokani da ndɨyɨ un, ti ni ka
ja'an chunduji da.
7 Ni kuu na'an ti ni chaa Safira, ñasɨ'ɨ ndɨyɨ
Ananías. Ti kuni ga ña nundo'o ni jna'an
Ananías. 8 Ti ni jika jnu'un Pedro nuu ña, ni
kachi da:
—¿Ni kuya'u ñu'un un nava ni ka kachi
ra nu?
Ti ni kachi Safira:
—Ya'u yukan kua'an.
9 Ti ni kachi Pedro:
—Tu va'a ja ni ka kijna'an ra ti maa
Espíritu Yandios ka kuni xnda'u ra. Nde'e
chaa vekoyo yukan ni ka jan chunduji yɨɨ ra,
ti vijna ki'in da jiin maa ra suni —ni kachi
Pedro jiin ña.
10 Hora jña ni nduva ña nuu ja'a Pedro, ti
ni ji'i ni ña. Ni ka ndɨvɨ chaa un, ni ka jini da
ja suni ja ni ji'i ña. Ni ka kani'in da ña, ti ni
ka jan chunduji da ña xiin yɨɨ ña un. 11 Ndɨ'ɨ
yɨvɨ ka kandixia Jesús un jiin uu ga yɨvɨ ni
ka jiniso'o, ti ni ka yu'u xaan i.

Tɨjnɨ jniñu ña'nu ni ka sa'a taka apóstol

12 Tɨjnɨ jniñu ña'nu ni ka sa'a taka apóstol.
Ti sia'an sa ni ka jini yɨvɨ un jniñu sa'a
Yandios. Ti tendɨ'ɨ yɨvɨ ni ka kandixia Jesús
un ni ka ndututu yuxe'e nani Salomón. 13 Ti
taka yɨvɨ ja tu ka kandixia Jesús ka yu'u
najna'an jiin yɨvɨ ka kandixia un, ko ni ka
jini ja mani chaa va'a ka kuu da. 14 Ti ni kuu
kua'a ga yɨvɨ ni ka keja'a ka kandixia jnu'un
Jesús. Kuu chaa, kuu ñasɨ'ɨ ni ka kandixia,
ti ni ka najna'an jiin yɨvɨ ka kandixia un.
15 Yukan ti ka keja'a ka yɨnda'a yɨvɨ ka ku'u
un jiin tɨkachi xi jiin yuu. Undi yu'u ichi un,
ti yukan ka xndoo yɨvɨ ka ku'u un. Sia'an ni
ka sa'a, chi ka ndo'o ini ja nu na ya'a Pedro
yukan, ti kuikun ndatɨ da sɨkɨ yɨvɨ ka ku'u
un, ti nduva'a i naa i. 16 Suni ni ka kii yɨvɨ
ñuu ka'iin yajni Jerusalén. Ka ndiso i yɨvɨ
ku'u jiin yɨvɨ ka jna'an tachi xaan, ti ni ndɨ'ɨ
un ni ka nduva'a.

Ni ka jnɨɨ da presu apóstol

17 Nu ni ka jiniso'o sutu ka kuña'nu un
jiin chaa saduceo taka jniñu ka sa'a apóstol
un, ni ka kuu kuasun ini da. 18 Ti ni ka jnɨɨ
da taka apóstol un, ti ni ka jnaa da vekaa.
19 Ti jakuaa ni ja'an ɨɨn tajnu Yandios ni jiña
yuxe'e vekaa un, ti ni keni'in da naa da, ti
ni kachi tajnu un nuu da:
20 —Kua'an ni veñu'un ka'nu Israel un,
ti kani ni jnu'un nasa nanita'u yɨvɨ, ti na
kunchuku i jiin Yandios —ni kachi tajnu
Yandios.
21 Sa ni ndɨ'ɨ ni ka'an tajnu un, ti ni kundi-
jin. Kuankoyo da ti ni ka kɨvɨ da yuxe'e

veñu'un un, ti ni ka keja'a da ka xna'an da
nuu yɨvɨ ka'iin un.
Yukan ka'iin da ti sutu kuña'nu ga un jiin
taka ndaja'a da ni ka ndututu da. Ni ka kana
da tendɨ'ɨ chaa ka kuña'nu ñuu un jiin taka
ga chaa ka kuña'nu nación Israel. Ti ni ka
ta'u da jniñu nuu chaa ka ndito vekaa un ja
na keni'in da apóstol. 22 Kuankoyo tajnu un
kuan ki'in da apóstol un naa da. Ko tukaa ga
ka'iin da. Ti ni ka nandeokuñɨ tajnu un ni ka
jani da jnu'un nuu taka chaa ka kuña'nu un
ja sia'an ni kuu. 23 Ti ni ka kachi da:
—Ni jakoyo na, ko ni ka jini na ja ndi'yu
va'a yuxe'e vekaa un. Ti kajiin policía
yuxe'e un ka ndito da. Ni ka jiña na, ko
tukaa ga ndoo ka'iin ini vekaa un —ni ka
kachi da.
24 Nu ni ka jiniso'o chaa ka yinda'a
veñu'un Israel un, jiin taka sutu ka kuña'nu
un, jnu'un ni ka ka'an tajnu un, ka keja'a
ka ndo'o ini. Ti tu ka jini nasa sa'a. 25 Nɨ
ka ndo'o ini sia'an, ti ni jaa ɨin chaa ni jani
jnu'un, ti ni kachi da:
—Chaa ni ka jnaa ni vekaa iku un, ja
ka'iin da ini veñu'un un ka xna'an da yɨvɨ
—ni kachi da.
26 Yukan na ti kua'an chaa ka yinda'a
veñu'un un jiin tajnu da, ni ka jan ki'in vii
da apóstol un naa da, chi ka yu'u da ja kua'a
yɨvɨ un yuu sɨkɨ da naa da. 27 Ni chakoyo da
jiin apóstol un, ni ka jani da chaa nuu chaa
ka kuña'nu un. Ti ni keja'a sutu kuña'nu un
ni xndichi da apóstol un naa da:
28 —Ja ni kachi ri nuu ra naa ra ja tukaa
ga skua'a ra jiin yɨvɨ ja'a naa i, ko tu ni
ka chunso'o ra, ti ka siin ra ka xna'an ra
jnu'un Jesús nuu yɨvɨ. Ti ja ni ndɨ'ɨ yɨvɨ ñuu
Jerusalén ka jini, ti suni ka ka'an ra naa ra
ja ru'u ni ka ja'ni Jesús —ni ka kachi chaa
ña'nu un.
29 Ti ni kachi Pedro:
—Xnakan kuandatu na nuu Yandios ti sa
kuandatu na nuu yɨvɨ naa i. 30 Jna'an yo
najana'an, ni ka nchañu'un da Yandios, ti
maa Yandios ni naxndoto ya Jesús tuku. Ni
ka ja'ni ni Jesús, ni ka jatakaa ni ya nda'a
cruz. 31 Ti vijna kuña'nu Jesús, chi Yandios
ni ja'a jniñu ña'nu nuu ya ja na ta'u ya
jniñu, ti na kuanka'nu ini ya nuu yɨvɨ. Ti
kuni ya ja taka yɨvɨ nación Israel na xndoo
kuachi nava na kuanka'nu ini ya nuu da.
32 Ni ja'a Yandios Espíritu Santo nuu taka
yɨvɨ ka jandatu nuu ya. Yukan kuu ja ka
ka'an na jiin inijnuni Espíritu Santo, chi ja
ni ka jini na taka jniñu ni sa'a Jesús —ni
kachi Pedro.
33 Nu ni ka jiniso'o chaa ka kuña'nu un
taka jnu'un ni ka'an Pedro, ni ka kuɨtɨ xaan
ini da, ti ka kuni da ka'ni da taka apóstol
un. 34 Yukan kande ɨin chaa fariseo nani
Gamaliel. Suni kuu da ɨin chaa kuña'nu ñuu
Israel. Ti suni ni skua'a da tutu Yandios
jana'an. Ti taka yɨvɨ ka jandatu nuu da.
Ni ndokuɨñɨ da, ti ni kachi da ja na kekoyo
apóstol un ɨin nundaa kuɨtɨ, chi kuni da
ndajnu'un da jiin uu ga chaa ka kuña'nu un.
35 Yukan ti ni kachi da nuu chaa un naa da:
—Tendɨ'ɨ ra naa ra, kani ini nasa sa'a ra
jiin chaa ja'a naa ra. 36 Ka nuku'un ini ra ja
na jana'an. Ni iyo ɨin chaa ni nani Teudas, ti
ni kachi da ja maa da kuu ɨin chaa kuña'nu.
Ni ka kandixia kuun ciento yɨvɨ ni ka ndikun
da. Ti ni ka kanaa da jiin chaa ka kuña'nu
un. Ti ni ka ja'ni da chaa, ti ndɨ'ɨ yɨvɨ ka
ndikun da un ni ka jichanuu, ti tundo ni kuu
kuɨtɨ. 37 Ni ya'a un ti ni jaa ɨin kɨvɨ ni ka
ndokani da ɨin censo nación yukan. Kuiya
jña ni iyo ɨin chaa Galilea nani Judas. Ti suni
kua'a yɨvɨ ni ka ndikun jiin da. Suni ni ka
ja'ni da chaa un, ti taka yɨvɨ ni ka ndikun
jiin da un ni ka jinu. 38 Yukan kuu ja va'a
ga ja na sia ra chaa ja'a naa ra. Na kinkoyo
da. Chi nu ka sa'a da ja ñuxini maa da, ti tu
kuñɨɨ. 39 Ko nu ka sa'a da jniñu ta'u Yandios,
tu kuu xnaa ra naa ra. Sia da na kinkoyo da,
chi tu kuu kanaa ra jiin Yandios —ni kachi
Gamaliel nuu da naa da.
Ni ka jandatu chaa ña'nu un, ti ni ka sa'a
da nava ni kachi Gamaliel.
40 Yukan ti ni ka kana tuku da apóstol un
ni ka jakoyo da, ti ni ka ta'u jniñu nuu da.
Ni ka kachi:
—Tukaa ga ka'an ra jnu'un Jesús naa ra
—ni ka kachi chaa ka kuña'nu un nuu da.
Ti ni ka sia da kuankoyo da. 41 Ni ka kee
apóstol un nuu chaa ka kuña'nu un, ti ni ka
kusɨɨ ini da, chi ni kachi Yandios ja kondo'o
da ja sɨkɨ Jesús naa da. 42 Tu ni ka jandatu
da jnu'un ni ka ka'an chaa ka kuña'nu un,
chi ni ka siin da ka skua'a da jiin yɨvɨ ini
veñu'un Israel, ti suni ve'e, ti ni ka kachi da:
—Ka ndatu ra Cristo naa ra, ti Jesús kuu
Cristo ni kii un —ni ka kachi apóstol.
Yukan kuu jnu'un ni ka xna'an da taka
ve'e yɨvɨ un.

Ni ka nakaji da uxia chaa kunukuachi

6

1 Kɨvɨ jña kuan kukua'a ga yɨvɨ ka kandixia
jnu'un Jesús. Ka iyo yɨvɨ ni ka ka'an jnu'un
griego, jiin yɨvɨ ka ka'an jnu'un hebreo.
Yɨvɨ ka ka'an jnu'un griego ni ka keja'a ka
kankuachi sɨkɨ yɨvɨ ka ka'an jnu'un hebreo,
ti ni ka kachi:
—Ña'an ni ka ji'i yɨɨ un, tu ka ni'in ña taka
ja ka ja'a apóstol un taka kɨvɨ —ni ka kachi.
2 Ni ka nastutu apóstol taka yɨvɨ ka
kandixia Jesús, ti ni ka kachi da:
—Tu kuu xndoo ri jniñu ri ja ka ka'an ri
jnu'un Yandios, ti kua'a ri ja kaji yɨvɨ nda'u
un. 3 Taka ra naa ra ja ka kandixia, va'a
ga ja na nakaji ra uxia chaa kunukuachi, ti
na kua'a da ja kaji yɨvɨ un. Nduku ra chaa
ka jini junukuachi, chaa ni ka ni'in Espíritu
Santo, ti na kua'a ri jniñu nuu da. 4 Ti ru'u
naa ri, na siin ri kakanta'u ri nuu Yandios,
ti na ka'an ri jnu'un ya taka kɨvɨ —ni kachi
da.
5 Sia'an ni kuu, ti tendɨ'ɨ da ni ka kusɨɨ
ini. Ti ni ka nakaji da Esteban, chi ni
kandixia nɨ ini añu da Jesús, ti ni ni'in da
Espíritu Santo. Suni ni ka nakaji da Felipe,
Prócoro, Nikanor, Timón, Parmenas jiin
Nicolás, chaa ñuu Antioquía, ja tu ni kuu
da chaa Israel, chi tu ja'i kuni da jnu'un
Jesús. 6 Ni ka jakuɨñɨ chaa un nuu apóstol, ti
apóstol un ni ka jikanta'u da nuu Yandios.
Ti ni ka chuxndee da nda'a da xini chaa un
ja na sa'a da jniñu un.
7 Kua'a yɨvɨ ni ka jiniso'o jnu'un Yan-
dios, ti ni ka keja'a ka kandixia, ti kuan
kukua'a ga yɨvɨ ñuu Jerusalén ka kandixia.
Ti suni kua'a sutu veñu'un Israel ka keja'a
ka kandixia jnu'un Jesús.

Ni ka jnɨɨ da presu Esteban

8 Tɨjnɨ jniñu ña'nu ni sa'a Esteban nuu
yɨvɨ un, chi sia'an ni ta'u Yandios jniñu
nuu da, ti ni chindee ya maa da. Nu ni
ka jini yɨvɨ un taka jniñu ta'u Yandios ja ni
sa'a Esteban, ni ka yu'u. Ti tendɨ'ɨ yɨvɨ ka
jandatu nuu da naa da. 9 Ti yukan ka'iin
yɨvɨ ka junukuachi ini veñu'un Israel ja ni
nani "Chaa ni ka keta'u", chi tukaa ga ka
sajniñu ka'a da. Suni ka'iin chaa Israel ja
kanchuku ñuu Cirene, ñuu Alejandría, ñuu
Cilicia jiin Asia. Ti ni ka chajna'an da jnu'un
jiin Esteban. 10 Ti tu kuu nandeokani da
jnu'un ka'an Esteban, chi Esteban ka'an da
jiin inijnuni Espíritu Santo. Yukan kuu ja
va'a ni ka'an Esteban nuu da. 11 Ni ka nduku
chaa Israel un tɨjnɨ chaa ka xnda'u ña'an ja
na kachi da:
—Ni ka jiniso'o na jnu'un ni ka'an Este-
ban sɨkɨ Moisés jiin Yandios —ni ka kachi
da.
12 Yukan ti ni ka kuɨtɨ xaan ini yɨvɨ un
jiin taka chaa ña'nu, jiin chaa ka xna'an ley
Israel. Ni ka jnɨɨ da presu Esteban, ti kua'an
da jiin da nuu ni ka ndututu taka chaa ka
kuña'nu nación Israel. 13 Ti ni ka kachi chaa
ka xndoña'an un:
—Taka kɨvɨ ka'an Esteban ja tu kaxan
veñu'un ka'nu yo, ti suni ka'an da ja tutu
Yandios najana'an, tukaa kaxan. 14 Suni ni
ka jiniso'o na jnu'un ni ka ka'an da ja Jesús,
chaa ñuu Nazaret, kanuū da veñu'un ka'nu
ja'a, jiin ja sama da jnu'un ni xndoo Moisés
jiin yo —ni ka kachi da. 15 Yukan ti taka chaa
ka kuña'nu un jiin tendɨ'ɨ yɨvɨ kanchuku un,
ni ka nde'e va'a nuu Esteban. Ti ni ka jini ja
jito da nanu ɨɨn tajnu Yandios, chi ndinchaa
nuu da.

Nama Esteban maa da

7

1 Ti ɨɨn sutu kuña'nu un ni jikajnu'un da
Esteban, ti ni kachi da:
—¿Jandaa kuu jnu'un ka ka'an chaa ja'a
nu? —ni kachi da.
2 Yukan ti ni kachi Esteban:
—Tendɨ'ɨ ni'in chaa ka kuña'nu naa ni
jiin taka ga yɨvɨ ka'iin ja'a, kunso'o ni na
ka'an na. Ka jini yo ja tundo kejna'an jiin
Yandios, ko ni ndenda ya nuu Abraham, ti
Abraham ni jini da ya jiin nuu da. Ti jna'an
Abraham ka kuu yo. Nɨ kancha ga da ñuu
Mesopotamia, ti ki'in ga da Harán na ni jini
da Yandios.
3 Ti ni kachi Yandios nuu da: "Kuxio ñuu
ra, xndoo jna'an ra, ti ki'in ra ɨɨn ñuu nuu
xna'an ri ro'o", ni kachi Yandios. 4 Yukan
kuu ja ni xndoo Abraham ñuu Mesopotamia
nuu kanchuku yɨvɨ Caldea, ti kua'an da ñuu
Harán. Yukan ni kuncha da. Yukan ni ji'i
tata da. Ti ni kachi Yandios nuu da ja na
ndiji da ñuu Israel nuu kanchuku yo ja'a
vijna. 5 Tu ni kuni Yandios ja kuñava'a da
ñu'un maa da, ni vasu ɨɨn tɨ'lɨ nuu kuañu
da, ko ni kachi Yandios nuu da: "Kua'a ndɨ'ɨ
ri ñu'un ja'a nuu ra kuu ra. Nu na jaa ɨɨn
kɨvɨ kuū ra, ko kendo jiin jna'an ra", ni kachi
Yandios jiin Abraham, vasu ti koo ga se'e da.

6 Suni ni kachi Yandios: “Jaku ni kuiya
kunchuku jna'an ra ɨɨn ñuu jika, nuu
kanchuku ɨnga yɨvɨ. Chayɨka yɨvɨ un da
sa'a da jniñu, kua'a tau da, ti kondo'o da
kuun ciento kuiya ja tu kinya'u da ni ɨɨn
xu'un”, ni kachi Yandios. 7 Ti suni ni kachi
ya: “Ru'u na xndichi ri yɨvɨ kua'a nundo'o
nuu jna'an ra un. Xnaka kondo'o da sa
kekoyo da, ti nchakoyo da ñu'un Israel ja'a,
ti kunchañu'un da ru'u”, ni kachi ya.
8 Sia'an ni kachi Yandios nuu Abraham
undi na jana'an. Yukan kuu ja ni xndoo
Yandios ɨɨn jnu'un ja na sa'a yɨvɨ ɨɨn seña
yɨkɨ kuñu da nava ni kachi Yandios. Suni
sia'an ni sa'a Isaac jiin se'e da Jacob, ti suni
sia'an ni sa'a Jacob jiin ndɨ uxi uu se'e da. Ni
ka ja'nu chaa un, ti ni ka xnukoo da nación
Israel —ni kachi Esteban nuu yɨvɨ un.
9 Siin Esteban ka'an da nuu chaa ka
kuña'nu un, ti ni kachi da:
—Ti ni iyo ɨɨn se'e Jacob ni nani José, ti
taka ñani da un ni ka kuu kuasun ini jiin da.
Yukan kuu ja ni ka xiko da José nuu chaa
ka jika ichi ja kuankoyo ichi ñuu Egipto, ko
Yandios tu ni xndoo ya maa da. 10 Maa ya ni
sa'a ja tu ni iyo xaan da nundo'o. Ni chindee
Yandios José, ti Faraón, chaa ni kuña'nu
nuu nɨ ñuu Egipto yukan, ni jini da ja iyo
inijnuni José, chi chindee Yandios maa da.
Yukan ni kuu ja ni ja'a da jniñu nuu José, ti
José ni ta'u da jniñu nɨ ñuu Egipto, ti suni ni
ta'u da jniñu nuu yɨvɨ ni ka junukuachi ini
ve'e Faraón —ni kachi Esteban nuu yɨvɨ un.
11 Siin Esteban ka'an da nuu chaa ka
kuña'nu un, ti ni kachi da:
—Kuiya jña ni kii ɨɨn jnama xaan nɨ ñuu
Egipto jiin Canaán, ti ni ka ji'i yɨvɨ soko. Ti
jna'an yo na jana'an un, tukaa ga ni ka ni'in
da ja kaji da. 12 Ko nu ni jini Jacob ja iyo
triu ñuu Egipto, ti ni taji da se'e da ni ka jan
kuan da triu yukan. Ni ka ja'an da ɨɨn jinu.
13 Ni ka nandeokuñɨ tuku da ɨnga jinu, sa ni
stuu José nuu da naa da ja ñani da kuu da.
Yukan ti ni jini Faraón chaa ka kuu jna'an
José. 14 Yukan na ti ni kachi José jiin ñani da
ja na ki'in tata da Jacob jiin taka ga jna'an da
un. Ti ja tɨndɨ'ɨ da, iyo uni xiko xia'un yɨvɨ.
15 Yukan ti kua'an Jacob ñuu Egipto. Yukan
ni kuncha da undi ni ji'i da. Ti tɨndɨ'ɨ se'e da
ni ka ji'i yukan. 16 Yukan ti ni jaa ɨɨn kɨvɨ ja ni
ka naki'in jna'an da un yɨkɨ da jiin yɨkɨ taka
se'e da kuano'on undi ñuu Siquem, ti ni ka
chunduji da yɨkɨ un ɨɨn ñaña nuu ni jaan
Abraham nuu se'e Hamor undi najana'an.
Ja ni cha'u da jiin xu'un plata na ni kuncha
da ñuu Siquem.
17 Ni ka kaya xaan jna'an Abraham ñuu
Egipto un. Kuan kuyajni kuiya ja kua'a
Yandios ñu'un nuu jna'an Abraham nava ni
kachi ya undi nuu. 18 Nu ni kɨvɨ ɨnga chaa
ta'u jniñu ñuu Egipto, tu ni jini da jniñu ni
sa'a José, chi ja ni kuu na'an xaan ni ji'i da.
19 Ni xnda'u chaa ta'u jniñu un jna'an yo, ti
ni ka jito da nundo'o. Ko ni ka kaya xaan
da naa da. Ti ni kachi chaa ta'u jniñu un ja
nu ni kaku ɨɨn suchi lulu, na skaña da i ti na
kuū i, chi kuan kaya xaan jna'an Abraham,
ni kachi chaa ta'u jniñu un.
20 Kuiya jña ni kaku Moisés. Ni kuncha i
uni yoo jiin tata i, ko ni jini Yandios ja kuu
i ɨɨn suchi va'a, ti ni jajna'an ini ya maa i.
21 Ni jaa ɨɨn kɨvɨ ja tukaa ga ni kuu kɨsa'yɨ
i ve'e i, ti ni ka chajiyo tata i maa i. Ko
se'e sɨ'ɨ maa chaa ta'u jniñu un ni nani'in
yɨ, ti ni na ki'in ña kua'an jiin ña. Yukan ni
skua'nu ña'an un nava se'e maa ña. 22 Yukan
ni skua'a Moisés taka ja ka jini chaa Egipto,
ti ni kuña'nu da. Ni kuu ndichi xini da jiin
taka jniñu ni sa'a da jiin yɨvɨ. 23 Nu uu xiko
kuiya da, ti ni ndo'o ini da ja kin nde'e da
nasa kanchuku jna'an da ñuu Israel. 24 Ɨɨn
kɨvɨ ni jini da ja kani ɨɨn chaa Egipto un ɨɨn
jna'an da, ti Moisés ni nama da jna'an da un,
ni kani da chaa Egipto un, ti ni ja'ni da. 25 Ni
ndo'o ini da ja kachi jna'an da un ja Yandios
ni taji maa da ja na nama da, ko tu ni ka
chaku ini chaa un.
26 Ti ɨnga kɨvɨ ni jini da ka kanaa uu chaa
Israel un, ti ɨɨn da kundee jiin ɨnga da. Ti
ni ndo'o ini Moisés ja ka'an da jiin da na
ndumani da, ti ni kachi da: “Kunso'o naa ra,
tu va'a ja ka kanaa ra, chi kuu jna'an ra naa
ra.” 27 Ti chaa ni kundee un ni chinda'a da
Moisés, ti ni kachi da: “Ansu ni'in kuu chaa
ta'u jniñu nuu na ja xndichi ni saña naa na.
Tundo ni ta'u jniñu nuu ni. 28 Xi kuni ni ka'ni
ni saña nanu ni ja'ni ni chaa Egipto un iku”,
ni kachi da. 29 Nu ni jiniso'o Moisés ja ni
ka'an chaa un sia'an, ni yu'u da ti kua'an da
ɨnga ñuu nani Madián. Yukan ni kuncha da
ɨɨn ñuu jika un. Yukan ni nanda'a da, ti ni
iyo uu se'e da —ni kachi Esteban nuu yɨvɨ
un.
30 Siin Esteban ka'an da:
—Yukan ni kuncha Moisés uu xiko kuiya,
ti ɨɨn kɨvɨ ni ja'an da nuu ñu'un te'e un. Ni

ya'a da yuku nani Sinaí, ti ni nde'e da kayu
nu'iñu ndi'i un. Ma'ñu ñu'un un kandichi
ɨɨn ángel ja kuu tajnu ni taji Yandios. 31 Nu
ni jini da yukan ti ni naa ini da. Kuan tu'va
da ja kin nde'e va'a da. Ti ni jiniso'o da
ka'an Yandios. 32 Ti ni kachi ya: "Maa ri
kuu Yandios. Tendɨ'ɨ jna'an ra najana'an ni
ka nchañu'un da ru'u. Abraham, Isaac jiin
Jacob ni ka nchañu'un da ru'u", ni kachi ya.
Ti ni keja'a Moisés nɨ'ɨn da ja ni yu'u da, ti
tukaa kuni da nde'e da yukan. 33 Ti ni kachi
tuku Yandios nuu da: "Tava ndijña ra, chi
kachi ri ja ñu'un ii kuu nuu kandichi ra jña.
34 Jini ri ja ni ka ndo'o yɨvɨ Israel ñuu Egipto,
ti kunda'u ini ri. Ni jiniso'o ri ka ka'an i
ja tukaa ga ka kundee i kuchaku i. Yukan
kuu ja ni kuun ri venama ri i. Ti ro'o, no'on
ra ñuu Egipto", ni kachi Yandios —ni kachi
Esteban nuu yɨvɨ un.

35 Siin Esteban ka'an da, ti ni kachi da:

—Ni taji Yandios Moisés kua'an da
Egipto, vasu tu ka kuva'a ini yɨvɨ Israel
nuu da, chi ni kachi da: "Ansu ni'in kuu
chaa ta'u jniñu nuu na ja xndichi ni saña.
Tundo ni ta'u jniñu nuu ni", ni ka kachi.
Ko Yandios ni ja'a ya jniñu nuu Moisés ja
na kuña'nu da, ti nama da sɨkɨ yɨvɨ Israel,
ti ni chindee tajnu Yandios un Moisés jiin
taka jniñu ni sa'a da. 36 Yukan kuu ja kua'a
jniñu ña'nu ni sa'a Moisés ñuu Egipto, ti
chaa kuña'nu un ni yu'u da nu ni jini da
taka jniñu sa'a Yandios. Yukan sa ni ka
jini chaa Israel un nasa jniñu sa'a Yandios.
Yukan ni ku'iin da uu xiko kuiya. 37 Suni maa
Moisés un ni kachi da nuu yɨvɨ Israel: "Taji
Yandios ɨɨn jna'an ra ti ka'an da jnu'un ya
nanu ni taji ya maa ri. Ti chunso'o ra jnu'un
ka'an chaa un naa ra", ni kachi Moisés. 38 Na
kua'an Moisés jiin yɨvɨ Israel nuu ñu'un te'e
un. Ni ja'an da yuku Sinaí, ti yukan ni ka'an
da jiin ɨɨn tajnu Yandios. Ti yukan kuu nuu
ni ni'in da jnu'un Yandios ja na kuandatu
yɨvɨ Israel, ti ni xndoo da jiin yo undi vijna
—kachi Esteban.

39 Siin Esteban ka'an, ti ni kachi da: —Ko
jna'an yo na jana'an, tu ni ka jandatu da
nuu Moisés, chi ka kuni da ndeokuñɨ da ñuu
Egipto. 40 Yukan kuu ja nɨ kande Moisés
yuku Sinaí un, ni ka keja'a chaa Israel un
ka ka'an da jiin Aarón, ñani da: "Natejna'an
ɨɨn santu na koxnuu nuu yo nandi ki'in yo,
chi ni yoxnuu Moisés nuu yo na ni ka kee
yo ñuu Egipto, ko tu jini yo ndo ni jna'an
da vijna", ni ka kachi da. 41 Ti ni ka sa'a da
ja natejna'an da ɨɨn xndɨkɨ lulu. Yukan ni ka
nachiñu'un da, ti ni ka ja'ni da kuɨtɨ da ni ka
soko da nuu un. Ni ka kusɨɨ ini da jiin ja ni ka
sa'a da un. 42 Yukan kuu ja ni xndoo Yandios
maa da, ni ka siin da nava ichi kuankoyo da,
ja suni ni ka nchañu'un da ndikandii, yoo
jiin chuxini. Chi sia'an ka'an nuu tutu ni
ka sa'a chaa ni ka ka'an jnu'un Yandios na
jana'an, chi nuu tutu un kachi sia'an:

"Ro'o chaa Israel naa ra, ni ka jikonuu
ra nuu ñu'un te'e, tu ni ka nchañu'un ra
ru'u, chi tu ni ka ja'ni ra kuɨtɨ ra ja soko
ra nuu ri. 43 Taka nuu ni ka jikonuu ra ni
ka ndiso ra ve'e ñɨ lulu nuu ni kunde santu
nani Moloc. Ti suni ni ka ndiso ra ɨnga
santu ni nani Renfán ja ni ka natejna'an ra
nanu ɨɨn chuxini. Ni ka nchañu'un ra santu
un ja kuu santu ni ka sa'a maa ra naa ra.
Yukan kuu ja tukaa jito ri ro'o naa ra. Ti taji
ri ro'o kinkoyo ra undi ɨnga ñuu Babilonia",
ni kachi Yandios —kachi Esteban.

44 Siin Esteban ka'an, ti ni kachi da:

—Na ni ka jikonuu jna'an yo nuu ñu'un
te'e un na najana'an, ni ka ñava'a da ɨɨn ve'e
ñɨ nuu ni ka nchañu'un da Yandios. Ni ka
sa'a da ve'e un nava ni kachi Yandios nuu
Moisés. 45 Yukan ti nu ni jaa ɨɨn kɨvɨ ni ta'u
Josué jniñu nuu jna'an yo najana'an, ni ka
kani'in da ve'e un kua'an da jiin undi nuu
ñuu Canaán. Ti ni ka keni'in da yɨvɨ ñuu un
kua'an, chi ni chindee Yandios maa da naa
da. Sia'an ni ka ñava'a da ve'e ñɨ un undi
kɨvɨ ni kɨvɨ David ni ta'u da jniñu. 46 Ni kuu
ini Yandios David. Yukan kuu ja ni jikan
David ɨɨn ta'u nuu Yandios, chi ni ndo'o ini
da ja sa'a da ɨɨn ve'e va'a ja kuu Yandios,
ya ni nchañu'un tata da najana'an Jacob, ko
tu ni kachi Yandios. 47 Ti Salomón, se'e yɨɨ
David kuu ja ni sa'a ve'e Yandios. 48 Vasu tu
kancha Yandios chaku ini ve'e ka sa'a yɨvɨ,
nava ni kachi chaa ni ka'an jnu'un Yandios
undi jana'an:

49 Ta'u ri jniñu andɨvɨ ti suni nuu ñuyɨvɨ,
Ti tu ka sa'a ra ɨɨn ve'e ja kuncha ri ndetatu
ri.
50 Chi maa ri ni sa'a tendɨ'ɨ ja iyo ja'a.
Sia'an ni kachi Yandios, ni kachi profeta un
—kachi Esteban.

51 Siin Esteban ka'an, ti ni kachi da:

—Ro'o chaa Israel naa ra, nɨnɨ ka kuni'in
ini ra naa ra. Tu ka chunso'o ra jnu'un
Yandios. Tu ka jandatu ra nuu Espíritu

Santo. Ka sa'a ra nanu ni ka sa'a jna'an ra
najana'an, 52 na ni ka ja'a da tau chaa ni ka
ka'an jnu'un Yandios. Ti ni ka kachi profeta
un ja chaa ni ka ka'an jnu'un Yandios. Ti ni
ka kachi profeta un ja chaa ɨin chaa va'a, ko
ni ka ja'ni yɨvɨ chaa un naa da. Ni chaa Jesús,
ko ro'o ni ka jnɨɨ ra ya, ti ni ka ja'ni ra ya.
53 Undi najana'an ni ka'an ɨin tajnu Yandios
jnu'un ya nuu jna'an yo ja na kuandatu da,
ti ja ka jini ra, ko tu ka jandatu ra jnu'un ni
ka'an tajnu un —ni kachi Esteban nuu da
naa da.

Ni ji'i Esteban

54 Nu ni ka jiniso'o da jnu'un ni ka'an
Esteban, ni ka keja'a ka ku'yu yu'u da,
chi ni ka kuɨtɨ xaan ini da naa da. 55 Jiin
inijnuni Espíritu Santo ni ndakoto Esteban
ichi andɨvɨ, ti ni jini da nukoo Yandios ta'u
ya jniñu, ti kandichi Jesús nuu nda'a kua'a
ya. 56 Yukan ti ni kachi Esteban:

—Nde'e naa ra, nuña andɨvɨ, ti nde'e va'a
ri ja kandichi maa Se'e Yɨvɨ Ñuyɨvɨ, ti yukan
kuu Jesús —ni kachi da.

57 Tendɨ'ɨ chaa un ni ka sa'a so'o da, ti ni ka
kana jiin ko'o da, chi ni ka kuɨtɨ xaan ini da.
Ni ka kututu yachi da nuu kandichi Esteban.
58 Ni ka keni'in da Esteban undi yu'u ñuu ja
na kua'a da yuu sɨkɨ da. Tendɨ'ɨ yɨvɨ un ni
ka tava manga ka ñu'un, ti ni ka xndoo jiin
ɨin chaa nani Saulo. 59 Ni ka keja'a ka ja'a da
yuu sɨkɨ Esteban, ti Esteban ni jikanta'u da
nuu Jesús ti ni kachi da:

—Jito'yo Jesús, naki'in ni saña —ni kachi
da.

60 Yukan ti ni jakunjitɨ da, ni kanajiin ko'o
da, ti ni kachi da:

—¡Jito'yo Jesús. Tu chakuachi ni yɨvɨ ja'a
ja jniñu ka sa'a i ja'a! —ni kachi da.

Nu ni ndɨ'ɨ ni ka'an da jnu'un un, ti ni ji'i
da.

Keni'in Saulo yɨvɨ ka kandixia jnu'un
Jesús

8

1-2 Ni kusɨɨ ini Saulo ja ni ka ja'ni da
Esteban. Yukan ka'iin tɨjnɨ chaa ka kandixia
Jesús, ni ka chunduji da Esteban, ti ni ka
nde'e xaan da ja ni ji'i Esteban. Yukan ti ni
ka kuɨtɨ ini yɨvɨ tu ka kandixia jnu'un Jesús,
ti yɨvɨ ka kandixia Jesús kuankoyo da ɨnga
ñuu. Sava da kuankoyo ichi ñuu Judea, ti
sava da kuankoyo ichi ñuu Samaria, ti ni
ka kendo apóstol ñuu Jerusalén. 3 Ko Saulo
ni siin da ja'a da nundo'o nuu taka yɨvɨ ka
kandixia jnu'un Jesús. Ti kɨvɨ da ve'e yɨvɨ
un, ti ni jnɨɨ da presu chaa jiin ñasɨ'ɨ, ti ni
jnaa da vekaa.

Ni jichanuu jnu'un Jesús ñuu Samaria

4 Taka yɨvɨ ni ka kee Jerusalén, ni ka ka'an
da jnu'un Yandios taka ñuu ni ka ya'a da.
5 Suni ni kee Felipe ti kua'an da ñuu Samaria,
ti yukan ni ka'an da nuu yɨvɨ taka jniñu ni
sa'a Jesús. 6 Ni ka chunso'o yɨvɨ un jnu'un ni
ka'an Felipe, ti suni tɨjnɨ jniñu ña'nu ni sa'a
da. Ti tendɨ'ɨ yɨvɨ un ni ka kuva'a ini nuu
da. 7 Ti kua'a tachi xaan ka jna'an yɨvɨ un
ni kenchaa da. Nu ni ka kee tachi xaan un,
ti maa tachi xaan un ni ka kanajiin ko'o. Ti
suni kua'a yɨvɨ tɨkuku ni ka nduva'a. 8 Yukan
ti ni ka kusɨɨ ini tendɨ'ɨ yɨvɨ ñuu yukan.

9 Ti yukan ni iyo ɨin chaa tasɨ ni nani
Simón. Ti ka kunda'u ini yɨvɨ un maa da,
chi ni sa'a da jniñu ja tu kuu sa'a ɨnga yɨvɨ,
ti ni kachi da ja kuu da ɨin chaa kuña'nu.
10 Ti tendɨ'ɨ yɨvɨ un ka chunso'o taka jnu'un
ka'an da. Kuu chaa ña'nu kuu chaa kuachi
ni ka chunso'o ti ni ka kachi:

—Ndiso da jniñu ña'nu nuu Yandios —ni
ka kachi da.

11 Ni ka chunso'o yɨvɨ jnu'un ni ka'an da,
chi jiin jniñu tasɨ un ni xnda'u da yɨvɨ tɨjnɨ
kɨvɨ. 12 Ti Felipe ni kachi da nasa kuu kɨvɨ
i nda'a Yandios ja ta'u ya jniñu nuu i. Ti
suni ni ka'an da jnu'un Jesús. Yukan ti ni
ka kandixia yɨvɨ jnu'un ni ka'an Felipe, ti
ni ka janducha i. Kuu chaa, kuu ñasɨ'ɨ ni
ka janducha. 13 Suni undi maa Simón ni
kandixia da, ti ni janducha da. Ti ni keja'a
da jikonuu da jiin Felipe, ti ni jini da taka
jniñu ña'nu sa'a da. Ni naa ini Simón nu ni
jini da taka jniñu ña'nu un.

14 Nɨ ka'iin apóstol ñuu Jerusalén, ni ka
jini da ja ni ka kandixia yɨvɨ Samaria jnu'un
Jesús. Yukan ti ni ka taji uu ga apóstol un
Pedro jiin Juan kuankoyo da ñuu Samaria.
15 Ni jakoyo da ñuu Samaria, ti ni ka jikanta'u
da nuu Yandios, ti ni ka kachi da:

—Kua'a ni Espíritu Santo nuu yɨvɨ ja'a
—ni ka kachi da.

16 Sia'an ni ka kachi da, chi ja ni ka jan-
ducha chaa un jiin sɨvɨ Jito'yo Jesús, ko tu
ja'i ni'in da Espíritu Santo naa da. 17 Yukan ti
ni ka chuxndee Pedro jiin Juan nda'a da sɨkɨ
yɨvɨ un, ti ni ka ni'in da Espíritu Santo. 18 Ni
jini Simón ja so ni ka chuxndee apóstol un

nda'a da sɨkɨ yɨvɨ un, ti ni ka ni'in i Espíritu
Santo. 19 Yukan ti ni kachi Simón:
—Kua'a ni jniñu ja'a nuu na, na
chuxndee na nda'a na sɨkɨ yɨvɨ, ti na ni'in i
Espíritu Santo, ti cha'u na ni'in —ni kachi
da.
20 Ti ni kachi Pedro jiin da:
—Na naa xu'un ra jiin ra, chi ndo'o ini ra
ja kuan ra ja ja'a Yandios nuu yo. 21 Tu kuu
sa'a ra jniñu ja'a, chi tu iyo ndaa ini ra nuu
Yandios. 22 Xndoo jniñu kue'e ndo'o ini ra,
ti kakanta'u nuu Yandios na kuanka'nu ini
ya nuu ra. 23 Ja jini ri ja jiin kuachi ra xnaa ra
maa ra, chi ni'in xaan ndikun ra jiin kuachi
ra. Ti yukan kuu ja xnaa ra maa ra jiin —ni
kachi Pedro.
24 Yukan ti ni kachi Simón:
—Kakanta'u ni nuu Yandios ja tu jna'an
na nava ni kachi ni —ni kachi da.
25 Yukan ti ni ka siin Pedro jiin Juan ka
ka'an da jnu'un Yandios. Ti ka ka'an da
jnu'un Yandios nɨ ndañuu Samaria nasa
nanita'u yɨvɨ. Sa ni ka nandeokuñɨ da ñuu
Jerusalén.
26 Yukan ti ni kachi ɨɨn tajnu Yandios nuu
Felipe:
—Sa'a tu'va ra maa ra ti ki'in ra ñuu
Gaza. Ki'in ra ichi ja ndejna'an jiin ichi
Jerusalén, ti ki'in ra ñuu Gaza. Ya'a ra nu tu
kanchuku yɨvɨ un, ti jaa ra ñuu Gaza. Sia'an
ni kachi tajnu un nuu da. 27 Yukan ti ni
kee Felipe kua'an da. Ti ichi kua'an da ni
ndejna'an da jiin ɨɨn chaa Etiopía. Ni kuu
da ɨɨn chaa ndisojniñu nuu ɨɨn reina ni nani
Candace, ni ta'u jniñu ñuu Etiopía. Ni kuu
da chaa sava'a xu'un nuu ña'an un. Chaa
Etiopía un ni ja'an da ñuu Jerusalén, chi
nchañu'un da Yandios nava iyo jnu'un chaa
Israel. 28 Nukoo da nuu ɨɨn carreta kuano'on
da ichi ñuu da. Ti skua'a da ɨɨn tutu Yandios
ni chaa Isaías najana'an. 29 Ti Espíritu Santo
ni kachi nuu Felipe:
—Kua'an ti najna'an ra jiin chaa nukoo
nuu carreta un —ni kachi ya.
30 Yukan ti ni ja'a da corrɨ kua'an da nuu
kua'an carreta un, ti ni jiniso'o da ja skua'a
chaa Etiopía un jnu'un ni chiso Isaías, ti ni
kachi Felipe jiin da:
—¿Chaku ini ra jnu'un ka'u ra ja'a nu?
31 Ti ni kachi chaa un:
—Tu chaku ini na, chi tundo xndaku nuu
na —ni kachi da.
Yukan ti ni kana da Felipe ja na nukoo da
nuu carreta da un. 32 Ti nuu ka'u da un kachi
sia'an:
Ka jankuñɨ rɨɨ nuu chaa ka sete tɨ, ko tu ka
nde'e tɨ.
Ka janchaka yɨvɨ rɨɨ i nuu kuu tɨ, ko tu ka
nde'e tɨ.
Suni sia'an kondo'o chaa un, ko tu ka'an da.
33 Ni ka sa'a yɨvɨ nava kuu ini jiin da.
Tu ni ka xndichi ndaa maa da, vasu tu ni iyo
kuachi da.
Ko tundo jini nasa yɨvɨ kandixia jniñu ni
sa'a da.
Ni ka ja'ni yɨvɨ da, ti ni kee da ñuyɨvɨ ja'a.
Sia'an ka'an nuu tutu nuu skua'a chaa un.
Kachi tutu.
34 Yukan ti ni jikajnu'un chaa Etiopía un
Felipe, ti ni kachi da:
—Kachi ni tɨ'lɨ nuu na nasa kuni ka'an
jnu'un ja'a. Na chaa kuu ja ka'an profeta
ja'a. Ka'an da nu maa da, xi ka'an da
sɨkɨ ɨnga yɨvɨ —sia'an ni jikajnu'un da nuu
Felipe.
35 Yukan ti ni keja'a Felipe ni xndaku da.
Xnaka ni kachi Felipe nuu chaa Etiopía un
ja Jesús kuu chaa ni ka'an tutu un, ti sa
ni kachi da taka ga jniñu ni sa'a Jesús.
36 Kuankoyo da ichi un, ti ni jakoyo da nuu
ñu'un nducha, ti ni kachi chaa Etiopía un:
—Nde'e ni. Ja'a ñu'un nducha ¿tu kuu
skuanducha ni saña ja'a nu? —ni kachi da.
37 Ti ni kachi Felipe:
—Nu kandixia nɨ ini ra Jesús, ti vatuni
—ni kachi da.
Ti ni kachi chaa un:
—Kandixia na ja maa ɨɨn Jesús kuu Se'e
Yandios —ni kachi da.
38 Yukan ti ni kachi chaa Etiopía un ja na
jakuɨñɨ carreta un. Ni ka kuun da nuu ñu'un
nducha un, ti ni skuanducha Felipe maa da.
39 Ni ka ndaa da yu'u nducha un, ti Espíritu
Santo kua'an ya jiin Felipe ichi ɨnga ñuu
nani Azoto. Ti tukaa ni jini chaa Etiopía un
nuu da, chi kua'an da. Ni siin chaa Etiopía
un ichi kua'an da, ko ja ni ndusɨɨ ini da, chi
ja ni kandixia da Jesús.
40 Ni kunde Felipe ñuu nani Azoto. Ni kee
da yukan, ti kua'an da ka'an da taka jniñu
ni sa'a Jesús. Sia'an ni ka'an da taka ñuu ni
ya'a da undi ni jaa da ñuu Cesarea.

Ni naki'in Saulo ichi Yandios
(Hechos 22.6-16; 26.12-18)

9

1 Tu ja'ncha ini Saulo ja ka kanaa da jiin
yɨvɨ ka kandixia Jesús. Ni kachi da ja ka'ni
da yɨvɨ un. Yukan ti ni ja'an da nuu sutu
kuña'nu ga ñuu Israel. 2 Ti ni jikan da tutu
nuu sutu kuña'nu ñuu Jerusalén ja ki'in nuu
sutu ka'iin ñuu Damasco. Yukan ni ni'in
jnu'un ndee ini da ja jnɨɨ da presu taka yɨvɨ
ka kandixia Jesús ja ndejna'an da jiin. Ti kin
nchaka da presu yukan undi ñuu Jerusalén.
3 Yukan ti ni kee da kua'an da. Ni kuyajni da
ñuu Damasco, ti ni ndinchaa ɨɨn nduva sɨkɨ
da. 4 Ni nduva Saulo nuu ñu'un, ti ni jiniso'o
da ɨɨn ndusu andɨvɨ ni kachi:

—Ro'o Saulo, ¿ndoo ka kanaa ra jiin ri?
—ni kachi ndusu un.

5 Ti ni kachi Saulo:

—Taa, ¿nau ni'in ka'an?

Ti ni kachi tuku ndusu un:

—Maa ri kuu Jesús, ti ro'o kuu ja ka kanaa
jiin ri. 6 Ndokuñɨ ti kɨvɨ ra ñuu, ti ɨɨn yɨvɨ ñuu
yukan kachi nuu ra ndoo sa'a ra, ni kachi ya.
7 Chaa kuankoyo jiin Saulo, tu ni ka ka'an da
chi ni ka yu'u xaan da. Ni ka jiniso'o da ja ni
ka'an, ko tundo ni ka jini da. 8 Ni ndokuɨñɨ
Saulo, ni jiña da nduchi da, ko tukaa ga ni
kuu nde'e da, chi ni kukuaa da. Yukan ti ni
ka jnɨɨ chaa kuankoyo jiin da un nda'a da, ti
ni ka kɨvɨ da ñuu Damasco. 9 Ni kuncha da
uni kɨvɨ ja tu ni kuu nde'e da. Tu ni yee da
staa, ni tu ni ji'i da nducha.

10 Ti ñuu Damasco un kancha ɨɨn chaa
kandixia Jesús, nani da Ananías. Ti nuu ɨɨn
jani ni kachi Yandios nuu da:

—Ro'o Ananías.

Ti ni kachi Ananías:

—Ji'in Yandios, ¿na jniñu kuni ni saña?

11 Ti ni kachi Yandios:

—Ndokuɨñɨ ti ki'in ra ɨɨn ichi nani Ichi
Ndoo. Ti ve'e Judas yukan kajnu'un ra
ɨɨn chaa ñuu Tarso, nani Saulo. Vinañu'ni
nakanajaa da ru'u. 12 Ni jini da vaji ɨɨn
chaa nani Ananías, ti chuxndee da nda'a da
sɨkɨ da ja na kuu nde'e tuku da —ni kachi
Yandios.

13 Yukan ti ni kachi Ananías:

—Ni'in Yandios, tɨjnɨ yɨvɨ ka ka'an jnu'un
chaa un, ti ka ka'an da naa da ja ni ja'a xaan
da nundo'o nuu yɨvɨ ka kandixia Jesús ñuu
Jerusalén. 14 Ti vijna kancha da ñuu ja'a, chi
ja ndisojniñu da nuu sutu ka kuña'nu un
ja na jnɨɨ da presu yɨvɨ ñuu yo ka kandixia
Jesús —ni kachi Ananías nuu Yandios.

15 Yukan ti ni kachi Yandios nuu Ananías:

—Tu yu'u ra ki'in ra nuu kancha Saulo,
chi ru'u ni ta'u jniñu nuu da. Ni nakaji ri
chaa un ka'an da jnu'un ri nuu yɨvɨ tɨjnɨ
nación yukan, jiin yɨvɨ nación Israel. 16 Ti
na kuni da nasa kondo'o da ja sɨkɨ ru'u —ni
kachi Yandios nuu Ananías.

17 Yukan ti kua'an Ananías ve'e nuu kan-
cha Saulo un. Ni kɨvɨ da ini ve'e un, ti ni
chuxndee da nda'a da sɨkɨ Saulo, ti ni kachi
da:

—Ñani Saulo, ja ni jini ra Jito'yo Jesús
ichi vaji ra. Maa ya ni taji ru'u vaji ri ja na
kuu nde'e tuku ra, ti ni'in ra Espíritu Santo
—ni kachi Ananías nuu Saulo.

18 Yukan na ti ni ndundijin nduchi Saulo,
chi ni kenchaa viko nduchi da, ti ni kuu
nde'e da, ti ni janducha da. 19 Ni ndokaji da,
ti ni ndundee ini da.

Yukan ni kuncha Saulo tɨjnɨ kɨvɨ jiin yɨvɨ
ka kandixia Jesús kanchuku ñuu Damasco.

Ni keja'a Saulo xna'an da nuu yɨvɨ ñuu Damasco

20 Ni ja'an Saulo veñu'un yɨvɨ Israel, ti
ni kachi da ja maa ɨɨn ni Jesús kuu Se'e
Yandios. 21 Ni ka jiniso'o yɨvɨ un jnu'un ni
ka'an Saulo, ti tendɨ'ɨ ni ka naa ini, ti ni ka
keja'a ka ndajnu'un:

—Ndo'o ini yo ja ni chaa Saulo ja na jnɨɨ
da presu taka yɨvɨ ka kandixia Jesús ñuu yo,
ti kin nchaka da nuu sutu ka kuña'nu un, ko
vijna tukaa sa'a da sia'an —ni ka kachi da.

22 Ni ja'a Yandios jnundee ini Saulo, ti
ni kachi da nuu chaa Israel kanchuku ñuu
Damasco un, ja Jesús kuu Cristo ja ni taji
Yandios ja ta'u jniñu ña'nu. Ti chaa un tu ni
ka kuu ndeokani da jnu'un ni ka'an Saulo.

Ni kaku Saulo nuu chaa Israel

23 Nu ni kuu kɨvɨ, ti ni ka ndajnu'un chaa
Israel un nasa ka'ni da Saulo. 24 Ni jini Saulo
ja sia'an ka ndo'o ini chaa un. Suni kuu
nduu kuu ñuu ka ndito da yuxe'e nama
ka'nu ja ndasɨ yu'u ñuu un ja ka kuni ka'ni
da Saulo. 25 Suni ni ka iyo yɨvɨ ni kejna'an ini
jiin Saulo, ja ni ka keja'a ka kandixia jnu'un
Jesús ni ka'an da. Ni ka nama da chaa ɨɨn
jakuaa. Ni ka chundee da Saulo ini ɨɨn chika
ka'nu, ti ni ka skuun da chaa yu'u nama un
jiin yo'o. Yukan ni kaku da, ti ni jinu da
kua'an da.

Ni ka'an Saulo jnu'un Jesús ñuu Jerusalén

26 Kuano'on Saulo ñuu Jerusalén tuku ja
kuni da najna'an da jiin taka ga yɨvɨ ka
kandixia Jesús yukan, ko ni ka yu'u chaa un

nde'e da Saulo, chi tu ka kandixia da ja ni
nduu Saulo ndaja'a Jesús. 27 Yukan ni naki'in
Bernabé Saulo, ti ni janchaka da chaa nuu
apóstol, ni nama da chaa un, ti ni kachi da:
—Saulo ja'a, ni jini da Jesús ichi kua'an
da ñuu Damasco, ti ni ka'an Jesús jiin da. Ja
yukan kuu ja ni kuu ndee ini da ni ka'an da
jnu'un Jesús ñuu un —ni kachi Bernabé.
28 Yukan ti ni ka naki'in apóstol un Saulo,
ni ka jikonuu da ñuu Jerusalén. Ti suni
ni ka'an da jnu'un Jesús jiin jnundee ini
yukan. 29 Ni ka'an da jnu'un un nuu chaa
Israel ja ka ka'an yu'u griego, ko tu ni ka
janta'u chaa un maa da, ti ka kuni da ka'ni
da Saulo. 30 Nu ni ka jini uu ga ndaja'a un
ja ka kuni da ka'ni da Saulo, ti ni ka taji da
uu chaa kuankoyo jiin da ñuu Cesarea. Ti
yukan ni ka nataji da chaa kuano'on da ñuu
da Tarso.
31 Ti kuiya yukan, tukaa ni iyo nundo'o
nuu yɨvɨ ka kandixia Jesús ñuu Judea, ñuu
Galilea, jiin ñuu Samaria. Ni ka ndundee
ini yɨvɨ un, ti ni ka keja'a ka ndukua'a, ti
ka jandatu i jniñu ta'u Yandios. Ti Espíritu
Santo, ja'a ya jnundee ini i naa i.

Ni nduva'a Eneas

32 Yukan ti ni ja'an Pedro taka ñuu nuu
kanchuku yɨvɨ ka kandixia Jesús. Suni
ni ja'an da ñuu Lida ja na kuni da nasa
kanchuku yɨvɨ ka kandixia Jesús yukan.
33 Yukan ni jini da ɨin chaa nani Eneas ja ku'u
da. Ni katuu da una kuiya ja ni kuu tɨkuku
sɨ'ɨn da. 34 Ni kachi Pedro jiin da:
—Ro'o Eneas, ja ni sa'a Jesús tajna ro'o
vijnañu'ni. Ndoko ti na stuu ra yuu ra —ni
kachi da.
Yukan ti ni ndoko da, chi ja ni nduva'a
da. 35 Tendɨ'ɨ yɨvɨ kanchuku ñuu Lida jiin
yɨvɨ ñuu Sarón, ni ka jini ja ni nduva'a da,
ti ni ka keja'a ka kandixia jnu'un Jesús.
36 Ñuu Jope kancha ɨin ñasɨ'ɨ nani Tabita,
ja ni nani ña Dorcas nuu yu'u griego. Suni
ni kandixia ña Jesús, ti ka ja'a yɨvɨ ja yɨñu'un
maa ña, chi chindee ña yɨvɨ nda'u. 37 Kɨvɨ
jña ni keja'a ku'u ña, ti ni ji'i ña. Ni ka
skuchi yɨvɨ un yɨkɨ kuñu ña, ti ni ka skatuu
ña ini ɨin ve'e kuu uu. 38 Ti ni ka jini ndaja'a
Jesús ñuu Jope un ja kancha Pedro ñuu Lida.
Yukan ni ka taji da uu chaa kuankoyo nuu
kancha Pedro ñuu Lida, chi tu jika xaan. Ni
ka jakoyo da yukan, ti ni ka ka'an nda'u da
jiin Pedro ja na ki'in da ñuu Jope, chi katuu
ɨin ndɨyɨ ja na nɨ chaku i, kuu i ɨin yɨvɨ va'a.
Ti ni kachi da:
—Cho'o ñuu un vijnañu'ni —ni kachi da.
39 Yukan ti ni kee Pedro kua'an da jiin da.
Ni jaa da, ti ni kaa da nuu katuu ndɨyɨ yukan.
Yukan ka'iin tɨjnɨ ña'an ni kendo maa ɨin ka
nde'e xaan ña, ti ni ka xna'an ña taka sa'ma
ni sa'a Dorcas na ni chaku ña. 40 Tendɨ'ɨ
ña'an un ni keni'in Pedro kuankoyo ña, ni
jakunjitɨ da ti ni jikanta'u da nuu Yandios.
Yukan ni tu'va da nuu katuu ndɨyɨ un, ti ni
kachi da:
—Ndoko Tabita —ni kachi da.
Yukan ti ni jiña ña nduchi ña. Ni nde'e ña
nuu Pedro, ti ni nukoo ña. 41 Ni jnɨɨ da nda'a
ña, ti ni ndokani da ña. Yukan ti ni kana
Pedro taka yɨvɨ, ndaja'a Jesús jiin ña'an un,
ti ni xna'an da nuu yɨvɨ un ja chaku tuku
ña. 42 Tendɨ'ɨ yɨvɨ ñuu Jope un ni ka jini
nava ni jna'an Dorcas, ti kua'a ni ka keja'a
ka kandixia Jito'yo Jesús. 43 Yukan ni kuncha
Pedro tɨjnɨ kɨvɨ, ni nchaa da ve'e ɨin chaa
nani Simón, ɨin chaa ste'yu ñɨɨ.

Ni ja'an Pedro ve'e Cornelio

10

1 Kancha ɨin chaa nani Cornelio ñuu Ce-
sarea. Ni kuu da ɨin capitán ni ta'u da
jniñu nuu ɨin ciento soldado. Ni ka yɨ'ɨ
nuu soldado vekoyo ñuu Italia. 2 Ñava'a da
jnu'un chaa Israel, ansu maa chaa Israel ni
kuu da, ko ni nchañu'un da Yandios jiin taka
jna'an da. Ti kua'a xu'un ni ja'a da nuu yɨvɨ
nda'u. Nɨnɨ nakanajaa da Yandios taka kɨvɨ.
3 Ɨin kɨvɨ kaa uni ja'ini ni naxna'an Yandios
maa ya nuu da, ti ni jini da ɨin tajnu Yandios
ni chaa nuu kandichi da, ti ni kachi tajnu un
nuu da:
—Ro'o Cornelio —ni kachi da.
4 Ni nde'e va'a Cornelio nuu tajnu un, ni
yu'u xaan da, ti ni kachi da:
—Ni jiniso'o Yandios taka jnu'un jikan-
ta'u ra nuu ya, ti jini ya ja chindee xaan ra
yɨvɨ nda'u. Yukan kuu ja nuku'un ini ya maa
ra. 5 Taji uu chaa na ki'in kana da Simón
Pedro, kancha da ñuu Jope, na kii da ja'a. 6 Ti
kancha Pedro ve'e ɨnga chaa nani Simón, ɨin
chaa ste'yu ñɨ. Ti ve'e chaa un kancha undi
yu'u mar. Yukan ti na xna'an Pedro nuu ra
nasa sa'a ra —ni kachi tajnu un.
7 Yukan ti kua'an tajnu un. Ti Cornelio
ni kana da uu chaa ka junukuachi nuu da
jiin ɨin soldado ja ndito maa da. Ti soldado

un suni ni kandixia da Yandios. [8] Ni jani
Cornelio jnu'un nuu chaa un taka ja ni jini
da, ti ni taji da chaa un kuankoyo da ñuu
Jope, ja na kin kana da Pedro.
[9] Ni kundijin ɨnga kɨvɨ ja ka'iin da ichi,
kuan kuyajni da ñuu Jope, ti koxiuu kɨvɨ
yukan ni kaa Pedro sɨkɨ ve'e un ja kanajaa
da Yandios. [10] Ji'i da tɨ'lɨ soko, ti kuni da
kusama da, ko ti kuva'a ga ndeyu da. Yukan
kuu ja ni kaa da sɨkɨ ve'e un, ti yukan ni
skoto Yandios nuu da. [11] Ni jini da andɨvɨ
vekuun ɨɨn sa'ma ka'nu, ka ndikun ndɨ kuun
jikɨ, ti kuan kuun undi nuu ñu'un. [12] Ti nuu
sa'ma un ka'iin taka nuu kuɨtɨ, kuɨtɨ ka iyo
kuun nda'a, jiin koo, jiin taka kuɨtɨ ka jika
nuu tachi. [13] Ti ni jiniso'o Pedro ja ni ka'an
Yandios, ti ni kachi ya:
—Pedro, ndokuɨñi, ka'ni kuɨtɨ ja'a, ti kaji
ra —ni kachi ya.
[14] Yukan ti ni kachi Pedro:
—Yandios, tu kuu kaji na, chi tu ni ku-
tu'va na sia'an —ni kachi da.
[15] Ni ka'an tuku Yandios ɨnga jinu:
—Tu va'a ja kachi ra ja tu kuu kaji ra ja
ja'a ri nuu ra —ni kachi ya.
[16] Uni jinu ni kachi Yandios sia'an. Yukan
ti ni jini Pedro ja ni ndaa manta un
kuano'on andɨvɨ.
[17] Ni naa ini Pedro ja ni jini da yukan. Ti
nɨ ndo'o ini da nau ja kuu yukan, ti ni ka
kuyajni chaa ni taji Cornelio. Ti ka nduku
jnu'un da nanu nchaa ve'e chaa nani Simón.
Ni jakoyo chaa un yuxe'e Simón, [18] ti ni ka
jikajnu'un da:
—¿Kancha ɨɨn chaa nani Simón Pedro
ja'a nu? —ni ka kachi da.
[19] Nɨ ndo'o ini Pedro ja ni jini da un, ti ni
kachi Espíritu Santo:
—Ni chakoyo uni chaa ka nanduku ro'o.
[20] Kuan kuun, ti ki'in ra jiin da. Tundo kani
ini ra vasu chaa ɨnga nación ka kuu da, chi
maa ri ni ta'u jniñu nuu da ja kii da nu
kancha ra —ni kachi ya.
[21] Yukan ti ni kuun Pedro, ni jaa da nuu
kajiin chaa un, ti ni kachi da:
—Maa ri kuu ja ka nanduku ra, ¿ti na
jniñu vekoyo ra? —ni kachi da.
[22] Ti ni ka kachi chaa un:
—Ɨɨn chaa nani Cornelio ja kuu capitán.
Kuu da ɨɨn chaa va'a. Ɨɨn tajnu Yandios ni
kachi nuu da ja na kana da maa ni ki'in ni
ve'e da, ti na kunso'o da taka jnu'un ka'an
ni —ni ka kachi da.
[23] Yukan ti ni kachi Pedro:
—Ña'an ti kɨvɨ ini ve'e, chi nuña tɨ'lɨ nuu
kusu ra naa ra —ni kachi da.
Ni kundijin ɨnga kɨvɨ, ti kua'an Pedro jiin
da naa da. Ti suni kuankoyo tɨjnɨ chaa ka
kandixia Jesús kanchuku ñuu Jope. [24] Ni
kundijin ɨnga kɨvɨ ni jakoyo da ñuu Cesarea.
Ja ni ndɨ'ɨ taka jna'an Cornelio jiin chaa
mani da jiin, ni kana da ni ka ndututu ve'e
da. Ni ka ndututu da yukan ja ka ndatu da
Pedro. [25] Ni jakoyo chaa un jiin Pedro, ti
ni kee Cornelio ni ja nujna'an da chaa, ni
jakunjitɨ da nuu ja'a Pedro, ja kuni da na
Chiñu'un da Pedro. [26] Ko ni ndokani Pedro
maa da, ti ni kachi da:
—Cornelio, ndokuɨñɨ. Tu va'a ja
nachiñu'un ra ru'u, chi suni ɨɨn chaa ñuyɨvɨ
ja'a kuu ri —ni kachi Pedro.
[27] Ni ka keja'a da ka ndajnu'un da, ni ka
kɨvɨ da ini ve'e, ti ni jini Pedro ja kua'a yɨvɨ
ni ka kututu un. [28] Ti ni keja'a Pedro ka'an
da:
—Ja ka jini ra ja ru'u kuu chaa Israel, ti
ro'o ka kuu chaa ɨnga nación naa ra. Yukan
iyo ɨɨn jnu'un ja tu kuu kunchuku ri ni tɨ'lɨ
jiin ra naa ra, ti ni tu kuu najna'an yo naa yo,
chi tu ni iyo ley ja najna'an yo najana'an. Ko
vijna ni kachi Yandios nuu ri ja tu kuu ka'an
ri ja tu iyo ley, ti ni tu kuu ka'an ri ja tu kuu
najna'an ri jiin yɨvɨ ɨnga nación. [29] Yukan
kuu ja tukaa ndɨ'ɨ ini ri, ti vaji ri na ni jakoyo
chaa ni ka ja kuaka ru'u. Ti vijna jikajnu'un
ri: ¿Ndoo ni ka kana ra ru'u? —ni kachi
Pedro.
[30] Yukan ti ni jani Cornelio jnu'un, ti ni
kachi da:
—Vijna ni kuu kuun kɨvɨ ja ni nakanajaa
na Yandios ve'e na ja'a. Suni hora vijna ni
kuu, chi kaa uni ja'ini ni keja'a nakanajaa
na Yandios. Iyo ndicha na chi sia'an ni
nchañu'un na Yandios, ti ni skoto ya nuu
na. Ni jini na ɨɨn chaa ñu'un sa'ma nd-
inchaa, ti ɨɨn tajnu Yandios ni kuu. [31] Ti
ni kachi da nuu na: “Cornelio, ni jiniso'o
Yandios taka jnu'un jikanta'u ra nuu ya, ti
jini ya ja chindee xaan ra yɨvɨ nda'u. Yukan
kuu ja nuku'un ini ya maa ra. [32] Vijna taji uni
chaa ñuu Jope, nuu ɨɨn chaa nani Simón, ja
suni nani da Pedro, ja na kii da ja'a. Kancha
da ve'e Simón, chaa ste'yu ñɨ un. Ti ve'e
chaa un kancha undi yu'u mar. Nu na chaa
chaa un, ti ka'an da jiin ra”, ni kachi tajnu
Yandios. [33] Tu ni kukuee na, ti ni ja'a na

jnu'un nuu ni, ti va'a sa'a ni ja ni chaa ni. Ni ka ndututu taka na nuu Yandios, chi ka kuni kunso'o na taka jnu'un ni kachi Yandios nuu ni —ni kachi Cornelio.

Jnu'un ni ka'an Pedro ve'e Cornelio

34-35 Yukan ti ni keja'a Pedro ka'an da nuu yɨvɨ un:

—Ja jini ri vijna ja kuu ini Yandios nuu tendɨ'ɨ yɨvɨ ɨnga nación. Nu ka nchañu'un i Yandios, ti ka jandatu i nuu ya, ti naki'in ya yɨvɨ un. 36 Ka jini ra ja ni ka'an Yandios nuu yɨvɨ Israel, ti ni kachi ya ja Jesús kuu Cristo, ya sa'a ja na ndusɨɨ ini yo, ti ta'u ya jniñu nuu nɨ ñuyɨvɨ. 37-38 Ka jini ra nava ni jna'an nación Israel na ti kuu ga kuiya. Xnaka Juan ni ka'an da jnu'un Yandios, ti ni skuanducha da yɨvɨ. Yukan ti Jesús, ɨɨn chaa ñuu Nazaret, ni keja'a ya ka'an ya jnu'un Yandios ñuu Galilea, jiin nɨ ñuu Judea. Jini yo ja Yandios ni taji ya Jesús, ti ni ja'a ya Espíritu Santo nuu ya. Suni ni ja'a ya jniñu ña'nu nuu Jesús. Ti Jesús ni jikonuu ya taka ñuu, ti ni sa'a ya jniñu va'a nuu yɨvɨ kanchuku un. Ni sa'a ya tajna yɨvɨ ka jna'an tachi xaan, chi ni chindee Yandios maa ya. 39 Ka ka'an ri taka jniñu ni sa'a Jesús ñuu Jerusalén jiin taka ga ñuu yɨnda'a nación Israel, chi ni ka jini ri taka ja ni sa'a ya. Yukan ti ni ka ja'ni chaa Israel ya, ni ka jatakaa da ya nda'a cruz. 40 Ko nu uni kɨvɨ, ti ni naxndoto Yandios maa ya, ti ni ka jini tuku ri ya. 41 Tu ni ka jini tendɨ'ɨ yɨvɨ ya. Nɨnɨ ru'u naa ri. Ka ka'an ri ja ni ka jini ri ya, chi ni ka yee ri staa jiin ya, ti ni ka ji'i ri nducha jiin ya. Ti kɨvɨ ni nandoto ya nuu ñuji'i un, ni ka ndututu tuku ri jiin ya naa ri.

42 Ti ni ta'u ya jniñu ja na ka'an ri jnu'un ya nuu yɨvɨ naa i. Ka'an ri ja Yandios ni taji Jesús ja na ta'u ya jniñu ña'nu, chi jaa ɨɨn kɨvɨ ja kii maa Jesús, kii xndichi ya ñuyɨvɨ. Ti kɨvɨ un, tendɨ'ɨ yɨvɨ ni ka ji'i naa i, jiin tendɨ'ɨ yɨvɨ ka chaku un, jakuɨñɨ i nuu ya. 43 Tendɨ'ɨ profeta ni ka ka'an tɨjnɨ jnu'un un najana'an, ti yukan kuu Jesús. Ni ka kachi da ja jaa ɨɨn kɨvɨ nu kuanka'nu ini Yandios nuu kuachi taka yɨvɨ, nu na kandixia ndaa i jniñu sa'a Jesús ja kuu maa i naa i —ni kachi Pedro nuu yɨvɨ un.

Ni ka ni'in yɨvɨ ɨnga nación Espíritu Santo

44 Nɨ ka'an Pedro jnu'un un, ti ni chaa Espíritu Santo sɨkɨ yɨvɨ ka ñuso'o un. 45 Taka chaa vekoyo jiin Pedro un ja ni ka kandixia da Jesús, ko chaa Israel ka kuu da. Yukan kuu ja ni ka naa ini da ja ni ka ni'in yɨvɨ ɨnga nación un Espíritu Santo. 46 Ni ka jini da ja ni ka ni'in yɨvɨ un Espíritu Santo, chi ni ka jiniso'o da ja ka ka'an yɨvɨ un sa'an yu'u ja ka ka'an yɨvɨ ɨnga nación, ti ka ka'an i ja Yandios kuu ja kuña'nu xaan ga. 47 Yukan ti ni kachi Pedro nuu chaa vekoyo jiin da un:

—Ni ka ni'in yɨvɨ ja'a Espíritu Santo nanu ni ka ni'in ru'u naa ri. Yukan kuu ja tundo ka'an, ti kachi ja tu kuu kuanducha da —ni kachi Pedro.

48 Yukan ti ni kachi Pedro ja na kuanducha yɨvɨ un, chi ni ka kachi i ja ni ka kandixia i taka jniñu ni sa'a Jesús, ya kuu Cristo. Ti ni ka ka'an nda'u yɨvɨ un jiin Pedro ja na kuncha da yukan jaku kɨvɨ jiin da naa da.

Jnu'un ni ka'an Pedro nuu yɨvɨ ka kandixia Jesús ñuu Jerusalén

11

1 Yukan ti ni ka jini taka ga apóstol un jiin taka ndaja'a Jesús ka'iin ñuu Judea, ja ni ka kandixia yɨvɨ ɨnga nación jnu'un Yandios. 2 Ni nandeokuñɨ Pedro ñuu Jerusalén. Ni jaa da nuu kanchuku uu ga ndaja'a Jesús, ja ka kuu chaa Israel. Tɨjnɨ ndaja'a un ni ka ka'an ja na koo seña yɨkɨ kuñu yɨvɨ ɨnga nación nanu ni ka ka'an maa da naa da un ni ka kandixia da Jesús. Ti ndaja'a un ni ka keja'a ka xndichi da Pedro, ti ni ka kachi da:

3 —Tu va'a ni sa'a ra ja ni kɨvɨ ra ve'e yɨvɨ ɨnga nación ja tu ka iyo seña yɨkɨ kuñu, ti ni ka yee ra jiin da —ni ka kachi da.

4 Yukan ti ni kachi Pedro taka ja ni jini da nuu chaa un naa da, ti ni kachi da:

5 —Kancha ra ñuu Jope. Ni keja'a kanajaa ri Yandios, ti ni skoto ya nuu ri. Ni jini ri ɨɨn sa'ma ka'nu ja vekuun andɨvɨ, ti ka ndikun ndɨ kuun jikɨ, ti ni jinu undi nuu kande ri. 6 Ni jini va'a ri chi ni nde'e va'a ri ja nuu sa'ma un ka'iin taka nuu kuɨtɨ, kuɨtɨ ka iyo kuun nda'a, jiin koo, jiin taka kuɨtɨ ka jika nuu tachi. 7 Ti ni jini so'o ri ja ni kachi Yandios: "Pedro, ndokuɨñɨ ti ka'ni ra kuɨtɨ ja'a ti kaji ra." 8 Ti ni kachi ri nuu ya: "Yandios, tu kuu kaji na, chi tu ni kutu'va na sia'an" 9 Ni ka'an tuku Yandios ɨnga jinu: "Tu va'a ja kachi ra ja tu kuu kaji ra ja ja'a ri nuu ra." 10 Uni jinu ni kuu sia'an, ti sa ni ndaa sa'ma un kuano'on andɨvɨ.

[11] Ti hora jña ni jakoyo uni chaa ñuu
Cesarea ve'e nuu kancha ri, ka nanduku da
ru'u ja ni taji Cornelio da naa da. [12] Ti ni
kachi Espíritu Santo nuu ri ja tundo, kani
ini ri ki'in ri jiin chaa un. Suni ni ka ja'an
iñu ndaja'a ja'a jiin ri, ni ka kɨvɨ ri ve'e chaa
un. [13] Ti ni kachi Cornelio nuu ri naa ri ja
ni jini da ɨɨn tajnu Yandios ini ve'e da, ja
kandichi ya ti ni kachi ya: "Cornelio, taji
uu chaa ka junukuachi nuu ra na ki'in da
ñuu Jope, ti na ka'an nda'u da jiin ɨɨn chaa
nani Simón Pedro ja na kii da ja'a. [14] Na chaa
Pedro ti na kachi da nuu ra nasa nanita'u ra
jiin tendɨ'ɨ jna'an ra." Jnu'un un ni ka'an
tajnu un, ni kachi Cornelio. [15] Ni keja'a ri
ka'an ri nuu yɨvɨ un, ti hora yukan ni ka
ni'in da Espíritu Santo, nanu ni ka ni'in yo'o
naa yo undi nuu. [16] Yukan ti ni nuku'un ini ri
jnu'un ni ka'an Jesús na ni kachi ya nuu yo:
"Ni skuanducha Juan jiin nducha, chi tu ja'i
chaa Espíritu Santo, ko jaa ɨɨn kɨvɨ ti kuncha
ya jiin ra naa ra", ni kachi ya. [17] Ni ja'a
Yandios jnu'un ja ni chaa Espíritu Santo sɨkɨ
yɨvɨ un, nanu ni ja'a ya jnu'un ja ni chaa ya
sɨkɨ yo'o naa yo na ni ka kandixia yo Jito'yo
Jesús, ya kuu Cristo. Ti tu ni kuu kenchaa ri
ja ni ja'a Yandios —ni kachi Pedro.

[18] Nu ni ka jiniso'o taka chaa ka kandixia
Jesús ñuu Jerusalén yukan, ti tukaa ni ka
ka'an kuɨtɨ da. Ni ka keja'a da ka nakanajaa
da Yandios, ti ni ka kachi da:

—Ni ja'a Yandios jnu'un ja na nakani ini
yɨvɨ ɨnga nación, ti na kuchaku i jiin ya —ni
ka kachi da.

Kua'an Bernabé ñuu Antioquía

[19] Na ni ka ja'ni da Esteban, suni ni ka
ndikun da uu ga yɨvɨ ja ka kandixia Jesús
yukan. Yukan kuu ja ni ka jinu da. Tɨjnɨ
yɨvɨ un kuankoyo ichi ñuu Fenicia, ti tɨjnɨ
da kuankoyo ichi ñuu Chipre, ti tɨjnɨ da
kuankoyo ichi ñuu Antioquía. Ti yukan ni
ka ka'an da jnu'un Yandios nɨnɨ nuu yɨvɨ
Israel ni ga. Ti tukaa ni ka ka'an da nuu
yɨvɨ ɨnga nación. [20] Suni ni ka iyo yɨvɨ ni ka
kandixia Jesús ñuu Chipre jiin ñuu Cirene,
ti ni ka kee da ñuu da ti kuankoyo da ñuu
Antioquía, ti ni ka ka'an da nuu yɨvɨ ka
ka'an griego ja kanchuku yukan. Ti ni ka
kachi da taka jniñu ni sa'a Jesús. [21] Ti ni
chindee Yandios maa da jiin taka jnu'un ni
ka ka'an da. Yukan kuu ja kua'a yɨvɨ ɨnga
nación un ni ka xndoo da jnu'un maa da,
ti ni ka kandixia da jnu'un Jesús. [22] Nu ni
ka jini yɨvɨ ka kandixia Jesús ñuu Jerusalén
ja ni ka keja'a ka kandixia yɨvɨ ɨnga nación,
ti ni ka taji da Bernabé kua'an da ñuu
Antioquía.

[23] Nu ni jaa da yukan, ti ni jini da ja
chindee xaan Yandios yɨvɨ un, ti ni kusɨɨ ini
da. Ti ni kachi da ja nɨ ini da ka siin i ichi
Yandios. [24] Sia'an ni kachi Bernabé, chi ni
kuu da ɨɨn chaa va'a. Ti jiin inijnuni Espíritu
Santo ni kandixia nɨ ini da Jesús. Yukan kuu
ja kua'a yɨvɨ ni ka keja'a ka kandixia da Jesús
jiin jnu'un ni ka'an da.

[25] Yukan ti ni kee Bernabé kua'an da ñuu
Tarso, kuan nunduku da Saulo. Ni nani'in
da Saulo, ti kuanukoyo tuku da ñuu Antio-
quía. [26] Yukan ni kunchuku da ɨɨn kuiya jiin
yɨvɨ ka kandixia Jesús, ti kua'a yɨvɨ ni ka
skua'a jiin da naa da. Ti suni ñuu Antioquía
yukan, ni ka keja'a ka ka'an uu ga yɨvɨ un:

—Ndaja'a Jesús na konani "Yɨvɨ yɨnda'a
Cristo", —ni ka kachi da.

[27] Nɨ ka'iin Bernabé jiin Saulo ñuu Antio-
quía, ni ka jakoyo uu chaa Jerusalén. Ja
ni ja'a sɨɨn Yandios ɨɨn jniñu nuu da ja na
ka'an da ja kuu ya. [28] Ni ka ndututu yɨvɨ
ka kandixia un, ti ni jakuɨñɨ ɨɨn chaa nani
Agabo nuu da naa da ti jiin inijnuni Espíritu
ni kachi da ja koo ɨɨn jnama nɨ ñuyɨvɨ.
Yukan ti ni kuu nava ni kachi da. Ni kuu
un na kuiya ni kuña'nu Claudio nuu ñuu
Roma. [29] Yukan ti tɨjnɨ yɨvɨ ka kandixia Jesús
kanchuku ñuu Judea, vasu nasa ni kundee
kua'a ɨɨn ɨɨn yɨvɨ. [30] Sia'an ni ka sa'a da, ti
ni ka taji da xu'un un kua'an jiin Bernabé
jiin Saulo. Ti ni ka yɨnda'a da xu'un un nuu
chaa ka ta'u jniñu nuu yɨvɨ ka kandixia ñuu
Judea.

Ni ji'i Jacobo ti ni kɨvɨ Pedro vekaa

12

[1] Nɨ ka'iin Bernabé jiin Saulo ñuu Antio-
quía, ti ɨɨn chaa nani Herodes, ni ta'u jniñu
ñuu Galilea. Ni keja'a da ja'a da nundo'o
yɨvɨ ka kandixia Jesús un. [2] Ni jnɨɨ da presu
Jacobo, ñani Juan. Nu ni ndɨ'ɨ ni ka xndichi
da chaa, ti ni ka ja'ni da chaa jiin machete.
[3] Ni jini Herodes ja ni ka jajna'an ini chaa
Israel un ja ni ji'i Jacobo. Ti suni ni jnɨɨ da
presu Pedro. Ni sa'a Herodes yukan kɨvɨ ka
nasa'a chaa Israel, un viko ja ka nuku'un
ini da ja ni ka keta'u jna'an da nuu yɨvɨ
ñuu Egipto najana'an. Viko un ka yee da

staa stila tu yɨ'ɨ levadura. 4 Kɨvɨ un ni ka
jnɨɨ Herodes Pedro ni ka chundee da chaa
vekaa. Ti ni kachi Herodes:
—Xia'un ɨɨn soldado na kundito Pedro
—ni kachi da.
Ndɨ kuun, ndɨ kuun soldado ka'iin. Ndo'o
ini Herodes ja undi kɨvɨ ya'a viko un sa
keni'in da Pedro, ti xndichi da chaa nuu
yɨvɨ Israel, ti sa ka'ni da chaa, chi sia'an
ti ka kusɨɨ ini yɨvɨ Israel. 5 Kande Pedro
vekaa ti ka'iin soldado ka ndito, ti chaa ka
kandixia Jesús un, nɨ ini da ka jikanta'u da
nuu Yandios ja na chindee ya Pedro.
6 Yukan ti ɨɨn jakuaa ndo'o ini Herodes ja
keni'in da Pedro ɨnga kɨvɨ. Jakuaa jña ni kixi
Pedro ma'ñu uu soldado, ti ndikun da jiin
uu cadena. Ti uu ga soldado ka ndito yuxe'e
vekaa un. 7 Kixi naa Pedro, ti ni kɨvɨ ɨɨn tajnu
Yandios, ti ni ndinchaa ini vekaa un. Ti ni
skanda tajnu un Pedro ja na ndoto da, ti ni
kachi da:
—Yachi ndoko —ni kachi da.
Yukan ti ni ka ndaji cadena nu'ni nda'a
Pedro. Ti ni kachi tajnu un tuku:
8 —Na ku'ni chii ra ti na chi'i ra ndijña ra
—ni kachi da.
Ndɨ'ɨ un ni sa'a Pedro ti ni kachi tuku
tajnu un:
—Na suku tɨkachi ra ti kundikun ra ru'u.
9 Yukan ti ni chindikun Pedro jata tajnu
un ti ni ka kee da, ko tu jini da nu jandaa
kuu ja ɨɨn tajnu Yandios kuu, xi so skoto i
nuu da. 10 Ni ka ya'a da nuu ka'iin soldado
ka ndito un, ti ka ya'a tuku da nuu ka'iin
ɨnga uu ga chaa, ti sa ni jakoyo da yuxe'e
kaa ka'nu nuu ka kekoyo yɨvɨ un. Ndi'yu un,
ti nu ni jakoyo da, ni nuña maa, ti ni ka kee
da kua'an da yuxe'e un. Ti yukan ni xndoo
tajnu un maa da. 11 Yukan ti sa ni ndoto va'a
nduchi Pedro, ti ni ndo'o ini da:
—Vijna ti ni jini ndaa ri ja ni taji Yandios
ɨɨn tajnu ya nuu ni kunde ri, ti ni kaku ri nuu
Herodes. Vijna tukaa ga sa'a chaa Israel jiin
ri nava ni ka ndo'o ini da ja sa'a da niku —ni
ndo'o ini da.
12 Yukan ti ni kee da kua'an da ve'e María,
nana Juan Marcos. Yukan ni ka ndututu
yɨvɨ ka kandixia Jesús. Yukan ka'iin kua'a
yɨvɨ un ka jikanta'u i nuu Yandios ja na
chindee ya Pedro. 13 Ni jaa Pedro yuxe'e
un, ti ni keja'a da skajan da. Yukan kande
ɨɨn ña'an nani Rode, ja junukuachi ve'e un.
Ni kee ña kuande'e ña nau skajan yuxe'e
un. 14 Ni nakuni ña tachi Pedro. Tu ni jiña
ña yuxe'e un, chi ja ni kusɨɨ ini ña, ti ni
nandeokuñɨ ña ja na kasjnu'un ña nuu yɨvɨ
un, ti ni kachi ña:
—Pedro kuu ja skajan yuxe'e un —ni
kachi ña.
15 Ti ni ka kachi yɨvɨ un:
—Kaku'u ra —ni ka kachi i.
Ni siin ña ka'an ña ja Pedro kuu, ko yɨvɨ
un ni ka kachi:
—Ansu Pedro kuu. Nu suu ɨɨn tajnu
Yandios ja ndito Pedro kuu —ni ka kachi.
16 Ni siin Pedro skajan da yuxe'e un, ti
sa ni ka jiña yɨvɨ un. Nu ni ka jini ja maa
Pedro kuu da, ti tendɨ'ɨ yɨvɨ un ni ka naa ini.
17 Yukan ti ni sa'a da seña jiin nda'a da ja na
kasɨ yu'u yɨvɨ un. Ti ni keja'a da jani da nasa
ni keni'in Yandios maa da ini vekaa un, ti
suni ni kachi da:
—Kani jnu'un nuu Jacobo jiin uu ga yɨvɨ
ka kandixia, taka ja ni jna'an ri —ni kachi
da.
Yukan ti ni kee da kua'an da.
18 Nu ni kundijin ɨnga kɨvɨ, ti tendɨ'ɨ sol-
dado un ni ka sana ini, ti ka jikajnu'un
jna'an:
—Nachi kua'an Pedro —ni ka kachi.
19 Yukan ti ni kachi Herodes ja na nan-
duku da Pedro, ko tu ni ka nani'in da chaa.
Yukan ti ni keja'a Herodes jikajnu'un da
soldado, ti soldado un tu na jnu'un ni ka
ja'a da. Yukan ti ni kachi Herodes ja na kuū
soldado un. Ti yukan ni kee Herodes ñuu
Judea ti kua'an da ñuu Cesarea. Yukan ni
kuncha da.

Ni ji'i Herodes

20 Kɨtɨ ini Herodes nuu yɨvɨ ñuu Tiro jiin
yɨvɨ ñuu Sidón. Ti ni ka ja'an yɨvɨ ñuu un
nuu Herodes ja ka kuni ndajnu'un ɨɨn jniñu
jiin da. Tendɨ'ɨ da ni jakoyo nuu kancha
Herodes, ti ni ka ka'an da jiin Blasto, ɨɨn
chaa ndisojniñu ña'nu nuu Herodes, ja na
ka'an da jiin Herodes, ti cha'u yɨvɨ un maa
da. Ti ni kachi da ja chindee da yɨvɨ un. Ni
ka ka'an va'a da jiin Herodes ja na ndumani
da naa da, chi taka ja ka yaji da vaji ñuu
nuu ni ta'u Herodes jniñu un. 21 Yukan ti ni
kachi Herodes na kɨvɨ jakoyo tuku da. Nu ni
jaa kɨvɨ un, ni naki'in Herodes sa'ma da ja
jajniñu da nu ka'an da nuu yɨvɨ. Ni nukoo
da nuu silla kuña'nu da, ti ni ka'an da nuu
yɨvɨ un.

22 Yukan ti ni ka keja'a yɨvɨ ka kanajiin, ti
ni ka kachi:
—¡Chaa ka'an jnu'un ja'a, ansu chaa
ñuyɨvɨ ja'a kuu, chi ɨin yandios kuu! —ni
ka kachi da.
Sia'an ni ka kachi da, chi ka kuni da ja na
ndumani tuku da.
23 Ti hora jña ni sa'a ɨin tajnu Yandios ja na
koo u'u Herodes, chi ni ja'a ya jnu'un ja ni ka
kachi yɨvɨ un ja kuu da ɨin yandios. Ni ndo'o
xaan da nundo'o, chi ni ka yee tɨndaku da,
ti sa ni ji'i da.
24 Yukan ti kua'a xaan yɨvɨ ni ka kandixia
jnu'un Yandios, ti ni ka ka'an jnu'un ya nuu
kua'a ga yɨvɨ.
25 Bernabé jiin Saulo ni ka yɨnda'a da
xu'un ja ni ka kekoo da ja kuu yɨvɨ nda'u ka
iyo ñuu Jerusalén, ti sa ni ka nandeokuñɨ da
ñuu Antioquía. Ti suni ni ja'an Juan Marcos
jiin da naa da.

Bernabé jiin Saulo ni ka jachanuu da jnu'un Yandios yɨvɨ ɨnga nación

13

1 Ñuu Antioquía ni ka iyo kua'a yɨvɨ ni ka
kandixia jnu'un Jesús. Tɨjnɨ yɨvɨ ni ka ka'an
da, ti ni ka skua'a da jnu'un Yandios. Yukan
ni ka'iin Bernabé, Simón ja ni ka ka'an da
"Chaa jnuu", Lucio chaa ñuu Cirene, Saulo,
jiin Manaén chaa ni kuu mani jiin Herodes,
chi yukan ni ja'nu da. 2 Ɨin kɨvɨ ni ka ndututu
tendɨ'ɨ chaa ka kandixia un, ka iyo ndicha
da ja nakanajaa da Yandios naa da, ti ni
kachi Espíritu Santo nuu da:
—Taji Saulo jiin Bernabé na kinkoyo da
nuu sa'a da jniñu, chi kua'a ri ɨin jniñu nuu
da —ni kachi ya.
3 Yukan na ti ni ka iyo ndicha ini da, ni ka
nakanajaa da Yandios. Ni ka chuxndee da
nda'a da sɨkɨ Bernabé jiin Saulo ja na ki'in
sa'a da jniñu un, ti ni ka kanxia'u da naa
da. Sia'an ni taji Espíritu Santo Bernabé jiin
Saulo ja na sa'a da jniñu un naa da.

Ni ka ka'an apóstol jnu'un Yandios ñuu Chipre

4 Yukan kuu ja kuankoyo Bernabé jiin
Saulo ñuu Seleucia. Yukan ni ka kɨvɨ da ɨin
barco ti kuankoyo da ñuu Chipre, ja kande
nuu mar un. 5 Ni jakoyo da ñuu Salamina,
ja yɨnda'a Chipre. Ni ka kɨvɨ da veñu'un
yɨvɨ Israel yukan, ti ni ka ka'an da jnu'un
Yandios. Suni ni ja'an Juan chindee da
Bernabé jiin Saulo. 6 Ni ka kee da kuankoyo
da ti ni jakoyo da ñuu Pafos. Yukan ni ka
jini da ɨin chaa Israel nani Barjesús. Suni
nani da Elimas chi kuu da ɨin chaa tasɨ. Ni
xnda'u da yɨvɨ, chi ni kachi da ja ka'an da
jnu'un Yandios vasu tu jini da. 7 Ni kuu
mani da jiin Sergio Paulo, chaa ni ta'u jniñu
ñuu yukan. Sergio Paulo ni kuu ɨin chaa
ndichi ñuu yukan. Ni kana Sergio Paulo
Bernabé jiin Saulo ja kuni kunso'o da jnu'un
Yandios. 8 Ko chaa tasɨ un tu kuni da ja na
ka'an Bernabé jiin Saulo nuu Sergio Paulo,
chi tu kuni da ja na kandixia chaa un jnu'un
Jesús. 9 Ti Saulo, ja suni nani da Pablo, jiin
inijnuni Espíritu Santo ni nde'e va'a da nuu
chaa tasɨ un, 10 ti ni kachi da:
—Ro'o ja xnda'u ña'an, ja sa'a jniñu
kue'e. Kuu ra ɨin se'e ja'u'u. Tu sa'a ra ɨin
jniñu kaxan. Taka jinu ka'an ra ja tu va'a ja
ki'in yɨvɨ ichi Yandios. 11 Vijna na ti xndichi
Yandios ro'o. Kukuaa ra ti tu kunde'e ra ja
kuu tɨjnɨ kɨvɨ —ni kachi Pablo.
Yukan ti ni kukuaa ni chaa tasɨ un, chi ni
chaa ni viko nduchi da, ti ni nduku da ɨin
chaa kunchaka da nuu nachi ki'in da. 12 Ni
jini Sergio Paulo nava ni jna'an chaa tasɨ un,
ti ni keja'a da kandixia da Jesús, ti ni naa
ini da jiin taka jnu'un Yandios ni ka ka'an
Bernabé jiin Pablo.

Kanchuku Pablo jiin Bernabé ñuu Antioquía Pisidia

13 Pablo jiin uu ga jna'an da, ni ka kee da
ñuu Pafos, ni ka kɨvɨ da barco ti kuankoyo
da ñuu Perge, ja kande nuu yɨnda'a ñuu
Panfilia. Yukan ni xndoo Juan Bernabé jiin
Pablo, ti ni nandeokuñɨ da ñuu Jerusalén.
14 Ni ka ya'a Pablo jiin uu ga chaa kuankoyo
jiin da ñuu Perge, ti kuankoyo da ñuu An-
tioquía ja kande nuu yɨnda'a ñuu Pisidia.
Ni jakoyo da yukan ɨin sábado, ni ka kɨvɨ
da veñu'un nuu ka nchañu'un chaa Israel,
ti ni ka nukoo da jiin yɨvɨ un. 15 Xnakan ni
ka ka'u da tutu ni chaa Moisés, ti sa ni ka
ka'u da tutu ni ka chaa profeta, chaa ka'an
ja kuu Yandios. Yukan ti sa ni ka taji chaa ka
kuña'nu veñu'un un ɨin chaa ni kaxjnu'un
nuu Pablo jiin uu ga chaa un, ti ni kachi da:
—Ro'o naa ra, nu ka iyo jnu'un ka'an ra
nuu yɨvɨ ja'a, kuu ka'an ra vijnañu'ni —ni
kachi da.
16 Ni ndokuɨñɨ Pablo, ti ni sa'a da seña jiin
nda'a da ja na kasɨ yu'u yɨvɨ un, ti ni kachi
da:

—Ro'o chaa Israel naa ra jiin taka yɨvɨ ka
nchañu'un Yandios, kunso'o va'a ra jnu'un
ka'an ri naa ra. 17 Ni nakaji Yandios jna'an
yo najana'an, ti ni ka nchañu'un da ya. Ni
chindee ya maa da na ni kanchuku da ñuu
Egipto, chi ni ka nakaya xaan da. Yukan ti
ni keni'in Yandios maa da ñuu Egipto, chi
kuu sa'a Yandios nasa kuni maa ya. 18 Ni ja'a
ya jnu'un ja na sa'a yɨvɨ un nava kuu ini i
nuu ñu'un te'e un ja kuu uu xiko kuiya.
19 Ni jaa ɨɨn kɨvɨ nu ni ka kɨvɨ da ñuu
Canaán. Ni chindee Yandios maa da, ti ni
ka xnaa da uxia ñuu na'nu yukan. Ti ñuu
yukan ni ka kuña'nu nuu uu ga ñuu, ko
Yandios ni ja'a ndɨ'ɨ ya ñu'un un nuu da naa
da. 20 Ni kunchuku da yukan kuun ciento uu
xiko uxi kuiya, ti ni kachi Yandios ja na ta'u
chaa kuu juez jniñu nuu yɨvɨ un undi kɨvɨ ni
kii Samuel.
21 Nɨ kuiya ni chaku Samuel, ni ka jikan-
ta'u yɨvɨ un nuu Yandios ja na koo ɨɨn chaa
kaña'nu ta'u jniñu nuu da naa da. Yukan ti
ni ja'a ya jnu'un ni kii Saúl, se'e Cis, ni kuu
da chaa ni ta'u jniñu nuu yɨvɨ un. Ni kuu
da ɨɨn jna'an Benjamín. Ni ta'u Saúl jniñu
nuu yɨvɨ un nuu uu xiko kuiya. 22 Ni keni'in
Yandios Saúl.
Yukan ni nakua'a ya jniñu un nuu David,
ti yukan ni kendo da kuu da chaa ta'u jniñu
nɨ tu'u nación Israel. Ni ka'an Yandios nava
kaa David, chi ni kachi ya: "Jini ri David,
se'e yɨɨ Isaí, ti jajna'an ini ri da, chi sa'a da
taka nau ja kuni ri", ni kachi ya. 23 Na kɨvɨ
ni ya'a ni kachi Yandios: "Jaa ɨɨn kɨvɨ ja koo
ɨɨn jna'an David, ti chaa un nama sɨkɨ yɨvɨ ti
keta'u i", ni kachi ya.
Ti chaa un kuu ja nama yo'o naa yo ja ka
kuu yo chaa Israel. Chaa un kuu Jesús. 24 Tu
ja'i keja'a Jesús ka'an ya jnu'un Yandios na
ni ka'an Juan ja na nakani ini yɨvɨ Israel nuu
kuachi i, ti na kuanducha i. 25 Kuan kuyajni
kɨvɨ ja xndi'i Juan jniñu da, ti ni kachi da
nuu yɨvɨ: "Ka ndatu ra ɨɨn chaa kuña'nu ga,
ti ka ndo'o ini ra ja ru'u kuu, ansu ru'u kuu,
ko kuan kuyajni chaa chaa un, ti ta'u da
jniñu ña'nu ga. Yukan kuu ja tu kejna'an ri
jiin da, chi tu kuña'nu ga ri", ni kachi Juan
—kachi Pablo.
26 Siin Pablo ka'an da:
—Ro'o ja ka kuu jna'an Abraham naa ra,
jiin taka yɨvɨ ka nchañu'un Yandios, ja ni
kachi Yandios nasa nanita'u yo. 27 Sábado
taka semana, ka skua'a yɨvɨ ñuu Jerusalén
jiin taka chaa ka ta'u jniñu un, tutu ni ka
sa'a profeta jana'an, ko tu ka chaku ini ra
taka jnu'un ka skua'a ra. Yukan kuu ja ni
ka siuku i jnu'un ni ka skua'a ra un, chi tu
ni ka nakuni ra na chaa ni kuu Jesús, ti ni
ka xndichi ra ya. 28 Ni ka jini ra ja tu ni iyo
kuachi Jesús, ko ni ka ndo'o ini i ja ka'ni
ra ya. Ni ka ka'an ra jiin Pilato ja na ka'ni
da ya. 29 Kua'a ja ni ka sa'a i jiin Jesús, ti
ni ka ja'ni ra ya nava ni ka kachi profeta
najana'an. Yukan ti ni ka kuni'in ra Jesús
nda'a cruz un, ti ni ka chunduji ra ya. 30 Ko
ni ja'a Yandios jniñu nuu ya ti ni naxndoto
ya Jesús nuu ñuji'i un. 31 Tɨjnɨ kɨvɨ ni ka jini
ndaja'a Jesús un ja chaku ya. Chaa un ni ka
yaku jiin ya na kɨvɨ ni kee ya ñuu Galilea,
ti ni nandeokuñɨ ya ñuu Jerusalén. Ni ka
kachi chaa un ja ni ka jini da ya —ni kachi
Pablo.
32 Siin Pablo ka'an da, ti ni kachi da:
—Ka ka'an ri jnu'un Yandios nuu ra naa
ra. Ja ka jini ra ja ni kachi Yandios nuu
jna'an yo najana'an. 33 Ja ka jini yo vijna ja ni
siuku Yandios nava ni kachi ya, chi ni ja'a ya
jniñu ña'nu nuu Jesús, ti ni naxndoto tuku
ya Jesús. Nuu Salmo kuu uu ni chiso David
nava ni kachi Yandios ja nava jna'an Jesús
na ni kachi ya: "Ro'o kuu se'e ri, ti vijna ni
stuu ri ro'o nuu yɨvɨ, ti na kuni yɨvɨ ja se'e ri
kuu ra", ni kachi ya.
34 Iyo nuu yoso ɨnga jnu'un ja ni ka'an
Yandios jiin Jesús na ni kachi ya: "Chindee
ri ro'o nava ni kachi ri nuu David." Sia'an ni
kachi Yandios, chi kua'a ya jniñu nuu Jesús
ti naxndoto ya Jesús nuu ñuji'i un, chi tu ni
ja'a Yandios jnu'un ja te'yu yɨkɨ kuñu Jesús.
35 Ti iyo nuu yoso ɨnga jnu'un ja ni ka'an
David ja ndoo na jna'an Jesús na ni kachi
da: "Yandios, tu kua'a ni jnu'un ja te'yu yɨkɨ
kuñu se'e ni, ja kin sa'a jniñu ña'nu", sia'an
ni kachi da. 36 Na ni kuncha David ñuyɨvɨ
ja'a, ni sa'a da nava ni kachi Yandios, ti ni
jaa ɨɨn kɨvɨ ja ni ji'i da. Ñunduji da nuu ka
ñunduji jna'an da najana'an, ti ni te'yu yɨkɨ
kuñu da. 37 Sia'an ni jna'an David, ko nuu
Jesús ni ja'a Yandios ɨɨn jniñu nuu ya, ni
naxndoto tuku ya Jesús, ti tu ni te'yu yɨkɨ
kuñu ya.
38 Kuni ri ja na kuni ra naa ra ja maa
Jesús kuu ja kenchaa kuachi yo. 39 Undi
vijna tu ja'i keta'u ra vasu ni ka jandatu ra

taka jnu'un Yandios ni chiso Moisés. Ko
vijna ti Jesús kuu ja kenchaa kuachi ra naa
ra, ti nanita'u ra nu na kandixia ra ya naa
ra. 40 Koto ra maa ra naa ra nava tu jna'an
ra nava ka'an jnu'un ni ka chiso profeta
najana'an. Ni kachi da:

41 Ko ru'u ja kuu Yandios, nu na sa'a ri ɨɨn
jniñu ña'nu, ti naa ini ra naa ra ti
kuū ra.
Chi ni tu kandixia ra vasu na kani yɨvɨ
jnu'un nuu ra.
Ti vijna ni stuu ri ro'o nuu yɨvɨ, ti na kuni
yɨvɨ ja se'e ri kuu ra, ni kachi profeta
un.
Sia'an ni ka'an Pablo nuu yɨvɨ ni ka ndututu
veñu'un un.

42 Yukan ti nu kuan kee Pablo jiin uu ga
chaa un, ti ni ka kachi yɨvɨ un jiin da ja na
kinkoyo tuku da ɨnga semana, ti na ka'an
tuku da jnu'un un. 43 Nu ni ndɨ'ɨ yɨvɨ ni
ka jicha veñu'un un, kua'a yɨvɨ Israel ni ka
ndikun da Pablo jiin Bernabé. Suni ni ka
ndikun yɨvɨ ka ñava'a jnu'un chaa Israel. Ti
ni kachi Pablo jiin Bernabé nuu yɨvɨ un ja nɨ
ini nɨ añu i na kundikun i ichi Yandios.

44 Nu ni jaa ɨnga sábado, ti ni ka ndututu
kua'a xaan ga yɨvɨ ñuu un ja ka kuni i
kunso'o i jnu'un Yandios. 45 Uu chaa Israel,
tu ni ka jajna'an ini ja ni ka jini da ja kua'a
xaan yɨvɨ un ni ka ndututu, ti ni ka kuu
kuasun ini da. Yukan ti ni ka kachi da ja tu
va'a jnu'un ni ka ka'an Pablo jiin uu ga chaa
un, ti ni ka keja'a ka kananchaa da Pablo jiin
uu ga chaa ka jika jiin da un. 46 Pablo jiin
Bernabé, tu ni ka yu'u da, ti ni ka keja'a da
ka ka'an da nuu yɨvɨ un, ti ni ka kachi da:

—Kanu kuu ja ka'an ri jnu'un Yandios
nuu ro'o naa ra ja ka kuu ra chaa Israel, ko
vijna, na ka'an ri nuu yɨvɨ ɨnga nación, chi
tu ka kuni ra kunso'o ra, ti ni tu ka jandatu
ra. Ti tu ka kuni ra kunchuku ra jiin Yandios
andɨvɨ. 47 Yukan kuu ja na kinkoyo ri nuu
ka'iin yɨvɨ ɨnga nación, chi undi jana'an ni
kachi Yandios:

Ni taji ri ro'o ja ka'an ra nuu yɨvɨ ɨnga
nación.
Yukan kuu ja nɨ ñuyɨvɨ ka'an ra nasa nani-
ta'u yɨvɨ.
Sia'an ni kachi Yandios —kachi Pablo.

48 Nu ni ka jiniso'o yɨvɨ ɨnga nación ka'iin
un taka jnu'un ni ka'an Pablo, ni ka kusɨɨ ini
ti ni ka kachi:

—Jnu'un Yandios kuu ja kanuu ga —ni ka
kachi.

Ni nakaji Yandios tɨjnɨ chaa un ja na
kunchuku da jiin ya sa ni ka keja'a ka
kandixia da. 49 Yukan ti taka chaa un ni
ka ka'an da jnu'un Yandios nɨ ñuu yukan.
50 Yukan ka'iin tɨjnɨ ñasɨ'ɨ ka siuku ndaa
jnu'un chaa Israel. Nɨnɨ ka ja'an ña veñu'un
Israel, ka kanajaa ña Yandios. Ti chaa Israel
un ni ka keja'a ka ka'an jiin ñasɨ'ɨ un, jiin
chaa ka kuña'nu ñuu un, ti ni ka ndondaa
da sɨkɨ Pablo jiin Bernabé. Yukan ti ni sa'a
yɨvɨ un ja na kondo'o Pablo jiin Bernabé,
chi tu ni ka jajna'an ini, ti ni ka keni'in da
kuankoyo da. 51 Yukan ti Pablo jiin Bernabé,
ni ka kɨsɨ da tɨkacha ja'a da nuu yɨvɨ un.
Yukan ni kuu seña ja tu ni ka janta'u yɨvɨ
un maa da. Ni ka kee da ti kuankoyo da ñuu
Iconio. 52 Yukan ti taka yɨvɨ ni ka kandixia
ñuu Antioquía un ni ka kusɨɨ ini i, chi ja ni
chaa Espíritu Santo kancha ya jiin i naa i.

Ka'iin Pablo jiin Bernabé ñuu Iconio

14

1 Pablo jiin Bernabé ni jakoyo da ñuu
Iconio. Ni ka kɨvɨ da veñu'un nuu ka skua'a
chaa Israel. Yukan ni ka ka'an da jnu'un
Yandios nuu yɨvɨ ka'iin un. Yukan kuu ja
ni ka keja'a yɨvɨ ni ka kandixia i jnu'un
Jesús. Ni ka kandixia yɨvɨ Israel jiin yɨvɨ ɨnga
nación, ti ni ka kuu kua'a yɨvɨ un. 2 Tɨjnɨ
yɨvɨ Israel ka'iin un ni ka ñuso'o jnu'un ni
ka'an Pablo, ko tu ni ka jandatu, ti ni ka
ska'an da yɨvɨ ɨnga nación ja na ka'an kue'e
da sɨkɨ yɨvɨ ka kandixia un. 3 Yukan kuu ja
ni kunchuku Pablo jiin jna'an da tɨjnɨ kɨvɨ
ñuu Iconio un. Tu ni ka yu'u da kachi da
ja kunda'u Yandios yɨvɨ naa i. Ti Yandios ni
ja'a jniñu ña'nu nuu da naa da ja na sa'a da
jniñu ña'nu. Yukan kuu ja ni sa'a Yandios
nava na chaku ini yɨvɨ ñuu un ja jandaa kuu
ja ka ka'an da jnu'un ya. 4 Ti yɨvɨ Iconio un
ka ñuu sava. Sava kajiin jiin chaa Israel, ti
sava kajiin Pablo jiin Bernabé. 5 Tɨjnɨ chaa
Israel jiin chaa ɨnga nación, jiin chaa ña'nu
un ni ka keja'a ka ndo'o kue'e ini ja kua'a
yuu sɨkɨ da maa da. 6 Yukan ti ni ka jini Pablo
jiin jna'an da. Ni ka kee da kuankoyo da ñuu
Likaonia. Ni jakoyo da ñuu Listra, ti sa ni
ka ya'a da ñuu Derbe. Kuankoyo da taka ga
ñuu yukan, 7 ti ka ka'an da jnu'un Jesús.

Ni ka ja'a da yuu sɨkɨ Pablo ñuu Listra

8 Ñuu Listra yukan kancha ɨɨn chaa tɨkuku, chi sia'an ni kaku da. Yukan kuu ja
tu kuu kaka da. Ni jiniso'o da jnu'un ka'an
Pablo. 9 Ni nde'e va'a Pablo nuu chaa tɨkuku
un, ti ni jini Pablo ja ni kandixia chaa un,
ti kuni da nduva'a da. 10 Yukan ti jiin tachi
ni'in ni kachi Pablo nuu da:

—¡Ndokuñɨ ndaa jiin sɨ'ɨn ra! —ni kachi
da.

Yukan ti uni ni kanda chaa un ti ni keja'a
da jika da. 11 Ni ka jini yɨvɨ un nava ni sa'a
Pablo, ti ni ka keja'a ka kanajiin, ti ka ka'an:

—¡Ni ka kuun Yandios nuu ka'iin yo ja'a,
ti kanda nanu kanda yo'o naa yo. Ti yo'o
chi yɨvɨ ka kuu yo! —ni ka kachi yɨvɨ un.
(Sia'an ni ka ka'an da nuu yu'u ka ka'an yɨvɨ
Likaonia.)

12 Ni ka kachi da ja Bernabé ni kuu Júpiter,
ti Pablo ni kuu Mercurio, chi maa da kuu ja
ni ka'an. Sia'an ni ka ka'an da, chi ja ni ka
nchañu'un da Júpiter jiin Mercurio. 13 Yu'u
ñuu un iyo ɨɨn veñu'un nuu ni ka nchañu'un
yɨvɨ un Júpiter. Yukan ti sutu Júpiter, ni
yɨnda'a da xndɨkɨ jiin corona ita. Ti kuni
sutu jiin yɨvɨ ñuu un ka'ni da tɨjnɨ xndɨkɨ
ja soko da tɨ nuu Pablo jiin Bernabé, chi
ka ndo'o ini da ja maa da ka kuu uu santu.
14 Yukan ti ni ka jini apóstol, Bernabé jiin
Pablo ja ka kuni yɨvɨ un kunchañu'un i maa
da naa da. Ni ka keja'a da ka ja'ncha da
sa'ma da, chi ni ka kuu kui'ya ini da. Ni ka
kanajiin da, ti ni kachi Pablo:

15 —Ro'o naa ra, tu va'a ja ka sa'a ra sia'an.
Suni yɨvɨ ka kuu ri. Ka'an ri nuu ra naa ra ja
na xndoo ra jniñu ka sa'a ra, chi tu kaxan.
Ka'an ri jiin ra ja na kandixia ra nuu Yandios
chaku, chi maa ya ni sa'a taka ja iyo. Ni sa'a
ya andɨvɨ, ñuyɨvɨ jiin mar. 16 Undi jana'an ni
ja'a ya jnu'un ja na sa'a yɨvɨ nasa kuu ini.
17 Ko Yandios ni stuu ya maa ya nava kaa ya,
chi ni sa'a ya jniñu va'a ja kuu tendɨ'ɨ yɨvɨ.
Ni sa'a ya ja na kuun sau, ni sa'a ya ja na kuu
jniñu ka sa'a yɨvɨ taka kuiya, ja ni ja'a ya ja
kuu chaku yɨvɨ nava na koo sɨɨ ini i. Yukan
kuu ja ni sa'a Yandios ja kuu yo naa yo —ni
kachi Pablo.

18 Sia'an ni ka'an Pablo, ko yɨɨ sa ni kuu ni
jasɨ da ja ka'ni yɨvɨ un xndɨkɨ ja soko nuu da,
chi ka kuni kunchañu'un da maa da naa da.

19 Yukan ti yɨvɨ ñuu Antioquía ni chakoyo
nuu ka'iin Pablo jiin chaa ka jika jiin da.
Suni chakoyo chaa Israel kanchuku ñuu
Iconio, ni ka ska'an da yɨvɨ Listra un, ti ni
ka keja'a ka kuɨtɨ ini nuu Pablo jiin jna'a
da. Yukan ti ni ka ja'a yuu sɨkɨ Pablo, ti ni
ji'i nuu da. Yukan ti ni ka ñu'un da Pablo
undi yu'u ñuu un, chi ni ka ndo'o ini ja
ni ji'i da. 20 Yukan ti yɨvɨ ni ka skua'a jiin
Pablo un ni chakoyo da nuu katuu da, ti
hora jña ni ndukaji ini da ti ni ndoko da. Ni
ndokuɨñɨ da, ti ni ndɨvɨ tuku da ñuu un. Ni
kundijin ɨnga kɨvɨ, ti kua'an da jiin Bernabé
ichi ñuu Derbe. 21 Yukan ni ka ka'an da
jnu'un Yandios, ti kua'a xaan yɨvɨ un ni ka
kandixia jnu'un Jesús. Ni ka kee da yukan, ti
ni ka nandeokuñɨ tuku da ñuu Listra. Ti ni
ka naya'a tuku da ñuu Iconio, ti ni najakoyo
da ñuu Antioquía. 22 Yukan ni ka ja'a da
jnundee ini yɨvɨ ka kandixia un, ti ni kachi
Pablo:

—Kandixia nɨ ini nɨ añu ra Jesús naa
ra. Tendɨ'ɨ yo koo nundo'o, ko sia'an ti na
jakoyo yo ñuu nuu ta'u Yandios jniñu —ni
kachi Pablo.

23 Taka ñuu nuu ni ka ya'a da un ni ka
nduku da chaa nchañu'un Jesús un, ti ni ka
ja'a da jniñu nuu da. Ni ka iyo ndicha yɨvɨ
un, ti ni ka jikanta'u da nuu Yandios, ti sa ni
kachi Pablo nuu da:

—Ja ni ka kandixia ra Jesús naa ra, ti maa
ya kuu ja koto ro'o naa ra —ni kachi da.

Ka nandeokuñɨ Pablo jiin Bernabé ñuu
Antioquía

24 Yukan ti ni ka naya'a da ñuu Pisidia,
ti ni najakoyo da ñuu Perge nuu yɨnda'a
Panfilia. 25 Suni ni ka ka'an da jnu'un Yan-
dios yukan, ti sa kuankoyo da ñuu Atalia.
26 Yukan ni ka kɨvɨ da barco, ti kuankoyo da
ñuu Antioquía nuu ni ka kee da un. Yukan
ni kuu undi nuu nu ni ka jikanta'u yɨvɨ nuu
Yandios ja na chindee ya Pablo jiin chaa
ka jika jiin da taka nuu kinkoyo da. Ni ka
nandeokuñɨ da yukan, chi ja ni ndɨ'ɨ jniñu
da ni ka sa'a da. 27 Ni jakoyo da ñuu un, ti ni
ka nastutu da taka yɨvɨ ka kandixia un, ti ni
jani da jnu'un nava ni chindee Yandios nuu
da. Ni ka kachi da nuu yɨvɨ un:

—Ja ni chindee Yandios ja yɨvɨ ɨnga
nación, suni na kandixia i Jesús —ni kachi
da.

28 Yukan ti na'an ni kunchuku Pablo jiin
Bernabé jiin yɨvɨ ka kandixia un.

Ni ka ndututu yɨvɨ ka kandixia ñuu
Jerusalén

15

1 Nu ni ka najakoyo Pablo jiin Bernabé
ñuu Antioquía tɨjnɨ yɨvɨ ni ka kee ñuu Judea,
ti kuankoyo i ñuu Antioquía. Yɨvɨ Israel ni
ka kuu i, ko ni ka kandixia i Jesús. Yukan ni
ka keja'a yɨvɨ ka skua'a jiin yɨvɨ ɨnga nación
ja ka kandixia i Jesús, ti ni ka kachi i:
—Kuni ja na koo seña yɨkɨ kuñu ra naa ra
nava ni kachi Moisés, chi nu tuu, ti tu keta'u
ra naa ra —ni ka kachi da.
2 Ko Pablo jiin Bernabé tu ni ka jajna'an
ini da, ti ni ka chajna'an da jnu'un jiin yɨvɨ
Judea un. Yukan ti ni ka ja'a yɨvɨ Antioquía
un jniñu nuu Pablo jiin Bernabé jiin uu ga
chaa ka kandixia un, ja na kinkoyo da ñuu
Jerusalén nuu kanchuku apóstol jiin chaa
ka kuña'nu nuu yɨvɨ kandixia un, ja na nda-
jnu'un da sɨkɨ nundo'o iyo ñuu Antioquía.
3 Yɨvɨ Antioquía un ni ka taji da kuankoyo
da ñuu Jerusalén. Ichi kuankoyo da ni ka
ya'a da ñuu Fenicia jiin ñuu Samaria. Nu ni
ka ya'a da ñuu yukan, ni ka jani da jnu'un
nuu yɨvɨ ka kandixia un, ja ni ka keja'a yɨvɨ
ɨnga nación ka xndoo i jnuún i ti ka kandixia
i Jesús. Yukan ti tendɨ'ɨ yɨvɨ ka kandixia un
ni ka kusɨɨ ini i.
4 Ni jakoyo Pablo jiin chaa ka jika jiin
da ñuu Jerusalén, apóstol un jiin chaa ka
kuña'nu nuu yɨvɨ kandixia un, jiin taka yɨvɨ
ka kandixia un, ni ka kanxia'u jiin da naa da.
Yukan ti Pablo jiin jna'an da un ni ka jani da
jnu'un nava ni sa'a Yandios taka ñuu ni ka
ja'an da. 5 Yukan ka'iin tɨjnɨ chaa fariseo ja
ni ka kandixia Jesús. Ni ka ndokuɨñɨ da, ti
ni ka kachi da:
—Kanu kuu ja na koo seña yɨkɨ kuñu
taka yɨvɨ ka kandixia Jesús, nava ni kachi
Yandios najana'an, ti suni kanu kuu ja na
kachi yo ja na sa'a yɨvɨ taka jnu'un ni xndoo
Moisés —ni ka kachi da.
6 Yukan ja ni ka ndututu apóstol jiin chaa
ka yɨnda'a yɨvɨ ka kandixia un, ja ndajnu'un
da sɨkɨ jniñu Pablo jiin chaa ka jika jiin
da. 7 Kani xaan ni ka ndajnu'un da sa ni
ndokuɨñɨ Pedro, ti ni ka'an da:
—Ro'o naa ra, ja ka jini ra ja undi na-
jana'an ni taji Yandios ru'u ja ka'an ri nuu
yɨvɨ ɨnga nación. Nu ni ka jiniso'o i jnu'un
Yandios, ti suni ni ka kandixia i. 8 Jini
Yandios añu taka yɨvɨ naa i, ti ni xna'an
ya nuu yo ja ni janta'u ya yɨvɨ un, chi ni
taji ya Espíritu Santo nuu i nanu ni taji ya
Espíritu Santo nuu yo'o naa yo. Yukan kuu
jnu'un ja ni janta'u Yandios yɨvɨ yukan. 9 Tu
ni kachi Yandios nuu yo: "Tu kaxan yɨvɨ
ɨnga nación, chi ro'o kuu ja kaxan." Suni ni
janta'u Yandios yɨvɨ ɨnga nación naa i, chi ni
ka kandixia i ya. 10 Nu kachi yo nuu yɨvɨ ka
kandixia Jesús ɨnga nación ja na siin jnu'un
ni xndoo Moisés, kondo'o yɨvɨ un. Yukan
kuu ja tu va'a kachi yo. Jini yo ja jna'an yo
jana'an, tu ni ka kundee da siuku da taka
jnu'un ni kachi Moisés. Ti ni yo'o, tu ka
kundee yo siuku yo. 11 Ansu nɨnɨ sia'an ti sa
keta'u yo, chi keta'u yo sia'an ni nava kuni
maa Jesús. Ti suni sia'an ni ka keta'u yɨvɨ
ɨnga nación yukan —sia'an ni ka'an Pedro
nuu chaa un.
12 Yukan ti ni ndɨ'ɨ yɨvɨ un ni ka jasɨ yu'u,
chi ni ka'an kaji da. Suni ni ka chunso'o da
taka jnu'un ni ka ka'an Pablo jiin Bernabé.
Ni ka jani da jnu'un nava ni chindee Yandios
maa da, ja ni ka sa'a da jniñu ña'nu nuu
yɨvɨ ɨnga nación. Ni ka jini yɨvɨ un nasa sa'a
Yandios jniñu, ti ni ka naa ini i. 13 Nu ni ndɨ'ɨ
ni ka ka'an Pablo jiin Bernabé, ti ni kachi
Jacobo:
—Ro'o naa ra, kunso'o na ka'an ri. 14 Ja
ni kachi Simón Pedro nasa ni nakaji Yan-
dios yɨvɨ ɨnga nación, ti ni ka ndɨvɨ i nuu
ya. 15 Suni jnu'un un ni ka chiso profeta
najana'an nasa chindee Yandios yɨvɨ ɨnga
nación na ni ka ka'an da jnu'un Yandios:
16 Nu vaji ga kɨvɨ, ti chaa ɨɨn chaa kuu Cristo,
chi maa ri taji da.
Na ni chaku David ni ka nchañu'un ndaa
yɨvɨ ru'u, ko ni jaa ɨɨn kɨvɨ ja ni ka
xndoo ru'u.
Ti jaa ɨɨn kɨvɨ ja kunchañu'un tuku yɨvɨ ru'u,
nanu ni ka nchañu'un ru'u na ni
chaku David.
17 Yukan kuu ja na nduku ndaa yɨvɨ ɨnga
nación ru'u, ti kandixia ru'u.
18 Sia'an ni kachi Yandios na ni xna'an ya
nuu yo na jana'an.
Kachi tutu.
19 Yukan kuu ja ndo'o ini ri ja tu kuu
kua'a yo nundo'o nuu yɨvɨ ɨnga nación ja ka
kandixia. 20 Chi so ja na sa'a yo ɨɨn tutu na
ki'in, ti yukan na chiso yo ja koto ma kaji
ga i kuñu kuɨtɨ ni ka soko ɨnga yɨvɨ un nuu
santu i, ti chaa iyo ñasɨ'ɨ koto kunchaka da
ɨnga ñasɨ'ɨ. Ti suni ña'an ka iyo yɨɨ, koto
kunchaka ña ɨnga chaa. Suni na chiso yo ja
koto ma kaji i kuñu kuɨtɨ ka ne'ne, xi kuɨtɨ
ka kanchaa ti ni niñɨ tɨ, koto ma kaji i naa

i. 21 Ka'an ri ja na kachi yo jnu'un ja'a, chi
taka ñuu ka ka'an yɨvɨ jnu'un un ja sia'an
ni chiso Moisés najana'an, ti taka sábado
ka skua'a yɨvɨ jnu'un un ini veñu'un Israel
undi vijna. Ti nu xnaa yo jnu'un Moisés,
yukan tu jajna'an ini yɨvɨ un —sia'an ni
kachi Jacobo nuu yɨvɨ ni ka ndututu un.

22 Yukan ti apóstol jiin chaa ka yɨnda'a
yɨvɨ un, jiin uu ga yɨvɨ ka kandixia Jesús
un, ni ka ndo'o ini da ja nakaji da uu chaa
taji da kinkoyo da jiin Pablo jiin Bernabé
ñuu Antioquía. Yukan ti ni ka taji da Judas
Barsabás jiin Silas, chaa ka kuña'nu nuu
yɨvɨ ka kandixia un. 23 Ni ka ja'a yɨvɨ un ɨɨn
tutu ka yɨnda'a chaa un. Ti tutu un ni taji
da nuu yɨvɨ ɨnga nación ja kanchuku ñuu
Antioquía, ñuu Siria, jiin ñuu Cilicia, ti ni
ka kachi da sia'an:

"Ru'u apóstol naa ri jiin chaa ka kuña'nu
jiin uu ga chaa ka kandixia ja'a. Ka kanxia'u
ri jiin ra naa ra. 24 Ni chaa jnu'un ja'a ja
uu chaa ka jika jiin ri ni ka kee da ja'a, ti
kuajakoyo da jña, ti ka ja'a da tɨ'lɨ nundo'o
nuu ra naa ra, ti vijna ka ndɨ'ɨ ini ra naa
ra. Tu ni ka taji ri chaa un naa da. 25 Ni ka
ndajnu'un taka ri naa ri, ti ni ka nduku ri
uu chaa na jakoyo da nuu ka'iin ra. Jakoyo
da jiin Bernabé jiin Pablo. Ka kusɨɨ ini ri
jiin Bernabé jiin Pablo. 26 Ni ka ja'an da tɨjnɨ
ñuu nuu ni ka kuni ka'ni yɨvɨ da naa da, chi
ka sa'a da jniñu ja kuu Jito'yo Jesús, ya kuu
Cristo. 27 Yukan kuu ja na taji ri Judas jiin
Silas jiin da naa da. Ka ka'an kaji da nuu
ra naa ra sɨkɨ jnu'un ka chiso ri ja'a. 28 Ni
chindee Espíritu Santo ru'u naa ri. Yukan
kuu ja ka ndo'o ini ri ja na kachi ri nuu ra
ja tu nɨnɨ kuu ja kuandatu ra taka jnu'un
najana'an, ko nɨnɨ kuu ja koto ra maa ra
nuu taka jnu'un ka chiso ri ja'a. 29 Tu kuu
kaji ra ja ka soko yɨvɨ nuu santu. Tu kuu
kaji ra kuñu kuɨtɨ nu tu ni jatɨ ndɨ'ɨ niñɨ tɨ,
ni tu kuu kaji ra nɨñɨ kuɨtɨ. Ro'o chaa naa
ra, tu kuu kunchaka ra ɨnga ñasɨ'ɨ. Suni
sia'an ñasɨ'ɨ naa ña, tu kuu kunchaka ña
ɨnga chaa. Nu na koto ra maa ra naa ra ti
va'a kunchuku ra. Na kukuee jiin ra naa ra
nuu Yandios." Yukan kuu tutu ni ka sa'a da
nuu yɨvɨ Antioquía na ni ka ndututu da ñuu
Jerusalén.

30 Yukan ti Pablo jiin chaa ka jika da jiin
da, kuankoyo da jiin jnu'un yukan ñuu
Antioquía. Yukan ni ka kana da taka yɨvɨ
ka kandixia un, ti ni ka nakua'a da tutu un.
31 Nu ni ka ka'u yɨvɨ un tutu un, ni ka kusɨɨ
xaan ini da, chi ni ja'a da jnundee ini nuu
da. 32 Yukan ti Judas jiin Silas ni ka keja'a da
ka ka'an da nuu yɨvɨ un, chi suni ka kuu da
chaa ka ka'an jnu'un Yandios, ti suni ni ka
ja'a da jnundee ini yɨvɨ un. Ni ka chindee da
yɨvɨ un, ti ni ka kusɨɨ tuku ini da. 33 Ni ku'iin
da jaku kɨvɨ yukan, ti ni ka nataji tuku yɨvɨ
un Judas jiin Silas kuankoyo da nuu ka'iin
chaa ni ka taji da un. Ti ni ka kachi da nuu
da:

—Na kukuee jiin ra naa ra nuu Yandios
—ni ka kachi da.

34 Ko ni ndo'o ini Silas ja kendo da yukan
jaku ga kɨvɨ niku. 35 Ti Pablo jiin Bernabé
ni ka kendo da ñuu Antioquía yukan. Ni
ka skua'a da jiin yɨvɨ un, ti ni ka ka'an da
jnu'un Yandios. Yukan ti suni kua'a chaa ni
ka ka'an jnu'un Yandios yukan.

Kua'an Pablo jinu kuu uu

36 Yukan ni jaa ɨɨn kɨvɨ ja ni kachi Pablo
nuu Bernabé:

—Na nandeokuñɨ yo taka ñuu nuu ni ka
ka'an yo jnu'un Yandios undi nuu. Nde'e
yo nasa kanchuku taka yɨvɨ ni ka kandixia
jnu'un Jesús un —ni kachi da.

37 Bernabé kuni da ja na kɨ'in Juan Marcos
jiin da naa da. 38 Ko Pablo tu kuni da,
chi ni xndoo Juan Marcos da naa da ñuu
Panfilia, ti tukaa ni ja'an da jiin da ja sa'a
da jniñu yukan. 39 Bernabé jiin Pablo tu ni
ka kejna'an ini da, ti ni ka kusɨɨn da naa da.
Yukan ti kua'an Bernabé jiin Marcos ni ka
kɨvɨ da barco, ti kuankoyo da ñuu Chipre.
40 Yukan ti kua'an Pablo jiin Silas. Ti yɨvɨ ka
kandixia un ni ka jikanta'u i nuu Yandios
ja na chindee ya Pablo jiin chaa kua'an jiin
da tuku. Yukan ti ni ka kee da kua'an da.
41 Ni ka ya'a da ñuu Siria, ni ka ya'a da ñuu
Cilicia, ti ni ka ja'a da jnundee ini taka chaa
ka kandixia un.

Ni chindee Timoteo Pablo jiin Silas

16

1 Yukan ti Pablo jiin Silas ni na jakoyo
tuku da ñuu Derbe. Ni ka naya'a tuku da
ñuu Listra. Yukan ni ka ndejna'an da jiin ɨɨn
chaa nani Timoteo. Ni ndɨvɨ da jiin Yandios.
Nana da ni kuu ña ɨɨn ña'an Israel, ko suni
ni kandixia ña Jesús. Tata da ni kuu chaa
griego. 2 Yɨvɨ ka kandixia ñuu Listra ni ka

kachi ja chaa va'a kuu Timoteo. Suni sia'an
ni ka kachi yɨvɨ Iconio. 3 Yukan kuu ja ni
kuni Pablo ja na ki'in Timoteo jiin da, ko
xnakan ni sa'a da seña yɨkɨ kuñu Timoteo
nava tu ka'an chaa Israel kanchuku un sɨkɨ
da, chi ka jini da ja chaa griego kuu tata da,
ti tu siuku da jnu'un chaa Israel. 4 Yukan
ni ka ya'a da ndɨ ɨɨn ndɨ ɨɨn ñuu un, ti ni
ka jani dajnu'un nava ni ka chiso da nuu
tutu un. 5 Yukan kuu ja ni ka kundee ini yɨvɨ
ka kandixia un, chi ni ka kandixia ndaa da
Yandios. Ti taka kɨvɨ kuan kukua'a yɨvɨ ka
kandixia un.

Ni jani Pablo ɨɨn chaa ñuu Macedonia

6 Pablo jiin chaa kua'an jiin da, ni ka
ya'a da ñuu Frigia, ti suni ni ka ya'a da
ñuu Galacia, chi Espíritu Santo tu ni ja'a ya
jnu'un ja ka'an da jnu'un Yandios ñuu Asia.
7 Yukan ti na jakoyo da nuu ndejna'an ñuu
Misia jiin ɨnga ñuu, chi ka kuni kinkoyo da
ñuu Bitinia, ko Espíritu Santo tu ni ja'a ya
jnu'un ja kinkoyo da yukan. 8 Yukan kuu ja
ni ka kɨvɨ da ñuu Misia, ti ni jakoyo da ñuu
Troas. 9 Yukan ni ka kixi da jakuaa, ti ni jani
Pablo ja ni jini da ɨɨn chaa ñuu Macedonia
kandichi da yukan. Knda'u da jiin Pablo, ti
ni kachi da:

—Yaa ni ñuu Macedonia, ti chindee ni
saña naa na —ni kachi da.

10 Yukan kuu ja ni jini Pablo nuu jani da.
Ru'u Lucas suni ni jaa ri nuu ka'iin Pablo jiin
chaa kua'an jiin da. Yukan ni ka sa'a tu'va
ri maa ri, ti kuankoyo ri ñuu Macedonia, chi
ni ka jini ri ja Yandios taji ru'u ja na kinkoyo
ri yukan, ja na ka'an ri jnu'un ya nuu yɨvɨ
yukan.

Ka'iin Pablo jiin Silas ñuu Filipos

11 Ni ka kɨvɨ ri barco ñuu Troas yukan,
ti kuankoyo ndoo ri undi ñuu Samotracia.
Ni kundijin ɨnga kɨvɨ, ni jakoyo ri ñuu
Neápolis. 12 Yukan ni ka xndoo ri barco
ti kuankoyo ri ñuu Filipos, ja kuu ɨɨn ñuu
ka'nu yukan. Tu iyo ɨnga ñuu ka'nu ga
ja kuu ñuu Macedonia un ja yɨnda'a ñuu
Roma. Na'an ni ku'iin ri yukan. 13 Ɨɨn
sábado kuankoyo ri yu'u ñuu un, ni ka ja'an
ri nuu ni ka ndututu yɨvɨ Israel yu'u ɨɨn
yucha un, ja kanajaa da Yandios. Ni jakoyo
ri, ti ni ka nukoo ri, ti ni ka ka'an ri jiin
ñasɨ'ɨ ni ka ndututu yukan. Ni ka ka'an ri
jnu'un Yandios. 14 Ɨɨn ñasɨ'ɨ un ni nani ña
Lidia. Xiko ña sa'ma va'a, sa'ma ja ni ka
sa'a jiin yu'va nchaa. Ni kuu ña ɨɨn ña'an
ñuu Tiatira, ti suni ni nchañu'un ña Yandios
nanu ka sa'a yɨvɨ Israel. Ni chunso'o va'a ña,
ti ni chindee Yandios maa ña. Yukan kuu
ja ni kandixia ña nava ni kachi Pablo. 15 Ni
janducha ña jiin taka jna'an ña kanchuku
ve'e ña, ti ni kachi ña nuu ri naa ri:

—Ña'an ve'e ri, ti kendo ra naa ra, chi ka
jini ra ja kandixia ndaa ri Jesús —ni kachi
ña.

Ni chayɨka ña ru'u naa ri, ti ni ka ja'an ri
ve'e ña.

16 Ɨnga kɨvɨ kuankoyo ri ichi nuu ka kana-
jaa chaa Israel un Yandios. Ni ka ndejna'an
ri jiin ɨɨn ña'an suchi. Nɨnɨ ka'an ña nuu
yɨvɨ nasa kuu ɨnga kɨvɨ vaji, ti ka'an ña nasa
jna'an yɨvɨ un, chi yɨ'ɨ tachi xaan jiin ña. Ni
kuu ña muzu uu ga chaa un naa da, ti ni
ni'in kua'a ña xu'un nuu chaa un naa da.
17 Ni keja'a ndikun ña Pablo jiin tendɨ'ɨ ri naa
ri, ti ni keja'a ña kanajiin ko'o ña, ti ni kachi
ña:

—¡Chaa ja'a ka sa'a da jniñu ja kuu Yan-
dios ña'nu kancha andɨvɨ! ¡Ka jani da jnu'un
nasa nanita'u yo! —ni kachi ña.

18 Sia'an ni ndikun ña tɨjnɨ kɨvɨ ru'u naa ri
undi tukaa ni kundee Pablo. Ti ni ndeokoto
da nuu ña, ti ni kachi da nuu tachi xaan ja
yɨ'ɨ jiin ña un:

—Na kachi ri ja kin kee ra ini ña'an jña,
nava jniñu ta'u Jesús, ya kuu Cristo —ni
kachi da.

Ti hora jña ni kenchaa tachi xaan un
kua'an.

19 Yukan ti nu ni ka jini chaa ka ta'u jniñu
nuu ña un, ja tukaa ga ni'in ña xu'un, chi ni
kenchaa tachi xaan un. Yukan ti ni ka jnɨɨ
da Pablo jiin Silas kuankoyo da jiin da nuu
ni ka ndututu chaa ka kuña'nu nuu ya'u un.
20 Kuankoyo chaa un jiin da naa da nuu juez
un, ti ni ka kachi da:

—Ka ja'a chaa ja'a nundo'o ñuu yo, ti
chaa Israel ka kuu da. 21 Ka ka'an da ja na
kuandatu yo jnu'un da, ko tu ka'an ley yo ja
kuandatu yo jnu'un da, chi Roma ta'u jniñu
nuu yo —ni ka kachi da.

22 Suni sia'an ni ka kachi tendɨ'ɨ yɨvɨ un.
Yukan ni ka kachi juez nuu policía:

—Tava sa'ma da, ti kani ra yujnu sɨkɨ da
naa ra —ni ka kachi da.

23 Ni ka kani xaan da Pablo jiin Silas, ti ni
ka jnaa da chaa vekaa, ti ni ka kachi da nuu
policía ndito vekaa un:

—Kundito va'a ra chaa jña naa da —ni ka kachi da.
[24] Sia'an ni ka kachi juez nuu policía un, ti policía un ni ka jnɨɨ da chaa, ti ni ka jnaa da undi sandɨ'ɨ ni ga jikɨ vekaa un. Ti ni ka sa'a kutu da sɨ'ɨn Pablo jiin Silas tɨkuɨ yujnu na'nu.
[25] Sa'a yo ja kuan kuu ñuu, ti Pablo jiin Silas ka kanajaa da Yandios, ti ka jita da himno. Ti taka chaa ka'iin ini vekaa un ka ñuso'o da. [26] Sana ini da ti ni chaa ɨɨn ñujnaa xaan. Ni kanda nɨ nama vekaa un, ti tendɨ'ɨ yuxe'e un ni ka nuña, ti ni ka ndaji cadena ka ndikun taka presu un. [27] Ni ndoto chaa ndito yuxe'e un, ti ni jini da ja ni ka nuña yuxe'e un. Ni tava da machete da. Kuni da ka'ni da maa da, chi ni ndo'o ini da ja ni ndɨ'ɨ presu un ni ka kee kua'an. [28] Ni jini Pablo ti ni kana ko'o da xini da, ti ni kachi da:
—Tu ka'ni ra maa ra, chi tendɨ'ɨ ri ka'iin ja'a —ni kachi da.
[29] Ni jikan policía un ɨɨn ñu'un, ti ja'a da corrɨ ni kɨvɨ da ini vekaa un, ti ni jakunjitɨ da nuu Pablo jiin Silas. Ti nɨ'ɨn da ja yu'u da. [30] Yukan ti ni keni'in policía un Pablo jiin Silas, ti ni keja'a jikajnu'un da:
—Taa, ndoo sa'a na nava na kenchaa kuachi na, ti nanita'u na —ni kachi da.
[31] Yukan ti ni kachi Pablo:
—Kandixia Jito'yo Jesús ti na nanita'u ra, ti suni tendɨ'ɨ yɨvɨ kanchuku ve'e ra nanita'u i —ni kachi da.
[32] Yukan ti ni ka ka'an Pablo jiin Silas jnu'un Yandios nuu da jiin tendɨ'ɨ yɨvɨ kanchuku ve'e da. [33] Ti suni hora jakuaa yukan ni nakacha policía un nuu ni ka tuji Pablo jiin chaa ka jika jiin da. Yukan ti ni ka janducha policía un jiin tendɨ'ɨ yɨvɨ kanchuku ve'e da, chi ni ka kandixia da jnu'un Jito'yo Jesús. [34] Yukan ti ni ka kɨvɨ da ve'e policía un, ti ni ja'a chaa un ja ni ka yaji da. Ni kusɨɨ ini policía un jiin tendɨ'ɨ jna'an da kankuchu ve'e da, chi ni ka kandixia da Yandios. Yukan ti ni ka nandeokuñɨ Pablo jiin Silas vekaa un tuku.
[35] Ni kundijin ɨnga kɨvɨ, ti ni ka taji juez un policía ja na kachi da nuu policía ndito vekaa un ja na sia da Pablo jiin Silas. [36] Yukan ti ni kachi policía ndito vekaa un nuu Pablo:
—Ni ka taji juez razón ja na sia na ni'in naa ni. Yukan kuu ja kuu kekoyo ni, ti na kukuee kinkoyo ni —ni kachi da.
[37] Yukan ti ni kachi Pablo nuu policía un:
—Ka'an ley ja yɨvɨ yɨ'ɨ ñuu Roma, tu kuu kani da i nu tu ja'i xndichi da. Chaa Roma ka kuu na. Tu ni ka xndichi ni saña naa na. Ni ka kani ni saña naa na nuu yɨvɨ kua'a un, ti ni ka chondee ni saña vekaa. Ti vijna ka kuni keni'in xe'e ni saña naa na. Ko tu kuu. Kuan kachi ni nuu chaa kuña'nu un na kikoyo maa da, ti na sia da saña —ni kachi Pablo.
[38] Yukan ti ni kachi policía un nuu juez nava ni kachi Pablo. Nu ni ka jini juez un ja suni chaa Roma ka kuu Pablo jiin Silas, ti ni ka yu'u da. [39] Yukan ti kuankoyo da nuu ka'iin Pablo jiin Silas vekaa un, ti ni ka nandakan ta'u da nuu da. Ni ka keni'in da chaa, ti ni ka kachi da nuu da naa da:
—Ka kanda'u na jiin ni naa ni, ja na kekoyo ni ñuu na ja'a ti kinkoyo ni —ni ka kachi da.
[40] Yukan ti ni ka kee da vekaa un, ti kuankoyo da ve'e Lidia. Yukan ni ka ka'an tuku da nuu uu ga yɨvɨ ka kandixia un, ti ni ka ja'a da jnundee ini yɨvɨ un, ti sa kuankoyo da.

Ni ka ndondaa yɨvɨ Tesalónica

17

[1] Ni ka ya'a Pablo jiin chaa kua'an jiin da ñuu Anfípolis, ni ka ya'a da ñuu Apolonia, ti sa ni jakoyo da ñuu Tesalónica. Suni iyo ɨɨn veñu'un ni ka nchañu'un yɨvɨ Israel yukan. [2] Ni kɨvɨ Pablo yukan, chi sia'an ni sa'a da taka ñuu nuu ni ja'an da. Uni sábado ni ja'an da yukan, ti ni ka skua'a da jnu'un Yandios jiin yɨvɨ un. Nu ni ka'an da un, ti ni kachi kaji da jnu'un Yandios. [3] Ni kachi da nuu yɨvɨ un:
—Jnu'un Yandios ka'an ja kondo'o Cristo ti kuū ya, ti nandoto tuku ya nuu ñuji'i un. Ti ka'an ri ja Jesús kuu Cristo, chi Yandios ni taji ya ja ta'u ya jniñu ña'nu —ni kachi Pablo.
[4] Yukan ti tɨjnɨ yɨvɨ Israel un, ni ka keja'a ka kandixia Jesús, ti ni ka kejna'an ini i jiin Pablo jiin Silas. Ti suni ka'iin yɨvɨ griego ja undi nuu ni ka ki'in jnu'un yɨvɨ Israel. Suni kua'a yɨvɨ un ni ka kandixia Jesús. Suni ni ka'iin tɨjnɨ ñasɨ'ɨ ka nchañu'un ndaa Yandios. Ka ja'an xaan ña veñu'un chaa Israel, ti ka sa'a ña nava iyo jnu'un chaa Israel. Yukan kuu ja ka ja'a yɨvɨ un ja yɨñu'un ña naa ña. Suni ni ka kandixia ña'an un Jesús, ti ni ka kuu kua'a ña'an un

naa ña. [5] Ti suni tɨjnɨ yɨvɨ Israel ka'iin un,
tu ni ka kandixia. Ni ka kuu kuasun ini, ti
ni ka ka'an jiin sava chaa kuxi ja ka ndo'o
kue'e ini ka yaku ichi un. Yukan ti ni ka
keja'a ka kanajiin ko'o da, ti yachi xaan ni ka
kututu yɨvɨ ñuu un. Ti ni ka ska'an yɨvɨ un.
Yukan kuankoyo da ve'e Jasón, ni ka kɨvɨ da
ka nanduku da Pablo jiin Silas, ja na keni'in
da chaa ti kinchaka da nuu yɨvɨ un. [6] Tu ni ka
ni'in da Pablo jiin Silas. Yukan kuu ja ni ka
ñu'un da Jasón jiin uu ga chaa ka kandixia
Jesús un, ti ni ka chakuachi da yukan:

—Chakoyo tɨjnɨ chaa ɨnga ñuu yo ja'a ja
ni ka ska'an da yɨvɨ taka ñuu nuu ni ka ja'an
da. [7] Ti Jasón ja'a ni skɨvɨ da chaa un ve'e
da. Tu ka jandatu da jniñu ta'u César, chaa
ta'u jniñu ñuu Roma. Ka ka'an da ja iyo ɨnga
chaa ta'u jniñu nɨ ñuyɨvɨ. Ti chaa un kuu
Jesús —sia'an ni ka kachi da nuu chaa ka
kuña'nu un.

[8] Nu ni ka jiniso'o da jnu'un un, tendɨ'ɨ
chaa ka kuña'nu jiin yɨvɨ un, ni ka kuɨtɨ xaan
ini, ti ni ka keja'a ka kanajiin. [9] Yukan ti
chaa ka kuña'nu un ni ka jikan da multa nuu
Jasón jiin da naa da, ja na kekoyo Pablo jiin
Silas ki'in da ɨnga ñuu, ti sa ni keta'u Jasón
jiin chaa un naa da.

Kande Pablo jiin Silas ñuu Berea

[10] Yukan ti yɨvɨ ka kandixia ñuu
Tesalónica ni ka taji da Pablo jiin Silas
kuankoyo da ñuu Berea. Jakuaa ni ka kee da
kua'an da. Ni jakoyo da yukan, ti ni ka kɨvɨ
da veñu'un nuu ka nchañu'un yɨvɨ Israel.
[11] Va'a ga ini yɨvɨ Israel kanchuku ñuu Berea,
chi tu ni ka sa'a nanu ni ka sa'a yɨvɨ Israel
kanchuku ñuu Tesalónica. Yɨvɨ Berea un
ni ka kuni kunsho'o jnu'un Yandios. Taka
kɨvɨ ni ka skua'a va'a jnu'un Yandios, ti ka
nanduku da nuu tutu Yandios nu jandaa
kuu jnu'un ka'an Pablo. [12] Yukan ti kua'a
yɨvɨ un, ni ka kandixia jnu'un Jesús. Suni
ni ka kandixia yɨvɨ griego. Kua'a yɨvɨ kuu
kandixia un, kuu yɨvɨ ka un kuña'nu. Kuu
ñasɨ'ɨ kuu chaa. [13] Yukan ti ni jaa jnu'un
nuu yɨvɨ ñuu Tesalónica, ti ka jiniso'o yɨvɨ
Israel kanchuku yukan ja suni ka'an Pablo
jnu'un Yandios ñuu Berea. Kuankoyo da
yukan ti ni keja'a ka ska'an da yɨvɨ ñuu
un, ti ni ka keja'a yɨvɨ Berea un ka ndo'o
ini. [14] Yukan ti yɨvɨ ka kandixia un ni ka
taji ni da Pablo kua'an da ichi yu'u mar
un, ko Silas jiin Timoteo ni ka kendo da
tɨ'lɨ ga ñuu Berea yukan. [15] Suni tɨjnɨ chaa
ka kandixia un kuankoyo da jiin Pablo, ti
kuankoyo da jiin da undi ñuu Berea ja na
kasjnu'un da nuu Silas jiin Timoteo ja na
kinkoyo yachi da nuu kande Pablo. Yukan
ti ni ka nandeokuñɨ chaa un undi ñuu Berea.

Kande Pablo ñuu Atenas

[16] Ndatu Pablo, Silas jiin Timoteo ñuu
Atenas. Nɨ ndatu da, ti ni jini da ja ka
iyo kua'a santu ni ka sa'a yɨvɨ yukan ti ka
nchañu'un i, ti ni kukui'ya ini da. [17] Yukan
kuu ja ni ka'an kua'a da jiin tendɨ'ɨ yɨvɨ un.
Ni ka'an da jiin yɨvɨ Israel ini veñu'un nuu
ka nchañu'un. Suni ni ka'an da jiin yɨvɨ
ɨnga nación ja ka nchañu'un da Yandios.
Suni taka kɨvɨ ni ka'an da nuu yɨvɨ ka'iin
nuu ya'u. [18] Yukan ti ni ka ka'an yɨvɨ un
jiin Pablo. Tɨjnɨ yɨvɨ un ka skua'a jnu'un
epicúreo, suni tɨjnɨ ka skua'a jnu'un estoico.
Ni ka'an Pablo nuu yɨvɨ un, ti yɨvɨ un ni ka
keja'a ka ka'an:

—¡Naa jnu'un ka'an chaa ja'a ja ka'an
xaan da, ko sɨin xaan jnu'un ka'an da! —ni
ka kachi yɨvɨ un.

Sava yɨvɨ un ka ka'an:

—Ka'an da ja iyo ɨnga Yandios —ni ka
kachi.

Sia'an ni ka ka'an yɨvɨ un, chi ni ka'an
Pablo jnu'un Jesús, ti suni ni kachi da ja
ka nandoto tuku ndɨyɨ. [19] Ni ka jnɨ yɨvɨ
un Pablo, ti kuankoyo jiin da nuu yuku
nani Areópago. Yukan ka ndututu chaa
ka kuña'nu ñuu Atenas ka ndajnu'un da.
Yukan ti ka kachi da nuu Pablo:

—Kani na jnu'un kuu jnu'un xna'an ra
nuu yɨvɨ ja'a, [20] chi sɨin xaan ka'an ra. Tu ja'ɨ
kunso'o ri naa ri na jnu'un ka'an ra. Ka kuni
ri naa ri na jnu'un kuu —ni ka kachi da.

[21] Tendɨ'ɨ yɨvɨ ñuu Atenas ka kuni ka'an
taka jnu'un jaa un. Suni ka kuni kunso'o
taka jnu'un jaa un, chi sia'an kanda. Tukaa
iyo ɨnga jniñu ka sa'a. Suni sia'an sa'a yɨvɨ
ñuu un, ti suni sia'an sa'a ɨnga yɨvɨ chakoyo
ñuu un. [22] Yukan ti ni jakuiñɨ Pablo ma'ñu
nuu ni ka ndututu chaa ka kuña'nu nuu
yuku Areópago yukan, ti ni keja'a ka'a da
nuu chaa Atenas:

—Tendɨ'ɨ ni'in, chaa ka kuña'nu naa ni,
jini na ja ka nchañu'un nɨ ini ni kua'a santu.
[23] Ni jikonuu na ñuu ni, ti ni jini na taka
santu ja ni ka sa'a, ti ka nchañu'un ni. Suni
ni jini na ɨin nuu kuncha ɨin santu, ko tundo

kancha. ɨin letra jika altar un ja ka'an: "Tu ka jini ri Yandios un." Ka nchañu'un ni un, ko tu chaku ini ni. Vijna na kachi na nuu ni nava kuu —ni kachi Pablo.

Siin Pablo ka'an da:

24 —Yukan kuu Yandios ja ni sa'a ñuyɨvɨ jiin taka ja iyo ñuyɨvɨ. Ni ta'u ya jniñu andɨvɨ, ti suni ni ta'u ya jniñu ñuyɨvɨ ja'a, ko tu nandɨ'ɨ ya ɨin ve'e ja sa'a yɨvɨ ja kuncha ya, nanu ka sa'a yɨvɨ ja kuu santu. 25 Tu nandɨ'ɨ ya ja chindee yɨvɨ ya, chi tundo kumani nuu ya. Maa ya ja'a tendɨ'ɨ ja iyo. Maa ya sa'a ja ka chaku yo, ti jaan tachi yo. 26 Ɨin ni yɨvɨ ni sa'a Yandios undi nuu. Yukan ti ni ka nduu kua'a yɨvɨ, ti ni sa'a ya ja na kuchaku yɨvɨ nɨ ñuyɨvɨ. Ni kachi Yandios nasa na'an kuchaku ɨin ɨin yɨvɨ, ti ni kachi ya nanu kunchuku yɨvɨ. 27 Sia'an ni sa'a Yandios nava na kachi yɨvɨ: "¿Ndoo ni kuu sia'an? Ti sia'an sa na nanduku yɨvɨ Yandios, ko tu yɨɨ nani'in yɨvɨ ya." 28 Ni sa'a ya ja chaku yo. Ni sa'a ya ja jikonuu yo, ti sa'a yo taka jniñu. Suni sia'an ni ka ka'an tɨjnɨ chaa tu'va ñuu ni undi najana'an na ni ka ka'an da: "Yandios ni sa'a yo'o."

29 Yukan kuu ja tu va'a ka ndo'o ini ni ja kaa Yandios nanu ka ndo'o ini yɨvɨ. Ni ka sa'a i santu nava ni ka ndo'o ini i, ansu Yandios kuu ja ni ka sa'a yɨvɨ jiin oro, ni ja ni ka sa'a jiin plata, ni ja ni ka sa'a jiin yuu. Tu va'a ja ni ka ndo'o ini ni ja sia'an kaa Yandios, chi maa ya ni sa'a yo'o. 30 Undi najana'an tu ni ka jini yɨvɨ jniñu ka sa'a i. Tundo ni sa'a Yandios jiin yɨvɨ un, ko vijna ti ni kuni ya ja tendɨ'ɨ yɨvɨ na nakani ini i nuu kuachi i. 31 Kuni ya ja na kuu sia'an, chi ni kachi ya ja na koo ɨin kɨvɨ na xndichi ya tendɨ'ɨ yɨvɨ, chi ni ja'a ya jniñu nuu ɨin chaa ja na nde'e da nu ni sa'a va'a yɨvɨ, xi ni sa'a kue'e i, ti chaa un ka'an da mani jandaa. Ti ni naxndoto ya chaa un nuu ka'iin ndɨyɨ un ja nakuni yo na kaa chaa xndichi nuu yɨvɨ un —sia'an ni kachi Pablo.

32 Nu ni ka jiniso'o ja ni ka'an Pablo ja nandoto tuku ndɨyɨ, sava da ni ka kuu ichi ini, ti sava da ni ka kachi:

—Ɨnga jinu sa na kunso'o ri naa ri nasa nandoto tuku ndɨyɨ —ni ka kachi da.

33 Yukan ni kee Pablo nuu ka'iin da un, ti kua'an da. 34 Tɨjnɨ yɨvɨ un ni ka najna'an jiin Pablo, ti ni ka kandixia. Ɨin chaa un ni nani Dionisio. Suni ni kuu da ɨin chaa kuña'nu ñuu un. Ɨin ñasɨ'ɨ un ni nani Dámaris. Suni sia'an ni ka kandixia uu ga yɨvɨ un.

Kande Pablo ñuu Corinto

18

1 Ni kee Pablo ñuu Atenas ti kua'an da ñuu Corinto. 2 Yukan ni ndejna'an Pablo jiin ɨin chaa Israel nani Aquila. Ni kuu da ɨin chaa ñuu Ponto. Sa jaku kɨvɨ ni jakoyo da yukan jiin ñasɨ'ɨ da nani Priscila, chi ni ka kee da ñuu Italia. Ni ka kee da yukan, chi Claudio ni keni'in tendɨ'ɨ yɨvɨ Israel kanchuku ñuu Roma yukan. Claudio ni ta'u jniñu nɨ ñuu Italia. Ni ja'an Pablo ve'e Aquila jiin Priscila. 3 Ti yukan ni kuncha da jaku kɨvɨ, chi ɨin ni jniñu ni ka sa'a da naa da. Ni ka sa'a da ve'e jiin sa'ma. Ni ka sa'a ndɨnduu da jniñu un, ti sia'an ka ni'in da xu'un da. 4 Taka sábado ni ja'an Pablo veñu'un nuu ka nchañu'un yɨvɨ Israel un, ti ni ka'an da. Ni ka'an da nuu yɨvɨ Israel, ti suni ni ka'an da nuu yɨvɨ ɨnga nación, chi kuni da ja na kandixia yɨvɨ un Jesús.

5 Yukan ti Silas jiin Timoteo ni ka kee da ñuu Macedonia, ti ni jakoyo da yukan. Ti Pablo ni keja'a nɨ ini da ka'an da jnu'un Yandios. Ni skua'a da jiin yɨvɨ Israel un, ti ni kachi da:

—Kandatu ra Cristo naa ra. Ko na kachi ri nuu ra ja Jesús kuu Cristo, chi Yandios ni taji ya ja ta'u ya jniñu ña'nu —ni kachi da.

6 Ni ka keja'a ka kuɨtɨ ini yɨvɨ Israel un nuu Pablo, ti ni ka ka'an kue'e da nuu da. Yukan ti ni kɨsɨ Pablo sa'ma da, chi tukaa kundee ini da jiin jnu'un ni ka ka'an yɨvɨ un, ti ni kachi da:

—Kuachi maa ra naa ra nu tu nanita'u ra naa ra. Tu na kuachi ru'u, chi ja ni ka kachi ri nuu na nava ni kachi Yandios. Vijna ti na ki'in ri, ti na ka'an ri jnu'un Yandios nuu yɨvɨ ɨnga nación —ni kachi da.

7 Ni kee da veñu'un Israel un, ti kua'an da ve'e ɨin chaa nani Justo, ja kancha xiin veñu'un un. Suni ni nchañu'un da Yandios. 8 Ko iyo ɨin chaa nani Crispo ja ni yɨnda'a veñu'un Israel un. Maa da jiin tendɨ'ɨ jna'an da ni ka kandixia da Jesús. Suni kua'a yɨvɨ ñuu Corinto ni ka jiniso'o jnu'un Yandios, ni ka kandixia i Jesús, ti ni ka janducha i. 9-10 Yukan ti ni skoto jani nuu Pablo ɨin jakuaa, ti ni kachi Yandios nuu da:

Tu yu'u ra siin ra ka'an ra jnu'un ri, chi chindee ri ro'o, ti tundo sa'a yɨvɨ jiin ra. Siin

ka'an ra ti tu kasɨyu'u ra, chi iyo kua'a xaan yɨvɨ ñuu ja'a ja na kandixia ru'u —ni kachi ya nuu jani un.

11 Yukan ti ni kendo Pablo ñuu Corinto un ni kuncha da ɨin kuiya sava, ti ni skua'a da jnu'un Yandios jiin yɨvɨ un naa i.

12 Galión ni nani ɨin chaa ni ta'u jniñu nɨ ñuu Acaya un. Ni ka nduu ɨin nuu ini chaa Israel un, ni ka jnɨɨ da Pablo ti kuankoyo da jiin da nuu Galión. 13 Ti yukan ni ka kachi da:

—Ka'an chaa ja'a ja na kunchañu'un yɨvɨ Yandios, ko ansu sia'an ka'an ley yo —ni ka kachi da.

14 Ja kuni ka'an Pablo, ti ni kachi Galión nuu yɨvɨ Israel un:

—Nde'e naa ra, tundo ni sa'a chaa ja'a. Nu ni sakui'na da, xi ni ja'ni da ɨin ndɨyɨ, sa na kunso'o ri jnu'un ka ka'an ra naa ra, ko tundo ni sa'a da. 15 Na kachi ri ja kuu maa ra naa ra. Ka kuni chakuachi ra da ja skua'a da ɨnga jnu'un. Sɨin jnu'un ka'an da, ti sɨin kuu ley ra naa ra. Tu kuanta'u ri jnu'un ka ka'an ra naa ra —ni kachi Galión.

16 Yukan ti ni keni'in da yɨvɨ un kuankoyo fuera. 17 Yukan ti tendɨ'ɨ chaa griego un ni ka jnɨɨ da Sóstenes ja kuña'nu veñu'un chaa Israel un, ni ka ja'a da tau chaa un yuxe'e sticia un, chi tu ni ka jajna'an ini chaa Israel un, ko Galión tu ni nde'e da un.

Ni nandeokuñɨ Pablo ñuu Antioquía ti kua'an da jinu kuu uni

18 Tɨjnɨ ga kɨvɨ ni kuncha Pablo ñuu Corinto. Yukan ti ni ka kanxia'u da jiin yɨvɨ ka kandixia un, ti kua'an da ichi ñuu Cencrea, ja kuu ɨin ndañuu Siria. Suni kua'an Aquila jiin Priscila. Ni ka jakoyo da ñuu Cencrea. Yukan ni sete Pablo ixi xini da, chi ja ni sinu da jnu'un ni kachi da nuu Yandios. Yukan ni ka kɨvɨ da barco ti kuankoyo da ichi ñuu Siria. 19 Ichi kuankoyo da ni ka ya'a da ñuu Efeso. Yukan ni ka kendo Aquila jiin Priscila, ti ni ja'an Pablo veñu'un nuu ka nchañu'un yɨvɨ Israel kanchuku ñuu yukan, ti ni ka'an da jnu'un Yandios nuu yɨvɨ un. 20 Ni ka kuni yɨvɨ un ja na kendo Pablo tɨjnɨ kɨvɨ un, ko tu ni kuni da. 21 Ni kuu hora ka'an da ja ki'in da, ti ni kachi da:

—No'on ri ñuu Jerusalén, chi koo ɨin viko, ti kuni ri kunde ri yukan. Nu na kachi Yandios ti nandeokuñɨ tuku ri —ni kachi da.

Ni kee da ñuu Efeso un, ti kua'an da ichi yu'u mar. Yukan ni kɨvɨ da barco. 22 Yukan ni ya'a da ñuu Cesarea, ti ni jaa da ñuu Jerusalén. Yukan ni kanxia'u da jiin yɨvɨ ka kandixia Jesús un, ti sa kua'an da ñuu Antioquía. 23 Na'an ni kuncha da ñuu Antioquía. Yukan ni kee tuku da, ti ni nandeokuñɨ da ñuu Galacia. Ni naya'a da ñuu Frigia. Ni ya'a da ndɨ ɨin ndɨ ɨin ñuu yukan, ti ni ja'a da jnundee ini tendɨ'ɨ yɨvɨ ka kandixia Jesús un.

Ni ka'an Apolos ñuu Efeso

24 Na ni ya'a Pablo ñuu yukan, ɨin chaa Israel ni jaa da ñuu Efeso. Ni nani da Apolos, ti ni kuu da chaa Alejandría. Ni ka'an va'a da jnu'un Yandios, ti nakuni va'a da tutu Yandios jana'an. 25 Skua'a da jnu'un Jesús. Ni ka'an nɨ ini da, ko tu jini ndɨ'ɨ da jnu'un Jesús. Nɨnɨ jnu'un ni ka'an Juan ni jini da, ti Juan ni skuanducha da yɨvɨ. 26 Tu ni yu'u da ti ni keja'a ka'an da jnu'un un ini veñu'un nuu ni ka nchañu'un yɨvɨ Israel un. Ni ka jiniso'o Aquila jiin Priscila nava ni ka'an da. Yukan kuu ja ni ka kana da chaa, ti ni ka xndaku ndaa da nuu da nava ni jna'an Jesús undi na ni ji'i Juan. 27 Yukan ti Apolos kuni da ki'in da Acaya. Ni ka chindee yɨvɨ ka kandixia ñuu Efeso un maa da, ti ni ka sa'a i ɨin tutu nuu yɨvɨ ka kandixia Acaya. Ni ka kachi i: "Kuanta'u Apolos." Sia'an ni ka chiso da, ti kua'an Apolos. Ni ja'a da jnundee ini yɨvɨ ka kandixia un. Ja ni ka kandixia yɨvɨ un Jesús, chi ni chindee Yandios maa i. 28 Ni ka jini yɨvɨ un ja ni nachiso ndaa Apolos nuu yɨvɨ Israel, chi ni ja'a Yandios jniñu nuu da. Yukan kuu ja ni skua'a da nava ka'an tutu Yandios. Ni kachi da nuu yɨvɨ Israel un:

—Ka ndatu ra Cristo naa ra. Ko na kachi ri nuu ra ja Jesús ni kuu Cristo, chi ni taji Yandios ja ta'u ya jniñu ña'nu —ni kachi da.

Kande Pablo ñuu Efeso

19

1 Apolos ni kendo da ñuu Corinto, ti Pablo kua'an da yuku ñuhún ñuu Asia un, ti ni jaa da ñuu Efeso. Ni jaa da nuu iin tɨjnɨ yɨvɨ ka kandixia jnu'un ni ka'an Juan ja ni skuanducha. 2 Ti ni jikajnu'un da nuu da, ti ni kachi da:

—¿Ni ka ni'in ra Espíritu Santo kɨvɨ ni ka kandixia ra nu? —ni kachi da.

Ti ni ka kachi da nuu Pablo:

—Ni tu jini ri nu iyo Espíritu Santo —ni ka kachi da.

3 Ti ni jikajnu'un tuku Pablo nuu da naa
da, ti ni kachi da:
—¿Nasa ni ka janducha ra naa ra? —ni
kachi da.
Ni ka kachi da nuu Pablo:
—Ni ka janducha ri nava ni kachi Juan.
4 Ti ni kachi Pablo nuu da:
—Juan ni skuanducha da yɨvɨ jiin nducha
nu ni ka nakani ini da nuu kuachi da. Ni
kachi da nuu yɨvɨ ja kii ɨnga chaa, ti yɨvɨ
un na kandixia i ja chaa un kuu Jesús, ya
kuu Cristo. Sia'an ni ka'an Juan —ni kachi
Pablo.
5 Nu ni ka jiniso'o da jnu'un ni ka'an
Pablo, ti ni ka janducha da, chi ni ka
kandixia da ja Jesús kuu Cristo. 6 Yukan na
ti Pablo ni chuxndee da nda'a da sɨkɨ da naa
da, ti ni ka ni'in da Espíritu Santo, ti ni ka
keja'a da ka ka'an da ɨnga yu'u yɨvɨ, ti suni
ka ka'an da jnu'un Yandios. 7 Ti ka iyo yajni
uxi uu jna'an da.
8 Nu uni yoo ni kunde Pablo un, ni ja'an
da veñu'un nuu ka nchañu'un yɨvɨ Israel un.
Tu ni yu'u da ja ka'an da jiin yɨvɨ un, ti ni
xna'an da nuu da naa da, ti kua'a jnu'un ni
ka'an da nasa ta'u Yandios jniñu. 9 Yukan
ni ka'iin tɨjnɨ yɨvɨ Israel ja ni'in xaan ini
da. Tu ni ka kandixia da jnu'un ni ka'an
Pablo. Ti ni ka kachi da jiin jna'an da un
ja tu iyo va'a jnu'un Jesús. Yukan ti Pablo
ni kuxio da nuu ve'nu'un da, ti ni kuu sɨin
da kua'an da jiin chaa ni ka kandixia jiin
da un. Ti ni naya'a da ɨin skuela chaa nani
Tiranno. Yukan ti taka kɨvɨ ni xna'an Pablo
jiin taka yɨvɨ ka jakoyo skuela un. 10 Ni
skua'a da uu kuiya yukan. Ti tendɨ'ɨ yɨvɨ
kanchuku ndañuu Asia un ni ka jiniso'o i
jnu'un Jesús. Ni ka jiniso'o yɨvɨ Israel, ti
suni ni ka jiniso'o yɨvɨ ɨnga nación. 11 Ni
sa'a Pablo kua'a jniñu ña'nu yukan, chi ni
chindee Yandios maa da, ti ni ka jini yɨvɨ
un nava sa'a jniñu Yandios. 12 Ti yɨvɨ un ni
ka yɨnda'a i sava'ni ga pañitu xi sava'ni ga
sa'ma, ja ni kue'e Pablo, ti ni ka yɨnda'a i
nuu yɨvɨ ka ku'u, ti yɨvɨ un ni ka nduva'a i.
Suni ni ka yɨnda'a i nuu yɨvɨ ka jna'an tachi
xaan, ti tachi xaan un ni kee kua'an, ti ni ka
nduva'a yɨvɨ un.
13 Yukan ka jikonuu tɨjnɨ chaa Israel ja
suni ka kenchaa da tachi xaan nuu yɨvɨ, chi
ka kuu da chaa tasɨ. Ka kuni kenchaa da
tachi xaan un nuu yɨvɨ jiin sɨvɨ Jesús, ti ni
ka kachi da jiin tachi xaan un:
—Pablo ni ka'an jnu'un Jesús. Jiin jniñu
ni ta'u Jesús ka'an ri, ti kuan kee naa ra —ni
ka kachi da.
14 Sia'an ni ka sa'a ndɨ uxia se'e Esceva,
ɨin chaa kuu sutu kuña'nu. 15 Ni ka kachi da
jniñu ta'u Jesús nuu tachi xaan un, ti tachi
xaan un ni ka kachi:
—Jini ri nau ja kuu Jesús, ti jini ri nau
ja kuu Pablo, ko tu jini ri nau ja kuu ro'o
naa ra, chi tu ka ta'u ra jniñu ña'nu —ni ka
kachi tachi xaan un.
16 Yukan ti chaa ka jna'an tachi xaan un,
ni kanda da sɨkɨ chaa kuachi un ni jnɨɨ da
i, ti ni ja'a da tau i ja undi ni ka tuji i. Ni
tevichi lɨɨ da suchi un naa i. Sia'an ni ka kee
i ve'e un, ni ka jinu i. 17 Yukan ti tendɨ'ɨ yɨvɨ
ñuu Efeso ni ka jiniso'o nava ni ka jna'an
suchi un. Ni ka jiniso'o yɨvɨ Israel, ti suni
ni ka jiniso'o yɨvɨ ɨnga nación. Yukan kuu
ja tendɨ'ɨ yɨvɨ un ni ka keja'a ka yu'u da, ti
ni ka keja'a ka ka'an da ja ña'nu kuu jniñu
ni sa'a Jesús.
18 Kua'a yɨvɨ ni ka kandixia Jesús, ti
vekoyo i ka ka'an i ja tu iyo va'a jniñu ni
ka sa'a i niku. 19 Ni ka kachi kaji i nasa ni
ka xnda'u i yɨvɨ. Chaa tasɨ un ni ka yɨnda'a
da tutu tasɨ, ti tendɨ'ɨ yɨvɨ un ni ka jini ja ni
ka ja'ma da un. Ti ni ka tava da nasa nchaa
tutu un, ti ni ka jini da ja nchaa uu xiko uxi
mil xu'un plata. 20 Sia'an ni jichanuu jnu'un
Yandios, ti ni ka kandixia kua'a yɨvɨ un, ti
Yandios ni ja'a ya jnundee ini nuu yɨvɨ un.
21 Yukan ni ndo'o ini Pablo ja nandeokuñɨ
da ndañuu Macedonia. Ya'a da ndañuu
Macedonia. Ya'a da ndañuu Acaya, ti no'on
da undi Jerusalén, ko ni kachi da:
—Nu na ya'a ri Jerusalén, ti ki'in ri undi
Roma —ni kachi da.
22 Yukan ti ni taji Pablo Timoteo jiin
Erasto undi Macedonia, chi ni ka chindee
da jiin da, ti ni kendo Pablo jaku ga kɨvɨ ñuu
Asia.

Ni ka ndondaa yɨvɨ Efeso

23 Ti kɨvɨ un ni ka ndondaa yɨvɨ ñuu Efeso,
ja kua'a yɨvɨ ni ka kandixia Jesús. 24 Ni iyo
ɨin chaa ni nani Demetrio. Ni sa'a da jniñu
jiin plata, ti ni ka natejna'an da mani santu
kuachi. Nanu santu ni nani Diana. Ti chaa
ka sa'a jniñu jiin da un, ni ka ni'in kua'a da
xu'un, chi ni kuu ya'u xaan. 25 Ti Demetrio
un ni nastutu da taka chaa un jiin uu ga
chaa ka sa'a jniñu sɨkɨ jniñu un, ti ni kachi
da:

—Taa, ja ka jini yo ja jiin jniñu ja'a ka
ni'in kua'a yo xu'un. [26] Ko jini yo ja ka'an
Pablo ja santu kuachi ka sa'a yo, ansu maa
Yandios kuu. Ti sia'an ni skandixia da kua'a
yɨvɨ, ti tukaa ka jaan i santu ka sa'a yo. Ti
ansu nɨnɨ ñuu Efeso ja'a, chi nɨ ñuu Asia.
Sia'an ka jini yo nava sa'a da. [27] Chi nu tukaa
kuaan yɨvɨ santu ka sa'a yo, ti tu iyo va'a
nu sia'an, ko vi'i ga kuu nu na xndoo da
ja tukaa kunchañu'un da santu Diana, chi
maa ña kuu ɨɨn santu ja kuu ña'nu ga. Vijna
nɨ ñuyɨvɨ ka nchañu'un i santu un. Sandau
xi jaa ɨɨn kɨvɨ ti tukaa kunchañu'un i Diana
—ni kachi Demetrio.

[28] Nu ni ka jiniso'o da jnu'un ni ka'an
Demetrio, ni ka kuɨtɨ xaan ini da, ti ni ka
kanajiin da:

—¡Diana, ñuu Efeso ja'a, kuu ɨɨn santu
kuña'nu ga! —ni ka kachi da.

[29] Yukan ti ni ka ndondaa yɨvɨ nɨ tu'u ñuu
yukan, ni ka jnɨ yɨvɨ un Gayo jiin Aristarco,
uu chaa ñuu Macedonia, chi ka yaku da jiin
Pablo. Ti taka yɨvɨ ñuu un ni ka ndututu ɨɨn
nuu iyo junta nɨ tu'u ñuu. [30] Kuni ki'in Pablo
nuu ka kanajiin yɨvɨ un, ti ni ka ka'an da jiin
da, ko chaa ka kandixia jiin da tu ni ka ja'a
da jnu'un. [31] Ti yukan ka'iin tɨjnɨ chaa ñuu
Asia, ja ka kuu mani da jiin Pablo. Suni ni
ka kasjnu'un da nuu Pablo ja tu ki'in da un.
[32] Ti nuu junta un ni ka keja'a ka kanajiin
yɨvɨ. Tɨjnɨ ni ka ka'an ɨɨn jnu'un, ti uu ga
ni ka ka'an ɨnga jnu'un, chi ni ka kuvaa da
ka kanajiin da. Kua'a da tu ka jini ndoo ni
ka ndututu da. [33] Ti chaa Israel un ni ka
chinda'a da ɨɨn chaa nani Alejandro, ja na
ka'an da nuu tendɨ'ɨ yɨvɨ, ni ka jani sava yɨvɨ
un jnu'un nuu da ndoo ni ka ndututu da, chi
tu jini kuɨtɨ da. Yukan ti Alejandro ni sa'a
da seña jiin nda'a da ja na kasɨyu'u yɨvɨ un,
chi kuni kachi da ja ansu chaa Israel ni ka
ndondaa sɨkɨ ñuu un. [34] Ko nu ni ka jini yɨvɨ
un ja kuu da ɨɨn chaa Israel, ti ni ka kanajiin
yɨvɨ un yajni uu hora, ti ni ka kachi da:

—Diana, ñuu Efeso ja'a, kuu ɨɨn santu
kuña'nu ga —sia'an ni ka kana jiin da.

[35] Yukan ti ɨɨn chaa kuu secretario ñuu un,
nu ni kundee da ni ka jasɨyu'u yɨvɨ un, ti ni
keja'a ka'an da nuu i:

—Ni'in naa ni chaa ñuu Efeso, ka jini yɨvɨ
nɨ tu'u ñuyɨvɨ ja ka jito va'a yo ve'e Diana,
chi kuu ña ɨɨn santu kuña'nu ga. Suni jini da
ja ka jito yo santu ni kinikava undi andɨvɨ.
[36] Ti tu ni ɨɨn yo kachi ja ansu jandaa kuu.
Kasɨ yu'u ni naa ni. Ti tukaa ndoo ka'an
ni naa ni, chi tu ni ka jani va'a ini ni. [37] Ti
ka yɨnda'a ni Gayo jiin Aristarco. Tu ni ka
sakui'na da ini ve'e Diana, ni tu ka ka'an da
sɨkɨ Diana. [38] Ti nuu Demetrio jiin uu ga chaa
ka sa'a jniñu jiin da un, ka ñu'un kuachi da
jiin yɨvɨ, ti na kin kankuachi da nuu juez jiin
nuu juzgado, na kankuachi da nuu justicia
nava na ni'in da ichi da. [39] Nu ɨnga jniñu ka
jikan ni naa ni, kuu kakan ni nuu ɨɨn junta
nava ka'an nuu ley. [40] Sia'an sa'a ni naa ni,
chi kuu kankuachi i sɨkɨ ni, ti kachi i ja ni
ka ndondaa ni naa ni sɨkɨ justicia ja ni ka
ndututu ni ja'a. Ti nu na kuni justicia ja ni
ka ndututu ni naa ni vijna, ti kajnu'un da
ni'in naa ni, ti tundo kachi ni nuu da —ni
kachi secretario un.

[41] Nu ni ndɨ'ɨ ni ka'an da sia'an, ti ni nataji
da taka yɨvɨ un kuano'on i ve'e i.

Kua'an Pablo ñuu Macedonia jiin ñuu Grecia

20

[1] Nu ni ndɨ'ɨ ni ka jicha nuu yɨvɨ ni ka
kanajiin nuu junta un. Ti Pablo ni ndututu
da jiin yɨvɨ ka kandixia, ti ni ja'a da jnundee
ini nuu yɨvɨ un, ti ni ka kanxia'u da jiin yɨvɨ
un ti kua'an da undi ñuu Macedonia. [2] Ni
ya'a da ñuu Macedonia ti ni jikonuu da taka
ñuu un ni ja'a da jnundee ini nuu taka yɨvɨ
ka kandixia jnu'un Jesús. Yukan ti ni ya'a
da undi ndañuu Grecia. [3] Ni kendo da yukan
uni yoo. Ni jaa ɨɨn kɨvɨ ja kuni ki'in da barco
ja ki'in da undi ndañuu Siria. Yukan ti ni
ni'in da jnu'un chaa Israel ka ndo'o ini da
ja ka'ni da chaa. Yukan ti ni ndo'o ini da ja
nandeokuñɨ da ñuu Macedonia. [4] Ti kua'an
Pablo jiin ɨɨn chaa nani Sópater, chaa ñuu
Tesalónica. Suni Gayo, chaa ñuu Derbe, jiin
Timoteo kuankoyo da jiin da. [5-6] Tendɨ'ɨ da
kuankoyo da ñuu Filipos. Ti ni kendo da
jaku kɨvɨ jiin Lucas, ti uu ga chaa un ni ka
kandu da kua'an da. Ti ni ka ndatu da saña
undi ñuu Troas. Nu ni ya'a viko ka yee da
staa stila tu yɨ'ɨ levadura, ti ni ka kɨvɨ na ɨɨn
barco ti kua'an na. Ti nuu u'un kɨvɨ ni ka
janujna'an naa da undi ñuu Troas, ti yukan
ni ka kendo na uxia kɨvɨ.

Kande Pablo ñuu Troas

[7] Ɨɨn kɨvɨ domingo ni ka ndututu na jiin
taka yɨvɨ ka kandixia, ti ni ka yee na staa ja
ni ka nuku'un ini na kɨvɨ ni kuxini Jesús. Ni

ka'an Pablo jnu'un Jesús nuu yɨvɨ un undi
ñuu, chi ɨnga kɨvɨ kuni ki'in da. 8 Ti kua'a
yɨtɨ ka kayu nuu ni ka ndututu da, ka'iin
da ɨin ve'e kendo nuu sukun. 9 Ɨin chaa lulu
nani da Eutico, nukoo da yu'u ventana un.
Ti vanuxia ja ni siin Pablo ka'an da, ti ni
chaa ma'na nuu chaa lulu un, ti ni kanakava
i. Kanakava i uni piso undi nuu ñu'un. Ni
ji'i yɨ. 10 Yukan ti Pablo ni kuun da nuu ni
kanakava chaa lulu un, ti ni jinu da sɨkɨ i, ti
ni nanuu da i. Yukan na ti ni kachi Pablo
nuu yɨvɨ un:

—Koto yu'u ra naa ra, chi chaku i —ni
kachi da.

11 Yukan na ti ni ndaa Pablo nuu ka'iin da
un. Ni ka yee da staa jiin yɨvɨ un, ti ni siin da
ka'an da undi ni kuxian ɨnga kɨvɨ ti kua'an
da. 12 Chaa lulu un ni nandoto tuku da, ti
kuano'on da ve'e da. Yukan kuu ja ni ka
kusɨɨ xaan ini yɨvɨ un.

Kua'an Pablo jiin chaa ka jika jiin da ñuu Mileto

13 Yukan ti ni ka kandu na, ti ni ka kɨvɨ na
ɨin barco. Ti kua'an na undi Asón, nuu ni ka
ndatu na Pablo. Sia'an ni kuu ini maa da,
chi ni jika ja'a ka kua'an da undi ñuu un.
14 Yukan ni ka ndejna'an na jiin Pablo ñuu
Asón un. Ni kɨvɨ da jiin na naa na ini barco
un, ti kuankoyo na undi ñuu Mitilene. 15 Kee
na kuankoyo na yukan jiin barco, ti ɨnga
kɨvɨ ni ka ya'a na ñuu Quío, ti ɨnga kɨvɨ ni ka
ja'an na ñuu Samos. Ni kendo na jaku kɨvɨ
ñuu Trogilio, ti undi ɨnga kɨvɨ sa ni ka jaa
na undi ñuu Mileto. 16 Tu ni ka ja'an na ñuu
Efeso, chi Pablo tu ni kuni da kendo da ñuu
Asia yukan. Sia'an ni sa'a da, chi ni ndɨ'ɨ ini
da ja kuni da jaa yachi da ñuu Jerusalén. Nu
na kuu yachi da, ti kuni da nasa'a da viko
ta'u itu xi triu.

*Jnu'un ni ka'an Pablo nuu chaa ka y*ɨnda'a
yɨvɨ kandixia ñuu Efeso

17 Undi ñuu Mileto ni kana Pablo taka
chaa ka yɨnda'a yɨvɨ ka kandixia Jesús ñuu
Efeso, ja na ki'in da undi nuu kancha Pablo.
18 Nu ni ka jakoyo da nuu kancha Pablo, ti ni
kachi Pablo jiin da:

—Ni'in naa ni, ja ka jini ni nasa ni chaa
na, na ni chaa na ñuu Asia. 19 Ni sa'a na jniñu
ni ta'u Yandios. Tu ni sa'a vixi na maa na.
Kukui'ya xaan ini na jiin taka nundo'o ka
sa'a yɨvɨ nuu na. Ni ndo'o nene na, chi chaa
Israel ni ka sa'a ndeva'a da jiin na. 20 Ka jini
ni ja tu yu'u na ka'an na jnu'un Yandios nuu
ni, ja na kendo va'a ni naa ni. Ni skua'a na
jiin ni naa ni nu ni ka ndututu ni, ti suni
undi ve'e ni. 21 Ni ka'an na nuu yɨvɨ Israel, ti
suni nuu yɨvɨ ɨnga nación. Ni ka'an na ja na
nakani ini da nuu kuachi da, ti na kandixia
da ja Jesús kuu Cristo.

22 Vijna ti ki'in na Jerusalén, chi sia'an
kuni maa Espíritu Santo, vasu tu jini na
ndoo jna'an na yukan. 23 Taka ñuu ni kii na,
ni kachi Espíritu Santo nuu na ja koo ndo'o
koo nene na, chi ki'in na vekaa. 24 Ko tu ndɨ'ɨ
ini na ja yukan. Vasu na ka'ni yɨvɨ saña,
tundo jitu ini na, chi ndo'o ini ja siuku na
jniñu ni ja'a Jesús nuu na, ja na ka'an na
jnu'un Yandios. Ti sia'an kuu ja kusɨɨ ini
na. Kuu xaan ini na ka'an na jnu'un Yandios
nava kuu ini maa ya, ja kunda'u ini ya yɨvɨ
naa i.

25 Taka nuu kanchuku ni na ni ya'a na, ti ni
ka'an na jnu'un ja kuu kɨvɨ i nda'a Yandios
ti ta'u ya jniñu nuu i. Vijna ti ndo'o ini
na ja tukaa kuni ni saña ñuyɨvɨ ja'a. 26 Ja
yukan kuu ja na kachi na nuu ni naa ni, ja
tu na kuachi na nu tu ni kandixia ni ɨin yɨvɨ
jnu'un Jesús. 27 Sia'an na kachi na nuu ni,
chi ni ka'an ndaa na taka jniñu ta'u Yandios
nuu ni. 28 Ja yukan kuu ja koto ni maa ni naa
ni. Suni koto ni ñanijna'an ni ja ni kandixia
Cristo, chi Espíritu Santo ni ja'a ya jniñu un
nuu ni. Ja Jesús ti nanita'u yo, chi ni jatɨ ya
niñɨ ya ti ni ji'i ya ja yo'o naa yo.

29 Yukan kuu jnu'un ja'a na nuu ni, ja koto
ni maa ni naa ni. Chi nu na ya'a na ki'in
na, ti jini na ja kikoyo yɨvɨ koto u'u ni'in naa
ni, ti kuni xnaa i jnu'un Yandios, ti xnda'u
i ni'in naa ni. 30 Iyo sava ni naa ni keja'a
xndoña'an, ti xnda'u ni naa ni ja tukaa siin
ni jnu'un Yandios. 31 Ja yukan kuu ja kuni na
ja koto va'a ni maa ni naa ni. Ti nuku'un ini
ni saña ja uni kuiya ni xna'an na nuu ni, ti
ni xndaku na nuu ni, chi ndɨ kɨvɨ ndɨ ñuu
ni skua'a na jiin ni, ti tu ni kuxio na nuu
ni. Suni ni nde'e na tɨ'lɨ ja kuu ni'in naa ni
nuu Yandios. 32 Tendɨ'ɨ ni'in, mani ñani yo
naa yo, ña'an ni naa ni ti na chi'i na ni'in
nda'a Yandios naa ni. Jnu'un ya ka'an ja
kunda'u xaan ini ya. Nu skua'a ni jnu'un
ya, ti chindee chitu ya ni'in naa ni ja ni ka
kandixia ni ya. Ti kinkoyo ni kunchuku ni
jiin Yandios undi andɨvɨ jiin uu ga yɨvɨ ni
nakaji maa ya. 33 Tu ni ndo'o ini na ja kuu
maa na xu'un ni, jiin sa'ma ni. 34 Ka jini va'a
ni ja ni sa'a na jniñu jiin nda'a na jiin ja'a

na, ti ni ni'in na taka ja nandɨ'ɨ na. Suni ni
ni'in na taka ja ka nandɨ'ɨ chaa ni kunchuku
jiin na. 35 Sia'an ni xna'an na, ja na sa'a yo
jniñu, ti chindee yo nuu uu ga yɨvɨ nda'u.
Nuku'un ini ni jnu'un ni kachi Jesús, na ni
ka'an ya: "Kusɨɨ ga ini yɨvɨ ja chindee ni yɨ, ti
vi'i ga kusɨɨ ini maa ni nuu i", ni kachi Jesús
—kachi Pablo.
36 Nu ni ndɨ'ɨ ni ka'an Pablo sia'an, ni
jakunjitɨ da, ti ni kanajaa da Yandios jiin
tendɨ'ɨ yɨvɨ un. 37 Ti tendɨ'ɨ yɨvɨ un ni ka
nde'e i. Ni ka nanuu i, ti ni ka teyu'u i nuu
Pablo. 38 Ko kukui'ya xaan ini i, chi ni kachi
Pablo ja tukaa nakunijna'an i jiin da. Ni ka
jan chu'un ichi i da undi nuu barco, ti ni ka
kanxia'u i jiin Pablo.

Kua'an Pablo ñuu Jerusalén

21

1 Nu ni ka kendo ñanijna'an yo, ti
kuankoyo ndoo na undi ñuu Cos, ti ɨnga
kɨvɨ, undi ñuu Rodas. Yukan ti kuankoyo
na undi ñuu Pátara. 2 Yukan ni ka kɨvɨ na
ɨnga barco ja kua'an undi ñuu Fenicia, ti
kuankoyo na. 3 Nu kuankoyo na ni ka jini na
ñuu Chipre ja ni kendo ichi nda'a sajni ichi
kuankoyo na, ti ni ka siin na undi ñuu Siria.
Yukan ti ni jakoyo na ñuu Tiro, chi barco un
ni xndoo jaku ndajniñu ñuu un. 4 Ti ni ka
nanduku na yɨvɨ ka kandixia kanchuku ñuu
un, ti ni ka kendo na uxia kɨvɨ jiin da. Ni ka
kachi da nuu Pablo:
—Tu ki'in ni ñuu Jerusalén —ni ka kachi
da.
Sia'an ni ka kachi da nuu Pablo, chi sia'an
ni ka jini da jiin inijnuni Espíritu Santo. 5 Ti
ni jaa kɨvɨ kinkoyo tuku na, ti ñanijna'an
yo jiin ñasɨ'ɨ da, jiin se'e kuachi da, ni ka
jan chu'un ichi da saña naa na undi yu'u
ñuu un. Yukan ti ni ka jakunjitɨ naa na
na yu'u mar un, ti ni ka jikanta'u na nuu
Yandios yukan. 6 Yukan ti kuankoyo na. Ka
kɨvɨ tuku na barco, ti maa da naa da, ni ka
nandeokuñɨ da ve'e da.
7 Sia'an ni kekoyo na ñuu Tiro, ti ni ka
jakoyo na undi ñuu Tolemaida. Yukan ni
ka kanxia'u na jiin yɨvɨ ka kandixia jnu'un
Jesús un. Ni ka kendo na ɨɨn kɨvɨ jiin da naa
da. 8 Ni kundijin ɨnga kɨvɨ ti kuankoyo na.
Ni ka jaa na ñuu Cesarea, ti ni ka ja'an na
ve'e Felipe, chaa ka'an jnu'un Yandios. Kuu
da ɨɨn chaa junukuachi ja ni nakaji yɨvɨ ka
kandixia ñuu Jerusalén, chi na jana'an ni
ka nakaji yɨvɨ uxia chaa chindejna'an jiin
apóstol. Ni ka kendo na jiin da jaku kɨvɨ.
9 Felipe un ñava'a da kuun sesɨ'ɨ da, ja tu ni
ka nanda'a ña, ti ñaa un ka ka'an ña jnu'un
Yandios. 10 Ni kendo na yukan jaku kɨvɨ, ti ni
chaa ɨɨn chaa ka'an jnu'un Yandios. Vaji da
ñuu Judea, ti nani da Agabo. 11 Ti ni chaa da
nuu kanchuku na. Ni ndaji da sanchi Pablo,
ti ni ju'ni da nda'a maa da, ti ni kachi da nuu
Pablo:
—Ni kachi Espíritu Santo ja sia'an ku'ni
chaa Israel ja xiin sanchi ja'a, ti nakua'a da
chaa nuu yɨvɨ ɨnga nación, ni kachi Espíritu
Santo —kachi Agabo.
12 Ni ka jiniso'o na jnu'un ni kachi Agabo,
ti ni ka keja'a ka xndaku na nuu Pablo ja
tu ki'in da undi ñuu Jerusalén. Suni yɨvɨ ka
kandixia ñuu Cesarea, ni ka chayɨka i Pablo.
13 Yukan ti Pablo ni kachi da nuu na naa na:
—Koto nde'e ra naa ra. Koto sakui'ya ra
ini ri. Ja iyo tu'va ri nuu ndoo na kuu. Nu
yɨvɨ Jerusalén na jnɨɨ da presu ru'u tundo
sa'a, ti iyo va'a vasu na kuū ri. Sia'an na kuu
ri ja sɨkɨ Jesús —ni kachi da.
14 Tu ni ka kundee na kasɨ na ini da. Yukan
kuu ja ni ka sia na da, ti ni ka kachi na:
—Na kuu nava kuni maa Yandios —ni ka
kachi na.
15 Yukan na ti ka nduku ndee na ni ka
stutu na ndajniñu na, ti kuankoyo na undi
ñuu Jerusalén. 16 Ti kuankoyo tɨjnɨ chaa ka
kandixia Jesús ñuu Cesarea jiin na. Ñuu
Jerusalén yukan, iyo ɨɨn chaa nani Mnasón,
ja najana'an vaji da ñuu Chipre, ti ja iyo
kuiya ni kandixia da Jesús. Ñanijna'an yo ni
ka yɨnda'a da saña ja kendo na ve'e Mnasón.

Ja ni jaa Pablo ve'e Jacobo

17 Yukan ti ni jakoyo na ñuu Jerusalén.
Yɨvɨ ka kandixia un, ka kusɨɨ xaan ini da ja ni
ka jaa na. 18 Ni kundijin ɨnga kɨvɨ, ti ka ja'an
na jiin Pablo ni ka jande'e na Jacobo. Yukan
kanchuku taka chaa ka ndisojniñu ña'nu
veñu'un un. 19 Ni ka kanxia'u na jiin tendɨ'ɨ
da, ti Pablo ni keja'a da ka'an da jiin da, ti
ni jani da jnu'un taka ja ni sa'a Yandios jiin
da. Ni kachi da nasa ni ka ñuso'o yɨvɨ ɨnga
nación jnu'un Yandios ni ka'an da. 20 Nu ni
ka jiniso'o da jnu'un ni ka'an Pablo, ti ni ka
keja'a ka ka'an da ja Yandios ja kuña'nu ga.
Yukan ti ni ka kachi da nuu Pablo:
—Ñani Pablo, ja jini ni ja yɨvɨ Israel, iyo
kua'a xaan ja ni ka kandixia vijna. Ka kuni

i ja na siin yɨvɨ ɨnga nación jiin jnu'un ni
xndoo Moisés. 21 Ni ka kachi yɨvɨ un nuu i
ja ni'in xna'an nuu yɨvɨ Israel ja ka'iin ñuu
nuu kanchuku yɨvɨ ɨnga nación, ti ni xna'an
ni nuu i ja tu siin i jiin jnu'un ni xndoo
Moisés. Ka ka'an i ja ni xna'an ni ja se'e
kuachi i, tukaa nandɨ'ɨ seña yɨkɨ kuñu yɨ,
ti ni tu siin i jiin jnu'un jana'an. 22 Yukan
ti, ¿ndo sa'a na vijna na naa? Yɨvɨ un kuu
ndututu i, nu na kuni i ja ni chaa ni. 23 Yukan
kuu ja va'a ga sa'a ni nava kachi na nuu
ni. Ka iyo kuun jna'an na ja'a. Na siuku
da nava ni jikan da nuu Yandios. 24 Kua'an
ni veñu'un ka'nu Israel un jiin da naa da,
ti siuku ni jiin da jnu'un jana'an, nava na
kendo va'a ni nuu Yandios. Suni cha'u
ni xu'un nchaa ɨɨn rɨɨ ja kin soko da nuu
Yandios. Yukan ti sete ni ixi xini ni nava
ka sa'a da, ti na kuni yɨvɨ naa i ja ansu
jandaa kuu ja ni xna'an ni ja tu siin yo
jnu'un jana'an. Na kuni i ja siuku ni nava
iyo jnu'un ni xndoo Moisés. 25 Jini ni nava
ni sa'a na jiin yɨvɨ ka kandixia ɨnga nación.
Ni ka taji na tutu nuu i ti ni ka kachi na nuu
i nava ka ndo'o ini na. Ni kachi na ja tukaa
kaji i kuñu kuɨtɨ ja ni ka soko yɨvɨ nuu santu
ka nchañu'un i. Ni tu kuu kaji i kuñu kuɨtɨ
nu tu ni jatɨ ndɨ'ɨ nɨñɨ tɨ. Ni tu kuu kunchaka
ɨɨn ñasɨ'ɨ ɨnga chaa nuu yɨɨ ña —sia'an ni ka
kachi da nuu Pablo.

*Ni ka jn*ɨɨ da presu Pablo ini veñu'un
ka'nu Israel

26 Yukan ti kua'an Pablo jiin ndɨ kuun
chaa un, ti ɨnga kɨvɨ ni ka siuku da nava ka
sa'a da naa da, ti ni kɨvɨ da ini veñu'un Israel
un, ti ni ka kasjnu'un da nuu sutu Israel un
na kɨvɨ sa siuku jnu'un ni ka ka'an da. Ni
ka'an Pablo nuu sutu un na kɨvɨ nasoko da
naa da nuu Yandios.

27 Ko kuan jinu uxia kɨvɨ ka siuku da
jnu'un un. Ka'iin tɨjnɨ chaa Israel ini
veñu'un un, chaa ñuu Asia. Ni ka jini da
nuu Pablo ini veñu'un un, ti ni ka keja'a ka
ska'an da tendɨ'ɨ yɨvɨ un. Ti ni ka jnɨɨ da
Pablo, 28 ti ni ka keja'a ka kanajiin da, ti ka
ka'an da:

—¡Ni'in chaa Israel, chindee ni saña naa
na! Ja'a kuu chaa yaku nɨ tu'u ñuyɨvɨ, ti
xna'an da yɨvɨ ja yo'o, ansu chaa va'a ka kuu
yo, ti jnu'un yo tukaa kaxan, ja ni tu kaxan
veñu'un yo ja'a. Vijna skɨvɨ da ini veñu'un
ja'a yɨvɨ ɨnga nación, ti tu ja'a da ja yɨñu'un
veñu'un ii ja'a —ni ka kachi da.

29 Sia'an ni ka ka'an da, chi ni ka ndo'o ini
da ja ni ja'an Pablo jiin ɨɨn chaa ɨnga nación
ini veñu'un un, ti tu ka jajna'an ini da ja kɨvɨ
yɨvɨ ɨnga nación ini veñu'un da. Chaa un ni
kuu Trófimo, ɨɨn chaa ɨnga nación, chaa ñuu
Efeso, ja ni yaku da jiin Pablo ñuu Jerusalén,
ko tu ni kɨvɨ da ini veñu'un un.

30 Yukan ti ni ka ndondaa nɨ tu'u yɨvɨ ñuu
Jerusalén, ti ni ka jinu da kuankoyo i undi
veñu'un un. Ni ka jnɨɨ da Pablo, ti ni ka
ñu'un da da undi yuxe'e veñu'un un, ti ni
ka nakasɨ da yuxe'e veñu'un un. 31 Ka kuni
ka'ni da chaa, ti ni jaa jnu'un un nuu chaa
yɨnda'a soldado un, tendɨ'ɨ te tu'u yɨvɨ ñuu
Jerusalén ni ka ndondaa i. 32 Ti chaa un
ni na stutu da taka capitán da, jiin tendɨ'ɨ
soldado da, ti ka ja'a da corrɨ kuankoyo da
nuu ka'iin yɨvɨ un. Nu ni jini yɨvɨ un ja
vaji chaa un jiin soldado da, ti tukaa ni ka
kani da sɨkɨ Pablo. 33 Yukan ti ni jaa chaa un
nuu kandichi Pablo, ti ni kachi da ja na jnɨɨ
da presu Pablo, ti na ku'ni da chaa jiin uu
cadena. Yukan na ti ni jikajnu'un chaa un
nuu Pablo na chaa kuu da, ti ndoo ni sa'a da.
34 Yukan ti yɨvɨ un ni ka kanajiin ɨɨn jnu'un,
ti uu ga ni ka ka'an ɨnga jnu'un. Ti chaa un
tu ni chaku ini na jnu'un ka kanajiin yɨvɨ un,
chi so ka kuvaa ii. Yukan ti ni ta'u da jniñu
ja na ki'in da jiin Pablo undi nuu cuartel.

35 Ni ka jakoyo da escalera yuxe'e cuartel
un, ti soldado un ni ka kakɨ'ɨ da Pablo, chi
undi ka chinda'a jna'an yɨvɨ un ja ka kuɨtɨ
ini i. 36 Chi tendɨ'ɨ yɨvɨ vekoyo ichi jata, ka
kanajiin:

—¡Na kuū da! —kachi na.

*Nama Pablo maa da nuu y*ɨvɨ

37 Ja kua'an skɨvɨ da Pablo ini cuartel, ti ni
kachi Pablo jiin chaa un:

—Kuu ka'an na jaku jnu'un nuu ni xi tuu
—ni kachi Pablo jiin chaa un:

—¿Kuu ka'an ni sa'an griego nu? 38 ¿Nusa
ti ansu ni'in kuu ɨɨn chaa ñuu Egipto ja
na jana'an ni ka kana jiin gobierno, ti ni
yɨnda'a ni kuun mil yɨvɨ undi nuu ñu'un te'e
un, ti ni ka ja'ni da yɨvɨ nu? —ni kachi da.

39 Yukan na ti ni kachi Pablo jiin da:

—Ansu chaa yukan kuu na, chi chaa
Israel kuu na. Kuu na ɨɨn chaa ñuu Tarso, ɨɨn
ñuu ka'nu ja yɨ'ɨ jiin ñuu Cilicia. Ko kua'a

ni jnu'un ja na ka'an na nuu yɨvɨ ja'a —ni kachi da.

40 Ti chaa un ni ja'a da jnu'un ni ka'an Pablo, ni jakuɨñɨ da nuu escalera un, ti ni sa'a da seña jiin nda'a da ja na kasɨ yu'u yɨvɨ un. Nu ni ka jasɨ yu'u yɨvɨ un, ti ni keja'a ka'an Pablo. Ni ka'an da yu'u yɨvɨ Israel, ti ni kachi da:

22

1 —Ni'in chaa ña'nu naa ni jiin ñanijna'an yo, kunso'o ni na ka'an na nuu ni vijna ja tundo ni sa'a na, ni tundo tau na —ni kachi da.

2 Ni ka jiniso'o yɨvɨ un ja ni ka'an Pablo yu'u yɨvɨ Israel, ti ni ka jasɨ yu'u ga da. Sia'an ti Pablo ni kachi da jiin da naa da:

3 —Saña kuu chaa Israel. Ni kaku na ñuu Tarso, ja kuu ɨɨn ndañuu Cilicia, ko ni ja'nu na ñuu Jerusalén ja'a. Ni skua'a na jiin chaa kuña'nu ga nani Gamaliel. Ni xna'an ndaa da saña taka jnu'un najana'an. Ti ndo'o ini ni ja ka siuku ndaa ni nuu Yandios nava ka sa'a ni undi vijna. 4 Kɨvɨ jña suni ni kani na yɨvɨ ka siin jiin jnu'un Jesús, ti ni ndo'o ini na ja ka'ni na yɨvɨ un. Ni jnɨɨ na yɨvɨ un ja na ki'in i vekaa. Sia'an ni sa'a na jiin chaa, suni jiin ñasɨ'ɨ. 5 Sutu kuña'nu ga un, jiin taka chaa ña'nu yɨvɨ Israel, na kani da jnu'un ja ni sa'a na sia'an. Ni ka ja'a da tutu nuu na, ti ni yɨnda'a na nuu jna'an yo kanchuku ñuu Damasco. Yukan ni ka ja'an nunduku na chaa ka kandixia jnu'un Jesús, ja na kii da presu. Ti kundikun da kii da undi ñuu ja'a, ja na kondo'o da —ni kachi Pablo.

Kachi Pablo nama ni kandixia da Jesús

6 Siin Pablo ka'an da nuu yɨvɨ un, ti ni kachi da:

—Kua'an na ichi, ti yajni jaa na ñuu Damasco, ja ni kuu yajni koxiuu. Sanaa ni ga ti ni ndinchaa ɨɨn nduva undi andɨvɨ nuu na. 7 Ni jinu na nuu ñu'un, ti ni jiniso'o na ɨɨn ndusu ni ka'an jiin na, ti ni kachi: "Ro'o Saulo, ndoo ka kanaa ra jiin ri", ni kachi ndusu un. 8 Yukan ti ni jikajnu'un na: "Taa, ¿nau ni'in ka'an"? ni kachi na. Ti ni kachi ndusu un jiin na: "Maa ri kuu Jesús, chaa ñuu Nazaret, ti ro'o kuu ja ka kanaa jiin ri", ni kachi Jesús. 9 Chaa kuankoyo jiin na, ni ka keja'a ka yu'u da ja ni jini da nduva un, ko tu ni ka jiniso'o da ja ni ka'an ndusu un jiin na. 10 Ti ni jikajnu'un tuku na Jesús: "Nusa ti ¿ndoo kuni ni ja sa'a na, taa"? ni kachi na. Ti ni kachi Jesús jiin na: "Ndokuñɨ, siin ichi kua'an ra, ti nu ni jaa ra Damasco, ti yɨvɨ ñuu yukan kachi nuu ra ndoo sa'a ra", ni kachi ri ya. 11 Ti ni kuu kuaa na, tukaa ni kundijin nduchi na ja ni ndinchaa nduva un nuu na. Yukan ti chaa kuankoyo jiin na, ni ka jnɨ da nda'a na, ti kua'an na jiin da undi Damasco.

12 Yukan nchaa ɨɨn chaa nani Ananías. Ni nchañu'un da Yandios jiin ley ni xndoo Moisés. Ti taka chaa Israel kanchuku un ni ka ka'an da ja kuu da ɨɨn chaa va'a. 13 Ni jaa Ananías nuu kancha na, ti ni kachi da jiin na: "Ñani Saulo, na nde'e tuku", ni kachi da. Ti hora jña ni ndundijin tuku nduchi na ti ni nakuni na Ananías. 14 Ni kachi tuku da nuu na: "Yɨvɨ ña'nu yo na jana'an ni ka nchañu'un da Yandios, ti Yandios un ni nakaji ya maa ra ja sa'a ra jniñu nava kuni maa ya. Ja ni jini ra Jesús, maa Se'e Yandios. Ja ni jiniso'o ra jnu'un ni ka'an ya jiin ra. 15 Ja yukan kuu ja vijna ti ka'an ra jnu'un ya nɨ tu'u ñuyɨvɨ, ti kani ra jun'un taka ja ni jini ra, ti jiin ja ni jiniso'o ra. 16 Vijna, ko tu kukuee ra, ndokuɨñɨ ra, ti kuanducha ra. Kakanta'u ra nuu Jesús, ti na kenchaa ya kuachi ra", ni kachi Ananías —kachi Pablo.

Pablo jani da jnu'un nasa kua'an da nuu yɨvɨ ɨnga nación

17 Siin ka'an Pablo, ti ni kachi da:

—Ni nandeokuñɨ na Jerusalén, ti ni ja'an na ini veñu'un ja na kanajaa na Yandios, ti ni naxna'an ya nuu na. 18 Ni jini na maa Jesús, ti ni kachi ya jiin na: "Nduku ndee ti kuan kee yachi ñuu Jerusalén ja'a, chi tu sa'a yɨvɨ ja'a jnu'un ka'an ra ja ru'u", ni kachi ya. 19 Yukan na ti ni kachi na jiin ya: "Yɨvɨ un ka jini i ja ja'an na taka veñu'un nuu ka nchañu'un yɨvɨ Israel, ti ni jnɨ na presu taka yɨvɨ ka kandixia maa ni, ti kua'an na jiin i vekaa, ti ja'a na tau i. 20 Suni ka jini i ja ni kundichi na jiin chaa ni ka ja'ni Esteban, chaa ni ka'an jnu'un ni. Ti saña ni ndito na manga chaa ni ka ja'ni Esteban", ni kachi na jiin ya. 21 Ko ni kachi ya jiin na: "Taji ri ro'o ti kua'an jika nuu kanchuku yɨvɨ ɨnga nación." Sia'an ni ka'an Jesús jiin na —kachi Pablo nuu yɨvɨ un.

Ni kendo Pablo nda'a chaa yɨnda'a jniñu

22 Undi ja'a ni ka ñuso'o yɨvɨ jnu'un ni ka'an Pablo. Nu ni kachi Pablo ja ki'in da

ɨnga nación, ti ni keja'a ka kanajiin yɨvɨ un, ti ni ka kachi i:

—¡Na kuū chaa jña, tukaa kuni yo ja kuchaku da! —ni ka kachi i.

23 Ko vanuxia ka kanajiin yɨvɨ un, ti ka skanda i sa'ma ka yɨndii i nuu tachi, ti ka joso i ñu'un yuchi nuu tachi un, chi ka kuɨtɨ xaan ini i. 24 Yukan ti chaa un ni ta'u da jniñu nuu soldado un ja na naxndɨvɨ da Pablo ini cuartel. Ti suni ni ta'u da jniñu ja na kani da yo'o ñɨɨ chii Pablo, ja na kachi Pablo ndoo ka kuvaa yɨvɨ sɨkɨ da. 25 Ko nu ni ka ju'ni soldado un Pablo jiin ñɨ, ja kani da chaa, ti ni kachi Pablo jiin capitán kande un:

—Ka'an ley yo naa yo ja tu kuu kani ni saña, chi suni maa na kuu ɨɨn chaa Roma nu tu ja'i xndichi ni saña —ni kachi da.

26 Ni jiniso'o capitán jnu'un ni ka'an Pablo, ti kua'an da, ti ni kachi da nuu chaa un:

—Va'a nde'e ni jniñu sa'a ni, chi chaa jña kuu ɨɨn chaa Roma —ni kachi da.

27 Yukan na ti ni tu'va chaa un nuu kande Pablo, ti ni jikajnu'un da chaa:

—Kachi ndaa nuu ri nu ndaa ja kuu ra ɨɨn chaa Roma —ni kachi da.

Ti ni kachi Pablo nuu da:

—Sia'an ndixia iyo —ni kachi da.

28 Ti ni kachi chaa un nuu da:

—Ru'u, kua'a xu'un ni cha'u ri, ti ni kendo ri kuu ri chaa Roma —ni kachi da.

Ti Pablo ni kachi da:

—Ko saña chi kuu na chaa Roma, chi yukan ni kaku na —ni kachi da.

29 Yukan ti soldado ja ka kuni kani chii Pablo, ni ka kuxio da kua'an da. Ti undi chaa un ni yu'u nu ni jini ja chaa Roma kuu Pablo, ti ni yu'u da, chi ja ni ju'ni da Pablo. Ti tu kuu sa'a da sia'an jiin ɨɨn chaa Roma.

Ni kundichi Pablo nuu junta chaa ka kuñu'un yɨvɨ Israel

30 Ɨnga kɨvɨ, ti chaa un, kuni da ja na kuni ndaa da na jnu'un kuu ja ka kankuachi chaa Israel sɨkɨ Pablo. Ti chaa un ni ta'u da jniñu ja na ndututu taka sutu ka kuña'nu nación Israel jiin taka chaa ka kuña'nu nuu junta Israel. Ni ndaji da Pablo, ti ni keni'in da chaa nuu junta un.

23

1 Yukan ti ni nde'e Pablo nuu yɨvɨ ni ka ndututu nuu junta un, ti ni ka'an da:

—Ni'in chaa ka kuña'nu naa ni, undi vijna kukuee chaku na, ja kuu na ɨɨn chaa va'a nuu Yandios —ni kachi da.

2 Yukan ti Ananías, ja kuu da sutu kuña'nu ga, ni kachi da jiin chaa ka'iin yajni xiin Pablo ja na kani da ɨɨn jikɨ yu'u da. 3 Ko Pablo ni kachi da:

—Kuu ni ɨɨn chaa ñaa xini. Yandios na xndichi ya maa ni. Nukoo ni ja'a ja xndichi ni saña nava ka'an ley Yandios. Ni ta'u ni jniñu ja na kani da saña, ko ansu sia'an ka'an ley Yandios —ni kachi da.

4 Ti yɨvɨ kanchuku yukan ni ka kachi nuu Pablo:

—¿Sia'an ka'an ndeva'a ni nuu sutu kuña'nu ga ja junukuachi nuu Yandios nu? —ni ka kachi i.

5 Ti Pablo ni kachi:

—Ni'in chaa ka kuña'nu naa ni, jini na ja ka'an nuu tutu Yandios ja tu kuu ka'an ndeva'a yo nuu chaa ta'u jniñu nuu yo, ko tu ni jini na ja kuu da sutu kuña'nu ga —ni kachi da.

6 Yukan na ti ni jini Pablo ja uu chaa ka'iin nuu junta un, sava da ka yɨ'ɨ da jiin chaa saduceo, ti uu ga da ka yɨ'ɨ da jiin chaa fariseo, ti tu ka iyo ɨɨn nuu ini da. Ti ni ka'an jaa ga Pablo nuu da:

—¡Ni'in ñani naa ni, kuu na ɨɨn chaa fariseo! Tata na ni kuu fariseo suni. Ka xndichi ni saña, chi kandixia na ja ka nandoto ndɨyɨ —ni kachi da.

7 Ti nu ni ka'an da sia'an, ti ni ka keja'a ka ndajnu'un chaa saduceo jiin chaa fariseo, ti tu ni kejna'an jnu'un ni ka ka'an da. 8 Chaa saduceo ka ka'an da ja tu ka nandoto ndɨyɨ, ti ni tu iyo ángel, ni ɨnga tajnu Yandios ja kii andɨvɨ, ni tu iyo espíritu, ni ka kachi da. Ti chaa fariseo, ka kandixia da tendɨ'ɨ un. Ja yukan tu ni kejna'an jnu'un ni ka ka'an da. 9 Ti tendɨ'ɨ yɨvɨ un ni ka kanajiin. Suni ka'iin tɨjnɨ chaa ka xna'an ley Israel ja suni yɨ'ɨ da jiin chaa partido fariseo. Ni ka ndokuɨñɨ da ti ni ka ka'an da ja'a Pablo ja ka kuni nama da chaa:

—Chaa ja'a tu nau ɨɨn kuachi ni sa'a da, ti nu ɨɨn ángel xi ɨɨn espíritu ni ka'an jiin da, ti koto ka'an yo sɨkɨ Yandios —ni ka kachi da.

10 Ni keja'a ka ndokaña yɨvɨ un jiin Pablo ja ka ka'an maa ni ga. Yukan ti chaa un ni yu'u da ja sakuachi yɨvɨ un Pablo, ti ni ta'u da jniñu nuu soldado un ja na jnɨɨ da Pablo.

Ti sia'an ni ka nama da Pablo nuu yɨvɨ kua'a un, ti kuano'on da undi nuu cuartel.
11 Ti jakuaa ɨnga kɨvɨ, ni ndenda Jesús nuu Pablo, ti ni kachi ya:
—Ndee sa'a ini ra Pablo. Kin ka'an ra jnu'un ri undi Roma, nanu ka'an ra jnu'un ri ñuu Jerusalén ja'a —ni kachi ya.

Ka ndajnu'un da ja ka'ni da Pablo

12 Ni kundijin ɨnga kɨvɨ, ti sava chaa Israel ni ka ndajnu'un da ja ka'ni da Pablo, ti ni kachi da:
—Siuku yo jnu'un ka ndajnu'un yo. Ti ni tu kaji yo, ni tu ko'o yo undi nu tu ka'ni yo Pablo —ni ka kachi da.
13 Iyo vi'i ga uu xiko chaa un naa da, ti tendɨ'ɨ da ni ka ndu ɨɨn nuu ini. 14 Ni ka ja'an da nuu sutu kuña'nu ga jiin chaa ka kuña'nu Israel, ti ni ka kachi da:
—Ni ka ndajnu'un na ja tu kaji kuɨtɨ na naa na undi nu tu ka'ni na Pablo. 15 Ni'in naa ni jiin uu ga chaa ka kuña'nu nuu junta ja'a, ka'an ni jiin chaa un na keni'in da Pablo jaña'an ijña nuu ka ndututu ja'a, ja nduku ni nasa xndichi ni da. Ti Pablo tu chaa da ja'a, chi ichi un na ka'ni na da —ni ka kachi da.
16 Yukan ti ɨɨn sajin Pablo ni jiniso'o da nava ka ndajnu'un chaa un ja ka'ni da Pablo, ti ni jan kasjnu'un da nuu Pablo undi nuu cuartel un. 17 Yukan na ti ni kana Pablo ɨɨn chaa kuu capitán nuu soldado un, ti ni kachi da:
—Kua'an jiin chaa lulu ja'a nuu chaa un, chi iyo ɨɨn jnu'un ka'an da jiin da —ni kachi da.
18 Ti kua'an capitán un jiin chaa lulu un undi nuu chaa un, ti ni kachi capitán un nuu chaa:
—Jini ni Pablo, chaa kuu presu kande vekaa un, ni kachi da ja na kii na jiin chaa lulu ja'a nuu ni, chi iyo ɨɨn jnu'un ka'an da jiin ni —ni kachi da.
19 Ti chaa un ni jnɨɨ da nda'a chaa lulu un, ti kua'an sɨɨn da, ti ni jikajnu'un da chaa lulu un:
—¿Ndoo kuni ka'an ra jiin ri? —kachi da.
20 Ti ni kachi chaa lulu un jiin da:
—Chaa Israel, ni ka ndu ɨɨn nuu ini da ja kakan da nuu ni, ti kunda'a ni Pablo ijña undi nuu ka ndututu chaa ka kuña'nu un. Ti kachi da ja na xndichi va'a da Pablo, ko tu ndixia da naa da. 21 Ti tu kandixia ni jnu'un ka'an da, chi iyo vi'i ga uu xiko chaa ka yɨsa'yɨ ja ka'ni da chaa. Ti ni ka ndu ɨɨn nuu ini da ja tu kaji da, ni tu ko'o da undi nu tu ka'ni da Pablo. Ti vijna ka ndatu da ja kua'a ni jnu'un nuu da ja na keni'in ni Pablo nuu chaa ka kuña'nu un —ni kachi da.
22 Yukan ti ni kachi chaa un:
—Tu kani ra jnu'un nuu ni ɨɨn yɨvɨ ja sia'an ni ka ndajnu'un yo —ni kachi da.
Ti ni na chu'un ichi da chaa lulu un kua'an da.

Ka yɨnda'a da Pablo nuu gobernador Félix

23 Yukan na ti chaa yɨnda'a soldado un ni kana da uu chaa kuu capitán da, ti ni keja'a kachi da nuu da:
—Satu'va ra ndajniñu ra naa ra, chi kinko'o ra ñuu Cesarea kaa ɨɨn jakuaa vijna. Uu ciento soldado kaka ja'a. Uni xiko uxi chaa ki'in jiin kuayu. Uu ciento chaa kinkoyo jiin lanza. 24 Suni ta'u ra jniñu ja na kotu'va ɨɨn kuayu koso Pablo. Ti sia'an na kejiyo va'a da undi nuu Félix, chaa ta'u jniñu ñuu Cesarea —ni kachi da jiin capitán un.
25 Chaa yɨnda'a un ni taji da ɨɨn tutu nuu gobernador Félix, ti sia'an ni kachi da nuu da: 26 "Saña, Claudio Lisias, kanxia'u na jiin ni'in, chaa ña'nu Félix. 27 Chaa Israel, ni ka jnɨɨ da presu chaa ja'a. Kuni ka'ni da chaa, ti ni jaa na jiin soldado na nuu ka'iin yɨvɨ un. Ni nama na da, chi ni jini na ja kuu da ɨɨn chaa yɨ'ɨ ñuu Roma. 28 Ni nanduku jnu'un ndoo ka kankuachi yɨvɨ ja'a da. Ti yukan ni yɨnda'a na da nuu ka ndututu chaa ña'nu Israel. 29 Yukan ti ni jini na ja ka kankuachi da nava ka kuni maa da naa da, chi Pablo tu ni ja'a da ja yɨñu'un ley Israel. Ko tu kuu ja ka'ni da chaa, ni tu kuu ja ki'in da vekaa. 30 Sia'an ni kuu ti ni jiniso'o na ja ka ndajnu'un chaa Israel ja ka'ni da Pablo. Ja yukan kuu ja ni taji na da undi nuu ni. Suni ni kachi na jiin chaa ka kankuachi ja'a da ja na kachi da nuu ni nu ndoo ni sa'a chaa ja'a." Sia'an ni chiso da nuu tutu kua'an nuu Félix.
31 Yukan ti soldado un, ni ka jandatu da nava ni ta'u jniñu nuu da, ti kuankoyo da jiin Pablo jakuaa jña undi Antípatris. 32 Ni kundijin ɨnga kɨvɨ, ti Pablo kua'an da jiin soldado ka yoso da kuayu un undi Cesarea, ti uu ga soldado ka jika ja'a un ni ka nandeokuñɨ undi nuu cuartel ñuu Jerusalén. 33 Sia'an ni kuu, ti Pablo ni jaa da ñuu Cesarea jiin soldado un, ti soldado un ni

ka nakua'a da tutu nuu gobernador Félix,
chaa ta'u jniñu nuu ñuu yukan. Ti suni ni
ka nakua'a da Pablo nuu gobernador un.
34 Chaa kuña'nu un ni ka'u da tutu un, ti ni
jikajnu'un da Pablo:
—¿Nasa nani ñuu ra? —kachi da jiin
Pablo.
Ti Pablo ni kachi da:
—Chaa ñuu Cilicia kuu na —kachi da.
35 Sia'an ni kuu, ti chaa kuña'nu un ni
kachi da nuu Pablo:
—Kunso'o ri jnu'un ka'an ra, ko undi
na chakoyo chaa ka kankuachi ja'a ra —ni
kachi da.
Ti ni ta'u da jniñu ja na kundito soldado
un Pablo ini palacio nuu ni kuncha Herodes.

Pablo nama da maa da nuu Félix

24

1 Ni ya'a u'un kɨvɨ, ti Ananías, ɨɨn sutu
kuña'nu ga, ni jaa ñuu Cesarea jiin sava
chaa ña'nu Israel. Suni ni chaa ɨɨn chaa
nani Tértulo, ti jniñu da kuu ja ka'an da
ja'a ɨnga yɨvɨ nuu juzgado, ti iyo ɨɨn nuu
ini da jiin chaa ka kankuachi ja'a Pablo.
Ni kachi da nuu Félix ndoo ni sa'a Pablo.
2 Sia'an ni kuu, ti Félix ni ta'u da jniñu ja na
keni'in soldado un Pablo. Yukan ti Tértulo,
ni keja'a kankuachi da ja'a Pablo nuu Félix,
ti ni kachi da:
—Kuta'u yo nuu ni, ni'in chaa ña'nu, ni
kukuee ti ni kuu kanchuku yo. Chi jini va'a
ni ja kuan kuña'nu taka ñuu yo. 3 Ti tendɨ'ɨ
saña naa na ka jikanta'u na nuu Yandios ja
kuu maa ni, ti ka nakua'a na ja yɨñu'un nuu
ni, chaa kuña'nu Félix. 4 Ti kuee sa'a ini ni,
ti kunso'o ni jnu'un ka'an na, tu kukuee yo,
chi ndee kuee ini ni. 5 Ni ka jini na ja chaa
ja'a tundo kuu kuɨtɨ da. Nɨ tu'u ñuyɨvɨ ni
ska'an da yɨvɨ Israel. Kuu da ɨɨn ni xini jiin ja
ni nani Jesús, chaa ñuu Nazaret. 6 Ti undi ni
kuni kusɨkɨnchaa da veñu'un ka'nu na, ti ni
ka jnɨɨ na da presu, ti ni ka kankuachi na ja'a
da nava iyo ley na naa na. 7 Ti chaa yɨnda'a
soldado ñuu Lisias ni kɨvɨ da, ti ni kenchaa
da Pablo nuu na naa na. 8 Chaa un ni ta'u
jniñu ja na kii kankuachi na ja'a Pablo undi
nuu ni. Kuu kajnu'un ni da, ti kuni ni na
sɨkɨ kankuachi na ja'a da —sia'an ni ka'an
Tértulo.
9 Ti suni sia'an ni ka ka'an tendɨ'ɨ chaa
Israel un ja sia'an ni kuu ndixia nava ka'an
Tértulo. 10 Yukan na ti chaa kuu gobernador
un, ni sa'a da seña nuu Pablo ja na ka'an da,
ti Pablo ni ka'an da:
—Kusɨɨ ini na, chi ni'in kunso'o ni jnu'un
ka'an na, chi jini na ja tɨjnɨ kuiya ni ta'u
ni jniñu nuu nɨ tu'u ñuu ja'a. 11 Ti ni'in
kuu nduku jnu'un ni, ti kuni ni ja sa uxi
uu kɨvɨ ni jaa na Jerusalén, ja na chiñu'un
na Yandios. 12 Tu ni sa'a na ni ɨɨn jniñu
ja tu iyo va'a ini veñu'un ka'nu un, ni ini
veñu'un kuachi, nuu suni ni ka nchañu'un
yɨvɨ Israel, ni ɨnga ñuu un. 13 Yɨvɨ ja'a
tu kachi da nuu ni nu ndoo ni sa'a na ja
kankuachi da ja'a na vijna.
14 Ja'a kuu jnu'un ka'an na jiin ni.
Nchañu'un na Yandios. Ti Yandios un kuu
yaa ni ka nchañu'un yɨvɨ jana'an. Kandixia
na taka jnu'un ni chiso Moisés ja kuu ley yo.
Suni kandixia na taka jnu'un ni chiso chaa
ni ka ka'an ja kuu Yandios. Nchañu'un na
Yandios nava ni kachi Jesús, ko ka ka'an
chaa Israel ja'a ja tu va'a ichi ni xna'an
Jesús. 15 Suni kandixia na ja nandoto ndɨyɨ
nanu ka kandixia chaa Israel ja'a. Yɨvɨ va'a
nuu Yandios, nandoto i ti yɨvɨ tu ni ni sa'a
jniñu va'a nuu Yandios, suni nandoto i.
16 Yukan kuu ja nɨnɨ nduku na ichi va'a, chi
kukuee kancha na ja kuu nuu Yandios, ti
suni ja kuu nuu yɨvɨ naa i.
17 Tɨjnɨ kuiya ni yaku na ɨnga nación, ti ni
nandeokuñɨ na ñuu Jerusalén ja na nakua'a
na xu'un nuu yɨvɨ nda'u, ja ni ka kekoo yɨvɨ
uu ga ñuu un. 18 Kɨvɨ ni kunde na Jerusalén,
ni ja'an na ini veñu'un ka'nu un, ja na siuku
na nava ka sa'a ni. Tu ni ka'iin kua'a yɨvɨ,
ni tu ni ska'an na yɨvɨ un. Ti nɨ kande na
ini veñu'un un, ti ni ka jini sava chaa Israel
ka yɨ'ɨ ñuu Asia saña. 19 Ti na kachi na ja
chaa yukan kuu ja kikoyo undi ja'a, ja na
kankuachi da ja'a na, nu ndo'o ini da ja ni
sa'a na kuachi. 20 Ti tu ni chakoyo ni ɨɨn da.
Ja yukan kuu ja chaa ja'a na kachi da nuu
nau ɨɨn kuachi ni'in ni sa'a na, ti ja ni ka
xndichi da saña na ni kundichi na nuu ka
ndututu ka'nu chaa Israel. 21 Tu ni ka ni'in
da ni ɨɨn kuachi sɨkɨ na, ko nu suu ja ni ka'an
jaa na nuu da naa da nu junta un, ti kachi na:
"Vijna ti ka chakuachi ni saña, chi kandixia
na ja nandoto ndɨyɨ." Sia'an ni kachi na nuu
da —kachi Pablo.
22 Nu ni jini va'a Félix nava ka kandixia
yɨvɨ Jesús. Yukan na ti ni kachi da jiin chaa
un naa da:

—Iyo va'a sia'an ni, ti kuu kinkoyo ra vijna. Xnakan na chaa ɨnda'a soldado Lisias, ti sa na nde'e yo nasa sa'a yo jiin jniñu ja'a —ni kachi da.

23 Yukan na ti Félix, ni ta'u da jniñu nuu capitán un ja na kundito da Pablo, ti na kuu kee da tɨ'lɨ, ti na kuu kɨvɨkoyo sava chaa ka kuu jna'an Pablo, ja na kin nde'e da chaa.

24 Nu ni ya'a tɨjnɨ kɨvɨ, ti ni jaa tuku Félix jiin ñasɨ'ɨ da Drusila. Ña'an yukan kuu ɨɨn ñaa ñuu Israel. Yukan ti ni kana da Pablo. Ni ñuso'o Félix jnu'un ni ka'an Pablo nava ka kandixia yɨvɨ jnu'un Jesús. 25 Ni ka'an Pablo ja na kaka ndaa yo nuu Yandios. Suni ni kachi da ja na koto va'a yo maa yo ja tu sa'a yo jniñu ja tu va'a. Suni ni kachi da ja jaa ɨɨn kɨvɨ xndichi Yandios ñuyɨvɨ. Sia'an ni kachi Pablo nuu da. Yukan na ti ni yu'u Félix, ti ni kachi da jiin Pablo:

—Kua'an va'a ga, ti ɨɨn kɨvɨ kukuee sa na ka'an tuku yo —ni kachi da.

26 Félix kuni da ja na kua'a Pablo xu'un nuu da ti sia da chaa. Yukan kuu ja tɨjnɨ jinu kana da Pablo ja na ka'an da jiin da. 27 Sia'an ni kuu undi uu kuiya, ti Félix ni kee da ja ni kuu da gobernador. Kuni da ja na kendo va'a da jiin chaa Israel, ti ni xndoo da presu Pablo. Sia'an ni kuu, ti ni kɨvɨ Porcio Festo kuu da gobernador ñuu un.

Kandichi Pablo nuu Festo

25

1 Yukan na ti ni jaa Festo, ni nukoo da kuu da gobernador. Ni kuu uni kɨvɨ, ni kee da Cesarea ti kua'an da Jerusalén. 2 Nu ni jaa da yukan, ti sutu ka kuña'nu un jiin chaa ka kuña'nu Israel, ni ka keja'a da ka ka'an da jiin Festo. Chaa Israel un ni ka kankuachi da ja'a Pablo. 3 Ni ka ka'an nda'u da nuu Festo ja na nataji da Pablo ñuu Jerusalén. Sia'an ni ka ndo'o ini chaa Israel, chi ka kuni da ja kinsa'yɨ da ichi un, ti ka'ni da Pablo. 4 Festo ni kachi da jiin chaa Israel un:

—Na kendo Pablo presu ñuu Cesarea. Jaku ni kɨvɨ ti nandeokuñɨ tuku na yukan. 5 Yukan kuu ja ni'in chaa ka kuña'nu kikoyo ni jiin na ñuu Cesarea, ti nu iyo ɨɨn kuachi ni sa'a chaa un, kuu kankuachi ni ja'a da —ni kachi Festo.

6 Ti Festo ni kendo da yajni uxi uu ga kɨvɨ ñuu Jerusalén, ti sa ni nandeokuñɨ da Cesarea. Ni kundijin ɨnga kɨvɨ ti kua'an da ve'e sticia. Ni ta'u da jniñu ja na kinchaka soldado un Pablo nuu da. 7 Yukan ti ni jaa Pablo nuu ni nukoo da. Ni ka'iin suni chaa Israel ja ni chaa undi ñuu Jerusalén, ti chaa Israel un ni ka tu'va da nuu Pablo. Kua'a xaan kuachi ni ka chaa da sɨkɨ Pablo, ko tu ni ka ni'in da jnu'un ka'an da ja kankuachi ja'a Pablo. 8 Yukan ti Pablo ni kachi da jiin Festo:

—Ni ɨɨn kuachi tundo ni sa'a na. Tu ni sa'a na ɨɨn kuachi nuu ley Israel, ni tu ni sa'a na ni ɨɨn kuachi nuu veñu'un ka'nu da, suni tu ni sa'a na ni ɨɨn kuachi nuu César, chaa kuña'nu ga ñuu Roma —ni kachi da.

9 Festo kuni da ja na kendo va'a da jiin chaa Israel un, ti ni jikajnu'un da Pablo:

—¿Kuni ra no'on ra Jerusalén, ti yukan na kachi ri nasa sa'a yo nu? —ni kachi da.

10 Ti ni ka'an Pablo:

—Kandichi na nuu ni'in chaa kuña'nu, ja ni ta'u jniñu nuu ni undi Roma, ti ja'a kachi ni nasa sa'a yo, ti jini va'a ni ja saña tu ni sa'a na ni ɨɨn kuachi nuu chaa Israel. 11 Tu nduku na ja na keta'u na, chi jini na ja tu na kuachi ni sa'a na ja na kuu na. Ti tu yu'u na ja kuū na. Tu kuu nakua'a ni saña nuu yɨvɨ Israel un, chi tu iyo ndaa jnu'un ka kankuachi da sɨkɨ na. Jikanta'u na nuu ni ja maa César, chaa kuña'nu ga un, na xndichi da saña —ni kachi da.

12 Sia'an ni kuu, ti Festo ni keja'a da ka ndajnu'un da jiin chaa ka'iin jniñu jiin da un. Yukan ti ni kachi da nuu Pablo:

—Jikanta'u ra ja na xndichi maa César ro'o, chi maa da kuña'nu ga, ti yukan ki'in ra —ni kachi da.

Kandichi Pablo nuu ɨnga chaa kuña'nu

13 Nu ni ya'a tɨjnɨ kɨvɨ, ti ni jaa chaa kuña'nu Agripa jiin ñasɨ'ɨ da Berenice ñuu Cesarea ja kanxia'u da jiin Festo. 14 Ni ka kendo da yukan tɨjnɨ kɨvɨ. Ti Festo ni jani da jnu'un Pablo nuu Agripa, ti ni kachi da:

—Iyo ɨɨn chaa kande vekaa ja'a, ja ni xndoo Félix na ni kee da jniñu da. 15 Na ni ja'an na Jerusalén, ti taka sutu Israel ka kuña'nu un jiin chaa ka kuña'nu Israel, ni ka ndakuni'in da kuachi ni sa'a Pablo nuu da. Ka kuni da ja na ka'ni na chaa un. Ti ni kachi na jiin da naa da ja ka ndisojniñu na nuu ñuu Roma, ti Roma ta'u jniñu nuu nɨ ñuyɨvɨ, ti ka jandatu yo ley un. 16 Yukan kuu ja tu kuu xndichi yo yɨvɨ nu tu jini da nau ja kankuachi ja'a i, ni tu kuu ja nama da maa da. 17 Sia'an ni kuu, ti chaa Israel un

ni kikoyo da undi ja'a. Ti tu ni xnaa na kɨvɨ
na, chi ɨnga kɨvɨ ni ja'an na ve'e sticia na, ti
ni ta'u na jniñu nuu soldado ja na keni'in
da Pablo. 18 Ni ndo'o ini na ja ni sa'a da
ɨɨn kuachi ka'nu, ko tundo ni ka kankuachi
chaa Israel ja'a da. 19 Tendɨ'ɨ chaa Israel ka
kuni kankuachi da, chi Pablo tu ni siuku da
jnu'un. Chaa Israel un, suni ni ka jani da
jnu'un ɨɨn chaa ni nani Jesús. Ni ka kachi da
ja ni ji'i Jesús, ko Pablo ni kachi da ja chaku
da. 20 Sia'an ni kuu, ti tu ni chaku ini na
jnu'un ka ka'an da. Yukan ti ni jikajnu'un
na Pablo nu kuni no'on da Jerusalén ja na
xndichi na da sɨkɨ jniñu ja'a. 21 Sia'an ni kuu
ti Pablo, ni kachi da ja maa César na kachi da
nasa xndi'i yo jnu'un ja'a. Yukan kuu ja ni
ta'u na jniñu ja na kendo Pablo vekaa undi
kɨvɨ na nataji na da ñuu Roma, nuu kancha
César —ni kachi Festo nuu Agripa.

22 Yukan na ti ni kachi Agripa:

—Suni ru'u, kuni kunso'o ri jnu'un ka'an
chaa un —ni kachi da.

Ti ni kachi Festo:

—Ijña ti kunso'o ni jnu'un ka'an da —ni
kachi da.

23 Ni kundijin ɨnga kɨvɨ, ti ni chakoyo yɨvɨ
jiin Agripa jiin Berenice. Ti ka ñu'un da
sa'ma fino. Ni jakoyo da ve'e nuu kunso'o
da jnu'un ka'an Pablo, ti ni ka kɨvɨ da jiin
soldado ka kuña'nu jiin yɨvɨ ka kuña'nu ñuu
un. Sia'an ni kuu, ti Festo ni ta'u da jniñu
nuu kuun soldado ja na keni'in da Pablo.
24 Yukan na ti Festo ni keja'a ka'an da nuu
ndɨ'ɨ yɨvɨ ni ka ndututu un:

—Ni'in, chaa kuña'nu Agripa jiin tendɨ'ɨ
yɨvɨ ka'iin ve'e ja'a, nde'e ni naa ni, ja'a
kandichi chaa ja'a. Tendɨ'ɨ chaa Israel ni ka
kankuachi da ja'a da nuu na ñuu Jerusalén.
Suni sia'an ni ka kankuachi da ja'a Pablo
na ni kikoyo da ñuu Cesarea ja'a. Ni ka
ndondaa da sɨkɨ Pablo, ti ka kachi da ja na
kuū Pablo. 25 Ni ndo'o ini na ja tu ni sa'a
da ɨɨn kuachi ja na kuū da. Ko Pablo ni
jikanta'u da ja César kuu ja na kachi nasa
kuu jniñu ja'a. Ti ni keja'a ndo'o ini na ja
nataji na da nuu kancha César. 26 Kuni taji
na tutu nuu chaa kuña'nu un, ko tu iyo ni
ɨɨn jnu'un ja kachi na nuu da. Yukan kuu
ja ni kachi na ja keni'in na Pablo nuu ni'in
naa ni. Kandichi da nuu ni ja'a, ni'in chaa
kuña'nu Agripa. Yukan kuu ja kunso'o ni
nava jnu'un ka'an da, ti maa ni kachi ni nasa
ndo'o ini ni ja sa'a yo jiin chaa ja'a. Sia'an na
ti ni'in na jnu'un ka'an na nuu tutu taji na
nuu César. 27 Sia'an ni kachi na, chi ni ndo'o
ini na ja tu iyo va'a ja taji yo ɨɨn presu nuu
César, ti nu tu kachi yo na kuachi ni sa'a da
—ni kachi Festo nuu Agripa.

Ni nama Pablo maa da nuu chaa kuña'nu

26

1 Yukan na ti ni kachi Agripa nuu Pablo:

—Kuu ka'an ra ja'a maa ra vijna na —ni
kachi da.

2 Ti Pablo ni ndokani da nda'a da, chi ni
kanxia'u da jiin Agripa, ti ni kachi da:

—Ni'in, chaa ña'nu Agripa, kusɨɨ ini na,
chi ni ja'a ni jnu'un vijna ja na ka'an na ja'a
maa na. Na kachi na nuu ni ndoo ni sa'a na
ja chaa Israel ka kankuachi da ja'a na. 3 Kusɨɨ
ini na, chi jini na ja ni'in jini va'a ni jnu'un
chaa Israel. Jini va'a ni na jnu'un ka ka'an
da. Yukan kuu ja jikanta'u na nuu ni ja na
kunso'o kuee ni jnu'un ka'an na.

Nasa ni chaku Pablo ti sa ni kandixia da Jesús

4 Siin ka'an Pablo jiin Agripa:

—Tendɨ'ɨ chaa Israel ka jini da nasa ni
ja'nu na ñuu na. Suni ka jini va'a da nasa
ni chaku na ñuu Jerusalén. 5 Maa da ka jini
va'a da saña ja ni kuu tɨjnɨ kuiya. Ti nu
kuu kachi da ja kuu na ɨɨn chaa fariseo ka
siuku ni'in taka ley Israel. 6 Ti vijna chaa
Israel un, ka xndichi da saña chi kandixia na
ja Yandios naxndoto ya tendɨ'ɨ ndɨyɨ nava
ni kachi ya nuu yɨvɨ ña'nu yo najana'an.
7 Sia'an ti tendɨ'ɨ yɨvɨ Israel ka kandixia i.
Yukan kuu ja ka kuni siuku ni'in da, ti ka
junukuachi da nuu Yandios ndɨ kɨvɨ ndɨ
ñuu. Ja sia'an kuu ja kandixia na ja nandoto
ndɨyɨ, ti sɨkɨ yukan ni ka kankuachi da ja'a
na. Sia'an ka'an na jiin ni'in, chaa ña'nu.
8 Ti tu iyo va'a ja ka ndo'o ini ni ja Yandios
tu naxndoto ya ndɨyɨ.

9 Undi najana'an, ndo'o ini na ja iyo va'a
jniñu ni sa'a na ja ni ka'an na sɨkɨ Jesús,
chaa ñuu Nazaret. 10 Ti sia'an ni sa'a na ñuu
Jerusalén. Ni ka ja'a sutu ka kuña'nu jniñu
un nuu na, ti saña ni jnaa na vekaa taka chaa
ni ka kandixia Jesús. Ti suni nɨ ndu ɨɨn nuu
ini na jiin chaa ni ka ja'ni yɨvɨ ka kandixia
Jesús. 11 Taka kɨvɨ ni ja'an na ini veñu'un nuu
ka nchañu'un yɨvɨ naa i, ti ni ja'a na tau i.
Sia'an ni ka chisa'yɨ i jnu'un Jesús. Ni kuɨtɨ
xaan ini na nuu i. Yukan kuu ja ni ja'an na

ɨnga ñuu jika ga, ti ni kani na taka yɨvɨ ka kandixia un.

Kachi tuku Pablo nasa ni kandixia da jnu'un Jesús

12 Siin ka'an Pablo jiin Agripa:

—Sia'an ni kuu, ti sutu ka kuña'nu un, ni ka ja'a da jniñu nuu na ja na kin jnɨɨ na presu chaa ka kandixia undi ñuu Damasco. 13 Ti ni'in, chaa ña'nu, na kachi na nuu ni ja ichi kua'an na undi Damasco, ti ja kuan kuu koxiuu, ti ni jini na undi andɨvɨ ni ndinchaa ɨɨn nduva nuu na, jiin suni chaa kuankoyo jiin na, ni'in ga ni ndinchaa nduva un ja kuu nduva ndikandii. 14 Ti tendɨ'ɨ na naa na ni ka nduva na nuu ñu'un, ko saña ni jiniso'o na ɨɨn ndusu ni ka'an yu'u hebreo (ja ka'an yɨvɨ Israel), ti ni kachi: "Ro'o Saulo, tu iyo va'a ja ka kanaa ra jiin ri. Ti stuji ra maa ra, nanu sa'a xndɨkɨ nu ja'a tɨ patada punta puya", ni kachi ndusu un. 15 Yukan ti ni jikajnu'un na: "Nau ni'in ka'an taa", ni kachi na. Ti ndusu un ni kachi jiin na: "Ru'u kuu Jesús, ti ro'o kuu ja kanaa jiin ri. 16 Ndokuɨñɨ ti kundichi ra. Ni jini ra ru'u, chi ru'u ja ni nakaji ri ro'o ja na sa'a ra jniñu ri, ti kani ra jnu'un taka ja ni jini ra vijna. Suni nakani ra jnu'un nu na kuni ra taka ga ja xna'an ri nuu ra. 17 Chindee ri ro'o ja tu kuu kani yɨvɨ Israel ro'o, ni yɨvɨ ɨnga nación. Ti taji ri ro'o ja na sa'a ra jniñu ri, chi ki'in ra nuu kanchuku yɨvɨ ɨnga nación, 18 ja na kandixia i ru'u. Na xndoo i taka jniñu kue'e ka sa'a i, ti na kandixia i ru'u. Tukaa ga sa'a i nava kuni ja'u'u un, ti na kandixia i nava kuni maa Yandios. Ti sia'an na kenchaa kuachi i un ki'in, ti nanita'u i nuu Yandios jiin uu ga yɨvɨ ni nakaji ri", ni kachi Jesús nuu na.

19 Sia'an ni kuu, ti ni jandatu na jnu'un ni ka'an Jesús jiin na undi andɨvɨ. 20 Ti undi nuu, ni xna'an na jnu'un Yandios ja na nakani ini i nuu kuachi i, ti na xndoo i taka jniñu kue'e ka sa'a i, ti na kandixia i jnu'un Jesús. Ti na sa'a i jniñu iyo va'a, nanu ka sa'a yɨvɨ ka kandixia Jesús. Sia'an ni ka'an na undi nuu yɨvɨ kanchuku ñuu Damasco, ti suni sia'an ni ka'an na ñuu Jerusalén. Suni jnu'un un ni ka'an na nuu yɨvɨ kanchuku nɨ ndañuu Judea jiin nuu yɨvɨ kanchuku ɨnga nación. 21 Ti yukan kuu ja sɨkɨ jnu'un ka'an na un, ni ka jnɨɨ yɨvɨ Israel saña ini veñu'un un, ti ka kuni ka'ni da saña. 22 Ni chindee Yandios saña undi vijna. Siin na ka'an na nuu taka yɨvɨ. Suni jnu'un ka'an na nuu chaa ka kuña'nu, ka'an na jiin taka ga yɨvɨ. Na jana'an ni ka ka'an chaa profeta jnu'un Yandios, ti suni ni ka'an Moisés. Ni ka ka'an da nava kii Jesús. 23 Ni ka kachi da nava kondo'o Jesús ti kuū ya, ti nandoto tuku ya nuu ñuji'i. Maa ya kuu ja nandoto undi nuu kuɨtɨ. Sia'an ni kachi ya nasa nanita'u yɨvɨ Israel. Ti sia'an kachi ya nasa nanita'u yɨvɨ ɨnga nación. Ti jnu'un yukan kuu jnu'un ni ka ka'an profeta na ni ka ka'an jnu'un Yandios najana'an. Ti jnu'un yukan kuu ja ka'an na nuu yɨvɨ vijna —ni kachi Pablo.

Ni ka'an Pablo jiin Agripa ja na kandixia da jnu'un Jesús

24 Sia'an ni ka'an Pablo ja'a maa da nuu Agripa jiin uu ga chaa ka'iin un. Ti Festo ni keja'a ka'an jaa da, ti ni kachi da jiin Pablo:

—Kaku'u ra, Pablo. Ja xaan ni skua'a ra, ti ni nduku'u ra —ni kachi da.

25 Ko Pablo ni kachi da nuu Festo:

—Ni'in chaa kuña'nu, tu kaku'u na. Ja ni kachi kaji na ɨɨn jnu'un ndaa nuu ni, ti jnu'un ka'an na un, jandaa ndixia kuu. 26 Chaa kuña'nu Agripa ja'a, jini va'a da jnu'un ni ka'an na. Tu ndɨ'ɨ ini na ka'an na jiin da, chi jini na ja jini va'a da nava ka'an na jiin ni. Jini da ja yukan kuu nuu ndijin ja ni ka jini taka yɨvɨ taka jnuhun Jesús —ni kachi da nuu Festo. 27 Sia'an ni kuu ti ni kachi Pablo nuu Agripa:

—Jini va'a na ja kandixia ni jnu'un ka ka'an chaa ni ka ka'an ja kuu Yandios undi na ja na'an, ni'in, chaa ña'nu Agripa —ni kachi Pablo. 28 Ti ni kachi Agripa jiin da:

—Va ndo'o ini ra ja yachi kandixia ri Jesús —ni kachi da. 29 Ti ni kachi tuku Pablo jiin da:

—Kakan nuu Yandios ja na nakandixia ni Jesús. Vasu vijna xi luego ni, kandixia ni ti kuni na ja tendɨ'ɨ ni nava ka iin ja'a. Ja ni ka jini ni nava ni ka'an na vijna. Kuni na ja nduu ni cuenta saña ko tu kuni na ja konde ni vekaa cuenta maa na —ni kachi da. 30 Sia'an ni kuu ti chaa ña'nu Agripa jiin Festo jiin Berenice jiin tendɨ'ɨ yɨvɨ ni ka ndututu un ni ka ndokuɨñɨ da. 31 Ti kuankoyo da fuera ti ni ka keja'a ka ndajnu'un da, ti ni ka kachi da:

—Tu ndoo ni sa'a chaa un ja na kuu da, ni tu kuu konde da vekaa —ni ka kachi da. 32 Ti Agripa ni kachi nuu Festo:

—Undi nuu kuu sia yo da ni kuu, ko vijna tu kaa, vanuxia ja maa da ni kachi da ja César na xndichi da chaa —ni kachi Agripa.

Ni ka taji da Pablo undi Roma

27

1 Nu ni ka ndo'o ini da ja taji da saña undi Italia, nuu kancha César, Pablo jiin uu ga presu, ni nakua'a da chaa nuu ɨin chaa ni nani Julio, ja yɨnda'a da soldado batallón Augusto. Saña Lucas, suni kua'an na jiin da naa da. 2 Aristarco, ɨin chaa Tesalónica ja kuu ɨin ndañuu Macedonia, suni kua'an da jiin na. Ni ka kɨvɨ na ɨin barco ja ni chaa ñuu Adramitio. Kuni ki'in barco un taka ñuu yu'u mar ja ka kuu ñuu Asia. Sia'an ni kuu, ti kuankoyo na. 3 Ni kundijin ɨnga kɨvɨ, ti ka jaa na ñuu Sidón. Julio ni kunda'u ini da Pablo, ti ni ja'a da jnu'un ni ja'an Pablo nuu chaa mani da jiin ja kanchuku da ñuu un, ti yukan ni ka ja'a da nuu Pablo taka ja nandɨ'ɨ da. 4 Yukan ti ka kɨvɨ tuku na barco. Kuankoyo na ti ni kendo na ñuu Sidón. Ni ka ya'a na ñuu Chipre, ja ni kendo ichi sajni, chi kee xaan tachi ɨnga ñuu un. 5 Ni ka ya'a na sava nuu mar un, ti ni ka ya'a na yajni costa ñuu Cilicia jiin Panfilia, ti ni ka jaa na ñuu Mira, ja kuu ɨin ndañuu Licia. 6 Ñuu Mira yukan ni ni'in chaa yɨnda'a soldado un ɨnga barco ñuu Alejandría, ja ki'in undi Italia. Yukan ti ni kachi capitán un ja na kɨvɨkoyo na ini barco un. 7 Yukan ti ni ka kee na kuankoyo na. Tɨjnɨ kɨvɨ kuee xaan ni ka jika na. Kua'a xaan nundo'o, ti sa ni ka jaa na ñuu Gnido. Ti tukaa ni siin ga barco un ichi kua'an, chi kee xaan tonto tachi. Yukan ti ni ka ya'a na yajni ñuu Salmón, ni ka ya'a na yajni costa ñuu Creta. Sia'an ni ka ya'a na, chi tukaa kee xaan tachi yukan. 8 Ti yɨɨ xaan nu ni ka siin na nɨ kani costa un, ti ni ka jaa na yajni ñuu Lasea nuu nani "Ka kendo va'a barco." 9 Ni ka'iin na tɨjnɨ kɨvɨ yukan. Tukaa ni kuni siin barco un, chi ja ni nasama yoo ja kee xaan tachi. Ja ni ya'a kɨvɨ viko ja ni ka iyo ndicha ini yɨvɨ Israel, ti kɨvɨ un tukaa ga ni jika barco, chi sandau keka'nu nuu mar un. Yukan kuu ja ni xndaku Pablo nuu chaa un, 10 ti ni kachi da:

—Ñani naa ni, ndo'o ini na ja nu na siin yo, ti koo xaan yo nundo'o. Xnaa yo carga ndiso barco ja'a, ti suni kuu xnaa yo maa barco ja'a, ti suni undi maa yo naa yo —ni kachi Pablo.

11 Ti chaa yɨnda'a soldado un tu ni chunso'o da jnu'un ni ka'an Pablo, ti ni jandatu ga da nuu capitán barco un jiin nuu chaa xiin barco un, ti tu ni ka chunso'o da jnu'un ni ka'an Pablo. 12 Ti barco un, tu kuu kendo va'a un, chi kuun xaan sau ja kuu viko sau, ti kee xaan tonto tachi kɨvɨ un. Yukan ti ni ka ndo'o ini da ja iyo va'a ga nu na kinkoyo da ichi, ti ka ndo'o ini da ja ki'in da undi Fenice, ɨin puerto ja kendo ñuu Creta. Ka ndo'o ini da ja iyo va'a ga puerto un, chi sa'a vijin xaan, tu kee xaan tachi, ti puerto kendo ichi nuu kaña ndikandii.

Kee tachi sau xaan nuu mar

13 Yukan ti ni keja'a kee ɨin tachi vita ichi vee. Ti ka ndo'o ini da ja kuu siin da ichi kuankoyo da. Ka kee da kua'an da. Ni ka ya'a da yajni costa ñuu Creta. 14 Ko tu ni ka jika kua'a da, ti ni keja'a kee ɨin tachi xaan ichi nenu ñuu Creta. Kee xaan tachi nuu kua'an barco un. Kuu ɨin tachi ja vaji ichi nuu kaña ndikandii, kachi yɨvɨ un. 15 Tukaa ni kuni siin barco un, chi kee xaan tachi nuu kua'an barco un, ti ni nachinda'a ichi jata. 16 Sia'an ni kuu, ti ni ka ya'a na yajni ɨin ñuu lulu nani Clauda. Tu ni kee xaan tachi nu ni ka ya'a na yukan. Barco un ñu'un ɨnga barco lulu. Ni ka jista da barco lulu un, ti ni ka na chondee na ini barco ka'nu un, ko ni'in iyo ja sa'a yo jniñu un. 17 Sia'an ni kuu, ti chaa un ni sakutu da barco ka'nu un jiin yo'o ka'nu, ti ni ka ju'ni da. Ni ka ndo'o ini da ja tu te'nde barco un. Yukan ti ni ka keja'a ka yu'u da ja kin kaninchaa barco un maa nuu ñɨtɨ un ja ni xndaa nducha mar un. Yukan ti ni ka nasinu da manta ka'nu un, chi chii manta un kani tachi, ti chinda'a i barco un kua'an. Ti ni ka sia da maa da kuankoyo da jiin tachi un. 18 Ni kundijin ɨnga kɨvɨ, ni ka keja'a ka skaña da ndajniñu ñu'un ini barco un nuu nducha, chi tachi sau un sa'a ja kanda barco un nuu mar. Ti sia'an ni ka sa'a da ja na nduñama barco un. 19 Ni kundijin ɨnga kɨvɨ, ti ni ka skaña na taka ndajniñu ja jajniñu maa barco un. 20 Tɨjnɨ xaan kɨvɨ tu ni ka jini na ndikandii, ni tu ni ka jini na chuxini. Sia'an ni kuu, ti ni ka keja'a ka ndo'o ini na ja tukaa kendajiyo na, chi kee xaan tonto tachi, ti kuun xaan tonto sau.

21 Tɨjnɨ xaan kɨvɨ tukaa ni ka yee na staa.
Yukan kuu ja Pablo ni keja'a ka'an da jiin da:

—Tendɨ'ɨ ni'in naa ni, tu ni ka chunso'o
ni jnu'un ni kachi na nuu ni, na ni ka'iin
yo ñuu Creta. Tu ni iyo va'a ja ni ka kee
ni ñuu Creta. Yukan kuu ja kando'o kanene
yo vijna, ti ni ka xnaa yo taka ndajniñu yo.
22 Ko vijna na kachi na jiin ni ja koto xndi'i
yo ini yo. 23 Ja ka jini ni ja saña junukuachi
na nuu Yandios, ti sa'a na jniñu nava kuni
maa ya. Jakuaa vijna ni taji ya ɨɨn tajnu ya
nuu na, 24 ti ni kachi tajnu un nuu na: "Koto
yu'u ra, ro'o Pablo. Nɨnɨ kuu ja kin ka'an
ra jiin César. Ni kachi Yandios ja chindee
ya ro'o. Nama ya ro'o jiin taka chaa ka'iin
barco ja'a, ti ni ɨɨn da tu kuū", ni kachi tajnu
un. 25 Yukan kuu ja na kachi na jiin ni ja
tu xndi'i ni ini ni naa ni, taka yo naa yo.
Saña kandixia na Yandios. Jini na ja siuku
ya nava ni kachi tajnu ya jiin na. 26 Barco
ja'a kin kaninchaa maa nuu ɨɨn ñu'un kendo
ma'ñu mar ja'a —ni kachi da.

27 Ni kuu xia'un kɨvɨ sa ni ka jankoyo na. Ti
ɨɨn jakuaa kua'an barco un nuu mar Adria,
ti ndanu ndenu barco un kua'an jiin tachi
un. Ja yajni ñúú, ti chaa ka sajniñu jiin
barco un, ni ka ndo'o ini da ja kuan kuyajni
na nuu ñu'un. 28 Yukan kuu ja ni ka keja'a
da ka chikua'a da nasa kunu ñu'un nducha
nuu ka ja'an na, ti ni ka jini da ja iyo oko
xia'un ɨɨn metro. Ni ka jika na tɨ'lɨ ga, ti ni
ka chikua'a tuku da nducha un, ti ni ka jini
da ja iyo oko uxia metro ja kunu. 29 Ni ka
yu'u xaan da ja jaku'un barco un jiin yuu,
ti kuu kue'e. Ja yukan kuu ja ni ka nasinu
da kuun kaa nuu nducha ichi jata barco un.
Kaa un sa'a ja tukaa kaka barco un. Ti chaa
un ni ka ndɨ'ɨ xaan ini da, ti ka ndatu da ja
na kundijin ɨnga kɨvɨ. 30 Yukan ti chaa ka sa'a
jniñu jiin barco un, ka kuni'in barco lulu
un nuu nducha, chi ni ka kachi da ja sia'an
na sinu da kaa ichi nuu barco un, ko ni ka
xnda'u da. Ni ka sa'a da sia'an ja ka kuni
nama da maa da. 31 Yukan ti Pablo ni keja'a
ka'an da jiin chaa jiin nuu tendɨ'ɨ soldado
da, ti ni kachi da:

—Nu tu kendo chaa un nuu barco ja'a, tu
kuu nama yo maa yo —ni kachi da.

32 Yukan na ti soldado un ni ka ja'ncha da
yo'o yɨnda'a barco lulu un, ti ni ka sia da
kua'an nuu nducha un. 33 Nu kuan ndii, ti
ni kachi Pablo jiin da naa da:

—Kaji ni naa ni tɨ'lɨ ndoo iyo. Vijna ni
kuu xia'un kɨvɨ ja tukaa ni ka yee ni staa, ni
tu ni kuu kusu ni tɨ'lɨ naa ni. 34 Yukan kuu
ja na kachi na nuu ni ja kaji ni tɨ'lɨ ja na ja
nani'in ini ni tɨ'lɨ, ti na kuu sucha ni naa ni.
Sia'an ti sa kuu nama ni maa ni naa ni, chi ni
ɨɨn yo tu kondo'o vasu tɨ'lɨ —ni kachi Pablo.

35 Ni ndɨ'ɨ ka'an Pablo jnu'un un, ni ki'in
da ɨɨn staa stila, ti tendɨ'ɨ da ni ka jini ja
ni nakuanta'u Pablo nuu Yandios. Ni ja'nu
sava da staa stila un, ti ni keja'a da yaji da.
36 Yukan ti tendɨ'ɨ chaa un ni ka kundee ini
da, ti ni ka yee da tɨ'lɨ. 37 Ka'iin uu ciento uni
xiko xia'un ɨɨn yɨvɨ ini barco un. 38 Ni ka yee
da undi ni ka ndutu chii da. Yukan ti ni ka
skaña da triu nuu nducha un ja na nduñama
barco.

Keka'nu barco

39 Ni kundijin ɨnga kɨvɨ, ti ni ka jini da ja
kuan kuyajni ñu'un un, vasu tu ni ka nakuni
da naa ñuu kuu. Ni ka jini da yu'u mar un
nuu ñu'un na'in nducha, nuu vita xaan ñɨtɨ
yu'u mar un. Ni ka kinyɨɨ da nu kuu tu'va
barco undi yukan. 40 Yukan ti ni ka sia da kaa
ka yɨndaka barco un, ti ni ka sia da kua'an
nuu mar. Ti ni ka ndaji da yo'o ndikun tabla
ja yɨnda'a nuu barco. Ni ka ndokani tuku
da manta ichi nuu barco un, chi tachi un
sa'a ja na ki'in tuku barco un ichi yu'u mar.
Sia'an na ti kuantu'va barco undi yu'u mar.
41 Jaku ni ga ti ya'a barco un undi nuu ñu'un
na'in nducha un, ti ni jakoto nuu ni ndututu
ñɨtɨ un, ti ni'in xaan ni jakoto xini barco un,
ti tukaa ni kuni kanda. Ichi jata barco un
ni keja'a jna'nu ja ni'in kaninchaa nducha
un chii. 42 Tɨjnɨ soldado un ka kuni ka'ni da
taka presu un, nava tu sucha da nuu nducha
un, ti jaa da nuu yɨ'ɨ ñu'un, ti kunu da ki'in
da. 43 Chaa yinda'a soldado un tu ni kuni
da ja kuū Pablo. Yukan kuu ja tu ni ja'a da
jnu'un ja ka'ni soldado un taka presu un. Ti
ni ta'u da jniñu ja tendɨ'ɨ chaa ka jini sucha,
na ndava da nuu nducha un, ti na sucha da
ki'in da undi nuu yɨ'ɨ ñu'un yu'u mar un.
44 Suni ni kachi da ja uu ga da na kinkoyo da
sɨkɨ tabla, xi sɨkɨ ɨɨn pedazo maa barco un.
Sia'an ni ka kundee da ni ka nama da maa
da, ti ni ka jaa da nuu yɨ'ɨ ñu'un undi yu'u
mar un.

Kande Pablo ñuu Malta

28

1 Sia'an ni ka nama na maa na nuu mar
un, ti sa ni ka jini na ja ñu'un lulu un
nani Malta, ti kande ma'ñu mar un. 2 Yɨvɨ
kanchuku yukan ni ka kunda'u ini da saña
naa na. Ni ka joto da ñu'un, chi kuun sau,
ti vijin ka jna'an na. Sia'an ni ka chindee da
saña naa na. 3 Ti Pablo suni ni nastutu da
uu nduku ichi un, ti ni jnaa da nuu ñu'un.
Yukan ti ɨɨn koo ni kendava tɨ nuu ñu'un un
ja ni'ni xaan. Ni ndava tɨ ti ni yeyɨ'ɨ tɨ nda'a
Pablo, ti tu kuni tɨ sia tɨ. 4 Nu ni ka jini yɨvɨ
ñuu un ja yɨndaka koo un nda'a Pablo, ti ni
ka ka'an:

—Va nu suu chaa ja'ni ña'an kuu chaa
ja'a. Ti vasu ni nama da maa da nuu mar,
ko Yandios tu ja'a ya jnu'un ja na kuchaku
da —ni ka kachi i.

5 Ti Pablo ni kɨsɨ da koo un nuu ñu'un un,
ti tundo ni kuu nda'a da. 6 Ti yɨvɨ un ka
ndatu i, chi ni ka ndo'o ini i ja kaa kuɨñɨ
nda'a Pablo, ti yachi kuū da. Ti ni kuu na'an
ka ndatu da, ti ni ka jini da ja tundo ni jna'an
Pablo. Yukan ti ni ka ndo'o tuku ini da, ti ni
ka kachi da:

—Ɨɨn yandios kuu Pablo —ni ka kachi da.

7 Yajni un nchaa ɨɨn chaa nani Publio.
Chaa un ta'u da jniñu nuu ñuu lulu un.
Yajni nu ni ka joto yɨvɨ un ñu'un nchaa ve'e
da jiin ñu'un da. Ni kachi da nuu na:

—Ña'an ni ve'e na —ni kachi da.

8 Ti tata Publio, katuu da ku'u da, ti ka'u
xaan jna'an da. Jna'an da kue'e kiji, jiin
kue'e kuun. Pablo ni tu'va da nuu katuu
tata Publio, ti ni jikanta'u da nuu Yandios.
Ni chuxndee da nda'a da sɨkɨ chaa ku'u un,
ti ni nduva'a da. 9 Yukan na ti tendɨ'ɨ yɨvɨ
ka ku'u ñuu un ni ka kikoyo da, ti ni ka
nduva'a da. 10 Yɨvɨ un ni ka ja'a da kua'a
xaan ndajniñu nuu na naa na. Ti ni jaa hora
ja kinkoyo tuku na, ti ni ka ja'a da taka ja ka
nandɨ'ɨ na naa na ja kuu ichi.

Ni jaa Pablo ñuu Roma

11 Nu ni ka ya'a uni yoo ja ka'iin na ñuu
lulu un, ti ni kaki'in na ɨɨn barco tuku.
Barco un ki'in ñuu Alejandría. Xini barco
un kanchuku uu nuu nani Cástor jiin Pólux.
Ni kendo barco un ñuu Malta ja ni kuu viko
vijin xaan. 12 Yukan ti ni ka kekoyo na ñuu
un. Ni jakoyo na ñuu Siracusa. Ni ka kendo
na uni kɨvɨ yukan. 13 Ni kekoyo na yukan,
ti ni ka ya'a na nɨ yu'u mar un, undi ni ka
jaa na ñuu Regio. Ni kundijin ɨnga kɨvɨ, ti
ni keja'a kee tachi ichi vee. Yukan kuu ja ni
kekoyo na tuku ti kuankoyo na. Ni kundijin
ɨnga kɨvɨ, ti ni ka jaa na ñuu Puteoli. Yukan
ti ni ka xndoo na barco un. 14 Yukan ni
ka ndejna'an na jiin tɨjnɨ chaa ka kandixia
Jesús, ti ni ka kana da saña ja na kendo na
jiin da ɨɨn semana. Ti sa kuankoyo na ichi
Roma. Ti yukan ni ka jika ja'a na kuankoyo
na.

15 Yukan ti yɨvɨ ka kandixia Jesús un, ni ka
jiniso'o da ja jakoyo na, ti ni ka kii nujna'an
da saña. Tɨjnɨ da ni ka kikoyo undi nuu nani
Foro de Apio, ti uu ga da ni kikoyo undi
nuu nani Tres Tabernas. Nu ni jini Pablo
nuu da, ni kundee ini da ti ni jikanta'u da
nuu Yandios. 16 Sia'an ni kuu, ti ni jakoyo na
Roma. Chaa yɨnda'a soldado un ni nakua'a
da Pablo jiin uu ga chaa ka kuu presu un nuu
ɨɨn chaa ka ndito vekaa un. Yukan ti chaa un
ni ja'a da jnu'un ja na nduku Pablo ɨɨn ve'e
kuncha da, ti na kundito ɨɨn soldado chaa.

Ka'an Pablo jnu'un Jesús ñuu Roma

17 Ni ka ya'a uni kɨvɨ, ti ni kana Pablo
chaa ka kuña'nu nación Israel kanchuku
ñuu Roma. Nu ni ka ndututu da, ti ni kachi
Pablo jiin da:

—Ñani naa ni, vasu tu nau ni ɨɨn kuachi
ni sa'a na nuu yɨvɨ Israel. Ni siuku na jnu'un
ni ka xndoo chaa jana'an, ko ñuu Jerusalén
ni ka nakua'a yɨvɨ Israel presu saña nuu
chaa Roma kanchuku yukan. 18 Nu ni ka
xndichi da saña, ti ka kuni da sia da saña,
chi ka jini da ja tu ni ɨɨn kuachi ni sa'a na ja
na kuū na. 19 Tu ni kuni na kankuachi na nuu
yɨvɨ Israel ja kuu jna'an yo, ko ni jikanta'u
na nuu da ja César na xndichi da saña, chi
tu ni ka ja'a yɨvɨ un un jnu'un ja na sia sticia
un saña. 20 Yukan kuu ja ni kana na ni'in naa
ni, chi kuni na ndajnu'un na jiin ni. Kuni na
ndajnu'un na jiin ni, chi suni kandixia na ja
Yandios naxndoto ya tendɨ'ɨ ndɨyɨ. Ti sia'an
taka yɨvɨ Israel, ñanijna'an yo, ka kandixia i.
Ja yukan kuu ja ndikun na jiin cadena ja'a,
chi kandixia na taka un —ni kachi da nuu
chaa ka kuña'nu un.

21 Yukan na ti ni ka kachi chaa un jiin
Pablo:

—Ni ɨɨn tutu tu ni chaa nuu ri naa ri
ja taji chaa Israel. Iyo sava ñanijna'an yo
ja vekoyo undi Jerusalén, ko tu na jnu'un
ka kankuachi da ja'a ra. 22 Kuni kunso'o ri
jnu'un ka'an ra, ti na kuni ri nasa ndo'o ini
ra, chi ka jini ri ja taka ñuu ka ka'an yɨvɨ

jnu'un Jesús, ti yɨvɨ ka kandixia Jesús, sɨin ka chiñu'un i —ni ka kachi da.
23 Yukan ti ni ka kachi da ja na ndututu tuku yɨvɨ nuu kancha Pablo. Kɨvɨ un ni chakoyo yɨvɨ kua'a nuu kancha Pablo. Pablo ni ka'an kaji da nuu yɨvɨ un nasa ta'u Yandios jniñu. Ni kachi da nasa ni ka'an Moisés kɨvɨ jana'an, na ni kachi da nasa kuu jniñu sa'a Jesús. Suni sia'an ni ka kachi chaa ni ka ka'an jnu'un Yandios najana'an, ni ka'an Pablo.
Sia'an ni ka'an Pablo, chi kuni da ja na kandixia chaa un Jesús. Sia'an ni ka'an da nchaka ɨin kɨvɨ un jiin yɨvɨ un naa i. 24 Sia'an ni kuu ti tɨjnɨ yɨvɨ ni ka kandixia jnu'un ni ka'an Pablo, ti sava ga yɨvɨ tu ni ka kandixia.
25 Tu ni ka iyo ɨin nuu ini yɨvɨ un naa i, ti ka kuni nokoyo i ve'e i, ko Pablo ni ka'an da jaku ga jnu'un nuu i. Ni kachi da:
—Ni kachi kaji Espíritu Santo nuu Isaías nuu jna'an yo jana'an. Ni kachi ya ja Isaías na ka'an jnu'un ja'a nuu yɨvɨ:
26 Kua'an ti kachi ra nuu yɨvɨ un:
Ro'o naa ra, kunso'o ra jnu'un Yandios, ko tu chaku ini ra.
Kuni ndaa ra jniñu sa'a Yandios, ko tu chaku ini ra nasa sa'a ya jniñu un.
27 Yɨvɨ ndee ni'in ini ka kuu ra. Tukaa chunso'o ra, vasu ka chaku ini ra.
Tu ka kuni nakani ini ra, vasu ka chaku ini ra nasa ka jini ra, ni kachi Espíritu Santo nuu Isaías, ja na ka'an da nuu yɨvɨ un.
Kachi tutu.
28 Vijna ti na ka'an na jnu'un Yandios nuu yɨvɨ ɨnga nación. Yɨvɨ un chi kunso'o i jnu'un Yandios, ti nanita'u i nuu ya, ti maa i na kandixia i ya —ni kachi da.
29 Sia'an ni ka'an Pablo. Chaa Israel un ni ka kee da kuankoyo da, ti ka ndajnu'un da sɨkɨ jnu'un ni ka'an Pablo.
30 Uu kuiya ni kendo Pablo ñuu Roma yukan. Ni ki'in nuu da ɨin ve'e ni kuncha da un, ti suni ni cha'u da nuu ve'e un. Ni kusɨɨ ini da jiin taka yɨvɨ ni ka jakoyo nuu kancha da. 31 Ni ka'an da nuu yɨvɨ un nasa kuu kɨvɨ i nda'a Yandios ti ta'u ya jniñu nuu i. Ni xna'an da jnu'un Jesús, ja maa ya kuu Cristo ni taji Yandios sa'a ya jniñu ña'nu. Tu ni yu'u da ja ka'an da, ti tundo ni jasɨ yu'u da ja ka'an da jnu'un Jesús.

Tutu ni chaa Pablo nuu yɨvɨ Roma

Kanxia'u Pablo nuu yɨvɨ ka kandixia ñuu Roma

1 Ru'u kuu Pablo ja junukuachi ri nuu
Cristo Jesús, chi Yandios ni nakaji ya ru'u
ja kuu ri ɨɨn apóstol, ti ni nakaji ya ru'u ja
na ka'an ri jnu'un va'a Yandios sɨkɨ Cristo
Jesús. 2 Ti undi nuu ni chisojnu'un Yandios
sɨkɨ Cristo Jesús. Ni chisojnu'un ya un nu ni
ta'u ya jniñu nuu profeta na jana'an ja na
chaa maa da jnu'un un, ti yukan ni kenda
tutu Yandios. 3 Ti nuu tutu un ni ka jani da
jnu'un sɨkɨ Se'e Yandios. Ti Se'e Yandios un,
suni ni kuu ya ɨɨn ñanijna'an rey Israel na
jana'an ja ni nani David. 4 Ti maa ya ni ndoto
ya ma'ñu ndɨyɨ ni sa'a Espíritu Santo, ti jiin
jniñu ña'nu un ni xna'an ndaa Yandios ja
Jito'yo Cristo Jesús kuu maa Se'e Yandios.
5 Ti maa Jesús ni ja'a ya jniñu ña'nu nuu ri
ja na kuu ri ɨɨn apóstol. Maa ya ni chindee
ya ja na kuu ri jiin jniñu ña'nu un ja ka'an
ri jnu'un sɨkɨ Jesús nuu taka ga yɨvɨ ɨnga
nación ichi fuera nación Israel. Ti sia'an
kuu ja ka kandixia i jniñu ña'nu ni sa'a Jesús
nava na kundatu i jnu'un ya. Ti yukan na
koo ña'nu ga sɨvɨ Jesús ma'ñu yɨvɨ un. 6 Ti
maa ra naa ra, ja kuncha ra ñuu Roma, ka
kuu ra sava yɨvɨ un, chi ni nakaji Yandios ja
na yɨ'ɨ ra jiin Cristo Jesús.
7 Ru'u Pablo, chaa ri tutu ja'a nuu ra naa
ra ja kanchuku ra ñuu Roma, nuu maa ra
ja kunda'u ini Yandios, ja ni nakaji ya ja na
kundaa ini ra ti na siin ra nuu ichi Yandios.

Ja kuni Pablo ki'in da Roma

8 Xnakan ka'an ri ja nakuanta'u ri nuu
Yandios ja kuu maa ra naa ra, chi ka
kandixia ra Cristo Jesús. Ti jika kua'an
jnu'un sɨkɨ nasa kandixia ra Jesús. 9 Ti maa
Yandios kua'a jandaa ja nɨnɨ jikanta'u ri nuu
ya ja kuu maa ra naa ra, ti nuu maa Yandios
kuu ja janukuachi ri ti ka'an ri jnu'un sɨkɨ
Cristo Jesús, ti sa'a ri jniñu un jiin nɨ ini nɨ
añu ri. 10 Ti nɨnɨ jikanta'u ri nuu ya ja na jaa
ri nuu kanchuku ra. Nɨnɨ jikanta'u ri ja na
kachi ya ti na kee ri ja'a, ti na kukuee kin ri
ichi ja na jande'e ri ro'o naa ra.
11 Kundio ini ri kinde'e ri ro'o nava na
xna'an ri jnu'un ya nuu ra, ti na chindee
Espíritu Santo ja chaku va'a ini ra jnu'un
un. Yukan ti na kɨtuu ini ra jiin jnu'un ya.
12 Ko ansu kɨtuu ini maa ɨɨn ni ro'o naa ra, chi
suni kua'a yo jnundee ini jna'an yo naa yo
nava na kandixia ndaa yo, ti siuku yo jnu'un
Jesús. 13 Ti na kachi ndaa ri nuu ra ñani ri ja
kandixia Jesús yukan, ja kua'a jinu nuku'un
ini ri ja jande'e ri ro'o naa ra, ko nɨnɨ jasɨ
ya ichi ti undi vijna. Kundio ini ri ki'in ri
ñuu ra ja na ka'an ri jnu'un Yandios sɨkɨ
Cristo Jesús, ti na nakani ini yɨvɨ ñuu ra ti na
kandixia i Jesús. Sia'an ni jna'an ma'ñu yɨvɨ
ɨnga nación nuu ni ka'an ri jnu'un Jesús, ti
suni sia'an kundio ini ri nu na jaa ri ñuu
ra. 14 Chi ndiso ri jniñu ja ka'an ri jnu'un
Yandios sɨkɨ Jesús nuu taka yɨvɨ. Ni chayɨka
Yandios ru'u ja ka'an ri jnu'un Jesús nuu
yɨvɨ tu'va jiin nuu yɨvɨ tu tu'va. 15 Ja yukan
kuu ja kuñukuu ini ri ka'an ri jnu'un Jesús
nuu ro'o naa ra ja kanchuku ra ñuu Roma.

Iyo jnu'un ka'nu ini Yandios nuu kuachi yo

16 Ru'u Pablo, tu kukanuu ri ka'an ri
jnu'un Cristo Jesús nuu yɨvɨ taka ñuu, chi
jiin jnu'un maa Yandios skandixia ya yɨvɨ
nava na kandixia i nuu Jesús, ti sia'an na
kendo keta'u i. Xnakan ni skandixia ya
kua'a yɨvɨ hebreo ja janta'u i Jesús, ti vijna
suni skandixia ya kua'a yɨvɨ ɨnga nación ja
na kuanta'u i jnu'un Jesús, 17 chi jiin jnu'un
sɨkɨ Cristo Jesús kachi Yandios ja tukaa
jna'nu ndatu yo, chi vijna iyo jnu'un ka'nu
ini ya nuu kuachi yo. Ko nu kuni yo ni'in yo
jnu'un ka'nu ini Yandios nuu kuachi yo, iyo
ja na kandixia ndaa yo jnu'un Yandios sɨkɨ
Cristo Jesús, chi sia'an kachi tutu ii Yandios
nuu kachi: “Taka yɨvɨ ja kandixia ndaa i
jnu'un Yandios, nuu yɨvɨ un kachi Yandios
ja iyo jnu'un ka'nu ini ya nuu kuachi i, ti yɨvɨ
un na kendo keta'u i, ti na kuchaku i ja kuu
saa ni”, kachi tutu.
18 Yukan kuu ja jiin Yandios ja kancha ya
andɨvɨ, chi kuɨtɨ xaan ini ya nuu taka kuachi,
ti ni nuku'un ini ya ja kua'a ya nundo'o nuu
yɨvɨ ja iyo kuachi. Ni jna'nu ndatu ya taka
yɨvɨ ja iyo kuachi, ti na kua'a ya nundo'o
nuu taka yɨvɨ ja tu yɨñu'un i jnu'un ya, nuu
yɨvɨ ja nɨnɨ ka sa'a i kuachi. Kandio ini ja
sa'a i kuachi, ti jiin kuachi un ka jasɨ i jnu'un
ndaa Yandios. 19 Siukan ka jasɨ i jnu'un va'a
Yandios vasu nakuni ndaa i ja maa Yandios
ni xnukoo ya ñuyɨvɨ yo. Nakuni ndaa i chi
maa Yandios ni xna'an ya i. 20 Vasu tu ndijin

maa Yandios, ko chaku va'a ini i ja kancha
Yandios ti iyo ña'nu xaan ga nuu ya. Sia'an
kuu chi ndijin ndaa taka jniñu ña'nu ni sa'a
Yandios ini ñuyɨvɨ ja'a, ti chaku va'a ini i ja
maa Yandios ni sa'a ñuyɨvɨ ja'a. Yukan kuu
ja tu kuu nasa ka'an i ja tu iyo Yandios. [21] Chi
undi na ni sa'a Yandios ñuyɨvɨ ni ka jini va'a
ja kancha Yandios, ko ka ja'a i ja yɨñu'un
nuu ya, ni tu nakuanta'u i nuu ya ja kuu taka
ja ja'a ya nuu i taka kɨvɨ. Chi nɨnɨ kandio
ini i ja ni'in i taka jnu'un ichi fuera jnu'un
Yandios ti kuandatu i jnu'un ndeva'a un.
Yukan kuu ja ni kuñaa inijnuni i ja tukaa
nakuni i jnu'un Yandios, ni tu chaku ini i
jnu'un un. [22] Ka ka'an i ja mani yɨvɨ ndichi
ka kuu i, ko su'va ka kuu i mani yɨvɨ ñaa.
[23] Tu ka kuni i kua'a yɨñu'un nuu Yandios ja
maa ya kuña'nu ga, ja tu naa kuɨtɨ naa ya.
Su'va kuu ja ni ka sa'a i taka nuu santu. Ni
ka sa'a i santu ɨnga chaa ja ka ji'i. Suni ni ka
sa'a i santu saa un, jiin koo, jiin kuɨtɨ ka jika
tɨ ndɨ kuun sɨ'ɨn.

[24] Yukan kuu sɨkɨ taka kuachi un, ti sia
Yandios maa i ja na sa'a i taka jniñu ndeva'a
ja kandio ini i. Ni sia ya maa i ja na sa'a i
sava'a ni ga jniñu ndeva'a nanu ina, ja na ka
sajña'an jna'an i. [25] Tu ni kandixia i jnu'un
ndaa Yandios, chi su'va ni kandixia i mani
jnu'un xndoña'an. Yukan ni nuku'un ini i
ja chiñu'un i taka ndajnijñu ni sa'a Yandios
ansu yɨñu'un i maa Yandios, vasu maa ya
kuu ja ni sa'a ya taka ndajniñu ja iyo, ti maa
ya kanuu ga jiin ja kuña'nu ga maa ya ja kuu
ja kuu saa ni. Sia'an na koo.

[26] Ja yukan maa Yandios ni sia ya i ja na
sa'a i taka jniñu kue'e ja kandio ini ka sa'a
i. Chi undi ñasɨ'ɨ ni ka sama ña maa ña sɨ'ɨ,
ti ni kɨvɨ ña jiin jniñu kue'e. [27] Suni sia'an
sɨkɨ chaa ni ka sia da maa da jajniñu jiin
ña'an, ti ni kundio ini da ka sa'a da taka
jniñu ndeva'a jiin jna'an yɨɨ da. Ti ni ka
sañaa chaa jiin chaa. Ti ini yɨkɨ kuñu da
ni ni'in da ta'u ja kondo'o sɨkɨ ja kuu jniñu
kue'e ndeva'a ni ka sa'a da.

[28] Ja yukan kuu jiin yɨvɨ un, ja nuku'un
ini i ja tukaa chiñu'un i jnu'un Yandios.
Yukan ti ni sia ya i, ti ja'a ya jnu'un nava
na nduñaa inijnuni i, ja ka ndo'o ini i taka
jniñu ndeva'a ka kuni sa'a i. [29] Yukan kuu ja
nɨnɨ ka ndo'o ini i ja sa'a i sava'a ni ga jniñu
ndeva'a. Kundio ini taka nuu kuachi ja ka
jika i naa i. Ka kuni kencha i ndajniñu ɨnga
yɨvɨ. Nɨnɨ ka ndo'o ini i sɨkɨ jniñu ndeva'a ka
sa'a i sɨkɨ ɨnga yɨvɨ. Kandio ini ti nuku'un ini
ja sa'a i taka jniñu kue'e. Mani ja kukuasun
ini i. Ka ja'ni i ndɨyɨ. Ka kanaa maa i. Ka
xnda'u jna'an i. Nanu kɨnɨ ja ka kua'an ja
ka vaji. Ka ka'an xe'e i jnu'un ndeva'a sɨkɨ
jna'an. [30] Suni ka ka'an jnu'un sɨkɨ jna'an i
yee yukan. Ka jito u'u i Yandios jiin jnu'un
ya. Ka ka'an ndeva'a i nuu jna'an i, ti ka
sa'a i jniñu kue'e. Ka nduvixi ini. Nɨnɨ ka
nduku i ɨnga nuu jniñu ndeva'a ja ka sa'a
i. Kuni'in ini i nuu tata i nuu nana i. [31] Ni
nduñaa inijnuni i ja tukaa chaku ini nava
kuu ja va'a jiin nava kuu ja tu va'a. Tu ka
siuku jnu'un kee yu'u i. Tu kunda'u ini i nuu
ɨnga yɨvɨ. Jankɨvɨ ndumani nu ka kanaa i jiin
jna'an i. Tu kunda'u ini i nuu yɨvɨ nda'u.
[32] Ko jandaa kuu ja ka jini va'a yɨvɨ un taka
jnu'un Yandios sɨkɨ jniñu ndeva'a ka sa'a i.
Chaku va'a ini i ja ta'u jniñu Yandios sɨkɨ
jniñu ndeva'a un ja taka yɨvɨ ja ka sa'a i un,
kachi ya ja na naa i. Ko vasu yukan ka jini
yɨvɨ un, ko nɨnɨ ka siin i jiin jniñu ndeva'a
un, ti ka ndajnu'un i jiin ɨnga yɨvɨ ja suni
sia'an ka sa'a i.

Nasa sa'a jandaa sɨkɨ kuachi

2

[1] Nusa ti nu ɨɨn yɨvɨ ja suni sia'an sa'a i
jniñu ndeva'a un, ¿xi kuu ka'an i kuachi sɨkɨ
jna'an nu? Chi nu sia'an kuu ti suni sa'a i
kuachi un, jandaa kuu ja jna'nu ndatu i sɨkɨ
ɨɨn ni kuu kuachi ka sa'a i. [2] Chi ja ka jini yo
ja Yandios, sa'a ndaa ya ti kachi ya ja jna'nu
ndatu taka yɨvɨ ja ka sa'a i jniñu ndeva'a un.
[3] Ka'an kuachi i sɨkɨ jna'an vasu ɨɨn ni kuu
kuachi ka sa'a. Sia'an ti na kachi Yandios ja
jna'nu ndatu maa. [4] Vanuxia ja tu yachi kuɨtɨ
ini ya nuu yo, ni tu yachi ja kua'a ya nundo'o
nuu yo, ko iyo yɨvɨ ja skexiko i Yandios, vasu
ndixia ndaa kuu ja va'a xaan ini ya jiin yo.
Skexiko i Yandios ja kunda'u ya yo'o, ti tu
ka sa'a i ja kundio ini ya ja nakani ini yo nuu
kuachi yo. [5] Ko iin kua'a yɨvɨ ja tu ka jandatu
i nuu jnu'un Yandios. Kuni'in xaan ini, ti
tu ka kuni nakani ini nuu kuachi. Ti jandaa
ndixia kuu ja yɨvɨ un ka nakaya i nundo'o
ja kuu maa i naa i, ti nundo'o un na chaa
nuu i nuu kɨvɨ ña'nu un nu na sa'a jandaa
Yandios jiin ndɨ yɨvɨ ini ñuyɨvɨ ja'a. Nu kɨvɨ
ña'nu un na kachi Yandios nau kuu yɨvɨ va'a
jiin nau kuu yɨvɨ ja tu va'a. Ti nuu kɨvɨ un na

taji ya nundo'o xaan sɨkɨ taka yɨvɨ ja kuni'in
ini i, ja tu kuni ka nakani ini i nuu kuachi
i. [6] Ti na cha'u ya nuu ndɨ ɨɨn ndɨ ɨɨn yɨvɨ
nava jniñu ni sa'a i. [7] Na kua'a ya ta'u nuu
sava yɨvɨ ja kuchaku i ja kuu nɨ kani, chi tu
ni xndi'i ini i ka sa'a i jniñu va'a, ti ni ndio
ini i kuchaku i saa ni, ti ni ndio ini i ja ni'in i
ta'u nuu maa Yandios ja na nduña'nu i ñuu
nuu ta'u ya jniñu. [8] Chi su'va, na taji ya ɨɨn
nundo'o xaan nuu taka yɨvɨ ja ni kuni'in ini
i sɨkɨ jnu'un ya, ja tu kuni kuandatu i jnu'un
ndaa ya, chi kandio ini i ja siuku i jnu'un
yakuaa. Kɨtɨ ini Yandios jiin yɨvɨ un, ti na
taji ya nundo'o xaan sɨkɨ i.

[9] Ti jandaa ndixia kuu ja nuu taka yɨvɨ
ka sa'a i jniñu ndeva'a, nuu yɨvɨ un na taji
Yandios nundo'o xaan, ti nu nchaa nundo'o
ka'nu xaan un, ti na ndɨ'ɨ xaan ini i. Ti
kanuu ga na taji ya nundo'o xaan nuu yɨvɨ
hebreo, ti suni sia'an na taji ya nundo'o nuu
yɨvɨ taka ga nación. [10] Chi su'va na kua'a ya
ta'u nuu yɨvɨ ja ka sa'a i jniñu va'a. Na kua'a
ya ta'u ja na nduña'nu i nuu ta'u ya jniñu, ti
na kondee kosɨɨ ini i. Ti kanuu ga ja kua'a
ya ta'u un nuu yɨvɨ hebreo, ti suni sia'an
nuu yɨvɨ taka ga nación. [11] Chi Yandios tu
nde'e ya nuu nasa kaa ɨɨn ɨɨn yɨvɨ, chi ɨɨn nuu
sa'a ya ndaa jiin taka yɨvɨ. [12] Yukan kundaa
ndixia chi taka yɨvɨ ka sa'a i kuachi. Vasu tu
ka yɨ'ɨ chii ley ni ja'a Yandios nuu Moisés,
ko jna'nu ndatu i nuu Yandios, ti na kua'a ya
nundo'o nuu i ja na naa i. Ko taka yɨvɨ ja ka
sa'a i kuachi ja ka yɨ'ɨ i chii ley Moisés, suni
sia'an jna'nu ndatu i nuu Yandios, chi jiin
maa ley Moisés un na sa'a ndaa ya kuachi i.
[13] Yukan kundaa chi vasu kua'a yɨvɨ ni ka jini
so'o i nuu jnu'un ja ka'an ley ni ja'a ya nuu
Moisés, ko nɨnɨ na kachi Yandios ja jna'nu
ndatu yɨvɨ un sɨkɨ kuachi i. Ko sɨkɨ yɨvɨ ja
ka siuku ndaa i jnu'un ja ka'an ley Moisés,
na kachi ndaa Yandios ja tukaa jna'nu ndatu
yɨvɨ un ja kuu kuachi i.

[14] Ti jandaa ndixia kuu ja yɨvɨ taka ga
nación tu ñava'a i tutu ley ni ja'a Yandios
nuu yɨvɨ hebreo. Ti yɨvɨ taka ga nación un
tu ka jini kuɨtɨ i ni ɨɨn junu'un ley Moisés un.
Ko nu ka sa'a i ɨɨn ni kuu jiin jnu'un ja ka'an
ley un, yukan kuni ka'an ja ka siuku i maa
ley inijnuni i. Ja yukan kuu ja ka ñava'a i ɨɨn
ley maa i. [15] Yukan kuu nu ka sa'a i ɨɨn ni kuu
jnu'un ja ta'u ley Moisés, ti ka jini va'a yo un
ja ɨɨn ni jnu'un ja ka'an ley Moisés, suni yoso
jnu'un un inijnuni i, vasu tu ka ñava'a i tutu
ley ni ja'a Yandios nuu Moisés. Ti sia'an ni
kuu ja maa inijnuni i kuu nanu ɨɨn testigo, ti
iyo uu jniñu ja sa'a testigo un. Ka'an kuachi
sɨkɨ i nu ka jani i ɨɨn jniñu kue'e xi xndaku
ja kuva'a nu ka jani i ɨɨn jniñu va'a.

[16] Ti chaa ɨɨn kɨvɨ ña'nu, ti nuu kɨvɨ un,
ti na kundee maa jnu'un Jesús ni ka'an ri
ja sandaa Yandios taka jnu'un yɨsa'i ni jani
ini taka yɨvɨ jiin taka jniñu yɨsa'i ni sa'a
taka yɨvɨ. Ti maa Cristo Jesús na kua'a
ya nundo'o nuu taka yɨvɨ ja ni sa'a jniñu
ndeva'a un.

[17] Vijna na kachi ri nuu ro'o naa ra ja vixi
ini ra ka kuu ra yɨvɨ hebreo. Ka vixi ini ra
ja maa Yandios ni ja'a ya ley ya nuu chaa
ña'nu na jana'an ja nani Moisés, ti yukan
kuu ja ka ndo'o ini ra ja maa Yandios janta'u
ya ro'o. Ti vixi xaan ini ra ja maa ɨɨn ni
Yandios ja ka nchañu'un ra. [18] Ti ro'o ja ka
kuu ra yɨvɨ hebreo, ka chaku va'a ini ra maa
jnu'un ta'u Yandios nuu ra. Ja ni ka skua'a
va'a jnu'un un, ti yukan kuu ja kuni nakaji
ra ma'ñu nava kuu jniñu va'a jiin nava kuu
jniñu ndeva'a. Sia'an ka kuni ka sa'a ra, chi
nɨnɨ ka jiniso'o ra nuu jnu'un ley Moisés.

[19] Yukan kuu ja ni nduvixi ini ra, ro'o ja
ka kuu ra yɨvɨ hebreo, ti ni nuku'un ini ra ja
maa ra kutu'va xaan ja kuni xndaku ra nuu
yɨvɨ taka ga nación ja tu ka jini kuɨtɨ i. Ka
kandixia ra ja va'a na xndaku ra nuu yɨvɨ
ja kanchuku i nanu yɨvɨ ka jika i ñuñaa, ja
tu ka jini kuɨtɨ i. [20] Ka ka'an ra ja ka ñava'a
ra maa ley Yandios ni ja'a ya nuu Moisés.
Ja yukan ti ka ndo'o vixi ini ra ja ka jini
ndaa ra taka jnu'un ndichi, jiin ja iyo ichi
ra ka xndaku ra nuu yɨvɨ ja tu jini kuɨtɨ i
jnu'un un. [21] Yukan ti ro'o naa ra, ja ka kuu
ra yɨvɨ hebreo, ja ka ndo'o vixi ini ra ja va'a
xaan xndaku ra ley Moisés nuu yɨvɨ taka ga
nación, ¿ti nasa kuu ja tu ka jandatu kuɨtɨ
ra ley un nusa? Ti ka xna'an ra taka ga yɨvɨ
ja tu sakui'na i, ¿ti nasa kuu ja suni sia'an
ka sakui'na ra naa ra nusa? [22] Ka xna'an ra
ja koto kusɨkɨnchaa jna'an i, ¿ti nasa kuu
ja suni sia'an ka yɨsɨkɨnchaa jna'an ra maa
ra? Tu kandixia ra santu, ko ka sa kui'na ra
ndajniñu nuu veñu'un santu un. [23] Ka ka'an
ra vixi ja ñava'a ra maa ley ni ja'a Yandios
nuu Moisés, ko skexiko ra maa Yandios nu
tu ka siuku ndaa ra jnu'un ya ja ta'u ley un.
[24] Ti jandaa ndixia ja sia'an yoso nuu tutu ii

Yandios nu ka'an: "Yɨvɨ taka ga nación ka
ka'an ndeva'a i sɨkɨ maa Yandios, ti sia'an
ka'an i ja sɨkɨ jniñu ndeva'a ka sa'a ro'o yɨvɨ
hebreo."
25 Ko vatuni nu ka kuu ra yɨvɨ hebreo, ti
ni ka ni'in ra marca yɨkɨ kuñu ra, ti ka siuku
ra jnu'un Yandios ja ta'u ley Moisés nuu ra
naa ra. Ko nu tu ka siuku ndaa ra jnu'un
ja ta'u ley un, ti ni nduu ɨɨn nuu jiin yɨvɨ
taka ga nación ja tu jini kuɨtɨ sɨkɨ ley un. 26 Ti
sɨkɨ yɨvɨ taka ga nación, nu ka siuku i jnu'un
Yandios nuu ley Moisés, vasu tu ka ñava'a i
ley un, ni ja ni ka ni'in i marca yɨkɨ kuñu
i, nusa ti na kachi Yandios ja ni ka nduu
kanuu jiin yɨvɨ hebreo. 27 Ti vasu yɨvɨ taka
ga nación ja tu ka ni'in da marca yɨkɨ kuñu
da, ko ka siuku da jnu'un ley Moisés, ti yɨvɨ
na kankuachi da sɨkɨ ro'o naa ra ja ka kuu
ra yɨvɨ hebreo. Ka ñava'a ra tutu ii ni ja'a
Yandios nuu Moisés, ko tu ka siuku i ley un.
Ti yukan kuu maa kuachi ja nchaa nuu ro'o
naa ra ja ka kuu ra yɨvɨ hebreo. Maa kuachi
un kuu ja ñava'a ra ley un ja ni ja'a Yandios
nuu Moisés, ko tu ka siuku ra un.
28 Ti jandaa kuu ja maa yɨvɨ Yandios ja ka
yɨ'ɨ i jiin ya, ti tu nakuni yo ja maa ɨɨn ni
yɨvɨ hebreo kuu ja ni ka ni'in da marca yɨkɨ
kuñu da, 29 chi maa yɨvɨ Yandios kuu yɨvɨ ja
ka ñu'un ini da jiin jnu'un ndaa. Nuku'un
ini da ka siuku da jnu'un ya. Ti tu ka siuku
da maa ɨɨn ni jnu'un ley Moisés, ja na ni'in
da marca yɨkɨ kuñu da, chi jiin nɨ ini nɨ añu
ka siuku da jnu'un Yandios un. Ti vasu tu
ka janta'u i yɨvɨ ñuyɨvɨ ja'a, ko maa Yandios
janta'u ya maa da naa da.

3

1 ¿Nusa ti nasa kuu ja kendo va'a ga yɨvɨ
hebreo ja kuu yɨvɨ taka ga nación, ja ni ka
ni'in yɨvɨ hebreo ɨɨn marca yɨkɨ kuñu da?
2 Ko iyo kua'a jnu'un ja kanuu xaan kuu yɨvɨ
hebreo, ti jnu'un kanuu ga kuu ja ni kɨvɨ ini
nda'a da jnu'un Yandios, ja ni tatu ya nuu
da jiin jnu'un ya.
3 Ti vasu kua xaan yɨvɨ hebreo tu ni ka
siuku jnu'un Yandios un, ¿yukan sa'a ja
Yandios tukaa kundee ya jnu'un ni chiso ya
nu? 4 Ko tu kuɨtɨ yukan, chi su'va Yandios
mani ndaa ka'an ya. Ti vasu kua xaan
yɨvɨ mani jnu'un xndoña'an ka ka'an, ko
Yandios nɨnɨ kundee jnu'un ni chiso ya.
Yukan yoso nuu tutu ii:
Ka'an yɨvɨ ja iyo ndaa jiin taka jnu'un ka'an
ni, ti kundee ni nuu yɨvɨ ka'an sɨkɨ.
Kachi tutu.
5 Ko iyo yɨvɨ ka ka'an ja va'a ka sa'a yo
kuachi, ja tu siuku yo jnu'un Yandios, chi
jiin yukan na kuni ndɨ'ɨ yɨvɨ ja iyo ndaa
Yandios ti mani jniñu kue'e ka sa'a yɨvɨ
ñuyɨvɨ ja'a. Ka kachi i ja ndɨ'ɨ yɨvɨ na nakuni
i ja jiin kuachi yo ka junukuachi yo Yandios,
chi jajniñu kuachi yo ja xna'an ja iyo mani
ndaa nuu Yandios. Nusa ti kachi yɨvɨ un
ja tu va'a sa'a Yandios nu taji ya nundo'o
nuu yo, chi ka kachi i ja ka chindee yo
Yandios jiin kuachi yo. Ko ru'u Pablo kachi
ri ja jnu'un un kuu mani jnu'un ka ka'an
sava yɨvɨ, ansu maa jnu'un kandixia ri. 6 Tu
kandixia kuɨtɨ ri jnu'un un, chi nu siukan
sa'a Yandios, ti tu kuu ja maa Yandios ka'an
kuachi sɨkɨ yɨvɨ ñuyɨvɨ ja'a, ti taji ya nundo'o
nuu i.
7 Ti suni iyo yɨvɨ ja xndaku ja tu va'a
sa'a Yandios un kankuachi ya sɨkɨ i, ti taji
ya nundo'o nuu i, chi ka xndaku i ja ka
chindee Yandios jiin jnu'un xndoña'an. Ka
xndaku i ja nu ɨnga yɨvɨ ka jiniso'o i jnu'un
xndoña'an, nusa ti chaku va'a ini i ja jnu'un
Yandios kuu mani jnu'un ndaa, jiin ja jan-
daa ndixia ja Yandios kuña'nu ga. 8 Ti vasu
jandaa kuu ja sava yɨvɨ ka xndaku da sia'an
ni, ko ru'u Pablo, tu kandixia kuɨtɨ ri jnu'un
ja ka xndaku yɨvɨ un, vasu iyo yɨvɨ ja ka'an
da sɨkɨ ru'u ja siukan suni xndaku ri nuu
yɨvɨ naa i. Nusa ti nu sia'an kuu nava ka
xndaku sava yɨvɨ un, ti va'a ga ja na sa'a yo
mani jniñu kue'e ti yukan na kachi Yandios
ja mani yɨvɨ va'a ka kuu yo. Chi su'va
tukaa kuanka'nu Yandios jiin yɨvɨ ja xndaku
i sia'an ni, chi na kendo jna'nu ndatu i, ti na
taji ya nundo'o nuu i naa i.

Tu iyo ni ɨɨn yɨvɨ ndaa nuu Yandios

9 Nusa ti maa yo ja ka kuu yo yɨvɨ hebreo,
¿va'a ga yo'o nuu Yandios ja kuu yɨvɨ taka
ga nación? Tu ka kuu kuɨtɨ sia'an, chi kaji
ni kachi ri ja ndɨ'ɨ yɨvɨ ka yɨ'ɨ xaan i jiin
kuachi, vasu ka kuu i yɨvɨ hebreo xi yɨvɨ taka
ga nación. 10 Chi sia'an ni yoso nuu tutu ii
Yandios:
Tu iyo yɨvɨ ndaa, ni ɨɨn.
11 Tu iyo ni ɨɨn yɨvɨ ja chaku ini i jnu'un ja
ta'u Yandios.
Ni iyo ɨɨn yɨvɨ ja nduku ndee na kɨvɨ ini ichi
Yandios.

12 Ndɨ'ɨ yɨvɨ tu ka siuku i ichi ya. Chi su'va ni
nakaji i mani ichi yo'o.
Kandio ini i ka sa'a i mani jniñu ndeva'a. Tu
iyo ni ɨɨn yɨvɨ kundio ini i jniñu va'a.
13 Ka kuu i nanu ndɨyɨ ni kuxiko.
Tu kuajniñu jnu'un ka ka'an i, chi mani
jnu'un xndoña'an ka ka'an i.
Xaan tachi yu'u i nanu yu'u kuɨtɨ xaan.
14 Yɨ'ɨ jnu'un tasɨ un yu'u i. Yɨ'ɨ jnu u'u yu'u
i.
15 Ka jajna'an ini i ka ja'ni i ndɨyɨ.
16 Kanchuku i nanu ja skɨtɨ ini ña'an.
17 Tu kuni kunchuku mani jiin jna'an i.
18 Tu jandatu i ni ɨɨn jnu'un Yandios, chi tu
kuɨtɨ ka yɨñu'un i jnu'un ya.
Kachi tutu.
19 Nusa ti jandaa ndixia kuu ja taka jnu'un
Yandios un, ja ka'an ley un, ka'an nuu
tendɨ'ɨ yɨvɨ, chi taka yɨvɨ ka yɨ'ɨ i jiin jnu'un
ley ya un. Sia'an kuu nava ni ɨɨn yɨvɨ
nama maa i ja kankuachi Yandios sɨkɨ i, ti ja
kachi ya ja jna'nu ndatu i. 20 Na kachi ndaa
Yandios ja ɨɨn yɨvɨ ja tukaa jna'nu ndatu i
vasu kundio ini i ka siuku i taka jnu'un ni
ta'u ley Moisés un, chi ni kenda ley un ja
na xna'an kaji sɨkɨ nava kuu kuachi, jiin ja
jna'nu ndatu tendɨ'ɨ yɨvɨ nuu Yandios sɨkɨ
kuachi un.

Na nita'u yo nu kandixia yo Jesús

21 Ko vijna tu kachi ya ja kendo va'a ndaa
nuu ya nu ka siuku ndaa yo ley Moisés.
Chi vijna ni kenda ndijin nasa kuu ja maa
Yandios kuu kachi ya ja tukaa jna'nu ndatu
yo nuu ya sɨkɨ kuachi yo. Ko suni sia'an ni
ka ka'an jnu'un ley Yandios ja ni ja'a ya nuu
Moisés jiin jnu'un ya ni ka ka'an profeta na
jana'an. 22 Nusa ti na kachi Yandios ja taka
yɨvɨ na kendo keta'u i nuu ya nu kandixia
ndaa i ja Cristo Jesús ni ji'i ya ja na chunaa
ya kuachi i. Chi unuu nuu Yandios kuu
ndɨ'ɨ yɨvɨ ñuyɨvɨ ja'a. 23 Chi ndɨ'ɨ yɨvɨ ni ka
sa'a i kuachi, ti yukan kuu ja tukaa janta'u
Yandios maa i, chi maa ya kuña'nu xaan ga
ja tu kuni kuanta'u ni ɨɨn yɨvɨ jiin kuachi.
24 Ko kachi ya ja tukaa jna'nu ndatu i nuu ya
sɨkɨ kuachi i. Sia'an kuu ja kachi Yandios,
chi ma ɨɨn ni maa ya ni kunda'u ini ya
yo'o ja ni taji ya Cristo Jesús na kuū ya,
ti sia'an ni ni chunaa ya kuachi yo. 25 Ti
taji Yandios Jesús na kuū ya nuu nda'a cruz
nava na ndumani ya jiin yo'o, ja tukaa kuɨtɨ
ini Yandios nuu yo sɨkɨ kuachi yo. Ko iyo
ja na kandixia ndaa yo ja Cristo ni jatɨ ya
niñɨ ya. Ti nu kandixia yo un ti tukaa kuɨtɨ
ini ya nuu yo sɨkɨ kuachi yo. Ti nu ni ji'i
Jesús yukan, ti ni kenda ndijin nava ni sa'a
Yandios. Sia'an ti iyo ndaa nuu Yandios
nu kachi ya ja tukaa jna'nu ndatu yɨvɨ sɨkɨ
kuachi i. Yukan ni sa'a ya chi undi nuu tu
ja'i ni taji ya nundo'o xaan nuu yɨvɨ ñuyɨvɨ
ja'a sɨkɨ taka kuachi ni ka sa'a i. 26 Sia'an ni
sa'a Yandios nava na kenda ndijin nuu yo'o
ja iyo ndaa nuu Yandios nu kachi ya ja tukaa
jna'nu ndatu yɨvɨ sɨkɨ kuachi i. Sia'an ni sa'a
ya ja'a yo ja kanchuku yo vijna. Yukan kuu
ja ja ni taji ya Jesús ja na kuū ya nda'a cruz,
ti jiin yukan iyo ndaa nuu ya nu kachi ya
ja tukaa taji ya nundo'o xaan nuu yɨvɨ sɨkɨ
kuachi i, ko sia'an na kachi ya nuu mani yɨvɨ
ja kandixia ndaa i nuu Jesús.
27 ¿Nusa ti kuu nduvixi ini yo sɨkɨ maa yo?
Tu kuu kuɨtɨ, chi tu kuɨtɨ nduvixi ini yo sɨkɨ
taka jniñu va'a ka sa'a yo, ja sɨkɨ yukan ka
siuku ndaa yo taka jniñu ta'u ley ya nuu yo.
Chi su'va, janta'u ya yo'o nu kandixia ndaa
yo jniñu ja ni sa'a Jesús. 28 Nusa ti ja ka jini
yo ja Yandios tu janta'u ya ni ɨɨn yɨvɨ vasu ka
nduku ndee i ka siuku i taka jniñu ta'u ley
ya nuu i, chi kachi Yandios ja tukaa jna'nu
ndatu i sɨkɨ kuachi i. Ko mani kachi ya sia'an
nu kandixia ndaa i jniñu ni sa'a Jesús.
29 ¿Nusa ti kuu ya Yandios ja janta'u ya
mani yɨvɨ hebreo ja ñava'a ley ni ja'a ya nuu
Moisés? Tu kuu kuɨtɨ, chi kuu ya Yandios ja
janta'u ya yɨvɨ taka ga nación. 30 Chi ɨɨn ni
Yandios kuu, ti na kachi ya ja tukaa jna'nu
ndatu sava'a ni ga yɨvɨ sɨkɨ kuachi i, vasu ka
kuu i yɨvɨ hebreo ja ni ka ni'in i ɨɨn marca
nuu yɨkɨ kuñu i, xi ka kuu i yɨvɨ taka ga
nación ja tu ni ka ni'in i ɨɨn marca nuu yɨkɨ
kuñu i. Ko na kachi ya yukan nuu sava'a
ni ga yɨvɨ ja kandixia ndaa i jniñu ni sa'a
Jesús. 31 Ti vijna ja kandixia yo jniñu ni sa'a
Jesús, ¿yukan kuu sa'a ja tukaa jandatu ley
Yandios un? ¡Tu kuu kuɨtɨ! Chi su'va nu
kandixia ndaa yo Jesús, sa'a ja na siuku ndaa
yo ley Yandios un.

Jnu'un ni kandixia Abraham

4

1 Abraham ni kuu da tata na jana'an yo
ja ni xnukoo da nación Israel. Vijna ti na
sa'a yo nanu sɨkɨ nasa ni janta'u Yandios
maa da ja ni kendo ndaa da nuu ya. 2 Chi

nu ni siuku ndaa da taka jnu'un ley Yandios
un, nusa ti kuu nduvixi ini da undi maa
da sɨkɨ taka jniñu va'a ni sa'a da. Ko taka
jniñu va'a un tu jajniñu ja na kendo ndaa
da nuu Yandios. 3 Chi tu ni kachi tutu ii
Yandios sia'an. Ka'an ja ja ni kandixia ndaa
Abraham jnu'un ni chiso Yandios nuu da, ti
sɨkɨ yukan ni janta'u ya maa da, ti ni kachi
ya ja tukaa jna'nu ndatu da sɨkɨ kuachi da.
Ni kendo ndaa da nuu Yandios chi vii ni
kandixia da ya.

4 Ti nu sajniñu ɨɨn yɨvɨ, ti ni'in da ya'u da,
ansu ta'u da kuu, chi su'va chunaa yo nuu
da. 5 Ko sɨkɨ nasa kuu ja kachi Yandios ja
kendo ndaa yɨvɨ nuu ya, kachi ya ja taka
jniñu va'a ka sa'a yɨvɨ tu jajniñu kuɨtɨ ja na
kendo va'a i nuu ya. Chi su'va mani yɨvɨ ja
kandixia ndaa i jnu'un Yandios, maa ɨɨn ni
nuu yɨvɨ un ja kachi ya ja tukaa jna'nu ndatu
da sɨkɨ kuachi da. Chi maa ɨɨn ni Yandios
kuu ja ka'an ya jnu'un un nuu yɨvɨ ñuyɨvɨ
ja'a, ja kundio ini ka sa'a da kuachi. 6 Suni
ni kachi rey na jana'an David ja taka jniñu
va'a ka sa'a yɨvɨ tu jajniñu ja na kendo ndaa
da nuu Yandios. Chi su'va kachi da ja taka
yɨvɨ sɨkɨ nau kachi Yandios ja tukaa jna'nu
ndatu da, ti ndixia ndaa ja na ndusɨɨ ini da
jiin jnu'un Yandios un. 7 Chi ni ka'an David:

Na ndusɨɨ ini yɨvɨ ja ni saka'nu ini Yandios
nuu jniñu ndeva'a ni sa'a da sɨkɨ ley
ya, ti tukaa taji ya nundo'o nuu da.
Ti na ndusɨɨ ini yɨvɨ ja tukaa jini Yandios
kuachi da, chi ni jasɨ ya sɨkɨ kuachi
un.
8 Ti na ndusɨɨ ini yɨvɨ ja tukaa kuɨtɨ kan
kuachi Yandios sɨkɨ kuachi da.

Kachi David.

9 ¿Ti kachi yo ja ndusɨɨ ini mani yɨvɨ
hebreo sia'an ni, ja ni ka ni'in i marca yɨkɨ
kuñu i nu? Ko tuu, chi suni ndusɨɨ ini yɨvɨ
taka ga nación, ja tu ja'ɨ ñava'a i marca yɨkɨ
kuñu i. Chi ja ni kachi ndaa ri ja Abraham
ni kandixia ndaa da jnu'un ni chiso ya nuu
da. Ti sɨkɨ yukan ni janta'u ya maa da, ti
ni kachi ya ja tukaa jna'nu ndatu da sɨkɨ
kuachi da. 10 ¿Nusa, ti nasa kuu ja ni janta'u
ya Abraham? ¿Undi ni ni'in da marca yɨkɨ
kuñu da, xi ja ni ni'in da marca un nu?
11 Ko nu ni ni'in da marca yɨkɨ kuñu da, ti ni
kuu ɨɨn seña ja ni nachiso Yandios ja jandaa
kuu nu ni kachi ya ja tukaa jna'nu ndatu
Abraham, chi ni kandixia ndaa da jnu'un ni
chiso ya nuu da. Ko ni kandixia da yukan
sa ni ni'in da marca yɨkɨ kuñu da. Nusa ti ni
kachi ya ja Abraham kuu maa tata nuu taka
yɨvɨ kandixia ndaa i jnu'un Yandios, vasu tu
ni'in i marca yɨkɨ kuñu i, ti ni'in i jnu'un ya
ja tukaa jna'nu ndatu i sɨkɨ kuachi i. 12 Ti ni
ni'in Abraham ɨɨn marca yɨkɨ kuñu da nava
na kuu da tata nuu yɨvɨ hebreo ja suni na
ni'in i marca yɨkɨ kuñu i. Ko kanuu ga ja kuu
da tata nuu taka yɨvɨ kandixia ndaa i jnu'un
Yandios nanu ni kandixia da sa ni ni'in da
marca yɨkɨ kuñu da.

13 Abraham kuu tata sava'a ni ga yɨvɨ ja
kandixia ndaa i jnu'un Yandios, ti ni chiso-
jnu'un ya nuu da jiin taka ga yɨvɨ un ja na
ni'in i ɨɨn ta'u, ti ta'u un kuu ja na nduña'nu
i ja ta'u da jniñu nuu nɨ ñuyɨvɨ jiin Yandios.
Sia'an koo vasu tu ka ni'in i ta'u un sɨkɨ ni ka
siuku ndaa i ley Yandios, vasu ni kandixia
ndaa i jnu'un ya. Ti sɨkɨ yukan ni janta'u ya
maa i, ti ni kachi ya ja tukaa jna'nu ndatu
i sɨkɨ kuachi i. 14 Ko nu ja'a ya ta'u nuu
yɨvɨ ja nduku ndee i ka siuku i ley ya, nusa
ti tukaa janta'u ya yɨvɨ ja mani kandixia
ndaa i jnu'un ya. Ti tukaa jajniñu jnu'un ni
nachiso ya nuu yɨvɨ ja kandixia, chi ni ɨɨn
yɨvɨ tu kuni siuku ndaa i ley ya.

15 Ti kachi ley ya ja jna'nu ndatu ndɨ'ɨ yɨvɨ
sɨkɨ kuachi i, ti kuɨtɨ ini ya jiin kuachi un ja
na taji ya nundo'o nuu yɨvɨ un, chi tu iyo ni
ɨɨn ñuu nuu tu ni kenda ley ya. Yukan kuu
ja tendɨ'ɨ yɨvɨ ni ka sa'a i kuachi sɨkɨ ley ya.

16 Nusa ti nuu taka yɨvɨ ja kandixia ndaa i
jnu'un Yandios, nuu yɨvɨ un chisojnu'un ya
ja tukaa jna'nu ndatu i sɨkɨ kuachi i. Ti tu ni
kuu ni ɨɨn jnu'un chayɨka ja sia'an ni chiso-
jnu'un Yandios. Chi su'va, mani ja kunda'u
ini ya yo'o. Ja yukan ni chisojnu'un ya nuu
taka yɨvɨ ja kandixia ndaa i jnu'un ya nanu
ni kandixia Abraham. Ti ni chisojnu'un
ya nuu sava'a ni ga yɨvɨ ja kandixia ndaa i
jnu'un ya nanu ni kandixia Abraham, ansu
mani yɨvɨ hebreo ja ñava'a i ley ni ja'a ya
nuu Moisés, ko suni taka ga yɨvɨ ja kandixia
ndaa i nanu ni kandixia Abraham. Chi
Abraham kuu nanu ɨɨn tata nuu sava'a ni ga
yɨvɨ ja kandixia ndaa i jnu'un Yandios. 17 Ti
yukan kachi tutu ii Yandios: “Ru'u Yandios,
nakaji ri ro'o Abraham ja na kendo ra tata
nuu ndɨ'ɨ yɨvɨ ja kandixia i jnu'un ri, nuu
ndɨ'ɨ yɨvɨ ka yɨ'ɨ i jiin sava'a ni ga nación”,
kachi tutu. Yukan kachi maa Yandios ja
Abraham kuu tata nuu taka yɨvɨ ja kandixia

i jnu'un ya. Ti sia'an ni kachi Yandios chi
ni kandixia ndaa Abraham maa jnu'un ni
chisojnu'un ya nuu da. Ti ni kandixia da ja
maa ɨɨn ni Yandios kuu ja xndoto ya sava'a
ni ga ndɨyɨ. Ti maa ɨɨn ni Yandios kuu ja
kachi ja na koo ɨɨn ndajniñu ja ti koo ga.
18 Ti maa Abraham, vasu tukaa ñukuu ini
da ja na koo se'e da, ko ni kandixia ndaa da
taka jnu'un ni kee yu'u ya nuu da, ja na koo
da nanu tata nuu kua xaan yɨvɨ ka kandixia
i Yandios ja ka yɨ'ɨ i jiin tɨjnɨ nación, chi ni
chisojnu'un Yandios: "Yukan ndukua'a se'e
ni ja kandixia i ru'u", ni kachi ya jiin da.
19 Ti ja yajni kaña da ciento kuiya. Ti vasu
yukan ti tu ni kee da jnu'un ni kandixia da
un, vasu ni jini ndaa da ja maa da jiin ñasi'ɨ
da ja ña'nu xaan da ja tukaa koo se'e da.
20 Ti tu ni ndo'o sɨkɨ ini da ja tukaa kandixia
ga da jnu'un ni kee yu'u Yandios, ja na koo
se'e da. Chi sa ni kandixia ni'in ga da, ti
ni nakuanta'u da nuu ya ja yukan kuña'nu
xaan ga Yandios. 21 Chi ni kandixia da ti ni
nduka'nu va'a ini da ja na kundee Yandios
jnu'un ni kee yu'u ya. 22 Ti sɨkɨ yukan ni
janta'u ya Abraham, ti ni kachi ya ja tukaa
jna'nu ndatu da sɨkɨ kuachi da. 23 Ti ansu
nɨnɨ sɨkɨ Abraham kuu ja yoso nuu tutu ii
Yandios ja sia'an ni nuku'un ini Yandios,
24 vasu suni yoso jnu'un un sɨkɨ yo'o, chi suni
na kachi ya ja tukaa jna'nu ndatu yo sɨkɨ
kuachi yo, chi suni kandixia ndaa yo Jito'yo
Jesús. Ni kandixia ndaa yo ja ja ni xndoto
ya Jito'yo Jesús nuu ñuji'i. 25 Chi ni nakua'a
Jesús ja ni ji'i ya sɨkɨ kuachi yo, ti ni xndoto
ya Jesús nuu ñuji'i nava na kachi ya ja tukaa
jna'nu ndatu yo sɨkɨ kuachi yo.

Nasa kenda yɨvɨ ja ni janta'u ya

5

1 Nusa ti nu kandixia ndaa yo jnu'un
Yandios sɨkɨ Cristo Jesús, sa ti kachi ya ja
tukaa jna'nu ndatu yo sɨkɨ kuachi yo. Ti sɨkɨ
yukan, tukaa kuɨtɨ ini Yandios jiin yo'o, chi
vijna ni ndumani ya jiin yo, chi ni ji'i Jito'yo
Cristo Jesús ja na chunaa ya kuachi yo. 2 Ti
kandixia ndaa yo jniñu ni sa'a Jesús nu ni
ji'i ya ti ni nandoto ya tuku nuu ñuji'i, ti
sɨkɨ yukan janta'u Yandios yo'o. Ko janta'u
ya yo'o sɨkɨ ja ni kunda'u ini ya yo'o, chi tu
iyo ni ɨɨn jniñu va'a yo ja kenchaa kuachi yo.
Yukan kuu ja kachi ya ja tukaa jna'nu ndatu
yo sɨkɨ kuachi yo. Nusa ti kuñukun ini yo
ja jandaa ndixia ja janta'u ya yo'o. Yukan
kusɨɨ ini yo chi kuñukuu ini yo ja janta'u ya
yo'o, ti nakua'a ya yo'o ɨɨn ta'u ja nduña'nu
yo nuu ta'u ya jniñu. 3 Ti ansu jiin ta'u un,
chi suni kusɨɨ ini yo ja kondo'o yo nundo'o
sɨkɨ ja ni ka yɨ'ɨ yo jiin Cristo, chi nundo'o
un sa'a ja ni'in ga jika yo nuu ichi Yandios.
4 Ti nu kundee yo jiin nundo'o un, ti jini yo
ja kundee ini Yandios jiin yo'o, ti sɨkɨ yukan
ndiyo ini yo ni'in yo ta'u un. 5 Ti nu kundio
ini yo yukan, ti tu xndi'i ini yo, chi jini ndaa
yo ja kundee ya taka jnu'un ni kee yu'u ya,
ti sɨkɨ yukan kandixia yo jiin nɨ ini nɨ añu yo
ja kunda'u ini ya yo'o. Ti sia'an kandixia yo
chi ni ja'a Yandios maa Espíritu Santo nuu
yo, ti Espíritu un skandixia ya yo'o ja jandaa
ndixia kunda'u ini Yandios yo'o. 6 Chi sɨkɨ
maa yo naa yo tu ni kojnuni ja kenchaa yo
kuachi yo nuu Yandios. Ko vasu tu ni ndiyo
ini yo ja siuku yo jnu'un ya, chi ni ji'i Cristo
ja chunaa ya kuachi yo. Ti ni ji'i ya maa kɨvɨ
ni kachi Yandios.
7 Sa'a yo ja. Tu ni iyo ni ɨɨn yɨvɨ ja tava ini
na kuū i ja'a ɨnga yɨvɨ, vasu ɨnga yɨvɨ un kuu
ɨɨn yɨvɨ va'a ndixia. 8 Ko nduku ndee ra nuu
jniñu ni sa'a Yandios, chi yukan jini ndaa yo
ja kunda'u ini ya yo'o. Chi ni ji'i Cristo ja'a
yo vasu ni'in ni ka yɨ'ɨ yo jiin kuachi.
9 Nusa ti sɨkɨ jniñu ni sa'a Jesús nu ni ji'i
ya ti ni jatɨ ya niñɨ ya, ti sɨkɨ yukan kachi
Yandios ja tukaa jna'nu ndatu yo ja kuu
kuachi yo, ti tukaa kuɨtɨ ini ya sɨkɨ kuachi
yo un ja na taji ya nundo'o xaan nuu yo,
chi vijna kendo keta'u yo nuu ya. 10 Ko undi
nuu ni kuɨtɨ ini Yandios sɨkɨ kuachi yo, ko
maa Yandios ni taji ya se'e ya ja na kuū ya
ti chunaa ya kuachi yo nava tukaa kuɨtɨ ini
Yandios sɨkɨ kuachi un, ja na ndumani ya
jiin yo'o naa yo. Ti nu sia'an kuu, ti jandaa
ndixia kuu ja kuchaku Cristo vijna, ti nama
ya yo'o nava tu taji ya nundo'o sɨkɨ yo.
11 Ko undi nuu ni kuɨtɨ ini Yandios jiin
yo'o sɨkɨ kuachi yo, sa maa Yandios ni taji
se'e ya ja na kuū ya chunaa ya kuachi yo,
nava tukaa kuɨtɨ ini Yandios sɨkɨ kuachi yo.
Chi su'va ja na ndumani ya jiin yo. Ti nu
sia'an un, ti jandaa ndixia kuu ja kuchaku
Cristo vijna, ti nama ya yo'o nava tukaa taji
Yandios nuno'o sɨkɨ yo.

Jnu'un Adán jiin jnu'un Cristo

12 Nusa ti undi nuu ni keja'a ka sa'a kuachi
ndɨ'ɨ yɨvɨ ñuyɨvɨ ja'a, chi maa ɨɨn ni chaa ni

keja'a da jiin kuachi, ko sɨkɨ kuachi da un,
ti ni kɨvɨ kue'e kuū yo. Ti ni sa'a kuachi
da un ja ni jicha kue'e kuu ndɨ'ɨ yɨvɨ ñuyɨvɨ
ja'a, chi taka ni ka sa'a i kuachi. 13 Ti kuu
ga ja ni ja'a Yandios ley ya nuu Moisés ni
ka sa'a i kuachi. Ko nu tu ni ja'a Yandios
ley ya nuu Moisés nava na nakuni yɨvɨ nau
kuu ɨin kuachi, nusa ti tu kuni kankuachi ya
sɨkɨ i, ko tu kuu sia'an ni. 14 Chi ka jini ndaa
yo ja undi na ni iyo Adán ti undi na ni iyo
Moisés ndɨ'ɨ yɨvɨ ni ka ji'i i sɨkɨ kuachi i, chi
ni ji'i i sɨkɨ kuachi ja ni sa'a taka maa i, vasu
tu ni sa'a i jna'an kuachi ja ni sa'a Adán, ja
ni kuni'in ini da nuu ɨin jniñu ja ni ta'u ya
nuu da. Ti sɨkɨ kuachi ni sa'a Adán, ni kɨvɨ
nundo'o nuu ñuyɨvɨ, chi ɨnga chaa ni sa'a ja
na kendo va'a yɨvɨ.

15 Ko maa kuachi ni sa'a Adán, ja ni
nduni'in ini da sɨkɨ jniñu ni ta'u Yandios
nuu da, tu kejna'an kuɨtɨ yo jiin maa ta'u
ni ja'a ya nuu yo, nu ni kachi ya ja tukaa
jna'nu ndatu yo sɨkɨ kuachi yo. Ti jandaa
ndixia kuu ja jiin maa kuachi ni sa'a Adán,
ti ni kɨvɨ nundo'o kuū ndɨ'ɨ yɨvɨ ñuyɨvɨ ja'a.
Ko sa ni kɨvɨ ta'u ja ni kunda'u ini Yandios
yo'o ja ni taji ya Cristo Jesús na kuū ya ja'a
yo. Ti ña'nu xaan ga jniñu ja ni sa'a Jesús ja
kuu maa kuachi ni sa'a Adán, chi jiin jniñu
Jesús tukaa jna'nu ndatu yo sɨkɨ kuachi yo.
16 Ti maa kuachi ni sa'a Adán, tu kejna'an
kuɨtɨ yo jiin ta'u ni ja'a Yandios nuu yo. Chi
jiin maa ɨin ni kuachi ni sa'a Adán, ni kachi
Yandios ja jna'nu ndatu tendɨ'ɨ yɨvɨ ñuyɨvɨ
ja'a. Ko jiin ta'u Yandios un, ni taji ya Jesús
ja na kuū ya sɨkɨ kuachi yo, ti sɨkɨ yukan
tukaa kuɨtɨ ini ya jiin yo, ti vijna kachi ya ja
tukaa jna'nu ndatu yo sɨkɨ kuachi yo. 17 Jiin
maa kuachi ni sa'a Adán ni kɨvɨ nundo'o ja
kuu ndɨ'ɨ yɨvɨ ñuyɨvɨ ja'a, ko ña'nu xaan ga
kuu ta'u Yandios, ja ni taji ya Jesús ja na
kuū ya ja'a kuachi yo. Ti ña'nu xaan ga ta'u
Yandios nuu yɨvɨ ja kachi ya ja tukaa jna'nu
ndatu i sɨkɨ kuachi i, ti ka ni'in i ta'u ja na
nduña'nu i nuu ta'u Yandios jniñu.

18 Nusa ti ja sɨkɨ ni sa'a Adán maa kuachi
un, ti ni kachi Yandios ja jna'nu ndatu ndɨ'ɨ
yɨvɨ ñuyɨvɨ ja'a. Ko sɨkɨ jniñu ni sa'a Jesús
nu ni ji'i ya ja'a yo, ti kachi Yandios ja tukaa
jna'nu ndatu yo sɨkɨ kuachi yo ja na kuū yo.
Chi su'va kachi ya ja na ni'in yo ta'u ja na
kuchaku yo ja kuu taka saa ni. 19 Chi sɨkɨ
ja tu ni jandatu ɨin ni chaa Adán, ti sa ni
ka kɨvɨ ndɨ'ɨ yɨvɨ nuu kuachi un. Ti suni
sia'an ni jandatu ɨin ni chaa Cristo Jesús, ti
sa ni kachi Yandios nuu kua'a xaan yɨvɨ ja
kandixia i Jesús ja tukaa jna'nu ndatu i sɨkɨ
kuachi i.

20 Ko suni ni ja'a Yandios ley ya nuu
Moisés nava ja taka jinu tu ka jandatu yɨvɨ
ley un, ti ka ndukua'a kuachi i. Ko sɨkɨ ni
ndukua'a kuachi yo jiin ley un, ti ka'nu xaan
ga kuu ja kunda'u ini Yandios yo'o. 21 Nusa
ti sɨkɨ kuachi un ni kɨvɨ kue'e kuū yo. Ko
ni kunda'u ini Yandios yo'o, ti kachi ya ja
tukaa jna'nu ndatu yo sɨkɨ kuachi yo, ko
vijna ka ni'in yo ta'u ja kuchaku yo ja kuu
saa ni. Ti kachi ya yukan chi ja ni taji ya
Jito'yo Cristo Jesús ja na kuū ya ja'a kuachi
yo.

Tukaa chaku yo jiin kuachi

6

1 ¿Nusa ti nasa ka ndo'o ini yo nu? ¿Ka
ka'an yo ja kunda'u ini Yandios yo'o, ti
yukan vatuni kaka yo jiin kuachi, ti jiin
yukan vi'i ga na kunda'u ini ya yo'o nu?
¿Sia'an ka ndo'o ini yo nusa? 2 ¡Tu kuu kuɨtɨ!
Chi yo'o ja kandixia ndaa yo Cristo Jesús
vijna, ka kuu yo nanu ja ni ka ji'i yo, ja tukaa
ka yɨ'ɨ yo jiin kuachi, ja tukaa kaka yo jiin
kuachi, nusa. 3 Ko na ni ka janducha yo ti
ni ja'a yo jandaa ja kandixia ndaa yo Cristo
Jesús. Jiin jniñu un ni ka kachi yo ja ja ni
ji'i ya ja'a yo, ti ni ka yɨ'ɨ yo jiin ya. 4 Na
ni ka janducha yo ni ka ja'a yo jandaa ja ka
yɨ'ɨ yo jiin ya nanu ni ñunduji yo jiin ya.
Ti kuu nanu ja ni ka nandoto yo tuku jiin
ya. Nusa ti vijna jika ndaa yo nuu Yandios
ansu nanu jika yo sa ni kandixia ga yo Jesús.
Yukan kundaa chi jiin ɨin jniñu ña'nu Tata
yo Yandios ni naxndoto ya Jesús nuu ñuji'i,
ti suni sia'an sa'a Yandios ɨin jniñu ja na
kaka ndaa yo nuu ya vijna, ansu nanu jika
ka yo niku ti sa ni kandixia ga yo Jesús.

5 Hora ni ka janducha yo, ni ka ja'a yo
jandaa ja ka yɨ'ɨ yo jiin Jesús na ni ji'i ya.
Suni kachi yo ja ka yɨ'ɨ yo jiin ya hora ni
nandoto ya nuu ñuji'i, nava na kaka ndaa
yo nuu ya vijna, ansu nanu ni ka jika yo na
ti kandixia ga yo maa ya. 6 Ti jandaa ndixia
taka un chi tukaa ka jika yo nanu ni ka jika
yo na ti kandixia ga yo Cristo. Chi taka jniñu
kue'e un ni naa nu ni ji'i Cristo nda'a cruz.
Ti sɨkɨ jniñu ni sa'a Cristo yɨ'ɨ yo jiin ya ni

sa'a Yandios. Ni naa jniñu maa yo ja ni sa'a
yo ni junukuachi yo nuu kuachi, nanu ni ka
kuu yo muzu nuu kuachi un. Ko tukaa kuɨtɨ,
chi vijna ti ka yɨ'ɨ yo jiin Cristo. 7 Ti sɨkɨ ja
ni naa jniñu maa yo ja ni sa'a yo nu ni ka
junukuachi yo nuu kuachi, yukan kundaa ja
kachi Yandios ja tukaa jna'nu ndatu yo nava
tukaa kundio ini yo ka junukuachi yo nuu
kuachi.
8 Kandixia yo ja ka yɨ'ɨ yo jiin ya nanu ni
ka ji'i yo jiin ya. Nu sia'an kuu ti suni sia'an
kandixia yo ja ja ni ka yɨ'ɨ yo jiin ya hora
ni naxndoto ya nuu ñuji'i. Sia'an ni sa'a
Yandios jiin yo nava na kaka ndaa yo nuu
ya vijna, jiin ja na kuchaku yo jiin ya ja kuu
saa ni. 9 Chi ka jini ndaa yo ja ɨɨn ni jinu ni
nandoto ya nuu ñuji'i ja tukaa kuɨtɨ ja kuū
ya, chi ni kundee ya. Ti suni ka kundee yo ja
ka siuku yo jiin jnu'un ya, chi ka yɨ'ɨ yo jiin
ya. 10 Ti maa Cristo, ɨɨn jinu ni ni ji'i ya ja
chunaa ya kuachi yo, ko ja chaku ya vijna
ti mani sa'a ya ja kuni Tata Yandios. 11 Ti
nuu maa ra naa ra ja ka yɨ'ɨ ra jiin Cristo, na
kachi ri ja na kondo'o va'a ini ra sɨkɨ jniñu
nu ni ka jika ra na ti ka kandixia ga ra Cristo,
ja ni naa jni'nu un nu ni ka junukuachi ra
nuu kuachi un. Ti vijna, na naku'un ini ra
ja na kunukuachi ra nuu Yandios, chi ja ka
yɨ'ɨ ra jiin Cristo Jesús.
12 Nusa ti tukaa kundio ini ra ja
kunukuachi ra nuu kuachi, ja ka sa'a ra
sava'a ni ga jniñu kue'e ja kuni yɨkɨ kuñu
ra. 13 Tukaa kundio ini ra ja kunukuachi
ra nuu kuachi, ja tukaa sa'a ra jniñu kue'e
ja kuni yɨkɨ kuñu ra, chi ja ni naa jniñu ja
ni ka jika ra sa ni ka yɨ'ɨ ra jiin Cristo. Ko
vijna na kachi ra ja na kuandatu ra taka
jnu'un Yandios, nava na kunukuachi ra nuu
ya jiin nɨ ini nɨ añu ra. 14 Chi tukaa ka kuu
ra muzu nuu kuachi nava na kunukuachi
ra un, chi tukaa ta'u Yandios jniñu nuu yo
ja kuandatu yo ley ni ja'a ya nuu Moisés,
ti jiin yukan ka kendo ndaa yo nuu ya. Chi
su'va, ka kunukuachi yo nuu Yandios, chi
ni kunda'u ini ya yo'o ja ni taji ya Jesús na
kuū ya ja'a yo.

Kuanukuachi yo nuu mani maa Yandios

15 ¿Nusa ti nasa ka ndo'o ini yo vijna?
¿Ka ka'an yo ja vatuni ka sa'a yo kuachi
chi kunda'u ini ya yo'o vijna, ja tukaa ta'u
Yandios jniñu nuu yo ja na siuku yo ley ni
ja'a ya nuu Moisés? ¿Tukaa ga siuku yo ley
un, chi vijna mani ja kandixia ndaa yo nuu
Jesús ja ni taji Yandios chunaa ya kuachi
yo nu? ¿Sia'an ka ndo'o ini yo nusa? ¡Tu
kuu kuɨtɨ! 16 Chi jandaa ndixia ja ka jini ra,
ja nu chiso ra jnu'un ja ka kendo ra nanu
muzu nuu ɨnga chaa un, ti kaa nuu kuu ja
kuandatu ra nuu chaa un. Suni sia'an, nu
kundio ini ra ka siuku ra jiin kuachi, nusa
ti ka kuu ra nanu muzu nuu kuachi. Ko
na kondo'o ra ɨɨn nundo'o xaan ja naa ra
maa ra sɨkɨ kuachi un. Ko nu kunukuachi
ra nuu Yandios ja kuandatu ra jnu'un ya, ti
sɨkɨ yukan na kachi ya ja tukaa jna'nu ndatu
ra ja taji ya nuno'o xaan nuu ra. 17 Ko vijna
nakuta'u ri nuu Yandios ja tukaa ka kendo
ra nanu muzu nuu kuachi, chi jiin nɨ ini nɨ
añu ra ka janta'u ra maa jnu'un ndaa ja ni
skandixia ya ro'o naa ra. 18 Ja ni ka kee ra ini
nda'a kuachi nava na nduu ra nanu muzu ja
junukuachi ra nuu Yandios, ja kuandatu ra
jnu'un ya.

19 Ru'u Pablo, xndaku ri nuu ra jiin jnu'un
sɨkɨ nasa kuu jiin ɨɨn muzu ini ñuyɨvɨ ja'a,
chi tu kɨvɨ yachi inijnuni ra maa jnu'un ja
kuni xndaku ri nuu ra. Ti xnukuu ini ri ro'o
undi na kandio ini ra ja kunukuachi ra nuu
kuachi, ja mani jniñu ndeva'a ni ka sa'a ra
jiin yɨkɨ kuñu ra, ja ka kuni'in xaan ini ra sɨkɨ
ley Yandios. Ko vijna na kachi ri nuu ra ja na
kundio ini ra chi xndoo ra taka jniñu kue'e
un nava kunukuachi ra nuu Yandios jiin nɨ
ini nɨ añu ra, ja na kuandatu ra mani jnu'un
ndaa Yandios. 20 Chi undi nuu ni kundio ini
ra ka junukuachi ra nuu kuachi, ti tu kuɨtɨ
kundio ini ra ja kuandatu ra jnu'un ndaa
Yandios. 21 Ti jikajnu'un ri nuu ra, ¿nasa
ni kundee ra jiin jniñu kunchuku ra sa ni
kandixia ra nuu Cristo? ¿Nasa ni chindee
taka jniñu kue'e ni ka sa'a ra? ¡Tu kuu kuɨtɨ!
Ti vijna kukanuu ra sɨkɨ taka jniñu kue'e ni
ka sa'a ra sa ni kandixia ra Jesús. Ti jandaa
kuu ja na naa taka yɨvɨ ka sa'a i jniñu kue'e
un. 22 Ko vijna na kachi ri ja maa ra naa ra ni
ka kee ra ini nda'a kuachi nava na ka nduu
ra muzu ja junukuachi nuu Yandios. Chi ni
ka sasɨɨn ra nuu jniñu kue'e un nava na koo
ndoo koo ii ra nuu ya. Ti na ni'in ra ta'u nuu
Yandios ja kuchaku ra ja kuu saa ni. 23 Chi
jandaa kuu ja ta'u ka ni'in yɨvɨ sɨkɨ kuachi i
kuu ja na naa i maa i. Chi su'va, ta'u ja kua'a
Yandios nuu yo kuu ja kuchaku yo ja kuu saa
ni, chi ni ka yɨ'ɨ yo jiin Jito'yo Cristo Jesús.

Tukaa kunukuachi yo nuu kuachi

7

[1] Ñani ri, ja suni ka yɨ'ɨ ra jiin Cristo Jesús, na xndaku ri ɨɨn jnu'un kanuu nuu ra, chi ndixia ri ja ka jini va'a ra sɨkɨ taka ley ja iyo. Ka jini va'a ra ja taka ley un ta'u jniñu nuu yo ja kuu nɨ kani kuchaku yo. [2] Ti ka jini va'a ra ja tu kua'a ley un jnu'un ja na kusɨɨn ɨɨn ñasɨ'ɨ nuu yɨɨ ña nu chaku da. Ko nu ni ji'i da, ti ja ni keta'u ña ley ja ni kejna'an ña jiin da. [3] Ti nu najna'an ña jiin ɨnga chaa nu nu chaku ga yɨɨ ña, ti konani ña ɨɨn ña'an yɨsɨkɨnchaa yɨɨ ña. Ko nu ja ni ji'i yɨɨ ña, ti keta'u ña chii ley un. Ti vasu ni najna'an ña jiin ɨnga chaa, ko tukaa yɨsɨkɨnchaa ña yɨɨ ña.

[4] Ti suni sɨkɨ maa ra naa ra ñani ri, na kachi ri ja ka kuu ra nanu ja ni ka ji'i ra sɨkɨ ley Yandios, chi tukaa kankuachi ley ya nuu ra sɨkɨ kuachi ra, chi ni ka kandixia ra jniñu ni sa'a Cristo nu ni ji'i ya ti ni chunaa ya kuachi yo, ja ni ndoto ya nuu ñuji'i. Ti vijna ja ka yɨ'ɨ ra jiin Cristo nava na sa'a ra sava'a ni ga jniñu ndaa kuni Yandios. [5] Ko na ti ka kandixia ga yo Cristo, ti ni kundio ini yo ja ka sa'a yo sava'a ni ga jniñu kue'e. Ti vasu ni kachi ley un ja tu kuni sa'a yo jniñu kue'e un, ko jiin maa jnu'un un, chi vi'i ga ni kundio ini yo ka sa'a yo sava'a ni ga jniñu ndeva'a jiin yɨkɨ kuñu yo. Ti jiin jniñu ndeva'a un ka ni'in yo ta'u ja na naa yo. [6] Ko vijna tukaa, chi na ti kandixia ga yo Cristo ni ka yɨ'ɨ yo jiin maa ley ni ja'a Yandios nuu Moisés, ti ni kankuachi ley un sɨkɨ yo, ti ni ka jna'nu ndatu yo sɨkɨ kuachi yo. Ko vijna ka kuu yo nanu ja ni ka ji'i yo nuu ley un. Ni ka kee yo ini nda'a ley un ti tukaa ka jna'nu ndatu yo sɨkɨ kuachi yo. Vijna ti chindee Espíritu Santo yo'o ja na kunukuachi yo nuu Yandios, ti tukaa kunukuachi yo nuu kuachi, ti sɨkɨ kuachi un ni jna'nu ndatu yo jiin jnu'un ley ni ja'a Yandios nuu Moisés, ko vijna tukaa.

Iyo uu jnu'un ini yo

[7] ¿Nusa ti nasa ka ndo'o ini ra? ¿Ka ka'an yo ja ley Yandios un ndiso kuachi nu? ¡Tu kuu kuɨtɨ! Chi ru'u Pablo, na kachi ri nasa ni jna'an ri. Chi nu tu ni kenda ley Yandios, va tu nakuni ri ja ini ri jiin kuachi, ni tu ni nakuni ri ja nɨnɨ kundio ini ri ndajniñu jna'an ri. Ko ni kenda ley ja ni ja'a ya nuu Moisés, ti ni kachi: "Tu kundio ini ra", kachi. [8] Ti vasu sia'an ni kachi ley Yandios, ko sɨkɨ ru'u ni kundee kuachi un, ti vi'i ga ni keja'a kundio ini ri ja sa'a ri kua'a jniñu ndeva'a. Ko nu tu iyo ley un, va tu ni nakuni ri ja jandaa uu ja ñu'un chitu ini ri jiin kuachi. [9] Undi nuu ni kusɨɨ ini ri nasa ni kuncha ri, chi tuja'i kɨvɨ inijnuni ri nasa kuni ka'an jnu'un ley Yandios. Ti sa ni kɨvɨ inijnuni ri sɨkɨ nasa kuni ka'an ley un, ja kachi ja tu kundio ini yo ndajniñu jna'an yo. Yukan ni nakuni ri ja jandaa ni kuni'in ini ri jiin kuachi un, ko tu kuu kuɨtɨ jniñu ja kundee ri jiin kuachi un. [10] Vasu ni ja'a Yandios ley ya ja na chaku va'a yo ini ñuyɨvɨ ja'a, ko ru'u, ni jini ndaa ri ja tu kuu kuɨtɨ ja kuandatu ri ley ya. Ni sa'a ley ya nanu ja ni ji'i ri, chi tu kuɨtɨ jniñu ni ni'in ri ja kuandatu ri ley un, chi nɨnɨ ni kundee kuachi sɨkɨ ri. [11] Vasu jandaa ndixia ni ta'u jniñu ley Yandios sɨkɨ nasa kunchuku yo ini ñuyɨvɨ ja'a, ko tu ni kundee ri. Chi su'va ni kundee kuachi sɨkɨ ri. Ni kendo xnda'u ri ja ni ndo'o ini ri ja kundee ri sɨkɨ kuachi, ko ni jna'an ri nanu ja ni ji'i ri, chi tu kuɨtɨ ni ni'in jnu'un ja kundee ri, chi nɨnɨ ni kundee ri kuachi sɨkɨ ri. Vasu ni ta'u jniñu ley Yandios nuu ri, ko tu ni kundee ri kuandatu ri, chi nɨnɨ ni kundee kuachi sɨkɨ ri. [12] Nusa ti jandaa ndixia ja ley Yandios iyo ndoo iyo ndaa va'a sɨkɨ taka jniñu ta'u nuu yo. Ti ka'an ndaa ley un nu kankuachi sɨkɨ yo, ti kachi ja jna'nu ndatu yo sɨkɨ kuachi yo.

[13] Yukan ti vasu tu ni ni'in ri ni ɨɨn jnu'un ja kuandatu ri ley un, ¿ti yukan kuni ka'an ja tu kuɨtɨ ni jajniñu ley ya nu? ¡Tu kuu kuɨtɨ! Chi nu tu ni kenda ley ya, va tu kɨvɨ inijnuni ri ja ndixia chitu ini ri jiin kuachi. Ni kuu nanu ja ni ji'i ri, chi tu kuɨtɨ jniñu ni ni'in ri ja kundee ri jiin kuachi un. Ti sɨkɨ yukan, ni kɨvɨ inijnuni ri ja ndaa ndixia ni chitu ini ri jiin kuachi.

[14] Ru'u Pablo, na kachi ri ja vijna ti chaku ini ri ja maa ley Yandios ja iyo ndoo iyo ndaa ley un, chi maa Espíritu Yandios ni ja'a ley un. Ko nu kancha ri nuu ñuyɨvɨ ja'a, iyo ja nɨnɨ kuni'in ini ri sɨkɨ ley ya. Nɨnɨ yuji ri jiin kuachi nanu kuu ri muzu nuu kuachi, [15] chi tu ñukuu ini ri sɨkɨ kuachi un ja tu va'a, ansu sa'a ri maa jniñu va'a ja ndio ini ri. Chi su'va, iyo ja sa'a ri maa kuachi ja jito u'u ri.

[16] Yukan, nu sa'a ri kuachi un, vasu ndio

ini ri ja sa'a ri mani jniñu va'a, nusa ti ja'a
ri jandaa jiin kuachi un ja ka'an ndaa ley
Yandios nu kachi ja jna'nu ndatu yo sɨkɨ
kuachi yo. 17 Ko vijna, ru'u Pablo, tukaa
kundio ini ri siin ri jiin kuachi, ko suni nɨnɨ
iyo ɨin jnu'un ini ri ja siuku ri jiin kuachi.
18 Ti vasu suni iyo ja nɨnɨ ndio ini ri sa'a
ri jniñu va'a, ko tu kundee ri ja sa'a ri un.
19 Vasu kundio ini ri mani jniñu va'a, ko siin
sa'a ri kuachi, ansu ndio ini ri sa'a ri kuachi
un. 20 Ko nu sia'an kuu, nusa ti ni kancha ri
nuu ñuyɨvɨ ja'a, ti jandaa kuu ja nɨnɨ iyo ɨin
jnu'un ini ri ja siuku ri jiin kuachi.

21 Nusa ti jini va'a ri ja taka jinu kundiyo
ini ri sa'a ri jniñu va'a, ti suni kande ini ri
ɨin jnu'un ja sa'a ri kuachi. 22 Ti vasu sia'an
kuu, ko jandaa kuu ja iyo sɨi ini ri jiin ley
Yandios, ti kundio ini ri kuandatu ri ley ya
jiin nɨ ini nɨ añu ri. 23 Ko sɨkɨ ja kancha ri nuu
ñuyɨvɨ ja'a, jini va'a ri ja nɨnɨ kuu ja ka kanaa
jnu'un un jiin jnu'un ndiyo ini ja kuandatu
ri ley Yandios. Ti vasu ndio ini ri ja kundee
ri sɨkɨ jnu'un kuachi un, ko iyo ja kundee
kuachi un sɨkɨ ri. 24 Yukan kundaa ja chaa
nda'u xaan kuu ri, chi tu siuku ndaa ri ley
Yandios. Yukan ti jikanda'u ri, ¿nau kuu ja
nama ru'u, nava tukaa kundee kuachi sɨkɨ ri
nu kancha ri ñuyɨvɨ ja'a? ¿Nau kuu ja nama
ru'u nusa nu? 25 ¡Na kuta'u ri nuu Yandios
ja maa Jito'yo Cristo Jesús, na kin nama ya
ru'u!

Nusa ti nɨnɨ iyo inijnuni ri ja kuan-
datu ri ley Yandios, ti nɨnɨ kundio ini ri
kuanukuachi ri nuu ya. Sia'an ndixia, ko
suni jandaa kuu ja nu kancha ri nuu ñuyɨvɨ
ja'a, ti nɨnɨ iyo ɨin jnu'un ini ri ja sa'a
ri kuachi, ja kendo ri nanu ɨin muzu nuu
kuachi.

8

1 Nusa ti tukaa kachi Yandios ja jna'nu
ndatu yo sɨkɨ kuachi yo, ti tukaa kua'a ya
nuno'o xaan sɨkɨ yo. Chi tukaa kundio
ini yo ja kuandatu yo jnu'un ini yo ja na
sa'a yo kuachi, chi vijna kundio ini yo ja
kuandatu yo maa jniñu ta'u Espíritu Santo
sɨkɨ yo. 2 Vijna ka yɨ'ɨ yo jiin Cristo Jesús,
ti sɨkɨ yukan, maa Espíritu Santo sa'a ya ja
na kuchaku yo ja kuu taka saa ni. Ko nu
kanchuku yo nuu ñuyɨvɨ ja'a, maa Espíritu
un chindee ya yo'o jiin jniñu ña'nu ya nava
na kundee yo sɨkɨ jnu'un iyo ini yo ja sa'a
yo kuachi. 3 Chi maa ley ni ja'a Yandios nuu
Moisés, tu ni nama yo'o nava tukaa jna'nu
ndatu yo sɨkɨ kuachi yo. Chi nu kanchuku
yo ñuyɨvɨ ja'a, va tu kundio ini yo kuandatu
yo ley Yandios un, chi nɨnɨ kundio ini yo ka
siuku yo jiin kuachi. Ko Yandios ni kundee
ya nu ni taji ya maa Se'e ya nuu ñuyɨvɨ ja'a,
ti ni kendo ya jiin ɨin yɨkɨ kuñu ya nanu yo'o.
Ko sɨkɨ yɨkɨ kuñu yo'o, iyo ja nɨnɨ kundio
ini yo ka sa'a yo kuachi. Ko sɨkɨ kuachi yo
un, ni chunaa Cristo yo'o, ti jiin jniñu ya
un ni ja'a jandaa Yandios ja tukaa kundee
kuachi nuu ñuyɨvɨ ja'a. Jandaa ndixia kuu
un, ko vasu nu kanchuku yo ñuyɨvɨ ja'a nɨnɨ
kuu ja kundio ini yo ka sa'a yo kuachi un.
4 Ko ni taji Yandios Se'e ya Jesús ja chunaa
ya kuachi yo, nava na kundaa ini yo sɨkɨ ja
tukaa jna'nu ndatu yo sɨkɨ kuachi yo, jiin
ja kundio ini yo kuandatu yo jniñu ta'u ley
Yandios nuu yo. Yukan ni sa'a ya ja'a yo,
chi yo'o kuu maa yɨvɨ ja kandio ini yo ja
kuandatu yo jniñu ta'u Espíritu Santo nuu
yo, ansu ja kuandatu yo nu jnu'un iyo ini yo
ja sa'a yo kuachi.

5 Chi yɨvɨ ja nɨnɨ jandatu i nuu kuachi iyo
ini i, ti jandaa ndixia kuu ja nɨnɨ ñukuu ini
i ja siuku i jiin maa kuachi kandio ini i un.
Chi su'va, yɨvɨ ja ka jandatu i maa jniñu ta'u
Espíritu Santo sɨkɨ i, ti ka ñu'un ini i ja siuku
i mani jniñu ja ta'u Espíritu un. 6 Ko yɨvɨ ja
nɨnɨ kandio ini i ka siuku jiin kuachi ti ka
kuu i nanu ndɨyɨ, chi tu ka yɨ'ɨ i jiin Yandios.
Yɨvɨ ja kandio ini i ja siuku i maa jniñu ta'u
Espíritu Santo, ka jini ndaa yɨvɨ un ja ka yɨ'ɨ
i jiin Yandios, ti ni ndumani ya jiin i naa
i. 7 Ko sɨkɨ yɨvɨ ja nɨnɨ ka jandatu i jnu'un
kuachi iyo ini i, mani ka sani'in ini i sɨkɨ
Yandios. Ti nu sia'an kuu, nusa ti tu kuɨtɨ
jnu'un nasa kuandatu i ley ya. 8 Ti taka yɨvɨ
ja ka siuku jiin jnu'un kuachi iyo ini i un,
tukaa kusɨi kutɨ ini Yandios nuu i.

9 Ko ro'o ja ka kandixia ra Jesús, na kachi
ri ja kuandatu ra nu maa Espíritu Santo,
ansu ja kuandatu ra jnu'un iyo ini ra ja
siuku ra jiin kuachi. Ti jandaa ndixia kuu
yukan, chi ni kejna'an Espíritu Santo jiin ra
naa ra. Ko nu tu kancha Espíritu Yandios
jiin ɨin yɨvɨ, ti tu ka yɨ'ɨ kuɨtɨ yɨvɨ un jiin
Cristo. 10 Ti nu kancha Cristo jiin ra, ti sa'a
Espíritu Yandios ja kuchaku ra ja kuu taka
saa ni. Sia'an sa'a ya vasu na chaa kɨvɨ ja
kuū yɨkɨ kuñu ra sa'a kuachi. Sia'an sa'a
Cristo chi ni kachi ya ja tukaa jna'nu ndatu

ra ja kuu kuachi ra, ti ni kendo ndaa ra
nuu ya. 11 Ti nu jandaa ndixia kuu ja ni
kukutu Espíritu Yandios jiin ra naa ra, ya ja
ni xndoto Jesús nuu ñuji'i, ti jiin jniñu ña'nu
un, ni ja'a Yandios jandaa ja suni na xndoto
ya yɨkɨ kuñu ra jiin jniñu ña'nu Espíritu ya.
Ti jandaa ndixia kuu ja yɨ'ɨ kutu Espíritu ya
jiin ra naa ra.

12 Sia'an kuu ñani ri, sɨkɨ ja ni ka kukutu
yo jiin Espíritu Santo, tu kuɨtɨ kundiso yo
jniñu kuandatu yo jnu'un kuachi ini yo nu
ka chaku yo ini ñuyɨvɨ ja'a. 13 Chi nu kandio
ini ra siuku ra jiin kuachi un ja nɨ kanchuku
ra ini ñuyɨvɨ ja'a, ti jandaa ndixia kuu ja
xnaa ra maa ra. Ko su'va, na ku'un ini
ra ja kuandatu ra nuu maa Espíritu Santo,
nava na chindee ya ja tukaa ga siuku ra jiin
kuachi. Ti nu sia'an kuu, ti ka jini ndaa ra
ja ka yɨ'ɨ ra jiin Yandios ti kuchaku ra ja kuu
saa ni.

14 Chi taka yɨvɨ ja ka jandatu i maa jniñu
ta'u Espíritu Yandios, jandaa ndixia ja maa
i ka kuu Se'e Yandios. 15 Chi Espíritu ja ni
ja'a ya nuu ra, tu kuu ɨɨn nundo'o ja na
nduu ra nanu ɨɨn muzu nda'u nuu Yandios,
ja yu'u da ja na taji Yandios nuno'o xaan
nuu da. Chi su'va, sa'a Espíritu Santo jiin
yo'o ja na kuni ndaa yo ja ka kuu yo Se'e
Yandios. Ti maa Espíritu un sa'a, ti nu
kanajaa yo Yandios, ka'an yo: "Tata ri." 16 Ti
maa Espíritu Santo un sa'a jiin inijnuni yo
ja jandaa ndixia ka kuu yo Se'e Yandios. 17 Ti
jandaa ndixia kuu ja ka kuu yo Se'e Yandios,
ti suni ndixia kuu ja na kua'a ya ɨɨn ta'u
nuu yo, ti ta'u un kuu ja na nduña'nu yo
jiin Cristo ini ñuu nuu ta'u ya jniñu. Ko
nɨ kanchuku yo nuu ñuyɨvɨ ja'a, kondo'o
ndixia yo nanu ni ndo'o Cristo, chi koto u'u
yɨvɨ sɨkɨ yo nanu ni ka jito u'u i Cristo. Ko
jiin nundo'o un satu'va Yandios yo'o ja na
nduña'nu yo jiin Cristo ini ñuu nuu ta'u ya
jniñu.

Kundatu yo ja kuu kɨvɨ ka'nu

18 Ru'u Pablo, ndo'o va'a ini ri sɨkɨ nasa ka
ndo'o yo vijna ja ka yɨ'ɨ yo jiin Cristo. Ti
na kachi ri ja lulu xaan nundo'o un, ti tu
nau ni kuu ja kuu nuu jniñu ña'nu xaan sa'a
Yandios nuu kɨvɨ ka'nu ja kii. Chi nuu kɨvɨ
ka'nu un na kuni ndijin yo ja suni nduña'nu
yo jiin Cristo. 19 Ti suni taka ndajniñu ja
ni sa'a Yandios, taka ja iyo nuu ñuyɨvɨ ja'a,
ka ñukuu ini i ja kandatu i undi na jaa kɨvɨ
ka'nu xaan un. Ti na xna'an ndaa Yandios
nuu kɨvɨ un ja na nduña'nu taka se'e ya. 20 Ti
taka ndajniñu ja ni jankoo suni kandatu ja
kuu kɨvɨ ka'nu un, chi taka ja iyo nuu ñuyɨvɨ
ja'a ni kɨvɨ chii jnu'un ja tukaa kendo va'a.
Ti ansu keja'a maa taka nundo'o un, chi maa
Yandios ni ta'u jniñu ja sia'an na kendo. Chi
tu ni kuni ya ja na kendo sia'an ja kuu saa ni.
21 Ja kuu kɨvɨ un ni ɨɨn ndajniñu tukaa kendo
ava, vasu taka ndajniñu ja kuan te'yu vijna.
Ko na chaa kɨvɨ nu tukaa kendo sia'an ni,
ti nu na jaa kɨvɨ ka'nu un, tukaa kanchuku
Se'e Yandios jiin nundo'o ja iyo nuu ñuyɨvɨ
ja'a. Ko nanita'u i ja na nduña'nu i ini ñuu
nuu ta'u Yandios jniñu. Ti ja kuu kɨvɨ ka'nu
xaan un, tukaa kendo ni ɨɨn ndajniñu ava
ñuyɨvɨ ja'a, chi nduu vii xaan.

22 Ti jini yo ja taka ja ni jankoo, chi undi
vijna, ti ɨɨn nuu ni ja kuan te'yu nanu ja
nda'u xaan, jiin ja kaña ini ja kundatu kɨvɨ
nu ndo'o xaan. 23 Ko ansu maa ɨɨn ni nda-
jniñu ñuyɨvɨ ja'a, chi suni siin yo kondo'o
yo ja kanchuku yo nuu ñuyɨvɨ ja'a, ti suni
kundatu nduu yo ja kuu kɨvɨ ka'nu un, vasu
ja ni ndusɨɨ ini yo sɨkɨ ja ni ni'in yo Espíritu
Santo ni kancha ya jiin yo. Ko vasu sia'an
kuu, ko iyo jnu'un kui'ya ini yo ka ndɨ'ɨ ini
yo ja kanchuku yo nuu ñuyɨvɨ ja'a, chi tu
ja'i na chaa kɨvɨ ka'nu un nava na ni'in yo
ta'u yo nuu Yandios. Ti nuu kɨvɨ un na
sama ya yɨkɨ kuñu yo nava tukaa kondo'o yo
jiin, nava na nduña'nu yo nuu ta'u Yandios
jniñu. 24 Ti undi maa kɨvɨ ni keta'u yo nuu
Yandios yo'o, kɨvɨ ja ni keja'a kandixia yo
Jesús, nuu maa kɨvɨ un ni keja'a kundio ini
yo ja na chaa kɨvɨ ka'nu nuu na sama ya yɨkɨ
kuñu yo. Ko tu ja'i ndenda kɨvɨ un. Siin
kundatu yo ja kuu kɨvɨ un, chi ndixia ndaa
kuu ja tukaa kundatu yo nu ja ni ni'in yo
ta'u yo nuu Yandios. Ko tu ja'i na koo kɨvɨ
ka'nu un. 25 Ti vasu tu ja'i ndenda kɨvɨ un,
koto xndi'i ini yo. Chi su'va siin kundio ini
yo ja na kenda kɨvɨ ka'nu un.

26 Ko nu kunchuku yo nuu ñuyɨvɨ ja'a,
maa Espíritu Santo kua'a ya jnundee ini
yo nava tu xndi'i ini yo jiin nundo'o ndo'o
yo. Ti ndixia ja tu jini va'a yo nasa kanta'u
yo ja kuu ja kanuu ga. Ko maa Espíritu
Santo chindee ya yo'o nu jikanta'u yo nuu
Yandios, chi jikanta'u ya nuu ya ja kuu yo'o
naa yo, vasu tu ni'in yo maa jnu'un ndaa
kuni ka'an yo nuu ya. Ti kundio ini yo

jikanta'u yo nuu ya, ko nu tu ni'in yo maa
jnu'un, ti Espíritu Santo chindee ya yo'o ja
jikanta'u ya ja kuu yo'o naa yo. [27] Ti jini va'a
Yandios nu kundio ini kanda'u yo nuu ya,
ti jini va'a ya maa jnu'un jikanta'u Espíritu
Santo ja'a yo nu tu ni'in yo maa jnu'un ja
kakanta'u yo nuu ya. Ti ndixia ndaa ja jini
Yandios, chi yukan kuu ɨɨn jniñu kanuu ga
ni ja'a ya nuu Espíritu Santo ja kanda'u ya
nuu Yandios ja kuu yo'o naa yo.

Chindee Espíritu Yandios nu kanchuku ñuyɨvɨ ja'a

[28] Ti ru'u Pablo na kachi ri ja sɨkɨ ni
ndumani ra jiin Yandios, ti jandaa ndixia ja
taka nundo'o ja ka ndo'o ra nu kanchuku
ra ñuyɨvɨ ja'a, ti jajniñu ya nundo'o un
nava na ndundee ini ra nu kunukuachi ra
nuu Yandios nuu ñuyɨvɨ ja'a. Ti sia'an sa'a
Yandios chi ni nakaji ya yɨvɨ ja ka yɨ'ɨ i
jiin ya, ti yukan ni kundaa ini ya undi na
jana'an. [29] Chi maa Yandios kuu yɨvɨ ni jini
nuu i undi nuu, ti ni nakaji ya maa i ja na
ndundoo i, ti ndundaa i ja na ndaku i nanu
kaa maa Se'e ya, ti na nduña'nu i jiin ya
ini ñuu nuu ta'u ya jniñu. Ti ndixia ja Se'e
ya kuña'nu ga ma'ñu kua'a xaan yɨvɨ ja ni
nakaji Yandios ja ndundoo ti ndundaa, ja ka
ndaku i nanu Se'e ya. Ni nakaji Yandios ja
ka yɨ'ɨ i jiin ya, ko maa Se'e ya kendo ña'nu
ga. [30] Ti sɨkɨ taka yɨvɨ ni ndo'o ini Yandios
ja nakaji ya yɨvɨ un, ti ni jisonchaa ya i ja
ka yɨ'ɨ jiin ya, ti ni kachi ya sɨkɨ i ja tukaa
jna'nu ndatu i sɨkɨ kuachi, ti ni kachi ya ja
na nduña'nu i ini ñuu nuu ta'u ya jniñu.
[31] ¿Nusa ti, nasa ka ndo'o ini ra sɨkɨ jnu'un
un? Ti na kachi ri ja ndixia kuu ja ka'an
Yandios ja'a yo. Ti jandaa kuu, nusa ti tu iyo
ni ɨɨn yɨvɨ ka kundee i sɨkɨ yo. [32] Ti tu ni nama
Yandios maa ɨɨn ni Se'e ya nu ni ji'i ya nda'a
cruz. Chi su'va, ni ja'a ya maa ɨɨn ni se'e ya
ja chunaa ya kuachi yo, ja ni ji'i ya ja kuu
ndɨ'ɨ yo ja kandixia yo maa ya vijna. Ti nu
sia'an kuu, nusa ti suni jandaa kuu ja kua'a
ya nuu yo sava'a ni ga ja nandɨ'ɨ yo nava
na kundee yo ja kanchuku yo ñuyɨvɨ ja'a.
[33] Ti nu sia'an nama ya yo'o, ja sɨkɨ yukan ni
nakaji ya yo'o, nusa ti tu iyo ni ɨɨn yɨvɨ ka
kuni kankuachi sɨkɨ yo, chi maa Yandios ni
kachi ya ja tukaa jna'nu ndatu yo sɨkɨ kuachi
yo.

[34] Ti tu iyo ni ɨɨn yɨvɨ ka kuni kachi i ja
jna'nu ndatu yo sɨkɨ kuachi yo, chi maa
Cristo Jesús ni ji'i ya chunaa ya kuachi yo,
ti tu ni kendo ya nuu ñuji'i, chi ni nan-
doto tuku ya, ti ni ndaa ya andɨvɨ nuu ni
nduña'nu ya ja nukoo ya nuu nda'a kua'a
Yandios. Ti vijna ndixia ja ka'an ya ja'a yo.
[35] Tu iyo ni ɨɨn nundo'o ja kuni sasɨɨn yo nuu
Cristo ja tukaa kunda'u ini ya yo'o. Vasu
kondo'o yo kua xaan nundo'o nuu ñuyɨvɨ
ja'a, vasu ka xndi'i ini yo ti ka sa'a yɨvɨ jniñu
ndeva'a sɨkɨ yo sɨkɨ ja kandixia yo Cristo, xi
na koo ɨɨn jnama xaan nuu yo, xi kumani
sa'ma yo, xi ka yu'u yo jiin taka nundo'o un,
xi ka'ni i yo'o, ko ni ɨɨn nundo'o un kuni ja
sasɨɨn yo nuu Cristo ja tukaa kunda'u ini ya
yo'o. [36] Chi siukan yoso nuu tutu ii Yandios
jnu'un ja ka'an yɨvɨ kandixia jiin Yandios:
Ndɨ kɨvɨ ka nakua'a i yo'o ja na kuū yo.
Ti kɨvɨ ka jito u'u yo'o kachi i ja na kuū yo
nanu rɨɨ ja ka ja'ni i ka yee i kuñu un.
Kachi tutu.

[37] Ko vasu ndo'o yo nundo'o ja'a nu
kanchuku yo ñuyɨvɨ ja'a, ti kundee yo sɨkɨ
taka nundo'o un. Kundee yo chi ka yɨ'ɨ yo
jiin Cristo, ti jandaa ndixia kuu ja kuanda'u
ini ya yo'o. [38] Ti ru'u Pablo, na kachi ri
jandaa ndixia ja tu iyo ni ɨɨn nundo'o ja kuni
tava yo nuu Yandios ja tukaa kunda'u ini
ya yo'o. Vasu na kondo'o yo nu kunchuku
yo nuu ñuyɨvɨ ja'a sɨkɨ ja kandixia yo Jesús,
ti vasu na kuū yo, xi ɨɨn ángel xi ɨɨn yɨvɨ
ña'nu ñuyɨvɨ ja'a ka sa'a ndeva'a sɨkɨ yo,
ni nundo'o ja ka ndo'o yo vijna xi ja koo,
[39] ni ɨɨn jniñu ndeva'a undi nuu sukun, ni ɨɨn
jniñu ndeva'a undi nuu kunu, xi sava'a ni ga
ɨnga yɨvɨ xi jniñu ña'nu nuu taka nuu ñuyɨvɨ
ja'a, ni iyo ɨnga ndajniñu ja kuni kundee sɨkɨ
yo. Ti tava yo nuu Yandios ja jiin Jito'yo
Cristo Jesús kunda'u ini ya yo'o.

Ni nakaji Yandios yɨvɨ Israel

9

[1] Ru'u Pablo, ja yɨ'ɨ ri jiin Cristo ka'an
ndaa kuɨtɨ ri, ti tu xnda'u ri ro'o naa ra, chi
ka'an ri mani jnu'un ndaa ja maa Espíritu
Santo ni ja'a inijnuni ri. [2] Ti na kachi ri
ja kukui'ya xaan ini ri, ti nɨnɨ na'nu ini ri
nu ndo'o ini ri sɨkɨ ñanijna'an ri, ja suni ka
kuu i yɨvɨ hebreo. [3] Ti nu kuni Yandios, ti
vatuni ja na kuxio ri nuu Cristo ti na naa ri
ja chunaa ri ñanijna'an ri, [4] ja ka kuu i yɨvɨ
hebreo. Ti maa i kuu maa yɨvɨ ni nakinse'e
ya. Ti ma'ñu viko ni kancha ya jiin i, ti ni

sa'a ya trato jiin i sɨkɨ tɨjnɨ jniñu ni ta'u ya
nuu i jiin tɨjnɨ jnu'un ni chiso ya nuu i. Ti
ni ja'a ya ley ya nuu Moisés ja kuu maa i.
Ti ni xna'an ya nasa chiñu'un i ya, ti nuu
maa i ni stuu ya kua'a jnu'un. 5 Ti jandaa
ndixia ka kuu i ñanijna'an taka tata hebreo
na jana'an ja ni kuña'nu. Ti suni nuu maa
i ni kenda Cristo ja ni taji Yandios ndiso ya
jniñu ña'nu, ti ni ndaku ya nanu ɨɨn chaa, ti
Cristo kuu maa Yandios ja ta'u ya jniñu nuu
tukaa ja iyo. Ti ja kuu nɨ kani na ka'an yɨvɨ
ja kuña'nu ya. Sia'an na koo.

6 Ko tu ka'an ri ja tu ni siuku Yandios
jnu'un ni keyu'u ya nuu yɨvɨ hebreo. Chi
na kachi ri ja ansu ndɨ'ɨ yɨvɨ hebreo kuu
maa yɨvɨ ni nakaji Yandios ja na koo se'e
ya. 7 Ti ansu ndɨ'ɨ jna'an tata na jana'an
Israel ja nani Abraham, ansu maa i ka kuu
yɨvɨ ni nakaji Yandios, chi ni kachi ya nuu
maa ɨɨn ni Abraham: "Nuu maa ɨɨn ni se'e
ra Isaac na koo jna'an da nuu ni keyu'u ri
ni chisojnu'un ri." 8 Yukan kuni ka'an ja tu
ni nakaji Yandios ndɨ'ɨ se'e Abraham ja ka
ni'in da jnu'un ni keyu'u ya, chi nuu maa
ɨɨn ni se'e ja ni nakaji ya kuu ja ni ni'in
da jnu'un ni keyu'u Yandios. 9 Chi ja'a kuu
jnu'un ni keyu'u Yandios nuu Abraham:
"Maa kɨvɨ ni jani ri ti kiji ri ti koo ɨɨn se'e
yɨɨ nuu ñasɨ'ɨ ra Sara", kachi ya.

10 Ti ansu ja'a ni kuu ndɨ'ɨ, chi suni Rebeca
ni iyo uu se'e yɨɨ ña, ti ɨɨn ni tata i naa i, ja
ni kuu tata yo na jana'an Isaac. 11-13 Ti undi
na ti kaku ga i naa i, ja ti kuni ga i sa'a i
ja va'a jiin ja kue'e, ti ja ni ka'an Yandios
jiin nana i Rebeca, ti kachi: "Suchi ña'nu
un kunukuachi i nuu suchi nukuu ga", kachi
ya. Chi suni sɨkɨ yukan ka'an tutu ii Yandios:
"Ni iyo mani ri jiin Jacob, ko ni jito u'u ri
Esaú", ni kachi Yandios. Ti yukan ni kundaa
jnu'un maa Yandios ja ni nakaji ya yɨvɨ ni
ndo'o ini ya, ja ni nakaji ya ti ni kana ya, ti
tu ni ki'in ya jnu'un sava'a ni ga ndoo ni ka
sa'a i, chi sia'an ni kuu ini maa ya.

14 ¿Nusa ti nasa ka ndo'o ini ra? ¿Ko
ndo'o ini ra ja tu iyo ɨɨn nuu ini Yandios
ja sia'an sa'a ya nu? ¿Ja ni ndumani ya
jiin Jacob, ko ni jito u'u ya Esaú, nusa?
¡Jandaa kuɨtɨ ja tuu! 15 Chi undi na jana'an
ni kachi Yandios jiin Moisés: "Nɨnɨ ja kuu
ini ri yukan kunda'u ini ri, ti ja kunda'u ini
ri yukan kuu ini ri", kachi ya. 16 Yukan ti
jandaa ndixia ja tu iyo ni ɨɨn jniñu ja kuni
kinyɨɨ yo ja na kuan ka'nu ini Yandios nuu
yo, chi mani maa Yandios kuni kunda'u ini
ya yo'o. 17 Ti sɨkɨ yukan suni yoso nuu tutu
ii ja ni ka'an ya nuu rey nación Egipto: "Ni
ndokani ri ro'o ja na kuu ra rey nava jiin
ro'o na stuu ri jniñu ña'nu ri, ti nava na
kuichanuu sɨvɨ ri nɨ tu'u ñuyɨvɨ ja'a, ja ka
nakuni yɨvɨ ja kuña'nu xaan ga ru'u ndixia",
kachi tutu. 18 Nusa ti nau ɨɨn ja kunda'u ini
ya, ti kunda'u ini ya. Ti nu na ɨɨn ja kuni
kuni'in ini nuu ya, ti sa'a ya ja na ndundava
ini nanu yuu.

19 Ti sanaa ti kachi ɨɨn ra jiin ri: "Nu siukan
kuu, ¿ndo chakuachi ya sɨkɨ yo nusa? ¿Ko
nau ja kuni kasɨ nasa ndo'o ini maa ya nu"?
kachi ra. 20 ¡Ko ro'o chaa nda'u! Na kachi
ri nuu ra: "¡Nau ja kuu ra ja jani ini ra ja
nachiso ra nuu jnu'un Yandios!" Jikajnu'un
ri ro'o: Kuu ka'an ɨɨn kɨsɨ ñu'un jiin chaa ni
sa'a: "¿Ndoo ni sa'a ra ru'u siukan"? kachi.
21 Ko chaa sa'a kɨsɨ un kuni sa'a da jiin ñu'un
un sava'a ni ga nasa kuni maa da, chi jiin
ñu'un sa'a da ɨɨn kɨsɨ va'a, ti suni kuu sa'a
da kɨsɨ nda'u.

22 Ti suni sia'an sa'a Yandios, chi sa'a ya
nasa kuni maa ya. Chi sia'an ndixia ni sa'a
ya ja ni satu'va ya yɨvɨ ja na koto u'u i nuu
ya, nava na xnaa ya yɨvɨ un. Ko xnakan
xna'an ya nuu i taka jniñu ña'nu ni sa'a ya,
ja ni kuɨtɨ xaan ini ya jiin taka jniñu ndeva'a
ni ka sa'a i. Ti yukan ni skun ndijin ya
nuno'o ni taji ya sɨkɨ yɨvɨ un. Ja sɨkɨ yukan
tu ni xnaa yachi ya yɨvɨ un, ja na siin sa'a
ndeva'a i. 23 Jiin jniñu ni sa'a Yandios nuu
yɨvɨ ndeva'a un, ni xna'an kaji ya ja vii xaan
kuña'nu ya sɨkɨ jniñu ña'nu ni sa'a ya nuu
yɨvɨ ja kunda'u ini ya. Chi undi najana'an
ni satu'va ya yɨvɨ ja ka yɨ'ɨ i jiin ya, ja na
nduña'nu i nuu ta'u ya jniñu. 24 Ti suni ni
nakaji ya yo'o ja na kandixia yo jnu'un ya,
ko ansu mani yɨvɨ hebreo ni nakaji ya, chi
suni ni nakaji ya yɨvɨ taka ga nación ja na
kandixia i. 25 Chi suni sia'an ni ka'an Yandios
nuu tutu Oseas:

Yɨvɨ ja tu ni ka yɨ'ɨ jiin ri, vijna ti kachi ri ja
kuu i yɨvɨ yɨ'ɨ jiin ri.
Ti yɨvɨ ja tu ni iyo mani ri jiin, vijna ti kachi
ri ja kuu i yɨvɨ mani jiin ri.

26 Ti taka nuu ni ka'an ri ja ansu yɨvɨ ñuu ri
ka kuu i.
Ti sɨkɨ maa i kachi yɨvɨ ja ka kuu i Se'e
Yandios chaku, ja kancha ya ja kuu
saa ni.

Kachi tutu.
[27] Suni ni'in ni ka'an profeta Isaías jnu'un
sɨkɨ yɨvɨ Israel: "Vasu ni nakaya xaan se'e
yɨvɨ Israel nanu ñɨtɨ yu'u mar, ko ja kuu
kuɨtɨ ni kuu yɨvɨ ja keta'u nuu Yandios, [28] chi
maa Tata yo Yandios siuku yachi ya jnu'un
ni chiso ya, ja ndonda ya sɨkɨ yɨvɨ ka sa'a
jniñu ndeva'a, ti na taji ya nundo'o ka'nu
ga sɨkɨ i", kachi tutu. [29] Ti sɨkɨ ja ni nama ya
yɨvɨ Israel, ni ka'an profeta Isaías nuu tutu:
Maa Yandios, ja kuu ya Jito'yo sɨkɨ taka ja
iyo undi andɨvɨ, jiin taka ja iyo ini
ñuyɨvɨ.
Ko nu tu ni nama ya jaku jna'an yo na
jana'an, ti va naa ndɨ'ɨ yo niku, nanu
ni xnaa ndɨ'ɨ ya yɨvɨ ñuu Sodoma jiin
yɨvɨ ñuu Gomorra,
ja ni naa ndɨ'ɨ kuɨtɨ.
Kachi tutu.
[30] Ni nakaji Yandios nau ja kuni maa ya,
¿nusa ti nasa kachi yo? Ru'u na kachi ri
sɨkɨ yɨvɨ ɨnga nación, ja tu ni ka jitu ini i
na kendo ndaa i nuu Yandios. Ti tɨjnɨ yɨvɨ
un, ni ka kandixia i jnu'un Yandios. Ti sɨkɨ
maa i ni kachi Yandios ja na keta'u i, ti tukaa
jna'nu ndatu i sɨkɨ kuachi un. [31] Ko sa yɨvɨ
Israel, ni ka jitu ndi'i ini i kuandatu i ley
ni ja'a ya nuu Moisés, ja na kendo ndoo i
nuu Yandios. Ko tu ni ka kendo ndoo i nuu
ya ja na keta'u i, chi tu ni ka siuku ndaa i
ley ya. [32] ¿Ti ndoo nusa? Chi vanuxia ka
kuni kendo ndaa i nuu siuku i ley ya jiin
mani jniñu maa i, ansu ja kandixia i jniñu
ña'nu ni sa'a ndijin ya nuu i. Ko tu ni ka
nde'e i nuu jniñu ña'nu ni sa'a Yandios. Chi
su'va ni ka skexiko i jniñu ña'nu un tu ni
ka kandixia i Yandios. [33] Ko yukan yoso nuu
tutu ii Yandios:
Undi ñuu ri Sión kani ri maa yuu kanuu ga,
ti yukan kuu maa jniñu ña'nu sa'a
ya, vasu tu ka jandatu i.
Ti suni ka skexiko i jniñu ña'nu ja sa'a ya un.
Ko yɨvɨ na kandixia ndaa jniñu ña'nu un, chi
jankɨvɨ kukanuu i.
Chi maa Se'e Yandios kuu ja sa'a ya jniñu
ña'nu un.
Kachi tutu.

10

[1] Ñani naa ra ja suni ka yɨ'ɨ ra jiin Cristo,
ru'u Pablo, na kachi ri ja ñukuu ini ri ti nɨnɨ
jikanta'u ri nuu Yandios ja'a yɨvɨ nación yo
Israel, ja na chunaa ya i. [2] Chi ka'an ndaa
ndixia ri ja va'a ka sa'a i chi ka ndɨ'ɨ ini i
ja ka chiñu'un i Yandios. Ko vasu sia'an ka
sa'a i, tu ka chiñu'un ndaa i Yandios vasu
ni xna'an ndaa ya nuu i naa i. [3] Ti tu ni
ka janta'u i jnu'un ndaa Yandios sɨkɨ nasa
kendo ndaa i nuu ya. Chi su'va, ni ka siuku
i ichi ka kuni maa i, ti jiin yukan ka ndo'o
ini i ja ni ka kendo ndaa i nuu Yandios, vasu
ni ka ndonda i sɨkɨ jnu'un ndaa ya. Ti ni ka
kuni'in ini i ja tu ka kuni kuanta'u i jnu'un
ndaa ya sɨkɨ kuachi i. [4] Tu ka janta'u i ja
ni sino Cristo taka jnu'un ni chayɨka ley
Moisés sɨkɨ yo, ja vijna mani ja kandixia yo
Cristo nava na kendo ndaa yo nuu Yandios,
nava na kachi ya ja tukaa jna'nu ndatu yo
sɨkɨ kuachi yo. Ko tu ni ka janta'u i.

[5] Chi ni chaa Moisés sɨkɨ nasa kendo ndaa
yɨvɨ nuu Yandios, ti ni kachi: "Nu ɨɨn yɨvɨ
na siuku ndaa i taka jniñu ta'u ley, nusa ti
kuchaku va'a i nuu ñuyɨvɨ ja'a ti ni'in i ta'u
nuu Yandios", kachi tutu. [6] Ko sɨkɨ jnu'un ja
ni'in yo nuu Yandios ja tukaa jna'nu ndatu
yo sɨkɨ kuachi yo, ti so nɨnɨ ja kandixia
yo jnu'un Cristo, chi kachi jnu'un ni ka'an
Moisés nu ni chaa da: "Tu kani ini ra ja ki'in
ra andɨvɨ", chi jiin jnu'un un skuun ra Cristo
undi ñuyɨvɨ, ko tu kojnuni ja sa'a ra sia'an.
[7] Xi nakani ini ra jnu'un ni chaa Moisés ja
ka'an: "¿Nau kuu ja kinkuun undi nuu kunu
xaan chii ñu'un un?" Ti jiin jnu'un un kani
ini ra ja na tava ra Cristo nuu ñuji'i, ko tu
kuu ja sia'an. Vasu na kuu sa'a ra taka jniñu
ña'nu xaan un, ko tu kuu kendo ndaa ra
nuu Yandios ja sia'an. Tu iyo ni ɨɨn jniñu
ja kendo ndaa yɨvɨ nuu Yandios.

[8] Ko jnu'un sɨkɨ nasa kandixia yo Cristo,
ɨɨn ni kuu jiin jnu'un ni chaa Moisés nu
ni kachi da: "Ko jini va'a ra jnu'un ndaa
Yandios ti nɨnɨ ndo'o ini ra sɨkɨ un", kachi
tutu. Ti yukan kuu maa jnu'un ja ru'u
Pablo, jani ri sɨkɨ nasa kandixia ra jnu'un
Yandios sɨkɨ Cristo. [9] Ti nu ka'an ndaa ra
ja jito'o ra kuu Jesús, ti nu kandixia ra jiin
nɨ ini nɨ añu ra ja ja ni nandoto ya ma'ñu
ñuji'i, yukan kuu ja keta'u ra nuu Yandios.
[10] Chi jiin nɨ ini nɨ añu yo kandixia yo ja ni
ji'i Jesús ja'a yo, ti sɨkɨ un kachi Yandios ja
tukaa jna'nu ndatu yo sɨkɨ kuachi yo. Ti
ka ka'an ndaa yo ja Jito'yo kuu maa Cristo
Jesús, ti jiin yukan keta'u yo nuu ya. [11] Chi
suni ka'an tutu ii Yandios: "Taka yɨvɨ ja
kandixia i ya, chi jankɨvɨ kukanuu i", kachi

tutu. 12 Ka'an sia'an chi ɨɨn nuu yɨvɨ hebreo
jiin taka yɨvɨ ɨnga nación. Chi maa ya kuu
jito'o nuu tendɨ'ɨ yo, ti maa ya kunda'u xaan
ini ya nuu tendɨ'ɨ yɨvɨ ka'an nda'u jiin ya
ja kuni kandixia i ya. 13 Chi sia'an ka'an
tutu Yandios: "Taka yɨvɨ ja ka'an nda'u jiin
Jito'yo ja kuni kandixia i ya, ti jandaa ndixia
kuu ja na keta'u i nuu ya", kachi tutu.

14 Ko tu kuni kanda'u i jiin ya nu tu
kandixia i ja maa ya kuu ja kua'a ta'u nuu
i. Ni tu kuni kandixia ndaa i nu tu kuniso'o
i jnu'un ya. Ti jandaa ndixia ja tu kuniso'o i
jnu'un ya nu tu nau ɨɨn ja kani jnu'un ya nuu
i. 15 Ti nu tu taji ya yɨvɨ ja tatu ya jniñu nuu
i, va tu kuu kani i jnu'un ya, chi sia'an ka'an
tutu ii Yandios: "Vii xaan kuu jniñu ja ndiso
taka yɨvɨ ja jika i ka'an i jnu'un Yandios,
ti jiin yukan ja'a i jnundee ini yɨvɨ naa i",
kachi tutu.

16 So ja ansu ndɨ'ɨ yɨvɨ janta'u jnu'un
Yandios, chi undi na jana'an kachi profeta
Isaías nuu yɨvɨ hebreo: "Tata yo Yandios,
jaku ni yɨvɨ ni kandixia jnu'un ni ka ka'an
na", kachi da. 17 Nusa ti nu ka jiniso'o i
jnu'un Yandios, chi kuu kandixia sava'ni
ga yɨvɨ. Ti maa jnu'un ja ka jiniso'o i kuu
jnu'un Yandios sɨkɨ Cristo. 18 So ja ru'u
Pablo, jikajnu'un ri: ¿Ja tu ni ka jiniso'o
yɨvɨ hebreo jnu'un Yandios nusa? Tuu, chi
jandaa ndixia ni ka jiniso'o i, chi tutu ii
Yandios ka'an:

Undi nɨ ñuyɨvɨ ni ka jiniso'o i jnu'un Yan-
dios ja ni ka jani ndaa chaa ni ka
ka'an.
Ti undi nuu taka ñuu ni jikajnu'un ya.
Kachi tutu.

19 Ɨnga jinu ru'u Pablo, jikajnu'un ri ro'o,
¿xi kuu ja tu ni ka chaku ini i yɨvɨ Israel maa
jnu'un Yandios nu? Tuu, chi ni ka chaku
ini i so ja tu ni ka janta'u i. Ti yukan ni
ka'an Moisés jnu'un ni ka'an Yandios sɨkɨ
yɨvɨ Israel nu ni kachi da:

Na sa'a ri ja na kava kuɨñɨ ini ra ti kava
kuasun ini ra naa ra,
chi na kani ri jnu'un ri nuu yɨvɨ taka ga
nación, vasu ka ndo'o ini ra ja tu
kuanta'u ya yɨvɨ un.
Ti na kuɨtɨ ini ra naa ra ja na kuicha nuu
jnu'un ri nuu yɨvɨ taka ga nación,
vasu ka ndo'o ini ra ja yɨvɨ un tu ka chaku
kuɨtɨ ini i jnu'un ri.
Kachi tutu.

20 Ti suni profeta Isaías ni chundee ini da ni
ka'an kaji da ja ni kachi Yandios:

Ni sa'a ri ja ni kenda kaji jnu'un ri nuu yɨvɨ
taka ga nación, vasu tu ni ka ñukuu
ini i ja kunso'o i jnu'un ri.
Ti jiin jnu'un ri ni xna'an ndaa ri nuu i ja
maa ri kuu Yandios, vasu tu ni ka
nanduku i ru'u.
Kachi Isaías.

21 Ko sɨkɨ maa yɨvɨ Israel, ni ka'an profeta
Isaías ja ni kachi Yandios:

Ndɨkɨvɨ kanda'u ri ja na kandixia ra jnu'un
ri, ko tu ni ka janta'u ra jnu'un un.
Chi su'va ni ka nduni'in xaan ini ra sɨkɨ
jnu'un ri.
Ni kachi ya, ni kachi Isaías.

Yɨvɨ Israel ja ka kandixia i Jesús

11

1 Nusa, ti jikajnu'un ri: ¿Xi ja ni xndoo
Yandios yɨvɨ ñuu ya Israel, ja na naa i naa
i nu? ¡Ko tu kuu kuɨtɨ! Chi ru'u Pablo,
suni kuu ri chaa Israel. Kuu ri jna'an tata
najana'an Abraham ja ni xnukoo da nación
Israel, ti suni kuu ri jna'an maa Benjamín,
ja ni xnukoo da ɨɨn jna'an da ja ka yɨ'ɨ jiin
nación Israel. 2 Yukan kundaa ja tu ni xndoo
Yandios ndɨ'ɨ yɨvɨ Israel, chi ma'ñu yɨvɨ un
iyo yɨvɨ ja ni nakaji ya undi najana'an. Va tu
ka jini ra nava ka'an tutu ii Yandios, ja ka'an
Elías nasa ni ka'an nda'u da jiin Yandios sɨkɨ
yɨvɨ Israel, ti ni kachi da: 3 "Tata na Yandios,
ni ka ja'ni i chaa ka kuu profeta ja ni taji ni ja
na nakani da jnu'un ni. Ni ka janu i altar ni,
ti maa ɨɨn ni na kendo ja chiñu'un na ni'in.
Ti vijna suni ka ndiyo ini i ja ka'ni i saña",
ni kachi da. 4 Ko ni nachiso Yandios nuu da:
"Ja ni sasɨɨn ri uxia mil yɨvɨ Israel ja kuu maa
ri, ti yɨvɨ un tu ni ka jakunjitɨ i nuu santu
ni ka sa'a yɨvɨ ɨnga nación, ja nani santu un
Baal. Ti kua'a xaan yɨvɨ Israel ni ka chiñu'un
i santu un", ni kachi ya.

5 Ti sa ni undi vijna, na kachi ri ja ni nakaji
Yandios jaku ni yɨvɨ Israel ja na kandixia i
jnu'un ya. Ti ni nakaji ya yɨvɨ un so ja ni
kunda'u ini ya nuu i. 6 Ko nu ni nakaji ya sɨkɨ
ja mani ni kunda'u ini ya, nusa ti tu iyo ni
ɨɨn jniñu ja kuni sa'a i nava na kendo ndaa
nuu ya, chi mani maa ya ni kunda'u ini nuu
i.

7 ¿Nasa kuu nusa? Kuu ja yɨvɨ Israel tu
ni ka i ni'in ja ni ka nduku i ja na kendo
ndaa i nuu Yandios. Ko sava yɨvɨ Israel ja

ni nakaji Yandios, ni ka kundee i nava ni
ka kendo ndaa i nuu ya. Ko sava ga yɨvɨ
Israel ni ka nduni'in ini i, [8] nanu ka'an nuu
tutu ii Yandios: "Ni sa'a Yandios ja tu ku'un
kuɨtɨ ini i sɨkɨ jnu'un ya, ni tu kɨvɨ inijnuni
i sɨkɨ nasa kuni ka'an jnu'un ya, ti yukan ka
jna'an yɨvɨ undi kɨvɨ vijna", kachi tutu. [9] Ti
suni ni kachi rey na jana'an David:

Vasu kua'a jniñu va'a xaan ni sa'a Yandios
jiin yɨvɨ Israel,
ko jikan ri nuu ya vijna ja na koo taka
jniñu va'a un, nava maa jniñu un
na ndeokani ja kuu maa i, ja na
ndeokava ini i nuu kuachi,
ti na taji Yandios nundo'o sɨkɨ i.
[10] Ti na nduni'in ini i ka jini i ja ni ka
ndeokava i jiin kuachi.
Ti na kondo'o i nundo'o ja kuu nɨ kani, ti
na koyu'u xaan ini i jiin nundo'o ka
kondo'o i.
Kachi tutu.

Yɨvɨ ɨnga nación ja kandixia i Jesús

[11] Nusa ti jikajnu'un ri: ¿Ja tu kuanta'u
kuɨtɨ Yandios yɨvɨ Israel sɨkɨ ja ni ka yuji
ndɨ'ɨ i, ti ni ka nduni'in xaan ini i sɨkɨ jnu'un
ya nu? ¿Ti ja sɨkɨ un tukaa kuanta'u ya maa
i nu? ¡Ko tu kuu kuɨtɨ! Chi sɨkɨ ja ni ka
nduni'in ini i sɨkɨ jnu'un ya, ti yukan sa'a
ya nava yɨvɨ taka ga nación na kɨvɨ i nuu
jnu'un ya ja na ni'in jnu'un ka'nu ini nuu
Yandios, ti na nama ya i. Ko yukan sa'a ya
nava yɨvɨ Israel na kuasun ini sɨkɨ yɨvɨ ɨnga
nación, ti kundio ini i ja ni'in jnu'un ka'nu
ini nuu ya, sɨkɨ nasa nama ya i naa i. [12] Ti
sɨkɨ ja tu ni ka kandixia yɨvɨ Israel jnu'un
Yandios, yukan ni nuña ndixia ichi nuu yɨvɨ
taka ga nación ja ka kandixia i. Ti ansu
nɨnɨ yɨvɨ Israel ka ndisojniñu nuu Yandios
ja ka xna'an i jnu'un ya, chi ni kenchaa ya
jniñu un nuu i, ti ni ja'a ya nuu yɨvɨ taka ga
nación. Ko nu na ya'a kɨvɨ un, ti yɨvɨ Israel ti
keja'a kandixia i jnu'un ya sɨkɨ Cristo, ti na
siuku Yandios jnu'un ya ja kandixia kua'a
xaan yɨvɨ Israel naa i.

[13] Ko vijna ru'u Pablo na kachi ri nuu ra
naa ra, ja ka kuu ra yɨvɨ ɨnga nación, ja
ru'u kuu apóstol ja ni nakaji Yandios, ja
na ka'an ri jnu'un ya sɨkɨ Cristo Jesús nuu
ro'o naa ra. Ti jiin nɨ ini nɨ añu ri sa'a ri
jniñu un ja ni tatu ya nuu ri. [14] Chi kuni ri
ja sia'an na nakani ini sava jna'an ri, ja ka
kuu i yɨvɨ Israel, ja na kundio ini i ni'in i
jnu'un Yandios sɨkɨ nasa nama ya yɨvɨ naa
i, ti saka'nu ini ya nuu i. [15] Ti jandaa ndixia
ja ni xndoo Yandios yɨvɨ Israel, ti ni taji ya
jnu'un ya nuu yɨvɨ taka ga nación ja na ni'in
i jnu'un ka'nu ini nuu ya, ti na ndumani i
nuu ya. Nusa ti kɨvɨ na naki'in tuku ya yɨvɨ
Israel ja na kandixia i jnu'un ya, ti kuu nanu
ja ni ka nandoto i nuu ñuji'i, chi vijna ka kuu
i nanu ndɨyɨ ja tu ka jiniso'o kuɨtɨ i jnu'un
ya.

[16] Ti sɨkɨ jniñu yɨvɨ Israel ja ka soko i
xnakan nuu Yandios staa ja kee undi nuu
nuu yujña un, yukan ka xna'an i ja ndɨ'ɨ
yujña un yɨ'ɨ nda'a Yandios. Nusa ti suni
sia'an ɨɨn yujnu, undi yo'o jiin undi tendɨ'ɨ
nda'a yɨ'ɨ jiin maa. Ti suni siukan yɨvɨ Israel
ka yɨ'ɨ i jiin Yandios, chi maa Yandios ni
nakaji ya tata i najana'an ja ni xnukoo da
nación Israel, ti ni ka kuu i kua'a nda'a nuu
ri kaña yo'o i un, [17] chi yɨvɨ Israel ka kuu
i nanu nda'a ɨɨn yujnu olivo va'a. Ti ni
ja'ncha taka nda'a un. Ti taka ro'o naa ra
ja ka kuu ra nanu nda'a yujnu olivo yukú,
ja ka kuu ra yɨvɨ ɨnga nación, ja undi nuu tu
ni ka jini ra jnu'un ya, ni ka nduu ra nanu
nda'a yujnu olivo yukú. Ti olivo yukú ni
nachu'un ya ro'o naa ra ma'ñu uu ga nda'a
un ja ka kuu i maa yɨvɨ ka yɨ'ɨ jiin yujnu
olivo va'a. Ti sia'an ni ka ni'in ra jnundee
ini nuu Yandios, nuu ndee yujnu olivo va'a
un nuu yo'o yujnu un. [18] Ti nu sia'an ni sa'a
va'a ya jiin ro'o naa ra, ko tu kuu nduvixi ini
ra sɨkɨ yɨvɨ ja ka kuu i nanu nda'a yujnu ni
te'nde un. Chi na nuku'un va'a ini ra ja ansu
nda'a un kuu ja jista kajin nuu yujnu un.
Chi su'va yo'o yujnu un kuu ja jista kajin. Ja
yukan kuu ja chaku. [19] Ti sanaa ti ka'an ra:
"Tuu, chi sava nda'a un ni ja'ncha nava na
nachijnɨɨ ya ru'u nuu ni ja'ncha nda'a un",
kachi ra.

[20] Jandaa ka'an ra, ko nuku'un ini ra ja
ni ja'ncha ya yɨvɨ Israel un sɨkɨ tu ni ka
kandixia i jnu'un Yandios. Ko sɨkɨ ro'o ja ka
kuu ra yɨvɨ ɨnga nación, so ja ni ka kandixia
ndaa ra jnu'un ya. Yukan kuu ja ni keta'u
ra nuu Yandios. Ti yukan tu kani vixi ini ra
nuu yɨvɨ Israel nusa. Chi su'va, na kuyu'u
ra ja koto yuji ra nuu Yandios. [21] Chi jandaa
ndixia kuu ja nu tu ni saka'nu ini ya nuu yɨvɨ
Israel, ja ka kuu i maa nda'a yujnu va'a un,
ti suni sia'an tu saka'nu ini ya nuu ro'o naa
ra nu tu siuku ndaa ra jnu'un ya.

22 Nusa ti kani ini naa ra ja va'a xaan
ini Yandios jiin ra, ko suni nasa ni taji ya
nundo'o nuu yɨvɨ Israel ja tu ni ka jandatu i
jnu'un ya. Ko ni kunda'u ini ya ro'o naa ra,
ja ka kuu ra yɨvɨ ɨnga nación nu kuandatu
ra jnu'un ya. Ko nu tuu, ti tukaa ni'in ra
jnu'un ka'nu ini nuu Yandios. 23 Ti maa yɨvɨ
Israel, nu nakani ini i ti kandixia i jnu'un
Yandios, nusa ti na nduka'nu ini ya nuu i,
ti kuu na chijnɨɨ ya tuku nu ni ka kenchaa
i, ti nduu i se'e ya. 24 Nusa ti taka ro'o ja ka
kuu ra yɨvɨ ɨnga nación, ja undi nuu tu ni
ka jiniso'o kuɨtɨ ra jnu'un ya, ko ni janta'u
ya ti ni nasama ya ro'o. Ni nasama ya ro'o
nava ka'ncha yo nda'a yujnu olivo yukú, ti
nachijnɨɨ yo xini yujnu olivo va'a. Sia'an
ni sa'a Yandios jiin ro'o naa ra, ja ka kuu
ra yɨvɨ ɨnga nación, vasu undi nuu tu ni ka
kuu ra se'e ya nanu yɨvɨ Israel, chi ni ka
kuu ra nanu nda'a yujnu olivo yukú ja tu ja'i
nachijnɨɨ yo xini yujnu olivo va'a. Ko vijna
chi tukaa, chi ja ni ka nduu ra se'e Yandios,
chi ni nasama ya ro'o. Ko nu sia'an sa'a ya
jiin ro'o, ja ka kuu ra yɨvɨ ɨnga nación, nusa
ti yachi ga nduka'nu ini ya nuu yɨvɨ Israel,
chi undi nuu kuɨtɨ maa i ka kuu maa yɨvɨ
Yandios, chi maa i ka kuu maa nda'a yujnu
olivo va'a ansu yɨvɨ ɨnga nación.

Kandixia kua'a yɨvɨ Israel

25 Ñani, ja ka kuu ra yɨvɨ ɨnga nación,
kuni ri ja na chaku ini ra sɨkɨ jniñu sa'a
Yandios jiin yɨvɨ Israel, nava tu ku'un ini
ra ja ni ka nduña'nu ga ra nuu Yandios ja
kuu yɨvɨ Israel. Chi undi nuu ni kundee
sa'yɨ jnu'un ja'a, ko vijna ja ni stuu ndaa ya
ja sava yɨvɨ Israel ni ka nduni'in ini i. Ti
sia'an koo jiin yɨvɨ un undi na jinu kɨvɨ ja
na kandixia yɨvɨ taka ga nación ja changa
ga kuni i jnu'un ka'an Yandios, undi nu ni
ndɨ'ɨ yɨvɨ ni ka ñuso'o jnu'un un, yukan na
ti ni jinu kɨvɨ. 26 Yukan na ti nakua'a ya ta'u
nu ndɨ'ɨ yɨvɨ nación Israel, chi sia'an ka'an
tutu ii Yandios:

Ichi ñuu Sión kiji Yandios ja nama ya yɨvɨ.
Ti na sa'a ya ja tukaa koo kuachi nuu taka
jna'an tata najana'an Israel ja nani
da Jacob.
27 Chi ja'a kuu jnu'un ni chiso ri nuu i naa i,
ja nchaa ndixia ri ɨɨn kɨvɨ, ti kenchaa
ri kuachi i.
Kachi tutu.

28 Sɨkɨ ja yɨvɨ Israel, ka jito u'u i jnu'un
Yandios sɨkɨ Cristo Jesús, ja yukan ni nuña
ichi ja kua'an jnu'un Yandios nuu ro'o ja
ka kuu ra yɨvɨ ɨnga nación. Ko vasu ka jito
u'u i jnu'un va'a ga vijna, ko ni nakaji ya
yɨvɨ un ja ni kunda'u ini ya nuu i, chi yukan
ni chisojnu'un ya nuu tata na jana'an yɨvɨ
Israel. 29 Chi Yandios tu nandeokava kuɨtɨ ini
ya ja ni nakaji ya yɨvɨ un naa i ja kundiso i
jniñu ña'nu nuu ya, chi vanuxia undi nuu
ni nakaji ya ja na kuu i maa se'e ya. 30 Chi
undi nuu, ro'o ja ka kuu ra yɨvɨ taka ga
nación, ni ka kuu ni'in ini ra sɨkɨ jnu'un
Yandios, ko nu ni ka nduni'in ini yɨvɨ hebreo
sɨkɨ ya, ti ni kunda'u ini ya nuu taka ro'o
naa ra. 31 Ti vijna, vasu ni ka nduni'in ini
yɨvɨ hebreo sɨkɨ ya. Ja yukan ni kunda'u ini
Yandios ro'o naa ra, ko suni kunda'u ini ya
nuu i vasu ni ka nduni'in ini i vijna. 32 Chi ni
kachi Yandios ja tendɨ'ɨ yɨvɨ na nduni'in ini
i. Sia'an ni sa'a Yandios jiin yɨvɨ nava maa
ɨɨn ni maa ya kuu ja saka'nu ini ya nuu i naa
i.

33 So sa'u ini yo chi ndichi xaan jnu'un
Yandios, chi tendɨ'ɨ kuɨtɨ ni satu'va ya. Ti
jankɨvɨ kachi yo ja nasa sandaa ya taka un.
Ni tu kujnuni ini yo nasa kuu taka ja sa'a
ya jiin yɨvɨ ñuyɨvɨ ja'a. 34 Chi ka'an tutu ii:
"¡Tu iyo ni ɨɨn yɨvɨ kujnuni ini nasa ndo'o
ini maa Jito'yo! ¡Ni tu iyo ni ɨɨn yɨvɨ xna'an
nuu ya! 35 ¡Suni tu iyo ni ɨɨn yɨvɨ ja sa'a jniñu
va'a nuu ya, ja jiin yukan nachunaa ya nuu
i"! —kachi tutu. 36 Chi undi nuu maa ya vaji
taka ja iyo, ti maa ya ni sa'a ya taka ja iyo, ti
ja kuu maa ya kuu. Ti na kachi yo ja vii xaan
kuña'nu Yandios ja kuu taka kuiya kua'an
vaji. Ti sia'an na koo.

Ta'u ja ja'a Yandios nuu yo naa yo

12

1 Ñani naa ra, ru'u Pablo, kanda'u ri jiin
ra sɨkɨ ja ka yɨ'ɨ ra jiin Cristo Jesús. Soko
maa ra naa ra nuu Yandios ja kuanukuachi
ra nuu maa ɨɨn ni ya. Na koo ña'ii ra nava na
kondoo ra ja kuajniñu ya ro'o. Sia'an ka'an
nda'u ri jiin ra naa ra, chi ndoo ndixia ja
kunda'u ini ya yo'o. Ti nu sia'an na sa'a ra,
nusa ti na kusɨɨ ini Yandios jiin ra. Ko tu
ka'an nda'u ri jiin ra ja na sa'a ra ɨɨn jniñu
yɨɨ xaan, chi mani ja na kunukuachi ra nuu
Yandios jiin nɨ ini nɨ añu ra. 2 Ti tukaa siuku
ra jiin jniñu kue'e ja ka sa'a yɨvɨ ñuyɨvɨ ja'a.

Chi su'va na sama ra ini ra ja nasa koo ra, ti
sia'an siuku va'a ra jiin jnu'un Yandios, ti na
sa'a yo ja na ndujaa inijnuni ra jiin jnu'un
ya. Ti sia'an kuu nakaji ra nau kuu ja va'a ja
jajna'an ini Yandios, ja kusɨɨ ini ya, ja na ku
kutu ini ra jiin jnu'un ya.
3 Ti sɨkɨ ja ni nakaji ya ru'u, ti ni tatu ya
jniñu nuu ri ja na xndaku ri jnu'un ya, ti na
kachi ri nuu taka ro'o ja kanchuku ini ñuu
Roma ja ka yɨ'ɨ ra jiin Cristo, ja tu kani ini
ra ja kuña'nu ra sɨkɨ ñani jna'an ra. Chi ndɨ
ɨɨn ndɨ ɨɨn ra na kani ndaa ini sɨkɨ naa jniñu
ni ja'a ya nuu ra. Chi sa'a ya ja na kandixia
ndaa ra Yandios ja na chindee ya jiin sava'a
ni ga jniñu ni ja'a ya nuu ra. 4 Chi sa'a yo
nanu ja yɨkɨ kuñu yo yɨ'ɨ kua'a nuu, ti ɨɨn
ɨɨn un sɨɨn sɨɨn jajniñu. 5 Ti suni sia'an yo'o
naa yo, vasu iyo kua'a yo ja ka yɨ'ɨ yo jiin
Cristo, ti sɨɨn sɨɨn ka junukuachi yo nuu ya
ko ɨɨn ni yɨkɨ kuñu ka kuu yo ja ka yɨ'ɨ yo
jiin ya, chi ɨɨn ni ka kuu taka yo. 6 Ti sɨɨn sɨɨn
ta'u ni ja'a ya nuu yo ja na sa'a yo maa jniñu
kuni ya, ti nasa jniñu ni sa'a ya nuu ɨɨn ɨɨn
yo. Nusa ti na kuajniñu va'a yo taka ta'u ni
ja'a ya. Nu ɨɨn ra ni ni'in ta'u ja nakani ra
jnu'un Yandios, nusa ti kanuu ja kandixia
ndaa ra ja maa Yandios ja'a ya jnu'un un
nuu ra. 7 Ti nu ɨɨn ra ni ni'in ta'u ja chindee
ra ñani jna'an ra, ti konuu ini ra sa'a ra. Ti
nu ɨɨn ra ni ni'in ta'u ja xna'an ra jnu'un
Yandios, ti nduku ndee ra jiin jniñu un. 8 Ti
nu ɨɨn ra ni ni'in ta'u ja kua'a jnundee ini
nuu ñanijna'an ra, ti koto xndi'ɨ ini ra jiin
jniñu un. Ti yɨvɨ ja kuta'u ɨɨn ndajniñu ja
chindee i nuu ñanijna'an nda'u i, ti nɨ ini i
na kua'a i ndajniñu un. Ti chaa ta'u jniñu
nuu ñani jna'an, ti vii na ta'u da jniñu un
sa'a da. Ti yɨvɨ ja jito nda'u nuu yɨvɨ jna'an
nundo'o, ti na kusɨɨ ini i jiin jniñu un.

Jniñu ja kunda'u ini jna'an yo

9 Na kunda'u ndixia ini ra naa ra nuu taka
ñanijna'an ra jiin jniñu sa'a ra, ti ansu ja
so ka'an ra. Su'va na koto u'u ra jniñu
kue'e un, chi sa'a dañu nuu jna'an ra. Su'va
na kukutu ini ra sa'a ra mani jniñu va'a ja
kuu ñani jna'an ra. 10 Chi kanuu ga ja na
kunchuku mani ra jiin taka jna'an ra, ja ka
chindee jna'an ra. Ti kava yɨñu'un ra nava
na ka'an yɨñu'un ga ñanijna'an ra jiin ra.
11 Kukutu ini koto kukuxi ra jiin taka jniñu
sa'a ra, chi nɨ ini nɨ añu ra na kañukuu ini
ra ja sa'a ra taka jniñu ja kuni maa Jito'yo.
12 Ti na kosɨɨ ini ra kundatu ra kɨvɨ nduña'nu
ra nuu ta'u Yandios jniñu. Ti na sandee ini
ra nu jito ra nundo'o. Ti koto ka'ncha ini ra,
siin ka kanta'u ra nuu Yandios. 13 Koto nda'u
ra ti chindee ra nuu taka ga yɨvɨ kandixia nu
nau ja kumani nuu i. Ti ndɨnduu nda'a ra
kuanuu ra ve'e nuu taka yɨvɨ kandixia i nu
kuaja i ve'e ra.
14 Ti kakanta'u naa ra ja'a yɨvɨ ja ka jito u'u
i ro'o naa ra. Ko tu ka'an ndeva'a ra sɨkɨ i.
Su'va, kakanta'u ja'a i ja kuu nuu Yandios.
15 Ti nu kusɨɨ ini ñanijna'an ra, ti suni na
kusɨɨ ini ra jiin i. Ti nu kukui'ya ini i, suni
na ndukui'ya ini ra jiin i.
16 Na kunchuku mani ra jiin ñanijna'an ra,
ti tu kava vixi ra ja kundio ini ra nduña'nu
ra nuu ñanijna'an ra. Chi su'va ɨɨn ni na koo
ra jiin yɨvɨ nda'u. Tu kani ini ra ja tu'va ga
ra xi ja ndichi ga xini ra.
17 Koto sa'a ndeva'a ra nuu ni ɨɨn yɨvɨ, nu
ni sa'a ndeva'a i jiin ra. Su'va na kundio ini
ra jniñu yɨñu'un ga nava taka yɨvɨ un nakuni
i nasa kancha ra. 18 Su'va kava va'a ini ra ti
kunchuku mani ra jiin taka yɨvɨ, vasu nasa
kanda maa i. 19 Ñani naa ra, koto chanda'a
ra yɨvɨ nu ni sa'a ndeva'a i sɨkɨ ra. Sia chi
maa Yandios na kua'a ya nundo'o i. Chi
yukan ka'an tutu ii Yandios: “Maa ri kua'a
nundo'o i, ti maa ri nakua'a ya'u i”, kachi
Jito'yo. 20 Ti suni ka'an tutu ii: “Chaa jito u'u
ro'o, nu ji'i da soko, ti kua'a ra ja kaji da. Ti
nu ichi ini da, kua'a ra ja ko'o da. Chi nu sa'a
ra siukan, ti kukanuu da ti nakani ini da ja
ni jito u'u da ro'o”, kachi tutu. 21 Koto kua'a
ra jnu'un ja na kundee jniñu kue'e un jiin
ra. Sa'a mani jniñu va'a nava na naa ini ra
taka jniñu kue'e un.

Na kuandatu yo nuu sticia

13

1 Taka yɨvɨ na kuandatu i nuu taka chaa
ka kuu sticia, chi ndisojniñu da nuu ñuu.
Chi taka jniñu un vaji nuu Yandios, ti maa
Yandios ni ja'a jniñu nuu chaa un. 2 Ja yukan
taka yɨvɨ ja tu jandatu nuu jniñu ta'u sticia,
ɨɨn ni kuu ja tu jandatu i jniñu ta'u Yandios,
chi maa Yandios ni ja'a jniñu un. Ti yɨvɨ
nduni'in ini, kuachi ka sa'a i, ti na ni'in i
nundo'o. 3 Chi taka chaa ndisojniñu, ansu
ndiso da jniñu ja na yu'u yɨvɨ ka sa'a jniñu
va'a, chi su'va ja na kuyu'u yɨvɨ ka sa'a jniñu
kue'e. Ti nu kuni ra ja tu nduxaan taka chaa
ndisojniñu un nuu ra, sa'a mani jniñu va'a

nusa. Yukan ti na kuajnu'un taka chaa un
ro'o ja kuu ra ɨɨn chaa va'a. [4] Chi taka chaa
un ndisojniñu da nuu Yandios, ja kuu ja va'a
taka ra naa ra. Ko so ja nu na sa'a ra jniñu
ndeva'a, ti na ko yu'u ra, chi ansu ndiso ka'a
taka chaa un jniñu ja kua'a da nundo'o nuu
yɨvɨ. Chi jajniñu ya maa da ja na kua'a va'a
da nundo'o nuu yɨvɨ ka sa'a jniñu ndeva'a.
[5] Ja yukan kanuu ja kuandatu ra nuu chaa
ndiso jniñu un. Ko ansu nɨnɨ ja tu ni'in ra
nundo'o, chi suni ja tu jani inijnuni ra ja
tu ni jandatu ra maa jniñu ni ja'a Yandios
nuu da. [6] Ti yukan kuu ja taka ra suni kua'a
ra xu'un nuu taka chaa ndisojniñu un, chi
xu'un un kuu ja kuu ñuu. Chi ansu nɨnɨ
ndisojniñu da nuu ñuu, chi ka sa'a da maa
jniñu ni ja'a Yandios nuu da.

[7] Ti chunaa ndɨ'ɨ ra taka ja ka tau ra
nuu yɨvɨ. Kua'a xu'un ñuu nuu chaa na
ki'in xu'un ñuu. Ti cha'u xu'un puesto ra
nuu chaa kinya'u nuu puesto. Ti nuu yɨvɨ
jandatu kuu ra, ti kuandatu. Ti kua'a ra
ja yɨñu'un nuu yɨvɨ ja kanuu kua'a ra ja
yɨñu'un. [8] Ti koto tau kuɨtɨ ra nuu ni ɨɨn
yɨvɨ. Chi mani ja na kunda'u ini jna'an ra.
Chi yɨvɨ ja kunda'u ini jna'an, ja ni siuku i
jiin ndɨ'ɨ ja ni ta'u ley un. [9] Chi yukan ta'u
ley jniñu: "Tu kusɨkɨnchaa jna'an ra. Tu
ka'ni ra yɨvɨ. Tu sakui'na ra. Tu sajnu'un
ra jiin jnu'un xnda'u ña'an. Tu kundio ini
ra ja ñava'a ñanijna'an ra", kachi ley. Chi
taka jnu'un yukan jiin taka ga jniñu ta'u
ley un, ja yɨ'ɨ ndɨ'ɨ jiin maa ɨɨn ni jnu'un
kanuu ja ka'an tutu ii: "Na kunda'u ini ra
nuu ñani jna'an ra nanu kunda'u ini ra nuu
maa ra", kachi tutu. [10] Chi nu kunda'u ini yo
jna'an yo, ti tu sa'a ndeva'a yo nuu i. Chi ja
kunda'u ini yo nu jna'an yo, yukan kuu ja
siuku ndaa yo nɨ ley Yandios.

[11] Yukan na kondo'o ini ra, chi sa'a yo
nanu ja kuan kuyajni kɨvɨ kenda Cristo tuku.
Ti tukaa sa'a kuxi ra nuu jniñu ta'u ya nanu
yɨvɨ kixi. Chi vijna kuan kuyajni kɨvɨ ja
ni'in yo ta'u ja nduña'nu yo nuu ta'u ya
jniñu. Kuan kuyajni ga kɨvɨ un ansu kɨvɨ ja
ni kandixia yo jnu'un ya. [12] Ti nava ja kuan
ya'a jakuaa, ti ja kuan kuyajni kɨvɨ ja ni'in yo
ta'u nuu Yandios. Nusa ti tukaa sa'a kuɨtɨ
yo jniñu ndeva'a ja ka sa'a yɨvɨ kanchuku
nuu ñuñaa. Ti na sa'a yo mani jniñu iyo
ndaa ja ndenda ndijin nuu Yandios. [13] Na
kaka yɨñu'un yo ja mani jniñu ndaa sa'a yo
ja ndenda ndijin nuu Yandios. Koto ko'o
ra ndɨxɨ ja na jini ra, ni tu sa'a ra taka
viko kue'e un. Koto kuikonuu ra sa'a ra
jniñu kue'e. Ni tu kanaa ra ja kukuasun ini
ra. [14] Chi su'va na kaka ndaa ra jiin jnu'un
Yandios nanu ni sa'a Jito'yo Cristo Jesús nu
ni kuncha ya ñuyɨvɨ ja'a. Ti koto kundio ini
ra sa'a ra jniñu kue'e ja nɨnɨ kuni sa'a yo nu
kanchuku yo ñuyɨvɨ ja'a.

Tu kuu ichi ini ra nuu ñanijna'an ra

14

[1] Kuanta'u ra yɨvɨ ja tu ja'i chaku va'a ini
i maa jniñu ña'nu ni sa'a Cristo ja'a i. Koto
skexiko ra i, ko tu kanaa ra jiin i sɨkɨ jnu'un
ja tu ja'i chaku va'a ini i. [2] Chi iyo yɨvɨ ja
jani ini ja kaji taka ni nuu, ko iyo uu ga ja
tu ja'i chaku va'a ini ti jani ini i ja tu va'a
kaji i kuñu, chi mani yuva kuii jiin nduchi
ni yaji i. [3] Ti ro'o, nu yaji ra taka ni nuu, ti
koto skexiko ra yɨvɨ ja tu yaji taka nuu un.
Ti ro'o ja tu ka yaji taka nuu ndeyu, koto na
skexiko ra nuu yɨvɨ ja ka yaji i taka ni nuu
ndeyu, chi ja ni janta'u ndixia Yandios yɨvɨ
un ja kuu i se'e ya. [4] Ti ro'o, tu ndisojniñu
ra ja kankuachi ra ja'a muzu ja junukuachi
da ve'e jito'o da. Tu kuña'nu ra ja sava'a ra
jniñu da un. Chi muzu un yɨ'ɨ da jiin maa ɨɨn
ni ve'e un, ti maa jito'o da un ndiso jniñu ja
na sa'a ndaa jniñu sa'a da ansu ro'o. Ti sɨkɨ
yɨvɨ ja yɨ'ɨ i jiin Jito'yo Jesús, ja junukuachi i
nuu maa ya, chi maa ɨɨn ni Jito'yo kuu ja na
sava'a maa da, ja na siuku ndaa da jiin jniñu
ni tatu ya nuu da.

[5] Chi suni iyo yɨvɨ ja jani ini i ja ii ga ɨɨn
kɨvɨ ansu ɨnga kɨvɨ. Ti iyo yɨvɨ ja jani ini i ja
ɨɨn nuu ni taka kɨvɨ. Ti taka yɨvɨ na kondo'o
ndaa ini i sɨkɨ nasa ka jani ini i, ko ansu ja
ku ichi ini i nuu ɨnga yɨvɨ. [6] Ti chaa ja sa'a
da ja ii ga ɨɨn kɨvɨ, ñukuu ini da ja chiñu'un
da Jito'yo ja sa'a da sia'an, ti chaa ja tu sa'a
ja ii ɨɨn kɨvɨ, suni ñukuu ini da ja chiñu'un
da Jito'yo kɨvɨ un. Ti chaa ja yaji taka nuu,
ñukuu ini da chiñu'un da Jito'yo ja sa'a da
yukan, chi suni na kuanta'u da nuu ya. Ti
chaa tu yaji taka nuu un, suni ñukuu ini ja
chiñu'un da Jito'yo ja sa'a da sia'an. Chi
suni nakuanta'u da nuu ya. [7] Chi nu ka yɨ'ɨ
yo nuu nda'a maa Jito'yo, ti tu kundiyo ini
yo ja sa'a yo maa ɨɨn ni jniñu kuni maa yo,
chi ni ɨɨn yo tu kuchaku nava ka kuni maa
yo, ti ni ɨɨn yo tu nakaji maa kɨvɨ kuū yo.

8 Chi nu kanchuku yo nuu ñuyɨvɨ ja'a, na
sa'a yo maa jniñu ja kuni maa Jito'yo. Ti
nu ni ji'i yo, ti na kuū yo sɨkɨ ja sia'an kuni
maa Jito'yo. Nusa ti nu kuchaku yo xi kuū
yo, ko yɨ'ɨ yo ini nda'a maa Jito'yo. 9 Chi
sɨkɨ yukan ni ji'i Cristo ja'a yo naa yo, ti
ni nandoto tuku ya nava na nduña'nu ya
ja kuu ya Jito'yo ja ta'u ya jniñu nuu yo,
ti sia'an sa'a ya vasu chaku yo xi ni ji'i yo.
10 Ti nu sia'an kuu, ja maa ɨɨn ni Cristo ta'u
ya jniñu nuu yo, ti maa ra tu ndisojniñu ja
xndichi ra sɨkɨ ñani ra ja kandixia i, ni tu
ndiso ra jniñu ja skexiko ra maa da. Chi taka
yo'o kujin nuu Cristo, ti maa ya na xndichi
ya yo'o nuu taka jniñu ni ka sa'a yo. 11 Ti jini
va'a yo yukan, chi yoso nuu tutu ii Yandios:

Jandaa ndixia ja nuu maa ri tendɨ'ɨ kuɨtɨ yɨvɨ
na kuandatu i.
Ti tendɨ'ɨ i na kuni ndaa ja maa ri kuu
Yandios.
Kachi Jito'yo.

12 Nusa ti ndɨ ɨɨn ndɨ ɨɨn yo nakua'a jnu'un
nuu Yandios nasa jniñu ni ka sa'a yo jiin
ñanijna'an yo.

Koto siuku yo jna'an yo nuu kuachi

13 Ti ja yukan ti tukaa ku ichi ini yo nuu
ñani ka kandixia sɨkɨ nasa ka yaji da. Su'va
na chu'un ini ja tu sa'a ra ni ɨɨn jniñu ja tu
jajna'an ini ñani ka kandixia jiin ra, sɨkɨ ja
ndo'o ini da ja jniñu un kuu ɨɨn kuachi. 14 Ko
ja sɨkɨ maa ri ja yɨ'ɨ ri jiin Jito'yo Jesús, chi
kandixia ndaa ri ja tu iyo ni ɨɨn ndeyu ja tu
iyo ndoo ja kuu nuu Yandios, ja tu kuu kaji
yo. Ko nu ɨɨn yɨvɨ jani ini ja tu va'a ja kaji da
ɨɨn nuu ndeyu, nusa ti tu kendo ndoo ndeyu
un nuu maa da. 15 Ti nu ni jini ɨɨn ñani ra
ja yaji ra ɨɨn nuu ndeyu ti tu kuva'a ini da
sɨkɨ un, ti tukaa sa'a ra un ja kunda'u ini ra
nuu ñani ja suni kandixia da. Koto ma sa'a
ga ra ja tu xndi'i ra ini ñani kandixia un,
sɨkɨ ja yaji ra ndeyu ja jani ini da ja kuachi
kuu. Koto ma sa'a ra un chi maa da kuu
ɨɨn ñani kandixia suni, ti suni ja'a maa da
ni ji'i Cristo. 16 Yukan koto ma sa'a ra jniñu
ja ɨnga yɨvɨ na ka'an sɨkɨ un vasu jini ndaa
maa ra ja iyo va'a. 17 Koto ma sa'a ra un chi
kanuu ga jniñu ta'u Yandios nuu yo. Kanuu
ga un ansu ja kanaa yo sɨkɨ naa ndeyu ka
yaji yo xi ja ka ji'i yo. Kanuu ga ja kuandatu
yo jniñu ta'u Yandios, ja na kaka ndaa yo
nuu ya, ja na kunchuku mani yo jiin ñani
ja kandixia, jiin ja na kusɨɨ ga ini yo ja sa'a
maa Espíritu Santo. 18 Ti nu siukan sa'a yo, ti
jandaa ndixia ja junukuachi yo nuu Cristo.
Ti suni kusɨɨ ini Yandios jiin yo. Ti suni yɨvɨ
naa i kua'a i ja yɨñu'un nuu yo.

19 Nusa ti taka yo'o ja ka yɨ'ɨ jiin Cristo
Jesús, na kukutu ini yo ti na kunchuku mani
yo jiin ñanijna'an yo, ti na kua'a jnundee ini
jna'an yo jiin jnu'un Yandios, nava na siuku
ndaa yo naa yo nuu ichi ya. 20 Ja yukan, koto
ma xnaa ra jniñu ja sa'a Yandios jiin ñani
ka kandixia. Koto ma sa'a ra un sɨkɨ ja kuni
kaji ra ɨɨn nuu ndeyu ja tu kuva'a ini ñani
un. Jandaa kuu ja iyo ndoo taka nuu ndeyu
ja ka yaji yo. Ti vasu sia'an, ko tu va'a ja
kaji ra ndeyu un ja tu jajna'an ini ñani ra
ja kandixia un, ja jani ini da ja kuachi kuu.
21 Va'a ga ja tu kaji ra kuñu, ni tu ko'o ra
vino nu tu kuva'a ini ñani ja kandixia da sɨkɨ
yukan, chi jani ini da ja kuachi kuu. Ti koto
sa'a ra un nava tu sa'a ra ja na kinikava da
nuu kuachi, ti nava tu na kakayata da jiin
jnu'un ya.

22 Ti nu kandixia ndaa ra ja tundo sa'a ja
yaji ra, nusa ti jini va'a Yandios ja kandixia
ndaa ra nuu ya, ti koto kondo'o vixi ini
ra sɨkɨ un. Chi ndatu xaan kuu yɨvɨ ja tu
nchakuachi i sɨkɨ ja yaji i ɨɨn nuu ndeyu,
vasu tu kuva'a ini ñanijna'an i ja jani ini da
ja kuachi kuu. 23 Ko nu kaji ra ndeyu ti ndo'o
ini ra sɨkɨ ndeyu un, chi tu jini ndaa ra nu ja
va'a xi ja tu va'a. Nusa ti kuachi kuu, chi tu
ndo'o ndoo ini ra ja kendo va'a ndeyu un
nuu Yandios. Ti yo'o ja ka yɨ'ɨ jiin Cristo
Jesús, nu tu kandixia ndaa yo sɨkɨ taka ja iyo
va'a nuu Yandios, nusa ti kuachi kuu.

Vi'ga na kunda'u ini ra ñani jna'an ra ansu nuu maa ra

15

1 Ko yo'o naa yo ja tu ndo'o uu ini yo sɨkɨ
ndeyu yaji yo, ti iyo ja chindee yo nuu taka
ñani yo ja ka ndo'o uu ini i. Chindee yo nuu
i ja tu kaji yo ndeyu ja tu kuva'a ini ñani
un, chi vi'i ga na kunda'u ini yo ñanijna'an
yo ansu nuu maa yo. 2 Taka yo na kusɨɨ ini
jiin ñanijna'an yo ja suni kandixia i Cristo.
Ti sia'an na kendo va'a i, ti suni kua'a yo
jnundee ini nuu i. 3 Na sa'a yo ja kusɨɨ ini
ñani jna'an yo, chi jandaa ndixia ja tu ni
sa'a Cristo nava ni kusɨɨ ini maa ya, chi su'va
ni sa'a ya nasa ni kusɨɨ ini maa Tata ya, chi
siukan yoso nuu tutu ii: “Taka jnu'un kue'e

ni ka ka'an yɨvɨ sɨkɨ ni, ti ni jinu jnu'un un
sɨkɨ na", ni kachi Cristo jiin Tata ya. [4] Chi
taka jnu'un ja ni jankoso nuu tutu ii undi
najana'an, ni jankoso ja na xna'an nuu yo'o
ja tu xndi'i ini yo kaka yo nuu ichi Yandios,
ja na ni'in yo jnundee ini nuu jnu'un un.
Siukan kuñukuu ini yo ja ni'in yo taka ja
va'a ja kua'a ya nuu yo. [5] Jandaa ndixia sa'a
ya ja tu xndi'i ini yo, ti ja'a ya jnundee ini
nuu yo. Ti ru'u Pablo, ñukuu xaan ini ri ja
sa'a ya ja na koo ɨɨn nuu ini taka ra naa ra,
chi sia'an kuni Cristo Jesús ja nɨnɨ nuu maa
ya ka siuku ra. [6] Nava ɨɨn nuu na kava ini
taka ra naa ra nu ni ka ndututu ra, ti ɨɨn
ni ndusu na koo yu'u ra ja ka chiñu'un ra
maa Tata yo Yandios kuña'nu, ja kuu ya Tata
Jito'yo Cristo Jesús.

[7] Ja yukan na kachi ri ja kuanta'u ra taka
jna'an ra nanu ni janta'u Cristo Jesús yo'o
naa yo, ja jiin yukan ni ja'a ya jandaa ja
kuña'nu xaan ga Tata yo Yandios. [8] Ti suni
na kachi ri ja ni kiji Cristo nuu ñuyɨvɨ yo
ja ni junukuachi ya nuu yɨvɨ hebreo, ja ni
xna'an ndoo ya jnu'un Yandios nuu i naa i,
nava na kundaa taka jnu'un ni keyu'u ya ja
ni chisojnu'un ya nuu taka tata najana'an
nación Israel. Ti siukan ni xna'an kaji Cristo
Jesús ja ni siuku ndaa Yandios taka ja ni
chisojnu'un ya nuu i. [9] Ti suni ni kiji Cristo
nava yɨvɨ taka ga nación ja tu ja'i kuniso'o i
jnu'un ya, kanajaa i ya ti kachi i ja kuña'nu
ya, chi ni kunda'u ini ya nuu i, nava ka'an
nuu tutu ii:

Nusa ti ka'an na jiin yɨvɨ taka ga nación ja
maa ni kuña'nu ga,
ti kata na yaa ii ja chiñu'un na ni'in.
[10] Chi sia'an ka'an tuku nuu tutu ii:
Taka ro'o, yɨvɨ taka ga nación, ɨɨn nuu na
kusɨɨ ini ra jiin taka ga yɨvɨ ni nakaji
maa ya.
[11] Ti ka'an tutu ii tuku:
Taka ro'o yɨvɨ taka nación, ka'an ra ja
kuña'nu ga Jito'yo Yandios.
Ti taka ro'o, yɨvɨ taka ñuu, suni ka'an ra ja
kuña'nu ga ya.
[12] Ti suni profeta najana'an Isaías ni chaa da
nuu tutu:
Chii tata Isaí kiji ɨɨn ja kuña'nu.
Ti ta'u jniñu nuu yɨvɨ taka ga nación.
Ti yɨvɨ taka nación na kandixia ndaa i maa
ya, chi kundio ini i ja kua'a ya ta'u
nuu i naa i.
Kachi tutu.

[13] Sa'a ndixia Yandios ja kandixia ndaa yo
Cristo, ti ndiyo ini yo ja ni'in yo ta'u nuu ya.
Yukan jikan ri nuu ya ja maa Yandios na sa'a
ya ja na kosɨɨ ini taka ra, jiin ja na kondee
ini ra. Chi sɨkɨ yukan kandixia ra maa ya, ti
sia'an kuñukuu ini ra ja ni'in ra taka ja va'a
ja kua'a ya nuu ra. Chi maa Espíritu Santo
sa'a jniñu un.

Pablo ni nakani da jnu'un Cristo

[14] Ñani ri naa ra, ru'u Pablo, kandixia ndaa
ri ja maa ra naa ra ka ndiyo ini ra ja sa'a ra
mani jniñu va'a, ti suni ka chaku va'a ini ra
taka jniñu va'a ja kuni Yandios. Ti kandixia
ndaa ri ja va'a ka xndaku nuu jna'an ra, ja
nu iyo ɨɨn ra ja tu jandatu jnu'un Yandios,
ti ɨnga ra xndaku ni'in undi na kɨvɨ ini da
nasa kuni ka'an jnu'un ya sɨkɨ jniñu un. [15] Ni
jani ini ri ja chaa ri tutu ja'a ja ka'an kaji ri
jiin ɨɨn ɨɨn ra, nava na chaku kaji ga ini ra
taka jnu'un ja'a. Ti siukan sa'a ri sɨkɨ ja va'a
ini Yandios ja ni tatu ya ru'u jiin jniñu ja'a.
[16] Chi ni nakaji ya ru'u ja kunukuachi ri nuu
Cristo Jesús, ja na ka'an ri jnu'un ya nuu
yɨvɨ taka ga nación ja tu ja'i kuni i jnu'un
ya. Sia'an sa'a ri nava yɨvɨ taka ga nación na
nakuni i nuu Yandios, nanu ja soko ri maa
i nuu ya, ti kuanta'u ya i, chi maa Espíritu
Santo sa'a ja na koo ndoo na koo ii yɨ nuu
ya.

[17] Nusa ti ni tatu ya ru'u jiin jniñu ja'a, ti
kusɨɨ ini ri ja va'a sa'a ya jiin jniñu sa'a ri,
ja ka'an ri jnu'un va'a Yandios sɨkɨ Cristo
Jesús. [18] Yukan tu ka'an vixi ri sɨkɨ jniñu
ni sa'a ri, chi ka'an ri maa jnu'un nasa ni
jajniñu Cristo ru'u, ja ka'an ri jnu'un ya nuu
yɨvɨ taka ga nación. Chi jiin jniñu sa'a ri
ti jiin jnu'un ka'an ri, ni sa'a ya ja ni ka
jandatu i nuu ya. [19] Ti ni sa'a ri tɨjnɨ jniñu
ña'nu ja xna'an ja kuña'nu ya, chi yukan ni
kuu maa jniñu ña'nu ni sa'a Espíritu Santo
jiin ri. Ti sia'an ni ka'an ri jnu'un va'a
Yandios sɨkɨ Cristo nuu yɨvɨ taka ñuu. Ni
keja'a ri undi Jerusalén, ti ni ndekava ri taka
ñuu jiin undi taka nda'a ñuu Ilírico. [20] Yukan
ni jitu ndi'i ini ri ni jani ri jnu'un va'a
Yandios sɨkɨ Cristo Jesús nuu taka ñuu, nuu
yɨvɨ ja changa ga kuniso'o i jnu'un Cristo,
chi ru'u tu ni ja'an kani ri jnu'un nuu taka
yɨvɨ ja ja ni ka jiniso'o jnu'un ja ni ka ka'an
taka ga chaa. [21] Su'va ni sa'a ri nava ka'an
nuu tutu ii:

Taka yɨvɨ ja jankɨvɨ ni kiji jnu'un ya nuu i,
vijna ti na kuniso'o i jnu'un ya.
Ti taka yɨvɨ ja tu ja'i kuni kuɨtɨ i jnu'un ya,
vijna ti chaku va'a ini i jnu'un ya.

Ndo'o ini Pablo ja ki'in da ñuu Roma

22 Ja yukan, sɨkɨ jniñu sa'a ri ja'a, ja jani ri
jnu'un ya taka ñuu, ti tu kuu ja jaa ri nuu
kanchuku ra naa ra. Vasu tɨjnɨ jinu ni ndo'o
ini ri ja jaa ri. 23 Ko vijna chi ja ni ndekava
ri jiin jniñu nuu nɨ ka'nu nda'a ñuu ja'a, ti
vanuxia ni kuu kuiya ja ndio ini ri jaa ri nuu
kanchuku ra. 24 Ja yukan ndo'o ini ri ya'a ri
nuu kanchuku ra ichi ki'in ri nuu España.
Ti kusɨɨ ini ri nu ja ni ka kanxia'u yo. Yukan
ti chindee ra ru'u naa ra ja kuu ichi ki'in ri
yukan.

25 Ko vijna chi ki'in ri ñuu Jerusalén, ti
kunda'a ri jaku xu'un ja kuu taka ñani
yo kanchuku yukan. 26 Chi ñani yo ja ka
kandixia ini ñuu Macedonia jiin ñani ka
kandixia ñuu Acaya, ni ka kueko i jaku
xu'un ja ki'in nuu taka ñani ka jna'an nun-
do'o ñuu Jerusalén. 27 Chi taka i ni kusɨɨ ini
ja ni ka kueco i xu'un. Ti iyo va'a yukan,
chi taka maa i ja kuu yɨvɨ taka ga nación,
ti ndixia ja ka chindee va'a i yɨvɨ hebreo
yukan. Chi ja sɨkɨ yɨvɨ hebreo ti ni ka ni'in i
jnu'un Yandios ja ka kuu i yɨvɨ ɨnga nación.
Ja yukan kanuu na chindee i yɨvɨ hebreo ja
ka kandixia, chi ka nandɨ'ɨ i ja kuchaku i.
28 Ko nu ni sino ri jniñu ja'a ja kin sia'a ri
xu'un nuu i, yukan ti kee ri kuaja ri nuu
kanchuku ra, ti sa ya'a ri ki'in ri España. 29 Ti
jini va'a ri ja nu na chaa ri nuu kanchuku ra,
ti taka yo na ni'in jnundee ini sɨkɨ ja ka yɨ'ɨ
yo jiin Cristo Jesús.

30 Ñani naa ra, ka'an nda'u ri jiin taka ra
ja na chindee chituu ra ru'u, ti kakanta'u
ra ja'a ri nuu Yandios sɨkɨ jniñu ja nduku
ndee ri jiin. Yukan sa'a ra sɨkɨ ja ka kandixia
yo Jito'yo Cristo Jesús, jiin sɨkɨ ja kunda'u
ini Espíritu Santo yo'o. 31 Ti kakanta'u ra
ja na kaku ri nuu nda'a taka chaa tu ka
kandixia ja kanchuku ini ñuu Judea. Ti
suni kakanta'u ra ja na kusɨɨ ini taka ñani
kanchuku Jerusalén ja kin sia'a ri xu'un
ja'a ja kuu da naa da. 32 Nusa ti nu kuni
Yandios ti kuaja ri nuu kanchuku ra naa ra,
ti na kusɨɨ xaan ini yo naa yo, ti na ni'in
ri jnundee ini nu kancha ri jiin ra. 33 Ti
jikanta'u ri ja Yandios na kua'a ya jnu'un
va'a ini yo, ja kancha ya jiin taka ra naa ra.
Ti sia'an na koo.

Jnu'un ka kanxia'u da

16

1 Ti vijna, ru'u Pablo, ka'an ri jiin taka
ra ja na chindee ra kua'a yo Febe, chi maa
ña kuu ña'an ja junukuachi nuu yɨvɨ ka
kandixia ñuu Cencrea. 2 Kuanta'u va'a ña
naa ra, chi suni yɨ'ɨ ña jiin Jito'yo, chi kanuu
ja sia'an na sa'a taka yɨvɨ ka kandixia. Ti
chindee ra ña jiin sava'a ni ga ja nandɨ'ɨ
ña, chi ni chindee ndixia ña kua'a yɨvɨ, ti
suni undi ru'u ni chindee ña. 3 Kanxia'u
ra jiin Priscila jiin Aquila ja kuu ru'u ti na
sa ndee ini ndɨnduu da, chi ndɨnduu da
ni ka chindee ru'u sɨkɨ jniñu Cristo Jesús.
4 Chi nu ni jna'an ri nundo'o ja jaku ni ga
ti kuū ri niku, ti ndɨnduu da ni ka nama
ru'u, ti tu ni jitu ini da vasu na kuū da
niku. Ja yukan nakuanta'u ri nuu ndɨnduu
da, ti ansu nɨnɨ ru'u, chi suni taka chaa ja ka
kandixia ma'ñu taka ga nación.

5 Suni kanxia'u ra nuu taka yɨvɨ ka
kandixia ja ka ndututu i ini ve'e Priscila jiin
Aquila ja na sandee ini da. Suni kanxia'u
ra nuu amigo ri Epeneto ja na sandee ini
da. Chi maa da kuu ja ni kandixia undi
nuu jnu'un Cristo nuu nda'a ñuu Acaya.
6 Suni kanxia'u ra ja na sandee ini María,
ña'an ja ni sajniñu xaan nuu ra naa ra ja
ni junukuachi ña nuu ro'o naa ra. 7 Suni
kanxia'u ra ja na sandee ini Andrónico jiin
Junias, ndɨnduu chaa ja kuu jna'an ri, ja ni
ku'iin ri jiin da vekaa. Ti taka apóstol ka
ja'a da yɨñu'un nuu ndɨnduu chaa un, chi
xnakan da ni ka kandixia Cristo ja kuu maa
ri.

8 Ti kanxia'u ra nuu Amplias ja na sandee
ini da, chaa mani ri jiin, chi kandixia ndaa
da Jito'yo. 9 Kanxia'u ra nuu Urbano ja na
sandee ini da, ja chindee jna'an da jiin yo
sɨkɨ jniñu Cristo Jesús. Ti suni nuu Estaquis,
chaa mani ri jiin. 10 Kanxia'u ra nu Apeles ja
na sandee ini da, chaa ja ni stuu da ja jika
ndaa da nuu ichi Yandios. Suni kanxia'u
ra nuu yɨvɨ ve'e Aristóbulo, ja na sandee
ini da naa da. 11 Kanxia'u nuu Herodión,
chaa kuu jna'an jiin ri ja na sandee ini da.
Ti suni sia'a ka'an ra jiin yɨvɨ ve'e Narciso,
ja ka kandixia i maa Jito'yo. 12 Kanxia'u ja
na sandee ini Trifena jiin Trifosa, ndɨnduu
ña'an ja sajniñu xaan sɨkɨ jnu'un Jito'yo. Ti

suni kanxia'u ra ja na sandee ini Pérsida,
kua'a yo ja mani yo jiin, chi suni ni sajniñu
xaan ña sɨkɨ jnu'un Jito'yo. 13 Kanxia'u ra ja
na sandee xaan ini Rufo, chaa ka jini yɨvɨ
ja va'a xaan sajniñu ja kuu nuu Jito'yo. Ti
suni sia'an ka'an ra jiin nana da, chi maa ña
ni jito ru'u, ti sa'a ri nanu ja nana ri kuu
ña. 14 Kanxia'u ja na sandee ini Asíncrito
jiin Flegonte jiin Hermas jiin Patrobas jiin
Hermes jiin taka ga ñani yo ja ka iyo jiin da
yukan. 15 Ti suni sia'an Filólogo jiin Julia jiin
Nereo jiin kua'a da, suni Olimpas, jiin taka
ga ñani ka kandixia yukan, ja na sandee ini
taka da naa da.

16 Ti yɨñu'un xaan kanxia'u jiin jna'an ra
ja ka ndututu ra, ti teyu'u ra nuu da. Taka
yɨvɨ ka kandixia Cristo Jesús ka kanxia'u i ja
na sandee ini ra naa ra.

17 Ti ka'an nda'u ri nuu ra ñani, ja koto
ra maa ra nuu yɨvɨ ja ka nduku nasa sasɨɨn
jna'an jiin jnu'un ja tu yɨ'ɨ jiin taka ja ni ka
kutu'va ra. Ti kuxio ra nuu yɨvɨ un nu sia'an
ka sa'a da, 18 chi yɨvɨ un tu sa'a da jniñu ja
kuni maa Jito'yo Cristo Jesús, chi maa ni
jniñu ja kuni maa da. Chi vixi xaan yu'u
da ka ka'an da, ti yukan ka xnda'u da nuu
yɨvɨ ja tu ja'i kuni va'a da jnu'un ndaa ti ka
kandixia da un. 19 Ti taka ro'o, chi ka jini
va'a yɨvɨ naa i ja ka kandixia va'a ra ti ka
jandatu ra nuu ya, ti ja sɨkɨ yukan kusɨɨ ini ri.
Ti kuni ri ja va'a na kutu'va ra taka jnu'un
va'a ja yɨ'ɨ jiin jnu'un Yandios, chi maa ɨɨn
ni jnu'un un ka'an jandaa, ansu ja sa'a ra ɨɨn
jniñu ndeva'a. 20 Ti maa Yandios na kua'a ya
jnu'un ndee ini jiin jnu'un sɨɨ ini, nava yachi
na sa'a ya ja na kundee ra sɨkɨ taka jniñu
kue'e ja kuni sa'a ja'u'u un. Ti maa Jito'yo
Jesús ja kunda'u ini ya yo'o, na chindee ya
taka ro'o naa ra, ti nava sia'an na koo.

21 Sandee ini ra naa ra kachi Timoteo,
chaa chindee jiin ri sɨkɨ jnu'un ya. Ti suni
sia'an ka'an taka jna'an ñuu ri, Lucio, Jasón
jiin Sosípater.

22 Ti maa ri ñani Tercio, ja chaa ri tutu ja'a
ja ka'an Pablo, suni kanxia'u ri ja na sandee
ini taka ra naa ra ja ka kandixia yo Jito'yo.
23 Ti suni sia'an ka'an Gayo, chaa ni ja'a nuu
ve'e nuu kanchuku ri. Kanxia'u da ja na
sandee ini ra naa ra. Chi suni sia'an januu
da ve'e nuu taka yɨvɨ ka kandixia. Ti suni
siukan kanxia'u Erasto, chaa kuu tesorero
ñuu ja'a. Suni siukan ka'an ñani yo Cuarto.

24 Ti maa Jito'yo Cristo Jesús ja kunda'u
xaan ini ya yo'o, na chindee ya ro'o naa ra
nava sia'an na koo, chi maa Jesús kuu Cristo
ja ndiso ya jniñu ña'nu nuu Yandios. Ti
sia'an na koo.

Jnu'un sa ndɨ'ɨ ni ga

25 Ti vijna na kana yo Yandios chi ña'nu
xaan ga kuu ya. Chi mani maa ya sa'a kutu
jnu'un ini taka ra naa ra, jnu'un ja ni xna'an
ri nuu ra ja kuu mani jnu'un ndaa sɨkɨ Cristo
Jesús. Ti suni kua'a ya jnundee ini nuu ra,
chi vijna ja ni xna'an Yandios jnu'un Cristo
Jesús, maa jnu'un ja ni kunde sa'yɨ undi
changa ga ni ndenda Cristo. 26 Ko vijna ti
ja ni kenda ndijin chi ni chaa Cristo. Vijna
ti chaku ini yɨvɨ maa tutu ii ja ni chaa taka
profeta, ja ni ka ka'an da jnu'un ya. Ti sia'an
kuu chi maa Yandios ni ta'u jniñu ja'a, ja na
kenda ndijin jnu'un ya nuu yɨvɨ tendɨ'ɨ kuɨtɨ
nación, nava na kandixia i Jesús ti kuandatu
i jnu'un ya.

27 Nɨ kani nɨ kuiya na ka'an yo ja kuña'nu
Yandios sɨkɨ jniñu ña'nu ni sa'a ya jiin Cristo
Jesús. Chi maa ɨɨn ni maa ya kuu ja ndichi
xaan ga. Sia'an na koo.

Carta ni chaa San Pablo nuu yɨvɨ ñuu Corinto

Chaa Pablo tutu nuu yɨvɨ kandixia ini ñuu Corinto

1 Ru'u Pablo jiin ñani yo Sóstenes, ka
kanxia'u ri nuu taka ro'o ja kanchuku ñuu
Corinto. Ja ni nakaji Yandios ru'u ja kuu
ri apóstol nuu Cristo Jesús, ya ndiso jniñu
ña'nu nuu Yandios, ti ni ja'a ya jniñu nuu ri
ja na kuu ri apóstol nuu ya. 2 Ti chaa ri tutu
ja'a nuu ra naa ra ja ka kuu ra yɨvɨ kandixia,
ja ka ndututu nuu ñuu Corinto. Ka yɨ'ɨ nda'a
Cristo Jesús suni sia'an ja ka yɨ'ɨ taka ga yɨvɨ
kandixia nuu taka ga ñuu. Ndɨnduu ra ka
ndakuni'in ra sɨvɨ ya ja ka chiñu'un ra maa
ya, chi maa ya kuu maa Jito'yo. Ni nakaji
Yandios maa ra naa ra ja ka yɨ'ɨ ra jiin Jito'yo
Jesús, ya kuu Cristo, chi ni nakana ya ja koo
ndoo koo ii ra nuu ya naa ra. 3 Ti maa Tata yo
Yandios jiin Jito'yo Cristo Jesús, na kunda'u
ini ya ti na chindee ya ro'o naa ra, ja na
kukuee kunchuku ra nava kuni maa ya.

4 Nɨnɨ nakuanta'u ri nuu Yandios ja ni
kunda'u ini ya ro'o sɨkɨ ja ni ka kandixia
ndaa ra jnu'un Cristo Jesús na ni ka jiniso'o
ra, chi maa ya ni chindee ja ni nakua'a ya
inijnuni ja na chaku va'a ini ra jnu'un ya.
Yukan kuu ja nakuanta'u ri nuu Yandios
ja kuu maa ra naa ra ja va'a ni ka janta'u
ra jnu'un ya. 5 Ti sɨkɨ ja ka yɨ'ɨ ra nuu
nda'a maa Cristo Jesús, ti ni'in ra taka ja
nandɨ'ɨ ra nuu Yandios nu na chu'un ini
chu'un añu ra nuu ichi ya. Ja sia'an kuu
ja vijna ti ja ka iyo tu'va inijnuni ra ja na
ka'an ndaa kuɨtɨ ra jnu'un Cristo Jesús. 6 Ti
jandaa ndixia kuu, chi sia'an ni ka janta'u
ra jnu'un ya na ni xndaku ri nuu ra naa
ra. 7 Yukan ni ja'a ya inijnuni ra naa ra
nasa kojnuni kuanukuachi ra nuu ya ja kuu
nuu ñuyɨvɨ ja'a. Ti tu kumani nuu ra ni ɨɨn
ja nandɨ'ɨ nu na kundatu kuee ra undi na
jaa maa kɨvɨ ka'nu, ja ndenda maa Jito'yo
Cristo Jesús. 8 Ti maa ya kuu ja chindee nava
na kundee ra siuku ndaa ra naa ra undi na
jaa kɨvɨ nakuaka ya ro'o, ti nava sia'an tu
koo kuachi sɨkɨ ra kɨvɨ na nchaa maa Jito'yo
Cristo Jesús. 9 Ti jandaa ndixia kuu chi siuku
ndaa Yandios taka ja ni chisojnu'un ya, chi
maa ya ni nakaji ro'o naa ra ja ɨɨn ni na kuu
ra jiin se'e ya Cristo Jesús, ya kuu Jito'yo.

Xndaku Pablo ja tu kondo'o sɨɨn sɨɨn ini yɨvɨ

10 Ñani, vijna ti na kachi ri ɨɨn jnu'un nuu
ra, sɨkɨ ja ɨɨn ni ka kuu yo, chi ka kandixia
yo jnu'un Jito'yo Cristo Jesús, ya ndiso jniñu
ña'nu. Kanda'u ri jiin ra naa ra ja ɨɨn nuu na
koo ini ra jiin ɨɨn ni inijnuni. Koto kondo'o
sɨɨn sɨɨn ini ra, ja sava ra ka'an ɨɨn jnu'un ti
uu ga ra ka'an ɨnga jnu'un. 11 Sia'an xndaku
ri, ñani naa ra, chi sia'an ni ni'in ri jnu'un ja
ni ka kachi yɨvɨ veko'o ve'e Cloé, ja ka yeyɨ'ɨ
jna'an ra nanu ina 12 sɨkɨ ja sɨɨn sɨɨn ka ka'an
ra: "Ru'u chi jiin Pablo yɨ'ɨ ri." "Ti ru'u
yɨ'ɨ jiin Apolos." Uu ga ka ka'an: "Ru'u yɨ'ɨ
jiin Pedro." "Ti ru'u yɨ'ɨ jiin Cristo." 13 Ti ja
sia'an ka ka'an ra ¿xi ka ndo'o ini ra ja ni taji
Yandios tɨjnɨ yɨvɨ kii nama yo'o nu? ¿Xi ru'u
Pablo, xi ni ji'i ri nuu nda'a cruz ja kuu maa
ra naa ra nu? ¿Xi Pablo, ni skuanducha ro'o
nu? 14 Ko na kuta'u ri nuu Yandios ja ansu
tendɨ'ɨ ra ni skuanducha ri, chi nɨnɨ Crispo
jiin Gayo, yukan ni.

15 Ti tu kachi ra naa ra ja tendɨ'ɨ ra ni ka
janducha jiin sɨvɨ ri. 16 Chi ñu'un ini ri ja ni
skuanducha ri Estéfanas jiin yɨvɨ kanchuku
ve'e da. Ti jini ri ja yukan ni kuu yɨvɨ ni
skuanducha ri jani ini ri. 17 Sia'an ni kuu yɨvɨ
ni skuanducha ri, chi tu ni nakaji Cristo ru'u
ja kin sa'a ri jniñu yukan. Su'va ni kana ya
ru'u ja na kachi ndaa ri jnu'un ya nuu yɨvɨ
naa i. Ko tu ka'an ri jnu'un ndichi ja xndaku
ri nava tu chaku ini ra. Chi nu sia'an ti va tu
kujnuni va'a ini ra na ra jnu'un un ja ni ji'i
Cristo nuu nda'a cruz.

Jiin Cristo ni xna'an Yandios maa jniñu ña'nu ya

18 Sɨkɨ jnu'un ja ni ji'i Cristo nuu nda'a
cruz ja ni nama ya yɨvɨ, ti jnu'un xndoña'an
kuu un ja kuu nuu taka yɨvɨ ka iyo kuachi, ja
ni ka jna'nu ndatu i. Ko ja kuu maa yo, chi
su'va jnu'un Yandios kuu, chi ni kachi ya ja
jnu'un un kundiso jniñu ña'nu. 19 Chi sia'an
yoso nuu tutu ii Yandios:

Tu kuanta'u kuɨtɨ ri jnu'un ka ka'an chaa
tu'va xaan un.
Ni tu kuanta'u ri inijnuni chaa ndichi xini
un.
Chi su'va sa'a ri ja na kɨ'vɨ inijnuni da.
Kachi nuu tutu un.

20 ¿Nusa ti nau kuu chaa tu'va xaan nu?
¿Ti nau kuu chaa ndichi xini un nu? ¿Xi
nau kuu chaa nanduku vii ndaa vii nene
taka jnu'un yɨvɨ tu'va nusa? Ti taka jnu'un
chaa tu'va ka iyo nuu ñuyɨvɨ ja'a, ni kachi
Yandios ja tu ni'in jniñu kuɨtɨ. 21 Chi jandaa
ndixia kuu ja ndichi xaan ga maa jnu'un
Yandios, ti ansu inijnuni taka yɨvɨ ndichi
xini iyo nuu ñuyɨvɨ ja'a. Ja yukan ni kachi
Yandios ja tu kuajniñu kuɨtɨ jnu'un un nasa
nakuni ndaa i nau kuu maa ya jiin tendɨ'ɨ
jniñu sa'a ya. Chi su'va ni ndo'o ini ya ja
taji ya chaa kikoyo ja na ka'an da jnu'un va'a
sɨkɨ Cristo Jesús. Ti taka yɨvɨ na kandixia
jnu'un un ni kachi ya ja nama ya i nuu
kuachi, vasu ka jani ini yɨvɨ ñuyɨvɨ ja'a ja
mani jnu'un xndoña'an kuu. 22 Ti sia'an
kundixia chi yɨvɨ hebreo, mani ka kuni i ja
na sa'a Yandios kua'a jniñu ña'nu nava na
kandixia i ja maa ya kuu Yandios kuña'nu
xaan. Ti yɨvɨ griego ka jitu ndi'i ini i nasa
kundichi xaan ga xini i. 23 Ko ru'u Pablo,
na kachi ndaa ri ja ni ji'i ndixia Cristo nuu
nda'a cruz ja ni nama ya yɨvɨ. Ko yɨvɨ hebreo
tu kukanuu i ja skexiko jnu'un un. Ti suni
yɨvɨ taka ga nación ka ndo'o ndeva'a ini i ja
tu nijniñu kuɨtɨ jnu'un un. 24 Ko taka yɨvɨ ni
nakaji ya ni ka kandixia ndaa i Cristo Jesús,
vasu yɨvɨ hebreo xi yɨvɨ griego, ka nakuni
ndaa i ja jniñu ña'nu ni sa'a Yandios jiin
Cristo. Ni xna'an ya ja kuña'nu xaan ya,
ti iyo jnu'un ndichi xaan ga ini ya. 25 Vasu
ka ka'an yɨvɨ ja tu ni jniñu kuɨtɨ jnu'un
Yandios, ko tu'va ti ndichi xaan ga kuu
jnu'un maa ya, ansu inijnuni taka yɨvɨ tu'va
ja ka iyo nuu ñuyɨvɨ. Suni ka jani ini yɨvɨ ja
kukui'ya ini Yandios ja ni ji'i se'e ya Jesús
nuu nda'a cruz. Vasu ansu sia'an kuu, chi
jiin jniñu un ni stuu Yandios nuu yo ja
kuña'nu xaan ya, ansu ja ka ndo'o ini yɨvɨ
ñuyɨvɨ ja'a ja ka kuña'nu xaan i.

26 Ñani, kani ini naa ra sɨkɨ nasa ni
kunchuku ra na ti kandixia ga ra Jesús, chi
ka jini va'a ra ja tu ni iyo kua'a yɨvɨ tu'va
jiin ra, ni tu ni iyo kua'a yɨvɨ kuña'nu ja ta'u
jniñu, ti ni tu ni iyo yɨvɨ ja ni kuu se'e yɨvɨ ka
kuña'nu ga. 27 Ko ja na kukanuu yɨvɨ tu'va un
jiin yɨvɨ ka kuña'nu, ni nakaji Yandios ro'o
ja ka ndo'o ini yɨvɨ un ja tu tu'va kuɨtɨ ra jiin
ja tu kuajniñu kuɨtɨ ro'o naa ra, chi ka ndo'o
ini i ja kui'ya xaan kanda ra. 28 Ko su'va ni
nakaji ya yɨvɨ kui'ya ja tu kuanjniñu kuɨtɨ,
yɨvɨ ja ni ka skexiko chaa ka ndo'o vixi ini
ja tu'va i xi ja kuña'nu i nuu ñuyɨvɨ ja'a. Ko
ni nakaji Yandios ro'o naa ra, ti ni stuu ya
ja kuu sa'a ra naa ra taka jniñu kuni ya, ti
sia'an na kukanuu yɨvɨ ka ndo'o vixi ini ja
ka kuña'nu i. 29 Sia'an ni sa'a Yandios nava
ni ɨin yɨvɨ tu kondo'o vixi ini jiin inijnuni ja
kuña'nu i nuu Yandios.

30 Ja kuu maa ra naa ra ni sa'a Yandios ja
ɨin ni ga ni ka nduu ra jiin Cristo Jesús, chi
ni ka kandixia ra ya. Ja yukan ni ka ni'in ra
inijnuni ndichi ga, chi ni ka jini ndaa ra ja
ni ji'i ya ja'a yo. Ti sia'an na na ni'in ta'u yo
nuu ya, ti tukaa jna'nu ndatu yo jiin kuachi
yo, chi ni sa'a ya ja na ndundoo yo, ti na
koo ii yo nuu ya. Chi ni chunaa ya kuachi yo
ja ni ji'i Jesús ja kuu maa yo. 31 Ti sia'an na
koo nava yoso nuu tutu ii: "Nu ɨin yɨvɨ kuni
ndo'o vixi ini, ti va'a ga na kondo'o vixi ini
i jiin maa jnu'un ja ni sa'a Jito'yo ja'a yo",
kachi.

Xndaku Pablo ja ni ji'i Cristo

2

1 Ñani, ti ru'u, na ni jaa ri nuu kanchuku
ra ñuu Corinto, kaji xaan ni xndaku ri
jnu'un Yandios nuu ra sɨkɨ jniñu ña'nu ni
sa'a Cristo, ko tu ni ka'an ri mani jnu'un
ndichi ja tu chaku ini ra. 2 Ti ɨin jinu ni
ni chundee ini ri ja tu nau ɨnga jnu'un
ndakuni'in ri ja xndaku ri nuu ra, chi ɨin
jiña ni maa jnu'un Cristo Jesús ja ni ji'i ya
nuu nda'a cruz ja ni nama ya yo'o. 3 Ti na ni
jaa ri nuu kanchuku ra, tu kuɨtɨ jnu'un ndee
ini ri iyo ja kundee ri jiin jniñu ni ja'a ya, ti
yu'u ri keja'a ri jiin jniñu un ja nanu nɨ'ɨn ri.
4 Ti na ni ka'an ri jnu'un un nuu ra naa ra, ni
tu ni ndo'o vixi ini ri ja ka'an ri mani jnu'un
ndichi nava ka ka'an yɨvɨ naa i. Chi su'va jiin
maa jniñu ña'nu Espíritu Yandios ni xndaku
ri nuu ra. 5 Sia'an ni xndaku ri nava na
kandixia ra maa jniñu ña'nu Yandios, ansu
ja kandixia ra jnu'un ndichi ka ka'an yɨvɨ ja
tu ka janta'u i jnu'un Yandios.

Ndaku ni'in Pablo nasa kuu Espíritu Yandios

6 Ti ru'u Pablo, ja xndaku ri jnu'un sɨkɨ
Cristo Jesús, jandaa ndixia kuu ja ndichi
xaan jnu'un un. Ti yɨvɨ ni ka kandixia
jnu'un un ka kuu ndichi ndixia i, ti ansu yɨvɨ
ka kuña'nu ja tu ka janta'u jnu'un Yandios
sɨkɨ Cristo Jesús. Ti yɨvɨ un va'a ga na naa

i. 7 Ti jnu'un ja ka'an ri kuu maa jnu'un
Yandios ja ndichi ga, ja undi na jana'an
vijna tu ja'i ndenda nuu yɨvɨ ñuyɨvɨ, chi
sia'an ni kachi Yandios ja na kasɨ inijnuni
i nava tu chaku ini i. Chi undi na ti xnukoo
ga ya ñuyɨvɨ, ni chu'un ini ya sɨkɨ yo'o nava
na kandixia yo, ti na ni'in yo jnu'un ndichi
un nava na nduña'nu yo ja keta'u yo vijna,
ti kuchaku yo ja kuu saa ni. Sia'an ni kachi
Yandios ja kuu yo'o naa yo. 8 Ti jnu'un
ndichi Yandios ja ka'an sɨkɨ Cristo, ni ɨɨn
chaa ka kuña'nu ja ka ta'u jniñu nuu ñuyɨvɨ
ja'a, tu chaku kuɨtɨ ini da, chi nu ni chaku
ini yɨvɨ un jnu'un ya, ti va tu ka'ni kuɨtɨ da
naa da maa Jito'yo ja kuu ya nuu nda'a cruz
niku, ja kuña'nu xaan ga ya. 9 Chi su'va ni
siuku ya nava yoso nuu tutu ii Yandios:

Taka ja ni satu'va ya ja kuu yɨvɨ mani jiin ya.
ɨɨn jnu'un ja jankɨvɨ ni jini kuɨtɨ i ja iyo.
Ti ni tu ni ka jiniso'o i ja iyo, chi ni ɨɨn ja ni
kii kani jnu'un nuu i.

Kachi tutu.

10 Ti sia'an kuu ndixia chi ni xna'an Yan-
dios yo'o maa jnu'un ndichi ndixia ja kuu
sɨkɨ Cristo. Ti jiin jniñu ña'nu maa Espíritu
Santo ya, ni xna'an ya nuu yo, chi maa
Espíritu Santo kuu ja jini va'a ndɨ'ɨ kuɨtɨ,
vasu undi inijnuni maa Yandios. 11 Ti sia'an
kuu ndixia chi ni ɨɨn yɨvɨ tu jini nasa ndo'o
ini ɨnga yɨvɨ, chi maa ɨɨn ni inijnuni i jini
nasa ka ndo'o ini i. Ti suni sia'an kuu jiin
Yandios, chi tu ni ɨɨn yɨvɨ ja jini nasa kuu ya,
so nɨnɨ mani maa Espíritu kuu ja jini va'a.
12 Ti yo'o ja ka kandixia Cristo, ni ka ni'in
yo Espíritu ja vaji nuu maa Yandios, ti jiin
Espíritu Yandios ni ni'in yo inijnuni maa
Yandios, ti tu ndo'o ini yo nanu ka ndo'o
inijnuni yɨvɨ ñuyɨvɨ ja'a. Vijna ti chaku va'a
ini yo taka ta'u ni ja'a ya nuu yo, nava na
kundee yo jiin jniñu ya. 13 Ti ru'u Pablo
ka'an ri maa jnu'un ni xna'an Espíritu Santo
nuu ri, ansu xndaku ri jnu'un ja ni kutu'va ri
nuu yɨvɨ ñuyɨvɨ, chi maa Espíritu Yandios ni
xna'an ru'u nasa ka'an ndaa ri maa jnu'un
ya nuu yɨvɨ ni nakaji ya.

14 Ko yɨvɨ tu chaku ini nasa kuu maa
Espíritu Yandios, tu janta'u i maa jnu'un
ya, chi ka ka'an i ja jnu'un ndeva'a kuu. Ja
yukan tu chaku ini i, chi tu ja'a i jnu'un ja
kuncha Espíritu Santo, jiin ja ni chaku va'a
ini i. 15 Ti yɨvɨ ja ni ni'in Espíritu Santo, ti
chaku ndaa ndixia ini jnuni i nau kuu ja
iyo va'a ti nau kuu ja tu iyo va'a. Ko yɨvɨ
tu kancha jiin Espíritu Santo tu iyo ndaa
inijnuni i ja ka'an i nau ja iyo va'a ti nau ja
tu. 16 Chi sia'an kachi nuu tutu ii: "Yandios
kuu Yandios, ti tundo jini kuɨtɨ nasa ndo'o
ini maa Jito'yo. Ni tu ni ɨɨn ja xndaku nuu
ya. Yukan kuu ja tundo iyo kuɨtɨ." Kachi
tutu. Ti vasu sia'an kuu, ko yo'o naa yo ja ni
ka ni'in yo Espíritu Santo, chaku ini yo nasa
ndo'o ini inijnuni Cristo.

Xndaku Pablo ja ɨɨn nuu na kava ini yɨvɨ
ka kandixia

3

1 Ti na kachi ri nuu ra naa ra ñani ja undi
nuu, tu ni xndaku ri nanu xndaku yo nuu
yɨvɨ ja jika i jiin Espíritu Santo, chi ja ni ka
janta'u i ya. Chi su'va ni xndaku ri nava
ka'an ri jiin yɨvɨ ja ka ñukuu ini nuu ñuyɨvɨ
ja'a. Ti sia'an ni kunchuku ra nava suchi
kuachi ja changa ga kuniso'o i jnu'un Cristo.
2 Na ni xndaku ri jnu'un Yandios nuu ra, tu
ni nduku ri jnu'un yɨɨ ja tu chaku ini ra, chi
ka kuu ra nava suchi lulu ja nɨ yaxin ga. Chi
ka kuu ra nava suchi ti kua'nu ga ja kuu kaji
i staa. Ti nava suchi kuachi un ka kuu ra
undi vijna. 3 Sia'an ka kuu ra chi changa ga
kondo'o ndaa ini ra, chi tu ka iyo ɨɨn nuu ini
ra. Su'va ka kuu kuasun ini jna'an ra. Yukan
sa'a ja tukaa ga ka iyo mani ini ra. Ka kanaa
ra ti ka sasɨɨn jna'an ra. Ja sia'an ka sa'a ra
ti ka kuu ra nava yɨvɨ ñuyɨvɨ ja'a, chi kua'an
ra jiin nava ka ndo'o ini maa ra. 4 Ja ka ka'an
ra: "Ru'u yɨ'ɨ jiin Pablo." Ti uu ga ra ka'an:
"Ru'u ka yɨ'ɨ jiin Apolos." Nu sia'an ka ndo'o
ini ra, ¿ansu ɨɨn ni ka kuu ra jiin yɨvɨ ni'in ini
un ja ki'in yɨ nava kuni maa i nu?

5 ¿Nusa ti nau ja kuu ru'u Pablo xi nau
ja kuu Apolos? Ti ja ka jini ra ja suni chaa
junukuachi nuu Yandios ka kuu ri. Ja yukan
jajniñu ya ru'u ja na xndaku ri jnu'un ya
sɨkɨ Cristo Jesús. Chi ɨɨn ɨɨn ri ka junukuachi
sava'ni ga jniñu ni tatu Jito'yo nuu ri. 6 Nanu
ja ru'u ni xndee ɨɨn ndɨkɨn lulu ja ni ka'an ri
jnu'un Yandios sɨkɨ Jesús. Ti Apolos ni kuu
chaa ja ni chi'i da nducha nuu ndɨkɨn lulu
un, chi ja ni xndaku ndaa da maa jnu'un ya
nuu ra naa ra. Ti nanu sa'a Yandios ja ja'nu
ndɨkɨn lulu un, suni sia'an ni sa'a ya jiin
ra naa ra ja ni ka kandixia ndaa ra jnu'un
ya. Ti kuan kuixia inijnuni ra jiin jnu'un ya.
7 Nusa ti tundo kuu kuɨtɨ chaa ka sa'a jniñu.

Ni chaa xndee ndɨkɨn lulu un jiin chaa ni
chi'i nducha un, chi maa ɨɨn ni Yandios kuu
ja sa'a taka jniñu un. Yukan kuu ja kuan
kutu'va ri jiin jniñu ri, ti suni Apolos. 8 Chi
jandaa na kachi ri ja ɨɨn ni ka kuu chaa ka
sa'a jniñu un vasu ɨɨn da ni xndee ti ɨnga ni
chi'i nducha, ti maa Yandios cha'u ya nuu
ɨɨn ɨɨn da nasa kuu maa jniñu ni ka sa'a da.
9 Chi ru'u ka kuu ri chaa ka sajniñu ja kuu
nuu maa Yandios. Ti ro'o naa ra ka kuu ra
nava un itu ja sa'a ya ja ja'nu kua'a. Ti suni
ka kuu ra nanu ɨɨn ve'e ja sa'a Yandios.

10 Chi ni kunda'u ini Yandios nuu ri, ti ja
yukan ni ja'a ya jniñu ña'nu ja na sa'a ri
jniñu nuu ra, naa ra nanu ɨɨn albañil tu'va
xaan ja va'a jini da chikua'a da nasa ku'va
kani da nama ɨɨn ve'e. Chi va'a ni satu'va
ri jniñu un, ti sɨkɨ nama yukan na sa'a uu
ga da jniñu. Ti taka chaa na sa'a jniñu un,
na koto va'a xaan da ja tu yuji da kendo
kui'ya jniñu sa'a da. 11 Ti Cristo kuu nanu
yuu ka'nu xaan ja ndiso nama jikɨ ve'e un.
Ja yukan kuu ja tu iyo ni ɨɨn chaa kin sama
jniñu un. Ɨɨn ni kuu ja tu kuu kin sama yo
jnu'un Cristo Jesús jiin ɨnga jnu'un. 12 Ti
chaa kin sa'a ve'e sɨkɨ nama un, kuu nanu
chaa kin xndaku jnu'un Yandios nuu ra naa
ra. Yukan kuni ndaa yo nu kukutu jniñu
sa'a da nanu kukutu taka ndajniñu va'a ja
kuu oro, plata, xi yuu vii xaan. Xi kuu
nanu yujnu, xi nanu icha, xi nanu ndayo'o.
13 Sia'an kuu ja kanuu ja na kunukuachi va'a
chaa xna'an jnu'un Yandios, chi jaa ɨɨn kɨvɨ
ka'nu ga, ti yukan kuni ndijin yo naa nuu
jniñu ni sa'a da. Chi xndichi Yandios da
nasa kuu jniñu ni ka sa'a da, chi jiin ñu'un
kii kɨvɨ un. Yukan na ti naa taka ndajniñu
ja kayu, chi jiin maa ñu'un un kujnuni ini
yo nasa kanda maa jniñu ni ka sa'a ndɨ ɨɨn
ndɨ ɨɨn da. 14 Ko nu tu ni kayu jniñu ni sa'a
da, yukan na ti ni'in da ɨɨn ta'u nuu Yandios.
15 Ko nu jniñu ni sa'a da ni ndɨ'ɨ ni kayu,
yukan na ti ni xnaa da ta'u da nuu Yandios.
Vasu na nama ya maa da ti tu ki'in da nuu
ñu'un, ko nanu ja ni ja'an da nuu ñu'un kuu
ja tu ni kee va'a jniñu ni sa'a da.

16 ¿Ko vijna na kachi ri, xi tu chaku ini ra
naa ra ja ka kuu ra nanu ve'e ii maa Yandios,
ti kancha Espíritu ya jiin ra xi nu? 17 Ti nu
nau ja kuni xnaa ve'e ii Yandios jiin jnu'un
xndoña'an ja xndaku da nuu yɨvɨ, ti maa
Yandios na xnaa ya chaa un. Chi ndoo xaan
kuu ve'e ii Yandios. Ti sia'an ka kuu yo nanu
maa ve'e ii ya.

18 Ti na kachi ri ja ni ɨɨn ra koto ma xnda'u
ra maa ra ja kani vixi ini ra ja ndichi ka'an
ra, chi yɨvɨ jani vixi ini jiin jnu'un maa da, ka
ka'an da nanu ka ka'an yɨvɨ ñuyɨvɨ ja'a. Koto
sa'a ra sia'an, chi va'a ga jiin maa jnu'un
Yandios na ndundichi xini da, vasu na kachi
yɨvɨ ja ni kuñaa xini ra. 19 Chi na kachi ndaa
ndixia ri ja yɨvɨ jani vixi ini ja ndichi xaan
xini da, ko so nɨnɨ mani maa jnu'un iyo nuu
ñuyɨvɨ ja'a kuu, chi jnu'un ñaa kuɨtɨ kuu ja
kuu nuu maa Yandios. Chi suni kachi nuu
tutu ii: "Yɨvɨ jani vixi ini jiin jnu'un ndichi
un ti vasu tu'va xaan da, ko jasɨ Yandios
inijnuni i nava tu kejiyo da jiin nava ka
ndo'o ini da", kachi tutu.

20 Ti suni kachi nuu tutu ii: "Jini va'a maa
Jito'yo taka ja ka ndo'o ini chaa tu'va un,
vasu tu nijniñu chi so ka ndo'o ka'a ini da",
kachi. 21 Ja yukan koto ndo'o vixi ini ra ja
siuku ra nɨnɨ jnu'un ja xndaku ɨɨn ɨɨn ra. ¿Ti
ndoo sa'a ra sia'an? Ti ja ka jini ra ja maa
Yandios kuu ya ni ja'a inijnuni taka ri ja na
kuu chindee ri ro'o naa ra jiin jnu'un maa
ya, chi taka ja iyo ja ni ja'a ya nuu ra, 22 kuu
Apolos, xi Pedro, xi ru'u Pablo ja ka xna'an
ri jnu'un ya, ti tendɨ'ɨ ja iyo nuu ñuyɨvɨ ja'a
xiin ra. Taka ja iyo vijna jiin taka ja koo ga, ti
vasu ja ni ji'i ra xi nɨ chaku ga ra nuu ñuyɨvɨ
ja'a, ko tendɨ'ɨ kuu ja kuu maa ra naa ra.
23 Chi jandaa ndixia kuu ja yɨ'ɨ ra jiin Cristo ja
ka junukuachi ra nuu ya, ti Cristo kancha ya
jiin maa Yandios, ja nuu maa ya junukuachi
Cristo.

Nava sajniñu chaa ka kuu apóstol

4

1 Nusa ti ro'o, yɨvɨ ñuu Corinto, kanuu
ja na chu'un ini ra sɨkɨ jniñu ka sa'a ri, ja
suni muzu ka junukuachi nuu Cristo Jesús
ja ni tatu Yandios ja sa'a ri naa ri. Yukan
kuu ja ka jachanuu ri jnu'un Cristo ja kuu
kɨvɨ vijna ja undi kɨvɨ ja ni ya'a un, tu ni
kenda ndijin jnu'un un. 2 Yukan kuu ja ru'u
naa ri, ka junukuachi ndaa ri jniñu ni ja'a
ya ja ka ka'an ri jnu'un Yandios. 3 Ti ru'u
Pablo, tu jitu ini ri ja nasa ka ndo'o ini ra
sɨkɨ ri. Ni tu sa'a ri nava ka ndo'o ini yɨvɨ ka
kuña'nu nuu yɨvɨ ja'a, ni undi ru'u tu jini ri
nu iyo ndaa jniñu sa'a ri xi tuu. 4 Ti vasu jini
inijnuni ri ja tu na kuachi yɨ'ɨ jiin jniñu sa'a

ri, ko ansu jiin yukan, ti ja iyo ndoo ri nuu
Yandios, chi maa Jito'yo kuu ya kin xndichi
ru'u. [5] Yukan kuu ja tu nde'e ra sɨkɨ ri ja nasa
jika ri jiin jniñu Yandios, chi tu ja'i jaa kɨvɨ
ja na ki'in ya jniñu yo. Chi undi na nchaa
maa Jito'yo, ti sa na keni'in ya nuu ndijin
taka jniñu yɨsa'yɨ ndeo nu iyo va'a xi tuu.
Ti stuu kaji ya nasa ka ndo'o inijnuni taka
yɨvɨ. Yukan na ti sa kuajnu'un ya ɨin ɨin yɨvɨ
nasa kuu maa jniñu ni ka sa'a i ja ni tatu ya.

[6] Ñani, ja ka kandixia ra Cristo, na kachi ri
ja taka ja'a ni ka'an ri nava na chaku ini ra
naa ra, nasa kuu sɨkɨ jniñu ka sa'a chaa ka
xndaku nuu ra. Ni ndakuni'in ri sɨvɨ ri jiin
sɨvɨ Apolos, nava na kujnuni ini ra nasa ka
junukuachi ri nuu jniñu Yandios. Ti sia'an
na chaku ini ra nava yoso nuu tutu ii, ti
tu kondo'o ini ra ɨnga jnu'un ja tu yɨ'ɨ jiin
jnu'un Yandios. Nu sia'an na sa'a ra, yukan
ti tukaa skexiko ra chaa ka ka'an jnu'un
Yandios, ja ɨin da kuajnu'un ra ti ɨnga da
tuu. [7] Ti ru'u Pablo na kachi, ¿Nau ni xndaku
nuu ra naa ra ja ka ndo'o vixi ga ini ra sɨkɨ
ɨin chaa ja ni xna'an jnu'un ya nuu ra, ti
ka skexiko ra nuu uu ga chaa ja ni xna'an
jnu'un ya nuu ra? ¿Nau ni xndaku sia'an?
¿Ti nau jnu'un iyo ja tu ni kutu'va ra nuu
chaa ni xna'an jnu'un ya nuu ra? Nu sia'an
kuu, ¿ti ndoo ka ndo'o vixi ini ra ja mani
maa ra ni kutu'va jnu'un va'a un, ti tu ni
ni'in ra nuu Yandios nu? Chi mani maa ya
ni taji chaa ja ni xna'an jnu'un un. [8] Va ka
jani ini ra ja ja ni kutu'va xaan inijnuni ra
jiin jnu'un ndichi, ti va tukaa nandɨ'ɨ kuɨtɨ
ra naa ra ɨnga jnu'un, chi va ka ndo'o ini ra
ja, ja ni nduña'nu ra naa ra nuu Yandios. Ti
nu sia'an va ja ka ndiso ra ɨin jniñu ña'nu ga
nuu ya vijna, vasu ru'u naa ri ni ka xndaku
ri nuu ra ja na ni'in ra inijnuni tu'va un.
Ko vijna ti nu ja ka kuña'nu ndixia ra jiin
jniñu ña'nu ga un, nusa ti va'a ga kuaja ri
yukan nava na ni'in ri ɨin jniñu ña'nu suni
nuu kanchuku ra ka ta'u ra jniñu.

[9] Xaan ga va'a nu sia'an iyo jiin ra naa ra.
Ko ru'u, chi ka kuu ri apóstol nuu ya, ti tu
kua'a ya jnu'un ja kunchuku ri nanu maa ra
naa ra. Chi su'va ndo'o ini ri ja ni sa'a ya ja
na kondo'o ri nundo'o, ja ni xndoo kui'ya ga
ya ru'u ja kuu taka ga yɨvɨ, nanu ɨin chaa ja
ni jna'nu ndatu ti kuū da. Nava ja ni chu'un
ya ru'u nuu ñuyɨvɨ ja na kotonchaa yɨvɨ naa i
ru'u jiin ángel iyo andɨvɨ. [10] Ko ja sɨkɨ jnu'un
Cristo Jesús ka ndo'o ini yɨvɨ ja ni ka sanaa
inijnuni ri. Ti maa ra va ka ndo'o ini ra ja ni
ka ndundichi ga xini ra jiin jnu'un Cristo.
Ka ndo'o ini yɨvɨ naa i ja tundo kuu kuɨtɨ ri,
ti maa ra va ka ndo'o ini ra ja ka kuña'nu ra.
Chi ka ni'in ra ja yɨñu'un nuu yɨvɨ, ko ru'u
naa, ri chi su'va ka skexiko yɨvɨ ru'u naa i.

[11] Sia'an ka ndo'o ini ra, ko nde'e ra nuu
ri nasa ka jika yo nuu ñuyɨvɨ ja'a. Chi undi
vijna ka jna'an ri nundo'o jiin jniñu ka ndiso
ri. Iyo ka ji'i ri soko xi ka ichi ri nducha, ti
suni kumani sa'ma ku'un ri. Ni tu ka ñava'a
ri ve'e nuu kunchuku ri, ti ka sa'a yɨvɨ nava
kuu ini i jiin ri ja ka kuni kua'a i tau ri.
[12] Ka nduku ndee xaan ri ka sa'a jniñu ri jiin
nda'a ri ja na ni'in ri ja kuchaku ri. Ti ka
ka'an ndeva'a yɨvɨ nuu ri, ko ka janta'u ri
ti va'a ka'an ri jiin yɨvɨ un. Suni ka jito u'u
yɨvɨ ru'u, ko ka janta'u ri suni, chi tundo iyo
ja kuɨtɨ ini ri. [13] Ka ka'an ndeva'a kuɨtɨ yɨvɨ
jnu'un kue'e sɨkɨ ri, ko maa ri ka iyo mani
ini ri jiin yɨvɨ un undi vijna. Ka skexiko i
ru'u nava ɨin jayaka katuu ichi.

[14] Ti jnu'un ja'a ka'an ri, ko ja na chunso'o
ra ti chu'un ini ra nasa kunchuku ra ansu
ja na kukanuu ra, chi kunda'u ini ri ro'o.
Yukan kuu ja xndaku ri nanu nuu se'e ri.
[15] Sia'an ka'an ri chi vasu na koo uxi mil
chaa xndaku jnu'un va'a Cristo nuu ra naa
ra, ko ansu tendɨ'ɨ kunda'u ini nuu ra naa
ra, chi nɨnɨ ru'u, ja kuu ri nanu tata ra, ja
maa ɨin ni ri ni ka'an jnu'un Cristo Jesús
nuu ra naa ra undi nuu. [16] Ja yukan kanda'u
ri ja na nde'e na kotonchaa ra nasa siuku
ri jiin jnu'un ya. [17] Ti ja sɨkɨ yukan na jaa
Timoteo, ɨin chaa ja kuu nanu se'e ri sɨkɨ ja
ni kandixia da jnu'un Jito'yo ja ni ka'an ri
nuu da. Ti va'a siuku da jnu'un un, ti maa
da na kachi nuu ra naa ra sɨkɨ nasa siuku
ri ichi Yandios ja kandixia ri Cristo Jesús.
Ti jnu'un nava kandixia ri, yukan xndaku ri
nuu yɨvɨ ka kandixia ja kanchuku i taka ñuu.
[18] Ko sava ra ja ka kuu ichi ini sɨkɨ ri, ja ka
ndo'o ini ja tukaa jaa kuɨtɨ ri nuu kanchuku
ra ja xndaku ni'in ri jnu'un un nuu ra. [19] Ti
sia'an ka ndo'o ini ra ko ansu sia'an kuu, chi
nu kuni maa Jito'yo, ti yachi ni kuaja ri, ti
na nde'e yo nasa kanchuku ra. Ti taka chaa
ka kuu ichi ini sɨkɨ ri, ti tu nde'e ri nuu da
jiin jnu'un ka'an da. Chi su'va kotojnuni ri
da nu ndixia da ja ka sa'a ndaa da jniñu ja
kuni Yandios. [20] Sia'an kin sa'a ri, chi nu
ta'u Yandios jniñu, tu kuu jiin mani maa

jnu'un ja kuni ndijin yo. Chi su'va jiin maa
jniñu sa'a da, yukan kuu ja na nde'e yo nu
iyo ndaa ja nu ndixia da ja ndiso jniñu da
nuu Yandios xi tuu. [21] Ko jikajnu'un ri ro'o
ja kanchuku ñuu Corinto, ¿Nau ja iyo va'a?
¿Nu na jaa ri, va'a ga nduxaan ri nuu ra
sɨkɨ ja tu iyo va'a jniñu sa'a ra, xi va'a ga
ndajnu'un vii yo jiin jnu'un mani ini nu?

Ka'an Pablo sɨkɨ jnu'un yɨsɨkɨnchaa
jna'an

5

[1] Ni ni'in ri jnu'un ja ɨɨn chaa kancha jiin
ra un nchaka da nana uu da. Ti na kachi ri ja
tu iyo va'a kuɨtɨ un, chi ni yɨvɨ ja tu ja'i kuni
kuɨtɨ i jnu'un Yandios tu ka sa'a i sia'an. [2] Ti
vasu sia'an iyo, ko ni tu ka nde'e kuɨtɨ ra nuu
jniñu sa'a chaa un. ¿Ndoo tu kukui'ya ini ra
naa ra ja sia'an kanchuku ra? Ja sa su'va ka
ndo'o vixi ini ra jiin jniñu ka sa'a ra. Su'va
chajiyo ra chaa un na ki'in da niku, ansu ja
ka ja'a ini ra ja najna'an da jiin ra naa ra.
[3] Ti ru'u, vasu tu kancha ri jiin ra naa ra, ko
ja jini ini ri nasa koo chaa un. [4] Ti nu ni ka
ndututu ra sɨkɨ ja chiñu'un ra Jito'yo Jesús,
ti sa'a ri nanu ja kuncha ri yukan jiin maa
jniñu ña'nu ndiso ri nuu Jito'yo Jesús, [5] ti jiin
jniñu ya na chajiyo chaa un na ki'in da. Ti
na nachi'i yo da nuu nda'a ja'u'u un, nava
tukaa ga kɨvɨ da jiin ra naa ra. Sia'an na
kondo'o da jiin yɨkɨ kuñu da, ti na nakani ini
da nava na ni'in ta'u añu da kɨvɨ na nchaa
tuku Jito'yo Jesús.

[6] Koto kondo'o vixi ini ra naa ra ja iyo va'a
kuachi sa'a chaa un. Xi tu jini ra ɨɨn jnu'un
ja ka'an sia'an: "¿Vasu tɨ'lɨ ni levadura ko
keni'no nɨ tu'u chii yujña iya nu"? kachi.
[7] Nusa ti tukaa kua'a ra jnu'un ja kenda tuku
ɨnga jniñu ndeva'a nanu ka sa'a ra niku.
Chi nu na kua'a ini ra kunchuku ra sia'an,
ti kuikun jna'an jniñu kue'e un jiin ra naa
ra, chi kuu nanu levadura ja keni'no nɨ tu'u
chii yujña. Xnaa ini taka jniñu kue'e un
na kuxio ki'in, ti kunchuku yɨñu'un naa ra
nava na kuu ra nanu staa stila ja tu yɨ'lɨ
levadura, nanu ɨɨn staa va'a ja kaji yo taka
viko pascua. Ka kuu ra nanu staa stila va'a
un, chi ja ni ka kandixia ndaa ra Cristo. Ja
yukan, koto siin ga ra jiin jniñu ndeva'a un.
Chi jandaa ndixia ja ni ji'i Cristo Jesús ja ni
soko ya maa ya ja'a yo, nava tukaa ga siin
yo jiin taka jniñu kue'e un. Ni ji'i ya nanu
lelu ja ka soko yɨvɨ Israel taka viko pascua.
[8] Nusa ti na koo sɨɨ ini yo ja nuku'un ini yo
nava ni ji'i Cristo ja'a yo, ti tukaa kondo'o
ini yo taka jniñu nava ni sa'a yo na changa
ga kandixia yo Cristo, chi undi nuu ni ka jika
yo jiin jniñu yo ja kuu nanu ja yɨ'lɨ levadura.
Ko vijna ka kuu yo nanu staa stila ja tu yɨ'lɨ
levadura. Ja yukan na kundio ini yo ja siuku
ndaa yo jiin jnu'un Cristo Jesús.

[9] Nuu ɨnga tutu ja ni chaa ri nuu ra naa
ra, ni kachi ri ja tu kejna'an ra jiin yɨvɨ
ka yɨsɨkɨnchaa jna'an sia'an. [10] Ko ansu jiin
yukan ka'an ri ja na kuxio ra ɨɨn jinu ni jiin
yɨvɨ un naa i, ja sia'an ka sa'a i ja ka kuu i yɨvɨ
sɨɨ ini, ni jiin jna'an i ja ka ndo'o kue'e ini i
sɨkɨ ɨɨn ndajniñu, ni jiin ja ka sakui'na i, ti ni
jiin yɨvɨ siin ka nchañu'un sava'ni ga santu,
ja tu kuu maa Yandios ja kancha andɨvɨ.
Sia'an ka'an ri, ko ansu ja koto ma kejna'an
ga ra jiin yɨvɨ un ja chajiyo ra ɨɨn jinu ni, chi
nu sia'an ti va'a ga na kuxio ra nuu ñuyɨvɨ
ja'a. [11] Ko nu iyo yɨvɨ ja ka'an ja kandixia
i Cristo, chi nu kanda i nanu yɨvɨ ndeva'a
un, ti tukaa kɨvɨ nduu kuɨtɨ ra jiin i naa i.
Ti nu kuu i yɨvɨ sɨɨ ini ja jika jiin ña'an, xi
yɨvɨ ndo'o kue'e ini sɨkɨ sava'ni ga ndajniñu
ja kuni kuñava'a i, xi yɨvɨ nchañu'un santu,
xi yɨvɨ nduku ña'an ja skuɨtɨ ini nuu yɨvɨ, xi
yɨvɨ ji'i ndɨxɨ, xi yɨvɨ kui'na i, ti yɨvɨ kanda
sia'an, koto kɨvɨ nduu ga ra jiin i, ni tukaa
kaji ra staa jiin yɨvɨ un.

[12-13] Ko ansu jniñu ru'u kuu ja sa'a ndaa ri
sɨkɨ yɨvɨ ja tu yɨ'lɨ jiin yo nuu ichi Yandios, chi
maa Yandios kuu ya kin sa'a ndaa sɨkɨ yɨvɨ
un. Ko yɨvɨ yɨ'lɨ jiin ra naa ra ja ka kandixia
jnu'un Cristo Jesús, kanuu najista ra i ja na
sa'a ndaa ra jniñu sa'a i. Ti chaa sa'a sia'an
jiin nana uu da un, ru'u Pablo, ta'u ri jniñu
ja nu ni ka ndututu ra, ti keni'in chaa un na
ki'in da.

Xndaku Pablo ja tu kankuachi sɨkɨ jna'an i
undi nuu sticia

6

[1] Nu ɨɨn ra kuni kankuachi sɨkɨ ɨɨn ñanij-
na'an ra, ¿Ndoo tu ka ndututu ra naa ra ti
sa'a ndaa ra kuachi da nuu taka ñani jna'an
yo ja ka kandixia i Jesús ansu ja kankuachi
ra undi ve'e sticia nau kuachi iyo jiin ra naa
ra? [2] ¿Va nu tu ka jini ra naa ra ja yɨvɨ ka
kandixia Jesús, ti ɨɨn kɨvɨ na sa'a ndaa i jniñu
ka sa'a yɨvɨ ñuyɨvɨ ja'a nu? Ti nu ro'o naa ra

na sa'a ndaa jniñu yɨvɨ ñuyɨvɨ, ¿ndoo tu ka
xndichi ra kuachi lulu ja ka sa'a nuu jna'an
ra ja na ndundaa nu? 3 ¿Xi tu ka jini ra ja
jaa ɨin kɨvɨ ti kin sandaa yo undi jniñu taka
ángel andɨvɨ? Ti nu sia'an iyo ja kuu jiin
ángel, nusa ti na sa'a ndaa yo ɨin kuachi lulu
ja jna'an yo nuu ñuyɨvɨ ja'a. 4 Nusa ti nu tu
kanchuku mani ra ja sɨkɨ ɨin kuachi lulu ja
tu iyo ja'a ni tu iyo xini, ti nu tu kuu sa'a
ndaa maa ra naa ra, nusa ti nduku ɨin chaa
ja tu ndiso ni ɨin jniñu ja kuu nuu ra naa ra,
ti maa da na xndichi kuachi un, nu tu kuu
sa'a ndaa maa ra naa ra. 5 Sia'an na kachi
ri nu tu kukanuu ra naa ra. ¿Va nu tu iyo
chaa tu'va jiin ra naa ra ja na sandaa da sɨkɨ
kuachi ñanijna'an da nu? 6 Tu iyo va'a kuɨtɨ
ja sia'an ka sa'a ra, chi ka kuu ra yɨvɨ ka
kandixia, ti ka kankuachi sɨkɨ jna'an ra vasu
undi ve'e sticia, ja chaa un tu ka kandixia da
jnu'un kandixia yo.

7 Ti kuachi kuu ndixia un ja nuu nuu ka
kanaa ra. Va'a ga na saka'nu ini nuu jna'an
ra ti na kukuee ni ansu ja ka ja'an ra undi
ve'e sticia, chi ɨin nuu kanda ra. 8 Tu ka
jani ini ra nasa kunchuku ra ti sa su'va ka
skexiko jna'an ra, ti taka ra kanda sia'an.

9 ¿Xi tu ka jini ra ja yɨvɨ kancha ndeva'a, tu
ni'in ta'u i ja na jaa i ñuu nuu ta'u Yandios
jniñu? Ja tu kujnuni ini ra ja nuu ta'u Yan-
dios jniñu, tu kɨvɨkoyo yɨvɨ jika jiin jnu'un
sɨɨ ini ja ndajnu'un da jiin ñasɨ'ɨ, xi ña'an
ndajnu'un jiin chaa, ni yɨvɨ ka kandixia
xaan sava'ni ga santu, ni yɨvɨ yɨsɨkɨnchaa
jna'an ja yɨsɨkɨnchaa da ñasɨ'ɨ da, xi ña'an
yɨsɨkɨnchaa yɨɨ ña, ni chaa ja kixi jiin ɨnga
chaa, 10 ni yɨvɨ kui'na, ni yɨvɨ kuasun ini, ja
ndio ini kenchaa i ndajniñu jna'an i, ni yɨvɨ
ji'i ndɨxɨ, ni yɨvɨ ka'an ndeva'a sɨkɨ jna'an,
ni yɨvɨ sakui'na sava'ni ga ndajniñu. Ti taka
yɨvɨ kanda sia'an, tu nita'u i ja kɨvɨ i ñuu
nuu ta'u Yandios jniñu. 11 Ti sia'an ni ka
jika sava ra naa ra niku, ko vijna tukaa ga.
Chi ja ni sa'a ndoo ya ro'o jiin kuachi ra.
Chi yɨvɨ ndeva'a xaan ni ka kuu ra, ko vijna
tukaa ga, chi ja ni kenchaa ya kuachi un
sɨkɨ ra, nava vijna ti kunukuachi ra nuu ya,
vasu undi nuu ja ni ka jna'nu ndatu ra jiin
kuachi ra niku. Ko vijna tukaa ga, chi ni
kachi Yandios ja tukaa jna'nu ndatu ra sɨkɨ
kuachi ra. Chi sia'an ni sa'a Yandios ja jiin
jniñu ni sa'a Jito'yo Cristo Jesús, jiin jniñu
ña'nu maa Espíritu Santo ni keta'u ra nuu
ya.

Iyo ndoo ii yɨkɨ kuñu yɨvɨ kandixia

12 Iyo yɨvɨ ja ka'an: "Taka ni jniñu iyo va'a
ja sa'a yo nu kuni yo", kachi. Ti jandaa
kuɨtɨ kuu jnu'un un, vasu ansu tendɨ'ɨ iyo
va'a, chi kuu sa'a yo taka ni nuu jniñu ja
kuni yo, ko ansu tendɨ'ɨ un kanuu ja sa'a yo.
Taka ni iyo va'a, ti suni taka ni kue'e nu tu
kani va'a ini yo. 13 Iyo ɨnga jnu'un ja ka'an
yɨvɨ: ¿Ndoo ñava'a yo ndeyu nu tu kaji yo ti
ndoo ñava'a yo chii nu tu chu'un yo ini? Ti
jandaa kuu un, ko jaa ɨin kɨvɨ ti nasama ndɨ'ɨ
Yandios ndɨnduu jniñu ja'a. Ni tu kuañu
ni'no yo yɨkɨ kuñu yo ja kusɨkɨnchaa jna'an
yo, chi ansu ni ja'a Yandios yɨkɨ kuñu yo ja
kusɨkɨnchaa yo. Su'va ni ja'a ya yɨkɨ kuñu
yo ja na kunukuachi yo nuu maa Jito'yo.
Chi maa ya kuu ja ndito yɨkɨ kuñu yo. 14 Jaa
ɨin kɨvɨ ti naxndoto Yandios yo'o jiin jniñu
ña'nu ya sia'an nanu ni naxndoto ya Jito'yo.
15 ¿Xi tu ka jini ra ja taka yo naa yo kuu nanu
yɨkɨ kuñu Cristo Jesús nu? ¿Xi kuu kenchaa
yo yɨkɨ kuñu Cristo Jesús ti skejna'an yo jiin
yɨkɨ kuñu ɨin ña'an sɨɨ xaan ini nu? ¡Jandaa
kuɨtɨ ja tu kuu sia'an! 16 ¿Xi tu ka jini ra ja
nu ɨin chaa na kejna'an da jiin ɨin ña'an sɨɨ
xaan ini ti ɨin ni ga ni kuu yɨkɨ kuñu da jiin
ña'an un nu? Chi jini ra ja kachi nuu tutu ii
Yandios: "Ndɨnduu da ni kuu ɨin ni ga yɨkɨ
kuñu", kachi. 17 Ti suni sia'an nu ɨin yɨvɨ na
kejna'an jiin maa Jito'yo, ti ɨin ni ga ni nduu
i jiin ya, chi ni kandixia ndaa i.

18 Nusa ti xndoo jnu'un yɨsɨkɨnchaa jna'an
un, chi sava'ni ga kuachi lulu na sa'a ɨin yɨvɨ,
tu yɨ'ɨ un jiin yɨkɨ kuñu i, ko yɨvɨ yɨsɨkɨnchaa
jna'an, jañu ni'no i maa yɨkɨ kuñu i ja sa'a i
sia'an, ti jiin yukan nchaa kuachi ga i. 19 ¿Xi
tu jini ra naa ra ja yɨkɨ kuñu ra kuu ɨin ve'e
ii nuu kancha maa Espíritu Santo ja ni ja'a
Yandios? Ja yukan kuu ja ansu maa ra xiin
yɨkɨ kuñu ra, 20 chi ya'u xaan ni ja'a Yandios
ro'o naa ra. Ja yukan na kava yɨñu'un ra
ja chiñu'un ra ya ja sa'a ra mani jniñu va'a
undi jiin yɨkɨ kuñu ra, jiin nɨ ini nɨ añu ra,
chi ja kuu maa ya kuu.

Jnu'un xndaku Pablo nuu yɨvɨ ka nanda'a

7

1 Vijna ti ru'u Pablo na kachi ri ja sɨkɨ taka
jnu'un ni ka jikajnu'un ra ru'u nuu ɨin tutu
ja ni ka taji ra nuu ri. Ti jandaa ndixia kuu

ja kendo va'a ɨɨn chaa nu tu koo ñasɨ'ɨ da.
2 Ko sɨkɨ jniñu yɨsɨkɨnchaa jna'an un, ti va'a
ga ja ɨɨn chaa un na koo ɨɨn ni ñasɨ'ɨ da, ti
suni ɨɨn ñasɨ'ɨ na koo ɨɨn ni yɨɨ ña. 3 Ti yɨɨ ña
un na kua'a da maa da nuu ñasɨ'ɨ da ja kuu
da yɨɨ ña. Suni ñasɨ'ɨ un, na kua'a va'a ña
maa ña nuu yɨɨ ña ja kuu ña ñasɨ'ɨ da. 4 Chi
ñasɨ'ɨ un tu kuu sa'a ña ja kuni ña jiin yɨkɨ
kuñu ña, chi yɨɨ ña xiin yɨkɨ kuñu ña. Ti suni
chaa yɨɨ un tu kuu sa'a da ja kuni da jiin yɨkɨ
kuñu da, chi ñasɨ'ɨ da kuu ña'an xiin. 5 Ja
yukan kuu ja ni chaa ni ñasɨ'ɨ tu kuu sasɨɨn
i maa i nuu ñanijna'an i. Ko nu iyo ɨɨn jniñu
kanuu ja kin kakanta'u i nuu Yandios ja kuu
tɨ'lɨ ni kɨvɨ, ti kuu ndajnu'un mani da ja tu
kunchuchu nduu da, ti yachi na ndeokuñɨ
da ja na najna'an da naa da, nava tu ska'an
ja'u'u un ro'o naa ra, ti kɨvɨ nduu ra naa ra
jiin ɨnga chaa xi jiin ɨnga ñasɨ'ɨ, ti tɨvɨ nuu
jniñu kuu. 6 Taka jnu'un un ka'an ri nanu
ɨɨn jun'un xndaku ri, chi ansu ta'u ri jniñu
ja sia'an na koo. Yɨvɨ kundee kuncha maa
sia'an ni, ti sia'an na kuncha i, ko yɨvɨ tu
kuni kuncha maa ɨɨn, va'a ga na nanda'a i.
7 Chi ndo'o ini ri ja iyo va'a ja taka chaa na
kunchuku maa ɨɨn da nanu ru'u, ko sɨkɨ ja
sɨɨn sɨɨn ta'u ni ja'a Yandios nuu ɨɨn ɨɨn yo,
ti siukan na koo, chi sava yo ni ni'in ɨɨn nuu
ta'u, ti uu ga yo nuu ɨnga ta'u.
8 Ko ja kuu chaa kancha maa ɨɨn xi ña'an
kancha maa ɨɨn jiin taka ña'an ni kendo maa
ɨɨn, na kachi ri ja iyo va'a nu tu nanda'a yɨvɨ
un nanu ru'u. 9 Ko nu tu iyo ta'u i ja kuncha
maa ɨɨn i, ti va'a ga na nanda'a, chi va'a ja
na nanda'a i, ti ansu kondo'o kue'e ini i sɨkɨ
ichi nuu sɨɨ ini.
10 Ko yɨvɨ ni ka nanda'a, na ta'u ri jniñu,
ko ansu ja ndo'o ini maa ri, chi ja ni kachi
maa Jito'yo kuu ja ɨɨn ñasɨ'ɨ tu kuu xndoo ña
yɨɨ ña. 11 Ko nu nau ñaa na xndoo yɨɨ, ti na
kuncha ña sia'an ni, xi na ndeokuñɨ ña jiin
yɨɨ ña, ko tu kuu ja nanda'a ña jiin ɨnga. Suni
sia'an kuu jiin chaa, chi tu kuu ja xndoo da
ñasɨ'ɨ da, ti kusɨɨn da ki'in da.
12 Ti ja kuu taka ga yɨvɨ na kachi ri ɨɨn
jnu'un ja tu ni ka'an maa Jito'yo, ja nu ñasɨ'ɨ
ɨɨn ñanijna'an yo tu kuu ña ñaa kandixia, ko
nu kuu ini ña ja kuncha ña jiin da, ti maa
da tu kuu xndoo da ña. 13 Suni sia'an nu ɨɨn
ña'an ni nanda'a jiin ɨɨn chaa tu kandixia,
ko nu kuu ini da ja kuncha da jiin ña, ti
tu kuu xndoo ña da. 14 Chi ɨɨn chaa ja tu
kandixia yɨ'ɨ da suni nda'a maa Yandios sɨkɨ
ja ni najna'an da jiin ɨɨn ña'an kandixia.
Xi ɨɨn ña'an tu kandixia suni yɨ'ɨ ña nda'a
maa Yandios sɨkɨ ja ni najna'an ña jiin ɨɨn
chaa kandixia. Chi nu ansu siukan sa'a ya,
ti se'e chaa un naa da, tu kuanta'u ya i
nanu ja ka kuu i se'e yɨvɨ tu kandixia. Ko
ansu sia'an kuu, chi su'va nakinse'e Yandios
suchi kuachi un se'e yɨvɨ ka kandixia.

15 Ko vijna ti nu yɨɨ ɨɨn ñasɨ'ɨ kandixia xi
ñasɨ'ɨ ɨɨn chaa kandixia tu kuni kandixia,
ti kuni xndoo jna'an i ti va'a ga na kusɨɨn,
nava na kendo nuña yɨvɨ kandixia un, ti na
kukuee kuncha i, chi Yandios tu kuni ya
ja siin kanaa i nu tu kuu kunchuku mani
i. 16 Chi ro'o ja kuu ra ñasɨ'ɨ, tu jini ra ja
sanaa ti kandixia yɨɨ ra sa'a ra ti na nita'u
da. ¿Ti sa ni tu ro'o ja kuu ra yɨɨ tu jini ra ja
sanaa ti kandixia ñasɨ'ɨ ra sa'a ra ti na nita'u
ña nu? 17 Ti vasu tu kejna'an kunchuku ra,
ko na ndajnu'un mani ra jiin yɨɨ ra xi jiin
ñasɨ'ɨ ra ja tu kandixia, sia'an nava kuni maa
Yandios. Ti sia'an na koo nava ni kuncha ra
undi nuu na ti kandixia ga ra. Suni sia'an na
koo vijna, ja ja ni kandixia ra nava kuni maa
Yandios ja ni ja'a ya nuu ra. Ti jnu'un yukan
xndaku ni'in ri nuu taka yɨvɨ ka kandixia.

18 Nu ni kana ya ɨɨn chaa ja iyo ɨɨn seña
nuu yɨkɨ kuñu da, ti sia'an na koo da. Ti
nu ni kana ya ɨɨn chaa ja tu yɨ'ɨ seña yɨkɨ
kuñu da, ti suni siukan na koo da. 19 Ti tundo
sa'a nu iyo seña yɨkɨ kuñu yo xi tu, ko kanuu
xaan ga ja na siuku ndaa yo taka jniñu ta'u
Yandios. 20 Ti ɨɨn ɨɨn ra na kusɨɨ ini ja kendo
ra nasa ni kana Yandios ro'o ja ni kandixia
ra. 21 Nu muzu ja ni jaan yɨvɨ kuu ra na ni
nakana ya ro'o, ti koto xndi'i ra ini ra, chi
nu kuu keta'u ra, ti iyo va'a ja siukan na sa'a
ra. 22 Chi chaa ja kuu muzu ja ni jaan ɨɨn
yɨvɨ, ti ni nakana Jito'yo da ja na kandixia
da, ti ja ni keta'u da nuu kuachi da un, chi
ni kendo nuña da ja kunukuachi da nuu maa
Jito'yo. Suni chaa ni iyo nuña da ja sajniñu
da ja kuu maa da, na ni nakana Yandios ja na
kandixia da, ni iyo nuñu da, da ko vijna ni
nduu da muzu ja kunukuachi da nuu Cristo
Jesús. 23 Chi ya'u xaan kuu ja ni nakuan
Yandios taka ro'o naa ra sɨkɨ ja ni ndo'o ni
nene Cristo Jesús. Ja yukan ko nu sajniñu ra
nuu jniñu ndeva'a ja sa'a yɨvɨ ñuyɨvɨ ja'a, ti
tu va'a. 24 Ja yukan ñani naa ra, na kachi ri ja
taka ɨɨn ɨɨn ra, siin jiin jniñu nava ni nakana
Yandios ro'o, chi maa Yandios ni ja'a jniñu

un nuu ra.

25 Ti vijna na kachi ri ɨɨn jnu'un sɨkɨ ña'an
kuachi, ɨɨn jnu'un ja tu ni xndaku maa
Jito'yo, vanuxia ni kunda'u ini Jito'yo nuu
ri ja ka'an ri jnu'un ja'a. Ja yukan ni jiña ya
inijnuni ri ja na nakani ndaa kuɨtɨ ri jnu'un
ja'a. 26 Ja ni ini ri ja taka yɨvɨ, va'a na kendo
i kunchuku i sia'an ni, ja tu nanda'a i sɨkɨ ja
iyo xaan nundo'o vijna. 27 Ko nu iyo ñasɨ'ɨ
ra, ti koto xndoo ra ña. Ti nu tu iyo ñasɨ'ɨ
ra, ti koto nduku ra ña. 28 Ko ja kuu ro'o
chaa kuachi, nu ka kuni nanda'a ra, ti ansu
kuachi kuu un. Suni sia'an ña'an kuachi,
nu na nanda'a ra, suni ansu kuachi kuu un.
Ko na kachi ri ja yɨvɨ ka nanda'a, kua'a ga
nundo'o vaji nuu i ja koo ndo'o koo nene i
nuu ñuyɨvɨ ja'a. Ti ja tu kuni ri ja kondo'o
ra naa ra, yukan kuu ja ka'an ri.

29 Ñani naa ra, na kachi ri sɨkɨ ja kuɨtɨ kɨvɨ
chaku yo ja kunukuachi yo nuu ya. Yukan
kuu ja chaa ka iyo ñasɨ'ɨ, na kukutu ga ini da
sɨkɨ jniñu maa Yandios ansu kukutu ini da ja
kuu ñasɨ'ɨ da. 30 Yɨvɨ kukui'ya ini, koto kendo
i jiin jnu'un kui'ya ini un. Ti yɨvɨ kusɨɨ xaan
ini, koto kusɨɨ ini i sia'an ni jiin jnu'un un.
Ti yɨvɨ ka jaan ndajniñu, koto kuñukuu xaan
ini i ndajniñu un, na sa'a i ja tundo ñava'a
i. 31 Ti yɨvɨ jitu ndi'i ini ja ni'in yɨ taka ja iyo
nuu ñuyɨvɨ ja'a, ti va'a ga koto kundio ini i
un, chi ñuyɨvɨ ja'a, ja yajni naa jiin taka ja
iyo.

32 Ti ru'u Pablo, na kachi ri ja koto kundio
xaan ini ra sɨkɨ taka ndajniñu iyo nuu ñuyɨvɨ
ja'a, chi chaa kancha maa ɨɨn, ndo'o ini da
nɨnɨ jniñu maa Jito'yo, ja na kusɨɨ ini ya jiin
da. 33 Ti chaa ja iyo ñasɨ'ɨ, ti jitu ndi'i ini da
jiin sava'ni ga jniñu ja iyo nuu ñuyɨvɨ ja'a ja
na kusɨɨ ini ñasɨ'ɨ da jiin da. 34 Suni sia'an sɨɨn
sɨɨn jani ini ña'an iyo yɨɨ jiin ña'an kancha
maa ɨɨn, chi ña'an maa ɨɨn un jitu ndi'i ini
ña jiin jniñu maa Jito'yo, chi ndiyo ini ña
ja kondoo ii añu ña jiin yɨkɨ kuñu ña ja kuu
nuu maa Jito'yo. Ko ña'an iyo yɨɨ, chi ndɨ'ɨ
xaan ini ña ja siuku ña taka jniñu iyo nuu
ñuyɨvɨ ja na kusɨɨ ini yɨɨ ña jiin ña. 35 Sia'an
ka'an ri ko ja na kukuee kunchuku ra, chi
ansu jasɨ ri ja nanda'a ra naa ra. Chi su'va
ka'an ri ja na kukutu ini ra, ti nɨnɨ na kaka
yɨñu'un ra ja kuu nuu ichi Yandios.

36 Ti nu ɨɨn chaa iyo se'e sɨ'ɨ da, ti ja
kuanya'a kuiya i, ti nu jani ini da ja va'a ga
ja na nanda'a i, ti na sa'a da nava ndo'o ini
da. Na kua'a da se'e sɨ'ɨ da ja nanda'a i, ti na
koo yɨɨ i, chi ansu kuachi kuu un. 37 Ko nu ɨɨn
chaa ni ndo'o ndaa ini da ja kuncha se'e sɨ'ɨ
da sia'an ni, ja tu kua'a da i nanda'a i vasu
ka nduku yɨvɨ maa i, nusa ti na kuncha maa
i sia'an ni nava kuni maa da, chi va'a ndo'o
ini da ja sia'an. 38 Nusa ti chaa xnanda'a se'e
sɨ'ɨ, va'a sa'a da. Ti chaa tu xnanda'a se'e
sɨ'ɨ, va'a ga sa'a da ja sia'an.

39 Ti ña'an ja iyo yɨɨ, yɨnda'a yɨɨ ña maa ña
ja kuu nɨ kuɨyi chaku da. Ko nu ni ji'i yɨɨ ña,
yukan ti ni kendo nuñu ña ja nanda'a tuku
ña jiin ɨnga chaa ja kuu ini ña, ko nɨnɨ jiin
ɨɨn chaa kandixia nuu maa Jito'yo. 40 Ko jani
ini ri ja ndatu ga koo ña nu na kuncha maa
ña sia'an ni. Ti sia'an ka'an ri, chi jani ini
ri ja suni jiin maa Espíritu Yandios kuu ja
xndaku ri jnu'un ja'a nuu ra naa ra.

Sɨkɨ kuñu ja ka soko nuu santu

8

1 Ti vijna na kachi tuku ri ɨnga jnu'un sɨkɨ
kuñu ja ka soko yɨvɨ nuu santu i. Jandaa
ndixia ja taka yo ka jini va'a, ti chaku va'a
ini yo nasa kuu sɨkɨ jnu'un un. Ti taka
jnu'un ja chaku va'a ini yo un, sa'a ndixia ja
na nduvixi ini yo ja ndo'o ini yo ja kanuu ga.
Ko ansu sia'an kuu, chi su'va nu iyo jnu'un
nda'u ini yo nuu ñani jna'an yo ja kandixia,
ti nu sia'an sa'a yo, ti ja'a yo nundee ini nuu
jna'an yo. 2 Ko nu nau yɨvɨ ja jani vixi ini ja
jini va'a i sɨkɨ jnu'un un, ti changa ga chaku
va'a ini i nava iyo. 3 Ko nu nau yɨvɨ na kuu
ga ini nuu Yandios ja kanuu xaan ga yukan,
ti yɨvɨ un kuu ja janta'u maa ya, chi kunda'u
ini ya nuu i.

4 Nusa na kachi ri ɨɨn jnu'un sɨkɨ ja ka
soko yɨvɨ nuu santu i. Ti jandaa ndixia ja
taka santu iyo nuu ñuyɨvɨ, tundo kuu kuɨtɨ
un, chi tu nau ɨnga yaa iyo, chi maa ɨɨn ni
Yandios ja kancha andɨvɨ. 5 Ti vasu iyo yɨvɨ
ka jani ini ja iyo tɨjnɨ Yandios nuu andɨvɨ jiin
ñuyɨvɨ, ti sia'an ka ka'an ndixia yɨvɨ ja iyo
tɨjnɨ Yandios nuu i jiin kua'a jito'o i. 6 Ko
ja kuu nuu maa yo, chi maa ɨɨn ni Yaa iyo
ja kuu Tata yo Yandios. Ti maa ya ni sa'a
taka ja iyo ñuyɨvɨ jiin andɨvɨ, ti suni maa ya
ni sa'a taka yo'o naa yo. Ti suni maa ɨɨn ni
Jito'yo iyo, ya kuu Cristo Jesús. Ti maa ya
xiin yo'o naa yo undi jiin taka ja iyo nuu
andɨvɨ jiin ñuyɨvɨ.

7 Ko sɨkɨ kuñu ja ni soko nuu santu un,
chi ansu tendɨ'ɨ yɨvɨ chaku va'a ini jnu'un
xndaku ri sɨkɨ ja ni ka nchañu'un i santu
un na changa ga kandixia i. Ti vijna ja ka
kandixia i nu na kaji yɨ kuñu un, ti kukue'e
xaan ini i kaji i kuñu un, chi jini i ja kuñu ni
soko nuu santu un kuu. Ti vanuxia changa
ga kujnuni va'a ini i jiin jnu'un Yandios, ti
ka ndo'o ini i ja ni sa'a i ɨɨn jniñu kue'e ja
ni yaji i kuñu ni soko un. 8 Ko na kachi ri
ja sɨkɨ sava'ni ga ndeyu kaji yo, ti jiin un
janta'u Yandios yo'o, ansu ja kaji yo sava'ni
ga ndeyu un ti kendo va'a yo. Xi ja tu kaji
yo ndeyu un, ti yukan kendo kui'ya yo nuu
ya.
9 Ti vasu tundo iyo ja kasɨ ja kaji ra kuñu ni
soko un, ko koto ra ñanijna'an ra, ja changa
ga chaku va'a ini da jnu'un Yandios. Chi nu
na kuni da ja yaji ra kuñu un, ti suni kaji da,
vasu ndo'o ini da ja kuachi kuu. 10 Ko va'a ga
ja tu kaji kuɨtɨ ra kuñu un, chi sandau kuni
ɨɨn ñani jna'an ra ja changa ga kutu'va va'a
da jiin jnu'un Yandios, ja yaji ra ndeyu ni
soko un ini ɨɨn ve'e nuu kanchuku santu un,
vanuxia jini va'a ra ansu kuachi kuu yukan.
Ko nu siukan na sa'a ra, ti kuni ñani ra ja
tu ja'i chaku va'a ini da jiin jnu'un Yandios,
ti suni kaji da kuñu un, vasu ndo'o ini da
ja kuachi kuu. 11 Chi vanu ja tu'va ga ra jiin
jnu'un ya ti sa'a ra sia'an, ko su'va jiña ra
ichi ja kuu ñani ra ja kondo'o xaan ini da ja
kuachi ndixia kuu ja ni yaji da kuñu ni soko
un, vasu so stuji ra añu ñani ra ja changa
ga kuixia ini da jiin jnu'un ya. Ko tu va'a ja
xnaa ra ñani ra, chi suni ja kuu maa da ni
ji'i Cristo Jesús. 12 Ti nu sia'an sa'a ra taka
jniñu un ja tu iyo va'a, ti so stuji ra añu
ñani ra ja sa'a ra sia'an, chi kukui'ya ini da
vanuxia changa ga kuixia inijnuni da jiin
jnu'un Yandios. Ti ja sa'a ra kuachi un nuu
ñanijna'an ra, ɨɨn ni kuu ja nuu maa Cristo
Jesús ni sa'a ra kuachi un, chi suni kandixia
ñani ra nuu Cristo. 13 Ja yukan ti na koto va'a
yo naa ichi ki'in yo. Chi nu sɨkɨ ndeyu un
ndo'o ini ñani yo ja kuachi ndixia kuu, nusa
ti va'a ga ja tu kaji kuɨtɨ yo ndeyu un, nava
tu xnaa yo ñani yo ja kɨvɨ da nuu ichi kue'e,
ti xnaa da maa da.

Jniñu xiin ɨɨn apóstol

9

1 Ti ru'u Pablo jikajnu'un ri, ¿iyo va'a ja
kaji ri kuñu un xi tuu nu? ¿Ti ansu iyo ichi
ri sɨkɨ taka jnu'un un nu? Ko na kachi ri ja
tu iyo ni ɨɨn ley ja chayɨka ru'u ja siuku ri
jnu'un ichi un nu tu kuni ri. Ko vasu iyo,
ko maa ri kuu apóstol nuu ya, chaa ni taji
ya jiin jniñu ña'nu ja'a. Ti maa ri ni jini
ndixia ri nuu maa Jito'yo Jesús. Ti sɨkɨ ja ni
ka kandixia ra Jesús jiin jnu'un ni ka'an ri,
yukan maa ra na kua'a jandaa kuɨtɨ ja ndiso
jniñu ri nuu Jito'yo. 2 Ti vasu sava yɨvɨ tu
ka janta'u i ja maa ri kuu apóstol, ko ja kuu
maa ra naa ra, chi apóstol kuu ndixia ri nuu
ra naa ra sɨkɨ ja ni skandixia ri ro'o ja ni ka
xna'an ra maa Jito'yo. Ti jiin yukan kundaa
ndixia ja maa ri kuu apóstol nuu Jito'yo.

3 Sia'an na ndeokani ri jnu'un ja'a nuu
taka yɨvɨ ka ka'an sɨkɨ ri. 4 Ko xnakan na
kachi ri ja iyo ichi ri ja kaji ko'o ri taka ja
na kua'a yɨvɨ nuu ri. 5 Ko suni iyo ichi ri ja
nanda'a ri jiin ɨɨn ña'an kandixia ja kuu ña
ñasɨ'ɨ ri nu kuni ri, ja na kunduu ña jiin ri
nuu ichi jikonuu ri, nanu ka iyo ñasɨ'ɨ taka
ga apóstol, suni Pedro jiin chaa ka kuu ñani
maa Jito'yo. 6 Uu ga apóstol ka ki'in xu'un ja
ka chindee yɨvɨ ka kandixia ja na kuchaku
da. Nusa ti ru'u jiin Bernabé, suni iyo ichi ri
ja ki'in ri xu'un nuu i ja na kuchaku ri. ¿Xi
ka jani ini ra ja nɨnɨ maa ri naa ri kuu ja na
sa'a ɨnga jniñu ja na ni'in ri ja kuchaku ri
nu?
7 Ti jikajnu'un ri, ¿xi iyo soldado ja chaku
da jiin xu'un ve'e maa da nu? ¿Xi iyo chaa
ja jitu tɨka'ya ti tu yaji da nde'e tɨka'ya un
nu? ¿Xi nau chaa ñava'a kua'a xndɨkɨ, ti tu
ko'o da lechu tɨ nu? Ti suni ru'u Pablo, ¿Iyo
ichi ri ja kuchaku ri nuu jniñu sa'a ri ja ka'an
ri jnu'un Yandios, xi tuu nu? 8 Ko nu kuu
sia'an ti koto kani ini ra naa ra ja taka jnu'un
ka'an ri ja'a kuu mani jnu'un ja ka ka'an
yɨvɨ ñuyɨvɨ ja'a. Chi undi maa ley ja ni ja'a
ya nuu Moisés ka'an sia'an. 9 Chi kachi nuu
tutu ley ni ja'a Yandios: “Tu chu'un ra ñunu
yu'u xndɨkɨ ra nu sa'a tɨ jniñu”, kachi. Ti ni
kachi ndaa ya, chi ansu nɨnɨ sɨkɨ maa xndɨkɨ
un kuu ja ni ka'an ya sia'an. 10 Chi suni ja
kuu yo'o naa yo ni ka'an ya, chi ni ja'a ya ley
yukan ja kuu maa yo. Chi chaa chi'i tata nuu
ñu'un jiin chaa jaxin triu, ñukuu ini da ja
na ni'in da jniñu ni sa'a da un kɨvɨ ndututu.
11 Ti suni sia'an ru'u, nanu chaa ni saka triu
un kuu ja ni ka'an ri jnu'un nuu ra, taka
ja iyo nuu Yandios jiin Espíritu ya. Ti nu

sia'an kuu jniñu ni sa'a ri, va tu kua'a kuu
ja nandɨ'ɨ ri ja kuchaku ri, nu na chindee
ra naa ra ru'u. 12 Chi nu sava ga chaa ka
xndaku nuu ra, iyo ichi da ja ni'in da ya'u
da nuu ra naa ra. Nusa ti vi'i ga iyo ichi tu
ru'u ja kakan ri ya'u ri nusa. Ko ru'u tu ni
jikan ri ja cha'u ra ru'u, chi ni tava ini ri ja
kuchaku ri ja jiñu maa ri, nava tu jakuɨñɨ
ri jiin jniñu ja ka'an ri jnu'un Yandios sɨkɨ
Cristo Jesús. 13 Ti siukan kuu ko ka jini va'a
ra ja taka sutu nación Israel ja junukuachi
ini veñu'un ka'nu un, chaku da jiin ndeyu
ja ka soko yɨvɨ ini veñu'un un. Ti suni sutu
junukuachi undi nuu altar yukan, chaku da
jiin kuñu kuɨtɨ ja ka soko yɨvɨ naa i. 14 Ti suni
siukan ni ta'u Jito'yo, jniñu ja chaa ka ka'an
jnu'un Yandios nuu yɨvɨ ja na sa nanita'u i,
iyo ja na ni'in da ja kuchaku da nuu maa
jniñu un.

15 Ko ru'u Pablo, tu jikan kuɨtɨ ri ya'u ri
nuu ra naa ra, ni ansu ja na cha'u ra ru'u
kuu ja chaa ri tutu ja'a. Chi nu sia'an na
kuu, ti va'a ga ja na kuū ri, ti ansu ja kinya'u
ri nuu ra naa ra. Chi nu tuu, ti tu kusɨɨ ini
ri ja ka'an ri jnu'un Yandios nuu yɨvɨ. 16 Ti
tu nduvixi ri jiin jniñu ja ka'an ri jnu'un
Yandios sɨkɨ Cristo, chi ja ni nakaji ya ru'u
ja sa'a ri jniñu un. Ti kanuu jniñu un ja na
siuku ri, chi na nda'u maa ri nu tu ka'an ri
jnu'un ya. 17 Ja yukan kuu ja nu na ka'an ri
jnu'un ya ja kusɨɨ ini maa ri, ti kuu ni'in ri
ya'u ri. Ko nu chayɨka ri maa ri ja ka'an
ri jnu'un ya, ti jiin yukan jandaa ja maa
Yandios ni tatu jniñu ja'a nuu ri. 18 Ti ja
ka'an ri jnu'un Yandios ja sɨkɨ Cristo Jesús
nuu yɨvɨ naa i jiin ni ini ni añu ri, ti yukan
ni kuu ya'u ri ja ni'in ri, ti vasu iyo ichi ri
ja kinya'u ri nuu jniñu sa'a ri, sɨkɨ ja kuu ri
chaa ka'an jnu'un Yandios.

19 Chi iyo nuña nuu ri, ti tu iyo ni ɨɨn
yɨvɨ kuña'nu ja ta'u jniñu nuu ri nasa
kunukuachi ri. Ko nanu muzu ja sajniñu
tatu, sia'an kuu ri nuu yɨvɨ naa i ja ka'an
ri jnu'un ja na nuña ɨɨn ichi va'a nuu kua'a
xaan i na kandixia Cristo Jesús. 20 Ti nu
kancha ri jiin jna'an ri, yɨvɨ ñuu Israel ja ka
chiñu'un i ley ni ja'a Moisés, nduu ri ɨɨn ni
ga jiin da ja ka jandatu ri ley un, vasu tu
yɨ'ɨ ri jiin ley un. Ti sia'an sa'a ri nava na
kusɨɨ ini da jiin ri. Ti vii vii xndaku ri nuu
da naa da. Yukan ti ii ni ja ka kandixia da
jnu'un Cristo Jesús. 21 Ti suni sia'an sa'a ri
nuu kancha ri jiin yɨvɨ taka ga nación ja tu
ka siuku i nuu ley ni ja'a Moisés, ti ɨɨn nuu
kejna'an ri jiin yɨvɨ un ja tu siuku ri nuu ley
Moisés, vasu tu xndoo ri ley maa Yandios, ja
siuku ri ley ni ja'a Cristo Jesús. Ti siukan ka
kusɨɨ ini i jiin ri, ti ii ni ka kandixia i jnu'un
Jesús.

22 Ko nu kancha ri jiin ñani yo ja changa ga
kujnuni va'a ini i jiin jnu'un ya, ti ja tu kasɨ
ri inijnuni i, ti vii vii xndaku ri nuu i nava
na nuña inijnuni i. Sia'an sa'a ri jiin taka
yɨvɨ un. Yukan ti tɨjnɨ i ka kandixia jnu'un
Cristo Jesús ti ka ndɨvɨ i ichi Yandios. 23 Ti
sia'an xndaku konu'un ri jnu'un Yandios
nuu sava'ni ga yɨvɨ ja na nuña inijnuni i nasa
keta'u i nuu ichi Yandios, nava suni maa ri
na nita'u ri nuu ya.

24 Sa'a yo nava ɨɨn chaa jinu ja ka jinu da
naa da. Ti vasu tendɨ'ɨ da ka jinu xaan,
ko ɨɨn ni da kuu ja kundee ti ni'in da ɨɨn
ta'u. Ti nanu ni kundee chaa ni jinu xaan
ga un, suni sia'an na kukutu ini ra nuu
ichi Yandios undi najaa kɨvɨ ja kua'a ya ta'u
ra. 25 Ti taka chaa ka yɨsɨkɨ, konu'un xaan
satu'va da maa da ja jitu ndi'i ini da nasa
kundee da ja ni'in da ta'u, ɨɨn corona ita
vii xaan, ja yukan tu kuñɨɨ ja kuu tɨjnɨ kɨvɨ.
Ko ja kuu maa yo, nu na siuku ndaa yo jiin
jnu'un ya, yukan na ti kuñukuu ini yo ja
kua'a ya ɨɨn ta'u nuu yo ja tu naa kuɨtɨ. 26 Ti
ru'u, ja junukuachi ri nuu Yandios, sa'a ri
jniñu un nanu sa'a chaa jinu xaan da ansu ja
ka'ncha ini ri nanu ka sa'a chaa tu ka kanda
kunu. Chi nɨ ini nɨ añu ri sa'a ri jniñu un
ansu nanu sa'a ɨɨn chaa ñaa ja kani iyu da
nda'a da nuu tachi. 27 Chi su'va chayɨka ri
yɨkɨ kuñu ri ja kuandatu ri jiin jniñu ri vasu
koo ndo'o koo nene ri, nava tu kendo kui'ya
ri nuu Yandios ti xnaa ri ta'u ri nuu ya. Ti
vasu ni xndaku va'a ri jnu'un ya undi nuu,
ko iyo jniñu ja na siuku ndaa ri undi kɨvɨ
kundee ri.

Ja tu chiñu'un yo santu

10

1 Ñani naa ra, ru'u Pablo, na ndakuni'in ri
ɨɨn jnu'un nuu ra naa ra ja koto naa ini ra
nasa ni ka ya'a tata yo na jana'an ɨɨn nuu
nducha mar. Chi tendɨ'ɨ da ni ka jika nuu
ndatɨ ɨɨn viko, ja ni jakava kani sɨkɨ da naa
da ja kuu ɨɨn seña ichi ki'in da. Ti tendɨ'ɨ
da naa da, ni ka ya'a nuu Mar Rojo ja ni
ndututu nducha un, ti ma'ñu un ni nuña ɨɨn

ichi ja ni ka ya'a da. [2] Yukan ni ka kikoyo da
jiin tata yo jana'an ja ni kuu Moisés, ja ni
ka jindandikun da ndatɨ viko un jiin ja ni ka
ya'a da sava nducha mar. [3] Ti tendɨ'ɨ da ni
ka yaji ɨin ni nuu ndeyu ja ni ja'a Yandios ja
vaji nuu andɨvɨ. [4] Ti suni Yandios ja kancha
andɨvɨ ni ja'a ya nducha ni ka ji'i da. Ti
nducha un ni kaña nuu kava ja ni ja'a ya ja
kancha jiin da. Ti jiin kava un ka jini yo ja
maa Cristo ni kuncha ya jiin da sava'ni ga
nuu ka kendo da, chindee ya maa da. [5] Ti
vasu sia'an ni ka yee ni ka ji'i da ja ni ja'a
Yandios nuu da, ko yajni tendɨ'ɨ da ni ka
nduni'in ini nuu jnu'un Yandios. Ja yukan
tukaa ni kuu va'a ini ya jiin da, ti ni ka ji'i
da ja ni kundatu yɨkɨ kuñu da nɨ ñu'un te'e
un.

[6] Sia'an ni ka jna'an tata yo na jana'an,
ti yukan na nde'e na kotonchaa yo naa yo
vijna, nava tu kuñukuu ini yo taka jnu'un
ndeva'a nanu ni ka sa'a tata yo undi na
jana'an. [7] Ja yukan koto chiñu'un ra sava'ni
ga santu nanu ni ka sa'a chaa jana'an un
naa da, chi siukan ka'an tutu ii Yandios:
"Ni ka nukoo yɨvɨ, ti ni ka yaji ni ka ji'i yɨ
nuu viko ja ka chiñu'un i santu i, ti yachi
ni ka ndokuiñɨ i ni ka jita ja'a i ni ka jita
ja'a i nuu santu i", kachi. [8] Koto kusɨkɨnchaa
jna'an ra nanu ni ka sa'a chaa jana'an un, ja
chaa un ni ka xnda'u da ñasɨ'ɨ, ti ña'an un
ni ka kɨvɨ nduu ña ichi kue'e jiin chaa un,
chi ja sia'an ni ka sa'a da, ti ɨin kɨvɨ ni ja'a
ya nundo'o nuu da ja ni ka ji'i oko uni mil
yɨvɨ naa i. [9] Su'va na kondo'o ndaa ini ra, ti
koto ma nduku ra ja kuɨtɨ ini Jito'yo nanu
ni kuɨtɨ ini ya nuu yɨvɨ jana'an un, chi ni ka
kenda koo ni tuu tɨ da naa da ti ni ka ji'i da.
[10] Ni koto nduni'in ini ra ti ka'an ndeva'a ra
sɨkɨ Yandios, nanu ni ka ka'an ndeva'a yɨvɨ
jana'an un sɨkɨ Yandios, ti ni taji ya ángel ya
ja ni kii ka'ni yɨvɨ un naa i.

[11] Sia'an ni ka jna'an yɨvɨ jana'an un naa
i, ti yukan na nde'e na kotonchaa yo, ti
koto ma sa'a yo sia'an. Chi jnu'un un ni
kendo yoso nuu tutu nava na ka'u yo, ti na
chu'un ini yo naa yo ja tu kɨvɨ nduu yo jiin
jniñu ndeva'a un, chi ja kuan kuyajni kɨvɨ ja
ndɨ'ɨ ñuyɨvɨ ja'a. [12] Ti sɨkɨ ja tu kojnuni nasa
kinikava yo nuu kuachi ja kuu kɨvɨ vijna,
ti va'a ga na chu'un ini chu'un añu ra ja
sa'a ra mani jniñu va'a, nava tu kinikava
ra nuu kuachi un. Chi nu nau ro'o ndo'o
ini ja tukaa ka sa'a ra ni ɨin kuachi, ti koto
maa ra sandau kinikava ra nuu kuachi un.
[13] Ti nu jna'an ra ɨin nundo'o ja nduku skɨvɨ
ro'o naa ra nuu kuachi, ti koto kukui'ya ini
ra, chi suni sia'an ka jito uu ga yɨvɨ naa i
nundo'o un. Ko kaña ra nuu nundo'o un,
chi Yandios tu sia ya ro'o ja vi'i ga na ki'in
ra nuu nundo'o un, ti naa ra. Chi siuku ya ja
ni chisojnu'un ya. Su'va nama ya ro'o nuu
nundo'o un, ja tu kinikava ra nuu kuachi.

[14] Ja yukan ñani naa ra, koto maa chiñu'un
kuɨtɨ ga ra nuu santu ra. [15] Sia'an ka'an ri,
chi ka kuu ra yɨvɨ chaku ini, chi ndichi xini
ra naa ra, ti maa ra na kachi nu iyo ndaa
jnu'un ka'an ri xi tuu. [16] Chi ka jini va'a ra
nava ka chiñu'un yo Jito'yo Cristo Jesús, ti
na kuanta'u yo nuu ya ja kuu vino un ti ka
ji'i yo tɨ'lɨ tɨ'lɨ. Jiin yukan kuu jandaa ja ɨin ni
ka kuu inijnuni yo ja ka kandixia yo Jito'yo
Cristo Jesús, ja maa ya ni ji'i nuu nda'a cruz,
ti ni jatɨ ya nɨñɨ ya ja'a yo. Suni sia'an kuu
nu ka ja'nu yo ɨin staa stila ti ka yaji yo tɨ'lɨ
tɨ'lɨ. Suni yukan kundaa ja ɨin ni ga ka kuu
yo ja ka kandixia yo ja ni nakua'a ya maa ya
ja kuu maa yo na ni ji'i ya nuu nda cruz. [17] Ti
vasu kua'a xaan yo ka iyo, ko ɨin ni ga ni ka
nduu yo, chi ɨin ni kuu staa ka yaji yo.

[18] Nuku'un ini naa ra nasa ni ka sa'a yɨvɨ
ñuu Israel, ja ni ka yaji da tɨ'lɨ tɨ'lɨ kuñu kuɨtɨ
ni ka soko yɨvɨ nuu altar un, ti jandaa kuu ja
jiin yukan ka stuu i maa i ja ɨin ni ka kuu i,
chi ka kandixia ndaa i nuu ja iyo nuu altar
un. [19] Ko na kachi ri nuu ra, ro'o yɨvɨ ñuu
Corinto, ja tundo kuu kuɨtɨ santu kancha
nuu ɨin altar, ni tundo kuu kuɨtɨ kuñu ja ka
soko ra nuu santu un. [20] Ti su'va na kachi
ndaa ri ja yɨvɨ tu jini jnu'un Yandios ka
nduku i nasa nakuni ndaa i nau kuu maa
Yandios. Ja yukan ka soko i ja ka ñava'a
i nuu altar un, ko ansu nuu santu un ka
soko i. Chi su'va nuu maa ndaja'a ja'u'u
un ka soko i, ti ansu nuu maa Yandios. Ja
yukan tu kuni ri ja kɨvɨ nduu ra naa ra jiin
ndaja'a ja'u'u un. [21] Na kachi ri ja nu ko'o
ra tɨ'lɨ tɨ'lɨ vino, ti kaji ra tɨ'lɨ tɨ'lɨ staa stila
nava ni kachi maa Jito'yo, ja nuku'un ini
ra nava ni nakua'a ya maa ya ja ni ji'i ya,
nusa ti koto ma kaji ra ti ko'o ra jiin yɨvɨ ka
ndututu ja ka chiñu'un i ja'u'u un. Chi tu
kejna'an kuɨtɨ ndɨnduu jniñu ja'a. [22] Chi tu
kuu kuɨtɨ kɨvɨ nduu yo jiin ndaja'a chaa xaan
un, chi kukuiñɨ maa Jito'yo ja'a yo. ¿Va nu

ka kuña'nu ga yo ja kuu maa ya xino?

*Ja na kunchuku yɨ*ñu'un yo nava iyo ichi Yandios

23 Iyo yɨvɨ ka ka'an: "Iyo nuña yo ja sa'a
yo nasa kuu ini yo", kachi. Ti jandaa
kuu ndixia un, ko ansu taka nuu jniñu
un iyo va'a. Chi tendɨ'ɨ ni kuu sa'a yo
sava'ni ga nasa kuni yo, ko ansu tendɨ'ɨ
un chindee yo'o, ja chindee yo nuu ñani
yo, chaa kandixia ja na kaka ndaa da nuu
ichi Yandios. 24 Chi kanuu chindee ga yo
ñanijna'an yo, chaa ka kandixia, ti ansu nuu
maa yo.

25 Suni na kachi ri ja nu kin kuan ra kuñu
iyo nuu ya'u un, ti tu kani ini ra nu kuñu ni
soko nuu santu kuu xi tuu. 26 Chi sia'an yoso
nuu tutu ii ja ka'an: "Nanu maa Jito'yo kuu
nɨ tu'u ñuyɨvɨ jiin tendɨ'ɨ kuɨtɨ ja iyo nuu",
kachi. Ja yukan kuu kuajniñu yo taka ja iyo
nuu.

27 Ti nu ɨɨn chaa tu kandixia, kana da ro'o
ve'e da ja kaji ra staa jiin da, ti nu kuni ra
ki'in ra, ti iyo va'a. Ko kaji taka ja na kani
da nuu ra, ti koto kajnu'un ra ni tu kani ini
ra ja nu ja ni soko nuu santu kuu xi tuu. 28 Ko
nu ɨnga chaa na kachi nuu ra: "Kuñu ni soko
nuu santu kuu ja'a", kachi da. Nusa ti koto
kaji ra sɨkɨ ja ndo'o ini da ja kuachi kuu ja
kaji da kuñu ni soko un. 29 Ti koto kaji ra un
nava tu xndi'ɨ ra ini da, vasu ja jini maa ra ja
tundo kuu nu na kaji ra. Chi kuu kachi ɨnga
ra ja kuu kaji yo sava'ni ga nau ja kuni yo, ko
tu va'a ja ka'an yo sia'an, nava tu kukui'ya
ini ɨnga yɨvɨ kandixia un. 30 Iyo ka jani ini yo
ja tu iyo ichi ɨnga yɨvɨ kandixia ja kankuachi
i sɨkɨ yo nu na kaji yo sava'ni ga ndeyu, vasu
ka nakuanta'u yo nuu Yandios ja kuu ndeyu
un. 31 Ko tu va'a ja ka jani ini yo sia'an. Chi
su'va na koto va'a yo nasa kunchuku yo naa
yo undi ja kaji yo ja ko'o yo jiin undi ja sa'a
yo sava'ni ga jniñu. Va'a na koto yo taka
jniñu sa'a yo, nava na ka'an va'a yɨvɨ naa
i ja'a yo ja ka junukuachi yo nuu Yandios,
nava na kuni ndixia i naa i ja kuña'nu xaan
maa Yandios ja chiñu'un yo ya. 32 Ti va'a
na kunchuku ra nava yukan na nde'e yɨvɨ
naa i, ti na chu'un ini i, ti sia'an tu kɨvɨ i
nuu kuachi, ja kuu nuu yɨvɨ nación Israel, ni
jiin yɨvɨ ɨnga nación ja tu jini kuɨtɨ i jnu'un
Yandios, ni nuu yɨvɨ ja ka kandixia Jito'yo
Cristo Jesús. Chi su'va na kusɨɨ ini i jiin ra
naa ra ja va'a kanchuku ra nuu ichi Yandios.
33 Suni sia'an ru'u, chi jitu ndi'ɨ ini ri jiin taka
jniñu va'a ja kuu nuu yɨvɨ naa i, ko tu nduku
ri ja kuu maa ri, chi su'va sa'a ri taka jniñu
va'a un ja kuu nuu taka ni yɨvɨ nava na kuni
ndaa i ɨɨn ichi va'a ja na kandixia i nuu maa
Jito'yo Cristo Jesús ti nata'u i.

11

1 Nde'e ti kotonchaa jniñu sa'a ri, ti na
tejna'an naa ra nanu ru'u ja na tejna'an ri
taka ja ni sa'a Cristo Jesús.

*Ja na kundi'yu xini ñas*ɨ'ɨ naa ña

2 Jajnu'un ri ro'o naa ra ñani, ja va'a
kanchuku ra, chi nɨnɨ ka nuku'un ini ra ru'u,
ja ka jitu ini ra jiin taka jnu'un ndaa ni
xna'an ri. Chi sia'an ni ni'in ri jnu'un ya,
ti ni xndaku ri nuu ra naa ra.

3 Ko vijna ti kuni ri ja na chaku va'a ini
ra naa ra ja kuña'nu ga Cristo nuu taka
chaa, ti chaa un kuña'nu ga da ja kuu ñasɨ'ɨ
da, sia'an nanu kuña'nu maa Yandios nuu
Cristo Jesús. 4 Ti ja sia'an kuu, ti na kachi
ri ja jnu'un kanuu kuu nu ɨɨn chaa na kasɨ
da xini da hora jikanta'u da nuu Yandios,
xi hora ka'an da jnu'un ya nuu yɨvɨ naa i.
5 Suni sia'an nu tu kasɨ ɨɨn ñasɨ'ɨ xini ña
hora jikanta'u ña nuu Yandios, xi ja ka'an
ña jnu'un ya, suni jnu'un kanuu kuu un ja
kuu maa ña nu tu kasɨ ña xini ña, ti ɨɨn ni
kuu nanu ja ja ni sete ña xini ña. 6 Chi nu tu
kasɨ ña xini ña, ti va'a ga na sete ndɨ'ɨ ña ixi
ña. Ko nu jani ini ña ja jnu'un kanuu kuu
ja ka'ncha ña ixi ña, xi ja sete ndɨ'ɨ ña ixi
ña, nusa ti va'a ga na kasɨ ña xini ña. 7 Ko
ja kuu chaa tu iyo jnu'un ja kasɨ da xini da,
sɨkɨ ja ni sa'a Yandios maa da ja na ndaku da
nava kaa maa ya. Jiin yukan xna'an da nasa
kuña'nu xaan maa Yandios. Suni sia'an, nu
kasɨ ñasɨ'ɨ un xini ña naa ña, ti jiin yukan
xna'an ña suni ja kuña'nu ga chaa ja kuu
maa ña. 8 Sia'an iyo chi xnakan chaa ni sa'a
Yandios, ti sa ni sa'a ya ñasɨ'ɨ. Ni sa'a ya
ñasɨ'ɨ un jiin yɨkɨ kuñu chaa, ansu yɨkɨ kuñu
ñasɨ'ɨ un ni kuu chaa un, 9 chi ja kuu maa da
ni sa'a ya ñasɨ'ɨ un. Tu ni sa'a ya ñasɨ'ɨ un
ja koo ña sia'an ni, chi ja na kunduu ña jiin
chaa ni kuu ña. 10 Yukan kuu ja kanuu kasɨ
ña xini ña ja kua'a ña ja yɨñu'un nuu chaa,
chi undi ángel Yandios ka nde'e jniñu sa'a
ña.

11 Ti vasu sia'an iyo, ko yo'o ja ka kandixia
maa Jito'yo Cristo Jesús, kuu ña'an kuu
chaa, ɨɨn ni ka kuu yo ja kuu nuu Jito'yo.

Ja yukan ni ɨɨn ni ɨɨn yo tu kuu kandu ja
ta'u jniñu. 12 Ti vasu ni sa'a ya ñasɨ'ɨ jiin
yɨkɨ kuñu chaa, ko suni nuu nda'a nuu ja'a
ñasɨ'ɨ kaku ɨɨn chaa. Ti sia'an kuu ndixia,
chi ndɨnduu da ni sa'a Yandios na ni sa'a ya
da jiin taka ja iyo.
13 Ko sɨkɨ ja nasa ka jakoyo ñasɨ'ɨ naa ña
hora ka ndututu ra, ti na kachi ri ja va'a
nde'e ra, ¿ndeo nu iyo va'a ja tu kasɨ ña xini
ña naa ña hora ka jikanta'u ña xi tuu? 14 ¿Va
nu ansu jnu'un kanuu kuu ja ɨɨn chaa koo
nani ixi da nanu ixi xini ñasɨ'ɨ nu? 15 Chi
su'va ja yɨñu'un maa ñasɨ'ɨ kuu ja ni ja'a
Yandios ixi nani un ja na kundi'yu xini ña,
ti na tuu ña jiin ixi ña.
16 Ko nu iyo yɨvɨ tu jajna'an ini jiin jnu'un
xndaku ri ja'a, nusa ti va'a na nde'e da
jnu'un ka'an da, chi ni maa ru'u Pablo ni
ɨnga yɨvɨ ja ka kandixia jnu'un Cristo, ni tu
ndenda ɨnga ichi ja sia'an sa'a yo.

Tu ni ka chiñu'un va'a da nava ni kuxini maa Jito'yo

17 Ti ɨnga jnu'un ja ka'an ri ja'a. Na kachi
ri ja tu kuu kuajnu'un ri ro'o naa ra sɨkɨ ɨɨn
jnu'un ni ni'in ri ja tu kanchuku mani ra
hora ka ndututu ra, chi sa su'va ka sa'a ra
jniñu ja tu ni jniñu kuɨtɨ. 18 Sia'an ka'an ri,
chi ni ni'in ri jnu'un ja hora ka ndututu ra,
ti sɨɨn sɨɨn ka ndo'o ini ra, ti va jandaa kuu
un ndo'o ini ri. 19 Ti tu kachi ra ja tu, chi
sia'an ni ni'in ri jnu'un. ¿Xi vatuni ja ka
sasɨɨn jna'an ra nu ka ndututu ra xino? ¿Xi
va nu kusɨɨ xaan ga ini Yandios jiin ra naa
ra nu? 20 Sia'an ni ta'u ndixia Jito'yo jniñu ja
na ko'o yo vino ti na kaji yo staa ja nuku'un
ini yo jniñu ña'nu ni sa'a ya ja'a yo. Ko ro'o
naa ra, tu ka sa'a ra sia'an, chi su'va nu ni ka
ndututu ra, ti tu ka iyo ɨɨn nuu ini ra. Chi sa
sɨɨn sɨɨn ka sa'a ra, ja undi ni ka sama ndɨ'ɨ
kuɨtɨ ra nava ni kachi ya ja sa'a yo. 21 Chi
nu ni kuu hora ja ki'in ra ja kuxini nava ni
kachi maa Jito'yo, ti tu ka ndatu kuee ra tɨ'lɨ,
chi ndɨ ɨɨn ndɨ ɨɨn ra, xnakan ga kandu, ti ka
ki'in ra nasa kuu ini ra. Ti iyo sava ra ja ka
najini vasu sava yɨvɨ nda'u ka kendo i sia'an
ni, ti ka ji'i yɨ soko, chi tu ka tejna'an ɨɨn nuu
ra naa ra. 22 ¿Va nu tu ka iyo ve'e ra ja kaji
ko'o ra xino? Ti ja sia'an ka sa'a ra naa ra,
nusa ti tu ka ja'a kuɨtɨ ra ja yɨñu'un nuu sava
ga ñanijna'an ra, ja suni ɨɨn ni ka kuu i jiin
ra, ti xndoo ra jnu'un kanuu nuu yɨvɨ tu iyo
ndeyu kaji i. ¿Nusa ti nasa kachi ri jiin ra?
¿Va nu kuajnu'un ri ro'o naa ra ja sia'an ka
sa'a ra nu? Ko va tu kuajnu'un kuɨtɨ ri ro'o,
chi tu iyo va'a kuɨtɨ jniñu ka sa'a ra naa ra
un.

Nasa kuu nava ni kuxini maa Jito'yo

23 Ti vijna, ru'u Pablo, na kachi ri maa
jnu'un ni ni'in ri nuu maa Jito'yo Cristo
Jesús. Ja ni xndaku ri nuu ra naa ra ja
maa jakuaa, kɨvɨ ni nakua'a da ya nuu yɨvɨ
ndeva'a un, ni kuxini ya jiin ndaja'a ya. Ti ni
ki'in ya ɨɨn staa stila, 24 ni nakuanta'u ya nuu
Tata yo Yandios, ti ni kachi ya jiin da naa da:
"Ja'a kuu nanu yɨkɨ kuñu ri ja na kua'a ri ti
kuu ri ja'a ra naa ra. Ti nɨnɨ sia'an kaji ra naa
ra ja nuku'un ini ra, ru'u ja ni ji'i ri ja kuu
maa ra naa ra", ni kachi ya. 25 Ti suni sia'an
ni sa'a ya nu ni ndɨ'ɨ ni ka kuxini da jiin ya.
Ni ki'in ya ɨɨn vasu un, ti ni kachi ya: "Ja
ñu'un vasu ja'a kuu nanu nɨñɨ ri ja soko ri
ja kuu maa ra naa ra. Ti nɨñɨ ri kuu ɨɨn tratu
jaa ja kua'a jandaa kuɨtɨ ja ni nama Yandios
ro'o. Ti taka jinu ko'o ra sia'an, ti nuku'un
ini ra ru'u", ni kachi ya. 26 Chi taka jinu ja
kaji ra staa ti ko'o ra jiin vasu, ja nuku'un
ini ra ja ni ji'i Jito'yo ja kuu maa ra naa ra, ti
sia'an na siin ra sa'a ra naa ra undi kɨvɨ na
nchaa ya tuku.
27 Ko na kachi ri ja ña'nu kuu jniñu ni sa'a
Jito'yo. Yukan ti nu nau yɨvɨ na kaji staa
xi ko'o i jiin vasu ja tu sa'a i nanu ni kachi
maa Jito'yo Cristo Jesús, ti jiin yukan nchaa
kuachi yɨvɨ un, chi yɨsɨkɨnchaa i maa Jito'yo
jiin nɨñɨ ya. 28 Ja yukan kanuu na kani va'a
ini ɨɨn ɨɨn ra naa ra xnakan, nu iyo ndoo ra
naa ra, nu tu na kuachi ra iyo, yukan na
ti kuu kaji ra staa ti ko'o ra jiin vasu ya.
29 Ti va'a nde'e ra jniñu sa'a ra naa ra, chi
ii ga kaa. Nu nau yɨvɨ tu kua'a ja yɨñu'un ja
nuku'un ini i maa Jito'yo, ti kaji i staa ti ko'o
i jiin vasu ya, ti nu sia'an ka sa'a i, ti na kachi
ri ja kuu nundo'o maa i ka nduku i. 30 Yukan
kuu ja ka iyo kua'a yɨvɨ ku'u jiin yɨvɨ ka kuita
xaan. Ti sava i ja ni ka ji'i. 31 Ko xnakan kani
ndaa kuɨtɨ ini yo nasa kuu ja kaji yo ko'o yo,
ja kuxini yo sɨkɨ ja chiñu'un yo maa Jito'yo.
Ti nu siuku va'a yo sia'an, ti ni maa ya tu
kua'a ya kundo'o yo. 32 Ko nu maa ya na
kachi ja kua'a ya nundo'o kondo'o yo, ti na
kuanta'u yo ja kundo'o yo nava na chaku ini
yo nasa ki'in yo nuu ñuyɨvɨ ja'a, ti tu jna'nu
ndatu yo jiin yɨvɨ ñuyɨvɨ ja'a ja tu ka jandatu
i nuu Yandios.

33 Sia'an iyo jnu'un ja'a ro'o ñani naa ra ja
kanchuku ñuu Corinto. Nu ka ndututu ra ja
kaji ra ko'o ra ja kuxini nava ni kachi maa
Jito'yo, nusa ti kundatu kuee ra tɨ'lɨ naa ra
nava ɨɨn nuu na ndekava tendɨ'ɨ ra naa ra.
34 Ti nu nau ɨɨn ro'o naa ra ja ji'i soko, ti va'a
ga xnakan na kaji ra staa undi ve'e ra, ansu
ja chaa ra undi nuu ka ndututu ra ti kaji ra
nava kuu ini ra. Chi nu sia'an na sa'a ra, ti
maa ra nduku ja kua'a Yandios ja kundo'o
ra sɨkɨ ja sia'an ni yɨvɨ kuu ra.

Ti iyo uu ga jnu'un ja kuni ka'an ri, ko na
kendo ti sa na kachi ri undi kɨvɨ na jaa ri nuu
kanchuku ra.

Sɨɨn sɨɨn ta'u ja'a Espíritu Santo nuu yɨvɨ

12

1 Vijna ti na kachi ri nuu ra naa ra ñani.
Na xndaku ri sɨkɨ taka ta'u ja ja'a Espíritu
Yandios nuu yo. Ti jiin ta'u un stuu ndijin
yo maa jniñu sa'a Espíritu Santo. Ti ɨɨn
ɨɨn yo kunukuachi sava'ni ga jniñu ja kua'a
Espíritu nuu yo. 2 Ko ja jini va'a ra naa ra
ja ni changa ga kandixia ra naa ra ni ka iyo
ñaa kuɨtɨ nduchi ra, chi ni ka nchañu'un ra
taka santu ja tu kuu ka'an chi ñɨ'ɨn. 3 Undi
nuu tu ni ka jini ra nasa sa'a jniñu Espíritu
Santo, ko vijna na kachi ri ja ni ɨɨn yɨvɨ tu
ka'an ndeva'a i sɨkɨ Jesús, nu ansu jnu'un ja
ja'a Espíritu kuu ja ka'an i. Ti suni ni ɨɨn yɨvɨ,
tu ka'an i ja Jesús kuu jito'yo i nu tu ka'an i
jiin maa jnu'un ja vaji nuu Espíritu Santo.
4 Ko na kachi ri ja sɨɨn sɨɨn ta'u ja'a Es-
píritu Santo nuu ɨɨn ɨɨn yɨvɨ naa i ja ka
kunukuachi i, ti taka ta'u un vaji nuu maa
ɨɨn ni Espíritu Santo. 5 Ti vasu sɨɨn sɨɨn
jniñu ka junukuachi yo naa yo, ko maa ɨɨn
ni Jito'yo kuu ya ni tatu jniñu un nuu yo.
6 Ti vasu ndɨ sɨɨn ndɨ sɨɨn ka sajniñu yo, ko
maa ɨɨn ni Yandios kuu ya chindee yo'o jiin
jniñu ja kandio ini yo sa'a yo.
7 Vijna ti yo'o ja ka kandixia, ja ni ni'in
yo ta'u un nuu Espíritu Santo, ti ta'u ni
ka ni'in yo un, tu kuajniñu yo ja kuu maa
yo, chi ni ni'in yo ta'u un ja na chindee
yo nuu taka ñanijna'an yo ja na kaka ndaa
i nuu ichi Yandios. 8 Nuu sava yo ni ja'a
ya ta'u ja ndichi xaan na xna'an yo jnu'un
Yandios. Ti nuu sava yo ni ja'a ya ta'u ja na
nuña inijnuni yo ti chaku va'a ini yo nasa
kuni ka'an taka jnu'un ndichi ja vaji nuu
Yandios. Ko taka ta'u un ni ja'a maa Espíritu
Santo ja sia'an na koo jiin yo. 9 Nuu sava yo
ni ni'in ɨɨn jiña ni inijnuni ja kuu kuñukuu
ndaa kuɨtɨ ini yo, ja kuu sa'a yo tɨjnɨ nuu
jniñu ña'nu, ja ni tu kuu kuɨtɨ sa'a ɨnga yɨvɨ.
Ti sava yo kuu sa'a tajna nuu yɨvɨ ka ku'u,
ti nduva'a ni i. Ko taka jniñu ja'a sa'a maa
Espíritu Santo. 10 Ti nuu sava ga yo ni ja'a ya
ɨɨn ta'u jiña ja kuu sa'a yo jniñu ña'nu, ja ni
tu kuu kuɨtɨ sa'a ɨnga yɨvɨ. Ti nuu sava ga
yo'o ni ja'a ya ɨɨn inijnuni ja kuu nakachi yo
jnu'un vaji nuu maa Yandios nuu yɨvɨ naa i.
Ti uu ga yo ni ja'a ya inijnuni ja na chaku
va'a ini yo nau jnu'un vaji nuu Espíritu
Santo, ti nau jnu'un vaji nuu espíritu chaa
xaan. Nuu uu ga yo ni ja'a ya inijnuni ja
ka'an yo tɨjnɨ yu'u yɨvɨ ja tu jini yo. Ti suni
ni ja'a ya inijnuni sava ga yo ja kuu nakachi
yo nasa kuni ka'an sa'an ja ka'an jna'an yo
jiin ɨnga yu'u. 11 Ko taka nuu jniñu un sa'a
maa ɨɨn ni Espíritu Santo ja sɨɨn sɨɨn ta'u ni
ja'a ya nuu ɨɨn ɨɨn yɨvɨ ja na sa'a i, nasa kuu
ini maa ya.

Ɨɨn ni ka kuu tendɨ'ɨ yo

12 Sa'a yo nanu kuu ɨɨn yɨkɨ kuñu ja iyo
kua'a nuu, sia'an ka kuu yo jiin Cristo ja kuu
yo nava yɨkɨ kuñu ya sɨkɨ ja ka kandixia yo
maa ɨɨn ni ya. Ti vasu kua'a xaan yo ka iyo,
ko ɨɨn ni ka kuu yo. 13 Ja sia'an ja ɨɨn ni ka
kuu tendɨ'ɨ kuɨtɨ yo naa yo, kuu yɨvɨ hebreo,
xi yɨvɨ griego, xi vasu kuu yo muzu ja ni jaan
yɨvɨ, xi chaa sajniñu ja kuu maa da. Ti vasu
sɨɨn sɨɨn kanda yo, ko ɨɨn ni ka kuu yo jiin
Cristo, nava ja ɨɨn ɨɨn nuu yɨkɨ kuñu ya ka
kuu yo naa yo. Ti maa Espíritu Santo ni sa'a
ya ja ɨɨn ni ga yɨvɨ ni ka kuu yo. Chi hora ni
ka janducha yo, ni ja'a yo jandaa ja yɨ'ɨ yo
jiin Cristo Jesús.
14 Chi yɨkɨ kuñu ɨɨn yɨvɨ ansu ɨɨn ni yɨkɨ
kuu, chi su'va kua'a xaan yɨkɨ kuachi ka
junukuachi jiin. 15 Chi nu ja'a yo na kachi:
“Ansu nda'a kuu ri. Ja yukan tu yɨ'ɨ ri
jiin yɨkɨ kuñu”, kachi. Ko tuu, ¿chi va nu
ja sia'an na kachi, ti ansu yɨkɨ kuñu yo
kuu ndixia nu? 16 Ti nu so'o yo na kachi:
“Vanuxia ansu nduchi kuu ri. Ja yukan tu
yɨ'ɨ ri jiin yɨkɨ kuñu”, kachi. Ko tuu, chi va
nu ja sia'an ka'an, ko suni yɨ'ɨ ndixia jiin yɨkɨ
kuñu yo. 17 Ko nasa kuu nu sia'an na sa'a yɨkɨ
kuñu yo, ¿chi nasa koo yo nu ndɨ'ɨ yɨkɨ kuñu
yo kuu nduchi, ti nasa kuni so'o yo nusa?
¿Xi nasa kuu ndɨ'ɨ yɨkɨ kuñu yo na kuu mani
so'o, ti nasa ni'in yo xiko jiin yuxijni yo nu?
18 Ti vasu sɨɨn sɨɨn ka junukuachi yɨkɨ kuñu

yo, ko maa Yandios ni chijnɨɨ jna'an ya ɨɨn
ɨɨn yɨkɨ kuachi, nava kuu ini maa ya ja sia'an
na koo, ti tendɨ'ɨ un ni kuu ɨɨn ni ga yɨkɨ
kuñu. 19 Sa ti mani sɨ'ɨn na kuu yɨkɨ kuñu
yo, ¿nasa kuu nusa? 20 Ko tuu, chi ansu ɨɨn
ni sɨ'ɨn kuu yɨkɨ kuñu yo, chi iyo kua'a xaan
yɨkɨ kuachi ja jajniñu, ti tendɨ'ɨ un kuu ɨɨn ni
ga.

21 Va nu kachi nduchi yo jiin nda'a yo: "Tu
nandɨ'ɨ ri ro'o", kachi. Ni xini yo tu kuu
kachi jiin ja'a yo: "Tu nandɨ'ɨ kuɨtɨ ri ro'o",
kachi. 22 Ko ansu sia'an kuu, chi su'va taka
yɨkɨ kuñu yo ja jani ini yo ja tu kuajniñu, ko
yukan kuu ja kanuu ga ja nandɨ'ɨ yo. 23 Ti
taka yɨkɨ kuñu yo ja jani ini yo ja tu kanuu
kasɨ yo sɨkɨ, ko sa yukan jitu ndi'i ini yo ja na
kasɨ yo jiin sa'ma, taka ja yɨsa'u ja ndo'o ini
yo ja tu ndijin nuu, sa yukan va'a ga jasɨ yo.
24 Ko ɨɨn nuu vii ga kaa nuu yɨkɨ kuñu yo, sa
yukan tu jasɨ yo. Ko sia'an ni sa'a Yandios
yo'o ja vi'i ga na koto yo nuu yɨsa'u un ja tu
vii kaa. 25 Ti siukan ni sa'a Yandios nava tu
kusɨɨn taka yɨkɨ kuñu yo, chi su'va taka na
chindee jna'an nava na kendo va'a nɨ tu'u.
26 Ti nu ni tuji ɨɨn yɨkɨ kuñu, ti nɨ tu'u nɨ kaa
jatu yeni'ni. Ti suni sia'an nu chiñu'un ga
yo ɨɨn nuu yɨkɨ kuñu yo, ti suni nɨ tu'u ni
yɨkɨ kuñu ni'in ja yɨñu'un.

27 Ti nu iyo kua'a nuu yɨkɨ kuñu yo, ti
sia'an ka kuu yo naa yo jiin Cristo ja ka
kandixia yo maa ɨɨn ni ya, chi kuu yo nanu
maa yɨkɨ kuñu ya, ti ndɨ ɨɨn ndɨ ɨɨn yo naa
yo kuu ɨɨn ɨɨn nuu yɨkɨ kuñu maa ya, chi
tendɨ'ɨ yo ɨɨn ni ga ni ka kuu yo jiin maa
Jito'yo. 28 Ja yukan sɨɨn sɨɨn jniñu ni tatu ya
nuu yo ja kunukuachi yo nava kuu ta'u ni
ja'a ya nuu yo. Xnakan ni jani ya apóstol
ja ka ndiso da jniñu ña'nu ga ja kuu nuu
Yandios. Yukan na ti ni jani ya profeta ja
kuu nakachi i jnu'un vaji nuu maa Yandios
nuu yɨvɨ naa i. Ti sa ni jani ya chaa ka xna'an
jnu'un ya ja ka xndaku da nuu yɨvɨ. Yukan
na ti ni jani ya uu ga yɨvɨ ja sa'a i jniñu
ña'nu, ja ni tu kuu kuɨtɨ sa'a ɨnga yɨvɨ. Suni
yɨvɨ ja sa'a tajna yɨvɨ ku'u ti nduva'a ni i.
Jiin yɨvɨ ndiyo ini ja chindee jna'an i nuu
sava'ni ga jniñu. Suni chaa ka ta'u jniñu
nuu yaka yɨvɨ ka kandixia. Jiin yɨvɨ ni ni'in
inijnuni nuu ya ja ka'an tɨjnɨ yu'u yɨvɨ ja ni
maa i tu chaku ini. 29 Nu sia'an iyo, ¿va nu
tendɨ'ɨ yo ka kuu apóstol nu? ¿Xi tendɨ'ɨ
yo kuu profeta nu? ¿Va nu tendɨ'ɨ yo ka
xndaku? ¿Xi tendɨ'ɨ ka sa'a jniñu ña'nu nu?
30 ¿Va nu tendɨ'ɨ yo kuu sa'a tajna nuu yɨvɨ
ku'u nu? ¿Xi tendɨ'ɨ yo ka'an sɨɨn sɨɨn yu'u?
¿Xi va nu tendɨ'ɨ yo kujnuni ini nasa ka'an
yo taka jnu'un ka ka'an yɨvɨ sɨɨn sɨɨn yu'u
nu? 31 Nusa ti kundio ni ini ra ja na kua'a
Yandios ɨɨn ta'u kanuu ga ja kuu ra naa ra,
ja kunukuachi nuu jna'an ra naa ra.

Ti ru'u Pablo, na xna'an ri nuu ra nau kuu
ɨɨn ichi va'a ga.

Jnu'un kunda'u ini jna'an

13

1 Ti na kachi ri ja vasu kuu ka'an ri tɨjnɨ
nuu yu'u yɨvɨ, xi jnu'un ja ka'an ángel
Yandios ja tu chaku ini yo, ti nu tu ñunda'u
ini ri jiin jna'an ri, nusa ti va jnu'un ka'a
ri kuunanu ɨɨn tambor ja so kuɨtɨnɨ'ɨn ku-
na'ma, xi ɨɨn platillo ja so kuɨtɨnɨ'ɨn kaxin
kaxin ni, ja nanu kuxi so'o yo sa'a. 2 Ti vasu
ni ja'a Yandios ɨɨn inijnuni ja kuu nakachi
ri nuu yɨvɨ maa jnu'un ya, ti vasu va'a na
kujnuni ini ri taka jnu'un ya ja ni ɨɨn yɨvɨ
tu jini, xi vasu kujnuni va'a ini jiin jnu'un
ndichi Yandios, ko nu tu ñunda'u ini ri, ti va
tu kaxan jniñu sa'a ri nusa. Xi vasu kandixia
ndaa ri ya, ti ñukuu ni ini ri ja kuu chajiyo ri
ɨɨn yuku, ko nu tu ñunda'u kuɨtɨ ini ri, ti va
tundo kuu kuɨtɨ ri nusa. 3 Vasu na tejna'an
ndɨ'ɨ ri ja ñava'a ri nuu taka yɨvɨ nda'u, xi
vasu na ka'ma yɨvɨ ru'u nuu ñu'un ja sɨkɨ
jnu'un ya, ko nu tu ñunda'u ndixia ini ri nuu
ñanijna'an ri, ti va tundo kuu kuɨtɨ jniñu
sa'a ri nusa.

4 Yɨvɨ ñunda'u ini, chi tu kuɨtɨ yachi ini
i. Ka'nu xaan ini i, ti kuee ini i, ti va'a ini
i jiin jna'an i. Tu kuasun ini i, ni tu kuu ichi
ini i nuu ñanijna'an i, ti ni tu vixi ini i. 5 Ni
tu ka'an ndeva'a i sɨkɨ yɨvɨ, ni tu sa kuasun
ini, ni tu kuɨtɨ kuɨtɨ ini, ni tu ñu'un tutu ini
i ja ku'un koso ini i sava'ni ga nau ja kuu.
6 Ni tu jajna'an ini i jiin jniñu ndeva'a ja ka
sa'a ñani jna'an i. Chi su'va ndiyo ndaa ini
i jiin jniñu va'a. 7 Ti yɨvɨ ñunda'u ini, taka
ni ndo'o i, taka ni kundee ini i jiin taka ni
ñukuu ini i, ti taka ni ndatu kuee i.

8 Jnu'un ñunda'u ini, chi tu naa kuɨtɨ, ko
jaa ɨɨn kɨvɨ ja tukaa koo chaa ja kuu nakachi
jnu'un vaji nuu maa Yandios nuu yɨvɨ naa
i, ni tukaa ga koo yɨvɨ ka'an sɨɨn sɨɨn yu'u,
ni tukaa koo chaa ka'an jnu'un ndichi ja
vaji nuu Yandios. Taka jnu'un un chi ja
kuan ndɨ'ɨ, ko jnu'un kunda'u ini jna'an, ni

tu ndɨ'ɨ kuɨtɨ. 9 Ti sia'an kuu ndixia yukan,
chi vasu ñu'un kua'a ini yo jnu'un ndichi
Yandios, ti sia'an kuu ndixia, ko jaku ni kuu
jnu'un un nuu yo ja kanchuku yo nuu ñuyɨvɨ
ja'a. Ti vasu vii na ka'an yo jnu'un Yandios
vijna, ko suni jaku ni kuu sɨkɨ ja tu jini va'a
yo jnu'un ya. 10 Ko nu na jaa kɨvɨ ka'nu ga un,
ja keja'a Yandios nasama ya taka ja iyo nuu
ñuyɨvɨ, yukan na ti kuni ndaa yo ja ja ni ndɨ'ɨ
ni kendo va'a, ti ja tu ni iyo va'a un, ndɨ'ɨ
kuxio ki'in. 11 Chi na ni kuu yo ɨɨn suchi lulu,
ni ka'an yo nanu suchi lulu, ni chaku ini yo,
ti ni ndo'o ini yo nanu suchi lulu un. Ko nu
ni ka kuña'nu yo, ti ni xndoo yo taka ja kuu
jnu'un suchi lulu un. 12 Ko vijna nɨnɨ iyo ñaa
inijnuni yo nanu nu nde'e yo nuu ɨɨn espejo
ja tu ndijin va'a. Ko na jaa kɨvɨ ka'nu un,
yukan na ti kujnuni va'a ini yo nasa sajniñu
Yandios, sia'an nanu maa Yandios jini va'a
ya yo'o naa yo nasa yɨvɨ ka kuu yo.
13 Nusa ti iyo uni jnu'un kendo kutu ja kuu
saa ni ja kuu saa ni: ja kandixia ni'in yo
jnu'un ya, ja na kundio ndaa ini yo siuku yo
ja ni chisojnu'un ya, jiin ja na kunda'u ini
jna'an yo. Ko ɨɨn ja kanuu xaan ga un kuu
ɨɨn jnu'un ja na kunda'u ini jna'an yo.

Ja ka'an yo sɨɨn sɨɨn yu'u

14

1 Ja yukan na kachi ri ja jnu'un kanuu ga
kuu ja na kukutu ini ra kunda'u ini jna'an
ra. Ti suni kukutu ini ra ja kuñukuu ini
ra ni'in ra ta'u ja ja'a Espíritu Santo, ja na
ni'in ra ɨɨn ta'u kanuu ga ja na kuu nakachi
ra jnu'un vaji nuu maa Yandios. 2 Chi chaa
ñava'a ta'u ja ka'an da sɨɨn yu'u ja ni maa da
tu chaku ini. Ko jini va'a maa Yandios naa
jnu'un ka'an da, ti vasu ka ñuso'o yɨvɨ naa i,
ko tu chaku ini i. Chi ka'an da jiin inijnuni
maa da ja ka'an da sɨɨn yu'u un. 3 Ko chaa
ja nakachi maa jnu'un vaji nuu Yandios,
sa'a ja nuña ga inijnuni yo jiin jnu'un ya, ti
sia'an vi'i ga ka ñukuu ini yo ichi Yandios.
Ti suni jnu'un un ja'a jnu'un ndee ini nasa
kaka yo nuu ichi ya ja kuu nuu ñuyɨvɨ ja'a.
4 Chaa ka'an ɨnga yu'u, chi nɨnɨ mani da
yɨ'ɨ jiin jnu'un Yandios. Ko chaa nakachi
jnu'un ya, chi su'va chindee da tendɨ'ɨ yɨvɨ
ka kandixia ja na kɨvɨ kaji ga jnu'un Yandios
nuu inijnuni i. Ti sia'an vi'i ga kundio ndaa
ini i ichi Yandios. 5 Ru'u Pablo, jajna'an ini ri
ja tendɨ'ɨ ra na ka'an sɨɨn sɨɨn yu'u, ko vi'i ga
kuni ri ja na kundiyo ini ra ta'u ja nakachi
ra jnu'un vaji nuu Yandios. Ko ña'nu ga
kuu jniñu sa'a chaa nakachi jnu'un Yandios,
ansu chaa ja ka'an ɨnga yu'u ja ni maa da tu
chaku ini. Chi nu tu kuu nakachi da jnu'un
ka'an da un, tu ni jniñu ja chindee da nuu
yɨvɨ ka kandixia, ja na kaka ndaa i nuu ichi
Yandios.
6 Ja yukan ñani naa ra, nu na jaa ri
nuu kanchuku ra naa ra, ti ka'an ri jiin
sɨɨn yu'u ja tu chaku kuɨtɨ ini ra, ¿nusa ti
nasa kuajniñu jnu'un un nu? Ko nu ka'an
ri jnu'un jaa ja vaji nuu maa Yandios, xi
xna'an ri nasa kuni ka'an jnu'un ndichi ya,
xi ja nakachi ri sava'ni ga jnu'un vaji nuu
maa ya, xi ja xna'an kaji ri jnu'un ya nuu ra
naa ra, ti suu yukan kuu ja kuajniñu yo.
7 Sa'a yo nuu ɨɨn yujnu yaa ja kuu xkili xi
guitarra, vasu tu chaku, ko kuu jita sɨɨn sɨɨn
ndusu. Nusa ti nu tu kua'a sɨɨn sɨɨn ndusu,
¿nasa kuni yo naa yaa tɨvɨ xkili un, ti naa yaa
chaa guitarra un? 8 Suni sia'an kuu ɨɨn ndɨkɨ,
chi nu tu tɨvɨ kaji kuɨtɨ, ti ni ɨɨn soldado tu
satu'va da maa da ja ki'in da nuu guerra.
9 Suni sia'an ro'o naa ra, nu na ka'an ra sɨɨn
yu'u ja tu chaku ini yɨvɨ, ¿ti nasa kujnuni
ini i nuu jnu'un ka'an ra un? Ti nu so kuu
tɨndɨ'ɨ ka'an ka'an ra, ti nuu tachi ni kua'an
un.
10 Ti sia'an iyo kua'a yu'u ka ka'an yɨvɨ
nuu nɨ tu'u ñuyɨvɨ, ti taka yɨvɨ ka ka'an sɨɨn
sɨɨn yu'u un ka chaku va'a ini i nasa kuu
maa jnu'un ka ka'an i. 11 Ko nu tu chaku ini
ri yu'u ka'an ɨɨn chaa, ti kuu ri nanu chaa
ñuu jika nuu chaa un, ti suni nanu chaa
ñuu jika kuu maa da nuu ri. 12 Ja yukan,
ro'o ja ka ndio ni ini ra ni'in ra ta'u ja ja'a
Espíritu Santo, ko kanuu ga ja na kukutu
ini ra chindee jna'an ra, nava na kɨvɨ kaji ga
inijnuni yɨvɨ maa jnu'un Yandios ja na kaka
ndaa i nuu ichi ya.
13 Nusa ti yɨvɨ ja ka'an ɨnga yu'u ja ni maa
i tu chaku ini, na kakanta'u i nuu Yandios
ja na kuu nakachi i jnu'un ka'an i un. 14 Nu
jikanta'u yo ti ka'an yo sɨɨn yu'u, ti añu yo
kuu ja jini ndoo ka'an yo, vasu inijnuni yo
tu jini ndoo ka'an yo. Nu sia'an ti ni tu kuu
kuɨtɨ xndaku yo jnu'un ya nuu ñanijna'an
yo. 15 ¿Nasa sa'a yo nusa? Va'a ga na
kakanta'u ni ini yo nɨ jiin inijnuni yo sɨkɨ ja
kujnuni ini yo nasa ka'an yo. Ti suni kuu
kata yo yaa nɨ ini añu yo, ko nɨ jiin inijnuni

yo, ko sɨkɨ ja kujnuni ndaa ini yo ndoo jita
yo. [16] Chi nu nakuatu ra mani jnu'un ja vaji
nuu añu ra, ti tu kujnuni ini ra ndoo ka'an
ra, ti yɨvɨ tu chaku ini, tu kuu nakuatu i jiin
ra, chi tu chaku kuɨtɨ ini i na jnu'un ka'an ra.
[17] Ti vasu nakuatu ndaa kuɨtɨ maa ra, ko yɨvɨ
tu kɨvɨ inijnuni naa jnu'un ka'an ra, ¿nasa
kujnuni ini i ja kaka ndaa i nuu ichi ya, ti nu
tu chaku ini i jnu'un ka'an ra nu?

[18] Ti ru'u Pablo, chi nakuanta'u ri nuu
Yandios ja vi'ga na ka'an ri sɨɨn ga yu'u ja
kuu taka ro'o naa ra. [19] Ko ja kuu nuu yɨvɨ
ka kandixia na xndaku ri vasu ti u'un ni
jnu'un, ko jnu'un ja na chaku ini i, ansu ja
ka'an ri uxi mil jnu'un ɨnga yu'u, ti tu chaku
kuɨtɨ ini i.

[20] Ñani ja yukan koto kani ga ini ra nanu
suchi lulu, chi su'va na kani va'a ini ra nanu
yɨvɨ ña'nu. Ti ja kuu sɨkɨ jniñu ndeva'a na
koo ra nanu suchi lulu ja kuu ñaa xini i.
[21] Sia'an yoso nuu tutu ley jana'an: "Ka'an
ri jiin yɨvɨ ja'a sɨɨn yu'u, ti suni ka'an ri yu'u
chaa ñuu jika jiin yɨ. Ko vasu sia'an ti ni tu
chunso'o kuɨtɨ", kachi maa Jito'yo.

[22] Ja yukan nu ñava'a yo ta'u ja ka'an yo
sɨɨn yu'u, ti ɨɨn jniñu ña'nu sa'a Yandios
jiin yo ja kuu nuu yɨvɨ tu kandixia, ko ja
nakachi yo jnu'un vaji nuu Yandios. Yukan
kuu ɨɨn jniñu ña'nu sa'a Yandios jiin yo ja
kuu nuu yɨvɨ ka kandixia, ti ansu nuu yɨvɨ tu
kandixia. [23] Sa ti tendɨ'ɨ ro'o ja ka kandixia
ndututu ra, ti jakuncha ra ka'an ra sɨɨn sɨɨn
yu'u, ti jaa ɨɨn yɨvɨ ja tu kɨvɨ ini nasa ka'an
jnu'un un, xi jaa ɨɨn yɨvɨ tu kandixia, ti kachi
i ja ni ka sana inijnuni ra naa ra. [24] Ko nu
taka ra na nakachi jnu'un vaji nuu Yandios,
ti kɨvɨ ɨɨn yɨvɨ tu kandixia, xi ɨɨn yɨvɨ ja tu
chaku va'a ini, ti yɨvɨ un na kuni ndaa ini i
ja yɨvɨ yuji kuu i, chi kɨvɨ ini jnuni i jnu'un ka
ka'an ra. [25] Yukan ti na'nu ini da yɨvɨ un jiin
añu i ja nakuni ndaa i nuu kuachi i. Yukan
na ti jakunjitɨ i ti na kanajaa i Yandios, chi
nakuni ndaa kuɨtɨ i ja kancha ndixia ya jiin
ra naa ra.

Ja na kava yɨñu'un yo jiin ja yukun na ka'an yo

[26] Nusa ti nu ka ndututu ra naa ra ñani,
ti taka ra na kata ɨɨn yaa ii. Yukan ti sava
ra kuu xndaku ɨɨn jnu'un, xi ja nakachi ra
jnu'un vaji nuu Yandios, xi ja ka'an ra sɨɨn
yu'u, xi ja nakani ra nasa ka'an jnu'un un.
Ti iyo va'a nusa, ko kanuu na chaku ini
tendɨ'ɨ ra naa ra nava na ni'in ga ra jnu'un
ndee ini, ja kaka ndaa ra nuu ichi Yandios.
[27] Ti nu iyo chaa ka'an ɨnga yu'u ja tu chaku
ini yo, ti uu xi uni ni da na ka'an, ko ndɨ ɨɨn
ndɨ ɨɨn da na ka'an, ti na koo ɨɨn ja nakachi
jnu'un ka ka'an da un. [28] Ti nu tu iyo chaa ja
nakachi jnu'un un, va'a ga ja tu ka'an da nu
ni ka ndutu ra naa ra, ti na ka'an maa ni da
jiin ini da jiin Yandios.

[29] Suni sia'an na kuu jiin chaa nakachi
jnu'un vaji nuu Yandios. Suni uu xi uni ni
da na ka'an, ti sava ga ro'o naa ra, nakani
ndaa ini nu iyo ndaa jnu'un ka'an da un.
[30] Ko nu nuu ɨnga chaa kancha un, na stuu
Yandios ɨɨn jnu'un jaa nuu inijnuni da, ti
jakuncha da ka'an da jnu'un un, ti va'a ga
na kasɨ yu'u chaa ka'an un, nava na siin ɨnga
chaa un na ka'an da. [31] Yukan na ti kuu ka'an
tendɨ'ɨ ra naa ra, ko ndɨ ɨɨn ndɨ ɨɨn ra na
ka'an ja nakachi ra jnu'un vaji nuu Yandios,
nava tendɨ'ɨ ra na kutu'va, ti na siin nɨ ini
ga ra naa ra jiin jnu'un ndee ini. [32] Ti vasu
iyo inijnuni ra ja nakachi ra jnu'un vaji nuu
Yandios, ko tu sia ya ro'o ja ɨɨn jinu ni ka'an
tendɨ'ɨ ra naa ra, chi su'va ndɨ ɨɨn ndɨ ɨɨn ra
na ka'an. [33] Sia'an na koo jiin ra naa ra, chi
tu jajna'an ini Yandios ja kuvaa ra naa ra.

Ti nanu sa'a taka yɨvɨ kandixia, [34] ti suni
sia'an na koo jiin ro'o ja kanchuku ñuu
Corinto, nu ni ka ndututu ra naa ra, ti taka
ñasɨ'ɨ naa ña, na'in na kunchuku ña, chi
tu va'a ja ka'an ña ni ɨɨn jnu'un. Na koo
yɨñu'un ña, ti na kuandatu ña nuu yɨɨ ña
sia'an nanu ta'u ley Yandios jniñu. [35] Ti nu
iyo ɨɨn jnu'un ja tu kujnuni ini ña, ti kuni
kajnu'un ña nuu chitu un, va'a ga na najaa
ña undi ve'e jiin yɨɨ ña, ti sa na kajnu'un
ña, chi jnu'un kanuu kuu ja ndokuɨñɨ ɨɨn
ñasɨ'ɨ ti ka'an ña ma'ñu yɨvɨ ka ndututu ja
ka chiñu'un i Yandios. [36] Ti nu ansu jandaa
kuu jnu'un ka'an ri ja xndaku ri, nusa ti na
kachi ri: ¿Va nu xnakan nuu maa ra naa ra
ni kenda jnu'un Yandios nu? ¿Xi nɨnɨ nuu
mani ra naa ra ni jaa jnu'un ya nu? [37] Ti nu
ɨɨn chaa yukan jani ini da ja kuu nakachi da
jnu'un ja vaji nuu Yandios, xi ja jani ini da ja
ñava'a da ta'u ni ja'a Espíritu Santo, nusa ti
na chu'un va'a ini da ja jnu'un ka'an ri ja'a
kuu jniñu ta'u maa Jito'yo, chi ndiso jniñu ri
nuu ya, ansu so ka'an maa ri sia'an ni. [38] Ko
nu tu janta'u da jnu'un ka'an ri ja'a, iyo va'a,
ko suni maa da tu kuanta'u yo.

39 Nusa ti, ñani, kundio ni ini ra ta'u ja'a
Espíritu Santo ja nakachi ra jnu'un vaji nuu
Yandios. Ti koto kasɨ ra nuu chaa ja ka'an
sɨɨn sɨɨn yu'u. 40 Yukan ja nu ni ka ndututu
ra naa ra ti na kava yukun ini ra, ti yɨñu'un
na sa'a ra taka nuu jniñu un.

Jnu'un ja ni nandoto Cristo Jesús

15

1 Ñani naa ra, ru'u Pablo, kuni ri ja na
nuku'un ini ra maa jnu'un Yandios sɨkɨ
Cristo Jesús ja ni ka'an ri nuu ra naa ra, ti
jnu'un ni ka janta'u ra un sa'a ja siin ka jika
ndaa ra nuu ichi ya. 2 Ti suni jiin jnu'un un
ni keta'u ra naa ra nu ni'in ka siin ra ja ka
kandixia ndaa ra Cristo Jesús. Ti nu tuu,
va so ni ka kandixia ka'a ra nusa. 3 Chi ni
sa'a Yandios ja ni chaku ini ri taka jnu'un
ya jiin taka jniñu ña'nu sa'a ya, ti yukan
kuu jnu'un ja ni nakachi ri nuu ra naa ra
undi nuu. Ti jnu'un un kuu ja ni ji'i Cristo
Jesús ja sɨkɨ kuachi yo, sia'an nava kachi nuu
tutu ii Yandios undi na jana'an, 4 ja ni ka
chunduji da ya, ko nuu uni kɨvɨ ti ni nandoto
ya, sia'an nava kachi nuu tutu ii Yandios.
5 Ja ni ndenda ndijin ya nuu Pedro, ti sa ni
ndenda ndijin ya nuu taka ga apóstol ya.
6 Ti sa ni ndenda ndijin ya nuu vi'i ga u'un
ciento ñanijna'an yo ni ka ndututu da un.
Ti sava i ka chaku ga vijna, vasu sava ga i
ja ni ka ji'i. 7 Ti sa kuee ga ni ndenda ndijin
ya nuu Jacobo ja suni nani Santiago, ti kuee
ga ni ndenda tuku ya nuu tendɨ'ɨ apóstol ya.
8 Ti undi sandɨ'ɨ ni ga ti ni ndenda ndijin ya
nuu maa ri, ja kuu ri nanu suchi lulu ni kaku
yucha. 9 Ti ni ansu chaa va'a kuɨtɨ ni kuu ri
ja konani ri apóstol nuu ya. Su'va ni jito u'u
xaan ri tendɨ'ɨ yɨvɨ ka kandixia maa Jito'yo
Cristo Jesús. 10 Ko maa Yandios ni kunda'u
xaan ini ya ja ni nakaji ya ru'u, ja na kuu ri
apóstol nuu ya jiin jniñu ja'a, ti ja sia'an ni
sa'a ya jiin ri. Ti tu ni nakaji ka'a ya ru'u ja
sa'a ka'a ri jniñu, chi sa su'va vi'i ga ni jitu
ndi'i ini ri jiin jniñu ja kuu taka ga apóstol
ya, ti vasu iyo hora kuita ri jiin jniñu ja'a, ko
kundee ri, chi maa ya kuu ja chindee chituu
ru'u. 11 Ja yukan tu xndi'i ri ini ri jiin jniñu ni
tatu ya, chi ɨɨn ni kuu jniñu ka sa'a ri jiin uu
ga apóstol ya ja ka ka'an ri jnu'un Yandios
sɨkɨ Cristo Jesús, ti yukan kuu maa jnu'un ja
ka kandixia ra.

Ja ka nandoto ndɨyɨ

12 Nu jandaa kuu jnu'un ni ka ka'an ri nuu
ra, ja nandoto Cristo nuu ñuji'i, ¿ti ndo ka
ka'an sava ra ja tu ni nandoto ya nusa? 13 Chi
nu tu nandoto ni ɨɨn ndɨyɨ un, ti va suni
tu nandoto Cristo nuu ñuji'i un nusa. 14 Ti
nu tu ni nandoto Cristo nuu ñuji'i un, ¿va
tu ni jniñu kuɨtɨ jnu'un ka ka'an ri nusa?
¿Ti va suni tu iyo ni ɨɨn jnu'un ndaa ini ra
naa ra ja ka kandixia ra nusa? 15 Nu sia'an
kuu, ¿ti va ka kuu ri chaa xndoña'an ja kuu
nuu Yandios nusa? Chi ni ka kachi ri ja
ni naxndoto ya Cristo ma'ñu ndɨyɨ. Ko nu
tu nandoto ndixia ndɨyɨ, ti va ndaa ja tu
ni naxndoto kuɨtɨ ya Cristo nusa. 16 Chi nu
jandaa kuu ja tu nandoto kuɨtɨ ndɨyɨ, ti va
suni tu ni nandoto Cristo nusa. 17 Chi nu
tu ni nandoto kuɨtɨ Cristo, ti va tundo kuu
kuɨtɨ jnu'un ka kandixia ra nusa. Ko nu
sia'an kuu, ti na kachi ri ja ka siin ga ra
jiin kuachi ra. 18 Nu sia'an ti suni taka chaa
ni ka kandixia Cristo ja ja ni ka ji'i da, va
ni ka naa da ɨɨn jinu ni nusa. 19 Ja yukan
yo'o ja ka kandixia Cristo, ja ka chaku ga yo
nuu ñuyɨvɨ ja'a, ti kɨvɨ na kuū yo, va tukaa
nandoto yo ma'ñu ndɨ'ɨ nusa, ti na xaan ga
kui'ya kendo yo ja kuu taka ga yɨvɨ nu sia'an.
Chi ni ka kandixia yo jnu'un ja nandoto yo
nuu ñuji'i ko tu ni kuu, chi ni kuu yo yɨvɨ ni
ka xndoña'an.

20 Ko ansu sia'an kuu jnu'un un, chi jandaa
ndixia ja ni naxndoto Yandios Cristo Jesús
ma'ñu ndɨyɨ, ti maa ya kuu undi nuu kuɨtɨ
ja ni nandoto ansu taka ga ndɨyɨ ja nandoto
un. 21 Chi ja sɨkɨ maa ɨɨn ni chaa ni nani
Adán, ti ni kɨvɨ kue'e ja kuū yo. Ti suni
sia'an ja sɨkɨ maa ɨɨn ni chaa kuu Cristo
Jesús, ti nandoto yo ma'ñu ndɨyɨ. 22 Chi nanu
tendɨ'ɨ yo ni ka ji'i sɨkɨ ja ka kuu yo jna'an
Adán, ti suni sia'an tendɨ'ɨ yo nandoto sɨkɨ
ja kandixia nɨ ini yo Cristo Jesús. 23 Ko ndɨ ɨɨn
ndɨ ɨɨn yo nani vekoyo yo. Xnakan Cristo ni
nandoto nuu ñuji'i yukan na ti undi nchaa
tuku ya, ti sa nandoto taka yɨvɨ ka yɨ'ɨ jiin
ya. 24 Yukan ti na jaa maa kɨvɨ sandɨ'ɨ ni ga
un ja xnaa Cristo taka jniñu jiin taka yɨvɨ ni
ka nduña'nu sɨkɨ ya, ti na kua'a ya jniñu un
nuu maa Tata ya Yandios, maa jniñu ña'nu
ja ni ta'u ya nuu ñuyɨvɨ ja'a. 25 Ko tu ja'i
jaa hora un, chi kanuu ja xnakan na ta'u
Cristo jniñu nuu taka ja iyo, undi tukaa ga
koo kuɨtɨ ni ɨɨn ja jito u'u nuu ya, chi ndɨ'ɨ
kuɨtɨ kundee ya jiin. 26 Ti ja jito u'u yo'o,

yukan kuu maa kue'e ja kuū yo, ja kin xnaa
ya undi sandɨ'ɨ ni ga. [27] Ti sɨkɨ yukan ka'an
tutu ii Yandios ja ni sa'a ya ja ni kundee
ɨɨn jinu ni Cristo Jesús jiin taka ja jito u'u
nuu ya. Ko ja ka'an sia'an, yukan chaku ini
yo ja suni junukuachi maa Jito'yo nuu Tata
ya Yandios, chi maa Yandios kuu ya ni chi'i
tendɨ'ɨ kuɨtɨ jniñu un nuu nda'a Cristo Jesús.
[28] Ko nu na ndɨ'ɨ yukan kɨvɨ nuu nda'a Cristo,
yukan na ti maa ya ja kuu ya Se'e Yandios,
suni kɨvɨ ya nuu nda'a maa Tata ya Yandios,
Yaa xiin tendɨ'ɨ kuɨtɨ ja iyo. Yukan kuu ja
kuña'nu xaan ga maa Tata yo Yandios, chi
yɨnda'a ya ndɨ vii kuɨtɨ ja iyo.
[29] Ti sɨkɨ ja ka janducha yɨvɨ naa i ja
nandoto ndɨyɨ, nusa ti ¿ndoo ka ndo'o ini
i ja ka sa'a i sia'an, ti nu tu ndaa ja nandoto
ndɨyɨ un nu? Ti ndo'o ini ri ja nu tu nandoto
ndɨyɨ un, ¿ndoo ka janducha i nusa?
[30] Ko ja kuu ru'u naa ri, nu tu ndaa ja
nandoto ndɨyɨ, va tu kondo'o ri taka kɨvɨ
nava ka jna'an ri vijna jiin jniñu ka sa'a ri.
[31] Ru'u Pablo, ka'an ndaa ri ñani naa ra, ja
ndɨ kɨvɨ ni ka nduku yɨvɨ ka'ni i ru'u ja sɨkɨ
jniñu ya. Ti vasu jito ri nundo'o, ko kusɨɨ
xaan ini ri ja suni ka kandixia ra maa Jito'yo
Cristo Jesús. [32] Ti sɨkɨ jniñu ndiso ri nuu
Yandios, kuu nanu ja ni ka kanaa ri jiin kuɨtɨ
xaan nuu ñuu Efeso ja'a. Ko nu tu ndaa ja
nandoto ndɨyɨ, va tundo ni'in kuɨtɨ ri ya'u ri
nusa. Ti nu sia'an, ti va'a ga na sa'a ri nanu
kachi ɨɨn jnu'un: "Na kusɨɨ ini yo ti na kaji
na ko'o yo, chi sandau ijña ti kuū yo ti ndɨ'ɨ
kendo", kachi. [33] Ko tu kua'a ra jnu'un ja
xnda'u yɨvɨ ro'o jiin jnu'un un, sia'an nava
kachi ɨnga jnu'un i: "Nu jika ra jiin yɨvɨ
ndeva'a ti naa ini ra taka ja iyo va'a ti tukaa
jika ndaa ra", kachi. [34] Nusa ti nachu'un ini
naa ra ti koto kɨvɨ nduu kuɨtɨ ga ra jiin yɨvɨ
kue'e un, nava tu kɨvɨ ra nuu kuachi, chi
ma'ñu ra naa ra ka iyo yɨvɨ ja tu jini kuɨtɨ
i nau kuu maa Yandios. Sia'an ka'an ri nava
na kukanuu ra naa ra ja ka iyo yɨvɨ kue'e un
jiin ra.

Nasa nandoto ndɨyɨ

[35] Ko nu ɨɨn ra na kachi: "¿Nasa nandoto
ndɨyɨ nusa? ¿Ti nasa kaa yɨkɨ kuñu ndɨyɨ un
nu na ndenda nu?" [36] ¡Aa! Ko ndoo ka ndo'o
ini ra sia'an, va nu tu chaku ini ra ja nava
nandoto ndɨyɨ un kuu nanu chi'i yo tata chii
ñu'un, chi kaña yuku ko maa nuni un chi
te'yu. [37] Ti tata ja kɨvɨ chii ñu'un un kuu
nuni, xi triu xi ɨnga nuu, ko ansu mani yuku
kuu ja nde'e yo chi mani nuni kuu. [38] Ti kuee
ga ti kaña yuku, ti keja'a kua'nu sava'a ni ga
nasa kuni maa Yandios. [39] Ti suni sia'an kuu
jiin taka yɨkɨ kuñu, chi ansu ɨɨn ni kanda.
Sɨɨn kaa yɨkɨ kuñu yɨvɨ, ti sɨɨn kaa ɨɨn kuɨtɨ,
suni sɨɨn kaa ɨɨn saa, ti sɨɨn kanda chāká un.
[40] Suni sia'an kuu jiin taka ja iyo nuu andɨvɨ
jiin taka ja iyo nuu ñuyɨvɨ. Chi sɨɨn ni sa'a
vii ya ja iyo andɨvɨ, ti suni sɨɨn ni sa'a vii ya
ja iyo ñuyɨvɨ. [41] Ti suni sɨɨn ndii ndikandii,
ti sɨɨn ndii yoo. Ti sɨɨn ndinchaa chuxini
un, chi sɨɨn sɨɨn ndii ɨɨn ɨɨn, sava'ni ga nasa
kanda maa.

[42] Ti suni sia'an kuu nu na nandoto ndɨyɨ.
Tukaa ga koo i nava ni iyo i undi nuu.
Yɨkɨ kuñu ja ni chunduji yo chii ñu'un ndɨ'ɨ
te'yu, ko kɨvɨ na nandoto ndɨyɨ un, tukaa ga
kaa sia'an. [43] Ɨɨn yɨkɨ kuñu ja chunduji yo,
tukaa ga va'a kuɨtɨ kaa, ko kɨvɨ na naxndoto
Yandios ndɨyɨ un ti tukaa ga koo nava ni
kaa undi nuu, chi su'va sɨɨn nduvii yɨvɨ un.
Ɨɨn ndɨyɨ ja chunduji yo chii ñu'un, tukaa
ga ndoo kuu, ko kɨvɨ na nandoto, su'va
ndu ndajnu ga yɨkɨ kuñu yɨvɨ un. [44] Ɨɨn ja
chunduji yo chii ñu'un, nde'e ndaa kuɨtɨ yo
ja ɨɨn yɨvɨ sia'an ni kuu, ko kɨvɨ na nandoto,
tukaa ga koo sia'an, chi ndɨ'ɨ nasama ya jiin
ɨɨn yɨkɨ kuñu ja kuncha andɨvɨ. Chi iyo yɨkɨ
kuñu yɨvɨ ñuyɨvɨ ja'a, ti suni iyo yɨkɨ kuñu
yɨvɨ kunchuku nuu andɨvɨ.

[45] Chi sia'an yoso nuu tutu ii Yandios:
"Ja kuu yɨvɨ naa i, xnakan ni sa'a Yandios
ɨɨn chaa ja ni nani Adán, ti ni kuncha da
nuu ñuyɨvɨ ja'a", kachi tutu. Ti sandɨ'ɨ ni
ga ti taji ya ɨnga chaa ja kuu nanu Adán.
Ni kee da andɨvɨ, ko ndiso da jniñu ña'nu
ja naxndoto da yɨvɨ yɨ'ɨ jiin Yandios ja na
kunchuku i nuu andɨvɨ. [46] Vijna chi kuu yo
yɨvɨ kanchuku nuu ñuyɨvɨ ja'a jiin yɨkɨ kuñu
yo, ko ijña xi isa, ti nduu yo yɨvɨ kunchuku
nuu andɨvɨ, chi nasama yɨkɨ kuñu yo. [47] Ti
Adán ni kuu da ɨɨn chaa yɨ'ɨ jiin ñuyɨvɨ ja'a,
chi jiin tɨkacha ñu'un ni sa'a Yandios maa
da. Ko ɨnga chaa kuu uu chi undi nuu andɨvɨ
ni kii da, ti yukan kuu maa Jito'yo. [48] Yɨvɨ
ñuyɨvɨ ja'a chi ka kuu i jna'an Adán ja ni
kuu da jiin tɨkacha ñu'un. Ko yɨvɨ yɨ'ɨ jiin
Cristo, ja ni kii ya nuu andɨvɨ, nduu i nanu
kuu maa ya. [49] Chi nanu ni ka ndaku yo nava
kaa maa chaa ni kuu jiin tɨkacha ñu'un un,
suni sia'an nduu yo nava kaa maa Cristo, ja

ni kii undi nuu andɨvɨ.

50 Ñani naa ra, na kachi ri nuu ra, ja jiin
yɨkɨ kuñu yo nava kanchuku yo nuu ñuyɨvɨ
ja'a, tu kuu kɨvɨ yo ñuu nuu ta'u Yandios
jniñu, chi ja naa kuu. Ja yukan tu kuchaku ja
kuu saa ni. 51 Vijna ti kunso'o va'a ɨin jnu'un
na ka'an ri, ɨin jnu'un ja ni chisa'yɨ Yandios
ja kuni stuu ya vijna, ti kachi: "Tendɨ'ɨ yo
ja ka kandixia Cristo, ansu tendɨ'ɨ yo kuū,
ko tendɨ'ɨ yo nasama Yandios yɨkɨ kuñu yo",
kachi. 52 Chi kɨvɨ sandɨ'ɨ ni ga na jaa kɨvɨ, ti
tɨvɨ ndɨkɨ. Ti tu na'an kuɨtɨ kuu un, chi kuu
nanu ja ɨin nakuani ni yo, ti ja ni nasama
ni Yandios yo'o. Chi tɨvɨ ndɨkɨ, ti kɨvɨ un
nandoto taka ndɨyɨ ja tukaa ga kuū i. Ti
taka yo'o naa yo ja ka chaku, so nasama
Yandios yɨkɨ kuñu yo. 53 Chi sɨkɨ ja te'yu yɨkɨ
kuñu yo, yukan kuu ja kanuu nasama ya
yo'o nava tukaa ga te'yu kuɨtɨ yo. Chi sɨkɨ
ja ka ji'i yo jiin kue'e, ti kanuu ja na nasama
ya yo'o nava tukaa ga kuū kuɨtɨ yo. 54 Ti ja
ka ji'i yo ti te'yu yɨkɨ kuñu yo nuu ñuyɨvɨ
ja'a, ja sɨkɨ yukan kii kɨvɨ ja nasama ya yo'o
naa yo nava tukaa ga kuū yo, ni tukaa ga
te'yu yɨkɨ kuñu yo. Yukan na ti kundaa nava
yoso jnu'un nuu tutu ii Yandios: "Ni kundee
ndɨkuɨtɨ ya, ni xnaa ya kue'e ja ja'ni yo'o.
55 Ti vasu jandaa kuū ja kuu yo, ko tu naa yo,
chi nandoto yo. Tukaa kundee kuɨtɨ kue'e
un jiin yo, chi ja ni kundee Yandios ja xnaa
ya kue'e un", kachi tutu. 56 Ti maa kuachi
yo sa'a ja kundee kue'e un jiin yo ti ji'i yo.
Ko ley Yandios kachi nau kuu kuachi nusa.
Ja yukan kankuachi ley un sɨkɨ yo. 57 Ko
na kuanta'u yo nuu Yandios, chi ni taji ya
Jito'yo Cristo Jesús ja ni sa'a ya jniñu ña'nu
ja'a yo ja ni nama ya yo'o, chi ni kundee ya
sɨkɨ kuachi jiin sɨkɨ kue'e un. Ti tukaa ga naa
yo, chi ni nandoto maa Jito'yo nuu ñuji'i un.
Ti jiin yukan suni ni ka kundee yo jiin kue'e
un, chi suni nandoto yo.

58 Ja yukan ñani ri naa ra, sɨkɨ ja jandaa
ndixia kuu ja nandoto yo, koto yuji ini ra
jiin jniñu ka sa'a ra ja ka junukuachi ra nuu
maa Jito'yo. Kukutu ini naa ra jiin jnu'un
ya, ti nɨnɨ na sa'a ra jniñu maa Jito'yo jiin nɨ
ini nɨ añu ra. Chi ja jini ra ja tu ka sa'a ka'a
ra jniñu un ja ka junukuachi ra nuu maa
Jito'yo.

Ka kekoo da xu'un ja kuu yɨvɨ nda'u

16

1 Ti vijna, ru'u Pablo, na kachi ri ɨin
jnu'un sɨkɨ nasa kekoo ra xu'un ja kuu nuu
ñanijna'an yo ja ka kandixia, ja ka kuu da
chaa nda'u. Ti na sa'a ra nanu ni xndaku ri
nuu taka yɨvɨ ka kandixia ndañuu Galacia.
2 Ti taka domingo na sava'a ndɨ ɨin ndɨ ɨin ra
jaku xu'un, sava'a ni ga nasa ni ka ni'in ra,
nava nu na jaa ri ti ja ka iyo tu'va ra, ansu jaa
ri ti ka jinu ra ka nduku ra xu'un. 3 Nu na jaa
ri ti nakaji ra chaa, chaa kunda'a tutu ri, ti
taji ri da kinkoyo da nuu ñani yo kanchuku
ñuu Jerusalén. Ti na nakua'a da xu'un ni ka
kekoo ra naa ra un. 4 Ti nu kanuu ja ki'in ri
jiin chaa kinkoyo un, ti ki'in ri jiin da.

Kanda'u Pablo jiin yɨvɨ ñuu Corinto

5 Ti nu kuaja ri nuu kanchuku ra, xnakan
ya'a ri ichi ndañuu Macedonia, ti sa kuaja
ri ñuu Corinto. 6 Ti na nde'e yo nu kuncha
ri yukan jaku ni kɨvɨ, xi kuncha ri yukan
nɨ viko ñuu jiin ra naa ra. Yukan ti kuu
chindee ra ru'u ja chu'un ichi ra naa ra ru'u
nuu ichi ki'in ri. 7 Ko tu jaa ri ja kuncha ri ɨin
nundaa ni jiin ra naa ra, chi ndo'o ini ri ja
kuncha ri yukan ɨin kani tɨ'lɨ, nu sia'an kuni
maa Jito'yo. 8 Ko na kendo ri ñuu Efeso ja'a
undi na jaa kɨvɨ Pentecostés, 9 chi iyo kua'a
yɨvɨ ja'a ja ka kuni kunso'o i jnu'un Yandios,
chi ka iyo kua'a yɨvɨ ka janta'u jnu'un Cristo
Jesús. Vasu suni iyo kua'a yɨvɨ ja kuni kasɨ
ichi ri.

10 Ko nu ni jaa Timoteo, ti tendɨ'ɨ ra na
kunchuku mani nava na kosɨɨ ini da nuu
kancha da yukan jiin ra naa ra, chi suni
junukuachi da nuu jniñu maa Jito'yo nanu
junukuachi maa ri suni. 11 Ti ni ɨin ra koto
saja'a ini nuu da. Su'va na chindee ra da ja
na chu'un ichi ra da nu vendi da, nava na
ni'in da jnundee ini jiin ra naa ra ja nɨ ini ka
kandixia ra. Ti na kukuee ndiji da nuu ichi,
chi kundatu ri da ja'a jiin uu ga ñani yo ja
ka kandixia.

12 Ti sɨkɨ ñani yo Apolos, xaan ga nda'u ni
kuu ri jiin da, chi tu ni kuu ja jaa da jiin uu
ga ñani yo un, ja na jande'e da ro'o naa ra.
Va'a ni ndo'o ini da, ko tu ni kuu ja jaa da
vijna. Ko nu na nuña da tɨ'lɨ, ti kuaja da.

13 Ko na kachi ri nuu ra naa ra ja na
kondito ra, ti koto yuji ra ja na kaka yata ra
ichi Yandios. Na kuñukuu ni ini ra ja siin
ra jiin jnu'un va'a Jito'yo Cristo Jesús. Na
kukutu ini ra jiin jnu'un Yandios nava na

kuixia inijnuni ra jiin jnu'un ya. [14] Ti taka
ja sa'a ra, na kuu mani jniñu va'a. Na kuu
jiin jnu'un kunda'u ini nuu ñanijna'an yo,
ti suni nuu taka ga yɨvɨ.
[15] Ñani, ka jini va'a ra ja xnakan yɨvɨ ve'e
Estéfanas ni ka kandixia i nuu ichi Yandios,
ja kanchuku i ndañuu Acaya. Ti ni ka
nakua'a i maa i nuu jniñu ja ka chindee i
taka ga yɨvɨ ka kandixia. [16] Ti kanda'u ri jiin
ra ñani, ja na kua'a ra ja yɨñu'un nuu yɨvɨ
ka sa'a sia'an, ja ka junukuachi i nuu yɨvɨ
ka kandixia. Ti suni sia'an na sa'a ra naa ra
nanu vii ka chindee jna'an yɨvɨ un.
[17] Ti kusɨɨ ini ri ja ni chaa Estéfanas jiin
Fortunato jiin Acaico, chi maa da ni ka ja'a
jnundee ini nuu ri jiin jnu'un da sɨkɨ ja jika
xaan kanchuku ra. [18] Ni ka ja'a da jnundee
ini añu ri, sia'an nanu ni ka sa'a da jiin
maa ra naa ra. Ti yɨvɨ sia'an, kanuu ja na
kuajnu'un ra da, chi iyo va'a jniñu sa'a da.

Sandɨ'ɨ ni ga jnu'un sandee ini

[19] Na sandee xaan ini ra naa ra, kachi taka
ñanijna'an yo ka kandixia ja kanchuku i
ndañuu Asia. Aquila jiin Priscila jiin taka
yɨvɨ ka ndututu ini ve'e da, ka kanxia'u i ja
na sandee xaan ini tendɨ'ɨ ra jiin sɨvɨ maa
Jito'yo. [20] Suni sia'an kachi taka ñani yo ja
na sandee ini ra, ti na nanuu jna'an naa ra
jiin jnu'un xia'u ri.
[21] Ti ru'u Pablo, chaa ri jnu'un ja'a jiin
letra nda'a ri ja na sandee ini ra naa ra.
[22] Ti nu iyo yɨvɨ ja tu janta'u maa Jito'yo
Cristo Jesús, na jna'nu ndatu i ti na naa i
nusa. Ti na kachi yo: ¡Jito'yo, ña'an ni vijna!
[23] Ñukuu ini ri ja maa Jito'yo Jesús, na
kunda'u ini ya ro'o naa ra, ti na chindee ya
nuu ra nava sia'an na koo.
[24] Sandɨ'ɨ ni ga jnu'un ja'a na kachi ri. Ro'o
ja ka kandixia Cristo Jesús ñuu Corinto,
kunda'u ini ri nuu taka ra naa ra. Sia'an na
koo.

Carta kuu uu ja ni chaa Pablo nuu yɨvɨ ñuu Corinto

Chaa Pablo tutu nuu yɨvɨ ka kandixia ñuu Corinto

1 Ru'u Pablo jiin Timoteo, ja kuu da ñani
yo ja ka kandixia yo Jesús, ka kanxia'u ri
nuu taka ra ja kanchuku ñuu Corinto. Kuu
ri apóstol Jesús, ti Jesús kuu Cristo ja ndiso
ya jniñu ña'nu nuu Yandios, ti maa Jesús ni
ja'a ya jniñu un nuu ri ja na kuu ri apóstol
nuu ya. Ti chaa ri tutu ja'a nuu taka ra
ja ka kandixia Jesús, ja ka ndututu ra ñuu
Corinto. Chaa ri tutu ja'a nuu ra naa ra ja ni
ka kusɨɨn ra nuu ichi ndeva'a, ti ni ka ndɨvɨ
ra nuu ichi Yandios jiin nuu tendɨ'ɨ yɨvɨ
ka kandixia ja kanchuku nɨ ka'nu ndañuu
Acaya. 2 Ti ñukuu ini ri ja Tata yo Yandios
jiin Jito'yo Cristo Jesús na kunda'u ini ya, ti
na chindee ga ya ro'o naa ra.

Nundo'o ni jna'an Pablo

3 Na ka'an yo ja kuña'nu xaan Yandios,
Yaa kuu Tata maa Jito'yo Cristo Jesús. Chi
maa ya kuu Tata yo ja kunda'u ini ya yo'o, ti
nɨnɨ ja'a ya jnundee ini nuu yo ja na kosɨɨ
ini yo'o. 4 Maa ya kuu ja ja'a jnundee ini
sɨkɨ taka nundo'o jna'an ri, ti suni kua'a ri
jnundee ini nuu ñani jna'an ri ja suni ka
ndo'o i nundo'o. Chi nanu ni sa'a ya ja ni
ni'in ri jnundee ini, suni siukan na sa'a ri
ja na ni'in ra jnundee ini naa ra. 5 Ti vasu
kua'a nundo'o jito ri sɨkɨ ja ni kandixia ri
Cristo, chi ja yɨ'ɨ ri jiin Cristo kuu ja nɨnɨ
ja'a Yandios jnundee ini nuu ri. 6 Ja yukan,
nu taka ri ka jito nundo'o, nusa ti chaku
va'a ini ri nasa kuu ja ka ndo'o tu ro'o naa
ra, nava kuu kua'a ri jnundee ini nuu ra.
Chi ni jito ri nundo'o na ni ka'an ri jnu'un
va'a Jesús, nava na keta'u ra nuu Yandios ja
kuu taka kɨvɨ. Ti taka jinu ja'a ya jnundee
ini ru'u, yukan chaku va'a ini ri nasa kuu
kua'a ri jnundee ini ro'o naa ra. Ja yukan
tu xndi'i ini ra, chi kundee ini ra nasa kaka
ndaa ra nuu ichi Yandios, vasu na kondo'o
ra nundo'o nanu ka ndo'o maa ri naa ri. 7 Ti
ñukuu xaan ini ri ja kuu taka ra, chi jini ri
ja nu taka ra ka ndo'o nundo'o jiin ri, suni
sia'an na kua'a Yandios jnundee ini ro'o naa
ra.

8 Ñani naa ra, ja kanchuku ñuu Corinto
un, kuni ri naa ri ja taka ra na kuni nasa
ni ka ndo'o ri naa ri ichi ndañuu Asia. Chi
ni ka jito ri nundo'o xaan, ja ni ka ndo'o
ini ri ja tukaa kundee ri naa ri niku. Ni ka
jani ini ri ja kuū ri. Tukaa ni ndo'o ini ri
ja kuchaku ri. 9 Ti ja ni ka ja'ncha ini ri ja
kuū ri. Ko yukan ni sa'a ja na jnuu ini ri
nasa kundee ri jiin nundo'o un ja kuñukuu
ini ri maa Yandios. Sa tu ni xndi'i ini ri
jiin nundo'o un, chi ni chaku ndaa ini ri ja
maa Yandios kuu ya kua'a jnundee ini ja na
kundee ri jiin nundo'o un, chi maa ɨɨn ni
Yandios kuu ya ja'a jnundee ini, ti maa ɨɨn ni
ya kuu ja ndiso jniñu ña'nu ja kuu naxndoto
ya ndɨyɨ. 10 Yukan kuu ja mani maa ya ni
nama ru'u nuu nundo'o xaan un ja ja yajni
kuū ri niku, ti siin nama ya ru'u vijna. Chi
ñukuu ini ri ja suni sia'an kin nama ya ru'u
sɨkɨ nundo'o kii ga ichi nuu ri. 11 Ti nu taka
ra na chindee ru'u ja kakanta'u ra ja'a ri,
chi nu kua'a xaan yɨvɨ na kakanta'u i ja'a ri,
suni kua'a i nakuanta'u ja'a ri ja ni kunda'u
ini Yandios ru'u naa ri, ti ni nama ya ru'u
nuu taka nundo'o un.

Ni kukuee tu ni ja'an Pablo ñuu Corinto

12 Iyo ɨɨn jnu'un ja sa'a ja kusɨɨ ini ri. Chi
jini inijnuni ri ja va'a ii ni ka jika ri nuu yɨvɨ
ñuyɨvɨ ja'a, ti vi'i ga ni ka jini ndijin taka
maa ra naa ra. Ti sia'an kuu chi kunda'u ini
ya ru'u ja ni chindee ya maa ri. Ti ja'a tu ni
kuu ja ndichi xaan xini maa ri ja sia'an ni
jika ri. 13 Ti jnu'un chaa ri nuu taka tutu ri ja
kuu ra naa ra, chi mani jnu'un ja kuu ka'u
ra kuu ja na chaku ini ra. Ti ñukuu ini ri ja
chaku va'a ga ini ra nasa ka'an tutu ri, 14 vasu
sa jaku ni ka chaku ini ra vijna. Ti jiin yukan
kuu kusɨɨ ini ra naa ra sɨkɨ ru'u naa ri kɨvɨ na
kii tuku Jito'yo Jesús, nanu na kusɨɨ ini ri sɨkɨ
taka maa ra naa ra. 15 Ti ja sɨkɨ yukan ñukuu
xaan ini ri ja jaa ri nuu kanchuku ra naa ra,
ja ki'in ri, ti nchaa ri uu jinu, nava na kusɨɨ
ini ra ja jikonuu ri nde'e ri nuu kanchuku
ra. 16 Ni ndio ini ri ja ya'a ri nuu kanchuku
ra xnakan nuu ichi ki'in ri ñuu Macedonia,
ti nandeokuñɨ tuku ri nuu ra naa ra, nava
yukan ti kuu chindee ra ru'u naa ra ja ki'in
ri ichi ñuu Judea niku. 17 Ko siukan ni jani
ini ri, ja jaa ri nuu kanchuku ra, ti tu ni
kuu. Xi ndo'o ini ra ja sa'a ri nanu sa'a yɨvɨ
uu xini, ja tu jini kuɨtɨ i jnu'un Yandios, chi
yɨvɨ un ka'an i jiin uu inijnuni. 18 Ko tu ni

ka'an ri jiin ra siukan, chi maa Yandios ja
nɨnɨ siuku ndaa kuɨtɨ ya jnu'un ya, na kua'a
ya jandaa ja nɨnɨ ka'an ndaa ri jiin ra naa ra.
19 Siukan kuu chi ka jini va'a ra sɨkɨ jnu'un
ni jani ri nuu ra, ja mani jnu'un ndaa kuu
ja ni ka jani ri jiin Silvano jiin Timoteo, na
ni ka jani ri jnu'un va'a Cristo Jesús, Se'e
Yandios. Ti jnu'un ja ni ka jani ri sɨkɨ Cristo
Jesús ka'an ja undi vijna tu na tu'u ini ya,
chi nɨnɨ siuku ya jiin jnu'un ya. 20 Chi maa
Cristo Jesús kuu ja ni siuku ndaa kuɨtɨ taka
jnu'un ni chiso Yandios. Ja yukan ka'an yo
ja vii kuña'nu ii Yandios, ti kachi yo sia'an
na koo, chi maa Cristo Jesús ni siuku ndaa
kuɨtɨ taka jnu'un ni chiso Yandios. 21 Ti maa
Yandios kuu ja sa'a ja maa ra jiin ru'u ka
kandixia ndaa kuɨtɨ yo Cristo, ti maa ɨɨn ni
jnu'un ya kuu ja ni sasɨɨn yo'o ja na siuku
yo nuu maa ɨɨn ni Cristo, ja ni taji Yandios
ja sa'a ya jniñu ña'nu. Ti maa Yandios kuu
ja ni sasɨɨn yo'o ja na sa'a yo maa ɨɨn ni jniñu
ja kuni ya. 22 Sia'an sa'a Yandios, chi ni ja'a
ya Espíritu ya ja kuncha jiin yo, ti jiin yukan
ja'a ya jandaa nuu inijnuni yo ja kuu yo se'e
ya, jiin ja na siuku ndaa kuɨtɨ yo taka jnu'un
ni chiso ya nuu yo.
23 Ti ka'an ri ja maa Yandios jini va'a taka
ja iyo inijnuni ri, ti kuu kua'a ya jandaa sɨkɨ
jnu'un ka'an ri ja jandaa kuu ja changa ga
kee ri nuu kanchuku taka yɨvɨ ñuu Corinto,
chi tu ni kuu ini ri ja nduxaan ri nuu ra naa
ra ja tu siuku va'a ra. Ti maa Yandios kuu
ja jini va'a ja ka'an ndaa ri. 24 Ko tu kuni
nduxaan ri jiin ra sɨkɨ jnu'un ka kandixia ra,
chi ka kandixia ndaa ra jnu'un Yandios. So
mani ñu'un ini ri ja na kusɨɨ ga ini ra naa ra
ja kaka ra nuu ichi ya.

2

1 Ja yukan ni ndo'o ini ri ja tu jaa ri ɨnga
jinu nuu kanchuku ra jiin jnu'un nduxaan,
chi sandau kukui'ya ini ra naa ra. 2 Ko nu
nduxaan ri jiin ra naa ra, koto kukui'ya ini
ra, chi sia'an kuu ja na nakani ini ra. Ti jiin
yukan na kusɨɨ ini maa ri suni. 3 Yukan kuu
ja ni chaa tuku ri tutu ja'a nuu ra, nava nu
na chaa ri ti ja ni nakani ini ra nuu kuachi
ni sa'a ra, nava tu kukui'ya ini ri jiin ra ja
ka sa'a ra kuachi kɨvɨ chaa ri nuu kanchuku
ra. Chi su'va na sa'a ra naa ra ja na kusɨɨ ini
ri. Ti kuni va'a ra ja nu kusɨɨ ini ri, ti suni
tendɨ'ɨ ra na kusɨɨ ini. 4 Ti na ni chaa ri tutu
un, ni nakani xaan ini ri sɨkɨ ra, ti ni na'nu
ini ri ro'o naa ra, ja undi ni nde'e xaan ri
kɨvɨ ni chaa ri tutu un. Ko tu ni chaa ri ja na
kukui'ya ini ra naa ra, chi su'va ja na kuni
ra ja kunda'u ndixia ini ri ro'o naa ra.

Ni saka'nu ini Pablo nuu chaa ni sa'a kuachi

5 Ti ja ni ndukui'ya ini ri ni sa'a chaa ja ni
sa'a jniñu kue'e un, ti ansu nɨnɨ mani ri, chi
suni taka maa ra naa ra ni ka ndukui'ya ini
sɨkɨ jniñu ni sa'a da. Ti ka'an ri ja jaku ni
ni sa'a da, chi tu ni kuni ri ja nduxaan ga ri.
6 Chi jiin ja ni ka nduxaan ra nuu da na ni ka
ndututu tendɨ'ɨ ra un, jiin yukan ti ni kuu ni.
7 Ti vijna kuni ri ja na saka'nu ini ra naa ra
nuu da, nava na ndusɨɨ ini da, chi sandɨ'ɨ ini
da jiin jnu'un kui'ya ini un, ti tukaa ndusɨɨ
ini da. 8 Nusa ti ka'an nda'u ri jiin taka ra
ja na ndumani ra jiin da. 9 Chi ja sɨkɨ yukan
ni chaa ri tutu un nuu ra, ja na kujnuni ini
ri ndeo nu kuanta'u va'a ra jniñu ni ta'u ri
xi tuu. 10 Ti ni ka siuku ndixia ra jiin jniñu
un. Chi ni nakani ini da nuu kuachi da. Ti
vijna kanuu ja na saka'nu ini ra nuu da. Ti
nu siukan na sa'a ra, ti ru'u, suni saka'nu ini
ri nuu da. 11 Ti kanuu ja iyo jnu'un ka'nu ini
yo, chi tu kuni yo ja ni'in ja'u'u un kuachi
sɨkɨ yo, chi ja ka jini va'a yo nasa nduku ndee
ja'u'u un ja na sa'a yo kuachi.

So ni kaña ini Pablo na ni ja'an da ñuu Troas

12 Na ni ja'an ri ñuu Troas ja na ka'an ri
jnu'un Jito'yo Cristo Jesús, ti va'a ni chindee
ya ja ni iyo nuu ja ka'an ri jnu'un ya. 13 Ko tu
ni kusɨɨ ini añu ri, chi tu ni nani'in jna'an
ri jiin ñani yo Tito. Yukan ni nakuanta'u ri
nuu yɨvɨ un, ti ni ki'in ri ichi kuano'on ri ichi
ñuu Macedonia.

Jiin Cristo ti kundee yo sɨkɨ taka nundo'o

14 Ti na kuta'u ri nuu Yandios, chi nɨnɨ
sa'a ya ja kundee ri jiin taka jniñu ja ta'u ya
nuu ri. Ti jandaa ndixia kuu ja ka kundee
ri, chi ka yɨ'ɨ ri jiin se'e ya Cristo Jesús. Ti
jajniñu ya ru'u ja kachanuu ri jnu'un Cristo
nuu taka ni ñuu, nanu jichanuu ɨɨn xiko
asun. 15 Ti nanu ja ja'an yo ɨɨn xiko asun,
chi suni sia'an kusɨɨ ini Yandios jiin jniñu ja
jachanuu yo jnu'un ya, ti jaa jnu'un un nuu
yɨvɨ vita ini ja keta'u i, jiin nuu yɨvɨ ndava
ini ja naa i. 16 Ɨɨn yɨvɨ un, vasu ka jiniso'o
i jnu'un Cristo, ko naa ini i. Ti nuu yɨvɨ
un kuu ri nanu ɨɨn xiko xaan ja kuū i sa'a.
Ti nuu ɨnga yɨvɨ ja jiniso'o va'a jnu'un un,

kuu ri ɨɨn xiko asun, chi ni nani'in i ta'u
i ja kuchaku i ja kuu saa ni. Ti ni ɨɨn yo
tu kundee yo sa'a yo jniñu ja kachanuu yo
jnu'un Cristo nu tu chindee ya yo'o. [17] Ti
ru'u, chi tu sa'a ri nanu ka sa'a tɨjnɨ chaa ja
nduku da ni'in da xu'un sɨkɨ jnu'un Yandios.
Chi su'va xndaku ndaa ri jnu'un Yandios
sɨkɨ Cristo, chi maa Yandios ni tatu ru'u ja
na xndaku nakani ndaa ri jnu'un un sɨkɨ
ja yɨ'ɨ ri jiin Cristo, ti nuu mani maa ya
junukuachi ri.

Jnu'un sɨkɨ tratu jaa

3

[1] Ti ja ka'an ri sia'an, ansu mani ka'an
ri ja chaa va'a ga kuu ri, vasu iyo chaa ka
kankuachi sia'an sɨkɨ ri. Chi iyo sava chaa
ka jikonuu ja xna'an da tutu ja kachi nau
chaa kuu da jiin na jniñu sa'a da, ti jikan
tuku da ɨnga tutu sia'an ja ki'in da ichi ɨnga
ñuu. ¿Nusa ti iyo ja suni sia'an xna'an ri
ɨɨn tutu ri nuu ra naa ra nava na kuanta'u
ra ru'u nu? [2] Tuu, chi taka maa ra naa ra
ka kuu nanu ɨɨn tutu ja xna'an ndaa nau ja
kuu ri. Ti suu kuu nava ñu'un ini ri ja sia'an
ka kuu ra, chi ka kandixia ndaa ra jnu'un
Yandios sɨkɨ Cristo ja ni xndaku ri nuu ra
naa ra. Ti sava'ni ga yɨvɨ kuni va'a i ja siukan
ni janta'u ra jnu'un ya. [3] Ti siukan ka stuu ra
naa ra ja maa Cristo ni sa'a ja ni ka nakani
ini ra, ti yukan xna'an ndijin nuu yɨvɨ nanu
nuu ka'u i ɨɨn tutu yoso va'a. Yukan kuu
ja ni siuku ri jniñu ni tatu Cristo nuu ri ja
ni xndaku ri jnu'un ya nuu ra naa ra. Ti
vijna ka kuu ra nanu ɨɨn tutu ja yoso jiin
Espíritu Yandios, Yaa chaku, ansu ka kuu ra
ɨɨn tutu ja yoso jiin tinta nuu ɨɨn tutu. Chi ka
jini ndijin yɨvɨ naa i nasa ka jandatu ra nuu
jnu'un Cristo ja ni xna'an ri nuu ra naa ra.
Ja yukan nu nde'e i nuu ra, tu jini i ɨɨn tutu
ja yoso nuu ɨɨn tabla yuu nanu ni chaa maa
Yandios, na ni ja'a ya ley ya nuu Moisés. Chi
su'va nakuni va'a yɨvɨ un nasa ni nasama ra
sɨkɨ ja ni ka kandixia va'a ra jnu'un Cristo
Jesús, nanu ja ni chaa ya ɨɨn tutu ini añu ra.
[4] Ti ka'an ndaa, ri chi jini va'a ri ja maa
Cristo ni tatu ya ru'u jiin maa jniñu ja ni
nakaji Yandios. [5] Ti ansu jani ini ri ja iyo
tu'va ri ja kuu kundiso ri jniñu un. Chi maa
ɨɨn ni Yandios sa'a ja kuu siuku ri jiin jniñu
un. [6] Chi Yandios kuu ja ni nakaji ru'u ja na
kachi ri sɨkɨ ɨɨn tratu jaa ja ni satu'va maa
ya. Ti tratu jaa un, tu ka'an ja na siuku yo
ley ja ni chaa jiin letra, chi ja na kaka ndaa
yo nava kuni maa Espíritu Santo ja yɨnda'a
yo'o. Chi jnu'un ley ja yoso jiin letra, ja ni
ja'a Yandios nuu Moisés, kankuachi sɨkɨ yo
ja na jna'nu ndatu yo jiin kuachi yo, ti na
kuū yo. Ko Espíritu Santo sa'a ja na chaku
va'a ga inijnuni yo maa jnu'un ja ka'an tratu
jaa, ja ni ja'a ya nuu yo nava na kuchaku yo
ja kuu taka saa ni.

[7] Chi na ni ja'a Yandios ley nuu Moisés
na jana'an, ni yoso letra un nuu ɨɨn tabla
yuu. Ti ni sa'a ya ja ni ndinchaa nuu kande
Moisés ja nanu janducha ii ni ga nuu da.
Ti yukan tukaa ni kuu nde'e va'a yɨvɨ Israel
nuu da. Yukan ti kuee ni kuee ni ti ni nda'va
ja ndinchaa un nuu da. Ti nu siukan, ña'nu
xaan kuu ley un na ni chaa ja kankuachi
sɨkɨ yɨvɨ ja jna'nu ndatu i sɨkɨ kuachi i nava
na kuū i. [8] Ti vi'i ga kuña'nu xaan jnu'un
ja'a Espíritu Santo ja na kuchaku yo saa ni
nava iyo tratu jaa un. [9] Chi nu ña'nu xaan
ni kii ley yukan, ja ka'an ja jna'nu ndatu
yɨvɨ sɨkɨ kuachi i, nusa ti vi'i ga ni kuña'nu
xaan jnu'un ja ka'an Yandios sɨkɨ tratu jaa
un ja tukaa jna'nu ndatu yɨvɨ jiin kuachi i.
[10] Chi ley ja ni kuña'nu xaan ga undi na saa,
vijna tukaa ga kuña'nu kuɨtɨ sɨkɨ ja ja ni ja'a
Yandios ɨnga tratu jaa ja iyo vijna. [11] Ti nu
siukan ni kuña'nu ley ja ni kii jaku ni kɨvi, ko
jnu'un ka'an sɨkɨ tratu jaa un kuña'nu xaan
ga chi koo ja kuu nɨ kani.

[12] Jandaa ndixia kuu ja ja ni ni'in yo tratu
jaa ja ni chisojnu'un Yandios. Ja yukan iyo
ni'in ini ri ja na xndaku ri nava ka'an tratu
jaa un. [13] Ko Moisés, tu ni sa'a da sia'an,
chi ni jasɨ da sa'ma nuu da nava tu kuu
nde'e yɨvɨ Israel nuu da nasa kuan nda'va
ja ndinchaa un. [14] Ti yɨvɨ un ni nduni'in ini
i sɨkɨ jnu'un ley Yandios ja ni ja'a ya nuu
Moisés. Ti undi vijna nu ka ka'u i tutu sɨkɨ
tratu ley jana'an, suni tu ka chaku inijnuni
i nasa kuni ka'an jnu'un un, chi sa'a yo
nanu ja jasɨ sa'ma un nuu inijnuni i, ti tu
ka chaku kuɨtɨ ini i. Ti undi na kandixia i
Cristo, sa na chaku ini i jnu'un ley jana'an
un. [15] Ti suni siukan kuu undi vijna, chi nu
ka'u i tutu ley ni ja'a Yandios nuu Moisés,
ti nanu ja jasɨ ɨɨn sa'ma nuu inijnuni i, chi
tu ka chaku ini i. [16] Ko nu na nakani ini i
ti kandixia i Jito'yo Cristo Jesús, yukan ti
kuxio ja jasɨ nduchi i un, ti sa chaku ini
i. [17] Jandaa ndixia kuu yukan, chi Jito'yo

kuu maa Espíritu, ti taka ñuu nuu sa'a jniñu
Espíritu maa Jito'yo, yukan kuxio yɨvɨ nuu
kuachi i ja tukaa jna'nu ndatu i jiin. [18] Ja
yukan kuu ja taka yo'o ja ni ka kandixia
Cristo Jesús, tukaa ndi'yu inijnuni yo. Chi
ka kuu yo nanu ɨin espejo ja ndinchaa ti na
xna'an nasa kaa yo, ti jiin yukan ka xna'an
yo nasa vii xaan kuña'nu maa Jito'yo ja ka
jika ndaa yo nuu ñuyɨvɨ ja'a. Ti maa Espíritu
sa'a ja vi'i ga kuan nasama yo, ti kuan nduu
yo nanu kaa maa Jito'yo Cristo Jesús ja
kuña'nu xaan ya. Ti taka kɨvɨ ndakuni'in yo
Jito'yo ja ka jika ndaa yo nanu kuni maa ya,
chi maa ya kuu Espíritu ja sa'a ja sia'an na
kaka yo.

4

[1] Ja yukan kuu ja tu xndi'i kuɨtɨ ini ri ja
ka'an ri jnu'un Yandios sɨkɨ Cristo Jesús. Chi
ni kunda'u ini Yandios ja ni nakaji ya ru'u
ja na kundiso ri jniñu ja'a. [2] Ti sɨkɨ jniñu ni
ja'a Yandios nuu ri, tu jajna'an ini ri jniñu
yɨsa'yɨ ja sa'a ja kukanuu yo, ni tu jikonuu
ri jiin jnu'un ndichi ja xndoña'an ri, ti ni
tu sama ri jnu'un Yandios. Chi ka jini ra ja
mani jnu'un ndaa ka'an ri. Siukan ti taka
yɨvɨ ka jini inijnuni i ja mani jnu'un ndaa
kuɨtɨ ka'an ri. Ti undi maa Yandios jini va'a
ya sɨkɨ jnu'un ka'an ri. [3] Ti nu iyo yɨvɨ ka jasɨ
inijnuni i ja tu chaku ini i jnu'un va'a sɨkɨ
Cristo ja ka'an ri, ti yukan kuu mani yɨvɨ
ja jna'nu ndatu jiin kuachi, ti siuku i undi
kɨvɨ na naa i. [4] Vanuxia tu ka kandixia i ti
maa ja'u'u un xna'an ja maa kuu Yandios
ja ta'u jniñu nuu ñuyɨvɨ ja'a, ti maa jasɨ
inijnuni yɨvɨ ja tu kandixia i Cristo, nava
tu kuni ndijin i nasa kuni ka'an maa jnu'un
Yandios ja kuu Cristo Jesús, ti tu kuni i ja
vii xaan kuña'nu jniñu ni sa'a ya ja'a yo,
ja ɨin ni kuu ya jiin Yandios. [5] Ti ja ka'an
ri jnu'un un, ansu jnu'un maa ri ka'an ri,
chi jnu'un Jito'yo Cristo Jesús ka'an ri. Ti
yukan junukuachi ri nanu muzu nuu taka
yɨvɨ ka kandixia Jesús. Sia'an junukuachi ri
nuu Jesús, chi maa ya kuu ja ni tatu jniñu un
nuu ri ja na ka'an ri jnu'un ya nuu ra. [6] Chi
na ni sa'a Yandios ñuyɨvɨ ni ka'an ya ja na
ndinchaa nuu ñuñaa un. Ti suni siukan ni
sa'a ya nuu yo nanu ja ni xndinchaa ya ɨin
nduva nuu yo ja kancha yo nuu ñuñaa xaan
un. Chi ni sa'a ya ja na chaku inijnuni yo ja
vii xaan kuña'nu Yandios. Ti maa Yandios
ni sa'a ja chaku ini ri taka jniñu ña'nu ni sa'a
Jesús.

Na kuncha yo jiin maa jnu'un ja kandixia yo

[7] Ti taka jnu'un ka'an ri ja vii xaan
kuña'nu, kuu nanu ja ñu'un ini ɨin kɨsɨ
ñu'un, ti kuu ri nanu kɨsɨ ñu'un un, chi tu na
jun'un ndee ini ri iyo ja siuku ri jniñu ni tatu
Yandios nuu ri. Ti yukan jini va'a ri ja maa
Yandios kuu ja chindee ru'u, nava na sa'a ri
sava'ni ga jniñu ña'nu kuni ya, ja sa'a ri taka
nuu ja ka'an ri jnu'un Cristo. Ti maa ya sa'a
ja na siuku ri jiin jniñu un, chi ansu ndee ini
maa ri kuu. [8] Ti sɨkɨ jniñu ni tatu ya nuu ri, ti
taka nuu jna'an ri nundo'o. Ti vasu sia'an,
ko tu ndi'yu ichi ki'in ri ja siuku ri jiin jniñu
ri. Ti vasu kukui'ya ini ri jiin nundo'o, ko tu
ndɨ'ɨ kuɨtɨ ini ri, chi ñukuu ini ri ja kee va'a
jniñu sa'a ri. [9] Ti vasu ka jito u'u yɨvɨ ru'u, ko
maa Yandios tu xndoo kuɨtɨ ya ru'u. Ti vasu
ka nduku i ja xnaa i ru'u jiin jniñu sa'a ri, ko
tu ka kundee i ja sa'a i. [10] Ti sava'ni ga nuu na
ichi na ki'in ri, ti ñukuu ini ri nanu ni ndo'o
Jesús ja ni ji'i ya. Suni siukan ndio ini ri ja
kondo'o ri ti na kuū ri, nava na xna'an kaji ri
ja chaku Jesús, ti ndio ini ri ja na naxndoto
Yandios ru'u nuu taka nundo'o un. [11] Chi ni
kuncha ri nuu ñuyɨvɨ ja'a, ti taka kɨvɨ ñukuu
ini ri ja ka'ni yɨvɨ ru'u sɨkɨ ja ka'an ri jnu'un
Jesús. Ko siukan ti sa na kuni yɨvɨ ja chaku
Jesús, chi maa ya kuu ja kua'a jun'un ndee
ini ru'u ja na siuku ri jiin jniñu ni ja'a ya nuu
ri nu kancha ri ñuyɨvɨ ja'a. [12] Nusa ti ru'u,
nɨnɨ kuu ja na kuu ri sɨkɨ ja ka'an ri jnu'un
Cristo. Ti yukan kuu ja ka ni'in ra jnu'un
va'a un, nava na kandixia ra ti kuchaku ra
ja kuu saa ni.

[13] Chi yoso nuu tutu ii Yandios: "Ni
kandixia ri, ti ja yukan ni ka'an ri", kachi.
Ti saa ni ru'u, suni ni kandixia ndaa ri
jnu'un Yandios, ti yukan kuu ja siin ri ka'an
ri jnu'un Jesús. [14] Siukan siin ri vasu na
kuu ri, chi jini va'a ri ja maa Yandios ni
naxndoto ya Jito'yo Jesús, ti suni siukan
naxndoto tuku ya taka ro'o, ti sa'a ya ja
ɨin jinu ni ndututu tendɨ'ɨ yo nuu ya. [15] Ti
taka nundo'o ja'a ndo'o ri nava na ni'in ra
jnu'un va'a Yandios sɨkɨ Jesús. Ti sɨkɨ jnu'un
va'a un, ka'an ja kunda'u ini Yandios nuu
yɨvɨ, ti na jaa jnu'un va'a un nuu kua'a xaan
ga yɨvɨ taka ñuu, nava kua'a xaan yɨvɨ na

nakuanta'u i nuu Yandios ja siukan sa'a ya
jniñu ña'nu xaan.
16 Yukan kuu ja tu ndɨ'ɨ ini ri, ni tu yu'u
ri sɨkɨ jniñu ndiso ri. Ti vasu kuan ndɨ'ɨ
jnu'un ndee ini yɨkɨ kuñu ri ja ni kancha ga
ri ñuyɨvɨ ja'a, ko kundee ga ini añu ri taka
kɨvɨ. 17 Chi nundo'o ja ndo'o ri ja ka'an ri
jnu'un sɨkɨ Cristo, tundo kuu kuɨtɨ un ñuyɨvɨ
ja'a, chi su'va sa'a nundo'o un ja ni'in ri ɨɨn
ta'u vii xaan ga nuu Yandios ja kuu taka
saa ni. 18 Ja yukan tu sa'a ri nanu nuu taka
nundo'o ja ndo'o ri nuu ñuyɨvɨ ja'a, chi taka
un kondo'o ri jaku ni kɨvɨ. Ko na nduku
ndee ri undi kɨvɨ ni'in ri ta'u ja kuña'nu ri
nuu ta'u Yandios jniñu, chi ta'u un, tu kuni
ndijin yo nuu ini ñuyɨvɨ ja'a, chi ja tu jini
ndijin yo un koo ja kuu taka saa ni.

5

1 Ko yɨkɨ kuñu ri ja kancha ri jiin nuu
ñuyɨvɨ ja'a, kuu nanu ɨɨn ve'e naa. Chi jini
ri ja nu na naa, ti nakua'a Yandios ɨɨn yɨkɨ
kuñu jaa, ti kuu nanu ɨɨn ve'e ja kundichi
ja kuu taka saa ni undi andɨvɨ. Chi ansu
kuu ɨɨn ve'e ja ni sa'a yɨvɨ jiin nda'a i, chi
ja ni sa'a Yandios kuu. 2 Ti jini va'a ri ve'e
ja'a ja kuu yɨkɨ kuñu ri, ko kukui'ya ini ri
sa'a, ti ndo'o xaan ga ini ri ja yachi nani'in
ri yɨkɨ kuñu jaa un undi andɨvɨ nuu kancha
Yandios. 3 Ti nu iyo ɨɨn yɨkɨ kuñu ri, ti tu
koo maa ɨɨn ni añu ri sɨkɨ ja ni naa yɨkɨ kuñu
ri ja'a. 4 Ti yɨkɨ kuñu ri kuu nanu ɨɨn ve'e
nuu kuncha ri ñuyɨvɨ ja'a, ja tu kuñɨɨ, ti vasu
kukui'ya xaan ini ri sɨkɨ nundo'o ja ndo'o
ri ja kancha ri jiin yɨkɨ kuñu ri ja'a. Ko tu
ndo'o ini ri ja xndoo ri un ti na koo maa
ɨɨn ni añu ri. Chi sa ndiyo ga ini ri maa
yɨkɨ kuñu jaa un nava nandɨ'ɨ yɨkɨ kuñu ri
ja ni naa un, ti na ni'in ri maa yɨkɨ kuñu ja
kuchaku ri ja kuu taka saa ni.
5 Ti maa Yandios kuu ja ni sa'a ja siukan
na koo ri. Ti ni ja'a ya Espíritu ja na kuncha
ya jiin ri, ti jiin yukan ja'a ya jandaa ja kua'a
ya ɨɨn ta'u kuu ri. 6 Nusa ti nɨnɨ iyo jnundee
ini ri, chi jini ri ja nu nɨ kancha yo jiin yɨkɨ
kuñu yo ja'a, ti tu ja'i ni'in yo yɨkɨ kuñu jaa
ja kuncha yo jiin Jito'yo. 7 Chi nu ni kancha
ri nuu ñuyɨvɨ ja'a, ti jini ndaa ri ja jaa ɨɨn kɨvɨ
ti ni'in ri ja ni chisojnu'un ya nuu ri, vasu
undi vijna changa ga kua'a ya. 8 Ko nɨnɨ iyo
jnundee ini ri ti ndiyo ga ini ri ja va'a ga nu
na xndoo ri yɨkɨ kuñu ri ja'a ti ki'in ri nuu
kuncha ri jiin jito'o ri. 9 Ja yukan na nduku
ndee ri ja na kusɨɨ ga ini ya jiin ri, vasu ni
kancha ga ri jiin yɨkɨ kuñu ri ja'a, xi vasu ja
kuncha ri jiin ya. 10 Chi jandaa ndixia kuu ja
tendɨ'ɨ kuɨtɨ yo kin kundichi nuu ta'u Cristo
jniñu ja kin xndichi ya taka jniñu ni sa'a yo.
Ti ndɨ ɨɨn ndɨ ɨɨn yo ni'in nasa kaa maa jniñu
ni ka sa'a yo, nu va'a ni kaa yo xi ndeva'a ni
kaa yo, nasa ni kaa maa yo na ni kuncha yo
jiin yɨkɨ kuñu yo nuu ñuyɨvɨ ja'a.

Jnu'un ja ni ndumani Yandios jiin yo

11 Nusa ti ja jini va'a ri nava kuña'nu
Yandios, ti koto sa'a ri ni ɨɨn jniñu kue'e, ti
nɨnɨ na koo yu'u ri, chi tu jajna'an ini jito'o
ri jnu'un kue'e. Ja yukan na kukutu ini ri ja
na xndaku ri nuu yɨvɨ ja ka'an ndaa kuɨtɨ ri.
Chi jini va'a maa Yandios ja iyo ndaa taka
jniñu sa'a ri. Ti kuni ri ja siukan na chaku
va'a ga inijnuni ra, ro'o ja kanchuku ñuu
Corinto un. 12 Ti ansu ja'a maa ri ka'an ri ja
kachi ri ja chaa va'a kuu ri. Chi su'va ja'a
ri jandaa nuu ra naa ra jiin jnu'un chaa ri
nuu tutu ja'a sɨkɨ jniñu ndiso ri, ja sa'a teyɨɨ
ri jniñu un, nava na kusɨɨ ini ra naa ra sɨkɨ
ri, nava jiin tutu ja'a na ni'in ra jnu'un na
xndeokani ra nuu chaa ka nduvixi sɨkɨ jniñu
ka sa'a da, ja ka skexiko da maa jniñu ndiso
ri. Chi vasu ka ka'an da ja mani jniñu va'a
ka sa'a da, ja ka sa'a da nava nasa kanchuku
yɨvɨ naa i, ko chaa vixi ini ka kuu da jiin
jniñu kue'e ka sa'a da un. 13 Chi va ka jani
ini da ja chaa ñaa kuu ri sɨkɨ jniñu sa'a ri ja
ndiso ri nuu Yandios. Ko ka jini va'a ra ja
ru'u iyo va'a xini ri. Yukan kuu ja jajniñu
Yandios jnu'un xna'an ri nuu ra, nava taka
ra na kendo va'a nuu ya.
14 Ti sɨkɨ ja kunda'u ini Cristo yo'o, yukan
kuu ja siin ri ka'an ndaa ri ja maa ɨɨn ni
Cristo ni ji'i ja'a tendɨ'ɨ yo. Ti jniñu ña'nu
ni sa'a Cristo, ni kuu nanu ja ni ji'i ndɨ'ɨ yo
jiin ya, chi ja sɨkɨ yo'o ni kuu jniñu ña'nu
un. 15 Chi ni ji'i ya ja'a tendɨ'ɨ yo nava nu
kanchuku yo nuu ñuyɨvɨ ja'a, ti tukaa sa'a
yo mani jniñu ja kuni maa yo, chi su'va na
kuandatu yo jniñu ta'u ya. Ti siukan sa'a yo
chi ni ji'i ya ja'a yo. Ti suni ni sa'a Yandios
jniñu ña'nu ja'a yo na ni naxndoto ya Jesús
nuu ñuji'i nava na kuandatu yo nuu mani ga
ya.
16 Ja yukan ti vijna, sɨkɨ jniñu ña'nu ni sa'a
Cristo ja'a yo, tukaa jani ri nuu yɨvɨ nanu ni
sa'a ri undi nuu, nava ka sa'a yɨvɨ ñuyɨvɨ ja'a

ja tu kandixia i Cristo, chi ni jani ini ri ja ɨin
chaa sia'an ni ni kuu Cristo, ko vijna tukaa
ndo'o ini ri siukan. 17 Chi sava'ni ga yɨvɨ ja
yɨ'ɨ i nda'a Cristo, ti tukaa ndo'o ini i nanu
ni sa'a i undi nuu, chi ni sa'a Yandios ja ni
ndujaa i. Ti tukaa ñu'un ini i jnu'un kue'e
un, chi tendɨ'ɨ ja ni ya'a kua'an, ti vijna ja ni
ndɨ'ɨ i ni ka ndujaa.
18 Ti Yandios kuu ya sa'a ndɨ'ɨ ja'a, chi ni
taji ya Cristo ja na sa'a ya jniñu ña'nu un
ja'a yo, nava na ndumani ya jiin yo. Ti ni
tatu ya jniñu nuu ri ja na xndaku ri nuu yɨvɨ
ja jandaa ndixia kuu ja ni ndumani Yandios
jiin yɨvɨ naa i. 19 Chi ni taji Yandios maa
Cristo jiin jniñu ña'nu un, nava na kuni yɨvɨ
ñuyɨvɨ ja'a ja ni ndumani Yandios jiin i sɨkɨ
jniñu ni sa'a Cristo, ti tukaa ga kankuachi
ya sɨkɨ i. Ti ni tatu ya ru'u jiin jniñu un ja
na ka'an ri jnu'un ja jandaa ndixia kuu ja ni
ndumani Yandios jiin yɨvɨ.
20 Nusa ti ru'u Pablo, kuu ri ɨin chaa ja
ndiso maa jniñu ni ja'a Cristo. Ti ja ka'an
ri un kuu nanu ja kanda'u maa Yandios jiin
taka yɨvɨ. Nusa ti kanda'u ri jiin ra naa ra
maa jnu'un ja ka'an Cristo ja na kandixia
ndaa ra jnu'un ja ni ndumani Yandios jiin
yɨvɨ. 21 Chi Cristo, vasu tu ni iyo ni ɨin kuachi
ya, ko ni sa'a Yandios ja ni ndakɨ'ɨ ya kuachi
yo sɨkɨ ja na ni ji'i ya ja'a yo. Ti jiin jniñu
ña'nu un ni ka'an Yandios ja tukaa ga jna'nu
ndatu yo jiin kuachi yo.

6

1 Nusa ti sɨkɨ ru'u Pablo, ja kuu ri chaa ja
ni nakaji Yandios ja na sajniñu ri jiin ya, ti
sɨkɨ un kanda'u ri jiin taka ro'o, ja kanchuku
ñuu Corinto, ja ni ka janta'u ra jnu'un va'a
ja kunda'u ini Yandios yo'o. Ti kanda'u ri
jiin ra naa ra ja tu skexiko ra jnu'un un ti
koto xndoo ra ichi ja xna'an jnu'un un. 2 Chi
ni kachi Yandios nuu tutu ii ya:

Maa kɨvɨ kuu ini ri ti ni ni'in ri jnu'un ja ni
kanda'u ra jiin ri.
Ti maa kɨvɨ ja nama ri yɨvɨ, ni nama ri ro'o.
Kachi ya.
Ti vijna ni kuu maa kɨvɨ ja kuni Yandios ja
ka'an ya jnu'un sɨkɨ ja kunda'u ini ya yɨvɨ.
Ti vijna ni kuu maa kɨvɨ ja nama ya yɨvɨ.

3 Ti sɨkɨ jniñu ni tatu ya nuu ri, ja ka'an
ri jnu'un va'a ga sɨkɨ Jesús, ti nduku ri jiin
jniñu un ja tu kasɨ ichi ja ka kandixia yɨvɨ
jnu'un va'a un, nava tu ka'an i sɨkɨ jniñu
ndiso ri. 4 Chi sa su'va kuni ri ja tendɨ'ɨ ja
sa'a ri na xna'an ja kuu ri chaa junukuachi
nuu Yandios. Ja yukan kundee ini ri ja siin
ri jiin jniñu ni ja'a Yandios nuu ri, vasu na
koo ndo'o koo nene ri jiin nundo'o ja kii nuu
ri, vasu sava'ni ga nasa na kuu maa. 5 Ni siin
ri jiin jniñu un vasu tɨjnɨ jinu ni ka ja'a i tau
ri ni ka kani i ru'u, ti ni ka chondee i ru'u
vekaa, ni ka ndondaa i sɨkɨ ri ja sɨkɨ jnu'un
xndaku ri. Suni tɨjnɨ jinu ni kuita ii ini ri
jiin jniñu sɨkɨ nundo'o un, chi iyo jinu ja yɨɨ
xaan ja ndo'o ini yo ja tukaa jinu. Iyo jinu
ja tu ni kixi ri. Ti tɨjnɨ kuu ni ka ji'i ri soko
ja sɨkɨ jniñu un. 6 Sia'an ni jitu ndi'i ini ri ja
ni jika ndaa ri sava'ni ga nuu ni yaku ri ja tu
ni kɨvɨ ri jiin jniñu kue'e. Chi iyo ndaa ini ri
sɨkɨ taka jnu'un xna'an ri. Ti tu kuɨtɨ yachi
ini ri jiin yɨvɨ ja tu chaku yachi ini i nasa
kuni ka'an jnu'un ja xna'an ri. Ti nduku
ndee ri ja na koo jnu'un mani ini jiin ñani
jna'an ri. Ti jiin jniñu sa'a ri, yukan stuu ri
ja kancha Espíritu Santo jiin ri. Chi kunda'u
ndixia ini ri nuu ñani jna'an ri.

7 Ti jniñu ri kuu na xndaku ndaa ri jnu'un
Cristo Jesús. Ti xna'an ndaa Yandios ja
jniñu ña'nu un ndiso ri. Chi ni kachi Yan-
dios ja tukaa jna'nu ndatu ri, chi ni kendo
ndoo ri nuu ya. Ja yukan ti ni ja'a ya nuu
ri sava'ni ga ja nandɨ'ɨ ri nava na kundee ri
sɨkɨ taka jniñu kue'e ja ka kinjna'an ri jiin, ti
kuu nama ri maa ri nuu taka jniñu kue'e ja
kii sɨkɨ ri. 8 Ti jiin jniñu ja junukuachi ri nuu
Yandios, iyo jinu ja ka ja'a i ja yɨñu'un ru'u,
ti iyo jinu ja tuu. Iyo jinu ja ka jajna'an ini
ru'u, ti iyo jinu ja ka ka'an ndeva'a i sɨkɨ ri.
Iyo jinu ja ka'an i ja chaa xndoña'an kuu ri,
ti iyo jinu ka ka'an va'a i sɨkɨ ri ja chaa ndaa
kuu ri.

9 Iyo yɨvɨ tu nde'e nuu ri, ka sa'a i nanu
ja kuu ri chaa ñuu jika, ko iyo yɨvɨ ja ka jini
va'a i nau ja kuu ri jiin na jniñu sa'a ri. Ti iyo
jinu ka kuni yɨvɨ ja ka'ni i ru'u, ko nɨ chaku
ga ri. Ti vasu ni ka ndo'o ri nda'a i, ko tu ni
ka ja'ni i ru'u. 10 Ti vasu iyo kukui'ya ini ri,
ko nɨnɨ kusɨɨ ini ri sɨkɨ jniñu ni ja'a ya nuu
ri. Ti vasu chaa nda'u ka kuu ri, ko sa'a ri ja
nduu riku kua'a yɨvɨ sɨkɨ ja ka'an ri jnu'un
Yandios nuu i ja na kuu keta'u i nuu ya. Ti
vasu tundo iyo ja ñava'a ri nuu ñuyɨvɨ ja'a,
ko nuu kancha Yandios, yukan ñava'a kua'a
xaan ri sava'ni ga ja nandɨ'ɨ ri.

11 Ñani, chaa ñuu Corinto ja ka kandixia ra

Cristo, ru'u Pablo, ja suni kuu ri ɨɨn ñani ra
naa ra, ni jani kaji ri ndɨ kuɨtɨ jnu'un nuu ra
taka nundo'o ni jna'an ri, nava na ndetatu
ini ri, vanuxia iyo jnu'un mani ini ri jiin
ra. Ja yukan ni kachi ndɨ'ɨ ri nasa jito ri
nundo'o. 12 Suu ja kunda'u xaan ini ri ro'o
naa ra, ti ni kachi kaji ri nuu ra nasa jito ri
nundo'o, ko ro'o naa ra kojnuni nu iyo mani
ra jiin ri sia'an xi tuu. 13 Ti kanda'u ri jiin
ra nanu kanda'u ɨɨn tata jiin se'e da. Suni
siukan kanda'u ri jiin taka ra naa ra, ja na
kachi ra nuu ri nasa kanchuku ra, nanu ni
kachi ri nundo'o jna'an maa ri, sɨkɨ ja iyo
jnumani ini jiin yo naa yo.

Ka kuu yo ve'e Yandios

14 Ru'u Pablo, xndaku ri nuu taka ra ja
koto maa kɨvɨ nduu ra jiin jniñu kue'e ja ka
sa'a yɨvɨ tu ka kandixia, chi tu kuu kejna'an
ra jiin i. ¿Nusa ti nasa kuu kejna'an jniñu
sa'a yɨvɨ va'a jiin jniñu sa'a yɨvɨ ndeva'a
nu? ¿Ti nasa kejna'an ɨɨn nuu yɨvɨ jika jiin
nduva ñundijin ja sa'a Yandios jiin yɨvɨ ka
jika nuu ñuñaa, ja ñuñaa kuɨtɨ kuankoyo i
jiin kuachi? 15 Ti tu ɨɨn ni kuu ja va'a jiin ja
kue'e, chi tu ɨɨn ni kuu Cristo jiin ja'u'u. Ni
tu kuu koo mani yɨvɨ kandixia jiin yɨvɨ tu
kandixia kuɨtɨ. 16 Ti ansu ɨɨn ni kuu jnu'un ja
ka nchañu'un yo ini ve'e Yandios jiin jnu'un
ja kunchañu'un yo santu. Ti maa yo ka kuu
ɨɨn ve'e nuu kancha Yandios, maa Yandios
chaku, ansu ka kuu yo nanu ɨɨn ve'e santu ja
tu kuñɨɨ kuɨtɨ. Chi siukan ni ka'an Yandios
nuu tutu ii ya:

Kuncha ri ti kuikonuu ri jiin i nuu kanchuku
i.

Ti maa ri kuu Yandios maa i, ti maa i kuu
yɨvɨ ñuu ri.

Ni kachi Yandios.

17 Ja yukan ni kachi maa Jito'yo, koto maa
kɨvɨ nduu ra naa ra jiin jniñu kue'e
ka sa'a yɨvɨ ndeva'a.

Su'va kuxio naa ra, kachi Jito'yo. Koto maa
nandeokuñɨ ga ra kue'e ra jniñu
kue'e un.

Yukan na ti nakinse'e ri ro'o naa ra, ni kachi
ya.

18 Ti kuu ri Tata nuu taka ra naa ra, ti maa ra
kuu se'e yɨɨ ri jiin se'e sɨ'ɨ ri, kachi
Jito'yo, Yandios kuña'nu xaan ga.

Ni kachi tutu, kachi Pablo.

7

1 Ñani ri ja kunda'u ini ri, ru'u Pablo,
xndaku ri nuu ra naa ra ja jandaa ndixia
kuu ja ni ka ni'in yo taka jnu'un ndaa un
ja ni chisojnu'un Yandios nuu yo, ja maa
ya kuu Tata yo, ti maa yo kuu se'e ya. Ja
yukan na sasɨɨn yo maa yo nuu taka ja kue'e
ti na kondoo yo nava tu kɨvɨ nduu yo jiin
taka jniñu sakue'e sɨkɨ yɨkɨ kuñu yo, ti tu
ku'un inijnuni yo sava'ni ga jniñu kue'e. Ti
na ku'un ini yo ja koto ma skexiko yo taka
jnu'un ni ja'a Yandios nuu yo. Chi su'va na
kuanta'u yo jnu'un ya, ti jiin yukan ja'a yo
ja yɨñu'un nuu ya.

Yɨvɨ ñuu Corinto ni ka ka'an ini i nuu
kuachi i

2 Ru'u Pablo, kanda'u ri nuu taka ro'o ja
kandixia ñuu Corinto un, ja na kani va'a
ini ra ja kuu ru'u, ti na koo jnumani ini.
Chi tu ni sa'a kue'e ri nuu ni ɨɨn yɨvɨ. Ni
tu ni xna'an ri ni ɨɨn jnu'un kue'e ja na
nandeokava ini i, ti no'on i jiin kuachi. Ti ni
ɨɨn ra tu ni xnda'u ri ro'o. 3 Ko jiin jnu'un un
tu kuni chakuachi ri ro'o naa ra ja tu ni ka
ndo'o va'a ini ra sɨkɨ ri. Chi ja ni ka'an ri ja
kunda'u ini ri nuu taka ra. Ti nɨnɨ ñukuu ini
ri ro'o naa ra, ti nu kuni Yandios ti kuchaku
yo naa yo, ti nu tuu, ti na kuū yo naa yo. 4 Ti
chundee xaan ini ri ti kusɨɨ xaan ini ri jiin
jnu'un ja ka jika ndaa ra, ti ja'a ri jnundee
ini maa ri, chi tendɨ'ɨ yo ka jito nundo'o.

5 Ti undi ni ka jaa ri ñuu Macedonia, tu
kuu kuɨtɨ ja ndetatu ri, chi jito ri nundo'o
taka ñuu. Chi iyo ja ni ka nduni'in ini yɨvɨ
nuu jnu'un ni ka'an ri un. Ti ni yu'u ri ja
sandau naa kaka yata yɨvɨ ni ka kandixia un.
6 Ti Yandios ja ja'a ya jnundee ini nuu yɨvɨ,
ka iyo jnu'un kui'ya ini. Ni sa'a ya ja naa
kundee ini ri jiin jnu'un ni ka'an Tito na ni
nchaa da. 7 Ti ni kusɨɨ ini ri, ko ansu nɨnɨ
maa ri, chi suni ni kusɨɨ xaan ini maa da ni
ka sa'a ra. Chi ni kasjnu'un da ja ka ñukuu
ini ra naa ra ja na kuni tuku ra nuu ri, jiin ja
ka kukui'ya ini ra sɨkɨ kuachi ra naa ra, jiin
ja ka ka'an ini ra ja'a ri ja ka ndɨ'ɨ ini ra. Ja
yukan vi'i ga ni kusɨɨ xaan ini ri.

8 Ti tutu ni taji ri nuu ra naa ra undi nuu,
vasu ni sa'a ja ni ka ndukui'ya ini ra, ko tu
kukui'ya ini maa ri ja ni sa'a siukan. Chi
vasu kukui'ya ini ri na ni taji ri tutu un, ti
vijna tukaa, chi ni jini ri ja jaku ni kɨvɨ ni
ka iyo jnu'un kui'ya ini. 9 Ti vijna kusɨɨ xaan

ini ri, ko ansu sɨkɨ ja ni ka ndukui'ya ini ra,
chi sɨkɨ ja ni ka'an ini ra nuu kuachi ra. Chi
ni ka kundee ra jiin jnu'un kui'ya ini nava
kuni maa Yandios, ti ansu so ni ka na'nu ini
ra naa ra. [10] Chi nu kukui'ya ini yo nava kuni
maa Yandios, yukan sa'a ja na ka'an ini yo
sɨkɨ kuachi yo, ti nama ya yo'o. Nusa ti tu
ndakuni'in yo ja ni ka'an kui'ya ini yo. Ko
nu ka kukui'ya ini yɨvɨ ja tu ka kuni kandixia
i, ni tu ni jniñu un vasu naa ka'an ini i sɨkɨ
kuachi i, chi sa vi'i ga jna'nu ndatu i jiin un
ti naa i.

[11] Ro'o, chi ni ka kukui'ya ini ra nava kuni
Yandios, ti vijna ja ni ka jini ra ja va'a ni
nijniñu ja ni ka kukui'ya ini ra un. Chi ni ka
nduku ndee ga ra ja ni ka ka'an ini ra nuu
kuachi un. Ti ni ka jitu ini ra ja na kendo
va'a ra, ti tu ni kejna'an ɨin nuu ra jiin chaa
ka sa'a kuachi un. Ti ni ka nduxaan ndixia
ra nuu chaa ka sa'a kuachi un, ni ka yu'u ra
ni ka jito ra kuachi un. Yukan ti ni ka ñukuu
ini ra ja kuni tuku ra nuu ri, ja iyo jnu'un
mani ini jiin yo. Ti ni ka iyo ndixia ini ra ja
nduxaan ra nuu chaa ka sa'a kuachi un. Ti
siukan ni ka xna'an ra ja tu na kuachi iyo
sɨkɨ ra, chi tu ni jajna'an ini ra ja sa'a chaa
un, ti ni nduxaan ra nuu da, ti maa da ni
ka'an ini da nuu kuachi da un.

[12] Ti na ni chaa ri tutu un, ansu maa ni
sɨkɨ chaa ja ni sa'a kuachi un, ni ansu maa ni
ja'a chaa ni ndo'o nda'a chaa un. Chi su'va
ni chaa ri tutu un nava na sa'a ra nanu sɨkɨ
nasa ni ka ka'an ini ra naa ra, ti siukan ni ka
xna'an ndaa ra nuu Yandios ja ni ka jandatu
ndixia ra jniñu ni ta'u ri nuu ra naa ra.

[13] Ja yukan ni kusɨɨ ini ri sɨkɨ maa ra naa
ra. Ti vi'i ga ni kusɨɨ ini ri ja ni jini ri ja iyo
sɨɨ xaan ini Tito. Ti kusɨɨ xaan ini da sɨkɨ
ja mani xaan ni kunchuku ra jiin da na ni
kuncha da yukan. [14] Ti tu ni kendo kui'ya ri
jiin Tito na ni ka'an ri jiin da ja kusɨɨ xaan ini
ri, chi yɨvɨ va'a ka kuu ra, chi tu ni kendo ri
jnu'un kanuū jiin ra naa ra. Chi nanu ni ka
jini ra ja iyo ndaa taka jnu'un ni ka'an ri sɨkɨ
ra, suni siukan ni kee ndaa ja ni ka'an ri jiin
Tito ja kusɨɨ ini ri sɨkɨ ra naa ra, ja va'a ka
siukun ra taka jniñu ni ta'u ri nuu ra. [15] Ti
vi'i ga kusɨɨ ini Tito jiin ra naa ra vijna, ti
ñu'un ini da ja va'a ni ka jandatu ra jnu'un
ni ka'an da. Ti ni ka iyo yɨñu'un ra, chi ni
ka ndɨ'ɨ ini ra ja tu nduni'in ini ra nuu da.
[16] Nusa ti kusɨɨ xaan ini ri jiin ra, chi kanu
ini ri ro'o naa ra.

Ni ini ni añu yo na kua'a yo

8

[1] Ñani naa ra, vijna ti kuni kachi ri ɨin
jnu'un nuu ra naa ra sɨkɨ kua'a ja va'a ni sa'a
Yandios jiin yɨvɨ ka kandixia ja kanchuku
ndañuu Macedonia. [2] Chi vasu ni jito xaan
i nundo'o, ko suni ni iyo sɨɨ xaan ini i jiin
jnu'un ya. Ti vasu nda'u xaan ni ka ndo'o
i, ko va'a xaan ni ka ja'a i xu'un ja kuu nuu
ɨnga yɨvɨ ka kandixia. [3] Chi ja'a ri jandaa ja
ni ka kusɨɨ ini i ni ka ja'a i nasa ka yɨjnɨ maa i,
ti undi vijna vi'i ga ni ka ja'a i nasa ka ñukuu
ini maa i. [4] Chi ni ka ka'an nda'u xaan i jiin
ri, ja na kua'a ri jnu'un ja na chindee jna'an i
jiin yo, ja kua'a i xu'un kuu taka ñani jna'an
yo ka kandixia ja nda'u i naa i. [5] Ti vi'i ga ni
ka sa'a i ansu nava ndo'o ini ri, chi ñukuu
ini i ja kanuu ga ja xnakan na nakua'a i maa
i ja kuandatu i nuu Jito'yo jiin nuu ri. Sia'an
ni ka sa'a i, chi ñu'un ini i ja ka sa'a i maa
ɨin ni ja kuni maa Yandios. [6] Ja yukan ni
ka'an ndaa ri jiin Tito ja na jaa tuku da nuu
kanchuku ra, ti na sino da jniñu ja ni keja'a
da, ja nastutu da xu'un ka kekoo ra ja kuu
yɨvɨ nda'u. [7] Chi maa ra naa ra, va'a xaan
ga ka sa'a ra taka jniñu ra, chi ka kandixia
ndaa ra Jesús. Ti va'a ka ka'an ra jnu'un ya,
ti va'a xaan ka kujnuni ini ra jiin jnu'un un.
Ti vi'i ga ka jitu ini ra ka sa'a ra taka jniñu
un. Ti ka kunda'u xaan ini ra ru'u. Nusa ti
suni kanuu ja na sa'a va'a ra jniñu ja'a, ja
kua'a ra ja kuu yɨvɨ nda'u.

[8] Ti ansu ja kuni ri ta'u ri jniñu nuu ra naa
ra, chi kachi ri nuu ra nasa kusɨɨ ga ini sava
yɨvɨ ni ka ja'a xu'un un. Ti siukan kuni ri ja
suni na kunda'u ndixia ini ra nuu yɨvɨ nda'u.
[9] Ti ja ka jini va'a ra nasa va'a xaan ni kuu ini
Jito'yo Cristo Jesús, ja ni kunda'u ini ya yo'o,
ti ja yukan ni kee ya andɨvɨ nuu ni kuña'nu
xaan ya. Ti ni ndunda'u ya nu ni chaa ya
nuu ñuyɨvɨ ja'a ja sɨkɨ ro'o naa ra. Ti siukan
ni sa'a ya nava na nduña'nu yo jiin ya nuu
ta'u ya jniñu, ti na ni'in yo ta'u nuu ya.

[10] Ti ja'a kuu jnu'un nava jani ini ri sɨkɨ
jniñu ja kua'a ra xu'un ja kuu yɨvɨ nda'u.
Va'a ni ka keja'a ka nastutu ra xu'un andu-
jin. Ko ansu maa ni xu'un ni nastutu ra, chi
suni ni ka kusɨɨ xaan ini ra naa ra nava ni
sa'a ra. [11] Nusa ti ka sinu ra jiin jniñu un. Ti
nanu ni kusɨɨ ini ra ja ni ka keja'a ra, suni
sia'an na kosɨɨ ini ra undi sinu ra, ti taka ra
na kua'a nasa ka ñava'a ra. [12] Chi nu kusɨɨ

ini yo kua'a yo, ti janta'u ya nuu yo nasa
ñava'a maa yo, chi tu jikan ya ja kua'a yo
ja tu ñava'a yo.
13 Ti ansu ja ka'an ri jnu'un ja'a, ti xndi'i
ini ra ja nasa ni'in ga ra ja chindee ra nuu
yɨvɨ nda'u, chi kuni ri ja ɨɨn nuu na kava ini
ra naa ra. 14 Chi kua'a ka ñava'a ra vijna, ko
kua'a ga ja kumani nuu taka i. Yukan ti nu
ɨɨn kɨvɨ ka ñava'a maa i, ti suni kuu taji i ja
ka nandɨ'ɨ ra nu na kumani nuu ra naa ra. Ti
siukan ɨɨn nuu na kuñava'a taka ra, 15 nava
ka'an nuu tutu ii Yandios sɨkɨ yɨvɨ ja ni ka
nastutu staa maná undi jana'an: "Chaa ni
nastutu kua'a, tu ni kendoso ga. Ti chaa ni
nastutu jaku ni, suni tu ni kumani nuu da",
kachi tutu.

Jnu'un Tito jiin uu ga da

16 Ti ru'u Pablo, na kuanta'u ri nuu Yan-
dios ja ni sa'a ya ja ndɨ'ɨ ini Tito ja'a taka ra
nanu ni ndɨ'ɨ ini maa ri ja'a ra naa ra. 17 Chi
ni janta'u da ja ni ka'an nda'u ri jiin da ja
na jaa da nuu kanchuku ra naa ra. Ti sɨkɨ ja
ndɨ'ɨ ini da taka ro'o naa ra, yukan ni kee da
kuaja da ja siuku da nava kuni ini maa da.
18 Ti suni taji ri ɨnga ñani yo kandixia
kuaja da jiin Tito nuu ra naa ra. Ti taka nuu
ka ndututu yɨvɨ ka kandixia, ka jajnu'un i
chaa un ja va'a xaan sajniñu da, ja ka'an
da jnu'un Cristo Jesús. 19 Ti taka yɨvɨ ka
kandixia, ni ka nakaji i maa da ja na chindee
da kin tejna'an da xu'un ja ni ka ja'a yɨvɨ.
Ti ka sa'a ri jniñu ja'a nava na kachi yɨvɨ ja
ña'nu xaan kuu Jito'yo, ja ni ja'a ya jniñu
ja'a nuu ri, ti nava na kuni ra ja ka jito nda'u
ri yɨvɨ nda'u. 20 Yukan ka sa'a ri nava tu
ka'an ndeva'a ni ɨɨn yɨvɨ sɨkɨ ri ja sɨkɨ xu'un
ni ka soko i ja kuu yɨvɨ nda'u. 21 Chi ka nduku
ndee ri ja ka siuku ndaa ri taka jniñu ka
ndiso ri, ko ansu nɨnɨ nuu Yandios, chi suni
ja kuu nuu yɨvɨ.
22 Ti suni taji ri ɨnga ñani yo kandixia
kuaja da jiin uu ga chaa ja'a. Ti ja ni kuu
tɨjnɨ jinu ni xna'an da ja kusɨɨ xaan ini da, ti
ja ka jito nchaa i taka jniñu da. Ti vijna ti
vi'i ga jitu ini da ja'a ra, chi ñukuu xaan ini
da ja na siuku ra. 23 Ti nu ka jikajnu'un yɨvɨ
sɨkɨ Tito, ti kachi ra ja kuu da chaa chindee
ru'u ja sajniñu da jiin ri, ja ka'an da jnu'un
Yandios ja kuu Cristo Jesús. Ti uu ga ñani yo
ja'a, ka kuu da ndaja'a ja ni taji uu ga ñani
kandixia nuu ra naa ra. Ti ka kuu da chaa
va'a, chi ka nakanajaa yɨvɨ nuu Yandios ja
kuu maa da, ja vii xaan ka sa'a da jniñu ni
ta'u ñani un nuu da naa da. 24 Nusa ti ro'o
naa ra, ja kanchuku ri jiin ra, na xna'an ra
nuu chaa ja'a ja taji ri nuu ra naa ra, ja iyo
mani ndixia ra jiin da, nava na kuni taka
ñani ka kandixia ja maa ri ni taji chaa ja'a
naa da.

Na kekoo yo xu'un ja kuu ñani jna'an yo

9

1 Vijna ti tukaa ñu'un ini ri ja chaa ri tutu
nuu ra naa ra sɨkɨ xu'un ja nastutu ra ja kuu
ñani yo ka kandixia ja ka ndo'o nda'u i. 2 Chi
ja ni jini ri ja ni kuu ini ra ja sa'a ra jniñu
va'a un. Ti ja yukan kusɨɨ ini ri ka'an ri
jiin yɨvɨ ndañuu Macedonia, ja taka ro'o ja
kanchuku ndañuu Acaya, ja ni ka iyo tu'va
ra ja kua'a ra xu'un un undi andujin. Ti na
kusɨɨ ini ra naa ra, chi ja yukan kua'a yɨvɨ
ndañuu Macedonia, suni ni ka kusɨɨ ini i, ti
suni ni ka ja'a i xu'un ja kuu yɨvɨ nda'u.
3 Ti ru'u Pablo, taji ri ñani kandixia ja'a
kuaja da nuu ra naa ra, ro'o ja kanchuku
ra Corinto, nava na kotu'va ndixia ra xu'un
un, chi tu ni ka'an ka'a ri sɨkɨ ra ja ja ka
iyo tu'va ndixia ra ja siuku ra jniñu un. Chi
ka iyo tu'va ra jiin xu'un un nava ni ka'an
ri. 4 Chi sanaa ti chaa ri jiin uu ga chaa
ndañuu Macedonia, ti kuni da ja tu iyo tu'va
ra, ti ni'in ri jnu'un kanuū, ti suni maa ra
naa ra kuta'u jnu'un kanuū, chi ja ni kachi
ri ja kotu'va ndixia ra naa ra. 5 Ja yukan
ni jani ini ri ja kanda'u ri jiin taka ñani ka
kandixia ja'a ja na jaa da nuu ra. Ti na
sino da ja kutu'va ra naa ra jiin xu'un ja ni
chisojnu'un ra ja kua'a ra. Ti sɨa'an kotu'va
ra, chi ɨɨn ja va'a ja kuu nuu taka ra kuu, ko
tu ja chayɨka yo ro'o naa ra.
6 Ti chu'un ini naa ra ɨɨn jnu'un ja'a, ja nu
jaku ni na kua'a ra ti suni jaku ni na ni'in
ra. Chi chaa sa'a jaku ni jniñu, suni jaku ni
jniñu da nastutu da. Ti chaa sa'a kua'a jniñu
suni kua'a jniñu da nastutu da. 7 Yukan ti
ndɨ ɨɨn ndɨ ɨɨn ra kua'a nasa kujaa maa ra.
Ti koto kuxii ini ra kua'a ra, ni tu kua'a ra
ja chayɨka ra maa ra nu tu kuu ini ra. Chi
kusɨɨ ini Yandios jiin yɨvɨ ja'a nɨ ini nɨ añu,
chi nɨ ini i ja'a i. 8 Ti Yandios kuu ya sa'a ja
kusɨɨ xaan ini ra ja va'a chindee ra nuu yɨvɨ
nda'u. Ti sa'a ya ja nɨnɨ na kotu'va ini ra
ja sa'a ra jniñu va'a un, chi maa ya kuu ja
kua'a tendɨ'ɨ ja nandɨ'ɨ ra ja kuchaku ra nuu

ñuyɨvɨ ja'a. Ti vi'i ga kua'a ya nuu ra nava na
chindee ra jiin taka jniñu va'a ja nandɨ'ɨ ja
chindee yo jiin. [9] Chi sia'an yoso nuu tutu ii
Yandios sɨkɨ taka yɨvɨ ka chindee yɨvɨ nda'u:
Ni ini da ni ja'a kua'a da nuu yɨvɨ nda'u.
Ti taka jniñu va'a ni sa'a da un, nɨnɨ kendo
ja kuu taka saa ni.
Kachi tutu ii.
[10] Ti kuu ini Yandios nuu yo ja ja'a ya kua'a
ja kuu tata nuu chaa sa'a jniñu, chi maa
ya kuu ja ja'a staa yaji yo. Chi sia'an sa'a
ndixia ya, ti vi'i ga na kua'a ya nuu ra taka
ja nandɨ'ɨ ra ja chindee ra nuu yɨvɨ nda'u. Ti
suni nakaya ga ya taka jniñu va'a ja ka sa'a
ra un. [11] Ti Yandios siin ya nakaya ya taka
ja nandɨ'ɨ ra nava na kua'a ra. Ti xu'un ja
kua'a ra ki'in nuu taka ñani nda'u xaan, ti
maa i nakuanta'u xaan i nuu Yandios sɨkɨ ja
ni sa'a ra jniñu va'a un, nava ni kanda'u ri
jiin ra naa ra. [12] Sia'an kuu, chi xu'un ja ka
taji ra nuu yɨvɨ nda'u un, ansu nɨnɨ ka jnɨɨ
i sia'an ni ja kumani nuu i. Tuu, chi su'va
ka nakuanta'u xaan i nuu Yandios ja siukan
ni sa'a ya ja ka chindee ra nuu i. [13] Ti nu
sia'an ka chindee ra jiin ja ka nandɨ'ɨ yɨvɨ
nda'u, nusa ti ka nakuanta'u i nuu Yandios
ja ña'nu kuu jniñu sa'a ya, chi ka chindee
ra ja kumani nuu i. Ti ka nakuanta'u i nuu
ya jiin jniñu va'a un, chi ni ka ja'a ra jandaa
ndixia ja ka kandixia ra jnu'un Yandios sɨkɨ
Cristo nanu ka kandixia i naa i suni. Ti suni
jiin jniñu va'a un ja'a ra jandaa ja ñu'un
ini ra ja kuandatu ra jnu'un Cristo nanu ka
jandatu maa i. Yukan kuu ja nakuanta'u
i nuu Yandios ja siukan ni sa'a ya ja ni ka
ñu'un ini ra ja chindee ra i, jiin ja suni ñu'un
ini ra ja chindee ra taka ja kumani nuu sava
ga yɨvɨ. [14] Ti yɨvɨ nda'u un ka ni'in i xu'un
ja ka taji ra, suni kakanta'u i ja'a ra. Chi
koo mani xaan i jiin ra sɨkɨ ja va'a xaan sa'a
ya jiin ra, ja ni ka chindee ra i jiin taka ja
kumani nuu i.
[15] Ti na kuta'u yo nuu Yandios, chi ni ja'a
ya Se'e ya nuu yo ja kuu ɨin ta'u ka'nu xaan
ga, ti tu kujaa kuɨtɨ yo ja xndaku ndɨ'ɨ yo
jnu'un ya.

Jniñu ña'nu ndiso Pablo ja kuu da apóstol

10

[1] Ti ru'u Pablo, ka'an nda'u ri jiin taka
ro'o, ja kanchuku ñuu Corinto, ti ka'an
nda'u ri jiin ra jiin jnu'un ni ka'an maa
Cristo, ja vita ini ya ti mani ini ya. Ru'u, chi
ka ka'an sava ra ja nu kancha ri jiin ra, ti
su'va nda'u ga sa'a ri maa ri, ko nu kancha
jika ri, chi chundee ini ri ka'an ni'in ri jiin
ra naa ra. Siukan ka ka'an sava ra. [2] Yukan
ka'an nda'u ri jiin ra ja nu na jaa ri nuu
kanchuku ra, ti tu nduku ra ja nduxaan tuku
ri nuu ra. Chi sava ra ka ka'an ja sa'a ri jniñu
nanu ka sa'a yɨvɨ ja kanchuku ñuyɨvɨ ja'a
ja tu ka kandixia i Cristo. [3] Ti vasu kancha
ri ñuyɨvɨ ja'a, ko tu sajniñu ri nanu ka sa'a
yɨvɨ kanchuku ñuyɨvɨ ja'a, ja ka kanaa i jiin
jna'an i, chi ka nduni'in ini i, ti ka sa'a i
jniñu kue'e. Chi su'va kanaa ri jiin taka
jnu'un kue'e un. [4] Ko tu jani ini ri ja kanaa
ri jiin jniñu kue'e un ti kundee ri jiin, ti kuu
kundee ri sɨkɨ jnu'un kue'e un, chi ka'an
ri mani jnu'un ndaa ja ja'a maa Yandios,
chi kachi Yandios ja ña'nu ga kuu jnu'un
ya ja kundee sɨkɨ taka jnu'un kue'e ja ka
ka'an yɨvɨ ñuyɨvɨ ja'a, ja ka nduni'in ini i sɨkɨ
jnu'un Yandios. [5] Siukan kuu xnaa ri taka
jnu'un ja jajniñu yɨvɨ ka kanaa sɨkɨ jnu'un
Yandios. Ti jiin jnu'un Yandios kundee ri
sɨkɨ jnu'un ka ka'an vixi yɨvɨ sɨkɨ jnu'un
Yandios. Ti jasɨ ri taka jnu'un un ja ka
ndo'o ini i ja ɨin nuu jiin jnu'un ya. Sia'an
sa'a ri nava na kandixia i Cristo. [6] Ti ndɨ'ɨ
ra kuandatu taka jnu'un Yandios ja ta'u ri.
Yukan na ti kotu'va ri ja kua'a ri nundo'o
nuu taka ga yɨvɨ ja tu kuni kuandatu i nuu
jnu'un Yandios.

[7] Ti taka ra yukan, chi tu ka jani va'a ini
ra nasa ka'an sava ga yɨvɨ un. Chi iyo yɨvɨ
ja ka'an vixi i ja jandaa ndixia kuu ja yɨ'ɨ
i nda'a Cristo, ti nuu maa ɨin ni Cristo ka
junukuachi i. Vatuni ka'an i, ko sɨkɨ yɨvɨ un
na kani va'a ini i ja suni siukan junukuachi
ri nuu ya. [8] Ti chundee xaan ini ri ja ka'an
ri jnu'un sɨkɨ jniñu ndiso ri ja ni ja'a Jito'yo
nuu ri, ti tu kukanuu ri. Chi jniñu un kuu
ja chindee ri ro'o jiin jnu'un Yandios, ja
xna'an ri nuu ra nava na kuixia ini ra jiin
jnu'un un, ansu ja sa'a ri ja ndeokava ini ra
nuu kuachi. [9] Ka'an ri un nava tu kani ini ra
ja nduku ri jnu'un siu'u ri taka ra jiin tutu
ri. [10] Chi sava ra ka ka'an ja taka tutu taji ri,
mani nduxaan ri ti ni'in xndaku ri jniñu. Ko
tuu, chi nu chaa ri tutu un tu kundee ini ri
ja xndaku ni'in ri. Ti suni tu ka'an vii ri tɨ'lɨ,
kachi sava ra. [11] Ti yɨvɨ ka'an ja siukan kuu,
ti na sa'a i ja nanu ka'an ni'in nuu tutu ri ja
kande jika ri, ti suni sia'an ni'in xndaku ri

jniñu nuu ra nu na kuncha ri jiin ra.
12 Ti va tu chundee ini ri ja sa'a ña'nu
ri maa ri nanu ka sa'a sava chaa un ja ka
jajnu'un da maa da. Chaa un, chi iyo ñaa
xini da, ti ka'an vixi da ja kuña'nu ga da
ja kuu jna'an da. Ti tu ka sa'a da nasa iyo
ga nuu Yandios. 13 Ko sɨkɨ jniñu ndiso ri, tu
nduku ri ja nduña'nu ri nuu ɨnga jniñu ja
tu ni ja'a ya nuu ri. Chi su'va sa'a teyɨɨ ri
maa ri sɨkɨ jniñu ni ja'a Yandios nuu ri, chi
ni ja'a ya jnu'un ja na sa'a ri jniñu un nuu
ro'o, yɨvɨ ñuu Corinto. 14 Ti vatuni sa'a teyɨɨ
ri maa ri jiin jniñu un nuu ro'o chaa ñuu
Corinto, ti tu jakuɨñɨ ri ja ka'an ri un, chi
jandaa ndixia kuu ja xnakan maa ri ni ka'an
jnu'un Yandios sɨkɨ Cristo. 15 Ti tu kuva'a ini
ri sɨkɨ jniñu ni sa'a ɨnga chaa, chi mani jniñu
ja ni ja'a Yandios nuu maa ri na xna'an ri.
Chi ñu'un teyɨɨ ini ri ja vi'i ga na kandixia
ra, ti vi'i ga na kundiyo ini ra kuandatu ra
nuu jnu'un Yandios. Ti siukan na ndukua'a
jniñu ni ja'a Yandios nuu ri ja sa'a ri jiin ra
naa ra. Chi maa Yandios kachi ja taka ñuu
na sa'a ri jniñu un. Ti yukan na kuandatu i
nuu jnu'un ya, yukan ti ni'in ri jnundee ini.
16 Ja na ki'in ri uu ga ñuu ka iyo ichi jata ñuu
ra un, ja na kuu jicha ga nuu kuikonuu ri
ka'an ri jnu'un Cristo Jesús. Ko tu kɨvɨ nduu
ri ja sa'a vixi ri ini ri nuu ja ni jikonuu ɨnga
chaa ni ka'an jnu'un Cristo Jesús.
17 Ti nu nau chaa kuni nduña'nu teyɨɨ, ti
na nduña'nu da sɨkɨ ja na sa'a Jito'yo, ti ansu
sɨkɨ ja sa'a maa da. 18 Chi ka iyo chaa ka ja'a
jandaa ja kuu maa da, ti kachi da ja va'a ga
kuu jniñu sa'a da. Ko chaa jajnu'un maa
Jito'yo, yukan kuu ja kendo yɨñu'un nuu ya.

Ka'an Pablo sɨkɨ chaa ka xndoña'an

11

1 Taka ro'o ja kanchuku ñuu Corinto, na
koñaa jnu'un ka'nu ini ra naa ra, ti na ka'an
ri jaku ni jnu'un sɨkɨ jniñu nava ka ka'an yɨvɨ
naa i. Ko kuaka'nu ndixia ini ra sɨkɨ jnu'un
un, 2 chi ka'an ri sɨkɨ jniñu ni sa'a ndijin ri
ja ka jini ndaa ra. Ja yukan kukuɨñɨ ndixia
ri ja'a ra, ti ndɨ'ɨ ini ri sɨkɨ ro'o naa ra. Chi
maa Yandios sa'a ja sia'an na kukuɨñɨ ri ja'a
ra. Chi taka ro'o, ka kuu ra nanu ɨɨn ña'an
ja iyo ndoo, chi jiin jniñu yukan ni sa'a ri ja
na kejna'an ra jiin Cristo, ja kandixia ndaa
ra jnu'un ya, nanu kejna'an ɨɨn ña'an jiin yɨɨ
ña.
3 Ko ndɨ'ɨ ini ri ja sanaa ti kandixia ra
jnu'un ka ka'an uu ga yɨvɨ ti xnda'u da ro'o,
ti xndoo ra jnu'un ja chiñu'un ra Cristo jiin
nɨ ini nɨ añu ra. Chi suni siukan ni sa'a ja'u'u
jiin Eva, chi ni kɨvɨ ini ɨɨn koo, ti ni xnda'u
i ña jiin jnu'un ndichi. 4 Ndɨ'ɨ ini ri sɨkɨ ro'o
naa ra, chi kii ɨnga chaa nuu kanchuku ra
ti tu ka'an da jnu'un Jesús nanu ni xndaku
ri nuu ra naa ra, ti va'a ka janta'u ra ɨnga
espíritu ja tu kejna'an jiin Espíritu Santo. Ti
yachi ka janta'u ra jnu'un ka'an ɨnga chaa
un ja tu kejna'an jiin jnu'un Jesús. 5 Ti taka
chaa un ka kandixia ra ja ka'an da ja ka
ndo'o ini da ja ka kuu da apóstol kuña'nu
ga, ko na kachi ri ja tu kuña'nu kuɨtɨ chaa
un nuu ri. 6 Chi vasu tu ni'in va'a ri jnu'un ja
ka'an vii ri, ko chaku va'a ini ri taka jnu'un
xna'an ri nuu ra naa ra. Ti sɨkɨ jniñu ndiso
ri un, va'a xna'an kaji ri taka jnu'un kanuu,
nava na chaku va'a ini ra naa ra.
7 Tu ni jikan ri xu'un nuu ra naa ra, ja ni
ka'an ri jnu'un Yandios sɨkɨ Cristo. Yukan ni
sanda'u ri maa ri ja ni sa'a ri jniñu jiin nda'a
ri nava tu kakan ri xu'un nuu ra. ¿Nusa
ti vijna ti kankuachi ra nuu ri ja siukan ni
sa'a ri nu? 8 Chi nuu sava ga ñani yɨvɨ ka
kandixia ni ki'in ri xu'un ni ka ja'a i, nava na
kuajniñu ri ja kuncha ri jiin ra ja na xndaku
ri jnu'un ya nuu ra naa ra. 9 Chi na ni kuncha
ri jiin ra naa ra ti ni nandɨ'ɨ ri xu'un, ko
tu ni jikan kuɨtɨ ri nuu ni ɨɨn ra ja xndi'i ri
ini ra. Chi ñani yo ja ka kandixia ichi ñuu
Macedonia, ni ka ja'a da nuu ri ja ni nandɨ'ɨ
ri. Ti siukan tu ni xndi'i kuɨtɨ ri ini taka
ro'o naa ra. 10 Ti sɨkɨ ja iyo niña mani jnu'un
ndaa Cristo inijnuni ri, ja yukan ka'an ri ja
ni xndaku va'a ri jnu'un Yandios sɨkɨ Cristo.
Ti tu ni ki'in ri xu'un nuu ni ɨɨn yɨvɨ nɨ
ndañuu Acaya, nava tu kasɨ i ja iyo sɨɨ ini
ri ja siukan ni ka'an ri jnu'un Cristo. 11 ¿Va
nu tu kunda'u ini ri nuu ra naa ra ja ka'an
ri siukan, ka jani ini ra nu? Ko tuu, chi maa
Yandios jini va'a ya ja kunda'u ini ri nuu ra
naa ra.
12 Ko na kachi ri ja siin ri jiin jniñu ni ja'a
Yandios nuu ri, ko tu ki'in ri xu'un ra naa
ra jiin jniñu un. Ti sia'an na kasɨ ri taka
jnu'un vixi ka ka'an uu ga chaa un, ja ka
ka'an da ja ɨɨn nuu ni ka sa'a da jniñu ya jiin
ri. 13 Ti chaa un, chi ansu apóstol ndaa ka
kuu da, chi mani ka xnda'u da jiin jniñu ka
sa'a da. Ti sa'a da ja ka kuu da apóstol nuu

Cristo. [14] So naa ini yo ja siukan ka sa'a da,
chi ja ni jini yo ja ja'u'u un ni nasama maa, ti
xnda'u yaku, nanu ja kuu ɨɨn ángel Yandios
ja ndinchaa ti sa'a mani jniñu ndoo. [15] Ja
yukan suni so naa ini yo nde'e yo taka chaa
ka jajniñu nuu ja'u'u un, chi xnda'u da maa
da ja chaa jika ndaa kuɨtɨ kuu da. Ko chaa
kɨvɨ ja ni'in da ya'u da sɨkɨ jniñu ndeva'a ka
sa'a da un.

Nundo'o ni jito Pablo ja kuu da apóstol

[16] Ɨnga jinu ka'an ri jiin ra naa ra ja ni ɨɨn
ra tu kani ini ja chaa kaku'u kuu ri. Ko nu
sia'an ka ndo'o ini ra, ti va kuanta'u ra ru'u
jiin jnu'un ka'an ri nanu ɨɨn chaa kaku'u
nusa. Ti nu sia'an, va suni maa ri kusɨɨ tɨ'lɨ
ini ri nanu ka sa'a uu ga chaa yukan. [17-18] Ja
ka'an ri siukan, ko ansu ja ni ka'an maa
Jito'yo kuu ja ka'an ri, chi sa nanu chaa iyo
ñaa xini, sia'an ka'an ri ja kusɨɨ teyɨɨ ini ri
nusa. [19] Ti kanu ini ri ro'o naa ra, chi va'a ka
janta'u ra nuu chaa ka ñaa xini, chi ndixia
ra ja chaa ndichi xini ka kuu ra, chi tu'va
xaan ra naa ra. [20] Ko janta'u ra taka chaa
un ja ka chayɨka da ro'o ja na kunukuachi
ra nuu da, jiin taka chaa ka chayɨka ro'o ja
na kua'a ra taka ja nandɨ'ɨ da ja kuchaku da.
Suni ka janta'u ra taka chaa un ja ka xnda'u
da ro'o jiin jnu'un ka'an da. Ti nu chaa un
sa'a ña'nu da maa da nuu ra ti vasu na kua'a
da jikɨ nuu yɨkɨ nuu ra, va kuanta'u ra chaa
un. [21] Ti vasu kukanuu ri ja kachi ri, ko na
kachi ri ja va tu kuña'nu ri ja kusɨɨ teyɨɨ ini
ri nanu ka sa'a taka chaa un.

Ko vijna ti nu iyo sava chaa ka chundee
ini da ka'an da ja kusɨɨ teyɨɨ ini da naa da, ti
suni na chundee ini tu maa ri nusa. Ti na
ka'an ri nanu ka ka'an chaa un ja ka'an da
nanu chaa ñaa xini. [22] Ti nu kusɨɨ teyɨɨ ini da
ja chaa hebreo ka kuu da, ti suni ru'u. Nu
kusɨɨ teyɨɨ ini da ja se'e nación Israel ka kuu
da, ti suni ru'u. Ti nu kusɨɨ teyɨɨ ini da ja kuu
da jna'an tata Abraham na jana'an, ti suni
ru'u. [23] Ti vijna ka'an ri nanu ka'an chaa ñaa
xini un, chi na kachi ri ja kusɨɨ teyɨɨ ini ri
ja junukuachi ri nuu maa Cristo. Ti chaa ka
xndoña'an un ka ka'an da ja ka junukuachi
da nuu Cristo, ko ru'u vi'i ga ka'an ndaa ri
ja junukuachi ri nuu ya, chi vi'i ga sajniñu ri
ansu taka ga chaa un. Ti tɨjnɨ ga jinu ni kani
yɨvɨ ru'u. Suni tɨjnɨ jinu ni ja'an ri vekaa.
Ti suni tɨjnɨ jinu ni ka kuni ka'ni yɨvɨ ru'u
ja na kuū ri. [24] Ti jna'an ri chaa hebreo un,
u'un jinu ni ka kani da ru'u jiin yo'o ñɨɨ, ɨɨn
ku'va oko xia'un kuun jinu ni ka ja'a da sɨkɨ
ri taka jinu. [25] Uni jinu ni ki'in ri yujnu xii.
Ti ɨɨn jinu ni ka ja'a da yuu sɨkɨ ri. Uni jinu
ni kee ka'nu barco ri chii nducha mar un.
Ɨɨn ñuu jiin ɨɨn nduu ni ka yosojnene ri undi
sava kuɨtɨ mar un. [26] Ti sɨkɨ jniñu ndiso ri,
tɨjnɨ jinu jito ri nundo'o ja jika ri ichi. Ti ni
kaku ri nuu taka yucha na'nu un. Ti ni kaku
ri nuu taka ñakui'na. Suni ni kaku ri nuu
yɨvɨ nación ri jiin yɨvɨ ñuu jika. Ni kaku ri
nuu yɨvɨ ñuu ja ni ka ndondaa sɨkɨ ri. Suni ni
kaku ri nuu yaku ri nuu ñu'un te'e, jiin nuu
jika ri nuu nducha mar ti suni ni kaku ri.
Ti suni ni ndo'o ri sɨkɨ jniñu kue'e ja ka sa'a
jna'an ri hebreo ja ka xndoña'an da. [27] Kua'a
nundo'o ni jna'an ri ja ni ndɨ'ɨ ini ri. Kua'a
jinu ni ja'ni ri maa ri jiin ma'na ja tu ni kixi
ri. Ni ji'i ri soko. Ni ichi ri nducha. Ti ja sɨkɨ
jniñu ndiso ri tɨjnɨ jinu ni iyo ndicha ini ri.
Tɨjnɨ jinu ni kuita xaan ri. Ni ndo'o ri kajin
ti ni kumani sa'ma nuu ri.

[28] Ti sɨkɨ taka nundo'o ni ndo'o ri yukan,
chi iyo ga. Ko ndɨ kɨvɨ nakani ini ri, ti jitu
ini ri ja kuu taka yɨvɨ kandixia. [29] Ti nu iyo
ɨɨn yɨvɨ ma'ñu yɨvɨ un ja tu kuni siuku ndaa
i jnu'un Yandios sɨkɨ Cristo, ko ndo'o xaan
ini ri ja kuu i. Ti nu ɨɨn yɨvɨ un na kanakava
i nuu kuachi ja sa'a ɨnga yɨvɨ, ti kondo'o ri
jnu'un kanuu jiin jnu'un kuɨtɨ ini.

[30] Ti nu kanuu ja kusɨɨ teyɨɨ ini ri, nusa ti
na kusɨɨ teyɨɨ ini ri sɨkɨ taka nundo'o yukan
ja ni ndo'o ri, ti na siuku ri jiin jniñu ndiso
ri nuu Yandios, chi taka nundo'o un xna'an
ja tu iyo ndee ini maa ri ja siuku ri jniñu
un. [31] Ti Yandios, ja kuu Tata Jito'yo Cristo
Jesús, jini va'a ya ja ka'an ndaa ri. Ti ja kuu
taka saa ni na ka'an yɨvɨ ja ña'nu xaan ga
kuu Yandios.

[32] Na ni kunde ri ñuu Damasco, ti gober-
nador ja ta'u jniñu nɨ región nuu yɨnda'a
rey Aretas, ti ni jani da soldado ka ndito va'a
taka yuxe'e nama ja jikonduu ñuu un, ja jnɨɨ
da ru'u ja ki'in ri vekaa niku. [33] Ti ni kɨvɨ ri
ini ɨɨn chika ka'nu, ti yɨvɨ ka kandixia un,
ni ka tava i ru'u yu'u ventana ɨɨn ve'e ja iyo
sɨkɨ nama un, ti ni skuun i ru'u jiin chika un.
Ti siukan ni kaku ri nuu chaa yukan, ja ni
ndo'o ini da ja jnɨɨ da ru'u niku.

Ja ni naxna'an Yandios nuu Pablo ja na stuu da nuu yɨvɨ

12

1 Ti ru'u Pablo, kachi ri ja tundo ni jniñu
ja kusɨɨ teyɨɨ ini yo, ko na kachi ri ɨɨn jnu'un
sɨkɨ ɨɨn ja ni naxna'an maa Jito'yo nuu ri.
2 Jini ri ɨɨn chaa kandixia Cristo, ti ni kuu
xia'un kuun kuiya ja ni sa'a ya ja ni ndaa
chaa un kua'an da undi andɨvɨ kuu uni. Ko
tu jini ri nu ni ja'an da jiin yɨkɨ kuñu da xi
tuu, xi ni xndoo da yɨkɨ kuñu da, tu jini ri.
Maa Yandios kuu ja jini. 3 Ti jini ri chaa un,
ti tu jini ri nu kua'an da jiin yɨkɨ kuñu da, tu
jini ri. Maa Yandios kuu ya jini. 4 Chi ni sa'a
ya ja ni nchaa chaa un nuu kanchuku ndɨyɨ
ni ka nanita'u. Ti ichi chukan ni jiniso'o da
jnu'un ja tu kuu xndaku da nuu ɨnga yɨvɨ.
5 Ti sɨkɨ ja ni sa'a Yandios siukan jiin chaa
un, kuu ja kusɨɨ teyɨɨ ini ri, ko sɨkɨ maa ri,
chi tu kusɨɨ ini ri. Ko ndixia ja kusɨɨ teyɨɨ ini
ri sɨkɨ taka nundo'o ni ndo'o ri un ja siuku ri
jniñu ndiso ri, chi taka nundo'o un xna'an
ja tu na jaa iyo ini maa ri ja siuku ri jniñu un.
6 Ko nu ka'an ri jnu'un sɨkɨ maa ri ja kusɨɨ ini
ri, ti ansu ja naa xini ri ja sa'a ri siukan, chi
jandaa ndixia iyo jniñu ri ja kusɨɨ teyɨɨ ini ri.
Ko tu sa'a ri, chi tu kuni ri ja kondo'o ini yɨvɨ
ja kuña'nu ga ri ja ni jini i xi ja ni jiniso'o i
ka'an ri.

7 Ti sɨkɨ ja ni xna'an ndijin Yandios ru'u
kua'a ja vii xaan kaa nuu ni ndaa ri un. Ja
yukan tu kuni ya ja sa'a ña'nu ri maa ri. Ja
yukan ni ja'a ya ɨɨn nundo'o ja kondo'o yɨkɨ
kuñu ri. Ti sɨkɨ un ni ja'a ya jnu'un ja na
sajniñu ja'u'u un, ja xndo'o ru'u nava tu sa'a
ña'nu ri maa ri. 8 Ti uni jinu ni ka'an nda'u
ri jiin Jito'yo ja na chajiyo ya un ki'in. 9 Ko
ni ka'an ya jiin ri: “Tuu, chi tu kumani ja
kunda'u ini ri ro'o. Jandaa ndixia kuu un,
chi nu jani ini yɨvɨ ja tu kundee i ja sa'a i
jniñu, ja ta'u ri nuu i. Nusa ti sa'a ri ja ni'in
ga i jnu'un ndee ini i nava na siuku i jiin
jniñu un”, ni kachi ya. Ja yukan ti kusɨɨ ini
ri ja ndo'o ri nundo'o nu sa'a ri jniñu un, chi
siukan sa'a Cristo ja vi'i ga na kuni ini añu
ri sa'a ri jniñu ni ja'a ya nuu ri. 10 Ja yukan
kuu ja kusɨɨ teyɨɨ ini ri ja ndo'o ri nundo'o
nɨ siuku ri jniñu un. Ti sɨkɨ jniñu un ka'an
kue'e i sɨkɨ ri, jiin ja iyo kua'a ja tu kumani,
nau ni jiin ja jito u'u yɨvɨ ru'u, jiin taka ga
nundo'o kondo'o ri sɨkɨ Cristo. Chi nu jani
ini ri ja tu kuɨtɨ ja siuku ri jiin jniñu un, ti
kɨvɨ un sa'a ya ja ni'in ri jnu'un ndee ini ja
kundee ri.

Ndɨ'ɨ ini Pablo sɨkɨ yɨvɨ ka kandixia ñuu
Corinto

11 Yukan ti ka'an ri nanu ɨɨn chaa ñaa xini
ja ni kusɨɨ teyɨɨ ini maa ri nusa. Ti sɨkɨ ja tu
ni ka kandixia ra ru'u, ti ja yukan ni sa'a ri
siukan. Chi kanuu ja ni ka'an ra ja'a ri nuu
chaa ka'an sɨkɨ ri, ko tu ni sa'a ra siukan,
vasu tu kumani kuɨtɨ sɨkɨ jniñu sa'a ri nuu
jniñu ka sa'a chaa ka ka'an ja ka kuu da
apóstol kuña'nu ga. 12 Chi ni sa'a ndixia ri
tɨjnɨ jniñu ña'nu nu ni kuncha ri jiin ra ini
ñuu Corinto yukan, ti jiin jniñu un ni ja'a
ri jandaa ja kuu ri apóstol ndiso jniñu nuu
Yandios. Chi jniñu ña'nu un ni ja'a jandaa ja
maa Yandios ni taji ya ru'u, jiin ja ni naa ini
yɨvɨ ja ni jini jniñu ña'nu un, jiin ja xna'an ja
kuña'nu xaan ga Yandios, ja ni ja'a ya jniñu
un nuu ri ja na ka'an ri jnu'un ya. Ti ni siin
ri jiin jniñu un nuu ra naa ra vasu na koo
ndo'o koo nene ri ja na siuku un. 13 Vasu
ni sa'a ri jniñu un, ko tu ni sa'a ri nanu ni
sa'a ri nuu uu ga yɨvɨ ka kandixia, chi tu ni
jikan ri nuu ra ja kuchaku ri. Ja yukan tu ni
kundee ɨɨn nuu ra jiin uu ga yɨvɨ ka kandixia
un ja ni ja'a ja kuchaku ri. Ti saka'nu ini naa
ra nu siukan ni sa'a ri kuachi, ja tu ni jikan ri
nuu ra naa ra ja kuu ja kuchaku ri un nusa.

14 Vijna ti iyo tu'va ri ja jaa nde'e ri ro'o
naa ra jinu kuu uni. Ti suni tu kakan ri nuu
ra ja kuu kuchaku ri, chi ansu yukan kuu ja
kuni ri, chi sa ja kanuu ga un jitu ndi'i ini ri
na kendo va'a ra nuu Yandios. Yukan ka'an
ri, chi ka kuu ra se'e ri ja jitu ndi'i ini ri, ti
se'e ansu kanuu ja nakaya i ja kuu tata i. Chi
su'va tata un kanuu ja kua'a da ja nandɨ'ɨ
se'e da. 15 Ja yukan kuu ja ka kuu ra nanu
se'e ri, ti nu kuaja ri yukan, ti kusɨɨ ini ri
ja vi'i ga sajniñu ri jiin nɨ ini nɨ añu ri jiin
ra naa ra. Ti sia'an ndiyo ini ri sajniñu ri
undi tukaa kundee ri siin ri, chi jitu ndi'i ini
ri sɨkɨ ro'o naa ra ja na kendo va'a ra nuu
Yandios. Ti vasu siukan kunda'u ini ri ro'o
naa ra, ko ro'o tɨ'lɨ ni ka kunda'u ini ra ru'u.

16 Ti iyo jaku ra un ja ka'an ja vasu tu
ni jikan ri nuu ra ja kuu kuchaku ri, ko
chaa xndoña'an kuu ri, chi ni nduku ri nasa
ndichi ja ni'in ri xu'un ra, chi sia'an ka ka'an
sava ra. Ko tuu. 17 Ti ru'u Pablo, jikajnu'un
ri ro'o naa ra, chaa ni taji ri un, iyo ɨɨn da ja
ni xnda'u ro'o naa ra ja keni'in da xu'un ra
ja kuu maa ri nu? Ko tu kuɨtɨ. 18 Ti ni ka'an
nda'u ri jiin Tito ja kuan nde'e da ro'o naa
ra, ti ni taji ri ɨnga ñani kandixia ni jaa jiin

da. Ti jikajnu'un ri ro'o, ¿ni xnda'u Tito ro'o
naa ra ja ni keni'in da xu'un nuu ra ja kuu
maa da xi nau? Tuu, chi ɨɨn nuu ni ka sa'a
ndɨnduu ri, chi ɨɨn ni ichi ka jika ri.
19 ¿Ti sɨkɨ taka jnu'un xndaku ri ja'a, ka
jani ini ra ja na nduku ri ka'an ri ja'a maa ri
nu? Ko ansu siukan kuu, chi ja jini Yandios
ja ka'an ri mani jnu'un ja kuni Cristo. Ti
jini ya ja kunda'u ini ri ro'o, ñani. Ti sɨkɨ
un xndaku ri jiin taka jnu'un ja'a nava na
kendo'o ini ra naa ra jiin jnu'un Yandios.
20 Sia'an siin xndaku ri, chi yu'u ri ja chaa ri
nuu ra, ti sanaa ti kuni ri ja tu ka sa'a ri jniñu
va'a ja jajna'an ini ri. Ti ro'o naa ra, suni tu
jajna'an ini ra nu iyo ja nduxaan ri nuu ra.
Chi sanaa ti kanaa ra, xi kukuasun ini ra, xi
kuɨtɨ ini ra, xi sasɨɨn jna'an ra, xi chakuachi
ra sɨkɨ jna'an ra, xi ka'an ndeva'a sɨkɨ jna'an
ra, xi nduvixi ra maa ra ja tu kejna'an jiin
jniñu ka sa'a ra. 21 Ti yu'u ri ja nu na chaa
tuku ri, ti kua'a Yandios jnu'un kanuū ini ri
sɨkɨ jniñu kue'e ka sa'a ra. Ti kukui'ya ini
ri nu iyo kua'a ra ja ni ka nchakuachi undi
nuu, ti tu ja'i nakani ndɨ'ɨ ini ra ja xndoo
ra jniñu kue'e un, jiin yɨvɨ ja ka yɨsɨkɨnchaa
jna'an sɨkɨ jnu'un sɨɨ ini, jiin sava'ni ga nuu
jniñu kue'e ka sa'a ra un, ja tu ja'i naa ini ra.

Kanxia'u Pablo jiin jnu'un xndaku da sandɨ'ɨ ni ga

13

1 Ja'a kuu uni jinu ja kuan nde'e ri ro'o naa
ra. Ti na sa'a ndaa yo jniñu ja ka'an tutu ii
Yandios. Jiin jnu'un uni testigo ti kundaa
taka jniñu. 2 Ti ndixia ja ja ni xndaku ni'in ri
nuu yɨvɨ ka sa'a kuachi un, ti suni sia'an nuu
sava ga i. Ti vijna vasu jika kancha ri jiin ra,
ko nu na jaa ri ɨnga jinu, ti tukaa kuanka'nu
ini ri nuu i jiin kuachi i. 3 Ti iyo ichi ri ja sa'a
ri sia'an, nusa ti na kondaa ja mani ka'an
ri jiin jnu'un ni ja'a Cristo. Ti nu ka'an ri
mani jnu'un ni ja'a Cristo, nusa ti na xna'an
ri jniñu ña'nu ja sa'a ya jiin ri ja xndaku ri,
nuu ra jiin jnu'un ja nduxaan ri. 4 Chi vasu
ni iyo vita ini Cristo ja tu ni xna'an ya jniñu
ña'nu ya na ni ji'i ya nuu nda'a cruz, ko vijna
ti chaku ya sɨkɨ jniñu ña'nu ni sa'a Yandios
jiin ya. Ti suni sɨkɨ ja yɨ'ɨ ri jiin ya, ti iyo
vita ini ri ja tu ja'i ni nduxaan ri jiin ra naa
ra. Ko vijna nu na jaa ri nuu kanchuku ra
ñuu Corinto, ti suni na xna'an ri nuu ra ja
ndiso ri jniñu ña'nu ja ni ja'a Yandios nuu
nɨ kancha ri ñuyɨvɨ ja'a.
5 Ko vijna na kachi ri nuu ra naa ra, ja
na nduku ndee ra nu ka kandixia ndaa ra
jnu'un Yandios sɨkɨ Jesús xi tuu. Ti na sa'a
va'a ra nava ndiyo ini ra siuku ra jnu'un un,
nava tu jna'nu ndatu ra nuu Yandios. ¿Xi
tu ka jini ra ja Cristo Jesús kancha ya jiin ra
naa ra sɨkɨ ja ka kandixia ra maa ya nu? Ti
nu ka kandixia ndaa ra jnu'un Yandios sɨkɨ
Cristo Jesús, nusa ti tu jna'nu ndatu ra nuu
ya. 6 Ti maa ra naa ra, nu sa'a va'a ra un,
nusa ti ñu'un ini ri ja na kuni ra ja suni iyo
jnu'un ka'nu ini Yandios, ja ni tatu ya nuu
ri ɨɨn jniñu ña'nu, ja kuu ri ɨɨn apóstol ni
taji ya. 7 Ko ja kuu maa ra naa ra, jikanta'u
ri nuu Yandios ja tu ka sa'a ra ni ɨɨn jniñu
kue'e ja nandɨ'ɨ nundo'o. Ko tu jikanta'u ri
un nava na kuni ra ja kendo va'a maa ri nuu
Yandios, jiin ja ni tatu ya ru'u jiin ɨɨn jniñu
ña'nu. Tu kuni ri un. Mani jikanta'u ri nuu
Yandios ja kuu maa ra, ja ka sa'a ra mani
jniñu va'a ja kuni maa ya. Mani yukan kuni
ri, vasu nu kundee ra un xi tuu, ti kendo ri
nuu ra nanu chaa ja tu ndiso jniñu ña'nu
nuu Yandios. Chi nu sa'a ra mani jniñu ndaa
yukan, nusa ti tu iyo ichi ja nduxaan ri jiin
ra sɨkɨ jniñu ña'nu ndiso ri nuu Yandios.
8 Chi nu ka sa'a ra mani jniñu ndaa un, nusa
ti tu iyo ja kankuachi ri sɨkɨ ra, chi tu kasɨ
ri jniñu ndaa, chi su'va siuku ri jiin jnu'un
ndaa un.
9 Ja yukan kusɨɨ ini ri ja vita ini ri, chi tu
ndo'o ini ri ja xndaku ri nuu ra jaa nduxaan.
Yukan kusɨɨ ini ri xna'an ri ja vii na sa'a ra
mani jniñu va'a. Ti nɨnɨ jikanta'u ri ja'a ra
ja na kuixia ini ra jiin jnu'un Yandios.
10 Ti
ru'u Pablo, chaa ri tutu ja'a nuu ra naa ra
xnakan, ti sa na jaa ri nava nu na chaa ri,
ti tu iyo ja nduxaan ri nuu ra naa ra. Chi ni
ja'a Jito'yo jniñu ja'a ndiso ri, nava na sa'a ri
ja na uixia ini ra jiin jnu'un ya, ansu ja sa'a
ri ja na nandeokava ra jiin kuachi, ti naa ra.
11 Vijna ti ru'u Pablo, ka'an ri jnu'un
sandɨ'ɨ ni ga ja'a nuu ra. Ti kachi ri ja na
kosɨɨ ini ra. Ti na sandee ini ra naa ra jiin
jnu'un Yandios sɨkɨ ja taka ra na nduku ndee
sa'a mani jniñu va'a. Ti na chaku va'a ini
ra jnu'un ni chaa ri nuu tutu ja'a. Na koo
ɨɨn nuu ini ra jiin jna'an ra, ti na kunchuku
vii na kunchuku mani ra jiin ñanijna'an ra.
Ti nu sia'an iyo ti na kuncha Yandios jiin
ra, chi maa ni Yandios kuu ya kua'a jnu'un
ndee ini nuu yo naa yo, chi mani maa ya kuu

ja kunda'u ini yo'o.
[12] Kanxia'u jiin jna'an, ti yɨñu'un teyu'u
nuu jna'an ra.
[13] “Sa'a ndee ini naa ra”, kachi taka ñani
yo ka kandixia ja ka iyo ja'a.
[14] Ti ru'u Pablo ñukuu ini ri ja kancha ra
jiin jnu'un vii ja kunda'u ini Jito'yo Cristo
Jesús ro'o naa ra, ti sɨkɨ yukan kusɨɨ xaan
ini ya ja taji ya jnu'un ndee ini nuu ra. Suni
ñukuu ini ri ja kancha jnu'un vii ja kunda'u
ini Yandios ro'o naa ra, jiin ja kancha jnu'un
vii ja ni nduu ɨɨn nuu ini ra jiin jna'an ra,
sɨkɨ ja taka ra ni ka ni'in Espíritu Santo ja
kancha ya jiin ra vijna. Ti sia'an na koo.

Carta ni chaa Pablo nuu yɨvɨ ndañuu Galacia

Ja na sandee ini yɨvɨ ndañuu Galacia

1 Ru'u Pablo, chaa ri tutu ja'a, ja kuu ri
apóstol nuu Cristo Jesús ja ka'an ri jnu'un
ya. Ko ansu yɨvɨ ni nakaji ru'u ja kundiso
ri jniñu un. Ti ni ansu yɨvɨ ni xndaku
nuu ri ja sia'an na ka'an ri. Chi su'va,
maa Cristo Jesús jiin Tata yo Yandios, ya ni
xnandoto Jesús nuu ñuji'i. 2 Tendɨ'ɨ ñani yo
ja kanchuku ja'a jiin ri, ka taji ri tutu ja'a
nuu ra naa ra, ja ka kuu ra yɨvɨ ka kandixia
ja kanchuku ndañuu Galacia.
3 Ti maa Tata yo Yandios jiin Jito'yo Cristo
Jesús, na kunda'u ini ya, ti na chindee chi-
tuu ya ro'o naa ra ja na kukuee kunchuku
ra, sia'an nava kuni maa ya. 4 Chi ja yukan ni
soko Jesús maa ya, ja ni ji'i ya ja sɨkɨ kuachi
yo naa yo. Siukan ni sa'a ya ja ni nama
ya yo'o nuu taka jnu'un kue'e ja iyo nuu
ñuyɨvɨ ja'a, nava tukaa ga siin yo naa yo ja
kunukuachi yo nuu taka jniñu ndeva'a un.
Siukan ni sa'a Jito'yo Jesús, chi maa Tata yo
Yandios ni ta'u ya jniñu ja sia'an na koo. 5 Ti
na kanajaa yo Yandios ja vii xaan kuña'nu
ya ja kuu taka saa ni. Siukan na koo jiin ya.

Jnu'un Cristo ja kandixia yo

6 So naa ini ri ja yachi xaan ka nduku
ra xndoo ra ichi ndaa Yandios, ti ka kuni
kandixia ra ɨnga jnu'un sɨɨn ja tu kejna'an
jiin jnu'un Cristo. Ko tu va'a ja ka sa'a ra
sia'an ja ka kuni xndoo ra Cristo. Chi maa
Yandios ni nakaji ro'o naa ra ja na kɨvɨ ra
nuu nda'a ya sɨkɨ ja ni kunda'u ini Cristo
yo'o naa yo. 7 Ti na kachi ri ja tu kuɨtɨ naa
ɨnga jnu'un iyo ja nama Yandios yo'o. Ko
yukan ka iyo jaku yɨvɨ ja ka ska'an i ro'o naa
ra jiin jnu'un xnda'u i ja ka kuni nasama i
jnu'un sɨkɨ nasa nama Cristo yo'o. 8 Ko ru'u,
ni xna'an ndaa kuɨtɨ ri jnu'un Cristo Jesús
nuu ra naa ra undi nuu. Ko nu xna'an yo
ɨnga jnu'un ja tu ɨɨn nuu jiin maa jnu'un
Cristo, xi ɨɨn ángel vaji andivɨ na xna'an sɨɨn
ɨnga jnu'un, nusa ti na jna'nu ndatu yo naa
yo jiin jnu'un un nusa. 9 Jnu'un ni xna'an
ri nuu ra naa ra kɨvɨ undi nuu, ti ɨɨn ni kuu
jnu'un xna'an tuku ri vijna. Ko nu iyo ɨnga
yɨvɨ ka xna'an ɨnga jnu'un nuu ra naa ra,
nusa ti yɨvɨ un tu xna'an ndaa i maa jnu'un
Yandios nava ni xna'an ri nuu ra naa ra undi
nuu. Nusa ti na jna'nu ndatu yɨvɨ un jiin
jnu'un ka'an i.
10 Jiin jnu'un ka'an ri ja'a, ¿Va nu ka ndo'o
ini ra ja kuni kuña'nu ri nuu yɨvɨ naa i xino?
Ko tuu, chi su'va kuni sa'a ri mani maa jniñu
ja kuni maa Yandios. ¿Xi ka ndo'o ini ra ja
kuni ri ja na kusɨɨ ini yɨvɨ jiin ri xino? Ko
ansu sia'an kuu, chi nu na nduku ri ja na
kusɨɨ ini yɨvɨ jiin ri, ti tukaa ga junukuachi
ri nuu Cristo nu sia'an na sa'a ri.

Nasa ni nduu Pablo Apóstol

11 Ñani naa ra, na kachi ri ɨɨn jnu'un nuu
ra sɨkɨ jnu'un va'a ja ni xna'an ri, chi tu ɨɨn
ni kuu jiin jnu'un ka ka'an yɨvɨ ñuyɨvɨ ja'a.
12 Chi ni ɨɨn yɨvɨ tu ni xna'an i jnu'un un ru'u.
Ni ansu yɨvɨ ni xna'an jnu'un un nuu ri ja
ni kutu'va ri. Chi su'va, maa Jesús, ya kuu
Cristo, ni xna'an ya nuu ri na ni ka'an ya jiin
ri. 13 Ka jini va'a ra nasa ni kuncha ri undi
nuu, chi kuu ri chaa hebreo ja ni chiñu'un
ri Yandios nanu yɨvɨ hebreo. Ti ka jini ra ja
ndeva'a xaan ni sa'a ri sɨkɨ yɨvɨ ka kandixia
Jesús. Ti ni'in xaan ni nduku ndee ri ja xnaa
ri yɨvɨ kandixia un niku. 14 Chaa tu'va xaan
ga ni kuu ri jiin sa'an yɨvɨ hebreo ja kuu taka
ga chaa nación ri, ja ɨɨn nuu ni ka ja'nu da
jiin ri, chi ni ndɨ'ɨ xaan ga ini ri ja koto va'a
ri ichi ni ka ñava'a tata ri, nava tu naa. 15 Ti
vasu siukan iyo, ko Yandios ja ni nakaji ya
ru'u undi na changa ga kaku ri ja na kundiso
ri jniñu nuu ya. Ti vasu tu ni ɨɨn jniñu va'a
ni sa'a ri, ko ni kunda'u ini ya ru'u. Yukan
kuu ja ni nakaji ya ru'u. 16 Yukan ti ni kuni
ya ja na chaku inijnuni ri nau kuu maa Se'e
ya. Chi sia'an ni kuni ya ja na ka'an ri sɨvɨ
Se'e ya nuu yɨvɨ ɨnga nación. Sia'an ni sa'a
ya jiin ri ja na chaku ini ri, ko tu ni ja'an
ri nuu ɨnga yɨvɨ ja xndaku nuu ri sɨkɨ nasa
koo jnu'un ka'an ri. 17 Ni tu ni ja'an ri ñuu
Jerusalén ja kin nde'e ri chaa ka kuu apóstol
nuu Jesús, ja xnakan da ni ka kuu apóstol
ansu ru'u. Chi sa su'va, ni nduku ndee ri ti
yachi ni ja'an ri undi ndañuu Arabia. Yukan
ti ni nandeokuñɨ ri undi ñuu Damasco.
18 Ni ya'a uni kuiya ti sa ni ja'an ri ñuu
Jerusalén, chi ni ndo'o ini ri ja kuni ri nuu
Pedro. Ti yukan ni kuncha ri xia'un ni
kɨvɨ jiin da. 19 Suni ni jini ri Jacobo, ñani
Jito'yo Jesús. Ko tu ni jini ri ɨnga chaa kuu
apóstol yukan. 20 Ti jini va'a maa Yandios ja

tu xnda'u kuɨtɨ ri jnu'un chaa ri. Ja yukan taka jnu'un chaa ri ja'a kuu jandaa.
[21] Yukan na ti ni ja'an ri nuu ndañuu Siria. Suni ni ja'an ri nuu ndañuu Cilicia. [22] Yukan kuu ja yɨvɨ ka kandixia Cristo ja kanchuku i ndañuu Judea, kɨvɨ un changa ga kuni i nuu ri. [23] Chi mani jnu'un ni ka ni'in i ja ni ka kachi uu ga yɨvɨ: "Chaa ni sa'a ndeva'a jiin yo undi nuu, vijna ti suni xna'an da jnu'un Jesús nava ka kandixia yo, ja xnakan ni nduku da xnaa da jnu'un un niku", ni ka kachi i. [24] Ti ni ka kanajaa i Yandios ja ña'nu xaan kuu ya ja sia'an ni sa'a ya jiin ri.

Ni ka janta'u uu ga apóstol nuu Pablo

2

[1] Yukan ni ya'a uxi kuun kuiya ti sa ni ja'an tuku ri ñuu Jerusalén. Ti ni kunduu Bernabé jiin ri, ti suni ni ka yɨnda'a ri Tito. [2] Ni ja'an ri chi ni kachi Yandios ja na ki'in ri. Ti yukan ni ka ndututu sɨɨn mani maa chaa ka kuña'nu nuu yɨvɨ ka kandixia. Ti ni nakani ri jnu'un ri nuu da naa da sɨkɨ jnu'un ka'an ri nuu yɨvɨ ɨnga nación, ja yɨvɨ un tu ka jini kuɨtɨ i jnu'un Yandios. Siukan ni kachi ri nuu da naa da nava na kujnuni ini da ja siukan kuu jniñu sa'a ri. Ti ni ka janta'u da ru'u. Ja yukan tu ni kendo ka'a jniñu ni sa'a ri ja ni ka'an ri undi nuu.
[3] Ti yukan ni kuncha Tito jiin ri. Vasu tu ni kuu da maa chaa hebreo, ko tu ni kachi chaa ka kuña'nu un ja na chiñu'un da ichi yɨvɨ hebreo, ja ni'in da ɨɨn seña nuu yɨkɨ kuñu da. Tu kuɨtɨ ni ka ka'an da un. [4] Ti tɨjnɨ yɨvɨ ja tu ka kandixia ndaa maa Cristo ni ka kɨvɨ da yukan, ko ni ka kɨvɨ da so ja kuni da nde'e da nasa ka chiñu'un yo Yandios, nu siin yo jiin ichi chaa hebreo un xi tuu. Ko tukaa chayɨka ley jana'an un yo'o ja na siuku yo taka ichi un, chi ja ni jiña Cristo Jesús ɨɨn ichi jaa ki'in yo. Ko uu ga yɨvɨ un tu ka kandixia i sia'an. Ti ka kuni i chayɨka i ru'u naa ri ja na chiñu'un ri ichi chaa hebreo. [5] Ko ni ɨɨn tɨ'lɨ tu ni ka janta'u kuɨtɨ ri nuu yɨvɨ un ja chayɨka i yo'o naa yo, ja siuku yo ichi yɨvɨ hebreo un. Siukan ni ka sa'a ri nava na kuñɨɨ maa jnu'un ndaa sɨkɨ Cristo Jesús jiin ra naa ra.
[6] Sa su'va maa chaa ka ndisojniñu ña'nu nuu yɨvɨ ka kandixia un, tu ni xndaku da nuu ri ja na xna'an ri ichi un. Ti ni ɨnga jniñu jaa, tukaa ni kachi da ja sa'a ri. Ti vasu chaa ña'nu ka kuu da, ko tu ni yu'u ri ja ka'an ndaa ri jnu'un nuu da. Tu ni yu'u kuɨtɨ ri, chi ɨɨn ni ka kuu tendɨ'ɨ yɨvɨ nuu Yandios. Ja yukan tu nau ɨnga jnu'un ni chayɨka da naa da ru'u ja sa'a ri. [7] Su'va ni ka nakuni ndaa da ja maa Yandios ni tatu ya jniñu ja'a nuu ri, ja na ka'an ri jnu'un ya nuu yɨvɨ ɨnga nación nanu ni tatu ya jniñu nuu Pedro ja na ka'an da jnu'un ya nuu maa yɨvɨ hebreo. [8] Sia'an ni nakuni ndaa chaa ka ndisojniñu un, ja maa Yandios ni ja'a jniñu nuu Pedro ja na kuu da apóstol, ti ka'an da jnu'un Cristo nuu yɨvɨ nación hebreo. Suni sia'an ni nakuni ndaa da ja maa Yandios ni ja'a jniñu nuu ri ja na kuu ri apóstol nuu ya, ti ka'an ri jnu'un Cristo nuu yɨvɨ taka ga nación. [9] Ja yukan kuu ja Jacobo, Pedro, jiin Juan ni ka jini ndaa da ja maa Yandios ni ja'a jniñu nuu ri, chi iyo va'a xaan jniñu ni tatu ya ja sa'a ri. Vasu ka ka'an yɨvɨ ka kandixia ja maa da naa da kuu chaa ka kuña'nu ga, ko ni ka jnɨɨ da nda'a ri jiin Bernabé. Yukan ni kundaa ja iyo jnu'un mani ini jiin ri, chi ni kundaa ini da naa da ja na kin ka'an ri jnu'un Cristo nuu yɨvɨ taka ga nación, ti maa da naa da na ki'in da jiin jnu'un ya nuu mani yɨvɨ hebreo. [10] Ɨɨn jnu'un ni ka tatu da nuu ri kuu ja na koto va'a ri nuu yɨvɨ nda'u, ti na chindee ri i. Ti suni maa ri, ñukuu ndaa ini ri ja sia'an kin koto va'a ri nuu yɨvɨ nda'u naa i.

Kanajiin Pablo nuu Pedro

[11] Yukan ti na ni jaa Pedro ñuu Antioquía ɨɨn jinu, ni kanajiin ri nuu da, chi ni yuji da jiin ɨɨn jniñu sa'a da. [12] Xnakan iyo va'a xaan jniñu sa'a da niku, chi yaji da staa jiin yɨvɨ ɨnga nación. Ko ni jakoyo uu xi uni chaa ni taji Jacobo. Ja yukan tukaa ni yaji Pedro staa jiin yɨvɨ ɨnga nación un, ti ni kuxio da kua'an da. Tukaa ni yaji da staa jiin yɨvɨ un, chi yu'u da sa kuni chaa ni jakoyo un ja tukaa ga siuku da ichi yɨvɨ nación hebreo. Ti yukan ka'an da sɨkɨ da. [13] Ti uu ga chaa hebreo un ja suni ka kandixia da, ni ka jajnu'un da Pedro ja tu yaji da staa jiin yɨvɨ ɨnga nación un. Ti suni undi Bernabé suni sia'an ni sa'a da ja ni kejna'an da jiin Pedro. [14] Ti ru'u Pablo, nu ni jini ri ja tu iyo va'a nava sa'a Pedro, ti ni kanajiin ri nuu da nuu ni ka ndututu ri. Sia'an ni sa'a ri nuu taka ga ñani jna'an ri un, chi tukaa siuku ndaa da maa jnu'un Yandios, ti ni kachi ri jiin Pedro:

"Kuu ra chaa nación maa yo ja kuu hebreo,
ti tukaa siuku ra ley jana'an un, chi kuu kaji
ra staa jiin yɨvɨ ɨnga nación un. Ko sɨkɨ ja ni
kuxio ra kua'an ra, ti vijna ¿xi kuni xndaku
ra nuu yɨvɨ ɨnga nación un ja na siuku i ley
chaa hebreo xino? Xi nu sia'an kuni ra sa'a
ra, ko ni maa ra tu siuku jnu'un un." Siukan
ni kachi ri nuu Pedro na ni ka ndututu yɨvɨ
ka kandixia un.

15 Yo'o, chi ka kuu yo maa chaa nación
hebreo, ti undi nuu ni kachi yo ja tu ka sa'a
yo kuachi nanu maa yɨvɨ taka ga nación ja
ka nchakuachi i. 16 Ko tukaa vijna. Chi yo'o
ja ka kuu yo yɨvɨ hebreo, ka jini ndaa yo ja tu
kendo ndaa nuu Yandios ja siuku yo jniñu
ta'u ley Moisés. Chi ansu kachi Yandios ja
tukaa jna'nu ndatu yo jiin kuachi yo nu na
kuandatu yo ley un, chi mani maa ja na
kandixia ndaa yo jniñu ña'nu ni sa'a Jesús,
ya kuu Cristo. Yukan kuu ja yo'o ja ka kuu
yo yɨvɨ hebreo, tu iyo ɨnga ichi, chi maa ɨɨn
ni ja ka kandixia yo Cristo Jesús. Sɨkɨ yukan
ti kachi Yandios ja tukaa ga jna'nu ndatu
yo jiin kuachi yo, ansu ja siuku yo maa ley
Moisés. Chi kachi nuu tutu ii: "Ni ɨɨn yɨvɨ tu
kendo ndaa i nuu Yandios sɨkɨ ja siuku i maa
ley Moisés", kachi tutu.

17 Ti yo'o naa yo, yɨvɨ hebreo, nu ka
kandixia ndaa yo ja ni ji'i Cristo ja'a yo, nusa
ti ka ñukuu ini yo ja kachi Yandios ja tukaa
ga jna'nu ndatu yo jiin kuachi yo. Ti vasu
kandixia yo Cristo, ko nɨnɨ iyo ɨɨn jnu'un
ini yo ja sa'a yo kuachi nanu yɨvɨ taka ga
nación. Nu sia'an kuu, ¿ti ndixia ja skɨvɨ
Cristo yo'o nuu kuachi nu? ¡Tu kuu kuɨtɨ!
Chi tu kuu kuɨtɨ kachi yo ja ni skɨvɨ Cristo
yo'o nuu kuachi, chi maa ya tu yɨ'ɨ ya jiin
kuachi. 18 Tu kachi kuɨtɨ yo ja Cristo ni skɨvɨ
ya yo'o nuu kuachi. Ko nu na nandeokuñɨ
tuku ri ja xna'an ri ley Moisés ja ni xndoo
ri undi nuu, ti sakanuu ri ɨnga jniñu jiin
maa jniñu ni sa'a Cristo ja'a ri. Nu siukan
ti nduni'in ini ri sɨkɨ maa Yandios, chi vijna
ni ja'a ya ɨnga ley ja kachi ja kandixia yo
Cristo sia'an ni. 19 Undi nuu, su'va ni nduku
ndee ri ja siuku ri maa ley Moisés, ko ansu
ja sia'an ni sa'a ri ti ja ni kendo ndaa ri nuu
Yandios. Ko tuu, chi vijna kuu ri nanu ja ni
ji'i ri nuu ley. Tukaa yɨnda'a ley ru'u. Sia'an
kuu nava na kuchaku ri ja na sa'a ri nava
kuni Yandios. 20 Kuu nanu ja ni ji'i Cristo
ja'a ri, ti yukan tukaa ga nandeokuñɨ ri sa'a
ri nanu ni sa'a ri undi nuu. Vijna na sa'a
ri nava kuni maa Cristo, chi kancha ya jiin
ri. Ti nɨ kancha ri nuu ñuyɨvɨ ja'a, kandixia
ndaa ri nuu maa ɨɨn ni Se'e Yandios. Chi
mani maa ya kuu ja ni kunda'u ini ya ru'u,
chi maa ɨɨn ni ya ni ji'i ja kuu maa ri. 21 Ni tu
kuu kasɨ kuɨtɨ ri jnu'un Yandios ja kunda'u
ini ya yo'o naa yo. Yukan kuu ja ni taji ya
se'e ya ja ni ji'i ya ja'a yo. Chi nu jandaa
ndixia ja kendo ndaa yo nuu Yandios sɨkɨ ja
siuku yo maa ley Moisés, nusa ti tu ni jniñu
kuɨtɨ ja ni ji'i Cristo ja'a yo naa yo nusa.

Jnu'un ley jiin jnu'un kandixia

3

1 Ñani ja tu ka ndo'o va'a ini ra naa ra,
¿ndoo ni ka sana xini ra? ¿Xi nau yɨvɨ ni
xnda'u ro'o naa ra nu? ¿Nasa kuu ja tu ka
jandatu ra nuu maa jnu'un ndaa Yandios,
maa jnu'un ndaa ja ni ka ka'an ri nuu ra naa
ra? Chi ni ka'an kaji ri maa jnu'un Cristo ja
ni ji'i ya nuu nda'a cruz ja kuu maa yo naa
yo. 2 Vijna ti na kachi ri ɨɨn jnu'un nuu ra. Ni
ka ni'in ra Espíritu Santo ja kuncha ya jiin ra
sɨkɨ ja ni ka kandixia ra maa Cristo Jesús, ti
ansu ja kuandatu ra nuu ley Moisés. 3 Xaan
ga ni ka sana inijnuni ra ja ni ka nduni'in
xaan ini ra vijna. ¿Xi ka ndo'o ini ra ja sa'a
ra mani jniñu ja ta'u ley Moisés, ja sia'an na
kendo ndaa ra nuu Yandios? Va tu chaku ini
ra ja maa Espíritu Santo ni sama ya inijnuni
ra, ti maa Espíritu ya kuu ja chindee yo'o ja
na kundee yo siuku ndaa yo jnu'un ya, ansu
ja siin yo jiin ley Moisés. 4 Xaan ga kua'a
nundo'o ni ka jito ra ja ni ka sa'a yɨvɨ jiin
ra, sɨkɨ ja ni ka kandixia ra maa Cristo Jesús.
¿Ni ka ndo'o ka'a ra nundo'o un nusa? 5 Ko
tuu, chi maa Yandios ni taji Espíritu Santo
kuncha ya jiin ra. Ti maa ya kuu ja sa'a
jniñu ña'nu un jiin ra naa ra. Chi na ni ka
jiniso'o ra jnu'un Jesús, ya kuu Cristo, ti ni
ka kandixia ra. Ko ni tu sa'a kuɨtɨ ya sia'an
nu na siin ra jiin jniñu ta'u ley Moisés.

6 Suni sia'an ni kandixia chaa ña'nu Abra-
ham maa jnu'un ni chisojnu'un Yandios
nuu da. Ja yukan ni janta'u Yandios maa
da, ti ni kachi ya ja tukaa ga jna'nu ndatu
da jiin kuachi, nava na kendo ndaa da nuu
ya. 7 Ja yukan na chaku va'a inijnuni ra
ja yɨvɨ kandixia ndaa kuɨtɨ jnu'un Yandios,
ti janta'u Yandios maa i ti skonani ya maa
i jna'an Abraham. 8 Sia'an yoso nuu tutu

ii Yandios najana'an, ja ndumani ya jiin
tendɨ'ɨ yɨvɨ taka nación ja tu ja'i nakuni i
jnu'un ya, ko ndumani ya jiin yɨ, ti tukaa ga
jna'nu ndatu i jiin kuachi i nu na kandixia
ndaa i jnu'un ya. Chi sia'an ni ka'an Yandios
jnu'un va'a un jiin chaa ña'nu Abraham ja
ni kachi ya: "Kandichi ri jiin yɨvɨ taka ga
nación nu na kandixia i jnu'un ri nanu ni
kandixia maa ra ti tukaa jna'nu ndatu i",
kachi ya. 9 Ja yukan kancha Yandios jiin
tendɨ'ɨ yɨvɨ ka kandixia jnu'un ya, sia'an
nanu ni kuncha ya jiin chaa ña'nu Abraham,
chi ni kandixia ndaa da jnu'un ya.
10 Ko yɨvɨ ja xndaku ja na siuku yo ley
Moisés, na kachi ri ja ja ni jna'nu ndatu yɨvɨ
un, ja sia'an ka'an i. Ni jna'nu ndatu i chi
sia'an kachi nuu tutu ii Yandios: "Nu tu
siuku ndɨ kuɨtɨ ra jnu'un yoso nuu tutu ley,
ti nu tu sa'a ra taka jniñu ta'u ley un, ti na
jna'nu ndatu ra", kachi nuu tutu Yandios.
11 Tu kachi kuɨtɨ Yandios nuu ni ɨɨn yɨvɨ ja
kendo ndaa i nuu ya ja sa'a i taka jniñu ta'u
ley Moisés. Sia'an ka'an ri chi kachi nuu
tutu ii Yandios: "Tukaa ga jna'nu ndatu yɨvɨ
sɨkɨ kuachi i nu na kandixia ndaa i nuu ri. Ja
yukan kendo ndaa i nuu Yandios ti kuchaku
i jiin ri ja kuu taka saa ni", kachi ya nuu
tutu ii. 12 Ko nu nau yɨvɨ na kuandatu nɨ
ley Moisés un, ti tukaa kandixia i Cristo,
chi sia'an kachi tutu ii: "Nu sa'a ndɨ kuɨtɨ
ra taka ja ka'an nuu ley ja'a, ti keta'u ra ja
kuchaku ra ja kuu taka saa ni, chi ni kundee
ra ni siuku ndɨ'ɨ ra taka jnu'un un", kachi
tutu ii.
13 Ko ja ka jini yo nava ka'an maa ley un
ja jna'nu ndatu yo nu tu kundee yo siuku
ndɨ'ɨ yo jnu'un ka'an. Ti ja yukan ni chaa
Cristo ja ni chunaa ya yo'o nuu jnu'un un,
ja ni ji'i ya ja kuu maa yo naa yo. Chi ja
sɨkɨ kuachi yo ti ni jna'nu ndatu ya ja ni ji'i
ya nuu nda'a cruz sia'an nanu kachi nuu
tutu Yandios: "Na jna'nu ndatu taka yɨvɨ ja
kundaka nuu ɨɨn yujnu, ja na kuta'u i jnu'un
kanuu sɨkɨ kuachi ni'in ni sa'a i", kachi tutu.
14 Ni kandixia Abraham Yandios. Yukan ti
kachi ya ja tukaa jna'nu ndatu Abraham ja
kuu kuachi da. Sia'an ni chunaa ya maa da.
Ti sɨkɨ jniñu ña'nu ni sa'a Cristo, yukan ni
chunaa Yandios sava'ni ga yɨvɨ ɨnga nación
nu na kandixia i jniñu Cristo. Ja yukan
tendɨ'ɨ yo'o ja ka kandixia jnu'un ya, ni taji
ya Espíritu Santo na kuncha jiin yo nava ni
chisojnu'un ya undi nuu.

Jnu'un sɨkɨ ley jiin sɨkɨ jnu'un ja ni chiso-
jnu'un ya

15 Ñani, na kachi ri ɨɨn jnu'un nasa sa'a
yo naa yo, chi nu sa'a yo ɨɨn tratu sɨkɨ ɨɨn
ndajniñu ti jakava ɨɨn tutu. Ti nuu tutu
un kua'a yo firma yo xi kua'a yo xini nda'a
yo, ti jiin yukan ni kukutu tratu ni ka sa'a
yo. Ti ni ɨɨn yɨvɨ, tu kachi ja tu nijniñu
kuɨtɨ tutu un, vasu na kachi i ja na chiso i
uu uni ga jnu'un nuu. Ko ja sɨkɨ jnu'un ni
chisojnu'un Yandios, jandaa ga kuu. 16 Chi
undi na jana'an ni chisojnu'un Yandios nuu
Abraham. Ti jnu'un un ni kundaa ndixia
nuu maa ɨɨn ni jna'an da. Ko tu kachi kuɨtɨ
nuu tutu ii ja sɨkɨ tendɨ'ɨ jna'an da ja vekoyo.
Chi su'va kachi nuu tutu ja nuu maa ɨɨn ni
jna'an da ja kii ni chisojnu'un Yandios. Ti
jna'an Abraham ja kii ni kuu maa Cristo.
17 Ja yukan kuu jnu'un ka'an ri ja xnakan ni
sa'a Yandios ɨɨn tratu jiin Abraham na ni
chisojnu'un ya ja na kii Cristo. Yukan ti
ni ya'a kuun ciento oko uxi kuiya, ti sa ni
ja'a ya ley nuu Moisés. Ko ley un tu jasɨ
nuu jnu'un ja sɨkɨ Cristo ja ni chisojnu'un
ya undi nuu na ni ka'an ya jiin Abraham.
18 Ko nɨnɨ nuu yɨvɨ ka jandatu ley Moisés na
kua'a ya ta'u i ja na kendo ndaa i nuu ya,
yukan ti tukaa na kua'a ya ta'u nuu yɨvɨ ja
kandixia i maa jnu'un ni chisojnu'un ya. Ko
ansu sia'an ni chisojnu'un ya nuu Abraham.
Tu ni kuu ni ɨɨn jniñu ni sa'a Abraham ja ni
ni'in da ta'u un, chi mani ja ni kunda'u ini
ya maa da. Ja yukan ni ja'a ya ɨɨn ta'u nuu
da jiin jnu'un ni chisojnu'un ya nuu da jiin
nuu maa ɨɨn ni jna'an da.
19 Nu sia'an, ¿ti nasa kuu ja ni ja'a Yandios
ley nuu Moisés nu? Vijna ti na kachi ri nuu
ra nasa ni jajniñu ley ni ja'a Yandios nuu
Moisés. Chi ni xnukoo ya ɨɨn ley nuu yɨvɨ
naa i ja na nakuni i kuachi i. Ti sia'an ni
iyo ley un undi kɨvɨ ni kenda Cristo, maa
jna'an Abraham. Chi ja sɨkɨ maa jna'an
Abraham un ni chisojnu'un Yandios na ni
ka'an ya jiin da undi najana'an. Ti ángel
ka junukuachi nuu Yandios ni ka nakua'a
ley ya nuu Moisés, ti Moisés ni nakua'a
ley un nuu yɨvɨ nación Israel. 20 Ko nu ni
ka'an Yandios jiin Abraham tu ni jajniñu ya
ɨnga ja kancha ma'ñu sava, chi maa ɨɨn ni
Yandios ni chisojnu'un ya nuu da.
21 ¿Va nu ka ndo'o ini ra ja ka'an Yandios
jiin uu inijnuni xino? ¿Va nu chajiyo ya

jnu'un ni chisojnu'un ya nuu Abraham jiin
jnu'un ley ni ja'a ya nuu Moisés xino? ¡Ko
tu sa'a kuɨtɨ ya sia'an! Chi ndɨnduu jnu'un
ni ka'an ya un kejna'an, vasu jnu'un ni
chisojnu'un ya nuu Abraham xi jnu'un yoso
nuu ley ja ni ja'a ya nuu Moisés. Ndɨnduu
jnu'un un kejna'an. Ko vasu sia'an kuu,
ko tu ni kachi Yandios ja tukaa iyo kuachi
i nuu yɨvɨ ja nanduku ndee i ka jandatu i
ley, chi tu iyo ni ɨɨn ley ja kuandatu i ti
kendo ndaa i nuu ya, jiin ja kuchaku i jiin
ya. 22 Ko tu kundee i siuku i jnu'un un, chi
nuu tutu Yandios ja xna'an ley, suni ka'an
ja tendɨ'ɨ yɨvɨ ñuyɨvɨ ja'a iyo kuachi sɨkɨ i.
Ko kendo ndaa yɨvɨ nuu Yandios jiin jnu'un
ni chisojnu'un ya najana'an, ti jnu'un un
ka'an ja na kandixia yo maa Jesús, ya kuu
Cristo. Ti ansu ja kundio ini yo kendo ndaa
yo nuu Yandios nu na siuku yo ley Moisés.
23 Undi nuu ley un ni kuu nanu chaa ndito
vekaa, chi tu ni kuu nanu ja sia yo nuu
kuachi. Ti sia'an ni ka siuku yo undi ni
chaa maa Cristo. Undi yukan ti sa ni ja'a
Yandios inijnuni yo ja na kandixia ndaa yo
maa Cristo. 24 Ti nanu ɨɨn chaa ja sajniñu
ka'a, ti ni jito va'a da nuu se'e chaa xiin ve'e
un, suni sia'an ni yɨnda'a ley un yo'o naa yo
undi kɨvɨ ni chaa Cristo, sa ni ka kandixia yo
maa jniñu ña'nu ni sa'a ya ja ni ji'i ya ja kuu
maa yo naa yo. Ti nu na kandixia ndaa yo
maa ya, yukan ti tukaa yɨnda'a ley un yo'o
naa yo. 25 Ko vijna chi ja ni kii Cristo, ti tukaa
ga yɨnda'a ley un yo'o, chi ja ni ka kandixia
ndaa yo maa Cristo. Tukaa yɨnda'a ley un
yo'o naa yo.

26 Yukan kuu ja tendɨ'ɨ ra kuu Se'e Yan-
dios, chi ni ka kandixia ra nuu maa Cristo
Jesús. 27 Ti taka ro'o ja ja ni ka janducha ni
xna'an ra ja jandaa ndixia kuu ja ni ka ndɨvɨ
ra nuu nda'a Cristo. Vijna ti kuñukuu ini ra
ja na nduu ra nava kuu maa ya. 28 Ti tukaa ga
kondo'o ini ra naa ra nu ka kuu ra yɨvɨ ñuu
hebreo xi kuu ra yɨvɨ ɨnga nación. Tukaa ga
kondo'o ini ra ja kuu ra muzu ni ka jaan yɨvɨ,
xi ja sajniñu ra ja kuu maa ra. Suni tukaa
ga kondo'o ini ra nu kuu ra chaa xi ñasɨ'ɨ.
Tukaa ga kondo'o ini ra sɨkɨ yukan, chi vijna
ɨɨn ni ga ni ka kuu ra sɨkɨ ja tendɨ'ɨ ra ni
nakɨ'ɨ nuu nda'a Cristo Jesús. 29 Nu kandixia
ra Cristo, ti ka yɨ'ɨ ra jiin ya. Ja yukan ka kuu
ra se'e nuu tata yo chaa ña'nu Abraham,
ti jandaa ja na ni'in ra naa ra maa ta'u ni
chisojnu'un Yandios nuu da.

4

1 Suni na kachi ri ɨɨn jnu'un. Nu ɨɨn tata na
chisojnu'un da nuu ɨɨn se'e da ja kua'a ndɨ'ɨ
da ta'u i, ko suchi un kuu i nanu ɨɨn muzu
ja sajniñu ka'a, chi tu ja'i ndɨvɨ nda'a i ta'u
ni ja'a tata i. Ti jaa kɨvɨ ja nakɨ'ɨ nda'a i ta'u
un. Vasu changa ga kɨnda'a i ti siukan kuu
ja kuu i nanu ɨɨn muzu ja sajniñu ka'a nuu
tata i. 2 Chi yɨvɨ ka jito ve'e tata i, ka yɨnda'a
da maa i ja koto da i undi na jinu kɨvɨ kachi
tata i. 3 Ti nanu suchi un ni kuu yo na changa
ga kandixia yo Cristo. Ti kuu yo nanu suchi
kuachi ja tu ja'i nakuni yo naa ichi ki'in nuu
ñuyɨvɨ ja'a. Ti ka jandatu yo nuu sava'ni
ga ichi, vasu tu kuu un maa jniñu ña'nu
ja ni sa'a Cristo Jesús. Ti ni'in xaan ni ka
junukuachi yo nuu ichi un. 4 Ko nu ni jinu
kɨvɨ ni jani Yandios, ti ni kundaa jnu'un ya
nu ni taji ya maa Se'e ya nuu ñuyɨvɨ ja'a ja ni
kii ɨɨn ñasɨ'ɨ sia'an ni. Ti ni kii ya nuu nación
chaa hebreo ja ni ka junukuachi da nuu ley
Moisés. 5 Siukan ni kii kaku ya nuu ñuyɨvɨ
ja'a, ja ni kii chunaa ya kuachi yɨvɨ naa i
ja ni ka yɨ'ɨ i jiin ley najana'an un, nava na
xndoo i ja ka'nu nuu ley un ti tukaa ga siuku
i. Vijna ti tukaa ga kundatu yo ɨnga ta'u,
chi ja ni nakinse'e Yandios yo'o naa yo, ti
vijna ja ni ni'in ta'u yo nuu ya. 6 Ti sɨkɨ ja ka
kuu yo se'e ya ni taji ya Espíritu Santo ja na
kuncha ya jiin yo, ti Espíritu un kanajaa nuu
Yandios ja'a yo, ti kachi ya: "Tata ri", kachi
ya. 7 Nusa ti vijna tukaa kuu ra nanu ɨɨn
muzu ja sajniñu ka'a nuu ley najana'an un.
Vijna ti ni nduu ra se'e Yandios. Ti yukan
kundio ini ra ja ni'in ra ta'u ja sɨkɨ jniñu
ña'nu ni sa'a Cristo. Na ni'in ra ta'u nuu ya
nava ni chisojnu'un ya undi najana'an.

Ndɨ'ɨ ini Pablo nasa ka kuu yɨvɨ ka
kandixia ini ñuu Galacia

8 Ro'o chaa ñuu Galacia, na kachi ri ja
najana'an na ti nakuni ga ra maa jnu'un
Cristo, ti ni ka nchañu'un ra santu ja ni ka
sa'a yɨvɨ jiin nda'a i, vasu tu ni kuu maa
Yandios ndixia. Nanu ɨɨn muzu ja sajniñu
ka'a, suni sia'an ni ka junukuachi ra nuu
santu un. 9 Ko vijna ti ja ni ka chaku ini ra
nau kuu maa Yandios. Chi maa Yandios ni
kunda'u ini ya, ti ni nakana ya ro'o naa ra
ja ka nduu ra se'e ya. Nu sia'an kuu, nusa
ti ndoo ka sana xini ra vijna ja kuni nduu

tuku ra nanu suchi yɨkɨ ja tu ja'i nakuni i
ichi Yandios. ¿Xi kuni ndeokava tuku ra
ja sajniñu ka'a ra nuu ichi najana'an un, ti
xndoo ra ichi Yandios nu? ¿Xi ka kuni nduu
tuku ra muzu nanu ɨɨn muzu ja sajniñu ka'a
ti ka junukuachi nuu ley jana'an un nu? 10 Xi
ka jani ini ra ja nita'u ra nuu Yandios ja ka
chiñu'un ra tɨjnɨ kɨvɨ ii, jiin tɨjnɨ viko ja suni
ka chiñu'un ra taka kɨvɨ ja nukoso yo, jiin
taka kɨvɨ ja nukuɨñɨ kuiya, vasu tu ni jniñu
kuɨtɨ jnu'un un. 11 Ja yukan ndɨ'ɨ xaan ini ri
ja so ni xna'an ka'a ri jnu'un Yandios nuu ra
naa ra.

12 Ñani naa ra, kanda'u ri jiin ra ja koto ma
na kakayata ra ti siuku ra jnu'un ley Moisés
nanu ka sa'a yɨvɨ nación Israel. Chi ru'u
Pablo, ni xndoo ri taka jnu'un un, ti ni nduu
ri nanu ro'o naa ra ja tu ka yɨ'ɨ ra nuu nda'a
ley un.

Ti suni nuku'un ini ri ja na ni kuncha ri
jiin ra naa ra yukan, mani ja ni ka sa'a va'a
ra jiin ri, ti ja yukan tu nau ɨnga jnu'un ja
ka'an ri sɨkɨ ra. 13 Ti ka jini va'a ra nasa ni
nakani ri jnu'un Yandios sɨkɨ Cristo Jesús
nuu ra naa ra undi saa. Sɨkɨ ja ni ku'u ri
jiin kue'e kuu ja ni kendo ri yukan, ti ni
nakani ri jnu'un va'a nuu ra naa ra. 14 Vasu
ni jna'an ri nundo'o ja ni ku'u ri, ko tu ni ka
skexiko ra ru'u, ni tu ni ka keni'in ra ru'u
ja na ki'in ri. Chi su'va ni ka janta'u va'a ra
ru'u nanu ja kuu ri ɨɨn ángel ja junukuachi
nuu Yandios. Ni ka janta'u ra ru'u na kaa ja
maa ri kuu Cristo Jesús. 15 Ti vijna va tukaa
ga iyo sia'an nusa. Va skexiko ra ru'u naa
ra nusa. ¿Nachi kua'an ja sɨɨ xaan ni ka kuu
ini ra jiin ri? ¿Ti nachi kua'an jnu'un ja va'a
xaan ni ka chindee ra ru'u nusa? Undi nuu
tu ni iyo ni ɨɨn jniñu ja tu ni ka sa'a ra ja kuu
ru'u, undi nakua'a ra nduchi ra nuu ri niku.
16 ¿Vijna ti xi ka ndo'o ini ra ja ja ni sama ini
ri ja jito u'u ri ro'o naa ra nu? Va sia'an ka
ndo'o ini ra, chi ka'an ri mani jnu'un ndaa
nuu ra naa ra.

17 Iyo yɨvɨ ja kuni ndumani jiin ra, ko ka
kuni sa'a mani i jiin ra sɨkɨ ja kuni xnda'u i
ro'o. Ka kuni i sasɨɨn i ro'o ja tukaa ka siuku
ra jnu'un ni xna'an ri un, nava na kandixia
ra taka jnu'un ka xna'an maa i. 18 Ti vatu
ni ka sa'a mani jna'an ra jiin ɨnga yɨvɨ vaji
i xna'an i nuu ra. Ko nɨnɨ na kundio ini ra
ja siuku ra jnu'un ndaa nanu maa jnu'un ni
xna'an ri nuu ra, chi maa ɨɨn ni jnu'un ndaa
kuu. Ja yukan nɨnɨ na nde'e va'a ra taka kɨvɨ,
ansu nu kancha ri jiin ra naa ra.

19 Ja yukan na'nu xaan ini ri chi ka kuu
ra nanu se'e ri. Na'nu xaan ini ri nanu ɨɨn
ñasɨ'ɨ nu kaku se'e ña. Ja yukan ndɨ'ɨ ini ri
ja ka kuni kandixia ra ɨɨn jnu'un sɨɨn ja tu
kejna'an jiin maa jnu'un ndaa. Sia'an siin
ri kunda'u ini ri ro'o undi kɨvɨ nakuni ndaa
kuɨtɨ ri ja tendɨ'ɨ ra naa ra ka kandixia maa
ɨɨn ni jniñu ni sa'a Cristo ja'a ra naa ra, ti
ansu ja kandixia ra ɨnga jnu'un.

20 Vijna ti ñukuu ini ri jaa ri nuu kanchuku
ra ti ndajnu'un mani yo naa yo, chi jitu ndi'i
ini ri nasa ka kuu ra naa ra, nu ka ñukuu ini
ra jnu'un ni xndaku ri xi tuu.

Sɨkɨ jnu'un Agar jiin Sara

21 Na kachi ndaa ri ñani naa ra, ja nu ka
kuni siuku ra ley Moisés un, ¿chi va tu ka
chaku ini ra nasa ka'an ley un nusa? 22 Chi
kachi nuu tutu ii Yandios ja chaa ña'nu
Abraham ni iyo uu se'e da. Ɨɨn yɨɨ kuu se'e
Agar, ña'an sajniñu ka'a ve'e da, ti ɨnga yɨɨ
kuu se'e da jiin maa ñasɨ'ɨ da Sara. 23 Ti
se'e ña'an ja sajniñu ka'a ve'e da un ni kaku
i nanu nava ka kaku yo'o naa yo, ko se'e
maa ñasɨ'ɨ da un ni kaku i sɨkɨ jnu'un ja
ni chisojnu'un Yandios ja na koo ɨɨn se'e
Abraham jiin ñasɨ'ɨ da.

24 Jnu'un ka'an ri ja'a kuu uu jnu'un ja sɨɨn
sɨɨn kuni ka'an. Chi sɨkɨ uu ñasɨ'ɨ un kuu ja
ka'an sɨkɨ uu tratu ni chisojnu'un Yandios.
Ɨɨn tratu un kuu ja ka'an sɨkɨ yuku Sinaí,
chi yukan ni ja'a Yandios ley nuu Moisés
najana'an. Jnu'un un ndakuni'in sɨkɨ Agar
chi se'e ña kuu muzu ja ka sajniñu ka'a
i. 25 Agar kuu ña nanu ley Moisés ja ni
ja'a Yandios undi xini yuku Sinaí ja kande
ini ñuu Arabia. Yuku un kuu nanu yɨvɨ
kanchuku ñuu Jerusalén vijna, chi ka kuu i
nanu muzu sɨkɨ ja ka junukuachi ti sajniñu
ka'a i nuu ley ni ja'a ya un. Agar jiin se'e ña
kuu nanu ley un, chi ni ka sajniñu ka'a ña
ini ve'e Abraham.

26 Ko ñuu Jerusalén ja kande andɨvɨ vijna
yɨ'ɨ jiin Yandios, ti yɨvɨ ñuu un tukaa kuu
kuɨtɨ i muzu ja sajniñu ka'a nanu sa'a yɨvɨ
ñuu Jerusalén ja kande nuu ñuyɨvɨ ja'a. Yɨvɨ
ñuu Jerusalén ja kande andɨvɨ, ni ka kee
i nuu nda'a ley ja yɨ'ɨ jiin Jerusalén nuu
ñuyɨvɨ ja'a. Ti nanu ni kaku se'e Sara nava
ni chisojnu'un Yandios, suni sia'an koo jiin
yɨvɨ ja ka yɨ'ɨ i jiin Jerusalén andɨvɨ, chi

na ni'in i ta'u ni chisojnu'un Yandios, ja
na nduu i se'e ya. Yukan ti ka kee i nuu
nda'a ley ja yɨ'ɨ jiin Jerusalén kande ñuyɨvɨ
ja'a. Yukan ti Jerusalén ja kande andɨvɨ kuu
nanu nana yo, 27 chi sia'an kachi nuu tutu ii
Yandios:
Ro'o ña'an numa ja tu iyo ni ɨin se'e ra, na
kosɨi ini ra.
Chi ro'o ja tu ja'i kondo'o ini ja skaku ra
se'e, ko kɨvɨ na koo ɨin se'e ra, ti
kusɨi xaan ini ra, ti kanajiin ko'o ra
ja kanajaa ra nuu Yandios.
Chi kua'a ga se'e ra koo ja ni kuu ra ña'an
numa, ja ni xndoo yɨi ra ro'o, ansu
ña'an kancha nuu jiin ɨin chaa.
Kachi tutu.
28 Ti sia'an kuu ñani naa ra, chi ka kuu yo
nanu se'e yɨi Abraham ja ni nani Isaac. Chi
ni kandixia Abraham jnu'un ni chisojnu'un
Yandios. Ja yukan ni kaku Isaac. Ti suni
sia'an ni ka kandixia yo jnu'un ya. Ja yukan
ka kuu yo se'e Yandios. 29 Na jana'an ni iyo
ɨin se'e yɨi Abraham jiin Agar, ko ni kaku
suchi un nanu ka kaku sava'ni ga yɨvɨ. Ti
ni ka jajna'an i jiin Isaac, chaa ni kaku ja ni
sa'a Espíritu Santo nava ni chisojnu'un ya
nuu Abraham. Ti suni sia'an ka jna'an yo
naa yo vijna, chi yɨvɨ kuni ja na siuku yo nuu
ley Moisés, ka kuni kanaa i jiin yo, vanuxia
maa yo ka kuu maa se'e ndaa Yandios sɨkɨ
jniñu ni sa'a Espíritu Santo jiin yo. 30 Ti
jandaa ndixia kuu yukan, chi sia'an kachi
nuu tutu ii Yandios: "Keni'in ra ña'an kuu
muzu ja sajniñu ka'a un na ki'in ña jiin se'e
ña, chi so muzu kuu ña jiin se'e ña. Chi
tu iyo ichi suchi un ja ni'in yɨ ta'u nuu ra
nanu se'e maa ñasɨ'ɨ ra, chi se'e maa ñasɨ'ɨ
ra kuu suchi xiin ta'u un", ni kachi Yandios
jiin Abraham. 31 Ja yukan ñani naa ra, tu
kuu yo naa yo nanu se'e ña'an ni sajniñu
ka'a un. Chi su'va ka kuu yo nanu se'e ñasɨ'ɨ
maa Abraham. Ti tukaa ga yɨ'ɨ yo nuu nda'a
ley najana'an un, chi su'va nuu maa Jito'yo
Yandios ka yɨ'ɨ yo vijna.

Va'a ga na siuku yo jnu'un maa Cristo

5

1 Ja yukan na kundichi ni'in yo jiin jnu'un
Yandios, chi ja ni nuña Cristo Jesús ɨin ichi
ja kinkoyo yo, ti ja ni keni'in ya yo'o naa
yo nuu ley najana'an un, nava tukaa ga
siin yo jiin. Ti koto nandeokuñɨ tuku ra
kuandatu ra nuu ley un, chi nu sia'an ti
nduu tuku ra nanu muzu ka sajniñu ka'a.
2 Ti chunso'o va'a ra jnu'un ka'an ri ja'a, ja
nu na kuandatu ra nava ka'an ley un, ja
na koo ɨin seña nuu yɨkɨ kuñu ra, ti va tu
nijniñu kuɨtɨ jnu'un ni kandixia ra, ja ja ni
ji'i Cristo ja'a ra naa ra. 3 Ti ni'in ka'an tuku
ri ɨnga jnu'un nuu taka chaa ja ka janta'u
da ɨin seña nuu yɨkɨ kuñu da, ja ka ndo'o ini
da ja kendo ndoo da nuu Yandios ja sia'an
sa'a da. Ko na kachi ri ja nu sia'an na siuku
da ɨin jnu'un un, ti iyo ichi da ja na siuku
da tendɨ kuɨtɨ ja ka'an nuu ley un. Chi
nu na siuku ndɨ'ɨ da jnu'un ley Moisés, ti
kendo ndaa da nuu Yandios. Ko nu tu siuku
ndɨ'ɨ da jnu'un un, ni tu kendo ndoo kuɨtɨ
da nuu Yandios. 4 Ti taka yɨvɨ ja ka'an ja
kendo ndoo nuu Yandios ja ka siuku i jniñu
ta'u ley Moisés un, nusa ti ni ka xndoo i
maa Cristo Jesús, chi ni ka skexiko i jnu'un
ja kunda'u ini Yandios nuu i, ja ni taji ya
Cristo ni kii ya, ti ni ji'i ya ja kuu tendɨ'ɨ
yo naa yo. Ti ni tu kendo ndaa yɨvɨ un nuu
Yandios nu na kandixia i ɨnga jnu'un sɨin ja
tu kejna'an jiin maa jnu'un Cristo Jesús. 5 Ko
yo'o ja ka kandixia yo maa Cristo Jesús, ni
sa'a Espíritu Santo ja na kandixia ndaa yo
naa yo. Ti ka ñava'a yo jnu'un ndee ini ja
kundatu yo ɨin kɨvɨ ka'nu ga un, ti kundichi
yo nuu maa Yandios. Chi kandio ndaa ini yo
ja kɨvɨ un kachi Yandios ja tu jna'nu ndatu
yo jiin kuachi yo, chi ni ini yo ni ka kandixia
yo maa jniñu ni sa'a Cristo Jesús ja'a yo naa
yo. 6 Ka kandixia ndaa yo maa jniñu ni sa'a
Cristo ja'a yo. Yukan ti nu ni'in yo seña
nuu yɨkɨ kuñu yo, ko tu nijniñu un. Chi
va nu ja siuku yo jnu'un un ti kendo ndoo
yo nuu Yandios, xi ja tu siuku yo jnu'un
un, ti tu kendo ndoo yo nuu Yandios, ko
ansu sia'an kuu. Chi nɨnɨ ja na kandixia
ndaa kuɨtɨ yo nuu maa Cristo ti kendo ndaa
yo nuu Yandios. Ti jiin jnu'un ndaa un ka
kunda'u ini nuu jna'an yo.

7 Undi nuu, va'a ni ka jika ra nuu ichi
Yandios, ko vijna tukaa. Nusa ti ¿nau ni
xnda'u ro'o nu? Chi tukaa ka jandatu ra
maa jnu'un ndaa Cristo. 8 Chi ansu sia'an
ska'an Yandios ro'o naa ra. Chi su'va, maa
ya ni nakaji ya ro'o ja ka kandixia mani
jnu'un ndaa. 9 Xi tu ka jini ra ɨin jnu'un
ja ka'an sia'an: "Tɨ'lɨ ni levadura kuu ja
keni'no nɨ tu'u chii yujña iya", kachi tutu.
Ko na kachi ndaa ri ja nanu ɨin tɨ'lɨ levadura

un kuu chaa ka xndoña'an un, ja ka kuni
da ja na xnaa ndɨ'ɨ maa ra naa ra, ja tukaa
kandixia ra jnu'un ni ka kandixia ra undi
nuu. 10 Ti sɨkɨ ja ka yɨ'ɨ yo jiin Jito'yo Jesús,
ndixia ri ja tu sia ya ro'o naa ra ja kandixia
ra ɨnga jnu'un ja tu kejna'an jiin jnu'un maa
ya. Chi tu jini ri naa chaa kuu ja sakanuu ini
ra naa ra un, ko ja kuu maa da kua'a ndixia
Yandios nundo'o nuu da. 11 Ñani naa ra, na
kachi ri ndo ka jito u'u yɨvɨ hebreo ru'u,
ti ka ndikun i ru'u. Ti nu siuku ri jnu'un
najana'an ja ka ni'in yo seña nuu yɨkɨ kuñu
yo, va kusɨɨ ini yɨvɨ un nuu ri, sa ti sia'an
ndixia na xndaku ri. Nu sia'an xndaku ri,
tukaa kuɨtɨ ini yɨvɨ hebreo nu ka jiniso'o i
jnu'un sɨkɨ Cristo ja ni ji'i ya nuu nda'a cruz.
Tukaa ka kuɨtɨ ini i, chi vijna xndaku ri ja
siin yo jiin jnu'un un niku. 12 Ko taka chaa
ja ka xnda'u da ro'o naa ra jiin jnu'un ja ka
ni'in yo seña yɨkɨ kuñu yo, ti va'a ga na sinu
da jniñu un. Va'a ga ja na ka'ncha da yɨkɨ
kuñu maa da undi tukaa kuu da tata niku.
13 Jandaa ndixia kuu ja ni nakaji Yandios
taka ro'o naa ra nava tukaa ga siuku ra
jnu'un ni ka sajniñu ka'a ra undi nuu. Chi
su'va ni ka keta'u ra nuu jnu'un un. Nu ja
ni ka keta'u ra nuu jnu'un un, ti va kondo'o
ini ra ja sa'a ra sava'ni ga kuachi ja kuni yɨkɨ
kuñu ra ja kanchuku ra nuu ñuyɨvɨ ja'a. Ko
tuu, chi su'va na koto va'a ra taka jniñu sa'a
ra nava tu kinikava ra nuu kuachi. Va'a ga
na ku'un nda'u ini ra, ti chindee jna'an ra
naa ra ja na kunchuku mani ra. 14 Siukan
na kunchuku ra nava na siuku ra ɨɨn jnu'un
ni ta'u Yandios ja kuu ɨɨn ley kanuu ga ja
ni kachi ya: “Na kuu ini ra nuu ñani jna'an
ra nanu kuu ini ra nuu maa ra”, kachi tutu.
15 Ko nu ka sa'a ra nanu ina ja ka yeyɨ'ɨ
jna'an, ti ka kuni kaji jna'an ra ja ka kanaa
ra naa ra, ti jnu'un kanuu kuu un. Ko koto
ra maa ra ja koto ma kunchuku ra undi
sia'an. Chi nu kunchuku ra sia'an, ti tukaa
kunchuku mani jiin ñani jna'an ra. Chi
kunda'u ini Yandios yo'o nava suni sia'an
kunda'u ini yo ñani jna'an yo.

Nasa kuni yo nau kuu yɨvɨ tu kandixia ti
nau kuu yɨvɨ ka kandixia

16 Na kachi ri ja na kani va'a ini ra ti na
kuandatu ra jniñu ta'u maa Espíritu Santo,
ti ansu ja kuandatu ra jniñu ndo'o ini añu
ra. Chi nu kuandatu ra Espíritu Santo, ti
tukaa siin ra jiin kuachi. 17 Chi nɨnɨ ka
ndo'o ini yo ja sa'a yo ɨɨn kuachi. Ko nu
na kuandatu yo nava ndo'o ini añu yo, ti
yukan jasɨ ja kuni maa Espíritu jiin yo. Ko
nu su'va na kuandatu yo nava kuni maa
Espíritu, yukan na ti maa Espíritu kasɨ ja
tukaa ga kundio ini yo sa'a yo kuachi. Chi
tu mani Espíritu Yandios jiin kuachi, chi ndɨ
nduu ka kanaa. Ja yukan tu kua'a Espíritu
ya jnu'un ja kundio ini ra sa'a ra kuachi.
18 Ko nu na siuku ra nava kuni maa Espíritu,
ti tukaa ga yɨ'ɨ ra nuu nda'a ley najana'an
un ja kankuachi sɨkɨ ra.
19 Ndijin ndaa ka jika yɨvɨ ka jika jiin
kuachi, chi ka siuku i nava ndo'o ini añu
i. Mani jniñu kue'e ka sa'a i. Ka jika i jiin
jnu'un sɨɨ ini ti tu kanchuku na'iin yɨ, chi
nɨnɨ kaña ini ki'in yɨ ja siuku i nava ndo'o ini
añu i. Ti ka yɨsɨkɨnchaa jna'an i, yɨsɨkɨnchaa
i ñasɨ'ɨ i xi ña'an un yɨsɨkɨnchaa ña yɨɨ ña.
Ti sia'an ka sa'a i mani jniñu kue'e. 20 Ka
nchañu'un i sava'ni ga santu. Ka sa'a tasɨ
i sɨkɨ ñani jna'an i. Ka jito u'u jna'an i ja ka
kanaa i nanu ina. Kuu kuasun ini nuu jna'an
i. Ni tu kuu ya'a ɨɨn jnu'un nuu i, chi yachi
xaan kuɨtɨ ini i. Ti ka jitu ini i nduku i ja kuu
maa i, ti tu jitu ini i ja kuu nuu ñani jna'an i.
Ni tu kanchuku mani i jiin taka ñani jna'an i,
chi su'va sasɨɨn i maa i ja tu kuni ka'an i jiin
jna'an i. 21 Kuu kuasun ini i nuu ñani jna'an
i nu ñava'a da taka ndajniñu ini ve'e da. Ka
jajna'an ini i ka'ni i ndɨyɨ. Ka ji'i yɨ ndɨxɨ, ti
ka sa'a i sava'ni ga viko. Ti sia'an ka sa'a i
kua'a xaan ga jniñu kue'e. Ja yukan ka'an ri
nuu ra naa ra nanu ni xndaku ri undi nuu, ti
na chu'un ini ra nava na kukuee kunchuku
ra. Ko na xndaku ni'in ri nava ni kachi ri
undi nuu, ja nu na sa'a ra naa ra taka jnu'un
ni ka'an ri ja'a, ni tu na nita'u kuɨtɨ ra ja
najaa ra ñuu nuu ta'u Yandios jniñu.
22 Ti suni ndijin ndaa jini yo yɨvɨ va'a chi
mani jniñu va'a ka sa'a i, vanuxia kancha
Espíritu Yandios jiin yɨ. Ka ñunda'u ini i
nuu ñani jna'an i. Sɨɨ ka iyo ini i, ti kukuee
kanchuku i jiin jna'an i. Ñukuu ndaa ini
i jniñu sa'a i. Ti kanchuku mani i ja ka
chindee jna'an i. Ti ka siuku i taka jniñu ka
sa'a i. 23 Tu ka kuña'nu nuu jna'an i ja sa'a
i nava kuni maa i, chi ɨɨn nuu ka iyo ini i.
Ti ley Moisés un, tu kankuachi sɨkɨ yɨvɨ ja
kanchuku sia'an, chi mani jniñu va'a ka sa'a
i.
24 Yukan kuu ja yɨvɨ ka jika jiin jnu'un maa
Cristo Jesús, tukaa ga kanuu ja ka jandatu i

jnu'un ini yɨkɨ kuñu i ja ka sa'a i kuachi. Chi ka ñukuu ini i ja ni ji'i Cristo nuu nda'a cruz ja ni nama ya nuu kuachi un. Kuu nanu ja ni ka ji'i yɨkɨ kuñu i jiin Cristo, nava tukaa ga kanuu ja sa'a i kuachi naa i. [25] Ja yukan nu kancha maa Espíritu Santo jiin yo, ti na sa'a yo nava kuni maa ya.

[26] Koto ma kava vixi ini ra jiin jnu'un ka'an ra, chi jiin yukan skuɨtɨ ra ini ñani jna'an ra ja na kuu kuasun ini ra nuu i.

Ja na kukutu ini yo ja chindee jna'an yo

6

[1] Ñani, nu ni jini ra ja ni kinikava ɨɨn ñani jna'an ra nuu ɨɨn kuachi, ti koto nde'e ra nundo'o jna'an da. Su'va na najista ra da jiin jnu'un va'a ja xndaku ra nuu da, ja ka kuu ra ñani jna'an sɨkɨ Cristo, ti jika ra jiin Espíritu Santo. Ko koto va'a ra maa ra ja tu kinikava ra nuu kuachi un. Ti sia'an na kuu xndaku ra nuu ñani jna'an ra, ko vii vii na xndaku ra nuu da ja nachun'un ichi ra da nuu ichi va'a. [2] Sia'an na chindee jna'an ra naa ra ja kuu nuu sava'ni ga nundo'o ja ka jna'an ɨɨn ɨɨn ra. Ti nu siukan na sa'a ra, ti ka siuku ndaa ra taka jnu'un kuu ley ni kachi Cristo. [3] Ko nu sandoo ra maa ra ti kava vixi ini ra ndo'o ini ra ja jankɨvɨ kinikava ra nuu kuachi, ti so xnda'u ra maa ra. Chi tundo kuu kuɨtɨ ra nu sia'an. [4] Yukan ti ndɨ ɨɨn ra na nde'e va'a nu iyo ndaa jniñu ka sa'a ra. Yukan na ti kuu kachi ra ja iyo ndaa ra nuu Yandios. Xnakan va'a nde'e ra jniñu sa'a maa ra, ti ansu ja ka'an ra sɨkɨ jniñu ka sa'a ñani jna'an ra. Chi nu jini ra ja iyo va'a jniñu sa'a ra, ti va'a sa'a ra nusa, ko tu kuu ichi ini ra sɨkɨ jniñu ka sa'a ñani jna'an ra. [5] Suni na siuku ra maa jniñu ndiso ɨɨn ɨɨn ra nuu Yandios, ansu na nakua'a ra nuu ɨnga.

[6] Ti suni chindee ra naa ra nuu yɨvɨ ka xna'an jnu'un Yandios nuu ra, nava na ni'in da taka ja va'a nava ni ka ni'in ra naa ra.

[7] Koto ma xnda'u ra maa ra, chi kuu nanu ɨɨn chaa saka triu, chi nastutu da nava ni saka da. Suni sia'an kuu nu kusɨkɨnchaa yo Yandios ti kachi yo ja tu jini yo jnu'un ya. Chi taka ja sa'a yo, ti ndɨ'ɨ nani'in yo. Nu na sa'a yo mani jniñu va'a ti suni sia'an nani'in yo mani jniñu va'a. Ko nu na sa'a yo mani jniñu kue'e, ti nani'in yo nundo'o. [8] Chi nu na sa'a yo nava kuu ini maa yo, ti nani'in yo nundo'o ja naa yo. Ko nu su'va na sa'a yo nava kuu ini maa Espíritu Santo, ti nani'in yo ɨɨn ta'u ja kuchaku yo ja kuu taka saa ni jiin Yandios.

[9] Koto ka'ncha ini yo jiin jniñu sa'a yo, chi su'va na kukutu ini yo jiin mani jniñu va'a. Chi nu na jaa kɨvɨ, ti nani'in ndixia yo ta'u nuu taka jniñu ni sa'a yo, chi ni ka jitu ndi'i ini yo nuu jniñu un. [10] Ja yukan ti taka jinu ja kuni yo sa'a yo jniñu va'a un, ja chindee yo nuu sava'ni ga yɨvɨ, ti na chindee va'a yo jiin ni ini ni añu yo nuu i. Ko na kukutu ga ini yo jiin jniñu va'a un ja kuu nuu maa yɨvɨ ka kandixia Cristo.

Sandɨ'ɨ ni ga jnu'un ndee ini

[11] Nde'e naa na'nu letra chaa ri jiin nda'a ri nuu ra naa ra ja'a.

[12] Iyo yɨvɨ ka ñukuu ini ja kendo va'a i nuu yɨvɨ. Ti yɨvɨ hebreo un kuu yɨvɨ ka chayɨka ro'o ja na ni'in ra ɨɨn seña nuu yɨkɨ kuñu ra. Ti siukan ka sa'a da nava tu koto u'u yɨvɨ nuu da sɨkɨ ja ni kandixia da Cristo, ja ni ji'i ya nuu nda'a cruz ja kuu taka yo naa yo. [13] Ti yɨvɨ ka chiñu'un jnu'un jana'an un, ni tu ka siuku ndɨ'ɨ i nava ka'an maa ley najana'an un. Ti kuni i ja na chiñu'un ra naa ra jnu'un ka'an ley un. Ko nu na kɨvɨ ra jiin jnu'un yɨvɨ un, yukan na ti nduvixi i ja ni ka skandixia i ro'o naa ra. [14] Ko ru'u chi jankɨvɨ nduvixi ini ri, so nɨnɨ kusɨɨ xaan ini ri nu ka'an ri jnu'un Jito'yo Jesús, ya kuu Cristo, chi ni nama ya yo'o naa yo ja ni ji'i ya nuu nda'a cruz. Ti ja sɨkɨ ni ji'i ya nuu nda'a cruz kuu nanu ja ni ji'i jnu'un ñuyɨvɨ ja'a, chi tukaa yɨ'ɨ ri jiin jnu'un un. Suni kuu nanu ni ji'i ri jiin Cristo, chi tukaa sajniñu ka'a ri jnu'un ja iyo ñuyɨvɨ ja'a. Ti kuu ri nanu chaa ñuu jika, chi tukaa ga nandeokuñɨ kuɨtɨ ri nuu ichi un ja siuku ri. [15] Chi nu ka yɨ'ɨ yo nuu nda'a Cristo Jesús, ti ni tukaa ga nijniñu ja sa'a yo seña nuu yɨkɨ kuñu yo, xi vasu tu sa'a yo seña un. Chi jiin jniñu ña'nu ni sa'a Cristo Jesús ni ndujaa yo jiin añu yo nuu ya.

[16] Ti ru'u Pablo, jikanta'u ri nuu Yandios ja sa'a ya ja na kukuee kunchuku tendɨ'ɨ yɨvɨ ja kandixia ndaa i jnu'un Cristo Jesús. Na kua'a ya jnu'un ndee ini, ti na kunda'u ini ya maa i naa i. Sia'an ñukuu ini ri ja kuu taka yɨvɨ ja kandixia ndaa jnu'un Cristo, chi maa ɨɨn ni yɨvɨ ja yɨ'ɨ jiin Cristo kuu maa yɨvɨ ñuu Yandios.

[17] Ti undi vijna jiin ja kuu taka saa ni nuu kua'an yo, koto ma skexiko yɨvɨ ru'u. Chi ndiso ri seña maa Jito'yo Jesús ja ni ndo'o ni

nene ri sɨkɨ jniñu ni tatu ya ja sa'a ri. [18] Ñani
naa ra, ñukuu ini ri ja maa Jito'yo Jesús, ya
kuu Cristo, na kunda'u ini ya ro'o naa ra. Ti
na nakuni ra undi ini añu ra ja sia'an kuu.
Ti sia'an na koo.

Carta ja ni chaa Pablo nuu yɨvɨ ñuu Efeso

Kanxia'u Pablo jiin yɨvɨ ka kandixia ñuu Efeso

1 Ru'u Pablo, kanxia'u ri jiin yɨvɨ Yandios
ja ka kandixia Cristo kanchuku ñuu Efeso.
Maa ri kuu apóstol nuu Jesús, ya kuu Cristo
ja ndiso ya jniñu ña'nu nuu Yandios, ti maa
ya ni ja'a jniñu ja'a nuu ri ja na kuu ri
apóstol nuu ya. Na chaa ri tutu ja'a nuu ra
naa ra ja ni sasɨɨn ya ro'o ja na kunukuachi
ra nuu ya naa ra. 2 Jikanta'u ri ja maa Tata yo
Yandios jiin Jito'yo Cristo Jesús na kunda'u
ini ya ro'o naa ra, ti na chindee ya nava
sia'an na kunchuku mani ra.

Nu na kandixia yo Cristo ti nanita'u yo nuu Yandios

3 Na nakanajaa yo Yandios, ya kuu Tata
maa Jito'yo Cristo Jesús. Maa ɨɨn ni maa ya
kuu ja kuña'nu xaan. Maa ɨɨn ni maa ya kuu
ja ni nakua'a taka ja va'a nuu yo ja ka yɨ'ɨ yo
nda'a Cristo. Undi andɨvɨ ni taji ya Espíritu
ya kancha ya jiin yo. Sia'an ni ja'a ya jandaa
ja na ni'in yo taka ja ni chisojnu'un ya. 4 Chi
undi na ti jakoo ga ñuyɨvɨ ni nakaji ya yo'o
ja na kɨ'ɨ yo nda'a Cristo, ja sasɨɨn yo ja kuu
maa ya, ja koo ndoo koo ii undi ini añu
yo. 5 Undi sa ni nakaji Yandios yo'o, chi
ni kunda'u ini ya yo'o. Ti ni kuu ini ya ja
nakinse'e ya yo'o naa yo nava na kuu yo se'e
ya. Yukan ni sa'a ya ja ni taji ya Jesús, ya
kuu Cristo ja na kundiso jniñu ya ti nama ya
yo'o. Taka un ni sa'a Yandios, chi maa ɨɨn ni
maa ya ni kunda'u ini ya yo'o. Ja yukan ni
nakaji ya yo'o, ansu ja sɨkɨ jniñu va'a ni sa'a
yo. 6 Ja yukan kuu ja na kachi yo ja Yandios
kuu ja kuña'nu, chi maa ɨɨn ni maa ya ni
sa'a ya ja na kɨ'ɨ yo nda'a Cristo. Ti Cristo
kuu maa Se'e Yandios ja ni kunda'u xaan ini
ya. Ti nuu nda'a maa Se'e ya Jesús ni skɨvɨ
Yandios yo'o. 7 Maa Yandios ni sa'a yukan ja
ni taji ya Cristo ti ni ji'i ya ja sɨkɨ yo'o. Ni jatɨ
ya nɨñɨ ya ja sɨkɨ yo'o naa yo, ti yukan kuu
ja ni chunaa ya nuu yo nuu Yandios. Sia'an
ni ndunda'u ini ya yo'o ti ni janka'nu ini ya
nuu kuachi yo. 8 Yukan ti ni ja'a ya ndɨ'ɨ
inijnuni yo ja na kuu sa'a yo ti kunukuachi
yo nava kuni maa ya. 9 Taka un ni stuu ya,
chi ni kunda'u ini ya yo'o ja ni taji ya Cristo
nuu ñuyɨvɨ ja'a. Undi najana'an, tu ni ka
jini yɨvɨ ndo ndo'o ini Yandios ja sa'a ya, ko
vijna ti ni ka jini yo, chi ni chaa Cristo ja ni
taji maa ya. 10 Nu ni jaa kɨvɨ ja ni kachi maa
Yandios, ni taji ya Cristo ja na kuu nava ni
ndo'o ini maa ya. Ti maa Cristo na sa'a ja
taka ja iyo andɨvɨ jiin ñuyɨvɨ na najna'an ti
na nduu ɨɨn ni ga, chi maa Yandios ni ja'a
jniñu un nuu Cristo ja na kuña'nu ya nuu
taka ja iyo andɨvɨ jiin ñuyɨvɨ, ti nava sia'an
na koo jnu'un mani ini.

11 Maa Yandios ni kachi ja na kɨnda'a
Cristo yo'o, chi xnakan ni nakaji ya yo'o ja
na nanita'u yo nuu ya sa ni sa'a ya ñuyɨvɨ,
ti nava sia'an na kuu yo se'e ya. Taka un ni
sa'a ya nava ni kuu ini maa ya, ti ni nakaji
ya yo'o ja na kuu yo se'e ya. 12 Ja yukan kuu
ja xnakan ru'u ni ka kandixia Cristo sa ni
ka kandixia ro'o naa ra. Ni ka kandixia ri ja
maa Yandios ni taji ya Cristo ja na kuña'nu
ya. Ti suni maa ya ni kachi ja na ki'in ndaa
ri jiin jniñu ya, ti na xna'an ri nuu yɨvɨ ja
maa Yandios kuu ja kuña'nu. 13 Suni sia'an
ro'o ja kanchuku ñuu Efeso, ni chi'i Yandios
ro'o nda'a Cristo naa ra. Ni ka chunso'o ra
jnu'un Cristo, chi maa ɨɨn ni jnu'un un kuu
ja nama sɨkɨ yo. Ti ni ka kandixia ndaa ra
jnu'un Cristo naa ra. Ja yukan kuu ja ni ka
ni'in ra Espíritu Santo nava ni chisojnu'un
Yandios. Ni nchaa Espíritu ya ja na kuncha
ya jiin ra, ti yukan kuu nanu ɨɨn sello ja
xna'an ja ka kuu ra se'e Yandios naa ra.
14 Chi nu kancha Espíritu Santo jiin yo, ti
yukan kuu ja iyo ndaa ini yo ja kuu yo
se'e Yandios. Kandixia ndaa ini yo ja ja ni
chunaa Yandios yo'o, ti sia'an na nanita'u
yo nuu ya. Ti Espíritu Santo, kuncha ya jiin
yo undi na jaa kɨvɨ nakinse'e ya yo'o. Ja
yukan kuu ja na nakanajaa yo maa ya, chi
maa ɨɨn ni maa ya kuu ja kuña'nu.

15-16 Ru'u Pablo, tu jakuɨñɨ ri ja jikanta'u ri
nuu Yandios ja kuu ro'o naa ra. Nakuanta'u
ri nuu ya chi ni jini ri ja ka kandixia ndaa
ra Jito'yo Cristo Jesús, ti ka kunda'u ini ra
taka yɨvɨ ka kuu se'e ya. Nuku'un ini ri ro'o
naa ra, ti jikanta'u ri nuu Yandios 17 Ja maa
Tata yo Yandios na kua'a ya inijnuni ra. Na
kua'a ya Espíritu ya kuncha ya jiin ra nava
vi'i ga na kɨvɨ inijnuni ra ja kuña'nu xaan
maa Yandios, ja kuu ya Tata Jito'yo Cristo
Jesús. 18 Jikanta'u ri ja na kua'a kaji Yandios
inijnuni ra naa ra, nava na kuni ra ja ja ni

nakaji ya yo'o, ja nanita'u yo nuu ya. Nu ka
ñukuu ini ra naa ra, ti yukan kuu ja ka ndiyo
ini ra ja taka yo na keta'u yo nuu ya jiin
taka ga yɨvɨ ka kandixia Cristo. Chi yukan
kuu ja va'a ja kuu yo naa yo. [19] Ti kuni ri
ja na kɨvɨ inijnuni ra naa ra ja maa Yandios
ndiso ya jniñu ña'nu xaan ga. Ja yukan ni
sa'a ya ja ka kandixia yo vijna, chi ni xna'an
kaji ya jniñu un nuu yo. [20] Nu ni naxndoto
ya Cristo nuu ñuji'i, ti ni xnukoo ya Cristo
nda'a kua'a ya nuu kancha maa ya andɨvɨ, ja
ni nakua'a ya ɨɨn jniñu ña'nu nuu ya. [21] Taka
ángel ka junukuachi nuu Yandios, jiin ja
ka yɨjniñu, jiin taka ja ka kuña'nu, suni ka
ndiso jniñu. Ko jniñu ndiso Cristo kuu ja
kuña'nu nuu taka yɨvɨ ka iyo vijna jiin yɨvɨ
kikoyo ɨnga kɨvɨ. [22] Ni kachi maa Yandios
ja na ta'u Cristo jniñu nuu tendɨ'ɨ yɨvɨ jiin
ndaja'a ya (ja ka nani ángel), ti maa ya kuu
ja koxnuu nuu taka yɨvɨ ka ñukuu ini ya. [23] Ti
yɨvɨ ka kandixia un ka kuu i nanu ɨɨn yɨkɨ
kuñu, ti maa ya kuu nanu xini. Ti ta'u ya
jniñu nuu yɨvɨ naa i, ti maa i ka sa'a jniñu
un. Ti jiin jniñu un ka stuu i ja Cristo kuu
Jito'o i, ti maa ya kuu ja kuña'nu nuu i. Ti
maa ya chindee yɨvɨ ja na kuu taka jniñu un,
chi maa ɨɨn ni ya kuu ja ta'u jniñu ja na ndɨ'ɨ
kundaa nava kuni maa ya.

Ja ni kunda'u ini Yandios kuu ja ni nama ya yo'o

2

[1] Ro'o naa ra ja kanchuku ñuu Efeso, na ti
kandixia ga ra Cristo naa ra, ni kunchuku
ra nanu ɨɨn yɨvɨ ni ji'i ja tukaa chaku yɨkɨ
kuñu i, chi tu ka nakuni ra Yandios. Ti
ka sa'a ndeva'a ra naa ra [2] nanu ni ka sa'a
yɨvɨ ni ka siuku i jnu'un iyo nuu ñuyɨvɨ ja
ni ka jandatu i ti ka ni siuku i jnu'un un.
Ni ka jandatu i nuu ja'u'u, ti ja'u'u un kuu
ja yɨnda'a taka espíritu ndeva'a ja ka jika
nuu tachi. Ti skaka maa i ja na nduni'in
ini i, ti tu kuandatu i nuu Yandios. [3] Ti suni
sia'an ni ka sa'a yo undi nuu naa yo, chi ni
ka sa'a ndeva'a yo nasa ni ka kuu ini maa
yo ja iyo ndee ini yɨkɨ kuñu yo, jiin nasa
ni kachi inijnuni yo ja sa'a yo taka ja kuu
nuu ñuyɨvɨ. Ja yukan kuu ja suni ni ka kuu
yo yɨvɨ ni ka ndo'o nda'a Yandios nanu ka
jna'an sava yɨvɨ. [4] Ko tu ni sa'a ya sia'an jiin
yo naa yo. Ti ka'nu xaan ini Yandios chi
ni kunda'u ini ya yo'o. [5] Ja ni sa'a ya ja na
kandixia yo Cristo, chi undi nuu kanchuku
yo nanu yɨvɨ ja tukaa ka chaku, chi ni ka sa'a
yo taka jniñu kue'e ja tu va'a. Ko tu ni ja'a ya
jnu'un ja kendo yo sia'an, chi ni ndunda'u
ini ya yo'o ja ni nama ya yo'o, nanu ni sa'a
ya ja ni naxndoto ya Cristo nuu ñuji'i. [6] Ni
nandoto tuku Cristo Jesús. Ti ja yukan kuu
ja ni nama ya yo'o nava tukaa naa yo. Ni
skejna'an Yandios yo'o jiin Cristo nanu ja ni
nandoto yo jiin ya, ja tukaa kendo yo nanu
ndɨyɨ. Sia'an ni sa'a ya nava na no'on yo
andɨvɨ nuu kuchaku yo jiin Cristo Jesús, ta'u
yo jniñu jiin ya. [7] Ni nama ya yo'o nava taka
ga kɨvɨ vaji ti na xndaku yo nuu yɨvɨ ja ka'nu
jniñu ni sa'a Yandios ja kuu yo'o naa yo.
Yukan ti stuu Yandios ja ni ka ndumani yo
nuu ya. [8] Ti ja ni kunda'u ini Yandios ro'o
naa ra kuu ja ni sa'a ya ja na kandixia ndaa
ra taka jniñu ni sa'a ya. Chi ansu ja ni ka
ndo'o ini maa ra kuu ja ni ka kandixia ra, chi
maa Yandios ni kachi ja sia'an ti sa nanita'u
ra naa ra. [9] Ansu ja ka sa'a yo ja va'a, chi
maa ɨɨn ni ja ni kunda'u ini ya yo'o. Ja yukan
kuu ja tu kani vixi ini yo ja mani maa yo ni
ka nama yo maa yo. [10] Chi maa Yandios ni
sa'a ya yo'o, ti ni nachi'i ya yo'o nda'a Cristo
Jesús ja na kɨtu ya yo'o. Ni sa'a ya yo'o nava
na siuku yo jiin jniñu ni satu'va ya ja kuu
yo'o.

Ja Cristo kuu ja ni ka ndu ɨɨn nuu ini yɨvɨ

[11] Koto naa ini ra nava ni kuu jiin ra na ti
kandixia ga ra Cristo. Sɨkɨ ja ka kuu ra yɨvɨ
ɨnga nación ja tu ka yɨ'ɨ jiin yɨvɨ ñuu Israel,
ti yɨvɨ Israel ni ka ka'an ja tu ni ka jini jniñu
kuɨtɨ ra, chi tu ni ka siuku ra jnu'un ja na
koo ɨɨn jnuni nuu yɨkɨ kuñu ra. [12] Koto naa
ini ra ja tu ni ka jini kuɨtɨ ra sɨkɨ Cristo. Ni
tu ni ka kuu mani ra nuu yɨvɨ ñuu Israel.
Tu ni ka jini kuɨtɨ ra ɨɨn tratu ni sa'a va'a
Yandios, ja ni chisojnu'un ya undi nuu ja
na ndumani ya jiin yɨvɨ. Ni kunchuku ra
nuu ñuyɨvɨ ja'a, ko tu ni ndiyo ini ra ja na
ndumani Yandios jiin ra. Tu ni ka jini kuɨtɨ
ra jnu'un Yandios. [13] Undi nuu ni ka kuu ra
nanu yɨvɨ ñuu jika. Ko vijna ka kuu ra nanu
yɨvɨ ñuu, chi ni ka kɨvɨ i nda'a Cristo. Sia'an
kuu chi ni ka kandixia ra Cristo Jesús, ja ni
ji'i ya nuu nda'a cruz, ti ni jatɨ ya nɨñɨ ya ja
sɨkɨ ra naa ra.

[14] Sia'an ni sa'a Cristo ja na ndumani
jna'an yo. Ni sa'a ya ja yɨvɨ hebreo jiin yɨvɨ
ɨnga nación, ɨɨn ni ga na nduu yo nuu ya. Ni

ka jito u'u jna'an yɨvɨ hebreo jiin yɨvɨ ɨnga
nación, ti maa i ni ka jito u'u i yɨvɨ hebreo,
ko ni sa'a Cristo ja ni ka ndumani jna'an i.
15 Ni soko ya maa ya, ni ji'i ya, ti sia'an ni
xnaa ya ley najana'an ja ni ja'a Yandios nuu
Moisés ja ni ta'u jniñu nuu yɨvɨ ñuu hebreo.
Ley un ni sasɨin yɨvɨ hebreo jiin yɨvɨ taka
ga nación ja tu ni ka jini i ley. Ti ni na
chajna'an ya ndɨ'ɨ yo ja na nduu yo ɨin ni
ga yɨvɨ jaa, ti na kɨ'ɨ yo nda'a Cristo. Yukan
ni sa'a ya ja ni ndumani jna'an yo. 16 Ni ji'i
Cristo nuu nda'a cruz. Ti jiin yukan ni ka
ndumani yɨvɨ ɨnga nación jiin yɨvɨ hebreo
nuu Yandios. Maa Cristo ni xnaa ya jnu'un
ja ni ka iyo sɨin ini yɨvɨ hebreo jiin yɨvɨ ɨnga
nación. 17 Ni kii Cristo, ti ni ka'an ya ja
iyo jnu'un mani ini nuu Yandios jiin tendɨ'ɨ
yɨvɨ, ti ansu maa ɨin ni yɨvɨ hebreo, chi suni
yɨvɨ taka ga nación.

18 Jandaa ndixia kuu yukan chi ni nuña
Cristo ɨin ichi ja kɨvɨ tendɨ'ɨ ndɨnduu yo nuu
kancha Tata yo Yandios, ti kuu ka'an yo jiin
ya. Ti ni sa'a ya ja ɨin ni Espíritu Yandios
na kuncha jiin tendɨ'ɨ yo naa yo, ti chindee
Espíritu un ja tendɨ'ɨ yo kakanta'u yo nuu
ya. 19 Ja yukan kuu ja tukaa ga ka kuu ra yɨvɨ
ñuu jika, chi ni ka ndumani ra nuu Yandios.
Ti taka yɨvɨ Yandios ka kuu i jna'an ra, chi ja
ka yɨ'ɨ ra jiin maa Yandios. 20 Sa'a yo nanu.
Tendɨ'ɨ yo ja ka kandixia yo Cristo, ka kuu
yo nanu ɨin ve'e. Ro'o naa ra ka kuu ra nanu
maa ve'e un, ti ru'u ja ka kuu ri apóstol
nuu Jesús naa ri, jiin chaa ka kuu profeta
ja ka ka'an jnu'un Yandios, ka kuu ri nanu
nama ja'a ve'e un, chi ru'u naa ri ni ka ka'an
ri jnu'un Yandios nuu ra naa ra. Ti maa
Cristo Jesús kuu ya yuu kanuu ga ja ndiso
ni'in yɨtuu jikɨ ve'e un. 21 Ti ɨin ɨin yo ja ka
kandixia, ka kuu yo nanu ɨin ɨin yujnu ve'e
un. Yukan kuu nanu ve'e sa'a Yandios ja
kuu ɨin ve'e ii, ti taka yɨvɨ ka kandixia ka kuu
i ɨin ɨin yujnu ve'e un, chi maa Yandios ni
tatu ya jniñu un nuu ɨin ɨin yo ja ka ndiso
jniñu yo nuu ya. Sia'an sa'a ya ve'e ii ga jiin
yɨvɨ ja ni ka kɨvɨ i nda'a Jito'o Cristo Jesús.
22 Ti taka ro'o ja ka kandixia kanchuku ñuu
Efeso, suni ka kuu ra ɨin ɨin nuu ve'e un,
chi ni ka ndɨvɨ ra nda'a Jito'o Cristo Jesús.
Ka kuu ra ve'e ii ja siin Yandios sa'a ya. Ti
kancha ya ini ve'e ii un, chi kancha ya jiin
ra naa ra ja taji ya Espíritu Santo ya ja na
kuncha jiin ra.

Ndiso jniñu Pablo ja ka'an da jnu'un Cristo Jesús nuu yɨvɨ taka ga nación

3

1 Ru'u Pablo, kande ri vekaa sɨkɨ ja ni
ka'an ri jnu'un Cristo Jesús nuu ra naa ra,
ja ka kuu ra yɨvɨ ɨnga nación ja tu ni ka
jini kuɨtɨ ra jnu'un ya. 2 Ka jini ra ja ni taji
Yandios ru'u, ti ni tatu ya jniñu un nuu ri ja
na ka'an ri jnu'un ya nuu ra naa ra. 3 Ja ka
jini ra ja ni yɨsa'yɨ jnu'un Yandios, chi undi
nuu tu ni ka jini yo ja jaa ɨin kɨvɨ nu nakuni
yɨvɨ ɨnga nación jnu'un Yandios. Ko ni jaa
ɨin kɨvɨ nu ni xna'an ya jnu'un un nuu ri. Ti
nuu tutu ja'a ja ni chaa ri tɨ'lɨ sɨkɨ yukan nuu
ra naa ra, ja ka kuu ra yɨvɨ ɨnga nación. 4 Ti
nu na ka'u ra un ti kuu chaku ini ra naa ra
ja ni kɨvɨ va'a jnu'un Yandios inijnuni ri sɨkɨ
Cristo Jesús. 5 Na kɨvɨ jana'an ni ya'a tu ni
stuu Yandios jnu'un un nuu ni ɨin yɨvɨ nanu
ni xna'an ya vijna. Vijna ti ni xna'an kaji ya
jnu'un Cristo nuu chaa ka kuu apóstol jiin
chaa ka kuu profeta ja ka ka'an da jnu'un ya.
Ni sasɨin ya maa ri naa ri ja na kendo ndoo
ri nuu ya, ti ni kɨvɨ inijnuni ri nasa kuni
ka'an jnu'un un, chi maa Espíritu Santo kuu
ya kancha jiin ri naa ri. 6 Ti jnu'un Cristo
ja ni yɨsa'yɨ undi nuu un, kuu ja yɨvɨ ɨnga
nación na ni'in ka'nu i ta'u i jiin yɨvɨ hebreo.
Suni ka'an ja ka kuu yo ɨin ni ga yɨvɨ. Ti
sa'a Yandios nuu i nanu ni kachi ya ja sa'a
ya nuu yɨvɨ hebreo nava ni sa'a Cristo jniñu
ña'nu ja'a i. Ti maa i suni na kandixia ndaa
i jnu'un Cristo.

7 Ti ru'u Pablo, ndisojniñu ri ja na ka'an ri
jnu'un Cristo. Ni kuu ini Yandios ru'u ja ni
ja'a ya ɨin jniñu un nuu ri. Ti maa ya kuu ja
chindee ya ru'u ja na siuku ri jiin jniñu un.
8 Ti vasu ndo'o ini ri ja ña'nu ga kuu taka ga
yɨvɨ ka junukuachi nuu Yandios, ko ni kuu
ini maa ya ja ni ja'a ya jniñu ña'nu un nuu
ri, ja na ka'an ri jnu'un ya nuu yɨvɨ taka ga
nación. Ti so naa ini yo nu ka jiniso'o yo
jnu'un un ja Cristo kuu ja kuña'nu xaan ga.
9 Ti ni jani ya ru'u ja na xna'an kaji ri nuu
tendɨ'ɨ yɨvɨ nasa nama ya sɨkɨ i. Undi ni sa'a
ya ñuyɨvɨ undi nuu vijna, tu ni ja'a ya jnu'un
un ja kuni yɨvɨ, ti maa ya kuu ja ni sa'a ndɨ'ɨ
ja ka iyo. 10 Vijna na ti ni stuu kaji ya taka
ja ni ndo'o ini ya ja sa'a ya, chi ja ni nakaji
yukun ya taka yɨvɨ kuu se'e ya. Ti taka
ga ndaja'a ya ja ka ndisojniñu ña'nu nuu
andɨvɨ, na kuni da nava nama ya sɨkɨ yɨvɨ, ja

sia'an vii sa'a Yandios jiin yɨvɨ ya. 11 Chi na ti
sa'a ga ya ñuyɨvɨ ja'a, ni ndo'o ini ya ja nama
ya yɨvɨ. Vijna ti jiin Jito'o Cristo Jesús ni kuu
nava ni ndo'o ini Yandios undi nuu. 12 Ja ka
yɨ'ɨ yo jiin Cristo ti ja kandixia ndaa yo maa
ya, yukan kuu ja kuñukuu ni ini yo najaa
yo ti ka'an yo jiin maa Yandios. 13 Ja sia'an
kuu ja ru'u Pablo, kanda'u ri jiin ra, ro'o ja
ka kandixia kanchuku ra ñuu Efeso, ja koto
kukui'ya ini ra sɨkɨ ja jito ri nundo'o ja sɨkɨ
ro'o naa ra. Chi taka un jna'an ri, ko kuachi
kuu ja ni ka'an ri jnu'un Cristo nuu ra naa
ra. Ko yukan kuu ɨɨn ja va'a ja kuu maa ra
naa ra, chi sia'an sa nakinse'e Yandios ro'o.

Kunda'u ini Cristo yo'o

14 Ja sɨkɨ jniñu ña'nu ni sa'a Yandios ja'a
yo, kuu ja na jakunjitɨ ri nuu Tata Jito'o
Cristo Jesús. 15 Chi maa ya ni kachi ja na
konani yo se'e ya, vasu nanu na kuncha yo
andɨvɨ xi ñuyɨvɨ. 16 Ti ja kuña'nu Yandios
kuu ja sa'a ya taka jniñu ña'nu ja kuu ra naa
ra. Ja yukan kuu ja ru'u Pablo, jikanta'u ri
ja na kua'a ya jnu'un ndee ini ro'o naa ra. Ti
nava na kundee ini ra naa ra, ti na chindee
ya ro'o jiin Espíritu maa ya ja kancha ya jiin
ra naa ra. 17 Ti nava na chaku inijnuni ra ja
kancha Cristo jiin ra, chi jandaa kuu ja ka
kandixia ra ya. Na siuku ndaa ra jiin jnu'un
ja ka kuu ini ra Yandios jiin jnu'un ya, jiin
ja na kunda'u ini ra ñani jna'an ra ja suni ka
yɨ'ɨ jiin Cristo. 18 Jikanta'u ri nuu Yandios ja
kuu ro'o naa ra jiin taka ga yɨvɨ ka kandixia,
ja na skɨvɨ ya undi inijnuni ra nasa ka'nu ni
kunda'u ini ya ro'o naa ra. Ti nava sia'an na
chaku ndaa ini ra ja vii ni sa'a Cristo ja ni
kunda'u ini ya yɨvɨ naa i, vasu jankɨvɨ chaku
ndɨ'ɨ ini yo nasa ni kuu ja ni kunda'u ini ya
yo'o. 19 Ti jikanta'u xaan ri ja ɨɨn kɨvɨ ɨɨn kɨvɨ
su'va na chaku ga ini ra naa ra, nasa ni kuu
ja ni kunda'u ini Cristo yo'o naa yo, vasu
tu jaa ra ja kuni ndaa ra taka jniñu ni sa'a
ya. Ti koto ka'ncha ini ra. Siin naa ra nava
na kua'a ga Yandios inijnuni ra, ti nava na
nduu ɨɨn nuu ini ra, ti kunda'u ini ra maa ɨɨn
ni Yandios jiin nɨ ini nɨ añu ra naa ra.

20 Na nakuanta'u yo nuu Yandios ja
kuña'nu ya, chi iyo kɨvɨ tu ndoo ndo'o ini yo,
ko maa ya skaya taka ja kuni yo, vasu tu jini
yo nasa ja'a ya nuu yo. 21 Ti na nakuanta'u yo
nuu ya nuu taka jniñu ni sa'a ya ja kuu yɨvɨ
ni nakaji ya. Ti na nakanajaa yo maa ya, chi
suni ni sa'a ya ɨɨn jniñu ka'nu ja ni taji ya
Cristo Jesús ja na kundisojniñu ya nuu yo
naa yo. Na nakanajaa yo maa ya chi ka kuu
yo yɨvɨ ya. Na nakanajaa yo chi ka yɨ'ɨ yo
jiin Cristo Jesús. Na nakanajaa yo maa ya
vijna, ijña, jiin undi taka ga kɨvɨ vaji. Sia'an
na koo.

Ɨɨn ni ga ka nduu yo nuu Espíritu

4

1 Ru'u Pablo kande ri vekaa ja sɨkɨ jnu'un
Jito'yo. Ti kanda'u ri jiin ra ja na kaka
ndaa ra ichi Yandios naa ra, chi ja yukan
kuu ja ni nakaji ya ro'o ja na nduu ra yɨvɨ
kunukuachi nuu ya. 2 Kava nda'u ini ti koto
nda'u jna'an ra. Kuanka'nu ini nuu jna'an
ra, ti ndajnu'un mani naa ra ja ka kuu ini
nuu jna'an ra. 3 Ti maa Espíritu Santo na
kuncha ya jiin ra, ti nava sia'an na nduu
ɨɨn nuu ini ra naa ra, ja na kunchuku va'a
kunchuku mani ra, ja ka yɨ'ɨ ra nda'a Cristo.
Ti sia'an siuku naa ra. 4 Ɨɨn ni yɨvɨ ka kuu
yo nuu Yandios, chi ɨɨn ni Espíritu Santo
kancha jiin taka yo. Ja yukan kuu ja ni
nakaji Yandios yo'o, ti ni chisojnu'un ya ɨɨn
ta'u kanuu xaan nuu yo, ti na kundiyo ini
yo ja na ni'in yo ta'u un. 5 Ti maa ɨɨn ni ya
kuu Jito'o ja ta'u jniñu nuu yo vijna. Maa
ɨɨn ni Cristo kuu ja ka kandixia yo, ti mani
ja sɨkɨ maa ya kuu ja kuanducha yo. 6 Ti ɨɨn
ni Yandios iyo, ya kuu Tata tendɨ'ɨ yɨvɨ. Maa
ɨɨn ni ya kuña'nu ti sa'a ya jniñu ja kuu taka
yɨvɨ, ti kancha maa ya jiin i.

7 Ɨɨn ni ga ka kuu yo chi ka kandixia yo
Cristo. Ko suni nuu ɨɨn ɨɨn yo ni ja'a sɨɨn sɨɨn
ya ɨɨn ta'u, ti ta'u un kuu jniñu ja kuajniñu
yo ja na kunukuachi yo nuu ñani jna'an yo
ja suni ka kandixia i Cristo. 8 Ja yukan kuu
ja ka'an nuu tutu ii Yandios sɨkɨ Cristo:

Ja ni ndaa ya kuan no'on ya andɨvɨ, chi ni
kundee ya jiin taka ja ni ka kinjna'an
jiin ya.

Ti ni tejna'an ya jniñu sa'a ɨɨn ɨɨn yɨvɨ ya.
Kachi tutu. 9 Tutu yukan ka'an ja ni ndaa
ya undi nuu andɨvɨ chi xnakan ni kii ya nuu
ñuyɨvɨ ja'a. 10 Ni chaa ya nuu ñuyɨvɨ ja'a,
ti ni ndaa ya kuano'on ya andɨvɨ nuu ni
nduña'nu xaan ya. Ti yukan ta'u ya jniñu
nuu tendɨ'ɨ ja iyo nuu andɨvɨ jiin ñuyɨvɨ,
nava na siuku ndaa taka ja iyo yukan. Ti
jiin yukan ni stuu ya ja kuña'nu ga ya.
11 Ti ni tejna'an ya ɨɨn ɨɨn jniñu sa'a ɨɨn ɨɨn
yɨvɨ yɨnda'a ya. Ni jani ya apóstol ja ka
ndiso da jniñu ña'nu ga nuu Yandios. Suni

ka iyo profeta ja na ka'an da jnu'un vaji
nuu maa Yandios nuu yɨvɨ. Suni iyo yɨvɨ
ka ka'an jnu'un Cristo nuu yɨvɨ ja maa ya
nama maa i. Sava ga ka kuu pastor ja ka
jito da yɨvɨ ka kandixia jiin ja ka xna'an da
jnu'un Yandios nuu i naa i. 12 Taka un ni ja'a
Yandios nuu yɨvɨ naa i nava na kendo tu'va
i ja kunukuachi i nuu ɨnga yɨvɨ kandixia. Ti
sia'an kuan kuu ndee ga ini maa yɨvɨ ja ni ka
ndɨvɨ i nda'a Cristo. 13 Kuan kuu ndee ga ini
yo undi na nduu ɨɨn nuu ini yo jiin jnu'un ka
kandixia yo ja kuu yo Se'e Yandios. Ti sia'an
na kɨvɨ va'a inijnuni yo nasa vii ni kuña'nu
Cristo, ti na siuku ndaa yo maa jnu'un Tata
yo Yandios nanu ni siuku Cristo.
14 Ti nu na chaku va'a ini yo jniñu ni sa'a
Cristo, ti tukaa kuu yo nanu suchi kuachi
ja ka ndo'o ja'a ja ka ndo'o yukan ini i. Ni
tukaa kɨvɨ nduu yo jiin ɨnga jnu'un ja xna'an
chaa ka xnda'u, ja ka nduku da nasa na skɨvɨ
da yo'o nuu jnu'un xndoña'an un. 15 Chi
su'va na ka'an ndaa na ka'an mani yo jiin
ñani jna'an yo ja suni kandixia i Cristo. Na
ka'an yo sia'an nava jna'an ja ka kunda'u
ini jna'an yo. Sia'an na ti tukaa ka kuu yo
nanu suchi kuachi, chi kuan kua'nu yo jiin
taka jniñu kuni maa Cristo, chi maa ɨɨn ni
ya kuu ja kuña'nu nuu yɨvɨ ya, ti yɨvɨ un ka
kuu i nanu yɨkɨ kuñu ya. Ti maa ya kuu xini
yɨvɨ un naa i chi maa ya kuu ja yoxnuu. 16 Ti
maa ya sa'a ja na nduu ɨɨn nuu ini yɨvɨ ya,
ti na chindee jna'an i jiin taka jniñu, nanu
ja ka iyo va'a nda'a yo, iyo va'a ja'a yo iyo
va'a nɨ yɨkɨ kuñu yo. Sia'an kuu sa'a jniñu nɨ
tu'u yɨkɨ kuñu yo. Ti kua'an sa'a jniñu tatu
yo ja na chindee yo ɨnga yɨvɨ. Ti sia'an na
chindee jna'an yo jiin ɨɨn ɨɨn jniñu ni ka ni'in
yo ja sa'a yo. Ti sia'an nava na kuu ndee
ini yo jiin jnu'un Yandios, ti na kunda'u ini
jna'an yo.

Cristo sa'a ja na ndujaa yo

17 Ru'u Pablo, ja'a kuu jnu'un ka'an ri jiin
ra naa ra, ti ja ni kachi maa Jito'o kuu ja
ka'an ndaa ri jiin ra, ja tukaa sa'a ra nanu ka
sa'a ɨnga yɨvɨ ja tu ka nakuni i Yandios, ti tu
nijniñu nava ka ndo'o ini i. 18 Chi ni ka kuñaa
inijnuni i. Tu kancha Yandios jiin i. Sia'an
kanchuku i chi tu ka jini jnu'un ya. Ni ka
nduni'in ini i nuu jnu'un Yandios. 19 Tukaa
kukanuu i chi ni ka kɨvɨ i jiin taka jniñu
kue'e. Ti ni ka kusɨɨ ga ini i jiin jniñu kue'e
un. 20 Ko ro'o naa ra, ansu ni ka kandixia ra
Cristo ti kunchuku ra nanu kanchuku yɨvɨ
un naa i. 21 Nu ni ka jiniso'o ra taka jniñu
ni sa'a Cristo, ti ni kendo xini ra naa ra.
Ti maa ɨɨn ni yukan kuu jnu'un ndaa. 22 Ja
yukan kuu ja na nduu ra nanu ɨɨn yɨvɨ jaa,
chi na xndoo ra taka jniñu kue'e ni ka sa'a
ra undi nuu, chi vijna tukaa nijniñu yukan.
23 Ko vijna nasama ini, ti nakani jaa inijnuni
ra. 24 Na nduu ra nanu ɨɨn yɨvɨ jaa nu tava
i sa'ma tu'u ti na ku'un i sa'ma jaa un, chi
vijna naki'in jaa taka jniñu va'a jiin nɨ ini nɨ
añu ra. Ti va'a kani ini añu ra jiin inijnuni
ra nava na sa'a ra nava kuni maa Yandios, ti
na koo ndoo ra ti kaka ndaa ra ichi ya.

Nasa kaka ndaa yɨvɨ ichi Yandios

25 Yukan kuu ja koto ka'an ga ra jnu'un
xndoña'an, ko na ka'an jnu'un ndaa nuu
jna'an naa ra, chi ɨɨn ni yɨvɨ ka kuu ra. 26 Nu
ni ka kuɨtɨ ini nuu jna'an ra, ti koto kanaa
ra nava tu kuncha kuachi ra. Ti koto ma
koto u'u jna'an ra ja kuu nɨ nchaka, ti kasɨ ra
jnu'un kuɨtɨ ini ti sa na kee ndikandii. 27 Ti
koto kua'a ra jnu'un ja kɨvɨ ja'u'u un ini ra ti
chakuachi ra maa ra. 28 Ti yɨvɨ ni ka sakui'na,
koto sakui'na ga i. Chi su'va na sajniñu i, ti
na kukutu ini i jiin jniñu va'a nava na ni'in
i ja kua'a i nuu ɨnga yɨvɨ ka nandɨ'ɨ. 29 Koto
ka'an ga ra jnu'un kue'e, chi su'va ka'an ra
jnu'un va'a nava na ni'in jna'an ra jnundee
ini. Ti sa'a ja na kendo va'a yɨvɨ ka ñuso'o
un. 30 Koto sa'a ra ɨɨn kuachi nava tu kendo
kui'ya ini Espíritu Santo Yandios. Chi maa
Espíritu un kuu nanu ɨɨn sello ja ka yɨ'ɨ yo
jiin Cristo, ti na koto ya ro'o undi na jaa kɨvɨ
nu keta'u ra nuu ya. 31 Xndoo taka jnu'un ka
ndo'o u'u ini nuu jna'an, taka jnu'un ndiyo
ini jiin jnu'un kuɨtɨ ini, jiin jnu'un ka'an
ndeva'a, jiin taka jnu'un kue'e. 32 Kava va'a
ini ti koto nda'u jna'an naa ra, kuanka'nu
ini nuu jna'an naa ra nanu ni sa'a Yandios
jiin yo'o naa yo. Chi ni taji ya Cristo ni ji'i
ya ja sɨkɨ kuachi yo. Ja yukan ni janka'nu
ini Yandios nuu kuachi yo.

5

1 Ja sia'an kuu ja ndaku nanu kaa maa
Yandios chi ka kuu ra se'e ya, ti jandaa
kuu ja kunda'u ini ya ro'o naa ra. 2 Ti nɨnɨ
kunda'u ini jna'an naa ra nanu ni kunda'u
ini Cristo yo'o. Ni soko ya maa ya ja'a
yo nanu ni ka sa'a yɨvɨ undi nuu, na ni
ka yɨnda'a yɨvɨ un ɨɨn ja kuu ɨɨn ta'u nuu

Yandios. Ti Cristo ni ja'a ya jnu'un ja ni ji'i
ya ja'a yo, nanu ni iyo undi nuu ja ni ka ja'ni
yɨvɨ kuɨtɨ i ja ni ka soko i nuu Yandios ja na
kencha kuachi i. Sia'an ni ji'i Cristo ja'a yo
nava tukaa jna'nu ndatu yo nuu Yandios.
Ti ni kusɨɨ ini Yandios jiin jniñu ña'nu ni
sa'a Cristo. Sia'an nava ni kunda'u ini Cristo
yo'o, ti suni sia'an na kunda'u ini jna'an ra
naa ra. [3] Ti vijna ja ka kuu ra se'e Yandios,
koto sa'a ra ni ɨɨn jniñu ndeva'a. Koto kua'a
ra ichi ka ka'an yɨvɨ ja yɨsɨkɨnchaa ra jna'an
ra. Koto kundiyo ini ra sa'a ra jniñu kue'e,
xi kundiyo ini ra ni'in kua'a ra ndajniñu.
Koto sa'a ra jniñu un vasu ni tɨ'lɨ. Sa'a taka
ja va'a nava jna'an ja kuu ra yɨvɨ yɨ'ɨ nda'a
Yandios. [4] Koto ka'an ga ra jnu'un sɨkɨ. Koto
ka'an ga ra jnu'un kue'e. Koto kuu ichi ini
ra ti sa'a ndeva'a ra. Chi taka un tu ni'in
jniñu. Ti su'va nakuanta'u nuu Yandios naa
ra. [5] Ja ka jini ra ja nu ɨɨn yɨvɨ jika jiin jnu'un
sɨɨ ini, sɨkɨ ichi ñasɨ'ɨ ja ka sa'a jniñu kue'e.
Xi ja ndiyo ini i ja ni'in i kua'a ndajniñu, yɨvɨ
un tu nanita'u i ja kɨvɨ i ñuu nuu ta'u Cristo
jniñu jiin Yandios. Chi taka ja ndiyo ini yɨvɨ
un kuu nanu ɨɨn santu ja chiñu'un i. [6] Koto
ma xnda'u ni ɨɨn yɨvɨ un ro'o jiin jnu'un ja
tu ka'an ndaa i, chi sɨkɨ jnu'un ndeva'a un
kuu ja kii ɨɨn nundo'o ka'nu xaan ja kua'a
Yandios nuu yɨvɨ ka kuni'in ini nuu ya. [7] Ja
sia'an kuu ja koto ma kɨvɨ nduu ra jiin yɨvɨ
un naa ra.

[8] Undi nuu ni ka jika ra nuu ñuñaa chi ni
ka sa'a ra kuachi. Ko vijna na ti kaka ra
nuu ñundijin, chi ka kuu ra yɨvɨ Yandios.
Ti Yandios kuu ñundijin, chi tu iyo ni ɨɨn
kuachi nuu ya. [9] Nu kaka ndaa ra sia'an ti
ka jini ndaa yɨvɨ ja ka jika ra ñundijin, ja ka
sa'a ra mani jniñu va'a, ja koo ndoo koo ii
ra nuu Yandios, jiin ja ka'an ra mani jnu'un
ndaa. [10] Sia'an ti nduku ndee ra jniñu va'a ja
kuni maa Jito'o, ti yukan sa'a ra.

[11] Koto kɨvɨ nduu ra jiin taka ja tu ni'in
jniñu ja ka sa'a yɨvɨ ka sa'a ndeva'a. Chi
su'va kankuachi ra sɨkɨ jniñu kue'e un.
[12] Kukanuu yo nu ndakuni'in yo jniñu kue'e
ja sa'a sa'yɨ yɨvɨ. [13] Ko kuni yɨvɨ taka jniñu
un, chi na kenda ndijin na sɨkɨ kuu. [14] Ja
yukan kuu ja ka'an jnu'un ja'a:

Ro'o ja kixi kixi, ndoto ini.
Ti ka'ncha ini jiin jniñu kue'e sa'a ra un, chi
skɨvɨ Cristo ro'o nuu ichi ñundijin.
Kachi jnu'un un.

[15] Yukan kuu ja koto va'a maa ra nava
kanchuku ra nuu ñuyɨvɨ ja'a. Tu sa'a ra
nanu ka sa'a yɨvɨ tu ka jini kuɨtɨ i jnu'un
Yandios. Chi su'va na kɨvɨ undi inijnuni ra
maa jnu'un xndichi ja sɨkɨ nasa kunchuku
ra nuu ñuyɨvɨ ja'a. [16] Koto xnaa ra kɨvɨ ja ni
ja'a ya nuu ra ja na sa'a ra jniñu va'a, chi
vijna ka iyo kua'a yɨvɨ ka sa'a mani jniñu
kue'e un. [17] Ja sia'an kuu ja koto ma sana xini
ra, chi su'va na kɨvɨ inijnuni ra taka jniñu
kuni ya ja sa'a ra. [18] Koto ko'o ra ndɨxɨ chi
xnaa ra maa ra. Ti su'va na kuncha Espíritu
Santo jiin ra, ti na xna'an ya nava sa'a ra.
[19] Ja yukan kuu ja ka'an, ti kua'a jnundee ini
jna'an ra jiin salmo, jiin himno, jiin taka
ga yaa ii ja ka'an jnu'un Yandios. Ti kata
jiin nɨ ini nɨ añu ra naa ra ja chiñu'un ra
maa Jito'o. [20] Ti nɨnɨ nakuanta'u naa ra nuu
Tata yo Yandios sɨkɨ taka ja ka jna'an ra. Ti
taka kɨvɨ sa'a ra naa ra, ndakuni'in sɨvɨ maa
Jito'yo Cristo Jesús.

Nava kanchuku yɨvɨ ka kandixia Cristo

[21] Koto kava vixi ini ra, chi su'va kuandatu
nuu jna'an naa ra ja ka chiñu'un ra Cristo,
chi ɨɨn ni ka kuu tendɨ'ɨ ro'o ja ka kandixia
ra Cristo naa ra.

[22] Ro'o ja ka kuu ñasɨ'ɨ naa ra, kuandatu
ra nuu yɨɨ ra nanu ka jandatu ra nuu maa
Jito'o. [23] Chi chaa un kuña'nu da nuu ñasɨ'ɨ
da nanu kuña'nu Cristo nuu taka yo'o, ja ka
kuu yo yɨvɨ ka kandixia. Ti maa ya kuu xini
ja nama ya yo'o, ja ka kuu yo nanu yɨkɨ kuñu
ya, chi ɨɨn ni ka kuu yo jiin ya. [24] Ti nanu ka
jandatu yɨvɨ ka yɨ'ɨ nda'a Cristo nuu maa ya,
suni sia'an kanuu ja na kuandatu ñasɨ'ɨ un
nuu jnu'un ka ka'an yɨɨ ña.

[25] Ro'o chaa ja ka kuu ra yɨɨ, kunda'u ini
ñasɨ'ɨ ra nanu ni kunda'u ini Cristo yɨvɨ ya,
ti ni soko ya maa ya ja'a i. [26] Sia'an ni sa'a
ya nava na koo ndoo koo ii yɨvɨ nuu ya. Ni
sa'a ya un sɨkɨ ja ni kandixia yo jnu'un ya ja
kuu ya Cristo, ti ni ka janducha yo. [27] Ni soko
Cristo maa ya ja'a yɨvɨ ya, nava nu na jaa kɨvɨ
nu nastutu ya yɨvɨ ya nuu maa ya, ti yukan
ka ndundoo yo. Ti tukaa na kuachi kuncha
jiin yo. Ni ɨɨn jniñu kue'e tukaa kendo jiin
yo, chi yukan koo ndoo koo ii yo nuu ya,
ti tukaa na kuachi kuncha sɨkɨ yo nuu ya.
[28] Ti nanu ni kunda'u ini Cristo yɨvɨ ya, suni
sia'an kuni ja na kunda'u ini ɨɨn chaa nuu
ñasɨ'ɨ da nanu kunda'u ini da nuu maa da.
[29] Chi ni ɨɨn chaa tu jito u'u da yɨkɨ kuñu da.

Chi su'va, skaji da maa da ti jito va'a da maa
da. Suni sia'an sa'a Cristo jiin yo'o, yɨvɨ ka
kandixia ya. 30 Sia'an sa'a Cristo chi ka yɨ'ɨ
yo nda'a ya. Sa'a yo nanu ja ka kuu yo nanu
yɨkɨ kuñu ya, ti maa ya kuu xini, ti ɨɨn ɨɨn
yo kuu nanu ɨɨn ɨɨn nuu yɨkɨ kuñu ya. Ja
yukan kuu ja jito va'a ya yo'o chi ka yɨ'ɨ yo
jiin ya. 31 Kachi tutu ii Yandios: "Ja yukan
kuu ja ɨɨn chaa xndoo da tata da jiin nana
da, ti kuncha da jiin ñasɨ'ɨ da, ti ɨɨn ni ga ni
ka kuu ndɨnduu da", kachi tutu.
32 Ti nuu tutu ii Yandios un ka jini yo
jnu'un kanuu ja undi nuu ni kuu jnu'un
yɨsa'yɨ, ko tukaa vijna. Chi ru'u Pablo, ka'an
ri ja yukan kuni ka'an ja kancha Cristo jiin
yɨvɨ ya. 33 Ja yukan kuu ja kuu ini ti kunda'u
ini ra nuu ñasɨ'ɨ ra naa ra nanu kunda'u ini
ra maa ra. Ti ñasɨ'ɨ un na kava yɨñu'un ña
jiin yɨɨ ña naa ña.

6

1 Ro'o suchi kuachi, kuandatu nuu tata
ra nuu nana ra, chi yukan kuu ja va'a ja
sa'a ra nava kuni maa Jito'o. 2-3 Ja'a kuu
ɨɨn jnu'un kanuu ga ja kuu suchi kuachi.
Ti nu kuandatu i jniñu ja ta'u Yandios, ti
chisojnu'un ya ja kua'a ya ɨɨn ta'u nuu i.
Ja'a kuu jnu'un: "Kava yɨñu'un nuu tata ra,
nuu nana ra, nava sia'an na kundatu ra ti
kuchaku na'an ra nuu ñuyɨvɨ ja'a", kachi
ya. 4 Ti ro'o ja kuu tata naa ra, tu skuɨtɨ ra
ini se'e ra, chi su'va skua'nu ra i jiin jnu'un
Yandios nava kuni maa Jito'o ja xna'an ra
nuu i. Vii xndaku ra nuu i nava na kɨvɨ
inijnuni i nasa kaka ndaa i nuu ñuyɨvɨ ja'a.
Ti nu tu jandatu i, xndaku ni'in nuu i nava
na nakani ichi ra i.
5 Taka ro'o naa ra ja ka kuu muzu, ja ni
ka jaan yɨvɨ jiin xu'un, na kachi ri nuu ra
naa ra, kuandatu nuu yɨvɨ ka xiin ro'o nuu
ñuyɨvɨ ja'a. Kava yɨñu'un ti kukutu ini ti
kua'a ja yɨñu'un nuu maa da. Ti sa'a nanu ja
nuu Cristo junukuachi ra. 6 Koto kunchuku
ra nanu kanchuku ɨnga yɨvɨ. Ka sa'a va'a
da jniñu un nu kande yɨvɨ xiin maa da, chi
kuni da ja na kusɨɨ ini da jiin da. Ko tukaa
sa'a teyɨɨ da jniñu nu tukaa kande jito'o da.
Koto sa'a ra sia'an, chi su'va sajniñu ti sa'a
ra nanu ja nuu Cristo junukuachi ra. Sa'a
jiin nɨ ini nɨ añu ra, chi sia'an kuni Yandios.
7 Sa'a jiin nɨ ini nɨ añu ra, chi sa'a ra jniñu
ja kuu Jito'yo ansu sa'a ra ja kuu yɨvɨ naa i.
8 Chi ja ka jini ra ja taka jniñu va'a ka sa'a
ɨɨn ɨɨn ra, suni sia'an ni'in ra ya'u ra nuu
jniñu un nuu maa Jito'yo, vasu ka kuu ra
muzu xi sa'a ra jniñu maa ra. 9 Ti ro'o ja
ka nchaka muzu, suni sia'an sa'a ra ja koto
va'a ra muzu ra. Tukaa siu'u ra da ja kuu da
muzu ra, chi ja jini ra ja Jito'o ra kancha ya
andɨvɨ. Ti suni maa ya kuu Jito'o maa da, ti
tu sa'a ya nanu nasa kanda ɨɨn ɨɨn yɨvɨ, chi
xndichi ɨɨn nuu ya tendɨ'ɨ yɨvɨ.

Nasa nama yo maa yo

10 Ru'u Pablo, vijna ti iyo ɨnga jnu'un
kanuu ga ja xndaku ri nuu ra naa ra, ja ɨɨn
ni se'e ka kuu yo nuu Cristo. Koto xndi'i
ra ini ra, chi su'va kukutu ini sɨkɨ ja ka yɨ'ɨ
ra jiin Jito'o, ti maa ya kuña'nu xaan ga.
Yukan kuu ja na kua'a ya jnundee ini ro'o
naa ra. 11 Koto va'a maa ra nanu jito va'a
ɨɨn soldado maa da, chi sia'an kuni Yandios
chindee ya ro'o naa ra, ti nava na jakuɨñɨ
ni'in ra ti nama ra maa ra nuu ja'u'u un
nu kuni xnda'u ro'o. 12 Sia'an kunchuku ra
chi ka kinjna'an yo jiin taka tachi u'u ka
jika nuu sukun un. Ti ansu jiin yɨvɨ kanaa
yo, chi kanaa yo jiin taka tachi xaan un.
Kanaa yo jiin ja'u'u ja ta'u jniñu nuu yɨvɨ
ja'a nava na kaka i nuu ichi ñuñaa, ja ka sa'a
ndeva'a i nuu ñuyɨvɨ ja'a. Ti jiin yukan kuu
ja kanaa yo. 13 Ja yukan kuu ja koto va'a maa
ra jiin taka ja ni ja'a Yandios nuu ra, nanu
ɨɨn soldado nu jito va'a da maa da. Ti nava
sia'an na ti kuu kinjna'an ra jiin ja'u'u un
nu na jaa kɨvɨ kanaa ra jiin. Koto va'a maa
ra nava undi sandɨ'ɨ ni ga ti kundee ra jiin.
14 Na kachi ri ja kundichi teyɨɨ ra ti
kandixia ndaa ra jnu'un Yandios. Ti na koo
ndee añu ra nanu ɨɨn soldado ja ju'ni da ɨɨn
cinturón ñɨɨ chii da nu ñu'un ndajniñu da,
nu kua'an da nuu guerra. Ti suni jasɨ da
ɨɨn sa'ma kaa jika da ja na nama da maa
da. Ti yukan kuu ja sa'a ja na kundee ini
da. Ti sia'an kundichi teyɨɨ ra nava ni kachi
maa Yandios ja na koo ndaa ini ra nuu ya.
15 Ti ja iyo tu'va ra chi kandixia ndaa ra
jnu'un Yandios nasa ni kii Cristo Jesús, ti ni
ndumani ya jiin ra. Ja yukan kuu ja iyo tu'va
ra ja kinjna'an ra jiin ɨɨn ja sa'a ndeva'a jiin
ra, nanu nachi'i ɨɨn soldado ndijña da ja'a da
ja satu'va da maa da ja kanaa da. 16 Ti kanuu
ga ja na kandixia ndaa ra jnu'un Yandios
nasa ni kii Cristo, chi nu na siuku ndaa ra
jnu'un un ti kuu kundee ra jiin taka nundo'o
kua'a ja'u'u un. Ti jnu'un Yandios un kuu

nanu ɨɨn escudo ja nama soldado un maa da
nuu vaji flecha jika da. 17 Suni sia'an kaku ra
nuu ja'u'u un chi nama ya ro'o. Nanu ku'un
ɨɨn soldado ɨɨn koko kaa xini da ja na nama
da xini da. Ti nu na nakuni va'a ra jnu'un
Yandios nava yoso nuu tutu ii ya, ja ni ja'a
Espíritu Santo nuu ra. Yukan kuu nanu ɨɨn
espada jajniñu ɨɨn soldado ja kanaa da jiin,
ti suni sia'an sa kundee ra jiin jnu'un ya.
18 Suni kanuu ga ja taka kɨvɨ kanda'u ra jiin
Yandios ja na chindee ya ro'o jiin taka un. Ti
chindee maa Espíritu Santo ro'o jiin jnu'un
jikanta'u ra nuu Yandios. Suni kanuu ja na
koto va'a ra maa ra ja tu naa ini ra kanda'u
ra jiin ya ja kuu ɨnga yɨvɨ kandixia, ja suni
na kundee i kɨvɨ kinjna'an i jiin ja xaan un.
19 Ti ja kuu ru'u Pablo, suni kanda'u naa
ra jiin Yandios ja kuu ri nava na ni'in ga ri
jnu'un ka'an ri, ti na koo teyɨɨ ini ri ti ka'an
kaji ri jnu'un Yandios sɨkɨ Cristo. Najana'an
tu ni ka jini va'a yɨvɨ yukan, ko vijna ti ja
ka jini va'a yo ja nama ya yɨvɨ. 20 Ti vasu ja
kande ri vekaa vijna, ko ni tatu Yandios ru'u
jniñu un ja na ka'an ri jnu'un ya. Kakanta'u
jiin maa ya ja na koo teyɨɨ ini ri ka'an ri
jnu'un ya, nava tu kukanuu ri ka'an ri.

Jnu'un sandɨ'ɨ ni ga

21 Ti ñani yo Tíquico, kuu da ɨɨn chaa
junukuachi va'a nuu Yandios ja chindee da
ru'u nuu jniñu maa Jito'o. Ti maa da kachi
ndɨ'ɨ nasa kua'an ri jiin jniñu ri, ti suni ja
nasa kuu ri. 22 Ja yukan kuu ja taji ri da na
jaa da nuu kanchuku ra, nava na kachi da
nasa kuu ri. Ti na kua'a da jnundee ini nuu
ra naa ra. 23 Ñukuu ini ri ja Tata yo Yandios
jiin Jito'o Cristo Jesús na kachi ya ja na koo
ndee koo sɨɨ ini taka ra jiin taka ñani jna'an
yo. Ti na kunda'u ini ya ro'o, ti na kandixia
ndaa ra jnu'un ya. 24 Chi ñukuu ini ri ja vi'i
ga na kunda'u ini Yandios taka ro'o ja ni ka
ndumani ra jiin Jito'o Cristo Jesús, ja kuu ini
ndixia ra maa ya. Ti sia'an na koo.

Ti siukan na koo.

Carta ni chaa Pablo
ñuu yɨvɨ Filipo

Pablo jiin Timoteo ka kanxia'u da jiin chaa ka kandixia ñuu Filipo

1 Ru'u Pablo jiin Timoteo ja ka junukuachi
ri nuu Cristo Jesús. Na chaa ri tutu ja'a
nuu taka ro'o ja ka kandixia ra Cristo Jesús,
ja kanchuku ra ñuu Filipos, jiin chaa ka
yɨnda'a ro'o, jiin yɨvɨ ka chindee ro'o. Chi ni
sasɨin ya ro'o ja kunukuachi ra nuu ya naa
ra. 2 Jikanta'u ri ja Tata yo Yandios jiin Jito'o
Cristo Jesús, na koto nda'u ya ro'o naa ra. Ti
na chindee ya ro'o ja na kukuee kunchuku
ra nava kuni maa ya.

Jikanta'u Pablo ja kuu yɨvɨ ka kandixia Cristo

3 Taka jinu ja nuku'un ini ri ro'o naa ra, ti
nakuanta'u ri nuu Yandios. 4 Nɨnɨ kusɨi ini
ri nuu jikanta'u ri ja'a ra, 5 chi ni ka chindee
ra ru'u ja ni ka skaka yo jnu'un ya, undi
kɨvɨ ni ka kandixia ra ti undi vijna. 6 Suni
nakuanta'u ri nuu Yandios ja kuu ro'o naa
ra, chi jini ndaa ri ja maa Yandios ni skanda
añu ra ja na kandixia ra Cristo. Ti ndo'o ini
ri ja tu xndoo ra jniñu un naa ra undi na
sinu ndɨ'ɨ Yandios taka jniñu un sa na jaa
kɨvɨ nchaa Cristo Jesús. 7 Vatuni nu sia'an
ndo'o ini ri ja sɨkɨ ro'o naa ra, chi ni kundaa
ini ri ja ɨin ni ni chindee Yandios yo'o naa
yo. Ti ka ñukuu ini ra ru'u ja ni ka chindee
ra ru'u vasu kande ri vekaa, xi jikonuu ri
ka'an ri jnu'un Cristo Jesús niku. Nama ri
jnu'un Yandios ja sɨkɨ Cristo Jesús, chi ka'an
ri ja maa ɨin ni jnu'un Cristo kuu jnu'un
ndaa kuɨtɨ. Yukan ti kankuachi yɨvɨ sɨkɨ ri.
Ti nɨnɨ ni ka chindee ra jiin jniñu un. 8 Ja
yukan ti jini Yandios ja mani xaan ri jiin ra
naa ra, nanu mani Cristo Jesús jiin taka yo.

9 Jikanta'u ri nuu Yandios ja vi'i ga na
kuñukuu ini ra, ti siin ga ra jiin jniñu Cristo,
ti kundio ini ra ja na kutu'va ga ra jnu'un ya
nava na kɨvɨ inijnuni ra naa jniñu kuni ya ja
sa'a ra naa ra. 10 Ti sia'an na kuu nakaji ra
taka ja va'a nava na koo ndoo ra naa ra, ti
koto kakayata ra nava tu kunchakuachi ra.
Ti sia'an kaka ndaa ra nuu ichi Yandios undi
na jaa kɨvɨ nchaa Cristo. 11 Kunukuachi ndaa
naa ra nuu Yandios chi ni ka kɨvɨ ra nda'a
Cristo Jesús, ti sa'a nava kuni maa ya. Ti
na nde'e na kotonchaa yɨvɨ ja va'a ka sa'a
jniñu ra chi ka jika ndaa ra. Ti na kua'a i ja
yɨñu'un ro'o nuu Yandios, ti ka'an i ja maa
ɨin ni Yandios kuña'nu.

Na kuñukuu ini yo Cristo ti kuchaku yo

12 Taka ro'o ja ni ka kandixia Cristo naa
ra, ɨin jnu'un va'a kuu ja ka'an ri ja'a. Vasu
jna'an ri nundo'o, ko sia'an jichanuu ga
jnu'un Yandios sɨkɨ Cristo. 13 Taka soldado
ka'iin vestisia jiin taka ga yɨvɨ ñuu ja'a, ka
jini i ja kande ri vekaa, ko sɨkɨ ja ni ka'an ri
jnu'un Cristo. 14 Sɨkɨ ja kande ri vekaa, ti ñuu
ja'a ka iyo kua'a ga ñani jna'an yo ja ka sa'a
jniñu va'a, vasu ansu ndɨ'ɨ. Ko chaa un ka
ni'in ga da jnu'un ndee ini, ti tu ka yu'u da
ja ka'an da jnu'un Cristo.

15 Jandaa kuu ja ka iyo sava chaa ka ka'an
jnu'un Cristo, ko sɨkɨ ja ka kukuasun ini da
jiin ri, ti ka ka'an vixi da naa da. Sava ga da
chi ka ñukuu ini da ja kanuu ga ja na ka'an
da jnu'un Cristo taka nuu. 16 Ka kunda'u ini
chaa un ru'u ti ka kuni da ja na kuichanuu
ga jnu'un Cristo. Ka jini da ja kande ri vekaa
sɨkɨ ja ka'an ri jnu'un Cristo, chi nama ri
jnu'un un nu ka'an ri ja maa ɨin ni jnu'un
Cristo kuu jnu'un ndaa kuɨtɨ. Ti maa ɨin ni
ja kandixia yo Cristo kuu ja chunaa Yandios
yo'o. Sia'an ka'an ri jnu'un. Ko ka jini da
maa Yandios ja ni tatu Yandios jniñu ja'a
nuu ri ja na ka'an ri jnu'un un, ti ka ñukuu
ini da chi ka chindee xaan da ru'u sɨkɨ jniñu
un. 17 Ko sava ga chaa un tu ka sa'a da sia'an,
chi vasu ka kuni da ka'an da jnu'un Cristo,
ko ka kuasun ini da nuu ri. Ka ndo'o ini da ja
koo ri jnu'un kui'ya ini nu na ni'in ri jnu'un
sɨkɨ jniñu da. Ti yukan ka jani ini da ja koo
ga ri nundo'o ja kande ri vekaa. 18 Ko su'va,
kusɨi ga ini ri ja ka ka'an da jnu'un Cristo.
Vasu tu ka sa'a va'a da jniñu da, ko kusɨi ini
ri chi ka ka'an da jnu'un Cristo. Ja yukan
kuu ja kusɨi ini ri, 19 chi maa Yandios kuu ya
nama ru'u. Vasu ka iyo yɨvɨ tu mani jiin ri,
ko jini ri ja ka jikanta'u ra ja'a ri naa ra. Ti
jini ndaa ri ja Espíritu Cristo Jesús chindee
ya ru'u.

20 Ñu'un ini ri ti ñukuu ini ri ja tu kua'a
ya jnu'un ja kendo ri nukanuu. Chi iyo nɨ
ini ri ja nama ri jnu'un Cristo. Ja yukan kuu
ja nɨnɨ ka'an ri jnu'un un. Yukan ti na kuni
yɨvɨ ja jajniñu Yandios ru'u ja sa'a ri jniñu
ya, ti na kachi i ja maa ɨin ni ya kuña'nu. Ja
yukan kuu ja ka'an ri jnu'un Cristo, ti tundo

sa'a nu na kachi Yandios ja kuchaku ri nuu
ñuyɨvɨ ja'a xi kuu ri. 21 Chi vijna chaku ri kuu
ja jika ri jiin maa Cristo, chi maa ya ni tatu
ru'u ja na sa'a ri jniñu ya. Ti ja kuū ri kuu
ja kuchaku ri jiin Cristo jiin ja kuichanuu
jnu'un ya nuu ñuyɨvɨ ja'a. 22 Nu na kuchaku
ga ri ti ni'in ga ri jniñu sa'a ri ja kuu Jito'o.
Ko ja'a tu kojnuni nau ja va'a ga. Va'a ga
ja kuchaku ri xi va'a ga ja kuū ri. 23 Ja uu
jnu'un ja'a, tu kuu nasa nakaji ri, chi kuni
ri ja na kuū ri nava na no'on ri kuncha ri
jiin Cristo, chi yukan kuu ja va'a xaan ga.
24 Ko ja na chindee ri ro'o naa ra, ti va'a ga
ja na kuchaku ga ri. 25 Yukan ti ja ni jini ri ja
kuchaku ga ri ti kuncha ri jiin ra naa ra. Ti
na xndaku ga ri jnu'un un nuu ra, chi kanuu
ga ja na kandixia yo Cristo, ti sia'an na kaka
ndaa ra nuu ichi Yandios, ti sia'an nava na
kosɨɨ ga ini ra naa ra. 26 Yukan kuu ja nu na
jaa tuku ri nuu kanchuku ra naa ra, ti kuni
ri ja kusɨɨ ini ra ja ka yɨ'ɨ ra jiin Cristo. Ti na
nakanajaa ra nuu Yandios ja kuu ru'u, chi
ndiso ri jniñu ja ka'an ri jnu'un Cristo Jesús.
27 Nava ni ka kandixia ra Cristo, ti yukan
kuu ja kanuu ga ja na kaka ndaa ra ichi
Yandios, ti kuandatu ra nava jniñu ta'u ya ja
kunchuku yo nuu ñuyɨvɨ ja'a. Nu sia'an na
kunchuku ra, naa ra ti tundo sa'a nu na jaa
tuku ri yukan xi tukaa. Ko kuni ri ja na ni'in
ri jnu'un ja ka nakutu ini ra jiin jniñu un. Ti
ka ndajnu'un ra sɨkɨ jnu'un ja ka kandixia ra
Cristo. Ti sia'an na nduu ɨɨn nuu ini ra, ti tu
yu'u ra ja kachi ndaa ra ja ka kandixia ndaa
ra jnu'un Cristo. 28 Ti koto ma yu'u ra yɨvɨ
ka jito u'u ro'o naa ra, chi nu na koto u'u
i ro'o, ti yukan kuu ja su'va ka xnaa i maa
i. Ti maa ya nakinse'e ya ro'o, ti nanita'u
ra nuu ya naa ra ja ni ka kandixia ra Cristo.
29 Ti ja sɨkɨ jniñu ni sa'a Cristo, ansu nɨnɨ ja
na kandixia ra ya, chi suni ja na kondo'o ra
ja sɨkɨ ya naa ra. 30 Ti maa ri jiin maa ra naa
ra, na kinyɨɨ yo jiin taka jnu'un ndeva'a un.
Chi ni ka jini ra ja sia'an ni sa'a ri undi nuu,
ti suni ka ni'in ra jnu'un ja siin ga ri undi
vijna.

Nda'u ni kii Jesús ko ni nduña'nu ya vijna

2

1 Ja sia'an kuu ja Cristo ja'a jnundee ini, ti
ka iyo sɨɨ ini ra. Ja kunda'u ini ya ro'o naa
ra, ti ja'a ya Espíritu ya kancha jiin ra. Ti
ka kuu mani nuu jna'an ra, ti ka jito nda'u
jna'an ra. 2 Ti sia'an siuku ra taka jnu'un
nava ka'an ru'u Pablo, nu na ni'in ri jnu'un
taka jniñu ka sa'a ra, ti kusɨɨ kuva'a ini ri. Ti
na koo ɨɨn nuu ini ra naa ra. Ti ɨɨn nuu na
kunda'u ini nuu jna'an ra. Ti ɨɨn ni na koo
inijnuni ra. Ti ɨɨn nuu na kondo'o ini ra naa
ra. 3 Koto ma sa'a ra nɨnɨ ja kuu ja va'a maa
ra, ni koto chundee ra jnu'un vixi yu'u ra.
Chi su'va sa'a nda'u maa ra naa ra. Sa'a na
kaa ja kuña'nu ga ñanijna'an ra ja kuu maa
ra naa ra. 4 Koto nde'e ra nundo'o kaxndee
nuu maa ni ra, chi suni nde'e ra nundo'o iyo
nuu ñani jna'an ra naa ra.
5 Kani ini maa ra nanu ni jani ini Cristo
Jesús. 6 Vasu ɨɨn nuu ya jiin maa Yandios,
ko tu ni nduni'in ini ya ja kendo ya sia'an
ni. 7 Chi ni xndoo ya jniñu un jiin Yandios
ti ni nduu ya nanu ɨɨn yɨvɨ junukuachi, chi
ni kaku ya nanu ɨɨn yɨvɨ sia'an ni. 8 Ti nu ni
chaa ya, ni ndaku ya nanu ɨɨn chaa sia'an
ni. Ni jika nda'u ya, ti ni jandatu ya vasu
nda'u ni ji'i ya nuu nda'a cruz. 9 Yukan
kuu ja ni sa'a Yandios ja na ndaa Jesús nuu
andɨvɨ nuu ni nduña'nu ya. Ti yukan ni ja'a
Yandios ɨɨn jniñu ña'nu nuu ya. 10 Ti vijna
ja ni nduña'nu ga Jesús, ti taka ja ka iyo
andɨvɨ jiin ñuyɨvɨ jiin ja ka'iin chii ñu'un,
na nakua'a i ja yɨñu'un nuu ya, 11 ti nava na
ka'an i ja Cristo Jesús kuu maa Jito'o i ti maa
ɨɨn ni ya kuu ja ndiso jniñu ña'nu ga. Sia'an
kuu ja na nakua'a i ja yɨñu'un nuu Tata yo
Yandios, chi maa ya ni ja'a jniñu ña'nu un
nuu Jesús.

Yɨvɨ ka kandixia, ka kuu i nuu ɨɨn nduva
ñu'un nuu yɨvɨ ka'iin ñuñaa

12 Taka ro'o ja kuu ñani jiin jna'an yo, ja ni
ka jini ra jnu'un ja ni jandatu Cristo. Suni
sia'an ni ka jandatu ra jnu'un Yandios ja
ni xna'an ri nuu ra na ni kuncha ri jiin ra.
Vijna ti kuandatu ga jnu'un un naa ra vasu
tukaa kancha ri jiin ra. Na nduku ndee ra
kaka ndaa ra ichi Yandios. Chiñu'un jnu'un
ya ti koto ma xnaa ra naa ra. Chiñu'un
jnu'un ya ti koto ma xnaa ra naa ra. Ti nu
chiñu'un jnu'un ya ti koto ma xnaa ra naa
ra. Chi nu na kaka ndaa ra jiin jnu'un ya, ti
ka ja'a ra jandaa ja ni nama ya ro'o. 13 Kusɨɨ
ini ya nu na sa'a ra taka un naa ra, chi maa
ya kuu ja chindee chituu ro'o, ja ka siuku ra
jniñu ni tatu ya nuu ra naa ra.
14 Sa'a nɨ ini jniñu un naa ra, ti koto ma
jankuncha jna'an ra naa ra. 15 Chi ka kuu

ra yɨvɨ ka junukuachi nuu Yandios, ti sia'an
kaka ra nuu ñuyɨvɨ ja'a, nava tu naa kuachi
koo sɨkɨ ra, ti koto ma na kaka yata ra nu
ka ni'in kuachi sɨkɨ ra. Kaka ndaa jiin ichi
Yandios, ti nava tu sana ra ichi yakua nuu ka
jika yɨvɨ ñaa. Stuu jniñu va'a ka sa'a ra nuu
yɨvɨ ñaa un naa i, ti na kuu ra nanu nduva
ñu'un ja ndinchaa. Ti nava na ndundijin
ini yɨvɨ ka iyo ñaa ini, chi kanchuku i nuu
ñuñaa kuɨtɨ nuu ñuyɨvɨ ja'a. [16] Ja sia'an ka
jika ndaa ra nuu ichi Yandios, yukan ka ja'a
ra jandaa ja ka kandixia ra jnu'un ya, ti jiin
jnu'un un siin ra ja kuu taka kɨvɨ, ti nava
sia'an na kunchuku ra jiin ya. Yukan na ti
kusɨɨ ini ri ja kuu kɨvɨ nchaa Cristo, chi kuni
ri ja tu ni sa'a jniñu ka'a ri ja ni xna'an ri
jnu'un Yandios nuu ra naa ra. Vasu ni iyo
ri nundo'o sɨkɨ jniñu na ni kuncha ri jiin
ra naa ra, ko tu ni sajniñu ka'a ri. [17] Ni ka
kandixia ndaa ra jnu'un Yandios sɨkɨ Cristo.
Ti vijna ka iyo nɨ ini ra ja kunukuachi ra nuu
Yandios, ti yukan kuu nanu ja ka soko ra
maa ra nuu ya. Ko ja sɨkɨ ru'u, nanu ri nuu
ɨɨn nuu jniñu un ja ka soko ra nuu ya. Chi
nu ka'ni i ru'u, yukan kuu nanu ɨɨn jniñu ja
suni ka soko ra nuu Yandios. Sia'an kuu chi
ja sɨkɨ jniñu ni sa'a ri un ni ka kandixia ra
Cristo. Ti vasu na kuū ri, ko kusɨɨ ini ri jiin
ra naa ra ja sia'an siuku jniñu ni ja'a Yandios
nuu ri. [18] Chi ja sɨkɨ jichanuu jnu'un Cristo
na koo jnu'un sɨɨ ini naa ra nava suni undi
ru'u na kusɨɨ ini ri.

Timoteo jiin Epafrodito

[19] Ru'u Pablo, ñukuu ini ri ja na kua'a
maa Jito'o Jesús jnu'un, ti na taji yachi ri
Timoteo jaa da nuu kanchuku ra naa ra. Ti
nu nandeokuñɨ da ja'a ti kunda'a da jnu'un
ja kukuee kanchuku ra naa ra. [20] Chi tukaa
iyo ɨnga chaa ndo'o ini nanu ndo'o ini maa
ri, ti maa da suni ndɨ'ɨ ini da nasa ka kuu ra
naa ra. [21] Taka ga chaa ka nduku da ja kuu
maa da, ko tu ka nduku da jniñu kuni Cristo
Jesús. [22] Ti ja ka jini ra ja Timoteo kuu nanu
ɨɨn se'e nuu tata da, chi sia'an ni sajniñu
da jiin ri na ni ka'an da jnu'un Yandios sɨkɨ
Cristo. [23] Ja yukan kuu ja kuni ri taji ri da
na jande'e da ro'o naa ra. Ko xnakan na
kujnuni ini ri nasa kendo ri ja'a, ti sa na taji
ri da. [24] Ko jinijnuni ri ja kua'a maa Jito'o
jnu'un, ti jaa maa ri vasu ti jaku kɨvɨ nuu
kanchuku ra naa ra.

[25] Ti Epafrodito, chaa ni ka taji ra ja na
nduku da ja kumani nuu ri ja'a, ti va'a xaan
chindee da ru'u. Nanu ja ka kanaa yo nuu
guerra, suni sia'an ni chindee da ru'u, chi
maa da kuu ja ka'an jnu'un Yandios nuu yɨvɨ
ja'a. Ko va'a ga ja na nandeokuñɨ da nuu
kanchuku ra naa ra. [26] Chi ndɨ'ɨ xaan ini da,
ti ndiyo ini da ja kuni tuku da nuu ra naa
ra. Ti suni kukui'ya xaan ini da, chi ni ka
ni'in ra jnu'un ja ni ku'u da. [27] Ti jandaa
ndixia kuu ja ni ku'u da, chi tɨ'lɨ ni ga ti kuū
da niku, ko ni kunda'u ini Yandios maa da
ti ni nduva'a da. Ti ansu nɨnɨ maa da, chi
suni ni kunda'u ini ya ru'u nava tukaa koo
ri jnu'un kui'ya ini ja'a da niku. [28] Ja yukan
kuu ja ndɨ'ɨ ga ini ri, ti kuni ri taji ri da jaa da
nuu kanchuku ra, ti nde'e ra nuu da nava na
kuva'a ini ra naa ra ja iyo sɨɨ ini da. Ti suni
undi ru'u kuva'a ini ri, ti tukaa kukui'ya ini
ri. [29] Nakinse'e da naa ra nu na najaa da nuu
ra, chi ɨɨn ni se'e ka kuu ra nuu Jito'o. Ti
sia'an na kusɨɨ ini ra naa ra ja ni chindee
Yandios maa da ja ni nduva'a da. Ti sia'an
na kava yɨñu'un ra jiin taka chaa ka sa'a
nanu sa'a chaa ja'a. [30] Chi sɨkɨ jniñu Cristo
kuu ja jaku ni ga, ti kuu da niku. Chi ni tava
ini da ja kuū da sɨkɨ ja chindee da ru'u jiin
jniñu ja tu kuu sa'a ra nuu ri ja'a naa ra.

Jnu'un ka'an ndaa sɨkɨ Cristo Jesús

3

[1] Ti vijna, taka ro'o ja ka kandixia Jito'o
Cristo Jesús naa ra, kosɨɨ ini naa ra chi ka'nu
ɨɨn jniñu ni sa'a ya ja ni ka ndɨvɨ ra nda'a ya.
Ru'u Pablo, va tu naa kuachi kuu ja na
chaa tuku ri tutu ja'a nuu ra naa ra, chi
va kuajniñu ja kuu ijña isa nava tu kendo
kui'ya ra naa ra. [2] Koto ra maa ra naa ra chi
ka iyo chaa tu ka kandixia ja ɨɨn ni jnu'un
Cristo iyo, chi ka sakanuu da jnu'un un jiin
ɨnga jnu'un. Ti chaa un ndé'é kanda da,
chi yaa yukan kuankoyo da ka kɨvɨ nduu
da nanu ina tu jito'o. Kuankoyo da ka sa'a
ndeva'a da nava tukaa kandixia ra ni ɨɨn
jnu'un Cristo Jesús. Ka kuni da ja na koo
ɨɨn jnuni nuu yɨkɨ kuñu ra nava na kendo
ndaa ra nuu Yandios, ko tu nijniñ un, chi tu
kuajniñu kuɨtɨ. [3] Ko yo'o naa yo, ka kuu yo
yɨvɨ ka junukuachi nuu maa Yandios, vasu
tukaa ka'an vixi yo ja ni ka iyo ɨɨn jnuni yɨkɨ
kuñu yo, ti ja sɨkɨ jnuni un ni ka kɨvɨ yo
nuu nda'a Yandios. Ko chaa un chi sia'an
ka ka'an vixi da. Ko yo'o naa yo chi su'va

sa'a Espíritu Yandios ja na kunchañu'un yo
maa ya jiin nɨ ini nɨ añu yo. Ka ka'an kaji
yo ti ka kusɨɨ ini yo ja ka yɨ'ɨ yo nuu nda'a
Cristo Jesús, chi yukan kuu ja kuu nuu maa
Yandios, ti ansu ja chiñu'un yo tɨjnɨ ga nuu
jniñu.
4 Ti nu iyo ndaa jnu'un un ja sia'an iyo, ti
va suni undi ru'u kuu kandixia ri jniñu un,
sia'an nava ka'an ri niku. Ti nu ka iyo chaa
ka jani ini ja ka kendo va'a da nuu Yandios
jiin jnuni ja ka ni'in da nuu yɨkɨ kuñu da,
ti ru'u suni vi'i ga kandixia ri taka jniñu ni
sa'a maa ri naa jana'an. 5 Chi nu una kɨvɨ
ni kaku ri, ti ni ka chaa da ɨɨn jnuni nuu
yɨkɨ kuñu ri. Kuu ri chaa ñuu Israel, ti kuu
ri jna'an chaa ni ka nakaya ja ni ka kuu
se'e ɨɨn chaa ña'nu ni nani Benjamín undi
na najana'an. Ni'in ga ni kuu ri se'e ñuu
hebreo, ti ni yɨ'ɨ ri jiin chaa fariseo, chaa
ni ka siuku ndaa ley ni ja'a Yandios nuu
Moisés, chaa ni kuu jna'an yo najana'an. 6 Ti
sia'an ni sa'a ndeva'a ri jiin yɨvɨ ka kandixia,
chi ni ndo'o ini ri ja tu kua'a kuɨtɨ ri jnu'un
ja sama i jnu'un ley jana'an un. Ti tu ni ɨɨn
yɨvɨ ni ka'an ja tu ni siuku ri ley un, chi ni
siuku ndaa kuɨtɨ ri nava iyo. 7 Ti taka ja ni
kandixia ri un, sa'a ri nanu ja tu ni ni'in
jniñu kuɨtɨ, chi ni jasɨ ini ri ja tu kandixia ri
Cristo niku. 8 Ko vijna ti sa'a ri nanu ja va'a
ga ja na naa ndɨ'ɨ ja ni kandixia ri yukan.
Chi va'a xaan ga ja ni kɨvɨ inijnuni ri, ti
ni nakuni ri nau kuu Cristo Jesús jiin taka
jniñu ni sa'a ya, ti ni kandixia ndaa ri un.
Ti jandaa ndixia kuu ja maa ya kuu Jito'o ri
vijna. Chi ja maa ya ti ni xndoo ri ndɨ'ɨ ja ni
kandixia ri undi nuu, ti vijna sa'a ri nanu
ja ni ndɨ'ɨ kua'an nuu jayaka. Chi kanuu
xaan ga ja ni kandixia ri ti ni ndɨvɨ ri nuu
nda'a Cristo, ti vijna na siin ri jiin yukan.
9 Chi ja sia'an na ti ni ndumani ri, ti ni ndɨvɨ
ri nda'a ya. Tukaa nduku ri ja kendo va'a
ri nuu Yandios jiin ley ni kandixia ri undi
nuu, vasu ni siuku ndaa ri ley un. Ko ni
kachi Yandios ja tukaa jna'nu ndatu ri, chi
ja ni kandixia ri Cristo, ti ansu ja siuku ndaa
ri ley ni ja'a Yandios nuu Moisés niku. Ko
vijna na ti ja ni kandixia ri Cristo, yukan
tukaa ga jna'nu ndatu ri jiin kuachi ri.
10 Ni xndoo ndɨ'ɨ ri ja ni kandixia ri undi
nuu nava na kɨvɨ inijnuni ri taka jniñu ña'nu
sa'a Cristo ja kuu yo'o. Ndiyo ini ri ja na
chaku ini ri ja ka'nu xaan ɨɨn jniñu ni sa'a
Yandios ja ni naxndoto ya Cristo nuu ñuji'i.
Ti nu na chaku ini ri yukan, suni kuu chaku
ini ri ja ka'nu ga nundo'o ni jna'an Cristo ja
ni ndo'o ya ja sɨkɨ yo'o naa yo. Ti ja yɨ'ɨ ri
jiin ya kuu ja suni vatuni vasu na kondo'o
ri nuu yɨvɨ ka jito u'u ya. Chi kuni ri sa'a ri
nanu ni sa'a Cristo, ja tu ni nduku ya ja kuu
maa ya, chi ni ji'i ya, ko ja ni nama ya sɨkɨ yo
niku. 11 Ti tu yu'u ri vasu sia'an na kondo'o
ri, chi nanduku ri na nasa kuu ja najaa ri
nuu ya, chi nandoto ri nuu ñuji'i nuu ka'iin
ndɨyɨ un.
12 Ti tu kachi ri ja ja ni ndɨ'ɨ yukan ni ni'in
ri, chi ti kujnuni ndɨ'ɨ ga ini ri taka jniñu ni
sa'a Cristo ja kuu yo'o naa yo. Ko na kukutu
ini ri chi sia'an kuni maa Cristo Jesús, chi ja
yukan kuu ja ni nakana ya ru'u. 13 Ñani, ru'u
Pablo, tu ka'an vixi ri ja ja ni chaku ndɨ'ɨ ini
ri nasa jniñu ni sa'a Cristo ja kuu yo'o naa
yo. Ti tukaa kuni ri ndakuni'in ri taka jniñu
ni sa'a ri ja kuu Cristo, ni tu ka'an vixi ri sɨkɨ
yukan. Chi kanuu ga ja na kukutu ini ri, ti
na siuku ri taka jniñu ni tatu Yandios ru'u ja
sa'a ri ja kuu kɨvɨ vaji ijña isa. 14 Ja ni kɨvɨ ri
nda'a Cristo Jesús kuu ja ni nakaji Yandios
ru'u nava nanita'u ri nuu ya. Yukan kuu ja
nɨ ini nɨ añu ri siuku ri taka jniñu ni tatu
ya nuu ri undi na ni'in ri ɨɨn ta'u ja kua'a
ya nuu ri. 15 Ti taka yo'o ja ja ni ka kuñɨɨ yo
naa yo jiin jniñu un. Yukan kuu ja ka siuku
yo ichi Yandios. Na kuñukuu ini yo ti sia'an
na siuku yo. Ti nu ɨɨn ɨɨn ra tu ka ndo'o ini
sia'an ni, xi ka ndo'o ini ja ja ni ka ni'in ra
inijnuni ra naa ra nava kuni Yandios, ti suni
maa ya na kachi ja ansu sia'an ni kuu.
16 Na kachi ndaa ri nuu ra naa ra ja ja
ni ka jini yo nasa ka'nu kuu jniñu ni sa'a
Cristo Jesús sɨkɨ yo'o naa yo. Ja sia'an kuu
ja na kaka ndaa yo nuu ichi ya ti ansu ja
nandeokuñɨ yo siuku yo ley najana'an un.
17 Ñani, nu ka jika ra ichi Yandios ti nde'e
naa ra nanu jika ru'u. Ti nava sia'an na kuu
nde'e ra nasa ka jika yɨvɨ ka kandixia jnu'un
Cristo Jesús, nde'e nu ka jika ndaa i nava
ni xna'an ri nuu ra naa ra. 18 Yukan kuu ja
ni'in xndaku ri nuu ra naa ra, chi tɨjnɨ jinu
ka'an ri ja ka iyo kua'a yɨvɨ tu ka kandixia
ndaa i ja ni ji'i Jesús ja sɨkɨ yo'o naa yo. Ka
ka'an i ja ka kandixia i, ko jiin nava jika i ti
ka jini yo ja ka jito u'u i jnu'un ja ni ji'i Cristo
nuu nda'a cruz ja sɨkɨ yo. Kui'ya xaan ini ri
undi nde'e ri, ja nuu nuu xndaku ri, ko ka

iyo ndixia yɨvɨ ja sia'an kanda i. [19] Ɨin kɨvɨ ti
jna'nu ndatu yɨvɨ un, ja so mani ka chiñu'un
i ja kaji i. Chi ka ndo'o vixi ini i ja sia'an ka
sa'a i jniñu kue'e, ni tu kukanuu i, ti kachi
ja ka kendo va'a i nuu Yandios. Ko tuu, chi
su'va ka ni'in i jnukanuu, chi ka jitu ga ini i
jiin ja iyo nuu ñuyɨvɨ ja'a. [20] Ko yo'o chi su'va
ka kandixia yo Cristo Jesús, ja na kuu ñuu
yo andɨvɨ. Ja yukan na kundatu yo ja nchaa
Jito'o Jesús, ya kuu maa Cristo ja nama ya
yo'o. [21] Ti maa ya nasama yɨkɨ kuñu nda'u
yo ja'a ja tu na ya'u nchaa. Chi ja kanchuku
yo ñuyɨvɨ ja'a, nɨnɨ ndo'o yɨkɨ kuñu yo jiin
ja nɨnɨ iyo ɨin jnu'un ja sani'in ini yo, ti ka
sa'a yo kuachi. Nasama ya yɨkɨ kuñu yo nava
na nduu yo nanu kaa maa ya ja ni nduña'nu
ya. Ti tukaa koo kui'ya yɨkɨ kuñu yo. Tukaa
ga koo jnu'un ni'in ini ja kuncha kuachi ga
yo. Taka yukan sa'a yo chi maa ya kuu ja
kuña'nu nuu ndɨ'ɨ ja ka iyo nuu andɨvɨ jiin
nuu ñuyɨvɨ.

4

[1] Nusa ñani, ja yukan kuu ja Jito'o ni sa'a
ya ɨin jniñu ña'nu sɨkɨ yo'o, ti na kachi ri ja
ka siuku ndixia ra jiin jnu'un ya. Ti ñukuu
ini ri yukan, chi mani xaan ri jiin ra naa ra,
ti kuni ri ja na nakuni jna'an tuku yo. Yukan
ti kusɨi xaan ini ri ja sɨkɨ ro'o naa ra, chi ni ka
janta'u ra jnu'un Cristo na ni ka'an ri jiin ra
naa ra. Ti ka ja'a ra jandaa un, chi ka siuku
ndaa ra jnu'un un undi vijna.

Xndaku Pablo nuu yɨvɨ ka kandixia

[2] Ru'u Pablo, kanda'u ri jiin ra Evodia ro'o
jiin Síntique, ɨin nuu koo ini ndɨnduu ra, chi
ndɨnduu ra ni ka kandixia ra Jesús, ti maa ya
yɨnda'a ro'o naa ra vijna. [3] Ti suni kanda'u
ri jiin ro'o ja ni chindee ru'u, ja na chindee
ra ndɨnduu ñasɨ'ɨ un naa ña, chi suni nde
ni'in ni kujiin ña jiin ri na ni ka'an ri jnu'un
Cristo. Ti suni Clemente jiin taka ga chaa
ni ka yaku jiin ri. Chi Yandios ja jini ya ti ja
ni naki'in ya sɨvɨ chaa un ja na kunchuku da
nuu ya ja kuu taka saa ni.

[4] Taka ro'o ja ka kandixia Cristo Jesús naa
ra, koo sɨi ini naa ra, koo ndendajnu naa ra,
chi ni sa'a ya ɨin jniñu ka'nu ja ni nakinse'e
ya ro'o naa ra. Ti nandeokuñɨ tuku ri ka'an
ri ja na koo sɨi ini ra naa ra. [5] Na kukuee
kunchuku ra jiin taka ni yɨvɨ. Ka'an mani
ra jiin i nava na kuni i ja ka kuu ra yɨvɨ
va'a ini. Chi kuan kuyajni kɨvɨ nchaa tuku
Jito'o. [6] Ti tu xndi'i ra ini ra naa ra, nu
nau ɨin nundo'o ka jna'an ra. Chi'i nda'a
maa Yandios. Kakanta'u nuu ya, ko suni
nakuanta'u nuu ya naa ra. [7] Ti sia'an na
kukuee ti na kosɨi ini ra, chi ja kachi maa ya
kuu, ti ansu ja kachi ɨin yɨvɨ ti kuu. Ti sia'an
koto Yandios ro'o naa ra, ti koto kondo'o
kui'ya ini ra, chi su'va kua'a ya jnu'un ndee
ini ro'o, ti nava na kosɨi ini ra, ti sia'an ni'in
jna'an ra jniñu sa'a ra. Taka un kua'a ya chi
ni ka kandixia ra, ti ka yɨ'ɨ ra nda'a Cristo.
[8] Ja yukan kuu ja kuñukuu ini taka jnu'un
ndaa, jiin taka ja na kua'a ja yɨñu'un ro'o
naa ra, kaka ndaa, sa'a ndoo maa ra, sa'a
ɨin jniñu kuajnu'un yɨvɨ naa i, na natuu ɨin
jniñu ka sa'a ra. Kuñukuu ini ti sa'a taka
ja va'a naa ra, taka ja iyo va'a nuu Yandios.
[9] Taka yukan ni xna'an ri nuu ra naa ra ti ni
ka kutu'va ra na ni kuncha ri jiin ra. Ni ka
jiniso'o ra taka jnu'un ni ka'an ri nuu ra naa
ra, ti ni ka jini ra nasa ni kanda ri. Ti ro'o
naa ra sa'a ra taka yukan nanu ni sa'a ri.
Yukan ti Yandios na kua'a ya jnu'un mani
ini, ti na kukuee kunchuku ra chi kancha
maa ya jiin ra.

Nakuanta'u Pablo

[10] Iyo sɨi ini ri ja yɨ'ɨ ri nda'a Jito'yo. Ko ja
ni ya'a kua'a kɨvɨ ja tu ni jini ri nu nuku'un
ini ra ru'u naa ra xi tuu. Ko vijna ti ni ka
keja'a ra na nduku ra nasa chindee ra ru'u.
Yukan ti kusɨi xaan ini ri. Vijna ti jini ndaa
ri ja ni ka ndɨ'ɨ ini ra ja kuu ru'u niku, ko
tu ni ka ni'in ra ja chindee ra ru'u naa ra.
[11] Ko tu ka'an ri ja sia'an ja kumani ja kuu
chaku ri, chi sia'an ni vaji ri. Ti kusɨi ini ri
jiin jaku ja ñava'a ri. Ti tu ndɨ'ɨ ini ri. [12] Jini
ri jnu'un nda'u, ti va'a ni chaku ri. Suni jini
ri kuñava'a ri, ti suni kuu kinyɨi ri jiin taka
ni nundo'o, chi maa Yandios jito ru'u. Ni'in
ri ja kaji ri xi ji'i ri soko, nu ñava'a ri xi tu
ñava'a ri. [13] Taka yukan ansu ja sa'a maa ri
kuu, chi ja yɨ'ɨ ri nda'a Cristo, ti maa ya kuu
ja chindee chituu ru'u, ti kundee ini ri.

[14] Ti vasu taka yukan jna'an ri, ko va'a ni
ka sa'a ra ja ni ka jito jna'an ra nundo'o un
jiin ri. [15] Ti ro'o yɨvɨ ñuu Filipos, ja ni ka
jini ra nasa ni kuu. Chi undi kɨvɨ na ni kee
ri ndañuu Macedonia vaji ri, na ni keja'a
ka'an ri jnu'un Yandios sɨkɨ Cristo Jesús, ti
ni chaa nava ja ni ka taji ra ja kuu chaku
ri. Ti ni ɨnga ñani ka kandixia tu ni sa'a
nanu ni ka sa'a ro'o naa ra. [16] Ti na ni kunde

ri ñuu Tesalónica, suni tɨjnɨ jinu ni ka taji
ra ja ni kumani nuu ri. 17 Ti ansu kuni ri
ja ndɨ'ɨ kua'a ra nuu ri, chi su'va kuni ri
ja na nakaya jniñu va'a ka sa'a ra, ti nava
na koo ga ta'u ra nuu Yandios. 18 Ti ja ni
ndɨ'ɨ un ni naki'in ri, ti su'va ni kendoso
ga, chi ni naki'in ndɨ'ɨ ri ja ni ka taji ra
vaji jiin Epafrodito. Ni kusɨɨ ini Yandios jiin
yukan, nanu ni kusɨɨ ini ya jiin yɨvɨ Israel
na ni ka soko i suxia kutu vixi ja ja'an xiko
vixi. 19 Ti nu iyo ja kumani nuu ra naa ra,
ti maa Yandios na kua'a ya, chi maa ya kuu
ja kuña'nu. Ti tu kachi ra ja tundo na ni'in
ra. Tuu, chi iyo ya ja kua'a ya, chi vanua ni
ka kandixia ra Cristo Jesús. 20 Ja yukan kuu
ja na nakanajaa yo Yandios, ti na ka'an yo
ja maa ya kuña'nu ga vijna jiin ja kuu taka
kɨvɨ. Ti sia'an na koo.

Jnu'un sandɨ'ɨ ni ga

21 Ka'an ra jiin taka yɨvɨ ka yɨ'ɨ nuu nda'a
Yandios ja na sa'a ndee ini i, ja kachi ru'u
Pablo, chi ka kandixia i Cristo Jesús. Ti taka
ñani yo ja kanchuku jiin ri ja'a, ka ka'an da
ja na sa'a ndee ini ra naa ra. 22 Jiin taka ga
yɨvɨ ka yɨ'ɨ nuu nda'a Yandios ja kanchuku i
ñuu ja'a, suni ka ka'an i ja na sa'a ndee ini
ra. Ti yɨvɨ kanchuku ve'e rey, chaa kuña'nu
ñuu Roma ja'a, kua'a ni kanda'u da, ti kachi
da ja na sandee xaan ini ra naa ra. 23 Ti
ñukuu ini ri ja maa Jito'o Jesús, ya kuu
Cristo, na kuncha ya jiin ra naa ra, ti na
chindee ya ro'o ja na kukuee kunchuku ra.
Ti sia'an na koo.

Carta ni chaa Pablo nuu yɨvɨ ka kandixia ñuu Colosas

1-2 Ru'u Pablo jiin ñani yo Timoteo, ja'a
ka kanxia'u ri jiin taka ro'o ja ka kandixia
Cristo kanchuku ra ñuu Colosas. Maa ri
kuu apóstol nuu Jesús, ti Jesús kuu Cristo,
ya ndiso ya jniñu ña'nu nuu Yandios. Ti
maa ya ni ja'a jniñu ja'a nuu ri ja na kuu ri
apóstol nuu ya. Na taji ri tutu ja'a nuu ra
naa ra ja ka kuu ra ñani ri, chi taka yo ka
yɨ'ɨ nda'a Cristo. Ti ni sasɨɨn ya ro'o ja ka
kandixia ra Jesús, jiin ja na kunukuachi ra
nuu ya naa ra. Ti kuni ri ja Tata yo Yandios,
na kunda'u ini ya ro'o naa ra, ti sa'a ya ja
kukuee kunchuku mani ra.

Jikanta'u Pablo ja kuu yɨvɨ ñuu Colosas

3 Nɨnɨ ka nakuanta'u ri nuu Yandios, ja
maa ya kuu Tata Jito'o Jesús, ya kuu Cristo.
Nɨnɨ nakuanta'u ri nuu ya ja kuu ro'o naa
ra, ti jikanta'u ri ja'a ra naa ra, 4 chi ni ka
ni'in ri jnu'un ja ka kandixia ndaa ra Cristo
Jesús, jiin ja ka kunda'u ini ra taka ga yɨvɨ
ja ni sasɨɨn Yandios ja na kunukuachi i nuu
ya. 5 Ti kuñukuu ini maa ra ja na ni'in ra ja
iyo nuu Yandios ja kuu maa ra naa ra. Ti
ja ni ni'in ndaa ra jnu'un yukan na ni ka
jiniso'o ra jnu'un Cristo Jesús. Ja yukan kuu
ja vi'i ga ni ka kandixia ra jnu'un Cristo jiin
ja ka kunda'u ga ini ra taka ga yɨvɨ ja suni ka
yɨ'ɨ i nda'a ya. 6 Jandaa kuu ja ni ka jiniso'o
ra jnu'un Yandios sɨkɨ Cristo Jesús, ti ni ka
janta'u ra jnu'un un ja kunda'u ini Yandios
yo'o naa yo. Undi kɨvɨ ni ka kandixia ra
jnu'un un, ti undi vijna ka kuu ra nanu ɨɨn
nde'e yujnu va'a, ja nɨnɨ ja'a nde'e vixi, chi
jnu'un un sa'a ja ka sa'a ra jniñu va'a, ti
vi'i ga ka nakaya jniñu ka sa'a ra un. Ti
suni sia'an kuu jiin jnu'un Cristo Jesús nu na
kuichanuu ki'in taka nuu ñuyɨvɨ. 7 Epafras,
chaa ni xna'an jnu'un un nuu ra naa ra, kuu
da ɨɨn chaa junukuachi nuu Cristo jiin ri, ja
ni ka kuu mani ri jiin da. Ni tatu Cristo jniñu
un nuu da ja na xna'an da jnu'un Yandios
nuu ra naa ra jiin ja na koto da ro'o naa ra.
Ti va'a xaan sa'a da jniñu un. 8 Ti maa da
ni jani jnu'un un nuu ri nava kanchuku ra
naa ra jiin ja ni sa'a Espíritu Santo, ja vii ka
kanda'u jiin jna'an ra naa ra.

9 Ja yukan kuu ja tu ja'ncha ini ri ja
jikanta'u ri ja'a ra naa ra, undi na kɨvɨ ni
ni'in ri jnu'un ni ka'an Epafras ti undi vijna.
Ti jikanta'u ri ja na sa'a Espíritu Yandios ja
na kɨvɨ inijnuni ra taka ja kuni ya ja sa'a ra
naa ra, jiin ja na koo ndichi ini ra jiin jnu'un
ya. 10 Ti jikanta'u ri ja na kaka ndaa ra naa
ra nava jna'an ja ka kuu ra yɨvɨ ka yɨ'ɨ nda'a
maa Jito'o, chi sia'an ti kusɨɨ ga ini Yandios.
Nanu ɨɨn yujnu va'a ja ja'a nde'e vixi, suni
sia'an sa'a ra jniñu va'a nava vi'i ga na kɨvɨ
inijnuni ra nasa vii kuña'nu Yandios, ti nava
na kuni ra na jniñu va'a ja ka sa'a ra ja kuu
maa ya. 11 Jikanta'u ri ja na kua'a ya jnundee
ini ro'o naa ra, chi jandaa ndixia kuu ja maa
ɨɨn ni ya kuu ja kuña'nu. Yukan sa'a ya nava
na kundee ini ra ti sa'a ra taka jniñu ni tatu
Yandios nuu ra naa ra, ti nava tu kuɨtɨ ini
ra koto ra taka nundo'o kondo'o ra naa ra.
12 Chi su'va na kosɨɨ ini ra, ti nakuanta'u nuu
Tata yo Yandios, chi maa ya kuu ja ni sa'a ya
jiin ra ja na ni'in jna'an ra ta'u ra jiin taka
ga yɨvɨ ka yɨ'ɨ i jiin ya, ti kɨvɨ ra ñuu nuu ta'u
Yandios jniñu jiin se'e ya Jesús, ja kunda'u
ndixia ini ya. Ti yukan kuu nuu ndijin ga ja
undi janducha, 13 chi maa Yandios ni nama
ya yo'o na ni ka jika yo jiin kuachi yo, nanu
ja ni ka jikonuu yo jiin nuu ñuñaa. Ko tukaa
ga ka jika yo ichi yukan, chi ni sama ya yo'o
ja ni skɨvɨ ya yo'o nuu nda'a Se'e ya. 14 Ti maa
Se'e ya kuu ja ni chunaa ya yo'o, chi ni ji'i ya
ja sɨkɨ yo'o. Ja yukan kuu ja ni janka'nu ini
Yandios nuu kuachi yo.

Maa Cristo kuña'nu

15 Ti ja na kuu kuni ndijin yo Yandios,
yukan kuu ja ni taji ya Se'e ya nava na kuni
yo nasa kaa maa ya. Ti ja iyo Se'e ya undi
nuu, sa ni jankoo taka ga ja iyo, ti kuña'nu
ya nuu taka ja iyo. 16 Ni sa'a Yandios ndɨ'ɨ
ja iyo, ti yukan ni sa'a Cristo. Ni sa'a ya
ndɨ'ɨ ja iyo andɨvɨ jiin ja iyo nuu ñuyɨvɨ. Ni
sa'a ya ndɨ'ɨ ja jini yo jiin nuu yo, jiin ndɨ'ɨ
ja tu kuu kuni yo. Yɨnda'a ya taka chaa
kuña'nu nuu ñuyɨvɨ ja'a. Suni ni sa'a ya taka
ángel kanchuku andɨvɨ ja ka kuña'nu i ka
ndisojniñu i. Ni sa'a Yandios ndɨ'ɨ ja iyo, ti
maa Cristo ni sa'a un, ko ja na nakua'a i ja
yɨñu'un Cristo kuu ja ni sa'a ya yukan, jiin
ja na kuña'nu Cristo nuu taka ja iyo. 17 Ja iyo
Cristo ti sa ni jankoo taka ga ja iyo. Nda'a
maa ya yɨ'ɨ, ti ja kachi maa ya kuu, ti kuu
jiin taka yukan nava kuni maa ya. 18 Ti maa

Cristo kuu xini nuu taka yɨvɨ ka kandixia, ti
yɨvɨ un kuu i nanu yɨkɨ kuñu ya, chi ka yɨ'ɨ
i nda'a ya. Sa'a ya ja na kuchaku i ja kuu
taka ni saa ni. Ti ja ni nandoto ya nuu ka'iin
ndɨyɨ un kuu ja ni stuu ya maa ya ja kuña'nu
ya nuu ñuji'i un, jiin ja na naxndoto ya taka
yɨvɨ ka kandixia i ya. Yukan ni sa'a Cristo
nava na nduña'nu ya nuu taka un. [19] Ja
yukan kuu ja ni kusɨɨ ini Yandios ja ni ndaku
se'e ya Cristo nanu kaa maa ya. Taka jnu'un
ka'an yo ja kuu Yandios, suni taka un kuu
Se'e ya Cristo. [20] Yukan ti ni jini yo ja maa
Cristo ni sa'a ja na koo jnu'un mani ini nuu
nɨ ka'nu ñuyɨvɨ jiin andɨvɨ nuu Yandios. Ja
yukan kuu ja ni jatɨ Cristo nɨñɨ ya nu ni ji'i
ya nuu nda'a cruz. Yukan ni xndoo nuña
ya ichi ja na ndumani taka ja iyo ñuyɨvɨ jiin
taka ja iyo andɨvɨ nuu ya. Ti ja na ndumani
taka un nuu ya, yukan kuu ja ni ji'i Cristo
nuu nda'a cruz.

[21] Ti ro'o naa ra ja ka kandixia ra Cristo
vijna, ja ni ndumani Yandios jiin ra naa ra.
Tu ni ka kandixia ra undi nuu, chi vanua
jika ni ka iyo inijnuni ra nuu jnu'un ya. Ni
ka jito u'u ra jnu'un un, chi ni'in xaan ni ka
ndikun ra jniñu kue'e un. [22] Ko vijna chi ja
ni sa'a Yandios ja ni ka ki'in ra jnu'un ya, ti
nava na ndumani ya jiin ra naa ra. Ja yukan
kuu ja ni soko Cristo yɨkɨ kuñu maa ya ja ni
ji'i ya, nava na koo ndoo ra koo ii ra kɨvɨ
na najaa ra nuu ya, ti tukaa na kuachi koo
sɨkɨ ra. Tukaa kuu ja kankuachi yɨvɨ sɨkɨ ra.
[23] Jandaa ndixia kuu yukan, ko suni kanuu
ja na siin ra kandixia ndaa ra jnu'un Cristo
Jesús, ja ni ji'i ya nuu nda'a cruz ja sɨkɨ yo'o
naa yo. Ja yukan kuu ja kuñukuu ini ja nama
ya ro'o naa ra. Ti na kachi ri ja koto ma
xndoo ra jnu'un un. Chi jnu'un un ni ka
jini ra, ti ni jichanuu jnu'un un kua'an taka
ñuyɨvɨ yo. Ti suni yukan ni tatu Yandios
ru'u ja na ka'an ri.

Ndisojniñu Pablo ja kunukuachi da nuu yɨvɨ ka kandixia

[24] Vijna ti ru'u Pablo, iyo sɨɨ ini ri ja jna'an
ri nundo'o ja kuu ro'o naa ra. Ni ja'a Cristo
jniñu nuu ri ja ka'an ri jnu'un ya taka ñuu,
ko suni ni kachi ya ja kondo'o ri nundo'o jiin
jniñu un. Vijna ti siuku ri nava ni kachi ya,
ko siuku ri ja kuu yɨvɨ kandixia taka ñuu, ja
ka kuu i nani yɨkɨ kuñu ya, chi ka yɨ'ɨ i jiin ya.
[25] Ti jniñu ri kuu ja xna'an ri jnu'un ya nuu
yɨvɨ kandixia taka ñuu, chi sia'an ni tatu
Yandios jniñu nuu ri. Ja yukan kuu ja siin
ri xna'an ri jnu'un ya nuu ra naa ra nava na
kɨvɨ inijnuni ra nasa kuni ka'an jnu'un un.
[26] Chi undi na jana'an ti undi vijna, tu ni ka
jini ni ɨɨn yɨvɨ jnu'un ni yɨsa'yɨ nuu Yandios.
Ko vijna ti ni stuu ya jnu'un un nuu yɨvɨ ka
yɨ'ɨ jiin ya. [27] Ni kuni ya ja na xna'an ndijin
ya nuu i nasa vii kaa jnu'un ni yɨsa'yɨ un,
chi undi nuu yɨvɨ ɨnga nación tu ni ka jini
kuɨtɨ i sɨkɨ jnu'un ya. Ko vijna ti kachi jnu'un
yɨsa'yɨ un ja na ni'in i ɨɨn ta'u ña'nu xaan. Ti
jnu'un un kuu ja kancha Cristo jiin ra naa
ra, vasu ka kuu ra yɨvɨ ɨnga nación ja tu ka
yɨ'ɨ jiin nación Israel. Ko ka jini ra ja kancha
Cristo jiin ra, ti ka ni'in ra jnundee ini jiin
jnu'un un, ti ka ñukuu nɨ ini ra ja nduña'nu
ra nu na kɨvɨ ra ñuu nuu ta'u Yandios jniñu,
chi kua'a ya ta'u un nuu ra naa ra.

[28] Maa ɨɨn ni jnu'un Cristo kuu jnu'un
ka'an ri. Ti ndo'o va'a ini ri nasa xna'an
ri jnu'un un. Ja yukan kuu ja nuu sava'ni
ga ɨnga yɨvɨ na ka'an ri jnu'un un nuu i, ti
xndaku ni'in ri nuu i ja tu kɨvɨ nduu i jiin
ɨnga jnu'un. Ti na xna'an ri nuu i nava ka'an
jnu'un un ja nasa kaka ndaa yo ichi ya nuu
ñuyɨvɨ ja'a. Ti sia'an xndaku kaji ri nuu taka
yɨvɨ nava na kendo ndaa i nuu Yandios. Ti
kuu kendo ndaa i nuu ya ja ni ka kandixia
ndaa i jnu'un ni xna'an ri, ti nava na kɨvɨ i
nda'a Cristo. [29] Ni tatu Yandios ru'u jniñu
un, ti sa'a ri jniñu un jiin nɨ ini nɨ añu ri
nava na kundee ri jiin jniñu sa'a ri un. Ti
maa Cristo chindee chituu ya ru'u nava na
kundee ri siuku ri jniñu un.

2

[1] Na kachi ri nuu ra naa ra ja ni'in xaan
nduku ndee ri, ja na chindee ri taka ro'o
ja tu ja'i kuni ra nuu ri, ro'o ja kunchuku
ñuu Colosas jiin taka ga yɨvɨ ka kandixia
ñuu Laodicea. Ni'in xaan jikanta'u ri ja'a
ra naa ra jiin nɨ ini nɨ añu ri. Nduku ndee
xaan ri ja na xna'an kaji ri nuu ra naa ra.
[2] Ti sia'an sa'a ri ja kuu taka yɨvɨ kandixia
un, nava na ni'in i jnundee ini jiin jnu'un
xna'an ri nuu i naa i. Ti ɨɨn nuu kuanta'u i
jnu'un un, chi ɨɨn nuu ka kunda'u ini jna'an
i. Sia'an ka sa'a i chi ka siuku i taka jnu'un
ndaa sɨkɨ Cristo. Ti nu na kuanta'u i jnu'un
xna'an ri, ja sia'an ti kɨvɨ va'a inijnuni i nasa
kuni ka'an jnu'un Yandios ja ni yɨsa'yɨ undi
nuu. Ko vijna tukaa, chi vijna ja ka jini yo ja
ka'an jnu'un sɨkɨ Cristo. [3] Ti maa Cristo kuu

ja skɨvɨ jnu'un ya undi inijnuni yɨvɨ, ti yukan
kutu'va yo jnu'un ndichi xaan jiin jnu'un
tu'va xaan, chi tendɨ'ɨ jnu'un ni ka'an sɨkɨ
Yandios ka yɨ'ɨ jiin Cristo.
4 Yukan xndaku ri nuu ra naa ra nava
tu xnda'u ni ɨɨn yɨvɨ ro'o naa ra, ja nu ka
ka'an i jnu'un va'a xaan vasu mani jnu'un
xndoña'an kuu. 5 Sia'an xndaku ri nuu ra
naa ra vasu jika kanchuku yo. Ti vasu sia'an,
ko ñukuu ini ri ro'o naa ra, ti kusɨɨ xaan ini
ri nu ni jini ri nava ka jika ndaa ra, ti ka
kandixia nɨ ini ra Cristo. 6 Ja sia'an kuu ja
ka janta'u ra ja jito'o ra kuu Cristo Jesús.
Yukan na ti kanuu ja kaka ndaa ra jiin ya,
nava na kundaa ja ka yɨ'ɨ ra jiin ya naa ra. 7 Ti
sa'a ra taka yukan, chi jandaa ndixia kuu ja
ni ka kɨvɨ ra nda'a ya. Ti nu na kaka ndaa ra
ichi ya, ti kukutu ga ini ra ja na kuandatu ra
nuu jnu'un ya. Ja sia'an ti vi'i ga ka kandixia
ndaa ra Cristo. Ja ni ka kutu'va ra taka
jnu'un un, ti vi'i ga nakuanta'u nuu Yandios
ja kuu yukan naa ra.

Ni nasama Cristo yo'o

8 Koto ma kua'a ra jnu'un ja xnda'u ɨɨn
yɨvɨ ro'o naa ra jiin ɨɨn jnu'un ndichi, chi
mani jnu'un vixi jiin jnu'un xndoña'an kuu
jnu'un un. Yukan kuu jun'un ja vaji nuu
yɨvɨ ñuyɨvɨ ja'a ti ansu jiin maa Cristo. Tu
kuɨtɨ skejna'an yo jnu'un Cristo jiin jnu'un
un. 9 Chi maa ɨɨn ni Cristo ni stuu ya nava
kaa maa Yandios. Na ni kuncha Cristo nuu
ñuyɨvɨ ja'a, ni kuu ya ndɨ'ɨ taka nava kaa
maa Yandios, ti sia'an kuu ya vijna. 10 Ti
sɨkɨ ja ka yɨ'ɨ ra nda'a Cristo, tu kuɨtɨ iyo ja
kumani nuu ra nu kanchuku ra nuu ñuyɨvɨ
ja'a. Yukan sa'a Cristo jiin ra naa ra, chi
maa ya kuña'nu nuu taka ga ja ka kuña'nu
jiin taka ja ka ndisojniñu nuu ñuyɨvɨ ja'a jiin
nuu taka tajnu Yandios ja ka jika i andɨvɨ.
11 Sa'a yo nanu yɨvɨ hebreo ka chaa i ɨɨn
jnuni nuu yɨkɨ kuñu se'e yɨɨ i, ti yukan kuni
ka'an ja yɨ'ɨ i nuu maa ɨɨn ni nación Israel.
Suni yukan ni sa'a Yandios jiin yo'o ansu
ni ja'a ya jnuni nuu yɨkɨ kuñu yo. Chi ni
kenchaa ya kuachi yo, ti ni skɨvɨ ya yo'o
nda'a Cristo. Jiin yukan ni sasɨɨn ya yo'o ja
kuu maa ya nu kunchuku yo nuu ñuyɨvɨ ja'a.
Tukaa kɨvɨ nduu yo jiin kuachi. Chi nɨnɨ ka
iyo ini yo ja ka kɨvɨ nduu yo jiin kuachi, ko
vijna tukaa kanuu ja sa'a yo yukan, chi maa
Cristo ja ni nama ya yo'o. 12 Ja ni ka janducha
ra, yukan ni ka ja'a ra jandaa ja ka yɨ'ɨ ra jiin
Cristo, ja ni kuu nanu ja ni ka ñunduji ra jiin
ya. Suni ni kuu nanu ja ni naxndoto Yandios
ro'o naa ra jiin Cristo, chi ni sa'a Yandios
jniñu ña'nu na ni naxndoto ya Cristo nuu
ñuji'i, ti ni ka kandixia ndaa ra ja suni sia'an
sa'a Yandios jniñu ña'nu ja kuu maa ra naa
ra.
13 Sa ti kandixia ga ra Cristo, ni ka kuu ra
nanu ndɨyɨ, chi tu ni ka jini kuɨtɨ ra jnu'un
Yandios. Ni ka kuu ra yɨvɨ ɨnga nación ja tu
ni ka ñava'a ra ley Moisés. Ja yukan kuu ni
ka sa'a ra sava'ni ga jniñu kue'e. Ko tukaa
vijna, chi sia'an nanu ni naxndoto Yandios
Cristo nuu ñuji'i, suni sia'an ni kuu nanu ja
ni naxndoto ya ro'o naa ra jiin Cristo. Ni ka
kuu ra nanu ndɨyɨ undi nuu, ko vijna tukaa.
Vijna ti ni sa'a ya nanu ja kuchaku ra tuku,
ja tukaa ka kuu ra nanu ndɨyɨ. Ni ndunda'u
ini ya, ti ni janka'nu ini ya nuu kuachi ra
naa ra. Yukan na ti sa kuu kunchuku ra
nuu ñuyɨvɨ ja'a nava kuni maa Yandios. 14 Ti
yukan kuu ɨɨn ja iyo ɨɨn tutu ja kankuachi
sɨkɨ yo ja tu ni jandatu yo nuu ley Yandios.
Ko ni nakuanka'nu ini ya, chi nanu ja ni
nda'va ya tutu un kuu ja ni ji'i Cristo nuu
nda'a cruz. Ni kuu nanu ja ni chuku ya
kuachi yo jiin nduyu kaa nuu nda'a cruz.
Yukan ni chunaa Cristo nuu kuachi yo ɨɨn
jinu ni. 15 Ti ja ni ji'i Cristo nuu nda'a cruz,
jiin yukan ni stuu Yandios ja ja ni kundee
ya sɨkɨ taka ja kue'e ja ni ka ndisojniñu undi
nuu. Nanu ku'ni yo ɨɨn presu ti ka jini yɨvɨ ja
ki'in da vekaa, suni sia'an ni kundee Cristo
na ni ji'i ya nuu nda'a cruz. Ti yukan ni stuu
Yandios ja ja ni nduña'nu Cristo nuu taka ga
ja ka ndisojniñu.
16 Ja sia'an kuu ja koto kuanta'u ra nu
kankuachi yɨvɨ sɨkɨ ra, sɨkɨ ɨɨn ja yaji ra xi
ja ji'i ra, xi ja tu koñaa ii ra ɨɨn kɨvɨ viko, jiin
kɨvɨ nukoso yoo, jiin kɨvɨ ndetatu. 17 Ley ni
ja'a ya nuu Moisés ni jajniñu undi nuu na ti
kii ga Cristo. Ko vijna ti ja ni kii ndijin ya, ti
yukan ni ka jini ndaa yo ja ja ni kii un ni kuu
maa Cristo. 18 Ja yukan kuu ja koto kua'a ra
jnu'un ja ɨɨn yɨvɨ na kankuachi i ja'a ra, ja
tu nani'in ra ɨɨn ta'u nuu Yandios. Chi iyo
yɨvɨ xna'an jnu'un xndoña'an. Ka ka'an i ja
ka jini ndaa i jnu'un un, chi sia'an ni xna'an
Yandios nuu i. Ka ka'an i ja nu tu kuandatu
ra jnu'un un, ti tu na ni'in ta'u ra nuu ya.
Ko ru'u Pablo, na kachi ri ja tu kuajniñu
jnu'un un. Mani ni ka nduvixi yɨvɨ un, chi

nakani ini i jnu'un iyo nuu ñuyɨvɨ ja'a, ti
ansu jnu'un vaji nuu Yandios. 19 Ti vasu ka
ka'an i ja ka kandixia i Cristo, ko tuu, chi
tu ka jandatu i maa jnu'un ndaa nava ka'an
Cristo. Tu ka yɨ'ɨ i jiin maa Cristo, ja kuu
ya xini nuu yɨvɨ ka kandixia. Maa Cristo
kuña'nu nuu yɨvɨ ka kandixia, ti yo'o ka kuu
yo nanu yɨkɨ kuñu ya, chi ɨɨn ni ka kuu yo
jiin ya. Ti sia'an nanu ka ni'in yo ja skua'nu
yo yɨkɨ kuñu yo, suni sia'an kua'a Cristo nuu
yɨvɨ ya taka ja ka nandɨ'ɨ i ja na kaka ndaa i
nuu ñuyɨvɨ ja'a. Sa'a yo nanu ja ñujna'an
yɨkɨ yo jiin tuchi, ti ka yɨjnɨ nuu ñujna'an
yɨkɨ un nava na koo va'a ti sajniñu nɨ tu'u
yɨkɨ kuñu yo. Suni kuu nanu ja ñujna'an
Cristo jiin yɨvɨ ya, chi kancha ya jiin i naa i.
Sia'an kuu ja ja'a Yandios jnundee ini nava
na kundee ini i jiin jniñu ni tatu ya nuu i naa
i.
20 Ru'u Pablo, na kachi ri nuu ra naa ra,
ja ka kuu ra yɨvɨ ka kandixia kanchuku ñuu
Colosas, ja na ni ji'i Cristo nuu nda'a cruz,
ni kuu nanu ja ni ka ji'i ra jiin ya, ni ji'i ya
ja sɨkɨ ro'o naa ra. Nu ni ji'i ya ja sɨkɨ ro'o
naa ra, ti jiin jniñu ña'nu un ni chunaa ya
ro'o nuu sava'ni ga jnu'un ja iyo nuu ñuyɨvɨ
ja'a. Tukaa kanuu ja na siuku ra jnu'un
iyo nuu ñuyɨvɨ ja'a, chi ja ni chajiyo Cristo
ro'o naa ra. Ti nu jandaa kuu un, ¿xi ka
kendo va'a ja ka sa'a ra nanu ka sa'a taka
ga yɨvɨ ñuyɨvɨ ja'a nu? 21 Chi jnu'un yukan
ka'an ja kuandatu ra taka jnu'un ja'a: "Koto
ma ke'e ra ja'a, koto ma kaji ra yukan, ni
koto jnɨɨ ra", kachi. 22 Ko ka'an jnu'un un
sɨkɨ ja kuajniñu yo ɨɨn jinu ni ti tukaa. Chi
vaji jnu'un un nuu ichi ka sa'a yɨvɨ ñuyɨvɨ
ja'a, ansu vaji nuu Yandios. Ti tu nijniñu
ja kendo ndaa yo nuu Yandios. 23 Ka jani
ndixia ini i ja jnu'un ndichi kuu yukan, chi
ka chayɨka i maa i ti ni'in xaan ka chiñu'un i
ángel Yandios, jiin ja sa'a nda'u i maa i, jiin
ja ka xndo'o i yɨkɨ kuñu i. Ko na kachi ri ja
tu nijniñu kuɨtɨ jnu'un un, chi tu jasɨ jnu'un
un nuu yo ja ka sa'a yo kuachi nu kanchuku
yo nuu ñuyɨvɨ ja'a. Tu nijniñu jnu'un un ja
ka chiñu'un yo Yandios.

3

1 Ti nanu ja ni ka nandoto ra jiin Cristo
nuu ñuji'i un, yukan ni sa'a Yandios ɨɨn
jniñu ña'nu ja ka yɨ'ɨ ra jiin Cristo. Yukan
ti kundiyo ini ra ja na koo ra nava kuni maa
ya, chi maa ya kancha andɨvɨ nda'a kua'a
Yandios nuu kuña'nu ya nuu taka ja iyo nuu
ñuyɨvɨ ja'a. Yukan na ti kundiyo ini ra ja na
koo ra nava kuni maa ya. 2 Ti kuñukuu ini
ja kuni ra maa Cristo ja kancha ya andɨvɨ,
ti ansu ja kuñukuu ini ra taka ja iyo nuu
ñuyɨvɨ. 3 Ni kuu un nanu ja ni ka ji'i ra nu
ni ji'i Cristo, chi ni ji'i ya ja sɨkɨ ro'o naa ra.
Ti vasu kuña'nu ya nuu taka ja iyo vijna, ko
kuu nanu ja yɨsa'yɨ jniñu un ja sa'a ya nuu
ñuyɨvɨ ja'a. Tu ka chaku ini yɨvɨ. Suni sia'an
yɨsa'yɨ nuu i nasa kuni ka'an nava kanchuku
ra nuu ñuyɨvɨ ja'a. Tu ka chaku ini i nasa
kuu ja ka yɨ'ɨ ra nda'a Yandios, ti kundiyo
ini ra ja ka sa'a ra maa ɨɨn ni jniñu ja kuni
maa ya. 4 Ti sɨkɨ ja ka yɨ'ɨ ra jiin Cristo naa
ra, yukan kundiyo ini ra ka sa'a ra nava kuni
maa ya nu kanchuku ra nuu ñuyɨvɨ ja'a. Ti
kɨvɨ nu na nchaa ndijin Cristo nuu ñuyɨvɨ
ja'a, ti nduña'nu ya nuu taka ja iyo. Suni ka
nduña'nu ra jiin ya kɨvɨ un naa ra.

5 Ja sia'an kuu ja xndoo taka jnu'un ja kuni
maa ra. Nu kanchuku ra nuu ñuyɨvɨ ja'a
nɨnɨ iyo ɨɨn jnu'un ni'in ini yɨkɨ kuñu ra ja
ka sa'a ra ɨɨn jniñu kue'e. Koto sa'a ga ra ni
ɨɨn yukan. Koto sa'a ra ɨɨn jniñu ka sa'a yɨvɨ
ka jika jiin jnu'un sɨɨ ini. Koto sa'a ra jniñu
kue'e. Ti koto kundiyo ini ra ja ni'in kua'a
ra ndajniñu. Chi taka un kuu ja chiñu'un
yo ɨɨn santu. 6 Chi sɨkɨ yukan kuu ja kii ɨɨn
nundo'o ka'nu xaan ga ja kua'a Yandios nuu
yɨvɨ ka kuni'in ini nuu ya. 7 Ti suni ni ka
jandatu ra nuu jniñu kue'e ja ni ka sa'a ra
na ti kandixia ga ra Cristo. 8 Ko na kachi ri
ja vijna na, ti xndoo ra taka ja'a: ja ka kuɨtɨ
ini ra, ja ka sa'a ra jniñu kue'e sɨkɨ jna'an
ra, ja ka ka'an ndeva'a sɨkɨ jna'an ra, jiin ja
ka ka'an ndeva'a ra nuu i. 9 Koto xnda'u ra
jna'an ra, chi yukan ni kuu ja ni ka sa'a ra
undi na ti kandixia ga ra Cristo, ti ni xndoo
ra jniñu kue'e un. Chi maa ya ni sama ya
ro'o naa ra. 10 Ti vijna ja ni nasama ra naa
ra nava na ndujaa ra. Chi sia'an ni nasama
Yandios ro'o ja na ndujaa ra. Nanu ɨɨn chaa
ni naki'in da sa'ma jaa da, ti ni skaña da
sa'ma tu'u un kua'an, suni sia'an ni nasama
ya ro'o ja na nduu ra nanu kaa maa ya, ti
nava na nakuni va'a ra ya, ti na chaku va'a
ga ini ra nasa kaa maa Yandios. 11 Ja yukan
kuu ja tukaa ka ndo'o ini ra ja ka kuu ra yɨvɨ
ɨnga nación, xi ka kuu ra yɨvɨ ja ni ka ni'in
ɨɨn jnuni nuu yɨkɨ kuñu ra, xi ka kuu ra yɨvɨ
ja tu ni ka ni'in ra jnuni un, xi ka kuu ra yɨvɨ

ñuu jika, xi ka kuu ra yɨvɨ ka iyo yuku, xi ka
kuu ra muzu ja ni jaan yɨvɨ, xi ka kuu ra yɨvɨ
ka sajniñu jaku maa. Chi ɨɨn ni ka kuu yo
nuu ya. Chi Cristo kuu Jito'o nuu tendɨ'ɨ yo,
ti kancha ya jiin tendɨ'ɨ yo naa yo.
12 Ka kuu ra yɨvɨ Yandios. Ni kunda'u ini
ya ro'o naa ra, ti ni nakaji ya ro'o naa ra ja
ka kuu ra yɨvɨ ya. Ja sia'an kuu ja kunda'u
ini jna'an ra. Ti koto kukuasun ini ra sɨkɨ
jna'an ra. Koto nduvixi ini ra. Kava nda'u
ini naa ra, ansu ja kuɨtɨ yachi ini ra jiin ñani
jna'an ra. 13 Kava kuee ini ra jiin jna'an ra,
ti kuanka'nu ini nuu jna'an ra, nu ka iyo
ro'o ja ka ka'an sɨkɨ jna'an ra. Chi nanu ni
janka'nu ini Cristo nuu ro'o naa ra, ti suni
sia'an sa'a ra naa ra. 14 Chi jnu'un kanuu
ga kuu ja nu kunda'u ini nuu jna'an ra, chi
yukan sa'a ja na nduu ɨɨn nuu ini jna'an ra,
ti sia'an nakutu ini jna'an ra jiin taka jniñu
va'a. 15 Ti maa ɨɨn ni Cristo kuu ja na kua'a
jnu'un mani ini ja na kukuee kunchuku ra,
ti kosɨɨ ini ra naa ra. Ti sia'an na kɨtuu
jna'an ra naa ra, ti kuu kachi ra: “Na sa'a
yo ja'a naa yo”, kachi ra naa ra. Yukan sa'a
ra chi ni kachi ya ja na nduu ra ɨɨn ni ga yɨvɨ.
Ti kunchuku mani ra. Ti nɨnɨ nakuanta'u
ra nuu ya naa ra. 16 Nakutu ini jiin jnu'un
Cristo naa ra nava na kukutu va'a jnu'un
ya ini añu ra. Xndaku nuu jna'an naa ra
jiin jnu'un ndichi. Ti skaka jna'an ra ichi ya
naa ra. Ti xndaku ni'in nuu jna'an ra ja tu
kɨvɨ nduu ra jiin ɨnga jnu'un. Ja yukan kuu
ja ka'an ri, ti kua'a jnu'un ndee ini jna'an
naa ra jiin salmo, jiin himno, jiin taka ga
yaa vii ja ndakuni'in jnu'un Yandios. Kata
jiin nɨ ini nɨ añu ra, ti na kuanta'u ra nuu
Yandios naa ra. 17 Koto va'a taka jniñu ka
sa'a ra ti koto va'a taka jnu'un ka ka'an ra,
chi yukan ja'a jandaa ja ka yɨ'ɨ ra jiin Jito'o
Jesús, ja junukuachi ra nuu ya. Ja yukan ti
nakuanta'u nuu Tata yo Yandios ja sia'an ni
jankuɨñɨ ichi Jito'o Jesús, nava kunukuachi
va'a yo nuu ya.

Nava kuandatu nuu jna'an yɨvɨ naa i

18 Ro'o ja ka kuu ra ñasɨ'ɨ, kuandatu nuu
yɨɨ ra naa ra, chi yukan kuu ja kanuu ja sa'a
ra sɨkɨ ja ka kandixia ra Jito'o. 19 Ro'o ja ka
kuu yɨɨ naa ra, kunda'u ini nuu ñasɨ'ɨ ra naa
ra, ti koto sa'a ra jiin ña nanu ka sa'a ra jiin
ɨɨn yɨvɨ junukuachi ini ve'e ra. 20 Ro'o ja ka
kuu suchi kuachi, kuandatu nuu tata ra jiin
nuu nana ra, chi yukan kuu ja va'a ja sa'a ra
nava kuni maa Jito'o. 21 Ti ro'o ja ka kuu tata
naa ra, koto skuɨtɨ ra ini se'e ra naa ra nava
tu ndukui'ya ini i naa i.
22 Taka ro'o ja ka junukuachi ja ni ka jaan
yɨvɨ ro'o jiin xu'un, kuandatu nuu yɨvɨ xiin
ro'o nuu ñuyɨvɨ ja'a. Koto kunchuku ra
nanu kanchuku sava ga yɨvɨ, chi ka sa'a va'a
i jniñu nuu kande yɨvɨ ndito maa i, chi kuni
i ja na kusɨɨ ini yɨvɨ jiin i. Ko tukaa ka sa'a
teyɨɨ i jniñu nu tu kande jito'o i. Koto sa'a
ra sia'an naa ra, chi su'va kava yɨñu'un, ti
kukutu ini ti kua'a ra ja yɨñu'un maa ra nuu
yɨvɨ xiin ro'o. Sa'a jniñu jiin nɨ ini nɨ añu ra,
chi sia'an kuni Jito'o, ti kuni ja na nakua'a
ra ja yɨñu'un maa ra nuu ya naa ra. 23 Nu
nau ɨɨn jniñu ka sa'a ra, ti sa'a jiin nɨ ini nɨ
añu ra, chi ka sajniñu ra ja kuu nuu Jito'o,
ansu ja kuu yɨvɨ naa i. 24 Ti ja ni ka jini ra ja
taka jniñu va'a ka sa'a ɨɨn ɨɨn ra, suni sia'an
na nita'u ra jiin jniñu un nuu maa Jito'o, chi
nuu maa Jito'o Cristo ka junukuachi ra. 25 Ti
yɨvɨ ka sa'a ndeva'a, suni na nita'u i sɨkɨ ja
ni ka sa'a i. Chi tu ka kunda'u ini ya sɨkɨ
nasa kanda ɨɨn ɨɨn yɨvɨ, chi xndichi ɨɨn nuu
ya tendɨ'ɨ yɨvɨ naa i.

4

1 Ro'o ja ka nchaka muzu, kava va'a ini
jiin muzu ra, ti koto xnda'u ra i. Nakani ini
ja suni iyo ɨɨn Jito'o ra ja kuu Yandios, ya
kancha ya andɨvɨ.
2 Koto ka'ncha ini ra ja kakanta'u ra naa
ra. Ti koo ndito ini ra sɨkɨ jnu'un ka jikan-
ta'u ra. Ti koto naa ini ra ja na nakuan-
ta'u ra nuu Yandios. 3 Nu ka jikanta'u ra,
suni kakanta'u ja kuu ri naa ra, ti nava
na nakuiña ya ichi ja na kuichanuu jnu'un
Cristo. Chi undi nuu tu ni jini yɨvɨ jnu'un
un, ko vijna kuni Yandios ja na kuichanuu
jnu'un un taka ñuu. Ti sɨkɨ jnu'un un kuu
ja kande ri vekaa. 4 Kakanta'u nuu maa ya
ja na ka'an kaji ri jnu'un Cristo, chi ni tatu
Yandios ru'u jniñu un. 5 Koto va'a nava ka
jika ra ichi ya nuu ñuyɨvɨ ja'a, chi yɨvɨ ja tu
kandixia Cristo ka jini nasa ka jika ra. Koto
xnaa ra jnu'un nu ka'an ra jiin i, chi na ka'an
ra jnu'un ya nuu i. 6 Nanu ɨɨn ndeyu yaji yo
nu ni kuu asun jiin ñɨɨ, suni sia'an ka'an ra
jnu'un va'a jiin jnu'un ndaa ja kuu nuu yɨvɨ,
nava na chaku va'a ini yɨvɨ ka ñuso'o. Kani
ini na jnu'un ka'an ra jiin yɨvɨ, nava nakuni
ra nasa xndeokani ra ɨɨn jnu'un va'a nuu ɨɨn
ɨɨn jnu'un ka ka'an yɨvɨ.

Jnu'un sandɨ'ɨ ni ga

7 Ñani yo Tíquico kuu da ɨɨn chaa
junukuachi va'a nuu Yandios. Ti chindee
da ru'u nuu jniñu maa Jito'o. Ti maa da na
kachi ndɨ'ɨ nasa kua'an jniñu ri, ti suni ja
nasa kuu maa ri. 8 Ja yukan kuu ja na taji ri
da jaa da nuu kanchuku ra, nava na kachi da
nasa kuu ri. Ti na kua'a da jnundee ini ro'o
naa ra. 9 Ti suni kee Onésimo jaa da jiin da.
Ti Onésimo yɨ'ɨ da jiin ɨɨn ni ñuu jiin ra naa
ra. Ka kunda'u ini ri maa da, ti kuu da ɨɨn
chaa siuku ndaa ichi Yandios. Ti ndɨnduu
da jani jnu'un nuu ra naa ra taka ja kuu ichi
cha'a.

10 Na sa'a ndee ini ra naa ra, kachi
Aristarco, chaa kande jiin ri vekaa ja'a. Suni
sia'an ka'an Marcos, sajin Bernabé. Ti ja
ni ka ni'in ra tutu nuu kachi ja ka janta'u
ra Marcos, ti ka'an va'a jiin da naa ra. 11 Ti
suni sia'an ka'an Jesús, chaa ja suni nani
da Justo, ja na sa'a ndee ini ra naa ra. Ti
taka chaa un ka kuu da chaa hebreo ja ka
kandixia, ti ka chindee jna'an ri ka ka'an
ri jiin da sɨkɨ ñuu nuu ta'u Yandios jniñu.
Yukan ti kua'a ga ja ni ka chindee da ru'u.
12 Na sa'a ndee ini ra naa ra, kachi Epafras,
chaa kuu jna'an ra, ja junukuachi da nuu
Cristo. Ti nu jikanta'u da ti nɨnɨ jikanta'u
xaan da ja'a ra naa ra, chi ndiyo xaan ini
da ja na siin ndaa ra ichi Yandios, ti tu kɨvɨ
nduu ra jiin ɨnga jnu'un naa ra. Kuni da ja
na kukutu ini ra ti kuandatu ra ndɨ'ɨ jniñu
ja kuni Yandios. 13 Ti ru'u Pablo, ka'an ndaa
kuɨtɨ ri ja ndɨ'ɨ xaan ini da ja kuu ro'o naa ra,
jiin ja kuu yɨvɨ ñuu Laodicea jiin Hierápolis.
14 Lucas, chaa kuu médico ja mani jna'an yo
jiin da, suni ka'an da ja na sa'a ndee ini ra
naa ra. Ti suni sia'an ka'an Demas. 15 Kachi
nuu ñani ñuu Laodicea ja na sa'a ndee ini i
naa i, ja kachi ru'u. Ti suni sia'an ka'an ra
jiin Ninfas, jiin taka yɨvɨ ka kandixia ja ka
ndututu i ve'e ña.

16 Nu ni ndɨ'ɨ ni ka ka'u ra tutu ja'a, ti na
sia'a nuu yɨvɨ ka kandixia ñuu Laodicea. Ti
suni ka'u ra tutu ja ndiji ichi ñuu Laodicea
nuu ra naa ra. 17 Ti kachi nuu Arquipo ja na
kukutu ini da na siuku da jniñu ni tatu Jito'o
maa da, ja kachi ru'u.

18 Ti ru'u Pablo, chaa ri tutu ja'a jiin letra
nda'a ri ja na sandee ini ra naa ra. Koto naa
ini ra ja kande ri vekaa. Ñukuu ini ri ja na
kunda'u ini Yandios, ti na chindee ya ro'o
naa ra nava sia'an na koo. Sa'a ndee ini naa
ra. Ti sia'an na koo.

Tutu ni chaa Pablo undi nuu kuɨtɨ nuu yɨvɨ ka kandixia ñuu Teslónika

1 Ru'u Pablo jiin Silvano jiin Timoteo,
chaa ri tutu ja'a nuu taka ro'o, yɨvɨ ka
kandixia Jesús ka ndututu ñuu Tesalónica,
vanuxia ja ka yɨ'ɨ ra jiin Tata yo Yandios jiin
Jito'o Jesús. Ti Jesús kuu Cristo, ya ndiso
jniñu ña'nu nuu Yandios. Ti maa Tata yo
Yandios jiin Jito'o Jesús, na kunda'u ini ya
ti na chindee ya ro'o naa ra, ti ja na kukuee
kunchuku ra nava kuni maa ya.

Na nde'e yo ti na kotonchaa yo nava ni ka kandixia yɨvɨ ñuu Tesalónica

2 Ru'u naa ri, nɨnɨ ka jikanta'u ri nuu Yan-
dios ja kuu ro'o naa ra, chi ni ka kandixia
ndaa ra maa Jito'o Jesús. Nɨnɨ ka ndaku ni'in
ri ro'o naa ra nuu Yandios, 3 chi ka jini va'a ri
ja ka siuku ndaa ra naa ra. Ti ka kusɨɨ ini ra
naa ra, ka janukuachi ra, chi nɨ ini ra ni ka
kandixia ra maa Jito'o Jesús, ya kuu Cristo,
chi ka ndiyo ini ra ja na ni'in ra yaji ra nuu
Yandios.
4 Ka jini va'a ri ja Yandios ni nakaji ya ro'o
naa ra nava na kandixia ndaa ra Jesús. Ja
yukan kuu ja ɨɨn ni ga ñani jna'an ka kuu
yo, chi ni ka kandixia ndaa yo maa Jito'o
Jesús. 5 Sia'an kuu chi na ni ka ka'an ri
jnu'un Yandios nuu ra naa ra, tu ni ka ka'an
ri ja kuu ini maa ri, chi maa Yandios ni ja'a
jnu'un un ja na ka'an ndaa kuɨtɨ ri naa ri,
ti maa Espíritu Santo ni sa'a ja ni ka chaku
ini ra jnu'un un, ti ni ka kandixia ndaa ra
naa ra. Sia'an kuu chi ka jini va'a ri ja maa
Yandios ni sa'a jniñu ña'nu un, ti yukan kuu
ja ni ka keja'a ka kandixia ndaa ra Jesús.
Ti maa ra naa ra, ja ka jini va'a ra nasa ni
kunchuku ri jiin ra. Chi ka nduku ri ja va'a
ja kuu ro'o naa ra ti ansu ja kuu maa ri naa
ri. 6 Sɨkɨ ja ni ka janta'u ndaa ra jnu'un Jesús,
yukan kuu ja ni ka jito ra kua'a nundo'o. Ni
ka ndonda yɨvɨ sɨkɨ ra naa ra. Ti vasu sia'an
kuu, ko ka kusɨɨ ini ra, chi maa Espíritu
Santo ni ja'a jnundee ini, ti ni ka natejna'an
ra nava ni ka sa'a ru'u naa ri, chi suni sia'an
ni ka ndonda yɨvɨ sɨkɨ ri. 7 Ja sia'an ti suni
ni ka kuu ndee ini yɨvɨ ka kandixia ndañuu
Macedonia jiin Acaya, chi ni ka jini i nava ni
ka kundee ra vasu ni ka jito ra nundo'o. 8 Ko
ansu nɨnɨ yɨvɨ ndañuu Macedonia jiin Acaya
ni ka jini jnu'un ra naa ra ja ni ka kandixia
ndaa ra Jito'o Jesús, chi ni jichanuu jnu'un
un kua'an taka ñuu. Ja yukan kuu ja tukaa
nɨnɨ kuu ja xndaku nuu jna'an yo, 9 chi taka
ñuu iyo yɨvɨ ka jani jnu'un ra naa ra nava
ni ka kusɨɨ ini ra na ni ka jakoyo ri nuu
kanchuku ra, chi ni ka janta'u ra jnu'un ni
ka ka'an ri.
Ti suni maa i ka jani i jnu'un nava ni ka
sama ini ra, chi tukaa ka nchañu'un ra santu
ni ka sa'a yɨvɨ, chi santu un tu ka chaku.
Ko vijna ti ja ka nchañu'un ra ɨɨn ni ga maa
Yandios chaku, ti ka janukuachi ra nuu maa
ya. 10 Ti suni ka ka'an i ja ka ndatu ra kɨvɨ
nchaa maa Se'e Yandios nuu andɨvɨ, ja ni
naxndoto ya ma'ñu ndɨyɨ. Ti Se'e ya un
kuu Jesús, ya nama yo'o nuu nundo'o ka'nu
xaan ja kuu kɨvɨ na nchaa ya, ja na xndichi
ya ñuyɨvɨ yo. Yukan kuu jnu'un ka ka'a yɨvɨ
un taka ñuu naa i.

Jniñu ni sa'a Pablo ñuu Tesalónica

2

1 Ñani, ro'o ja ka kandixia Jesús, ja ka jini
va'a ra nasa ni kuchuku ri jiin ra naa ra. Ka
jini ra ja vii ni kunchuku ri jiin ra naa ra.
Ka jini ra ja vii ni kunchuku yo. Tu kachi
yo ja tu na jniñu ni ka sa'a ri, chi su'va ni
ka chindee xaan ri ro'o naa ra. 2 Ka jini ra
nundo'o ni ka jito ri na ni kunchuku ri ñuu
Filipos. Chi ni ka ka'an ndeva'a yɨvɨ sɨkɨ ri,
ko tu ni ka yu'u ri, chi vi'i ga ni ka siin ri ni
ka ka'an ndaa ri jnu'un Yandios, chi maa ya
ni chindee ru'u naa ri vasu ni ka jito xaan ri
nundo'o. Suni sia'an ni ka jna'an ri na ni ka
jakoyo ri ñuu ra naa ra. 3 Ko tu ni ka naxndi'i
ini ri jiin jnu'un ni ka ka'an ri, chi vanua ka
xna'an ri maa jnu'un ndaa. Ni tu ka ndo'o
ini ri ja kinya'u ri nuu jnu'un ka ka'an ri nuu
ra naa ra.
Ti jnu'un ni ka ka'an ri tu ni ka xnda'u
ri ro'o naa ra. 4 Chi su'va ka siin ri ka ka'an
ri maa jnu'un Yandios, chi maa ya ni nakaji
ru'u naa ri, ti ni tatu ya ru'u naa ri ja na
xndaku ri nuu yɨvɨ nasa nanita'u yo. Yukan
kuu jnu'un ka ka'an ri, ko ansu ja na kuu
nava ka kuni yɨvɨ naa i, chi ja na kuu nava
kuni maa Yandios. Chi maa Yandios kuu ja
jini va'a taka jnu'un ka'an yo jiin ja ndo'o
ini yo, chi yɨjiyo nde'e ya añu yo. 5 Ka jini
va'a ra ja tu ni ka xnda'u ri ro'o naa ra jiin
ɨɨn jnu'un vii ja'a, ja na kin ya'u ri nuu ra

naa ra, chi jini maa Yandios ja yukan kuu
jnu'un ndaa. 6 Ti ka jini ra ja tu ka nduku
ri ja yɨñu'un nuu ra naa ra, ni nuu yɨvɨ ɨnga
ñuu.
7 Vasu kuña'nu ri ja kuu ri apóstol nuu
Cristo, ti vasu kuu sa'a ri jniñu ña'nu, ko tu
ni kuni kinya'u ri nuu ra naa ra ja na ni'in
ri xu'un. Chi su'va ni jito va'a ri ro'o naa
ra nanu sa'a ɨɨn ñasɨ'ɨ nu jito va'a ña se'e
kuachi ña, chi kunda'u ini ña maa i. 8 Ni ka
kunda'u ini ri ro'o naa ra, ti ansu nɨnɨ ni ka
kunda'u ini ri, chi su'va jiin nɨ ini nɨ añu ri ni
ka xna'an ri jnu'un Yandios nuu ra. Ti ansu
jnu'un un ni ka xna'an ri, chi ka iyo ri ja na
kua'a ri undi maa ri ja na nama ri ro'o naa
ra niku. Chi vanua ni ka kunda'u xaan ini
ri ro'o naa ra. 9 Ñani, ka nuku'un va'a ini ra
nava ni kunchuku yo. Ti ru'u, vasu iyo nasa
kuita ri, ko ni ka sa'a ri jniñu nava tu xndi'i
ri ini ra naa ra nasa kuu ja kuchaku ri. Ti
vasu kaku ri jiin jniñu, ko nɨnɨ ka xna'an ri
jnu'un Yandios nuu ra naa ra.
10 Ka iyo ra ja kua'a ra jandaa chi ni ka jini
va'a ra, ti suni maa Yandios jini va'a ga ya
nasa ni ka kunchuku ri yukan. Ni ka jini
ra nava ni ka jika ndaa ri ichi ya. Ja sia'an
kuu ja ni ɨɨn yɨvɨ tu kuu kankuachi i sɨkɨ
ri. 11 Nanu xndaku ɨɨn tata nuu se'e da, suni
sia'an ni ka ja'a ri jnundee ini ro'o naa ra,
ti ka jini va'a ra yukan. 12 Ti sia'an vii vii ni
ka xndaku ri nuu ra naa ra na ni ka ja'a ri
jnundee ini ro'o. Ti ni xndaku xaan ri nuu
ra na ra ja na siin ra jiin jnu'un ya, chi maa
ya kuu ja ni nakaji yo'o naa yo. Ni nakaji ya
yo'o ja na kɨvɨ yo ñuu nuu ta'u ya jniñu, chi
yukan kuu nuu vii kunchuku yo jiin ya. Ja'a
kuu jnu'un ni ka xna'an ri nuu ra naa ra.
13 Ja yukan kuu ja nɨnɨ nakuanta'u ri nuu
Yandios ja kuu ro'o naa ra. Na kuanta'u
ri nuu Yandios chi va'a xaan ni ka ñuso'o
ra jnu'un ya. Tu ni ka janta'u ra jnu'un
ka ka'an yɨvɨ. Chi su'va, ni ka janta'u ra
ɨɨn jnu'un ndaa kuɨtɨ, chi ni ka jini ra ja
yukan kuu maa jnu'un Yandios. Sia'an ni
ka janta'u ra jnu'un ya, chi vanua ni ka
kandixia ra Jesús. Ti undi vijna kande
jnu'un un ini añu ra nava na kaka ndaa ra
ichi ya naa ra.
14 Ti sia'an sa ni ka jini ri ja ni chindee
jnu'un ya ro'o naa ra, chi suni ni ka jna'an
ra nanu ni ka jna'an yɨvɨ ka kandixia ja
kanchuku tɨjnɨ nuu ndañuu Judea, chi ni
ka ndikun yɨvɨ ñuu da un maa da, ti ni ka
jito u'u i da naa da. 15 Ti maa chaa hebreo
un ka kuu ja ni ka ja'ni Jito'o Jesús. Ti
jna'an da jana'an, suni sia'an ni ka ja'ni da
proféta, chaa ni ka ka'an jnu'un Yandios na
jana'an yukan. Suni sia'an ni ka sa'a jna'an
ri hebreo jiin ri naa ri, chi ni ka keni'in da
ru'u naa ri nuu ñuu da. Ti jiin taka jniñu
kue'e ka sa'a da un tu janta'u Yandios da
naa da, chi tukaa ga ka kuni kuandatu da
Yandios. Ni ka nduu da chaa ndeva'a nuu
yɨvɨ sava'ni ga nación. 16 Vijna ti nduku xaan
da ja tukaa na ka'an ri jnu'un Jesús nuu yɨvɨ
taka ga nación. Ka kuni da kasɨ da ichi i ja
tukaa na kandixia i ɨɨn jnu'un ndaa ja ka'an
sɨkɨ Jesús, nuu ka'an nasa nanita'u i nuu
Yandios. Sia'an kanda yɨvɨ hebreo un, chi
nɨnɨ ka sa'a ndeva'a da. Taka kɨvɨ ka skaa da
kuachi un sɨkɨ da. Ti ja kuu yɨvɨ un kii ɨɨn
nundo'o ka'nu xaan ga sɨkɨ i, chi sia'an ni
kachi Yandios.

Ndo'o ini Pablo ja ki'in tuku da nuu kanchuku yɨvɨ ka kandixia ñuu Tesalónica

17 Ñani naa ra, ja iyo tɨ'lɨ kɨvɨ na ni ka
kuxio ri nuu ra naa ra. Ti vasu tu ka jini
nuu jna'an yo, ko nɨnɨ ka ñukuu ini ri nuu
ra naa ra. Ka ndiyo ini ri jaa ri ja na nakuni
jna'an tuku yo naa yo. 18 Ru'u Pablo, nɨnɨ
ndiyo ini ri jaa ri, ko taka jinu ja kuni ri jaa
ri, ti jasɨ chaa u'u un ini ri. 19 Ko tu xndi'i
ini ri yukan, chi kundatu ri undi na nchaa
tuku Jito'o Jesús nuu ñuyɨvɨ yo, ti kɨvɨ un
ndixia na ti ndusɨɨ ini ri kundichi ri nuu ya.
Ti jandaa ndixia kuu un, chi ni ka xna'an ri
nuu ra nasa kaka ndaa ra ichi ya, ti ni ka kuu
ndee ini ra jiin jniñu un. Ja yukan na ti koo
sɨɨ ini taka yo kɨvɨ nu na kujiin yo nuu ya.
20 Yukan kuu ja nakuanta'u ri nuu Yandios
chi ka'nu xaan ɨɨn jniñu ni sa'a ya jiin ra naa
ra, ti kusɨɨ xaan ini ri jiin jniñu un.

3

1 Ja yukan kuu ja ka ndo'o xaan ini ri ja
kuu ro'o naa ra. Ti tukaa ka kundee ini
ri undi nu tu ni'in ri jnu'un nasa ka iyo
ra naa ra. Ja yukan kuu ja va'a ga ja ni
kendo maa ɨɨn ri ñuu Atenas, 2 ti ni taji ri
ñani yo Timoteo kuaja da nuu kanchuku
ra ja na kua'a da jnundee ini ro'o naa ra.
Maa Yandios ni taji ya maa da nuu yo ja
na kunukuachi da nuu jniñu ya. Ti jniñu
un kuu ja na kachanuu yo jnu'un Cristo
ki'in taka ñuu. Kuaja da nuu kanchuku ra

naa ra, ti na kua'a da jnundee ini ro'o nava
na kandixia ndaa ga ra jnu'un Yandios sɨkɨ
Jesús naa ra. 3 Na kɨtuu da ro'o nava tu xndi'i
ra ini ra jiin nundo'o un, chi jandaa ni kachi
Yandios ja koo ndo'o koo nene yo nundo'o
un naa yo. 4 Ti jandaa ndixia kuu un, chi na
ni ka kunchuku yo ni ka xndaku ri ja sia'an
koto yo nundo'o un naa yo, ti ni kundaa un
vijna. 5 Chi ru'u, tu kuu va'a ini ri, ti ndɨ'ɨ
xaan ini ri nasa ka kuu ra naa ra. Ja yukan
kuu ja ni taji ri Timoteo ja na jande'e da
nasa kanchuku ra, nu ka siin ra nava kua'an
ra, chi sandau kue'e ja'u'u un ro'o naa ra,
ti kinikava ra nuu kuachi. Chi nu sia'an na
kuu, ti va so ni ka sa'a jniñu ka'a ri na ni
xna'an ri nuu ra naa ra.
6 Ko nu ni nandeokuñɨ Timoteo ja ni jaa
da ñuu Tesalónica, ti ni nakani da jnu'un
nuu ri naa ri nava kanchuku ra yukan.
Kachi da ja nɨ ini ra ka kandixia ra Jesús,
ti ka kunda'u ini nuu jna'an ra. Suni kachi
da ja nɨnɨ ka ñukuu ini ra ru'u naa ri, ti ka
ndiyo ini ra naa ra ja na kuni tuku ra nuu
ri. Suni ka ndiyo ini ri ja na nakuni jna'an
yo. 7 Ñani, nu ni ka jiniso'o ri nava kanchuku
ra naa ra, ti ni ka kusɨɨ xaan ini ri naa ri ja
ka siin ra nava ka kandixia ra. Ni ka kuu
ndee ini ri, chi kɨvɨ un ka ndɨ'ɨ xaan ini ri
ja sɨkɨ ɨɨn nundo'o ka jana'an ri. 8 Ni iyo
jnu'un ndɨ'ɨ ini, ko vijna tukaa. Ni kukuee
kanchuku va'a ri vijna, chi ni ka jini ri ja
nɨ ini ra ka kandixia ndaa ra jnu'un Jito'o
Jesús. 9 Ka kusɨɨ ini ri yukan ja sia'an ni ka
kandixia ndaa ra jnu'un Yandios, so ja tu ka
jini ri nasa kakanta'u ri nuu Yandios ja kuu
ro'o naa ra. Ti taka jinu nakuanta'u ri nuu
Yandios ti ndakuni'in ri ro'o naa ra nuu ya.
10 Ti ka siin ri ka jikanta'u ri nuu ya taka kɨvɨ
ja na chindee ya ru'u naa ri, ja na jaa ri nuu
kanchuku ra. Ti nu ni ka jakoyo ri, ti yukan
na xndaku ri tɨjnɨ ga jnu'un ya, ja tu ja'i kuni
ra naa ra. Ti sia'an na ni'in ra jnundee ini,
ti na kuñɨɨ ini ra jiin jnu'un ya naa ra.
11 Sia'an ka jikanta'u ri nuu Tata yo Yan-
dios jiin nuu Jito'o Jesús, nava na chindee
ya ru'u, ti na jakoyo ri nuu kanchuku ra naa
ra. 12 Ti siin jikanta'u ri nuu ya, ti maa Jito'o
na sa'a ya ja na kuñɨɨ ini ra. Ti na kunda'u
ini nuu jna'an ra jiin nuu taka ga yɨvɨ naa
i, sia'an nanu ka kunda'u ini ri ro'o naa ra.
13 Siin ri jikanta'u ri nuu ya nava na kua'a ya
jnundee ini, ja na kondoo añu ra nuu Tata
yo Yandios naa ra. Sia'an ti na kotu'va ra ja
kuu kɨvɨ nchaa tuku Jito'o Jesús jiin tendɨ'ɨ
ga ñanijna'an yo, ja ni ka kandixia i undi na
jana'an, ti kanchuku i jiin maa ya. Sia'an
jikanta'u ri nuu ya, ja na kotu'va ra ja kuu
kɨvɨ un.

Na kunchaa yo nava kuni maa Yandios

4

1 Ñani naa ra, ja ka jini va'a ra nava
kunchuku ra ichi Yandios, chi sia'an ni ka
xndaku ri nuu ra nava kunchuku ra, ti sia'an
ka siuku ra vijna. Vijna ti ka kunda'u ini
ro'o naa ra, jikanta'u ri ti tatu ri ro'o ja
na siin ra kaka ndaa ra ichi Yandios. Ka
kunda'u ini ri vanuxia ɨɨn ni ga ni ka kuu yo
naa yo jiin Jito'o Jesús nava ka kandixia yo
maa ya. Chi nava kanchuku yo vijna, yukan
kuu ja jajna'an ini Yandios. 2 Ro'o naa ra
ja ka jini ra naa jnu'un ni ka xndaku ri. Ti
taka jnu'un un kuu mani jnu'un ndaa, chi
ru'u Pablo, ndisojniñu ri nuu Jito'o Jesús ja
sia'an na xndaku ri nuu ra naa ra.
3 Kuni maa Yandios ja na koo ndoo koo ii
ra naa ra. Ti koto ni ɨɨn ra kɨvɨ nduu jiin
jnu'un sɨɨ ini ja kusɨkɨnchaa jna'an ra naa ra.
4 Kuni ya ja vii na sa'a ra nu na nduku ra ɨɨn
ñasɨ'ɨ kuncha ini ve'e ra, ti ansu ja kɨvɨ nduu
ra jiin jnu'un sɨɨ ini. Kachi ya ja na kuncha
va'a kuncha ndaa ra jiin ñasɨ'ɨ ra nava na
koo ndoo ra jiin ña, ti ansu ja kusɨkɨnchaa ra
maa ña. 5 Koto kunchuku ra nanu kanchuku
yɨvɨ tu ka nchañu'un Yandios, chi yɨvɨ un,
jña'an ka sa'a i, ti ka sa'a i nanu kuɨtɨ, chi tu
ka jnuu ini i. 6 Ti kachi ya ja koto xndoña'an
ra nuu ñani jna'an ra, chi maa Jito'o, kua'a
ya ɨɨn nundo'o ka'nu xaan. Ja ka jini va'a ra
jnu'un yukan, chi undi nuu ja ni ka xndaku
ni'in ri nuu ra naa ra. 7 Va'a kani ini ra
naa ra, chi tu ni nakaji Yandios yo'o ja sa'a
ndeva'a yo, chi su'va ja na kaka ndoo yo.
8 Ti nu ka iyo sava yɨvɨ ka skexiko jnu'un ni
xna'an ri, ko ansu nuu jnu'un un ka skexiko
i, chi su'va ka skexiko i maa jnu'un Yandios,
ya ni ja'a Espíritu Santo nuu yo ja na koo
ndoo yo nuu ya.
9 Ñani naa ra ja ka kandixia Jesús, tu
nɨnɨ kuu ja undi chaa ri ɨɨn tutu nuu ra ja
na kunda'u ini nuu jna'an ra naa ra, chi
maa Yandios ni chu'un ini añu ra ja sia'an
na koo. 10 Ti sia'an ndixia kanchuku ra
jiin ñani jna'an yo ja kanchuku nɨ ndañuu
Macedonia. Ko ka kanda'u ri jiin ra naa ra
ñani, ja su'va vi'i ga na koo jnu'un mani ini,

ti vi'i ga na kuñɨɨ jnunda'u ini jiin ra naa ra, sɨkɨ ja ka yɨ'ɨ taka yo jiin Jesús.
11 Suni ja na kukutu ini ra, ti na kukuee
kunchuku ra jiin jniñu ka sa'a ra. Koto
ka'ncha ini ra ja sa'a ra jniñu jiin nda'a ra
nava ni ka xndaku ri nuu ra naa ra. 12 Yukan
na nde'e taka yɨvɨ tu ka kandixia un, ti na
kua'a i ja yɨñu'un ro'o naa ra, nava tu kakan
ra ja kuchaku ra nuu sava'ni ga ɨnga yɨvɨ ja
na chindee i ro'o naa ra. Ti sia'an kunchuku
ra nuu ñuyɨvɨ ja'a naa ra.

Nchaa tuku Jito'o Jesús nuu ñuyɨvɨ

13 Ñani naa ra, tukaa kuni ri ja kendo ra
sia'an ni, chi kuni ri ja na kuni ra nasa ka
jna'an taka ñani jna'an yo ja ja ni ka ji'i. Ti
sia'an nava tukaa koo jnu'un kui'ya ini nuu
ra naa ra. Chi ka kukui'ya xaan ini yɨvɨ ja tu
ka jini i nachi kuankoyo ndɨyɨ un naa i. 14 Ko
yo'o naa yo, tu ka ndɨ'ɨ xaan ini yo, chi ka
kandixia yo Jesús. Ti ka jini yo ja ni ji'i ya,
ko ni nandoto ya. Ja yukan kuu ja ka ñukuu
ini yo nava ni ka kandixia yo, chi jandaa
kuu ja taji Yandios Jito'o Jesús ndii ya jiin
taka ñani jna'an yo ja ni ka ji'i un, chi ja ni
kunchuku i nuu ñuyɨvɨ ti ni ka kandixia i ya.
15 Ja yukan kuu ja ka xndaku ri ɨɨn jnu'un
ndaa ni ja'a maa Jito'o nuu ri nuu ra naa
ra. Ti sia'an ka xndaku ri nuu ra vijna nasa
koo kɨvɨ na nchaa tuku Jesús nuu ñuyɨvɨ.
Chi xnakan yɨvɨ ni ka ji'i un nandoto i ti
nchakoyo i jiin ya. Ti yo'o ja ka chaku kɨvɨ
un, tu kuu kandu yo ki'in yo. 16 Chi na jaa
kɨvɨ un, ti kuun maa Jito'o kii ya ichi andɨvɨ,
ti kanajaa ya ja maa ya ta'u jniñu, ti suni
kanajaa ɨɨn ángel kuña'nu ga, ti tɨvɨ ɨɨn ndɨkɨ
Yandios. Ti kɨvɨ na tɨvɨ ndɨkɨ un, ndenda
Jito'o Jesús nuu ñuyɨvɨ yo. Ti yɨvɨ ni ka ji'i, ja
ni ka kandixia i ya, xnakan yɨvɨ un, nandoto
i. 17 Yukan na ti yo'o ja ka chaku ja kanchuku
yo, suni ɨɨn ni, ndakoyo undi nuu viko ichi
andɨvɨ un, ti yukan kunchuku yo saa ni jiin
ya ja kuu saa ni. 18 Yukan kuu ja koto xndi'i
ra ini ra naa ra. Ka'an ndee jiin jna'an ra
naa ra jiin taka jnu'un ja'a.

5

1 Nde'e naa ra ñani, ja kuu maa ra naa ra
tu kuu kachi ri na kɨvɨ ni na kuiya nchaa
Jito'o Jesús. 2 Chi ja ka jini va'a ra ja kinaa
kɨvɨ un yo'o nanu sa'a ɨɨn ñakui'na ja yaku
jakuaa. 3 Ko nu kuan kuyajni kɨvɨ un ti yɨvɨ
naa i kachi i: "Ni kukuee kanchuku yo vijna,
tundo iyo kuɨtɨ", kachi i. Ko kɨvɨ un, chi
sanaa ini i, ti chaa ɨɨn nundo'o xaan un nuu
i. Vasu jatu yeni'ni añu i naa i nanu jna'an
ɨɨn ñasɨ'ɨ nu ni keja'a kue'e ña ja kaku se'e
ña. Chi sia'an kii nundo'o xaan nuu yɨvɨ un
naa i, tu tu kaku i.
4 Ko ro'o naa ra, tu kanchuku ra nanu yɨvɨ
un ja tu ka jnuu ini i. Ko maa ra chi ja
ka jnuu va'a ini ra, ti ja kuu kɨvɨ na nchaa
Jito'o, ti tu kinaa ya ro'o naa ra nanu kinaa
ɨɨn ñakui'na. 5 Chi maa ra naa ra, ja ka jini
va'a ra jnu'un ya sɨkɨ yukan. Chi tu ka kuu
ra nanu ɨɨn chaa kuaa ja tu kuni da na ichi
ki'in da, chi ka jnuu va'a ini ra nava ka'an
jnu'un ya sɨkɨ yukan. 6-7 Ja sia'an kuu ja na
ku'un ini yo, ti tu kusu ini yo nanu ka sa'a
ɨnga yɨvɨ. Su'va na kundito ini yo nuu ichi
Yandios. Na siuku ndaa yo ti tu kɨvɨ nduu
yo ɨnga ichi nanu chaa jíni. Chi nu jakuaa
na ki'in da ti nduva ndoko da, chi tu jini da
nasa kaa ichi kua'an da. Sia'an vii ka sa'a
yɨvɨ tu ka ñukuu ini jnu'un Yandios, chi tu
ka jini da na ichi ki'in da.
8 Ko yo'o naa yo tu kunchuku yo sia'an,
chi ka iyo tu'va yo jiin jnu'un ya. Ka jika
yo ñundijin, ti ka jini yo nanu ki'in yo, chi
ka ndiyo ini yo ichi Yandios. Ka jandatu
yo jnu'un ya, chi maa ya ja'a jnundee ini
yo'o nava na kuu ga ini yo nuu ya. Ja
sia'an na ti tukaa ga xnda'u yɨvɨ yo'o, chi ka
kuu yo nanu soldado ja ka iyo tu'va da jiin
sa'ma kaa ja nama maa da. Yukan kuu ja ka
ñukuu ini yo ja nanita'u yo, chi jnu'un ni ka
kandixia yo un kuu ja nama yo'o. Ja sia'an
ti ka kuu yo nanu ɨɨn soldado ja nama da
xini da jiin ɨɨn lelu kaa (ja ka'an yo tɨkoko).
9 Sia'an kin nama ya yo'o, chi tu ni nakaji ya
yo'o naa yo ja na kuta'u yo nundo'o. Chi
su'va ni nakuaka ya yo'o ja na nanita'u yo
jiin jniñu ni sa'a Jito'o Jesús, ya kuu Cristo
ja ndiso jniñu ña'nu un nuu maa Yandios.
10 Ti sɨkɨ yukan kuu ja ni ji'i Cristo Jesús
ja kuu yo'o naa yo ja na nanita'u yo, ti
kunchuku yo jiin ya. Vasu na kuū yo xi na
kuchaku yo, ko tu xndi'i yo ini yo, chi ja
jini yo ja no'on yo jiin ya. 11 Yukan kuu ja
ka'an ndee jiin jna'an ra naa ra, ti chindee
nuu jna'an ra. Chi sia'an ka sa'a ra vijna, ko
kanda'u ri jiin ra ja na siin ra naa ra.

Jnu'un sandɨ'ɨ ni ga ni xndaku Pablo nuu
ñani jna'an da

12 Ti kanda'u ri jiin ra naa ra ja na kava
yɨñu'un ra nuu chaa ka kuña'nu nuu yɨvɨ ka
kandixia yukan, chi ka sajniñu xaan da ja
kuu maa ra naa ra. Ti kuandatu ra nuu taka
jnu'un ka xndaku da, chi ka nachu'un ichi
da ro'o naa ra. Kua'a ja yɨñu'un nuu da naa
da, chi maa Jito'o ni ja'a jniñu nuu da naa
da. 13 Nɨnɨ kuu ja na nakua'a ra ja yɨñu'un
nuu chaa ña'nu un naa da, ti kava nda'u ini
ra nuu da naa ra, chi ɨɨn jniñu ka'nu ka sa'a
da. Ti sia'an na kukuee kunchuku ra naa ra
ja ka iyo mani ra jiin jna'an ra.
14 Ti suni tatu ri ro'o naa ra ja na xndaku
ni'in ra nuu chaa kuxi un nu tu ka kuni
sa'a da jniñu. Xndaku ni'in ra nuu da nava
na kukui'ya ini da, ti na nakani ini da nuu
kuachi un, ti na sa'a da jniñu. Ti chindee
yɨvɨ ja tu ja'i kandixia ndaa i jnu'un Yandios.
Suni nuu yɨvɨ vita ini, chi tu iyo ndee ini
añu i jiin jnu'un ya ti sana i ɨnga ichi. Ti
kukutu ini chindee ra sava'ni ga yɨvɨ naa ra,
ti na kukuee kunchuku ra. 15 Ni ɨɨn ra, koto
sa'a ndeva'a ra jiin ɨɨn yɨvɨ ja ni sa'a ndeva'a
jiin maa ra. Su'va ka'an va'a ra jiin yɨvɨ un.
Kukutu ini naa ra, koto yuji ra sa'a ndeva'a
ra jiin ñani jna'an ra. Chi su'va chindee
jna'an jiin ñani jna'an ra. Ti suni sia'an sa'a
ra jiin tendɨ'ɨ yɨvɨ un. 16 Ti ja na koo sɨɨ ini ra
naa ra.
17 Nɨnɨ kakanta'u nuu Yandios ti koto
ka'ncha ini ra naa ra. 18 Taka nau ja kuu, ti
nɨnɨ nakuanta'u ra nuu Yandios naa ra, chi
sia'an kuni ya ja na kunchuku yo'o naa yo
ja ka kandixia yo Cristo Jesús, chi ja ka yɨ'ɨ
yo jiin ya. 19 Koto kasɨ ra jniñu sa'a Espíritu
Santo jiin ra.
20 Koto kasɨ ra yu'u chaa ka ka'an jnu'un
Yandios, ni tu skexiko ra jnu'un ka ka'an da,
chi ka ka'an da jiin inijnuni maa Yandios.
21 Ko vanuxia va'a nde'e ra ti kotonchaa
ra naa ra nu iyo ndaa jnu'un ka ka'an chaa
ka kuni xna'an ro'o naa ra. Kotonchaa ra
nu iyo ndaa xi tuu. Ti nu tu kejna'an jnu'un
un jiin jnu'un Yandios, ti koto kuanta'u ra.
Ko maa ra kukutu ini ja na siin ra nava
kuankoyo ra jiin jnu'un Yandios, chi iyo
ndaa kuɨtɨ jnu'un ya. 22 Ja yukan kuu ja ka'an
ri jiin ra naa ra ja na kuxio ra nuu taka jniñu
kue'e un, chi tu va'a.
23 Yukan ti ru'u Pablo, jikanta'u ri nuu
maa Yandios, ja kuu ya maa Yandios ka'nu
xaan ini, ti ja'a ya jnundee ini. Ñu'un ini
ri ja na sa'a ndɨ'ɨ ya ja na koo ndoo koo ii
ra, chi kuni ya ja na kunukuachi ra jiin yɨkɨ
kuñu ra, nava tu naa kuachi koo sɨkɨ ra kɨvɨ
nchaa tuku Jito'o Jesús, ya kuu Cristo. 24 Ti
jandaa kuɨtɨ kuu jnu'un ni chiso ya, chi maa
ya ni nakaji ya yo'o, ti jandaa ndixia kuu ja
siuku ya jnu'un un.

Jnu'un ndee ini sandɨ'ɨ ni ga

25 Ru'u Pablo, kanda'u ri jiin ra naa ra
ñani, ja na kakanta'u ra nuu Yandios ja kuu
ru'u naa ri. 26 Kanxia'u jiin taka ñani jna'an
yo, ti nanuu jna'an naa ra.
27 Ru'u Pablo, ndiso jniñu ri nuu Jito'o
Jesús. Ti ta'u ri jniñu nuu ra naa ra ja na
ka'u ra tutu ja'a nuu tendɨ'ɨ ñani jna'an yo
yukan.
28 Yukan kuu jnu'un ka'an ri jiin ra naa ra.
Ti ñu'un ini ri ja maa Jito'o Jesús, ya kuu
Cristo, na kunda'u ga ini ya, ti na chindee
chituu ya ro'o naa ra. Ti sia'an na koo.

Tutu kuu uu ni chaa Pablo nuu yɨvɨ ca kandixia ñuu Tesalónica

1 Ru'u Pablo jiin Silvano jiin Timoteo,
chaa ri tutu ja'a nuu taka yɨvɨ ka kandixia
Jesús ja ka ndututu ñuu Tesalónica, chi ka
yɨ'ɨ ra jiin Tata yo Yandios jiin Jito'o Jesús
naa ra. Ti Jesús kuu Cristo, ya ndiso jniñu
ña'nu nuu Yandios. 2 Ti maa Tata yo Yandios
jiin Jito'o Cristo Jesús, na kunda'u ini ya
ti na chindee chituu ya ro'o naa ra ja na
kukuee kunchuku ra nava kuni maa ya.

Xndichi Yandios yɨvɨ ni ka sa'a kuachi
kɨvɨ na nchaa Cristo

3 Ñani naa ra, nɨnɨ kuu ja na nakuanta'u ri
nuu Yandios ja kuu maa ra naa ra, chi vijna
ti ja kuan kuka'nu xaan ga jnu'un nda'u ini
nuu jna'an ra naa ra. Chi ni ka siin ra nava
ni ka kandixia ra, ti ka kusɨɨ ini ri, chi vi'i
ga ni ka kuñɨɨ ini ra ja ka kandixia ra jnu'un
Jesús. 4 Sɨkɨ yukan kuu ja nɨnɨ ka iyo sɨɨ ini
ri ka ka'an ri, ti ka ndaku ni'in ri ro'o naa
ra nuu taka ñani jna'an yo ja ka ndututu i
ka skua'a i jnu'un Yandios. Ti ka ni'in ri
jnu'un ja kukuee kanchuku ra, ti vii ni ka
keja'a ka kandixia ra naa ra, ti ka siuku ra
jnu'un un vasu ka ndo'o ka nene ra. Chi
ka ndondaa yɨvɨ ti ka ka'an ndeva'a i sɨkɨ ra
naa ra. 5 Ko nundo'o un chi chaku ini yo ja
jandaa ndixia kuu nava ni kachi Yandios ja
na koo nundo'o un nuu ra naa ra. Ja ni kachi
ya ja ka yɨ'ɨ ra jiin ya, ti ja kuu kɨvɨ ka'nu un,
yukan na ti stuu ndijin ya ja kɨvɨkoyo ra ñuu
nuu ta'u ya jniñu. 6 Ko maa Yandios kuu ya
xndichi va'a, ti chunaa ya jiin nundo'o nuu
yɨvɨ ka ja'a nundo'o ro'o ja ka ndo'o ka nene
ra.

7 Ti maa ya na kua'a nuu ndetatu ra ja
tukaa ga koo ra nundo'o, ti na kukuee
kunchuku ra, ti suni sia'an ja kuu ru'u naa
ri. Sia'an na koo jiin yo kɨvɨ na ndii Jito'o
Jesús undi nuu andɨvɨ. Chi kɨvɨ na nchaa
ya yukan na kuni ndaa yo ja ni nduña'nu
xaan ga ya, ti kii ya jiin yañu'un jiin ángel
ka kuña'nu nuu ya. 8 Sia'an ndii ya kɨvɨ un,
ti kii xndichi ya yɨvɨ tu ni ka jandatu jnu'un
Jito'o Jesús, ti kua'a ya nundo'o nuu yɨvɨ un,
chi tu ni ka chunso'o i jnu'un Jito'o Jesús,
nuu ka'an taka jniñu ña'nu ni sa'a ya ja kuu
yo'o naa yo. 9 Ti yɨvɨ un kuta'u i ɨɨn nundo'o
ka'nu xaan ga, ti sia'an kondo'o konene i ja
kuu saa ni, chi chajiyo ya i naa i ki'in i nuu
tukaa ga nakuni i nuu Jito'o. Ti sia'an na
kuxio yɨvɨ un, ti tukaa ga kɨvɨ i ñuu nuu ta'u
Yandios jniñu. Ko yɨvɨ ni ka xnaa un ti kuxio
i ɨɨn jinu ni. Tu kuu kuɨtɨ kɨvɨ i nuu vii nuu
va'a nuu kuña'nu ya.

10 Ti sia'an koo kɨvɨ nchaa tuku Jito'o
Jesús. Yukan na ti kachi yɨvɨ ya ja ka'nu
xaan ɨɨn jniñu ni sa'a ya ja kuu maa i naa
i. Naa ini i nachiñu'un i ya jiin jniñu ni sa'a
ya ja ni ka kandixia i naa i. Ti suni sia'an
ro'o naa ra, chi ni ka kandixia ra jnu'un ni
ka ka'an ri nuu ra naa ra.

11 Sia'an iyo ñani, nɨnɨ ka jikanta'u ri nuu
Yandios ja kuu ro'o naa ra, ja na kaka ndaa
ra ichi ya nuu ñuyɨvɨ ja'a. Chi sia'an kuni
maa ya na ni nakaji ya ro'o ja na kɨvɨ ra
jiin ya naa ra. Ka jikanta'u ri nuu ya ja na
chindee chituu ya ro'o, ti na sa'a ra taka
jniñu va'a, chi jini ri ja ñu'un ini ra ka sa'a
ra jniñu va'a. Sia'an ka ñukuu ini ra chi
ni ka kandixia ra Jesús, ti maa ya kuu ja ni
chu'un ini ra ja na siuku ra taka jniñu va'a
un naa ra. 12 Sia'an ka jikanta'u ri nuu ya, ti
na kotonchaa yɨvɨ nava ka jika ndaa ra ichi
ya. Ti na kachi i ja ka'nu xaan ɨɨn jniñu ni
sa'a Jito'o Jesús ja kuu ro'o naa ra. Ti nava
sia'an na kuni i ja ka yɨ'ɨ ndixia ra jiin ya
naa ra. Sia'an koo chi maa Yandios ni kuu
ini ya ja ni nakinse'e ya yo'o. Chi maa Jito'o
Jesús kuu maa Cristo ja ni taji Yandios ja na
kundiso ya ɨɨn jniñu ña'nu un.

Kii ɨɨn chaa jna'nu ndatu

2

1 Vijna na ñani naa ra, na kachi ri nasa koo
kɨvɨ nchaa Jito'o Jesús, ya kuu Cristo, ja kin
nustutu ya yo'o naa yo. 2 Ti kanda'u ri jiin
ra ja na kani va'a ini ra naa ra, ti koto sama
ra inijnuni ra sɨkɨ taka jnu'un kuniso'o ra,
ni koto xndi'i ini ra naa ra sɨkɨ tɨjnɨ jnu'un
ka'an yɨvɨ yukan, chi undi nuu ni ka jnuu
ini ra. Ko vanuxia iyo yɨvɨ un ja xnda'u i
ti kachi i ja ja ni jaa kɨvɨ nchaa Jito'o Jesús
tuku. Ti kachi yɨvɨ un ja maa Espíritu ni ja'a
inijnuni da ja na xndaku da nuu ra naa ra.
Xi kachi da ja sia'an ni ka xndaku ri nuu ra
na ni kunchuku ri yukan. Xi suni taji da ɨɨn
tutu ti kachi da ja ru'u ni ka taji naa ri. 3 Ko
koto chunso'o ra jnu'un ka'an yɨvɨ un naa

ra. Chi vii ka'an i, ko yukan kuu mani jnu'un xndoña'an.

Ko ru'u Pablo, na xndaku ri maa jnu'un ndaa nuu ra, ti na kachi ri nasa koo kɨvɨ nchaa tuku Jito'o. Chi xnakan kii ɨɨn kɨvɨ ja ndondaa yɨvɨ naa i, ti kanaa i nuu nɨ tu'u ñuyɨvɨ yo. Ti yɨvɨ ka ka'an sia'an un, vi'i ga sasɨɨn da yɨvɨ un naa i nuu ichi Yandios, ti sa'a ndeva'a i sɨkɨ jnu'un ya. Ja kuu kɨvɨ un kenda ɨɨn chaa kachi ja kuña'nu xaan da, vasu kuu da ɨɨn chaa ni nchakuachi xaan. Ti xna'an da ɨɨn kuachi ka'nu xaan ga, vasu undi vijna tu ka jini yo kuachi un. Ti sasɨɨn da sava'ni ga ley ja iyo. Ko chaa un ja ni jna'nu ndatu ndixia da nuu Yandios, ti ni xnaa da maa da nuu ya ja kuu saa ni. [4] Nduu ña'nu chaa un nuu maa Yandios, ti ndondaa da sɨkɨ ya, chi kachi da ja maa da kuña'nu xaan ga ja kuu maa Yandios. Ti na kunchañu'un yɨvɨ maa da. Ti ta'u da jniñu taka nuu ñuyɨvɨ ja na kunchañu'un yɨvɨ maa ɨɨn ni ga da naa i, chi tukaa ga kua'a da jnu'un ja kunchañu'un yɨvɨ sava'ni ga santu. Ni tu kua'a da jnu'un ja na kunchañu'un yɨvɨ maa Yandios chaku ya kancha andɨvɨ, chi kachi da ja maa da kuu Yandios. Nukoo da ini veñu'un Yandios, ti ta'u da jniñu nuu nɨ tu'u ñuyɨvɨ. Ti sia'an xnda'u da yɨvɨ naa i. [5] ¿Xi va nu ja ni ka naa ini ra ja sia'an ni xndaku ri na ni kuncha ri yukan nu?

[6] Ti vijna ka ndo'o ini ra ja ndoo tu ja'i kenda chaa un, ko changa ga jaa kɨvɨ ja kii da, chi tu ja'i jaa kɨvɨ da ja stuu da maa da nuu yɨvɨ jiin kuachi kin sa'a da. [7] Undi nuu tu ni ka jini yo jnu'un chaa un, ko vijna ja ni ka jini yo jnu'un chaa un, chi ja ni keja'a ka nduni'in ini yɨvɨ naa i, ti tukaa ga ka kuni kuandatu i nuu taka ga ley ja iyo. Ko vijna chi tu ja'i siuku ndɨ'ɨ da taka jniñu kue'e un, chi nɨ yɨndi'yu da. Ko na jaa kɨvɨ na kenda da ti kɨvɨ un keja'a da jiin jniñu ndeva'a ja kin sa'a da. [8] Yukan na ti kenda ndijin chaa kue'e un ja na sa'a da jniñu sa'a da un. Undi kɨvɨ yukan na ti sa nakuni ndaa yo nau kuu chaa un. Yukan ti taja ii nduva Jito'o Jesús ja nchaa ya. Ti yachi ni ta'u ya jniñu, ti xnaa ya chaa un. Xnaa ya taka jniñu u'u ti kenchaa ndɨ'ɨ ya taka jniñu ndiso da. Yukan kuu ja sa'a Jito'o Jesús kɨvɨ nchaa tuku ya.

[9] Ja kuu kɨvɨ na chaa chaa xaan un, ti sa'a da taka nuu kuachi xaan, nava ta'u maa ja'u'u kuña'nu un jniñu. Ti xnda'u ndɨɨ da yɨvɨ jiin taka jniñu sa'a da un, chi stuu da maa da ja kuña'nu xaan da. Ti kachi yɨvɨ ja sa'a da jniñu ña'nu xaan, ti kandixia yɨvɨ maa da vasu so xnda'u da yɨvɨ naa i. [10] Sia'an kuajniñu chaa un jnu'un xndoña'an nava na kundikun yɨvɨ maa da. Ti yɨvɨ un ni ka xnaa i maa i, chi ni ka kandixia i jniñu sa'a da. Sia'an xnaa yɨvɨ un maa i, chi tu ni ka chunso'o i maa jnu'un Yandios, ja kuu jnu'un ndaa ja ka'an sɨkɨ Jito'o Jesús. Tu ni ka kandixia i jnu'un Jesús ja na nanita'u i. [11] Ti maa Yandios ta'u ya jniñu ja vi'i ga kundikun yɨvɨ jnu'un xndoña'an un. [12] Sia'an jna'nu ndatu yɨvɨ un, chi tu ni ka kandixia i maa jnu'un ndaa sɨkɨ Jesús, ya kuu Cristo. Chi su'va ni ka jajna'an ga ini i, ti ni ka kusɨɨ ini i kuankoyo i ichi nundo'o un. Taka yukan kuu jniñu sa'a chaa xaan un.

Ni nakaji Yandios yo'o naa yo ja na nanita'u yo

[13] Ko ru'u naa ri, nɨnɨ ka nakuanta'u ri nuu Yandios ja kuu maa ra naa ra, chi ka kuu ra ñani ri ja ni kuu ga ini Jito'o Jesús. Chi undi nuu ni nakaji maa Yandios ro'o naa ra ja na nanita'u ra nuu ya, chi sia'an ni kunda'u ini ya yo'o undi nuu, ti sa ni xnukoo ya ñuyɨvɨ. Ni nama ya ro'o naa ra jiin Espíritu ya, chi ni sasɨɨn Espíritu ya ro'o ja na kunukuachi ra nuu maa ya. Ni nama ya ro'o vanua ni ka kandixia ndaa ra jnu'un Jesús. [14] Nakuanta'u ri nuu Yandios ja sia'an ni sa'a ya ja kuu ro'o naa ra, chi ni nakaji ya ro'o ja na chunso'o ra jnu'un ni ka ka'an ri, na ni ka xna'an ri jnu'un Jesús. Ti nava sia'an na kuu kɨvɨkoyo ra nuu kancha Jito'o Jesús, ya kuu Cristo, chi ja ni nduña'nu xaan ga ya vijna. Ti suni nduña'nu yo jiin ya kɨvɨ na najaa yo un, chi undi vijna ja ka yɨ'ɨ yo jiin ya nava ni nakaji ya yo'o naa yo.

[15] Ja sia'an kuu ñani, na kachi ri ja ni'in kujiin ra jiin jnu'un ka kandixia ra, chi yukan kuu maa jnu'un ndaa ja ka'an Jesús, ja na kaka ndaa yo nuu ñuyɨvɨ ja'a. Ja ka jini ra ja taka jnu'un yukan ni ka xna'an ri nuu ra na ni kunchuku ri yukan. Ti suni sia'an ni chaa ri nuu tutu ni taji ri undi nuu.

[16-17] Ti vijna jikanta'u ri nuu maa Jito'o Jesús, ya kuu Cristo, jiin nuu maa Tata yo Yandios. Chi maa Jito'o Jesús ni kunda'u ini ro'o naa ra, ti ni ja'a yo jnundee ini ja sia'an na kaka ra ja kuu taka kɨvɨ. Ja yukan kuu

ja na kuñukuu ini yo ni'in yo taka ja va'a nava ni chisojnu'un ya. Jandaa ndixia kuu yukan, chi ni chindee chituu ya yo'o jiin jniñu ña'nu ni sa'a ya ja kuu yo'o naa yo. Ti maa Jesús ni kunda'u ini ya yo'o, vasu tu na ɨɨn jniñu va'a ni ka sa'a yo nuu ya undi nuu. Ka jikanta'u ri nuu ya ja kuu ro'o naa ra, ja na siin Jito'o Jesús na kua'a ga ya jnundee ini ro'o, nava na sa'a ra taka nuu jniñu va'a jiin ja na siin ra ka'an ra taka jnu'un ndaa. Yukan kuu ja ka jikanta'u ri nuu Jito'o Jesús ja kuu ro'o naa ra.

Na kakanta'u yɨvɨ nuu Yandios ja kuu Pablo

3

[1] Ñani, iyo ɨnga jnu'un kanuu. Xnakan na kachi ri ja kakanta'u naa ra nuu Yandios ja kuu ru'u naa ri, nava na kuichanuu yachi ga jnu'un Yandios ja ka'an sɨkɨ Jito'o Jesús. Ti na chunso'o yɨvɨ naa i, na kandixia i, ti na kanajaa i Yandios, nava ni ka sa'a ra naa ra. Ti kuni yo ja na kuñɨɨ jnu'un Yandios ki'in nuu taka yɨvɨ, na chunso'o ti na ka kandixia ndaa i, nanu ni kɨvɨ jnu'un un ini maa ra naa ra. [2] Suni na kachi ri ja kakanta'u nuu Yandios naa ra ja na nama ya ru'u naa ri nuu chaa ka sa'a ndeva'a jiin ri, ja kanda kua'an kanda vaji da. Chi jandaa ndixia kuu ja tu ka kandixia tendɨ'ɨ yɨvɨ. Yukan kuu ja na kakanta'u ra nuu ya ja kuu ru'u naa ri. [3] Ko maa Jito'o chi iyo ndaa ini ya, chi maa ya kuu ja kua'a jnundee ini ro'o naa ra, chi maa ya kuu ja kua'a jnundee ini ro'o naa ra, ti koto va'a ya ro'o nava tu nukoyo ra nuu kuachi. [4] Chi taka yo, ka yɨ'ɨ jiin Jito'o Jesús. Yukan kuu ja ka ñukuu ini ri, ja na siuku ndaa ra taka jnu'un ndaa, nava ni ka xndaku ri nuu ra naa ra. Chi taka jnu'un un, ni tatu Yandios ru'u. [5] Ka jikanta'u ri nuu maa Jito'o, ja na xna'an ga ya nasa koo mani ya jiin ra naa ra, ti na kukuee kunchuku ra jiin Cristo. Ti jikanta'u ri ja na siuku ra naa ra, ti koto ndeokava ini ra. Siuku naa ra nanu ni siuku maa Jito'o Cristo undi ni sinu ya jniñu ni tatu Yandios nuu ya. Yukan kuu ja ka jikanta'u ri nuu Jito'o Jesús ja kuu ro'o naa ra.

Ja na nakutu ini yɨvɨ sa'a i jniñu

[6] Ñani, ja'a na ta'u ri ɨɨn jniñu nuu ra naa ra. Maa Jito'o Jesús, ya kuu Cristo, ni ta'u jniñu un nuu ri, ja na kuxio ra nuu taka chaa ka kuu kuxi ja tuu ka kuni sa'a jniñu, ni tu ka kuni siuku da nava ni ka xndaku ri nuu da na ni kunchuku ri yukan. [7] Ñani, ka jini va'a ra ja vii kanchuku ri na ni ka jakoyo ri yukan, ti sia'an kuni ri ja na kunchuku ra naa ra. Tu ni kunchuku kuxi ri jiin ra naa ri, chi ni ka sa'a xaan ri jniñu ni ka nduku ri ja kuchaku ri. [8] Ti ni ka jini ra ja kuu nduu kuu ñuu ni ka sa'a ri jniñu ti ni ka ni'in ri ja kuchaku ri. Tu ni skaya yu'u ri nuu ra naa ra ja na kua'a ra ja kaji ri, ti tu ni ka yaji ka'a ri taka ja ka ja'a ra nuu ri, chi ni ndenaa jiin jniñu ni ka sa'a ri. [9] Ni ka kuita ri nuu jniñu, ti vasu ka ndisojniñu ri nuu Yandios, ti ka iyo ichi ri ja kakan ri ja kaji ri nuu ra naa ra. Ko tu ni ka sa'a ri sia'an. Sia'an ni ka sa'a ri ja na kotonchaa ra, ti nava suni sia'an na natejna'an ra naa ra.

[10] Sia'an ta'u ri jniñu ja'a nuu ra naa ra, chi suni sia'an ni ka xndaku ri na ni kunchuku ri undi ñuu ra, na ni ka kachi ri: “Nu ka iyo yɨvɨ kuxi nuu ra naa ra ja tu ka kuni sa'a jniñu, ti koto kua'a ra ja kaji. Chi nu nau ja tu sa'a jniñu ti tu ni'in ja kaji”, ni ka kachi ri.

[11] Sia'an ka ta'u ri jniñu, chi ka ni'in ri jnu'un ja ka iyo yɨvɨ kuxi yukan ja tu ka kuni ka sa'a jniñu, chi so ka yaku kuxi. Ka ndɨ'ɨ kuu ini ka yaku, ko so ka jikonuu kuxi. [12] Ja kuu yɨvɨ yukan kuu ja ta'u ri jniñu ja na chundee nda'a da ti na sa'a da jniñu, ti na nduku da ja kuchaku da. Sia'an xndaku ri ja kuu chaa un naa da, chi taka yo ka kandixia Jito'o Jesús, ya kuu Cristo. [13] Ko ro'o naa ra ñani, ja ka jika ndaa ra. Koto xndi'i ra ini ra naa ra, ti koto kuita ra jiin jniñu. Kukutu ini jiin taka jniñu va'a, chi yukan kuu jniñu ka ta'u ri nuu ra naa ra, ti sia'an koto nda'u nuu jna'an ra.

[14] Nu ka iyo yɨvɨ ja tu ka kuni chunso'o jnu'un ka'an ri nuu tutu ja'a, nde'e nau ja kuu, ti koto nde'e ra nuu. Ko nava sia'an na kukanuu ti na nakani ini. [15] Ko koto ka'an ndeva'a ra nuu yɨvɨ un ja koto u'u ra maa i, chi su'va xndaku vii ra nuu i nanu ja kuu i ɨɨn ñani maa ra. Ko xndaku nuu i ja na nakani ini i jiin jnu'un kuxi un, chi suni ɨɨn kuachi kuu. Ti sia'an ti nakani ichi ra ñani jna'an ra naa ra.

Jnu'un sandɨ'ɨ ni ga

[16] Ru'u Pablo, sandɨ'ɨ ni ga ka'an ri ti jikanta'u ri nuu Yandios ja maa Jito'o Jesús, na sa'a ya ja na kukuee kunchuku ra naa ra.

Ti sia'an na koo nɨ ɨin jniñu va'a sa'a ra ja
kuu taka kivɨ. Ti ka jikanta'u ri ja maa Jito'o
Jesús na kuncha ya jiin ra naa ra.
17 Ru'u Pablo, chaa ri tutu ja'a jiin letra
nda'a ri, suni jiin firma maa ri, ti kanxia'u
ri jiin ra naa ra nava na kuni ra ja tu na ɨnga
yɨvɨ ni chaa tutu ja'a.
18 Yukan kuu jnu'un ka'an ri jiin ra. Ti
ñukuu ini ri ja maa Jito'o Jesús, ya kuu
Cristo, na kunda'u ga ini ya ti na chindee
chituu ya naa ra. Ti sia'an na koo.

Tutu ni chaa Pablo nuu Timoteo undi nuu

1 Ru'u Pablo, ka'an ri jiin ro'o Timoteo, ja
na sandee ini ra. Kuu ri apóstol nuu Cristo
Jesús, chi maa ya ni tatu jniñu ja'a nuu ri. Ti
maa ya ni chisojnu'un ja nama ya yo'o nava
na nanita'u yo. Yukan kuu ja maa Yandios
jiin Se'e ya Cristo Jesús ni ja'a ya jniñu ja'a
nuu ri ja na kuu ri ɨɨn apóstol nuu ya. 2 Ti
chaa ri tutu ja'a nuu ra Timoteo, ti kuu ra
nanu ɨɨn se'e ri, chi ni kandixia ndaa ra
taka jniñu ni sa'a Cristo Jesús. Na chindee
chituu Tata yo Yandios ro'o Timoteo, ti na
kunda'u ga ini Jito'o Cristo Jesús maa ra. Ti
na kukuee kuncha ra nuu ichi ya.

Xndaku xaan Pablo ja kuu jnu'un ja tu kejna'an

3 Ru'u Pablo, ja ni kachi ri ja ki'in ri
ndañuu Macedonia, ti ni tatu ri ro'o Timo-
teo ja na kendo ra ñuu Efeso yukan. Ti vijna
kanda'u ri jiin ra ja na xna'an ndaa ra nuu
taka yɨvɨ ka ndututu yukan. Ti nduxaan
ra nuu taka chaa tu ka ka'an ndaa jnu'un
Yandios. 4 Chaa un so ka ka'an da jnu'un
nava ni ka sa'a chaa Israel jana'an, ti tu jini
yo nu jandaa kuu xi tuu. Tu yoso jnu'un un
nuu tutu Yandios, chi so jnu'un ka jani da
ti ka xnda'u da yɨvɨ ka kandixia. Tu nijniñu
jnu'un un, ni tu chindee jnu'un un yo'o ja
kuu nuu jniñu Yandios. Ja yukan kuu ja
ka'an ri ja na xndaku va'a ra nuu chaa un
naa da.

5 Sia'an xndaku ra nuu taka ga yɨvɨ ka
kandixia jnu'un Yandios ka ndututu ñuu
Efeso. Sia'an xndaku ra nuu yɨvɨ un nava na
kondoo añu i na ka'an ndaa i, ti na nduu ɨɨn
nuu ini i sɨkɨ ja ni ka kandixia ndaa i jnu'un
Yandios. Xna'an ra nuu i ja na kunda'u ini
nuu jna'an i nanu kuu ini i nuu Yandios.
Sia'an xndaku ra nuu yɨvɨ un, ro'o Timoteo.
6 Kanuu ja na xndaku ra sia'an, chi ka iyo
tɨjnɨ yɨvɨ ni ka sama i jnu'un ka ka'an i,
vanuxia ni ka sana ini i. Ka ka'an xaan i ko
so ka ka'an i, chi ni ɨɨn i tu ka chaku ini na
jnu'un ka ka'an i. 7 Ka kuni kuña'nu chaa ka
ka'an jnu'un un nanu ja ka kuu da chaa ja
ka xna'an ley ja ni ja'a Yandios nuu tata yɨvɨ
Israel jana'an ni nani Moisés. Ko vasu tu ka
jini va'a da ley un, ko ka ka'an da nanu chaa
ka jini ndɨ'ɨ ley Moisés, vasu ni maa da tu ka
chaku ini da na jnu'un ka ka'an da. Yukan
kuu jnu'un xndaku ra nuu yɨvɨ un naa i, ro'o
Timoteo.

8 Vijna ti na xndaku ri ɨnga jniñu nuu ra,
ro'o Timoteo. Nu ni ka ndututu yɨvɨ ka
kandixia, vasu sava'ni ga ñuu nuu ka skua'a
i. Ti taka chaa ka iyo ndoo un, na kakanta'u
ndaa da nuu Yandios. Ti na kani'in da nda'a
da ichi andɨvɨ, ko na kondoo undi ini añu
da. Chi tu va'a nu ka iyo ɨɨn ɨɨn chaa ka
kuɨtɨ ini nuu jna'an nuu ka jikanta'u da, ko
tu va'a un. Ti sia'an kuu ja sa'a taka yɨvɨ ka
kandixia un nuu ka ndututu i. 9 Na kuajniñu
yo ley un nava iyo, ti tu xnda'u yo nanu ka
xnda'u chaa un. Ja jini yo ja yɨvɨ va'a tu
nandɨ'ɨ i ja xndaku yo ley un nuu i, ko ja
kuu yɨvɨ ni'in ini, yukan kuu nuu kankuachi
ley un sɨkɨ i. Ja kuu yɨvɨ tu ka nchañu'un
Yandios, ti ka ka'an ndeva'a i sɨkɨ jnu'un
ya. Suni kankuachi ley un sɨkɨ i ja sia'an.
Suni nu ɨɨn yɨvɨ na ka'ni i jna'an i xi tata i
xi nana i xi ñani jna'an i. Ti ja kuu sɨkɨ yɨvɨ
un, kuu nuu ni'in ga kankuachi ley un sɨkɨ.
10 Suni ja kuu yɨvɨ ka yɨkɨnchaa jna'an ja ka
kixi i jiin ɨnga ñasɨ'ɨ, xi ɨɨn ñasɨ'ɨ jiin ɨnga
chaa. Suni ja kuu ɨɨn chaa kixi jiin ɨnga chaa,
xi ɨɨn ñasɨ'ɨ jiin ɨnga ñasɨ'ɨ, ja kuu yɨvɨ un
suni ni'in ga kankuachi ley un sɨkɨ i. Suni
ja kuu yɨvɨ sakui'na ndajniñu tatu ti xiko
i nuu yɨvɨ ɨnga ñuu. Suni ja kuu yɨvɨ ka
xndoña'an ti tu ka siuku i jnu'un ka ka'an
i. Suni kankuachi ley un sɨkɨ yɨvɨ un. Sia'an
ka sa'a yɨvɨ un tɨjnɨ ga nuu jniñu kue'e, ti ka
yɨsɨkɨnchaa i jnu'un Yandios ja sia'an. 11 Ko
jnu'un Yandios chi ka'an ndaa kuɨtɨ nava
iyo, ti yɨvɨ un, chi su'va ka sama i jnu'un
ka'an ley Moisés. Chi tu ka chaku ini i nava
ka'an jnu'un ni ja'a Yandios nuu Moisés. Ja
kuu yɨvɨ un chi kankuachi ley un ja'a i. Ti
jnu'un ni ja'a Yandios nuu ru'u Pablo kuu
ɨɨn jnu'un vii xaan ga sɨkɨ jniñu ña'nu ni sa'a
Cristo Jesús ja kuu yo'o naa yo. Maa Yandios
kuña'nu ga kuu ja ni ja'a ɨɨn jnu'un va'a un
nuu ri. Maa ya ni xna'an ru'u ja iyo ndaa
ley Moisés, chi tu sa'a sɨɨn jnu'un ka'an sɨkɨ
Cristo Jesús, chi ɨɨn ni kuu. Ja sia'an kuu ja
ka'an ndaa ley Moisés, chi tu kankuachi sɨkɨ
Cristo Jesús.

Na kuanta'u yo nuu Yandios ja ni kunda'u ini ya yo'o

12 Ru'u Pablo, nakuanta'u ri nuu Jito'o
Cristo Jesús, chi ni ja'a ya jnundee ini ru'u,

ti na siuku ri taka jniñu ni tatu ya ru'u. Ti
nakuanta'u ri nuu Jito'o Cristo Jesús ja ni
nakaji ya ru'u ja na kunukuachi ri nuu ya
jiin nuu yɨvɨ naa i. 13 Undi nuu ni kuu ri ɨɨn
chaa ni ka'an ndeva'a kuɨtɨ sɨkɨ Cristo Jesús.
Ti ni ndikun ri taka yɨvɨ ni ka kandixia
jnu'un ya, ti ni sa'a kua'an ni sa'a vaji
ri jiin yɨvɨ nda'u un. Ko vijna tukaa ga
sa'a ri sia'an, chi ni kunda'u ini ya ru'u, ti
ni janka'nu ini ya nuu kuachi ri. Ni jini
Yandios ja tu iyo va'a jniñu sa'a ri, vasu
maa ri ndo'o ini ri ja iyo va'a ɨɨn jniñu ni
sa'a ri, vasu kua'an ri nanu ɨɨn kuɨtɨ. 14 Undi
nuu tu ni kandixia ri jnu'un Cristo Jesús,
chi ni ka'an ndeva'a ri sɨkɨ jnu'un un. Ko
Jito'o Jesús, ni kunda'u ini ya ru'u, ti ni
janka'nu ini ya nuu kuachi ri. Ni nasama ya
ini ri ja na naki'in ri ichi maa ya, ti yukan
ni kandixia ndaa ri jnu'un Cristo Jesús. Ti
sia'an sa ni ndɨvɨ ri nuu nda'a maa ya.

15 Na kachi ri ɨɨn jnu'un kanuu nuu ra
Timoteo. Ja ni kii Cristo Jesús nuu ñuyɨvɨ,
ni kii kenchaa ya kuachi yo naa yo, ti maa
ri kuu ɨɨn chaa ni nchakuachi xaan ga ja
kuu nuu ya. 16 Ti jandaa ndixia kuu ja ru'u
ni kuu ɨɨn chaa ni nchakuachi xaan ga,
ko ni ndunda'u ini Cristo Jesús ru'u, ti ni
janka'nu ini ya nuu ri. Sia'an ni sa'a ya
jiin ri ja na kotonchaa taka yɨvɨ ka kuni
kandixia, ti na kuni i ja iyo jnuka'nu ini nuu
Cristo Jesús nuu i naa i. Ti yɨvɨ na kandixia
un, nanita'u i ti kuncha i nuu andɨvɨ ja kuu
saa ni. Yukan kuu ja ni sa'a ya jiin ri. Ti vasu
nasa ga ka'nu kuachi yo, ko iyo jnu'un ka'nu
ini Yandios nuu yo.

17 Ja yukan kuu ja na kakanta'u yo nuu
Tata yo Yandios, chi nɨnɨ maa ɨɨn ni ya kuu
ja chaku ja kuu saa ni ti tu naa ya. Kuu ya ɨɨn
Yandios ja tu kuni yo jiin nduchi yo, Yaa un
kuu ja na kunchañu'un yo, chi maa ya kuu
ja kuña'nu ga. Ti kancha ya andɨvɨ ja kuu
tiempu, ti tu ji'i ya. Sia'an na koo.

18 Ta'u ri jniñu nuu ra ro'o Timoteo, ja
kuu ra nanu ɨɨn se'e ri. Ti kuni ri ja na
xndaku ndaa ra nuu yɨvɨ naa i. Sia'an ta'u ri
jniñu nuu ra, chi vanuxia ni ka nakaji ñani
jna'an yo ro'o ja na sa'a ra jniñu un. Ti suni
sia'an ni ka'an Espíritu Santo Yandios ini
ñani jna'an yo ja na nakaji i ro'o ja na sa'a
ra jniñu un. Ka iyo sava yɨvɨ ka xndoña'an,
ti jniñu ra kuu ja na xndaku ni'in ra nuu i
naa i. Nu sia'an na ki'in ndaa ra jiin jniñu
ra, ti kundee ra jiin jnu'un ka ka'an yɨvɨ un.
19 Kundee ra jiin yɨvɨ un chi kandixia ndaa ra
jnu'un Cristo Jesús, ti kundee ndixia ra, chi
sa'a ra niña jniñu va'a ja kuni maa Yandios.
Ka iyo sava yɨvɨ ni ka sana ini, ja ni ka xndoo
i ichi Yandios, ti ni ka kandixia i jnu'un
xndoña'an. Ka jna'an yɨvɨ un nanu ɨɨn barco
ja nu ni jakunjna'an jiin ɨɨn yuu ti kukue'e.
Sia'an ni ka xndoo i ichi Yandios ja ni ka
kandixia i undi nuu. 20 Sia'an ni ka jna'an
chaa ni ka nani Himeneo jiin Alejandro.
Ko ru'u Pablo, ni sia ri da ja na kɨvɨ da
nda'a ja'u'u un, ti na kendo ii da, nava jiin
nundo'o un ti na skua'a da ja tukaa ga ka'an
ndeva'a da sɨkɨ jnu'un Yandios. Ja'a ni kuu
ɨɨn jniñu ta'u ri nuu ro'o Timoteo.

Xndaku Pablo ja na kakanta'u yɨvɨ naa i

2

1 Timoteo, na xndaku ri ɨɨn jnu'un kanuu
ga nuu ra, ja nu ni ka ndututu ra ka skua'a
ra jnu'un Yandios, ti kakanta'u nuu ya naa
ra, ko nɨ ini nɨ añu ra kakanta'u ja na
chindee Yandios taka chaa ka kuña'nu, chi
maa ya kuu ja chindee taka chaa un naa
da. 2 Nakuanta'u nuu Yandios naa ra, chi
jandaa kuu ja chindee ndixia ya taka chaa
ka kuña'nu un. Kakanta'u naa ra ja kuu
taka chaa ka kuu rey jiin taka ga chaa ka
ndiso jniñu un nava na kukuee kunchuku
yo, ti tu kundikun chaa ka kuña'nu un yo'o,
chi ka jika ndaa yo ichi Yandios. 3 Siin ti
kundikun ra taka jnu'un xndaku ri nuu ra,
chi yukan kuu ja iyo va'a ja kuu nuu maa
Yandios. 4 Nɨnɨ kuu ja na kakanta'u ra nuu
Yandios ja kuu taka chaa ka kuña'nu un, chi
suni kunda'u ini ya maa da naa da. Ti kuni
ya ja na nakuni da jnu'un ya, chi jnu'un un
kuu ɨɨn jnu'un ndaa nava na keta'u da nuu
ya naa da. 5 Ti jnu'un un ka'an ndaa ja ɨɨn
ni Yandios iyo, ti ja kuu nuu Yandios jiin
yo'o naa yo, iyo ɨɨn chaa ka'an ja'a yo ja
kandichi ma'ñu sava jiin yo nuu Yandios, ti
chaa un kuu Cristo Jesús, chi maa ya kuu ja
ndiso jniñu ña'nu nuu Yandios. 6 Ti maa ɨɨn
ni Cristo kuu ja ni kenchaa kuachi yo, chi
Yandios ni taji ya Se'e ya ni kii ja na kuū ya
ja kuu yo'o naa yo. Sia'an ni sa'a Yandios
jiin Se'e ya Cristo Jesús nu ni jaa kɨvɨ ni
chisojnu'un ya. 7 Ti Yandios ni nakaji ya ru'u
ja na stuu ri jnu'un un nuu yɨvɨ ɨnga nación
ja tu ka yɨ'ɨ nuu nación Israel. Ni nakaji ya

ru'u ja na kuu ri ɨɨn apóstol nuu ya. Ti ka'an ndaa ri ja kuu jniñu ndiso ri, ti tu xnda'u ri ro'o. Ni nakaji ndixia ya ru'u ja na kuu ri nanu ɨɨn chaa ndichi xini, ti na xna'an ndaa ri jnu'un ya nuu yɨvɨ ɨnga nación. Jnu'un un kuu taka jniñu ña'nu ni sa'a Jesús na ni kenchaa ya kuachi yo.

[8] Vijna ti na xndaku ri ɨnga jniñu nuu ra, ro'o Timoteo. Nu ni ka ndututu yɨvɨ ka kandixia, vasu sava'ni ga ñuu nuu ka skua'a i. Ti taka chaa ka iyo ndoo un, na kakanta'u ndaa da nuu Yandios. Ti na kani'in da nda'a da ichi andɨvɨ, ko na kondoo undi ini añu da. Chi tu va'a nu ka iyo ɨɨn ɨɨn chaa ka kuɨtɨ ini nuu jna'an nuu ka jikanta'u da, ko tu va'a un. Ti sia'an kuu ja sa'a taka yɨvɨ ka kandixia un nuu ka ndututu i.

[9] Suni na xndaku ri nuu ra, ro'o Timoteo, ja kuu taka ñasɨ'ɨ ka kandixia. Na ku'un va'a ña sa'ma ña. Koto ku'un ña sa'ma va'a ja nchaa ya'u xaan. Ni tu naskutu ña ixi xini ña jiin ndajniñu oro xi plata, chi ansu ndututu ña un ja na kotonchaa ñani jna'an ña maa ña ja va'a sa'ma ka ñu'un ña, xi ja vii ka naskutu ña ixi xini ña. [10] Chi nu ka nchañu'un ña Yandios, ko na kava nda'u ini ña jiin taka yɨvɨ nda'u, ti ansu ja kondo'o vixi ini ña.

[11] Suni na kachi ri ja taka ñasɨ'ɨ ka kandixia, nuu ka ndututu ra ja skua'a ra naa ra, ti ña'an un naa ña na kunchuku na'in ña, na kunso'o ña jnu'un Yandios. [12] Chi tu iyo ichi ɨɨn ñasɨ'ɨ ja xndaku ña nuu ro'o chaa naa ra, ni tu ta'u ña jniñu nuu ra, chi na'in na koo ña naa ña. [13] Chi vanuxia undi nuu, xnakan ni sa'a Yandios Adán ti sa ni sa'a ya Eva. [14] Chi Adán tu ni kandixia da jnu'un xndoña'an un, ko Eva chi ni kandixia ña jnu'un un, ti ni jakunchakuachi sɨkɨ ña. [15] Ti vasu sia'an iyo, ko ka keta'u ña'an un nuu Yandios naa ña ja ka skaku ña se'e ña, ko nɨnɨ kuu ja na siin ña jiin jnu'un ndaa nava iyo nuu Yandios. Ti na kava nda'u ini ña jiin taka ñani jna'an ña jiin ja na kondoo añu ña. Ti na sa'a va'a ña taka jniñu ña, chi nuu maa Yandios ka junukuachi ña.

Yukan kuu ja xndaku ra nuu taka yɨvɨ ka kandixia ja kuu nuu ka ndututu i, ro'o Timoteo.

Nava koo chaa kundiso jniñu nuu yɨvɨ ka kandixia

3

[1] Ru'u Pablo, na xndaku ri ɨnga jnu'un kanuu nuu ra, ro'o Timoteo. Nu ɨɨn chaa kuni da kundiso jniñu da ja na koto da yɨvɨ ka kandixia, ti va'a jniñu nduku da sa'a da. Ko na xndaku ri nasa koo jiin chaa un. [2] Kuu da ɨɨn chaa va'a, ɨɨn chaa yɨñu'un nava sia'an, ti tu ka'an yɨvɨ sɨkɨ da. Tu kuu kunchaka da uu ñasɨ'ɨ. Chi su'va na kava yɨñu'un da, ti na kaka ndaa da ichi Yandios. Na kuu da ɨɨn chaa yɨñu'un ti nava na ka'an yɨñu'un yɨvɨ jiin da. Na kava nda'u ini da jiin yɨvɨ ka kandixia ja ka jika ichi, ti na kua'a da ve'e nuu kendo yɨvɨ un naa i. Ti vii na xndaku da nuu yɨvɨ naa i. [3] Tu kuu da ɨɨn chaa ji'i ndɨxɨ, ni tu kanaa da jiin yɨvɨ. Chi su'va, kuee na kava ini da. Tu kondo'o ini da ja ni'in kua'a da xu'un, ni tu kuu xnda'u da yɨvɨ ja na ni'in da xu'un. [4] Na kuu da ɨɨn chaa ta'u vii jniñu ini ve'e da. Na xna'an da se'e da ja na kava yɨñu'un i, nava vii na kuandatu i nuu da. [5] Chi nu tu jini da nasa ta'u va'a da jniñu ini ve'e da, ¿ti nasa kuu kundiso jniñu da nuu ñani jna'an da ka kandixia nusa? [6] Tu kuu da ɨɨn chaa skan kandixia, chi sandau keja'a kani vixi ini da ja sia'an yachi ni nduña'nu da, ti kanakava da nuu kuachi nanu ni jna'an ja'u'u un. [7] Ti suni na kava va'a ini da jiin yɨvɨ naa i, ti nava na ni'in da ja yɨñu'un da nuu yɨvɨ un, nava tu kankuachi yɨvɨ un sɨkɨ da. Sia'an ti tu yu'u da ja kanakava da nuu nda'a ja'u'u un. Yukan kuu jnu'un xndaku ri ja kuu chaa kundiso jniñu nuu yɨvɨ ka kandixia un.

Nava koo chaa kuanukuachi nuu yɨvɨ ka kandixia

[8] Yukan na ti ja kuu chaa kuanukuachi nuu yɨvɨ ka kandixia un, na kuu da ɨɨn chaa yɨñu'un, ja tu yuji kuɨtɨ da jiin jnu'un ka'an da. Tu kuu da ɨɨn chaa ji'i ndɨxɨ, ni tu kondo'o ini da ja ni'in da xu'un jiin jniñu sa'a da un, chi tu va'a. [9] Na nakutu va'a ini da jiin jnu'un kandixia. Ti koto kuñukuu ini da ki'in da uu ichi, chi maa ɨɨn ni ichi maa Jesús na ki'in da. [10] Na kotonchaa yɨvɨ maa da. Ti nu jika ndaa da taka nava xndaku ri, nu tu yuji da jiin jnu'un un, yukan na ti na ki'in da jniñu ja na kunukuachi da nuu ñani jna'an yo ka kandixia un. [11] Ti suni ñasɨ'ɨ da, na kuu ña ɨɨn ña'an yɨñu'un. Koto ma ka'an ndeva'a ña sɨkɨ ñani jana'an ña. Su'va na sa'a sɨ'ɨ ña maa ña, ti na kaka ndaa ña jiin

jniñu sa'a ña ja kuu nuu ñani jna'an ña. 12 Ti
chaa kunukuachi nuu ñani jna'an da un, na
kunchaka da ɨin ni ñasɨ'ɨ. Ti vii na ta'u da
jniñu ini ve'e da. Suni se'e da na kuandatu
vii i nuu da. 13 Chi taka chaa ka junukuachi,
nu ka jika ndaa da nuu jniñu ka sa'a da, ti
yɨvɨ ka kandixia un na kua'a i ja yɨñu'un
maa da. Ti sia'an na kuu ja xndaku kaji
ga da jnu'un Cristo Jesús. Ja'a kuu jnu'un
xndaku ri ja kuu chaa kunukuachi nuu yɨvɨ
ka kandixia.

Nava iyo jnu'un kandixia yo

14 Ndo'o ini ri ja yachi ni kuaja ri nuu
kancha ra, ro'o Timoteo, ko xnakan na chaa
ri tutu ja'a nuu ra, 15 nava nu ni kukuee ri
jaa ri, ko ja jini ra nasa kaka ndaa ra ichi
Yandios nuu ñuyɨvɨ ja'a. Yo'o ja ka kuu yo
yɨvɨ Yandios chaku, ka kuu yo nanu ve'e
maa ya. Chi nanu kukutu ve'e jiin yuu un,
suni sia'an kukutu yɨvɨ ya jiin jnu'un ndaa
Yandios. 16 Ja sia'an na ti ni ka jini yo ja taka
jnu'un ni ka kandixia yo un kuu maa jnu'un
ndaa. Ka'an jnu'un un:

Ja kii nuu ñuyɨvɨ nanu ɨin yɨvɨ sia'an ni.
Ti ni xna'an kaji Espíritu Santo ja kuu ya ɨin
Yaa ii, chi tu ni iyo kuachi ya nanu
yo'o naa yo.
Ti ni jichanuu jnu'un ya nuu taka nación, ti
ni ka jini yɨvɨ jnu'un ya, ti sa ni ndaa
ya kuano'on ya nuu andɨvɨ.

*Ɨnga k*ɨvɨ ti kusɨin yɨvɨ ichi Yandios

4

1 Ru'u Pablo, na xndaku ri nuu ra Timoteo
nava ni kachi Espíritu nuu ri. Ni kachi kaji
Espíritu un nuu ri ja jaa ɨin kɨvɨ ti kekoyo
kua'a tachi xaan, ja ka kuu mani espíritu
xaan, ti xnda'u yɨvɨ naa i. 2 Ti chunso'o
i jnu'un ka'an chaa ka xndoña'an un, chi
tukaa ga ka iyo kaji inijnuni chaa un naa
da. Ni ka kusɨin da ichi Yandios, chi ni ka
nandeokava ini da. 3 Sia'an xnda'u da yɨvɨ ti
kachi da ja tukaa ga kuu nanda'a yɨvɨ naa i.
Ti suni kachi da ja tukaa kuu kaji yɨvɨ tɨjnɨ
nuu ndeyu. Ko tu ni kachi Yandios sia'an,
chi maa ya ni sa'a taka un. Ti su'va ni kachi
ya ja kuu nanda'a yo naa yo, ti suni kuu
kaji yo taka nuu ndeyu nu na nakuanta'u
yo nuu maa ya ja kuu nuu taka un. 4 Chi
taka ni ja ni sa'a Yandios kuu ja va'a, ti tu
kachi yo ja skexiko yo ni ɨin un. Chi su'va na
nakuanta'u yo nuu ya nu ni ni'in yo. 5 Taka
un ni ja'a ya nuu yo ja ka kuu yo se'e ya, ti
nɨnɨ kuu ja na nakuanta'u yo nuu ya ja kuu
nuu ɨin ja kaji yo, chi maa ya xiin.

Na kuanukuachi ndaa yo nuu Cristo Jesús

6 Na siin ri xndaku ri nuu ra, Timoteo.
Ti sia'an kuni ri ja na xndaku ra nuu ñani
jna'an yo, yɨvɨ ka kandixia jnu'un Cristo
Jesús, nava tu naa ini i taka jnu'un un. Nu
sia'an na sa'a ra ti junukuachi ndaa ra nuu
Jito'o Cristo Jesús. Sia'an ka'an ri jiin ra ti
chaku ndɨ'ɨ ini ra nava ka'an jnu'un un, chi
undi nuu ni kandixia ndaa ra. 7 Ja sia'an kuu
ja koto sa'a ra nava nuu jnu'un ka ka'an yɨvɨ
ñuyɨvɨ ja'a, chi ka jani da jnu'un nava ni ka
sa'a yɨvɨ Israel jana'an, ko tu yoso jnu'un un
nuu tutu Yandios. Chi mani ka xnda'u da
yɨvɨ naa i, ti ka kandixia i jnu'un ka ka'an
da. Ko maa ra, koto sa'a ra jniñu yukan.
Ro'o kuu ja kukutu ini ra ti kaka ndaa ra
ichi Yandios. 8 Ti nava sia'an na koo jnu'un
ndee ini yɨkɨ kuñu ra, ti na kuu ndee ini ra
ti kuu kutu ini ra jiin jnu'un Yandios. Chi
yukan kuu ja ja'a jnundee ini ro'o vijna nɨ
chaku ra. Ko su'va ndusɨi ga ini ra nu na
jaa kɨvɨ najaa ra nuu kancha maa ya. 9 Ti
jandaa ndixia kuu jnu'un un chi sia'an sa
kuanukuachi ndaa yo nuu Yandios jiin nɨ
ini nɨ añu yo. 10 Vasu na kondo'o yo taka
jnu'un ndeva'a ka'an yɨvɨ sɨkɨ yo, vanuxia
ni ka kandixia ndaa yo maa Yandios chaku.
Ti maa Yandios chaku kuu ja nama sɨkɨ yɨvɨ
ñuyɨvɨ ja'a, ko ansu tendɨ'ɨ, chi nɨnɨ yɨvɨ ni
ka kandixia Cristo ni. Ti yɨvɨ yukan kuu ja
keta'u i nuu ya naa i. 11 Yukan kuu jnu'un
xndaku ri nuu ra, ro'o Timoteo, chi kanuu
ja na xna'an ra yɨvɨ naa i.

12 Koto kua'a ra jnu'un ja kuu ichi ini yɨvɨ
nde'e i ro'o vasu kaa suchi ra. Chi maa
ra kuu ja na kaka ndaa jiin jnu'un un. Ti
sia'an na koo ndoo jnu'un ka'an ra, nava
yukan na nde'e ti na kotonchaa yɨvɨ naa i
ja kuu ra ɨin chaa yɨñu'un, ti ñu'un nda'u
ini ra. Kava va'a ini ti kaka ndaa ra, ti
koto ma kondo'o ini ra ɨin jniñu kue'e. Chi
su'va kava yɨñu'un jiin taka yɨvɨ ka kandixia
un. 13 Kuni ri jaa ri, ko nɨ kuu kuee ri, ti
ro'o sa'a taka jniñu kanuu ga ja iyo nuu
kancha ra jña. Ti koto naa ini ra ka'u ra
tutu Yandios nuu yɨvɨ ka kandixia un nu ni
ka ndututu ra jiin i. Xndaku nuu i ja na
siin i ichi Yandios, ti nava sia'an na chaku
va'a ga ini i jnu'un Yandios. Yukan kuu ja

sa'a ra jiin ñani jna'an yo, ti sa na jaa ri.
14 Koto ma naa ini ra sa'a jniñu nava ta'u ni
ja'a Yandios nuu ra ja na ka'an ra jnu'un
ya. Chi taka chaa ña'nu ka ndiso jniñu nuu
ɨvɨ ka kandixia un ni ka chuxndee da nda'a
da xini ra. Ti ni sa'a Yandios ja na kachi
da ja sia'an kundiso jniñu ra. 15 Kukutu ini
jiin taka jnu'un xndaku ri nuu ra ja'a, ti
jiin inijnuni ra xndaku vii ra nuu ɨvɨ naa
i. Nu sia'an ni'in na xndaku ra jnu'un un,
ti yukan na kotonchaa ɨvɨ naa i ja ni'in
kua'an ra jiin jniñu va'a un. Ti yukan kuu
ɨn jnu'un kanuu ga ja xndaku ri nuu ra,
Timoteo.
16 Koto va'a ra maa ra nava kuncha ra.
Kava ɨñu'un ra ti xndaku vii ra nuu taka
ɨvɨ ka kandixia un. Chi nu na sa'a ra taka
un, ti keta'u ra nuu Yandios jiin taka ɨvɨ ni
ka chunso'o jnu'un ka'an ra un.

Nava koo jnu'un ka'an yo jiin ɨvɨ ka
kandixia

5

1 Ru'u Pablo, na kachi ri nuu ra Timoteo,
nava xndaku ra nuu ñani jna'an yo naa i.
Koto ma kanajiin ra nuu ɨn chaa ña'nu iyo
nuu ɨvɨ ka kandixia un, chi su'va xndaku
vii ra nuu da nanu ja kuu da tata ra. Ti suni
xndaku nuu chaa kuachi un nanu nuu ɨn
ñani maa ra. 2 Suni sia'an xndaku ra nuu
ña'an ña'nu un nanu nuu nana ra, ti suni
sia'an nuu ña'an kuachi un. Xndaku nuu ña
nanu nuu kua'a maa ra, ko na koo ndoo añu
ra hora xndaku ra nuu ña naa ña.
3 Ka'an ɨñu'un ra jiin taka ña'an ni ka
kendo maa ɨn ña. Ti chindee ña'an un naa
ña nu tu ɨn ɨn jna'an ña ja koto nda'u maa
ña. 4 Ti nu ɨn ña na kendo maa ɨn ña, ko
nu iyo se'e ña xi se'e chani ña, ti se'e ña un
kuu ja na koto va'a maa ña. Chi nu na sa'a da
sia'an naa da, ti yukan kuu ja ka nachunaa
da ja ka tau da nuu tata da jiin nuu nana da,
chi ni ka jito va'a ɨvɨ ña'nu un kɨvɨ ni ja'nu
lulu da ja ka kuu da se'e i. Nu taka jniñu
un na siuku yo, ti yukan kuu ja kanuu ja
kuu nuu Yandios. 5 Ti nu ɨn ña'an ni kendo
maa ɨn ña, ja ni kendo nda'u kuɨtɨ ña, ja
tukaa ga ni ɨn jna'an ña ja koto maa ña.
Ko nu iyo ndaa ini ña jiin jnu'un Yandios, ti
siuku ndaa ña taka jnu'un un, ti kuu nduu
kuu ñuu jikanta'u ña nuu Yandios. Ti ja
kuu ña'an un na chindee Yandios maa ña.
6 Ko nu ka iyo ña'an ja tu ka siuku va'a ña
jnu'un Yandios, ti ñaa yukan jikonuu ña jiin
jnu'un sɨɨ ini ja yɨsɨkɨnchaa ña maa ña jiin
chaa. Ti ña'an un kuu ña nanu ɨn ndɨyɨ
ja tukaa chaku, chi ni naa ini ña Yandios.
7 Taka jniñu un xndaku ni'in ra nuu ɨvɨ, ro'o
Timoteo, ti nava na kuandatu i taka jnu'un
ja'a. Ti sia'an tu ka'an ɨvɨ sɨkɨ yo ja tu ka
xndaku yo nuu ña'an ni ka kendo nda'u. Nu
na kuandatu ña jnu'un un, ti tu nɨnɨ kuu
ja kani nduxaan yo nuu ña naa ña. 8 Ti nu
iyo ɨvɨ kandixia ja tu jini da nasa koto va'a
da maa da ini ve'e da jiin se'e da jiin ñasɨ'ɨ
da, ni tu jito nda'u da ñani jna'an da, ti yuji
ga ɨvɨ un ja sa'a i sia'an ansu ɨvɨ tu ka
kandixia.
9 Sia'an na jankoso sɨvɨ ña'an ka kuu ña'an
ni kendo maa ɨn un nuu tutu, ña'an ka'iin
uni xiko kuiya xi vi'ga. Ko nu ɨn ni yɨɨ ña
ni iyo, ti tu ni jikonuu ña jiin ɨnga chaa ja
sɨkɨ jnu'un sɨɨ ini un. 10 Nu ka ka'an va'a
ɨvɨ sɨkɨ ña ja kuu ña ɨn ña'an va'a jiin taka
jniñu sa'a ña, nu ni skua'nu va'a ña se'e ña,
suni nu ñunda'u ini ña jiin ɨvɨ ka jikonuu,
nu ka junukuachi nɨ ini nɨ añu ña nuu taka
ñani jna'an ña ja ka kandixia, ti suni nu ka
chindee ña taka ɨvɨ ka jna'an sava'ni ga
nundo'o, xi sava'ni ga na ɨnga ni jniñu ni ka
sa'a ña, nu ka iyo ña'an maa ɨn ka ñunda'u
ini ña sia'an, ti na jankoso sɨvɨ ña nuu tutu.
11 Ko koto chiso ra taka ña'an ni ka kendo
suchi un nuu tutu, chi sɨkɨ ja nɨ ka iyo suchi
ini ña ti kondo'o ini ña nanda'a tuku ña,
ti jiin yukan ti naa ini ña jnu'un ni chiso-
jnu'un ña nuu Cristo, chi ñukuu ini ña ja
nanda'a tuku ña. 12 Yukan na ti nchakuachi
ña ja sɨkɨ ja tu ni siuku ña jnu'un ni chiso-
jnu'un ña. 13 Ko vi'i ga nu ka iyo ña'an ka
jikonuu taka ve'e, ti ka ndee kuxi ña. Ko
ansu nɨnɨ kuxi ña, chi jikonuu ña jiin jnu'un
kue'e. Ka'an ña sɨkɨ ñani jna'an ña taka
jnu'un ja tu nijniñu. 14 Yukan kuu ja na
xndaku ri nasa kuu jiin taka ña'an un naa
ña. Va'a ga ja na nanda'a tuku ña ti na koo
se'e ña naa ña, ti nava na kuu ña ɨn ña'an
kɨnda'a va'a ve'e ña. Sia'an na kuu jiin ña'an
un naa ña nava tu ka'an ɨnga ɨvɨ sɨkɨ ña naa
ña. 15 Sia'an na kachi ri, chi ka iyo tɨjnɨ ña'an
ja ni ka nandeokava sɨkɨ jnu'un Yandios, ti
ka ndikun ña jniñu sa'a ja'u'u un.
16 Ja kuu nuu taka ɨvɨ ka kandixia un, nu
ka iyo ɨn ɨn ña'an ni kendo maa ɨn ini
ve'e i, ti kanuu ja na koto i ña'an un, nava
tu kua'a i nundo'o ñani jna'an i ja koto i

ña'an un. Ti nava sia'an na kundee yɨvɨ un
chindee i na'an ja ni ka kendo nda'u xaan
ga. Chi nda'u xaan ga, yukan kuu ja ka
nandɨ'ɨ ga ja na chindee ga yo. Sia'an na
xndaku ri nuu ra nava koo jiin taka un naa
ña.
17 Ɨnga jniñu xndaku ri nuu ra ja kuu
chaa ka ndiso jniñu nuu yɨvɨ ka kandixia
un, nava na ni'in ga da ja yɨñu'un da, nu
vii na xndaku da. Ti vii xna'an da jnu'un
Yandios nuu ra naa ra, ti suni sia'an kua'a
ra ja yɨñu'un da chaa un naa ra. Ti chindee
ra jiin ja kaji da naa da. 18 Chi sia'an ka'an
jnu'un Yandios: "Tu chu'un yo ñunu yu'u
xndɨkɨ yo nu kaa jitu tɨ." Ti suni kachi tutu
Yandios: "Na cha'u yo nuu chaa sa'a jniñu",
kachi. Ja sia'an kuu ja kua'a ja yɨñu'un chaa
ka ndiso jniñu nuu yɨvɨ ka kandixia un naa
ra.
19 Yukan ti koto sa'a ra nava jnu'un ka
ka'an yɨvɨ nu ka kankuachi i sɨkɨ ɨɨn chaa
ndiso jniñu un, nu tu ka iyo uu xi uni yɨvɨ
kua'a jandaa sɨkɨ da. 20 Ko ja kuu ɨɨn chaa
ndiso jniñu un, nu nau ɨɨn kuachi na sa'a da,
nduxaan nuu da. Kuni ja na nduxaan ra nuu
chaa ña'nu un, nava na nakuni da kuachi
da. Ko nduxaan ra nuu chaa un nuu ka
ndututu taka chaa ka ndiso jniñu un nava
sia'an ti na yu'u uu ga chaa un naa da, ti
tukaa ga siin da sa'a da kuachi. 21 Sia'an na
xndaku ri ja kuu chaa ka ndiso jniñu un, ti
sia'an siuku ra taka jnu'un xndaku ri ja'a,
ro'o Timoteo. Chi yukan ti ja jini va'a maa
Yandios jiin Cristo Jesús jiin taka tajnu ya ja
ka nani ángel, chi ka junukuachi tajnu un
nuu ya. Ja yukan kuu ja suni kanuu ja na
kuandatu ra nava ni xndaku ri ja kuu chaa
ña'nu un naa da. Kava ɨɨn nuu ini ra chi ɨɨn
ni ka kuu taka chaa ka ndiso jniñu un.
22 Nu na nduku ra ɨɨn chaa kundiso jniñu
nuu yɨvɨ ka kandixia un, ko tu nakaji yachi
ra chaa un. Chi nu na kuña'nu ɨɨn chaa ja
tu ja'i kujnuni va'a ini da jnu'un Yandios, ti
yuji da sa'a da ɨɨn kuachi. Ti suni undi ro'o
ja ni ja'a jniñu nuu chaa un, kunchakuachi
ra. Ja sia'an kuu ja koto va'a maa ra jiin
jniñu un nava tu chakuachi ra maa ra.
23 Ti sɨkɨ ja nuu nuu ku'u ra, ti na xndaku
ri nuu ra Timoteo. Tu kua'a ini ra ja ko'o
ra nɨnɨ nducha ni, chi suni kuu ko'o ra tɨ'lɨ
vino ja na kuu tajna ini ra.
24 Na xndaku ri nuu ra nasa kuu nakaji ra
chaa kundiso jniñu nuu yɨvɨ ka kandixia un.
Kuee tɨ'lɨ ki'in ra, chi ka iyo chaa ja tu jini
yo nu iyo kuachi da xi tuu. Yo'o tu jini yo
nau ɨɨn kuachi da iyo, ko kuee ga ti sa kuni
yo. Ja yukan kuu ja va'a nde'e ra nau ɨɨn
chaa nakaji ra ja na kundiso ɨɨn jniñu ña'nu
un. 25 Ti chaa va'a un naa da, chi ndijin ni
nde'e yo taka jniñu va'a ka sa'a da. Ti tu
jini yo nau ɨnga jniñu sa'a da, ko kuee tɨ'lɨ
ga ti sa kuni yo. Chi taka jniñu va'a un tu
kuu jankɨsa'yɨ, ti undi taka jniñu kue'e un
kenda nuu ndijin. Yukan kuu ja xndaku ri
nuu ra Timoteo, ja na nde'e va'a ra nau ɨɨn
chaa nakaji ra ja na kundiso jniñu ña'nu un.

6

1 Ɨnga jnu'un xndaku ri nuu ra Timoteo,
ja na xndaku ra nuu chaa ka kuu muzu
ja tu ka kinya'u. Na kava yɨñu'un da jiin
jito'o da nava tu ka'an ndeva'a yɨvɨ sɨkɨ sɨvɨ
Yandios jiin jnu'un Cristo Jesús, chi yukan
kuu jnu'un ka xna'an ru'u naa ri, ja ka
kuu ri apóstol. 2 Muzu ja tu kinya'u un, ka
junukuachi da nuu ɨɨn chaa ja suni kandixia
jnu'un Cristo Jesús, ti koto ma sa'a ni'in
ini da nuu chaa un vasu kuu da ɨɨn chaa
kandixia Cristo. Na kunukuachi yɨñu'un da
nuu jito'o da, ti su'va na sa'a yɨñu'un ga da
maa da. Ti sia'an na kunchuku mani da, chi
ɨɨn ni ka kuu da nuu Yandios.
Ja'a kuu ja xndaku ri, ti xna'an ra jnu'un
ja'a nuu yɨvɨ naa i.

Jniñu sa'a yo ja na koo sɨɨ ini yo

3 Na xndaku ri nuu ra Timoteo, nu ka
iyo ɨnga yɨvɨ ka xna'an jnu'un xndoña'an ja
tu kejna'an jiin jnu'un Jito'o Jesús, ya kuu
Cristo, nava ka kandixia yo, chi tu xndaku
ndaa da jnu'un Jesús ja maa ya kuu Cristo,
nava ka'an Yandios. Ti va'a kotonchaa ra
yɨvɨ un, chi su'va ndoo na kava ini yo jiin
jnu'un Jesús, ya kuu Cristo, ja ka iyo ndaa
añu yo. 4 Ti chaa xndoña'an un, chi kuu
da ɨɨn chaa vixi ja tu chaku kuɨtɨ ini da.
Yukan kuu nanu ɨɨn kue'e ja kande ini da,
chi nɨnɨ ka'an da jnu'un kue'e. Ti jajna'an
ini da ka'an da jnu'un chaa hebreo jana'an,
ka jankuncha da ka ka'an da, ti keja'a ka kuu
kuasun ini nuu jna'an da, ti ka ka'anchaa
jna'an da, ti tukaa iyo jnu'un mani ini nuu
jna'an da. 5 Ti ka kanaa da jiin yɨvɨ tu ka
iyo va'a inijnuni, yɨvɨ tu ka chaku ini jnu'un
ndaa, chi undi nuu ni ka keja'a yakua da jiin
jnu'un Jesús, ya kuu Cristo. Ti tu ka ndikun
ndaa da jnu'un Yandios, chi ka ndo'o ini da

ja jiin jnu'un un ti tava da xu'un. Ti na kachi
ri nuu ra ja koto ma kejna'an ra jiin yɨvɨ un
naa ra. Kundikun ndaa ra jnu'un Yandios
naa ra, ti ansu ja kondo'o ini ra ja ni'in ra
xu'un.
6 Jandaa ndixia kuu ja xu'un un kuu ɨin
ya'u, ko va'a ga ja na kuandatu yo nuu
Yandios ti ansu ja kuñukuu ini yo kuñava'a
yo xu'un. 7 Chi vichi lɨɨ yo ni kaku yo nuu
ñuyɨvɨ ja'a ti suni sia'an kɨvɨ kuū yo. Tu
ndoo ki'in yo jiin chi nanunda'a ni yo ti
kua'an yo. 8 Ko nu ni'in yo tɨ'lɨ ja kuchaku yo
jiin ɨin sa'ma kundii yo, ti jiin yukan na koo
sɨɨ ini yo. 9 Ti tu kondo'o ini yo ja kuu riku
yo nanu ka ndo'o ini sava yɨvɨ ja kuu riku
i. Ko tu ka ni'in jna'an i, chi jiin inijnuni
ñaa un ti ka yuji i, ti ka kanakava i nuu
nundo'o, ti vi'i ga ka jna'an i, ti ka xnaa i
jniñu i. 10 Chi ja ka ndo'o ini i ja na ni'in i
xu'un, ti su'va ka xnaa i maa i jiin yukan, ti
tukaa ga ka kuni i kundikun i ichi Yandios,
ni tukaa ka kandixia ndaa i Jesús. Ja sia'an
ti kii xaan nundo'o nuu i ja kuu taka ga kɨvɨ
na kuchaku i ja sia'an ka ndo'o xaan ini i
kuñava'a i xu'un un.

Taka jniñu sa'a yo ja ka ñukuu ini yo Cristo

11 Ru'u Pablo, na xndaku ri nuu ra ro'o
Timoteo, ja koto nde'e ra ti koto sa'a ra
nava jniñu ka sa'a yɨvɨ un. Siin nava kua'an
ra chi sia'an ni nakaji Yandios ro'o ja na
kunukuachi ra ɨin jniñu ña'nu un nuu ya,
ti sa kundikun ndaa ra ichi ya, ti kuñukuu
ini taka jnu'un ya. Kuandatu ti kandixia
ndaa jnu'un ya, ti nɨ ini nɨ añu ra siuku taka
jniñu ta'u ya nuu ra nava na kundee ini ra.
Ko kava kuee ini ra jiin taka jniñu sa'a ra,
chi vanuxia kandixia ndaa ra jnu'un Cristo
Jesús. 12 Chi ja sia'an ti ja ñukuu ini ra nava
ni ki'in ra ichi ya, ti yukan siin ra ko nɨ ini
nɨ añu ra kaka ra ichi ya undi na jaa kɨvɨ
kuū ra, ti no'on ra undi andɨvɨ nuu kuncha
ra jiin Yandios, ti tukaa ga kuū ra. Chi sɨkɨ
yukan kuu ja ni nakaji ya ro'o ja ni kachi
ra, ti ni stuu ra ɨin jnu'un nuu yɨvɨ kua'a
ni ka ñuso'o. Chi ni kachi ra nuu yɨvɨ un
ja ni kandixia ndaa ra jnu'un Cristo Jesús.
Jiin taka jniñu ni sa'a ya, ni chisojnu'un ra
ja siuku ndaa ra taka jnu'un un, ti yɨvɨ ni ka
ñuso'o un, suni kua'a i jandaa. Naxndaku ri
jnu'un ja'a nuu ra Timoteo nava kuni maa
Yandios, chi maa ya sa'a ja ka chaku yo.
13 Ti suni xndaku ri nuu ra nava kuni maa
Cristo Jesús, chi ni kachi ndaa ya nuu chaa
ni kuña'nu ni nani Poncio Pilato, ti tu ni
yu'u ya ka'an ya, chi ni kachi ndaa ya jnu'un
un. 14 Ja sia'an kuu ja kuandatu jniñu ta'u
ri nuu ra, chi ka'an ndaa kuɨtɨ ri, ti tu kuu
nasama ra jnu'un un, chi ka'an ndaa kuɨtɨ
ri, ti tu kuu nasama ra jnu'un un, chi tu
xnda'u ri. Ti sia'an kuandatu, ti siuku ra
taka jnu'un un undi na jaa kɨvɨ nchaa maa
Jito'o Jesús, ya kuu Cristo, ya ndiso jniñu
ña'nu nuu Yandios. Sia'an na koo ti koto
ma yuji ra, nava tu ka'an yɨvɨ sɨkɨ ra. 15 Chi
nu na jaa kɨvɨ un ti Yandios siuku ya jnu'un
ja'a, ti taji ya Se'e ya Cristo Jesús, chi maa
ɨin ni Tata yo Yandios kuu ya kuña'nu xaan
nuu nɨ tu'u ñuyɨvɨ. Ti maa ɨin ni Yandios
iyo ja kuu nuu taka ga chaa ka kuña'nu. Ti
suni maa ɨin ni Yandios kuu ja ta'u jniñu
nuu taka chaa ka ndiso jniñu nuu ñuyɨvɨ
ja'a. 16 Maa ɨin ni Yandios kuu ja tu ji'i, chi
chaku ya sia'an ni jakuu saa ni, ti taja ii nuu
kancha ya ja ni tu kuu tu'va ɨiñ yɨvɨ nuu
ya, ti ni ɨin yɨvɨ tu ka jini nuu ya. Ti yo'o
na kunchañu'un yo ya taka kɨvɨ, chi maa ya
kuu ja ta'u jniñu nuu ñuyɨvɨ ja kuu saa ni.
Ti sia'an na koo.
17 Ti ro'o Timoteo, xndaku ra nuu yɨvɨ riku
kanchuku nuu ñuyɨvɨ ja'a. Kachi jiin da ja
koto kava vixi ini da ɨin ndajniñu kua'a ka
ñava'a da, ti ni koto kundiyo ini da nuu
xu'un un, chi tu ni'in jniñu, ti ni tu nama
un maa da. Xndaku nuu da ja na kuñukuu
ini da Yandios, chi maa ya kuu ja kua'a ja
kuchaku yo. Ja'a ya taka ja nandɨ'ɨ yo, ti
sia'an na koo sɨɨ ini yo jiin taka ja ja'a ya
nuu yo taka kɨvɨ. 18 Sia'an xndaku ra nuu
yɨvɨ riku un, ti nava na sa'a i taka ja va'a,
ti na nde'e i nasa chindee i tɨ'lɨ taka yɨvɨ
nda'u un. Na tejna'an i jaku xu'un ka ñava'a
i un nuu yɨvɨ nda'u. 19 Nu na sa'a i taka
un ti sia'an ka nakaya i ta'u i nuu andɨvɨ,
chi nde'e Yandios taka jniñu ka sa'a i nuu
ñuyɨvɨ ja'a. Ti nu na jaa kɨvɨ ja najakoyo i
nuu andɨvɨ, ti yukan nanita'u i nuu Yandios
ja tukaa ga kuū i.

Jnu'un sandɨ'ɨ ni ga ni tatu Pablo nuu
Timoteo
20 Ro'o Timoteo, ja'a na xndaku xaan ri
nuu ra ja na koto va'a ra taka jnu'un jini
ra sɨkɨ Jito'o Jesús, ya kuu Cristo, chi ndɨ'ɨ
jnu'un un chaku ini ra. Ti suni sia'an

xndaku ra nuu yɨvɨ ka kandixia un ti nava
tu kɨvɨ nduu i ɨnga ichi ja tu kejna'an jiin
jnu'un Yandios. Ti koto sa'a ra nanu sa'a
yɨvɨ ka sakanuu jnu'un ndaa jiin jnu'un
xndoña'an un, chi ka ka'an i nanu ja ka iyo
xaan inijnuni i, ko tu ni'in jniñu un, chi so
ka xnda'u i jiin jnu'un ka ka'an i un. [21] Chi
ka ka'an i ja ka iyo tu'va inijnuni i, ko tu
ka kandixia ndaa i jnu'un Yandios jiin taka
jniñu ni sa'a Cristo Jesús, chi ni ka kɨvɨ nduu
i ichi kuankoyo i.

Ka'an ri ja na sandee ini ra naa ra. Na
chindee chituu Yandios ro'o ti na kunda'u
ga ini ya maa ra naa ra. Ti sia'an na koo.

Tutu kuu uu ni chaa Pablo nuu Timoteo

1 Ru'u Pablo, kanxia'u ri jiin ra Timoteo,
ja na sandee ini ra. Kuu ri apóstol nuu
Cristo Jesús, chi sia'an ni tatu ya jniñu un
nuu ri, nava ni kachi maa Yandios ja na
kachanuu ri jnu'un Cristo Jesús. Ti ka'an
ri ɨin jnu'un ndaa ja taka yɨvɨ ka yɨ'ɨ nda'a
Cristo Jesús, ti kuchaku i ja kuu saa ni, chi
sia'an ni chisojnu'un Tata yo Yandios. 2 Ti
chaa ri tutu ja'a nuu ra Timoteo, chi kuu ra
nanu ɨin se'e ri. Na chindee chituu Tata yo
Yandios ro'o. Maa Jito'o Jesús na kunda'u
ga ini ya maa ra, ti nava sia'an na kukuee
kuncha ra.

Ja na ka'an ndaa Timoteo jnu'un Cristo Jesús

3 Ru'u Pablo, nɨnɨ nakuanta'u ri nuu
Yandios ja kuu ro'o Timoteo, chi vanuxia
kandixia ndaa ra Cristo Jesús. Nuu maa
Yandios kuu nu nakuanta'u ri, chi suni nuu
maa ya ni ka junkuachi chaa ni ka kuu
jna'an ri undi na jana'an. Junukuachi ri nuu
Yandios jiin nɨ ini nɨ añu ri. Ti taka kɨvɨ
jikanta'u ri nuu ya, ti nɨnɨ nuku'un ini ri
ro'o Timoteo. Ti jikanta'u ri ja na kua'a ya
taka ja na kumani nuu ra. 4 Kunda'u xaan ini
ri ro'o, chi nɨnɨ nuku'un ini ri na ni nde'e ra
kɨvɨ kua'an ri. Ti kuni ri ja na nakuni jna'an
tuku yo nava sia'an na ndusɨɨ xaan ini ri.
5 Nɨnɨ nuku'un ini ri nava ni kandixia ndaa
ra jnu'un Cristo Jesús. Xnakan ni keja'a
kandixia vela ra Loida jiin nana ra Eunice,
ti ndo'o ndixia ini ri ja suni sia'an kandixia
tu ro'o. Ja yukan kuu ja nɨnɨ nakuanta'u ri
nuu ya ja kuu maa ra.

6 Ti ru'u Pablo, xndaku ri nuu ra Timoteo,
ja na kuajniñu va'a ra ɨin ta'u ni ja'a Yandios
nuu ra, ja na ka'an ra jnu'un ya. Ti ta'u
yukan kuu ja ni ni'in ra na ni chuxndee ri
nda'a ri xini ra. Ka'an ri ja na siuku ra jniñu
ni ja'a Yandios nuu ra. 7 Koto yu'u ra, chi
tu ni sa'a kui'ya Yandios ini yo ja na yu'u
yo nde'e yo yɨvɨ. Chi su'va ni sa'a ya ja na
kuu ndee ini yo. Ni ja'a ya Espíritu Santo ja
na kuandatu yo na jniñu ta'u ya nuu yo, ti
na kunda'u ini yo ñani jna'an yo. Ni ja'a ya
Espíritu ja na kondo'o ndaa ini yo nava na
kaka yo ichi ya. Yukan kuu ɨin ta'u ni ja'a
ya nuu ro'o Timoteo.

8 Koto kukanuu ra ka'an ra jnu'un Jito'o
Cristo Jesús. Ni tu kukanuu ra ndakuni'in
ra ru'u Pablo, vasu kande ri vekaa sɨkɨ ja ni
xna'an ri jnu'un Cristo. Su'va kuanta'u taka
nundo'o un, chi suni sia'an ndo'o ri ja sɨkɨ
jniñu un, ti ndɨnduu yo ka ndiso jniñu ja na
ka'an yo jnu'un Yandios ja kuu Cristo Jesús.
Nɨ ini ra ka'an ra jnu'un Cristo, ti maa ya na
kɨtuu ro'o vasu na koo ndo'o koo nene ra.
9 Jandaa ndixia un chi maa Yandios ni nama
ya yo'o, ti ni sasɨin ya yo'o ja kuu maa ya.
Ni sandoo ya yo'o nava na kandixia yo jiin
nɨ ini nɨ añu yo. Chi kuni ya ja na kaka yo
ichi ya nuu ñuyɨvɨ ja'a. Tu ni nama ya yo'o
sɨkɨ ja va'a ni ka sa'a yo, chi so ja ni kuu ini
ga maa ya, ti ni ndunda'u ini ya yo'o undi na
ti xnukoo ga ya ñuyɨvɨ, ti ja ni nakaji ya yo'o
ja na nanita'u yo nuu ya. Ti ni suku ya nava
kuni ya, chi ni taji ya Se'e ya Cristo Jesús ja
ni sa'a ya ɨin jniñu ña'nu ja ni chunaa ya nuu
kuachi yo. 10 Ni stuu ndijin Yandios ja mani
ya jiin yo, chi ni kii Se'e ya Cristo Jesús ja ni
kii nama ya yo'o. Ni ji'i Jesús ko ni nandoto
tuku ya. Tu ni kendo ya ma'ñu ndɨyɨ un. Ti
yukan chaku ini yo ja suni kundee yo ki'in
yo andɨvɨ. Vasu na kuū yo ko nandoto tuku
yo. Ti yukan kunchuku yo ja kuu saa ni ja
tukaa kuū yo.

11 Maa Yandios ni nakaji ya ru'u ja ka'an
kaji ri jnu'un un. Ni taji ya ru'u ja na
kundiso ri jniñu apóstol, ti na sa'a ri jniñu
un, ja xna'an ri jnu'un Cristo Jesús nuu yɨvɨ
ɨnga nación ja tu ka yɨ'ɨ jiin nación Israel.
12 Sia'an ndo'o nene ri. Ko tu kukanuu ri
vasu kondo'o ri taka nundo'o un, chi nɨ
ini nɨ añu ri kandixia ri Cristo Jesús. Tu
kukanuu ri vasu na koo ndo'o koo nene ri,
chi ñukuu ini ri ja maa Yandios na koto va'a
ya ru'u jiin jniñu ni ja'a ya nuu ri. Ñukuu
ini ri ja sia'an koto va'a ya taka un undi
vijna ti undi na jaa kɨvɨ nchaa tuku Cristo.
Taka yukan sa'a Yandios nava na kuichanuu
jnu'un Cristo Jesús.

13 Ro'o Timoteo, siuku ndaa taka jnu'un
ni xndaku ri nuu ra, ti taka jnu'un un
xndaku ra nuu taka ñani jna'an yo yukan.
Kundikun ndaa ra jnu'un un, ti kunda'u ini
ra nuu ñani jna'an yo ja ka yɨ'ɨ jiin Cristo
Jesús, suni sia'an nanu ni kunda'u ini Jesús
maa yo. 14 Koto va'a ra jnu'un Cristo Jesús
nava tu sakanuu ɨnga jnu'un ja tu kejna'an
jiin jnu'un ndaa. Na chindee Espíritu Santo
ro'o nava na kuu, chi kancha Espíritu Santo

jiin yo.
15 Ja jini ra Timoteo, ja iyo yɨvɨ ka kandixia
Jesús kanchuku i ñuu Asia, ti yɨvɨ un tu ni ka
ka'an va'a i sɨkɨ ri. Ti ni ka xndoo i ru'u nanu
ni ka sa'a Figelo jiin Hermógenes.
16 Ko ja kuu Onesíforo, jikanta'u ri nuu
Yandios ja na chindee ya yɨvɨ kanchuku ini
ve'e da, ti na kunda'u ini ya maa da, chi
tɨjnɨ jinu ni kinde'e da ja kande ri presu, ti
ni chindee da ru'u. Tu ni kukanuu da vasu
kande ri vekaa. 17 Chi su'va ni nanduku nɨ ini
da ru'u, na ni chaa da ñuu Roma ja'a, undi ni
nani'in da nuu kande ri. 18 Jikanta'u ri nuu
Yandios nava na kunda'u ini Jito'o Jesús
maa da ja kuu kɨvɨ na nchaa tuku ya. Ti ro'o
Timoteo, ja jini va'a ra nasa ni janukuachi
da nuu yɨvɨ naa i ñuu Efeso. Yukan kuu ɨɨn
jniñu va'a ni sa'a Onesíforo.

Ka kuu yo nanu soldado nuu Cristo Jesús

2

1 Ro'o Timoteo, chaa ri tutu ja'a nuu ra ja
kuu ra nanu ɨɨn se'e ri. Ti ja'a na xndaku ri
nuu ra ja kuu sɨkɨ jniñu kundiso ra. Ka'an
ri ja na chindee maa Yandios ro'o nava jiin
nɨ ini nɨ añu ra kaka ndaa ra nuu ichi maa
ya. Jandaa ndixia kuu un, chi maa se'e ya,
ya kuu Cristo Jesús, ni jiña ya ichi un. Ja ka
yɨ'ɨ yo nda'a ya ti maa ya na chindee chituu
yo'o naa yo. 2 Ja ni xndaku xaan ri nuu ra
undi nuu, ti nde kua'a yɨvɨ ni ka jiniso'o un,
ka nakua'a i jandaa ja iyo va'a jnu'un Cristo
Jesús un. Vijna ti ro'o Timoteo, kuni ri ja
na kua'a ra jnu'un Cristo Jesús un. Vijna
ti ro'o Timoteo, kuni ri ja na kua'a ra jniñu
un nuu uu ga chaa va'a, ja ka jika ndaa ichi
Yandios, nava na ni'in da jnu'un ka'an da, ti
na xna'an da jnu'un Jesús nuu ɨnga yɨvɨ.
3 Vijna ti na xndaku ri nuu ra Timoteo
nasa kuu sa'a ra jniñu ja kuu nuu Jito'o
Cristo Jesús. Sa'a ra jniñu un nanu ɨɨn
soldado nu ja iyo tu'va da ja ki'in da nuu
iyo ɨɨn nundo'o. Ti suni sia'an sa'a ra jniñu
ja'a, chi ka kuu yo nanu soldado ja kuu nuu
Cristo Jesús. 4 Nu ɨɨn soldado siuku va'a da
ɨɨn jniñu nchaa da, ti tu kuu ki'in da ɨnga
jniñu sa'a da. Chi tu kuu kuandatu da nuu
uu jito'o, chi kuni ja na kuandatu da nuu ɨɨn
ni jito'o da. 5 Ɨɨn ni kuu jiin chaa ka yɨsɨkɨ,
ja nu da ka jinu, ti tu kundee da nu tu sa'a
da nava iyo jniñu ja kuu kunu da un. 6 Suni
sia'an ja kuu ɨɨn chaa sa'a jniñu nuu ñu'un
da, chi nu nɨ ini da na sa'a da jniñu, ti maa
da kuu ja na ki'in va'a taka jniñu ni sa'a da
un.
7 Vijna ti kani va'a ini nava iyo jnu'un
ka'an ri ja'a, ti maa Jito'o na chindee ya
ro'o ja na chaku ndɨ'ɨ ini ra taka jnu'un
ja'a. 8 Timoteo, ni ku'un ini ra ja ni nandoto
Jito'o Jesús nuu ñuji'i un. Ti ni kuu ya ɨɨn
jna'an David, chaa ni kuu rey na jana'an.
Ti yukan kuu jnu'un ka'an ri taka ñuu, ti
jnu'un un xndaku ja kuu kenchaa kuachi yo
nu na kandixia yo jniñu ni sa'a Jesús, ya kuu
Cristo, chi ndiso ya ɨɨn jniñu ña'nu un nuu
Yandios. 9 Ti sɨkɨ jnu'un un kuu ja ndo'o
nene ri kande ri vekaa nanu ja kuu ri ɨɨn
chaa ni ja'ni ndɨyɨ, ko jnu'un Yandios tu kuu
jankɨndi'yu. 10 Ja sia'an kuu ja na siuku ndaa
ri jniñu ndiso ri nuu Yandios vasu na koo
ndo'o koo nene ri. Ti sia'an na kundee ri
jiin jniñu un nava taka yɨvɨ ni nakaji maa
Yandios ja na keta'u i, na kuni i jnu'un ya. Ti
keta'u yɨvɨ un, chi ja ni kenchaa Cristo Jesús
kuachi i, ti kunchuku i jiin ya undi andɨvɨ
nuu vii kuña'nu i jiin ya ja kuu saa ni.
11 Timoteo, na kuu ndee ini ra jiin jniñu
ndiso ra nuu Jito'o Jesús, chi ja sɨkɨ jniñu un
ti iyo ɨɨn jnu'un ndaa ja ka'an sia'an:
Vijna tukaa ka kuu yo nanu ni kanda yo na
ti kandixia ga yo.
Vijna ti ka kuu yo nanu ja ja ni ka ji'i jiin ya,
chi ni ka kandixia yo ɨɨn jniñu ña'nu ni sa'a
ya ja kuu yo'o naa yo.
Ti yukan kuu nuu kunchuku yo jiin ya ja kuu
saa ni.
12 Nu na siuku yo vasu na koo ndo'o koo nene
yo, ko sia'an ti sa kuu kɨvɨ yo nuu ya
ja na ta'u yo jniñu jiin ya.
Chi nu na chisa'yɨ yo ti kachi yo ja tu jini yo
Cristo,
ti suni maa ya kachi ya ja tu nakuni ya nuu
yo.
13 Ti nu tu siuku ndaa yo taka jnu'un chiso-
jnu'un yo nuu ya,
ko maa ya chi siuku ndɨ'ɨ ya jnu'un ni
chisojnu'un ya,
chi maa ya kuu Yandios, ti tu kuu na tu'u ini
ya ja chisa'yɨ ya jnu'un
ni chisojnu'un ya.

Chaa sajniñu va'a ja siuku jiin jnu'un ya

14 Na kachi ri nuu ra Timoteo, nuku'un
ini taka jnu'un xndaku ri ja'a. Ti suni
sia'an xndaku ra jnu'un ja'a nuu yɨvɨ ka
kandixia yukan. Xndaku ra nuu yɨvɨ un ja
tu ka'an i jnu'un xndoña'an nanu ni ka sa'a

chaa hebreo na jana'an, chi tu nijniñu kuɨtɨ
jnu'un un. Sia'an ka ka'an yɨvɨ un, chi tukaa
ka kandixia ndaa i jnu'un Yandios ja sia'an
ka ka'an i, ti so ka xnda'u i yɨvɨ ka kandixia.
15 Ko maa ra, ja ni ja'a Yandios inijnuni ra ja
na sa'a ra jniñu ni ja'a ya nuu ra. Sia'an siin
ra jiin jniñu un jiin nɨ ini nɨ añu ra nava tu
kukanuu ra nu ni najaa ra nuu ya. Ti sia'an
xna'an kaji ra jnu'un Yandios nuu yɨvɨ ka
ñuso'o, chi yukan kuu ɨɨn maa jnu'un ndaa.
16 Koto ma kɨvɨ nduu ra jiin jnu'un kue'e ja
ka ka'an yɨvɨ naa i, chi tu kejna'an jnu'un ka
ka'an i nava ka'an maa Yandios. Tu chun-
so'o ra jnu'un kue'e un chi ni tu nijniñu.
Ti yɨvɨ ka ñuso'o jnu'un un tukaa ka kuni i
siuku i jnu'un Yandios, chi su'va ni ka kuxio
i, ti ni ka ndukue'e xini i ja sia'an ka ka'an
i. 17 Nu tu kasɨ ra jnu'un kue'e ka ka'an
chaa un, ti kuichanuu ki'in nanu ɨɨn kue'e
xaan. Ti yukan ka iyo uu chaa ka ka'an
jnu'un un, ti chaa un ka kuu Himeneo jiin
Fileto. 18 Chaa un tukaa ka siuku ndaa da ichi
Yandios, chi ni ka sana da ichi kuankoyo
da. Ka ka'an da ja tukaa nandoto ndɨyɨ,
chi ja ni ya'a kɨvɨ yukan. Ti jiin jnu'un un
ka sakanuu da ini yɨvɨ ka kandixia ndaa.
19 Ko maa Yandios ni chisojnu'un ya ɨɨn maa
jnu'un ndaa kuɨtɨ. Ti jnu'un un ka'an sia'an:
"Jini maa Yandios taka yɨvɨ ni nakaji ya ja
na nanita'u i nuu ya", kachi. Suni iyo ɨnga
jnu'un ka'an sia'an: "Taka yɨvɨ ndakuni'in
sɨvɨ Jito'o Jesús, ti kuxio i nuu kuachi",
kachi.
20 Sa'a yo nava nuu ve'e ɨɨn chaa riku, ka
ñava'a da tɨjnɨ nuu ndajniñu oro jiin plata
va'a xaan, ko suni iyo ndajniñu ñu'un jiin
yujnu, iyo ja va'a ti iyo ja tu va'a. Ja va'a
un kuajniñu da ja kuu nuu kanuu ga, ti ja tu
va'a un kuajniñu da ja kuu taka kɨvɨ. 21 Ko
taka ndajniñu tu va'a un nu ni ka kukue'e
ni ti tukaa kuajniñu yo. Ti sia'an kuu jiin
yo'o naa yo, chi nu na nakani ini yo ti xndoo
yo taka jniñu kue'e un na kendo ɨɨn jinu.
Yukan ti kuu yo nanu ɨɨn ndajniñu va'a.
Nanu jajniñu ndajniñu va'a un ja kuu kanuu
ga, suni sia'an kuajniñu Yandios yo'o ja kuu
nuu jniñu maa ya, ja na sa'a yo taka jniñu
va'a ja kuu nuu Jito'o Cristo Jesús.
22 Ja'a na xndaku ri nuu ra ro'o Timoteo.
Sa'a sɨɨ taka jnu'un ñaa ka ndo'o ini chaa
kuachi naa da. Va'a ro'o, chi ja ni jnuu ga
ini ra nava kaka ndaa ra jiin jnu'un Yandios.
Siuku ndaa taka jnu'un un ti sa kuee koo ini
ra, ti kunda'u ini nuu taka ñani jna'an ra ka
kandixia Jesús. Sia'an kava va'a ini ra jiin
taka yɨvɨ ka kandixia, chi ka iyo ndoo añu
i ka ndakuni'in i ti ka kanajaa i sɨvɨ Jito'o
Jesús.
23 Tu nde'e ra nuu chaa ka ndakuni'in
jnu'un chaa Israel na jana'an, chi tu ni-
jniñu kuɨtɨ jnu'un un. Nde'e ra ja sia'an
ka ka'an ka ka'an da, ti ka keja'a ka kanaa
da ja sɨkɨ jnu'un un. 24 Ko maa ra Timoteo,
kuanukuachi ndaa nuu Jito'o Jesús, ti tu kɨvɨ
nduu ra jiin chaa ka ka'an ka ka'an ti ka
keja'a kanaa un. Chi su'va, kava va'a ini ra
jiin tendɨ'ɨ ñani jna'an ra ti va'a xndaku ra
nuu i naa i. Ti ka'nu koo ini ra jiin i vasu
na ka'an ndeva'a i sɨkɨ ra. 25 Kava vita ini
ti xndaku konu'un nuu yɨvɨ ka kuu ichi ini
ka nde'e ro'o. Sia'an xndaku vii ra nuu i, ti
nava na nakani ini i nuu kuachi i, ti na ni'in
i jnu'un ka'nu ini nuu Yandios. Nu sia'an na
kuandatu i, ti nakuni ndaa i nava kuni ka'an
jnu'un Yandios ja sɨkɨ Jesús, chi yaa yukan
kuu ya ndiso jniñu ña'nu nuu maa Yandios.
26 Sia'an xndaku ra nuu i, ti nava na chaku
ini i nava kuu jnu'un ndaa. Ti na kuxio
i nuu jnu'un ka xna'an i sɨkɨ jnu'un chaa
Israel jana'an, chi jnu'un un mani jnu'un
xndoña'an kuu. Ti jiin jnu'un xndoña'an un
ni chindasɨ ja'u'u un maa i ja na sa'a i nava
kuni maa.

Ja yukan kuu ja ro'o Timoteo, xna'an
ndaa nuu yɨvɨ kandixia yukan.

Nasa koo yɨvɨ ja kuu kɨvɨ sandɨ'ɨ ni ga

3

1 Kuñukuu ini ti kuni ra nava koo ja kuu
kɨvɨ sandɨ'ɨ ni ga, chi jaa kɨvɨ nu koo xaan
nundo'o. 2 Ja kuu kɨvɨ yukan na ti nduvixi
ini yɨvɨ naa i, ti kuu ini nuu maa i. Kondo'o
xaan ini i nuu xu'un i, ti kuu ichi ini i
jiin jnu'un nduvixi un. Ti ja kuu kɨvɨ un,
ka'an ndeva'a xaan i sɨkɨ Yandios. Tukaa
kuandatu i nuu tata i, nuu nana i, chi nduu
nde'e i nuu tata i. Nduu kua'an yɨvɨ ti tukaa
ka'an yɨñu'un i sɨkɨ jnu'un Yandios. 3 Ni
tukaa kava nda'u ini i, ni tu koo jnu'un mani
ini jiin yɨvɨ. Ka'an ndeva'a i sɨkɨ ñani jna'an
i. Sia xaan i maa i ja na kondo'o ndeva'a
ini i, nduu xaan ini i, ti nduu nde'e i, chi
tukaa kuanta'u i taka ja va'a. 4 Nakua'a i
ñani jna'an i nuu chaa ka jito u'u ña'an, ti
tu yu'u i ja na kunchakuachi i. Nduvixi ini
i ti skee ichi ña'an i. Nduku i taka ja kuu sɨɨ

ini maa i ti tukaa nanduku i Yandios. [5] Kachi
i ja ka kandixia ndaa i Jesús, ko ini i chi jika
kuu, ti chisa'yɨ i taka jniñu ni sa'a ya, chi tu
siuku i jnu'un ka'an i.

Tu kɨvɨ nduu ra jiin yɨvɨ yukan, chi mani
jnu'un kue'e ka ka'an i. [6] Chi chaa un,
kɨvɨkoyo da ve'e ñasɨ'ɨ ti xnda'u da ña'an un,
vasu yayukan ni ka yaku ña ni ka chakuachi
ña maa ña ja sɨkɨ jnu'un ñaa ini, chi tu
ka jini kuɨtɨ ña jnu'un Yandios. [7] Nɨnɨ ka
skua'a ña ja ka nanduku ña ɨɨn jnu'un va'a,
ko tu ka chu'un ini ña vasu ka jini ña nava
ka'an jnu'un Cristo Jesús. [8] Sia'an ni ka sa'a
chaa ni ka sa'a tasɨ ja ni ka nani Janes jiin
Jambres. Ni ka ka'an ndeva'a da sɨkɨ jnu'un
ni ka'an Moisés. Ti suni sia'an sa'a chaa tu
ka kuni kandixia ndaa jnu'un Jesús. Chaa
un ka ñava'a da inijnuni kue'e, chi ka ndo'o
ini da ja ka ka'an va'a da jnu'un Yandios,
vasu ni ka sana inijnuni da naa da. Chi ka
ndo'o ini da ja ɨɨn nuu jnu'un un jiin jnu'un
Yandios nava ka kandixia yo Jesús. [9] Ko tu
kundee da chi tu ni jniñu nava ka ka'an da,
chi ni ka nduñaa inijnuni da. Ti taka yɨvɨ ka
jini i ja mani jnu'un xndoña'an ka ka'an da,
nanu ni ka ka'an Janes jiin Jambres. Taka
yukan kuu ja koo ja kuu undi sandɨ'ɨ ni ga
kɨvɨ.

[10] Ko ro'o Timoteo, ja jini va'a ra nava ni
kuncha ri, ti jini ra nava ni xna'an ri jnu'un
Yandios. Ni kuncha yɨñu'un ri nava iyo ichi
Yandios, ti nɨ ini nɨ añu ri ni nchañu'un ri
ya. Ni sa'a konu'un ri ti ni siuku ndaa ri taka
jniñu ni ta'u ya nuu ri, ni ñu'un nda'u ini
ri nuu taka ga ñani jna'an yo, ti ni kundee
ri jiin taka nundo'o ni jna'an ri. [11] Suni jini
va'a ra Timoteo taka nundo'o ni jna'an ri na
ni ka ndikun yɨvɨ ru'u ñuu Antioquía, Iconio
jiin Listra. Yukan ni ka jito u'u yɨvɨ ru'u ja ni
ndo'o ni nene ri. Ko maa Jito'o ni nama ya
ru'u nuu taka nundo'o un. [12] Jandaa na kachi
ri ja taka yɨvɨ ka kuni kaka ndaa jiin jnu'un
Cristo Jesús, koto i nundo'o chi koto u'u yɨvɨ
maa i. [13] Ko yɨvɨ kue'e ja ka xndoña'an un,
siin i nava ka sa'a i ti vi'i ga ka jna'an i, chi
ka xndoña'an i ja ni ka ndeokava ini i ni sa'a
jnu'un ni ka kandixia i un.

[14] Ko maa ra Timoteo, koto kuncha ra
sia'an, chi ansu sia'an ni ka xna'an yɨvɨ ro'o.
Jini va'a ra nau yɨvɨ ni xna'an ro'o, ti ni
xna'an ndaa yɨvɨ un. [15] Ja jini ra ja jnu'un
ii kuu jnu'un Yandios, chi undi lulu ra ni
kutu'va ra. Ti jiin jnu'un un ni chaku ini ra
nava ni kencha kuachi ra ja na nita'u ra. Ti
ni ka'u ra nuu tutu ii un taka jniñu ni sa'a
Cristo Jesús ja ni nama ya yo'o naa yo, ti ni
kandixia ndaa ra un. [16] Ja jini ra Timoteo,
nasa ka'an tutu ii, chi maa Yandios ni ka'an
inijnuni taka chaa ni ka chaa tutu ya. Ti
jnu'un ja'a kuajniñu yo ja xna'an yo nuu
yɨvɨ naa i ja na xndaku yo nuu i. Ti tu nɨnɨ
kuu ja kuani nduxaan yo ja na najista yo i,
ti na nachu'un ichi yo i. Sia'an sa'a yo nava
na kava yɨñu'un i, ti na kundandikun i ichi
Yandios. [17] Ti Sia'an na chu'un ini taka yɨvɨ
ka kandixia jnu'un ya, ti na sa'a i taka jniñu
va'a. Chi sia'an na sa na chaku ini i nasa
xndaku i nuu ɨnga yɨvɨ naa i.

4

[1] Ru'u Pablo, vijna ka nde'e maa Yandios
jiin Jito'o Cristo Jesús, ti na xndaku ri nuu
ra. Sia'an ka'an ri chi ja nduña'nu xaan ya
ja kuu kɨvɨ nchaa ya kii xndichi ya yɨvɨ ka
chaku jiin yɨvɨ ni ka ji'i. Nduña'nu ya, ti
ta'u ya jniñu nuu taka ñuyɨvɨ jiin andɨvɨ.
[2] Kanda'u ri jiin ra ja na xndaku ndaa ra
jnu'un Cristo Jesús nuu yɨvɨ chunso'o, xi
vasu nuu yɨvɨ tu ka kuni kunso'o, ko sia'an
xndaku ra. Sia'an xndaku ni'in ra vasu kuee
ti sa na kɨvɨ jnu'un un ini i. Ti nu tuu, ti
nɨnɨ nduxaan ra nuu i. Ko va'a nakani ichi
ra nava kaka i ichi ya, ti suni kua'a kava ini
ra jiin taka yɨvɨ un naa i. [3] Kanu ja sia'an na
xndaku ra jnu'un un nuu yɨvɨ vijna, chi jaa
kɨvɨ ja tukaa ga kuanta'u i jnu'un Yandios.
Chi su'va ki'in i nava ka kuu ini maa i,
naska'an jna'an i, ti kejna'an i jiin taka chaa
ka xna'an sava'ni ga jnu'un ja ka jajna'an ini
i kunso'o i. [4] Chi yɨvɨ un nandeokava i sɨkɨ
jnu'un ndaa, ti kusɨɨ ga ini i kunso'o i jnu'un
ka ka'an chaa ka xndoña'an jiin jnu'un. [5] Ko
maa ra Timoteo, koto kɨvɨ nduu ra jiin yɨvɨ
un. Chi su'va na kukutu ini ra koto va'a
ra jniñu ni ja'a Yandios nuu ra. Kua'a ini
ra kondo'o konene ra, chi jniñu ra kuu ja
na kachanuu ra jnu'un Yandios nava ni kii
Cristo Jesús. Ti sia'an siuku ra jniñu ni ta'u
Yandios nuu ra, chi nuu maa Yandios kuu
nu junukuachi ra.

[6] Taka jnu'un ja'a kuu ja na xndaku xaan
ri nuu ra Timoteo, chi ja kuan kuyajni kuū
ri. Ti nasoko ri maa ri nuu Yandios, ko ja ni
junukuachi ri nuu ya jiin nɨ ini nɨ añu ri, ti
sa na kuū ri. [7] Iyo xaan kuiya ja ni ki'in ri
ichi Yandios. Ni siin ri ichi yukan ti sia'an

kua'an ri undi vijna. Vasu ni jito ri nundo'o
ko ni kundee ri, chi ni ndikun ndaa ri ichi
Jito'o Jesús, ti ni jito va'a ri jnu'un yukan.
8 Ja'a na ti maa Jito'o Jesús ja ni sa'a nakoo
ya ja kuu ta'u nuu na jaa kɨvɨ nchaa tuku ya,
chi ni kundee ri ni jika ndaa ri jiin jnu'un
ya, ti maa ya kuu ja kii xndichi ndaa ñuyɨvɨ.
Ti ansu nɨnɨ nuu maa ni ri kua'a ya, chi suni
kua'a ya nuu taka yɨvɨ ni ka siin nɨ ini jiin
jnu'un ya. Ti ka kusɨɨ ini i kundatu i kɨvɨ
nchaa tuku ya.

Kana Pablo ja na kii Timoteo nuu kande da

9 Kanda'u ri jiin ra Timoteo, kin yɨɨ ti
kii yachi ra nuu kancha ri. 10 Chi ni kuxio
Demas ti kua'an da ñuu Tesalónica sɨkɨ ja ni
kusɨɨ ga ini da jiin taka ja iyo nuu ñuyɨvɨ ja'a.
Ja yukan kuu ja ni xndoo da ru'u ti kua'an
da. Crescente kua'an da ichi ñuu Galacia, ti
Tito kua'an da ichi Dalmacia. 11 Nɨnɨ Lucas ni
ga kancha jiin ri ja'a. Nanduku Marcos ti kii
ra jiin da nu vaji ra, chi kuni ri ja na chindee
da ru'u jiin jniñu nava ka junukuachi yo nuu
Yandios. 12 Tíquico ni taji ri da kua'an da
ñuu Efeso. 13 Nu vaji ra ti kunda'a tɨ'lɨ manga
ri ja ni xndoo ri ve'e Carpo undi ñuu Troas.
Ti suni tutu ri, ti koto naa ini ra ja kunda'a
ra taka tutu ri kanchuku yukan.

14 Alejandro, chaa jini sa'a da jniñu jiin
kaa un, ni sa'a ndeva'a da jiin ri, ko maa
Jito'o Cristo Jesús na chunaa ya nuu da taka
ja ni sa'a da jiin ri. 15 Ko ro'o Timoteo, koto
ra maa ra jiin chaa un, chi ni'in xaan ni
ndonda da sɨkɨ jnu'un ka xna'an yo.

16 Na ni ja'an ri undi nuu nuu chaa ka
ndisojniñu ja ka kuu justicia un ja nama ri
maa ri, ti ni ɨɨn da tu ni ka ka'an kuɨtɨ ja'a ri,
chi su'va ni ka xndoo da ru'u ti kuankoyo
da. Ko ansu yukan ti ka'an ri, chi ñukuu
ini ri ja maa Yandios na kuanka'nu ini ya
nuu da. 17 Ti vasu sia'an ni ka xndoo da ru'u,
ko maa Jito'o Jesús ni chindee ya maa ri, ti
ni ja'a ga ya jnu'un ndee ini ru'u, ti vi'i ga
ni kuu ndee ini ri, ti ni kundee ri ni ka'an
ri jnu'un ya ja nasa sa'a yo ti nanita'u yo.
Sia'an ni xndaku ri nuu taka chaa ña'nu un,
ti suni nuu yɨvɨ ɨnga nación ja tu ka yɨ'lɨ
jiin nación Israel. Sia'an ni nama ya ru'u
nuu chaa kanda kua'an un. 18 Ti suni sia'an
na nama ya ru'u nuu taka nundo'o undi na
nakuaka ya ru'u no'on ri andɨvɨ nuu kancha
maa ya ta'u ya jniñu ja kuu saa ni. Ti nɨ ini
nɨ añu yo na kunchañu'un yo ya. Ti ii na koo
sɨvɨ ya, chi maa ya kuu ja kuña'nu ja kuu saa
ni. Ti sia'an na koo.

19 Na kachi ri nuu ra Timoteo, ja na
kaxnu'un ra nuu Prisca jiin Aquila ja na
sandee ini ña naa ña. Suni na sandee ini yɨvɨ
ve'e Onesíforo. 20 Ko kaxnu'un ri ja Erasto ni
kendo da ñuu Corinto. Ti Trófimo ni kendo
da ñuu Mileto chi ku'u da. 21 Nu vaji ra ko
ndukundee ra nava ja chaa ra ja'a, ti sa na
keja'a viko ñuu. Sandee ini ra, kachi Eubulo,
jiin Pudente, jiin Lino, jiin Claudia, jiin taka
ñani yo ka kandixia ja'a.

22 Ñukuu ini ri ja maa Jito'o Jesús na
kuncha ya jiin ra. Na chindee chituu ya
ro'o, ti na kua'a ya ja va'a ja kuu taka ra naa
ra. Ti sia'an na koo.

Tutu ni chaa Pablo nuu Tito

1 Ru'u Pablo, junukuachi ri nuu Yandios,
chi maa ya kuu ja ta'u jniñu nuu ri. Ti
Jesús, ya kuu Cristo, ni nakaji ya ru'u ja na
kuu ri apóstol nuu ya. Sia'an ni tatu ya
jniñu ja'a nuu ri, ja na stuu ri jnu'un ya nuu
yɨvɨ ni nakaji ya ja na kandixia i Jesús, ti
nava na nakuni yɨvɨ un nasa kuandatu i nuu
jnu'un Yandios, ti nava sia'an na kaka ndaa
i jiin jnu'un ya nuu ñuyɨvɨ. 2 Na kandixia
ndaa i jnu'un un chi sia'an ni chisojnu'un
maa Yandios ja nu na nakuni i jnu'un ya,
ti nukoyo i nuu andɨvɨ, ti yukan kunchuku
i ja kuu taka kɨvɨ. Sia'an ni kachi ya undi
na ti xnukoo ga ya ñuyɨvɨ. Chi Yandios kuu
Yandios, ti tu xnda'u ya nava ni chisojnu'un
ya nuu yo.
3 Vijna ti ja ni kundaa kɨvɨ un nava ni
kachi ya ja stuu ya jnu'un Jito'o Jesús, ya
kuu Cristo, ya ndiso jniñu ña'nu nuu maa
ya. Ti yukan kuu jnu'un ka'an ri taka ñuu
vijna, chi sia'an ni tatu ya jniñu ja'a nuu
ri. Ti maa Jito'o kuu ya kencha kuachi yo
ti kaku yo nuu ɨin nundo'o kii nuu yo. 4 Ti
chaa ri tutu ja'a nuu ra Tito, chi kuu ra nanu
ɨin se'e ri sɨkɨ ja ɨin nuu ni ka kandixia yo
Cristo Jesús. Ti kuni ri ja Tata yo Yandios
jiin Jito'o Cristo Jesús, na chindee chituu ya
ro'o, ti na kunda'u ini ya maa ra, nava na
kukuee kuncha ra nava iyo ichi maa ya.

Nava koo jniñu sa'a Tito ñuu Creta

5 Ni xndoo ri ro'o nuu isla Creta yukan
ja na sinu ndɨ'ɨ ra taka ga jniñu kumani
ja na kundaa. Ti suni ja na nakaji ra
taka chaa kundiso jniñu ña'nu nuu yɨvɨ ka
kandixia kanchuku taka ñuu ka iyo nuu isla
un. Chi sia'an ni tatu ri jniñu un nuu ra.
6 Ti taka chaa kundiso jniñu ña'nu nuu yɨvɨ
ka kandixia un, na kaka ndaa da nava tu
kankuachi yɨvɨ sɨkɨ da. Ti na koo ɨin ni ñasɨ'ɨ
da. Ti taka se'e da na kuu i suchi kandixia,
nava tu ka'an yɨvɨ sɨkɨ i ja ka kuu i suchi
ni'in ini, xi ja kanda kua'an kanda vaji i. 7 Ti
taka chaa kuña'nu nuu yɨvɨ ka kandixia un,
kuni ja na kaka ndaa da, chi kundiso jniñu
da nuu maa Yandios. Koto kuu ichi ini da
nuu taka jniñu, ni tu kuu da ɨin chaa ni'ni
xini ja na kuɨtɨ yachi ini da, ni tu kuu da ɨin
chaa ji'i ndɨxɨ, ni tu kuu kanaa da jiin yɨvɨ,
ti koto kuñukuu ini da ja na xnda'u da yɨvɨ
nava na ni'in da xu'un. 8 Su'va na kuu da
ɨin chaa kava nda'u ini jiin yɨvɨ ka kandixia,
nu ka jikonuu yɨvɨ, ti na kua'a nuu da ve'e
nuu kendo yɨvɨ un naa i. Suni na kuu da ɨin
chaa va'a ja na kunda'u ini nuu ɨnga yɨvɨ.
Na kuu da ɨin chaa va'a, ɨin chaa yɨñu'un ja
na kundandikun da nuu ichi Yandios. Ti na
kunchañu'un ndaa kuɨtɨ da maa Yandios, ti
sia'an na kuu da ɨin chaa tu kinikava nuu
kuachi. 9 Na kuu da chaa kandixia ndaa maa
jnu'un Jesús jiin nɨ ini nɨ añu da, chi yukan
kuu maa jnu'un Yandios ja ka'an ndaa ti
tu kuu xnda'u yo. Yukan kuu ja ɨin chaa
sia'an, na xndaku da jnu'un un nuu sava'ni
ga yɨvɨ. Mani jnu'un Yandios kuu ja ni'in ga
na xndaku da nuu yɨvɨ ka ka'an ndeva'a, ti
sia'an na sa'a da undi na kɨvɨ ini yɨvɨ un nasa
kuni ka'an jnu'un Yandios, nava tukaa siin
da nava ka ka'an da.
10 Kuni ja na nduku ra chaa va'a ja na
kundiso jniñu ña'nu un, chi ka iyo kua'a
xaan yɨvɨ ni'in ini vijna, ti tu ka jandatu i
nuu jnu'un Yandios. Suni ka iyo kua'a xaan
yɨvɨ ka ka'an jnu'un ñaa ja tu nijniñu, ti ka
xndoña'an i uu ga yɨvɨ. Ti chaa ni'in ga ini
un ka kuu chaa Israel, chi ni ka kandixia
da Jesús, ko sɨkɨ ja ka kuu da chaa Israel, ti
ni ka nduvixi ini da, ka ka'an ndeva'a da.
11 Ko chaa kundiso jniñu ña'nu nuu yɨvɨ ka
kandixia un, na kasɨ da yu'u chaa ka ka'an
sia'an un nava tukaa ga xnda'u da yɨvɨ nu
ni ka ndututu i naa i. Ɨin jniñu kanuu kuu
ja kundiso chaa kuña'nu un, chi chaa un
kuu ja xndaku nuu yɨvɨ ka xndoña'an un,
ja nanu ka xnda'u ndɨ'ɨ da yɨvɨ ini ve'e da
jiin jnu'un ka ka'an da un. Ti jiin jnu'un ka
xnda'u da un ka kuni da ni'in ka'a da ru'u.
Yukan kuu ja chaa kundiso jniñu un, na kasɨ
da yu'u chaa ka xnda'u un naa da.
12 Ti iyo ɨin maa chaa isla Creta un ja
ka'an da jnu'un ii ja kuu santu ñuu da un
(ti jnu'un ka'an da un tu kejna'an jiin maa
jnu'un Yandios), ti ka'an da nasa kanchuku
yɨvɨ ñuu da un, ti ni kachi da:

Yɨvɨ Creta, mani yɨvɨ ka xndoña'an ka kuu i.
Ka kuu i nanu yɨvɨ yuku, chi mani ka ndux-
aan da.
Tu ka sa'a da jniñu chi kuxi xaan da, ko ka
jajna'an ini da kaji xaan da.
Ni kachi da.

13 Ti jandaa ndixia kuu jnu'un ni ka'an
chaa un. Ja yukan kuu ja siin xndaku ni'in
ra nuu yɨvɨ ka kandixia ñuu Creta un, nava
tukaa kandixia i jnu'un xndoña'an un naa i,
ti na kandixia ndaa i jnu'un Yandios nava
ka'an sɨkɨ Jesús. 14 Sia'an xndaku ra nuu i
nava tu ka sa'a i nava nuu jnu'un ka ka'an
chaa Israel un, chi ka ka'an da nava ka
ndaku ini maa da sɨkɨ taka jnu'un da ja na
kendo ndoo da naa da, chi ni ka nandeokava
ini da nuu ichi Yandios. 15 Ko ja jiin jnu'un
yukan, ti tu kuu kencha kuachi yo. Su'va
na kondoo añu yo jiin jniñu ni sa'a Jesús.
Ko yɨvɨ ka kuni siin jiin jnu'un yukan, ka
chakuachi ga i inijnuni i. Chi ja ndo'o
ini añu i kuu ja na sa'a ga i kuachi. Ko
yɨvɨ ka iyo ndoo inijnuni, ti ka iyo ndaa
ini i kuanta'u i sava'ni ga ja kii nuu maa
Yandios. 16 Su'va ka ka'an yɨvɨ ka siuku
jnu'un jana'an, ka ka'a i ja ka kandixia i
Yandios, ko jiin jniñu kue'e ka sa'a i un, ti
jini yo ja tu ka siuku ndaa i, chi ka jito u'u
jna'an i, ti ni'in ini i, ti tu kaxaan ni ɨɨn jniñu
ka sa'a i. Yukan kuu ja ni'in na xndaku ra
nuu yɨvɨ un naa i.

2

1 Su'va sa'a ra Tito, koto xna'an ra nava
iyo jnu'un un, chi su'va xna'an ra ɨɨn jnu'un
na kejna'an jiin maa jnu'un Yandios. 2 Ti
sia'an xndaku ra nuu velu ña'nu naa da
ja na kaka yɨñu'un da jiin jnu'un ndaa, ti
tu sa'a ndeva'a da ja ko'o da ndɨxɨ. Ndoo
na koo ini da nava ni ka kandixia ndaa da
jnu'un Yandios sɨkɨ Jesús. Na kuu ini da
nuu Yandios jiin nuu ñani jna'an da, ti na
kukuee kaka da nuu ichi Yandios.
3 Suni sia'an xndaku ra nuu vela ña'nu un
naa ña nava na kava yɨñu'un ña jiin jnu'un
Yandios. Koto ka'an ña sɨkɨ ñani jna'an ña.
Tu ko'o ña ndɨxɨ. Na kuu ña ɨɨn ña'an nakani
ichi yɨvɨ naa i ja ka sasɨ'ɨ ña maa ña, 4 Ti
nava yukan na nde'e ti na kotonchaa ña'an
kuachi un naa ña. Na kuu ini ña nuu yɨɨ ña,
ti na kunda'u ini ña ja tu sa'a ña ni ɨɨn jniñu
kue'e. 5 Na koto va'a ja iyo ini ve'e ña, ti na
kuandatu kuansu ña nuu yɨɨ ña. Nu sia'an
na kuu taka yukan, ti ni ɨɨn yɨvɨ tu ka'an
ndeva'a i sɨkɨ jnu'un Yandios.
6 Ti suni sia'an xndaku ra nuu taka chaa
suchi naa da ja na kava yɨñu'un da. 7 Ti maa
ra Tito, kaka yɨñu'un ra nuu ichi Yandios, ti
na nde'e na kotonchaa chaa kuachi un naa
da nasa jika ndaa ra ichi Yandios. Ti kaji
xaan xndaku ra jnu'un Yandios jiin nɨ ini nɨ
añu ra, ti na chaku ini yɨvɨ ka ñuso'o nasa
kuni ka'an jnu'un un. 8 Jnu'un Yandios kuu
ja kanuu xaan ga ja na xndaku ra, chi yukan
kuu maa jnu'un ndaa ja tu xnda'u. Nu sia'an
na sa'a ra, ti tu kuu ka'an ndeva'a yɨvɨ sɨkɨ
jnu'un un. Ti nava sia'an na kukanuu yɨvɨ
ka ka'an ndeva'a sɨkɨ jnu'un un, chi tukaa
kuu chakuachi i sɨkɨ yo.
9 Xndaku ra nuu taka muzu ka kandixia
un (muzu ja tu ka kin ya'u) na kava yɨñu'un
da. Ti na kuandatu da nuu jito'o da sava'ni
ga jniñu na ta'u nuu da, chi tu va'a ja sani'in
ini da. Ni tu kuu nachiso da ɨɨn jnu'un nuu
chaa un, chi su'va na kava va'a ini da. 10 Koto
sakui'na da ni ɨɨn ndajniñu nuu da. Chi
su'va na kava yɨñu'un da naa da, ti vii na
sajniñu da, konu'un na kava ini da, nava
na kuni chaa un ja chaa ndaa ka kuu da, ti
sia'an na kuni da ja vii xaan xndaku jnu'un
Tata Yandios, chi maa ya kuu ja ni nama
yo'o ti nanita'u yo nuu ya.
11 Sia'an kunchuku ndaa ra nuu Yandios
naa ra, chi maa Yandios ni kunda'u ini ya,
ti ni taji ya Se'e ya Cristo Jesús nuu ñuyɨvɨ
ja ni kii kencha ya kuachi yo nava na nita'u
yo. Ti tu ni ɨɨn jniñu ni sa'a yo ja kencha
yo kuachi yo, chi maa Yandios kuu ja ni
kunda'u ini ya yo'o ti ni kencha ya kuachi
yo ja na nita'u yo. 12 Ko jiin jniñu ni sa'a
Yandios un chaku ini yo nasa kunchuku yo
nuu ñuyɨvɨ ja'a. Chi nu na kandixia yo maa
jniñu sa'a Yandios, ti tu ka yɨsɨkɨnchaa yo
Yandios jiin jniñu kue'e ni ka sa'a yo undi
nuu. Ko vijna na kava yɨñu'un ini yo ti
na sa'a yo nava kachi maa Yandios. Tukaa
kundio ini yo ja sa'a yo sava'ni ga ɨnga jniñu
kue'e. Chi su'va ni'in na kundikun yo jiin
jnu'un Yandios. Ti na kondo'o va'a ini yo
nuu taka jniñu sa'a yo nuu ñuyɨvɨ ja'a, ti
ansu ja kava nde'e yo. Undi nuu tu ni ka
siuku ndaa yo nuu Yandios, ko vijna ti na
chiñu'un yo jnu'un ya. 13 Na kundatu yo
undi kɨvɨ na nchaa Jito'o Cristo Jesús tuku,
chi ja kuu kɨvɨ na nchaa ya, ti nchaa ya jiin
ɨɨn jniñu ña'nu xaan ga. Ti nɨ tu'u nuu
ñuyɨvɨ stuu ya ja ni nduña'nu xaan ya. Ja
yukan kuu ja jiin nɨ ini nɨ añu yo na kundatu
yo. Ti kɨvɨ un kuu ɨɨn kɨvɨ ja koo sɨɨ ga ini
yo, chi nchaa maa Jito'o Cristo Jesús, ja na
nama ya yo'o, chi maa Jesús kuu Yandios
ja kuña'nu ga. 14 Sia'an na koo sɨɨ ini yo

kundatu yo, chi maa Cristo Jesús ja ni soko
ya maa ya na ni nakua'a ya maa ya, ti ni ji'i
ya nda'a cruz ja ni nama ya yo'o nuu kuachi
yo. Ti undi kɨvɨ un tukaa sani'in ini yo nuu
Yandios, ja ni nama ya yo'o nava na kondoo
añu yo nuu ya. Chi nu na jaa kɨvɨ na ndɨvɨ
yo nda'a ya, ti tukaa ga ki'in yo nava kuni
maa yo, chi yukan na ti kuandatu yo nuu
maa Jito'o Cristo Jesús, ti nɨ ini yo sa'a yo
taka jniñu va'a ja kuu nuu ya.
15 Ti yukan kuu jniñu ja xndaku ri nuu ra
Tito, ti sia'an siin ra xna'an ra jnu'un un.
Ko va'a xaan xndaku ra nava na kua'a ra
jnundee ini sava yɨvɨ ka kandixia un. Ti nuu
uu ga yɨvɨ ja tu ka kandixia un, kuni ja na
xndaku ni'in ra nuu i undi na kɨvɨ inijnuni
i nasa kuni ka'an jnu'un ya, nava tukaa siin
i jiin jniñu kue'e un. Yukan kuu ja sa'a ra
chi yukan kuu jniñu ndiso ra. Ti sɨkɨ jniñu
ra tu kua'a ra jnu'un ja na nduvixi ini yɨvɨ,
ti kuña'nu i nuu ra.

Na kuandatu yɨvɨ ka kandixia

3

1 Tito, taka jnu'un ja'a ndakuni'in ra nuu
chaa un, ti xndaku ra nuu da ja na kava
yɨñu'un da nuu chaa ka kuña'nu un jiin suni
chaa ka ndiso jniñu ve'e stisia un. Ti na
kuandatu va'a da vasu sava'ni ga jniñu na
ta'u chaa ña'nu un nuu da. 2 Koto ka'an
ndeva'a da sɨkɨ ɨin ɨin chaa ña'nu ja ka kuu
stisia un, jiin taka ga yɨvɨ, ni tu kanaa da naa
da. Ti sia'an na kukuee kunchuku da. Kuee
na koo ini da ti na kava nda'u ini da jiin taka
ga yɨvɨ.
3 Chi suni yo'o naa yo na undi nuu suni
ni ka kuu yo yɨvɨ ni ka sa'a ndeva'a, ni ka
sa'a yo sava'ni ga jniñu kue'e. Ko ni maa yo,
tu ni chaku ini yo na jniñu ka sa'a yo, chi
tu ni ka jandatu yo nuu ni ɨin jnu'un, ti ni
nuu maa Yandios, ni nuu chaa ña'nu tu ni ka
jandatu yo. Chi ni ka sana yo ni ka jikonuu
yo, ti ni ka yɨ'ɨ yo jiin tendɨ'ɨ nuu kuachi ja
ni ka kuu ini yo. Kue'e ni ka kunchuku yo,
ti ni ka jajna'an ini yo jnu'un kuasun ini. Ni
ka jito u'u yo Yandios, ti suni ni ka jito u'u
jna'an yo jiin ñani jna'an yo.
4 Sia'an ni kunchuku yo undi nuu, ko ni
ndunda'u ini Yandios ti ni nama ya yo'o,
chi sia'an ni kuu ini maa ya ja sa'a ya jiin
yɨvɨ naa i. 5 Sia'an ni nama ya yo'o, ko ansu
ja va'a ni ka sa'a yo, chi maa ya kuu ja ni
ndunda'u ini ya yo'o. Ni nama ya yo'o ti ni
nasandoo ya maa yo jiin Espíritu Santo ja
na ndundoo yo naa yo nanu ja ni ka nakaku
jaa yo, nava tukaa kɨnda'a kuachi un yo'o.
6 Jito'o Jesús, ya kuu Cristo, kuu ya ni sa'a
ɨin jniñu ña'nu ja kuu yo'o naa yo. Ti maa
Yandios ni ja'a Espíritu Santo nuu yo ja na
chindee chituu ya yo'o. Na ti sa'a ga Jesús
ɨin jniñu ña'nu un, tuja'i ni'in yo Espíritu
Santo naa yo, ko vijna na ti ja kancha ya jiin
yo. 7 Sia'an na ti ja ni ja'a ya Espíritu Santo
nuu yo nava tu naa ini yo ichi ya ti na ni'in
yo yaji yo, ti kuncha yo jiin ya nuu andɨvɨ
ja kuu taka saa ni. Ni'in yo yaji yo nuu ya
chi ni ndunda'u ini ya yo'o. Ni kachi ndaa
ya ja tukaa kankuachi ya sɨkɨ yo. Sia'an ni
kunda'u ini ya yo'o ko ansu ja va'a ni ka sa'a
yo.
8 Taka jnu'un un kuu maa jnu'un ndaa
kuɨtɨ. Ti jnu'un yukan kuu ja xndaku ra
nuu yɨvɨ ka kandixia un. Ti koto ka'ncha
ini ra ja xndaku ra jnu'un un, nava yɨvɨ
ka kandixia Yandios, na kuanukuachi i jiin
niña jniñu va'a ja kuu nuu ɨnga yɨvɨ, chi
jnu'un va'a un kuu ja kuu tendɨ'ɨ yo. 9 Tito,
sia'an xndaku vii ra nuu yɨvɨ ka kandixia un
nava tu kɨvɨ nduu da jiin jnu'un ja tu nijniñu
un, chi tu kejna'an ɨin nuu jnu'un un jiin
jnu'un Yandios. Ni tu chunso'o ra jnu'un
chaa Israel jana'an un, chi chaa un ka ka'an
da ti ka kanaa da jnu'un ina. Suni tu va'a
nu na kɨvɨ nduu ra jiin yɨvɨ ka kanaa sɨkɨ
ley Moisés, chi ni tu nijniñu kuɨtɨ un, so ka
ka'an maa da. Ko ni maa da naa da tu ka
chaku ini da na jnu'un kuu. 10 Tu ka'ncha
ini ra ja xndaku ni'in ra nuu chaa ka ka'an
ndeva'a un, chi jiin jnu'un ka xndoña'an da
un ka sasɨin da chaa ka kandixia. Ko xndaku
ni'in ra ɨin xi uu jinu nuu da nava na kɨvɨ
ini da nasa kuni ka'an jnu'un Yandios, nava
tukaa siin da nava ka ka'an da. Ko nu tu ka
chunso'o da, ti sia da na ki'in da, ti tukaa
kua'a ra jnu'un ja najna'an da jiin ra naa ra.
11 Chi jiin jniñu sa'a da yukan ni ti kuni ra ja
kuu da ɨin chaa ndava ini, chi tu kɨvɨ maa
jnu'un ndaa un inijnuni da. Yukan ti jiin
maa kuachi sa'a da un ni jna'nu ndatu da.

Jniñu xndaku Pablo nuu Tito

12 Nu na taji ri Artemas xi Tíquico jaa da,
ndukundee ti kii ra undi Nicópolis ti yukan
ndejna'an yo, chi ni ndo'o ini ri ja yukan kin
sia'a ri viko ñuu. 13 Ko jikanta'u ri nuu ra ja
na chindee ra Zenas, chaa ka'an ja'a yo yo

jiin Apolos, jiin taka ja ka nandɨ'ɨ da ja kuu
ichi da nava tundo kumani nuu da. [14] Sia'an
na kotu'va taka ñani jna'an yo yukan, ja na
chindee nuu jna'an da naa da nu iyo ja ka
nandɨ'ɨ da, nava na kunukuachi va'a nuu
jna'an da naa da, ti ansu ja na kunchuku da
jiin jnu'un ja tu kuajniñu.

Sandɨ'ɨ ni ga jnu'un ndee ini

[15] Taka yɨvɨ kanchuku jiin ri ja'a ka kanx-
ia'u i ja na sandee ini ra. Ti ro'o Tito,
kanxia'u jiin taka ñani jna'an nda'u yo ja ka
kandixia yukan. Na kuu ga ini maa Yandios,
ti na chindee chituu ya ro'o naa ra. Sia'an
na koo.

Tutu ni chaa Pablo nuu Filemón

1 Ru'u Pablo, kande ri vekaa vijna ja sɨkɨ
ja ni ka'an ri jnu'un Cristo Jesús. Ru'u jiin
ñani yo Timoteo, ka chaa ri tutu ja'a nuu
ra, Filemón. Ja kuu ra ɨɨn chaa mani jiin
ri, ti ni chindee jna'an ra jiin ri. 2 Suni
chaa ri tutu ja'a nuu kua'a yo Apia, jiin suni
nuu Arquipo, chaa chindee jna'an jiin yo
nuu jniñu ka nakutu ini yo. Suni sia'an
taji ri tutu ja'a nuu yɨvɨ ka kandixia ja ka
ndututu ve'e ra, Filemón. 3 Ti ñukuu ini ri
ja Tata yo Yandios jiin Jito'o Jesús, ya kuu
Cristo, na chindee chituu ya ro'o naa ra, ti
na kunda'u ga ini ya ro'o naa ra, nava na
kukuee kunchuku ra nuu ñuyɨvɨ ja'a.

Chaa ñunda'u ini ti kandixia va'a kuu Filemón

4 Taka hora jikanta'u ri nuu Yandios, ti tu
naa ini ri jikanta'u ri ja kuu ro'o Filemón,
ti nɨnɨ nakuanta'u ri nuu ya ja kuu maa ra.
5 Chi ni ni'in ri jnu'un ja kandixia ndaa ra
Jito'o Jesús, ti kuu ini ra nuu ya. Suni sia'an
kunda'u ini ra taka yɨvɨ ka yɨ'ɨ nda'a ya.
Yukan kuu ja nakuanta'u ri nuu Yandios ja
kuu ro'o, Filemón.
6 Ti jikanta'u ri nuu ya ja na nuku'un va'a
ini ra taka jniñu ña'nu ni sa'a Cristo ja kuu
yo'o. Kuñukuu ini ra ja ka yɨ'ɨ yo nda'a ya, ti
ka ni'in yo taka ja va'a nuu ya. 7 Nakuanta'u
ri nuu Yandios ja kuu ro'o Filemón, chi ni
ni'in ri jnu'un ja kunda'u ndixia ini ra taka
yɨvɨ ka kandixia, ti ja'a ra jnundee ini yɨvɨ
un naa i. Jiin taka yukan ni ndusɨɨ ini ri, ti
ni kuu ndee ga ini ri, ñani Filemón.

Kanda'u Pablo jiin Filemón

8 Vijna ti kanda'u ri jiin ra Filemón, vasu
iyo ichi ri ja ta'u ri jniñu nuu ra, chi kuu
ri apóstol nuu Cristo. 9 Ko vijna, chi so
kanda'u ri jiin ra ja ka jini mani jna'an yo.
Sia'an kanda'u ri ru'u Pablo. Vasu ja ña'nu
ri, ti kande ri vekaa ja sɨkɨ jnu'un Cristo
Jesús. 10 Jikanta'u ri nuu ra ja kuu muzu ra
Onésimo, chaa ni jaan ra jiin xu'un, ti ni jinu
da. Ko vijna ti kuu da nanu ɨɨn se'e ri, chi ni
kandixia da jnu'un ni ka'an ri vasu kande
ri vekaa ja'a. 11 Undi nuu, tu ni kuu da ɨɨn
muzu ja kuajniñu nuu ra, ko vijna na ti va'a
ga kunukuachi da nuu yo naa yo.
12 Vijna na ti na nataji ri da na najaa da
nuu ra. Nakuanta'u va'a maa da, ti sa'a ra
ja maa ri ni jaa nuu ra, chi ja'a ni ka kuu
mani xaan ri jiin da. 13 Kusɨɨ ini ri ti kuni ri
ja na kuncha da jiin ri ja'a, nava na chindee
da ru'u nuu jniñu sa'a ra vijna nɨ kande ri
vekaa ja sɨkɨ jnu'un Cristo. 14 Ko tu kuni ri
ja xndoo ri da undi nuu tu kua'a maa ra
jnu'un. Ti ansu chayɨka ri ro'o, chi yukan
kuu ja kachi maa ra. 15 Ti tu jini ri xi so ni
kuxio da ja kuu jaku ni kɨvɨ, ti sa natu'va
da yukan kuncha kutu da jiin ra ja kuu taka
kɨvɨ. 16 Vijna na ti tukaa sa'a ra nava ja kuu
da muzu ra, chi su'va sa'a nanu ja kuu da
ɨɨn ñani ra ni kaku ji'in ra jiin. Ti suni sia'an
sa'a maa ri ja kuu da jiin ri. Ko vi'i ga kuu da
ja kuu nuu ro'o, chi vijna na ti kunukuachi
da nuu ra ja kuu da ɨɨn chaa ni kɨvɨ nda'a
Jito'o.
17 Ja sia'an kuu ja nu ñukuu ini ra ja ka
jini mani jna'an yo sɨkɨ jnu'un kandixia, ti
ka'an va'a jiin chaa ja'a nu na jaa da nuu ra,
sia'an nanu ka ka'an maa yo naa yo. 18 Ti nu
nau ɨɨn kuachi ni sa'a da nuu ra, xi tau da
xu'un, ti na chunaa maa ri. 19 Jandaa ndixia
kuu ja chunaa ri, chi ru'u Pablo, chaa ri tutu
ja'a jiin nda'a maa ri. Sia'an na kachi ri, ti
suni kuu kachi ri ja suni tau maa ra nuu
ri sɨkɨ ja ni skua'a ri ro'o, ti ni kaku añu
ra. 20 Sia'an ndixia ñani, kuni ri ja na kua'a
ra ɨɨn jnundee ini ru'u, chi ndɨnduu yo ka
yɨ'ɨ nda'a Jito'o. Ñani Filemón, ja ka yɨ'ɨ yo
nda'a Cristo, ti ja yukan kuu ja jikanta'u ri
nuu ra ti nava na ndusɨɨ ga ini ri.
21 Chaa ri tutu ja'a nuu ra, chi jinijnuni ri
ja kuandatu va'a ra, ti su'va vi'i ga sa'a ra
ansu nɨnɨ ja ni jikan ri. 22 Ti suni jikan ri ja na
nduku ra nuu kuncha ri, chi ñukuu ini ri ja
kee ri ja'a ti jaa ri nuu kanchuku ra, na sa'a
Yandios nava ka jikanta'u ra ja kuu ru'u.
23 Epafras, chaa kande jiin ri vekaa ja'a
ja sɨkɨ jnu'un Cristo Jesús, ka'an da ja na
sandee ini ra. 24 Ti Marcos, Aristarco, De-
mas, jiin Lucas, chaa ka sajniñu jna'an jiin
ri, suni sia'an ka ka'an da.
25 Ti ru'u Pablo, ñukuu ini ri ja maa Jito'o
Jesús, ya kuu Cristo, na chindee chituu ya
ro'o Filemón, ti na kunda'u ga ini ya ro'o.
Sia'an na koo.

Carta kua'an nuu yɨvɨ Hebreo

Ndaku ni'in Yandios sɨkɨ jniñu ña'nu ni ja'a ya jiin Se'e ya

1 Undi na jana'an xaan, tɨjnɨ jinu ni ka'an
Yandios, ko ndɨ sɨɨn ndɨ sɨɨn jnu'un ja ni
xna'an ya jnu'un ya nuu chaa ni ka kuu pro-
feta ya. Ti maa da ni ka nakachi da jnu'un
un nuu chaa ni ka kuu tata yo jana'an ja kuu
nación Israel vijna. Sia'an ni sa'a ya undi
na jana'an. 2 Ko kɨvɨ ja kuan ya'a vijna, chi
sa su'va vi'i ga ni chindee Yandios yo'o, chi
ni taji ya Se'e ya ni kii xndaku ya jnu'un ya
nuu yo. Undi saa ni ja'a ya jniñu nuu Se'e
ya nava maa Se'e ya un na xnukoo ñuyɨvɨ
jiin taka ja iyo. Ti ndɨ'ɨ vii ja iyo ni xndoo
ya nuu nda'a Se'e ya. 3 Ti ɨɨn ni kuu Se'e ya
jiin maa ya chi ni ndaku ya nanu kaa maa
Yandios. Ti kandichi ya jiin maa Yandios,
chi ɨɨn ni ka kuña'nu ya. Ti jiin maa jniñu
ña'nu xaan ja ndiso Se'e ya, so nɨnɨ ka'an ni
ya, ti taka ja iyo jiin taka yɨvɨ ka siuku i taka
ja kuni maa Yandios. Ti ɨɨn jniñu ña'nu ga
kuu ja ni sandoo ya yo'o nuu kuachi yo. Ti
nu ni ndɨ'ɨ ni sa'a ya jniñu ña'nu un, ni ndaa
ya kuano'on ya andɨvɨ nuu ni ni'in ya jniñu
ña'nu xaan ga ja nchaa ya nuu Yandios.

Kuña'nu xaan ga Se'e Yandios ja kuu taka ángel

4 Ti jiin taka jniñu un ni jini yo ja ni
nduña'nu ga Se'e Yandios ja kuu taka ga
ángel ja ka junukuachi nuu Yandios. Sia'an
kuu chi ni ni'in ya ta'u ja ni ni'in ya ɨɨn
jniñu ña'nu xaan ga ja kuu taka ga ángel ka
junukuachi nuu Yandios.

5 Jandaa ndixia kuu yukan chi tu ni ka'an
Yandios jiin ɨɨn ánge sia'an nanu yoso nuu
tutu ii:

Maa ra kuu Se'e ri, ti vijna ni sa'a ri ja na
nduña'nu ra,
chi maa ri kuu Tata ra.
Ni tu ni kachi ya jiin ɨɨn ángel:
Maa ri kuu Tata nuu ra, ti maa ra konani ra
Se'e ri.

6 Ko nu ni taji Yandios maa Se'e ya ni kiji ya
ini ñuyɨvɨ ja'a, ti ni kachi ya:

Ndɨ'ɨ ángel ka junukuachi nuu ri, na
nachiñu'un i Se'e ri.

7 Ti sɨkɨ ángel ka junukuachi nuu ya un ni
kachi ya:

Nanu kee ni'in tachi, suni sia'an ka sa'a
ángel taka jniñu ta'u Yandios.
Ti nanu kundee yañu'un un ja'ma taka ja
kayu nuu, suni sia'an ka kundee
taka ángel un jiin taka jniñu ta'u
Yandios.

8 Ko sɨkɨ Se'e ya ni ka'an ya:

Maa ra kuu Yandios, ti ta'u ra jniñu ja kuu
saa ni.
Ti taka jniñu ta'u ra, kuu mani jniñu ndaa.

9 Nɨnɨ ñukuu ini ra ja sa'a ra niña jniñu va'a
ja kuni maa Yandios.
Ti jito u'u ra taka jniñu kue'e.
Ti ru'u, ja kuu ri Yandios ra, ni tatu ri ro'o
ɨɨn jniñu ña'nu ga ja kuu taka ga ja
ka junukuachi nuu ri.
Ti jiin jniñu ña'nu ga un ni sa'a ri ja vi'i ga
na kusɨɨ xaan ini ra ja kuu taka ga ja
ka junukuachi nuu ri.

10 Ti suni kachi Yandios jiin Se'e ya:

Maa ra kuu ja ndisojniñu ña'nu, ti undi nuu
kuɨtɨ ni xnukoo ra ñuyɨvɨ ja'a.
Ti suni maa ra ni sa'a andɨvɨ.

11 Ti taka yukan chi ndɨ'ɨ naa.

Ko maa ra chi kuchaku ra ja kuu saa ni.
Ti taka ja iyo un chi ndɨ'ɨ kuu ava, ti kutu'u
nanu ɨɨn sa'ma.

12 Ti maa ra nachijna'nu ra yukan nanu ɨɨn
sa'ma, ti ndɨ'ɨ nasama ra.
Ko maa ra chi jankɨvɨ nasama ra. Ti tu ndɨ'ɨ
kuɨtɨ kɨvɨ kuchaku ra.

13 Ni tu ni kachi ya jiin ɨɨn ángel:

Kuncha ra nda'a kua'a ri ti kuña'nu ra. Ti
na chindee ri ro'o ja na kundee ndɨ'ɨ
kuɨtɨ ra jiin taka ja ka jito u'u ro'o.
Ni kachi ya.

14 Ti taka ángel un vasu tu ka iyo yɨkɨ kuñu,
ko jini va'a nava ta'u Yandios jniñu, ti yachi
ka jandatu nuu ya. Ti taji ya kuankoyo ja na
chindee taka yɨvɨ ka yɨ'ɨ jiin maa Yandios, ja
na ni'in i ta'u i nuu ya.

Koto ma xnaa yo ta'u yo nuu Yandios

2

1 Ti ja kuña'nu xaan ga maa Yandios,
yukan kuu ja va'a na chu'un ini yo taka
jnu'un ya ja ni jiniso'o yo sɨkɨ Se'e ya. Chi
nu tuu, ti sanaa ti naa ini yo jnu'un un. 2 Chi
undi jana'an ni jajniñu Yandios ángel ya ja
ni ka ka'an i jnu'un ya, ti ni ka jini yɨvɨ ja iyo
ndaa jnu'un un. Ti taka yɨvɨ ni ka sani'in ini

jiin yɨvɨ ja tu ni ka kandixia jnu'un ni ka'an
ángel un, ti ni ja'a xaan ya nundo'o ni ka
ndo'o i. 3 Nu sia'an ni kuu undi nuu, nusa
ti ja kuu vijna, ¿nanu kin nama yo maa yo
nuu nundo'o un nu na kusɨɨn yo nuu ichi
Yandios, ti xndoo yo jnu'un kanuu xaan ga
un nu? Ti xnakan maa Jito'o ni stuu ya
jnu'un ja'a, ti sa ni ka ka'an tuku taka chaa
ni ka ñuso'o un, chi ni ka jini da ja iyo ndaa.
Ja yukan kuu ja ni ka nakachi tuku da nuu
yo. 4 Ti Yandios suni ni chindee ya taka chaa
ni ka nakani jnu'un ya. Chi ni sa'a ya jiin
da ja na sa'a da ndɨ sɨɨn ndɨ sɨɨn jniñu nava
na nakuni yo ja kuña'nu xaan ndixia ya. Ti
suni ni ja'a ya Espíritu Santo nuu ɨɨn ɨɨn da.
Ti ni sa'a Espíritu un jiin da ja ni ka sa'a da
tɨjnɨ nuu jniñu ña'nu, sia'an nava kuni maa
Yandios.

Ni kii Jesús nanu yɨkɨ kuñu yɨvɨ naa i

5 Ti Yandios ansu nuu taka ángel ya ni ja'a
ya jnu'un ja na kundisojniñu i nuu ñuyɨvɨ
ja kii ɨnga kɨvɨ, chi sa nuu Se'e ya ni ja'a ya
jniñu un. Ti sɨkɨ ñuyɨvɨ kii un kuu ja ka'an ri
ja'a. 6 Chi su'va yoso nuu tutu ii ja ni ka'an
rey David najana'an jiin Yandios:

¿Nau kuu yɨvɨ ñuyɨvɨ ja'a ja ñukuu ini ni nuu
i nu?
¿Xi nau ja kuu yɨvɨ kanchuku nuu ñuyɨvɨ
ja'a ja nakutu ini ni ja kuu i nu?
7 Tu ni sa'a ni i ja na kundisojniñu i nuu ni
nanu ka kandiso jniñu taka ángel ka
junukuachi nuu ni.
Chi jaku ni kɨvɨ vekoyo i ja na kundisojniñu
i nuu ni.
Ko ni sa'a ña'nu ndixia ni yɨvɨ ni chiñu'un
maa ni.
Ti ni ja'a jniñu nuu i ja na kuña'nu i sɨkɨ taka
ja ni sa'a ni.
8 Ti tendɨ'ɨ ja iyo nuu ñuyɨvɨ ja'a, ni sa'a ni ja
na kuña'nu i nuu.
Kachi tutu.

Ti vasu ni sa'a Yandios ja na kuña'nu i nuu
tendɨ'ɨ ja ni sa'a ya, ko tu ni kendo ni ɨɨn
ndajniñu ja tu ni kuña'nu i nuu. Ti vasu
jandaa kuu yukan, ko changa ga kuni yo ja
kuña'nu i nuu tendɨ'ɨ ja iyo. 9 Ko vijna na ti
ni chaku ndaa ini yo ja Jesús, ja ni xnukuu ga
ya ja kuu jaku ni kɨvɨ nuu taka ángel Yandios
ja na ko ndo'o konene ya ti na kuū ya. Ko
chaku ini yo ja jiin jniñu ña'nu ni sa'a Jesús,
nu ni ji'i ya ja kuu tendɨ'ɨ yɨvɨ, ti vijna vii
xaan ni nduña'nu ga ya. Ti tendɨ'ɨ ni ja ka
iyo vijna ka ja'a ja yɨñu'un nuu ya. Yukan
kundaa ja ni kunda'u ini Yandios nuu yɨvɨ
naa i, chi ni taji ya Jesús ja ni ji'i ya nuu
tendɨ'ɨ yɨvɨ naa i.
10 Ti taka ja iyo ja kuu maa Yandios kuu.
Ni sa'a ya chi ni kusɨɨ ini ya. Ti kuni Yandios
ja kua'a xaan se'e ya na kinkoyo i nuu ta'u
ya jniñu, nuu vii xaan na nduña'nu i jiin ya.
Ti ja yukan ni choxnuu ya Jesús ja na koo
ndo'o koo nene ya nava na kundaa jniñu ni
ja'a ya nuu Se'e ya. Sia'an ni sasɨɨn ya Jesús
ja na koo ndo'o koo nene ya nundo'o un
nava na kotu'va ya jiin jniñu kanuu ga un.
Chi mani maa Jesús ni sa'a jniñu ña'nu un,
ja'a yɨvɨ naa i ja ni nama ya i nuu Yandios.
11 Chi maa ɨɨn ni Jesús sa'a ya ja na kuxio
yɨvɨ naa i nuu jniñu kue'e ti na nduu i se'e
Yandios. Ja yukan kuu ja maa Se'e Yandios,
ya kuu Cristo Jesús, tu kukanuu ya ka'an ya
ñanijna'an ya ka kuu yo, 12 chi yoso nuu tutu
ii Yandios ja ni ka'an Jesús jiin Tata ya:

Na xndaku ndaa na jnu'un ni nuu taka
ñanijna'an na.
Ti ma'ñu nuu ka ndututu i jiin na, na kata
kuaka na himno jiin i ja kuu i chaa
ña'nu.
13 Ti suni ka'an ya tuku ja ɨɨn nuu ya jiin taka
yɨvɨ ja ka kuu i ñani ya:
Ru'u chi ñukuu ndaa ini ri maa Yandios.
Ti kachi tuku ya:
Ja'a kancha ri jiin taka se'e Yandios ja ni ja'a
ya nuu ri ja na kunchuku i jiin ri.
Ni kachi Jesús.
14 Ti sɨkɨ taka yɨvɨ ñuyɨvɨ ja'a ja ja ni
ka nduu se'e Yandios, suni ka chaku i
kanchuku i jiin yɨkɨ kuñu i, ti suni sia'an ni
chaku Jesús nuu ñuyɨvɨ ja'a nanu yɨkɨ kuñu
ɨɨn yɨvɨ nava na kuū ya ja'a yo. Ti jiin jniñu
ña'nu un, ja ni ji'i ya ja kuu yo'o. Yukan
ni xnaa ya jniñu ni sa'a ja'u'u un ja ni skɨvɨ
yɨvɨ naa i nuu kuachi i ti naa i. 15 Ti suni jiin
jniñu ña'nu ja ni ji'i ya ja'a yo, ti ni chajiyo
ya taka yɨvɨ nuu jnu'un yu'u ja ka yu'u i kuu
i, chi ka yu'u i ja jaa kɨvɨ kuū i. 16 Chi jandaa
ndixia kuu ja tu ni kii Jesús nuu ñuyɨvɨ yo ja
nama ya taka ángel ya jiin jniñu ña'nu un.
Chi su'va ni kii nama ya yɨvɨ ka kuu jna'an
tata yo Abraham najana'an. 17 Ti sɨkɨ ja ni
nama ya yɨvɨ naa i, nusa ti ɨɨn ni kuu ja jiin
yɨvɨ, sɨkɨ taka ja ka ndo'o i nuu ñuyɨvɨ ja'a.
Ti sia'an kundaa ja kuu ya ɨɨn sutu kuña'nu
nuu Yandios, ja ni kunda'u ini ya yo'o, ti ni
siuku ndaa ya jiin taka jniñu ni tatu Yandios
nuu ya. Ja yukan kuu ni soko ya maa ya ja

kuu yɨvɨ ja na kenchaa kuachi i, nava tukaa
kuɨtɨ ini Yandios nuu i. 18 Chi suni undi maa
ya ni ndo'o ya ja ni jito nchaa ya nundo'o
un. Ti ja yukan kuu ja chindee chituu ya yɨvɨ
jitonchaa nundo'o un nuu i.

Kuña'nu ga Jesús ja kuu Moisés

3

1 Nde'e naa ra ñani, ja ka jini yo taka
jniñu ña'nu ni sa'a Jesús ja kuu yo'o, ja jiin
jniñu un ni ka kusɨɨn yo, ti ni ka ndɨvɨ yo
nuu Yandios. Sia'an ni sa'a Yandios chi
ni kunda'u ini ya taka ro'o ja na nita'u ra
ti kinkoyo ra nuu ta'u ya jniñu. Ti vijna
kuni ri ja na ku'un ini ra Jesús, chi sɨkɨ
jnu'un ka kandixia yo un ti ka'an ndaa yo
ja Jesús kuu maa apóstol kuña'nu ga ja ja
ni stuu ya jnu'un Yandios, ti maa ya kuu
sutu kuña'nu ga nuu Yandios. 2 Ka jini va'a
ra ja ni siuku va'a Jesús taka jniñu ni tatu
Yandios nuu ya, nu ni taji ya na sa'a ya jniñu
apóstol kuña'nu, ja kuu ya ɨɨn sutu kuña'nu
ga. Ni siuku ndaa kuɨtɨ ya jniñu un nanu
ni siuku ndaa ɨɨn chaa Israel jana'an ja ni
nani Moisés, na ni siuku ndaa da taka jniñu
ni tatu Yandios nuu da, na ni janukuachi
da nuu ñuu ya, ja undi jana'an un ni kachi
Yandios ja ka kuu i maa yɨvɨ nación ya, ti
sia'an va'a ni junukuachi Moisés nuu i. 3 Ti
kuña'nu xaan ga Cristo ja kuu Moisés, chi ni
ni'in ga ya ja yɨñu'un nuu yɨvɨ sia'an nanu
ka ka'an va'a yɨvɨ sɨkɨ ɨɨn chaa sa'a ɨɨn ve'e ti
ansu maa ve'e un. 4 Chi taka ve'e un ka iyo
yɨvɨ ni ka sa'a. Suni sia'an taka ja iyo ni kuu
jiin nda'a maa Yandios.

5 Ti Moisés ni siuku va'a da jiin jniñu da
ja ni junukuachi da ve'e Yandios undi naa
jana'an. Ti taka jnu'un ni ka'an da, ja ni ja'a
Yandios nuu da. Jiin jnu'un un ni xna'an
ndaa da ti ni ja'a da jandaa sɨkɨ ɨɨn kɨvɨ ja
kii. 6 Ti vijna ndiso jniñu maa Cristo nuu
ve'e Yandios, chi kuu ya maa Se'e Yandios
ja ndiso ya jniñu ve'e maa Tata ya. Ti ja kuu
ve'e ya yukan ka kuu yo'o naa yo sɨkɨ ja ka
yɨ'ɨ yo jiin ya. Ti yukan kuu jandaa nu nɨ
ini yo na kandixia yo Cristo, ya ndiso jniñu
ña'nu ja ni taji Yandios. Ti jiin yukan kusɨɨ
ini yo ka ñukuu ini yo ja ni'in ta'u yo nuu
Yandios.

Yɨvɨ ka kandixia ndetatu i nuu kancha Yandios

7 Ja yukan na chu'un ini ra jnu'un ka'an
Espíritu Santo nuu tutu ii Yandios:
Vijna ti nu na chunso'o ra naa ra jnu'un
ka'an Yandios naa ra.
8 Ti koto kuni'in ini ra nanu ni ka kuni'in ini
yɨvɨ Israel na jana'an.
Ti ni ka ndonda i sɨkɨ jnu'un Yandios, chi tu
ni ka jandatu i nuu Yandios na ni ka
jikonuu i nuu ñu'un te'e un.
9 Yukan ni ka skexiko velu ra ru'u na jana'an,
kachi Yandios,
vasu ni ka jini da taka jniñu ña'nu ni sa'a ri
nu uu xiko kuiya.
10 Ja yukan kuu ja ni kuɨtɨ ini ri nuu yɨvɨ
jana'an un.
Ti ni kachi ri: Nɨnɨ ka kuu jika ini ra nuu ja
kuu ɨɨn ichi va'a.
Ti tukaa ka kuni kundikun ra ichi va'a un
nasa xndaku ri.
11 Ti sɨkɨ yukan kuu ja ni kuɨtɨ ini ri, ti
ni chisojnu'un ndaa kuɨtɨ ri nuu i,
ja tukaa kuu nanita'u i ja na kɨvɨ i
ndetatu i jiin ri nuu kancha ri.
Kachi tutu.

12 Koto maa ra naa ra ñani. Koto ma
kuni'in ini ra ja nakaka yata ra jiin jnu'un
ni ka kandixia ra ti tukaa kuandatu ra nuu
jnu'un ya, chi maa ya kuu Yandios chaku.
13 Ja yukan kuu ja kanuu ja na xndaku ni'in
nuu jna'an ra naa ra ti kua'a jnundee ini
jna'an ra. Ti sia'an sa'a ra taka kɨvɨ vijna
naa ra, chi yɨɨ xaan kuan kuu kɨvɨ ja'a, ti
tu jini yo nasa ga iyo ja na chindee jna'an
yo, ti na xndaku ni'in nuu jna'an yo. Ko
kanuu ja na xndaku ni'in nuu jna'an ra vijna
nava ni ɨɨn ra tu nduni'in ini sɨkɨ jnu'un ya,
ja xnda'u kuachi un ro'o. 14 Ko nu na siuku
ndaa yo jnu'un ya nava ni keja'a yo, na ni
keja'a kandixia yo jnu'un Yandios sɨkɨ Jesús,
ti sia'an na siin yo undi kɨvɨ sandɨ'ɨ ni ga. Ti
kɨvɨ un kuñukuu ini yo ja nduña'nu yo jiin
Cristo nuu ta'u ya jniñu. 15 Chi ka'an tutu ii
Yandios:
Vijna ti nu na chunso'o ra jnu'un ka'an
Yandios, ti tu kuni'in ini ra naa ra
nanu ni ka nduni'in ini yɨvɨ Israel
najana'an, na ni ka ndonda i sɨkɨ
jnu'un Yandios.

16 ¿Ka jini ra nau yɨvɨ ka kuu ja ni ka
ñuso'o jnu'un Yandios ti ni ka nduni'in ini
un nu? Suu tendɨ'ɨ yɨvɨ ni yɨnda'a Moisés ja
ni keni'in da ñuu Egipto. 17 ¿Nusa ti ka na'an
ra nau nuu yɨvɨ ni kuɨtɨ ini Yandios ja ni kuu

uu xiko kuiya nu? Suu nuu yɨvɨ ni ka sa'a
kuachi ja tu ni ka kandixia jnu'un Yandios,
ti tendɨ'ɨ i ni ka ji'i undi nuu ñu'un te'e un.
18 ¿Ti nau nuu yɨvɨ ni chisojnu'un Yandios
ja tukaa kɨvɨ kuɨtɨ i ndetatu ri jiin ya nusa?
Suu taka yɨvɨ ni ka nduni'in ini nuu jnu'un
ya yukan. 19 Ja sia'an ti ni jini ndaa yo ja tu
ni kuu kɨvɨkoyo i nuu ñu'un ni chisojnu'un
Yandios nuu i, sɨkɨ ja tu ni ka kandixia i maa
ya.

4

1 Ti ni kee ndixia yu'u Yandios ja kɨvɨkoyo
yɨvɨ nuu kancha ya ja na ndetatu i, ti tu kuu
kenchaa Yandios jnu'un un. Ko sɨkɨ maa yo
ja kanchuku yo kɨvɨ vijna, na kukutu ini yo
koto yo jnu'un un, nava ni ɨin yo tu kendo
ja tu ni'in yo nuu kɨvɨ yo, ja na ndetatu yo
nuu kancha ya. 2 Chi suni ni ka jini yo jnu'un
va'a ya nanu ni ka jini yɨvɨ Israel najana'an.
So ja nuu maa i, chi tu ni jajniñu jnu'un
ni ka jiniso'o i un, chi tu ni ka kandixia i.
3 Ko yo'o ja ka kandixia yo jnu'un Yandios,
ti jandaa ndixia kuu ja kɨvɨ yo nuu kancha
ya ja na ndetatu yo jiin ya. Ti sɨkɨ yɨvɨ ja tu
ka kandixia un ni kachi ya:

Sɨkɨ ja ni kuɨtɨ ini ri nuu i, ti ni chisojnu'un
teyɨɨ ri,
ja tu kɨvɨkoyo kuɨtɨ i nuu kancha ri ja na
ndetatu i jiin ri.

Siukan ni ka'an Yandios vasu ja ni satu'va
ya nuu ndetatu i undi na ni xnukoo ya
ñuyɨvɨ. 4 Chi siukan yoso jnu'un un nuu tutu
ii Yandios sɨkɨ kɨvɨ kuu uxia:

Nu ni jinu taka jniñu ja ni sa'a ya, ti ni
ndetatu ya kɨvɨ kuu uxia.

5 Ti suni sia'an yoso tuku nuu tutu ii Yan-
dios:

Tu kɨvɨkoyo kuɨtɨ i nuu kancha ri, ja ndetatu
i jiin ri.

Ni kachi ya.

6 Nusa ti ɨnga yɨvɨ kuu ja kɨvɨ nuu kancha
Yandios ja na ndetatu i jiin ya. Chi yɨvɨ
Israel najana'an ja ni ka jiniso'o i jnu'un
ya, tu ni ka kɨvɨ i nuu ndetatu i jiin ya, chi
tu ni ka kandixia i jnu'un un. 7 Ja yukan
kuu ja ni ndaku ni'in tuku ya undi ɨnga jinu
na ni chaku chaa ni kuu rey nación Israel
najana'an ja ni nani David, chi suni ni kachi
ya nuu David nanu ka'an ya undi vijna, ti ni
chiso David:

Vijna ti nu ka jiniso'o ra jnu'un ka'an Yan-
dios, ti koto kuni'in ini ra nusa.

8 Chi Josué ni kuu chaa ni skɨvɨ yɨvɨ Israel
jana'an ñu'un nuu kunchuku i, vasu tu ni
kuu maa ñu'un nuu ni chisojnu'un ya undi
vijna. 9 Vijna iyo tu'va ɨin ñu'un kanuu
ga nuu kɨvɨkoyo yɨvɨ ka yɨ'ɨ jiin Yandios, ti
yukan ka ndetatu ndixia i jiin ya. 10 Chi yɨvɨ
ja kɨvɨ nuu ndetatu Yandios ti ndetatu i, ko
ja ni ka sa'a i jniñu va'a nuu ñuyɨvɨ ja'a.
Ndetatu i sia'an nanu ni ndetatu Yandios
kɨvɨ ni sinu ya na ni sa'a ya ñuyɨvɨ. 11 Nusa
ti na koto yo maa yo ja na kɨvɨ yo nuu
kancha Yandios ti na ndetatu yo. Ti koto
nandeokava ini yo nanu ni ka sa'a yɨvɨ Israel
jana'an ja tu ni ka kandixia i jnu'un ya.

12 Chi jnu'un Yandios kuu ja chaku, ti
siuku jnu'un ya nava kuni maa ya, chi kuu
jnu'un un nanu ɨin yuchi ja xaan ndɨnduu
yu'u, chi yeni'no undi ini yo, ti sa'a ja na
jnuu kaji inijnuni yo. Jnu'un ya kuu nanu
ɨin yuchi ja sasɨin yɨkɨ yo jiin kuñu yo, chi
jnu'un un stuu kaji tendɨ'ɨ ja ndo'o ini yo
jiin tendɨ'ɨ ja kuni sa'a yo. 13 Ti jandaa ndixia
kuu yukan chi tu iyo ni ɨin yɨvɨ, ni tu ni
ɨin ndajniñu ja chisa'yɨ ja tu kuni ndijin
Yandios, Ti maa ya naki'in ya jnu'un sɨkɨ
taka jniñu un, chi ndɨ'ɨ vii ni jini va'a ya, ti
ni ɨin tu kendo sa'yɨ ja kuu nuu Yandios.

Jesús kuu sutu kuña'nu ga

14 Jesús, Se'e Yandios kuu ya, ti jiin maa
ya ka yɨ'ɨ yo, ja kuu ya sutu kuña'nu ga, ti
ja ni ndaa ya andɨvɨ nuu kancha Yandios.
Ti yukan na kukutu ini yo jiin jnu'un ya ja
na kachi nadaa yo ja ni ka kandixia yo ya.
15 Chi maa ya kuu sutu kuña'nu ga ja kunda'u
ini ya yo'o, ja so sa'u ini yo jiin jnu'un ka
siuku yo. Ti taka ja ndo'o yo ja skanda ini
yo, suni siukan ni ndo'o maa ya, vasu tu
kuɨtɨ naa kuachi ya. 16 Nusa ti na kotu'va yo
nava tu yu'u yo kin tu'va yo nuu Yandios,
chi maa ya ta'u jniñu nuu yo, ti nuu maa
ya na kakanta'u yo. Chi mani ya jiin yo, ti
maa ya kunda'u ini ya yo'o. Ti sɨkɨ yukan
iyo ndaa ini ya, ti chindee ya yo'o taka jinu
ja nandɨ'ɨ yo jnu'un ndee ini.

5

1 Ti taka sutu nación Israel ja ni ka
kuña'nu na undi jana'an, maa Yandios ni
nakaji chaa un nuu yɨvɨ, ti ni jani ya da ja na
kuncha da ma'ñu sava jiin yɨvɨ ja kuu nuu
Yandios. Ti jniñu da kuu ja soko da tɨjnɨ
nuu ndajniñu jiin kuɨtɨ ja kuu nuu Yandios

ja kuu nuu kuachi ni ka sa'a yɨvɨ naa i. [2] Ti
xndaku vita da nuu yɨvɨ nu tu ka chaku va'a
ini i jnu'un Yandios ja tu ka siuku va'a i
jnu'un un. Kuu sa'a vita ini da jiin yɨvɨ un,
chi suni maa da kuu ɨin yɨvɨ, ti suni ndo'o
da taka nundo'o ja ka ndo'o yɨvɨ un. [3] Ja
sɨkɨ yukan suni kanuu ja na soko da kuɨtɨ
nuu Yandios ja sɨkɨ kuachi maa da, ti ansu
nɨnɨ ja kuu kuachi yɨvɨ naa i. [4] Ti ni ɨin chaa
tu ni kuu saña'nu da maa da ja nduu da
ɨin sutu kuña'nu ga, chi mani maa Yandios
kuu ja ni nakaji chaa un, nanu ni nakaji ya
Aarón undi najana'an. [5] Suni sia'an ni kuu
jiin Cristo, ansu maa ya ni saña'nu ya maa
ya ja nduu ya maa sutu kuña'nu ga, chi su'va
maa Yandios ni ja'a ya jniñu ña'nu nuu ya ja
ni ka'an ya sia'an:

Maa ra kuu Se'e ri. Vijna ti sa'a ri ja na
nduña'nu ra, chi maa ri kuu Tata ra.

[6] Ti suni ka'an tuku ya nuu tutu ii:

Kuu ra sutu ja kuu saa ni, sia'an nanu ni kuu
Melquisedec.

Kachi tutu.

[7] Ti Cristo, nu ni kuncha ya nuu ñuyɨvɨ
ja'a, vasu ni jikanta'u ya, ni nde'e ya, ti ni
kana jiin ko'o ya ja ni ka'an nda'u ya jiin
Yandios, ja na nama ya Se'e ya nava tu kuu
ya. Ti jandaa kuu ja kuu chajiyo ya Jesús
nuu nundo'o un niku, ko ni siuku ya nava ni
kachi ya ja na kondo'o Cristo. [8] Chi vasu maa
ya kuu Se'e Yandios, ko jiin taka nundo'o
ni jito ya, yukan ni stuu ndijin ya nuu yo
ja yɨñu'un ni jandatu ya nuu Yandios. [9] Ti
nu ni siuku ndaa kuɨtɨ ya taka jniñu un, ti
yukan ni kundaa kuɨtɨ ja maa ya kin nama
ya yɨvɨ naa i nu na kandixia ndaa i jnu'un
ya, ti sa'a ya ja na kuchaku i naa i ja kuu saa
ni. [10] Sɨkɨ yukan ni nakani Yandios maa ya ja
na kuu ya maa sutu kuña'nu ga, sia'an nanu
ni kuu Melquisedec.

Na koto yo maa yo ja tu xndoo yo jnu'un ni kandixia yo

[11] Ti sia'an iyo kua'a jnu'un ja kuni xn-
daku ri nuu ra, ko yɨɨ ja xndaku ndɨ'ɨ ri
jnu'un un, chi ro'o naa ra ndee uun ini ra
ja tu ka chu'un ini ra. [12] Chi ja ni kuna'an ni
ka kandixia ri jnu'un un, ti ja kuu xndaku
ra jnu'un Yandios nuu yɨvɨ, ko sɨkɨ ja ndee
uun ini ra yukan kuu ja tu ka jitu ini ra, chi
sa su'va ka kuni ra ja na xndaku tuku yo
nuu ra nava ni ka keja'a ra undi nuu. Chi
ka kuu ra nanu suchi yɨkɨn ja ka ji'i i niña
lechu ja tuja'i kuu kaji yɨ staa. Sia'an ka kuu
ra chi tu ka chaku ini ra ja na kutu'va ra
uu ga jnu'un Yandios. [13] Ti sia'an ka kuu ra
nanu suchi yɨkɨn, chi tu ka chaku va'a ini ra
jnu'un Yandios nava ni ka keja'a ka kandixia
ra Cristo. Chi tu ka chaku ini ra jnu'un kachi
Yandios ja tukaa jna'nu ndatu yo sɨkɨ kuachi
yo, ti vijna na kaka ndaa yo nava iyo maa
ichi ya. Tu ka chaku ini ra jnu'un un. [14] Ko
taka ga yɨvɨ ni ka kandixia jnu'un Yandios,
chi ka iyo tu'va inijnuni i, chi ka jitu ini i ti
ka skua'a i jnu'un ya. Ti sɨkɨ un ni ka jnuu
ini i ja sasɨin i nau kuu ja va'a ti nau kuu ja
kue'e.

6

[1] Ja yukan kuu ja tukaa kanuu ja xndaku
tuku ri jnu'un Yandios ja ni ka kutu'va ra
undi nuu na ni ka keja'a ka kandixia ra
Cristo. Ti vijna kanuu ja na kutu'va ra
ɨnga jnu'un sɨkɨ Cristo. Tukaa nandɨ'ɨ ja na
xndaku ri ja na nakani ini ra nuu kuachi ra
nava tu naa ra. Tukaa ga kanuu xndaku ri
ja na kandixia ra jnu'un Yandios sɨkɨ Cristo.
[2] Tukaa ga nandɨ'ɨ ja na xndaku ri jnu'un un
nuu ra naa ra, xi sɨkɨ jnu'un skuanducha,
xi jnu'un ja chaa yo nda'a yo xini yɨvɨ, xi
jnu'un sɨkɨ ja nandoto ndɨyɨ, xi jnu'un sɨkɨ
ja jna'nu ndatu yɨvɨ ja kuu. Tukaa ga kanuu
kuu ja na xndaku ri jnu'un un nuu ra. [3] Ko
vijna ti va'a ga ja na xndaku ri tɨjnɨ ga
jnu'un kanuu ja kuu sɨkɨ Cristo. Ti sa'a yo
yukan nu na kua'a ya jnu'un kuchaku nuu
yo tɨ'lɨ ga.

[4] Chi ka iyo yɨvɨ ja ni ka jiniso'o i jnu'un
Yandios sɨkɨ Cristo. Ti ni ka xndoo ndixia i
ichi kue'e ni ka jika i un nu ni ka jiniso'o i
jnu'un Yandios sɨkɨ Cristo, chi ni ka nakuni
i ja Yandios, Ya kancha andɨvɨ, ni kunda'u
ini ya maa i. Ti suni ja ni ka ni'in i Espíritu
Santo. [5] Ti jnu'un Yandios ja ka'an sɨkɨ
Cristo, ja ni ka nakuni va'a i jnu'un un, ti ni
ka jini i jniñu ña'nu ga ja ni ka jna'an i naa ni
ka keja'a ka kandixia i. Ti taka jniñu ña'nu
un na koo kua'a ga ja kuu ɨnga kɨvɨ kii. [6] Ti
sɨkɨ yɨvɨ un, nu na nakaka yata i ja tukaa ga
kandixia i jnu'un Yandios sɨkɨ Cristo, yukan
ti tukaa ga kuu nandeokuñɨ i nuu jnu'un
Yandios ja na nakani ini i nuu kuachi ka'nu
un, chi kuu un nanu ja kankuachi tuku i ja'a
Cristo ja tu kuu ya maa Se'e Yandios, nanu
ja ɨin ni kuu i jiin yɨvɨ ja ni ka jatakaa ya
nuu nda cruz. Ti sɨkɨ kuachi ka'nu un ni ka

naa ini i ti tukaa ga ka ñukuu ini i Cristo, ti
yukan kuu ja ka ɨsɨkɨnchaa i Yandios nuu
taka ga yɨvɨ, chi skata i maa i yaku i nuu
chitu un jiin jnu'un un. 7 Ti yɨvɨ un kuu i
nanu ñu'un ja nu kuun sau nuu ti ndɨ'ɨ ni
nducha un ji'i. Ko nu ni kuva'a itu nuu,
ti va'a koo jiin taka chaa ka sajniñu nuu
ñu'un un. Nu sia'an ti kusɨɨ ini Yandios jiin
chaa un. 8 Ko nu nakua'a mani iñu jiin ɨnga
nuu yuku ndeva'a, yukan ti kachi chaa xiin
ñu'un un ja va'a ga na kayu jiin ndɨ'ɨ ja iyo
nuu. Ti suni siukan jna'nu ndatu yɨvɨ nu na
nakaka yata i.

Jiin jnu'un ndee ini ti kundee yo

9 Ti sɨkɨ taka ro'o ñani, vasu ka'an ri taka
jnu'un un jiin ra, ko ñukuu ndaa ini ri ja tu
jna'nu ndatu ra. Chi su'va ni chindee ya ro'o
jiin taka jniñu ni sa'a ya ja kuu ra naa ra, ti
jiin yukan keta'u ra nuu ya. 10 Chi jini va'a yo
ja iyo ndaa kuɨtɨ ini Yandios. Ja yukan kuu ja
tu naa ini ya taka jniñu va'a ka sa'a ra, nanu
kunda'u ini ra ñani jna'an ra, ja suni ka yɨ'ɨ
da jiin Cristo, jiin ja ni ka junukuachi ra nuu
da, ti sia'an siin ra jiin jniñu va'a un. 11 Ko
ndiyo ini ri ja na chu'un ini ra ti siin ra jiin
jniñu va'a un undi kɨvɨ na nakuaka Yandios
ro'o, ti sa kuñukuu ini ra ja ni'in ra ta'u ra
nuu ya. 12 Ko tu ka'ncha ini ra nanu ka sa'a
chaa kuxi un. Su'va kukutu ini naa ra ti siin
jiin jnu'un ndaa Yandios sia'an nava ni ka
kandixia ndaa sava yɨvɨ, ti ka siuku ndaa i,
ti keta'u i nuu Yandios nava ni chiso jnu'un
ya.

13 Na ni chisojnu'un Yandios nuu tata yo
Abraham jana'an, ti ni ndakuni'in ya maa
ya ja ni ka'an ndaa ya, chi tukaa ga nau ɨnga
ndakuni'in ya ja kuña'nu ga, chi maa ɨɨn ni
ya kuu ja ja'a jandaa ya. 14 Ti ni ka'an ya:
"Jandaa ndixia ja va'a xaan na sa'a ri ro'o,
ti sa'a ri ja na ndukua'a xaan jna'an ra", ni
kachi Yandios jiin Abraham. 15 Ti ni ndatu
kuee Abraham kua'a kuiya undi ni ni'in da
nava ni chisojnu'un Yandios nuu da. 16 Ti nu
na chisojnu'un taka yɨvɨ, ti ndakuni'in i sɨvɨ
ɨɨn chaa kuña'nu ga ja kuu maa i. Nu iyo
ɨɨn jnu'un ndajnu'un i, ti nu ɨɨn chaa ka'an
chisojnu'un da jiin sɨvɨ Yandios, yukan ti
kukuee ni, ti tukaa ga ndajnu'un da.

17 Ti yukan maa Yandios, vi'i ga kuni ya
ja na kenda ndijin ga taka jnu'un ni chiso
ya, ja tu kuɨtɨ nakani yata ini ya sɨkɨ taka
ja ni keyu'u ya ja kua'a ya nuu i. Yukan ti
ni chisojnu'un ya jiin i. 18 Jiin yukan chaku
va'a ini yo ja tu kuɨtɨ nakani yata ini ya. Ti
jandaa kuu yukan chi ni chisojnu'un ndaa
ya ja siuku ya jnu'un ya. Ja yukan kuu ja ni
nama ya yo'o kɨvɨ na ni ka nakani ini yo, ti
ni ka xndoo yo taka jnu'un ndeva'a nava ni
kunchuku yo. Yukan kuu ja ka iyo jnu'un
ndee ini yo. Ti ka ñukuu ndaa ini yo ja na
siuku ya jnu'un ya nuu yo, ti na ni'in yo
ta'u kua'a ya nuu yo. 19 Ti ka ñukuu ini yo
ni'in yo ta'u ja kua'a ya nuu yo. Chi jandaa
ndixia kuu ja ni ja'a ya jnu'un un nava tu
na tu'u ini yo, nanu tu kanda ɨɨn barco nu
na chi'i kunu yo ancla chii nducha, ti tu
skanda barco un nu yɨ'ɨ ancla un. Ti sia'an
kuu jnu'un ni chisojnu'un Yandios nuu yo.
Chi nu na kukutu ini yo ti kuñukuu ini yo
ja kɨvɨ yo nuu kancha ya, nanu ni kɨvɨ sutu
kuña'nu un ichi jata sa'ma yɨndaka ini ve'e
ii Yandios. Chi vijna ti yo'o ja ka ñukuu ndaa
ini yo ya, ti kuu kɨvɨ yo nuu kancha maa ya
vijna. 20 Ti kɨvɨ ndixia yo, chi xnakan ni kɨvɨ
Jesús ja ka'an ya ja'a yo. Ti sia'an ka'an ya,
chi ja kuu saa ni ni nduu ya ɨɨn sutu kuña'nu
ga, nau ni kuu sutu Melquisedec najana'an.

Kuu Jesús sutu nanu ni kuu Melquisedec

7

1 Ti maa Melquisedec ni kuu da rey ñuu
Salem, ti ni kuu da sutu nuu Yandios
kuña'nu xaan. Ti ni jan nujna'an da Abra-
ham na vendii da nu ni kundee da ni ka
kanaa da jiin taka ga rey un, ti jnu'un ni
jikanta'u da nuu Yandios kuu ja na chindee
ya Abraham. 2 Ti taka uxi ndajniñu ja ni
skenchaa Abraham nuu taka rey un, ni ja'a
da ɨɨn ɨɨn taka yukan nuu sutu Melquisedec.
Ti sɨvɨ Melquisedec kuni ka'an "Rey ja sa'a
niña jniñu ndaa." Ti suni nani da rey ñuu
Salem, ti jnu'un Salem kuni ka'an "Rey sa'a
ja na kukuee." Ti jiin yukan suni nani da:
"Rey ni sa'a ja ni iyo ndee, ni iyo sɨɨ ini
yɨvɨ." 3 Ti tu ka'an tutu ii Yandios jnu'un sɨkɨ
Melquisedec ja ni iyo tata da, ni iyo nana
da, ni tu ndenda ni ɨɨn jna'an da jana'an. Ti
suni tu ka'an nuu tutu ii nama ni kaku da,
ni nama ni ji'i da. Chi ni kuu da sutu nanu
kuu Jesús, Se'e Yandios, chi ja kuu saa ni ni
siin jniñu da ja kuu da sutu.

4 Ti kani ini taka ra naa ra nasa ni kuña'nu
Melquisedec, ja undi tata yo Abraham na-
jana'an. Suni ni kuña'nu da, ko ni ja'a da

ɨɨn ɨɨn ndajniñu nuu taka uxi ja ni kenchaa
da nuu taka ga rey un. 5 Ti ja ka jini yo ja
taka uxi ndajniñu ja ka ni'in yɨvɨ, na kua'a
i ɨɨn ɨɨn nuu taka chaa ka kuu sutu, chaa ni
ka kuu jna'an Leví najana'an. Ti sia'an ni
kuu nava ka'an ley Moisés. Ti ni ka ki'in da
nuu yɨvɨ vasu ka kuu i jna'an da, vasu maa
ɨɨn ni Abraham ni kuu tata da naa da. 6 Ti
Melquisedec vasu tu ni kuu da jna'an Leví
jana'an, ti vasu sia'an, ko ni ki'in da ɨɨn ɨɨn
nuu sɨkɨ taka uxi ja ni ja'a Abraham nuu da.
Ti suni ni jikanta'u da nuu Yandios ja na
chindee ya Abraham, vasu Abraham ni kuu
maa chaa ni chisojnu'un ya nuu.

7 Ti jini va'a yo ja chaa kuña'nu ga kuu
ja ni jikanta'u nuu Yandios ja kuu ɨɨn chaa
nukuu. 8 Ti vijna chi taka sutu ka ki'in
da ɨɨn ɨɨn nuu sɨkɨ taka uxi ja ka ñava'a
yɨvɨ naa i, vasu taka sutu un suni kuū da,
ti nasia'a da jniñu da nuu ɨnga chaa. Ti
Melquisedec suni ni ki'in da, ko ja sɨkɨ maa
da chi ka'an tutu ii Yandios ja siin jniñu da
nanu ja chaku da undi vijna. 9 Ti suni kuu
ka'an yo ja Leví, chaa ni ki'in ɨɨn ɨɨn nuu taka
uxi ndajniñu ka ñava'a yɨvɨ, ti suni sa'a yo
ja nuu maa da ni ki'in Melquisedec ɨɨn ɨɨn
nuu sɨkɨ taka uxi un. Chi ja ni ja'a Abraham
nuu Melquisedec, ti yukan kuu ja suni ja
ni ja'a da nuu maa Leví jiin tendɨ'ɨ jna'an
da ja kii. 10 Chi nuu jna'an da ja ni xnukoo
tata yo Abraham jana'an ni kuu Leví, ti
vasu changa ga kaku da kɨvɨ ni ka ndejna'an
Melquisedec jiin Abraham. Ti nanu ja ni
ja'a Leví uxi nuu ɨɨn ɨɨn un kuu ja ni ja'a
Abraham.

11 Ti nuu jna'an Leví jana'an ni kii sutu
Aarón jiin taka sutu ni kikoyo ga. Ti taka
da ni ka xna'an ley Yandios nuu yɨvɨ Israel
jana'an. Sa ti ni kuu sa'a ndixia da ja kendo
ndaa yɨvɨ jiin ley un niku, ti va tukaa kanuu
ja na nukuɨñɨ ɨnga nuu sutu ja kuu Aarón
jiin taka ga jna'an da. Ti ɨnga nuu sutu un
kuu Cristo ja kuu nanu ni kuu Melquisedec.
Chi sa ti ni ka siuku ndaa ndɨ kuɨtɨ da jiin
taka jnu'un un, va ja ni ka kundaa taka yɨvɨ
Israel niku. Va tu kanuu ja kii nukuɨñɨ ɨnga
sutu nuu jna'an Aarón, ko ja yukan su'va ni
kii ɨnga sutu nanu ni kii sutu Melquisedec.
12 Ko nu na nasama ɨnga sutu, ti suni nasama
da ley xndaku da. 13 Nusa ti ni sama ndixia
ley yukan, chi ka'an nuu tutu ii Yandios ja
Jito'o Jesús ni kuu ɨnga nuu sutu, ti ni kaku
ya nuu ɨnga jna'an da jana'an, ti nuu jna'an
da un ni kaku ya un, ni ɨɨn kuɨtɨ ɨnga sutu
tukaa ni ka kenda un. 14 Chi jini va'a yo ja
nuu jna'an Judá ni kaku Jito'o. Ti sɨkɨ jna'an
un tu ni ka'an kuɨtɨ Moisés ja ni ka kuu i
sutu.

15 Ti sɨkɨ yukan jini va'a yo ja Cristo ni
nukuɨñɨ ya ja kuu ya ɨnga nuu sutu nanu ni
kuu Melquisedec. 16 Ti tu ni kuu ya sutu ja
ni ka kaku nuu jna'an Leví nava ni ka'an ley
jana'an, chi maa ya kuu sutu sɨkɨ ja ndiso ya
ɨɨn jniñu ña'nu ja na kuchaku ya ja kuu saa
ni, ti tu naa kuɨtɨ ya. 17 Chi sɨkɨ maa Jesús
ka'an Yandios nuu tutu ii ya:

Kuu ra sutu ja kuu saa ni, nanu sutu
Melquisedec.
Ni kachi tutu.

18 Ti jniñu ni ta'u ley jana'an ja kuu taka
sutu, chi ni naa vijna, chi tu ni ni'in jniñu ja
kendo ja kuu saa ni. 19 Chi ley ni ja'a ya nuu
Moisés, tu ni siuku ndaa kuɨtɨ un ja kendo
ndaa yɨvɨ nuu Yandios. Ko vijna iyo ɨɨn
jnu'un ndee ini jiin jnu'un ka'an ɨnga sutu
un, chi jiin jnu'un un kuyajni yo nuu maa
Yandios. 20 Ja yukan ni ka'an ndaa Yandios
ja Jesús kuu sutu yo. 21 Chi taka chaa un, tu
ni kachi maa Yandios ja na kuu da sutu. Chi
nɨnɨ ja kuu maa Jesús ni ka'an kaji Yandios
ja na kuu ya sutu, chi ka'an nuu tutu ii:

Ni chisojnu'un teyɨɨ Jito'o Yandios, ti tu
nakaka yata kuɨtɨ ini ya.
Kuu ra sutu ja kuu saa ni, nanu ni kuu sutu
Melquisedec.
Ni kachi tutu.

22 Ti sɨkɨ jnu'un ni ka'an Yandios un, ni
kenda ɨɨn jniñu va'a ga ti ansu maa ley
jana'an, chi maa Jesús ni siuku ndaa kuɨtɨ
ya jnu'un teyɨɨ ni ka'an Yandios. 23 Ti taka
ga sutu un, chi ni ka iyo kua'a da, ko taka da
ni ka ji'i, ti tu ni kuu kuñɨɨ da ja kuu saa ni.
24 Ja yukan kuu ja taka sutu un ni ka ji'i da,
ko vijna maa Jesús tu kuú kuɨtɨ ya, ti kuñɨɨ
ya ja kuu saa ni. Ti taka jniñu sa'a ya tu
naa, vanuxia chaku ya sia'an ni. 25 Ja yukan
kuu ja ndiso jniñu ya ja na nama ya yɨvɨ ja
na kuchaku i ja kuu saa ni nu na natu'va i
nuu Yandios sɨkɨ jniñu ni sa'a Cristo. Chi
chaku ya sia'an ni ti ka'an nda'u ya ja'a i nuu
Yandios.

26 Ja sia'an kuu ja ɨɨn sutu kuña'nu xaan
kuu Jesús ja ndiso jniñu ya nuu yo. Chi
sutu ii kuu ya, ti tu iyo ni ɨɨn kuachi nuu
ya, iyo ndoo kuɨtɨ ya, ti tu yɨ'ɨ ya jiin yɨvɨ ka

sa'a kuachi, chi kuña'nu xaan ga ya ja kuu
taka ga jniñu ña'nu, undi nuu maa andɨvɨ
kuña'nu ya. [27] Ti maa ya tu nandɨ'ɨ ya ja sa'a
ya nanu ni ka sa'a taka sutu ni ka kuña'nu
Israel jana'an, ja ni ka kɨvɨ da ni ka soko da
kuɨtɨ ja kuu nuu kuachi maa da xnakan, ti ni
ka soko da kuɨtɨ nuu kuachi yɨvɨ naa i. Chi
ɨɨn jinu ni soko ya maa ya ja'a yo ja kuu saa
ni. [28] Chi jiin ley ni ja'a Yandios nuu Moisés,
ni ka nukuɨñɨ taka sutu ka kuña'nu nuu yɨvɨ
vasu ni ka sa'a da kuachi, ti sɨkɨ un tu ni kuu
ja siuku ndaa kuɨtɨ da. Yukan ti kuee ga ti
ni ka'an Yandios. Ti jiin jnu'un ni ka'an ya
yukan, ni jani ya Se'e ya ja na kuu ya sutu
kuña'nu ga, chi maa ɨɨn ni ya ni siuku ndaa
kuɨtɨ ja kuu saa ni.

Ka'an Jesús ja'a yo nuu Yandios ja iyo ɨɨn jniñu jaa

8

[1] ɨɨn ti jnu'un kanuu ga ja ni ka'an ri un
kuu ja'a: ka ñava'a yo ɨɨn sutu kuña'nu nanu
ni ka'an ri, ti kuña'nu ya nuu andɨvɨ, chi
kancha ya xiin Yandios nuu ta'u maa Yan-
dios jniñu kuña'nu ga undi andɨvɨ. [2] Ti vijna
kuu ya sutu undi andɨvɨ nuu junukuachi ya
ja'a yo nuu maa ve'e ii nuu Yandios. Ti
maa Jito'o Yandios ni sa'a ve'e ii un, ansu
ɨɨn ɨɨn yɨvɨ, chi tu kaa un nanu kaa ve'e ii
jana'an ja ni ka sa'a yɨvɨ. [3] Ti taka sutu ka
kuña'nu un ni jani Yandios ja na soko da
ndajniñu jiin kuɨtɨ ja kuu ta'u nuu Yandios.
Ja sia'an kuu ja Cristo Jesús suni iyo na'iin
ja ni soko ya nuu Yandios, chi maa ya kuu
sutu. [4] Ko sa ti ni kuncha ga Jesús nuu ñuyɨvɨ
ja'a niku, ti va tuja'i kuu ya sutu, chi ni ka
iyo ga sutu ja ka soko da kuɨtɨ nava ka'an
ley Moisés. [5] Ti jniñu ja ka sa'a sutu Israel
un, tu kejna'an ɨɨn nuu jiin jniñu ña'nu ga ja
sa'a maa Yandios, Ya kancha andɨvɨ. Yukan
so ka natejna'an da ja ka ndaku ini maa da
nasa kuu nava ni xndaku Yandios nuu da.
Ti sia'an kuu chi jini ndaa yo ja Yandios ni
xndaku nuu Moisés na kɨvɨ ni keja'a sa'a da
ve'e nii najana'an xaan, ti ni kachi ya: "Va'a
koto nchaa ra nasa sa'a ra taka jniñu nava
kaa taka ja ni xna'an ri nuu ra undi xini
yuku un", ni kachi Yandios jiin da. [6] Ko vijna
chi sa'a Cristo jniñu ña'nu xaan ga ansu ja ni
ka sa'a taka sutu un, chi ndiso ya jniñu nava
iyo ɨɨn jniñu jaa ja va'a xaan ga, chi jniñu
un kuu jnu'un ka'nu ga ja ni chisojnu'un
Yandios ja sa'a ya.

[7] Chi ley ja kuu jniñu ni ja'a Yandios nuu
Moisés, nu ni siuku ndaa kuɨtɨ ni kuu, ti
tukaa kanuu ja koo ɨnga jniñu, ko tu ni kuu
siukan, [8] chi yɨvɨ Israel un tu ni ka siuku
ndaa kuɨtɨ i jiin jniñu yoso nuu ley un. Chi
ni ka'an Yandios jiin i nanu kachi tutu ii ya:

Kii kɨvɨ ja na nasa'a ri ɨɨn tratu jaa jiin yɨvɨ
ñuu Israel jiin yɨvɨ ñuu Judá, kachi
Jito'yo Yandios.

[9] Ti tukaa koo nanu ni iyo jniñu ja ni sa'a
ri jiin taka tata i jana'an Israel na
jana'an na ni keni'in ri yɨvɨ un nuu
nación Egipto.

Ko tu ni ka siuku va'a taka i jiin jniñu yoso
nuu ley ni ja'a ri.

[10] Nusa ti su'va na koo jniñu nasa'a ri jiin yɨvɨ
Israel vijna, undi na jaa kɨvɨ un.

Ti ja'a kuu jniñu, kachi Jito'o Yandios.

Sa'a ri ja na nuku'un inijnuni i ley ri, ti
na sa'a ri ja na kuñukuu ini i ti na
kuandatu i nuu.

Yukan na ti kuu ri Yandios nuu taka i, ti maa
i nduu yɨvɨ maa ri.

[11] Ti yɨvɨ un tukaa nɨnɨ kuu ja na xndaku
nuu jna'an i ja nau kuu maa Jito'o
Yandios.

Chi tendɨ'ɨ yɨvɨ un kuni ndaa i ja kuu ri
Jito'o, vasu kuu yɨvɨ kuachi xi yɨvɨ
ña'nu ga.

[12] Ti sɨkɨ jniñu jaa un kuu ja kuan ka'nu ini ri
nuu kuachi i, ti tukaa ga ndaku ni'in
ri kuachi un, chi maa ri kuu Jito'o
Yandios.

Ti tukaa kankuachi ri ri sɨkɨ i ja sɨkɨ jniñu
ndeva'a un.

Ni kachi Yandios.

[13] Ti ja ni ka'an ya ja kua'a ya ɨɨn jniñu jaa,
kuni ka'an un ja tukaa kuajniñu jnu'un ja ni
ja'a ya undi najana'an. Ja yukan na ti jini yo
ja ɨɨn ja ni ku tu'u, tukaa kuaniñu. Yukan
chaku ini yo ja kuan kuyajni naa.

Nasa ni ka chiñu'un yɨvɨ Yandios jana'an

9

[1] Ti jnu'un najana'an un ni ta'u ndaa jniñu
nasa chiñu'un yɨvɨ Yandios, jiin nasa koo
se'e ii nuu ñuyɨvɨ ja'a. [2] Ti ni ka sa'a i ɨɨn
ve'e ii ja ni ka sa'a i jiin ñɨɨ, ti ni iyo uu ve'e.
Ti ini ɨɨn ve'e ja nani ve'e ii, ni kundichi ɨɨn
candelero oro, jiin mesa oro ni kunchuku
staa stila ii nuu. [3] Ti ni iyo ɨɨn sa'ma ndita

ja sasɨɨn ɨnga ve'e ja nani ve'e ii xaan ga. 4 Ti
ini yukan ni iyo ɨɨn altar niña oro, nuu kayu
suxia kutu vixi. Ti suni ni iyo ɨɨn jajnu nuu
kañu'un ley ni ja'a Yandios nuu Moisés, ti nɨ
tu'u sɨkɨ jajnu un ni ka nakuaka i niña oro,
ti ini jajnu un kande ɨɨn tɨndo'o ja ñu'un ɨɨn
nuu staa ii nani maná ja kuni ka'an staa ni
kii undi nuu andɨvɨ. Ti suni yukan kande
yujnu sutu ni kuña'nu ni nani Aarón ja ni
nenenduu yuku i, jiin laja yuu nuu yoso ley
ni ja'a Yandios nuu Moisés. 5 Ti sɨkɨ jajnu
un kanchuku uu nuu ángel ka iyo ndijin
ja ka xna'an ja yukan kancha maa Yandios
kuña'nu. Ti jiin ndijin i un ka jasɨ i nuu nɨñɨ
kuɨtɨ kanchuku yuyu sɨkɨ jajnu un, ja yukan
ni kuu nuu ni iyo jnu'un ka'nu ini Yandios
nuu yɨvɨ. Sia'an ni kuu ko vijna tukaa ka'an
yo jnu'un un.

6 Ti na ni jinu taka un, ti nuu nuu ni ka
kɨvɨ taka sutu ini ve'e un ja ka sa'a jniñu da
ja ka kuu da sutu. 7 Ko ɨnga ve'e ii xaan ga
un, tu kuu kɨvɨ sava'a ni ga sutu xi sava'a ni
ga yɨvɨ. Chi maa ɨɨn ni sutu kuña'nu ga un
kuu ja kɨvɨ ɨɨn vanuxi ni jinu ja kuu nɨ kuiya.
Ti suni tu kuu kɨvɨ da nu tu iyo nɨñɨ kuɨtɨ ja
soko ja nuu Yandios ja kuu nuu kuachi maa
da jiin nuu kuachi yɨvɨ ni ka sa'a naa i, ja tu
ni ka jini i ja ni kuu ɨɨn kuachi. 8 Ti jiin jnu'un
un ni xna'an Espíritu Santo ja na ni iyo ga
ve'e ii nuu ñuyɨvɨ jana'an, ti tu iyo jnu'un ja
kɨvɨkoyo yɨvɨ nuu ii xaan ga un. 9 Chi taka
yukan kuu ja xna'an nuu yo nasa kuu kɨvɨ
vijna. Chi taka i ni ka soko ndajniñu ja kuu
ta'u jiin kuɨtɨ nuu Yandios, vasu tu ni kuu
sandoo ɨɨn jinu ni inijnuni i. 10 Chi taka ja
ni ka sa'a i ini ve'e ii jana'an un, ni kuu ja
sɨkɨ yɨkɨ kuñu yo, nasa kaji yo, nasa ko'o yo,
nasa ndundoo yo. Ti ni jajniñu yukan undi
ni kii Cristo jiin ɨɨn jniñu ña'nu ga, ja undi
sa ti tukaa ga ni siin.

11 Ti vijna chi ja ni kii Cristo, ti maa ya
kuu sutu kuña'nu xaan ga, chi ndiso ya ɨɨn
jniñu ña'nu, ti ni ni'in ya ja taka ja kuni
kua'a Yandios nuu yo. Ti maa ya kuu sutu
nuu ve'e ii ga undi andɨvɨ ja kuña'nu ga ti
va'a ga, ansu ve'e ii jana'an, chi ansu jiin
nda'a yɨvɨ ni kuu ja kachi yo ja nanu ñuyɨvɨ
ja'a kuu. 12 Ti ja ni kɨvɨ ya nuu andɨvɨ nuu
kancha Yandios nuu ii xaan ga, tu ni soko
ya nɨñɨ ndixi'yu xi nɨñɨ chelu, chi ni jatɨ ya
nɨñɨ maa ya na ni ji'i ya. Ti jniñu ña'nu ni
sa'a ya un ni kuu ɨɨn jinu ni ja kuu saa ni,
ja ni soko ya maa ya nuu Yandios ja sɨkɨ yo,
ti sa ni kɨvɨ ya andɨvɨ. Ti sia'an ni nama ya
yo'o ja na kuchaku yo ja kuu saa ni. 13 Ti ja na
nundoo yɨvɨ un ni ka soko da nɨñɨ xndɨkɨ jiin
nɨñɨ ndixi'yu, jiin chelu kuachi ja na kayu
nuu altar un, ki'in da yaa un ti joso da sɨkɨ
yɨvɨ ja na ndundoo i. Yukan na ti ndundoo
tuku i ja chiñu'un i Yandios. Chi nava na
ndundoo yɨvɨ un ti ka soko da nɨñɨ xndɨkɨ
jiin nɨñɨ ndixi'yu, ti yaa chelu kuachi ja ni
kayu nuu altar kuu ja joso da nuu taka yɨvɨ
ja na ndundoo i, ti siukan ndundoo tuku i
ja chiñu'un i Yandios. 14 ¿Nu sia'an ni iyo, ti
ansu ii ga nɨñɨ Cristo nu? Jandaa kuu ja ii ga,
ko maa Espíritu ni chindee ja na siuku ndaa
kuɨtɨ ya jniñu un, ti sia'an ni sa'a Espíritu,
chi ɨɨn ni kuu Espíritu jiin Cristo ja kuu saa
ni. Ti jnu'un jana'an un ni jajniñu nɨñɨ taka
kuɨtɨ. Ko kuña'nu xaan ga jniñu ni sa'a maa
Cristo jiin nɨñɨ ya ja ni jatɨ ya na ni ji'i ya,
chi jiin jniñu ña'nu un ni sandoo Cristo yo'o
naa yo nava tukaa kuncha kuachi yo jiin
inijnuni yo, nava yukan na ti tukaa kundiyo
ini yo ja sa'a yo jniñu kue'e, ja sasɨɨn yo
maa yo nuu Yandios, ti naa yo. Chi su'va
ɨɨn jniñu ña'nu ni sa'a Cristo. Yukan sa'a ja
nɨnɨ na kundiyo ini yo sa'a yo mani jniñu ja
kuu nuu maa Yandios, chi maa ni ya kuu Ya
chaku.

15 Ti sɨkɨ jniñu ña'nu ni sa'a Cristo ja ni
ji'i ya, yukan kuu ja ndisojniñu ya nava
ni iyo jnu'un jaa ja kancha ya ma'ñu sava
jiin yo ja kuu nuu Yandios. Chi na ni ji'i
ya ni chunaa ya taka kuachi yɨvɨ nava ni
iyo jnu'un jana'an ja ni ja'a Yandios nuu
Moisés. Ti jiin jniñu ña'nu ni sa'a Cristo na
ni ji'i ya ni ja'a ya jandaa ja ni siuku ndaa
kuɨtɨ ya jnu'un Yandios yukan nuu taka yɨvɨ
ja kana ya, ti jnu'un un kuu ja kua'a ya ta'u
nuu yɨvɨ un ja kuu saa ni.

16 Chi jini yo ja ka iyo yɨvɨ ka sa'a ɨɨn jniñu
ja ka ka'an sɨkɨ yaji ja kuu se'e i, ti nijniñu
un undi nu ni ji'i yɨvɨ xiin ñu'un un. Ti
nu iyo ɨɨn jnu'un, jini yo ja nu ɨɨn chaa na
sa'a da ɨɨn tutu ja ka'an ja kua'a da ta'u
se'e da, ti undi nuu ni ji'i da, sa ni'in jniñu
tutu un. 17 Ko nu ni chaku ga yɨvɨ xiin tutu
un, ti changa ga kuajniñu, chi undi nu ja
ni ji'i da, ti sa kuajniñu. 18 Ti ja sɨkɨ jnu'un
jana'an un, suni ni ka ji'i kuɨtɨ, ti ni ka jatɨ
tɨ nɨñɨ tɨ, ja jiin yukan ni kundaa nava ka'an
jnu'un jana'an un. 19 Chi na ni ka'an Moisés

nava ni iyo jnu'un yoso nuu ley un nuu ndɨ'ɨ
nación Israel, ti ni ki'in da nɨñɨ chelu un
jiin nɨñɨ ndixi'yu, sakanuu da jiin nducha,
ti ki'in da ixi kua'a, jiin yuku hisopo ti joso
yuyu da nɨñɨ un sɨkɨ tutu ley Yandios jiin
sɨkɨ tendɨ'ɨ yɨvɨ naa i. 20 Ti ni kachi Moisés:
"Ja'a kuu nɨñɨ ja kua'a jandaa sɨkɨ jniñu ni
sa'a Yandios jiin yo", ni kachi da. 21 Ti suni
ni joso Moisés nɨñɨ un ini ve'e ii ja ni kuu jiin
ñɨɨ, jiin sɨkɨ taka ndajniñu ja ka jajniñu da ja
ni ka chiñu'un da Yandios. 22 Ti ja sɨkɨ jnu'un
jana'an un, ja yajni ndɨ'ɨ, chi ka'an ndaa ley
Yandios ja na ndundoo jiin nɨñɨ kuɨtɨ. Chi
nu tu katɨ nɨñɨ kuɨtɨ un, ti tu kuu kuanka'nu
ini Yandios nuu kuachi yɨvɨ un.

Ni nasoko Cristo maa ya ja ni kenchaa ya kuachi yo

23 Ti ja nava ni iyo jnu'un jana'an un, ti
taka ndajniñu ni ka jajniñu da ini ve'e ii,
ja ni ndundoo jiin nɨñɨ kuɨtɨ un, tu ni ka
nduu nava kaa nuu maa andɨvɨ. Chi ja na
nduu nava kaa nuu andɨvɨ, ti nandɨ'ɨ un ɨɨn
jniñu kanuu ga ja kuu taka jniñu ni kuu un.
24 Ti Cristo chi tu ni kɨvɨ ya nuu ɨɨn ve'e ii
ja ni sa'a yɨvɨ, ja na sa'a ya ɨɨn jniñu nanu
ka sa'a da ini ve'e ii un najana'an un. Chi
jniñu jana'an un ni stuu ndaa ɨnga jniñu
ña'nu ga ja ni sa'a Cristo, ti jiin yukan ni ka
kendo ndaa yo nuu Yandios. Ti sɨkɨ jniñu
ña'nu un, ja ni kɨvɨ Cristo andɨvɨ nuu kancha
Yandios, ti yukan kancha ya ka'an ya ja'a
yo naa yo. 25 Ti maa sutu Israel ka kuña'nu
ga un ni ka kɨvɨ da naa kuiya ini ve'e ii ja
soko da nɨñɨ kuɨtɨ. Ko Cristo tu ni sa'a ya
siukan, ja soko ya maa ya tɨjnɨ jinu, chi ɨɨn
jinu ni ni soko ya maa ya ja kuu tendɨ'ɨ yo.
26 Chi nu ni sa'a Cristo sia'an nanu ni ka sa'a
sutu ni ka kuña'nu ga nuu nación Israel un,
ti va taka kuiya soko ya maa ya ja na kuū
ya, undi na ni jankoo ñuyɨvɨ ti undi vijna ja
kenchaa ya kuachi. Ti tuu, chi kɨvɨ ja kuan
ndɨ'ɨ ja'a ni kenda ndijin ya ɨɨn jinu ni ja kuu
saa ni, ti ni soko ya maa ya ja ni kenchaa
ya kuachi yo, ja tukaa ga kuña'nu kuachi un
sɨkɨ yo. 27 Ti sia'an nanu ka ji'i yɨvɨ ɨɨn jinu
ni, ti suni sia'an kii juicio ja xndichi Yandios
i, ja na sa'a ndaa ya taka jniñu ni ka sa'a i
nuu ñuyɨvɨ ja'a, 28 ti suni siukan ni ji'i Cristo
ɨɨn jinu ni ja ni soko ya maa ya ja ni naki'in
ya kuachi yɨvɨ naa i na ni ndo'o ya nundo'o.
Yukan ti jaa ɨɨn kɨvɨ nu nchaa ndijin tuku
ya ɨnga jinu, ko ansu ja soko ya maa ya ja na
kenchaa ya kuachi, chi sa su'va kii nakinse'e
ya yɨvɨ ka ndatu ja nchaa ya.

10

1 Ti ja sɨkɨ ley ni ja'a Yandios nuu Moisés,
so ni natejna'an ja kuu ɨnga kɨvɨ kii, nu na
siuku ndaa kuɨtɨ taka ja ka'an nuu ley un, ko
maa ley un tu ni siuku ndaa kuɨtɨ. Ja sia'an
kuu ja tu ni kuu ja sa'a ndaa kuɨtɨ ley un
ja taka yɨvɨ ka chiñu'un Yandios, na kendo
ndaa i nuu ya ɨɨn jinu ni. Tu ni kuu siukan,
chi taka yɨvɨ Israel un ni kuu ja ni ka soko
i kuɨtɨ ja kuu kuachi i ndɨ kuiya ndɨ kuiya.
2 Chi tu ni kuu sa'a ley un ɨɨn jinu ni ja na
kendo ndaa i nuu Yandios. Chi nu ni ka
siuku ndaa kuɨtɨ i ley un, ti va tukaa kuɨtɨ
siin i ja soko i kuɨtɨ ja kuu nuu kuachi i ja kuu
ɨɨn jinu ni ja na kendo ndaa i nuu Yandios,
ti taka yɨvɨ ja kuni chiñu'un Yandios tukaa
kankuachi kuachi un sɨkɨ i jiin inijnuni i. Ko
nu tu ni kuu sia'an jiin ley jana'an un, 3 chi
taka i ni ka soko kuɨtɨ ja taka kuiya, ja ka
nuku'un ini kuachi i. 4 Chi nɨñɨ xndɨkɨ un
jiin nɨñɨ ndixi'yu un, tu kuu kuɨtɨ kenchaa
kuachi yo. 5 Ja yukan kuu ja na ni kii Cristo
nuu ñuyɨvɨ, ti ni ka'an ya jiin Yandios:

Ja ni ka soko yɨvɨ kuɨtɨ, jiin ja ni ka soko i
ndajniñu ja kuu ta'u nuu ni.
Ko ansu nɨnɨ taka ndajniñu ja ni ka soko i un
kuni ni.
Chi ni ja'a ni yɨkɨ kuñu maa na ja na soko na
nuu ni.
6 Chi tu ni jajna'an ini ni ja ni ka ja'ma i kuɨtɨ
ja soko i tɨ, xi ja soko i sava'ni ga ɨnga
ndajniñu ja na kenchaa i kuachi i.
7 Ja yukan kuu ja ni kachi na jiin ni: "Ko
nde'e ni, ja'a kancha na, ti iyo na ja
na siuku ndaa kuɨtɨ na jniñu ja kusɨɨ
ini maa ni, Tata na Yandios.
Chi sia'an ja yoso jnu'un un sɨkɨ na nuu tutu
ii."

Ni kachi Jesús.

8 Ti xnakan ni ka'an ya ja ansu nɨnɨ ni
jajna'an ini Yandios ja ni ka soko i kuɨtɨ, jiin
na ni ka soko i ndajniñu ja kuu nuu ya, ni ja
ka'ma i kuɨtɨ ja soko i ja na kenchaa kuachi
i, vasu siukan ni ta'u ley jniñu. 9 Yukan ti ni
ka'an tuku ya: "Ko nde'e ni, ja'a kancha na,
ti iyo na ja na siuku ndaa kuɨtɨ na jniñu ja
jajna'an ini maa ni, Tata na Yandios." Ti ja
ni ka'an ya siukan ni sa'a ya ja na jankuɨñɨ ja
ka soko i taka kuɨtɨ, chi ni kachi ya ja soko ya
maa ya. 10 Ti sɨkɨ yukan ni siuku ndaa kuɨtɨ

Cristo Jesús jniñu ni tatu Yandios nuu ya
nava na ndɨvɨkoyo yo jiin Yandios. Ti jniñu
ja ni sa'a Cristo Jesús kuu ja ni soko ya yɨkɨ
kuñu maa ya ɨin ni jinu ja kuu saa ni. Ti jiin
jniñu ña'nu un ni ka kendo ndoo yo ja nduu
yo yɨvɨ Yandios.
11 Ti taka sutu yukan, chi ndɨ kɨvɨ ni ka
sajniñu da nuu Yandios, ti taka ni jinu ni
ka ja'ni da kuɨtɨ ka soko da. Ti taka un tu
kuu kuɨtɨ kenchaa kuachi yo. 12 Ko sutu jaa ja
kuu maa Cristo Jesús, chi ɨin jinu ni ni soko
ya maa ya nuu kuachi yo ja kuu saa ni. Ni
sino ndɨ'ɨ ya jniñu un, ti sa ni ndaa ya nu
andɨvɨ nuu kancha ya nda'a kua'a Yandios
ja kuña'nu ya. 13 Ti yukan kundatu ya vijna,
undi kɨvɨ na kundee ya jiin taka ja ka jito
u'u ya. 14 Chi ja ni soko ya maa ya ɨin jinu ni,
ti jiin yukan ni siuku ndaa kuɨtɨ ya ja kuu
saa ni ja na kendo ndaa yɨvɨ nuu Yandios.
15 Ti maa Espíritu Santo, suni ni ka'an kaji
ya jnu'un un, chi xnakan ni kachi ya:
16 Su'va koo jniñu jaa ja sa'a ri jiin yɨvɨ undi
na jaa kɨvɨ un, kachi Jito'o.
Na sa'a ri ja na nuku'un inijnuni i ley ri. Ti
na sa'a ri ja na kundio ini i kuandatu
i nuu jnu'un yoso nuu ley ri.
17 Yukan ti ka'an tuku ya: Ru'u kuu ja kun-
da'u ini nuu i,
ti kuanka'nu ini ri nuu taka kuachi i jiin taka
jniñu kue'e ni ka sa'a i.
Ni kachi ya.
18 Nusa ti nu ja ni janka'nu ini Yandios nuu
kuachi yo, ti tukaa ga iyo ni ɨin ja soko ga yo
nuu Yandios ja kuu nuu kuachi yo.

Ni nuña ichi kɨvɨ yo nuu Yandios

19 Ja yukan ñani, ka iyo tu'va yo jiin jnu'un
ndee ini, chi kuu kɨvɨ yo nuu ii xaan nuu
kancha maa Yandios. Ti kuu kɨvɨ yo sɨkɨ ja
ni jatɨ niñɨ Jesús ja'a yo. 20 Ja yukan ni jiña
ya ɨin ichi jaa, ɨin ichi va'a ga ja na jaa yo ti
kuncha yo ja kuu saa ni, chi na ni ji'i ya ti
ni te'nde sa'ma yɨndaka ja jasɨ ve'e ii xaan
ga ini ve'e ii un, nuu ni kɨvɨ maa ɨin ni sutu
kuña'nu nación Israel. Ko vijna sɨkɨ ja ni
ji'i Jesús, ti ni jiña ya ichi ja na kɨvɨ yo nuu
ii xaan ga nuu kancha maa Yandios. Chi
jandaa ndixia kuu ja kɨvɨkoyo yo ka'an yo
jiin ya, ti ansu nɨnɨ maa ɨin ni sutu ni ka
kuña'nu najana'an kɨvɨkoyo. 21 Ti Jesús kuu
sutu kuña'nu xaan ga ja jito va'a ya yo'o,
ja ka kuu yo se'e Yandios. 22 Ti sɨkɨ jniñu
ña'nu ja ni sa'a Jesús ja ni ji'i ya ja'a yo,
ti ni nduu ya sutu kuña'nu nuu yo, ti na
ko ndo'o ndaa ini yo maa ya ja nuu kancha
Yandios ka'an yo jiin ya, chi ñukuu ndaa ini
yo ja kuanta'u ya yo'o. Chi ni sandoo Jesús
inijnuni yo nava tukaa kuñukuu ini yo ja
jna'nu ndatu yo jiin kuachi yo. Ti suni sɨkɨ
jniñu ni sa'a Jesús ni sandoo ya yo'o, ti ni ka
ja'a yo jandaa yukan nu ni ka janducha yo.
23 Ja yukan kuu ja na ni'in ndaa yo jnu'un
ka'an yo, ja ka ndiyo ini yo ni'in yo ta'u
nuu Yandios. Ti tu nakaka yata yo, chi
su'va na siuku ndaa kuɨtɨ yo taka jnu'un
ni chisojnu'un ya nuu yo. 24 Ti na nakani
ini yo nasa kua'a yo jnundee ini nuu ñani
jna'an yo ja ka kunda'u ini jna'an yo, ja suni
kandixia i Jesús, ti na sa'a yo niña jniñu
va'a. 25 Ti nɨnɨ na ndututu yo naa yo ja na
chiñu'un yo ya, ti koto kaka yata yo nanu
ka sa'a sava i. Su'va vi'i ga na kua'a jnundee
ini nuu jna'an yo, ti siukan sa'a yo, chi ja
ka jini yo ja kuan kuyajni kɨvɨ ka'nu ga nuu
ndenda ya.
26 Chi ja ni chaku ini yo jnu'un va'a Cristo
Jesús. Ni kandixia ndaa yo jnu'un ya chi ni
janta'u yo, ko nu nɨnɨ ndo'o ini yo ja sa'a
yo kuachi ti xndoo yo jnu'un ya, ti tukaa
ga ɨnga iyo ja kenchaa kuachi yo. 27 Ti tukaa
ndo iyo ja nama sɨkɨ yo chi ni kuɨtɨ ini ya nuu
yo, ti vijna so kundatu ka'nu yo ɨin nundo'o
ka'nu xaan ga ja kii nuu yo kɨvɨ na chaa
juicio, chi kii ñu'un ti kayu taka yɨvɨ ka jito
u'u Yandios. 28 Chi undi jana'an nu ni ka
sani'in ini yɨvɨ nuu ley Moisés, ti nu ka iyo
uu xi uni yɨvɨ ka kankuachi sɨkɨ i, ti iyo ja na
kuu i, ti tundo kunda'u kuɨtɨ ini nuu i.
29 Nu sia'an ni kuu un, ti ¿nasa ndo'o ini
ra sɨkɨ yɨvɨ ja ni ka kuxio nuu ichi Yandios?
Na kondo'o xaan yɨvɨ un, chi ka jañu ni'no
i Se'e Yandios, ti ka skexiko i niñɨ ya ja
ni jatɨ ya, ti jiin jniñu ña'nu un ni kundaa
kuɨtɨ jnu'un jaa un ja ni nakinse'e ya i. Ti
nu na kuxio i nuu ichi ya, ti sa'a ndeva'a i
sɨkɨ Espíritu Yandios, ya sa'a ja ka ni'in yo
jnu'un ya ja ni ka kandixia yo Cristo Jesús.
30 Chi ja ka jini yo ja maa Yandios ni kachi:
"Maa ri na kua'a ja kondo'o yɨvɨ nava kuu
ya'u nu ja ni sa'a i", ni kachi ya. Suni ni
kachi ya: "Maa Jito'o na xndichi ndaa ya
sɨkɨ kuachi yɨvɨ ni ka kachi ja ka yɨ'ɨ i jiin
ya." 31 Na nda'u yɨvɨ tu kandixia ndaa, chi
iyo xaan ga nundo'o kondo'o i nuu nda'a
Yandios, yaa chaku.

32 Ko nuku'un ini naa ra nasa ni kuu na
ni nuña ndijin inijnuni ra ja ni ka kandixia
ndaa ra jnu'un Cristo, ti ni ka jito ra nun-
do'o, ko ni ka kundee ra ti tu ni ka jika yata
ra jiin jnu'un un. 33 Vasu ni ka ka'an ndeva'a
yɨvɨ sɨkɨ ra ti ni ka ndo'o ra nuu chitu un jiin,
ko sava ra tu ni ka yu'u ja kujiin jiin ra naa
ra kɨvɨ ni ka jna'an ra nundo'o. 34 Ti suni ni
ka kunda'u ini ra nuu yɨvɨ ni ka iin vekaa ja
sɨkɨ jnu'un Cristo. Ti ni ka iyo sɨɨ ini ra, tu
ni ka ndɨ'ɨ ini ra ja ni ka kenchaa yɨvɨ taka
ja ni ka ñava'a ra. Ko tu ni ka nandɨ'ɨ ini
da un chi vi'i ga ni ka kusɨɨ ini ra ja ka jini
ndaa ra ja vi'i ga ka ñava'a ra nuu Yandios, ti
yukan tu naa kuɨtɨ, ti ansu ja ni ka kenchaa
yɨvɨ un nuu ra naa ra. 35 Nusa ti koto sia ra
jnu'un Jesús nava ni kandixia ndaa ra, chi
ka'nu xaan ɨɨn ta'u ni'in ra ja sɨkɨ un. 36 Ti
koto xndi'i ra ini ra, ti siuku ndaa jniñu ni
ta'u Yandios nuu ra, chi ni'in ra ta'u ja ni
chisojnu'un ya. 37 Chi sia'an ka'an tutu ii
Yandios:

Ja ni kuyajni ndaa kuɨtɨ ndenda Cristo ja
ndiji ya, ti tukaa kukuee ya.
38 Taka yɨvɨ ni ka kandixia ja ni ji'i Cristo ja'a
i, nuu yɨvɨ un kachi Yandios ja iyo
jnu'un ka'nu ini ya nuu kuachi i.
Ti yɨvɨ un keta'u i nuu ya, ti kuchaku i ja kuu
saa ni.
Ko nu na kaka yata i, ti tukaa ga kusɨɨ ini ri
jiin i.
Ni kachi Yandios.

39 Ko yo'o chi tu ka kuu yo nanu yɨvɨ ja ka jika
yata, ti ka jna'nu ndatu i. Chi ka kandixia
ndaa yo jnu'un Cristo Jesús, ti ni'in ta'u yo
ja kuchaku ja kuu saa ni.

Jnu'un kandixia ndaa yo

11

1 Ti ja kandixia yo ɨɨn jnu'un kuu ja ñukuu
ini yo ni'in yo taka ja ndiyo ini yo. Suni ja
kandixia yo jnu'un Yandios iyo ndaa jnu'un
un ini yo ja iyo ndixia taka ja tu ja'i kuni
yo vijna. 2 Ti tɨjnɨ yɨvɨ jana'an, ni jajnu'un
Yandios maa i chi ni ka kandixia ndaa kuɨtɨ
i.
3 Sɨkɨ ja kandixia yo jnu'un Yandios kuu
ja ka ñukuu ini yo ja ni sa'a ya ñuyɨvɨ jiin
andɨvɨ, jiin nɨnɨ jnu'un ni ka'an ya. Ti jiin
jniñu ña'nu ndiso Yandios ja tu ni jini yo, ni
jankoo taka ja jini yo vijna.
4 Ti ɨɨn chaa ni nani Abel najana'an sɨkɨ ja
ni kandixia da jnu'un Yandios, ni kuu ja ni
soko da ɨɨn ja va'a ga nuu ya ti ansu Caín.
Ja yukan kuu ja ni ja'a Yandios jandaa ja
iyo ndaa ini da, chi ni janta'u ya ja ni soko
da kuɨtɨ nuu ya. Ti vasu ja ni ji'i da, ko
ka ndakuni'in ga ya jnu'un da jiin yo undi
vijna, chi chaa ni kandixia ndaa ni kuu da.
5 Ti suni Enoc ni kandixia da jnu'un Yan-
dios, ti ja yukan kuu ja ni naki'in ya maa da
kuano'on da andɨvɨ, ti tu ni ji'i da. Tu ni ka
jini yɨvɨ nachi kua'an da chi so ni ndoñu'un
ii da kua'an da, chi kachi tutu ii ya ja undi
na ti naki'in ga Yandios maa da ni kusɨɨ ini
ya jiin taka ja ni sa'a da. 6 Ko nu tu kandixia
yo jnu'un ya, ti tu kuu ja kusɨɨ ini ya jiin yo.
Chi yɨvɨ ndiyo ini ja kotu'va i nuu Yandios,
kanuu ja na kandixia ndaa kuɨtɨ i ja kusɨɨ ini
ya jiin taka yɨvɨ ka nanduku ya. Ja yukan
chi jandaa ndixia kuu ja kua'a ya ta'u nuu i
ja kunda'u ini ya maa i.
7 Ti suni Noé, ni kandixia da jnu'un ya na
ni kachi ya ja koo nundo'o xaan vasu ti kuni
ga da jiin nduchi da. Ja yukan kuu ja ni
jandatu da ti ni sa'a da ɨɨn barco ka'nu ja
nani arca, ja na nama da nɨɨ jna'an da ini
ve'e ja tu naa i. Ni kandixia da ti ni siuku
da jniñu ni ta'u Yandios. Jiin jniñu un ni
kankuachi da sɨkɨ yɨvɨ ja na jna'nu ndatu
i. Ko maa Noé, ni ni'in da ta'u da chi ni
kendo ndaa da nuu Yandios, chi ni kandixia
da jniñu ja ni ta'u ya nuu da.
8 Ti suni Abraham, ni kandixia da jnu'un
ni ka'an ya, ti ja yukan kuu ja ni janta'u da
na ni ka'an ya jiin da ja ki'in da ɨɨn ñu'un
nuu kua'a ya ja kuu ta'u maa da jiin taka
jna'an da kikoyo yukan. Ti ni kee da kua'an
da vasu tu kujnuni ini da naa ichi kua'an
da. 9 Suni ja ni kandixia Abraham jnu'un
ni chiso ya nuu da, ti yukan ni kuncha da
nuu ɨɨn ñu'un ja ni chisojnu'un ya ja kua'a
ya nuu da, ko ni kuncha da un nanu chaa
ñuu jika ja ni tɨ'lɨ ñu'un da tu ni iyo. Ti ni
kuncha da ini ɨɨn ve'e ñɨɨ, suni se'e da Isaac
jiin Jacob, chi ɨɨn nuu ni ka ni'in da ta'u ja ni
chisojnu'un ya. 10 Chi ni ndiyo ini Abraham
ja ni'in da ta'u da ja na kuncha da ñuu ja
tukaa naa kuɨtɨ un, ɨɨn ñuu ja kutu ni jani
maa Yandios na kɨvɨ ni sa'a ya.
11 Ja yukan, vasu ja ni kuña'nu xaan Abra-
ham, ko ñukuu ini da ja siuku Yandios
jnu'un ni kachi ya. Ti ni iyo jnu'un ndee ini
jiin da ja koo ɨɨn se'e da jiin ñasɨ'ɨ da Sara,
vasu ja ni nchɨɨ xaan ña, ti ni ɨɨn se'e ña tu ni

iyo na ni kunchuku kuachi ña. 12 Ti siukan ni
kuu ja ni nakaya kua'a xaan jna'an Abraham
vasu jaku ni ga na da niku. Ti jna'an da ni ka
ndukua'a xaan nanu chuxini iin nuu andɨvɨ,
xi nanu ndɨ ɨin ndɨ ɨin ñitɨ ndi'i ja kaa yu'u
mar ja tu kundee kuɨtɨ yo ka'u yo.

13 Ti taka yɨvɨ un ni ka ji'i yɨ, vasu tu ni
ka ni'in i ja ni chisojnu'un Yandios, ko ni
ka kandixia ndaa i maa ta'u ka'nu ga ja ni
chisojnu'un ya, ti ni ka chaku ndaa ini i ja
kii ɨin kɨvɨ nuu kuu ndaa kuɨtɨ ga taka jnu'un
un. Ti ni ka kusɨɨ ini i ni ka jito nchaa i ja
ni chisojnu'un ya un. Chi ka jini va'a i ja
na ni kunchuku i nuu ñuyɨvɨ ja'a, ti changa
ga ni'in i ta'u ka'nu ga un. Ja yukan ni ka
ka'an i ja ka kuu i nanu yɨvɨ ñuu jika ka
jikonuu nuu ñuyɨvɨ ja'a. 14 Ti taka yɨvɨ ja
ka'an siukan, chi kachi ndaa i ja tu ñu'un ini
i ja ñuyɨvɨ ja'a kuu ñuu i ja kuu saa ni. Chi
su'va ka ndatu i ɨin ñuu vii ga ja kuu ñuu
maa i. 15 Chi sa ti ni ka nakani ini i sɨkɨ ñuu
nuu ni ka kee undi nuu, ti va nandeokuñɨ
tuku i niku. 16 Ko tuu, chi ka ñukuu ini i ja
ni'in i ta'u nuu kuncha i ɨnga ñuu va'a ga
undi maa ñuu kande andɨvɨ. Ja yukan ni ka
jandatu i jnu'un Yandios, ti tu kukanuu ya
ja kuu ya maa Yandios nuu i, ti maa i ka kuu
se'e ya, chi ja ni satu'va ya ɨin ñuu vii xaan
nuu kunchuku i.

17 Ni kandixia ndaa Abraham jnu'un Yan-
dios. Ja yukan kuu ja ni ja'an da jiin Isaac
ja na kin soko da yɨ, ti ni jito jnuni Yandios
maa da. Ti ja iyo tu'va da ja soko da se'e da,
vasu maa ɨin ni i kuu se'e yɨɨ da. 18 Ti ni kachi
Yandios jiin da ja jiin maa ɨin ni Isaac, ti
nakaya jana'an da. 19 Ti Abraham, ja ñukuu
ini da ja maa Yandios suni kuu naxndoto ya
vasu yɨvɨ ni ka ji'i, (ti ja'a kuu kachi yo ja ni
natava jaa da se'e nuu ñuji'i un.)

20 Ti Isaac, suni ni kandixia ndaa da Yan-
dios. Ja yukan kuu ja ni kachi da jini se'e
yɨɨ da Jacob jiin Esaú ja nakaya xaan jna'an
da ja kuu kɨvɨ. 21 Ti Jacob, suni sia'an ñukuu
ini da ja siuku Yandios jnu'un ni ka'an ya.
Ja yukan kuu ja vasu yɨtuu da yujnu da ni
ka chiñu'un da Yandios sɨkɨ ja ni siuku ya
jnu'un ya nuu da.

22 Ti suni José, na jana'an ni kandixia da
jnu'un ni kachi Yandios. Ja yukan kuu ja
nu kuan kuyajni kuū da, ti ni kachi da ja
taka jna'an Israel, jaa ɨin kɨvɨ ti kekoyo i nuu
nación Egipto. Ti ni tatu da ja na kunda'a i
yɨkɨ da undi ñuu nuu kɨvɨkoyo i kunchuku i.

23 Ti na ni kaku Moisés, ti tata yɨ jiin nana
yɨ ni ka kandixia da ja ndito Yandios maa
i. Ti ja yukan ni kuu ja ni ka jito sa'yɨ tata
i maa i nuu uni yoo, chi ni ka jini da ja
ni kuu yɨ ɨin suchi va'a xaan. Ti tu ni ka
yu'u da jniñu ni ta'u rey Egipto un ja na
kuū taka suchi yɨɨ kuachi nación Israel. 24 Ti
maa Moisés ni kandixia da jnu'un ni kachi
Yandios nuu yɨvɨ ya. Ti ja yukan kuu ja nu
ni ja'nu da, ti tu ni ja'a da jnu'un ja kuu da
se'e ña'an kuu se'e sɨ'ɨ rey Egipto. 25 Chi ni
kuu ini da ja kɨ'ɨ da jiin yɨvɨ ñuu Yandios ja
na kondo'o da jiin taka jna'an da un, ja ka
kuu yɨvɨ Israel ja ni nakaji ya ja na kendo
kuu maa yɨvɨ ya. Ti yɨvɨ ñuu Egipto ni ka
jito u'u nuu yɨvɨ Israel, ko ni kuu ini Moisés
ja na kondo'o da jiin i, ti ansu ja na sa'a da
kuachi. Ti kuxio da nuu i ja kusɨɨ ini da ja
kuu nu na kɨvɨ da jiin yɨvɨ rey Egipto. 26 Chi
ni sa'a da nanu ja kanuu ga ja na kondo'o da,
ja na ka'an ndeva'a yɨvɨ sɨkɨ da, nanu ka'an
ndeva'a yɨvɨ sɨkɨ Cristo ja taji Yandios ɨnga
kɨvɨ ja na sa'a ya jniñu ña'nu. Chi ni ndo'o
ini da ja kanuu ga ja na kondo'o da, ti ansu ja
ni'in da taka nuu ja iyo nuu nación Egipto ti
kuu riku da. Chi ñu'un ini da ja maa Yandios
kua'a ta'u da ja iyo andɨvɨ. 27 Ti sia'an ni
kandixia da jnu'un ni kachi ya nuu yɨvɨ ya,
ti ja yukan ni kuu ja ni kee da nación Egipto
ti kua'an da. Ko tu ni yu'u da ja kuɨtɨ ini rey
Egipto un nuu da. Chi su'va ni kundee da
jiin taka jniñu da, chi ni chaku inijnuni da
nau kuu maa Yandios vasu tu ni jini da ya.

28 Ti siukan ni kandixia da jnu'un ni ka'an
Yandios. Ja yukan na ti ni kachi da ja
na ka'ni yɨvɨ Israel ɨin lelu, ja ni nani lelu
pascua. Ti jiin yukan ni xnukoo da viko
pascua ja kuu nación Israel. Ti ni ta'u da
jniñu ja na koso yuyu i nɨñɨ tɨ jika sɨ'ñɨ
yuxe'e jiin yujnu xini sɨ'ñɨ un, nava nu ni
ya'a ángel Yandios ja ka'ni ya taka se'e yɨvɨ
ñuu Egipto, ti tu ka'ni ya se'e ña'nu nuu yɨvɨ
Israel. Ti yukan ni keja'a viko pascua un
nuu nación Israel. 29 Ti sɨkɨ ja ni ka kandixia
yɨvɨ Israel jnu'un Yandios ni kuu ja ni ka
ya'a da nuu nducha mar, chi ni jiña ya ɨin
ichi ma'ñu nducha Mar Kua'a un, ti yukan
ni ka ya'a da, ti ni ka kejiyo da nuu ñu'un
ichi. Ti suni siukan ni ka ndo'o ini chaa
Egipto un ja ya'a da niku. Ko ni nasia ya

nducha mar un sɨkɨ da, ti tendɨ'ɨ da ni ka ji'i.
30 Ti ni kandixia yɨvɨ Israel jniñu ni sa'a ya.
Ja yukan kuu ja ni nduva nama ndi'yu yu'u
ñuu Jericó, na ni ka jikonduu da uxia kɨvɨ
jata nama un.
31 Ti Rahab, vasu ni kuu ña ɨɨn ña'an sɨɨ ini,
ko ni kandixia ña jnu'un ni ka'an ya nuu yɨvɨ
Israel. Ti ja yukan kuu ja ni chindee ña taka
chaa Israel ja ni ka jito yu'u nasa iyo ñuu ña.
Ti sia'an tu ni ji'i ña jiin yɨvɨ ñuu ña un, ja
ni ka kuu ni'in ini i nuu jnu'un ya.
32 ¿Ti ndo ka'an ga ri nusa? Chi tu kundee
kuja ri ja kani ri jnu'un sɨkɨ chaa ña'nu
jana'an nanu Gedeón, Barac, Sansón, Jefté,
David, Samuel jiin taka ga chaa ni ka ka'an
jnu'un Yandios undi najana'an. 33 Ti taka da
ni ka kandixia ja sa'a ya ja'a da. Ja yukan
kuu ja ni ka kundee da ni ka kanaa da jiin
taka ñuu ka kuña'nu, ti va'a ni ka ta'u da
jniñu nuu ñuu un. Ti ni ka kuu ndee ini nu
ni chiso ya ja chindee ya maa da naa da. Ti
nuu sava ga da, ni jasɨ ya yu'u ndɨka'a un ja
tu ni ka yaji tɨ da. 34 Ti sava ga da, ni ka jito
u'u yɨvɨ da, ti ni ka ja'a i ɨɨn nundo'o kuu da
ja na kayu da, ko tu ni ka kayu kuɨtɨ da nuu
ñu'un un vasu kanda kua'an, ti sava da ni ka
kaku ja tu ni ka ji'i da jiin yuchi. Ti sava ga
da ni ka nani'in ndee ini da ja tukaa ga naa
da ja ni'in teyɨɨ ni iyo nuu guerra un, ti ni
ka kundee da jiin soldado taka ñuu jika un
ja ni ka jito u'u maa da. 35 Ti sava ñasɨ'ɨ un,
ni ka nandoto se'e ña na ni ka ji'i i. Ti sava
ga yɨvɨ ni ka kandixia jnu'un ya, ni ka ndo'o
xaan i sa ni ka ji'i i, chi tu ni ka ja'a i jnu'un
ja kuxio i nuu ichi Yandios ti kaku i, chi ni
ka ñukuu ini i ja kanuu ga ja na naxndoto ya
i ti na ni'in i ta'u va'a xaan ga ja na kuchaku
i ja kuu saa ni.
36 Ti sava ga i ni ka sa'a kata yɨvɨ nuu i ja
ni ka kuu ichi ini nuu i, ni ka ja'a tau i. Ti
undi jiin cadena ni ka ju'ni nda'a i, ti ni ka
chondee i vekaa. 37 Ni ka ja'a yɨvɨ yuu xini i,
ti ni ka ja'nchaa sava maa i jiin sierra, ni ka
jito xaan i nundo'o un. Ti ni ka ja'ni maa i
jiin yuchi. Ni ka jikonuu i yayukan, ti ni ka
ñu'un i mani ñɨɨ rɨɨ jiin ñɨɨ ndixi'yu. Ni ka
yaku nda'u i sɨkɨ nundo'o un ja ni ka ndo'o
ka nene i. Ni ka ndɨ'ɨ xaan ini i jiin taka
jniñu kue'e. 38 Ti va'a xaan ga yɨvɨ ni ka kuu i
ansu taka ga yɨvɨ ñuyɨvɨ ja'a. Ti vasu siukan
ko ni ka ndikun yɨvɨ jata i ja ni ka jikonuu
nda'u i undi nuu ñu'un te'e. Ti ni ka nchaa
i chii yuku. Ni ka nchaa i yau kava jiin yau
chii ñu'un.
39 Ti taka yɨvɨ ja'a, vasu ni janta'u Yandios
maa i ja ni kandixia nɨ ini i jnu'un ni kachi
ya ja sa'a ya ja'a i. Ko tu ni ka ni'in i ɨɨn ta'u
ka'nu un. 40 Chi ni satu'va ya ɨɨn jniñu ña'nu
xaan ga, ti yukan ni sa'a Cristo jiin yo, nava
ɨɨn jinu ni ni'in i ɨɨn ta'u ka'nu ga jiin yo naa
yo.

Na kuñukuu ini yo maa Jesús

12

1 Yukan kuu ja ka iyo kua'a yɨvɨ ni ka
ñukuu ndaa kuɨtɨ ini nuu jnu'un ni kachi
Yandios, ti yukan na nde'e na koto nchaa
yo nasa ni ka kandixia ndaa chaa jana'an un
naa da. Ti na sandee ini yo kundandikun yo
maa ichi ja ni ja'a Yandios ja na kunchuku
yo nuu ñuyɨvɨ ja'a. Ti na xndoo yo taka
kuachi ja sakanuu ini yo, chi yukan kuu ja
xnaña'an nuu yo ti jasɨ ichi ki'in yo. 2 Ko nu
ñukuu ini yo ja siuku ndaa yo ichi un, ti kuni
ja na kandixia ndaa kuɨtɨ yo maa Jesús ti na
kuandatu yo jnu'un ya. Chi maa ɨɨn ni Jesús
ni sa'a jniñu ña'nu un ja na keta'u yo nuu ya
nu na kandixia yo maa ya, ti maa ya na sa'a
ja na siuku ndaa kuɨtɨ yo jnu'un kandixia
yo. Ti na kundandikun yo Jesús. Na ni kee
ya vaji ya andɨvɨ, ni kusɨɨ xaan ini ya, chi ni
ndiyo ini ya ja kondo'o konene ya ti kuu ya
nuu nda'a cruz nava na sinu ya jniñu vaji ya
ti nduña'nu ya jiin Yandios. Ja yukan tu ni
kukanuu kuɨtɨ ya ja sia'an kuu ya, vasu un
nu sia'an na kuu ɨɨn yɨvɨ ti kuta'u i jnu'un
kanuu. Ti yukan ni nukoo ya nda'a kua'a
Yandios ti ni nduña'nu ga ya yukan.
3 Ti kani ini naa ra nasa ni tava xaan ini
Jesús ja ni ndo'o ni nene ya nuu nda'a yɨvɨ
ndeva'a ja ndeva'a kuɨtɨ ni ka sa'a i jiin ya. Ja
yukan na ti koto kuita ini ra ja nandɨ'ɨ ini ra.
Ti tu kaka yata ra nuu ichi ya sɨkɨ nundo'o.
4 Chi changa ga kondo'o ra ja kuu ra ja sɨkɨ
kuachi. 5 Ti xi ja ni ka naa ini ra naa ra ja
ka'an tutu ii Yandios ja ja'a ya jnu'un ndee
ini, ja ka kuu ra se'e ya, ti kachi ya:

Se'e, koto skexiko ra nundo'o ja'a Jito'o
ro'o, ja na najista ya ro'o.
Ti koto kukui'ya ini ra nu na ka'an ya nuu
ra, chi sia'an ti kuu ndee ini ra
kundikun ra ichi ya.
6 Chi kunda'u ini Jito'o taka yɨvɨ mani ya jiin,
ja yukan kuu ja najista ya i.

Ti ja'a ya nundo'o nuu taka yɨvɨ naki'in ya
ja kuu se'e ya.
7 Nusa ti sandee ini ra naa ra nu na kua'a
Yandios nundo'o ro'o, chi sa'a ya jiin ra
nanu sa'a ɨin tata jiin se'e da. Chi tu ni ɨin
se'e iyo ja tu kua'a tata i yujnu xii maa i.
8 Chi nu tu kua'a ya jaa kondo'o ra, nusa ti
kuu ra nanu ɨin se'e nda'u, ti va ansu se'e
maa ya kuu ndixia ra nu sia'an. Chi taka ja
kuu se'e ya yukan ja'a ya ja na kondo'o i. 9 Ti
suni tata yo ñuyɨvɨ ja'a, suni ni ka ja'a da
nundo'o yo'o, ti sa ni ka jandatu yo nuu da.
Ti ansu kanuu ga maa Tata yo Yandios ja na
kuanta'u yo nuu ya ja ja'a ya nundo'o yo'o,
ja maa ya kuu ja ni ja'a inijnuni yo. Ti suni
maa ya sa'a ja na kuchaku yo ja kuu saa ni.
10 Ti tata yo ñuyɨvɨ ja'a, ni ja'a da nundo'o
yo'o ja kuu jaku ni kɨvɨ, nasa ni kuu ini maa
da. Ko maa Yandios chi ja'a ya ɨin nundo'o
nuu yo nanu kuu un ja va'a ga ja na kendo
va'a ga yo nuu ya, chi jiin yukan kuñukuu
ini yo ja ndundoo yo nanu iyo ndoo kuɨtɨ
maa ya. 11 Ti jandaa ndixia kuu ja tu kusɨi ini
yo nundo'o xaan yo un, chi su'va kukui'ya
ini yo nuu jna'an yo nundo'o un. Ko jiin
jnu'un kui'ya ini un ti kutu'va yo ja na kaka
ndaa yo ichi maa Yandios, ti kukuee kaka sɨi
yo ichi ya.

Koto ma skexiko yo jnu'un Yandios

12 Ti ro'o naa ra, koto sa'a ra nanu ka sa'a
chaa ja ka kuita ii nda'a da ti yijin xini jitɨ
da, ja tu ka kundee da jiin nundo'o un. 13 Ti
kukutu ini ra kaka ndaa ra nuu ichi Yandios
nava na kuñɨi ra ichi un, ti tukaa kɨvɨ nduu
ra jiin kuachi.

14 Ti kukutu ini ja na kunchuku mani ra
jiin taka yɨvɨ, ja na koo ndoo koo ini ra nuu
Yandios. Chi tu kuu kuɨtɨ kɨvɨ ɨin yɨvɨ nuu
maa Jito'o nu tu xndoo i jniñu kue'e sa'a i.
15 Koto jna'an naa ra nava tu yuji ra ti xndoo
ra jnu'un va'a ja ja'a Yandios. Su'va vii vii
xndaku nuu jna'an ra nava na kendajiyo
ndaa na jiin jnu'un Yandios. Ti koto ni ɨin ra
naa ra nandeokava ini ti stɨvɨ ra nuu jniñu
va'a un nanu sa'a yuku jatu un ja tu ja'a
jnu'un kua'nu itu yo. 16 Ti koto kusɨkɨnchaa
jna'an ra ja ki'in ra sɨkɨ jnu'un sɨi ini. Koto
kusɨkɨnchaa ra sia'an ti skexiko ra jnu'un
Yandios jiin jniñu kue'e un, nanu ni skexiko
chaa Israel jana'an ja nani Esaú. Chi ja sɨkɨ
ɨin ko'o ndeyu ni jikan da nuu ñani da, ti ni
sama da yaji da ja ni kuu da chaa nuu nuu
tata da, chi Esaú ni kuu chaa nuu. Chi sɨkɨ
ja kuu da chaa nuu, ni ni'in ga da ichi niku.
Ko sɨkɨ ɨin ko'o ndeyu ti ni xiko da ndɨ'ɨ un.
17 Ti taka ra ka jini ja kuee ga, sa ni jini da ja
kua'a tata da yaji kuta'u da ja kuu da chaa
nuu. Ti tukaa ni kuu yukan, chi ni kendo
kui'ya da ti tukaa ni ja'a tata da yaji nuu da.
Chi tu ni nijniñu ja ni nakani ini da, vasu ni
nde'e da.

18 Ko maa ra naa ra ja ka kandixia ra
Cristo, koto jna'an ra nanu ni jna'an yɨvɨ
Israel jana'an na ni kunchuku i nuu yuku
Sinaí. Ti ni ka jini ndijin i ja ni kayu ñu'un
nuu yuku Sinaí un, ti nuu i ni kuñaa kuɨtɨ,
ti ni kee tachi sau xaan. 19 Ni'in xaan ni tɨvɨ
ɨin ndɨkɨ, ti ni ka'an Yandios jiin ndusu ya.
Ti yɨvɨ Israel jana'an un ja ni ka jini so'o i ja
ka'an ya, ni ka kanda'u i ja tukaa ka'an ga
ya jiin i. 20 Ti ni ka yu'u xaan i jiin jnu'un ni
ta'u ya jniñu nuu i, chi ni ka'an ya: "Vasu
ɨin kuɨtɨ nu na kɨvɨ tɨ yuku ja'a, ti ka'ni ra tɨ
jiin yuu", ni kachi ya. 21 Ti sɨkɨ ja iyo xaan
kuu taka ja ni ka jini i, ti undi Moisés suni
ni ka'an da: "Nɨ'ɨn ri ja yu'u ri", ni kachi da.

22 Yukan ni ka jna'an yɨvɨ Israel jana'an
na ni ja'a Yandios ley ya nuu i nuu yuku
Sinaí. Ko maa ra naa ra, sɨkɨ ja ka kandixia
ra Cristo, kuu kɨvɨkoyo ra nuu maa Yan-
dios ja nani yuku Sión jiin ja nani ñuu
nuu kancha maa Yandios chaku jiin ja nani
ñuu Jerusalén kande andɨvɨ, nuu kanchuku
kua'a xaan mil ángel ti ka kusɨi xaan ini
i ka kanajaa i Yandios. 23 Kuu kɨvɨkoyo ra
jiin taka yɨvɨ ka kandixia ja ni ka kɨvɨ i nuu
ka kututu yɨvɨ ka kandixia ja ka kuu i se'e
Yandios, chi iyo lista i nuu andɨvɨ. Ti kɨvɨ ra
nuu Yandios, ya nasa'a ndaa kuachi tendɨ'ɨ
yɨvɨ, nuu kanchuku yɨvɨ ni ka jika ndaa ichi
Yandios nuu ñuyɨvɨ ja'a, chi vijna ja ni ka
ndundoo kuɨtɨ i nuu ya. 24 Ti ja ni ka kɨvɨ ra
nuu Jesús, ja maa ya kuu ja ndiso jniñu ɨin
jnu'un jaa un, chi kancha ya ma'ñu sava jiin
yo ja kuu nuu Yandios. Ti ka'nu ga ɨin jniñu
ni sa'a niñɨ Jesús ja ni jatɨ ya ja'a yo, ansu
niñɨ chaa jana'an ni nani Abel ja ni ka'an
kuachi nuu Yandios.

25 Nusa ti koto ma skexiko ra jnu'un ka'an
ya jiin ra naa ra, chi yɨvɨ tu ni ka jandatu
na ni ka'an ya jiin i nuu ñuyɨvɨ ja'a, tu ni ka
kaku i, chi ni ja'a ya nundo'o nuu i. Ti xaan
ga ko ndo'o yo nu tu kuandatu yo nuu ya ja
ni taji ya jnu'un ya nuu yo undi andɨvɨ. 26 Chi

na ni ka'an Yandios undi nuu yuku Sinai un,
ni nɨ'ɨn ñuyɨvɨ. Ko vijna chi kachi ya: "Tɨn
ni ga jinu na kɨsɨ ri ñuyɨvɨ ko ansu maa ni
ñuyɨvɨ, chi suni taka ja iyo andɨvɨ", kachi ya.
27 Ti ja ni kachi ya ja "ɨɨn ni ga jinu un", ni
chaku ini yo ja chajiyo ya taka ja tu iyo kutu,
ti kendo taka ja iyo kutu ja kuu saa ni, chi ja
kachi maa ya kuu.
28 Ti ta'u kua'a ya nuu yo ja na ta'u yo
jniñu jiin ya ja kuu saa ni, ja iyo kutu un.
Ja yukan ti na nakuanta'u yo nuu ya, na
chiñu'un yo maa ya, na kua'a yo ja yɨñu'un
ya, nava na kusɨɨ ini ya jiin yo. 29 Siukan na
chiñu'un yo Yandios naa yo, chi xaan ini ya
jiin taka jniñu ndeva'a, ti kuu ya nanu ɨɨn
ñu'un ja xnaa ndɨkuɨtɨ ja tu va'a un.

Nasa kendo va'a yo nuu Yandios

13

1 Xndaku ri nuu taka ro'o ja ka kandixia
Cristo ja na siin ra kunda'u ini jna'an ra.
2 Koto naa ini ra ja kanuu ja na kuanuu ra
ve'e nuu yɨvɨ jikonuu, chi iyo jinu ja sia'an
ni ka ja'a nuu yɨvɨ ve'e i, ti tu ka jini i ja maa
tajnu Yandios ka kuu ja ni ka ja'a nuu i ve'e
nuu un.
3 Koto naa ini ra ja chindee ra yɨvɨ ka'iin
vekaa, chi sa'a ra ja suni yɨndi'yu ra jiin i ini
vekaa un. Suni koto naa ini ra taka jna'an ra
ja ka ndo'o i nda'a yɨvɨ, ja suni siukan ndo'o
maa ra nundo'o un.
4 Ti tendɨ'ɨ yɨvɨ ni ka nanda'a, na kua'a ja
yɨñu'un nuu jna'an i sɨkɨ ja ɨɨn ni ka kuu i,
ti koto ma kusɨkɨnchaa jna'an ra. Chi maa
Yandios sa'a ndaa ya kuachi taka yɨvɨ ka sa'a
sava'ni ga jniñu kue'e un jiin yɨkɨ kuñu i,
yɨvɨ ja ka yɨsɨkɨnchaa jna'an jiin ɨnga ñasɨ'ɨ
xi jiin ɨnga chaa.
5 Koto kundiyo ini ra xu'un, chi na kuu
sɨɨ ini ra jiin nɨnɨ ja ñava'a ni ra. Chi maa
Yandios ni chisojnu'un ya ja chindee ya na
ni ka'an ya: "Tu sia kuɨtɨ ri ro'o, ni tu xndoo
kuɨtɨ ri ro'o", ni kachi ya. 6 Ja sia'an kuu ja
iyo jnu'un ndee ini jiin yo. Ja yukan kuu
kachi yo:

Maa Jito'o kuu ya chindee ru'u, ti tu koyu'u
ri sava'ni ga jniñu ndeva'a na sa'a
yɨvɨ sɨkɨ ri.

Kachi yo.
7 Ti chu'un va'a ini naa ra sɨkɨ chaa ni
ka xndaku jnu'un Yandios nuu ra, chi vii
xaan ka jika da nuu ichi Yandios nuu ñuyɨvɨ
ja'a. Ti sia'an sa'a ra naa ra nanu ni ka
sa'a chaa un ja ni ka kandixia ndaa kuɨtɨ da
jnu'un Yandios. 8 Ti na kukutu jniñu ña'nu
ni sa'a Jesús ja'a yo, ti ni kendo ndaa kuɨtɨ
ja kuu kɨvɨ vijna, ti ja kuu saa ni, chi undi
na jana'an ja iyo ya, ti ɨɨn ni kuu maa ya
vijna. Ti sia'an koo ya ja kuu nɨ kɨvɨ vaji, ti tu
naa ya. 9 Ti koto kandixia ra ɨɨn jnu'un ja tu
kejna'an jiin maa jnu'un Yandios sɨkɨ Cristo.
Chi su'va na kukutu ini ra jiin mani jnu'un
ndaa kuɨtɨ ja ka kandixia ra, chi jnu'un un
kuu ja ni kunda'u ini Yandios yo'o, sɨkɨ jniñu
ni sa'a Cristo Jesús. Ti jiin jnundee ini
Yandios kunchuku ra ñuyɨvɨ ja'a, ko ansu
jnundee ini Yandios kuu nu na siuku ra
jnu'un ka'an ja iyo ɨɨn nuu ni ndeyu kaji ra
naa ra. Ti koto chunso'o ra jnu'un un, chi tu
chindee un yɨvɨ ja na kunchuku va'a i nuu
ñuyɨvɨ ja'a. 10 Ko maa yo, chi ka yɨ'ɨ yo jiin
Cristo ja ni soko ya maa ya ja'a yo. Ti taka
sutu ka soko nanu jnu'un ley jana'an un, ka
soko da ndajniñu ini ve'e ñɨɨ Israel. Ti tundo
kuɨtɨ ja ni'in da nuu Yandios, chi Cristo kuu
ja ni soko ya maa ya ja kuu yo'o.
11 Ti maa sutu kuña'nu ga nuu nación
Israel, ni ka soko da nɨñɨ kuɨtɨ ini ve'e ii ga
un ja na kenchaa kuachi da, ti yɨkɨ kuñu tɨ
ni ka ja'ma da ichi jata ñuu. 12 Ti suni siukan
ni ndo'o nene maa Jesús ichi jata ñuu un
nava jiin nɨñɨ maa ya ni sandoo ya yɨvɨ ja ka
kuni ndɨvɨ nuu Yandios. 13 Nusa ti tukaa ga
kejna'an yo jiin yɨvɨ ka siuku jnu'un jana'an
un, ja tu ni ka kandixia i Cristo. Chi ja no'on
yo jiin ya ichi jata ñuu un, ti na kondo'o yo
sɨkɨ ja ni kandixia yo ya sia'an nanu ni ka
skexiko i ya. 14 Chi ñuyɨvɨ ja'a tu kuu ñuu
nuu kunchuku yo ja kuu saa ni. Chi su'va
na kundio ini yo ja kii ɨɨn kɨvɨ, ti ndenda ɨɨn
ñuu ka'nu ga nuu kuncha yo ja kuu saa ni.
15 Ti ja kuu sɨkɨ jniñu ña'nu ni sa'a Cristo
Jesús ja kuu yo, nɨnɨ na ndakuni'in yo ja
kuña'nu ga maa Yandios, chi yukan kuu
nanu ja soko yo maa yo nuu ya. Yukan kua'a
yo jandaa ja ka yɨ'ɨ yo jiin ya. 16 Ti koto naa
ini ra ja chindee nuu jna'an ra. Na kua'a nuu
i sava'ni ga ja ka nandɨ'ɨ yɨvɨ. Chi nanu ja ka
soko ra nuu Yandios kuu taka jniñu ja'a. Ti
yukan kuu ja kusɨɨ ini Yandios jiin.
17 Na xndaku ri nuu ra naa ra ja na kua'a
ra ja yɨñu'un nuu chaa ka ta'u jniñu nuu ra.
Ti kuandatu ra nuu da, ti koto sani'in ini ra
nuu jnu'un ka xndaku da un. Sia'an sa'a ra

naa ra, chi ka ndiso jniñu da ja koto va'a da
nasa kunchuku ra. Chi nu vii ka jandatu ra,
ti tu ka kukui'ya ini da. Chi su'va ka kusɨɨ
ini da ja nakua'a da jnu'un un nuu Yandios
sɨkɨ jniñu ka ndiso da. Chi nu na sani'in ini
ra nuu da, ti va tundo kutu'va kuɨtɨ ra jiin
jnu'un ka xndaku da un.
18 Ti kakanta'u naa ra ja kuu ru'u naa ri,
chi jini inijnuni ri ja tu ka yuji ri jiin jniñu
ka ndiso ri. Chi ka kuni kua'a ri ja yɨñu'un
nuu taka jniñu ka ndiso ri. 19 Ti suni ka'an
nda'u ri jiin ra ja na kakanta'u xaan ra ja
kuu ri, nava na kua'a ya jnu'un ja yachi na
jaa ri nuu kanchuku ra naa ra.

Jnu'un sandee ini ja kanxia'u da sandɨ'ɨ ni
ga

20 Ti maa Yandios ja ja'a ya jnu'un ndee
ini jiin jnu'un sɨɨ ini yo'o, ja ni naxndoto
ya Jito'o Cristo Jesús nuu ñuji'i. Ti ni nduu
Jesús nanu ɨɨn pastor kuña'nu ga ja ndito ya
yɨvɨ ja ka kuu i nanu rɨɨ ya. Chi jiin nɨñɨ ya
ja ni jatɨ ya na ni ji'i ya, jiin yukan ni sa'a
kutu ya tratu jaa ja kuu saa ni. 21 Ti ñu'un
ini ri ja Yandios na sa'a ya ja ɨɨn ni na koo
ini ra naa ra ja ka sa'a ra taka jniñu va'a nava
jajna'an ini maa ya. Ti suni ñukuu ini ri ja
na sa'a Yandios ja na kɨvɨkoyo yo jiin mani
maa jniñu kusɨɨ ini ya jiin. Ti kuu siuku yo
jiin jniñu un, chi maa Cristo Jesús ni ka'an
ya ja'a yo nava na kɨvɨ yo nuu Yandios. Ti
na kachi yo ja vii xaan kuña'nu Cristo Jesús
ja kuu nɨ kɨvɨ vaji. Ti sia'an na koo.
22 Ti ka'an nda'u ri jiin ra ñani, ja na
saka'nu ini ra naa ra sɨkɨ jnu'un ni xndaku ri
vasu jaku ni jnu'un ni chaa ri nuu tutu lulu
ja'a. 23 Ti kaxnu'un ri ja ñani yo Timoteo, ja
ni kee da vekaa. Ti nu na chaa yachi da, ti
kuajakoyo ndɨnduu ri nuu kanchuku ra ja
na nakuni jna'an yo.
24 Ti kanxia'u ja kuu maa ri nuu taka chaa
ka ta'u jniñu nuu ra, jiin taka ñani ri ja ka
kandixia un, ja na sandee ini da naa da. Suni
kachi ri ja yɨvɨ ka kandixia ñuu Italia, kachi
i ja na sandee ini ra naa ra. 25 Ti maa Yandios
na chindee chituu ya ro'o, ti na kua'a ya ja
va'a ja kuu ra.
Siukan na koo.

Carta ni chaa Santiago nuu taka yɨvɨ ka kandixia

1 Maa ri kuu Santiago, ti junukuach ri nuu
Jito'o Jesús, ya kuu maa Cristo. Ti chaa ri
tutu ja'a nuu ra naa ra, ro'o yɨvɨ ka kandixia,
ja ka kuu ra jna'an ka yɨ'ɨ jiin ndɨ uxi uu
jana'an chaa ni kuu tata nación Israel, ja ni
ka jichanuu ra nɨ tu'u ñuyɨvɨ.

Na kandixia ndaa yo ja kua'a Yandios ndo kakan yo nuu ya

2 Ñani, nu na chaa tɨjnɨ nuu nundo'o nuu
ra naa ra, koto xndi'i ini ra. Chi su'va sa'a
ra ja ndatu xaan ka kuu ra, ti na kusɨɨ ini
ra naa ra, 3 chi ja ni ka jna'an ra nundo'o
sɨkɨ ja ka kandixia ra Cristo Jesús, ti ja ni ka
jini ra ja yukan sa'a ja ka kundee ga ini ra
ka jika ra nuu ichi Yandios. 4 Koto nduni'in
ini ra sɨkɨ nundo'o un, chi yukan sa'a ja
na kundee ra jiin taka jniñu va'a ja kuni
Yandios, ti tu kumani ni ɨɨn ja siuku ndaa ra
nuu ya. 5 Ko nu tu kujnuni ini ra sɨkɨ yukan,
ti kakan ra nuu Yandios, ti maa ya na sa'a
ja na nuku'un ini ra. Chi kunda'u xaan ini
ya, ti tu nduxaan ya nuu ra ja ka jikan ra
nuu ya. 6 Ti nu na kakan ra, ko kanuu ja na
kandixia ndaa kuɨtɨ ra ja kua'a ya nava jikan
ra, ti koto ndo'o ɨɨn ndo'o uu ini ra. Chi yɨvɨ
ka sa'a sia'an, ka kuu i nanu nducha mar ja
ka ndondaa jiin tachi sau, ti ka ya'a kua'an.
7 Yɨvɨ yukan koto kani ini i ja kua'a Jito'o ja
jikan i. 8 Chi yɨvɨ ja ka ndo'o ɨɨn ka ndo'o uu
ini i, suni sia'an ka ndo'o ini i jiin jniñu ka
sa'a i.

Yɨvɨ nda'u jiin yɨvɨ riku

9 Taka ñani ka kandixia ja ka jito da nun-
do'o, vasu na kendo nda'u da, ko na koo
sɨɨ ini da chi ka kuña'nu da jiin Yandios.
10 Ti taka ñani ka kandixia ja ka kuu da chaa
riku, nu ka jito da nundo'o ti ka ndunda'u
da, ti vatuni iyo un, chi vanuxia jaa ɨɨn kɨvɨ
ja kee da nuu ñuyɨvɨ ja'a, ti naa ndajniñu
da un nanu naa ɨɨn ita yuku. 11 Chi nu na
kaña ndikandii, ti kuni'ni, ti ichi yuku un,
ti kanakava ita un, vasu vii xaan ni kaa.
Suni sia'an jna'an ɨɨn chaa riku nuu ñuyɨvɨ
ja'a, chi jaa kɨvɨ nuu tukaa kuchaku da nuu
ñuyɨvɨ, ti naa taka ndajniñu ni ñava'a da un.

Nundo'o ka jna'an yɨvɨ ka kandixia

12 Kandichi Yandios jiin chaa kandixia,
chaa ni yixia ini jiin jnu'un ya, chi vasu
ni ka jito u'u yɨvɨ maa da, ti ni ka ja'a i
nundo'o nuu da. Ko sɨkɨ ja ni kundee da jiin
nundo'o un, ti nani'in ta'u da ja nduña'nu
da, ti kuchaku da ja kuu saa ni. 13 Ko nu tu
kundee da jiin nundo'o un, ti kuñukuu ini
da ja sa'a da kuachi, ti koto ka'an da ja ni
ska'an Yandios maa da ja na sa'a da kuachi
un. Chi tu kuanta'u Yandios kuachi da. Chi
maa ya tu ska'an ya ni ɨɨn yɨvɨ ja na kinikava
i nuu kuachi. 14 Chi ja ka ndiyo ini i, yukan
sa'a ja ka kuu ini i ti ka sa'a i kuachi. Ti
yukan kuu jnu'un xndoña'an. 15 Ti ja ndiyo
ini i un, yukan sa'a ja keja'a kuachi un jiin
yɨ. Ti nu ja ni kukutu kuachi un, yukan na
ti sa'a ja jna'nu ndatu yɨvɨ un. 16 Ro'o ñani,
koto xnda'u ra maa ra naa ra jiin kuachi ja
ka jani ini ra un.
17 Taka ja kuta'u yo, ja va'a ja vii iyo, chi
vaji andɨvɨ nuu maa Yandios, ya ni sa'a taka
ja ja'a nduva ja ka iyo andɨvɨ. Ti jandaa
ndixia kuu un, chi maa ya tu nasama kuɨtɨ
ini ya nanu nasama nduva un. 18 Ni nakaji ya
yo'o ja na nduu yo se'e ya, chi ni ka kandixia
ndaa yo jnu'un ndaa ya. Ti ni ka nduu yo
nanu suchi ña'nu ga nuu taka ga se'e ya ja
kiji, chi sia'an ni jajna'an ini ya ja sa'a ya.

Nava kaka ndaa yo ichi Yandios

19 Ñani, chunso'o jnu'un ya naa ra. Nu
ka'an ra, ti koto ma ka'an ra vijna vijna, ni
koto ma kuɨtɨ yachi ini ra. 20 Chi yɨvɨ kuɨtɨ
ini, tu sa'a i jniñu kuni maa Yandios. 21 Ja
sia'an kuu ja xndoo taka jniñu kue'e jiin
jniñu ndeva'a ja ka ñukuu ini ra un. Ti na
koo vita ini ra nava na kuanta'u ra jnu'un
ya ja ja ni kɨvɨ ini ra. Chi jnu'un un sa'a
ɨɨn jniñu ña'nu ja nama ya ro'o naa ra. 22 Ti
siuku ra nava xndaku jnu'un ya, ti ansu so
ja kuniso'o ra, chi yukan kuu ja xnda'u ra
maa ra, chi tu ni'in jniñu, nu tu siuku ra.
23 Chi chaa chunso'o jnu'un Yandios, ti tu
siuku da, kuu da nanu ɨɨn chaa jitonchaa da
maa da nuu ɨɨn espejo ja nasa kaa nuu da.
24 Ni nde'e va'a da nuu da, ti kua'an da, ko
yukan ti ni naa ni ini da nasa jito da. 25 Ko
su'va, ndatu xaan kendo ɨɨn chaa ja tu naa
ini da jnu'un ya ja ni jiniso'o da, chi su'va
chunso'o va'a da ja ka'an ndaa jnu'un Jesús.
Chi jnu'un un kuu nanu ɨɨn ley ja sa'a ja
tukaa kunukuachi da nuu kuachi. Ti nu na
nakutu ini da jiin, ti siuku ndaa da jnu'un

un, yukan na ti chindee chituu Yandios maa
da jiin jniñu sa'a da. [26] Ti nu ɨɨn ɨɨn ra ka jani
ini ja ka chiñu'un va'a ra Yandios, ko tu jito
ra jnu'un ka'an yu'u ra, ja sia'an ti xnda'u
ra maa ra, chi tu nijniñu kuɨtɨ ja chiñu'un
ra ya. [27] Sa'a yo nanu ja nu ɨɨn yɨvɨ chiñu'un
ndaa kuɨtɨ i jnu'un ya, ti chiñu'un ndaa i
maa Tata yo Yandios, ti ja'a kuu jniñu sa'a
i: Ja na chindee i suchi ni ka kendo nda'u,
jiin ña'an ka kendo nda'u maa ɨɨn, nu iyo
nundo'o ka jna'an i. Ti na koto va'a i maa
i ja tu kinikava i nuu jniñu kue'e ja iyo nuu
ñuyɨvɨ ja'a.

ɨɨn ni ka kuu yɨvɨ nda'u jiin yɨvɨ riku nuu
Yandios

2

[1] Ñani, ro'o ja ka kandixia maa Jito'o
Jesús, ya kuu Cristo, ya vii xaan kuña'nu.
Koto ma skexiko ra yɨvɨ nda'u naa i, chi
su'va ɨɨn nuu koto ra tendɨ'ɨ yɨvɨ. [2] Sa'a yo
nanu. Nu iyo jinu ja kɨvɨ ɨɨn chaa ini ve'e
nuu ka ndututu ra, ti yɨ'ɨ ɨɨn xe'e oro xini
nda'a da, ti ñu'un da sa'ma va'a. Ti suni kɨvɨ
ɨɨn chaa nda'u, ti ñu'un da ɨɨn sa'ma te'nde
xaan. [3] Ti tu va'a ja kua'a ra ja yɨñu'un
chaa ñu'un sa'ma va'a un, ti kachi ra jiin
da: "Nukoo ja'a chi iyo va'a." Ti kachi ra
jiin chaa nda'u un: "Yukan ni kuncha ra, xi
nuu ñu'un ja'a ni kuncha ra", kachi ra. [4] Ti
nu sia'an na sa'a ra, ti va tu jani va'a ini ra
sɨkɨ ñani jna'an ra, chi ni sasɨɨn ra chaa riku
un jiin chaa nda'u un ja sia'an.

[5] Ñani, kunso'o ɨɨn jnu'un na ka'an ri: Ni
nakaji Yandios yɨvɨ nda'u nuu ñuyɨvɨ ja'a
ja na nduña'nu i nuu na kandixia ndaa i
jnu'un ya, ti ni'in ta'u i ñuu nuu ta'u ya
jniñu. Ti jandaa ndixia kuu un, chi ni
chisojnu'un ya ja kua'a ya yukan nuu yɨvɨ
mani i jiin ya. [6] Ko ro'o naa ra, ja ka skexiko
ra yɨvɨ nda'u, ¿xi iyo va'a ja kua'a ga ra ja
yɨñu'un nuu yɨvɨ riku nu? Chi chaa riku un,
xnda'u da ro'o sɨkɨ ja na ni'in da xu'un ra,
[7] ti nava na kankuachi da sɨkɨ sɨvɨ Jito'o, ya
yɨnda'a ro'o naa ra.

[8] Va'a ka sa'a ra nu ka siuku ndaa ra
jnu'un ña'nu ga ja ka'an ley Yandios, ja yoso
nuu tutu ii ya: "Kunda'u ini ra nuu ñani
jna'an ra nanu kunda'u ini ra nuu maa ra",
kachi. [9] Ti nu ka sasɨɨn ra yɨvɨ riku jiin yɨvɨ
nda'u, yukan na ti nchaa kuachi ra sɨkɨ ja ni
stɨvɨ ra ley Yandios. [10] Chi vasu ka siuku ra
jaku ga ley un, ko ni stɨvɨ ra ɨɨn jnu'un un.
Ja yukan ti ndondaa ndɨ'ɨ ley un sɨkɨ ra, chi
maa ley Yandios kuu ja ni stɨvɨ ra. [11] Sa'a yo
nanu ja nu tu ka yɨsɨkɨnchaa jna'an ra sɨkɨ
ichi sɨɨ ini, ko ni ja'ni ra ɨɨn ndɨyɨ, yukan na
ti ja ni stɨvɨ ndɨ'ɨ ra ley Yandios. Chi maa
Yandios ni ja'a ndɨnduu ley un. Ni ka'an ya
ja tu kusɨkɨnchaa jna'an ra, ni tu ka'ni ra
ndɨyɨ. Chi yukan nchakuachi sɨkɨ ra. [12] Ko
vijna ti ka siuku yo jnu'un Jesús, ti yukan
kuu nanu ɨɨn ley ja ni nama ya yo'o ja tukaa
ga kuanukuachi yo nuu kuachi un. Yukan
kuu ja na koto va'a yo jnu'un ka'an yo jiin ja
sa'a yo, chi sa'a ndaa ya ndɨ'ɨ yukan jiin maa
ley ya, ti xndichi ya yo'o nu ni siuku ndaa
yo jnu'un ya xi tuu. [13] Chi kɨvɨ kin sa'a ndaa
ya jniñu un, yukan na ti yɨvɨ tu ni kunda'u
ini jna'an un, suni tu ni'in i jnu'un nda'u ini.
Ko yɨvɨ ja ni kunda'u ini jna'an, ti ja kuu maa
kɨvɨ juicio ja sa'a ndaa ya jniñu un, ti kusɨɨ
ini i ja tukaa jna'nu ndatu i sɨkɨ kuachi i.

Ja na siuku yo nava kandixia yo

[14] Ñani, nu iyo ɨɨn chaa ka'an ja kandixia
da Jesús, ko nu tu sa'a da jniñu va'a, ¿va nu
jani ini ra ja ni'in jniñu yukan xino? ¿Va
nu nama da maa da nuu Yandios ja sia'an
kandixia da nu? [15] Sa'a yo nanu ja ɨɨn ñani
xi ɨɨn kua'a jika te'nde i, ti kumani ja kaji
i taka kɨvɨ. [16] Ti nu ɨɨn ra na ka'an jiin i ti
kachi ra: "Sa'a ndee ini. Koto kukui'ya ini
ra, chi ni'in ra ja ku'un ra, ti ni'in ra ja kaji
va'a ra", kachi ra jiin i. Ti nu tu ni ja'a ra
ja kuchaku i, ¿va nu jani ini ra ja ni'in jniñu
ja ni kachi ra un xino? [17] Suni sia'an kuu nu
ka'an ra ja kandixia ra Jesús, ti nu tu sa'a ra
ɨɨn jniñu va'a, yukan ti tu ni'in jniñu kuɨtɨ
jnu'un ka'an ra ja kandixia ra ya.

[18] Ko sanaa ti ka'an ɨɨn yɨvɨ ti kachi: "Ro'o
chi kandixia ra Jesús, ko ru'u, chi sa'a ri
jniñu va'a", kachi i.

Vatuni iyo un, chi ka'an i ja xna'an i ja
kandixia i, ko nu ndixia i ja sa'a i jniñu va'a,
ti yukan stuu i ja kandixia ndaa i Jesús.

[19] Ti nu ka'an ra ja kandixia ra ja maa ɨɨn
ni Yandios iyo, ti vatuni, ko tu nijniñu un,
chi suni sia'an ka kandixia taka tachi xaan
un, ti ka kɨsɨ i maa i ja ka yu'u i. [20] Ti ro'o
chaa ñaa xini kuu ra, ja tu chaku ini ra,
¿va nu jani ini ra ja kuu kandixia ka'a ra
xino? Ko tuu, chi nu tu sa'a ra jniñu va'a,
ni tu ni'in jniñu kuɨtɨ ja ka'an ra ja kandixia
ra Jesús. [21] Sa'a yo ja tata yo Abraham na
jana'an, ni kendo ndaa da nuu Yandios jiin

jniñu ni sa'a da, chi ɨɨn jniñu va'a ni kuu
ja ni jandatu da jnu'un ni kachi Yandios ja
ka'ni da se'e da Isaac ja na soko da yɨ nuu
altar, vasu tu ni ji'i yɨ. 22 Yukan nuku'un ini
ra naa ra ja ni siuku ndaa Abraham nava ni
kandixia da, chi tu ni kandixia ka'a da, chi
ni kandixia da jnu'un Yandios, ti ni jandatu
da jniñu ni ta'u ya nuu da. 23 Ja yukan ni
kuu ndaa jnu'un ja ka'an tutu ii Yandios:
"Ni kandixia Abraham jnu'un Yandios, ti ja
yukan ni kachi ya ja tukaa jna'nu ndatu da
ja kuu sɨkɨ kuachi da, chi ni kendo ndaa da
nuu Yandios", kachi tutu. Ti ni ka skonani
da chaa: chaa kunda'u ini, chaa mani jiin
Yandios. 24 Jiin yukan ti ni ka jini ra ja kendo
ndaa yɨvɨ nuu Yandios sɨkɨ ja ka sa'a i jniñu
va'a, ti ansu ja mani ka ka'an i ja ka kandixia
i. Nu ka sa'a i jniñu va'a, ti yukan kuni ka'an
ja ka kandixia ndaa i. 25 Suni sia'an ɨɨn ña'an
ni nani Rahab na jana'an, vasu ni kuu ña ɨɨn
ña'an ni jika jiin jnu'un sɨɨ ini, ko ni kendo
ndaa ña nuu Yandios sɨkɨ ja ni sa'a ña ɨɨn
jniñu ndaa. Chi ni ja'a nuu ña ve'e nuu chaa
ni taji Josué, ti suni ni nachu'un ichi ña da
ɨnga ichi ja ni nama ña maa da nuu chaa ka
jito yu'u ja ka nduku ka'ni da. Ti ja yukan
ni kachi Yandios ja tukaa jna'nu ndatu ña
jiin kuachi ña, chi ni kendo ndaa ña nuu
Yandios.
26 Ti ɨɨn yɨvɨ ja tukaa chaku añu i jiin yɨkɨ
kuñu i, ni tukaa jista i tachi, ti ndɨyɨ kuu i.
Suni sia'an, nu na kandixia ka'a yo ti tu sa'a
yo jniñu va'a, yukan ti tu ni'in jniñu kuɨtɨ ja
ka'an yo ja kandixia yo Jesús, chi ka kuu yo
nanu ndɨyɨ.

Ja na koto yo yaa yo

3

1 Ñani, koto ma kani ini ra ja ra maa ni ra
kuu chaa kundiso jniñu ja xna'an ra jnu'un
Yandios naa ra. Chi ka jini va'a ra ja maa
yo ja ka xna'an jnu'un ya, kua'a ga jnu'un
ndakuni'in ya sɨkɨ yo kɨvɨ na chaa juicio. Ja
yukan kuu ja tu va'a ja kua'a ra kundiyo ini
ja kundiso ra jniñu un. 2 Chi tendɨ'ɨ yo ka
yuji jiin jniñu ka ndiso yo. Ti nu ɨɨn chaa ja
jankɨvɨ yuji da jiin jnu'un ka'an da, yukan
na ti kuu ɨɨn chaa va'a xaan. Ti suni kuu
koto da maa da ja tu yuji da.
3 Sa'a yo nanu ja nu na chu'un yo ɨɨn kaa
yu'u kuayu, ti yukan ja'nu yo tɨ ja na ki'in tɨ
ichi nanu kuni yo. 4 Suni sia'an taka barco,
vasu na'nu xaan, ti vasu ni'in xaan chinda'a
tachi, ko jiin ɨɨn timón lulu ni ti kuu kunda'a
chaa skaka un, ti ki'in nanu kuni maa da ja
ki'in da jiin. 5 Suni sia'an kuu jiin yaa yo,
chi vasu lulu ni, ko kua'a xaan jniñu sa'a ja
skinikava yo'o nuu kuachi. Ti suni jini yo
ja ɨɨn ñu'un lulu ni, ti kuu skuikun ja ka'ma
ɨɨn yuku ka'nu xaan. Ti yukan ja ka jini yo.
6 Ti suni sia'an kuu yaa yo, chi sa'a nanu ɨɨn
ñu'un, chi skuikun kua'a xaan jniñu kue'e.
Yaa yo kuu ɨɨn nuu lulu ga ja kuu nuu yɨkɨ
kuñu yo, ti sa'a ja nɨ tu'u yo na kɨvɨ yo jiin
kuachi. Chi undi nuu yaa ñu'un nuu kancha
ja'u'u un vaji taka jnu'un kue'e ka'an yo, ti
skuikun ñu'un sɨkɨ jniñu kue'e ja kuu nɨ kɨvɨ
kanchuku yo nuu ñuyɨvɨ ja'a.
7 Ti yɨvɨ chi kuu samasu i taka nuu kuɨtɨ
ñu'un nuu nducha mar, jiin kuɨtɨ iyo nuu
ñu'un ichi, 8 ko ni ɨɨn yɨvɨ tu kuu ka'nu kuɨtɨ
i yaa i jiin ini jnuni maa i. Chi kuu ɨɨn nuu ja
tu yɨ'ɨ kuɨtɨ yɨkɨ, ko yɨɨ xaan ja ka'nu yo. Ti
nanu kuu yu'u koo ja ka yɨ'ɨ jaa xaan yu'u tɨ
ja ja'ni ña'an tɨ, siukan kuu yaa yo.
9 Jiin yaa yo chiñu'un yo Tata yo Yandios,
ti suni jiin yaa yo ka'an ndeva'a kuɨtɨ yo sɨkɨ
yɨvɨ, vasu ni sa'a Yandios yɨvɨ nanu kaa maa
ya. 10 Ɨɨn ni yu'u yo kee jnu'un chiñu'un yo
ya jiin jnu'un ka'an ndeva'a yo. Ñani, tu iyo
va'a kuɨtɨ ja siukan sa'a yo. 11 ¿Va nu ɨɨn ni
soko kuu kaña nducha vixi jiin nducha ugua
nu? 12 Ñani, ¿va nu jani ini ra ja kee nde'e
oliva xini yujnu tɨchɨ vixi, xi kuu kee tɨchɨ
vixi nda'a nuu tɨka'ya nu? Ti suni sia'an ɨɨn
soko tu kuu kaña nducha ugua jiin nducha
vixi.

Jnu'un ndichi ja vaji nuu Yandios

13 Va nu iyo chaa jani ini ja kuu da chaa
tu'va xaan, chi chaku va'a ini da jnu'un
Yandios. Vatuni un, ko kanuu ja na kaka
ndaa da nuu ichi Yandios. Chi kanuu xaan ja
na sa'a da jniñu va'a. Ti na kɨvɨ inijnuni da
ja koto ma nduvixi ini da. 14 Chi nu xna'an
da jnu'un Yandios nanu jani ini maa da ja
kuña'nu da, xi ja ni nduvixi ini da jiin jniñu
ndiso da, ko na kachi ri ja tu iyo kuɨtɨ ichi da
ja sia'an sa'a da. Chi so ñɨɨ yu'u da kaxndee
jnu'un ka'an da, ti tu sa'a da nanu xndaku
maa jnu'un Yandios. 15 Yɨvɨ sa'a siukan, ansu
nuu Yandios vaji ja ndichi i. Chi kanda i
nanu kanda sava'ni ga yɨvɨ ñuyɨvɨ ja'a. Ka
siuku i jnu'un ka nduvixi ini sia'an nanu ka
sa'a yɨvɨ ja tu ja'i nakuni i jnu'un Yandios.

Nanu sa'a ja'u'u un, sia'an ka xnda'u i jiin
jnu'un ka ka'an i. 16 Chi nu iyo yɨvɨ kuasun
ini jiin yɨvɨ ka nduku i ja nduña'nu i, yukan
sa'a ja tu kanchuku mani i, chi mani jniñu
kue'e ka sa'a i.
17 Nu sa'a Yandios ja na ka'an yo jnu'un
ndichi, ko na ka'an yo mani jnu'un iyo
ndoo. Chi nɨnɨ sa'a jnu'un ndichi un ja na
kunchuku mani yo jiin jna'an yo, ti na koo
vita ini yo, ti tu nduni'in ini yo sɨkɨ jnu'un
ya. Ti na kunda'u ini yo jna'an yo, ti na sa'a
yo mani jniñu va'a. Ti na ka'an ndaa kuɨtɨ
yo, ansu ja ka'an yo jnu'un xndoña'an. 18 Ti
yɨvɨ kanchuku mani jiin ñani jna'an i, jiin
jniñu ka sa'a i un ka nde'e ka jito nchaa yɨvɨ
naa i, ti vii ndaa vii nene ka natejna'an i
jniñu un.

Jnu'un ja tu yɨ'ɨ yo jiin taka ja iyo nuu
ñuyɨvɨ

4

1 ¿Ndo kanda ra sia'an ja nanu ka kuni
keyɨ'ɨ jna'an ra nanu ina nusa? Ko jandaa
ndixia kuu yukan, ko sɨkɨ ja nɨnɨ ka iyo ɨin
jnu'un ini ra ja sa'a ra nava kuni maa ra, ti
ansu ja sa'a ra ɨin jniñu va'a. 2 Ni'in xaan
ka ndiyo ini ra ɨin ndajniñu, ko nu tu ka
ni'in ra, ti ka kuni ra ka'ni ra ndɨyɨ. Ka kuu
kuasun ini ra, ko tu ni'in ra ja ka ñava'a ñani
jna'an ra. Yukan ka kanaa ra jiin jna'an ra
nanu ina nuu ka yeyɨ'ɨ jna'an tɨ. Tu ka ni'in
ra chi tu ka jikanta'u ra nuu Yandios. 3 Ka
jikanta'u ra nuu Yandios ja kuu ndajniñu, ti
tu ka ni'in ra, chi tu ka jikan va'a ra, chi so
ja kusɨɨ ini maa ra kuu ja ka jikan ra nuu ya.
4 Nanu chaa ni xndoo ñasɨ'ɨ da, siukan ka
xndoo ra Yandios. ¿Va nu ka jini ra ja nu
na kundiyo ni'in ini ra ja ni'in ra taka ja iyo
nuu ñuyɨvɨ ja'a, yukan kuu ja ka jito u'u ra
Yandios xino? Chi yɨvɨ sa'a mani jiin taka ja
iyo ñuyɨvɨ ja'a, kuu i yɨvɨ ka jito u'u Yandios.
5 Ti tu ka'an ka'a jnu'un yoso nuu tutu ii
Yandios: "Nɨnɨ iyo jnu'un ini añu ra ja sa
kuasun ini ra nuu jna'an ra", kachi. 6 Ko sɨkɨ
ja kunda'u ini Yandios yo'o, ti kuu ja kua'a
ya jnu'un ndee ini nuu yo. Chi ka'an jnu'un
ii ya: "Jito u'u Yandios nuu yɨvɨ sa'a vixi
maa, ti su'va kunda'u ini ya ti chindee ya
nuu yɨvɨ ka sa'a nda'u i maa i", kachi.
7 Nu na kuandatu ra taka jnu'un Yandios,
ti kujiin ni'in ra sɨkɨ jnu'un xnda'u ja'u'u
un, ti kuu kundee ra jiin ja na kuxio ki'in.
8 Su'va na kundiyo ini ra ja ndumani ga ra
jiin Yandios, nava vi'i ga na xna'an ya ja
mani ya jiin ra. Taka ro'o ja ka sa'a kuachi,
na nakani ini ra ti na sa'a ndoo ra maa ra
nava na kencha kuachi un. Ro'o ja tu jini
ra nu ki'in ra ichi Yandios xi ki'in ra ichi
kue'e iyo nuu ñuyɨvɨ ja'a, xndoo ichi kue'e
un, ti na ndundoo undi ini añu ra jiin jnu'un
ya. 9 Ti nu na nakani ini ra nuu kuachi
ra, ndunda'u ini, ti na koo kui'ya ini ra, ti
kanajiin ko'o ra, nde'e ra ja iyo kuachi ra.
Ti vasu ni jaku ra, ko vijna ti su'va na nde'e
xaan ra. Ti vasu ni kusɨɨ ini ra, ko vijna ti
na ndukui'ya ini ra. 10 Koto nduni'in ini ra
nuu Yandios, chi su'va na ndunda'u ini ra.
Nu sia'an na sa'a ra, ti jandaa ndixia kuu ja
maa ya na saña'nu ro'o.
11 Ñani, tukaa ga ka'an ndeva'a ra sɨkɨ
ñani jna'an ra. Chi chaa ka'an ndeva'a sɨkɨ
kuachi ñani jna'an da, yukan kuu nanu ja
sɨkɨ ley Yandios ka'an ndeva'a da. Chi tu
siuku da ley ja ka'an ja na kunda'u ini yo
jna'an yo, ti jiin jnu'un kue'e sa'a da un kuu
nanu ja tu iyo ndaa ley Yandios. Ti nu ka'an
ra ja tu iyo ndaa ley Yandios, nusa ti va tu
siuku ra, chi su'va ka'an ra sɨkɨ. 12 Iyo ɨin ni
Yandios ja ni ja'a ley, ti maa ɨin ni maa ya
kuu ja sa'a ndaa sɨkɨ kuachi. Ti maa ɨin ni
maa ya kuu ja nama yo'o xi xnaa ya yo'o.
Ti ro'o, ¿va nu kuña'nu ga ra ja xndichi ra
kuachi sɨkɨ ñani jna'an ra xino?

Jnu'un ja tu nduvixi ini yo

13 Chunso'o ro'o ja ka'an nanu kachi ja'a:
"Vijna ijña ti kinkoyo yo ñuu yukan, ti
ku'iin yo ɨin kuiya, ti kuaan yo ja xiko yo,
ti na ni'in yo xu'un sɨkɨ", kachi ra. 14 Ko
sañaa xini ra, chi tu jini kuɨtɨ ra nasa kuu
kɨvɨ ijña. ¿Ka jani ini ra ja kuchaku ra ja kuu
taka kɨvɨ nuu ñuyɨvɨ ja'a xino? ¿Va nu tu
jini ra ja maa yo kuu nanu ɨin viko nu'un ja
ɨin nundaa ni vaji, yukan ti nda'va ni ki'in
xino? 15 Ko va'a ga na ka'an ra: "Nu kuni
maa Jito'o ti kuchaku yo ti sa'a yo ja'a xi sa'a
yo yukan", kachi ra. 16 Ko vijna, chi mani ka
savixi ra maa ra ja ka ka'an teyɨɨ ra. Ko tu
va'a ja sia'an ka ka'an teyɨɨ ra. 17 Ti nu ɨin
yɨvɨ kuni i sa'a i jniñu va'a ja kuni Yandios,
ko nu tu sa'a i, ti ɨin kuachi kuu yukan.

Jnu'un ja ka'an nuu yɨvɨ riku

5

1 Taka ro'o yɨvɨ riku, kunso'o va'a jnu'un
ka'an ru'u Santiago, na xndaku ri nuu ra
naa ra vijna. Koto nduvixi ini ra. 2 Ro'o yɨvɨ
riku, ja ka ñava'a ra kua'a ndajniñu, vasu
ka kuu vixi ini ra sɨkɨ un, ko ja kuan naa
taka un, chi tu kuñɨ ja kuu taka kɨvɨ. Ti
vasu ñava'a ra kua'a sa'ma vii, ko ja kuan
ndɨ'ɨ yaji tikixin, chi tu kuñɨ ja kuu taka kɨvɨ.
3 Ti vasu ñava'a ra kua'a oro jiin plata, ko ja
kuan ta'u ska'va, chi tu cuñɨ ja kuu taka kɨvɨ.
Ti jiin ska'va un kuni ra ja tu ni sa'a va'a ra
jiin xu'un ra. Ni ndiyo xaan ini ra ja nakaya
ra xu'un un, ti jiin yukan ni kukutu kuachi
sɨkɨ ra. Ti nanu kanda'a ñu'un ja xnaa yɨkɨ
kuñu yo, suni sia'an ro'o yɨvɨ riku, ja kuan
naa ra jiin xu'un ra. Jandaa ndixia kuu un
vasu ni ni'in ra kua'a ndajniñu ja ni ndiyo
ini ra. Yukan ni sa'a ra ja chaku ra kɨvɨ ja
kuandɨ'ɨ vijna, ko na jaa maa kɨvɨ ti naa ra
jiin taka un.
4 Na kachi ri nuu ra, ro'o yɨvɨ riku, sɨkɨ
chaa ni ja'ncha triu ra, tu ni cha'u va'a ra
ya'u da. Ti kuachi un kana nuu Yandios. Ti
jandaa ndixia kuu ja jiniso'o ya un, chi maa
ya kuu Tata yo Yandios ja ta'u ya jniñu nuu
nɨ tu'u. 5 Ti na kachi ri nuu ro'o yɨvɨ riku
ja tu ñukoo ini ra nuu Yandios. Chaku va'a
ra nuu ñuyɨvɨ ja'a, ti sa'a ra taka ja kusɨɨ ini
maa ra. Ko tu chaku ini ra ja su'va satu'va
ra maa ra ja kuu kɨvɨ naa ra. Kuu ra nanu ɨɨn
kuɨtɨ neñu ja ndetatu tɨ undi na jaa kɨvɨ kuu
tɨ, sia'an ka kuu ro'o yɨvɨ riku. 6 Ni'in xaan
ga iyo kuachi maa ra ansu ja ni kankuachi
ra sɨkɨ yɨvɨ va'a, ti undi ni ka ja'ni ra i, vasu
tu ni iyo nau sɨkɨ kuu ja ni ka ja'ni ra i.

Jnu'un ja ni'in yo jnundee ini

7 Ñani, nusa ti na ni'in ra jnu'un ndee
ini ja kundatu ra undi kɨvɨ na ndenda maa
Jito'o. Sa'a yo nanu ja yukan kuu nanu ka
sa'a taka chaa ka sajniñu da nuu ñu'un da,
chi kundatu kuee da undi na chaa sau ña'an
xi sau kuee, ti sa naki'in da nuni va'a ja
kaña nuu itu da. 8 Ti ro'o ñani, suni sia'an
kundatu kuee ra undi na jaa kɨvɨ ndenda
maa Jito'o. Koto xndi'i ra ini ra, chi su'va
na ni'in ra jnu'un ndee ini ja kundatu ra ja
taji Yandios. Yukan na sa'a ra ja kundatu
kuee ra undi na ndenda maa Jito'o. 9 Koto
ka'an ra sɨkɨ jniñu ja sa'a ɨnga ñani jna'an
ra kandixia, nava tu kuncha kuachi sɨkɨ ra
ja sia'an ka kanaa ra jiin ñani jna'an ra. Chi
maa ya kuu ja xndichi sɨkɨ kuachi un, chi ja
ni kuyajni ndenda ya.
10 Ñani, na kotonchaa yo nasa ni ka sa'a
profeta un, chaa ni ka ka'an jnu'un vaji nuu
Yandios nuu yɨvɨ. Ni ka ni'in da jnu'un ndee
ini, ti ni ka kundee da vasu ni ka ndo'o xaan
da. 11 Ti na kua'a yo ja yɨñu'un nuu yɨvɨ ni
ka kundee i jiin nundo'o un. Nanu yukan
ni ka jini ra nasa ni kundee i jiin nundo'o
un. Chi ni ka jini yo nasa ni ka kundee ini
chaa ni nani Job jiin nundo'o ni jna'an da na
jana'an. Ni ka jini ra nasa ni kuu un, chi ni
kendo va'a xaan da nu ni ndɨ'ɨ nundo'o un
ni jna'an da. Ti nava ni sa'a Jito'o jiin Job,
suni sia'an kunda'u xaan ini ya yo'o, ti va'a
xaan ini ya jiin yo.
12 Ñani, ja kanuu ga kuu ja koto ka'an ra
ɨɨn jnu'un ja chisojnu'un ra nuu yɨvɨ. Koto
chisojnu'un ra ja andɨvɨ kuu ja kua'a jandaa
ja'a ra, chi jini va'a yo ja Yandios kancha
andɨvɨ un. Ni tu chisojnu'un teyɨɨ ra nuu
yɨvɨ ɨɨn jnu'un ja ñuyɨvɨ ja'a kuu ja kua'a
jandaa ja'a ra. Koto ma ka'an ra ni ɨɨn
jnu'un ja chisojnu'un ra ja kanuu ga kuu
jnu'un ni chisojnu'un ra un. Chi nu ka'an
ra ja kuu, ti yukan ni ka'an ra. Ti nu ka'an
ra ja tuu, ti yukan ni ka'an ra. Chi nu na
ka'an ra jnu'un un ja chisojnu'un ra, yukan
ti nchakuachi sɨkɨ ra kɨvɨ na kundaa kuachi
un nuu maa Jito'o.
13 Nu iyo ɨɨn ro'o ja ndo'o nundo'o, ti
kakanta'u ra. Ti nu iyo ɨɨn ra ja kusɨɨ xaan
ini, ti na kata ra himno ja na chiñu'un ra
Yandios. 14 Ti nu iyo ɨɨn ra ku'u, ti na kana
chaa ka ndiso jniñu ja ka yɨnda'a da yɨvɨ ka
kandixia. Na chi'i da aceite sɨkɨ yɨvɨ ku'u
un, ti nu ka sa'a da un na ndakuni'in da sɨvɨ
maa Jito'o, ja maa ya kuu ja ta'u ya jniñu
un. Ti na kakanta'u da ja'a yɨvɨ ku'u un
ja na nduva'a i. 15 Ti nu kandixia i ja sa'a
Jito'o nava jikanta'u i, yukan ti nduva'a yɨvɨ
ku'u un, chi maa Jito'o, nasava'a ya i. Ti
nu ndiso i kuachi, ti koo jnuka'nu ini Jito'o
nuu i. 16 Nu siukan kuu ti nakachi ndaa
nuu ñani jna'an ra, ja ni sa'a ra kuachi sɨkɨ
da, ti kakanta'u ja'a ñani jna'an ra, nava na
nduva'a ra sɨkɨ ja ni nchakuachi ra. Chi nu
ndɨ'ɨ ini ɨɨn yɨvɨ iyo ndaa ini ja jikanta'u i,
ti va'a xaan ni'in jniñu, chi siuku Yandios
nava jikanta'u i.
17 Ti sɨkɨ ja kakanta'u yo, jini yo ja Elías,
vasu ni kuña'nu da ja ni kuu da profeta

na jana'an, ja ni ka'an da jnu'un vaji nuu
Yandios nuu yɨvɨ. Ko suni ni kuu da ɨɨn chaa
nanu maa yo. Ti ni jikanta'u xaan da ja tu
kuun sau, ti tu ni kuun sau uni kuiya jiin
iñu yoo. 18 Yukan ti ni jikanta'u tuku da, ti
ni nchaa sau, ti ni nakua'nu tuku taka ja iyo
nuu ñu'un.
19 Ñani, nu ɨɨn ra ni xndoo ichi ndaa
Yandios, ti nu ɨnga ra nachu'un ichi jna'an
ra, 20 yukan ti kuni ra ja nachu'un ichi va'a ra
chaa ni kɨvɨ nduu nuu kuachi, chi ni nama
ra da ja ni jna'nu ndatu da niku. Ti yukan
iyo jnu'un ka'nu ini Yandios nuu kuachi ni
sa'a da. Ti sia'an na koo.

Carta ni chaa Pedro Apóstol undi nuu nuu yɨvɨ ka kandixia

Kanxia'u Pedro jiin yɨvɨ ka kandixia

1 Maa ri kuu Pedro, kuu ri apóstol ni taji
Jesús, ti Jesús kuu Cristo, ja ndiso ya jniñu
ña'nu nuu Yandios, ti maa ya ni ja'a jniñu
ja'a nuu ri ja na kuu ri apóstol nuu ya.
Chaa ri tutu ja'a kuaja nuu ra naa ra, ro'o
yɨvɨ kanchuku jika, ja ni ka jichanuu ra nɨ
ndañuu Ponto, Galacia, Capadocia, Asia jiin
Bitinia. 2 Ti maa Tata yo Yandios ni nakaji ya
ro'o naa ra, chi sia'an ni kuni maa ya undi
na ti jankoo ga ñuyɨvɨ yo. Ti jiin Espíritu ya
ni sasɨin ya ro'o naa ra ja kuu maa ya. Vijna
ti ka iyo ndoo ka iyo ii ra naa ra. Ja yukan
kuu ja ka jandatu ra nuu ya, chi ni sandoo ya
ro'o naa ra na ni ji'i Jesús nuu nda'a cruz, ti
ni jatɨ ya niñɨ ya ja sikɨ ro'o naa ra. Ti vi'i
ga na kunda'u ini ya, ti na chindee ya ro'o
vijna, ti na kukuee kunchuku ra nava kuni
maa ya.

Jnu'un kuñukuu ini yo

3 Na kachi yo ja kuña'nu xaan maa Yan-
dios, Ya kuu Tata maa Jito'o Jesús, ya kuu
Cristo. Sia'an na ka'an yo, chi ni kunda'u ini
ya yo'o, ti ni nasama ya yo'o ja na nduu yo
se'e ya. Vijna ti nu kanchuku yo nuu ñuyɨvɨ
ja'a, ka ñukuu ini yo ja jaa ɨin kɨvɨ nu ni'in
yo taka ja va'a ja kua'a Yandios nuu yo. Sikɨ
yukan ni ja'a ya jandaa ja ni naxndoto ya
Jesús nuu ñuji'i. 4 Ti sikɨ ja ni nasama ya
ro'o naa ra, yukan na ti nu na jaa kɨvɨ ja
ni'in ndɨ'ɨ ra ta'u ra, ti tukaa naa kuɨtɨ ta'u
un, ti tukaa na kuachi koo nuu ta'u un, ti ni
tu naa kuɨtɨ. Ti jandaa ndixia kuu un, chi
undi andɨvɨ jito va'a Yandios ta'u un, undi
na jaa kɨvɨ ti ni'in ra naa ra. 5 Ni tu ka ja'ncha
ini ra chi ni ka kɨvɨ ra nda'a Yandios, ti ka
kandixia ndaa ra ja jito va'a ya ro'o naa ra
jiinjnu'un maa ya undi na jaa kɨvɨ sandɨ'ɨ ni
ga. Ti ja kuu kɨvɨ yukan, na ti stuu ndijin ya
maa ta'u ni sava'a ya ja kuu ro'o naa ra. Ni
nama ya ro'o nava na ni'in ra ja ni sava'a ya
ja kuu ra naa ra, nu na jaa kɨvɨ un.

6 Ja yukan kuu ja ka iyo sɨi ini ra vijna
vasu kua'a nundo'o ka jito ra, ko ja kuu jaku
ni kɨvɨ kuu un. 7 Ti nanu ka naka'ma yɨvɨ
oro nuu ñu'un nava na kundoo, suni sia'an
kuu ja ka jna'an ra nundo'o. Chi nu ka jito
ra nundo'o sɨkɨ ja ka kandixia ra Cristo, ti
yukan ja ka ja'a ra jandaa ja ka kandixia
ndaa ra. Ti nu na jaa kɨvɨ chaa ndijin Cristo,
ti xndichi ya ro'o naa ra ti kusɨi ini ya jiin
ra. Nakua'a ya ja yɨñu'un nuu ra sɨkɨ ja ni
ka kandixia ndaa ra ya, ti ni'in ra, ta'u ra ti
nduña'nu ra ñuu nuu ta'u ya jniñu.

8 Ti vasu tu ni ka jini ra Jesús na ni jikonuu
ya nuu ñuyɨvɨ ja'a, ko ni ka ndumani ra nuu
ya. Ti vasu tu ja'i kuni ra nuu ya vijna, ko ka
kandixia nɨ ini ra ya naa ra. Ja yukan kuu ja
ka kusɨi xaan ini ra naa ra. Ko tu kuu nasa
ndakuni'in ra jiin ndusu yu'u ra naa ra ja ja
kuan kuyajni kɨvɨ nduña'nu yo jiin ya naa
yo. 9 Nu kanchuku ra nuu ñuyɨvɨ ja'a vijna,
ka iyo ndaa ini ra ja ni'in ra ta'u un, ti kɨvɨ ra
ñuu nuu ta'u ya jniñu. Yukan ka ndiyo ini
ra, chi ja ni ka kandixia ndaa ra jniñu ña'nu
ni sa'a Jesús ja sikɨ ra naa ra.

10 Chaa ni ka kuu profeta, ja ni ka ka'an
jnu'un Yandios undi jana'an, ni ka nanduku
ndaa da, ni ka jikajnu'un da sikɨ ja nasa
nama Yandios yo'o vijna. Ti ni ka kachi
da nasa vii ni kunda'u ini Yandios yo'o ja
nama ya yo'o vijna. 11 Chi undi na ti koo ga,
ti ni xna'an Espíritu Cristo nuu da naa da
nasa nundo'o kii nuu maa ya, jiin ja nasa
nduña'nu tuku ya nu na ya'a nundo'o un
nuu ya. Ti ni ka nakutu ini da ni ka nduku
jnu'un da na kɨvɨ kuu ja kii Cristo, ti nasa
koo jiin taka jnu'un ni ka'an maa Espíritu
ja ni kuncha ya jiin da naa da. 12 Chi ni
kachi maa Yandios ja ansu ja kuu maa da
kuu jniñu ka sa'a da un. Chi su'va ja kuu
yo'o kuu jnu'un ni ka ka'an da un. Ti vijna
ja ni ka jini ra jnu'un un, chi taka yɨvɨ ka
ka'an i jnu'un un ja nama Yandios yo'o. Ni
ka ka'an da jnu'un un, chi maa Yandios ni
taji Espíritu Santo ja ni kii ya ichi andɨvɨ, ti
ni xna'an ya jnu'un ni ka ka'an chaa un. Ti
suni taka ángel ka junukuachi nuu Yandios
ni ka nakutu ini ja na kujnuni un.

Ja kuni ya ja na koo ndoo yo

13 Ja yukan kuu ja koo ndito ini naa ra, ti
koto kundiyo ini ra nau ndajniñu iyo nuu
ñuyɨvɨ ja'a. Chi su'va kundiyo ini ja ni'in
ra ta'u ja kua'a Yandios kɨvɨ na chaa ndijin
Cristo Jesús. Ti kua'a ya nuu ra, chi ni
kunda'u xaan ini ya ro'o naa ra. 14 Yukan
kuu ja kundio ini ra, chi ka kuu ra se'e ya

ja ka jandatu va'a. Chi vijna tukaa ka sa'a ra
taka jniñu ja ka kusɨɨ ini maa ra, nanu ni ka
sa'a ra undi na ti kujnuni ga ini ra jnu'un
Yandios. [15] Ko vijna na ti tukaa, chi su'va
kundiyo ini ja na koo ndoo na koo ii ra naa
ra, nanu kaa maa Yandios, chi maa ya kuu ja
ni nakaji ro'o naa ra nava na nduu ra se'e ya.
Ja sia'an kuu ja kundiyo ini ja na koo ndoo,
koo ii añu ra jiin taka jniñu ka sa'a ra. [16] Chi
sia'an ka'an nuu tutu ii Yandios: "Koo ndoo
naa ra, chi maa ri iyo ndoo ri", kachi ya.

[17] Nu na kachi ra "Tata na" nuu ka jikan-
ta'u ra nuu Yandios, ti yukan kuni ka'an ja
ka kuu ra se'e ya. Ti nu sia'an na kachi ra,
ti kanuu ja na kujnuni ini ra ja maa ya kuu
ja sa'a ndaa nasa ka sa'a ɨɨn ɨɨn yo. Ti tu
sa'a sɨɨn ya nasa kanda ɨɨn ɨɨn yo. Chi ɨɨn
nuu ni sa'a ndaa ya jiin tendɨ'ɨ yo. Yukan
kuu ja kanuu na kaka ndaa ra nuu ya taka
kɨvɨ kunchuku ra nuu ñuyɨvɨ ja'a. [18] Chi ja ni
ka jini ra ja maa Yandios kuu ya ni chunaa
yo'o nuu taka ichi ni ja'a tata ra nuu ra ja ni
jikonuu nuu tachi. Ya'u xaan nchaa jniñu
ña'nu ni sa'a ya ja ni chunaa ya ro'o naa ra,
chi tu ni chunaa ya ro'o jiin ɨɨn ndajniñu ja
naa nanu kuu jiin oro xi plata. [19] Chi su'va
ni sa'a Cristo ɨɨn jniñu ka'nu ga ja sɨkɨ ro'o
naa ra, ti ni tu naa kuɨtɨ jniñu un. Ni chunaa
ya yo'o na ni jatɨ ya niñɨ ya ja sɨkɨ yo naa
yo. Ni soko ya maa ya nanu ka soko yɨvɨ
ɨɨn lelu, ɨɨn kuɨtɨ iyo va'a, iyo ndoo. [20] Chi
undi na ti jankoo ga ñuyɨvɨ ja ni jani Yandios
maa Cristo, ti ni kenda ndijin ya nuu kɨvɨ ja
kuandɨ'ɨ vijna. Sia'an ni sa'a Yandios sɨkɨ ja
ni kunda'u ini ya ro'o naa ra. [21] Yukan kuu ja
ni ka kandixia ra Yandios, chi ni ka kujnuni
va'a ini ra jniñu ña'nu ni sa'a ya jiin Cristo,
na ni naxndoto ya maa ya nuu ñuji'i un, ti
ni jani ya Cristo ja na nduña'nu ya andɨvɨ.
Sia'an kuu ja ni ka kandixia ndaa ra Yandios
jiin ja ni sa'a ya ja kuu ra naa ra. Yukan kuu
ja ka ñukuu xaan ini ra ni'in ra taka ja kua'a
ya nuu ra naa ra.

[22] Vijna ti ja ni ka ndundoo ini ra chi ni
ka janta'u ra jnu'un ndaa sɨkɨ Cristo. Yukan
kuu ja ka kunda'u nɨ ini ra nuu ñani jna'an
ra ka kandixia. Sia'an kuu ja kunda'u ini
jna'an naa ra jiin nɨ ini nɨ añu ra. [23] Sa'a
yo nanu jnu'un ɨɨn chaa chi'i tata, va'a va'a
ki'in da xndee da nuni un nava tu te'yu, ti
sia'an kaña va'a itu da. Suni sia'an ni sa'a
Yandios ɨɨn jniñu va'a jiin yo ja tukaa naa
kuɨtɨ yo. Ti ja ni ka ni'in ra jniñu un na ni ka
kandixia ra jnu'un ya sɨkɨ Cristo. Chi jnu'un
un sa'a ja na kuchaku yo jiin Yandios. Ti
nɨnɨ na ka'an ndaa yo jnu'un ya, chi tu naa
kuɨtɨ. [24] Chi sia'an ka'an nuu tutu ii Yandios:
Nanu kuu ɨɨn yuku, sia'an kuu taka yɨvɨ.
Ti ja na nduña'nu i kuu ja kuu i nanu ita
yuku un.
Chi ichi yuku un. Ti ita un, ichi ti kenchaa.
[25] Ko jnu'un Jito'o Yandios, chi kendo ja kuu
saa ni.
Kachi tutu.
Ti jnu'un un kuu jnu'un va'a ja ni jaa nuu ra
naa ra.

2

[1] Yukan kuu ja kanuu ja tukaa sa'a kuɨtɨ
ra ni ɨɨn jniñu kue'e, ni ka ska'an ra jna'an
ra, ni ka ka'an ra jiin yu'u ra nanu yɨvɨ ñaa
xini, ni ka kuu kuasun ini ra naa ra, ni ka
ka'an ndeva'a ra sɨkɨ jna'an ra. [2] Ko ja ni
ka nasama ra. Vijna ti ni ka nduu ra se'e
Yandios, chi tu xnda'u jnu'un un yo'o naa
yo. Ka'an ndaa kuɨtɨ jnu'un un. Nu na siin ra
skua'a ra jnu'un ya, ti ɨɨn kɨvɨ ɨɨn kɨvɨ su'va
ni'in ga ra jnundee ini, undi na jaa ɨɨn kɨvɨ
ja ni'in ra ta'u nuu Yandios. [3] Jandaa ndixia
kuu yukan, chi ja ni ka kandixia ra jnu'un
vaji nuu maa ya. Ti jnu'un un kuu ja vii xaan
ga, chi ni kunda'u ini Jito'o nuu yo naa yo.

Cristo kuu nanu yuu ja ndiso ja'a ve'e

[4] Kundikun ni'in ga Jesús naa ra, chi ndis-
ojniñu ya nuu Yandios. Maa Yandios ni jani
Jesús ja na sa'a ya jniñu ña'nu un, ti ni ja'a
ya ja yɨñu'un vasu ndee kua'a yɨvɨ tu ni ka
janta'u i ya. Nanu ɨɨn yuu ka'nu ja ndiso ɨɨn
ve'e, suni sia'an kuu jniñu ndiso Jesús nuu
Yandios.

[5] Suni maa yo naa yo ka kuu yo nanu yuu
un, chi nanu jajniñu yo yuu ja ka sa'a yo ja'a
ve'e yo, suni sia'an jajniñu Yandios yo'o ja
ka sa'a yo jniñu ya. Ti kancha ya jiin yo, chi
ni taji ya Espíritu ya kancha ya jiin yo. Ka
kuu yo nanu sutu ja ni sasɨɨn ya ja kuu maa
ya. Sutu iyo nuyɨvɨ ja'a ka soko da ndajniñu
nuu altar, ko yo'o chi su'va ka soko yo maa
yo nu na sa'a yo ɨɨn jniñu ja kusɨɨ ini maa
Yandios. [6] Ti tutu ii Yandios ka'an ja Jesús
kuu nanu ɨɨn yuu ka'nu, ti kanuu ga yuu un
chi ndiso ve'e un. Ti ka'an ja sa'a Yandios
ɨɨn jniñu ña'nu ga nuu ka'an:
Nde'e naa ra. Na kani ri ɨɨn yuu kanuu ga ja
kuu Jerusalén.

Ni nakaji ri yuu un nanu nakaji yo yuu
na'nu ja kundiso ja'a ve'e.
Chi taka yɨvɨ ka kandixia i maa ya, ti na
kua'a Yandios ja yɨñu'un nuu i.
Ni kachi tutu ii Yandios.
7 Yukan ti ro'o ja ka kandixia Jesús, ka
chiñu'un ra maa ya. Ko ja kuu yɨvɨ tu ka
kandixia i maa ya, ka'an tutu ii Yandios
sia'an:
Maa ya kuu nanu yuu ja ni ka skaña chaa ni
ka sa'a ve'e un.
Vasu ɨɨn yuu va'a ga niku, ko ni ka yuji chaa
un naa da,
chi maa ya ni nduu nanu ɨɨn yuu kanuu xaan
ga ja ndiso ja'a ve'e un.
8 Nuu yɨvɨ ja tu kandixia i ya, kuu ya nanu
ɨɨn yuu ja ka kachi'i i xini ja'a i jiin, ti
xnaa i maa i, chi tu kandixia i jnu'un
ya.
Ka naa i chi sia'an ni kachi Yandios ja jna'nu
ndatu taka yɨvɨ tu kandixia i ya.
Ni kachi tutu.
9 Ko ro'o naa ra, ru'u Pedro, na kachi ri
ja ni nakaji Yandios ro'o ja na kuxio ra, ti na
ndɨvɨ ra nuu nda'a ya. Ni ka yɨnda'a ra jniñu
ta'u Yandios nuu ñuyɨvɨ ja'a, chi sia'an ni
tatu ya ro'o naa ra. Ka kuu ra nanu sutu
nuu Yandios, chi nu ka sa'a ra jniñu ya, kuu
nanu ja ka soko ra jniñu un nuu Yandios.
Ni nakaji ya ro'o naa ra ja na kunukuachi
ra nuu maa ɨɨn ni ya. Ti ka yɨ'ɨ ra jiin maa
ɨɨn ni ya. Taka un ni sa'a ya nava na ka'an
ndaa ra taka ñuu sɨkɨ jniñu ña'nu ni sa'a ya
ja kuu ro'o naa ra. Na ka'an ra ja ni nakaji
ya ro'o, ja tukaa kaka ra nuu nuñaa nanu ni
ka sa'a ndeva'a ra. Ja na ka'an ra ja ni nakaji
ya ro'o, ja na kaka ra nuu ndijin, nuu na sa'a
ra jniñu kuni maa Yandios. 10 Na ka'an ra ja
undi nuu tu ni ka kuu ra yɨvɨ Yandios ja tu
ni ka yɨ'ɨ ra nda'a ya, chi tu ja'i xna'an ya
jnu'un ya ja ni kunda'u ini ya nuu ra naa
ra. Ko vijna chi jandaa ndixia kuu ja ka kuu
ra yɨvɨ ya, chi ni kunda'u ini ya ro'o, ti ni
xna'an ya jnu'un ya nuu ra naa ra.

Na sa'a yo nava kuni maa Yandios.

11 Ñani, ru'u Pedro, kunda'u ini ri ro'o naa
ra, ti sɨkɨ yukan kuu ja kanda'u ri jiin ra ja
tukaa ga kɨvɨ nduu ra jiin jniñu ndeva'a ja
ka sa'a yɨvɨ ñuyɨvɨ ja'a. Sia'an kanda'u ri
jiin ra naa ra, chi tukaa ka yɨ'ɨ ra jiin yɨvɨ
ñuyɨvɨ ja'a. Vijna ti ja ka yɨ'ɨ ra jiin Yandios.
Yukan kuu ja ka kuu ra nanu yɨvɨ ñuu jika
ja kanchuku ra nuu ñuyɨvɨ ja'a, ti kanuu ja
tukaa kɨvɨ nduu ra jiin jnu'un kue'e naa ra.
12 Su'va kaka ndaa nuu yɨvɨ ja tu ja'i nakuni i
Yandios. Ka'an ndeva'a sɨkɨ ra, chi tu ka kɨvɨ
nduu ra jiin jniñu kue'e ka sa'a i. Ko jaa ɨɨn
kɨvɨ na xna'an ndijin Yandios ja kunda'u ini
ya nuu i naa i. Nu na kuanta'u i jnu'un un, ti
ka'an i ja vii xaan kuña'nu Yandios, chi maa
ɨɨn ni ya ni sa'a ja ni ka jika ndaa ra nuu i
naa i, vasu ni ka ka'an ndeva'a i sɨkɨ ra naa
ra.
13 Kuandatu ra nuu taka chaa ña'nu ja ka
ndisojniñu nuu ra naa ra, chi sia'an kuni
maa Jito'o Cristo. Kuandatu nuu chaa kuu
rey, ja kuu da chaa ña'nu ja ndisojniñu nuu
nɨ tu'u nación ra naa ra. 14 Suni kuandatu
nuu taka gobernador ja ni taji rey un, ja
na kua'a da nundo'o nuu taka yɨvɨ ka sa'a
ndeva'a. Ti su'va na kua'a da ja yɨñu'un nuu
taka yɨvɨ ka sa'a i ja va'a. 15 Ti sia'an ni kachi
Yandios ja na sa'a ra niña jniñu va'a. Nu
kaka ndaa ra sia'an, yukan ti tu iyo ni ɨɨn
jnu'un ja kankuachi yɨvɨ sɨkɨ ra, vasu ka kuu
i yɨvɨ ka jito u'u jnu'un Yandios. 16 Ni sasɨɨn
ya ro'o naa ra ja tukaa siin ra jiin jniñu ni
ka sa'a ra undi nuu, chi ja ka yɨ'ɨ ra jiin maa
Yandios vijna. Ti vasu sia'an, ko tu kua'a
ya jnu'un ja sa'a ndeva'a ra nuu ley iyo ñuu
ra. Ti su'va sa'a ra nava kuni Yandios, chi
ka junukuachi ra nuu maa ya. 17 Kua'a ra
ja yɨñu'un nuu taka ga yɨvɨ. Kava nda'u ini
jiin taka ñani jna'an ra ja suni ka kandixia
i Cristo. Chiñu'un ga Yandios ti kuandatu
jnu'un ya naa ra. Kua'a ja yɨñu'un nuu chaa
kuu rey, chi kuña'nu ga da ja ta'u da jniñu
nuu ra naa ra.

Jnu'un nundo'o ni jna'an Cristo

18 Ro'o ja ka kuu ra muzu ni ka jaan yɨvɨ,
kuandatu nuu jito'o ra, chi kanuu ja na
kua'a ra ja yɨñu'un nuu da naa da. Kuandatu
nuu da vasu kuu da chaa va'a xi kuu da chaa
kaa kua'an kaa vaji ja ka sa'a ndeva'a da
jiin ra. 19 Chi chindee Yandios yɨvɨ ka jito
nundo'o, vasu tundo ni ka sa'a i ja koto i
nundo'o un. Kua'a ya ja yɨñu'un nuu yɨvɨ
un, chi ka jini va'a inijnuni i jnu'un ya, ti ka
ndiyo ini i ja siuku i jnu'un un, vasu ka jito
i nundo'o. 20 Sa'a yo nanu ja tu va'a nu ka
jito ra nundo'o sɨkɨ jniñu kue'e ni ka sa'a ra.
Chi tu kua'a Yandios ja yɨñu'un sɨkɨ yukan.
Ko nu ka ja'a yɨvɨ tau ra ja sɨkɨ jniñu va'a, ti
yukan kuu ja va'a nuu Yandios. Kua'a ya ja
yɨñu'un ro'o, chi tu ka kuɨtɨ ini ra vasu ni ka

sa'a ndeva'a yɨvɨ jiin ra. [21] Ti jandaa ndixia
kuu yukan, chi ni nakaji Yandios ro'o naa
ra ja na kundee ini ra, vasu na kua'a yɨvɨ
nundo'o ro'o. Yukan kuu ja ni jna'an maa
Cristo nundo'o ja sɨkɨ ro'o naa ra. Ti nanu ni
kundee Cristo jiin nundo'o un, suni sia'an
na kundee ra jiin taka nundo'o kondo'o ra
nu kanchuku ra nuu ñuyɨvɨ ja'a. [22] Chi sia'an
ka'an nuu tutu ii Yandios sɨkɨ Cristo nuu
ka'an:

Tu kuɨtɨ ni sa'a ya ɨin kuachi, ni tu ni ka'an
ya ni ɨin jnu'un xndoña'an.

Kachi tutu.

[23] Ti vasu ni ka ka'an ndeva'a yɨvɨ sɨkɨ Cristo,
ko tu ni kuɨtɨ ini ya, ja ka'an ya sɨkɨ i. Ti vasu
ni ka ja'a i nundo'o ya, ko tu ni ndondaa ya
sɨkɨ i. Chi su'va ni nakua'a ya maa ya nuu
Tata ya Yandios ja na xndichi ndaa ya sɨkɨ
taka ja ni ndo'o ya. [24] Ja sɨkɨ kuachi yo, ti ni
jna'an ya nundo'o jiin yɨkɨ kuñu ya nu ni ji'i
ya nuu nda'a cruz. Ti ni sa'a ya jniñu ña'nu
un nava na sasɨin ya maa yo nuu kuachi ja
ni ka ndiyo ini yo undi nuu. Chi su'va vijna
na kundiyo ini yo ja na kaka ndaa yo nuu
Yandios, chi ni ji'i Cristo ja sɨkɨ yo'o naa yo.
Ni ndo'o ya ja sɨkɨ yo'o nava tukaa kondo'o
yo jiin kuachi yo, chi vijna ja ni ka ndundoo
yo nuu Yandios.

[25] Na ti sa'a ga Cristo yukan, ni ka kuu ra
nanu rɨɨ ja ni ka kee sɨin nuu chaa ndito tɨ,
chi ni ka kuu sɨin ra nuu Cristo. Ko vijna ja
ni ka ndeokuñɨ ra, ti ka siuku ra nuu Cristo.
Ti maa ya kuu ja ndito ro'o naa ra vijna.

Nava koto va'a ɨin chaa ñasɨ'ɨ da

3

[1] Ja sia'an kuu ja ro'o ja ka kuu ñasɨ'ɨ naa
ra, kuandatu ra nuu yɨɨ ra naa ra. Nu kuu
da ɨin chaa tu kandixia jnu'un Cristo, ko
kundee ra ja na kandixia da. Chi vasu tu
ka'an ra jnu'un un nuu da, ko jini da nasa
kancha ra. [2] Taka kɨvɨ nde'e da nasa jika
yɨñu'un ra nuu ichi Yandios jiin ja sa'a ndaa
ra taka jniñu ra. [3] Ti koto sa'a vixi ra maa ra,
ja ku'un ra sa'ma vii xaan, ti va'a na sa'a ra
xini ra, kuu sɨkɨ sukun ra, kuu sɨkɨ so'o ra,
ja nanu oro kɨ'ɨ so'o ra. Ko so nɨnɨ sɨkɨ ra
naskutu ra, ti tu kendo va'a ra nuu Yandios.
[4] Chi su'va, kanuu xaan ga ja na koo ndaa ini
añu ra. Ti na kukutu ini ra jiin jnu'un ndaa,
jiin jnu'un vita ini ja tu naa kuɨtɨ. Chi taka
un sa'a ja na kusɨɨ xaan ini Yandios.

[5] Yukan ni ka sa'a ña'an jana'an ja ni ka
jika ndaa ña ichi Yandios. Ni ka ñukuu ini
ña Yandios, ti ni ka jandatu ña nuu yɨɨ ña.
[6] Sia'an ni sa'a Sara ja ni jandatu ña nuu yɨɨ
ña Abraham, ti nɨnɨ ni ka'an yɨñu'un ña jiin
da. Ti ro'o naa ra, ka kuu ra nanu se'e Sara
nu na sa'a ra nanu ni sa'a maa ña, ka ñukuu
ini ra Yandios, ti ansu ja yu'u ra nu ka ka'an
yɨvɨ sɨkɨ ra.

[7] Ti ro'o ja ka kuu ra yɨɨ, kanchuku ra
jiin ñasɨ'ɨ ra, ja ka jini va'a ra nasa xndaku
Yandios sɨkɨ yukan. Ti yukan ka'an ja na
koo vita ini ra jiin ñasɨ'ɨ ra. Ti kava yɨñu'un
ra jiin ña, vanuxia tu kejna'an ña jiin ro'o
chaa naa ra. Ti kuñukuu ini ra maa ña, ja
suni nanita'u ña ti kunchuku ra ja kuu saa ni
jiin Yandios, sɨkɨ ja kunda'u ini Yandios nuu
ndɨnduu ra naa ra. Ti kuanta'u ya nuu ra
naa ra. Nu sia'an na kunchuku ra jiin ñasɨ'ɨ
ra, chi nu tu sa'a ra sia'an ti tu iyo ini ra ja
kakanta'u ra nuu ya.

Nundo'o ka jna'an yɨvɨ ka sa'a ja va'a

[8] Ti ja'a kuu ɨin jnu'un xnadaku ri sandɨ'ɨ
ni ga. Unuu kani ini ra naa ra. Koto nda'u
jna'an ra sɨkɨ ja iyo nundo'o. Kava nda'u ini
ra jiin jna'an ra. Ti koto kachi ra ja kuña'nu
ra nuu ñani jna'an ra, chi su'va nda'u na sa'a
ra maa ra. [9] Nu ka sa'a ndeva'a yɨvɨ jiin ra,
ti koto sa'a ndeva'a ra jiin yɨvɨ un. Nu ka'an
ndeva'a yɨvɨ sɨkɨ ra, ti koto ka'an ndeva'a ra
sɨkɨ i. Chi su'va kakanta'u nuu ya ja kuu yɨvɨ
un. Sia'an sa'a ra, chi ni nakaji Yandios ro'o
ja sia'an ti na kendo va'a ra. [10] Chi yukan
ka'an jnu'un ii Yandios:

Yɨvɨ kuni kuchaku va'a ti na koo sɨɨ ini taka
kɨvɨ.

Na koto i yu'u i ja tu ka'an ndeva'a, ti ni tu
ka'an i jnu'un xndoña'an.

[11] Na kuxio i nuu jniñu kue'e, ti na sa'a i ɨin
jniñu va'a.

Ti na kundio ini i ja kunchuku mani i jiin
jna'an i.

[12] Ni kachi Yandios ja iyo yɨvɨ va'a, ti maa
Jito'o jito va'a ya yɨvɨ un.

Ti jini va'a ya jnu'un ka jikanta'u i.

Ti nde'e ndɨɨ nde'e kaji ya sɨkɨ yɨvɨ ja ka sa'a
ndeva'a.

Kachi tutu.

[13] Ti tu nau ɨin ja sa'a ndeva'a jiin ra nu
ka ndiyo ini ra sa'a ra ja va'a. [14] Ndatu xaan
kuu ra, chi kancha Yandios jiin taka ro'o ja
ka ndo'o sɨkɨ ja ka jika ndaa ra ichi ya. Ja

sia'an kuu ja koto yu'u ra nde'e ra ɨɨn yɨvɨ, ti
koto kukui'ya ini ra. [15] Chi su'va jiin nɨ ini nɨ
añu ra chiñu'un ra maa Jito'o Cristo. Ti nu
ɨɨn yɨvɨ na xndichi i ro'o sɨkɨ ja ka kandixia
ra jnu'un Cristo, ti nɨnɨ na kotu'va ini ra ja
xndeokani ra jnu'un nuu yɨvɨ un. [16] Ka'an
yɨñu'un ra jiin i, ti koto kuɨtɨ ini ra nuu i
ja ka chakuachi i ro'o sɨkɨ jnu'un Cristo, ja
ka ñukuu ini ra naa ra. Ko nu ka'an i sia'an
jiin ra, ti nakani inijnuni ra nu ndaa ja iyo
ɨɨn kuachi ja ka'an i sɨkɨ ra xi tuu. Nu iyo
ɨɨn yɨvɨ ka'an sɨkɨ ra, ko nu tu iyo ni ɨɨn
kuachi ni'in yɨ sɨkɨ ra, sa ni ti kukanuu i ja
ka'an i, chi ka jika ndaa ra, ti ka kandixia ra
Cristo. [17] Chi nu kuni maa Yandios, ti va'a ga
ja na kondo'o ra sɨkɨ jñinu va'a ka sa'a ra, ti
ansu ja sa'a ra jñinu kue'e. [18] Chi maa Cristo
suni ni ndo'o ya, ti ɨɨn jinu ni ni ndo'o ya ja
sɨkɨ kuachi yo. Yukan ni ji'i ɨɨn chaa ni iyo
ndaa kuɨtɨ ja sɨkɨ yo'o, yɨvɨ ka sa'a ndeva'a,
nava na ndɨvɨ yo jiin Yandios ti kɨvɨ yo nuu
kancha ya. Ni sa'a ya jñinu ña'nu un na ni
ji'i yɨkɨ kuñu ya, ko ni nandoto tuku ya ni
sa'a Espíritu.

[19] Ti maa Cristo jiin Espíritu un ni ka ja'an
ti ni ka xndaku ya nuu yɨvɨ ka yɨndasɨ vijna.
[20] Ko na jana'an na ni ka chaku yɨvɨ un ni
ka nduni'in ini i nuu Yandios. Ti kɨvɨ un ni
kuu na ni sa'a Noé ɨɨn barco ni nani arca.
Ti nɨ kɨvɨ un ni ndatu Yandios na nde nu
kandixia yɨvɨ un xi tuu. Ti una vii ni jna'an
yɨvɨ ni ka kɨvɨ i nuu arca un. Ti nɨnɨ una
yɨvɨ un ni ka kaku i na ni ndaa nducha
nuu nɨ tu'u ñuyɨvɨ. [21] Ti nanu ni ka nama
i maa i nuu nducha un, suni sia'an kuu ja
ka janducha yo vijna ja nama yo maa yo.
Ti ka janducha yo, ko ansu ja na ndundoo
yɨkɨ kuñu yo, chi ja na ndundoo inijnuni yo
nuu Yandios. Yukan kuu ja ka janducha yo.
Ti ni ja'a Yandios jandaa nuu taka un na ni
xndoto ya Cristo Jesús nuu ñuji'i. [22] Yukan
ti ni ndaa ya nuu andɨvɨ, ti kancha ya nuu
nda'a kua'a Yandios nuu kuña'nu ya. Ti
taka ángel Yandios ja kanchuku andɨvɨ, jiin
taka ja yɨnda'a jñinu un, ka jandatu i nuu
ya.

Na kunukuachi yo nava kuni maa Yandios

4

[1] Ni kuu ini maa Cristo ja kondo'o ya ja
sɨkɨ yo'o jiin yɨkɨ kuñu ya. Ti ro'o naa ra,
suni sia'an koo ra nundo'o nu na kua'a yɨvɨ
nundo'o ro'o. Chi yɨvɨ ka ndo'o jiin yɨkɨ
kuñu i, tukaa kundee kuachi un jiin yɨkɨ
kuñu i. [2] Nu sia'an na sa'a ra, ti ka sa'a
ra jniñu kuni maa Yandios ja kuu taka kɨvɨ
kuchaku ra, ti ansu ja sa'a ndeva'a ra nava
ka ndiyo ini maa ra. [3] Chi nɨ kani kɨvɨ vekoyo
ra, na tu ja'i nakuni ra jnu'un Yandios, ni ka
sa'a ra kua'a kuachi ja ka jajna'an ini yɨvɨ ja
tu ja'i nakuni i Yandios. Ni'in xaan ni ka sa'a
ra jniñu kue'e. Ni ka jika ra jiin jnu'un sɨɨ
ini. Ni'in xaan ni iyo ini añu ra ja sa'a ra ɨɨn
kuachi. Ni ka ji'i xaan ra ndɨxɨ. Ni ka jika
ra sava'ni ga viko. Ti yukan ni ka jajna'an
ini ra ja ko'o ra ndɨxɨ. Ti ni ka chiñu'un ra
santu ja ni kachi Yandios ja tu chiñu'un ra.

[4] Ti yɨvɨ ja tu ja'i nakuni jnu'un Yandios,
ka kuɨtɨ ini i sɨkɨ ja tukaa ka jika ra jiin i,
chi ka siin i jiin mani jniñu kue'e un. Ja
yukan kuu ja ka ka'an ndeva'a i sɨkɨ ra naa
ra. [5] Ko yɨvɨ un jaa ɨɨn kɨvɨ ja nakua'a i nuu
maa Yandios sɨkɨ jniñu ni ka sa'a i. Ti ja ko
tu'va maa ya ja nanduku ndaa ya jniñu ni
ka sa'a yɨvɨ ka chaku, jiin yɨvɨ ni ka ji'i. [6] Ja
yukan kuu ja ni chaa jnu'un Cristo nuu taka
yɨvɨ ja na kandixia i na ni ka chaku i. Ti kuu
ndaa sɨkɨ kuachi i nanu kundaa sɨkɨ kuachi
taka yɨvɨ ka chaku nuu ñuyɨvɨ ja'a, chi suni
ni ka ji'i i. Ko yɨvɨ kandixia ti kuchaku añu i
ja kuu saa ni nanu chaku maa Yandios.

[7] Ti ja kuan kuyajni kɨvɨ ja naa taka ja
iyo. Ja sia'an kuu ja kondito ini naa ra. Ti
kundiyo ini kakanta'u ra. [8] Ti ɨɨn jnu'un
kanuu ga kuu ja na kunda'u ini ra nuu
jna'an ra. Chi nu na kunda'u ini yo jna'an
yo, ti iyo jnu'un ka'nu ini nuu ndɨ'ɨ kuachi
yo. [9] Koto nda'u ra yɨvɨ jaa ve'e ra. Kua'a
nuu ve'e ra, ti koto ma ɨɨn ja ndo'o ini ra
nde'e ra yɨvɨ un. [10] Sɨɨn sɨɨn ta'u ni ja'a ya
nuu ɨɨn ɨɨn ra ja ka sa'a ra jniñu ja kuni
maa ya. Ti jiin ta'u un chindee ra jna'an
ra. [11] Nu ni ni'in ra ɨɨn ta'u ja ka'an ra
jnu'un Yandios nuu ɨnga yɨvɨ, ti kani ini ja
maa jnu'un Yandios ka'an ra. Nu ni ni'in
ra ta'u ja chindee jna'an ra, ti kani ini ja
maa Yandios kuu ya ja'a ndee ini ra ja sa'a
ra jniñu un. Ti nu na kuni yɨvɨ taka un, ti
ka ka'an i ja kuña'nu xaan Yandios sɨkɨ taka
ja ni sa'a ya jiin Jesús, ya kuu Cristo. Ti na
ka'an yo ja vii xaan kuña'nu Cristo, ti ta'u
ya jniñu ja kuu saa ni. Sia'an na koo.

Na kondo'o yo ja ka kandixia yo Cristo

[12] Ñani, nu vaji ɨɨn nundo'o xaan ja kon-
do'o ra, koto kachi ra ja maa ɨɨn ra kuu ja

iyo nundo'o. [13] Chi su'va, ko sɨɨ ini naa ra
nu ka ndo'o ra nanu ni ndo'o Cristo, chi
jandaa kuu ja kondo'o ra sɨkɨ ja ka yɨ'ɨ ra
jiin ya. Yukan na ti koo sɨɨ ini ra naa ra ja
kuu kɨvɨ na ndenda ndijin ya, ti xna'an kaji
ya ja vii xaan kuña'nu ya. Sia'an kuu ra ja
kuu kɨvɨ un naa ra vasu ka jna'an xaan ra
nundo'o vijna. [14] Ti xaan ndatu ra vijna ja
ka ka'an ndeva'a yɨvɨ sɨkɨ ra ja ka kandixia
ra Cristo. Chi jiin yukan ka stuu ndijin ra
maa ra ja kancha Espíritu Yandios jiin ra,
ja kuña'nu xaan ya. Vasu ka ka'an ndeva'a
yɨvɨ sɨkɨ ra, ko kancha Espíritu Santo jiin
yo, ti chindee ya ro'o ja na kundee ra jiin
nundo'o un. [15] Ti nu ka ndo'o ra, ti ka ndo'o
ra, ko sɨkɨ ja ka kandixia ra Cristo, ansu sɨkɨ
ja ka sa'a ra ɨɨn kuachi nanu ka ndo'o yɨvɨ
ka ja'ni ndɨyɨ, xi yɨvɨ sakui'na, xi yɨvɨ ka sa'a
jniñu kue'e, xi yɨvɨ kɨvɨ nduu nuu jniñu tatu.
[16] Ko nu ka ndo'o ra sɨkɨ ja ka kandixia Cristo,
ti tu kukanuu ra. Chi su'va, nakuanta'u nuu
Yandios ja ka ndo'o ra sɨkɨ ja ka yɨ'ɨ ra jiin
Cristo. [17] Ti jiin nundo'o ka jna'an ra vijna,
yukan jini ini yo ja ja ni keja'a nanduku
ndaa Yandios kuachi yo. Kuni yo yukan, chi
xnakan sa'a ya ja na koto ra nundo'o. Ti na
kuni ya na ndenu ka kandixia ndaa ra Cristo
xi tuu. Ti nu sia'an na sa'a ya jiin se'e ya,
¿ti ndee ga sa'a ya jiin yɨvɨ ja tu ka jandatu
i jnu'un ka'an ya sɨkɨ Cristo nusa? [18] Ti nu
u'u xaan ti ka ya'a yɨvɨ va'a nuu nundo'o,
¿Ndoo ka jani ini ra ja jna'an yɨvɨ kua'an
kanda ja ka sa'a i kuachi nusa? ¿Ka jani ini
ra ja ka kendo va'a i nuu Yandios nu? [19] Ko
ro'o ja ka jna'an ra nundo'o nava kuni maa
Yandios, vasu sia'an ka jna'an ra, ko koto
ka'ncha ini ra ja sa'a ra jniñu va'a. Nakua'a
maa ra nda'a maa Yandios, ya ni sa'a ro'o,
chi siuku ndaa ya taka ja ni chisojnu'un ya.

Xndaku Pedro nuu chaa ka ndiso jniñu jiin chaa kuachi

5

[1] Vijna ti ru'u Pedro, na kanda'u ri nuu ra
naa ra, ro'o ja ka kuu ra chaa ña'nu ja ka
jito ra yɨvɨ ka kandixia, chi suni chaa ña'nu
kuu ri, ti jito ri yɨvɨ ka kandixia. Ti kuu ri
ɨɨn chaa ni jini ri jiin nuu ri nasa ni ndo'o
Cristo. Ko jaa ɨɨn kɨvɨ ja chaa ndijin ya, ti
ru'u jiin ro'o naa ra na nduña'nu yo jiin ya.
[2] Ko ja kuu vijna, kanuu ja koto va'a ra yɨvɨ
Yandios. Nanu ɨɨn pastor ja jito va'a da rɨɨ
da, ti sia'an koto va'a ra yɨvɨ, chi ndiso jniñu
ra ja koto ra yɨ ja ka kuu i se'e maa Yandios.
Ko sɨɨ ini ra ja koto ra i, chi yukan kuni
Yandios. Ti ansu chayɨka ya ro'o, ti ni ansu
ja kundiyo ini ra ja ni'in ra xu'un jiin jniñu
sa'a ra un. Chi su'va kusɨɨ ini, ti sa'a ra jniñu
un. [3] Koto nduvixi ini ra, ti kachi ra ja maa
ra kuu ja ta'u jniñu nuu i, chi su'va na koo
ndaa ini ra nava na kuni yɨvɨ naa i nasa kuu
va'a ga kaka ndaa i nuu ichi Yandios. [4] Sa'a
va'a jniñu ka ndiso ra ja ka jito ra yɨvɨ ka
kandixia, nava na ni'in ra ta'u, ti nduña'nu
ra jiin jito'o ra kɨvɨ na nchaa ndijin ya, chi
maa ya kuu jito'o ra ja kuña'nu ya nuu ra.
Ti nduña'nu ra jiin ya ɨɨn jniñu ja tukaa naa
kuɨtɨ.

[5] Ti ro'o ja ka kuu ra chaa kuachi, suni
sia'an kuandatu ra nuu chaa ka jito ro'o, chi
ka ndiso da jniñu ja kuña'nu da nuu ra naa
ra. Tendɨ'ɨ ro'o ja ka kandixia, kava nda'u
ini ra jiin jna'an ra, sa'a nda'u maa ra nuu
ñani jna'an ra, chi sia'an ka'an nuu tutu ii
Yandios:

Jito u'u Yandios yɨvɨ ka sa'a vixi maa, ti
su'va kunda'u ini ya ti chindee ya
yɨvɨ sa'a nda'u i maa i.

Kachi tutu ii.

[6] Tendɨ'ɨ ro'o yɨvɨ ka kandixia, koto
nduni'in ini ra nuu Yandios, chi su'va sa'a
nda'u maa ra, ti nava na nakuni ra ja ka yɨ'ɨ
ra nda'a Yandios, ya ta'u jniñu nuu taka ja
iyo. Nu sia'an na sa'a ra, ti jandaa kuu ja
nduña'nu ra na jaa kɨvɨ nchaa Cristo Jesús.
[7] Koto xndi'i ini ra nu nau ɨɨn ja ka jna'an ra,
su'va va'a ga ja na nakua'a ra maa ra nuu
nda'a Yandios, chi maa ya ndito ro'o, chi
kunda'u ini ya ro'o.

[8] Jandaa ndixia kuu ja na koo ndito ini ra
naa ra ti kaji na koo xini ra, chi ja'u'u un
jito yu'u ro'o ti nduku nasa sa'a ja kanakava
ra nuu ɨɨn kuachi. Ti xaan ga chaa un ansu
ɨɨn ndɨka'a nu nduxaan tɨ. [9] Yukan kuu ja
kuni ja kundichi ni'in ra sɨkɨ ja'u'u un, ti
kuu kundee ra jiin nu ñu'un teyɨɨ ini ra jiin
jnu'un kandixia ra Cristo. Chi suni sia'an
ka ndo'o ñani jna'an ra kanchuku nɨ tu'u
nuyɨvɨ. [10] Ti vasu sia'an kuu, ko jandaa
ndixia ja kunda'u ini Yandios ro'o naa ra,
chi ni nakaji ya ro'o naa ra ja na nduña'nu
ra jiin ya ja kuu saa ni. Ti jandaa ndixia
kuu jnu'un yukan, chi ɨɨn jniñu ña'nu ni
sa'a Cristo ja kuu yo'o naa yo. Ko xnakan
na kondo'o ra ja kanchuku ra nuu nuyɨvɨ

ja'a, chi kua'a yɨvɨ nundo'o ro'o sɨkɨ ja ka
kandixia ra jnu'un Cristo, ko tu yu'u ra. Ti
vasu sia'an kuu, ko jaa ɨin kɨvɨ ja sa'a ndaa
Yandios ndɨ'ɨ un. Kua'a ya jnundee ini ro'o
nava na jakuɨñɨ ni'in ga ra nuu nundo'o
jna'an ra. Sa'a ya ja na ku'un teyɨɨ ini ra
jiin jnu'un ka kandixia ra, ti kukutu ini ra
jiin jnu'un un. [11] Ti na ka'an yo ja vii xaan
kuña'nu Cristo, ja ta'u ya jniñu ja kuu saa
ni. Ti sia'an na koo.

Jnu'un sandɨ'ɨ ni ga

[12] Ti ru'u Pedro, na kachi ri ja, ja ka jini ra
ja Silvano kuu da ɨin ñani ja siuku ndaa da
nuu Cristo. Ti ni chindee da ru'u na ni chaa
ri tutu ja'a kuaja nuu ra naa ra. Ti kanda'u
ri jiin ra ja na kuanta'u ra jnu'un ja'a, chi
ka'an ndaa ri ja iyo tɨjnɨ ja sa'a Yandios jiin
yo sɨkɨ ja kunda'u ini ya yo'o. Kukutu ini jiin
jnu'un ja'a ja kanchuku ra nuu ñuyɨvɨ ja'a.
[13] Yɨvɨ ka kandixia kanchuku ñuu Babilonia,
ja suni ni nakaji Yandios nanu ni nakaji ya
ro'o naa ra, ja ka kandixia ra, ka ka'an i ja
na sandee ini ra. Ti Marcos, chaa kuu nanu
se'e ri, suni sia'an ka'an da ja na sa'a ndee
ini ra naa ra.

[14] Kanxia'u jiin jna'an naa ra, ti yɨñu'un
teyu'u nuu jna'an ra.

Ti ru'u Pedro, ñukuu ini ri ja na ko sɨɨ ini
taka ro'o ja ka yɨ'ɨ ra nda'a Cristo. Ti sia'an
na koo.

Carta kuu uu ni chaa Pedro Apóstol nuu yɨvɨ ka kandixia

Kanxia'u Pedro jiin yɨvɨ ka kandixia

1 Maa ri kuu Simón Pedro ti junukuachi ri
nuu Jesús, ya kuu Cristo. Junukuachi ri chi
ni nakaji ya ru'u ja na kuu ri apóstol nuu ya.
Ti chaa ri tutu ja'a nuu ra naa ra, ja suni ka
kandixia ra ya, chi ni kachi Yandios ja tukaa
ga jna'nu ndatu ra jiin kuachi ra. Tukaa
jna'nu ndatu ra, chi ni ka kandixia ra jniñu
ña'nu ni sa'a Cristo Jesús ja kuu yo'o naa yo.
2 Ti vijna vi'i ga na kunda'u ini Yandios ro'o
naa ra, ti na chindee ga ya ro'o ja na kukuee
kunchuku ra. Sia'an nava na kɨvɨ inijnuni
ra nasa kuni ka'an jnu'un Yandios ja ka'an
ndaa sɨkɨ Jito'o Jesús.

Nava ni nakaji Yandios yɨvɨ ka kandixia

3 Iyo ii ya ti vii xaan kuña'nu ya, ti kuu sa'a
ya taka jniñu kuu ini maa ya. Ja yukan ni
kachi ya ja yo'o, yɨvɨ ka kandixia, na ni'in yo
jnundee ini nu kanchuku yo nuu ñuyɨvɨ ja'a.
Ti yukan ka ñukuu ini yo ja ka nchañu'un
yo maa ɨɨn ni ya, ti na kaka ndaa yo nuu
ichi ya. Jandaa ndixia kuu ja ni'in yo un nu
na kɨvɨ inijnuni yo maa jnu'un Yandios jiin
maa jnu'un ndaa sɨkɨ Jito'o Jesús, jiin ja na
kandixia ndaa yo jnu'un un. Ti kaka ndaa
yo nuu ya nu na chaku ini yo maa jnu'un
Yandios jiin maa jnu'un ndaa ja ka'an sɨkɨ
Jito'o Jesús. Suni sa'a yo ja vii xaan kuña'nu
ya, chi tu iyo ni ɨɨn jniñu ja tu kuu sa'a ndaa
kuɨtɨ ya. Ti sɨkɨ yukan ni nakaji ya yo'o ja
na kaka ndaa yo nuu ya nuu ñuyɨvɨ ja'a.
4 Yukan ni kee yu'u maa ya ɨɨn jnu'un kanuu
xaan ga ja ka'an ndaa kuɨtɨ nuu yo naa yo.
Chi ka'an ja ka nduu jna'an yo jiin ya, chi
skɨvɨ ya ɨɨn jnu'un ini yo ja na kundiyo ini
yo sa'a yo niña jniñu ndaa. Ti jandaa ndixia
kuu un chi ni nama ya yo'o ja tukaa kɨvɨ
nduu yo jiin jniñu kue'e ka ndiyo ini yɨvɨ ja
sa'a i nuu ñuyɨvɨ ja'a.

5 Ti ro'o naa ra, na kachi ri ja ka nakutu
ini ra jiin jnu'un ja'a, ti tu ka ndukuxi ra. Ja
ni ka kandixia ra jnu'un ndaa Cristo Jesús.
Ti ja ka kandixia ra vijna, ti kanuu xaan
ga ja na kundiyo ini ra sa'a ra niña jniñu
va'a, ansu ɨɨn jniñu kue'e. Suni kanuu ja
na kujnuni ini ra na jniñu va'a ga ja kuni
Yandios ja sa'a ra. 6 Ti sɨkɨ ja nɨnɨ ka iyo
ɨɨn jnu'un kue'e ini yo ja sa'a yo ɨɨn kuachi,
ja yukan kuu ja kanuu ja na kutu'va ini ra
kasɨ ra jnu'un un. Suni kanuu ja na koo
ndee ini ra, ti siin ra jiin jniñu kua'a Yandios
nuu ra vasu na koo ndo'o koo nene ra. Ko
nu ka kuni siuku ra jiin yukan, ti kanuu
ga xaan ja na kundiyo ini ra kunchañu'un
ra maa Yandios, ti kaka ndaa ra nuu ya nu
kunchuku ra nuu ñuyɨvɨ ja'a. 7 Ti suni ɨɨn
jnu'un kanuu kuu ja na koo mani ini ra jiin
jna'an ra. Ko suni ja na kunda'u ini ra nuu
tendɨ'ɨ yɨvɨ. 8 Nu na nakutu ini ra ja na
nakaya jniñu un sa'a ra, yukan na ti tu ka
sa'a ka'a ra jniñu. Chi su'va kee va'a jniñu
ka sa'a ra, ti sia'an kɨvɨ va'a inijnuni ra maa
jnu'un ndaa ja ka'an sɨkɨ Jito'o Jesús, ya kuu
maa Cristo. 9 Ko yɨvɨ tu ka ndiyo ini i ja
sa'a i jniñu ndaa un nava kuni maa Yandios,
ka kuu i nanu yɨvɨ kuaa ja tu ka ni'in i ichi
ki'in i. Chi yɨvɨ tu sa'a ndaa jniñu un, ja
ni nduni'in ini añu i, ti tukaa ni'in i ichi
Yandios. Ni naa ini i nasa ni keja'a jika i nuu
ichi ya, ti ni naa ini i ja ni sandoo ya i sɨkɨ
taka kuachi ni sa'a i undi nuu.

10 Ro'o ñani jna'an ri naa ra, ru'u Pedro,
na kachi ri ja na kukutu ini ra jiin jnu'un
ni xndaku ri un. Chi sia'an na ti kua'a ra
jandaa ja maa Yandios ni nakaji ro'o ja ka
kandixia ra Jito'o Cristo Jesús. Chi nu na
sa'a ndaa ra jniñu un, ti tu naa ra naa ra.
11 Chi nu sia'an na sa'a ra, yukan na ti kachi
Yandios ɨɨn jnu'un vii xaan nuu ra ja jandaa
ndixia kuu ja kɨvɨ ra nuu maa Jito'o Jesús,
ya kuu Cristo ja ni taji Yandios ja nama ya
yo'o, chi yukan ta'u ya jniñu ja kuu saa ni.

12 Yukan kuu ja tu ja'ncha ini ri ja xndaku
ri jnu'un ja'a nuu ra naa ra, vasu ja ni ka
jini ra un, ti vasu ja kajiin ni'in ra jiin jnu'un
Yandios ja ka kandixia ndaa ra. 13 Chi jani ini
ri ja va'a ga ja na xndaku ri nuu ra nɨ chaku
ga ri, nava na nuku'un ini ra naa ra. 14 Chi
maa Jito'o Cristo Jesús ni kachi ya jnu'un un
nuu ri ja tukaa kuchaku na'an ri nuu ñuyɨvɨ
ja'a. 15 Yukan kuu ja nakutu ini ri ja xndaku
ri nuu ra naa ra, nava nu ni ji'i ri, ti nuku'un
ini ra taka jnu'un ka'an ri ja'a.

Nava ni kundaa jnu'un Yandios

16 Kanuu ja na nuku'un ini ra taka jnu'un
ja'a, chi tu ni ka xna'an ri ɨɨn jnu'un xn-
doña'an nuu ra naa ra. Ja ni xndaku yukun

ri ro'o nuu ra naa ra na ni ka xna'an ri nasa
jniñu ña'nu ni sa'a Jesús, jiin ja nasa vii
xaan ndenda ya kɨvɨ nduña'nu ya ja nchaa
tuku ya. Jandaa ndixia kuu jnu'un un, chi
ni ka jini ri jiin nuu ri xini yuku un. Ni ka
jini ri ja ni nasama ya, ti vii xaan ni nduu
ya ja kuña'nu ya. 17 Ni ka jini ri ja Tata yo
Yandios ni ka'an yɨñu'un ya jiin Jesús, ni
ja'a ya jandaa ja vii xaan kuña'nu Jesús. Chi
ichi andɨvɨ ni ka jiniso'o ri ndusu yu'u maa
Yandios, ja maa ya kuu ja vii xaan kuña'nu,
ti ni kachi ya: "Ja'a kuu Se'e ri ja kunda'u ini
ri, ti kusɨɨ ini ri jiin", ni kachi ya. 18 Ti ru'u,
ni ka jiniso'o ri jnu'un un ja ni ka'an ichi
andɨvɨ, chi ni ka'iin tutu ri jiin maa Jito'o
xini yuku ii yukan.
19 Suni sia'an ka jini yo ja iyo ndaa taka
jnu'un ni ka chaa taka profeta, ja ni ka ka'an
da jnu'un vaji nuu Yandios undi jana'an.
Yukan kuu ja kanuu ga ja na nakutu va'a ini
ra jiin jnu'un un, chi jnu'un un kuu nanu
ɨɨn nduva ñu'un ja ndinchaa nuu ñuñaa.
Jnu'un un kuu nanu ka nde'e yo luceru
ka'nu un, chi yukan ti ja ni ka jini yo ja kuan
kundijin, ti ja vee kaña ndikandii. Suni
sia'an kuu nu na nakutu va'a ini yo jiin
jnu'un ni ka chaa taka chaa un, ti kɨvɨ va'a
inijnuni yo, chi tukaa ka jika yo ichi ñuñaa,
chi ja ka jini va'a yo ichi Yandios, ti ka jika
ndaa yo. 20 Ko xnakan na kujnuni va'a ini ra
ja ni ɨɨn jnu'un ja ka'an tutu ii, ansu so ja
ni ka jani ini maa chaa kuu profeta un ni
sa'a da. 21 Chi taka chaa ni kuu profeta ja
ni ka ka'an da jnu'un Yandios undi jana'an,
tu ni ka ka'an kuɨtɨ da jnu'un un ja kuu ini
maa da. Chi su'va maa Espíritu Santo ni
xna'an ya nuu da da maa jnu'un Yandios,
ansu jnu'un ja ni ka ndo'o ini maa da niku.

Sɨkɨ chaa xna'an jnu'un xnda'u

2

1 Ti nuu yɨvɨ nación Israel ni ka iyo sava
chaa ni ka ka'an da ja ka kuu da profeta
ni taji Yandios ja na ka'an da jnu'un vaji
nuu ya. Ko tuu, chi ni ka ka'an da jnu'un
xndoña'an. Ti ru'u Pedro, na kachi ri ja
suni sia'an koo sava chaa un nuu ra naa
ra ja xna'an da jnu'un xndoña'an. Xnda'u
xe'e da yɨvɨ jiin jnu'un un, ti kandixia i, ka
nduni'in ini da, ti ka ka'an da ja Jesús tu ni
kuu Jito'o Cristo ja ni nama ya yo'o. Ko sɨkɨ
chaa un jaa ɨɨn kɨvɨ ja yachi ni naa da naa da.
2 Ka nduni'in ini da jiin jnu'un sɨɨ ini, ti kua'a
yɨvɨ kundikun i ichi kue'e un. Ja sɨkɨ chaa un
ti kuni'in ini yɨvɨ, ti skexiko i jnu'un ndaa
sɨkɨ Cristo Jesús. 3 Ti chaa ka xndoña'an un,
ka ndiyo ini da ja ni'in da xu'un, jiin ja na
kua'a ra ja ja yɨñu'un nuu da naa da. Ti ka
xna'an da niña jnu'un xndoña'an nava na
kandixia ra da. Ko ni tu kixi ini nundo'o,
chi kuu ja jna'nu ndatu da, chi undi jana'an
iyo jnu'un ja ndenda ya ti sa'a ndaa ya sɨkɨ
kuachi da.

4 Jandaa ndixia kuu jnu'un un, chi nu tu
ni janka'nu ini Yandios nuu tajnu ya ja ni ka
sa'a kuachi, chi su'va ni taji ya kua'an nuu
infiernu nuu ka yɨndasɨ nuu ñaa kuɨtɨ. Ti
ni jasɨ ya undi na jaa kɨvɨ ka'nu ja sa'a ndaa
ya sɨkɨ kuachi. 5 Suni tu ni janka'nu ini ya
nuu yɨvɨ jana'an, chi su'va ni skuun ya ɨɨn
sau xaan sɨkɨ yɨvɨ kue'e un. Maa ɨɨn ni Noé,
chaa ni ka'an ndaa jnu'un Yandios, ni nama
ya maa da jiin uxia ga yɨvɨ.

6 Suni sia'an ni kuu jiin kuachi yɨvɨ ñuu
Sodoma jiin ñuu Gomorra, chi ni ja'ma ya
ñuu i, ti ni ka nduu yaa ni ga. Jiin yukan
ni stuu Yandios nava sa'a ya jiin yɨvɨ ja ka
nduni'in ini i sɨkɨ jnu'un ya. 7 Ko ni nama ya
Lot nuu ñuu un, chi ni ndiyo ini da ja kaka
ndaa da nuu Yandios. Ti ni kukui'ya ini da
nu ni jini da ja ni ka nduni'in ini yɨvɨ un nuu
Yandios, chi mani jniñu kue'e ni ka sa'a i.
8 Ti chaa va'a un ni kuncha da jiin yɨvɨ kue'e
un naa i, ti ndɨ kɨvɨ ni kukui'ya ini da ja ni
jini da taka jniñu kue'e ka sa'a i. 9 Ti sia'an ni
iyo yukan, ko maa Jito'o ni nama ya yɨvɨ ni
ka jika ndaa i nuu ya, ja tu kii nundo'o sɨkɨ
i. Ti ni kendo yɨndasɨ yɨvɨ kue'e un nava na
ndo'o i nundo'o kɨvɨ ka'nu ga ja sa'a ndaa ya
kuachi i. 10 Ti vi'i ga kua'a ya nundo'o kuu
chaa ka ndiyo ini ja sa'a ndeva'a da, ti ka
skexiko da taka ja kuña'nu iyo undi andɨvɨ
jiin nuu ñuyɨvɨ.

Ni ka nduni'in ini da, ti ka ndiyo ini da
ja sa'a da nasa kuu ini maa da, ti tu ka yu'u
da ka'an ndeva'a da sɨkɨ ja kuña'nu iyo undi
nuu sukun un, 11 vasu taka ángel Yandios, ja
ka kuu ndaja'a ya, ti vasu ka kuña'nu jiin
jniñu ka ndiso. Ko tu ka ka'an ndeva'a da
sɨkɨ ja kuña'nu yukan nu kandichi da nuu
Jito'o. 12 Ti chaa yukan chi ka kuu da nanu
kuɨtɨ yuku ja ni ka kaku tɨ ja na kunu'ni tɨ ti
kuu tɨ. Chi ka ka'an kue'e kuɨtɨ da sɨkɨ taka

un ja tu chaku kuɨtɨ ini da. Ti nanu ka ji'i
taka kuɨtɨ un, suni sia'an kuu da.

13 Ti ja ni ka xndo'o da yɨvɨ, suni sia'an na
na chunaa da ja kondo'o da. Sɨkɨ ja ndiyo
ini da ja sa'a da sava'ni ga jniñu kue'e kuɨtɨ,
chi ndɨkɨvɨ ka sa'a ndeva'a da. Kanchuku da
nanu kɨnɨ, chi kue'e xaan ka sa'a da ja so
jnu'un kanuu ja'a nuu yɨvɨ. Ti ka ndututu
da jiin ra viko ra, ti sɨɨ ka iyo ini da jiin
jnu'un kue'e un, ja ka xnda'u da. 14 Ka kusɨɨ
xaan ini da jiin jnu'un yɨsɨkɨnchaa jna'an,
ti tu ka jankuɨñɨ da vasu tɨ'lɨ ja ka sa'a da
kuachi un. Ti ka xnda'u da yɨvɨ kui'ya ini
ja tu ja'i kandixia va'a i jnu'un Yandios. Ti
tu'va xaan da jiin jnu'un ja kandiyo ini da
ni'in da sava'ni ga ndajniñu tatu ja ka ji'yo
da kuñava'a da ndajniñu un. Chi chaa ni
ka jna'nu ndatu ka kuu da naa da. 15 Ni ka
sanaa inijnuni da chi ni ka xndoo da ichi
ndaa Yandios. Ti ni ka siin da nava ni sa'a
Balaam, se'e Beor, ɨɨn profeta xndoña'an ja
ni ka'an undi jana'an. Chi chaa un ni kusɨɨ
ini maa da ja na ni'in da xu'un sɨkɨ jnu'un ni
xndoña'an da un. 16 Ti ɨɨn burru ni ka'an tɨ
jiin da nanu ka'an ɨɨn yɨvɨ, vasu tu kuu ka'an
kuɨtɨ un. Ti ni ka'an tɨ nuu chaa un, ti yukan
ni jasɨ tɨ ja tukaa ka'an da taka jnu'un kue'e.

17 Ti chaa ka xna'an jnu'un xndoña'an un,
ka kuu da nanu ɨɨn soko ichi ja tu ñu'un
nducha. Suni ka jika da nanu kua'an ɨɨn
viko jiin tachi. Ti ja kuu chaa un naa da
ja iyo tu'va ɨɨn nuu ñuñaa kuɨtɨ kɨndi'yu da
ja kuu saa ni. 18 Chi ka sa'a vixi da maa da
jiin jnu'un ka ka'an ka'a da, ti ka ka'an da
ja vatuni kundikun yo jiin jnu'un ni'in ini ja
sa'a yo na jniñu jajna'an ini maa yo, vasu ɨɨn
jniñu kue'e xaan kuɨtɨ kuu. Sia'an ka xnda'u
da yɨvɨ ja ni ka kuxio i nuu jniñu kue'e ni
ka sa'a i undi nuu, nanu ni ka sa'a jna'an i.
19 Chaa xnda'u un, ka ka'an da ja iyo nuña
nuu yo, ti kuu sa'a yo sava'ni ga ja kuni maa
yo, vasu ka jini da ja jniñu kue'e kuu. Sia'an
chi iyo nuña yo ja sa'a yo nasa kuni maa yo
kachi da. Ko tuu, chi maa da su'va ni ka
nduu da muzu nuu kuachi un. Sa'a yo nanu.
Nu na kundee kuachi un jiin ɨɨn yɨvɨ ti sa'a
i nasa kuni maa, yukan ti ni nduu i muzu
nuu kuachi un. 20 Ko ja kuu chaa kandixia,
va ja ni ka kuxio da nuu jniñu kue'e ja ka
iyo nuu ñuyɨvɨ ja'a, chi ni ka nama da maa
da sɨkɨ ja ni kɨvɨ inijnuni da maa jnu'un ndaa
kuɨtɨ sɨkɨ Jito'o Jesús, ya kuu Cristo ja ni
taji Yandios ja nama ya yo'o. Ti vasu ni ka
kujnuni va'a teyɨɨ ini da jiin jnu'un un, ko
ni ka nandeokuñɨ tuku da nuu jniñu kue'e
kuɨtɨ un, ja sia'an kuu ja vi'ga kendo da chi
ni sana ndɨ'ɨ kuɨtɨ da, ansu nava ni iyo undi
nuu. 21 Chi va va'a ga nu tu ni jini da maa
jnu'un ndaa sɨkɨ Cristo Jesús, ansu ja ni ka
jini va'a da, ti ni ka xndoo da ɨɨn jniñu ndoo
ja ni ta'u ya nuu da. 22 Ni kundaa sɨkɨ da
nava kachi ɨɨn jnu'un na jana'an: "Ina un
ni nakaji tuku tɨ ja ni ndujña tɨ. Ti kɨnɨ ja
ni ndundoo un, ni nakuchi tuku tɨ nde'yu",
kachi.

Nava ndenda Jito'o

3

1 Ñani mani, ja'a kuu tutu kuu uu ja chaa
ru'u Pedro, nuu ra naa ra. Ti jiin uu tutu ja'a
kuni ri ja na kani va'a ini ra sɨkɨ ndɨ'ɨ ja iyo
va'a jnu'un ndaa ni ka kutu'va ra undi nuu.
2 Kuni ri ja na nuku'un ini ra taka jnu'un ni
ka ka'an chaa ni sasɨɨn Yandios ja ni ka ka'an
da jnu'un ya undi nuu. Ti suni nuku'un ini
naa ra jniñu ni ta'u Jito'o, ja nama ya yo'o, ja
ni ta'u ya jniñu un ru'u, chaa ka kuu apóstol
nuu ra naa ra.

3 Xnakan jnu'un ja'a kuu ja na nakuni ra
naa ra: Ja nu kuan ndɨ'ɨ kɨvɨ ti kikoyo chaa
ka'an kata sɨkɨ jnu'un ndaa Yandios, chi ka
sa'a da jniñu kue'e kuɨtɨ ja ka ndiyo ini maa
da. 4 Ti kachi da: "¿Ndoo tu ja'i nchaa Cristo
nava ni chisojnu'un ya nusa? Ja undi kɨvɨ na
ni ka ji'i ndɨyɨ tata yo ti undi vijna, ti tu ja'i
nasama kuɨtɨ ndɨ'ɨ ja iyo undi na ni jankoo
ñuyɨvɨ", kachi da. 5 Sia'an ka ka'an da chi
maa da ni ka jasɨ inijnuni da, nava tu nakuni
da ja undi na jana'an ni jankoo andɨvɨ jiin
ñuyɨvɨ, ja so jiin ndusu yu'u Yandios ni
ka'an ya ti ni kuu ni un. Ti ni ta'u ya jniñu
ja ni kusɨɨn ñuyɨvɨ jiin nducha, ti ma'ñu
nducha un ni kenda ñu'un ichi. 6 Ti suni jiin
nducha ni ka naa yɨvɨ na jana'an, chi ni ndaa
nducha un ja ni kuun sau xaan. 7 Sia'an ni
ka'an Yandios, chi jiin jnu'un ni ka'an ya ni
ta'u ya jniñu ja ja iyo tu'va ja kayu andɨvɨ
jiin ñuyɨvɨ ja iyo vijna. Chi kiji ɨɨn maa kɨvɨ
juicio ja kayu ndɨ'ɨ kuɨtɨ. Ti kɨvɨ un naa taka
yɨvɨ tu ka chiñu'un Yandios.

8 Ko ro'o ñani mani, koto naa ini ra ɨɨn
jnu'un kanuu ja'a: Ja nuu maa Jito'o, chi
ɨɨn kɨvɨ kuu nanu ɨɨn mil kuiya, ti mil kuiya
un kuu nanu ɨɨn kɨvɨ. 9 Ti vasu ka iyo sava

yɨvɨ ka ka'an ja tu ndenda tuku Jito'o. Ko
tuu, chi tukaa kukuee ti kundaa jnu'un ni
chisojnu'un ya. Yukan ndatu kuu ya chi tu
kuni ya ja jna'nu ndatu ni ɨɨn yo. Chi su'va
ñukuu ini ya ja tendɨ'ɨ yo na nakani ini, ti
na xndoo yo kuachi yo. [10] Ti kɨvɨ ka'nu ja
nchaa maa Jito'o, sanaa ini yo ti nchaa ni
ya, nanu kuu ja ɨɨn sanaa ini yo ti kenda ni
ɨɨn ñakui'na ɨɨn jakuaa. Ti iyo xaan kuu kɨvɨ
un chi nɨ'ɨn, ti naa andɨvɨ. Taka ja iyo andɨvɨ
ndɨ'ɨ kayu ti nducha ki'in. Ti ñuyɨvɨ jiin taka
ja iyo nuu, ndɨ'ɨ kuɨtɨ kayu.

[11] Ja sia'an kiji ɨɨn kɨvɨ ka'nu un, ti kanuu
xaan ja kuu vijna ja na kaka ndaa ra ichi
Yandios ja kanchuku ra nuu ñuyɨvɨ ja'a. Chi
ni sasɨɨn Yandios ro'o naa ra ja na kuandatu
ra jnu'un ya ja kanchuku ra nuu ñuyɨvɨ
ja'a. [12] Sia'an kunchuku ra, ti kundatu ra,
ti na nakutu ini ra ja kuan kuyajni kiji kɨvɨ
ndenda Yandios. Ti kɨvɨ un kayu andɨvɨ ti
naa. Ti naa taka ja iyo nuu andɨvɨ, ti nducha
jiin ñu'un. [13] Ko yo'o chi kundatu yo ja kuu
kɨvɨ un ja na koo ɨnga andɨvɨ jaa jiin ñuyɨvɨ
jaa, chi sia'an ni chisojnu'un Yandios. Ja
koo ndoo koo ii nɨ tu'u yukan, chi sia'an
ni kachi ya. [14] Ñani, kundatu naa ra ja na
kundaa taka jnu'un ja'a. Yukan kuu ja na
nakutu ini ra ja na koo ndoo koo ii ra ja tu
na kuachi koo sɨkɨ ra ja kanchuku ra ñuyɨvɨ
ja'a. Nu sia'an na sa'a ra, ti koo mani ya
jiin ra kɨvɨ ndenda ya tuku. [15] Ko na kani ini
ra naa ra sɨkɨ ja tu chaa yachi kɨvɨ un, chi
kundatu kuee ini Jito'o yo'o. Yukan kuu ja
kukuee kɨvɨ un, nava iyo ga kɨvɨ ja na nakani
ini tendɨ'ɨ yɨvɨ ti nama ya maa i naa i. Ñani
yo Pablo ja iyo mani yo jiin da, suni sia'an
ni chaa da tutu nuu ra naa ra, chi yukan
ni xna'an Yandios jnu'un ndichi ya nuu da.
[16] Suni sia'an yoso jnu'un ja'a nuu taka tutu
ni chaa da. Ti nuu taka tutu da un iyo sava
jnu'un yɨɨ ja kuee ga chaku ini yo. Ti yɨvɨ ja
tu chaku ini jiin yɨvɨ ja tu kɨvɨ ini jiin jnu'un
kandixia i, chi ka nduku i nasa, ja nasama
i nasa kuni ka'an jnu'un yɨɨ un, nanu ka
nasama i nasa kuni ka'an sava ga jnu'un nuu
tutu ii Yandios. Ti yukan ka sa'a i ko ja na
jna'nu ndatu maa i naa i.

[17] Ti ro'o ñani, ru'u Pedro, na kachi ri ja
vijna ti ja ni ka jini ra taka jnu'un ja'a, ja ni
xna'an ri nuu ra naa ra. Yukan kuu ja koto
va'a ra maa ra, ti tukaa siin ra jiin jnu'un
xndoña'an ja ka xna'an chaa kue'e un, ja
tu ka jandatu da nuu jnu'un ndaa Yandios.
Chi nu na kandixia ra jnu'un ka xnda'u da
un, yukan na ti tukaa ga nakutu ini ra jiin
jnu'un ndaa Yandios. [18] Ko su'va, ndiyo ini
ri ja vi'i ga na kuñukuu ini ra ja kunda'u
ini Yandios ro'o naa ra, ti na chindee ga ya
ro'o nava na kɨvɨ inijnuni ra nasa kuni ka'an
ga jnu'un ya, ja ka'an ndaa kuɨtɨ sɨkɨ Jito'o
Jesús, ya kuu maa Cristo ja ni taji Yandios ja
nama ya yo'o.

Ti sia'an na koo.

Tutu ni chaa apóstol Juan undi nuu

Jnu'un sa'a ja ka chaku yo

1 Ru'u Juan, jiin taka ga apóstol, ja ka kuu
ri ndaja'a Jesús, na chaa ri tutu ja'a nuu ra
naa ra. Ti na kachi ri ja iyo ɨɨn Jnu'un kanuu
ga, ti Jnu'un un kuu maa Jnu'un chaku, chi
undi nuu ja iyo Jnu'un un, ti sa ni keja'a
ñuyɨvɨ. Ni ka jiniso'o ri Jnu'un un. Ni ka
nde'e ri, ti ni ka jini ri jiin nduchi ri. Ni
ka jini ri nuu, ti ni ka kue'e ri jiin nda'a ri.
Ti yukan kuu ɨɨn Jnu'un chaku ja sa'a ja ka
chaku yo. 2 Ti Jnu'un un ni kenda nundijin
nuu ñuyɨvɨ nava na kuni yo nau ja kuu. Ti
ru'u naa ri ni ka jini ri nuu. Ti ka ja'a ri
jandaa sɨkɨ Jnu'un un, chi jandaa kuɨtɨ kuu
ja ni kenda Jnu'un un. Ti yukan ka xndaku
ri nuu ra naa ra ja Jnu'un un sa'a ja ka
kuchaku yo ja kuu saa ni. Jnu'un un kancha
jiin Tata yo Yandios, ko ni kenda nuu yo naa
yo ja na kuni ndaa yo nau ja kuu. 3 Ti ka ja'a
ri jandaa nuu ra naa ra chi ni ka jini ri nuu,
ti ni ka jiniso'o ri Jnu'un ka'an un. Yukan
kuu jnu'un ka xndaku ri nuu ra naa ra nava
na nduu ɨɨn nuu ini ra jiin ri naa ra. Nanu
ru'u naa ri, nɨnɨ ka iyo ɨɨn nuu ndixia ini ri
naa ri jiin Tata yo Yandios jiin Se'e ya Cristo
Jesús. 4 Sia'an ka chiso ri tutu ja'a nuu ra naa
ra nava na kendo kaji, ti na kusɨɨ ini ra jiin
taka jnu'un ja'a naa ra.

5 Ja'a kuu jnu'un ni xna'an Jito'o Cristo
Jesús nuu ri naa ri, ti suni ja'a kuu ja ka
xndaku ri nuu ra naa ra ja Yandios kuu
ñundijin chi tu iyo ni ɨɨn kuachi nuu ya, iyo
ndoo ya, ti tu iyo ni tɨ'lɨ ñuñaa nuu ya, chi
ñuñaa un kuu kuachi. 6 Yukan kuu ja nu na
kachi yo ja yɨ'ɨ yo jiin Yandios, ko siin yo
kua'an yo ichi ñuñaa un, ti xnda'u yo jiin
jnu'un ka ka'an yo, jiin jniñu ka sa'a yo ja
sia'an. 7 Ko nu ka jika ndaa yo ichi Yandios,
ti kua'an yo ichi ñundijin nuu kancha maa
ya, ti ka iyo ndoo yo nanu iyo ndoo maa
ya. Ja sia'an na ti ni ka nduu ɨɨn nuu ini yo
jiin taka ñani jna'an yo ja suni ka kandixia
i. Yukan kuu ja ka iyo ndoo ini yo nuu
Yandios, chi ni taji ya Se'e ya Jesús ja ni
ji'i ya nda'a cruz, ti ni jatɨ ya nɨñɨ ya ja ni
kenchaa ya kuachi yo nuu ya, ti sia'an ni
sandoo ya kuachi yo jiin nɨñɨ ya.

8 Ti nu ka ka'an yo ja tu iyo kuachi yo
ti ka xnda'u yo maa yo, chi tu iyo jnu'un
ndaa ini yo. 9 Ko nu na kachi ndaa yo nuu
Yandios ja ka iyo kuachi yo, ti jandaa kuu ja
kuanka'nu ini ya nuu kuachi yo, ti sandoo
ya añu yo, chi nɨnɨ siuku ya taka jnu'un ni
kachi ya. 10 Ti nu ka ka'an yo ja tu ka sa'a yo
ni ɨɨn kuachi, ti ka xndoo kui'ya yo jnu'un
Yandios ja sia'an, chi ka ka'an yo ja xnda'u
ya, ko ja kuu nuu maa ya chi yo'o kuu ja ka
xndoña'an. Ti nu ka ka'an yo sia'an, mani
jnu'un maa yo ka ka'an yo, chi tu ka jandatu
yo jnu'un ya, vasu sia'an iyo jnu'un Yandios.

Ka'an Cristo Jesús ja'a yo

2

1 Ro'o ja ka kuu ra nanu se'e ri, ja ni ka
kandixia ra jnu'un Jesús, na chaa ri jnu'un
ja'a nuu ra naa ra nava tu nukoyo ra nuu
kuachi. Ko nu na sa'a ra ɨɨn kuachi naa ra,
ti iyo ɨɨn ya ii ja ka'an ja'a yo, ti kancha ya
ma'ñu sava jiin yo ja kuu nuu Yandios. Ti
maa ya kuu Cristo Jesús, ti maa ɨɨn ni ya
kuu ja iyo ndoo. 2 Undi nuu tu ni kuva'a
ini Yandios nuu yo ja sɨkɨ kuachi yo, ko ni
ndunda'u ini ya yo'o nu ni ji'i Se'e ya Cristo
Jesús nuu nda'a cruz, ja ni nama ya yo'o
nuu kuachi yo. Ti ansu nɨnɨ nuu kuachi
yo'o naa yo, chi suni nuu kuachi tendɨ'ɨ yɨvɨ
kanchuku nuu nɨ tu'u ñuyɨvɨ. 3 Ti kuni ndaa
yo ja yɨ'ɨ ndixia yo jiin Yandios nu na siuku
ndaa yo taka jniñu ni ta'u ya. Sia'an na kuni
ndaa yo ja ni ka nakuni yo ya. 4 Ko nu ɨɨn
yɨvɨ na kachi: “Ru'u ja jini ndaa ri jnu'un
Yandios, chi yɨ'ɨ ndixia ri jiin ya”, kachi.
Vasu sia'an na ka'an, ko nu tu jandatu jniñu
ni ta'u ya, yukan ti kuu i ɨɨn yɨvɨ ni kendo
kui'ya chi ni xndoña'an i, ti tu iyo ndaa ini
i. 5 Ti ndijin ndaa nde'e yo yɨvɨ ka siuku ti
ka jandatu i jniñu ni ta'u ya, chi ni yixia ini
i jiin jnu'un ya. Yukan kuu ja ka kuu ini i
nuu Yandios. Ti nu sia'an na sa'a yo, ti ka
iyo ndaa ini yo ja ka yɨ'ɨ yo jiin ya. 6 Nu ɨɨn
yɨvɨ na kachi ja yɨ'ɨ ndixia i jiin Yandios, ti
kuni ja na kaka ndaa i ja iyo ndoo i nanu ni
iyo ndoo maa Jesús.

7 Ru'u Juan, kunda'u ini ri ro'o naa ra, chi
ka kuu ra ñani ri. Nuu tutu ja'a na ta'u ri ɨɨn
ɨɨn jniñu jaa nuu ra, vasu ansu vinañu'ni ni
kenda jnu'un ja'a, chi ro'o naa ra ja ka jini ra
jnu'un ja'a undi na ni ka keja'a ka kandixia
ra Jesús. Ti jnu'un un ja ni ka jiniso'o ra.

8 Ko nuu tutu ja'a suni na ta'u ri ɨɨn jniñu jaa.
Ti jandaa ndixia kuu jnu'un un, chi ni siuku
Jesús jnu'un un na ni kii ya nuu ñuyɨvɨ. Ti
suni sia'an kuni ja na siuku ra jnu'un un naa
ra nanu ni siuku maa Jesús. Tukaa na nde'e
yo ja iyo nuu ñuyɨvɨ, chi yɨvɨ ka jika ichi
ñuyɨvɨ ja'a, ichi ñuñaa kuankoyo i, ti tu ka
jini i na ichi kuankoyo i. Ko yo'o naa yo ja ka
jini yo ja kua'an yo ichi ndaa, chi maa Jesús
ni kachi ya sia'an, ti ja ka jini yo ja kua'an
yo ichi ñundijin.
9 Iyo yɨvɨ ka ka'an ja ka jika i nuu ñundijin
nava ni kachi Jesús, ko mani ka xndoña'an
yɨvɨ un ja ka ka'an i sia'an. Ti jito u'u i ñani
jna'an i ja suni kandixia da Jesús. Ti xnda'u
i ja jika i ñundijin, chi su'va ñuñaa kua'an
i. 10 Ko yɨvɨ jika ichi ñundijin, kunda'u ini i
nuu ñani jna'an i, ti yɨvɨ un chi jika ndaa i, ti
tu iyo ni ɨɨn ja skandava i nuu kuachi i. 11 Ko
nu jito u'u i ñani i, nanu ja ti kuni ga i jniñu
ni ta'u Jesús, ti ñuñaa kancha yɨvɨ un, chi tu
jini i nanu kua'an i. Ti kuu i nanu chaa kuaa,
chi ni kukuaa nduchi i ni sa'a ñuñaa un.
12 Ro'o ja ka kuu ra se'e ri, chaa ri tutu ja'a
nuu ra naa ra nava na kuni ra ja iyo jnu'un
ka'nu ini Yandios nuu ra naa ra, chi ja ni
kenchaa ya kuachi ra jiin jniñu ni sa'a Cristo
Jesús.
13 Ro'o chaa ña'nu naa ra, chaa ri tutu ja'a
nuu ra, chi ja ni ka kandixia ndaa ra Jesús, ja
maa ya ja iyo jiin maa Yandios sa ni xnukoo
ya ñuyɨvɨ. Suni chaa ri tutu ja'a nuu taka
ro'o chaa kuachi, chi kuan kundee ra jiin
jniñu kue'e ja kuni chayɨka ja'u'u un ro'o
naa ra. Se'e ri naa ra, sia'an ni chaa ri tutu
ja'a nuu ra, chi ja ni ka kandixia ndaa ra
Tata yo Yandios. 14 Suni sia'an ni chaa ri
tutu ja'a nuu ro'o, chaa ña'nu naa ra, chi
ni ka kandixia ndaa ra Jesús, ja maa ya ni
iyo jiin maa Yandios sa ni xnukoo ya ñuyɨvɨ.
Suni sia'an chaa ri tutu ja'a nuu ro'o, ña'an
kuachi naa ra, chi ka iyo ni'in ini ra jiin
jnu'un Yandios, ti ka ñukuu ini ra jnu'un ya
taka ni kɨvɨ, ti jiin yukan ja ni ka kundee ra
jiin ja'u'u un.
15 Ko kanuu ɨɨn jnu'un na kachi ri nuu ra
naa ra, ja koto kuñukuu ini ra ñuyɨvɨ ja'a,
ni tu kundio ini ra ja ni'in ra taka ja iyo
nuu. Chi nu na kin yɨɨ ra ñuyɨvɨ ja'a, ti naa
ini ra Tata yo Yandios, ti tukaa ga kuñukuu
ini ra maa ya. 16 Chi taka ndajniñu ja iyo
nuu ñuyɨvɨ ja'a, tu jajna'an ini Yandios ja
na kundio ini yo. Ti tu kuva'a ini ya ja
kuñukuu ini yo ja ni'in ga yo. Ni tu jajna'an
ini ya ja ni'in ga yo sava'ni ga ja jajna'an
ini yɨkɨ kuñu yo, chi mani maa ñuyɨvɨ ja'a
xiin un. Ni tu jajna'an ini ya ja kava vixi ini
yo jiin ja ñava'a yo, ni tu kin yɨɨ yo un, chi
taka un ja'a ñuyɨvɨ ja'a, ko tu va'a, chi ansu
sia'an kuni Tata yo Yandios. 17 Ti sia'an kuan
ndɨ'ɨ ñuyɨvɨ jiin taka ndajniñu un, ko ja iyo
nuu ñuyɨvɨ ja'a tu kuñɨɨ. Ti yɨvɨ kuandatu
taka jniñu ta'u Yandios, yɨvɨ yukan kuu ja
kuchaku ja kuu saa ni jiin Yandios.

Chaa jito u'u Cristo

18 Se'e ri naa ra, na xndaku ri nuu ra ja ja
ni jaa kɨvɨ kuan ndɨ'ɨ ñuyɨvɨ yo. Ti sɨkɨ kɨvɨ
vijna ja ni ka jiniso'o ra ja kii chaa koto u'u
Cristo, vasu undi vijna ja ni ka kenda tɨjnɨ
yɨvɨ ka jito u'u Cristo. Ti jiin yukan jini yo
ja ja ni kuyajni ndaa kɨvɨ ja naa ñuyɨvɨ. 19 Ti
yɨvɨ ka jito u'u Cristo un, xnaka ni ka yɨ'ɨ i
jiin yo, ko ni ka kuxio i ɨnga ichi, chi tu ni
ka kejna'an ndaa ini i jiin yo. Ni ka yɨ'ɨ ndaa
ndixia i jiin yo, ti ja ni ka kuñɨɨ i jiin yo niku,
ko tu ni kuu sia'an. Chi su'va, ni ka kee i
kua'an i, ko nu kuankoyo i, yukan na ti ni
ka jini ndaa yo ja tu ni ka kejna'an ini i jiin
yo.
20 Ko ja kuu ro'o naa ra, ni ja'a Cristo
Espíritu Santo nuu ra. Ti jiin yukan ja ka
jini ndaa ra ja sia'an kuu. 21 Sia'an chaa ri
tutu ja'a nuu ra naa ra vanuxia ja ka jini
ndaa ra jniñu ni ta'u Yandios ansu ja tu ka
jini ra, chi ka jini va'a jniñu ni ta'u Yandios
ansu ja tu ka jini ra, chi ka jini va'a ra ja
tu kuu kenda ɨɨn jnu'un xndoña'an nuu ɨɨn
jnu'un iyo ndaa. 22 ¿Ti nau ka kuu yɨvɨ ka
xndoña'an un nusa? Kuu yɨvɨ ka'an ja Jesús
tu kuu ya Cristo, ya ni taji Yandios ja ndiso
ya jniñu ña'nu. Ti yɨvɨ yukan kuu ja jito
u'u Cristo, chi chisa'yɨ i Tata yo Yandios jiin
Se'e ya Cristo Jesús. 23 Yɨvɨ chisa'yɨ ja ansu
Se'e Yandios kuu Cristo, ti yɨvɨ un tu yɨ'ɨ i
jiin Yandios. Ko taka yɨvɨ na kua'a jandaa
ja Cristo, kuu ya Se'e Yandios ya ndiso ya
jniñu ña'nu, ti jandaa ndixia kuu ja yɨvɨ un
yɨ'ɨ i suni jiin maa Tata yo Yandios.
24 Ja yukan kuu ja ka'an ri ja na chu'un
ini chu'un añu ra jnu'un ni ka jini ra naa
ra, ti ni ka kandixia ra undi nuu na ni ka
keja'a ra. Ti nu na kendo taka jnu'un ni
ka kandixia ra undi nuu yukan ini añu ra,
yukan na ti ni kuu ndaa ndixia ja ka yɨ'ɨ ra
jiin Tata yo Yandios jiin Se'e ya Cristo Jesús.

[25] Ti ja'a kuu jnu'un ña'nu ni chisojnu'un
Cristo Jesús nuu yo, ja kuchaku yo sia'an ni
ga jiin ya.
[26] Ni chaa ri jnu'un ja'a nuu ra naa ra ja na
kaxnu'un ri sɨkɨ yɨvɨ ka nduku xnda'u ro'o
naa ra. [27] Ko ro'o naa ra, chi maa Yandios ni
ja'a ya Espíritu Santo kancha ya jiin ra. Ti
tukaa ka nandɨ'ɨ ra ja xndaku ɨnga yɨvɨ nuu
ra, chi maa Espíritu Santo yɨnda'a ro'o naa
ra. Ti jnu'un Espíritu Santo un iyo ndaa ti
jankɨvɨ xndoña'an. Yukan kuu ja ka'an ri,
chi ka yɨ'ɨ ra jiin ya. Ti siin nava kanchuku
ra ja ka yɨ'ɨ ra jiin Jito'o Cristo Jesús, nava
xndaku maa Espíritu Santo nuu ra naa ra.
[28] Ko vijna na kachi tuku ri, ro'o se'e ri naa
ra. Siin nɨ ini jiin jnu'un Cristo Jesús, ti nava
sia'an taka yo na natu'va yo nuu ya naa yo,
nava nu ni ndenda ndijin ya, ti tu yu'u yo, ni
tu kukanuu yo kujiin yo nuu ya kɨvɨ nchaa
ya.
[29] Ja ka jini ndaa ra ja iyo ndoo Cristo
Jesús. Ti suni sia'an nu ni ka jini ra taka yɨvɨ
ka jika ndaa, ti yɨvɨ yukan ndixia kuu ja ka
kuu se'e Yandios, chi ka siuku ndaa i taka
jniñu va'a ni ta'u maa ya.

Nau kuu se'e Yandios ja yɨ'ɨ jiin ya

3

[1] Nde'e naa ra, na xaan ga ni kunda'u ini
Yandios yo'o ja na konani yo se'e ya, ti suu
ndixia ka kuu yo. Ja yukan kuu ja yɨvɨ ka
jika ichi ñuyɨvɨ ja'a, tu ka nakuni i yo'o,
chi ni nuu maa Jito'o Jesús, tu ni ka nakuni
i. [2] Ñani naa ra, vijna ti ja ka kuu yo se'e
Yandios, ko changa ga kuni yo nasa koo yo
kɨvɨ na nchaa Jesús tuku. Ko ja ka jini yo ja
kɨvɨ na nchaa Cristo Jesús, ti nduu yo nanu
kaa maa ya, chi kuni yo nuu ya nasa kaa maa
ya. [3] Ti nu ka ñukuu ini yo ja na kuni yo
nuu Jesús, ko na sandoo yo maa yo nanu iyo
ndoo maa ya.
[4] Ko yɨvɨ ja tu ka chu'un ini, ti ka stɨvɨ i
ley Yandios ja sia'an ka sa'a i kuachi. Chi
kuachi un kuu ja sa'a ja tu ka chiñu'un i ley
un. [5] Chi ka jini ra ja ni kii indjin Cristo Jesús
nuu ñuyɨvɨ ja ni kii kenchaa ya kuachi yo,
vasu tu ni ɨɨn kuachi ni iyo nuu ya. [6] Yukan
kuu ja taka yɨvɨ ja ka yɨ'ɨ jiin Cristo, tukaa
ga siin yɨ ja sa'a i kuachi. Ko yɨvɨ ni ka
jajna'an ini ti ka siin i ka sa'a i kuachi, ti
va jankɨvɨ ni ka jini yɨvɨ un nuu Jesús, ni
tu ka yɨ'ɨ i jiin ya. [7] Ro'o, se'e ri naa ra, na
kachi ri ja tu kuandatu ra nuu ni ɨɨn yɨvɨ ja
ka kuni xnda'u ro'o naa ra. Chi taka yɨvɨ
ka jika ichi Yandios, ka jandatu i jnu'un ya,
chi ka iyo ndaa ini i. [8] Ti taka yɨvɨ ka sa'a
kuachi un, mani se'e kui'na ka kuu i, chi
kui'na un sia'an ni vaji jiin kuachi undi na
ni keja'a ñuyɨvɨ. Ti sɨkɨ yukan kuu ja ni kii
Se'e Yandios ja ni kii xnaa ya taka jniñu sa'a
kui'na un. [9] Ti yɨvɨ ka yɨ'ɨ jiin Yandios ja
ka kuu i se'e maa ya, ti tukaa ka siin i sa'a
i kuachi, chi kancha jnu'un maa ya jiin yɨ.
Tukaa ga ka siin i jiin kuachi, chi ja ni ka
kuu i se'e Yandios. [10] Yukan jini yo nau ja
kuu se'e Yandios ti nau ja kuu se'e kui'na,
chi taka yɨvɨ ka siin jiin kuachi xi ja tu ka
kunda'u ini ñani jna'an i ja ka yɨ'ɨ jiin Cristo
Jesús, ansu se'e Yandios ka kuu yɨvɨ un.

Na kunda'u ini yo ñani jna'an yo

[11] Ja'a kuu jnu'un ja ni ka jiniso'o ra undi
na ni ka keja'a ka kandixia ra Cristo Jesús
naa ra, ja na kunda'u ini yo ñani jna'an
yo ka kandixia. [12] Tu sa'a yo nanu ni sa'a
Cain, ja ni kue'e kui'na kuu un maa da, ti
ni ja'ni da ñani da. ¿Ti na siɨkɨ kuu ja ni
ja'ni da ñani da nusa? Kuachi kuu ja tu ni
iyo va'a jniñu sa'a da. Ti ñani da, ni sa'a
tu chaa un mani jniñu ndaa, ɨɨn jniñu ja iyo
va'a. [13] Ñani ri naa ra, koto sa'a kui'ya ini
ra, nu ka jito u'u yɨvɨ ñuyɨvɨ ja'a ro'o naa
ra, ti koto xndi'i ini ra naa ra. [14] Yo'o naa
yo tu kanchuku yo nanu kunchuku yɨvɨ un,
chi yɨvɨ un kanchuku i nanu ndɨyɨ ja tu ka
nakuni jnu'un Yandios. Ko yo'o naa yo, ja ni
ya'a kɨvɨ ja ni kunchuku yo nanu ndɨyɨ un,
ti vijna ni ka nachaku ini yo ja na kuchaku
yo nanu ndɨyɨ ja tu ka nakuni jnu'un ya, chi
vijna ja ni ka nakuni yo jnu'un un. Yukan
kuu ja ka kunda'u ini nuu jna'an yo, chi ja
kandixia yo Cristo Jesús. Ko yɨvɨ ja tu ka
kunda'u ini nuu ñani jna'an un, ka siin i
kanchuku i nanu ndɨyɨ. Sia'an kuu chi tu
ka nakuni i jnu'un Yandios. [15] Ñani naa ra
ja ka kandixia yo Cristo Jesús, na kachi ri ja
nu nau ɨɨn yɨvɨ na koto u'u i ñani jna'an i,
yɨvɨ un kuu i nanu ɨɨn chaa ja'ni ndɨyɨ, chi
ɨɨn ni kuu ja ka'ni yo ndɨyɨ jiin ja koto u'u
yo ñani jna'an yo. Ti ka jini ra naa ra ja ɨɨn
chaa ja'ni ndɨyɨ tu ni'in ta'u da nuu Yandios
ja na kuchaku da nuu ya, chi tu ni kɨvɨ ɨɨn
jnu'un va'a un ini da. Yukan kuu ja jito u'u
da ñani da. [16] Yukan na ti sa kuni yo nasa
sa'a jnu'un nda'u ini, chi Cristo Jesús ni ji'i
ya ja kuu yo'o naa yo. Ti suni sia'an yo'o naa

yo vasu na kuū yo ja kuu ñani jna'an yo, chi
vanua ka kunda'u ini jna'an yo.
17 Nu yo'o ñava'a yo ja nandɨ'ɨ yo ja
kuchaku yo, ti nde'e yo nundo'o jna'an ñani
jna'an yo, ja nandɨ'ɨ da ja kuchaku da, ti yo'o
saxii yo ja ñava'a yo, ti tu kunda'u ini yo
ñani yo, ¿nasa kuu ja ka'an yo ja jandatu yo
jnu'un Yandios, ti nu sia'an na sa'a yo nusa?
18 Se'e ri naa ra, nu kuni yo ja na kunda'u ini
yo ñani jna'an yo, ko ansu jiin jnu'un ka'an
yo ti kuni yɨvɨ ja kunda'u ini yo, chi na kua'a
yo ja ñava'a yo nava na kuni ndaa yɨvɨ ja
ñunda'u ndixia ini yo jiin ñani jna'an yo, ja
sia'an ka chindee jna'an yo.

Iyo jnu'un ndee ini nuu Yandios

19 Nu sia'an na kunchuku yo, ti jandaa
ndixia kuu ka kuu yo se'e Yandios, chi jini
ndaa yo ja jnu'un un kuu ja yɨnda'a yo'o, ti
kukuee jika yo nuu ya, 20 vasu ñu'un kuachi
un ini yo sɨkɨ taka jniñu kue'e ni ka sa'a yo.
Ko tu kuña'nu ini yo, chi kuña'nu ga maa
Yandios, ti jini ndɨ'ɨ ya taka jniñu kue'e ni
ka sa'a yo. 21 Ko nu tu na kuachi ñu'un ini
añu yo, yukan ti ja iyo jnu'un ndee ini nuu
Yandios. 22 Ti taka nau ja na kakan yo nuu
ya, ti kua'a ya nuu yo, chi vanua ka jandatu
yo jniñu ta'u ya nuu yo, ti ka sa'a yo taka
jniñu va'a ja na kusɨɨ ini ya. 23 Ti ja'a kuu
jniñu ta'u ya nuu yo, ja na kandixia yo Se'e
ya Cristo Jesús, ti suni ja na kunda'u ini nuu
jna'an yo, chi sia'an ni ta'u maa ya jniñu
nuu yo. 24 Ti taka yɨvɨ ka siuku jniñu ni ta'u
ya, ti ka yɨ'ɨ ndixia i jiin ya, ti maa ya kancha
jiin yɨ. Sia'an ka jini ndaa yo ja kancha ya
jiin yo, chi ni ja'a ya Espíritu ya ja na kuncha
ya jiin yo.

Nasa nakuni yo nau kuu Espíritu Yandios ti nau kuu espíritu xndoña'an

4

1 Ñani naa ra, tu kandixia ra jnu'un ka
xna'an yɨvɨ ka ka'an ja ka xna'an jnu'un
Yandios. Xnaka xndichi yɨvɨ un, ti nava
na kuni ndaa ra nu ka ka'an ndaa i jnu'un
Yandios xi tuu, chi kua'a yɨvɨ ka xndoña'an
kuan kenda nuu ñuyɨvɨ. 2 Sia'an sa'a ra ti sa
kuni ra naa ra nu nau ja ka'an ndaa nava
ta'u maa Espíritu Yandios jniñu. Chi taka
yɨvɨ ka'an ja Jesús kuu Cristo ni taji Yandios,
ja ndiso jniñu ña'nu ya, ti ka ka'an ja ni kii
Cristo Jesús jiin yɨkɨ kuñu ya nanu ɨɨn yɨvɨ,
ti yɨvɨ un kuu ja ka'an ndaa nava ni ta'u
Espíritu Yandios jniñu. 3 Ti taka yɨvɨ ja ka'an
ja Jesús tu ni kii ya jiin yɨkɨ kuñu ya, ti tu
ni ta'u Espíritu Yandios jniñu nuu yɨvɨ un.
Ti yɨvɨ un kuu ja jito u'u Cristo. Ti ja ni
ka jiniso'o ra ja kii yɨvɨ un, ti vijna ja ni ka
kenda ndixia nuu ñuyɨvɨ.
4 Se'e ri naa ra, ro'o ka kuu se'e Yandios
ti ni ka kundee ra jiin yɨvɨ ka xndoña'an un.
Ti tu ni ka xnda'u i ro'o naa ra, chi vanua
kuña'nu ga Espíritu Yandios, ya kancha jiin
ra, ti Espíritu Yandios kuu ja kuña'nu ga
nuu espíritu kancha nuu ñuyɨvɨ ja'a. 5 Ti yɨvɨ
ka xndoña'an un, ɨɨn nuu kanda i jiin yɨvɨ
ñuyɨvɨ ja'a. Ja yukan kuu ja ka ka'an i mani
jnu'un iyo nuu ñuyɨvɨ ja'a, ti yɨvɨ ñuyɨvɨ ja'a
chi ka chunso'o jnu'un ka ka'an i. 6 Ko ru'u
naa ri, ja ni tatu Yandios ɨɨn jniñu nuu ri
ja na ka'an ri jnu'un ya. Ti taka se'e ya ja
ka yɨ'ɨ jiin ya, ka chunso'o i jnu'un ka ka'an
ri. Ti yɨvɨ ja tu ka yɨ'ɨ jiin ya, tu ka kuu
se'e ya, ni tu ka chunso'o jnu'un ka ka'an
ri. Ti sia'an nakuni yo nau kuu ja ka ka'an
nava ka'an Espíritu Yandios, ti nau kuu ja ka
ka'an nava ka'an espíritu xndoña'an.

Maa Yandios kuu jnu'un nda'u ini

7 Ñani naa ra, na kunda'u ini nuu jna'an
yo, chi jnu'un un vaji nuu maa Yandios. Ti
taka ja ka kunda'u ini nuu jna'an un, ka
kuu se'e Yandios. Ti ka chaku ini nau kuu
Yandios, jiin nava ka'an maa jnu'un ya. 8 Ti
yɨvɨ ja tu ñunda'u ini tu jini jnu'un Yandios,
ja Yandios kuu maa jnu'un nda'u ini. 9 Vijna
ti ni ka chaku ini yo ja ni kenda ndijin nasa
ni kunda'u ini Yandios yo'o, chi ja ni taji ya
Se'e ya vasu vajnu'un ni se'e ya iyo, ja ni
kii ya un nuu ñuyɨvɨ, ti ya yukan sa'a ja na
kuchaku yo sia'an ni ga. 10 Ti sia'an chaku ini
yo nava kuu maa jnu'un nda'u ini. Chi vasu
tu ni ka kunda'u ini yo Yandios, ko maa ya,
chi ni kunda'u ini ya yo'o ja ni taji ya Se'e
ya ni kii ya, ja na kuu ya nava na kenchaa ya
kuachi yo. Ti yukan ni ndumani ya jiin yo
nava tukaa kuɨtɨ ini ya nuu yo sɨkɨ kuachi
yo. 11 Ñani naa ra, nu siukan ni kunda'u ini
Yandios yo'o, ti suni siukan na kunda'u ini
nuu ñani jna'an yo naa yo. 12 Ni ɨɨn yɨvɨ tu ni
jini kuɨtɨ i nuu Yandios, ko nu ka kunda'u ini
jna'an yo, yukan stuu yo maa yo ja kancha
Yandios jiin yo. Ti jiin jnu'un kunda'u ini
un ni ka kuñɨɨ ini yo jiin jnu'un ya. 13 Sia'an
na ti sa ni jini ndaa yo ja kancha Yandios
jiin yo, ti ka yɨ'ɨ yo jiin ya, chi maa ya ja

ni ja'a ya Espíritu ya nuu yo. [14] Ti maa ri,
ja ni ka jini ndixia ri, ti ka ja'a ri jandaa ja
maa Tata yo Yandios ni taji ya Se'e ya ni kii
ya, ja ni kii nama ya yɨvɨ nuu ñuyɨvɨ naa
i. [15] Nu nau ɨin yɨvɨ na kee yu'u i ja Jesús
kuu maa Se'e Yandios, ti yɨvɨ un yɨ'ɨ ndixia
i jiin Yandios, ti suni kancha maa ya jiin
i. [16] Nu ndɨ'ɨ yukan ni ka kandixia yo, ti ni
ka jini ndaa yo ja kunda'u ini Yandios yo'o,
chi maa ya kuu jnu'un nda'u ini. Taka yɨvɨ
ka kunda'u ini jna'an, ka yɨ'ɨ i nda'a maa
Yandios, ti suni maa ya kancha ya jiin yɨ.
[17] Nu sia'an ja ni kukutu jnunda'u ini un jiin
yo, ti ja iyo jnu'un ndee ini yo nuu Yandios,
ti tukaa yu'u yo ja kuu kɨvɨ na chaa juicio
ñuyɨvɨ. Ti vasu kancha yo nuu ñuyɨvɨ ja'a,
ko tu yu'u yo ja kii juicio un, chi ka jika yo
nava ni xna'an maa Jesús yo'o. [18] Nu sia'an
ja iyo jnundee ini ja kunda'u ini Yandios
yo'o, ti tukaa yu'u yo, chi maa jnunda'u ini
un chajiyo jnuyu'u un kua'an. Chi nu yu'u
ini yo, ti yukan sa'a ja vaji nundo'o nuu yo.
Ja yukan kuu ja nu nau yɨvɨ ka yu'u ini i,
yɨvɨ un ti kukutu ga ini i jiin jnunda'u, ja na
kunda'u ini nuu jna'an i.

[19] Ti yo'o ka kuu ini yo nuu Yandios, chi
xnaka maa ya ni kunda'u ini ya yo'o. [20] Ko
nu ɨin yɨvɨ kandixia Jesús na kachi i: "Ru'u,
chi kuu ini ri nuu Yandios", kachi i. Ko
jito u'u i ñani jna'an i, ti so xndoña'an i ja
sia'an. Chi vasu nde'e i nuu ñani jna'an, ko
tu kunda'u ini i, ¿Ti nasa kuu kachi i ja kuu
ini i nuu Yandios ja sia'an nu tuja'i kuni i
nuu ya nusa? [21] Ti maa Yandios ni ta'u ɨin
jniñu ja'a nuu yo: Nu ɨin yɨvɨ na kuu ini nuu
Yandios, ti suni sia'an na kunda'u ini i nuu
ñani jna'an i.

Jiin jnu'un kandixia ti kundee yo

5

[1] Taka yɨvɨ ka kandixia ja Jesús kuu Cristo,
ja ni taji Yandios ja ndiso ya jniñu ña'nu, ni
nduu i se'e Yandios. Chi nu kuu ini yo nuu
ɨin chaa kuu tata, ti suni na kuu ini yo nuu
se'e da. [2] Chi nu kuu ini yo nuu maa Yandios,
ti jandatu yo jniñu ta'u ya. Ti suni sia'an na
kunda'u ini yo nuu yɨvɨ ka kuu se'e ya, chi ja
ka yɨ'ɨ i jiin ya. [3] Chi ja kuandatu yo jniñu ni
ta'u ya, yukan kuu ja kuu ini yo nuu maa ya,
ti jniñu ni ta'u ya ansu kundiso yo ja kachi
yo ja vee. [4] Ti taka yɨvɨ ja ka kuu se'e Yandios
ja ni ka kundee i jiin taka jniñu kue'e iyo
nuu ñuyɨvɨ, ti jnu'un ni ka kandixia yo un
kuu jnu'un ja ni ka kundee yo sɨkɨ ñuyɨvɨ.
[5] ¿Ti nau kuu ja kundee jiin taka jniñu kue'e
ka iyo nuu ñuyɨvɨ nusa? Suu yɨvɨ kandixia
ja Cristo Jesús kuu maa Se'e Yandios.

Jnu'un kua'a jandaa sɨkɨ Se'e Yandios

[6] Ti Jesús kuu Cristo ja ni taji Yandios ja na
kundiso ya ɨin jniñu ña'nu, ti ni kundaa ja
kundiso ya jniñu ña'nu un nuu ni janducha
ya jiin nducha jiin kɨvɨ ni jatɨ ya nɨñɨ ya nuu
nda'a cruz. Ansu jiin nɨnɨ nducha, chi ni
kuu nducha jiin nɨñɨ ja ni ka ja'a jandaa.
Ti suni maa Espíritu kuu ja kua'a jandaa
sɨkɨ jniñu ya, chi Espíritu yukan kuu ja ja'a
jandaa ndixia. [7] Ti sɨkɨ jniñu ña'nu un iyo
uni testigo ja ka ja'a jandaa undi nuu andɨvɨ.
Ti yukan kuu maa Tata yo Yandios, Se'e ya
ja kuu jnu'un un, jiin Espíritu Santo. Ti ndɨ
uni jnu'un ja'a kuu ɨin ni ga. [8] Ti suni iyo
uni sɨkɨ jniñu ja'a nuu ñuyɨvɨ. Yukan ka kuu
maa Espíritu, jiin nducha na ni janducha
Jesús, jiin nɨñɨ na ni ji'i ya. Ti ndɨ uni un,
ɨin ni ka ka'an. [9] Nu ka janta'u yo nuu yɨvɨ
ka ja'a jandaa, ti ndoo tu kuanta'u yo suni
nuu jnu'un maa Yandios ja kuña'nu ga, ti
yukan kuu ja kanuu ga. Yukan kuu ɨin maa
jnu'un ndaa ja ka'an maa Yandios ja kuu
Se'e ya. [10] Yɨvɨ kandixia ndaa se'e Yandios,
iyo jnu'un ndaa ja'a ini añu i. Ti nau ja tu
kandixia jnu'un ndaa ka'an Yandios, ti chaa
xnda'u ña'an skonani i ya, chi tu kandixia
i jnu'un ni ka'an ya ja sɨkɨ Se'e ya. [11] Ti
ja'a kuu jnu'un ndaa ni ja'a ya nuu yo ja
na kuchaku yo sia'an ni ga jiin ya. Chi ja
ni siuku Se'e ya jniñu un na ni ji'i ya ja
kuu yo ja na kuchaku yo jiin ya. [12] Ti yɨvɨ
kandixia ndaa Se'e Yandios, ja ni nita'u i
ja na kuchaku i jiin ya, ko yɨvɨ tu kandixia
ndaa Se'e ya, tu ni nita'u i ja na kuchaku i
jiin ya.

Jnu'un sandɨ'ɨ ni ga

[13] Chaa ri tutu ja'a nuu ro'o ja kandixia
ndaa ra Se'e Yandios, nava na kuni ndaa ra
ja iyo ta'u ra ja na kuchaku ra sia'an ni ga
jiin ya.

[14] Ni ka iyo jnundee ini yo nuu Yandios,
chi ka jini yo ja nu na kakanta'u yo nuu
maa ya ja na kua'a ya nau ja kuni yo, ti nu
jini maa ya ja nandɨ'ɨ yo, ti chunso'o jnu'un
jikanta'u yo. [15] Ti nu ni jini yo ja chunso'o ya

jnu'un ka jikanta'u yo nuu ya, ti kuni ndaa
yo ja ni'in yo taka ja ni ka jikan yo nuu ya.
[16] Nu nau ro'o ni ka jini ɨɨn ñani jna'an
ra, ja ka sa'a da ɨɨn kuachi, ko nu ansu ɨɨn
kuachi ni'in ja na kuū da kuu, ti kuni ja na
kakanta'u ra nuu Yandios ja kuu maa da, ti
maa ya na nakua'a ya ja na kuchaku da, nu
ansu ɨɨn kuachi ni'in ja kuū da kuu. Yukan
kuu ja nu iyo ɨɨn kuachi ni'in ja na kuū yɨvɨ
un, chi iyo ɨɨn kuachi ja na xnaa yɨvɨ un ɨɨn
jinu ni, ko yukan na ti tukaa ka'an ri ja na
kakanta'u ja kuu kuachi un. [17] Taka jniñu ja
tu ɨɨn nuu jiin jniñu ni ta'u maa Yandios kuu
kuachi, ko iyo kuachi ja ti xnaa yo'o ɨɨn jinu
ni.
[18] Ka jini yo ja yɨvɨ ka yɨ'ɨ nda'a Yandios ja
kuu ya Tata i, yɨvɨ un tu ka sa'a i kuachi, chi
maa Se'e Yandios jito yɨvɨ un nava tu kuu
kue'e ndeva'a kui'na un maa i. [19] Ja ka jini yo
ja Yandios yɨnda'a yo'o ja ka kuu yo se'e ya,
ti kui'na un kuu ja yɨnda'a nɨ ñuyɨvɨ. [20] Suni
ka jini yo ja ni kii Se'e Yandios, ti ni ja'a ya
inijnuni yo ja na kuni ndaa yo nau kuu maa
Se'e Yandios. Ti ka yɨ'ɨ yo jiin maa ya, ka'an
ndaa yukan, ti yaa yukan kuu Cristo Jesús,
maa Se'e Yandios. Chi yaa yukan kuu maa
Yandios chaku, ti maa ya kuu ja sa'a ja na
kuchaku yo sa ni.
[21] Ro'o, se'e ri naa ra, xnaa jnu'un ka
kandixia taka santu ja ni ka sa'a yɨvɨ jiin
nda'a i un.
Ti sia'an na koo.

Tutu kuu uu ni chaa apóstol Juan

Jnu'un ndaa jiin jnu'un kuu ini

1 Ru'u Juan, kuu ri ɨɨn chaa kuña'nu, chaa
ri tutu ja'a nuu ña'an ni nakaji Yandios ja
na kuu ña kua'a yo, ti suni nuu se'e ña, ja
kunda'u xaan ini ri. Ti ansu nɨnɨ ru'u, chi
kuni taka yɨvɨ ni ka nakuni jnu'un Cristo
Jesús. 2 Ti kunda'u ini ri ro'o naa ra, chi
ni nduu ɨɨn nuu ini yo jiin jnu'un Jesús, ti
jnu'un un kancha jiin yo vijna, ti kuncha jiin
yo ja kuu saa ni. 3 Chi jandaa ndixia kuu ja
kunda'u ini Tata yo Yandios yo'o jiin Se'e
ya Cristo Jesús. Ti sia'an na kunda'u ini ya
yo'o ti na kukuee kunchuku yo. Nava na
kunchuku ndaa yo, ti na kunda'u ini jna'an
yo.
4 Kusɨɨ xaan ini ri chi ni ka ndejna'an ri
jiin sava se'e ra, ti ni jini ri ja ka siin da nava
ni ta'u maa Tata yo Yandios jniñu. 5 Vijna ti
ro'o, ja kuu ra kua'a ri, kanda'u ri jiin ra ja
na kava nda'u ini ra jiin ñani jna'an yo, ti
jnu'un ka'an ri ja'a, ansu ɨɨn jniñu jaa kuu,
chi ja ni ka jini yo jnu'un ja'a undi na ni ka
keja'a kandixia yo. Ti yukan kuu ja ka'an ri
ja'a. 6 Ti jnu'un kunda'u ini, jna'an un kuu ja
na kunchuku yo nava ni ta'u maa ya jniñu
nuu yo. Ti jniñu ta'u ya un ja ni ka jini ra
undi na ni ka keja'a ka kandixia ra. Ti ja na
siuku ra, yukan kuu ja na kunchuku mani ra
naa ra.

*S*ɨkɨ ja xndoña'an

7 Na kachi ndaa ri vijna ja nɨ tu'u nuu
ñuyɨvɨ ni ka kenda yɨvɨ ka xndoña'an, ti ka
ka'an i ja Cristo Jesús tu ni kii ndixia ya jiin
yɨkɨ kuñu ya nanu ɨɨn yɨvɨ. Ti yɨvɨ ka'an
sia'an kuu i ɨɨn ja xndoña'an, ti kuu i ɨɨn yɨvɨ
jito u'u Cristo Jesús. 8 Yukan kuu ja koto va'a
maa ra naa ra nava tu xnaa ra jniñu ni ka
sa'a ra, ti na ni'in ndɨ'ɨ ra ya'u ra ja kuu nuu
jniñu un. 9 Chi nu ɨɨn yɨvɨ na ka'an kani'no
i nuu jnu'un ni xna'an Cristo Jesús, tu yɨ'ɨ
yɨvɨ un nda'a Yandios. Ko yɨvɨ na chu'un ini
chun añu jnu'un ni xna'an Cristo Jesús, ti
yɨvɨ un yɨ'ɨ i jiin Tata yo Yandios, ti suni jiin
Se'e ya. 10 Yukan na kachi ri nuu ra, ja nu
na jaa ɨɨn yɨvɨ ve'e ra, ti nu tu xna'an i maa
jnu'un ni xna'an Cristo Jesús, koto kuanta'u
ra yɨvɨ un ve'e ra, ni koto kanxia'u ra jiin
nava na ki'in. 11 Chi nu na kanxia'u ra jiin
yɨvɨ un, ti kuanta'u ra jnu'un ka'an i, ti ɨɨn
ni kuu ra jiin yɨvɨ un ja sia'an.

Jnu'un sandɨ'ɨ ni ga

12 Ti sia'an iyo kua'a ga jnu'un kuni xn-
daku ri nuu ra naa ra, ko tu kuni ri chaa ri
jnu'un ja'a nuu ɨɨn tutu, chi kuni ri jaa maa
ri ja nde'e ri ro'o naa ra, ti nava yukan na
ndajnu'un va'a yo naa yo, ti nava sia'an na
kusɨɨ kuu va'a ini yo.
13 Suni sia'an, taka se'e ku'u ra kanchuku
ja'a, ja ni nakaji Yandios ja na kunukuachi
nuu ya, kachi i ja na sandee ini ra. Ti sia'an
na koo.

Tutu kuu uni ni chaa apóstol Juan

Ka ka'an va'a yɨvɨ sɨkɨ chaa nani Gayo

1 Ru'u Juan, kuu ri ɨɨn chaa kuña'nu, chaa
ri tutu ja'a nuu chaa ka jini mani ri jiin
ja nani Gayo, ti kunda'u ndixia ini ri da.
2 Kunda'u ini ri ro'o ñani Gayo, ti jikanta'u ri
nuu Yandios ja va'a na ki'in taka jniñu sa'a
ra, ti na koo ndendajnu va'a ini ra. 3 Ni kusɨɨ
xaan ini ri na ni kikoyo sava ñani jna'an yo
naa da, ti ni ka jani da jnu'un nuu ri, ja ndaa
iyo kuɨtɨ ini ra siuku ndaa ra jnu'un Cristo
Jesús, ti va'a kancha ra jiin jnu'un ndaa un.
4 Ti jiin jnu'un yukan na ti ni kusɨɨ xaan ga
ini ri, chi ni jini ndaa ri ja kanchuku ndaa
nava iyo maa jnu'un Cristo Jesús. Sia'an na
kachi ri, chi sa'a ri nanu ja se'e ri ka kuu ra.
5 Kunda'u ini ri ro'o ñani, chi iyo kuɨtɨ ini
ra kunukuachi ra nuu ñani jna'an yo naa
da, chi chindee xaan ra maa da naa da, ti
ni'in ga chindee ra chaa vekoyo ɨnga ñuu.
6 Ti chaa un ni ka nakani jnu'un nuu ñani
jna'an yo ka ndututu ka skua'a i ja'a, ja
sia'an ñunda'u xaan ini ra ñani jna'an yo
naa da. Ti va'a sa'a ra ja sia'an ñani. Ti
siin koto va'a ra chaa un jiin sava'ni ga ja
ka nandɨ'ɨ da ja kuu ichi, ti chindee chituu
ra maa da naa da nava kuni maa Yandios.
7 Chi chaa un, nɨ ini nɨ añu da ni ka kɨvɨ da
ichi Yandios ja na junukuachi da nuu Jito'o
Cristo Jesús, ti tu ni ka janta'u da ja kaji
da nuu yɨvɨ tu ka kandixia Cristo Jesús. 8 Ja
yukan kuu ja ka'an ri, ja na chindee yo chaa
un naa yo. Ti sia'an na chindejna'an yo jiin
chaa un nuu jniñu Cristo Jesús.

Sa'a ndeva'a Diótrefes

9 Ni chaa ri ɨɨn tutu nuu yɨvɨ ka skua'a
un, ko Diótrefes tu janta'u da jniñu ta'u
ri, chi kuña'nu maa da nuu yɨvɨ un kuni
da. 10 Ko nu na ki'in maa ri nuu kancha da
un, ti yukan na kajnu'un ri da ndoo kuu ja
ka'an da sɨkɨ yo jiin jnu'un xndoña'an. Ti
tu kuva'a ini da jiin un, chi su'va vi'ga sa'a
da. Nu ni ka jakoyo sava chaa ka kandixia
yukan, ti tu janta'u da chaa, ti jasɨ da ja ni ɨɨn
yɨvɨ tu kuanta'u chaa un naa da, chi nu nau
chaa na kuanta'u chaa un naa da, ti keni'in
da chaa ja na ki'in da, ti tukaa ja'a da jnu'un
ja najna'an chaa un jiin da.

11 Ñani, koto sa'a ra nanu sa'a chaa un.
Su'va na chu'un ini ti kukutu ini jiin ɨɨn
jniñu va'a, chi na kachi ri: Yɨvɨ jitu ndi'i ini
jiin jniñu va'a un, kuu i se'e Yandios, ko yɨvɨ
sa'a ndeva'a va tu nakuni kuɨtɨ i nau kuu
Yandios.

Jniñu va'a ni sa'a Demetrio

12 Tendɨ'ɨ ñani jna'an yo ka janjnu'un i
jniñu sa'a Demetrio, chi jandaa ndixia kuu
ja iyo ndaa jniñu sa'a da. Yukan kuu ja na
ka'an va'a yo sɨkɨ da, chi ka nde'e yo ja iyo
va'a jniñu sa'a da, ti maa ra ja ka jini ra ja ka
ka'an ndaa ri.

Jnu'un sandɨ'ɨ ni ga

13 Ti sia'an iyo kua'a ga jnu'un kuni kachi
ri nuu ra, ko tu kuni ri chaa ri jnu'un ja'a
nuu ɨɨn tutu, 14 chi yachi ni kuaja ri nuu
kancha ra, ti sa na ndajnu'un yo jiin ndusu
yu'u yo.
15 Ti na kukuee kuncha ra. Ti “sandee
ini ra”, kachi taka ñani jna'an yo kanchuku
ja'a. Kava va'a ini ti kanxia'u ra jiin ndɨ ɨɨn
ndɨ ɨɨn ñani jna'an yo kanchuku yukan, ja
kachi ru'u. Ti sia'an na koo.

Carta ni chaa Judas

1 Ru'u kuu Judas, ñani Jacobo, ti
junukuachi ri nuu Jesús, ya kuu maa Cristo.
Ti chaa ri tutu ja'a nuu ra naa ra, ro'o ja
ni nakaji maa Tata yo Yandios, ro'o ja ni
kunda'u ini ya. Ti Cristo Jesús, jito va'a ya
ro'o naa ra, chi vanua nda'a maa ya ka yɨ'ɨ
ra. 2 Ti ñukuu ini ri ja na kunda'u ga ini ya
ro'o, nava na kukuee kunchuku ra. Na koo
jnu'un mani ini ra jiin ya naa ra, ti nava
sia'an na ndumani xaan ga ya jiin ra. Ti na
nakaya jnumani ini yukan nuu ra naa ra.

Sɨkɨ chaa ka ka'an jnu'un xndoña'an

3 Ñani, ja ni kuu na'an ndo'o xaan ini ri
ja chaa ri ɨɨn tutu nuu ra naa ra, sɨkɨ ja ni
nakaji Yandios yo'o ja ka kandixia ndaa yo
jnu'un Jesús, ya ni kii nama yo'o. Ko vijna
ti ni nakani ini ri ja kanuu kuu ja na chaa
ri ɨɨn tutu ja'a nuu ra naa ra. Ti ja'a na
xndaku ri ja na nakutu ini ra ti koto kasɨ yɨvɨ
ja ka kandixia yo jnu'un Jesús, chi yukan
kuu maa jnu'un ndaa. Ti ɨɨn jinu ni ni stuu
maa Yandios jnu'un ndaa un nuu yɨvɨ ya.
4 Ko vijna, ti sava chaa ka najna'an jiin ra un,
ka ka'an da ja ka kandixia da Jesús, ko tuu.
Chi ka kuni da xnda'u da ro'o naa ra. Ka
yɨsɨkɨnchaa da Yandios jiin jniñu kue'e ka
sa'a da un. Chaa ndeva'a kuɨtɨ ka kuu da, chi
ka ka'an da ja kunda'u ini Yandios yo'o, ti tu
kua'a ya nundo'o kondo'o yo, kachi da naa
da. Ti ka ka'an ndeva'a da sɨkɨ yo ja sia'an,
chi tu ka janta'u da ja Jito'o Jesús kuu Cristo,
ya kuña'nu nuu yo. Ko sɨkɨ chaa un, undi
jana'an ja ka'an tutu ii ja jna'nu ndatu da ja
sɨkɨ jniñu kue'e ka sa'a da.

5 Ti vijna, vasu ja ka jini va'a ra, ko na
naxndaku tuku ri nava ni sa'a Yandios. Chi
ni nama ya yɨvɨ ñuu Israel najana'an. Ni
chindee ya i na ni ka kee i ñuu Egipto
kuankoyo i. Ti vasu siukan ni kuu, ko kuee
ga ti ni xnaa ya sava yɨvɨ un ja tu ni ka
kandixia i jnu'un ya. 6 Ti suni ka jini ra nava
ni sa'a Yandios jiin ángel ya ja ni ka xndoo
i jniñu ni ka ndiso i andɨvɨ un. Ni chindasɨ
ya ángel un, ti yukan kundatu da undi na
jaa kɨvɨ ka'nu ga ja xndichi ya maa da naa
da. Ti ni ju'ni ya chaa un jiin cadena ka'iin
undi nuu kunu ga ñuñaa ja kuu saa ni. 7 Ti
suni ni ja'a Yandios nundo'o ni ka ndo'o yɨvɨ
ñuu Sodoma jiin ñuu Gomorra jiin sava ga
ñuu ka'iin yajni. Chi suni ni ka sa'a ndeva'a
da nanu ni sa'a ángel un undi na jana'an ga.
Chi ni ka jika xaan i jiin jnu'un sɨɨ ini, ti ni
ka sa'a i taka nuu kuachi ndeva'a xaan. Ti
ni ka ni'in i ɨɨn nundo'o ja ni taji ya ñu'un ti
ni ka kayu i, ti yukan na nde'e yo ja sia'an
kondo'o yɨvɨ nundo'o, ti kayu i ja kuu saa ni.

8 Ti chaa ka xnda'u ja ni ka kɨvɨ da jiin ra
naa ra un, vasu ja ka jini da ja yukan kuu
nundo'o ja'a Yandios, ko tu ka yu'u da, chi
ka ka'an da ja ɨɨn jani ni xna'an nuu da. Ka
ka'an da ja ka ndiso jniñu da ja na sa'a da
sava'ni ga ja kuu ini maa da. Ti ka jañu
ni'no da yɨkɨ kuñu da jiin jnu'un sɨɨ ini, ka
skexiko da taka ja ka ndiso jniñu, vasu ja
ka'iin nuu sukun xi ja iyo nuu ñuyɨvɨ. Ti
ka ka'an ndeva'a kuɨtɨ da sɨkɨ ángel ja ka
kuña'nu nuu sukun un. 9 Vasu ansu sia'an
ni sa'a ángel kuña'nu ga Miguel kɨvɨ ni ka
kanaa sa jiin ja'u'u un sɨkɨ yɨkɨ kuñu Moisés
na ni ji'i da. Chi tu ni ka'an ndeva'a da,
ni tu ni chundee ini da ja ka'an ndeva'a
da sɨkɨ ja'u'u un, ja kankuachi ya sɨkɨ. Chi
su'va ni kachi da: “Maa Jito'o, na nduxaan
da nuu ra”, ni kachi Miguel. 10 Ko chaa ka
xndoña'an un chi ka ka'an ndeva'a da sɨkɨ
taka ja tu ka jini da. Ti taka nuu ja ka ñava'a
da sɨkɨ ja sia'an kanda da, nanu kuɨtɨ yuku
ka kuu da. Ti ja yukan kuu ja na jna'nu
ndatu da, ti naa da ja kuu saa ni.

11 Xaan ga nda'u maa da ja sia'an, chi tu ka
jandatu da nuu Yandios nanu ni sa'a Caín.
Ti sɨkɨ ja ka ndiyo ini da ni'in da xu'un,
nanu ni sa'a Balaam. Ti ka xna'an da jnu'un
jna'nu ndatu, nanu ni ndo'o Coré, chi ni ji'i
da, ko kuachi ja ni nduni'in ini da sɨkɨ jnu'un
Yandios.

12 Taka chaa ka xnda'u ja'a, ja ka xna'an
da jnu'un xndoña'an, nu ni ka ndututu da
jiin ra nuu ka yaji ra staa naa ra. Ti ka sa'a
kata da maa da ja na kukanuu ra naa ra. Chi
nanu ka yaji da ti ka ji'i da, ko tu ka ndo'o
ini da nasa kaji ɨnga yɨvɨ, chi nɨnɨ ja kuu maa
ni kuu ja ka ndɨ'ɨ ini da ja na kaji va'a da. Ti
jnu'un ka xna'an da un, tu nijniñu kuɨtɨ, chi
kuu nanu ɨɨn viko nu ni nukuita, ko chaa ɨɨn
tachi ti kua'an ni jiin, ti tukaa ni kuun sau.
Ti suni ka kuu da nanu ɨɨn yujnu ja tu ja'a
nde'e, ti ni ichi undi yo'o, ti tukaa na kuu ja
nene numa. 13 Sa'a yo nanu sa'a. Nu kee ɨɨn
tachi sau xaan nuu nducha mar, ti ndokuɨñɨ
nducha nuu mar un, ti keni'in taka ja jña'an

ñu'un nuu mar un. Suni sia'an kuu jnu'un
ka ka'an chaa ka xndoña'an un, chi mani
jniñu ja'a jnukanuu ka sa'a da. Ti ka kuu da
nanu chuxini ja ni sana ichi ki'in, chi ni tu
jini yo nanu ki'in. Ti ja iyo tu'va ɨɨn nuu ñaa
kuɨtɨ nuu kinkoyo chaa ka xndoña'an un ja
kuu saa ni.
14 Sa'a yo nanu. Undi na ni kaku Enoc,
chaa kuu iñu ja ka ndikun jata Adán, ni kuu
da ɨɨn profeta ja ni ka'an jnu'un vaji nuu
maa Yandios nuu yɨvɨ naa i. Suni ni ka'an
da sɨkɨ chaa ka xnda'u un, ti ni kachi da:
"Maa Jito'o ni naxna'an nuu ri, ti ni jini ri
ja vaji ya jiin tɨjnɨ mil tajnu ya. 15 Xndichi
ya tendɨ'ɨ yɨvɨ, ti ka'nu ndatu ya yɨvɨ kanda
kua'an kanda vaji. Chi tu ni ka jandatu i nuu
Yandios ja ni ka nduni'in ini i nuu ya. Chi ni
ka ka'an xaan i jnu'un ndeva'a sɨkɨ ya", ni
kachi Enoc. 16 Taka chaa ka xnda'u ja'a, chi
mani ka ka'an da ja kuu taka ja ka kuña'nu
nuu maa da. Ka ka'an da sɨkɨ Yandios, ti ka
ka'an da sɨkɨ chaa ka ndiso jniñu nuu ñuyɨvɨ
ja'a. Ka kuu ichi ini da jnu'un Yandios jiin
chaa ka ndiso jniñu nuu ñuyɨvɨ ja'a. Nɨnɨ ka
siin da jiin jnu'un kuachi ini. Ka ka'an vixi
xaan da ja mani jnu'un ndaa ka xna'an da,
vasu mani jnu'un xndoña'an kuu. Ka ka'an
yɨñu'un da jiin yɨvɨ nava na ni'in da jaku ja
ka ñava'a yɨvɨ naa i.

Xndaku Judas ja tu nukoyo yɨvɨ nuu kuachi

17 Ko ro'o naa ra ñani, nuku'un ini taka
jnu'un ni ka xna'an chaa ni ka kuu apóstol
nuu maa Jito'o Cristo Jesús. 18 Chi ni ka ka'an
da: "Ja nu kuan ndɨ'ɨ kɨvɨ, ti kikoyo chaa
ka'an kata sɨkɨ jnu'un Yandios, ti sa'a da
jniñu ndeva'a kuɨtɨ ja ka ndiyo ini maa da, ti
ansu jniñu ja kuni maa Yandios." Sia'an ni
ka kachi apóstol. 19 Ti chaa ka xnda'u ja'a jiin
jnu'un vixi nduxii, ka sa'a yu'u da ja ka kuni
da ja na kusɨɨn ra naa ra, ti na koo sɨɨn sɨɨn
yɨvɨ ka kandixia jiin ra naa ra. Ko mani ka
siin da jiin jnu'un kuachi ini, chi tu kancha
Espíritu Yandios jiin da naa da.
20 Ko ro'o ñani, vi'i ga na kukutu ini ra
jiin jnu'un kuandatu nuu jnu'un iyo ndaa
nava ka kandixia ra, chi maa Yandios ni ja'a
jnu'un un nuu ra naa ra. Ti va'a chi kancha
Espíritu Santo jiin ra, ti kakanta'u naa ra
nava kuni maa Espíritu ya. 21 Kukutu ini,
nuku'un ini ja sɨkɨ ni kunda'u ini Yandios
ro'o naa ra. Koto naa ini ra jnu'un un ja
kundatu ra undi na jaa kɨvɨ ja kɨvɨ ra nuu
kuchaku ra jiin Jito'o Jesús, ya kuu Cristo, ti
kunchuku ra jiin ya ja kuu saa ni. Chi yukan
sa'a maa ya sɨkɨ ja ni kunda'u ini ya yo'o.
22 Sɨkɨ jnu'un xndoña'an ja ka xna'an chaa
un, ti ka iyo sava yɨvɨ ja so ka skuiko xini i,
chi ka ndo'o ini i ja nau ichi va'a ga ja ki'in
i. Ko ro'o, nduku nasa xndaku vii ra jnu'un
ya nuu yɨvɨ ja tuja'i kujnuni va'a ini. Nduku
nasa kandixia i sa'a ra naa ra. 23 Kukutu ini ti
nduku nasa nama ra sava ga yɨvɨ nuu kuachi
i, nanu ja keni'in ra i nuu ñu'un. Ti kunda'u
ini sava ga yɨvɨ un ti chindee ra i. Koto kɨvɨ
nduu kuɨtɨ ra jiin kuachi i, chi nanu kuu ɨɨn
sa'ma jña'an xaan, sia'an kuu yɨvɨ yɨ'ɨ jiin
kuachi i. Yukan kuu ja kani ini, ti koto kɨvɨ
nduu ra jiin kuachi i nu kuni nama ra yɨvɨ
un.

Jnu'un sandɨ'ɨ ni ga

24 Vijna ti na ka'an yo ja maa ɨɨn ni Yandios
kuu ya koto va'a ro'o naa ra nava tu nukoyo
ra nuu kuachi. Chi maa ya nakana ro'o ja na
jakuɨñɨ ra nuu ya, ansu ja jna'nu ndatu ra.
Na jakuɨñɨ ra nuu ya, nuu vii xaan kuña'nu
ya. Ti kɨvɨ yukan, na ti ndusɨɨ xaan ini ra jiin
ya. 25 Ti na ka'an yo ja maa ɨɨn ni maa ya kuu
Yandios ndichi, ja vii xaan kuña'nu ya sɨkɨ
ja ni sa'a ya ɨɨn jniñu ña'nu jiin Jito'o Jesús,
ya kuu Cristo ja ni kii nama ya yo'o. Ti ta'u
yo jniñu nuu nɨ tu'u ñuyɨvɨ undi na jana'an
xaan, ti undi vijna, jiin undi ja kuu saa ni.
Ti sia'an na koo.

Jniñu ja koo ja ni jini ndijin Juan

Jniñu ja koo

1 Jnu'un ja'a kuu ja ni kachi Yandios nuu
Jesús, ja maa ya kuu Cristo. Ti ni nakachi
ya jnu'un un nuu yɨvɨ kandixia, yɨvɨ ja ka
junukuachi i nuu ya. Ti jnu'un ja'a xna'an
nasa koo taka jniñu ja kuan kuyajni. Chi
jandaa ndixia ja kuan kuyajni kɨvɨ ja jinu
taka jniñu un.

Ru'u Juan, junukuachi ri nuu ya, chi ja
yukan ni nakaji ya ru'u. Ti ni taji Yandios
ɨɨn ángel ja junukuachi nuu ya, ja na xna'an
ya ru'u nasa koo taka jniñu yukan. 2 Vijna ti
ja'a ri jandaa sɨkɨ taka jniñu ja ni jini ndijin
ri un, ja jandaa ndixia kuu. Ni jini ri jnu'un
Yandios jiin taka jnu'un ni ka'an Jesús, ja
maa ya kuu Cristo. Sia'an ja'a ri jandaa sɨkɨ
taka ja ni jini ri.

3 Ti ru'u Juan, kachi ri ja kancha Yandios
jiin yɨvɨ ja ka'u i tutu ja'a nuu yɨvɨ ka
ndututu. Ti kancha ya jiin taka yɨvɨ ja ka
ñuso'o i jnu'un ja'a ja ni ka'an Yandios, ti
chu'un ini i. Chi ja kuan kuyajni kɨvɨ ja koo
taka jniñu ja yoso nuu tutu ja'a.

Chaa Juan tutu nuu ndɨ uxia tɨku'ni yɨvɨ
kandixia

4 Ru'u Juan, chaa ri jnu'un ja'a nuu ra naa
ra, nuu taka tɨku'ni yɨvɨ ka kandixia ja iyo
ini taka ñuu ja ka yɨ'ɨ jiin ñuu Asia. Ñukuu
ini ri ja vi'ga na kunda'u ini maa Yandios
ro'o naa ra, ti na kondee kosɨɨ ini ra nu
kunchuku ra ini ñuyɨvɨ ja'a. Maa ɨɨn ni maa
ya kuu sa'a yukan chi maa ɨɨn ni maa ya
kuu Yandios ja iyo vijna, ti ni iyo ya undi
na jan'an ni ya'a, ti koo ya ja kuu saa ni.
Ti ñukuu ini ri ja suni sia'an sa'a ndɨ uxia
Espíritu ja kajin jiin ya yu'u mesa nuu ta'u
Yandios jniñu. 5 Ti ñukuu ini ri ja suni sia'an
sa'a Jesús, ja maa ya kuu Cristo, ja ka'an
ndaa kuɨtɨ ya. Xnakan maa ya ni nandoto
nuu ñuji'i, ti kuña'nu ga maa ya nuu taka
ga chaa ña'nu ja iyo nuu ñuyɨvɨ.

Maa ya kuu ja kunda'u ini yo'o, chi ni
jatɨ ya nɨñɨ ya ja ni chunaa ya yo'o nuu
kuachi yo. Maa ya ni sa'a ja ni nduu yo
yɨvɨ ya ja ta'u yo jniñu jiin ya. 6 Ni sa'a ya
ja taka yo ni nduu sutu ja sajniñu nuu Tata
ya Yandios. Yukan kuu ja na ka'an yo ja vii
xaan kuña'nu ya, ti na ta'u ya jniñu nuu nɨ
tu'u ja kuu saa ni. Sia'an na koo.

7 Chunso'o va'a ra nuu jnu'un ja'a chi
nchaa Cristo nuu viko, ti ndɨ'ɨ yɨvɨ kuni i
nuu ya, ti undi yɨvɨ ni ka ja'ni ya kuni i
nuu ya. Yukan ti taka yɨvɨ nɨ ka'nu ñuyɨvɨ,
ndukui'ya ini i ti nakani xaan ini i ja tu ni
kandixia i ya. ¡Yukan kuu ja koo! 8 Yandios
ja vii xaan kuña'nu ya nuu nɨ tu'u ja iyo
kachi ya: "Ta'u ri jniñu nuu nɨ tu'u ja iyo,
undi nuu ni keja'a ñuyɨvɨ ti undi nuu xndi'i.
Ja yukan kuu ri nanu letra A jiin Z, nuu
keja'a ti nuu xndi'i, chi maa ri ni keja'a
ndɨ'ɨ ti maa ri sinu." Sia'an ka'an maa Jito'o
Yandios ja maa ɨɨn ni maa ya kuu Yandios
ja iyo vijna, ti ni iyo ya ja kuu saa ni ya'a, ti
koo ya ja kuu saa ni.

Ni jini Juan ja vii kuña'nu Cristo

9 Maa ri kuu Juan ti chaa ri jnu'un ja'a
nuu ra naa ra. Ru'u kuu ñani ra ja suni yɨ'ɨ
ri nda'a Jesús, ya kuu Cristo. Suni sia'an
nanu ka ndo'o ro'o naa ra sia'an ni ndo'o ri
nundo'o sɨkɨ ja ka kandixia yo Jesús. Ɨɨn nuu
ta'u jniñu Yandios nuu yo vijna, ti ɨɨn nuu
ja'a Jesús jnundee ini yo nava na kundee yo
nɨ kanchuku yo nuu ñuyɨvɨ ja'a, undi kɨvɨ
kɨvɨkoyo yo ñuu nuu ta'u Yandios jniñu. Ni
ka'an kaji ri jnu'un Yandios sɨkɨ Jesús. Ja
yukan ni ka jnɨɨ da ru'u ja kuu ri presu, ti ni
chu'un da ru'u undi nuu isla ja nani Patmos.

10 Ni kuncha ri yukan kɨvɨ domingo, maa
kɨvɨ ja nani kɨvɨ Jito'o. Ti ni jini ri ja ni ta'u
jniñu maa Espíritu nuu ri, ti ni jiniso'o ri ɨɨn
ja ni kana ko'o ichi jata ri nanu nu tɨvɨ ɨɨn
ndɨkɨ, 11 ti ni kachi:

—Chaa ra nuu tutu taka ja kuni ra. Ti taji
ra ki'in nuu ndɨ uxia tɨku'ni yɨvɨ ka kandixia
ja ka iyo ini taka ñuu ja ka yɨ'ɨ jiin ñuu
Asia, ini ñuu Efeso, jiin Esmirna, Pérgamo,
Tiatira, Sardis, Filadelfia, jiin Laodicea —ni
kachi.

12 Yukan ti ni ndeokoto ri ja kuni ri nau
ja ka'an jiin ri. Ti ja ni ndeokoto ri, ni jini
ri uxia candelero mani maa oro. 13 Ti ma'ñu
uxia candelero oro yukan kande ɨɨn ja kaa
nanu maa Se'e Yɨvɨ Ñuyɨvɨ. Ñu'un ya ɨɨn
sa'ma kani ja jinu undi nuu ja'a ya. Ti nu'ni
jika ya jiin ɨɨn cinturón oro.

14 Xini ya jiin ixi ya skuɨyɨ la'lɨ nanu ixi
rɨɨ, xi nanu yu'va. Nduchi ya kaa nanu yaa
ñu'un. 15 Ti ja'a ya kaa nanu kaa kuaan ja ni

ndu'va nuu horno. Ti ni'in xaan ka'an ya
nanu nu nɨ'ɨn kua'a xaan yucha na'nu. 16 Ti
yɨjnɨ ya uxia chuxini ini nda'a kua'a ya. Ti
nuu yu'u ya kenda ɨɨn espada xaan ja iyo uu
yu'u. Ti nuu ya kaa nanu nuu ndikandii nu
nandinchaa kua'a.
17 Ru'u Juan, nu ni jini ri maa ya, ti ni
nduva ri nuu ja'a ya nanu ndɨyɨ. Ti ni chaa
ya nda'a kua'a ya sɨkɨ ri, ti ni ka'an ya:
—Koto yu'u ra. Maa ri kuu Yandios ja iyo
undi na ti keja'a ga ñuyɨvɨ, ti koo ri ja kuu
saa ni vasu na ndɨ'ɨ taka ga ja iyo. 18 Yandios
chaku kuu ri. Ni ji'i ri ko ni nandoto ri, ti
vijna kuchaku ri ja kuu saa ni. Ja yukan
ndiso ri jniñu sɨkɨ taka nuu kue'e ja ka ji'i
yɨvɨ naa i. Ti ndiso ri jniñu nuu ñuji'i ja nava
kɨvɨkoyo i ti nava kekoyo i.
19 Nusa ti chaa ra nuu tutu taka ja ni jini
ra, jiin taka ja iyo vijna, jiin taka ja koo ichi
nuu. 20 Xna'an ri vijna nasa kuni ka'an uxia
chuxini ni jini ra ini nda'a kua'a ri, jiin nasa
kuni ka'an uxia candelero un. Uxia chuxini
un kuu uxia ángel ja yɨ'ɨ jiin uxia tɨku'ni yɨvɨ
ka kandixia. Ti uxia candelero un kuu uxia
tɨku'ni yɨvɨ ka kandixia —ni kachi ya.

*Junu'un ja kua'a nuu uxia t*ɨku'ni yɨvɨ
kandixia Jnu'un ja kua'a ñuu Efeso

2

1 Ni ka'an maa ya nuu ru'u Juan, ti ni kachi
ya:
—Chaa ra jnu'un ja'a na ki'in nuu ángel
tɨku'ni yɨvɨ kandixia ja kanchuku ñuu Efeso.
Ti chaa ra jnu'un ka'an ri ja'a, chi ru'u kuu
maa ya ja yɨjnɨ ndɨ uxia chuxini nuu nda'a
kua'a ri, ti jikonuu ri ma'ñu uxia candelero
oro. 2 Sia'an chiso ra: "Ja jini ri taka jniñu
va'a ka sa'a ra, chi ka jitu ndi'i ini ra jiin
jniñu ra, jiin ja ka sino ra taka jniñu ka sa'a
ra. Ti jini ri ja tu ka ja'a ra jnu'un ja kɨvɨ
yɨvɨ ndeva'a ma'ñu ra. Suni jini ri ja tu ka
janta'u ra chaa ka xnda'u ja ka ka'an da ja
kuu da apóstol, ti ka jini ndaa ra ja mani
chaa xndoña'an ka kuu da. 3 Ni kundee ra
ni ka ndo'o ra nundo'o ja ru'u, jiin ja tu ni
ka kuita ini ra jiin jniñu ra.
4 Ti vasu yukan, ko iyo jaku ja ka'an ri jiin
ra, chi tukaa ga ka iyo mani va'a ra jiin ri ni
jiin ñani ra nanu ni iyo kɨvɨ ni ka keja'a ra.
5 Yukan kanuu ja nuku'un ini ra nasa ni kuu
ja ni ka xndoo ra jnu'un mani ini un jiin ri.
Ni ka xndoo ra jnu'un un, ko vijna ti nakani
ini naa ra ti sa'a nava ni ka keja'a ra undi
nuu. Chi nu tu nakani ini ra, ti chaa yachi
ri nuu ra ti kankuachi ri sɨkɨ ra, ti chajiyo ri
candelero ra ki'in, ti kenchaa ri jniñu ndiso
ra nuu ri vijna.
6 Va jnu'un ɨɨn jniñu ja kuajnu'un ri ro'o
kuu ja ka jito u'u ra jniñu ndeva'a ka sa'a
yɨvɨ nicolaítas, chi suni sia'an jito u'u ri
jniñu un.
7 Ko na kachi ri nuu ra naa ra, ro'o yɨvɨ ka
kandixia ja ndiyo ini ra kuni ra jnu'un ndaa.
Ti chunso'o va'a nuu taka jnu'un ja'a, chi
sia'an ka'an maa Espíritu nuu taka tɨku'ni
yɨvɨ ka kandixia. Kachi Espíritu ja taka ro'o
ja ka kandixia Cristo, nu kuandatu ndaa ra
jnu'un ya ti kundee ra sɨkɨ jniñu ndeva'a,
yukan ti kua'a ya jnu'un ja kaji ra nde'e vixi
ja kuun nuu ɨɨn yujnu sɨɨn, ɨɨn yujnu ja sa'a
ja kuchaku ra ja kuu saa ni. Ti kande yujnu
un nuu kancha Yandios nuu vii xaan kaa.
Na chunso'o va'a ra nuu jnu'un un", kachi
jnu'un —ni kachi ya.

Jnu'un ja kua'an ñuu Esmirna

8 Ni ka'an tuku maa ya nuu ru'u Juan, ti ni
kachi ya:
—Chaa ra jnu'un ja'a na ki'in nuu ángel
tɨku'ni yɨvɨ ka kandixia ja kanchuku i ñuu
Esmirna. Ti sia'an chiso ra: "Ru'u ja iyo ri ti
sa ni keja'a ñuyɨvɨ, ti koo ri ja kuu saa ni ni
ji'i ri ko ni nandoto ri. 9 Ti jini ri taka jniñu
va'a ka sa'a ra, jiin taka nundo'o ni ka ndo'o
ra, jiin ja ka kunda'u ndixia ra. Ti vasu
sia'an ko ansu nda'u ndixia ra, chi su'va ka
naskaya ra ja kuñava'a ra nuu Yandios ja ka
kandixia ra jnu'un ri. Ti jini ri taka jnu'un
ndeva'a ka ka'an yɨvɨ sɨkɨ ra, yɨvɨ ka ka'an ja
ka kuu i yɨvɨ ndaa, vasu tundo kuu kuɨtɨ i,
chi so mani yɨvɨ ka xndoña'an ka kuu i, chi
ka jandatu i nuu maa ja'u'u.
10 Ko koto yu'u ra jiin taka ja kondo'o ra,
vasu na sa'a ja'u'u un ja kɨvɨ sava ra vekaa.
Chi koto jnuni yɨvɨ ro'o, ti koo ndo'o koo
nene ra ti jaku kɨvɨ, vasu uxi kɨvɨ. Ti vasu
sia'an, yukan ko na siuku ndaa ra vasu undi
na kuũ ra. Ti nu sia'an na sa'a ra, yukan na
ti kua'a ri ɨɨn ta'u ja kuchaku ra jiin Yandios
ja kuu saa ni.
11 Na kachi ri nuu ro'o naa ra taka yɨvɨ
kandixia, ja ka ndiyo ini ra kuni ra jnu'un
ndaa, vasu na kondo'o ra nundo'o. Chun-
so'o va'a naa ra jnu'un ka'an maa Espíritu
nuu taka tɨku'ni yɨvɨ ka kandixia. Kachi

Espíritu ja taka ro'o ja kandixia Cristo, nu
kuandatu ra nuu jnu'un ya, ti siuku ndaa ra
naa ra, vasu na kuū ra. Yukan na ti tu ni'in
ra nundo'o ja jna'nu ndatu ra ja kuū ra uu
jinu. Na chunso'o va'a ra nuu jnu'un un",
—ni kachi ya.

Jnu'un ja kua'an ñuu Pérgamo

12 Ni ka'an tuku maa ya nuu ru'u Juan, ti
ni kachi ya:
—Na chaa ra jnu'un ja'a na ki'in nuu
ángel tɨku'ni yɨvɨ ka kandixia ja kanchuku
i ñuu Pérgamo. Ti sia'an chiso ra: "Ru'u
kuu ja ndiso jniñu ña'nu ga, ja ñava'a ri
espada ja xaan ndɨnduu yu'u. 13 Jini va'a ri
ja kanchuku ra nuu kuña'nu maa ja'u'u un
ma'ñu yɨvɨ naa i, ja ka sa'a i jniñu ndeva'a.
Ti vasu yukan ko ni'in ka yɨjnɨ ra jiin jnu'un
ri, jnu'un ja kuni ka'an sɨvɨ ri. Tu ni skexiko
kuɨtɨ ra ja sɨkɨ ni ka kandixia ra ru'u. Nda'u
xaan ni kuu kɨvɨ na ni ka ja'ni yɨvɨ Antipas,
chaa ni siuku va'a ja ni ka'an ndaa da jnu'un
ri. Ti vasu sia'an ko tu ni ka yu'u ra ja
kandixia ra ru'u. Va'a ni ka kundee ra vasu
ni'in kunuu maa ja'u'u un kande ma'ñu yɨvɨ
ñuu ra.
14 Ti vasu sia'an ko iyo jaku ja kuni ka'an
ri nuu ra. Chi ma'ñu ra naa ra ka iyo yɨvɨ ja
kandixia i jnu'un ni xna'an Balaam. Undi na
jana'an chaa yukan ni xna'an da nuu Balac
nasa skɨvɨ da yɨvɨ Israel nuu kuachi, ja kaji i
ndeyu ni soko nuu santu ndeva'a jiin ja ka
jika i jiin jnu'un sɨɨ ini. 15 Suni janta'u ra yɨvɨ
ka kandixia jnu'un ja xna'an Nicolás, vasu
so xnda'u da, chi ɨɨn ni kua'an da jiin jnu'un
xndoña'an Balac.
16 Nusa ti nakani ini ti xndoo ra kuachi ra.
Chi nu tuu, ti yachi na ka'an ri jnu'un kii
kua'a nundo'o, ja xndo'o ri yɨvɨ ka kandixia
jnu'un ndeva'a yukan. Nanu espada kaña
jnu'un un yu'u ri, ti kua'a ri nundo'o kii sɨkɨ
i.
17 Na kachi ri nuu ro'o naa ra, taka yɨvɨ ka
kandixia ja ka ndiyo ini ra kuni ra jnu'un
ndaa, vasu na kondo'o ra nundo'o. Na
chunso'o va'a ra nuu taka jnu'un ja'a, chi
sia'an ka'an maa Espíritu nuu taka tɨku'ni
yɨvɨ ka kandixia. Kachi Espíritu ja taka ro'o
ja ka kandixia Cristo, na kuandatu ndaa ra
jnu'un ya, vasu na kondo'o ra nundo'o, chi
kachi ya ja nakua'a ya ɨɨn nuu ta'u kuu ra,
ti ta'u un kuu ɨɨn nuu ndeyu ja tu jini kuɨtɨ
ɨnga yɨvɨ. Nakua'a ya ɨɨn nuu yuu, ɨɨn yuu
kuijin, ti nuu yuu un yoso ɨɨn sɨvɨ jaa, ja ni
ɨɨn yɨvɨ tu jini nasa kuni ka'an sɨvɨ un, chi
maa ɨɨn ni yɨvɨ ja ni'in", jinu jnu'un —ni
kachi ya.

Jnu'un ja kua'an ñuu Tiatira

18 Ni ka'an tuku maa ya nuu ru'u Juan, ti
ni kachi ya:
—Chaa ra jnu'un ja'a na ki'in nuu ángel
tɨku'ni yɨvɨ ka kandixia ja kanchuku i ñuu
Tiatira. Ti sia'an chiso ra: "Ru'u ja kuu
ri maa Se'e Yandios, ka'an ri jnu'un ja'a.
Nduchi ri kanda'a nanu yaa ñu'un. Ti ja'a ri
kaa nanu kaa kuaan ja ni ndu'va nuu horno.
19 Jini va'a ri taka jniñu va'a ja ka sa'a ra. Ka
kunda'u ini ra nuu jna'an ra. Kandixia ndaa
ra ru'u. Ka junukuachi va'a ra nuu ri. Va'a
ka kundee ra jiin taka jniñu ka sa'a ra. Ti
jini ri ja vi'i ga ka sa'a ra taka jniñu va'a un
vijna ansu kɨvɨ undi nuu. Yukan kuu ja jini
ri ja va'a xaan ka sa'a ra vijna.
20 Ti vasu yukan ko iyo ɨɨn ja kankuachi ri
sɨkɨ ra. Chi iyo ɨɨn ña'an ma'ñu ra naa ra ja
nani Jezabel. Ti ni ja'a ra jnu'un ja xna'an
ña un nuu ra naa ra. Chi kachi ña ja xna'an
ña mani jnu'un Yandios. Ko so ja tu ka'an
ña jnu'un ndaa, chi ka'an ña mani jnu'un
xndoña'an nuu yɨvɨ ri ja ka junukuachi i
nuu ri. Ti kachi ña ja vatuni nu sa'a ra
sava'ni ga jniñu ndeva'a ja kuni yɨkɨ kuñu
ra. Suni kachi ña ja tundo sa'a nu kaji ra
kuñu ja ni soko nuu santu ndeva'a un. 21 Ko
ja ni ya'a kua'a kɨvɨ ni ja'a ri ja na nakani
ini ña, ko tu nakani kuɨtɨ ini ña ja xndoo ña
jnu'un xndoña'an un.
22 Nusa ti na sa'a ri ja na koku'u ña. Ti
nakua'a ri nundo'o xaan nuu taka ro'o ja ka
siuku jniñu ndeva'a ja xndaku ña. Sia'an
sa'a ri nu tu nakani yachi ini taka ro'o ja
ka siuku ra jnu'un xnda'u ña un. 23 Kua'a
ri nundo'o kuu taka ro'o ja ni ka kɨvɨ nduu
jiin ña, ja kuu ra nanu se'e ña. Yukan ti
nakuni taka tɨku'ni yɨvɨ ka kandixia ja ru'u
kuu Yandios ja jini ndɨkuɨtɨ ri undi inijnuni
jiin ini añu yɨvɨ naa i. Chi ru'u kuu ja kua'a
ta'u nuu ɨɨn ɨɨn ra nasa kaa maa jniñu ni ka
sa'a ra.
24 Ko tu ka'an ri sia'an nuu sava ga ro'o
yɨvɨ ñuu Tiatira, chi tu ni ka janta'u ra
jnu'un xndoña'an ja xna'an ña'an un, vasu
ka iyo yɨvɨ yɨ'ɨ jiin ña ja ka ka'an ja vatuni ja
sa'a i jniñu ndeva'a ja kuni maa ja'u'u. Tu ni
ka jandatu ra nuu jnu'un xndoña'an un. Chi
su'va ka siuku ra mani jnu'un ndaa. Nusa ti

tu chayɨka ri ro'o naa ra ja kundikun ra ɨnga
jniñu. [25] Maa ɨɨn ni jnu'un ja ni ka tava ini ra
ja siuku ndaa ra, ti jnu'un yukan na siuku
ndaa ra undi kɨvɨ ndenda ri.
[26] Ka'an ri ja na siuku ndaa ra jnu'un ri
nava na kundee ra sɨkɨ jniñu ndeva'a, ti
kuandatu ra nuu taka jniñu ta'u ri undi kɨvɨ
sandɨ'ɨ ni ga, vasu na kuu ra. Kɨvɨ yukan
na ti tatu ri ɨɨn jniñu nuu ra ja ta'u ra jniñu
nuu taka nación, [27] Suni sia'an nanu ni ni'in
ri jniñu nuu Tata ri ja kuña'nu ri, ti ta'u ri
jniñu nuu taka nación. Sia'an kuña'nu ra
jiin ri nanu ɨɨn pastor rɨɨ ja jajniñu da ɨɨn
bastón kaa. Ti ni ɨɨn tu kuu ndonda sɨkɨ ra,
chi nanu ta'u yachi ra ɨɨn kɨsɨ, suni sia'an
kundee ra sɨkɨ i. [28] Ti sa'a ri ja vii na kuña'nu
ra nanu vii ndinchaa chuxini ja ndenda taka
jaña'an.
[29] Na kachi ri nuu ro'o naa ra, taka yɨvɨ ka
kandixia ja ka ndiyo ini ra kuni ra jnu'un
ndaa. Na chunso'o va'a ra nuu taka jnu'un
ja'a, chi sia'an ka'an maa Espíritu nuu taka
tɨku'ni yɨvɨ ka kandixia", kachi jnu'un —ni
kachi ya.

Jnu'un ja kua'an ñuu Sardis

3

[1] Ni ka'an maa ya nuu ru'u Juan tuku, ti ni
kachi ya:
—Na chaa ra jnu'un ja'a na ki'in nuu
ángel tɨku'ni yɨvɨ ka kandixia ja kanchuku
i ñuu Sardis. Sia'an chiso ra: "Ru'u kuu
maa ya ja ñava'a uxia espíritu Yandios jiin
uxia chuxini. Ka ka'an yɨvɨ ja ka junukuachi
ra nuu ri nu kanchuku ra nuu ñuyɨvɨ ja'a,
ko vanuxia jini ndaa ri nasa kuu jiin jniñu
ra, ti jini ri ja tu nijniñu un, chi ka kuu ra
nanu ndɨyɨ. [2] Ni ka keja'a junukuachi ra nuu
Yandios, ti ni kendo va'a jniñu ra nuu yɨvɨ
naa i, ko jini va'a maa ya nasa kaa jniñu un,
chi tu nijniñu. Ja yukan ti xnaa ya ro'o nu
tu nachu'un ini ra. Chi ka kuni yuji ra vijna.
[3] Yukan nuku'un ini naa ra taka jnu'un
ndaa ni ka kutu'va ra. Ti kuandatu nuu
jnu'un un, nakani ini naa ra ti xndoo ra
kuachi un. Chi nu na nduni'in ini ra ti tu
nakani ini ra, nusa ti sanaa ini ra na kua'a ri
nundo'o nuu ra, ti ni tu kuni kuɨtɨ ra na kɨvɨ
sa'a ri un.
[4] Ti vasu sia'an ko iyo jaku yɨvɨ un ja tu
ja'i kinikava i nuu kuachi. Chi saa ja su'va
ka nakacha i sa'ma i. Maa ɨɨn ni maa i kuu
yɨvɨ va'a nuu ri. Ti nuu maa ɨɨn ni maa i
nakua'a ri ta'u ja kunchuku i jiin ri. Su'va
nduña'nu i, ti nasama i jiin ɨɨn sa'ma skiyɨ
la'lɨ, chi ni ka kundee i, ti tu ni ka kɨvɨ nduu
i sɨkɨ jniñu ndeva'a. Mani maa i kuu yɨvɨ
va'a nuu ri, ja tukaa ga jna'nu ndatu i jiin
kuachi i. [5] Sia'an ka'an ri jiin taka ro'o ja ka
siuku ndaa ra jnu'un ri nava na kundee ra
sɨkɨ jniñu ndeva'a un, ti na nduña'nu ra ja
nasama ra jiin ɨɨn sa'ma kuijin. Ti tu nda'va
kuɨtɨ ri sɨvɨ ra nuu libro nuu yoso sɨvɨ taka
yɨvɨ ja kunchuku i jiin ri ja kuu saa ni. Chi
su'va na stuu ri ja ka yɨ'ɨ ndixia ra jiin ri.
Sia'an stuu ri nuu Tata ri jiin nuu ángel ja
ka junukuachi nuu ya.
[6] Na kachi ri nuu ro'o naa ra, yɨvɨ ka
kandixia ja ka ndiyo ini ra kuni ra jnu'un
ndaa. Na chunso'o va'a ra nuu taka jnu'un
ja'a, chi sia'an ka'an maa Espíritu nuu taka
tɨku'ni yɨvɨ ka kandixia", kachi jnu'un —ni
kachi ya.

Jnu'un ja kua'an ñuu Filadelfia

[7] Ni ka'an maa ya nuu ru'u Juan tuku, ti ni
kachi ya:
—Chaa ra jnu'un ja'a na ki'in nuu ángel
tɨku'ni yɨvɨ ka kandixia ja kanchuku i ñuu
Filadelfia. Sia'an chaa ra jnu'un un: "Ru'u
kuu Yandios ndoo, Yandios ndaa. Maa ɨɨn ni
ru'u kuu ja ñava'a ndakaa jna'an rey David
ja ni ta'u da jniñu nuu nación Israel, ja maa
ɨɨn ni ru'u kuu ja ndiso jniñu vijna, chi maa
ɨɨn ni ru'u kuu ja ka'an nau kuu ja kɨvɨ ñuu
nuu ta'u ri jniñu. Nu na kachi ri ja kɨvɨ i, ti
tu iyo ni ɨɨn ja kasɨ ichi i. Ko nu su'va ru'u
na kasɨ ri, ti tu iyo ni ɨɨn ja nakuiña ichi un.
[8] Ti ru'u ja ndiso ri jniñu un, jini ri taka
jniñu va'a ja ka sa'a ra ja kuu ru'u. Ja yukan
na kachi ri ja iyo nuña ɨɨn yuxe'e ja kɨvɨkoyo
ra ñuu nuu ta'u ri jniñu, ti yukan ni tu iyo
ni ɨɨn ja kasɨ i ichi un. Ti tukaa iyo kua'a ro'o
ja ka kandixia yukan. Ti vasu sia'an ko ni ka
jandatu ra jnu'un ri, ti tu ni ka skexiko ra ja
kandixia ra ru'u.
[9] Ti iyo yɨvɨ hebreo ini ñuu Filadelfia
yukan ja ka'an i ja ka kuu i maa yɨvɨ Yandios,
ko ka ka'an i mani jnu'un xndoña'an, chi ka
kuu i mani yɨvɨ ka yɨ'ɨ nda'a ja'u'u. Ko jaa
kɨvɨ ti sa'a ri ja na jakuɨñɨjɨtɨ i nuu ra naa ra.
Sia'an na kuajnu'un i ja mani ndixia ri jiin
ra naa ra.
[10] Kii kɨvɨ ja koo kua'a nundo'o sɨkɨ yɨvɨ
nuu nɨ tu'u ñuyɨvɨ, chi nanduku ndaa ri
nasa ni ka jika i ti xndichi ri i nasa kaa jniñu

ni ka sa'a i. Ko nama ri ro'o naa ra nuu
nundo'o un, chi vanuxia ni ka jandatu ra
jnu'un ri ja ni kachi ri, ti ni ka kundee ra
ni ka junukuachi ra nuu ri, vasu koo ndo'o
koo nene ra.
11 Ko sanaa ini ra ti ndenda ri nuu ra
naa ra. Yukan kuu ja kanuu kundichi ni'in
ra jiin jnu'un ni kandixia ra, jiin jniñu ni
tatu ri nuu ra naa ra. Chi nu tuu, ti tukaa
kundiso ra jniñu un ti kenchaa ri nuu ra, ti
tukaa kua'a ri ta'u ra. 12 Sia'an ka'an ri jiin
taka ro'o ja ka siuku ndaa ra jnu'un ri, ja
ka kundee ra sɨkɨ ja ndeva'a un. Ti na sa'a
ri ja nduña'nu ra ini ñuu nuu ta'u Yandios
jniñu. Kanuu ga nduu ra sia'an nanu kanuu
ga ɨɨn sɨ'nɨ ini veñu'un nuu kancha Yandios.
Ti kɨvɨ ra yukan, ti ni ɨɨn tu kuu chajiyo
ro'o nuu kancha ya un. Chaa ri sɨvɨ Tata ri
Yandios nuu ra ja na nakuni ri ja ka yɨ'ɨ ra
nda'a ya. Chi na ki'in ri ɨɨn sɨvɨ jaa, ti suni
kua'a ri sɨvɨ un nuu ra naa ra jiin sɨvɨ maa
Tata ri Yandios, ja nakuni ri ja ka yɨ'ɨ ra jiin
ñuu un. Ti ñuu yukan kuu Jerusalén jaa, chi
ndujaa ñuu un ti kuun kiji ichi andɨvɨ undi
nuu kancha Tata ri Yandios.
13 Sia'an ka'an ri jiin taka ro'o, yɨvɨ
kandixia ja ndiyo ini ra kuni ra jnu'un ndaa.
Na chunso'o va'a ra nuu taka jnu'un ja'a, chi
sia'an ka'an maa Espíritu nuu taka tɨku'ni
yɨvɨ ka kandixia", kachi jnu'un —ni kachi
ya.

Jnu'un ja kua'an ñuu Laodicea

14 Ni ka'an maa ya nuu ru'u Juan tuku, ti
ni kachi ya:
—Chaa ra jnu'un ja'a nuu ángel tɨku'ni
yɨvɨ ka kandixia ja kanchuku i ñuu
Laodicea. Chaa ra jnu'un sia'an: "Ru'u kuu
Yandios ndaa kuɨtɨ, ti yukan ja'a ri jandaa
jiin taka jnu'un ka'an ri ja mani jnu'un ndaa
kuu. Maa ri ni sa'a ndɨ'ɨ ja ni kachi Yandios
ja na jankoo. 15 Yukan kuu ja jini ri taka
jniñu ka sa'a ra, ja ni tu va'a ti ndeva'a,
nanu nducha ja tu vijin ti ni tu ni'ni. Va'a
ga ja na nduu ra nanu nducha vijin ndixia
xi ɨɨn jinu ni nduu ra nanu nducha ni'ni
ndixia, ansu ja kuu ra nanu nducha ja tu
jini yo nu vijin xi ni'ni.
16 Ko so ja ka kuu ra nanu nducha vixin,
chi ni tu nakani ini ra, ti ni tu ndɨ'ɨ ini ra
sɨkɨ nasa kaa ra. Ja yukan kuan kuyajni
kɨvɨ ja chajiyo yachi ri ro'o naa ra, nanu ja
nandujña yo ɨɨn ja sa'a dañu ini yo. 17 Ka
ka'an ra ja va'a xaan kanchuku ra, ja ka kuu
ra yɨvɨ riku, ja tu iyo ni ɨɨn ja nandɨ'ɨ ra nuu
Yandios. Ko ansu sia'an kuu, chi na kachi
ri ja ka kunda'u ndixia ra. Tu nijniñu kuɨtɨ
jniñu ka sa'a ra. Ka kuu ra nanu yɨvɨ nda'u
ndixia, xi nanu yɨvɨ kuaa, ja kumani xaan
nuu i, nanu yɨvɨ ja tu iyo sa'ma ku'un i. Tu
kɨvɨ kuɨtɨ ini ra nasa kaa jniñu ka sa'a ra, ja
tu nijniñu kuɨtɨ.
18 Nusa ti na xndaku ri nuu ra ja tukaa
ga kundiyo ini ra ni'in ra ndajniñu ja yachi
ni naa, chi ka jitu ndi'i ini ra nanu ka sa'a
yɨvɨ ka nakutu xaan ini ja ni'in i oro va'a,
xi oro ni kayu nuu ñu'un ja ndundoo. Chi
su'va na kundiyo ini ra ni'in ra maa ɨɨn ni
ta'u ja kua'a maa ri nuu ra naa ra. Yukan
na naskaya ra ja kuñava'a ra nuu ri. Na
kundiyo ini ra ja nduña'nu ra ti nakui'na
ra ɨɨn sa'ma skɨyɨ la'lɨ. Ti yukan tukaa ga
kukanuu ra nanu ja vichi lɨɨ ra. Ti nava
sa'a yɨvɨ kuaa ja nduku i tajna kuu nduchi
i, suni sia'an na kuñukuu ini ra ni'in ra ja
kua'a ri nuu ra. Sia'an ti na nakuni ra nasa
kaa ra jiin undi inijnuni ra. 19 Sia'an xndaku
ri nanu ja nduxaan ri jiin ra naa ra. Ko
ansu ja tu kunda'u ini ri nuu ra, chi su'va
kunda'u ndixia ini ri ro'o naa ra. Yukan kuu
ja nakani ichi ri ro'o.
20 Chunso'o va'a ra jnu'un un, chi nanu
ja kandichi ri yuxe'e ra ti ka'an ri, vanuxia
ñukuu ini ri ja na kɨvɨ jnu'un ri undi inijnuni
ra. Ti yɨvɨ na kuniso'o jnu'un ri ti kuanta'u
i ru'u, yukan na ti kɨvɨ ri kunchaa ri jiin yɨ
ti kaji nduu ri staa jiin i. 21 Sia'an ka'an ri
jiin taka ro'o ja na siuku ndaa ra jnu'un ri
nava na kundee ra sɨkɨ jniñu ndeva'a un.
Chi ru'u, ni kundee ri sɨkɨ jniñu ndeva'a
ja iyo ñuyɨvɨ ja'a. Ja yukan ni sa'a Tata
ri ja na kuña'nu ri jiin ya, ti ta'u ri jniñu
jiin ya. Suni sia'an sa'a ri jiin taka ro'o
nu na kundee ra sɨkɨ jniñu ndeva'a un, chi
nduña'nu ra jiin ri ini ñuu nuu ta'u ri jniñu.
22 Sia'an kachi ri nuu taka ro'o, yɨvɨ ka
kandixia ja ka ndiyo ini ra kuni ra jnu'un
ndaa. Chunso'o va'a naa ra taka jnu'un
ja'a, chi sia'an ka'an maa Espíritu nuu taka
tɨku'ni yɨvɨ ka kandixia", kachi jnu'un —ni
kachi ya.

Taka ja kanchuku nuu andɨvɨ ka chiñu'un
nuu Yandios

4

1 Yukan na ti ru'u Juan, ni nde'e ri, ti
ichi andɨvɨ ni jini ri nuña ɨɨn yuxe'e. Ti ni
jiniso'o ri ɨɨn ndusu nanu ja tɨvɨ ɨɨn ndɨkɨ, ti
ni kachi:
—Ichi ja'a ndaa ra, ti na xna'an ri nuu ra
taka jniñu ja koo ijña isa —kachi ndusu.
2 Yukan ni maa Espíritu ni yɨnda'a ya ru'u
kua'an ri nuu andɨvɨ. Yukan ni jini ri ɨɨn
mesa nuu nukoo maa ya ja ta'u ya jniñu.
3 Ti ndinchaa ya nanu ɨɨn yuu xiñu ja taja
ii jiin ɨɨn yuu kua'a ja xiñu ii. Ti ni jikonduu
yu'u mesa un ɨɨn koo kiji, ja kaa nanu kaa ɨɨn
yuu kuii ja ndinchaa ii.
4 Xiin mesa un ni jini ri ja ni jikonduu oko
kuun ga mesa nuu ta'u jniñu. Ti nuu mesa
un nukoo oko kuun chaa ña'nu naa da ja
ka ndiso jniñu da. Ti ka ñu'un da sa'ma
skɨyɨ la'lɨ. Ti ñu'un xini da naa da corona
oro. 5 Undi nuu mesa nuu ta'u ya jniñu
kendakoyo taja, ti nɨ'ɨn ii ja ka'an taja un.
Ti nuu mesa ya ka'iin uxia Espíritu Yandios
ja kajin nanu uxia yɨtɨ na'nu ja kanda'a.
6 Ti nuu mesa ya suni kaa nanu ɨɨn mar ja
ndinchaa ii ti skɨyɨ la'lɨ nanu vidrio.
Ti xiin mesa ya ni jikonduu kuun ja
chaku. Ti iyo kua'a nduchi nɨ tu'u ichi nuu
jiin ichi jata.
7 Ɨɨn ja chaku yukan kaa nanu ɨɨn ndɨka'a.
Ti ɨnga kaa nanu ɨɨn xndɨkɨ. Ti ja kuu uni chi
ñava'a nuu nanu ɨɨn chaa. Ti ja kuu kuun chi
kaa nanu ɨɨn ya'a ja jiko nuu tachi.
8 Ndɨ kuun ja chaku yukan ka iyo iñu
ndijin ndɨ ɨɨn ndɨ ɨɨn. Ti ka iyo kua'a nduchi
nɨ tu'u undi jiin nɨ chii ndijin. Ti kuu nduu
kuu ñuu tu jakuɨñɨ ja ka'an sia'an:
Yandios ii, Yandios ndoo xaan kuu maa
Jito'o Yandios, ja vii xaan kuña'nu
ya nuu nɨ tu'u ja iyo.
Maa ɨɨn ni maa ya kuu Yandios ni iyo na
jana'an ni ya'a, ti iyo ya vijna,
ti koo ya ja kuu saa ni —kachi.
9 Ndɨ kuun ja chaku yukan siin ka kanajaa
nuu maa ya. Ti tu ka jakuɨñɨ ja kua'a
ja yɨñu'un nuu ya. Tu ka jakuɨñɨ ja ka
nakuanta'u nuu ya, nuu maa ya ja kancha
nuu mesa un, maa ya ja chaku ja kuu taka
saa ni.
10 Ti ja kanajaa ja chaku yukan, ti ka
jakunjitɨ ndɨ oko kuun chaa ña'nu un nuu
maa ya kancha mesa. Sia'an ka chiñu'un da
maa ya ja chaku ja kuu saa ni. Ti ka chuku
da corona da nuu mesa ya, ti ka ka'an da:
11 Maa ɨɨn ni maa ni kuña'nu ga, Jito'o Yan-
dios.
Ja yukan nuu maa ɨɨn ni maa ni nakua'a yo
ja yɨñu'un.
Nuu maa ɨɨn ni maa ni ka ka'an yo ja vii xaan
kuña'nu ni.
Maa ɨɨn ni maa ni kuu ja ndisojniñu ña'nu
ga, chi maa ni ni sa'a nɨ tu'u ja iyo.
Chi sia'an ni ndiyo ini maa ni ja sa'a ni, ti ni
jakoo ndɨ'ɨ un.
Ni ka kachi da.

Ja ni nuña tutu ja yɨjnɨ Yandios

5

1 Yukan ti ru'u Juan, ni jini ri ja maa ya ja
kancha mesa, ni jnɨɨ ya jiin nda'a kua'a ya
ɨɨn tutu kani ja ni nastuu. Ti yoso ndɨnduu
nuu tutu un, ti ndasɨ jiin uxia sello, ɨɨn sello
ja kuu taka nuu.
2 Ni jini ri ɨɨn ángel ja ndisojniñu nuu ya,
ti ni ka'an jaa ɨɨn jnu'un:
—¿Nau kuu ja kuña'nu ga, ja ndisojniñu
ña'nu ga ja ka'ncha sello nava na kuiña tutu
ja'a? —ni kachi ángel un.
3 Ti ni andɨvɨ, ni ñuyɨvɨ, ni ja iyo chii
ñuyɨvɨ, tu ni iyo ni ɨɨn ja ndisojniñu ja kuiña
tutu yukan, ni ja nde'e i nuu.
4 Yukan ni nde'e xaan ri chi tu ni iyo ni ɨɨn
ja kundisojniñu ja kuiña ti ka'u tutu yukan,
ti ni ja nde'e nuu.
5 Sa ti ni ka'an ɨɨn chaa ña'nu un jiin ri, ti
ni kachi da:
—Koto nde'e ra. Iyo ɨɨn ja ndisojniñu
nanu ɨɨn ndɨka'a ja kuña'nu ga tɨ nuu taka
ga kuɨtɨ yuku. Kii ya nuu jna'an Israel ja ni
xnukoo tata najana'an Judá. Yukan skonani
yo maa ya ɨɨn chaa kuña'nu ga nuu jna'an
Judá. Chi suni maa rey David ni kii da nuu
jna'an un, ti maa ya vaji nuu jna'an rey
David. Yukan kuu ja skonani yo maa ya yo'o
rey David. Maa ɨɨn ni maa ya kuu ja ni xnaa
taka jniñu ndeva'a. Nusa ti maa ni maa ya
kuu ja kuiña tutu un ti ka'ncha ya ndɨ uxia
sello un —ni kachi da.
6 Ti sava ma'ñu mesa jiin ndɨ uxia ja chaku
un, nuu kancha chaa ña'nu un, ni jini ri ja
kandichi ɨɨn ja kaa nanu ɨɨn lelu. Ti jito Lelu
un nanu kuɨtɨ ni ji'i ja ni ka sa'a yɨvɨ naa i. Ti
iyo uxia ndɨkɨ jiin uxia nduchi Lelu yukan,
ja kuu ndɨ uxia Espíritu Yandios ja ni taji ya
ka ja'an nuu nɨ tu'u ñuyɨvɨ.

7 Ni jaa maa Lelu un ti ni ki'in tutu yɨjnɨ
maa ya kancha nuu mesa un. 8 Ti nu ni
jnɨɨ ya tutu un, ti ndɨ kuun ja chaku un jiin
oko kuun chaa ña'nu ja ndisojniñu un ni
ka jakunjitɨ da nuu ya. Ti ɨɨn ɨɨn da ni ka
yɨnda'a yaa ja nani arpa, jiin ko'o kuu oro, ja
ñu'un chitu suxia kutu. Ti stuu suxia kutu
yukan nasa kuu yɨvɨ ja yɨ'ɨ nda'a Yandios, ja
ka jikanta'u i nuu ya.
9 Ni ka jita i ɨɨn yaa jaa, ti sia'an ka'an:
Maa ɨɨn ni maa ni kuña'nu ga ja ki'in ni tutu
ti ka'ncha ni sello ja ndasɨ.
Chi ni ka ja'ni i ni'in, ti jiin nɨñɨ ni ni
chunaa ni kua'a yɨvɨ nuu taka yɨvɨ ja
kanchuku nuu taka ñuyɨvɨ ja'a, taka
yu'u, taka ñuu jiin taka nación.
Ni chunaa ni nuu yɨvɨ un, chi sia'an ti sa
nduu i yɨvɨ Yandios.
10 Ni sa'a ni ja ni ka nduu i yɨvɨ Yandios ja
ta'u i jniñu jiin maa ya.
Ni sa'a ni ja na nduu i nanu sutu ja
kunukuachi nuu ya.
Nusa ti ta'u i jniñu ini ñuyɨvɨ ja'a—kachi da
ka jita da.
11 Maa ri Juan, ni nde'e ga ri, ti ni jini ri
ja ka'an kua'a xaan ángel Yandios. Ni ka
jikonduu xiin mesa ya jiin ndɨ kuun ja chaku
un, jiin chaa ña'nu ka ndisojniñu un. Ti iyo
kua'a xaan ángel yukan. 12 Ti ni ka ka'an jaa
da sia'an:
Xaan ga va'a kuu maa Lelu Yandios ja ni ka
ja'ni i ya.
Ja yukan ndiso ya jniñu ña'nu.
Ni tu iyo ni ɨɨn ja tu yɨ'ɨ nda'a ya. Ti siuku
ya jiin sava'a ni ga ja sa'a ya. Ja sɨkɨ
jniñu ña'nu ja ndiso ya, ti chiñu'un
yɨvɨ maa ya.
Ti ka'an i ja vii xaan kuña'nu ya. Suni ka'an
i ja va'a xaan ga kuu ya.
Ni ka kachi ángel un.
13 Sa ti ru'u Juan, ni jini ri ja ni ka'an
tendɨ'ɨ ja ni sa'a Yandios ja iyo ini andɨvɨ,
jiin ini ñuyɨvɨ, jiin chii ñuyɨvɨ, jiin ini mar.
Ti ndɨ'ɨ yukan ni ka ka'an:
Kusɨɨ xaan ini yo ja ka'an yo ja va'a xaan
kuu Yandios ja kancha ya nuu mesa
ja ta'u ya jniñu.
Kusɨɨ xaan ini yo ja ka'an yo ja va'a xaan kuu
Lelu Yandios ja kancha nuu mesa
nuu ta'u ya jniñu.
Ti na koo yo ja yɨñu'un nuu ya, chi vii xaan
kuña'nu ya undi vijna ti undi nɨ kani
nɨ kuiya.
Ni ka kachi i.
14 Yukan na sa ni ka ka'an ndɨ kuun ja
chaku un, ti ni ka kachi:
—¡Sia'an na koo! —ni ka kachi.
Ti ndɨ oko kuun chaa ña'nu ja ka ndiso-
jniñu ni ka jakunjitɨ da, ti ni ka chiñu'un da
nuu ya —ni ka kachi.

Ndɨ uxia sello

6

1 Yukan ti ru'u Juan, ni jini ri ja maa Lelu
Yandios ni ja'ncha ya ɨɨn ja uxia sello un. Ti
ni jiniso'o ri ja ka'an ɨɨn jna'an ndɨ kuun ja
chaku un. Ni ka'an nanu kana ɨɨn taja, ti ni
kachi:
—¡Ña'an ti nde'e ra! —kachi.
2 Yukan ti ni jini ri ɨɨn kuayu kuijin, ti yoso
sɨkɨ tɨ ɨɨn ja yɨnda'a ɨɨn kuji ja ski'in nduva.
Ti yukan ni ni'in ɨɨn corona ja ku'un xini. Ti
ni kee ja kanaa, ti ni kundee ni sɨkɨ tendɨ'ɨ.
3 Yukan ti Lelu ni ja'ncha ya sello kuu uu. Ti
ru'u Juan, ni jiniso'o ri ja ka'an ɨnga jna'an
ndɨ kuun ja chaku un, ti ni kachi:
—¡Ña'an ti nde'e ra! —kachi.
4 Ti ni jini ri ja ni kee ɨɨn kuayu kua'a, ti
ja yoso sɨkɨ tɨ un ndisojniñu ja xnaa jnu'un
sɨkɨ ja ka iyo mani ini yɨvɨ ñuyɨvɨ. So ja na
ka'ni jna'an i. Ti suni ni ni'in da ɨɨn espada
kani. 5 Yukan ti Lelu ni ja'ncha ya sello kuu
uni, ti ru'u Juan ni jiniso'o ri ja ka'an ɨnga
jna'an ndɨ kuun ja chaku un, ti ni kachi:
—¡Ña'an ti nde'e ra! —ni kachi.
Ti nu ni nde'e ri ti ni jini ri ɨɨn kuayu
jnuu. Ti ja yoso sɨkɨ tɨ un yɨnda'a ɨɨn balanza
ja chikua'a ndeyu. 6 Ti ma'ñu ndɨ kuun ja
chaku un ni jiniso'o ri ɨɨn jnu'un ja ka'an:
—ɨɨn kilo ni triu na kinya'u ja sajniñu i
ɨɨn kɨvɨ. Ti uni ni kilo cebada na ni'in i ja
kinya'u i ja sajniñu i. Ko sa tu kumani aceite
jiin vino nuu i —ni kachi jnu'un un. 7 Yucan
ti Lelu ni ja'ncha ya sello kuu kuun. Ti ru'u
Juan, ni jiniso'o ri ja ka'an ɨnga jna'an ndɨ
kuun ja chaku un, ti ni kachi:
—¡Ña'an ti nde'e ra! —ni kachi.
8 Ti ni nde'e ri ti ni jini ri ɨɨn kuayu kuaan.
Ti yoso sɨkɨ tɨ ɨɨn ja ndisojniñu ja ka'ni yɨvɨ.
Ti ichi jata ndikun ɨnga ja ndiso jniñu ja
skɨvɨ yɨvɨ naa i nuu ñuji'i. Ko ni sasɨɨn
Yandios ñuyɨvɨ ja kuu kuun nuu, ti ni ja'a
ya jniñu nuu ɨɨn chaa un ja na ka'ni da yɨvɨ.
Ti sa'a da ja na kuu yɨvɨ naa i jiin kue'e xaan.
Sa'a da ja koo jnama xaan. Ti suni sa'a da ja

na kaji kuɨtɨ xaan ja ka iyo nuu ñuyɨvɨ ja'a
taka yɨvɨ naa i. Sia'an kin xnaa chaa un yɨvɨ.
9 Ti Lelu yukan ni ja'ncha ya sello kuu
u'un. Ti nu ni ja'ncha ya, ti ru'u Juan, ni jini
ri ja iyo ɨɨn mesa nuu ka chiñu'un i Yandios.
Ti chii mesa un ka'iin yɨvɨ ni ka ji'i sɨkɨ ja
ka yɨ'ɨ i jiin ya. Chi ni ka kandixia ndaa i
jnu'un ya, ti ni ka siuku ni ini i jnu'un un na
ni kunchuku i nuu ñuyɨvɨ ja'a. Ja sɨkɨ yukan
ti ni ka ja'ni yɨvɨ maa i. Ti ru'u ni nakuni ri
yɨvɨ un. 10 Chi ka kanajaa i sia'an:
—¡Jito'o Yandios! Maa ni kuu Yandios
ndoo. Va'a siuku ni taka jnu'un ja ni kee
yu'u ni. Ko nasa ga kɨvɨ ti sa'a ndaa ni ja'a
saña naa na, ti nakua'a ni ja na jna'nu ndatu
yɨvɨ ni ka ja'ni saña naa na —ni ka kachi i.
11 Yukan ti ni jini ri ja ni ja'a ya sa'ma
kuijin ja na ku'un i, ti ni kachi ya nuu i:
—Kundatu naa ra ti jaku ga kɨvɨ, chi ka
iyo ga ñani jna'an ra ja ka junukuachi i nuu
Cristo, ja suni kuū i sɨkɨ ja ka kandixia i ya.
Chi kumani ja ka'ni yɨvɨ sava ga ñani jna'an
ra ja suni ka junukuachi i nuu ya —ni kachi
ya.
12 Ti ru'u Juan, ni jini ri ja Lelu un, ni
ja'ncha ya sello kuu iñu. Ti ni kii ɨɨn ñujnaa
xaan. Ti ni kuñaa nuu ndikandii nanu ɨɨn
sa'ma jnuu. Ti ni nduu yoo nanu nɨñɨ.
13 Ni jini ri ja ni kuun chuxini ichi andɨvɨ
undi nuu ñu'un. Ni ka nukoyo nanu tɨchɨ
vixi yɨ'ɨ ja nu kee tachi ni'in xaan.
14 Ni kuxio andɨvɨ ti ni nastuu kua'an nanu
ɨɨn vijin tutu ka'nu. Taka yuku jiin ñu'un
ka'iin ma'ñu nducha, ni ka kuxio kua'an.
15 Ti ja yukan ni ka yu'u xaan taka yɨvɨ
kanchuku nuu ñuyɨvɨ. Ni ka yu'u taka rey,
jiin taka ja ka kuña'nu, jiin ja riku, jiin taka
capitán, jiin ja ka ndisojniñu ña'nu, jiin
muzu ja ni ka jaan yɨvɨ, jiin chaa ka sa'a
jniñu ja kuu ja kuu maa da. Taka un ni ka
jankɨsa'yɨ chii yau kava jiin yau kava ja iyo
chii yuku. 16 Ti ni jiniso'o ri ja ka kana i yuku
un jiin kava un, ti ni ka kachi i:
—Na ndeokava naa ra sɨkɨ ri. Na kasɨ nuu
ka yɨsa'yɨ ri, nava tu kuni maa ya ja kancha
nuu mesa nuu ta'u ya jniñu, nava ni maa
Lelu un tu kuni ya yo'o naa yo, chi kuɨtɨ ini
ya ti vi'ga kua'a ya nundo'o kondo'o yo.
17 Vijna ndixia ti ni jaa kɨvɨ ka'nu ja kua'a
ya nundo'o kondo'o yo. Ti tu ni ɨɨn ja
kundee jiin jnu'un ja kuɨtɨ ini ya —ni ka
kachi i.

Yɨvɨ ja kuu maa yɨvɨ ndaa ñuu Israel

7

1 Yukan ti ru'u Juan, ni jini ri ja kajin
kuun ángel Yandios. Ti kajin da ndɨ kuun
jikɨ ñuyɨvɨ. Ti tu ni ja'a ya jnu'un ja ya'a
tachi. Ja yukan tukaa ni kee tachi nuu ñu'un
ñuyɨvɨ. Ni tukaa ni kee tachi nuu nducha
mar. Ni tukaa ni kee chii yujnu un. Sia'an
ni ka sa'a ndɨ kuun ángel un.
2 Yukan ti ni jini ri ɨnga ángel Yandios.
Vaji ya ichi nuu kaña ndikandii. Ti yɨnda'a
ya sello maa Yandios, ya chaku. Ni'in ni
kana ya xini ndɨ kuun ángel ja kajin ndɨ
kuun jikɨ ñuyɨvɨ. Vanuxia ndɨ kuun ángel
yukan ka ndisojniñu ja xnaa ñuyɨvɨ, ñu'un
jiin nducha mar. 3 Ti ni kachi ya nuu i naa i:
—Kundatu tɨ'lɨ naa ra. Xnakan na chaa ri
sello Yandios jña taka yɨvɨ ja ka junukuachi
i nuu Yandios, yukan na ti sa stɨvɨ ra ñuyɨvɨ.
Ti stɨvɨ ra nducha mar. Ti xnaa ra taka
yujnu un —ni kachi ya.
4 Yukan ti ni jini ri ja kachi ya nasa yɨvɨ ni
jinu ja ni chaa ya sello jña. Ni jini ri ja iyo
ciento uu xiko kuun mil yɨvɨ, ja kuu maa ni
maa yɨvɨ Israel. Ti yukan ka kuu yɨvɨ ni ka
yɨ'ɨ nuu ndɨ uxi uu tata najana'an, chaa ni
ka xnukoo nación Israel.
5 Uxi uu mil yɨvɨ ni ka kuu jna'an tata Judá
ja ni ka ni'in sello un, jiin uxi uu mil yɨvɨ
ja ni ka kuu jna'an tata Rubén, jiin uxi uu
mil yɨvɨ ja ni kuu jna'an tata Gad, 6 jiin uxi
uu mil yɨvɨ ja ni ka kuu jna'an tata Aser,
jiin uxi uu mil yɨvɨ ja ni ka kuu jna'an tata
Neftalí, jiin uxi uu mil yɨvɨ ni ka kuu jna'an
tata Manasés, 7 jiin uxi uu mil yɨvɨ ja ni ka
kuu jna'an tata Simeón, jiin uxi uu mil yɨvɨ
ja ni ka kuu jna'an tata Leví, jiin uxi uu mil
yɨvɨ ja ni ka kuu jna'an tata Isakar, 8 jiin uxi
uu mil yɨvɨ ja ni ka kuu jna'an tata Zabulón,
jiin uxi uu mil yɨvɨ ja ni ka kuu jna'an tata
José, jiin uxi uu mil yɨvɨ ja ni ka kuu jna'an
tata Benjamín. Yukan ti ru'u Juan ni jini ri
ja ni chaa ya sello nuu tendɨ'ɨ yɨvɨ ja'a.

Yɨvɨ kua'a ja ka ñu'un sa'ma kuijin

9 Ti ru'u Juan ni nde'e tuku ri, ti ni jini
ri ja ni ka ndututu kua'a xaan yɨvɨ, ja tu ni
kuu ka'u ri nasa i ni iyo, chi yɨvɨ kua'a xaan
ni kuu, ja vekoyo i nuu nɨ tu'u ñuyɨvɨ. Ti
ka ka'an i tendɨ'ɨ nuu yu'u ja ka ka'an yɨvɨ
ñuyɨvɨ. Ti kajin i yu'u mesa nuu ta'u Yan-
dios jniñu. Kajin i nuu maa Lelu Yandios.

Ti ka ñu'un sa'ma skiyɨ la'lɨ, ti ka yɨnda'a i
nda'a nuu yukuñuu.
[10] Ni ka keja'a ka kanajaa i, ti ni ka kachi i:
Yandios maa yo kuu ya ni nama saña.
Ti maa Lelu Yandios kuu ya ni sa'a ja ni ka
nita'u na.
Ni ka kachi i.
[11] Suni ni kujin taka ángel Yandios nuu
mesa un, nuu ka'iin chaa ña'nu ja ka ndis-
ojniñu, jiin ndɨ kuun ja chaku un. Ti ni ka
jakunjitɨ da, ti ni ka sino da nuu da undi nuu
ñu'un, ja ka chiñu'un da Yandios.
[12] Ti ni ka ka'an da jiin ya:
¡Ni'in, Jito'o Yandios! Na ka'an yɨvɨ naa i
ja kuña'nu xaan ga ni, chi jandaa
ndixia ja vii xaan kuña'nu ni.
Vi'i ga ndichi ni.
Na kakanta'u na nuu ni.
Ja sikɨ jniñu ña'nu ni, na kua'a na ja yɨñu'un
nuu ni.
Na ni'in kua'a xaan ga jniñu. Na kundee ni
jiin taka ja sa'a ni.
Sia'an na kuu ja kuu saa ni, ti sia'an na koo.
Ni ka kachi ángel ya.
[13] Yukan ti ni ka'an ɨin chaa ña'nu un jiin
ri:
—Juan, ¿Nasa jani ini ra sikɨ yɨvɨ ka ñu'un
sa'ma xkɨyɨ la'lɨ un? ¿Nau ja ka kuu nu?
¿Nanu vaji i nusa? —ni kachi da.
[14] Ti ni ka'an ri jiin da:
—Maa ni jini ni, taa —ni kachi ri.
Ti ni ka'an da jiin ri:
—Vekoyo i nuu iyo nundo'o xaan. Ka
kuu i yɨvɨ ja ni ka nakacha i sa'ma i. Ni ka
ndundoo undi ini añu i, chi ni ji'i maa Lelu
Yandios ja sikɨ maa i naa i. Ni jatɨ ya niñɨ
ya na ni ji'i ya. Ti jiin yukan ni ka ndundoo
añu yɨvɨ un naa i.
[15] Yukan kuu ja ka'iin yu'u mesa nuu ta'u
Yandios jniñu, nava kunukuachi i nuu ya ja
kuu nduu kuu ñuu. Ti sajniñu i nuu ve'e
ya, ti koto va'a ya maa i chi kuncha ya jiin
i. [16] Tukaa ga kuu i soko, ni tukaa ga ichi
i nducha, ti ni tukaa ga kondo'o i jiin kiji
ndikandii. [17] Chi maa Lelu Yandios kuncha
ya jiin, kuncha ya mesa nuu ta'u ya jniñu, ti
koto va'a ya i. Kunchaka ya i ki'in ya jiin i
nuu kaña nducha skɨyɨ xaan ja kunchuku i
jiin ya ja kuu saa ni. Ti sa'a ya ja tukaa koo
kuɨtɨ jnu'un kui'ya ini i naa i —ni kachi chaa
ña'nu un.

Sikɨ sello kuu uxia jiin ko'o kuu oro

8

[1] Yukan ti maa Lelu Yandios ni ja'ncha ya
sello kuu uxia ja jasɨ tutu un. Ti nu ni te'nde
sello un, ni kuna'in kuɨtɨ nuu andɨvɨ. Ni
kuna'in ja kuu sava hora. [2] Ti ru'u Juan ni
jini ri uxia ángel ja ka'iin nuu Yandios, ti ni
ka ni'in uxia ndɨkɨ.
[3] Ti ni chaa ɨnga ángel Yandios. Ni chaa
da ti ni jakundichi da nuu altar nuu ka'iin
ja ka chiñu'un Yandios. Yɨnda'a da ɨin ko'o
oro nuu kayu suxia kutu. Ni ni'in kua'a da
suxia kutu chi kayu nuu ka jikanta'u yɨvɨ
maa Yandios. Ni ja'ma ya suxia kutu un nuu
ka chiñu'un i Yandios, ja na kayu nuu maa
ya. [4] Sia'an ni kaa ñu'ma suxia kutu un ja ni
ja'ma ángel Yandios. Ni kaa ñu'ma un jiin
jnu'un ka jikanta'u yɨvɨ ya. Ni kaa kua'an
undi nuu maa Yandios.
[5] Yukan ti ángel un ni ki'in ya ko'o un, ti
ni chu'un chitu da tɨkuañu'un ja kayu nuu
altar un, ti ni jacha da sikɨ ñuyɨvɨ. Ti ni
kanajiin ɨin taja. Nɨ'ɨn, ti janducha, ti ni
jnaa. Sia'an ni kuu na ni te'nde sello kuu
uxia.

Jnu'un sikɨ ndɨkɨ

[6] Yukan ti ndɨ uxia ángel Yandios ni ka
ni'in ya ndɨkɨ ja tɨvɨ da. [7] Ti ni tɨvɨ ndɨkɨ
ángel undi nuu kuɨtɨ. Ti ni kuun ñɨñɨ jiin
ñu'un nuu ñuyɨvɨ ja sakanuu jiin nɨñɨ. Ti
yukan ni kayu ɨin ja uni nuu ñuyɨvɨ. Suni
sia'an ni kayu ɨin ja uni nuu yujnu. Ti suni
ni kayu ɨin ja uni nuu icha kuii. Sia'an ni
kuu na ni tɨvɨ ndɨkɨ undi nuu kuɨtɨ.
[8] Yukan ti ni tɨvɨ ɨnga ndɨkɨ. Ti ni jini ri ɨin
ja kaa nanu ɨin yuku ka'nu ni nduva kua'an
nuu nducha mar, ti kanda'a kua'an nuu mar
un. Ti ɨin ja kuu uni nuu nducha mar un ni
nduu nɨñɨ. [9] Ti ni ka ji'i ɨin ja kuu uni nuu
taka nuu kuɨtɨ ka'iin chii nducha un. Ti suni
ni naa ɨin ja kuu uni nuu taka barco. Sia'an
ni kuu na ni tɨvɨ ndɨkɨ kuu uu.
[10] Yukan ti ɨnga ángel ja kuu uni ni tɨvɨ ya
ndɨkɨ. Ti ichi andɨvɨ ni kanakava ɨin chuxini
ka'nu xaan. Ti ndinchaa kua'a nanu ɨin
ñu'un yɨtɨ na ni jinu vaji. Ni jinu sikɨ nuu uni
nuu taka yucha jiin sikɨ taka soko nducha.
[11] Chuxini un ni nani ɨin ja u'gua, chi tendɨ'ɨ
nducha nuu ni jinu ni ka nduu u'gua. Ti yɨvɨ
ni ka ji'i nducha un, kua'a i ni ka ji'i, chi ni
nduu ugua xaan nducha un. Sia'an ni kuu
na ni tɨvɨ ndɨkɨ kuu uni.
[12] Yukan ti ɨnga ángel ja kuu kuun ni tɨvɨ
da ndɨkɨ. Ti ɨin nuu ndikandii jiin ɨin nuu

yoo jiin kua'a chuxini ni ka natɨvɨ. Sava ni
ka nda'va. Ti tukaa ni ndii va'a chi ni kuñaa
nuu ɨɨn ɨɨn nuu taka un. Sia'an ni kuu na ni
tɨvɨ ndɨkɨ kuu kuun.
13 Yukan ti ru'u Juan, ni jiniso'o ri ja kana
ɨɨn ya'a ja jiko tɨ undi sava andɨvɨ un, ti kachi
tɨ:
—Ro'o yɨvɨ ñuyɨvɨ, xaan ga nda'u koo ra
naa ra, chi nda'u xaan kondo'o ra, chi kuan
kuyajni ja tɨvɨ uni ga ndɨkɨ ndɨ uni ga ángel
ya —ni kachi tɨ.

9

1 Yukan ti ɨnga ángel kuu u'un ni tɨvɨ da
ndɨkɨ. Ti ni jini ri ja ni kanakava ɨɨn chaa,
ti kaa da nanu chuxini. Ni kanakava da nuu
ñuyɨvɨ, ti yɨnda'a da ɨɨn ndakaa ja kuiña da
ɨɨn soko kunu xaan.
2 Ni jiña da yu'u soko un, ti ni kaña kua'a
xaan ñu'ma, nanu ɨɨn horno ka'nu xaan. Ti
ndii ndikandii. Ko nu ni kaña kua'a xaan
ñu'ma un, ti ni kuñaa nɨ tu'u nuu andɨvɨ jiin
ndikandii.
3 Ti nuu ñu'ma un ni ka kenda ndɨkua'yɨ,
ti ni ka jichanuu tɨ nuu nɨ ka'nu ñuyɨvɨ.
Ti ka ndisojniñu tɨ ja sa'a tɨ nanu ka sa'a
ndɨsu'ma xaan un. 4 Ni ka ndisojniñu tɨ ja
sa'a tɨ nundo'o nuu taka yɨvɨ, ja tu ka ndiso
sello ja kuu yɨvɨ Yandios. Chi vanuxia tu ni
ka ndiso tɨ jniñu ja stɨvɨ tɨ icha, ni ja stɨvɨ tɨ
yuku, ni ja stɨvɨ tɨ taka yujnu.
5 Ni ka ndiso tɨ jniñu ja kua'a tɨ nundo'o
nuu yɨvɨ un ja kuu u'un yoo, ko tu ni
ndisojniñu tɨ ja ka'ni tɨ ndɨyɨ. Chi so ja kua'a
tɨ nundo'o nanu ka tuu ndɨsu'ma un. 6 Kɨvɨ
un kundio ini yɨvɨ naa i ja na kuū i, ko tu kuu
kuu nduku xaan i nasa a kuū i, ko tu ni'in i
nasa.
7 Ti ndɨkua'yɨ un, kanda tɨ nanu kanda
kayu ja ka iyo tu'va ja kin kanaa. Xini
tɨ ñu'un ɨɨn corona oro. Ti kanda nuu tɨ
nanu yɨvɨ. 8 Iyo ixi tɨ ti kaa nanu ñasɨ'ɨ.
Ti jnu'un tɨ kaa nanu'un ndɨka'a. 9 Ti ñɨɨ
tɨ kaa nanua kaa. Ti nɨ'ɨn ndijin tɨ nanu
nɨ'ɨn nuu kuankoyo kua'a kayu nuu guerra
ja ka jista tɨ carreta. 10 Su'ma tɨ kaa na nuna
su'ma ndɨsu'ma, chi iyo ɨɨn iñu nuu su'ma
tɨ. Yukan ni ka ja'a tɨ nundo'o nuu yɨvɨ jiin
su'ma tɨ un. Sia'an ni ka stuji tɨ yɨvɨ ja kuu
u'un yoo.
11 Ti iyo ɨɨn ja kuña'nu nuu tɨ. Maa ɨɨn
yukan ni kuu ja ndito yu'u soko nuu ka'iin
yɨvɨ ndeva'a un. Ti yukan kuu ɨɨn ángel
ndeva'a ja nani Abadón nuu yu'u hebreo, ti
nuu yu'u griego nani Apolión. Sia'an ni kuu
sɨvɨ ángel un, chi ni xnaa yɨvɨ naa i. 12 Sia'an
ni iyo ɨɨn nundo'o un, ko iyo uu ga nundo'o
ja kii.
13 Yukan ti ɨnga ángel kuu iñu ni tɨvɨ da
ndɨkɨ. Ti ru'u Juan, ni jiniso'o ri ja ka'an ɨɨn
jnu'un. Ni ka'an undi ma'ñu ndɨ kuun xini
altar oro ja kande nuu Yandios. 14 Ti ni kachi
jini ángel Yandios ja kuu iñu:
—Nu iyo yucha ja nani yucha Eufrates,
iyo kuun ángel ja ka nu'ni da. Kuan ndaji
da —ni kachi.
15 Yukan ti ndɨ kuun ángel un ni ka ndaji.
Ti ka iyo tu'va ja kuu maa hora, jiin kɨvɨ,
jiin yoo, jiin kuiya, chi ka'ni da sava yɨvɨ
ñuyɨvɨ. 16 Ti ru'u Juan, ni jiniso'o ri nasa
koso soldado kuayu nu na ki'in da. Ti kua'a
xaan da ka iyo, chi ka iyo undi uu ciento
millón da naa da.
17 Ja'a kuu ja ni jini ri na ni xna'an ga da
nuu ri. Ni jini ri kuayu un, ti ni jini ri chaa
ka yoso. Ti ka ñu'un da su'u nuu ja kua'a,
ja nchaa, jiin ja kuaan. Ti xini kayu un ka
nanuu xini ndɨka'a. Ti kaña ñu'un yu'u tɨ.
Ti suni kaña ñu'ma yu'u tɨ. Ti suni ni kaña
azufre yu'u tɨ. Taka un ni kaña yu'u tɨ.
18 Yukan ti ni ka ja'ni tɨ sava yɨvɨ ñuyɨvɨ.
Ti kua'a xaan yɨvɨ ni ka ji'i vanuxia uni nuu
ka ja'ni tɨ yɨvɨ un, ja ni kaña ñu'un yu'u tɨ, ni
kaña ñu'a, ti ni kaña azufre yu'u tɨ. 19 Sia'an
ni kuu chi ni'in xaan yu'u tɨ. Suni ni'in
xaan undi nuu su'ma tɨ, chi xaan su'ma tɨ
un nanu yu'u koo, ti jiin yukan ni ka stuji tɨ
yɨvɨ. Yukan ni kuu na ni ka ji'i ɨɨn ja kuu uni
nuu yɨvɨ ñuyɨvɨ.
20 Ko sava ga yɨvɨ ñuyɨvɨ, vasu tu ni ka ji'i i
jiin nundo'o un. Ko ni tu ni ka nakani kuɨtɨ
ini i ja xndoo i jniñu ndeva'a. Chi tu ni ka
xndoo i ja chiñu'un i ndaja'a ja yɨnda'a maa
ja'u'u un. Tu ni ka xndoo i ja chiñu'un i
santu ja ni ka sa'a i jiin oro. Ni tu ni ka
xndoo i ja chiñu'un i santu ja ni ka sa'a i jiin
plata. Ni tu ni ka xndoo i ja chiñu'un i santu
ja ni ka sa'a i jiin kaa. Suni tu ni ka xndoo i
ja chiñu'un i santu ja ni ka sa'a i jiin yuu. Ni
tu ni ka xndoo i ja chiñu'un i santu ja ni kuu
jiin yujnu. Tu kuɨtɨ ni ka xndoo i ja chiñu'un
i taka yukan, vasu tu kuɨtɨ chaku ini santu
un, ni tu jiniso'o, ti ni nu tu kuu kaka. 21 Suni
sia'an tu ni ka xndoo i ja ka jajna'an ini i
ka'ni i ndɨyɨ. Suni tu ni ka xndoo i jniñu ja
ka sa'a tasɨ i. Tu ni ka xndoo i ja ka jika i

jiin jnu'un sɨɨ ini. Ni tu ni ka xndoo i jnu'un ja ka sakui'na i. Tu kuɨtɨ ni ka xndoo i taka jniñu ndeva'a un. Sia'an ni kuu na ni tɨvɨ trompeta kuu iñu.

Jnu'un ángel ja yɨnda'a tutu lulu

10

[1] Suni ru'u Juan, ni jini ri ɨnga ángel Yandios vee kuun da ichi andɨvɨ. Ti kuu ya ɨɨn ángel kuña'nu ga. Chi suku ya ɨɨn tɨku'lu viko, ti xini ya kaxndee ɨɨn koo kiji. Nuu da kaa nanu nuu ndikandii. Ti sɨ'ɨn ya kanda nanu uu sɨ'ñɨ yuxe'e, ti kanda'a.

[2] Ti yɨnda'a da ɨɨn tutu lulu ini nda'a da ja nuña. Ni jani da sɨ'ɨn kua'a da nuu nducha mar ti ni jani da ɨnga sɨ'ɨn da nuu ñu'un ichi. Sia'an ni jakuɨñɨ ángel un. [3] Yukan ti ni kanako'o da. Ni kanako'o da nanu kuu nu nde'e ɨɨn ndɨka'a. Ti nu ni kanako'o da, ni keja'a ka'an taja. [4] Undi uxia jinu ni ka'an taja un. Ti ru'u Juan, kuni chiso ri jnu'un un nuu tutu, ko tu ni kuu, chi ni jiniso'o tuku ri ichi andɨvɨ ja ka'an ɨɨn jnu'un jiin ri, ti ni kachi:

—Koto chaa ra jnu'un ni ka'an uxia taja un. Chi su'va sava'a va'a ra jnu'un un —ni kachi.

[5] Yukan ti ángel un ni kani'in da nda'a kua'a da ichi andɨvɨ, [6] ti ni keja'a ka'an ni'in teyɨɨ da. Ni ka'an teyɨɨ da jandaa sɨkɨ maa ja chaku ja kuu saa ni, ja kuu nɨ kani, ja ni sa'a andɨvɨ jiin ñuyɨvɨ jiin taka ja iyo nuu, ti ni kachi da:

—Tukaa ga kukuee ti jinu taka ja ni chisojnu'un Yandios. [7] Chi jaa kɨvɨ ja jinu jniñu Yandios. Yɨvɨ na tɨvɨ sandɨ'ɨ ni ga ndɨkɨ, ti kundaa taka jnu'un ni chisojnu'un da. Sia'an nanu ni chisojnu'un da nuu chaa ni ka kuu profeta, ja ni ka ka'an da jnu'un ya undi najana'an —ni kachi ángel kuña'nu un.

[8] Yukan ti ni jiniso'o tuku ri ichi andɨvɨ ja ka'an ɨnga jnu'un, ti ni kachi:

—Kuan ki'in tutu lulu ja nuña ini nda'a ángel ja kandichi nuu nducha jiin nuu ñu'un un —ni kachi jiin ri.

[9] Sa ni ti ni tu'va ri nuu kandichi ángel un, ti ni kachi ri:

—Kua'a nuu ni tutu lulu ni nuu na —ni kachi ri.

Ti ni kachi da:

—Ki'in ti kaji ra. Ti kuu ugua chii ra sa'a. Ko yu'u ra, chi nduu vixi nanu nduxi ñuñu —ni kachi da.

[10] Yukan ti ni ki'in ri tutu lulu un, ti ni yaji ri. Ti vixi ni kuu ini yu'u ri nanu nduxi ñuñu. Ko nu ni koko ri ti ni kuu ugua ndixia chii ri ni sa'a.

[11] Yukan ti ni kachi da jiin ri:

—Kanuu ja kin nakachi ra jnu'un Yandios. Ti ka'an ra jnu'un da nuu kua'a xaan yɨvɨ naa i sɨkɨ nasa koo ijña isa, nuu tɨjnɨ ñuu jiin nuu tɨjnɨ nación ja sɨɨn sɨɨn yu'u ka ka'an i, jiin nuu tɨjnɨ chaa kuña'nu —ni kachi da.

Sɨkɨ uu chaa ka ja'a jandaa

11

[1] Yukan ti ni ja'a ya ɨɨn ku'va nuu ri ja na chikua'a ri, ti ni kachi ya:

—Kuan chikua'a veñu'un ka'nu Yandios. Ti chikua'a ra altar. Ti suni ka'u ra nasa yɨvɨ ka'iin ja ka chiñu'un i Yandios. [2] Ko tu chikua'a ra yuxe'e veñu'un un. Koto chikua'a ra, chi kendo ja kuu yɨvɨ ɨnga nación. Chi na kua'a i nundo'o nuu yɨvɨ ja kanchuku ini ñuu ii ja'a. Undi uu xiko uu yoo kuu ja kua'a i nundo'o nuu yɨvɨ ñuu ja'a —ni kachi ya.

[3] Chi kua'a ri jniñu ña'nu nuu ndɨnduu chaa un ja na kua'a da jandaa sɨkɨ ru'u. Ja kuu ɨɨn mil uu ciento uni xiko kɨvɨ kuu ja kua'a da jandaa. Ko ku'un da sa'ma ndayɨ sɨkɨ ja kukui'ya ini da jiin kuachi ja ka sa'a yɨvɨ naa i —ni kachi ya.

[4] Ti uu yujnu olivo un jiin uu candelero oro un kandichi nuu Yandios. Ti stuu ja maa ya kuu ja xiin ñuyɨvɨ. Ndɨnduu chaa un ka kuu da nanu uu yujnu Olivo jiin uu candelero oro, chi ka'iin da nuu Yandios ja kotu'va da ka'an da jnu'un ya, jiin ja ka sa'a da jniñu ña'nu ya. [5] Ti nu iyo yɨvɨ ka kuni kua'a nundo'o nuu chaa ña'nu un, ti kaña ñu'un yu'u ndɨnduu da ti kayu ndɨ'ɨ yɨvɨ ja ka jito u'u nuu da. Undi siukan kin sa'a da jiin taka yɨvɨ ja ka kuni kua'a nundo'o nuu da. Ti maa yɨvɨ un kuū i. [6] Chi ka ndiso da jniñu ka kasɨ da, ti tukaa kuun sau ja kuu nɨ kuiya ja nakachi da jnu'un Yandios. Kuu sa'a da ja na nduu nɨñɨ taka nducha. Ti suni kuu stɨvɨ da ñuyɨvɨ jiin taka nundo'o. Nu kuni da ti kuu sa'a da un nuu nuu ni, nasa kuu ini maa da.

[7] Yukan ti ja ni jinu ja ka nakachi da jnu'un Yandios, ti kenda ɨɨn ja kaa nanu ɨɨn

kuɨtɨ xaan, kaña nuu soko kunu xaan un.
Kenda ti kanaa jiin da naa da, ti kundee
ka'ni maa da. [8] Ti kundatu yɨkɨ kuñu da ini
ichi ka'nu maa ñuu un. Ti ñuu un kuu nuu
ni ka ja'ni yɨvɨ maa Jito'yo, nuu ni ka jatakaa
i ya nuu nda'a cruz. Yukan kundatu yɨkɨ
kuñu da. Ti kachi yɨvɨ naa i ja ñuu un kuu
nanu Sodoma jiin Egipto.

[9] Undi uni kɨvɨ sava nde'e tendɨ'ɨ yɨvɨ naa
i nuu ka ndatu ndɨyɨ un. Yɨvɨ ñuu jika jiin
yɨvɨ ɨnga nación jiin yɨvɨ ka ka'an ɨnga yu'u,
yukan kuu yɨvɨ ja nde'e i nuu ka ndatu ndɨyɨ
un. Ko tu kua'a i jnu'un ja jakunduji ndɨyɨ
un. [10] Ko vanuxia ka kusɨɨ xaan ini yɨvɨ
ñuyɨvɨ ja ka jitonchaa i nasa ni ka jna'an
chaa un naa da. Ti na sa'a i viko ja na
tejna'an nuu jna'an i ɨɨn ɨɨn ta'u ja ka kusɨɨ
ini i, ja ni ka kundee i ni ka ja'a i nundo'o
nuu da naa da, ti ni ka ji'i da.

[11] Yukan ni ya'a tuku uni kɨvɨ sava, ti ni
na kua'a tuku Yandios tachi ya ini chaa un,
ti su'va ni ka nandoto tuku da, ti ni ka
ndokuɨñɨ da kajin da, ti ni ka yu'u xaan yɨvɨ
nu ni ka jini i nuu da kajin da. [12] Yukan ti ni
ka jiniso'o da ɨɨn ndusu ja kana ichi andɨvɨ,
ti kachi:

—Kaa ti kikoyo ra undi ja'a—kachi.

Ti yɨvɨ ja ka jito u'u maa da, ni ka jini i ni
ka ndaa da kuankoyo da ichi andɨvɨ jiin ɨɨn
tɨku'lu viko.

[13] Ru'u Juan, ni ndakoto ga ri yukan, ti
hora un ni chaa ɨɨn ñujnaa xaan. Ti ɨɨn ja
kuu uxi nuu ñuu un ni naa. Ti ni ka ji'i uxia
mil yɨvɨ naa i ja ni sa'a ñujnaa un. Sia'an
ni kuu ti sava ga i ni ka yu'u xaan. Ti ni
ka ndakuni'in i sɨvɨ maa Yandios kuña'nu ya
kancha andɨvɨ.

[14] Sia'an ni ya'a nundo'o kuu uu, ko yukan
ti vaji tuku ɨnga nundo'o. [15] Yukan ti ɨnga
ángel ja kuu uxia, ni tɨvɨ da ndɨkɨɨ. Ti ru'u
Juan, ni jini ri ja ka'an jaa ɨɨn ndusu ichi
andɨvɨ, ti ni kachi:

Jito'yo Yandios jiin Cristo, kuu ya ka ta'u
jniñu vijna.
Maa ya ka ta'u jniñu nuu nɨ ñuu, nuu ni ka
yɨnda'a yɨvɨ ñuyɨvɨ ja'a.
Ti ta'u ya jniñu ja kuu saa ni undi ja kuu nɨ
kani.
Kachi ndusu un.

[16] Yukan ti ndɨ oko kuun chaa ña'nu ja
kanchuku yu'u mesa nuu kancha Yandios,
ni ka jakunjitɨ da nuu Yandios, ti ni ka sino
da nuu da undi nuu ñu'un ja ka nachiñu'un
da ya, [17] ti ni ka kachi da:

Na kuta'u na nuu ni, Jito'yo Yandios, chi
kuña'nu ni nuu nɨ tu'u ja iyo.
Maa ɨɨn ni maa ni kuu Yandios ja ni iyo ja
kuu na jana'an ja ni ya'a, ti iyo ni
undi vijna.
Chi jandaa ndixia ja kuña'nu xaan ni ja ta'u
ni jniñu nuu nɨ tu'u ja iyo.

[18] Ni ka jito u'u yɨvɨ ñuyɨvɨ maa ni, ko su'va
ni jaa kɨvɨ ja koto u'u ni maa yɨvɨ un
naa i.
Ti sa'a ndaa ni kuachi sɨkɨ taka yɨvɨ ni ka ji'i.
Ko na kua'a ni ta'u nuu maa yɨvɨ ni ka
nakani jnu'un ni, vasu kuña'nu xi
nda'u. Ko nuu maa i na kua'a ni ta'u.
Ti xnaa ndɨ'ɨ ni yɨvɨ ja ni ka stɨvɨ maa jiin
jna'an.
Ni ka kachi da.

[19] Yukan ti ru'u Juan, ni jini ri ja nuña
veñu'un Yandios ja iyo andɨvɨ. Ini yukan
ni jini ri ɨɨn jajnu ja ñu'un yuu, ti nuu yuu
yukan yoso jnu'un ni chisojnu'un Yandios
nuu yɨvɨ Israel. Yukan ti ni keja'a ka'an taja,
ti nɨ'ɨn, ti jnaa, ti ni keja'a kuun ñɨñɨ xaan,
vanuxia ña'nu xaan kuu maa Yandios.

Ɨɨn ja so naa ini yo nde'e yo

12

[1] Yukan ti ru'u Juan, ni jini ri ichi andɨvɨ
ɨɨn ja so naa ini yo nde'e yo. Ni jini ri ɨɨn
ña'an, ti suku ña ndikandii nanu ɨɨn sa'ma,
ti kandichi ña sɨkɨ yoo. Ti ñu'un corona xini
ña ja ka ndeña uxi uu chuxini. [2] Ñu'un se'e
ña, ti kanajiin ko'o ña ja ja'ncha i chii ña, ja
kaku se'e ña, ti jatu ña ja skaku ña i.

[3] Yukan ti ni kenda ichi andɨvɨ ɨnga ja
so sa'u ii ini nde'e yo nuu. Ni kenda ɨɨn
koo kua'a ka'nu xaan. Ti iyo uxia xini tɨ
jiin uxi ndɨkɨ tɨ, ti ndɨ uxia xini tɨ un ka
ñu'un corona. [4] Ni jini ri ja jista tɨ ɨɨn ja
uni nuu chuxini ja iyo nuu andɨvɨ, ti ni
siukoyo tɨ kua'an nuu ñuyɨvɨ. Yukan ti ni
jakuɨñɨ tɨ nuu ña'an un. Ni jakuɨñɨ tɨ nuu
ña chi vanuxia ja kuan kuyajni skaku ña
ɨɨn suchi lulu, ti kuni koko tɨ suchi lulu un.
[5] Yukan ti ni skaku ña ɨɨn se'e yɨɨ. Ko suchi
un ndisojniñu i ja ta'u i jniñu nuu nɨ tu'u
ñuyɨvɨ. Ta'u i jniñu nuu vaji ga kɨvɨ, ti vasu
na koo yɨvɨ ni'in ini, ko ta'u i jniñu nuu nɨ
tu'u yɨvɨ ñuyɨvɨ. Yukan ti ndaa i no'on i undi
nuu kancha mesa Yandios nuu ta'u ya jniñu.

6 Ko ña'an un ni jinu ña kua'an ña undi
nuu ñu'un te'e. Ti yukan iyo tu'va ɨɨn ja
ni satu'va Yandios ja ni'in ña ja kaji ña, chi
kuncha ña yukan ja kuu ɨɨn mil uu ciento
uni xiko kɨvɨ.
7 Yukan ti ni iyo ɨɨn jnu'un kanaa nuu
andɨvɨ. Ni kenda ángel Miguel jiin ndaja'a
ya, ti ni ka kanaa da jiin koo ka'nu un jiin
ndaja'a maa. 8 Ti Miguel jiin ndaja'a ya, ni
ka kanaa da jiin un. Ni kundee da jiin kuɨtɨ
un. Ja yukan tukaa ni iyo nuu ja kunchaa
kuɨtɨ un nuu andɨvɨ.
9 Siukan ni kuxio kuɨtɨ un kua'an tɨ. Ti
yukan kuu maa koo ka'nu ja ni iyo undi
najana'an xaan. Yukan kuu maa ja'u'u ja
suni nani Satanás. Yukan kuu maa ja ni
xnda'u ndɨ'ɨ yɨvɨ ñuyɨvɨ naa i. Ni keni'in da
kuɨtɨ un kua'an tɨ jiin tendɨ'ɨ ndaja'a tɨ. Ti
ni chaa tɨ jiin ndaja'a tɨ un undi nuu ñuyɨvɨ
ja'a.
10 Yukan ti ru'u Juan, ni jiniso'o ri ɨɨn
ndusu ja kana ichi andɨvɨ, ti kachi:
Vijna ti stuu Yandios ja ndiso ya jniñu ña'nu
ga.
Chi ta'u ya jniñu, ti ni ja'a ya jniñu nuu
Cristo ja na nama ya ñani yo jiin
kua'a yo.
Chi ni keni'in ya maa ɨɨn ja kuni kankuachi
sɨkɨ maa i naa i.
Chi kuu nduu kuu ñuu kuni kankuachi sɨkɨ
i nuu Yandios.
11 Ni ka kundee i sɨkɨ ja'u'u un, chi maa Lelu
Yandios ni jatɨ ya nɨñɨ ya ja kuu maa
i naa i.
Ti ni tukaa yu'u i kuū i ja sɨkɨ maa ja'u'u un.
12 Taka ra ja kanchuku andɨvɨ, na koo sɨɨ xaan
ini ra naa ra.
Ko taka ra ja kanchuku nuu ñuyɨvɨ, chi koo
ra jnukui'ya ini, chi ni chaa ja'u'u un
nuu kanchuku ra naa ra.
Ti kuɨtɨ xaan ini i, chi jini ja tukaa ga koo
kua'a ga kɨvɨ ja xnda'u nuu yɨvɨ naa
i.
Ni kachi ndusu un.
13 Yukan ti ni jini kuɨtɨ un ja ni keni'in
Yandios tɨ kua'an tɨ nuu ñuyɨvɨ. Ti tukaa
kuu ndɨvɨ tɨ andɨvɨ. Ni jini tɨ ja sia'an iyo,
ti ni keja'a ndikun tɨ jata ña'an ni skaku se'e
un, chi kuni ka'ni tɨ suchi lulu un. 14 Ti ni ja'a
Yandios uu ndijin na'nu nanu ndijin ya'a
nuu ña'an un, ti ni ndava ña kua'an ña undi
nuu ñu'un te'e un, ja nama ña maa ña nuu
koo yukan. Ni kuncha ña yukan ja kuu uni
kuiya sava, ti ni iyo ja kaji ña, sia'an nava tu
kuni koo un nuu kande ña.
15 Yukan ti ini yu'u koo un ni kaña nducha.
Ti ni joso tɨ nducha un nuu kua'an ña. Nanu
ɨɨn yucha ka'nu ni kaña yu'u tɨ ti ni joso tɨ
nuu kua'an ña, chi kuni tɨ ka'ni tɨ ña'an un
niku. 16 Ko ni chindee chituu ñu'un un maa
ña, chi ni nuña ñu'un un, ti yayukan ni kaan
yau nanu xnduchi, ti yukan ni yijin nducha
un kua'an. Ti koo un tukaa ni kujnuni ja sa'a
tɨ.
17 Yukan na ti ni kuɨtɨ xaan ini koo un sɨkɨ
ña'an un. Ti ni kee tɨ kua'an tɨ, ja kanaa tɨ
jiin taka ga yɨvɨ ja ka kuu i se'e ña, maa yɨvɨ
ja ka jandatu i jnu'un ni ta'u Yandios, ja ni
ka kandixia ni ini i jnu'un Jesús. Ti ja sia'an
ni ka kanaa koo un jiin ña'an un.
Yukan ti ni kendo tɨ kandichi tɨ nuu ñɨtɨ
yu'u mar un.

*Ku*ɨtɨ ni kaña nuu nducha mar

13

1 Yukan ti ru'u Juan, ni jini ri ja ni kaña
nuu nducha mar un ɨɨn kuɨtɨ. Ti iyo uxia
xini tɨ jiin uxi ndɨkɨ tɨ. Ti ndɨ uxi xini ndɨkɨ
tɨ un ka ñu'un corona. Ti nuu ndɨ uxia xini
tɨ un yoso ɨɨn sɨvɨ ja kanchaña'an sɨkɨ sɨvɨ
Yandios, chi ka'an ja kuɨtɨ xaan un kuu maa
Yandios. 2 Ti kaa kuɨtɨ xaan un nanu kaa ɨɨn
kuíñɨ.
Ti ja'a tɨ kaa nanu ja'a oso, ti yu'u tɨ kaa
nanu kaa yu'u ndɨka'a. Yukan ti koo ka'nu
un ni ja'a ndɨ'ɨ tɨ jniñu ña'nu kundiso kuɨtɨ
un, jiin ɨɨn mesa nuu ta'u tɨ jniñu.
3 Ni tuji ɨɨn xini tɨ. Nanu ja kuni kuu tɨ jiin.
Ko nuu ni tuji tɨ un ni nduva'a tuku ni. Ti so
ni naa ini tendɨ'ɨ yɨvɨ, chi ni nduva'a ni xini
tɨ un, ti ja yukan ni ka chindikun i jata kuɨtɨ
un ja kunchañu'un i tɨ.
4 Ni ka chiñu'un i koo ka'nu un, chi ni ja'a
tɨ jniñu ña'nu nuu ɨnga kuɨtɨ un, ti suni ni
ka chiñu'un i maa. Ti ni ka keja'a ka ka'an i:
—Tu iyo ɨnga nanu ɨɨn kuɨtɨ ja'a. Ni ɨɨn tu
kuu kanaa jiin maa tɨ —kachi yɨvɨ un naa i.
5 Ni ja'a Yandios jnu'un ja na sa'a kuɨtɨ
un nasa kuu ini maa tɨ. Vanuxia ni ka'an
ndeva'a tɨ sɨkɨ ya, so ja na kunchañu'un yɨvɨ
tɨ ti ansu maa Yandios. Ja kuu uu xiko uu
yoo ni ja'a ya jnu'un ja sia'an na sa'a kuɨtɨ
un. 6 Ti ni ka'an ndeva'a tɨ sɨkɨ Yandios, chi
ni kachi tɨ ja na kunchañu'un yɨvɨ maa tɨ ti
ansu maa Yandios. Sia'an ni ka'an ndeva'a
tɨ sɨkɨ ya, ti suni ni ka'an ndeva'a tɨ sɨkɨ yɨvɨ

ya, sɨkɨ yɨvɨ ja ni ka ni ta'u i kanchuku i jiin Yandios undi andɨvɨ.

7 Suni ni ja'a Yandios jnu'un ja na kanaa tɨ jiin yɨvɨ ya ja kanchuku i nuu ñuyɨvɨ ti na kundee tɨ. Suni ni ja'a ya jnu'un ja na ta'u tɨ jniñu nuu yɨvɨ ñuyɨvɨ, vasu nuu yɨvɨ ñuu jika, xi yɨvɨ taka ga nación, xi yɨvɨ ka ka'an taka nuu yu'u, ko sia'an ta'u tɨ jniñu sɨkɨ i naa i.

8 Yukan kuu maa yɨvɨ ja tu kunchuku kuɨtɨ i jiin Yandios, chi tu ni kandixia i nuu maa Lelu ya.

Ja ni nakaji ya ya kuu Lulu un, ja na katɨ ya nɨñɨ ya, ti na kuū ya nuu nda'a cruz. Sia'an ni nakaji ya ya un undi na sa ti koo ga ñuyɨvɨ ja'a. Ti tu ni chiso kuɨtɨ ya sɨvɨ yɨvɨ un nuu tutu ya, chi tu ni ka kandixia i maa Lelu un.

9 Ru'u Juan, na kachi ri nuu taka ro'o yɨvɨ ka kandixia, ja ka ndiyo ini ra kuni ra jnu'un ndaa. Ti chunso'o va'a naa ra nuu taka jnu'un ja'a. 10 Nusa ti nu na chondee yɨvɨ naa i ro'o vekaa, ti jandaa ni kuu ja ki'in ra vekaa. Nu na kua'a i tau ra jiin machete ja ka'ni i ro'o, ti jandaa ni kuu ja sia'an kuu ra. Yukan kuu ja kanuu ja koto sakui'ya ra ini ra ja kaka ra nuu ichi Yandios. Chi yo'o ja ni nakaji ya maa yo ja na kuū yo yɨvɨ ya, ti na kaka ndaa yo nuu ichi ya, vasu na kachi yɨvɨ ja ka'ni i yo'o.

*Ku*ɨtɨ ni kaña ichi chii ñu'un

11 Yukan ti ru'u Juan, ni jini ri ja ni kaña ɨnga kuɨtɨ ichi chii ñu'un. Ti iyo uu ndɨkɨ tɨ ja ni nakava nuu nanu ndɨkɨ rɨɨ. Ti ni ka'an tɨ suni sia'an nanu ni ka'an koo ka'nu un. 12 Ni ndiso ndɨ'ɨ tɨ jniñu ja ndiso maa ɨnga kuɨtɨ ka'nu un. Yukan ti ni sa'a tɨ ja na chiñu'un yɨvɨ ñuyɨvɨ ɨnga kuɨtɨ un, maa kuɨtɨ ja ni tuji xini un, ko ni nduva'a tɨ.

13 Ti kuɨtɨ ni kaña chii ñu'un un ni sa'a tɨ jniñu ña'nu, ja so ni ka naa ini yɨvɨ naa i. Ti ni ka jini tendɨ'ɨ yɨvɨ un ja kayu ñu'un ichi andɨvɨ, ti ni skuun tɨ ñu'un un vaji ichi nuu ñuyɨvɨ. 14 Sia'an ni xnda'u kuɨtɨ un yɨvɨ ñuyɨvɨ naa i, ja ni sa'a tɨ jniñu ña'nu un sɨkɨ ja ni kachi jna'an tɨ un.

Suni ni kachi tɨ ja na sa'a yɨvɨ ɨin santu ja kaa nanu maa kuɨtɨ ni tuji xini un jiin machete, ko tu ni ji'i tɨ. Sia'an ni kuña'nu xaan kuɨtɨ un. 15 Ti sa'a tɨ ja santu kuɨtɨ un na jista tachi nanu kuɨtɨ chaku nava na kuu ka'an tɨ, ti na ka'ni tɨ taka yɨvɨ ja tu jandatu i ja chiñu'un i maa tɨ.

16 Ti kuɨtɨ ni kaña chii ñu'un un ni chayɨka tɨ ja na ni'in yɨvɨ naa i ɨin jnuni maa xini nda'a kua'a i xi yujiña i. Ni chaa tɨ jnuni un nuu tendɨ'ɨ yɨvɨ naa i, vasu yɨvɨ nda'u xi yɨvɨ kuña'nu, vasu yɨvɨ ñava'a xu'un xi yɨvɨ tu ñava'a xu'un, vasu kuu i muzu ja ni ka jaan yɨvɨ xi yɨvɨ ja ka sajniñu ja kuu maa. Ni ta'u tɨ jniñu ja tendɨ'ɨ kuɨtɨ yɨvɨ na ni'in jnuni un. 17 Chi vanuxia nu tu kundiso i jnuni un, ti tu kuu xiko i ni tu kuu kuan i. Sia'an kuu nu tu kundiso i jnuni ja kuu sɨvɨ kuɨtɨ xiin número ja kuu sɨvɨ tɨ.

18 Ja'a na nanduku yo nasa kuni ka'an un. Yɨvɨ chaku ini ti na nanduku i nasa kuni ka'an maa número kuɨtɨ un, chi kuu nanu número ja ka ka'u yɨvɨ ñuyɨvɨ ja'a. Ti número kuɨtɨ un kuu iñu ciento uni xiko iñu.

Yɨvɨ Lelu Yandios ja ka jita i yaa

14

1 Yukan na ti ru'u Juan, ni nde'e ri, ti ni jini ri ja kandichi maa Lelu Yandios xini yuku Sión. Suni iyo ciento uu xiko kuun mil yɨvɨ jiin ya. Ti yujiña i ka yoso sɨvɨ maa ya jiin sɨvɨ Tata ya Yandios.

2 Yukan ti ichi andɨvɨ ni jiniso'o ri ja ka'an, ti ni'in xaan ka'an nanu nuu jika kua'a xaan nducha xi nanu ni'in ka'an ɨin taja. Ni jiniso'o ri ja ka'an nanu nuu ka'iin kua'a yɨvɨ ka chaa yaa nani arpa. 3 Ni ka ndututu i nuu ya ja nukoo xiin mesa nuu ta'u ya jniñu, nuu ka'iin kuun ja chaku jiin chaa ka kuña'nu un. Yukan ti ni ka keja'a ka jita i yaa. Ni ka jita i ɨin yaa jaa. Ti yɨvɨ un ka kuu yɨvɨ ja ni nama ya nuu ñuyɨvɨ ja'a. Ti yukan ka'iin ciento uu xiko kuun mil yɨvɨ naa i. Yɨvɨ yukan kuu ja ni ka kutu'va yaa un. Chi vanuxia tu kuɨtɨ ɨnga ja kutu'va yaa un.

4 Yɨvɨ un tu ni ka jika i ichi ndeva'a, ja kusɨkɨnchaa jna'an i. Tu ni ka ndiyo ini i jniñu ndeva'a, chi su'va ni ka sandoo i maa i jiin undi ini añu i. Yɨvɨ un ni ka chiñu'un ndaa i maa Lelu Yandios. Ni ka siuku i nava ni ka'an ya. Chi ni nama ya i ma'ñu yɨvɨ ñuyɨvɨ, ti ka kuu i nanu ɨin ta'u ja ka ja'a yɨvɨ nuu Yandios jiin nuu maa Lelu ya. 5 Tu ni ka ka'an kuɨtɨ i jnu'un xndoña'an. Chi ni ka iyo ndoo ini i, ti ni ka iyo ndoo añu i nuu Yandios.

Jnu'un ni ka ka'an ángel iin ichi andɨvɨ

6 Yukan ti ru'u Juan, ni jini ri ɨnga ángel
Yandios ja ndava kua'an ichi andɨvɨ. Ti
yɨnda'a ya ɨɨn jnu'un Yandios ja tu naa kuɨtɨ.
Ni kachi da ja xndichi Yandios yɨvɨ ñuyɨvɨ.
Ni nakani da jnu'un un nuu yɨvɨ ñuyɨvɨ naa
i, nuu yɨvɨ taka nación, nuu yɨvɨ taka ñuu,
nuu yɨvɨ taka jna'an, nuu yɨvɨ ka ka'an ɨnga
yu'u, nuu tendɨ'ɨ yɨvɨ un ni ka'an ángel un.
7 Ni kanako'o ya xini i naa i:
—Kuandatu naa ra nuu Yandios. Na
kani ini ja maa ɨɨn ni maa ya kuu Yandios.
Ti chiñu'un maa ya naa ra, chi ja kuan
kuyajni kɨvɨ ja na nduku jnu'un ya sɨkɨ yɨvɨ
ka sa'a ndeva'a un. Na chiñu'un maa ya,
chi vanuxia maa ya kuu ja ni sa'a andɨvɨ. Ti
maa ya ni xnukoo ñuyɨvɨ. Maa ya ni sa'a
nducha mar, ti maa ya ni sa'a soko nducha
—ni kachi ángel un.
8 Yukan na ti ni chaa ɨnga ángel Yandios,
ti ni kachi da:
—Ni kuu na'in ñuu ka'nu, ñuu Babilonia.
Ni naa ñuu un chi ni sa'a yɨvɨ ñuu yukan
ja na naa yɨvɨ ñuyɨvɨ, ja ni ka sa'a i jniñu
ndeva'a sia'an nanu ni ka sa'a yɨvɨ ñuu
yukan —ni kachi da.
9 Yukan ti ni chaa ɨnga ángel ti ni ka'an
jaa nuu yɨvɨ naa i:
—Nu chiñu'un ra kuɨtɨ ndeva'a un, xi
chiñu'un ra santu tɨ, nu ni'in ra jnuni tɨ ja
kuncha yujiña ra, nuu chu'un ra jnuni un ja
kuncha xini nda'a kua'a ra. 10 Nusa ti kuɨtɨ
xaan ini Yandios sɨkɨ ra. Ti na kua'a ya
nundo'o kondo'o xaan ra. Tukaa kuanka'nu
ini Yandios nuu ra, chi kayu ra nuu ñu'un
jiin azufre, ti koto nchaa taka ángel Yandios
jiin maa Lelu ya nundo'o jna'an ra. 11 Ti
jandaa ndixia ja kondo'o ra nuu kayu ñu'un
un chi koo ñu'ma, ti kayu ra ja kuu saa ni,
nu na chiñu'un ra kuɨtɨ un xi santu tɨ xi
ja kuncha jnuni tɨ yujiña ra. Ko na kachi
ri ja tukaa kaña kuɨtɨ ra nuu nundo'o un.
Kuu nduu kuu ñuu koo ndo'o koo nene ra
nundo'o un —ni kachi ángel un.
12 Nusa ti kanuu ja kuu yɨvɨ Yandios ja
koto ma xndi'i ra ini i ja kaka ndaa i nuu ichi
Yandios, maa yɨvɨ ja ka yɨ'ɨ nuu nda'a ya, chi
ka ndiyo ini i ja kuandatu i nuu jnu'un ya.
13 Yukan ti ru'u Juan, ni jiniso'o ri ɨɨn
jnu'un ja ka'an ichi andɨvɨ ti ni kachi jiin ri:
—Chiso ra jnu'un ja'a: "Na koo sɨɨ ini yɨvɨ
ja ka kandixia i Jito'yo. Na koo sɨɨ ini i undi
kɨvɨ na jaa kɨvɨ kuū i. Sia'an na koo undi
vijna ti undi ja kuu taka ga kɨvɨ vaji", kachi.
Sia'an kachi Espíritu Yandios ja na koo sɨɨ
ndixia ini i, chi ndetatu i ja ni ka sajniñu i.
Ti jandaa ndixia ja tu naa ini Yandios jniñu
ni ka sa'a i, chi ni ka kundee i jiin jniñu ni
ja'a ya nuu i naa i —ni kachi.
14 Yukan ti ru'u Juan, ni nde'e ri ti ni jini
ri ɨɨn viko xkɨyɨ la'lɨ nuu andɨvɨ. Ti nuu viko
un kancha ɨɨn ja kuu maa Se'e Yɨvɨ Ñuyɨvɨ.
Ñu'un ɨɨn corona oro xini ya. Ti yɨnda'a ya
ɨɨn vusu kuañɨ ii yu'u. 15 Ti ni kenda ɨnga
ángel Yandios. Ni kee da nuu maa veñu'un
Yandios ichi andɨvɨ, ti ni kanako'o da xini
da ja kancha nuu viko un, ti ni kachi da:
—Ka'ncha ni jiin vusu ni, chi ja ni jaa kɨvɨ
ja nastutu ndɨ'ɨ ni, nanu ka'ncha yo triu ja
ja ni kuaan —ni kachi ángel un.
16 Nusa ti maa ya ja kancha nuu viko un
ni chu'un ya vusu ya ini ñuyɨvɨ, ti ni ja'ncha
ya ja nastutu ya taka nuu ñuyɨvɨ. 17 Yukan ti
ni kenda ɨnga ángel Yandios. Suni ni kee ya
veñu'un Yandios ichi andɨvɨ ti suni yɨnda'a
da ɨɨn vusu kuañɨ ii. 18 Ti undi nuu altar ichi
andɨvɨ ni kee ɨnga ángel ja ndisojniñu sɨkɨ
ñu'un ja kayu nuu altar un. Ti maa da un ni
kanako'o da xini ángel ja yɨnda'a vusu un,
ti ni kachi da:
—Ka'ncha jiin vusu ra, ti nastutu ra
nde'e tɨka'ya un, chi ja ni jichi —ni kachi
ya.
19 Yukan ti ángel un ni ja'ncha da jiin vusu
da, ti ni nastutu da nde'e tɨka'ya ja kaa nuu
ñu'un un. Ti ni chu'un da nde'e tɨka'ya un
nuu taxin nava na kaña nducha tɨka'ya un,
chi yukan kuu nuu kuɨtɨ xaan ini Yandios
jiin yɨvɨ naa i. 20 Undi yu'u ñuu un ni jaxin
da nde'e tɨka'ya un. Ti ini nuu taxin un ni
jika kua'an nanu ɨɨn yucha nɨñɨ. Ti ni ndaa
ja ni kaña undi nuu yoyu'u kuayu un, ti ni
jika undi uni ciento kilómetro.

Sɨkɨ ndɨ uxia nundo'o ja koo

15

1 Yukan ti ru'u Juan, ni jini ri ɨnga jniñu
ña'nu ichi andɨvɨ ja so naa ini yo. Ni jini
ri ka'iin uxia ángel Yandios, ti ka ndiso ya
jniñu ja kin kua'a ya sɨɨn sɨɨn nundo'o nuu
yɨvɨ naa ti, ti nu na jinu nundo'o un, yukan
na ti kuu va'a ini Yandios, chi kuɨtɨ xaan ini
ya nuu yɨvɨ ndeva'a un.
2 Suni ni jini ri ɨɨn ja kaa nanu kaa nducha
mar, ja ndinchaa ii katuu nanu vidrio. Ti

sakanuu nducha un jiin ñu'un chi kanda'a.
Ti yunducha mar un kajin yɨvɨ ka yɨnda'a
arpa chi kin kata i yaa nuu Yandios. Yɨvɨ un
kuu ja ni ka kundee sɨkɨ kuɨtɨ un jiin santu
tɨ, jiin ja tu ni ni'in i jnuni número ja kuu
sɨvɨ tɨ un. 3 Yukan ti ni jini ri ja ka chiñu'un
i Yandios ti ka jita i ɨɨn yaa nanu ni xna'an
tata yo Moisés nuu yɨvɨ Israel, ja ni sa'a da
jniñu Yandios najana'an. Ti suni ni ka jita i
yaa ja kuu maa Lelu Yandios, ti sia'an ka'an:

Tata yo Yandios, so naa ini yo ja nde'e
yo jniñu ña'nu sa'a ni, chi ndiso ni
ndɨkuɨtɨ jniñu.

Mani jniñu ndaa, mani jniñu va'a sa'a ni.
Chi ndiso ndɨkuɨtɨ ni jniñu.

Mani jniñu ndaa, mani jniñu va'a sa'a ni, chi
maa ɨɨn ni maa ni kuu ja ta'u jniñu
nuu nɨ tu'u nɨ kaa taka nación ka iyo
ini ñuyɨvɨ.

4 Tu iyo ni ɨɨn ja tu kua'a ja yɨñu'un nuu ni,
Tata yo Yandios.

Chi tendɨ'ɨ i ka ka'an ja kuña'nu xaan ni.

Chi maa ɨɨn ni maa ni kuu Yandios ndoo,
Yandios ii xaan.

Ti kinkoyo yɨvɨ taka nación ja chiñu'un i
ni'in.

Chi ja ni ka jini i ja va'a sa'a ndaa ni taka
jniñu.

Kachi i ka jita i.

5 Yukan ti ni nde'e ri, ti ni jini ri ini andɨvɨ
ja nuña maa ve'e ii ini veñu'un nuu iyo laja
yuu ja yoso maa ley Yandios. 6 Ti ichi ini
ve'e un ni ka kekoyo uxia ángel Yandios ja
ka ndiso da jniñu ja kua'a da nundo'o. Ti ka
ñu'un da sa'ma va'a xkɨyɨ la'lɨ ja xiñu ii, ti ka
nu'ni ɨɨn cinturón oro jika da. 7 Yukan ti ɨɨn
jna'an ndɨ kuun ja chaku un ni ja'a ɨɨn ɨɨn
ko'o nuu ndɨ uxia ángel yukan. Ti ini ko'o
un ka ñu'un chitu ndɨ nundo'o ja kin kua'a
Yandios, maa Yandios ya chaku ja kuu saa
ni.

8 Ti nɨ kuiya ja ni ja'a Yandios ndo'o un, ni
ñu'un chitu ndɨ ñu'ma nɨ ka'nu ini veñu'un
andɨvɨ, chi vanuxia kuña'nu xaan maa ya
kuu Yandios ja ndisojniñu ña'nu. Nusa ti ni
ɨɨn yɨvɨ tu kuu kɨvɨ i ini veñu'un Yandios nuu
kancha ya undi na ndɨ'ɨ kua'a ángel un ndɨ
uxia nundo'o un. Chi ɨɨn ɨɨn ángel un kin
kua'a da sɨɨn sɨɨn nundo'o.

Sɨkɨ ndɨ uxia ko'o ja ñu'un chitu nun-
do'o

16

1 Yukan ti ru'u Juan ni jiniso'o ri ja
ka'an ɨɨn ndusu ini veñu'un ichi andɨvɨ, ti
kanako'o sia'an nuu ndɨ uxia ángel Yandios
ja kachi:

—Kua'an ti koyo ra ja ñu'un ko'o ka
yɨnda'a ra jña. Kacha ra na ki'in sɨkɨ ñuyɨvɨ,
chi kin kua'a Yandios nundo'o —kachi.

2 Yukan ti kua'an ángel undi nuu kuɨtɨ un.
Ni koyo da ja ñu'un ini ko'o da. Ni koyo da
nuu ñuyɨvɨ. Ti tendɨ'ɨ yɨvɨ ka ndiso jnuni
kuɨtɨ ndeva'a un jiin yɨvɨ ni ka chiñu'un
santu tɨ, ni ka kaña ndɨ'yɨ xaan sɨkɨ i, ti ka
ndo'o xaan i. Sia'an ni kuu jiin nundo'o ni
kii undi nuu kuɨtɨ un.

3 Yukan ti ɨnga ángel un ni koyo da ja
ñu'un ko'o yɨnda'a da. Ni koyo da nuu
nducha mar, ti nducha un ni nduu nanu
nɨñɨ nanu nɨñɨ ndɨyɨ. Ti sia'an ni ka ji'i taka
kuɨtɨ ka ñu'un nuu nducha mar un. Sia'an
ni kuu jiin nundo'o kuu uu yukan. 4 Yukan ti
ɨnga ángel Yandios ni koyo da ja ñu'un ko'o
yɨnda'a da. Ni koyo da ini taka yucha jiin
taka soko, ti taka nducha un ni ka nduu nɨñɨ.
Sia'an ni kuu jiin nundo'o kuu uni yukan.

5 Yukan ti ru'u Juan, ni jiniso'o ri ja ka'an
ángel ja ndisojniñu sɨkɨ taka nuu nducha, ti
ni kachi da:

—Ni'in Jito'yo Yandios. Maa ɨɨn ni maa
ni iyo na ni ya'a, ti maa ɨɨn ni maa ni kuu
Yandios undi vijna. Maa ni kuu Yandios
ndoo, Yandios ii xaan. Ndaa ni sa'a ni ja
sia'an ni ndonda ni sɨkɨ kuachi yɨvɨ un maa
i. 6 Chi ni ka jatɨ i nɨñɨ yɨvɨ ndoo ni, yɨvɨ ja ni
ka ka'an jnu'un ni. Ti vijna sa'a ni ja na katɨ
nɨñɨ maa i. Yukan kuu ja va'a xaan ni sa'a ni
—ni kachi ángel un.

7 Yukan ti ru'u Juan, ni jiniso'o ri ja ka'an
ɨɨn ndusu nuu altar nuu kancha Yandios, ti
ni kachi:

—Jito'yo Yandios. Ndiso ni jniñu ña'nu
ga. Ti jniñu va'a, jniñu ndaa ni sa'a ni ja ni
ndonda ni sɨkɨ kuachi yɨvɨ ndeva'a un naa i
—ni kachi ndusu un.

8 Yukan ti ɨnga ángel Yandios ni koyo da
ja ñu'un ko'o yɨnda'a da, ni koyo da nuu
ndikandii. Ti ni nduu ni'ni xaan ndikandii,
ti yukan ni keja'a ka kayu yɨvɨ naa i. 9 Ti
ja xaan ni'ni, ni ka kayu taka yɨvɨ. Ti vasu
sia'an ko tu ni ka nakani ini yɨvɨ un ja xndoo
i kuachi i, ti ni tu ni ka ka'an i ja kuña'nu
maa Yandios. Chi su'va ni ka ka'an ndeva'a

i sɨkɨ ya ja ni ja'a ya taka nuu nundo'o un
nuu i. Sia'an ni ya'a nundo'o kuu kuun.
10 Yukan ti ɨnga ángel Yandios ni koyo da
ja ñu'un ko'o yɨnda'a da. Ni koyo da nuu
mesa nuu ta'u jniñu kuɨtɨ ndeva'a un. Ti
su'va ni kuñaa nuu ta'u tɨ jniñu. Ti ni ka
keja'a ka yeyɨ'ɨ tɨ yaa tɨ, chi tukaa ka kundee
tɨ ja jatu xaan tɨ. 11 Ti vasu sia'an ko tu ni
ka nakani ini tɨ ja xndoo tɨ jniñu ndeva'a
un. Chi su'va ni ka ka'an ndeva'a tɨ sɨkɨ
Yandios kancha andɨvɨ sɨkɨ ja ka jatu xaan
tɨ. Ti siukan ni ya'a nundo'o kuu u'un.
12 Yukan ti ɨnga ángel Yandios ni koyo da
ja ñu'un ko'o da. Ni koyo da nuu nducha
ka'nu nani Eufrates. Ti ni ichi nducha un.
Ti sia'an ni nuña ɨɨn ichi ja kikoyo taka rey
ichi nuu kaña ndikandii.
13 Yukan ti ni jini ri ja kekoyo tachi xaan
ini yu'u koo ka'nu un. Ni kekoyo tachi xaan
ini yu'u kuɨtɨ xaan un. Ni kekoyo tachi
xaan ini yu'u maa chaa ja ni ka'an jnu'un
xndoña'an un. Undi tachi u'u un ni ka
kee yu'u i, ti kanda nanu kanda sa'va un.
14 Yukan ka kuu tachi u'u tachi kini, ti ni
ka sa'a jniñu ña'nu ja so naa ini yɨvɨ ka
nde'e i nuu. Ti ni kenda tachi u'u un kua'an
taka nuu ñuyɨvɨ nuu kanchuku rey ja ka ta'u
jniñu, ja skejna'an jnu'un jiin da naa da,
ti na ndututu taka rey un ja kanaa da jiin
Yandios ja kuu kɨvɨ ka'nu un, kɨvɨ ja kuɨtɨ
xaan ini Yandios, chi vanuxia maa ya kuu
ya ndisojniñu ña'nu ga.
15 Ti ni kachi Jito'yo:
—Chunso'o va'a naa ra nuu jnu'un un,
chi sanaa ini ra ti ndenda ri, sia'an nanu
ka iyo naa ini ra ti chaa ñakui'na. Sia'an
ndenda ri, chi tu ka jini ra na kɨvɨ nchaa
ri. Ti nuu ka iyo ndito ini yɨvɨ ja ka ndatu
nakoo i ru'u, ti kusɨɨ xaan ini i kɨvɨ ndenda
ri. Chi tu koo kuɨtɨ jnu'un kanuu nuu i hora
ndenda ri —ni kachi ya.
16 Yukan ti ni jini tuku ri ja ni nastutu
tachi xaan un tendɨ'ɨ kuɨtɨ chaa ka ta'u jniñu
nuu ñuyɨvɨ, ti ni ka ndututu da nuu nani
Armagedón nuu yu'u hebreo. Sia'an ni ya'a
nundo'o kuu iñu.
17 Yukan ti ni jini ri ni jaa ɨnga ángel ti
ni koyo da ja ñu'un ko'o yɨnda'a da. Ni
koyo da kua'an nuu tachi. Ti ni keja'a ka'an
ɨɨn ndusu nuu veñu'un nuu ka chiñu'un i
Yandios. Ti undi ini veñu'un un ni ka'an
ya nukoo mesa, ya ta'u jniñu ña'nu un, ti ni
kanako'o ya:
—Ja ni jaa kɨvɨ ka'nu ja sino ri jniñu ña'nu
ri —ni kachi ya.
18 Ti yukan ni keja'a janducha, ti ni keja'a
ka'an taja, ti ni jnaa xaan. Undi nɨ kani ja ni
ka iyo yɨvɨ ñuyɨvɨ, tu ni kii ɨɨn ñujnaa xaan
nanu ja ni jnaa vijna ja ni jini ri.
19 Ti ñuu ka'nu ja kuña'nu ga un, ni kusɨɨn
undi uni nuu. Ti nɨ tu'u ñuyɨvɨ ni ka jiokava
ve'e taka ñuu. Chi ni nuku'un ini Yandios
nasa kanda yɨvɨ ñuu Babilonia, vanuxia
kuɨtɨ xaan ini ya, yukan kuu ja ni ja'a ya
nundo'o ka'nu xaan un nuu yɨvɨ ñuu un.
20 Taka ñu'un ketuu ma'ñu nducha mar ni
ka keka'nu kua'an na ni jnaa kɨvɨ un, ti taka
yuku tukaa ni kendo ndijin ni ɨɨn. 21 Ni kuun
ñɨñɨ xaan ichi andɨvɨ. Ñɨñɨ na'nu ja vee xaan
vee uu xiko uxi kilo, ni kuun sɨkɨ yɨvɨ naa i.
Ja yukan ni ka ka'an ndeva'a i sɨkɨ Yandios,
ja ni skuun ya ñɨñɨ na'nu xaan un sɨkɨ i. Ja'a
ni ya'a nundo'o kuu uxia. Ti siukan ni ka
ya'a ndɨ uxia nundo'o iyo xaan ja ni ja'a
Yandios sɨkɨ ñuyɨvɨ.

Jnu'un sɨkɨ ña'an sɨɨ ini

17

1 Yukan ti ɨɨn ángel ja ni yɨnda'a ɨɨn ko'o
un ni ka'an ya jiin ri, ti ni kachi ya:
—Ña'an, ti na stuu ri nuu ra nasa koo
nundo'o sɨkɨ ɨɨn ña'an sɨɨ ini, ɨɨn ña'an ja
kancha ña nuu jika kua'a nducha.
2 Chaa ja ka ta'u jniñu taka ñuyɨvɨ ja'a,
ni ka nchaka da ña ja ni ka yɨsɨkɨnchaa da
jiin ña'an un. Suni ni ka nchaka yɨvɨ taka
ñuyɨvɨ maa ña. Nanu ni ka najini i ja ka sa'a i
sava'ni ga ja kuni i, nanu chaa ni ji'i ndɨxɨ, ti
suni sia'an ni yɨnda'a tu maa ña'an un maa
da naa da, ja ka sa'a ndeva'a da nasa kuni
maa ña —ni kachi ya.
3 Yukan ti ni xna'an ga maa Espíritu Santu
taka ja ni jini ri, ti ángel yukan ni yɨnda'a
ya ru'u undi nuu ñu'un te'e. Ti yukan ni
jini ri ɨɨn ña'an ja yoso ña ɨɨn kuɨtɨ kua'a, ti
kuɨtɨ un iyo uxia xini tɨ jiin uxi ndɨkɨ tɨ. Ti
nɨ tu'u nɨ kaa sɨkɨ tɨ yoso jnu'un ndeva'a ja
kanchaña'an sɨkɨ sɨvɨ Yandios. 4 Ti ña'an ni
jini ri un, ñu'un ña ɨɨn sa'ma kua'a ndi'i ja
sakanuu color kua'a jiin.
Ti so ni nakutu ii ña jiin oro jiin yuu vii
xaan, jiin perla nchaa ya'u xaan. Ti yɨjnɨ ña
jiin nda'a kua'a ña ɨɨn vaso niña oro ja nanu
ñuchitu ndɨɨ jiin jnu'un ndeva'a, chi ni sa'a
xaan ña kuachi ja ndeva'a xaan ni jikonuu

ña jiin jnu'un sɨɨ ini. [5] Ti yoso ɨɨn jnu'un yujiña ña'an un, ja tu chaku ini ni ɨɨn yɨvɨ nasa kuni ka'an jnu'un un. Ko sia'an ka'an jnu'un un: "Ña'an ja'a kuu maa Babilonia. Maa ña kuu ja kuña'nu nuu tendɨ'ɨ ga ña'an ja ka jika jiin jnu'un sɨɨ ini. Maa ña kuña'nu nuu tendɨ'ɨ yɨvɨ ja ka sa'a ndeva'a ini ñuyɨvɨ ja'a", kachi.

[6] Yukan ti ru'u Juan, ni jini ri ja ña'an un jika ña nanu ña'an jini. Nanu ña'an jini sia'an kaa ña, chi vanuxia ni ndusɨɨ xaan ini ña ja ni ja'ni ña yɨvɨ Yandios, ti ni jatɨ ña nɨñɨ i. Kaa ña nanu ɨɨn ja jini, chi vanuxia ni ndusɨɨ ini ña ja ni ja'ni ña yɨvɨ ja ni ka nakani i jnu'un Jesús.

Ti so ni sa'u ii ini ri ni jini ri nuu ña'an un.

[7] Yukan ti ángel Yandios ni ka'an ya jiin ri ti ni kachi ya:

—Koto naa ini ra ja nde'e ra ña'an un. Chi na kani ri nau kuu ña'an. Suni na xna'an ri nuu ra nau kuu ja yɨnda'a maa ña'an un. Chi iyo uxia xini kuɨtɨ un ti iyo uxi ndɨkɨ tɨ. [8] Ni tuji kuɨtɨ un ti kaa tɨ nanu kuɨtɨ ni ji'i. Ko su'va nene ndaa tuku tɨ nuu soko kunu xaan un. Yukan na ti ki'in tɨ nuu jna'nu ndatu tɨ. Ti yɨvɨ ñuyɨvɨ so naa ini i nu na kuni i ja nandoto tuku tɨ. Ti yɨvɨ yukan ka kuu yɨvɨ ja tu ni chiso Yandios sɨvɨ i nuu tutu ya undi na ti jakoo ga ñuyɨvɨ ja'a. Vanuxia tu ni nakaji ya i ja kunchuku i jiin ya.

[9] Taka yɨvɨ ja chaku va'a inijnuni i na kujnuni va'a ini i nasa kuni ka'an jnu'un ja'a. Na kujnuni va'a ini i ja uxia xini kuɨtɨ un kuu uxia yuku nuu nukoo ña'an un. [10] Suni kuni ka'an un ja iyo uxia rey ja ta'u jniñu. Ti u'un da ni naa ja tukaa ta'u da jniñu vijna. Ti ɨɨn da chaku ja ta'u jniñu vijna. Ti ɨnga da chi changa ga kii. Ti chaa kii un, chi jaku ni kɨvɨ kin kuña'nu da. [11] Ja sɨkɨ kuɨtɨ xaan un ja ni chaku tɨ ti ni ji'i tɨ, maa tɨ ni kuu rey kuu una. Ti ɨɨn jna'an ndɨ una rey un kuū tɨ. Ko kɨvɨ na ya'a ja ta'u tɨ jniñu, ti suni ki'in tɨ nuu jna'nu ndatu tɨ —ni kachi ya.

[12] Siin ka'an ángel Yandios un, ti ni kachi da:

—Ja ni jini ra ja iyo uxi ndɨkɨ tɨ. Ti yukan kuni ka'an ja iyo uxi rey. Ko tu ja'i ta'u da jniñu vijna, ko ja kuan kuyajni kɨvɨ ja ta'u da jniñu. Ti kuɨtɨ xaan un kin ta'u tɨ jniñu jiin da naa da, vasu ja kuu jaku ni kɨvɨ ni. [13] Ti nduu ɨɨn nuu ini da naa da chi kin ndajnu'un da, ti nakua'a da jniñu ndiso da nuu kuɨtɨ xaan un. Nakua'a da jniñu nuu kuɨtɨ un nava na ta'u tɨ jniñu.

[14] Yukan na ti kanaa da jiin maa Lelu Yandios, ko kundee maa Lelu un. Chi maa ya kuña'nu ga nuu taka ga rey ja ka ta'u jniñu. Ti maa ya kuu Jito'yo ja ta'u ya jniñu nuu taka ga jito'o. Ti ku'iin jiin maa Lelu un maa yɨvɨ ya, yɨvɨ ni nakaji ya ja kɨ'ɨ nuu nda'a ya. Chi ka kandixia ndaa i maa ya ti ka siuku ndaa i jnu'un ya —ni kachi ángel un.

[15] Siin ka'an ángel Yandios ti ni kachi da jiin ri:

—Ja ni jini ra ja ña'an ndeva'a un kancha ña nuu jika kua'a nducha. Ti ja kua'a nducha un kuni ka'an ja sia'an kua'a yɨvɨ ka iyo nuu nɨ ñuyɨvɨ yo.

[16] Suni ni jini ra kuɨtɨ xaan un, ja iyo uxi ndɨkɨ tɨ. Yukan ka'an ja suni ka iyo kua'a yɨvɨ ja ka jito u'u i ña'an un, ja xnaa i ña jiin taka ja yɨ'ɨ jiin ña, ka'ma i ña'an un ti na kayu ña. [17] Sia'an kin sa'a i, chi ni stuu Yandios nuu i ja na sa'a i naa jniñu kuni maa ya. Ti nduu ɨɨn nuu ini chaa un naa da ja nakua'a da jniñu ka ndiso da nuu kuɨtɨ xaan un. Sia'an kin sa'a da undi na siuku ndaa sia'an nava ni kachi Yandios. [18] Ña'an ni jini ra un, yukan kuni ka'an sɨkɨ maa ñuu ña'nu ja kuña'nu nuu sava'ni ga yɨvɨ ndisojniñu nuu taka ñuyɨvɨ —ni kachi ángel un.

Sɨkɨ ja naa ñuu Babilonia

18

[1] Yukan ti ru'u Juan, ni jini ri ja ni kuun ɨnga ángel Yandios ichi andɨvɨ. Kuña'nu xaan da, ti janducha da ja so ni ndinchaa ii nuu nɨ tu'u ñuyɨvɨ. [2] Ni kana ko'o da ti ni kachi da:

Ni jaa kɨvɨ ja naa ñuu ña'nu Babilonia.
Ti jandaa kuu un vasu vijna ka kuña'nu maa ndaja'a ja'u'u un jiin taka nuu tachi xaan ja kanchuku ini ñuu un.
Ti suni kanchuku tiji jiin taka ga nuu kuɨtɨ jña'an ja ka jika tɨ nuu tachi, ja nanu kukini ini yo.
[3] Ti jandaa kuu ndixia un chi ñuu un kuu nanu ɨɨn ña'an ndeva'a.
Ti ni sa'a ña ja yɨvɨ taka nación nanu ni ka najini i jiin jnu'un ja kaa yɨsɨkɨnchaa i Yandios.
Ni ka xndoo i Yandios ti ka sa'a ndeva'a xaan i.

Suni sia'an ka sa'a taka yɨvɨ ja ka kuña'nu
nuu ɨnga yɨvɨ kanchuku ini ñuyɨvɨ
ja'a.
Ti yɨvɨ ja ka xiko i nuu yɨvɨ ñuu un, ni ka
ni'in kua'a xaan i ndajniñu.
Chi vanuxia ni ka nduvixi ini yɨvɨ ñuu un. Ni
ka nduvixi ini i jiin ndajniñu kua'a ja
ka ni'in yɨ un.
Nusa ti ni tu ka sa'a i nanu ja ka xnaa i xu'un
i.
Ni kachi ángel un.
4 Yukan ti ni jiniso'o ri ja ka'an ɨnga ndusu
ichi andɨvɨ, ti ni kachi:
Ro'o naa ra, ja ka kuu ra yɨvɨ Yandios.
Na xndoo ra ñuu ndeva'a un, nava tu sa'a
ndeva'a ra nanu ka sa'a yɨvɨ un.
Na xndoo ra ñuu un nava tu ni'in ra nun-
do'o ja kii sɨkɨ yɨvɨ un naa i.
5 Ko kondo'o xaan i. Vanuxia jini Yandios ja
ka'nu xaan ni kuu kuachi i nanu ɨin
yuku ka'nu sukun xaan ja ni ja'nu
kua'an undi nuu andɨvɨ.
Ko tu naa kuɨtɨ ini Yandios taka jniñu nde-
va'a ka sa'a i.
6 Va'a ga ja na kondo'o yɨvɨ ñuu un suni
sia'an nanu ni ka ja'a i nundo'o nuu
ɨnga yɨvɨ.
Ko vi'ga na kondo'o i ansu ja ni ka ja'a i nuu
ɨnga yɨvɨ.
Na ni'in yɨ uu jinu ansu ja ni ka sa'a i jiin
ɨnga yɨvɨ.
7 Ni ka nduvixi xaan ini i ja sɨkɨ kua'a xaan
ndajniñu ni ka ni'in i jiin xu'un
kua'a ja ni ka xnaa i.
Nusa ti na kondo'o i sia'an nanu ni ka
nduvixi ini i.
Suni ndukui'ya ini i, chi ka jani ini i nanu
jani ini ɨin ña'an, ti kachi ña: "Kan-
cha va'a ri vijna, ti jankɨvɨ kendo
nda'u ri", kachi ña.
8 Ja yukan kondo'o xaan i nundo'o,
chi sanaa ni ti chaa ɨin nundo'o sɨkɨ yɨvɨ ñuu
un.
Koo jnukui'ya xaan ini i. Koo jnama xaan.
Kii ñu'un sɨkɨ i, kayu i jiin ñu'un un ti kuu i.
Sia'an koo sɨkɨ yɨvɨ un naa i,
chi kuña'nu xaan ga maa Yandios sɨkɨ i.
Ti na sa'a ya ja jna'nu ndatu i naa i.
Ni kachi ndusu ja ni ka'an ichi andɨvɨ un.
9 Yukan ti nde'e xaan taka chaa ña'nu
ja kanchuku taka ñuyɨvɨ nu na kuni da ja
kanda'a kua'a ñuu un. Chi ni ka sama da
xu'un kua'a jiin yɨvɨ ñuu un. Ko nu na jaa
kɨvɨ un ti tukaa koo sia'an. Chi ndɨ jna'an da
ni ka sa'a ndeva'a jiin yɨvɨ ñuu un, ko so ja
kukui'ya xaan ini da naa da kɨvɨ na chaa kɨvɨ
nda'u un. 10 Ti kundichi jika chaa un naa da
chi yu'u xaan da. Yu'u xaan da chi kondo'o
xaan yɨvɨ ñuu un. Ti ka'an da:
—¡Xaan nda'u! ¡Xaan ga nda'u ni nduu
ñuu kuña'nu Babilonia! ¡Kuña'nu xaan
Babilonia niku, ko ɨin jinu ni ti ni nchaa
nundo'o sɨkɨ! —kachi da.
11 Taka chaa ka janxiko ini ñuu yukan,
kukui'ya xaan ini da. Kukui'ya xaan ini
da chi tukaa ni ɨin ja kuaan ndajniñu ka
xiko da. 12 Ti ndajniñu ka xiko da un kuu
oro, plata, yuu vii xaan, jiin perla ja nchaa
ya'u, jiin sa'ma va'a, jiin sa'ma seda ja kua'a
ndi'i. Ti suni taka yujnu ja ja'an xiko asun,
jiin taka ndajniñu vii ja ni ka sa'a jiin yuu
marfil, jiin yujnu vii ja nchaa ya'u, jiin
kaa kuaan, jiin kaa ndava, jiin yuu xkɨyɨ
la'lɨ. 13 Ti suni ka xiko da canela jiin taka ja
ja'an xiko asun, suxia kutu jiin suxia ugua,
taka nuu perfume jiin vino, jiin aceite, jiin
yuchi triu. Ti suni ka xiko da kuɨtɨ kundiso
ndajniñu, jiin rɨɨ, jiin kuayu, jiin carreta, ti
suni undi yɨvɨ ka xiko da, yɨvɨ ja tu kinya'u
ja so sajniñu ka'a i.
14 Ka ndo'o ini da naa da sɨkɨ, ja vasu ni
ndiyo ini yɨvɨ ñuu un ja ni'in i ndajniñu va'a
xaan, ko vijna ti tukaa kuɨtɨ ni'in i un. Chi ja
ni naa ndɨ'ɨ. Taka ja vii xaan ni iyo ñuu un
ni naa ii kuɨtɨ, ti tukaa kuɨtɨ nani'in i.
15 Yukan ti chaa ka janxiko ini ñuu un,
kundichi jika da, chi yu'u xaan da ja kuni da
nundo'o kii sɨkɨ ñuu yukan. Kukui'ya xaan
ini da ja nukoo da ti nde'e xaan da. 16 Ti
kachi da:
—¡Xaan nda'u! ¡Xaan ga nda'u ñuu ña'nu
un! Chi ni kuu nanu ɨin ña'an ja ñu'un ña
sa'ma va'a xaan, sa'ma nchaa ndi'i jiin ja
kua'a. Ti ñu'un ña sɨkɨ sukun oro jiin yuu
vii xaan, jiin perla ja nchaa ya'u. 17 Xaan ga
nda'u kendo ñuu un, chi vijna ti ɨin nundaa
ni, ti ni naa ndɨ'ɨ taka ndajniñu va'a yukan
—kachi da.
Suni sia'an ka'an tendɨ'ɨ chaa ja ka skaka
barco, jiin yɨvɨ ka jika jiin barco un, jiin
chaa ka sajniñu ini barco un, jiin taka ga
chaa ja ka sajniñu nuu mar un. 18 Yukan ti
koto nchaa da ja kanda'a kua'a ñuu un, ti
jakunchaa da nde'e da, ti kachi da:
—¡Ni tukaa ni iyo ɨnga ñuu ja kuña'nu ga
nanu ñuu ja'a! —kachi da.

[19] Yukan ti ru'u Juan, ni jini ri ja chaa un,
ni joso da tɨkacha ñu'un xini da ja kukui'ya
ini da. Ni ka nde'e xaan da, ti ni ka kanako'o
da, ti ni ka kachi da:
—¡Xaan nda'u! ¡Xaan ga nda'u kuu ñuu
kuña'nu Babilonia vijna! Chi undi yukan ni
ka ndututu taka chaa ni ka skaka barco ja ka
janxiko da ti ka ni'in da xu'un kua'a. Xaan
nda'u kuu ñuu un chi ɨɨn nundaa ni ti ni naa
ndɨ'ɨ ni —kachi da, ti ni ka jakunchaa da ka
nde'e da.
[20] Saña Juan, na kachi na ja taka ni'in ja
kanchuku nuu andɨvɨ, na kusɨɨ xaan ini ni
vijna. Maa ni'in ja sa'a ndaa sɨkɨ yɨvɨ naa
i, maa ni'in ja ka kuu ni yɨvɨ Yandios, maa
ni'in ja ka kuu ni apóstol ja ni ka nakani ni
jnu'un ya, maa ni'in ja ka kuu ni profeta ja
suni ni ka nakani jnu'un ya, tendɨ'ɨ ni naa
ni na koo sɨɨ xaan ini ni, chi ja ni naa ndɨ'ɨ
kuɨtɨ ñuu un. Na koo sɨɨ ini ni, chi ni sa'a
ndaa ni sɨkɨ yɨvɨ ñuu un. Ni sa'a ndaa ni, chi
ni ka xndoo i maa ni naa ni. Na kusɨɨ ini ni
naa ni, chi ja ni sa'a ndaa Yandios sɨkɨ ñuu
Babilonia un.
[21] Yukan ti ru'u Juan, ni jini ri ɨɨn ángel
ja ni'in teyɨɨ ni ki'in ya ɨɨn yoso molino ti
ni skanda ya kua'an, ti nɨ'ɨn kua'an yoso
molino un undi nuu mar, ti ni kachi ángel
un:
—Suni sia'an na naa ñuu Babilonia ja
tukaa ga kuɨtɨ kuni yo nuu. [22] Tukaa kuɨtɨ
na koo música ya ini ñuu un. Tukaa kuɨtɨ
kata i yaa. Tukaa ga tɨvɨ i ndɨkɨ. Tukaa ga
sa'a i ni ɨɨn nuu jniñu. Ni ñasɨ'ɨ tukaa ga
ndiko ña nuni ja'a. [23] Tukaa ga ndinchaa ni
ɨɨn ñu'un ini ñuu un. Ni tukaa kuɨtɨ kosɨɨ ini
yɨvɨ jiin viko nanda'a. Chaa ni ka xiko ini
ñuu un ni ka kuu maa ni chaa kuña'nu. Ti
vasu sia'an, ko ni naa ii kuɨtɨ ñuu un. Ni naa
ii kuɨtɨ ñuu un, chi vanuxia maa yɨvɨ ñuu un
ni ka xnda'u i yɨvɨ taka ga nación jiin jniñu
tasɨ, jiin jniñu ndeva'a ja ka sa'a i. [24] Ti yɨvɨ
ñuu un ni ka ja'ni i taka yɨvɨ Yandios. Ni ka
ja'ni da chaa ni ka nakani jnu'un ya. Ti ni ka
ska'an da yɨvɨ taka ga ñuyɨvɨ ja suni na ka'ni
da yɨvɨ Yandios. Sia'an ni ka sa'a ndeva'a
xaan yɨvɨ ñuu un. Yukan kuu ja ɨɨn jinu ni
ni naa ndɨ'ɨ kuɨtɨ ñuu Babilonia.

19

[1] Yukan ti ru'u Juan, ni jiniso'o ri ja ka'an
ɨɨn ndusu ichi andɨvɨ, ti ni ka'an jaa nuu ka
ka'an yɨvɨ kua'a, ti ni kachi:
¡Na nakanajaa yo Yandios! Maa ni maa ya
kuu ja ni nama saña naa na.
Ti maa ya kuña'nu xaan, chi maa ya kuu ja
ndisojniñu ña'nu ga.
[2] Ti jandaa chi va'a sa'a ya taka jniñu, chi ni
ndonda ya sɨkɨ kuachi ña'an ndeva'a
un, ña'an sɨɨ ini ja ni xnaa ña yɨvɨ
ñuyɨvɨ jiin jniñu ndeva'a xaan ni
sa'a ña.
Ni ja'a ya nundo'o sɨkɨ ña, chi ni ja'ni ña yɨvɨ
ni ka junukuachi nuu ya.
Ni kachi ángel un.
[3] Ti ni siin ka'an ndusu un:
—¡Na nakanajaa yo Yandios! Chi ja kuu
saa ni kaña ñu'un ñuu yukan —ni kachi.
[4] Yukan ti ni ka jakunjitɨ ndɨ oko kuun
chaa ña'nu ja ka ndisojniñu, jiin ndɨ kuun
ja chaku un. Ni ka jakunjitɨ da nuu Yandios,
ja nukoo ya nuu mesa nuu ta'u ya jniñu. Ni
ka chiñu'un da maa ya, ti ni kachi da:
—¡Na nakanajaa yo Yandios! ¡Chi maa ɨɨn
ni maa ya kuña'nu! Ti sia'an na koo —ni ka
kachi da.
[5] Yukan ti ni jiniso'o ri ja undi nuu mesa
nuu ta'u ya jniñu un ni ka'an ɨɨn ndusu:
Ro'o ja ka junukuachi nuu Yandios, ro'o
ja ka jika yɨñu'un nuu ya, ña'nu xi
kuachi,
na chiñu'un nuu maa ya.
Ni kachi ndusu un.
[6] Yukan ti ni jiniso'o ri ja ka'an ɨnga ndusu
nanu nuu ka ka'an yɨvɨ kua'a. Ni'in xaan
ni ka'an nanu nuu nɨ'ɨn kua'a xaan yucha
na'nu. Ni ka'an nava kanajiin ɨɨn taja, ti ni
kachi:
¡Na nakanajaa yo Yandios! Chi maa ya ta'u
jniñu nuu yo.
Maa ɨɨn ni maa ya kuña'nu sɨkɨ nɨ tu'u ja iyo.
[7] Ti vijna na kusɨɨ ini yo naa yo.
Na kusɨɨ ini yo ja chiñu'un yo maa ya.
Chi ja ni jaa kɨvɨ ja nanda'a maa Lelu Yan-
dios.
Ti yɨvɨ ja ka kuu i nanu ɨɨn ña'an suchi, ja ka
iyo tu'va i ja nanda'a i jiin ya.
[8] Chi ni kachi Yandios ja nakui'na i ɨɨn sa'ma
va'a xaan, ja iyo ndoo kuɨtɨ ti xkɨyɨ
la'lɨ.
Ni kachi ndusu un.
Ti sa'ma xkɨyɨ la'lɨ un xna'an nasa kanda
maa yɨvɨ Yandios, yɨvɨ ja ni kachi ya ja tukaa
jna'nu ndatu i, chi ni ka kɨvɨ i ini nda'a maa
ya. Xna'an nau ka kuu maa yɨvɨ ka iyo ndoo

kuɨtɨ, ja ka iyo ndoo ini i, ti ka iyo ndoo añu
i nuu ya.
9 Yukan ti ru'u Juan, ni jiniso'o ri ja ka'an
ángel ya jiin ri, ti ni kachi da:
—Chiso ra jnu'un ja'a: "Ja'a kuu yɨvɨ ja
ni kana Yandios ja ki'in yɨ nuu viko nanda'a
maa Lelu Yandios. Na koo sɨɨ xaan ini i ja
sia'an ni kana Yandios maa i naa i."
Yukan ti ni kachi ángel un jiin ri:
—Yukan kuu ɨɨn jnu'un ndaa kuɨtɨ, chi
maa Yandios ni kachi —ni kachi da.
10 Yukan ti ru'u Juan, ni jakunjitɨ ri nuu
ángel un ja na chiñu'un ri da niku. Ko ni
kachi da jiin ri:
—Koto sa'a ra sia'an. Koto chiñu'un ra
ru'u, chi suni kaa ri nanu kaa maa ra. Ja
suni junukuachi ri nuu Yandios. Mani ñani
ka kuu yo naa yo, chi suni nakani ri jnu'un
ya. Yukan kuu ja na chiñu'un ra maa ni maa
Yandios. Chi maa Espíritu ya kuu ja xna'an
jnu'un Jesús nuu tendɨ'ɨ yo ja ka nakani yo
jnu'un ya —ni kachi ángel un jiin ri.
11 Yukan ti ru'u Juan, ni jini ri ja nuña nuu
kancha Yandios andɨvɨ. Ti yukan ni kenda
ɨɨn kuayu kuijin vaji tɨ. Ti ja yoso sɨkɨ tɨ un
nani Chaa Ndaa, Chaa va'a. Chi sa'a ndaa
ya taka jniñu ya. Ndonda ndaa ya sɨkɨ taka
ja ndeva'a un. 12 Ti nduchi ya kanda'a nanu
yañu'un. Ti ñu'un kua'a corona xini ya. Ti
suni ndiso ya sɨvɨ ya, ko ni ɨɨn yɨvɨ tu jini na
sɨvɨ ndiso ya, chi maa ɨɨn ni maa ya jini. 13 Ti
ñu'un ya sa'ma ni ñutoo jiin niñɨ, ti nani ya
Jnu'un Yandios.
14 Ni jini ri kua'a yɨvɨ ja ka kuu i soldado
maa ya, ja ka yoso kuayu kuijin ti ka ñu'un
sa'ma xkɨyɨ la'lɨ. 15 Ti ini yu'u maa ya ja yoso
kuayu un ni kee ɨɨn ja kaa nanu espada ja
xaan ndɨnduu yu'u, ti kin stuji ya yɨvɨ ñuyɨvɨ
naa i. Vasu tu kuanta'u i, ko chayɨka ya i, chi
ni'in ta'u ya jniñu nuu taka nación ñuyɨvɨ
ja'a. Ti sa'a ndaa ya sɨkɨ kuachi i nanu nuu
jañu yo sɨkɨ nde'e tɨka'ya ja taxin. Ti kua'a
xaan ya nundo'o kondo'o i, chi kuɨtɨ xaan
ini ya sɨkɨ kuachi i. Sia'an kin sa'a ya chi
kɨvɨ un ti maa ya nakɨtuu ja kundiso ya nɨ
tu'u jniñu nuu taka ñuyɨvɨ. 16 Ti sa'ma nu'un
ya jiin sa'ma suku sɨ'ɨn ya, ni jini ri ja yoso
jnu'un ja'a: "Maa Chaa Kuña'nu Ndaa, Maa
Chaa Kuu Jito'yo Nuu Ñuyɨvɨ", kachi.
17 Yukan ti ru'u Juan, ni jini ri ɨɨn ángel
Yandios ja kundichi ya nuu ndikandii, ti ni
kanako'o da xini taka kuɨtɨ ndava nuu tachi,
ti ni kachi da:
—¡Ña'an! Ndututu naa ra nuu sa'a Yan-
dios ɨɨn viko ka'nu. 18 Ña'an, chi kaji ra kuñu
taka rey ja ni ka ta'u da jniñu. Kaji ra kuña
maa capitán kuña'nu ja ni yɨnda'a soldado.
Kaji ra kuñu taka chaa ña'nu. Kaji ra kuñu
taka kuayu. Ti kaji ra kuñu maa chaa ka
yoso tɨ un. Sia'an kaji ra kuñu yɨvɨ naa
i, vasu ni ka sajniñu ka'a i, vasu tu ni ka
sajniñu ka'a i, vasu ka kuu i yɨvɨ ña'nu, vasu
ka kuu i yɨvɨ nda'u. Ko ndɨvii yɨvɨ un kaji ra
kuñu i —ni kachi ángel un.
19 Yukan ti ru'u Juan, ni jini ri ja ni ka
ndututu maa kuɨtɨ kuña'nu xaan un jiin
taka rey ñuyɨvɨ jiin tendɨ'ɨ soldado da. Ni
ka ndututu da, chi kin kanaa da jiin maa ɨɨn
ja yoso kuayu kuijin un jiin maa soldado ya.
20 Yukan ti soldado maa ɨɨn ja yoso kuayu
un, ni ka jnɨɨ da maa kuɨtɨ kuña'nu xaan un.
Ti suni sia'an ni ka jnɨɨ da ɨnga kuɨtɨ xaan
un, kuɨtɨ ja ni ka'an tɨ ja'a maa kuɨtɨ kuña'nu
xaan un, maa kuɨtɨ ni sa'a jniñu ña'nu ja so
ni xnda'u tɨ yɨvɨ naa i. Ti yɨvɨ un kuu ja ni
ka ni'in i jnuni maa kuɨtɨ xaan un jiin ja ni
ka chiñu'un i santu tɨ. Ni ka jnɨ soldado ya
kuɨtɨ xaan un jiin kuɨtɨ ja ni ka'an tɨ ja'a maa
tɨ un, ti ni ski'in da kuankoyo nuu mini ja
kayu jiin azufre. Ti ka chaku tɨ ni ka skuiko
da tɨ yukan.
21 Ti uu ga yɨvɨ ni ka yɨ'ɨ jiin kuɨtɨ un, maa
ɨɨn ya yoso kuayu un ni ja'ni ya i naa i. Ni
ja'ni ya i jiin espada ni kee yu'u ya. Yukan
ti taka kuɨtɨ ja ka ndava nuu tachi, ni ka yaji
tɨ kuñu yɨvɨ ni ka ji'i un, undi ni ka chitu chii
tɨ. Siukan ni sa'a ndaa Yandios jniñu ya.

Sɨkɨ ɨɨn mil kuiya

20

1 Yukan ti ru'u Juan, ni jini ri ja ni kuun
ɨɨn ángel Yandios ichi andɨvɨ. Ti yɨjnɨ da
ndakaa ja kuiña da maa soko kunu xaan
un. Suni yɨjnɨ da ɨɨn cadena ka'nu. 2 Yukan
ti ni jnɨɨ da maa koo ka'nu ja iyo undi
najana'an xaan. Ti yukan kuu ma ja'u'u
ja nani Satanás. Yukan ti ni ju'ni ángel
Yandios maa ja'u'u un ja kuu ɨɨn mil kuiya.
3 Yukan ti ni ski'in da ja'u'u un ini ɨɨn soko
kunu xaan. Ti ni jasɨ va'a da, ti ni sa'a kutu
da yu'u soko nuu ni kɨvɨ ja'u'u un, nava
tukaa ga xnda'u yɨvɨ taka nación, chi undi
na jinu ɨɨn mil kuiya. Ti nu na ya'a mil
kuiya, yukan na ti kachi Yandios ja na ndaji
ja'u'u un, ti jaku ga kɨvɨ.

4 Yukan ti ru'u Juan, ni jini ri taka mesa
nuu ta'u jniñu. Ti yukan ka nukoo taka yɨvɨ
ja ni ni'in i jniñu ja xndichi ndaa i sɨkɨ taka
ga jniñu. Suni ni jini ri yɨvɨ ja ni ka ja'ncha
yɨvɨ xini i sɨkɨ ja ni ka kandixia i Jesús, ti ni
ka nakani i jnu'un Yandios. Yukan kuu yɨvɨ
ja tu ni ka chiñu'un kuɨtɨ i kuɨtɨ xaan un. Ti
ni tu ni ka chiñu'un i santu tɨ. Ni tu ni ka
ja'a i jnu'un ja kuncha jnuni tɨ yujiña i xi
xini nda'a i. Ni ka nandoto tuku i, ti ni ka
ta'u i jniñu jiin Cristo. Ni ka ta'u i jniñu jiin
ya ja kuu ɨɨn mil kuiya.

5 Ko ɨnga yɨvɨ ni ka ji'i un, tu ni ka nachaku
kuɨtɨ i undi ni jinu ɨɨn mil kuiya un. Ti yɨvɨ
nachaku tuku nuu changa ga na jinu ɨɨn mil
kuiya un, yɨvɨ un kuu ja nandoto undi nuu
kuɨtɨ. 6 Ndatu na koo ini yɨvɨ un, chi tukaa
kuɨtɨ koo kuachi sɨkɨ i. Chi yɨvɨ un nandoto
i undi nuu kuɨtɨ, ti tukaa ni'in i nundo'o
ka'nu xaan ja ki'in yɨ nuu kayu ñu'un un.
Chi ka kuu i nanu sutu nuu Yandios jiin
Cristo. Ti ta'u i jniñu jiin Cristo. Ta'u i jniñu
jiin ya ja kuu ɨɨn mil kuiya.

7 Yukan ti nu ni jinu mil kuiya un, ti
ndaji ja'u'u un nuu yɨndasɨ. 8 Kaña yukan
ti xnda'u tuku nuu yɨvɨ taka nación nuu nɨ
ka'nu ñuyɨvɨ. Kenda ti xnda'u yɨvɨ ñuu Gog
jiin yɨvɨ ñuu Magog. Ti sa'a ja'u'u un ja na
ndututu yɨvɨ naa i nava na kanaa i jiin yɨvɨ
Yandios. Kua'a xaan yɨvɨ ndututu nanu kaa
kua'a xaan ñɨtɨ yu'u mar. 9 Yukan ti kinkoyo
yɨvɨ un nɨ ndu'va ka'nu un, ti kuikonduu
i nuu kanchuku yɨvɨ Yandios, nuu kancha
ñuu ja mani ya jiin, chi kundio ini i ja kanaa
i jiin yɨvɨ ñuu un jiin maa ya. Yukan ti skuun
Yandios ñu'un ichi andɨvɨ, ti kayu tendɨ'ɨ
kuɨtɨ yɨvɨ un.

10 Yukan ti ski'in Yandios ja'u'u un ki'in
nuu kayu ñu'un jiin azufre, chi vanuxia
maa kuu ja ni xnda'u yɨvɨ naa i. Yukan
kande ja'u'u un nuu ka'iin kuɨtɨ xaan un jiin
chaa ni ka kuu profeta xndoña'an. Yukan
kondo'o ja'u'u un jiin kuɨtɨ xaan un jiin taka
ga ja ku'iin jiin un ja kuu nɨ kani, kuu nduu
kuu ñuu ja kuu saa ni. 11 Yukan ti ru'u Juan,
ni jini ri ɨɨn mesa kuijin nuu kuña'nu, ja
kancha maa ɨɨn ya ta'u jniñu. Ti nuu maa
ya ni kuxio ñuyɨvɨ jiin andɨvɨ kua'an, chi
tukaa iyo nuu kunchuku. 12 Yukan ti ni jini ri
taka yɨvɨ ja ni ka ji'i, ni ka ndututu i yukan.
Ni ka ndututu yɨvɨ ja ni ka kuña'nu. Ni ka
ndututu yɨvɨ ja ni ka kunda'u i. Tendɨ'ɨ i ni
ka ndututu nuu maa ya. Ti ni nuña ɨɨn tutu
nuu ka yoso nasa ni ka sa'a yɨvɨ naa i. Ti ni
nuña ɨnga tutu nuu ka yoso sɨvɨ yɨvɨ ja kin
kunchuku i jiin Yandios. Ti nasa yoso nuu
maa tutu un, nasa kuu maa jniñu ni ka sa'a
yɨvɨ naa i, ja sɨkɨ yukan na ti xndichi ndaa
ya taka jniñu ni ka sa'a i.

13 Yɨvɨ ja ni ka ji'i chii nducha mar, ni ka
nandoto i. Yɨvɨ ni ka ñunduji chii ñu'un,
suni ni ka nandoto i. Ti sava'ni ga nuu ni
ka'iin ndɨyɨ un, tendɨ'ɨ kuɨtɨ i ni ka nandoto
tuku. Ti ni xndichi Yandios sɨkɨ taka ɨɨn ɨɨn
nasa kaa maa jniñu ni ka sa'a i. 14 Yukan na ti
tukaa kuū kuɨtɨ yɨvɨ un, ni tukaa ga ka ki'in
i nuu ñuji'i. Ko koo ndo'o koo nene i ku'iin
ɨɨn mini nuu kanda'a kua'a yaa ñu'un ja
kayu i. Siukan kondo'o i nundo'o, ti yukan
kuu ja kuū i jinu kuu uu. 15 Chi vanuxia tu
yoso sɨvɨ i nuu tutu Yandios, ti tu kunchuku
kuɨtɨ i jiin ya. Ja yukan keni'in ya i ki'in yɨ
nuu kanda'a kua'a ñu'un un.

*And*ɨvɨ jaa jiin ñuyɨvɨ jaa

21

1 Yukan ti ru'u Juan, ni jini ri ja iyo andɨvɨ
jaa jiin ñuyɨvɨ jaa. Chi andɨvɨ jiin ñuyɨvɨ ava
un, ja ni iyo undi nuu kuɨtɨ ja ni naa. Ti
tukaa ni iyo nducha mar.

2 Yukan ti ru'u Juan, ni jini ri maa ñuu ii ja
kuu Jerusalén jaa. Ni kuun vaji ichi andɨvɨ
nuu kancha Yandios. Ti vii xaan kaa nanu
kaa ɨɨn ña'an ni ndukutu ii ja nanda'a ña jiin
yɨɨ ña. 3 Ti ni jiniso'o ri ɨɨn ndusu ja ni ka'an
jaa ichi andɨvɨ. Ni ka'an nuu mesa nuu ta'u
jniñu, ti ni kachi:

—¡Nde'e! Vijna ti kancha Yandios ma'ñu
yɨvɨ naa i. Ti kanchuku yɨvɨ jiin maa ya. Maa
i ka kuu yɨvɨ ya, ti maa ya kancha jiin yɨvɨ
naa i. 4 Ni kenchaa ya taka ja ja'a jnukui'ya
ini, ti tukaa ga kondo'o i kue'e ja kuū i.
Tukaa ga kukui'ya ini i, ni tukaa ga katɨ i
nducha nuu i ja nde'e i. Ni tukaa kondo'o
i, chi ja ni ya'a taka nundo'o ja ni iyo un
kua'an —ni kachi ndusu un.

5 Yukan ti ni ka'an maa ya ja kancha nuu
mesa un, ti ni kachi ya:

—Ndixia ja nasa'a jaa ri taka ja iyo —ni
kachi ya.

Ti suni ni kachi ya:

—Chiso ra jnu'un ja'a, chi taka jnu'un
ja'a kuu ja jini ndixia ra ti jandaa kuu un
—ni kachi ya.

6 Siin ka'an ya, ti ni kachi ya:
—Ja ni jinu taka jnu'un ni kee yu'u ri. Chi
vanuxia kuu ri letra A jiin Z nuu keja'a ti
nuu xndi'i. Yukan kuu ja sa'a ri sava'ni ga
jniñu ña'nu. Ti jandaa ndixia kuu yukan,
chi jnu'un ri kuu nanu ɨɨn nuu nducha ja
sa'a ja tukaa ga ichi kuɨtɨ i nducha. Chi nu
kundiyo ini yɨvɨ ja kuchaku i jiin ri, ti na
kua'a ri nducha ja'a ja ko'o i, ko ansu ja
kuaan i kuu yukan, chi kua'a ri sia'an ni nuu
i.
7 Ko na kachi ri nuu ro'o naa ra ja na
kuandatu ra nuu jnu'un ri, chi sia'an ti
kundee ra sɨkɨ taka jniñu ndeva'a un. Nusa
ti kua'a ri jnu'un ja ni'in ra ta'u ja kuncha
ra jiin ri. Ti maa ri kuu Yandios ja chiñu'un
ra, ti maa ra kuu ndixia se'e ri. 8 Ko su'va
ɨnga yɨvɨ ja tu kandixia, na naa kuɨtɨ i. Yɨvɨ
ja yu'u i kondo'o i sɨkɨ jnu'un ri, jiin yɨvɨ
ni'in ini ja tu kuni kandixia, jiin yɨvɨ ka sa'a
jniñu ja jito u'u ri, jiin yɨvɨ ja'ni ndɨyɨ, jiin
yɨvɨ ja ka jika jiin jnu'un sɨɨ ini, jiin yɨvɨ ja
ka sa'a tasɨ, jiin yɨvɨ ka chiñu'un santu, jiin
taka yɨvɨ ka xndoña'an, tendɨ'ɨ yɨvɨ yukan
kinkoyo i nuu kayu ñu'un jiin azufre. Nusa
ti yukan na naa i, ja kuū i jinu kuu uu.
9 Yukan ti ni chaa ɨɨn ángel Yandios nuu
ri, ja ni jnɨɨ undi nuu kuɨtɨ ɨɨn ko'o ja ni
koyo da nuu ñuyɨvɨ, ti ni ka ndo'o yɨvɨ un
nundo'o sandɨ'ɨ ni ga. Ni kii da ti ni kachi
da:
—¡Cho'o! Ti na xna'an ri nuu ra ɨɨn ña'an
ja ni nanda'a, ja kuu ña ñasɨ'ɨ maa Lelu
Yandios —ni kachi da.
10 Yukan ti ni xna'an ga Espíritu Santo ja
ni jini ri, ti ángel yukan ni yɨnda'a ya ru'u
xini ɨɨn yuku sukun. Ti ni xna'an ya nuu
ri maa ñuu ii ja kuña'nu ja nani Jerusalén.
Ti ni kuun vaji undi andɨvɨ nuu kancha
Yandios. 11 Ti ndinchaa ii ñuu yukan, chi
maa Yandios kancha nuu. Ndinchaa ñuu
un nanu ɨɨn yuu ja taja ii ja nchaa ya'u
xaan. Ndinchaa nanu ɨɨn yuu kua'a ja xiñu
ii. Sia'an ndinchaa ñuu un chi maa Yandios
kancha nuu.
12 Ti yu'u ñuu un ni jikonduu ɨɨn nama
sukun ja jicha xaan, ti ndi'yu yu'u ñuu un.
Ti iyo uxi uu yuxe'e nuu ka kɨvɨ yɨvɨ naa
i. Ti nuu taka yuxe'e un kandichi ɨɨn ángel
Yandios. Ti ichi xini taka yuxe'e un ka yoso
sɨvɨ taka tata ña'an ja ni ka xnukoo nación
Israel. 13 Ti ichi nuu kaña ndikandii iyo uni
yuxe'e. Ti ichi ichi ni nuu suni iyo uni
yuxe'e. Ichi ichi vee suni iyo uni yuxe'e. Ti
ichi nuu kee ndikandii suni iyo uni yuxe'e.
14 Suni ka iyo uxi uu yuu na'nu ja ka ndiso
nama ñuu un. Ti nuu yuu na'nu un ka yoso
sɨvɨ ndɨ uxi uu apóstol maa Lelu Yandios.
Sia'an ni jini ri ñuu un.
15 Yukan ti ángel yukan, ni jnɨɨ da ɨɨn
ku'va oro ja kin chikua'a da ñuu yukan. Kin
chikua'a da yuu ja kuu nama ñuu un. Ti
chikua'a da ndɨ uxi uu yuxe'e un. 16 Ni iyo
kuun jikɨ yu'u ñuu un, ti ɨɨn ni ku'va ni kuu
ndɨ kuun jikɨ. Ni chikua'a ángel un, ti ni
kuu uu mil uu ciento kilómetro ja ɨɨn ɨɨn jikɨ.
Ti ɨɨn nuu ni ku'va ja kani, ja jicha, jiin ja
sukun.
17 Ti suni ni chikua'a da nama ñuu un. Ti
ni jinu ɨɨn ciento uu xiko kuun yɨkɨ nda'a
ɨɨn chaa. Ti ku'va ja ka jajniñu yɨvɨ naa i,
suni sia'an ni jajniñu ángel un. 18 Ti nama
ñuu un ni kuva'a jiin yuu xiñu ja ndinchaa
ii. Ti mani maa niña oro ni kuu nɨ ñuu un,
ti ndinchaa ii katuu nanu ɨɨn vidrio xiñu ii
ja yɨjiyo nde'e yo.
19 Taka yuu na'nu ja ka ndiso nama ñuu
un, ni nakutu ii jiin taka nuu yuu vii xaan.
Taka nuu ni kuu yuu un, ko ndinchaa ii. Yuu
undi nuu kuɨtɨ ni kuu maa yuu jaspe, ja kuu
ɨɨn yuu xiñu. Ti ja kuu uu ni kuu yuu zafiro,
ja kuu ɨɨn yuu nchaa ii. Ja kuu uni ni kuu yuu
ágata. Ti ja kuu kuun ni kuu yuu esmeralda,
ja kuu ɨɨn yuu xatɨ ii. 20 Ti ja kuu u'un ni kuu
yuu ónice. Ti ja kuu iñu ni kuu cornalina,
ja kuu ɨɨn yuu kua'a ii. Ti ja kuu uxia ni
kuu crisólito, ja kuu ɨɨn yuu kuaan ii. Ti ja
kuu una ni kuu berilo, ja kuu ɨɨn yuu kuii
ndi'i. Ti ja kuu ɨɨn ni kuu topacio, ja kuu ɨɨn
yuu kuaan ndi'i. Ti ja kuu uxi ni kuu yuu
crisoprasa. Ti ja kuu uxi ɨɨn ni kuu jacinto,
ja kuu ɨɨn yuu nchaa ii. Ti ja kuu uxi uu ni
kuu ɨɨn yuu amatista.
21 Ti ndɨ uxi uu yuxe'e un kuu uxi uu perla.
Ti ɨɨn ɨɨn yuxe'e un kuu ɨɨn ɨɨn perla. Mani
niña maa oro kuu nɨ calle ka'nu ja ya'a sava
ini ñuu un. Ti ndinchaa ii katuu ja janducha
nuu nanu nuu ɨɨn vidrio xiñu ii.
22 Ru'u Juan, tu ni jini ri ɨɨn veñu'un ini
ñuu un, chi nɨ ka'nu ñuu un iyo maa Jito'yo
Yandios ja ndiso nɨ tu'u jniñu ja iyo. Ti
kancha ya jiin yɨvɨ naa i. Ti suni sia'an
kancha maa Lelu ya. Ti tendɨ'ɨ yɨvɨ ñuu un
ka chiñu'un i ya. 23 Ni tu nandɨ'ɨ yɨvɨ un naa i
ja ndinchaa nduva ndikandii ni ja ndinchaa

nduva yoo, chi maa Yandios jiin maa Lelu ya
kuu ja xndinchaa nɨ tu'u nuu yɨvɨ ñuu un.
24 Ti nuu ndinchaa ii yukan kuikonuu
yɨvɨ taka nación. Ti chaa ja ka ndisojniñu
ña'nu kɨvɨ da ja chiñu'un da maa ya yukan.
25 Ti yuxe'e ñuu un tukaa kundi'yu kuɨtɨ, ni
tukaa koo jakuaa. 26 Taka ja iyo va'a, taka
ja kuña'nu ja ka yɨ'ɨ jiin yɨvɨ taka nación,
nakua'a i ja yɨñu'un nuu Yandios nuu na
kɨvɨ i ñuu yukan.
27 Ko tu kuu kuɨtɨ kɨvɨ ɨin yɨvɨ ja ni kanda
nanu ina ini ñuyɨvɨ ja'a. Ni tu kɨvɨ kuɨtɨ yɨvɨ
ni ka sa'a jniñu ndeva'a, ni yɨvɨ ja ni xnda'u
jna'an. Tu kuu kuɨtɨ kunchuku yɨvɨ un ini
ñuu yukan. Chi maa ɨin maa yɨvɨ ja yoso sɨvɨ
i nuu tutu maa Lelu Yandios, maa ɨin maa i
kuu ja kɨvɨ ini ñuu yukan. Yukan kuu maa
yɨvɨ ja kunchuku ini ñuu ii, ñuu Jerusalén
jaa un.

22

1 Yukan ti ángel un ni xna'an ya nuu ri
ɨin yucha ini ñuu un. Ti yucha un iyo ndoo
ii kuɨtɨ ja ndinchaa ii nuu. Ti yucha un ni
kaña chii mesa nuu ta'u Yandios jniñu jiin
maa Lelu ya. Ti jika nducha un ja kuu maa
yɨvɨ kanchuku ja kuu taka saa ni yukan. 2 Ti
jika nducha un sava ma'ñu ichi ka'nu ja ya'a
sava ñuu un. Ti ndɨnduu yu'u yucha un
ka'iin yujnu vixi ja kuu maa yɨvɨ kanchuku
ini ñuu un. Ti yujnu vixi yukan ja'a nde'e
uxi uu jinu ja kuu ɨin kuiya, chi na yoo kuun
nde'e xini yujnu un. Ti nda'a yujnu un
kuajniñu ja kuu tajna, ti jiin yukan ni kuu
tajna yɨvɨ taka nación.
3 Ti taka ja ka jito u'u Yandios tukaa kuu
kuɨtɨ kɨvɨ ini ñuu yukan. Maa Yandios
kancha ya nuu mesa ja ta'u ya jniñu jiin Lelu
ya. Yukan kanchuku yɨvɨ ya, yɨvɨ ja nuu
maa ɨin ni maa ya ka junukuachi i. Ti ka
chiñu'un i maa ya. 4 Ti kuni i nuu ya kuu
nduu kuu ñuu, ti kuncha sɨvɨ ya yujiña i.
5 Yukan tukaa koo jakuaa ini ñuu un. Tukaa
nandɨ'ɨ i ja ndinchaa ndikandii, chi kuncha
maa Jito'yo Yandios ja janducha ii maa ya
nuu i. Sia'an koo ja kuu yɨvɨ ñuu un, ti ta'u
i jniñu jiin maa Yandios ja kuu saa ni.

Sanaa ni ti ndenda Cristo

6 Yukan ti ni kachi ángel un nuu ri:
—Jandaa ndixia kuu taka jnu'un ja'a, chi
maa Jito'yo Yandios kuu ya nakaji nau kuu
maa chaa ni kuu profeta ja ni nakachi da
jnu'un ya. Undi najana'an ni ka nakachi
da maa ɨin ni jnu'un ja ni xna'an ya nuu
da naa da, chi nuu maa ɨin ni maa ya ni
ka junukuachi da. Ni taji ya tajnu un ni ka
ndiso da jniñu, nava na xna'an ya taka jniñu
ja kuan kuyajni koo —ni kachi ángel un.
7 Yukan ti ni kachi Jito'yo:
—Jandaa ndixia ja kuan kuyajni ndenda
tuku ri. Ti na kachi ri ja na koo sɨɨ ini taka
yɨvɨ ja kuandatu i jnu'un Yandios, jnu'un ja
yoso nuu tutu ja'a—ni kachi maa Jito'yo.
8 Maa ri kuu Juan, ti ni jini ri taka jnu'un
ja ni chiso ri nuu tutu ja'a. Ti na ni jini ri
taka ja ni xna'an ya nuu ri, ti ni jiniso'o ri
taka jnu'un un, ni jakunjitɨ ri nuu maa ángel
ja ni xna'an taka jniñu ja'a nuu ri, chi kuni
chiñu'un ri ya niku. 9 Ko su'va ni kachi ya
jiin ri:
—Koto sa'a ra sia'an, chi suni junukuachi
jna'an ri jiin ra nuu Yandios, jiin taka ñani
ra ja suni ka nakani da jnu'un da, jiin tendi'i
yɨvɨ ja ka janta'u jnu'un yoso nuu tutu ja'a.
Yukan kuu ja nuu maa Yandios na chiñu'un
ra —kachi da.
10 Yukan ti ni kachi ángel un nuu ri:
—Koto chisa'yɨ ra jnu'un Yandios ja yoso
nuu tutu ja'a, chi ja kuan kuyajni kɨvɨ ja
keja'a kuu ndaa. 11 Nusa ti yɨvɨ ja ka sa'a
jniñu ndeva'a, ti na siin sa'a ndeva'a i nusa.
Ti yɨvɨ ka sa'a jniñu ja tu ka jini jnukanuu,
ti va'ga na siin sandee nuu i nusa. Chi tu
nakani kuɨtɨ ini yɨvɨ un vasu nasa ga na
ka'an yo. Ko vanuxii yɨvɨ ja ka nakutu ini
jiin jniñu ndaa, ti na kachi ri ja na siin
nakutu ini i ja sa'a i mani ja va'a. Ti yɨvɨ ja
ni nakaji Yandios ja kɨvɨ i nuu nda'a ya, ti na
kachi ri ja yukan na kendo i —ni kachi ya.
12 Yukan ti ni kachi maa Jito'yo:
—Jandaa ni kuu ja yachi ni ndenda tuku
ri, ti xndichi ndaa ri sɨkɨ yɨvɨ naa i. Kɨvɨ jña
na ti nakua'a ri ta'u nuu ɨin ɨin yɨvɨ naa i sɨkɨ
nasa kaa maa jniñu ni ka sa'a i. Kɨvɨ yukan
kuu ja tejna'an ri ta'u i. 13 Ti ndiso ri jniñu
ja sa'a ri un, chi kuu ri nanu letra A jiin Z
nuu keja'a ti nuu xndi'i, chi maa ri ni skeja'a
ndɨ'ɨ, ti suni maa ri kin sino. Maa ri kuu
Yandios ja iyo undi na sa ti keja'a ga ñuyɨvɨ,
ti koo ri ja kuu saa ni vasu naa ndɨ'ɨ taka ga
ja iyo.
14 Ja yukan ka'an ri ja na koo sɨɨ ini yɨvɨ,
ti na siin sandoo i undi ini añu i. Chi ka
kuu i nanu yɨvɨ ja ni ka nakacha i sa'ma

i, ti tendɨ'ɨ i nakui'na sa'ma ndoo ii, chi
ni ka ndundoo undi ini añu i. Ti yɨvɨ un
kuu ja kɨvɨkoyo yuxe'e ñuu maa Yandios, ti
kuu kaji i nde'e yujnu ja ka yaji maa yɨvɨ
Yandios, yɨvɨ kanchuku jiin ya ja kuu saa
ni yukan, ja tu kuū kuɨtɨ i. 15 Ko na kachi
ri ja yukan tu kuu kuɨtɨ kɨvɨkoyo yɨvɨ ja ka
sa'a jniñu ndeva'a, ja kanda nanu ina. Ni
tu kuu kɨvɨ ja sa'a tasɨ. Ni tu kuu kɨvɨ ja
ka jika jiin jnu'un sɨɨ ini, ni yɨvɨ ja ka ja'ni
ndɨyɨ, ni yɨvɨ ja ka chiñu'un santu, ni yɨvɨ ja
ka xndoña'an, tu kuu kuɨtɨ kɨvɨ i ñuu yukan
—ni kachi maa Jito'yo.

16 Yukan ti ni siin ka'an maa Jito'yo, ti ni
kachi ya:

—Maa ri kuu Jesús. Ti maa ri ni taji ángel
un ja ka ndiso da jniñu ja xna'an da jnu'un
ja'a nuu ra. Nusa ti nakachi jnu'un ja'a nuu
taka yɨvɨ ka kandixia. Ti maa ri kuu ja vaji
nuu jna'an rey David, tata yo najana'an ja ni
kuña'nu da nuu nación Israel. Yukan vaji ri
ti vii kuña'nu ri nanu vii ndinchaa chuxini
ja ndenda taka jaña'an —ni kachi ya.

17 Ti ndiyo ini maa Espíritu Yandios ja
nchaa yachi Jito'yo Jesús. Ti suni sia'an ka
ndiyo ini yo, chi nuu maa ya ka kuu yo nanu
ɨɨn ñasɨ'ɨ ja ni nanda'a ña jiin yɨɨ ña. Ja
yukan na kachi yo ja nchaa yachi Jito'yo. Ti
suni sia'an na kachi taka ga yɨvɨ ja kuniso'o
i jnu'un ya.

Ti nu iyo yɨvɨ ja ndiyo xaan ini i ni'in
i jnu'un ndaa Yandios, ti kundiyo ini i ja
kuncha i jiin ya, ti na kakanta'u i nuu ya ti
na kua'a ya nuu i, ko kua'a ya sia'an ni ta'u
un kuta'u i, ansu xiko ya. Nanu kua'a yo
nducha nuu ɨɨn yɨvɨ nuu ichi i, suni sia'an
kua'a Yandios nuu yo nu na kakanta'u yo
nuu ya. Ti tu chikua'a ya ja kua'a ya nuu
yo, chi uuni kua'a ya. Yukan ti ni'in yo ta'u
ja kuchaku yo jiin ya ja kuu saa ni.

18 Ru'u Juan, na xndaku ni'in ri sɨkɨ jnu'un
Yandios ja yoso nuu tutu ja'a. Xndaku ni'in
ri ja koto ma ni ɨɨn yɨvɨ na nachiso i vi'ga
ja ka'an nuu tutu ja'a, chi nu tuu, ti maa
Yandios nakua'a ya taka nundo'o ja yoso
nuu tutu ja'a sɨkɨ i. Ti kuncha kuachi sɨkɨ
taka nuu nundo'o ja ka'an nuu tutu ja'a.

19 Xndaku ni'in ri chi nu ka iyo yɨvɨ ja ka
kuni kenchaa i ɨɨn jnu'un ja ka'an nuu tutu
ja'a, nusa ti na nda'va Yandios sɨvɨ i nuu
tutu ya nuu ka yoso sɨvɨ taka yɨvɨ ja kuncha
jiin ya. Ti tu kua'a ya jnu'un ja kɨvɨ i ñuu ya.
Ni tu ni'in kuɨtɨ i nde'e yujnu vixi ja ka yaji
yɨvɨ kanchuku jiin ya ja kuu saa ni.

20 Yukan na ti maa Jesús, ja ni xna'an ya
taka jnu'un ni chiso ri ja'a, maa ya ni kachi:

—Jandaa ndixia ja yachi ni nchaa ri —ni
kachi ya.

Ti ni kachi ri jiin ya:

—Jito'yo Jesús, sia'an na koo nusa. Na
nchaa yachi ni. Ti sia'an na koo —ni kachi
ri.

21 Ti ru'u Juan, ñu'un ini ri ja kuu taka ro'o
naa ra, ja na chindee chituu maa Jito'yo nuu
ɨɨn ɨɨn ra naa ra. Ti vi'i ga na kunda'u ini ya
nuu ra naa ra. Ti sia'an na koo.